The
Robert E. Gross
Collection

A Memorial to the Founder
of the
Lockheed Aircraft
Corporation

Business Administration Library
University of California
Los Angeles

CHOUTEN,W.,Oost-Indische Voyagie;vervattende veel voorvall
en,zee- en landt-gevechten tegen de Portugeesen en Makassa
urieuse beschrijving der voornaemste landen,eylanden,konin
n Oost-Indien,haer wetten,zeden,godsdiensten,etc.Als oock
evaerlijcke wederom-reyse naer 't Vaderlandt.Amst.,J.Meurs
676;(X)-328,253,(22)pp.;with engr.title,portr.,43 plates b
ngrs.and 9 extra double-page plates by Romeyn de Ho
ack renewed,some of the extra plates repaired and slightly

[redacted].--(

ote:Tiele no.990.A good copy of the scarce first edition o
oyage to the East Indies,the plates -according to Tiele- h
hical value than those in most 17th cent.travel books.The
658-'65,and the author was an eye-witness of many of the e

Aanmercklijke
VOYAGIE
Gedaan door
Wouter Schouten
Naar
OOST-INDIEN
1676.
t' AMSTERDAM By
Jacob van Meurs en Johannes van Someren
Boeckverkoopers in Compagnie
Met Previlegie.

WOUTER SCHOUTENS

OOST-INDISCHE VOYAGIE;

Vervattende veel voornaame voorvallen en ongemeene vreemde Geschiedenissen/ bloedige Zee- en Landt-gevechten tegen de Portugeesen **en** Makassaren; **Belegering/ Bestorming/ en Verovering van veel voornaame Steden en Kasteelen.**

MITSGADERS

Een curieuse Beschrijving der voornaemste Landen, Eylanden, Koninckrijcken en Steden in Oost-Indien; haer Wetten, Zeden, Godtsdienſten, Costuymen, Drachten, Dieren, Vruchten en Planten:

Als oock

Sijn seer gevaerlijcke Wederom-Reyse naer 't Vaderlandt/ daer in een bysondere harde ontmoetinge met d'Engelsche Oorloghs-Vloot/ soo in Bergen-Noorwegen/ als in de Noord-Zee.

Verçiert met seer konstige Koopere Platen, soo van de voornaemste Steden, als andere aenmerckelijcke saken; door den Schrijver in Indien self geteeckent.

t'AMSTERDAM,

By JACOB MEURS, op de Keysers-Graft; en JOHANNES van SOMEREN, in de Kalverstraet, 1676. *Met Privilegie.*

De Staten van Hollandt en West-Vrieslandt,

DOen te weten, Alsoo ons vertoont is by *Jacob van Meurs*, en *Johannes van Someren*, in Comp. beyde Boeckverkoopers en Burgers tot Amsterdam, hoe dat sy Suppl. onder handen hadden, en voornemens waren te doen Drucken, dese volgende Voyagien, te weten: Drie Voyagien na Oost-Indiën, en andere Gedeelten des Werelts: soo *Moscovien, Tartarijen, Persien*, gedaen door *Mr. Wouter Schouten* van Haerlem. De tweede door *Jan Jansz. Struys*; En de derde door *Frans Jansz. vander Heyden*: waer in verhaelt worden veele aenmerckelijcke en seltsame voorvallen, grouwelijcke Zee-stormen en Schipbreucke, ongemeene uytgestane prijckelen en hongers-nooden, Zee- en Landt-gevechten, bestormen en veroveren van Steden, harde slavernije, en wonderlijcke verlossinge uyt deselve; mitsgaders een kort verhael van de wetten en zeden van yder der selve Natie. En alsoo sy Suppl. tot alle dese Wercken seer swaere kosten hadden gedaen, en noch gereet stonden te doen, soo in 't Drucken als teeckenen van seer veel uytstekende Konst-platen, als anders; soo waren sy Suppl. beducht, dat eenige andere Boeckverkoopers of Druckers, haer deselvige Boecken soude mogen nadrukken, 't welcke soude strecken tot de Suppl. seer groote schaden en ruïne, het welcke alles soude konnen geremedieert, en voorgekomen werden, indien sy Suppl. mochten erlangen en bekomen voor haer en hare respective Erfgenamen, ofte actie van haer, ofte hem verkrijgende, Octroy of Privilegie voor den tijdt van 20. of langer jaren, na 't onse goeden geliefte zijn mochte; ten eynde niemant deselve Boecken gedurende den voorsz. tijdt, soude mogen nadrucken, in 't geheel ofte ten deelen, in 't groot ofte kleyn, nochte in geenderley Talen ofte Spraken, ofte elders buyten nagedruckt zijnde, alhier binnen onse Provintie te verkoopen, vermangelen, ofte op eenige andere wijse te benificeeren, direct noch indirect, op sekere groote boete, en verbeurte der ingebrachte ofte verkochte Exemplaren. SOO IS 'T, dat wy 't versoeck en de saken voorsz. overgemerckt hebbende, en genegen wesende ter bede van de Suppl. uyt onse rechte wetenschap, Souveraine macht en authoriteyt, deselve Suppl. geconsenteert en geoctroyeert hebben, consenteeren en octroyeeren haer mitsdesen, omme de voorsz. Boecken en Voyagien, bestaende in drie Deelen, gedurende den tijdt *van vijftien* naestkomende jaren, binnen den voorsz. onse Lande van Hollandt en West Vrieslant, alleene ofte te samen te mogen Drucken, uytgeven en verkoopen; verbiedende daerom allen en een iegelijcken, deselve Boecken in 't geheel ofte Deelen, in 't groot ofte kleyn, of elders nagedruckt, binnen den selven onsen Landen te brengen, of uyt te geven; op verbeurte van alle de nagedruckte, ingebrachte, of verkochte Exemplaren, en een boete van drie hondert guldens daer en boven te verbeuren: te applieceeren een derdepart voor den Officier, die de calange doen sal: een derdepart voor den Armen der plaets daer 't casus voorvallen sal, en 't resteerende derdepart voor de Suppl. Alles in dien verstande, dat wy den Suppl. met desen onsen Octroy willende gratificeeren tot verhoedinge van hare schade, door 't nadrucken van de voorsz. Boecken, daer door in eenigen verstaen, den inhoude van dien te authoriseeren ofte te avoueren, en veel min het selve onder onse protectie en bescherminge eenigh meerder credijt, aensien, ofte respectie te geven; nemaer de Suppl. in cas daer in iets onbehoorlijcks soude mogen influëren, alle het selve tot haren laste sullen gehouden wesen te verantwoorden; tot dien eynde wel expresselijck begeerende, dat by aldien sy desen onsen Octroye voor 't selve Boeck sullen willen stellen, daer van gene geabbrevieerde ofte gecontraheerde mentie sullen mogen maken; nemaer gehouden sullen wesen het selve Octroy in 't geheel en sonder eenige omissie daer voor te drucken ofte doen drucken, op pœne van 't effect van dien te verliesen; ende ten eynde de Suppl. desen onsen consente en Octroye mogen genieten als na behooren; lasten wy allen en een iegelijcken dien 't aengaen mach, dat sy de Suppl. van den inhouden van desen doen laten; en gedoogen rustelijck, vredelijck, en volkomelijck genieten en gebruycken, cesseerende alle belet en wederseggen ter contrarie. Gedaen in den Hage onder onsen grooten Zegele hier aen doen hangen den 23 September, 1675.

Ter Ordonnantie van de Staten

AB^r. WASSENAER, 1675.

HERBERT van BEAUMONT, 1675.

Mr. WOUTER SCHOUTEN VAN HAERLEM

Dits Schouten die de gloed van suÿderson en kreeft
Heeft op het hooft gevoelt, die nimmer heeft gebeeft
Op kommerlyke tocht in berch, of bosch, of baren
Geen eernaem kan syn deugt, noch dienſten evenaren
De print toont maer de ſchetz van SCHOUTEN, *niet syn daden*
Die hem wil nader sien, door leſe deſe bladen.

OPDRACHT

Aen de

Edele Groot-Achtbare Heeren,

De Heeren

DR. WILLEM VAN TEFFELEN,
DR. MAHU LE FEBURE,
JACOB STEYN,
JOHAN BARTHOLOMEEUSZ. VEER.

Regeerende Burgermeesteren der Stadt Haerlem.

MYNE HEEREN,

DE *Opperste Wijsheyt*, hebbende door sijn onbegrijpelijcke kracht en almachtigheyt *Hemel* en *Aerde* uyt niet geschapen, onderhoud alles noch tot op desen huydigen dagh, soo gantsch vaderlijck, heerlijck, en wonderbaer, dat selfs de *Heydenen* (daer op het ooge slaende) met een ootmoedige verwondering hebben uytgeboesemt en beleden, dat 'er een *Opperste Godtheyt* was, welckers heylige en aenbiddelijcke *Majesteyt*, niet alleen in sijn groote en menighvuldige *Wonderwercken*; maer oock, ja selfs tot in de alderminste *Schepseltjens* konde werden gesien en aengemerckt.

En wie sal hem dan onder de *Christenen* (die *Godt* niet alleen uyt de wercken der nature, maer oock door sijne bysondere genaden uyt sijn *heyligh Woordt* geleert zijn, en

behooren te kennen) niet met een heylige en gantsch *Christelijcke* ootmoedigheyt komen te verwonderen, over de groote, menighvuldige, en onuytsprekelijcke *Wonderwercken Godts*, dien hy door 't werck der scheppingen, en door d'onderhoudinge van dit *Wonderal*, ons dagelijcks toont, en die soo baerblijckelijck alom heen worden bespeurt, dat een *Christen Ziele* sich moet ontsetten in 't hooren; dat oock, ja selfs in dese Landen (daer het suyvere Licht van *Godes heyligh Woort*, soo heerlijck, klaer, en helder schijnt) noch *Atheisten* gevonden worden.

Aen den *Hemel* sien wy dat schoone *Firmament*, of heerlijck *Uytspansel*, het welcke rondtom-heen soo vermakelijck, als een Gordijne, de groote *Wereltkloot* omvangt, verçiert door die overschoone *Lichten*, de *Sonne*, de *Maen*, en *Sterren*, die door hun voortreffelijck maecksel, als oock door soo veel wonderbare krachten en werckingen, den *Mensch* genoeghsaem toonen, dat daer heenen de heylige *Troon*, vol Majesteyt en Heerlijckheyt, des *Alderhooghsten* is; in de *Lucht* sien en bespeuren wy soo veele krachten in de wolcken, en het omdrijvent swerck, dat die door hunne werckingen, in tijden van Blixem, Donder, water-optreckende Hoosen, harde Winden, en sware Tempeesten, alles wat op den *Aerdtbodem* adem en weesen heeft, ja selfs dickmaels de Fondamenten van dien grooten *Wereltkloot* doen tzidderen en beven.

Op dit machtigh *Rondt* sien wy niet min de onbegrijpelijcke *Wonderwercken Godts*, hangende dese geweldige *Massa*, bestaende in Landt en Zee, door hun gewicht op *'t Centrum*, of het Middelpunt des *Werelts*, en alom, even

als

als in de *lucht*, ja nergens vaſt; rondtom heen wordt tegenwoordigh in onſe eeuwe dees machtige *Ronte* beſeylt, blijvende overal het *Uytſpanſel* ons even na, en alom vallen de ſware ſtoffen, om hoogh geworpen, wederom na beneden.

Deſe groote ronde *Wereltkloot*, ſoo vol van des *Heeren Wondervvercken*, toont ons te Lande, hooge *Bergen*, welckers opperkruynen ver door de Wolcken tot in den *Hemel* ſchijnen te ſteygeren; als oock brandende *Ætnaes*, en gloeijende Solpherſpitſen, ondoorgrondelijcke Wildernisſen, wonderlijcke Boſſchagien, ſandige Oorden, dorre Woeſtijne, vruchtbare Landen, wijt-uytſtreckende Valcktens, groote Rivieren, en menighvuldige ſoete Waterſtroomen. De *Landtſchappen* geven een dienſtigh Gras, gezegende Kruyden, voedende Granen, verquickende Vruchten, welruyckende Bloemen, en alderhande wonderbare Planten, en Planten vol wonderen. De *Bergen* leveren rijcke Schatten uyt; onderaerdſche *Mynen*, en ſoo veelderhande ſoorten van *Mineralen*; de *Boſſchen* en *Beemden*, een onuytſpreeckelijck getal van alderhande *Dieren* en *Ondieren*. *'t Gevogelte* is de lucht, de *Viſch* het water, en den *Menſch* 't aerdrijck te beurt gevallen, daer hy als een *Heer* over alles van *Godt Almachtigh* geſtelt; doch ſedert gevallen, dan echter in ſijn Nakomelingen dervoegen vermenighvuldight is, dat die rondtomme dit machtigh *Rondt* tot ſulck een ontelbare menighte van machtige *Koninckrijcken* en *Vorſtendommen* zijn uytgebreyt.

Den grooten *Oceaen* toont oock alom aen den *Menſch* de groote wijsheyt, kracht, en almachtigheyt *Godts*: want daer heen vermerckt den nauwkeurigen *Zeeman* een grondeloos diep,

diep, en diepte vol verſchrickelijckheden en wonderen, ſoo veel duyſent mijlen groot; daer in niet alleen *gevveldige Heyrlegers* van alderhande groote en kleyne *Viſſchen:* maer oock ſoo veele *verſchrickelijcke Zee-Monſters* worden geſien, door ſtorm ontſtelt; ſoo ſteygeren ſijne geweldige *Waterbaren* vervaerlijck hoogh, die ſomwijl oock in een kleyn oogenblick tijdts, de grootſte Schepen opſlocken en 't Volck vernielen, ja overſtroomende, in hun yſſelijck worden, gantſche *Landtſchappen*, *Steden*, en menighte *Vlecken*, en *Dorpen:* toonende dus de vreeſſelijcke macht des *Alderhooghſten*; ſwijgende niettemin vaerdigh op *Godts* bevel, om dan wederom den *Menſch* te dienen, met een ordentelijck *ebben* en *vloeijen*, dervoegen in ſijne geſtelde palen blijvende, dat oock, onder den genadigen *zegen* des *Alderhooghſten*, ſelfs de ſeer *lage Landtſchappen*, *Zeekuſten*, *enz.* langs den *Aertbodem*, vry veyligh konnen werden bevolckt; dragende dit wanckelbaer *Element* dan oock Schepen en Vaertuygh ſoo vreedſaem op ſijnen rugge, dat ſelfs den *Zeeman* in vermakelijckheyt en vreughden ſijne bepeckte *Kiel*, en drijvende *Vaſtigheyt* bewoont.

Deſe machtige *ronte* van de groote *Wereltkloot* wort ordinaer in vier voorname *Deelen*, als in *Europa*, *Aſia*, *Africa*, en *America* verdeelt: de drie eerſte zijn aen malkanderen als een eenigh *Eylandt* vaſt, en 't vierde van de andere afgeſondert, wort als op ſijn ſelfs, en rondtom heen van den *grooten Oceaen* beſpoelt; Voorts worden op *'t grondeloos Vack*, der *groote Wateren*, niet alleen in het *Zuyden* en *Noorden* oock *vaſte Landen*, maer ſelfs een ontelbare menighte *groote* en *kleyne Eylanden* alom heen gevonden en beſeylt.

Aſia,

Asia, niet alleen het rijckſte en machtighſte, maer oock met eenen wel het voornaemſte *Deel* des *Werelts*, wegens ſijne voortreffelijckheyt, wordt tegenwoordigh door onſe *Nederlanders*, inſonderheyt na de kant van *Ooſt-Indien* veel beſocht; daer heenen dan oock mijne genegentheden in mijne jonckheyt ſtreckende, heb ick onder den *genadigen zegen* des *Alderhooghſten* oock derwaerts heen een *Reyſe* van *ſeven jaren* en *ſes maenden* gedaen, en daer in niet alleen ons *avontuurlijck wedervaren*, maer oock met een de *voornaemſte ſeltſaemheden*, van *Landen* en *Volcken*, *Dieren* en *Planten*, enz. aengeteeckent, dewijl het my docht, die aller opmercking waerdigh waren.

Het voornaemſte, *Ed. Heeren*, dat ick dan, benevens een *danckbaer gemoedt*, *Kunſtleering*, en *goede geſontheyt*, uyt de *verre Landen* heb t'huys gebracht, is deſe geheuchenis mijner *Ooſt-Indiſche Reys* geweeſt, dus kortelijck na de waerheyt, met een eenvoudige *Stijl* beſchreven, en noch eyndelijck, tegens mijne verwachting, onder de *Pars* geraeckt; dien ick dan tegenwoordigh aen *U Ed. Achtbaerheden* (want die als onſe *Burgervaders* my de naeſte zijn) met alle reſpect, en eerbiedigheyt, kome op te dragen; ſoeckende dit mijn *jong geboore Papiere Kindt* (het welck uyt pure beſchroomtheyt nu eerſt de *Werelt* beſchouwt) als onder de vleugelen van *U Ed. Naem*, *beſcheydentheyt*, en *goetgunſtige protectie* te ſchuylen; vertrouwende, ſoo wanneer *U Ed. Achtbaerheden*, by gelegentheyt, een kleyn uurtje van ledigheyt mochte komen aen te treffen, en dit ons *Papiere Wicht* ſult verwaerdigen, met een ooge van gunſt t'aenſchouwen, dat oock noch daer in al eenigh vermaeck ſult vinden, voornamentlijck

lijck in de opmerckinge der *groote Wonderen Godts*, en eenige der *voornaemste Seltſaemheden* van ſoodanige vergelegene *Landen* en *Volcken*, dien het aen *U Ed. Achtbaerheden*, na kranck vermogen, ſal weten te verhalen; biddende vorder *U Ed. Achtbaerheden*, dat toch het ſelve om ſijn geringheyt niet van der handt gelieve te wijſen, maer goetgunſtelijck wilt aenvaerden, van den genen, die met *hert* en *ziel*, ſoo lang hy leeft, bidden en wenſchen ſal, dat den *Almogende U Ed. Achtbaerheden*, mitsgaders de vordere *Hooghwijſe Regeeringe* van deſe *beroemde Stadt*, noch menighte jaren wil zegenen en behoeden, tot prijs en eere van *Godes heyligen Naem*, tot *ſteun* des *Vaderlandts*, *hanthaving* aller *gerechtigheyt*, en yders heyl: verhoopende (even gelijck als ick altijdts hebbe getracht) oock ſteedts te blijven

U Ed. Achtbaerheden

Seer onderdanigen en dienſtwilligen
Dienaer

WOUTER SCHOUTEN.

VOOR-

VOORREDEN

Tot den

LESER.

Goetgunſtige Leſer,

HIer toon ick aen UE. beſcheydentheyt, de Beſchrijvinge van mijn *Ooſt-Indiſche Reys*, waer in veel aenmerckens-waerdige voorvallen, en vreemde avonturen ons bejegent zijn.

De menighvuldige wonderen, en gedenckwaerdige ſeldtſaemheden, die de groote Godt ons in deſelve ſoo gantſch Vaderlijck heeft getoont; als oock de veelvoudige verloſſingen uyt de ſwaerſte nooden en prijckelen, drongen my krachtigh aen, om deſe mijn *Reyſen*, al ſchoon die hedensdaeghs vry gemeen zijn, dus na de waerheyt te beſchrijven: niet om die naderhandt door den Druck gemeen te maecken; maer om door ſulcks nooyt te vergeten de onuytſprekelijcke gunſten en weldaden van Godt Almachtigh, uyt louter genaden, my ſoo gantſch Vaderlijck, oogenſchijnelijck, en wonderbaer beweſen.

En ſeker, nooyt en kan ick mijn *Heer* en mijn *Godt* op 't duyſenſte deel genoegſaem *roemen*, *loven* en *dancken*, dat by my na de volle wenſch mijner genegentheden op mijne ſoo krachtigh aendringende *Reysluſt* de ver-gelegene *Landen* en *Koninckrijcken* des Werelts heeft laten beſien, en my in alle mijn *Reyſen* uyt ſoo veele nooden, gevaren, en ſware verlegentheden ſoo goedertierentlijck heeft geredt, en ſtaegh aen, ſoo wonderlijck verloſt; ja die my dervoegen heeft bygeſtaen; dat in al het *uytlandigh* zijn, niet tegenſtaende, ſoo veele geledene prijckelen, ongemacken, en ſwarigheden, nochtans de minſte lantkoortſen, kranckheden, zeeſieckten, noch andere qualen my nooyt ter neder geſlagen hebben.

Dus heb ick dan maer alleen tot ververſing van de memorie de geheugenis van 't gepaſſeerde, omtrent ons, door de *Penne* geſocht te behouden, niet trachtende deſe onſe geringe en eenvoudige *Reys-Beſchrijving* de *Werelt* ooyt gemeen te maecken, om dat in onſe bedurven *eeuwe* de nijdigheyt en ſpitsvinnigheyt alles ſoo vinnigh beſchrolt en over den heeckel haelt: nochtans door veel *Liefhebbers* der *Seldſaemheden* nu en dan krachtigh aengeſocht, en daer door dan oock al eeniger-maten aengemoedight zijnde, heb ick eyndelijck deſe mijn *Reys-Beſchrijving* eens doorgeſien, en, daer het diende, oock eenighſints verbetert en uytgebreyt, voornamentlijck in de *beſchrijvinge* der voornaemſte

Landen en *Koninckrijcken* van *India*, en oock noch daer by *d'Afteeckeningen* en *Schetſen* der *Plaetſen* in *Indiën*, by my geteeckent, gevoeght, om oock door ſulcks den *gunſtigen Leſer*, ſoo veel het ons doenelijck was, een goet vergenoegen aen te brengen; hebbende voorts in alles de kortheyt bevlijtight, alſoo mijn beroep, het welck is den *Elendigen* by te ſtaen, my dagelijcks tot noodiger beſigheden vordert, en oock ons daer in gantſch overvloedighlijck andere *ſtoffe* verſchaft; dies heb ick ſleechts in de weynige ledige uuren dit *Werck* dus voort op voeten geſtelt, ende getracht dat deſe mijn *Reys-Beſchrijving*, tot prijs en eere des *Alderhooghſten*, tot roem der *Ed. Maetſchappy*, en tot een ſtichtelijck vermaeck van onſe *nieuwsgierige Lantsgenooten*, mocht komen uyt te vallen: hebbende in mijn ſchrijven (na kranck vermogen) alſints daer heenen de koers gewent, en gene pronckwoorden geſocht; maer alles met een eenvoudige ſtijl verhandelt, om des te minder d'afgunſtigheyt van den *Afgunſtigen* ſubject te zijn.

Ontfangt dan, *waerde Landtgenooten*, deſe mijn *Reys-Beſchrijving*, met ſoodanigh een herte van toegenegentheyt, als het van my aen UE. beſcheydentheyt wordt medegedeelt. Den *goetgunſtigen Leſer* vriendelijck biddende, dat toch in 't leſen de *kleyne Byen*, die ſelfs uyt bittere dingen, dien ſoeten Honigh ſuygen; maer niet de *Spin*, die 't vuyle fenijn oock uyt ſchoone bloempjens treckt, gelieve gelijck te zijn; en dat oock de *Druck-fouten*, dewelcke daer in geraeckt zijn, beſcheydentlijck, en ten beſten gelieve te duyden, en te verbeteren: verhopende dat oock in dit ons *Werck*, ſoo niet het geheel, ten minſten eenige deelen van dien, hem ſullen eenigh welbehagen aenbrengen, en ſulcks beſpeurende, ſal ick my daer in konnen verheugen, van dat mijn ledige uuren hier aen beſteedt, niet t'eenemael vruchteloos doorgebracht zijn; en voorts het geluck betrachten van ſteedts, ſoo lang als my *Godt* den *Heer* hier op aerden leven en bequaemheyt geeft, te mogen zijn, en blijven,

Goetgunſtige Leſer

U E. ſeer toegenegene Vrient en Dienaer,

WOUTER SCHOUTEN.

WOUTER SCHOUTENS

Ooſt-Indiſche

VOYAGIE.

EERSTE BOECK.

Eerſte Hooft-ſtuck.

Des Schrijvers Reys-luſt, Verhuuring, Vertrek naer Ooſt-Indiën. Vreemde voorvallen. Paſſeeren de *Hoofden* en *Engelands-endt*. Ontmoeten een Scheepjen. Paſſeeren *d'Eylanden van Canarien, Pieck van Canarien, 't hoogſte Gebergte des Werelts*. Paſſeeren de *Soute Eylanden*, de *Son*, en *Linie Æquinoctiael*. Reſcontreren een Portugees Schip; maken haer ſlaghvaerdigh. De Portugeeſen nemen de wijck. Hevige Storm. Aenkomſt aen de *Caep de Bon Eſparance*.

Inleydinge.

SEer klaer en heerlijck kan den Menſch de groote wonderwercken Gods ſien / wanneer hy hem t'Zeewaert begeeft: gelijck den Heyligen Pſalmiſt David, in ſijn hondert en ſevenden Pſalm / ſeer wel tot Godes eere en Heerlijckheyt heeft uytgebaeſemt / in deſe woorden: Die met Schepen ter Zee afvaren, handel doende op groote wateren, die ſien de wercken des Heeren, ende ſijn wonder-wercken in de diepten. Als hy ſpreeckt, ſoo doet hy eenen ſtorm-wint opſtaen, die hare golven om hooge verheft. Sy rijſen op na den Hemel, ſy dalen weder tot in de afgrondt: hare ziele verſmelt van angſt. Sy danſſen en waggelen als een droncken man, ende al hare wijsheyt wort verſlonden. Doch roepende tot den Heere in de benautheyt die ſy hadden: ſoo voerde hyſe uyt hare angſten. Hy doet de ſtorm ſtille ſtaen, ſoo dat hare golven ſtille ſwijgen. Dan zijnſe verblijt, om datſe geſtilt zijn, ende dat hyſe tot de haven harer begeerte geleyt heeft. Laetſe voor den Heere ſijne goedertierenheyt loven, ende ſijne wonder-wercken voor de kinderen der menſchen, ende hem verhoogen, in de gemeynte des volcks, ende in 't geſtoelte der Oudſten hem roemen. Dit ſijn waerachtighe heerelijcke woorden: en wy hebben deſ ſelfs waerheyt dickmaels ondervonden: gelijck als oock ſulcks in deſe Ooſt-Indiſche Reys-beſchrijving, getoont ſal worden.

Des schrijvers Reys-lust.

Om twee bysondere / dogh over-een komende saken / begaf ick my in myn jonckheyt / als mijn ouderdom noch maer negentien jaren en eenige maenden bereickten / nae 't ver-gelegen Oost-Indien ; wanneer ick hoe langs hoe meerder van mijne genegentheden overweldigt vont : niet alleen van een krachtigh dringende reys-lust ; maer oock leersucht tot soodanigen kunst; diens kennis / niet alleen door een Theoricale wetenschap; maer oock door het soecken van goede ervarentheyt / kan werden geleert.

Maert 1658 Verhuring.

De Reys- en Leersucht dus met malkander vereenigt zijnde / dwongen en drongen dan eerlang myn gemoet soodanigh / dat ick my / door vrienden raet gestijft / na Amsterdam begaf ; aldaer ick te met soo veel verrichte / dat ick my / tot mijn volle vernoeging / in dienst der Eed. Maetschappye sagh aengenomen : daer op ick stracks de preparatien tot soo lang gewensten reys / met sulcken blijtschap quam te vorderen / dat het my onmogelijck is te beschrijven ; ja de vreugde was in my soo ongemeen groot / en het verlangen naer de ver-gelegene Werelt soo krachtigh / dat ick my / nu aengenomen siende / schier de geluckighste mensch des werelts estimeerde.

April 1658 Vertreckt uyt Haerlem naer Tessel.

Met een vrolijck hert / verliet ick dan mijn waerde Vrienden / Bekenden / en lieve Vaderlant ; my begevende van Haerlem / Amsterdam / en vorder over de Zuyder-zee / naer Tessels-diepte / daer ick met mijne goederen in het Fluyt-schip Nieupoort over-scheepten ; het welck nu zeyl-reed leggende / bequame tijt verwagten / om Zee te kiesen.

Vreemde voorvallen.

Het was my (die noyt gevaren had) geen kleyne ongewoonte / het leven van Neptunus kinderen aen te mercken / en by de holbollige actien / Zeemans-praatjens / en ongebondenheden present te zijn ; komende uyt een geregelde discipline / in een schoole van soo veel ongeregeltheden / als by veel Officieren / Soldaten en Boots-gesellen gewoonelijck op de Schepen wort bespeurt. Dogh ick voegde my by den genen die de bescheydenste scheenen te zijn. Vele van onse reys-gesellen waren van hare vrouwen / of die haer de naeste scheenen te wesen / tot dus verre geconvoyeert en bygewoont ; maer nu quam dien droevigen dagh van scheyden : want de Lootsman / (naer wien nu het volck / en selfs de Scheeps-verstandige diende te luysteren) voerden alhier in 't uytzeylen het grootste woort ; en namen de soete Convoyeersters nu oock hun afscheyt van de soodanige / die haer de liefste scheenen te zijn ; dogh vele geloof ick heel geveynsdelijck : want ick meene dat onder de selve haer oock Hoeren en Lichtekoyen lieten vinden : sommige waren oock ongetwijffelt meer verheugt / dan sy wel uytterlijck dorsten laten blijcken ; om dat sy haer van optreckers / dronckaerts / speelders en diergelijcke / nu eenmael vonden ontlast.

Vele van dese ligte quanten ging oock een groote ongewoonte aen : want nu sulcke kindertjens van weelden met kleyne vreugde haer Vaderlant / en oock by gevolg al hare Bachus-dagen en ongebondene dertelheden / dienden adieu te seggen : en die nu met kleyn respect / en in een geringe qualiteyt na d'oogen van andere dienden om te sien ; gecommandeert werdende van de soodanige / wiens geselschap sy wel eer / met een groote afkeerigheyt / soude van der hant gewesen hebben.

Een der soodanige / was / door het beleyt van sijn naeste vrienden / tegens wil en danck ons aen boort gebragt / en moest met ons voort. Men seyde my / dat hy wel eer een brave Hofstede / Caros en Paerden / met een gese-

gesegende rijckdom / in 't beste van Holland, hadde beseten. Doch dat hy door 't speelen / optrecken / en geduriglyk banchetteeren / dus verre geavanceert was / dat hy nu met ons buyten gaets geraeckte. Sijn huysvrouw besogt hem noch eens voor 't laetst aen boort / en setten hem met een kleyn Bootsgesels-kisjen / wyt sober voorsien / soo gevoegelyck af / als haer doenlyck scheen te zijn; latende hem dus arm / beroopt en heel bedeest / in qualiteyt van Soldaet / doch met een gehengenis van sijn dertele weelden / een kleyn Speelreysje van ses en dertigh honderd mijlen / na d'andere deelen des Werelts / aenvangen.

Doch wy hadden van diergelijcke voorvallen overvloedige stoffe. Dan sullks ons oogwit niet zijnde / sullen ons tot onse Reys-beschryving wenden.

Het was dan in 't alderzoetste van de aengename Lenten / namentlijck den sestienden April 1658. tegens den avont / als wy 't kleyne wyt-beroemde Holland verlieten / en buyten Tessels-diepten, de ruymme Zee verkoosen. Waren dese Schepen in compagnie; de Fluyten Leerdam, en Nieupoort, na Oost-Indien / en het ander genaemt den Dolphijn, na Genea gedestineert. Wy setten gelijckerhant Cours na het Canael, de Hoofden genaemt / 't welck met een gewenste Noord-ooste wint passeerden / zeylende langs de Engelse Kust / en voorby Douveren; maer konden aen d'andere zijde geen land / van 't France Koninckrijck bekennen / van wegens de nevelachtige lucht; gelijck de Zeevarende getuygden. Wy nacht en dagh aldus voortzeylende / passeerden / met ongemeene voorspoet / Engelands-endt, en quamen in de Spaense Zee; daer ons de golven somwijlen eens om de ooren vlogen. Passeeren de Hoofden en Engelantsendt.

Wy hadden niet lang aldus gezeylt / wanneer in het zuyden een Schip / dat recht op ons afquam / in 't gesigte kregen. By-een geraeckt zynde / bevonden wy het een Rotterdammer te wesen / komende van de Barbados na 't Vaderland gezeylt. Wy gaven onse Lants-luyden een Packet met brieven over / en scheyden / met toewenschinge van behouden reyse / weder van malkanderen. Ontmoeten een Scheepjen.

Het lieffelijck / aengenaem en helder weder / en de gewenste Noord-ooste wint / betoonden ons (door Gods milden zegen) soo veel gunst / dat wy den 7. May de Canarise Eylanden begonden te sien / die wy voorspoedigh passeerden. Sagen aldaer in dese vermaerde gewesten / het hoogste gebergte der gantsche Werelt-kloot. Ick meen de Canarise Pieck, die / volgens het gevoelen van Schrijvers / die geloofwaerdigh zijn / by klaer en helder weder / wel tsestigh mijlen omher kan worden gesien. Sijn wonderlyckte spits scheen / door sijn hoogte / tot in den Hemel te steygeren. Niet te min willen de sommige / dat om hoog altijt hout / ende met sneeuw soude bedeckt zijn. May 1658. Passeeren de Canarise Eylanden, Pieck van Canarien, 't hoogste gebergte des Werelts.

Dese Eylanden / d'en waer de soet-singende Canary-vogelkens worden gebracht / voorby geraeckt zynde / quamen voort daer aen oock de Soute Eylanden te sien; welcker staut en hoedanigheyt 't meerendeel zynde bekent: des wy met stilswijgen / om onsen verren wegh te korten / sullen over slaen. Dit alleen seggende / dat de Zee in dese gewesten / sigh nu en dan t'eenemael groen aen ons vertoonden / en als vervult met heyr-legers van allerhande Zee-monsters / ook groote en kleyne visschen. Vermaenen somwijlen wreeselijcke Wan-gedrogten rontomme de Schepen. Oock eenige die Zee-duyvels wierden genoemt / hebbende byna de gelijckenis van een Hogh; maer soo Passeeren de Soute Eylanden. De Zee vertoont hem groen. Sien veel Zeemonsters, en alderhande soorten van visch.

soo groot / verbaerlijck en geswint in 't swemmen / dat de selve veel eerder door de golven en water-baren scheenen te vliegen / dan te swemmen : soo dat wy de selve noyt ter degen bekennen konden. De Hayen, Tenijn, Zee-varckens en Potshoofden wierden wel by d'onse gevangen ; maer by dunne tongen voor geen goede spijse gheeurt / vermits haer rouwe traenagtige substantie : evenwel heb ich nu en dan van de kleynste gheoochte Hayen / en oock van de Zee-varckens wel gegeten / en dat met smaeck / en zijn my telkens wel bekomen ; dan verepschen een goede maegh : d'eerste smaechte wat hart en weet ; het welk door goeden appetijt / beguame sauwys / en een goede roemer France of Rijnse wijn / ommie tot een goet voedsel te dienen / kan worden verbetert : maer op de Schepen magh dit yder een niet gebeuren een stuckjen van een gheoocht Zee-varcken / met een sauwsjen van Ceek en Peper ; smaechten my wonder wel / en schier even gelijck ons Vaderlants spech / wanneer 't noch versch is. Doch het geschiede met my meer uit nieuwsgierigheyt / als door lust. Voordeelende beter dese navolgende / namentlijck / Dorades, Benijt, Coretten, en Vliegende Visch : d'eerste vingen ons volck hier abondant met Hoecken en Elgers ; maer de vliegende Visschen quamen somwijlen met heele troppen uit Zee / en langs / ooch over ons Schijp gevlogen : soo datse meenighmael / om de Jagt der vliegende Meeuwen / boven / en om de Visschen en Monsters onder het water te ontgaen / tot binnen 't boort van onse Schepen quamen gevlogen ; daerse van gelijcken ooch door d'onse gevat / en gebraden zijnde / voor een delicate en goede spijse wierden verklaert. Aenmerckens waerdigh zijnde / dat ooch de wijse God tot soo verre heeft sorg voor dese kleyne onnoosele visschkens gedragen ; haer op den rugge met twee vins-gewijse vleugeltjens versorgende / waer meede sy / soo lang die nat zijn / snellijck weten voort te vliegen / in 't water telckens neder dalende als die wat droogh geworden zijn : in voegen / dat sy het vervolg der Meeuwen / Visschen en Monsters / die gestadigh als op hun loeren en schijnen toe te leggen / door 't vliegen noch meenighmael ontkomen ; en anders / na veler opinie / niet lang en soude konnen bestaen.

Vliegende visch.

Ondertusschen behielden wy noch de gewenste Noord-ooste wint / soo dat verhoopten voorspoedigh de Linie te passeeren : alwaer de Schepen somtijts / door stilten ofte contrarie winden / een goet getal van dagen konnen te consumeeren / met een gevolg van rasende hoortsen en brandige sieckten in 't volck / causeerende wegens d'onlijdelijcke hitte / waer door en bloet en geesten noodsakelijck merckelijck konnen te ontsteecken. Doch ons belangende / quamen voorspoedigh / en noch in 't laetste van May / soo verre in 't Suyden / dat op de middagh de Son begonden in 't Noorden van ons te sien ; passeerende hoort daer aen de Linie Æquinoctiael ; aldaer onsen Macker de Fluyt Leerdam, de Cours twee streecken westelijcker setten / als d'onse begeerden te zeylen : dies de Schepen-verstandige niet eenigh zijnde / wy malhanderen quamen te verlaten ; doch wy waren aen de beste hoop : dewijl geheele ses weecken voor de komste van 't schijp Leerdam op Batavia quamen ; als naderhant gebleken is.

Passeeren den Tropicus Cancri,

en Linie Æquinoctiael.

De Schepen geraken van malkanderen af.

Junius 1658 Dus avanceerende tot in het begin van Junius, kregen toen veel oostelijcke en zuyd-oostelijcke winden ; in voegen / dat wy genoegh te doen hadden / om soo te worstelen tegens winden en stroomen / dat wy boven de gevarelijcke droogten en klippen / d'Abrobolles genaemt / geraken mochten ;

leg-

leggende 18. graden bezuyden de Linie Æquinoctiael, daer de Schepen op konnen vervallen ende vergaen. Daerom sochten onse ervarene Pilooten/ soo veel het doenlijck was/ de Oost te houden. Ondertusschen scheyden oock het Scheepjen den Dolphijn van ons/ soeckende sijne Reyse naer de Kust van Guinea te vervorderen. Wensten malkander behouden Reys/ en ging yder sijns weegs: soo dat wy vorder/ in onsen cours/ alleen de Zee behielden.

Dus voort-zeylende/ kregen wy op den 16. Juny namiddags/ een Schip met volle zeylen in ons gesight/ komende van het zuyd-westen recht op ons aengeset/ en vonden ons met den avont-stont noch maer een kleyne myl van malkanderen af te zijn. Wy hadden alreets de Prince Vlagh laten waeyen/ tot betooninge dat wy Hollanders waren: maer als nu de duysterheyt van de nacht de Zee bedeckte/ sagen wy by die van 't andere Schip een licht van hare groote stenge vertoonen; beduydende (soo wy meenden) dat sy by ons wilden wesen; waer door wy voor vast geloofden/ het onse Macker Leerdam te sullen zijn: staken oock daerom een licht op/ om dus by den anderen te blijven; doch hielden onse cours. Ontmoeten een Portugees schip, welcke haer najaegt.

Des morgens sagen wy het gedachte Schip ontrent een kleyne mijle achter ons/ poogende ons met alle macht t'onderhalen: en bevonden 't selve wel haest een groot Portugees schip te zijn; die ons vervolgende (soo het scheen) socht in sijn gewelt te krijgen. Dies wierden van stonden aen op ons Schip de Overloopen klaer gemaeckt/ de beslommeringen in zee gesmackt/ als oock het grof Canon te boort geruckt/ de Soldaten gewapent/ Cardoesen gevult/ het volck verdeelt/ en Musketten/ Kogels/ Kruyt/ Loot/ Piecken en Sabels/ tot onse bescherming en defensie/ aengebracht: in voegen/ dat haest ten vollen vaerdigh geraeckten/ om tegens de Portugesen te slaen. Wy streeken toen aenstonts onse zeylen/ en wachten/ met een groote couragie/ onse vervolger/ die ons tot vry dichte by quam genadert; soo dat niet anders dan een gevecht verwachtende waren. Doch ons vervolger ons toen wel besiende/ bedachten haer/ en gingen heel vaerdigh deur/ met al soo grooten yver/ na 't scheen/ als ons te vooren hadden vervolgt: en wy insgelijcks geen vyandt soeckende/ stevende verder heen na het Zuyden. Maken haer vaerdig om te slaen. Wachten hem in. De Portugees wijcks.

Voort-zeylende/ passeerden met vreugde Abroholles droogten; en quamen onlangs daer na (gelijck de Scheeps-verstandige sustineerden) het Eylant Trinidati te sien. Het welck voorby gezeylt zijnde/ sagen weder een schip van 't Westen met volle zeylen op ons afkomen; doch wy voort-zeylende/ raeckten des nachts malkander weer uyt 't gesicht. Passeeren de Abroholles.

Dus vorderende/ kregen in 't begin van July veel onstuymige winden/ die toenemende/ eyndelijck in een geweldige storm veranderde: soo dat de geweldige water-baren vreeselijck quamen om hoogh te steygeren; diervoegen/ datse meenigmael het schip bedeckten/ en hadden ons volck genoeg te doen/ om met pompen en balyen het invliegende water uyt het schip te krijgen/ ten eynde om niet te sincken; maer ons by 't leven te behouden. Het Schip wiert schrickelijck op en neerwaerts geslagen/ en seer gebonst; nu scheenen wy schier tot in den afgront van 't grondeloose diep/ dan weder als tot om hoog en in de wolcken op te stijgen: soo dat het scheen/ of hier ons eynde beschooren was. Maer den Almachtigen Godt/ liet ons de wa- Iulius 1658. Hevige storm.

teren van de zee/ en der benauthept / wel tot aen de lippen ; maer niet hooger komen. Want wanneer wy met de komst van de seer donckere nacht / de moed / door 't harde weer / als t'eenemael quamen op te geven : Soo gaf de goede Godt ons een genadige uythomste / hy stilden het onweer / en ooch het bulderen van de zee ; de donckere wolcken scheurden / en de flickerende steyren quamen / als aengename Liehten van den Hemel / ons wederom gunste bieden; kregen ooch een goeden wint : hadden in dese hevige storm op Gods genade gedreven; doch maeckten nu wederom al 't zeyl-tuyg by/stellende cours naer 't Suyden / tot wy de hoelte Westelijcher bekomende / naer het Oosten zeylden. Hebbende soo verre het suyden gewonnen/ dat nu eer lange met dese cours verhoopte Cabo de Bon Esparance te sien / 't welck ons voorspoedigh geluckte ; want quamen den 23. July, de hemel-hooge toppen van de kuste van Africa te sien : verhallende soo wel/ (naer onse wensch) dat in het naderkomen / ons voor de Tafel-Bay bevonden te zijn : daer inne wy / naer twee dagen suckeling / voor het Nederlandse Kasteel / de Goede Hoop, behouden en wolijck arriveerden. Godt den Heer danckende voor syn Vaderlijcke bystant / tot dus verre aen onser genadiglijck betoont.

Aenkomst aen de Caep de Bon Esparance.

Het tweede Hooft-stuck.

Den Schrijver begeeft hem te Lande ; besiet de Gewesten van de *Caep de Bon Esparance*. Korte beschrijving des selfs. Vreemde conditien der Wilde. Vertreck van daer naer *Batavia*. Groote koude. Sneedige voortgang. *Orkaens* beschrijving. Schrickelijcke storm. Geraken in d'uytterste noot. Worden verlost. Brandige sieckten, en spoedige beterschap ; daer op een Pestilentiale sieckte volgt : de schrickelijckheyt des selfs, die vele menschen verslint. Vervallen door regen-winden op de west-kust van *Sumatra*. Aenkomst in de bocht van *Sillebar*.

WY alhier aengelant zijnde / vonden geen Vaderlantse Schepen : soo dat alleen de ruymte Tafel-bay bewaerden ; en ons van stonden aen baerdigh maeckten / om Schip en Volck van alle noodwendigheden te versorgen. Tot dien eynde / haelden onse vlijtige Matroosen de soete kristelyne vocht van Lant / uyt eene der best-vloeyende Rivieren / en uyt de Africaense wilderniſſen / die landewaerts genoeg te vinden waren : brantholt tot de Keys ; kregen ooch abondantie van goede verversingen aen boort / bestaende in allerhande Vee ; insonderheyt van Africaense Schapen, daer van rijckelijck wierden voorsien. Kregen ooch veel schoone Warmoes-kruyden, benevens Kool, Wortelen, Zalade, Radijs, en Water-Limoenen, mitsgaders andere gewassen ; de welcke meerendeels door de Nederlandsche zaden alhier gezaept / gepoot/ en voort-geteelt zijn ; dierhalven nu waren geavanceert / dat niet alleen de Nederlanders / hier te Lande woonachtig ; maer ooch de Schepen selfs / dies aengaende / rijckelijck konde werden voorsien. Doch de Kruyten belangende/ waren nu schaers/

Bekomen goede verversing aen boort.

schaers/ dewijl het in 't midden van de Winter was. Wy peurden oock met de Zeegen uyt visschen / en vingen rijckelijck de zoo.

Ick begaf my te Lande met ouse Schrijver / om daer des selfs stant en hoedanigheyt aen te mercken. Bezagen dan met een sonderling vermaeck / en val verwondering/het lustig/cierlijck en schoon gewest der Caep de Goede Hoop, zijnde het zuydelijckste deel van Africa; daer wy hemel-hooge Bergen / steyle Rotzen / angstvallige Wildernissen / schoone Vallepen / Welden / en Landerpen vernamen : Aldaer de Nederlandsche Boeren nu langs hoe meer / door spitten en delven / zaepen en maepen / ploegen en planten / sogten omtrent de Landen in beter stant te brengen ; en brachten alrede Boter/Kaes/Melck/en alderhande Bruchten en Gewasschen/de Nederlanders te koop ; voornamentlijck omtrent en oock in 't Hollandsche Kasteel ; daer inne de subjecten en dienaers van de Maetschappy, en buyten de selve/ de wyle Luyden van uyt ons Vaderlant / haer nederslaende / woonachtigh waren / yder het sijne beoogende. De laetste / ick meen de Wyle luyden, bouwden wooningen van kalck en steen / en wisten haer / na tyts gelegentheyt / tot

Den Schrijver begeeft hem te Lant, en besiet de gewesten van de Caep de Goede Hoop.

Vruchtbaerheyt des Lants.

't Hollants Kasteel de Goede Hoop.

tot aengroey der Colonie in dese gewesten / noch onlangs eerst begonnen / seer wel te behelpen / en oock met voordeel te geneeren.

Een Schrijver beklimt de Leeuwen berg.

Ick / en mijn reys-genoot den Schrijver / deden alhier verscheyden vermakelijcke Land-toghten / en klommen oock op den Leeuwen-berg, om sijn fatsoen / als oock om de Leeuwen / die somwijl daer geschooten en gevangen worden / alsoo genaemt. Wy vonden het onderweegh / oock boven op desen Berg / met aengename kruyden / lang gras / en vele welrieckende bloemen / doch met weynigh geboomte / beset. Begaven ons tot sijn alderhoogste spits / die met een betrocken lucht tot in de wolcken steeckt; doch konden / van wegens de klippige steylte / wel tot naby / maer niet boven op dese kruyn geraken: dies naer de groene valleye / tusschen de Leeuw en Tafel-berg nederdalende / groot vermaeck aen-troffen / in 't sien van 't geestigh springen en klauteren der Rheen / Steen-boekjens / en diergelijck Wilt / die met sprongen tegens de steyle klippen en rotzen / wisten om hoog te steygeren.

Des selfs hoedanigheyt.

Perijckel en wederkeering.

Dan 't vermaeck dat wy hier genooten / duurde niet lang: want vernamen te midden in dese nauwkeurige speculatie / niet verre van ons / een Leeuw / die van achter de klippen en rotzen te voorschijn komende / sich weder aenstonts in de ruygten en 't kreupel-bosch verschool; daer wy niet droevig om waren: want warelijck dit gesigt verschrickte ons; dies keerden wy datelijck strantwaerts: dit tot een waerschouwinge ons dienende / om sonder geweer niet meer dus verre landwaerts in te gaen.

Vreemde conditien der Wilden, aen de Caep de Bon Esparance.

Doch niets en bracht ons meerder nieuwigheyt en vermaeck aen / dan het aenschouwen der t'eenemael wilde Menschen / die haer langs strant / met heele troepen aen ons vertoonden. Dese worden Hottentotten, wegens haer klockende spraeck / die naer het geluyt der Kallekoense Hanen gelijckt / by ons en oock andere Natien / genoemt. Sy liepen / Mannen / Vrouwen / en Kinderen t'eenemael naeckt / als dat de sommige tegenwoordigh voor de koude / vermits de winter-tijdt / een smeerigh / vuyl en stinckent Robben / of ander Beeste-vel / om hare schouders hingen / dat nauwlijcks (met verlof gesproken) hare beslickte billen konde bereycken: kropen des nachts met heele troppen onder 't geboomte / of in 't velt in greppen en kuylen / als beesten / by malkander. Quamen dagelijcks by ons om Toeback. Haer spijs en voedsel / was even gelijck hun leven en stant / uytnemende miserabel.

Wy sullen van dese rampsalige menschen / op onse weerom reys / een weynigh breeder spreken; en dan oock de gelegentheyt deser gewesten van het Zuyder-Africa kortelijck vertoonen. Dies keeren wy ons nu wederom tot de Reys.

Wy hadden op Reis nu ruym ontrent twee duysent mijlen gevordert; en mosten noch een plas van sestien hondert mijlen over / eer ter gedestineerder plaets / en binnen de Hoft-stadt van het Nederlants Orienten (ick meen Batavia) geraecken konden. En daerom / soeckende verder heen te komen / en vaerdigh zijnde / vertrocken van de Caep de Bon Esparance, ofte het Lant de Goede Hoop; na dat wy den Commandeur Rietbeeck, die alhier commandeerde / voor alle civiliteyt bedanckt / en een vriendelijck afscheyt van hem genomen hadden. Buyten de Baey geraeckt zijnde / staecken in volle Tee; en setten de coers / met hondert en tzeventigh Geters / naer het Suyden / om in de gewonelijcke passaet der Weste Winden te geraecken.

Verteck van de Caep de Bon Esparance.

Dies

Dies tot op de Suyder Polus hoogte van 39 a 40 Graden gekomen zijnde/ troffen gemelde Passaet-wint aen. Setten het toen nae het Oosten/ met een loutere voortgangh; vonden alhier de Daegen ontrent 9 uren/ en de Nachten 15 uren lang te zijn; het weer geweldigh kout en guer/ en daer-en-boven de lucht met dicke donckere wolcken soo bezet/ datse meenigmaelen harde Winden/ Hagel-buyen/ en Jacht-sneeuw tot ons lieten nederkomen; soo dat de wolle Plunjen/ en by de havelose oock d'uytgehongerde Luysen/ uyt Kisten en Koyen nu weder te voorschijn quamen; doch hadden de Wint/ hoewel onstuymigh/ als noch naer onse wensch/ en uyt den westelijcken kant; voerende schier gedurigh niet anders/ dan een wel-geswichte Fock; die van de wint opgeswollen/ het Schip noch meenighmaelen wel 40/ 44/ en 48 mijlen in 't eenmael voort kon trecken. Hadden een vreeselijcke voortgangh/ en de bulderende Zee en holle Water-baren van achteren; 't welck continueerden/ tot naer veertien dagen zeylens/ in de nae-nacht/ ons soo fellen Storm besprong/ dat ons allen van stonden aen in 't uytterste gevaer des levens vonden.

Groote koude.

Snedige voortgang.

Wanneer de Winden als met een donderent geluyt/ en met een groot gewelt/ (die Schepen en Volck kan verslinden) van alle 4 hoecken des Werelts te gelijck op komen te bulderen/ en gantsch hevigh tegen malkanderen schijnen te woeden en aen te gaen: dan noemen ervarene Zeeluyden het selve een Orkaen. De vreeselijcke Winden schijnen recht nederwaerts/ en met een groot gewelt als uytten Hemel te vallen/ waer door d'ontstelde Water-baren gelijck gedwongen/ haer niet en konnen verheffen; maer wanneer nu dese gevaerelijcke Winden maer het een of het andere deel des Werelts komen uyt te barsten/ soo noemen sulcks de Zeevarende/ een staert van een Orkaen. Dan breecken de Winden uyt met een vervaerelijck gewelt/ en komen de woedende Water-baeren als tot den Hemel om hoogh te steygeren; en de Schepen daer van aengerant zijnde/ komen in 't uytterste gevaer; gelijck als hier d'ervarenheyt ons leerden: want wy van sulck een schrickelijck Tempeest/ ooch noch in desen nacht/ wierden bestormt; vonden ons haest en schielijck/ doch niet onverwacht/ dewijl langh waren gedriegt/ in een jammerlijcke stant met Schip en Volck gebragt. De bulderende Winden vlogen in het begin rontom het Compas; hielden geen streeck/ en quamen als Donderslagen uytter hoogten seer afgrijselijck nedervallen. Het Seyltuyg scheurden aen flarden/ en vloogh met stucken en brocken daer heen. De Zee/ te vooren onstuymigh/ lagh nu gelijck en effen; evenwel scheen ons Schip te sincken/ door soo vreeselijcke Winden/ welck als uytter hoogte komende/ diervoegen quamen te bulderen en te raesen/ dat malkanderen door luyt schreeuwen en roepen nauwelijcks konden verstaen. Ons Schip wiert t'eenemael op een zijde gedrongen/ daer boort en schilden een goet gedeelte onder water geraeckten. Onse vlijtige Matrosen en Soldaten toonden haer goeden yver en vlijt met pompen en balyen/ om het invliegende zee-water uyt het Schip te krijgen; doch alles scheen vruchteloos te zijn: Soo dat in dese verschrickelijcke nagt/ eerlange in d'uytterste noot soo verre geraeckten/ dat een vervaerelijck geschreeuw de vrees oock in de stoutste harten verdubbelde; als onder een droevig hantgewring veebaesdelijck uytgeboesemt wiert: Wy sincken, Wy sincken! Ach help ons Heere Godt, wy gaen te grondt! Welck geschreeuw soo

Orkaens beschrijving.

Schrickelijken storm.

Geraecken in de uytterste noot.

krachtigen indzuck in de kloeckste gemoederen quam te geven / dat die nu selfs schreenen te beswijcken. Dus quam het dan hier met ons op de keel en 't leven aen. Veel onbertsaegden waren nu seer gedwee gewozden: dies baden wy alle / meer dood dan levendigh / den Almachtigen / dat hy onse benaude zielen / dewijlen geen liehaems hoop noch uythomst saegen / wilde genadigh zyn; ons gevende een saligh eynde.

Het Gebedt / 't welck dickmaels soo slaenhertigh wozt gestort / geschieden hier wy in meerder ernst; 't welcke nu met suchten en tranen by velen wiert uytgeboesemt. Ondertusschen namen de felle Winden een barst / bzullende met de vreeselijckste rucken en vlagen / van het Westen Oostwaerts heen. Straeks schreen toen de verschrickelijcke Zee met hare woedende Water-baren als tot in de Lucht en donckere Wolcken op te stijgen; doch quam ons Schip een weynigh weer te rysen; maer wierden nu gronwelijck op en nederwaerts geslingert ende geslagen: evenwel schepten weder een weynigh moet / vermits dees donckere nacht verdween / en dat de langgewenschte morgenstont begon te komen; alhoewel dat de felle Winden / met Donderslagen vermengt / haer nu noch vreeselijck lieten hooren; doch begonden kozt daer aen af te nemen: en kregen des middags weer hantsaem weder; de bruyne Wolcken schreurden / en Lucht en Zee bedaerden hoe langs hoe meer; soo dat het lieffelijck Sonne-licht met sijn aengename stralen / ons wederom als op nieuws het leven quam te geven. Dus schreuen wy uyt den afgront der zee als weder verresen: Loofden en danckten onsen goedertierenen God met vrolijcke zielen / voor sijn Vaderlijck beschut; en sloegen ons Volck weer andere Seylen aen: waer op toen voorders de Coers naer 't Oost-noord-oosten setten / met een gewenschte voortgangh.

Holle Zee.

Worden verlost.

Maer het Schreeps-volck / noch tegens de ongemacken op zee niet suffisant genoegh / maer het schreen / begonden / van wegens de houde / stozm / en andere ongelegentheden als afgeslooft / een groot getal sieck te worden; in weynigh dagen konden wy ontrent vijftigh / soo Matrosen / als ook Soldaten tellen / die met een brandige Sieckte en rasende kootse 't meerendeel aengetast vonden; dies hadden wy nu met onse twee Chirurgijns genoeg te doen / met nacht en dagh den selven te besoecken / haer goede Remedien t'ozdonneren / Siechevaers te stellen; en die begonden te beteren / goede spijse te verschaffen. Alle welcke Middelen van den Almachtigen soo wel gesegent wierden / dat meest alle de Siecken en krancken van een spoedige beterschap / tot haer volle gesontheyt quamen; invoegen de vreught en blytschap wederom in Scheeps-voort begon te leven.

Brandige Sieckte onder het Scheeps-volck.

Spoedige beterschap,

Maer eylaes! dit moye weer duerde niet lang; want eerlange quam een vervaerlijcker sieckte onder het Volck te domineren / dewelcke doodelycker / t'eenemael Pestilentiael bespeurden; ja een siechte soo verschrickelijck / datse meest alle / die dit ongeval troffen / in 30 / 40 / of inmers het meerendeel in 50 of 60 uren jammerlijck wegh nam. De kloeckste onder ons wierden nu aengetast; die sieck geweest hadden / gingen vry. De nedergeslagene wierden het meestendeel rasent / en stelden haer aen als dulle menschen. De Pest-kolen en Buylen / als ook het Peperkoren / sagh men aen de lichamen der kranchen als in een volle Pest te voorschyn komen. Sommige bloeden wel hevigh upt de neus / maer evenwel dat verhinderde noch de quaetaerdigheyt

daer een Pestilentiale sieckte op volgt.

Sept. 1658.

De hoedanigheyt en schrickelijckheyt des selfs.

digheyt van de ſiechte niet: Andere braechten / of kregen een geweldige Buykloop; dan geen verlichting / ontlaſting / of ademhaling / maer wel een vermeerdering van het quaet / en een gevolg van raſerny en yloofdigheyt; dierhalven / dat dees ellendige in weynigh tyts quamen den geeſt te geven. Ja de brant / quaetaerdigheyt / en het fenyn van deſe gevaerlyckе ſiechte was ſoo groot / dat wy de geheele monden van dees ademtogende / als lippen / tong / heel / en gehemelt / gedurigh met aengroeyende hoyſten / en een ſwarte dragt / de welck den bangen adem dreyghden te verſtichen / vonden beſet; en ſulcks nauwelyckx weg genomen zynde door de beguaemſte middelen / groeyden in weynig tyts weder als vooren aen: Hoyt / de benauwtheyt in de ſommige was ſoo groot / datſe met dolle raſernye bevangen / haer ſelfs trachten het leven te benemen / ende met tanden / of wat ſy maer konden bekomen / haer ſochten te verwoygen; 't welck wel nooyt gebeurt / maer echter door onſe vlyt verſcheyden mael is belet geweeſt / of ware ſulcks anders voorſeckerlyck aen verſcheyden Perſoonen geſchiet. Somma / die van deſe verſchrickelyckе Siechte wierden aengetaſt / ſtorven al ſchuymbeckende in weynigh uren tyts / niet tegenſtaende alle de goede middelen / hier in deſe gelegenthey geordonneert: en waren van ſtonden aen deſe Lyeken over het lyf heel blaeuw / paers / en ongedaen uytgeſlagen / ende ſommige met bleynen beſet; welckers ſwarte uytgelatene vochtigheyt een afgryſelyckе ſtanck cauſeerden. Verloren aldus in korten tyt wel by de dertigh menſchen / onder de welcken dat den Opper- en Onder-ſtierman / de Siechen-trooſter / den Schryver myn en goeden Vrient en Reysgenoot / ende meer andere van Scheeps-officieren wierden getelt. Eene van d'Adelboyſten / een ryck mans ſoon / ſprong in ſyn yloofdige dulligheyt by donckere nacht in volle zee / terwyl de gene die by hem waechten / hem van drinchen ſou verſorgen: Hy wiert van ſtonden aen wel geſocht / maer niet gevonden. Ons belangende / ſchoon wy gedurigh ontrent dees arme lyders / en haere beſmettelyckе ſiechten beſigh waren / ſoo bleven wy nochtans / tot eens yders verwonderingh / friſ / geſont / en wel te pas; 't welck ons verplichten / om staegh hier voor den goedertierenen Godt te loven en te dancken.

Nu / terwylen vaſt dagelyckx eenige van de onſe quamen wegh te ſterven / en dat de ruyme Zee ons tot een Kerckhof diende / om onſe doode Lyeken in te ſwelgen / ſoo quam ons noch een andere ſwarigheyt over: namentlyck / dat wy door de geſtadige Suyt-ooſtelyckе Winden / die ons voegen / of eerder als dachten / hadden ontmoet / beneden de Straet van Sunda, op de Weſt-kuſt van Sumatra quamen te vervallen. De verre Voyagie uyt ons Vaderlant / die wy nu meenden haeſt volbracht te zyn / ſcheen nu met ons maer begonnen; vermits geen hant noch middel en konden ſien / om voor het lang gewenſchte Batavia met deſe Moſſon te komen / door de geſtadige zuyd-ooſte Winden / en verdrietige tegen-ſtroomen / die gemeenlyck langs de gemelde Weſt-kuſt / tot in November, komen te continueren. Dus ſcheenen de middelen voor ons opgeſloten / omme voor ettelyckе weecken noch tegens winden / ſtroomen / en holle water-baren aen te ſullen konnen avanceren. Vervallen op de Weſt-kuſt van Sumatra.

In deſe gelegenthey / en hoogdringende noot / de Scheeps-raet by malkanderen zynde vergadert / beſloot men gelycherhant / de groene wal / die Reſolutie.

voor ons lagh / te soecken : op hoop / aldaer een vredigh Volck / en goede verversinge voor de siecken en kranecken te sullen vinden. Nauwelijcks was dese resolutie beraemt / of stevende aenstonts met een hertelijcke vreugde / ende vierigh verlangen / naer de lustige lantsdouwe der West-kust van Sumatra ; daer nader komende / een groote bogt of Inham vonden / het welcken d'onse vermerckten de Bay en het eierelijck gewest van Sillebar te zijn ; 't welck de blijdschap dede verwacheren. Setten het derwaerts heen / vermits den aengenamen Oever / alom met hooge Bergen en seer dichte Bosschagien zijnde beset ; dit schoon Gewest / uytmuntender als d'andere / ons een vollen overvloet van rinse Fruyten en goede Gewassen scheenen te belooven. Vonden in het inseylen van dese Bogt van Sillebar, welckers omkreits met seer hooge Bergen sagen beset / soo quaden anckergront / dat perijckel liepen om met ons Schip tegens een klippige droogte / daer op de zee geweldigh sloegh / geworpen te werden ; doch onse Anckers noch ter rechter tijt en plaetse vallende / wierden van sulcks beschut.

Aenkomst in de Bogt van Sillebar.

Quamen aldus behouden (Gode zy lof en danck voor sijne genade) tot in dese vermaerde Bogt van Sillebar te arriveren ; vonden ons niet heel verre van het Vleck der Sumatranen ; sagen den groenen vermaeckelijcken Oever alomme met een lustigh en aengenaem Kreupel-bosch beset : doch vernamen ontrent de plaetse daer wy lagen / op strant geen Wooningen der Indianen, maer wel niet verre van ons / wat bogtwaerts in / een uytstekende hoeck / daer achter wy vermoeden het stedeken Sillebar te zijn ; gelijck als oock naderhant verstonden. Somma / vonden ons heel verblyt / verhopende van d'Inwoonderen des Lants versch Water / ende ververschinge van Eetwaren en Fruyten te bekomen ; niet denckende op het quaet en droevigh ongeval / dat ons hier besprong ; waer van wy kortelijck in het derde Hooftstuck sullen spreecken.

Het derde Hooft-stuck.

Lant-togt. Worden van *d'Indianen* van *Sillebar* vriendelijck, doch geveynst verwellekomt ; krijgen van haer gewenschte beloften. Bedriegelijcke woorden des *Orankays* van *Sillebar.* Wederkering naer boort. Wonderlijcke baet door *'t Sumatraes* water, ontrent de Siecken. Tweede Lant-togt, om Verversing ; worden van de *Sumatranen* verwellekomt, en vriendelijck ontfangen. Bedriegelijckheyt desselfs. Dispuyten over de Handel-plaets, doen de *Nederlanders* voorsichtigh zijn. 't Bedrogh der *Indianen* breeckt uyt ; die twee *Nederlanders* bespringen, en deerlijck vermoorden. De Schuyt en Boot nemen de wijck naer boort ; daer dees droevige tijding brengen. 't Gevaer in *Sillebar* uytgestaen. Storm. Vertreck. Geraecken binnen de *Straet van Zunda.* Komst op *Batavia.*

TOt in dese verre Gewesten nu gekomen zijnde / soo waren onse nieuwsgierige oogen als geduerigh nae de groene ende vermaeckelijcke strant gevest ; daer insgelijcks de swarte Indianen met een algemeene

gemeene verwondering stonden naer ons Schip te glueren. Wy dan lieten de witte Vree-vlag wayen; en deden een schoot met grof Canon / om haer / volgens d'ordinare wijs / aen boort te locken; doch en sagen noch evenwel geen Vaertuygh tot ons naderen. Maer den avont alreets komende/verhopende sulcks des anderen daegs te sullen geschieden; vernamen des anderen daegs een groote meenigte van Lichten en Vuyren langs de strant; waer door de Sumatranen scheenen goede wacht te houden / en ons niet veel te betrouwen. 's Morgens noch al geen Vaertuygh siende komen/ was 't beklaegelijck het droevigh gekerm der Krancken te bespeuren; verlangende uyttermaten nae een weynigh verkoeling ende verversching in haren hooghdringenden noot: dan sulcks en konde men niet bekomen / sonder de middelen / die noch overigh scheenen / by der hant te nemen. De Sloep dan uytgeset zijnde / wiert stracks met kloecke Mannen / die haer dienst van selfs quamen te presenteren / gemant en klaer gemaeckt; de welcke sommige Roers / Pistolen / en scherpe Klingen (of 't haperen mocht) doch bedeeckteljck en verborgen / met haer namen. Dus voeren den Koopman en Stierman met de gemelde Sloep / en een Vrede-vaentje / naer Lant. Doch aldaer by den Oever genadert zijnde / konde geen Indianen te spreken komen; dewijl die haer staegh / in 't naderen van de Sloep / in 't groene Kreupel-bosch verscholen. Dus quamen de onse onverrichter saech aen boort; doch resolveerden andermael de strant een weynigh verder bogtwaerts in te soecken: dat van stonden aen wederom wiert te werck gestelt. Dus derwaerts roepende / quamen wegens harde stroomen / andermael beneden de bogt / daer 't stedeken Sillebar lagh; en buyten de voorgemelte hoeck / den lustigen Oever te genaecken / daer meenighte van groote Boomen stonden. Hier quamen eenige swarte Indianen, zijnde meest naeckt / als dat een kleetje voor de schamelheyt droegen / te voorschijn springen / met Boogh / Pijlen en Assagayen in de vuyst: roepende in de Malaitse Tael vraegs-gewijs / wat wy voor Luyden waren? van waer de komst / en wat alhier begeerden? Waer op twee van onse Nederlanders, de Malaitse Tael bekent / en als Tolcken mede gevaren zijnde / antwoorden: dat wy Hollanders waren / ende van daer in 't herwaerts komen naer Batavia, door contrarie stroomen en tegen-winden / op dese Kust vervallen waren; ende nu / volgens 't goet vertrouwen 't welck hadden op d' Inwoonderen des Lants / hier aengeroeyt quamen / om voor betalinge met Gelt / of Nederlantse Waren / verversinge van Water / Fruyten / en wat bekomen konden / vriendelijck te versoecken: dat wy sulcks verkrijgende / den Orankay van Sillebar met een milde Schenckagie souden gedencken. Dese woorden waren nauwelijcks uytgesproocken / of de listige Sumatranen riepen alle gelijck / de onse aldaer seer wellekom te zijn; en dat alhier ter rechter plaetse waren aengelant / dewijle daer alderhande schoone Fruyten en lieffelijcke Gewassen / als Coques-nooten, Orangie-appelen, Limoenen, Bananas, Pynang, en wat noch meer begeerden / rijckelijck voor een gemeene prijs bekomen konden: mitsgaders delicaet voetsel en Vee / van Geyten / Hoenders / Eenden / Schapen / Ossen en Koeyen / Melck / Eyeren / Groenten / en Vis; alles wat dagelijcks op de Marckt van Sillebar te koop quam / daer soo wel de vreemden als d'inboorlingen veylige toegang vonden / om alles te koopen en te verhandelen / wat begeerden.

Lant-togt in Sillebar.

Worden van de Inwoonderen van Sillebar vriendelijk, doch geveynst, verwellekomt.

Bekomen van haer gewenschte beloften.

Dese woorden waren goet / en scheenen waerlijck uyt een goeden inborst voort te komen; te meer / dewijl oock eenige van d'aensienlijckste hier by gekomen zynde / het selve met een getrouwen en regten ernst scheenen te betrachtigen. Hier op van den Inlantsen Toeback te voorschijn komende / noode men d'onse heel vriendelijck op de strant / om van het lieffelijck krupt de proef te nemen; het welck de sommige datelijck / om aen d'Indianen geen quade suspitie te geven / bestonden te doen; traden aen lant / en wierden andermael vriendelijck verwellekoomt / en genoot om in de groente neder te sitten. Aenstonts quam van het Inlants krupt te voorschyn / 't welck yder op sijn maniere gebruykende / goet gevoordeelt en gepresen wiert. Somma / de Tolcken / als oock de andere / vonden een goet genoegen in het onthael der Swarten / door dien sy alles aen de onse / soo vriendelijck en openhertigh quamen te presenteeren: en wierden ons volck / niet verre van daer / toen by een seer aengename soet-vloeyende Rivier gelept / alwaer de klare vogt / onder een lommer van hoog-getachte boomen / en met een stil gedruys / quam van het gebergte naer de zee-kant rollen. Hier sprach een Swarten Orankay, die by de Sumatranen het hoogste woort scheen te voeren / de onsen op dees of diergelyeke wyse aen:

Bedriegelijcke woorden des Orankays van Sillebar.

Siet, vrienden, hier kan u volck het water halen, wanneer uwen Kapiteyn believen sal, de Boot met volck en leege water-vaten aen lant te stueren; en wat de verversching van Eet-waren en Fruyten belangt, die sullen u hier op strant rijckelijck, voor gelt, te koop gebracht worden: of zijnder Spiegels en Messen te bekomen, sullen hier oock aengenaem zijn. Nu gaet, ô Vrienden, en komt op morgen wederom, zijt niet beschroomt; maer komt vrymoedelijck aen, ghy sult ons seer wellekoom zijn. En dergelycke woorden meer. Ja presenteerden aen d'onse noch ten overvloet / dat soo wanneer eenigh mis-vertrouwen onder ons volck / 't zy grooten of kleynen / mogten zijn / datse gewilligh twee persoonen van de haren / als Ostagiers / aen Scheeps-boort souden vergunnen / tot versekering van hare vrientschap en onse gerusthept. Dan d'onse al veel te ligt geloovigh / scheenen te generens / om vermoeden van mis-vertrouwen aen d'Indianen te geven / sloegen 't selve af; en gaven ten antwoort: Dat niet twijffelde aen de gunst en oprechtigheyt des Volcks van Sillebat; dies haer wederom / onder de betooninge van veel vriendschap / in de Sloep begaven / twee putsen van't Sumatris water tot een proefjen met haer nemende; wierden van de Swarten tot soo verre geconvoyeert / en af-gevraegt: Of d'onse geen Schiet-geweer na Lant hadden mede genomen? Daer op d'onsen / in plaetse van achterdacht te krijgen / tot antwoort gaven: O neen; wat behoeft men sulcks, wanneer men goede vriendschap soeckt. Daer op malkanderen / in't afsteecken / een goeden nacht toe wenschten.

Wederkeering naer boort.

Aen Boort geraeckt zynde / verstonden wyp alle met vreught / de goede gelegenthept / om hier in Sillebar te bekomen het gene van nooden hadden: ja wy begonnen van stonden aen een nieuwe courage / lust en ander leven in de gemoederen van de siecken en kranchen te bespeuren / die met harten en zielen riepen en wenschten; ja smachten yder om 't eerst / om een kleyn dronckje van't mede-gebrachte water te bekomen / om haren brant / die waerlijck groot was / te verkoelen. Wy gaven 't haer / doch met discretie; en bevonden oock / dat selfs een dronckje van dese hoele vochte / de ademtogende

Wonderlijcke baet door het Sumatraes water, die sieken en kranken bejeert.

gende zielen en de benauwde herten van dese arme lijders / konde verstereken en verquicken.

Soo dat nu een yder wenschten / om meerder voorraet van water ; op dat soo heylsamen en aengenamen vocht / de gesonden / en voor al de sieeken en krancken mochten verkoelen / verfrisschen en verheugen.

Den naest-komenden morgenstont begon nauwlijcks door te lichten / als men het volck met een lustigen yver aen 't Scheeps-boort besigh vont / met de Sloep tot de Land-tocht gereet te maken / en de Boot met leege water-vaten te vullen. Alle ding vaerdigh zijnde / verburgen drie of vier geladen Musketten in de Vaertuygen / onder de Presenningen / om de selve / in tijt van noot / te konnen gebruycken. Hier op staken den Koopman en Stuurman / met beyde Vaertuygen / van Boort / met haer nemende krameryen en gelt / steeckende naer de groene Wal en lustigen Oever / daer gisteren waren van daen gescheyden : Daer met een Vrede-vaen de strant genakende / vonden den selfden Orankay, en Swarten van 's daegs te vooren / doch met een veel grooter getal van plat-geneusde volckeren / omeingelt / die vast alom heen stonden met Vrede-vanen / na de komst der onse te wachten. Aenstonts wierden de twee Nederlanders / die daegs te vooren voor Tolcken waren te lande geweest / door dese trouwloose weder aen strant genoodigt ; 't welck geschiede : en wierden niet alleen van den gemelten Orankay ; maer oock van andere Sumatranen, die over het volck desgelijcks scheenen te commandeeren / seer vriendelijck verwellekoomt ; en (ick spreke na uytterlijcken schijn) uytnemende minnelijck ontfangen. Men noode haer in de groente een weynigh neder te sitten / om malkanderen eens te spreken / terwijlen de Boot en Schuyt een weynigh van strant / om vlot te blijven / naer bescheyt vertoefden. Den Koopman en Stuurman / volgens last en ordre van onsen voorsichtigen Schipper / welcke niet geraden vont / met al het volck aen Land te komen / voor dat nader en sekerder bescheyt verwachte / en verhoopte te ontfangen ; denckende aen de listigheyt der Sumatraense volckeren / die hare trouwloosheden soo groot zijn / datse de werelt overklincken.

Tweede Lanttogt.

De Tolken worden van d'Indianen van Sillebar verwellekoomt.

Hun gespreck met d'Orankay.

Onse Tolcken dan verhaelden nu wederom d'oorsaeck van hare komst / en datse verversinge van water / en wat noch wijders bekomen konden / versochten ; mits gelt en Nederlandse Waren met haer brachten ; als oock een gescheuck / om aen den Oversten van Sillebar te presenteeren : verwachtende d'onsen in de Vaertuygen / wat bescheyt sy-lieden souden believen te geven ; en naer een teecken van versekering / of met haer volck in veyligheyt het Lant soude mogen betreden. Waer op den Orankay, die 't grootste gesagh scheen te voeren / benevens d'andere Sumatraense Heeren / met betooninge van genegentheyt / doch heel geveynst / antwoort gaven ; Dat ons volck daer wellekoom was, en vriendschap soude genieten. Maer dat sy Orankayen van Sillebar, ten dienste van d'onse / geraden vonden / soo wanneer wy soet / gesont en lieffelijck water sochten / wy dan maer geliefden met Boot en Schuyt een weynigh verder bogtwaerts in te varen / tot aen de binnekant van dien / daer van wy te vooren hebben gerept ; daer het beroemde vleck of stedeken Sillebar souden vinden ; en benevens dien een klare water-stroom / die van het gebergte / en onder de schaduw-gevende Koques-bomen, en groene bosschagien door vermakelijck strantwaerts quam te

Bedriegelijckheyt des selfs.

Dispuyten over de handel-plaets, doen de Nederlanders voorsigtig zijn.

te rollen / daer wy niet alleen beter water / 't welck hier brack / en ginder soet was / souden bekomen. Maer oock benevens dien / was op de Marckt van Sillebar alles te koop; en kon daer veel gevoegelijcker / als hier op de strant / ons werden gebragt / geveylt en aen-gepresenteert / wat maer begeerden / of ons nootsakelijck dogt / te koopen; 't welck alhier op strant niet wel konde geschieden / van wegens het Bosch / en dicht-bewassen Kreupel-groen. Daer op de Tolcken weder antwoorden: Datse dienden haer principalen, in Schuyt en Boot, bekent te maken, het geen sy Orankayen hun quamen voor te stellen; 't welck geschiede: traden na de vaertuygen / en maeckten aldaer hun wedervaren bekent / terwijlen de swarten na antwoort wagten.

Bedrog der Indianen breeckt uyt.

Dit versoeck van d'Orankayen van Sillebar, en oock quansuys hun vriendelijcke raet-geving / soo bedriegelijck als waerschijnelijck voor gestelt / de onse bekent gemaeckt zijnde / verheugden het meerendeel des volcks; dan sommige daer en tegen kregen achterdogt en quaet vermoeden: te meer / om dat een yder versekert was / dit water alhier seer goet te zijn; dan andere wederom konden geen trouwloosheyt noch eenigh bedrogh in sulcks bespeuren; ja wenschten met hart en ziel het stedeken Sillebar nader te komen. Evenwel quamen onse getrouwe Tolcken stracks / uyt last der Opper-hoofden / d'Orankayen bescheyt brengen: dat haer Lants-genooten / in Schuyt en Boot / dees minnelijcke presentatie was bekent gemaeckt; die voor soo grooten gunst van toegang in het stedeken Sillebar te krygen / de Heeren van dit gewest seer vriendelijck deden bedancken. Versoeckende wijders / dat doch d'Orankayen beliefden goet te vinden / dat d'onse alhier het water mogten halen / gelijck als daegs te vooren hen toegeseyt was; dewijl het seer goet van smaeck / en oock een yegelijck wel bekomen was; en dat de Ingesetenen 't vordere / met hare Canoas / en ligte Vaertuygen / maer geliefden alhier te laten brengen / daer men haer alles ten genoegen soude betalen; soo dat oock alhier gevoegelijck konde verhandelen / wat begeerden ons toe te laten komen; dan behoefde men door het onbekende Sillebar niet te dwalen / daer door onkunde van 't volck yets mochte geschiede / dat eenigh ongenoegen quame te causeeren / 't welcke liever sogten voor te komen.

Nader gespreek met de Heeren van Sillebar.

De twee Tolcken worden besprongen en vermoort.

Hier vonden haer nu de Orankayen van Sillebar in haer goddeloos voornemen / 't welck was / het altemael te vermoorden / gestuyt; en (naer het scheen) diervoegen haer toelegh ontdeckt; dat nu de moed verlooren / om tot haer wit te komen: en vreesende dat oock dese twee onnoosele Tolcken (dewijl niet verre van Schuyt en Boot waren) haer mogte komen te ontsnappen; soo was 't haer onmogelijck datse langer konden veynsen; haer moortlust was te groot / en de begeerten om 't Christen-bloet te storten / soo geweldigh / dat door hun onpatientigheyt voort-gestouwt / haer duyvels en boos voornemen quamen uyt te voeren. Dus gaven de Orankayen maer slechts een winck aen d'andere Swarten / om aen te vallen op dese twee arme Nederlanders: aenstonts waren dese bloetdorstige honden gereet / en vielen met een vervarelijck geschreeuw op onse Tolcken aen / en vlogen een meenigheyt van Assagayen / Spatten en Pijlen / door de lugt en naer Schuyt en Boot / omme d'onse (waer 't mogelijck) te vernielen / daer al het volck noch in gebleven was / behalven de twee Tolcken; die / om dit gevaer t'ontkomen /

men / van stonden aen naer het water vlogen ; maer stracks besprongen en voort omeingelt zijnde / wierden gevat / geslingert en gesleept / tot dat men de hoofden af-geslagen hebbende / by het hayr opnam / en die soo bloedigh / bezant / en begruyst / met hunne zabels in de vuyst / ons volck vertoonden ; die van wegens dit schrickelijck werck / meenden van spijt te bersten ; te meer / wanneer het geschreeuw van dese bloetdorstige Indianen haer dusdanigh ter ooren quam : Nu Hollantse duyvels, ey kom aen Lant ; wat toefje noch ; siet hier, dit sal uw wellekoomst en verversching zijn. Doch staken d'onse van stonden aen naer het diep / en vaerdigh van de wal / om niet in 't gewelt van sulck een woedende meenigte te vervallen ; en ruckten terstont / in dese onverduldigheyt / hare geladen Musketten en Pistolen voor den dagh / lossende onder dien trouwloosen en goddeloosen hoop hun kogelen ; doch en wisten naderhant niet / of yemant der Swarten hadden geraeckt : want de selve haer aenstonts in 't groene Kreupel-bosch verschoolen ; soo dat een leedige strant vernamen : dies weder-keerende quamen aen boort geroeyt daer ons dese droevige tyding / in plaetse van aengenaem water en verversching / bragten.

Wreetheyt der Swarten.

Schuyt en Boot nemen de wijck na Boort.

Mistroostigheyt der siecken.

Hier viel nu de moet van levens hoop / en al de couragie in Siecken en Krancken nu weder t'eenemael ter neder : de ademtogende klaeghden jammerlijck ; suchten en hermen was'er geen gebreck / dewijlen alhier soo lustigen Lants douwe / en aengenaem Gewest voor d'oogen sagen / daer wat ons dienden genoeghsaem was / en eghter niets ter werelt en konde bekomen. Wy troosten haer dan naer ons vermogen / en danckten Godt voor sijne beschermingh / ons ook in dese gelegentheyt betoont : want bevonden nu seecherlijck / dat / soo wanneer de Sumatranen de saecke wel aengelept hadden / dat ons altemael lichtelijck hadden kunnen overweldigen ende vermoorden : dewijl het meestendeel des Volcks van Schuyt en Boot met hart en ziel verlangden aen Lant te mogen komen / omme daer eens de lang gewenschte Fruyten en Indiaensche Gewassen / als ook het lieffelijck Inlants water te genieten : niet twijffelende aen de vrientschap die de Swarten ons dus volmondigh quamen te presenteeren. Ende wanneer de Indianen, daer wy begeerden / ons 't water halen maer hadden toegestaen / en daer op de strant langhs heen den lustigen Oever / van hare Fruytagien hadden te koop gebracht / wie soo dan van d'onse in Schuyt of Boot gebleven hebben ? Hoe nieuwsgierigh de Vreemdelingen in vere Gewesten zijn / is heden bekent / en hebben al vele met eygen schaden ondervonden ; doch is het lichtelijck af te meten / hoe dat een yegelijck verlangt om eens een vermaeckelijcke Lants douwe te betreden / wanneer hy een langen tijt als noch in een beslooten Arck / op de holle wateren / sonder Lant te sien / heeft omgeswurven. Als nu ons Volck op strant verstroyt / de sommige besigh met Water halen / andere met Eet-waren / Fruyten / ende Gewassen te verhandelen en te hoopen / of met in het Krempel-bosch en elders heen te dwalen / waren verdeelt geweest : hoe licht ons Volck als doen vermoort / de Paertuygen beset / en alles pyns gemaeckt / en daer op voort met kracht van Volck en Schuyten (daer het haer selden aen gebreeckt) ons Schijp bespronghen / dat alrede van 't kloeckste volck ontbloot / ende met gebreckelijcke belemmert / lichtelijck van haer hadden konnen verrast en ook vermeestert worden. En niemant dunckt dit vreemt te zijn : want in dit selve Jaer van 1658. hebben de Indianen van Palimban (leggende op de binne-kust van dit Sumatra,) twee Nederlandsche Schepen verradelijck bespronghen / en 't volck op een schrickelijcke wijse om hals gebracht : dat de Nederlanders, met de vernielinge van Palimban, naderhant ook gewroocken hebben ; en alhoewel ons het selve onbeyd deyghden / zijn dus vere noch sulcken ongeval ontkomen.

De perijkelen in Sillebar uytgestaen.

Twee Schepen voor Palimban, door de Indianen bespronghen, en 't Volck vermoort.

Hevige storm,

Evenwel scheenen wy nu van alle middelen verstecken / om voorspoedigh op Batavia te geraecken ; dan dees eenige scheen voor ons noch overigh te zijn : namentlijck / t'zeyl gaende tegens contrarie Winden / Stroomen / en Water-baeren aen / de Reys te vorderen / soo veel ons doenelijck sonde wesen. Wy maeckten ons tot dien eynde noch dien selven avant klaer / om van dese rampsalige Verversch-plaets wederom zee te kiesen ; daer gelijck als tot een volle maet en soop van d'ongevallen ons bejegent / noch een seer gevaerelijcke storm mosten uytstaen / die ons tegens de nacht seer hevigh quam bespringen ; zijnde vermengt met schrickelijcke Donderslagen / die de Zee / Lucht / Hemel en Aerde deden beven en trillen / en de harten van d'alderstoutste konden ontsetten en doen bevwijcken : daer by quam staegh

en schrickelijcke Donderslagen.

aen

aen den snellen Blixem nederwaerts gedaelt; en de Storm-winden soo verschrickelijck / dat die ons dreygden op lager wal te bonsen; daer wy / schipbreuck lijdende / de handen der Moordenaren niet en konden ontgaen. Dus wierden wy alle met een gantsch droevigen ondergangh gedreyght. De Lichten en Vuyren van onse bloetgierige Vyanden wierden langs strant gesien; daer ongetwijffelt quamen te wensehen dat wy schipbreuck mochten lijden: dan onsen goeden Godt beletten andermael / dat niet in handen van dese trouweloose Moordenaren en quamen te vervallen; dewijl de storm haest quam te stillen / en t'eenemael te bedaren.

Perijkel van schipbreuk.

Worden verlost.

Den morgenstont gekomen zijnde / ligten onse Bootsgesellen de Anckers uyt de gront; ruckten het zeyl-tuygh by / en staecken uyt Zillebar in volle zee. Toen wederom aen 't laveeren tegen de wint en stroomen aen / gelijck voorheen; hadden als noch de wint zuyd-oost / daer henen wy mosten wesen / om het lang gewenschte Batavia te bezeylen. Dus suckelden wy dan ettelijcke dagen achter een: somwijl een weynigh vorderende / en dan wederom door de stroomen heel achterwaerts geraeckende / langs de hooge Bergen van het groot en machtigh Eylant Sumatra, steeckende met sijn hooge toppen tot boven de Wolcken uyt. Dus dan swurven wy langs dese West-kust / tot al eenige dagen in October waren gepasseert; wanneer de Winden begonden te wijfelen / en de Stroomen te keuteren: soo dat avanceerende / eyndelijck de vlacke hoeck passeerden / en in de Straet van Zunda quamen; daer wy / door tegen-winden en stroomen / mosten laveeren / of anckeren / nae de gelegentheyt ons diende: hadden veel stilten; doch geraeckten echter / naer veel stribbeling / onder de groene Kust van Java; daer nu verhoopten van de Javanen verversing te sullen bekomen: doch vonden ons wederom bedrogen. Sagen wel dagelijcks van hunne Vaertuygen / Tynangs, Joncken, en snel bezeylde Vliegers dicht by ons ende voor ons over zeylen: maer niemant en quam ons / hoe dat wy winckten en wuyfden / aen boort genadert; waer door wy nu langs hoe meer begonden / ja genootsaeckt waren te gelooven / dat het noch Oorlogh tusschen de onse en 't Koninckrijck Bantam was; onder het welcke dat niet alleen hier ontrent de Kust van Java, maer oock een goet gedeelte van Sumatraes West-kust hoorden / ende voornamentlijck de Bogt en Lantstreeck Zillebar. Dus hadden wy daer / gelijck nu eer langh verstonden / by onse doot-vyanden heul en onderstant gesocht: doch had men ons echter het tegendeel / aen de Caep de Bon Esparance, als voor de waerheyt ingeboesemt: namentlijck / dat het Vrede met ons en Bantam was; het welck alrede nu anders hadden ondervonden. Voort-zeylende / mosten menighmael anckeren: somwijl seven of achtmael in vier en twintigh uren. Niettemin / door soo vele tegenspoeden heen geworstelt zijnde / vonden ons Volck nochtans nu wederom soo gebetert / ende meest altemael soo gesont / als of in Zillebar overvloet van goede verversingh verkregen hadden: Godt Almachtigh danckende voor sijne genade; passerende het hooge boomrijcke Eylant Crakatouw; benevens desselfs geburen: als Zibbesee, Poele besje, Dwers in de wegh, en Toppershoetjen; altemael midden in de Straet van Zunda gelegen / en vol Geboomten en Wildernissen beset. Quamen toen onder het hooge Lant van Anyer, en tot niet verre van Bantam; daer twee Hollantse Oorlogh-schepen ontmoeten / die voor het vyandtlijck Bantam

Vertrek uyt Zillebar.

Octob. 1658

Komen in de Straet of engte van Zunda.

Oorlogh tusschen de Hollanders, en 't Koninckrijck Bantam.

Ontmoeten 2 Hollantse Kruyssers.

kruysten / om d'ingesetenen hun zeevaert te beletten. Der selver Schippers quamen ons stracks aen boort gevaren; hieten ons wellekoom / en setten ons eenige Batavische Verversſing by: daer voor onse Opperhoofden haer wederom met eenige Vaderlantse Waren beschoncken. Bleven des nachts door stilte by een / maer 's morgens 't koeltjen wackerende / verlieten haer: passerende Bantam; en quamen eyndelijck den 15. October op de gewenste Rede / voor de wytberoemde Stadt Batavia te arriveren.

Komst op Batavia.

Het vierde Hooft-stuck.

Swier, en wellekomst ter Reede van *Batavia*. Den Schrijver, meenende na *Banda* te vertrecken, wort in het Casteel *Batavia* geordineert te woonen. Vertreck der Retour-vloot naer het Vaderlant. Wonderlijck *Nieuwe-jaer* der *Chineesen* op *Batavia*, by den Schrijver bespeurt. Hun vreemde actien, Godtsdienst, Offeringh aen den Satan; hare Maeltijden, en vordere Costuymen; als oock hun Zeden, Kleedingh, Huyshoudingh, Wooningen, Tafel-ordre, ende Begraeffenissen. *Batavia* van de *Iavanen* geallarmeert. Sware Justitie, ende waerom. Wonderlijcke Historie.

Wonderlijcke swier, en wellekomst ter Reede van Batavia, by den Schrijver aengemerckt.

WY dan nu voor het schoone Batavia aengelant zijnde / kregen van stonden aen den Heer Fiscael en sijn gevolgh aen boort / om / volgens 't ordinaris gebruyck / ons Schip en Lading te visiteeren / ten eynde of oock particuliere Goederen ende Koopmanschappen met ons overgekomen mochten zijn: doch niet vindende / soo begaf hem den gedachten Heer weder na Lant. Stracks quamen ons toen een goet getal Heydense Chinesen, binnen Batavia woonende / aen boort gevaren / om te sien of hier geen voordeel met Hollantse Krameryen / en wat hun gadingh was op te koopen / en souden konnen vinden: daer op wel haest de Kisten en Kofferen van het Volck (want hier was Gelt van doen) wierden geopent; ende gingh voort dien handel aen van Spiegels / Naelden / Messen / Hoeden / Engelse Mutsen: ja de wolle Plungien selfs wierden nu aen de listige Chinesen gepresenteert / en vaerdigh verkocht / vermits dese koddige Handelaers die voor een seer kleynen prijs konden bekomen. Veel Soetelaers / soo van Mooren, Javanen, Mistycen, als Nederlanders, quamen ons nu oock aen boort gevaren / om aen het volck allerhande Indische Fruyten / Eet-waren / en verversſingen te verkoopen; die nu goede neeringe hadden / vermits de langh begeerde lust een yegelijck aendrongh en noodighde tot het genot van de aengename Gewassen en Fruyten: gelijck als daer waren de versch-gepluckte Klappus-nooten, Pompelmoesen, Orangie-appelen, Water-limoenen, Mangas, Bananas, en andere. Dan de snoepers / die geen maet en hielden / en wat te gulsigh waren / liepen eerlang niet weynig in de klem: wordende schielijck van een heete Koorts / Roode loop / en andere sieckten aengetast / en daer van oock al verscheyde quamen te sneuvelen. Wijders quamen ons oock veel Nederlanders, die binnen Batavia woonden / of op andere Schepen waren bescheyden / ons

aen

aen Scheeps-boozt beſoecken / ende verwellekomen; daer nder ſijn Lants-genooten pooghde op te ſoecken / omme dooz ſulcks ſchzift of tydingh van ſijn maeghſchap te bekomen: ook andere om eenigh nieuws uyt het Vaderlant te verſtaen. Somma / het krioelden dagelyckſs binnen Scheeps-boozt / dooz de veelheyt der Menſchen / die te ſamen quamen gebloeyt; ſoeckende een yder (na het ſcheen) het geen hem vozderlijck mochte zijn. Dit duerden dus eenige dagen achter een / tot dat men het Schip begon te loſſen: als wanneer metter tyt dien toeloop verdween / en wy ons vermaeck ſomwyl eens te landewaerts namen / om Godt te looven en dancken vooz ſijn genade en Vaderlijcke goedertierenheyt / ons betoont; en om het floriſante Batavia te beſien / en buyten 't ſelve de luſtige Landerepen en Weyden te bewandelen; daer in wy de gewenſchte vermaecklijckheden genietende. En alhier hadden wy nu wy veel van deſe vooztreffelycke Stadt / en hare gezegende ſtant te ſeggen: doch wy en ſchepden noch niets. Batavia ſal in onſe Reys-beſchrijvinge doorgaens 't middel-punt zijn / daer onſe Reyſen in deſe vezre Geweſten ſullen beginnen ende voleyndigen: dat ons occaſie geven ſal / om ſoo nu en dan van deſſelfs tegenwoozdige ſtant ende gelegentheyt te ſchzijven.

Ons Schip was nauwelijcks hier geloſt / of kregen de weet / dat van ſtonden aen met een lading Rijs naer het Muſſchaet- en Foely-rijck Banda moſten vertrecken. Daerdigh zynde / meenden ick mede op reys te gaen / dan vont my geſtut / en op 't onverwachtſt geozdonneert om in het Kaſteel Batavia t'huys te komen / aldaer myn Wooningh en Leger-ſtee verkiesende / en waer te nemen het gene my opgeleyt was: 't welck my niets te wel behaeghden / van wegen de krachtigh-dzingende reys-luſt / die myn ziele beſat / en wederom t'zeewaerts troonde. Maer dewijl deſe myne genegentheyt om reyſen geen plaets in de gemoederen van myn Opperhoofden kon vinden / en dat deſe Oydemantie onwedzroepelijck was: nam ick aen Scheeps-boozt een vziendelijck afſcheyt van alle myn Reys- en Lants-genooten / doch voornamentlijck van mynen goeden vzient en Opper-Chyrurgijn / Mr. Harmanus Benedictus; dewijle wy nu van Hollant af als Bzoeders by malkanderen hadden gevaren. Hy wenſchten aen my veel goets / en ick aen hem behouden Reys: dan quamen tzedert malkanderen nooyt weder te ſien / verwits hy in het welrieckent Banda aen Lant geozdonneert zijnde / met een Indiaenſe Vzouw te trouwen / hem daer ſoo vaſt quam neder te ſtellen / dat hy (myns wetens) nooyt van daer geraeckt is.

Den Schrijver meent na Banda te vertrecken.

Nov. 1658.

doch wort in het Kaſteel Batavia geordonneert te woonen.

Ick begaf my dan op een Sondagh-s mozgens met myne Goederen landtwaerts / in het Kaſteel Batavia; daer ick in 't Huys der Medicynen was genoot ſaeckt plaets en Leger-ſtee te kieſen. Hier vont ick mede-bzoeders / en werck / om dagelyckſs de gebzeckelijcke te geneſen. Ondertuſſchen vertrock ons Schip naer Banda, benevens andere naer de quartieren van Amboina, Tarnaten, Makaſſer, en andere plaetſen. Daer-en-tegen quamen de Schepen Henriette Lowyſe, 't Root Hert, en Goerge in November, en onſe makker Leerdam in December uyt Hollant, eerſt op Batavia aen te landen: als wanneer de jaerlijckſe Retour-vloot (nae het Patria gedeſtineert) met een luſtigen yver klaer geraeckt zijnde / zepl-reet lagh / om zee te kieſen; doch hielt men noch eerſt een algemeene Daſt- en Bede-dagh binnen de Stadt Batavia, omme Godts hulp en zegen. Acht

Dec. 1658.

Vertreck der Retoer-vloot naer het Vader-lant.

kloecke en niet minder rijck-geladen Schepen / sagh men dan van Batavias Rede naer 't Vaderlant vertrecken / die wy genootsaeckt waren de Bon Voyagie toe te wenschen.

Januar. 1659 Dit Jaer geeyndigt zijnde / traden over in dat van sestien hondert negen en vijftigh / als wanneer in het midden van January noch twee Schepen / Erasmus en Naerden, geladen met kostelijcke Retouren / naer 't Vaderlant / de Retour-vloot quamen te volgen. Wy waren al 23. dagen in 't Nieuwe jaer gepasseert / wanneer de Chynesen / (die op Batavia vryheyt wort gegeven te woonen) haer Heydens Nieuwe-jaer vyerden / met soo veel grillen / afgoderyen / en sotte superstitie / datse onmogelijck zijn te verhalen. Eenige staeltjens sullen het vordere kunnen verbeelden. Want dese Chynesen / zijnde verbastaerde nakomelingen des volcks van Chyna, stelden haer 't meerendeel / op den dagh van haer Nieuwe-jaer / ongemeen vrolijck aen. Sommige regten ruyme stellagien en speel-tooneelen voor hare huysen en wooningen op / en wisten (gelijck als in 't Vaderlant de Comedianten doen) haer oude Historien / met vertooningen van hoogwaerdige personagien / seer vermakelijck na te bootsen; gebruyckende vreemde gesten / actien / grillen en kuyren; alles naer dat den schijn van hare Comedien quamen te vereyschen. Dese speelen en klugten wierden oock wel op andere vrolijcke tijden van 't Jaer / doch wel voornamelijck nu / en meest by nagt en 's morgens tegens den dageraet / gespeelt.

Wonderlijk Nieuwejaer der Chynesen op Batavia.

Commedianten,

Andere / van een gemeender soort / bestonden als Narren / en ongebondene Vastelavont-sotten / met afschuwelijcke Monster-vellen en Mommeryen vermomt en omhangen / langs straet te swieren; sommige waren met geschilderde Buffels-vellen omgort / bedeckt / en soo verschrickelijck opgeproncket / datse eer duyvels uyt der Hellen / dan Buffels of Menschen geleken: Zijnde met schellen en bellen / en andere aperyen aengedaen / en sprongen op handen en voeten / gelijck viervoetige wan-gedrogten / langs straet / en voor de wooningen der Chynesen. Hier liepen schuymers by / de welcke hun voordeel in dit eerwaerdigh geselschap sogten en by de huysen het Nieuwejaers-gelt ophaelden.

haer vreemde actien en uytsporigheden.

Doch andere van een beter leven / en onder de welcke meerder heyligheyt scheen te woonen / stelden nu hare Godsdienst / die soo rampsaligh als Goddeloos was / te werck / en regten in hare droevige donckere wooningen vele Was-kaersen op / die sy altemaël stelden in ordre reecks-gewijs / ter eeren van 't heylloos spoock den afschuwelijcken Satan / welcke sy gelijck als yet Goddelijcks quamen aen te bidden / en hem van 't hare mildelijck op te offeren; vreesende meer den Prince der duysternisse / dan Godt Almachtigh; die sy wel bekennen dat een Schepper van Hemel en van Aerde is: maer (seggen sy) van hem komt alles goets; en daerom onnoodigh hem gevreest. Maer den duyvel / die de Chynesen gemeenlijck Joosje noemen / is een geweldigh en maghtigh Prince deser werelt / die de menschen met duysende plagen en straffen kan slaen / vernielen en t'onder brengen. In voegen / dese rampsalige Chynesen (naer 't schijnt) niet kunnen gelooven / dat den Almachtigen Godt / den armen duyvel / en al sijn gespuys / kan dwingen: En daerom quamen nu dees elendige / d'eerstelingen van 't jaer den Satan op te offeren / staken hare Was-kaersjens aen / dien voegende voor soodanige figuren en beelden / of tegens de muur / daer den monstreusen duyvel

Hun Godsdienst, gruwelijcke afgoderye, en offering aen den Satan.

vel ſeer verſchrickelijck was afgemaelt; voor de welcke hem een yder / ſelfs in onſe tegenwoordigheyt / met nijgen en buygen / een wonderlijcke reverentie en ootmoedigheyt quamen te betoonen; prevelende en biddende binnens monts / ſloegen de regterhant voor hun voorhooft / borſt / en / neder waerts dalende / na de regter of ſlincker voet, daer op quamen de offeranden van wel-toebereyde ſpijſe / fruyten / kruyden / bloemen en ſpeceryen / in veel kleyne ſchotelen / te voorſchijn / die ſy in hare gebeden met ſtuppen / neygen en buygen / al ſuchtende / aen den menſche-moorder quamen te preſenteeren. Daer op nam den huys-vader / of de voornaemſte van den hoop / een deel geſchreurde papieren / daer op alderhande helſche grillen / duyvels-koppen / monſter-klaeuwen / en draeck-geſigten / ſtonden afgemaelt; en wierp de ſelve / met een groote betuyginge van ootmoedigheyt / in het vuur; prevelende noch al een kleyne wijle met luyde woorden / oock binnens monts / en ſtonden alsdan / gelijck als naer de komſt van 't heyloos ſpoock te wagten: maer wanneer nu hun Joosje niet en quam / om ſulcken aengenamen ſpijs-offer aen te vaerden / ſoo ſtonden de naeſte vrienden en gebuuren al ſchrap / en

Hare Maeltijden, en vordere Coſtuymen.

en hielden in 't rout / op d'aerde neder geseten zijnde / een louter gastmael met malkanderen; doch alleenlijck die mans-persoonen / de welcke hun poos te roer gestaen hebbende / het besmeurde overschot de vrouwen gaven; die dan (volgens hunne gewoonten) met de kliechjens agter af; en mede in 't rout geseten/heel vrolijck hun feestelijcke maeltijt hielden.

Kleynachting der Vrouwen.

Speelders en dobbelaers, hun vreemde actien.

Andere heydense Chynesen / waren op desen dagh seer besigh met speelen en dobbelen / daer op andere tijden oock groote liefhebbers van zijn; sittende van den middagh af / tot in den laten avont; ja tot een groot stuck in der nagt / in hare stoepens / of oock te midden op de straten / onder een groene Coques-boom, in welcke tijdt verliesende oeffening / datse sulcke yveraers waren / welche menigmalen hun gelt / huysen / meubelen / slaven en slavinnen / ja vrouwen en kinderen quamen te verspeelen; het welcke den geluckigen dobbelaer dan in volle eygendom te besitten quam; die de vrouwen en kinderen tot slaven / of wel de goelijckste van de vrouwelijcke sex / tot sijne boelinne komt aen te nemen. De grootste schande / die alsulcke dobbelaers konde over komen / was dit; wanneer sy alles verlooren hadden / noch daer-en-boven het hayr van 't hooft / en by gevolg de luysen oock / van haer kop verspeelden. Want de Chynesen dragen hun git-swart hayr seer lang gevlochten / en 't selve tuyts-gewijs (gelijck in Hollant de vrouwen doen) op het achter-hooft gebonden; in voegen d'afsnijdinge des selfs / aen haer een groote verandering en schande verweckt; waer door soodanig in den haet van d'andere Chynesen geraken / dat hem niet eenen mensch / die eerlijck wesen wil / genegen is de behulpsame hant te bieden. Dan loopen sy gemeenlijck voor schobjacken langs de straet / en durven (wegens de groote schande) by geen eerlijcke lieden komen: En vinden haer somwijlen niet eer gerust / voor dat haer selfs / tegens eenigh gelt geset hebbende voort tot lijf-eygenen en slaven komen te verspeelen. En hoewel dit alles / door de Hoog-wijse Regeering van Batavia / wederom / als voor henen / strickt en scherp verboden was. Soo wiert my nochtans / kort daer naer / voor de waerheyt verhaelt / hoe dat een ligtvaerdige Chynees / noch desen dagh / sijn goederen / vrouw en kinderen / hadde verspeelt.

De ordere costuymen der Chynesen.

De Chynesen op Batavia, Bantam, Japare, Amboyna, Ternaten, Banda, Makasser, Malacca, Syam, en door veel andere Oorden / Eylanden / en Koninckrijcken van Oost-Indien / zijnde verdeelt / even gelijck de Joden haer bevinden over den gantschen aertbodem verspreyt / zijn het minste gedeelte in Chyna gebooren / en meest in de genoemde contrayen van 't lustig Asia geteelt; diens voor-vaderen uyt Chyna gesproten / aen hare nakomelingen den naem / en 't meerendeel van hunne costuymen / zeden / en Godsdienst overgelaten hebben / trouwende meest Indiaense wijven; en zijn door den bant schrander van geest; listigh in de negotie / en bedriegelijck in hare koopmanschappen te vervallen; yverigh om malkander / en insonderheyt de Christenen / een voordeel af te sien; kloecke basen in allerleye ambagten / hanteeringen / konsten en beroepingen; helden op zee / en ongemeen gaeuw in 't stuck der Navigatie; liefhebbers van wel-rieckende speceryen / kruyden en allerhande bloemen; beminners van een goet getal vrouwen / en groote yveraers in het speelen en dobbelen; beleeft in woorden; oock stemmigh in alle haer actien en gebaerden; en / dat wel het meest te beklagen is / elendige dienaers van den Satan; hare kinderen / die sy gemeenlijck tot aen haer seven / acht /

acht / of negen jaren / naeckt of met een kleetjen om 't lijf / laten loopen; strijcken en smeeren sy het lijf met Borreborry, van 't hooft tot aen de voeten / als aen de selve eenigh letsel bespeuren. Dese Borreborry is een soorte van geele Indische Saffraen / die sy met Klappers-olij / Sandel-hout / en oock wel met andere dingen komen vermengt te worden: grooter synde geworden / in 't lesen / schrijven en cijfferen / als oock in 't boeck-houden / (doch daer in sy al caracteren gebruycken) en voorts in alderhande konsten en wetenschappen / hantwerken en ambachten / onderwesen / en vlijtigh voortgeset. De dochtertjens leeren oock naeyen / borduren / braeyen en kloppen; en worden (als in ons Vaderlant) in allerhande koopmanschappen geoeffent en bequaem gemaeckt.

De Kleedinge der Chyneesen op Batavia, als oock in 't meerendeel der andere plaetsen van Oost-Indien, zijn doorgaens Hembden van wit of blaeuw Catoen / met lange wijde neerhangende mouwen; dese Hembden / ofte Cabayen, die sy gemeenelijck over de naeckte schouders dragen / hangen over hare Broecken neder waerts / die sommige kort / en andere tot aen de voeten komen. Dragen Muylen of Klompjens sonder over-leer aen de voeten; die vastigheyt geven door een klos-gewijs pennetjen / dat tusschen de groote toon en sijne gebueren komt. Hun Hooft-hayr (gelijck te voren is gemelt) is den Mannen / gelijck by ons de Vrouws-persoonen / tuytsgewijs op het achter-hooft gebonden: treckende daer-en-boven al hun Baert uyt / latende maer eenige cruckelde hayren boven de mont / en aen de kin. Sommige van de statigste en aensienelijckste Chineesche Mannen hebben een fijn gebrayt Floersje / of een Netje / Kleps-gewijs over het voor- en opper-hooft heen gebonden / om de pronck / en tot cieraet van 't hayr; (daer wel het meerendeel seer hoovaerdigh op zijn) en om het selve gladdigheyt te geven / met Klapper- of andere Olie bestrijcken. Dragen oock doorgaens een Hayr-naelt van gout / silver / yvoor / koper / of andere materialen / in 't hooft. Invoegen / die de Chineesen nopt heest gesien / die sal haer in het begin gemeenelijck niet voor Mannen / maer wel voor Wijven komen aen te sien: soo dat oock wel luxurieuse Matrosen / en gheyle Bootsgesellen / hier inne bedrogen zijn geweest. De Vrouwen daer-en-tegen / dragen haer langh en git swart Hayr sonder tuyten / doch met een knoop of slinger achter ontrent de neck gebonden; sommige hebben een Linnen / Catoene / of dun Kamerdoeck Baytjen, of Boesem-kleetje / los en luchtigh over de naeckte boesem hangen: andere wederom gaen met haer bove-lijf t'eenemael naeckt / als datse het omgewonde Schortjen of Kleetjen van Catoen / Fotas, en andere stoffen / wat hooger als andere Indiaense Vrouwen / om de middel / en selfs over hun nederhangende Borsten / met drie of vier slagen om 't lijf komen om te winden: dese kleetjens hangen haer tot op de voeten. De Chineesen zijn meestendeel tamelijck blanck; doch hare Vrouwen bruynder / en de sommige t'eenemael swart / en meest in het Eylant Baly gebooren; die van de Chineesen eerst tot Slavinnen en Lijf-eygenen zijn gekocht / en naderhant meest al tot hunne Vrouwen aengenomen worden: trouwende met seer weynig Ceremonien soo veel Vrouwen / en meer dickmaal dan sy beheeren konnen / of machtigh zijn de kost te geven / die sy hem dickmaels te vooren dienen te winnen / waermeer van slagen en duysende laster-woorden sorcken bevrijdt te zijn; doch d'eerste

Haer Kleedingh en Dracht.

Chineesen haer huyshoudingen.

Vrouw (als d'outste Vrieven hebbende) voert gemeenelijck naest haren Man het hooghste woort: daer de andere / die sich inbeelden de goetheijste te zijn / haer somwijl tegen komen te setten / lijvende tegen den anderen dat het roockt; ja vechten oock wel eens te midden op de straet / ter eeren van de Mans broeck: scheurende malhanderen de Plunjen van 't lijf / heel naeckt / en 't hayr by 't hooft; tot dat bekreeten ende bekrabbelt / van den Man (als haren Opperhooft) worden gescheyden.

Woningen. De rijcke Chineesen binnen Batavia hare Huysen en Wooningen zijn van steen / kalck / en andere harde materialen gebouwt; en tamelijck ruym en groot / met Kamers en Vertrecken afgesondert: doch niets te schoon / door dien de rijcke Vrouwen der Chineesen oock selfs niet al te sindelijck zijn / en niet wel in kleedingh en sneerigheyt van hare Slavinnen zijn te onderscheyden. Hun vloeren en zijn oock niet bevloert / maer wel in de mooyste Kamers met Indiaense Matten belept. De andere (namentlijck de Chineesen die van minder conditie zijn) hebben in hare Huysen en Wooningen 't meerendeel douchiere nare Vertrecken / daer selfs by daegh oock Lichten en Lampen dienen te branden: welckers muuren / wanden / en deuren / met Duyvels-koppen / en veelderhande verbaerelijcke Monsters

Geschilderde Wanden. beschildert zijn; waer voor oock in de presentie van andere / hare Gebeden somtijts doen.

Huysraet. Sy hebben oock voorgaens weynigh Huysraet / daer sich weynigh mede bekommeren: 't voornaemste dat in de Wooningen der Chineesen gevonden wort / zijn Matten / Stoelen / Bancken / Nappen / Kruycken / en Balyen / met wat Aerde-werck / Koper / Pynang-beckens, en andere leuren. Haer Spijse bestaet voorgaens in alderhande wel-toegemaeckt voetsel / en smaeckelijcke gerechten; die den Man / voor sijne Vrouwen / op een kleyn Tafeltje voor-geset worden / in 7 of 8 kleyne Schoteltjens / en

Manieren van eeten en drincken; oock somwijlen meer / na dat hun vermogen ende gewoonte begeert. Den Man sit alleen / of met noch andere Mannen verselt / aen Tafel; en gebruycken de spijse met twee kleyne stockjens / die sy tusschen de vingeren van de rechterhant houden / sonder de spijse aen te raecken: en Lepel-kost zijnde / weten die sonder Lepels al slobberende te gebruycken. Eeten de Kijs (die hun tot Broot verstrecht) altemael / om de Maegh te stuyten / op 't laetst. De Man / of de Mannen / de Maeltijt dus hebbende gedaen / staen op; en komen als dan hun Vrouwen / die soo langh hebbende moeten wachten / nemen het overschot wegh / en dragen 't ter plaetse daer sy de Maeltijt sullen houden.

Begraving van hare Dooden. Hare Dooden begraven sy buyten de Stadt Batavia, in een vlachte / 't welck het Chinees Kerckhof voort genoemt / en haer van de Nederlanders is vergunt; zijnde gelegen aen de vermaeckelijcke wegh / daer men naer het Kasteel van Jacatra de wandelingh neemt. De Graven zijn van kalck en steen / en boogs-gewijs boven door Metsel-werck bedeckt. Hier komen de Chineesen met hunne Vrouwen / Kinderen ende Vrienden / menighmalen; mede-brengende alderhande wel-toegemaeckte Spijse / Fruyten / Verspaperingen en Delicatessen / omme de gunstige bystant aen de Ziele van haer Na-maeghschap / by den Satan te verwerven; hem op-offerende met veel stuipen / nijgen en buygen / al 't mede-gebrachte / als oock een goet getal stucken geschildert Papier: 't selve dan oock doende / wanneer hun

Dooden

Dooden begraven; doch deelen de ſpijſe onder malhanderen / als die dusdanigh den Satan hebben gevoeyt; ja betoonen dan ooch wel hunne mildadigheyt / in den ſelven aen de Nederlantſe Boots-geſellen te preſenteeren / die voor lijckers daer mochte gekomen zijn: welcke ſomwijl door luſt / honger / of uyt een gronwelijcke onwetenheyt hier fouten begaen / die waerlijck by de Chriſtenen verfoeyelijck zijn.

Dus voore de Chineeſen op Batavia haer Coſtuymen en wandel hebbende aengemerckt / ſoo ſullen wy voortgaen / om den Leſer niet al te langh te vallen.

In het begin van February quam binnen Batavia tijdingh / dat ongevaer drie Mijlen buyten de Stadt / niet veere van 't hooge Landt van Jacatra, eenige Croepen vyandelijcke Bantammer Javanen waren ontdeckt: hebbende daer eenige onſer Chineeſe Boeren doot geſlagen / ende verjaeght; 't welck terſtont de andere / derwaerts heen woonachtigh / poyden / om voort de vlucht te kieſen; doch aenſtonts wiert de ſtadt Batavia geſloten / en alles beſorght wat dienen kon. Daer op den Heer Capiteyn Majoor Johan van Dam, met een conſiderabel getal Ruyters en Voetknechten / derwaerts heen ſijn Optocht nam; dan vonden aldaer niet anders / als maer het lege neſt van een kloecke Partye ſtroopende Javanen, die aldaer eenige dagen / als ſtoute vyanden / met de vluchtelingen hare goederen hadden geleeft: doch waren op het aenmaderen van de onſe / naer Bantam geretireert. Batavia door de Javanen van Bantam geallarmeert.

Ick ſagh in deſe Maent February binnen Batavia, door Beuls handen / een ſwarten Indiaen ſijn Boyſten met gloeyende Nyptangen afſnijpen; daer op hy voort van onderen op gerabraeckt wiert: om dat hy door het moerwillig nuttigen van den Amphyoen, oft Opium, (naervolgende de goddeloſe gewoonten der Indianen) dolſinnigh en dronchen zijnde geworden / Amock geroepen hadde: zijnde ſoo veel geſeyt / als dat hy wilde vermoorden / al wie langs ſtraet hem niet ontvluchten en kon: In welcke dolle furie dat hy wel 5 Menſchen vermoort hadde. En alhoewel dat de Heeren Raden van Juſtitie (want ſoo worden op Batavia de Heeren van het Gerecht genaemt) dus ſtrengh alſulcke Moordenaers / andere ten exempel / quamen te ſtraffen; ſoo hoorde men evenwel dickmaels van ſoodanige Moorden buyten en binnen de ſtadt Batavia geſchiet te zijn; en dat komt van wegens het overdadigh nuttigen van den Opium, daer meeſt alle de Indianen van 't Ooſten wonderlijck op verſot zijn / waer door als dol en raſende worden. Dit was de derde Amock-roeper, die nu al in mijn tijt binnen Batavia om ſulcke ſnoode Moorderyen / op een Schavot-gerabraeckt wiert. Sware Juſtitie, en waerom.

Hier wil / ten beſluyt van dit vierde Hooft-ſtuck / noch een wonderlijck voorval uyt de Pen: het welcke wy (gelijck het ons op de waerſchijnelijckſte wijſe bekent gemaeckt is) den Leſer dus hoortelijck ſullen vertoonen. Wonderlijcke Hiſtorie;

In het voortreffelijcke Batavia was nauwelijcks tijdinge gekomen / hoe dat het Schip den Draeck, uyt het Vaderlandt naer Ooſt-India komende / op het Onbekende Zuytlant vaſt geraeckt zijnde / verongelucht was; of het Sluyt-ſcheepje de Waeckende Boey, wiert op de waerdigſte wijſe derwaerts heen geſonden / om het reſteerende volck / noch daer te Lande gebleven / en van de goederen / 't gene gebergt kon worden / in te ſchepen / en op Batavia te brengen. Hoe dertien Nederlanders op 't Onbekende Zuytlant blijven ſtaen.

Voorspoedigh quam de Waeckende Boey ter rechter plaetse / daer den Draeck verongelucht was / op 't woeste Zuytlant te arriveeren : te lichter / alsoo verscheyde geberghde Persoonen van 't Schip den Draeck, die met desselfs Boot de tijdingh op Batavia hadden gebracht / nu weder in 't herwaerts komen voor Wegh-wijsers konden dienen. De plaetse van het verongelucht Schip gevonden hebbende / quamen op de gevoegelijckste Reede ten Ancker / om nu met de Boot haer Lants-genooten van 't Schip den Draeck, te Lande zijnde geberght / van daer ten spoedighsten af te halen. Staecken dus met een vollen yver / en wel-bezeylde Boot van boort : komende by het Wrack / dat van de woeste Baren hevigh wierde bestoockt en overstroomt ; en verder heen tot aen de plaets daer 't volck / toen als de Boot vertrock / in een begraene Tent te Lande gebleven waren / met intentie / daer te wachten tot dat men van Batavia (op 't stueren van ee Boot) haer sonde komen halen ; daer nu te Lande gesprongen zijnde / met geen kleyne verwonderingh de Tent tot spaenderen gebrooeken vonden / sonder in al het Gewest een eenigh Mensch van hare Lants-genooten te vernemen.

Yder stont over dit wonderlijck voorval als verbaest : men socht naer Bijlen / Booren / Spijckers / Messen / of iet anders ; maer konden geen teeckenen van de minste timmeragie van eenigh Vaertuygh hier te Lande bespeuren ; veel minder eenigh Schrift of Brieven / tael noch teyckens / daer uyt yemant weten houde waer dat al dese Menschen waren heen belant. Straeks toen wederom voort-gezeylt / om sulcken onverwachten tijdingh aen boort te brengen / daer yder een scheen als verruckt : doch andermael kort beraet / en weder een Lant-tocht aengevangen / om noch door al het omleggende Lant te soecken : quamen daer op weder met een goet getal volcks op dese onbewoonde Kust te lant / en elck by naer een bysondere coers te setten ; maer wederom te vergeefs : Toeten / blaesen / en raesen / noch 't losse van Roers / Musquetten / of groff Canon / alles scheen t'eenemael vruchteloos te zijn / ende niet mogelijck om een eenigh Mensch in dese Contreye op te soecken / en te vinden ; soo dat ick naderhant nopt en hebbe gehoort / waer dese Nederlanders zijn belant.

Toen peurde men naer het Wrack / maer daer was oock geen voordeel te verrichten / alsoo de lupchen / boorden en ruymen door de woeste Golven wierden overstroomt ; alwaer de gedurige stortinge van den Oceaen geweldigh domineerden. Niets hon men daerom beter resolveeren / als met de Waeckende Boey, onverrichter saecke / de wederom-reys naer Batavia aen te vangen ; want lagen hier voor stoxm en harde winden niet al te wel verseeckert : vreesende / soo wanneer maer een Tempeest begon te woeden / dat men alhier geen schip-breuck sonde konnen ontgaen ; dies maeckte men alles wedersom klaer en vaerdigh om te vertrecken. De Boot met Legsvaten wiert noch eens naer Lant om versch Water gezonden ; dan die by een kleyne Rivier aen strant geraeckt zijnde / gaen het volck (in plaetse van haer te spoedigen) door het Lantschap dwalen. Doch onderwijl komt een hevigen stoxm / die soo langh continueerden / en soo krachtigh door-blies / (immers gelijck den Schipper naderhant quam voor te geven) datse met het Schip genootsaeckt waren om Zee te kiesen ; gelovende vastelijck dat de Boot in 't weder-keeren verongelucht was : het welck malkanderen /

door

door het lang agter blijven desselfs / te met soo vast instampten / dat men / dies-aengaende/niet meerder en scheen te twijfelen; te meer/ dewijl de storm dus fel door-blies; het welck haer dwong 't lant te verlaten: en met veel perijckel t'Zee geraeckt zijnde / stevende men recht toe na Batavia, daer wy het twijfelachtige (als waerschijnlijck zijnde) voor de waerheyt quam te bevestigen.

Nu de Boot en 't Volck/ toen winden/stroomen en zee bedaerden/quamen naer Boort gevaren; maer / eylaes! buyten de engte verder t'zeewaerts komende/ misten het Schip/ en met een hare patientie.

Hier steegh de verbaestheyt hoogh in top/ en quamen de stoutste selfs / over dit wonderlijck voorval / te verstommen; de woorden bleven steecken / en yders boesem scheen door schrick toegesloten; dan ten laetsten braecken de bange zuchten uyt de borst / en de bracke tranen ten oogen uyt / en quam de beklemde stem de angstvallige stilswijgentheyt nu te breken in klagten / die de verslagentheyt en vreese dede vermenigvuldigen; doch dienden hier kort beraet/ en 't gene tot hare behoudenis noodigh was; gedwongen zijnde aenstonts weder naer lant te keeren/om met haer kleyn Bootjen het gevaer der onstuymige water-baren te ontgaen: aen lant komende / sagen malkanderen droevigh aen / hadden gantsch niet t'eeten noch te breken: in de geheele lant-streke was / tot hare behoudenis / in 't minste niet te vinden. Het eensaem droevigh en naer gewest/vertoonden niet anders/dan steenigh gebergt/ woeste valeyen/ sandige vlackten/etc. De barre stranden waren met klippen en rotzen beset / daer op de zee met een droevigh geluyt steets brulden en baerden. Dus vont men hier niets ter werelt / 't geen tot verquicking en voedsel voor den menschen dienen konde: en stonden hier dese Nederlanders / welcke dertien in 't getal uyt maeckten / flaeuw/ hongerigh / kout en nat/ kleynmoedigh / en even als tot 'er doot verwesen/ gantsch buyten hoop om van soo droevigen landt / daer alle van honger mosten sterven / oyt of oyt/ met behoudenis van 't leven / af te komen. Van het Wrack was oock niets te bekomen/want het selve wiert nu al van de geweldige water-baren overstroomt; soo dat alhier niet anders voor oogen sagen / als op een droevige wijs / door het scherpe swaert des hongers / uyt dit rampsalige leven te sullen wegh geruckt worden. Het schreyen / sughten / kermen en klagen/ was hier wel de meeste oeffening / waer toe het meerendeel haer begaven; maer andere / van noch weynig moets en couragie/ zijnde geprickelt/ begaven haer op de gang/ en soghten alom heen naer eenigh voedsel / tot dat sy naer veel suckelings tusschen/ op/ en in de klippen en steenrotzen/langs strant/een soort van groote en oock minder slagh van seeckere Hoorens vonden / in welcke sy een redelijcke wel-smakende visch bespeurden / die uyt 'er Zee en op Rotzen dus quamen voort te krouwelen; (voorwaer een seer sober onderhoud) het welck al het voedsel was/waer mede dese arme dertien Nederlanders haer genootsaeckt vonden t'onderhouden. Maer / helaes! door de langdurigheyt en het raeuw gebruyck desselfs (want konden geen vuur bekomen) onmachtigh wordende / verlooren de moed / om hare lichamen gedurigh hier mede te voeden / ofte in gesontheyt te behouden: besloten eyndelijck met alle man (dewijl hier blijvende / seeckerlijck van honger mosten vergaen) sigh selfs veel liever aen Gods genade / en het gevaer der sporeloose golven/ over te geven: om dus te besoecken/ wat haer den Almagtigen soude believen toe te voegen;

Hun droevigh wedervaren aldaer;

en uyterste resolutie.

Besluyten, het lant te verlaten.

misschien of noch ten regten mogten komen; ten minsten hoopten wy eenig Lant te bezeylen / daer eenig voedsel / tot ons noodigh onderhoud / konde gevonden worden.

Van stonden aen peurden yder / gansch flaeuw en moedeloos / aen 't werck / om het kleyn Bootjen te kalefaten en digt te maken; als oock om hoorens tot haer provisie van de klippen af te halen / daer mede men eenige water-vaten opvulden. En aldus / om te vertrecken / vaerdigh zijnde geraeckt / baden Godt den Heer om sijn Vaderlijcke hulpe en bystant / of om een salige verlossinge uyt soo jammerlijcken stant. En daer op hare flaeuwe zielen als aengemoedigt zijnde / hielpen 't Bootjen / malkanderen onderschragende / te water; en de mast en 't zeyl-tuyg / naer den eisch van dit kleyn vaertuyg / vast gestelt hebbende / verlieten dit rampsaligh en droevigh oort; daer sy (volgens het verhael van sommige) veel dwael-vuuren en spoock-gesigten op hadden gesien / sonder menschen / dieren / of eenige schepselen te vernemen. Dit angstvalligh gewest dan aldus verlatende / geraeckten in Zee / en eer lang het woeste Zuyd-lant uyt het gesigt; sy hadden by haer den Onder-stuurman van 't Schip / welcke by de gisch naer Sonne / Maen en Sterre / de cours en voortgang stelde; verhoopende (door de genade Godes) de Zuyd-kust van Groot-Java, naer 't over-zeylen van een plas van drie a vier hondert mijlen / aen te doen.

Steken met hun Bootjen in Zee.

Dus swurven dees elendige / met haer kleyn vaertuyg / een geruyme tijt in 't ruyme sop / en dat in de grootste miserien die een penne kan beschryven. In 't moye weer was 't Bootjen noch wel een weynigh bestant; maer als de winden en water-baren haer quamen te verheffen / vonden sy haer t'elckens in de uytterste perijckelen des levens: want staeg aen scheenen de groote wateren haer te sullen over-stroomen; dan vlogen haer de woeste golven meenigmael over het hooft: invoegen dit kleyne Bootjen (naer menschelijck bedencken) niet langer en konde bestaen; t'elckens meenden sy datse neder-soncken naer een verschrickelijcke diepte: Godt biddende om een genadige verlossinge / en een korte doot; op dat voor eeuwigh in den Hemel het ware Vaderlant besitten mogten.

d'Elenden by haer uytgestaen.

Dus waren de herten en tongen meenigmael even als toe genepen / of tot 'er doot beklemt. Het droevige tranen-vogt brack de kloeckmoedighste selfs dickmaels ten oogen uyt; de klagten die men uytboesemde / door-boorden yders hert en ziel; de Hoorens waren geconsumeert of stoncken; dervoegen dat niemant de selve langer konde gebruycken: hadden nu niets dan een weynigh water in de Boot; soo dat nootsakelijck mosten beswijcken en t'ondergaen; dewijle nu stijf / flaeuw / mager en sieck / als t'eenemael tot de schoncken waren uytgeteert: des nagts quam haer een bittere koude / en over dagh het onverdragelijck branden van de Son bespringen. Somma / de rampen en ongevallen die op dit elendigh volck quamen neder gedaelt / scheenen dagelijcks noch vermenigvuldigt / en van een oneyndelijck getal te zijn. De wateren van de Zee en der benauwtheyt / drongen dagelijcks tot de lippen; want al hoe wel de swarigheden nu waren in top gesteygert / konden nochtans geen hoop van eenige uytkomst sien; verlangden naer lant / daer onderstant verhoopten; maer dit verlangen scheen / door het lang suckelen / t'eenemael vrugteloos te zijn. Swervende aldus te midden in de woeste baren / met veel duysende sughten Hemelwaerts te loosen; tot dat eyn-

Hare verbaestheyt en rampsalige stant.

eyndelijck Godt den Heer/door sijne Vaderlijcke goedertierenheyt/dese elendige soo veel gunst betoonde/ dat sy op een klaren morgenstont/ de Zuyderbergen van Groot-Java zagen. Krijgen het hooge Land van Java in 't gesigt.

Hier scheen de vreught en blijtschap onuytspreeckelijck te zijn; men staeckte de handen/ t'saem gevouwen/ naer den hoogen Hemel/ en men danckten Godt voor sijn Almogende beschermingh/ soo ganschelijck Vaderlijck aen haer betoont. Aenstonts wiert cours en voortgang naer de Groene-kust geset/ en soodanigh gevoordert/ dat haer wel haest dight by de Groene stranden genadert vonden: welckers hooge Bergen/ vol bosschagien/ met hunne Hemelhooge toppen/ tot in de Wolcken staecken. Benedden en voor aen/ lagh een vermakelijcke vlackte/ met een Rivier/ die onder een meenighte van Kokos en andere boomen/ naer de zeekant quam gedrongen: het welck de vreught in yder een dede vermeerderen; dewijl hier als scheenen met handen gelept te zijn; verwallende voor een gezegende oort/ daer 't aengename lantschap yder noodigde/ om de groente te betreden.

Maer/ oylaes! ter werelt is noyt vreught sonder kruys. Wat meer genadert zijnde/ om aen het lant te komen/ konde men door het branden en stooten van de See/ den Oever niet genaken; vreesende met het kleyn bootjen en 't volck/ op steyle klippen en rotzen/ het onderste boven te geraken/ en met alle man in de barning van de zoute pekel-vloet te smooren/ of dat aen stenteren sonde geslagen worden. Eerstont ontviel yder een weder de moet/ geen middel siende/ om aen het lant te komen. Doch negen van 't getal en waren niet langer (dewijl die swemmen konden) in 't Bootje te houden; geen tegen-stribbeling van de vier andere/ waren magtigh haer te stuyten; en dus gerefolveert/ sprongen de swemmers over boort/ en komen/ door de barning heen gevoorstelt zijnde/ alle behouden aen de wal. Doch komen, wegens de gewelt-gebranding niet te lande geraken. Negen man swemmen door de branding, en komen aen Land.

Aenstonts peurden dese negen mannen maer een weynigh van straut/ tot in de groente/ en kregen nooten van Cocos-boomen, welcke haer tot spijs en dranck/ en noodigh voedsel diende: doch ondertusschen quam den avontstont op handen/ als wanneer die van de Boot met wuyfen en wincken/ haer Maeckers wederom sogten aen boort te krijgen/ dewijl sy't met hun bootjen daer niet langer konden houden: maer de selve (hoewel dit landtschap scheen onbewoont te zijn) en waren niet weder van 't lant te krijgen; sulcks/ van wegen de branding/ onmogelijck keurende: winckende selfs aen die van het bootjen/ datse door de barning sonde pogen naer lant te steecken; malende (naer het scheen) geen swarigheyt om het kleyn vaertuyg/ als maer gesamentlijck in dit lustigh Oort te lande waren geraeckt/ om aldaer/ (na 't uytstaen van soo veel elenden) als in een behouden haven/ de lust in het aengenaem gewaesch des lants te boeten. Wuyfen en wincken, om de Boot oock by haer te krijgen.

Nu vonden haer de vier Maets/ welcke in de Boot gebleven waren/ uytnemende verslagen/ niet durvende bestaen om door de barning heen te steecken/ al schoon met sulcken yver wenschten aen lant te zijn; vreesende door het slaen der water-baren/ tegen de klippen aenstonts vernielt te sullen worden: oock begon nu de droevige nacht/ met haer dicke duysterheyt/ de stranden te bedecken; soo dat haer genootsaeckt vonden/ om noch dese nacht/ soo veel het doenlijck was/ hier af en aen te houden; verhopende's morgens beter weer en stilder zee te vinden/ om haer Maeckers by te komen.

Maer nauwlijcks begon den dageraet in het Oosten door te breecken/ of bevon-

d'Andere vier Man verdrijven met de Boot.

bevonden haer stracks / van wegens de vlugge stroom / verleyt / en voor een gantsch andere Contreye van 't Lant vervallen: vonden alhier geen lustige Valley / Rivier / noch Kokos-boomen; want de Zee-kust was met hooge Bergen / nare Wildernissen / dichte Bosschagien / en angstvallige Spelonchen beset / ooch daer benevens met steyle klippige Stranden en hooge Steenrotzen bewalt. Doch evenwel beter weder / sachter Winden / en kilder Zee bekomen hebbende / soo wiert de coers recht door de brandingh (met geen kleyn verlangen) op de groene Wal aen-geset; daer (sonder schade van 't Bootjen) behouden aen Lant geraechten.

Komen te Landt.

Stracks kuste men (van wegens de onuytspreechelijcke vreught) de schoyre strant: danckende Godt voor syne groote goedertierenthey t en genade / aen haer soo wonderlijck betoont. Het Bootjen een weynigh verseeckert hebbende / peurden met haer vieren naer 't 't dichte Bosch; daer sy de Bladeren van de Boomen tot haer voetsel soghten / alsoo in de Wildernis niet anders tot hun onderhoud was te vinden.

Soecken hun Maets.

Dit wilde Groen verquickten evenwel eenige maten dese vier uytgeteerde Menschen / soo datse in 't hoyt haer aengemoedigt vonden / om hun andere negen Maets te soecken; twee van haer bleven by de Boot / om die voor de barning en het gewelt der Water-baren te beschijden / terwijlen de andere twee de reys bestonden langhs strant te nemen / om het vermaechelijcke Lantschap op te soecken / daer tzedert gisteren avont van daen gedreven waren.

doch te vergeefs.

Dus voorderende / quam weder een nieuwe swarighey t te voorschijn: dewijl haer by geen kleyn getal steyle klippen en Rotzen vonden gestuyt / daer rontom heen (even gelijck een soute Rivier) het grondeloos vach de Zee-kust van malkanderen quam te spouwen; ten minsten sulcken scheydingh maeckende / dat geen kans noch middel sagen om voorder heen te komen.

Komen onverrichter saecken wederom.

Dus keerden dese twee Pelgrims heel kleynmoedigh wederom tot haer machers / die met leetwesen dit sober avontuer verstonden. Doch andermael moet genomen hebbende / resolveeren het Bootjen wederom in het diep te brengen; om noch eens te water (hoe het wesen) haer machers op te soecken. Dus ging aenstonts den arbeyt weder aen / met suchten en klagen / en een verdrietelijck adem-togen; want het Bootjen en wilde niet te water / vermits een yders swackheyt / en 't bonsen van de Zee / die staegh aen het Baertuygh weder te rugh / en tegens de klippen en Rotzen quam te smacken; invoegen het Bootjen heel schadeloos wiert: doch eyndelijck wederom tot in het midden van de barning zijnde gevoordert / komt 'er een groote stortingh / die dervoegen het Baertuygh tegen de klippen aenslaet / dat eerlangh het selve t'eenemael vonden gerumeert te zijn; schoon dat met alle wagelijcke middelen het Bootjen hadden soecken te behouden.

Verliesen de Boot.

Hun jammerlijcke staet.

Droevigh / nat / en heel beschadigt quam dan yder wederom op de drooge strant / en onder de schaduw-gebende nare Wildernissen; daer hun droevigh leet en ongevallen nu waren gewoorsaeckt te beklagen. De brache tranen biggelden langs de magere haecken / in 't overdencken van soo meenighten rampen / ellenden en swarighey den / die by hun-lieden waren uytgestaen; daer by quam de scheydinge van haer negen Lants-genooten / en nu (dat wel het meeste scheen te knellen) het breecken van de Boot / op een Contreye daer niets te eeten noch te breechen en vonden: dies de gedachten

nu

nu verder niet en gingen / dan om alhier dit droevigh ende rampſaligh leven in de Wildernis te eyndigen ; biddende Godt met herten en zielen om een genadige verloſſinge / of dat eenige by haer mochte gevonden worden / om by hun andere maets / of elders heen te komen / daer ſpys en noodigh voetſel mochten vinden.

Het Chriſtelijcke Gebedt is nopt vergeefs / ook ſelfs daer het vergeefs en vruchteloos ſchijnt geſtort : Godt den Heer hoorden opt den hoogen Hemel het droevigh geherm dat hier in de Wildernis / op een onbewoonde ſtrant / als in de lucht trooſteloos uptgeboeſemt ſcheen te zijn ; vonden haer merckelijck verſterckt / en wederom aengemoedight / om nu de Kuſt van Java naer 't Weſten te beſoecken : de andere kant naer 't Ooſten was noch maer alleenlijck by haer ontdeckt / en daer was haer de Pas tot hare mackers t'eenemael benomen. Nu moſt men ſien of ook de ſtrant naer 't weſten niet wel een ſchoonder Lantſtreeck aen haer ſonde komen te openbaren / en wat verloſſing dat haer Godt den Heer ſou believen te geven : Het onderſoeck was noodigh / ommo geen middelen tot haer outſet te verwaerloſen ; verhoopende ten minſten wel iets te vinden / daer ſich mede ſonde komen te geneeren.

Trecken langhs de onbekende ſtrant.

Dus doolden ſy eenige dagen langs d'onbekende ſtrant ; ter ſlincker hant lagh den grooten Oceaen ; ter rechter wierden ontoegancklijcke hooge Bergen / dichte Wildernisſen / nare Vallepen / Moeraſſen / en angſtvallige Kuylen / Speloncken en Steenrotzen geſien ; ook hier en daer Kivieren / die van het Gebergt ter ſtrantwaerts quamen gedrongen : daer deſe vier Pelgrims met veel perijckelen (ſoo van diepte en ſtercke ſtroom / als ook van wegens de Menſch-verſlindende Crocodillen) door geraeckten : Krupden / Wortels / en Bladeren van de Boomen was haer voetſel ; dronken opt de Kivieren ; namen haer vertreck des nachts in het dichte Boſch / en ſliepen onder het hoogh geboomte.

Dus vorderende / wierden eyndelijck twee kleyne Canoas, of Viſſchers Schuytjens op ſtrant gewaer ; daer op wel haeſt een ongemeene vreughde in yder eens hart en ziel begon te leven : de treden wierden van ſtonden aen derewaerts heen verdubbelt / ende ſoo vaerdigh voort-geſet / dat wel haeſt een voet-padt door het groen tot in de Boſſchagien vernamen. Strachs het onbekende ſpoor gevolgt / tot dat de vreught verdubbelde / als onder een groen geboomt een kleyne Viſſchers-hut vernamen / en hort daer aen een ouden Klapſenaer / hier woonachtigh ; het welck een armen Indiaen was / die in dit wilde Geweſt dus eenſaem by de Viſch-vangſt leefden : Hem zijnde genadert / bleef hy t'eenemael door de vrees verſtomt / en als opgetogen door ontſteltenis ſtaen / in 't ſien van deſe vier uptgeteerde arme Nederlanders, die / van wegens hare jammerlijcke ſtant / meer doode Schimmen / dan levendige Menſchen geleecken ; te meer / dewijl hy (naer 't ſcheen) nopt blancke Lieden hadde geſien. Een of twee der Nederlanders konden redelijck goet Malaits : ſpraecken den ouden Man heel vriendelijck aen / en hielpen hem upt den dut ; vertellende voorder hem al haer wedervaren / 't welck den armen Klapſenaer vol verwonderingh bracht / nauwelijcks wetende wat hy van blijdſchap (over de behoudenis deſer Mannen) ſoude beginnen ; doch bracht hy vaerdigh van ſijn vangſt gedroogde Vis en wat Rijs te voorſchijn / dat hy (met een betuygingh van ſijn kranck vermogen)

Geraecken by een ouden Viſſer.

Sijn groote verwonderingh ;

doch die haer wel onthaelt.

dese arme gasten quam aen te presenteeren / op dat sy spijs en noodigh voetsel mochten gebruycken; die hem dancken / en voort de oogen en handen naer den Hemel sloegen / lovende haren Godt voor sulcken onverwachten zeegen: en vielen aen de Spijs / doch heel voorsichtigh / overmits d'ingewanden / door het langh vasten / heel swach en even als uytgeteert scheenen te zijn; doch quamen nu wederom langs hoe meer te recht / dewijl sy resolveerden by desen ouden Man te blijven: peurende op de onderrichtinge van den Klupsenaer in de Bosch-rijcke Wildernis ter jacht / en met de kleyne Canoas om de Zoo / dat haer (toen stercker wierden) wonder wel gelucht en; wisten haer even als Indianen in dese Bosschagien te geneeren / dwalende alom heen door de Wildernis; 'en waren desen ouden Klupsenaer seer gedienstigh / in de vangst te water en te lande; slapende in sijn Vissers-hut: daer soo lang heel gerustigh leefden / tot dat een goet getal Javanen besprongen wierden / 't welck heel stoute gasten waren / levende van het moorden / rooven / en snoode guyterven / haer meest ontrent de stranden / in 't Bosch / en op afgelegene plaetsen onthoudende; worrende daerom door den hant

Hun avontuerlijck leven in de Bosschagien van Java.

Worden van sommige-Strantlopers besprongen.

Strant-

Strantloopers genoemt. Deſe naeckte geſellen quamen nu met alle man tot aen de Viſſchers hut geſprongen/poogende aenſtonts de arme Nederlanders om hals te brengen / of datſe datelijck ſouden ſeggen / van wat ſchip-breuck/ hoe te lant gekomen / en wat goederen dat by haer gebergt waren. Daer op den ouden Kluyſenaer/ van medogenthey t geparſt/ haer terſtont aen de voeten viel / verſoeckende ſeer ootmoedelijck / dat togh ſijn arme gaſten geen leet en quame te geſchieden / alſoo genoegſaem van ellenden en ſwarigheden waren beſtreden geweeſt ; en daer op een kort verhael van haer rampſalige ſuckeling doende / en hoe datſe ten laetſten by hem dus naeckt en arm waren aen gelant. Welck verhael ſoo krachtigh was / dat het ſelfs deſe Barbaren tot medogenthey t ontſonckten ; en uyt een weeveligh volck een volle maet van teer-gevoelen en medelijden te voorſchijn quam : preſenteerende uyt een goede inborſt/ den Nederlanders alle hulp en trouw volmondigh aen ; ja die ſoo verre ging / dat haer aenbaden / om haer van hier na Japare te geleyden : een Stadt daer dagelijcks ons Nederlanders met hare Schepen komen af en aen te varen. Welcke milde preſentatie / door waerſchijnlijckheyt op trouw en ſuyverheyt geveſt / deſe vier arme gaſten ganſch vrolijck / danckbaer en met geen kleyn verlangen / quamen aen te baerden. Verhoopende dus noch wederom eens tot hare lants-genooten / op Batavia, te geraken.

Gedreygt, doch door d'oude Kluyſenaer verbeden ; de welcke haer aenbieden, na Japare te geleyden.

Sy namen daer op wel haeſt heel vriendelijck en danckbaerlijck / afſcheyt van den ouden Kluyſenaer / verlieten hem / en begaven haer met deſe naeckte Indianen op de reys / treckende door veel rare boſſchagien en wilder-niſſen / oock over eenige hooge bergen / tot wel haeſt in luſtiger landouwen en aen bezaeyde en bewoonde plaetſen / en ſoo voort ter plaetſe van den Mataram, Keyſer van Java , quamen aen-gewandelt ; van waer ſy voorts tot in de Nederlantſe Logie / binnen de ſtadt Japare , voorſpoedigh quamen ; daer men de geleyders / voor haer trouwe daet / beloonden. De vier man verhaelden hun weder-varen/ wierden wel gheſeſtert/ en toen voorder na Batavia geſonden; daer/in mijn tijt/geſont en vrolijk aen gekomen zijn. Van d'andere 9. Maets en heeft men tzedert (mijns weetens) noyt gehoort.

Hun vaerdig vertrek, en behouden aenkomſt op Japare; en van daer op Batavia. d'Andere 9. zijn noyt te voorſchijn gekomen.

Het vijfde Hooft-ſtuck.

De Reys-luſt dringt den Schrijver tot een verre Reys. Deſſelfs wedervaren ; en vertreck van *Batavia* naer het *Ooſten*, en wijders na de verre geweſten van *America*. Komſt binnen de ſtadt *Japare*. Deſſelfs ſtant , en Inwoonders geloof , en yver ontrent haer Tempel ; en het gevaer , den Schrijver alhier bejegent. Vertreck van daer na *Amboina* : tegenſpoet , ſtorm , Vredevuur. Een arm Indiaens Koninckjen komt aen Boort. Sijn avontuurlijck wedervaren. Komſt in *Amboina* ; ende van daer in *Tarnaten*. De Reys naer *America* geſtaeckt.

OF ſchoon de heerlijcke ſtadt Batavia , de pronck / en ooch het fleurtje is van ſoo veel Nederlantſe Steden / die in het luſtigh Aſia te vinden zijn ; uptmuntende in ſchoonheyt / ſtant / vermaechelijckheyt / De Reysluſt dringt den Schrijver tot een verre Reys.

koophandel/ rijckdom/ neering/ zeevaert/ magt/ en duysende van zegeningen voor des menschen leven. Evenwel was dese voortreffelycke Stadt/ en het cierlijck kasteel Batavia, (daer mijne lants-genooten haer vrengt en dagelijcks vermaeck genooten) niet anders dan een quellinge voor mijn ziel; vermits de lust om Reysen/ my soo krachtigh quam bespringen/ dat ick over dag myn gewone vrolyckheyt en appetyt/ en 's nachts myn slaep en rust/ verloor: invoegen/ dat ick alhier geen rust kon vinden/ soo lang als ick noch van het ongerustigh swerven/ over d'onstuymige Zee/ verstelen bleef.

Twee Schepen wierden ondertusschen aengelept/ om onder het wijs bestier van den ervaren Opper-koopman/ Willem Reyersz. een nieuwe Voyagie (gelyck men die noemde) van Batavia na de verre gewesten van America aen te vangen; om over de groote Zuyd-zee, daer het wesen hon/ eenige wel-gelegene Oorden en nieuwe Handel-plaetsen op te soecken. De gemelde Schepen wierden tot dien eynde/ voor achtien maenden gevictalieert/ met rijcke Ladingen voorsien/ en soo tot Officieren/ als ook Matroosen/ alle vrywillige persoonen/ die van selfs haer quamen aen te presenteeren/ kenrigh uyt gepickt; op dat de selve soo gevaerlycken tocht/ na verre Gewesten/ met een kloeckmoedigh belept/ aenvingen/ en wysselyck mochten uyt-voeren.

Desselfs wedervaren.

Hier scheen mijn hert te vranden/ van wegens de begeerlijckheyt/ om dese groote Reyse mede te doen. Ick dede/ tot dien eynde/ een vriendelijck versoeck aen mijne Opper-hoofden/ om tot myn oogh-wit te komen; doch te vergeefs: maer daerom niet gerust. Ick sprack haer andermael aen; doch kreeg tot antwoort: dat ick aldaer drie jaren most continueren/ dewijl men ten minsten soo lang/ in het kasteel Batavia, myn dienst begeerden/ 't welck tot myn vorderinge noodigh was: en daer op wierden my wel duysent perijckelen en swarigheden voor gestelt/ welcke dese lieden op hare sorgelycke Reyse te verwachten hadden. Maer dit en was aen my niet anders/ als olie in de vlam: de reys-lust wiert te grooter/ en scheen het onmogelyck my gerust te stellen. Ick ging aenstonts/ op dese weygering/ na den gemelten Opper-koopman/ Willem Reyersz. dien ick voor tegenwoordigh hier/ gelijck wel eer in 't Vaderlant bediende/ en door wien ick te met soo veel verrichte/ dat mijne Opper-hoofden (op sijn redelijck versoeck) my aenstonts quamen te ontslaen; ordineerende my op het Fluyt-schyp 't Roode Hart, daer ick/ om myn dienst te ghijsten/ voort met kist en goederen/ en met een ongemeene vreugde/ op over ging.

Maert 1659

Vertreck van Batavia na het Oosten.

Alle ding vaerdigh zynde/ namen ons afscheyt van de vrienden; en vertrocken met vijf Schepen van Batavias Rede: als namentlijck/ het Roode Hart, en 't kleyne Fluyt-schepje/ De Vinck, naer America gedestineert: wynders/ de Schepen Hallelt, na Solor, en Tymor, de Trouw, en Koninck van Polen, na Amboyna geordineert. Wy stelden/ met lieffelijck weer/ de cours en voortgang na het Oosten/ langs de hooge boom-rijcke bergen van Groot-Java; doch mosten/ wegens stilte en contrarie stroom en winden/ dickmaelo anckeren; sagen veel Joncken, Vienangs, Fusten en minder slagh van wel-besepte Javaense Schepen/ en veel wonderlycke sorteringe van Indianen Vaertuygh hier en daer op Zee/ de welcke hunne Reysen na diverselye gewesten van 't Oosten quamen voort te setten. Ook avanceerden wy/ tot op den tienden dagh van onse Reys/ behouden op de

Reede/

De Stadt IAPARE op groot Java

Reede / voor de ſtadt Japare, de Anckers lieten vallen.

Komſt op Japare.

Hier kreegen wy ſtracks Koe-beeſten / Geyten / Hoenders / Eenden / Ganſen / Varckens / Groenten / nevens andere Victualie en Frupten / aen de Schepen; en de Bootsgeſellen waren beſigh met de Kriſtalijne voght (ick meene verſch Water) aen het boort te brengen: invoegen dat wy met den eerſten wederom meenden Zee te kieſen / om onſe Voyagie verder Ooſtwaerts te vervorderen.

Des ſelfs ſlant en gelegentheyt.

Ondertuſſchen begaf ick my aen Lant / om deſe volck-ryche Stadt Japare, gelegen aen de vermaeckelijcke Binne-huſt van groot Java, nauwkeurigh te beſien. Wy vonden gemelte Stadt (inſonderheyt aen de Zeekant) tamelijck wel bemuert / en des ſelfs Wooningen van kalck en ſteen gebouwt. Japare wiert door een ſoete Rivier vermaeckelijck beſpoelt / de welcke van het gebergt afdalende / hier op den Oever zyn uytgang nam: een bequame Haven om van / of na de Zee te varen / aen allerley Vaertuygh gaf. De Straten / Wallen / Pleynen / Wegen / en Buyten-landerijen / ſtonden vermaeckelijck hier en daer met eierelijcke Boomen / en ſchoone Plantagien beſet; en daerom was 't alom hier aengenaem en luſtigh om te wandelen. De Marckt-plaetſen krioclden van wegens de veelheyt des Volcks / en alderhande Indiſche Natien / als Javanen, Perſianen, Arabiers, Guſeratters, Chyneeſen, Koremandelders, Maleyers, Æchienders, Peguanen, en andere Volckeren / die nu met alderhande Koopmanſchappen beſigh waren; want men ſcheen hier by na van alles te verhandelen / wat Aſia en andere deelen des Werelts quamen te geven. Weynigh voortreffelijcke Straten waren nochtans in deſe Koop-ſtadt Japare te vinden / om dat de Huyſen meeſt alom heen ruym / en in 't wilt / en doolhofs-gewijs / heel onordentelijck ſtonden gebouwt; daer het voor vremdelingen niet al te veyligh en was om door te kruyſſen / vermits de jalouſie der Chineeſen en Javanen ontrent hare Vrouwen / die ſeer lichtelijck haren na-yver en dwaesheyt komen te betoonen / als andere Mannen / doch inſonderheyt de Chriſtenen / op haer Erven / of ontrent haer Achter-Wooningen vinden; vreeſende dat die met hare ſwarte Lerindes een kansje mochten komen te wagen: doch ſiender deſe plat-genensde Vriendinnen doorgaens ſoo behoorelijck uyt / dat ick haer bequamer oordeel / om ſulcken luſt te verjagen / als die te voeden.

Inwoonderen Geloof.

Het meerendeel der Inwoonders geloofden (door den ſonderlingen yver der Moorſe Papen, die gantſch Indien komen door te loopen) aen de bedrieghlijcke Leere van den verleyder Mahomet; en laten haer en haer Kinderen / na de wijſe der Mooren, oock beſnijden. Tot hare publijcke Godts-dienſt vint men alhier een Tempel / daer de Mooren en Moors-gelinde Javanen vergaderende / bedrijtigen 't gene den Alcoran gebiet. Wy nieuwsgierigh zijnde om deſen Tempel te beſien / traden derewaerts heen / en vonden het Gebouw met een vermaeckelijck en ſeer luſtigh Pleyn omringt; en 't ſelve met een ſteene Muer beſlooten. Deſe plaets ten alderhooghſten heyligh zijnde / volgens het gevoel der Mooren en Javanen, magh nemt van geene Chriſtenen betreeden worden; veel minder dat men tot in het binnenſte van der Mooren Tempel ſoude beſtaen te naderen; of hare Prieſters / inmers het meerendeel / dringen daer op aen / dat men den Tempel-ſchender en onbeſnedene Chriſten (oock andere die van de Moorſe Religie niet en zijn) be-

en vver ontrent der Mooren Tempel.

hoort te verbranden / of ten minsten het leven te benemen ; ja dat men selfs den Tempel (door't beseeck der onbesnedene dus ontheylight) aen't vuyr moest overgeven / soo wanneer datse niet wederom door boven-gewoone Ceremonien / grooten yver / ende met krachtige Gebeden / aen Mahomet geheylight / en soo gesuyvert zijnde / woort opgedragen.

Doch ons de heyligheyt der Mooren Tempel onbekent wesende / zijn voorder / in't wandelen / daer heen genadert / vermits des selfs ingangh / als op andere plaetsen / veyligh keurde : te meer / dewijl ook de Poorte van den Buyten-muur vonden geopent ; dies traden wy sonder schroom vuymoedigh in / daer ons strachs vonden op een vermaeckelijck Pleyn / rontom den Tempel streckende ; staende op een luchtige wijse beset met alderhande vermaeckelijcke / welriechende / hoog-getackte Pyang, en andere Boomen / en seer playsante Wooningen / Speel-huysen / en Vertreckten / voor de Moorse Priesteren, en voorder Beamptenaers van dit heyligh Huys ; vernamen toen wijder een fraye / wel-gemaeckte Vyver / die gelijck een Water-graeht rontom den Tempel liep / in't welcke wy een goet getal Moorse Vrouwen sagen / die moeder-naeckt / seer besigh waren om hare blanche leden (waer mede sy de swarte Mollen vuyligh mochten tarten) schoon te wassen ; doch ons siende / vloogen alle soo moeder-naeckt uyt de gemelde Vyver / en voort langs Heck en Dam / tot dat in hare Wooningen waren geretireert : doch wy dit weynigh achtende / begaven ons Tempel-waert / om daer de bysonderheden aen te mercken ; traden over een lieyne Lening-brugh tot aen het Portael / daer ons tot aen den openstaenden ingangh vonden / alwaer ons den yver ende nieuwsgierigheyt toen voorder sonde binnen gedreven hebben ; doch wierden alhier op het onverwachtst gestut / en van een goet getal Javanen, die de moort en wrevelsucht ten oogen uytsagh / met een hevigen yver bespronghen ; het moortgeweer / hun Poocken en gevlamde Critsen / wierden heel vaerdigh aen ons vertoont ; men hielt ons vast / en yder wouw ons van stonden aen te lijf / soo dat door een te lichtvaerdige nieuwsgierigheyt ons nu alhier in een groot gevaer des levens vonden / suchtende naer den Hemel / en toonden aen haer een vriendelijck gelaet / alsoo der selver tael noch niet te wel en konden verstaen / veel minder spreecken ; doch sy harrewarden heel yverigh met malkanderen ; sommige (nae het scheen) die wilden ons een wreede doot / doch andere noch het leven gunnen ; de Moorse Priesteren (immers na dat wy konden vermercken) quamen eyndelijck noch tot onsen voordeele te spreecken ; soo dat onser wederom wy en onbeschadigt lieten gaen / om dat noch in den Tempel niet geweest en waren ; dienvolgens was de Mosschita (soo noemen de Mooren hun Kerck) noch suyver en ongeschent in sijne heyligheyt gebleven ; hadden andersints (indien wy daer binnen waren betrapt en gevat geworden / naer dat wy tzedert hebben verstaen) gewisselijck om den hals geweest. Wy vonden ons dan verblijt en vrolijck ; en danckten Godt / dat sulck een perijckel en groot gevaer onthomen waren / in een gewest / alwaer de Ingesetenen voor ons wreet / barbarisch / trouwloos en moordadigh / boven andere Natien deser Landen van 't Oosten / zijn vermaert. Wy quamen toen in de Logie der Nederlanders / daer onse Lantsgenooten waren ; verwondert over het gene wy hadden bestaen.

Het gevaer des Schrijvers alhier uytgestaen, en gelucklg ontkomen.

In

Der Moren TEMPEL Binnen
de Stadt LAPARE

In desen Tempel en was niet anders dan een ruym vierkant / met lange Banckjens / en maer een kleyne Predick-stoel te sien. Dan buyten was dese Mosschita insgelijcks vier-hoeckigh / en om hoogh met vier of vijf platte boven malkander komende Daecken / Torens-gewijse gebouwt. 't Voornaemste deser Stadt Japare dan hebbende gesien / vertrocken wederom na het booxt / en lieten dese neering-rijcke Koop-stadt / onder 't gebiedt des grooten Matarans, of Keyser der Javanen; lichten de Anckers / ende vertrocken met onse vijf Schepen verder nae het Oosten. Hoedanigheyt des Tempels. Vertreck van Japare verder na het Oosten.

Wy zeylden met volle Zeylen voorby de kleyne Eylandekens Lubock en Madura; en quamen als doen in volle Zee / want konden nu geen Lant meer sien. Stonden veel hevige Travaden upt / met Donderslagen / Blixem en Regen-buyen vermenght; en dan moesten wy wederom dickmaels / wegens stilten en tegen-stroomen / ancksren: hregen evenwel haest het hooge blauwe Geberghte van het machtigh Eylant Celebes in 't gesicht; daer twee van onse Schepen / de Vinck en Hasselt, in passant Macasser mosten aendoen; welcke nu van ons af / en dezewaerts heen de stevens wenden. d'Andere twee / de Trouw, en Koninck van Polen, dwaelden hoxt daer aen door stilten en tegen-stroomen / oock van ons af. Soo dat ons op de vorder reyse naer 't Eylant Amboina (daer de Vinck verhoopte weer by ons te komen) alleen bevonden. Setten het ten dien eynde verder Oostwaerts heen / tusschen het zuyder eynde van Celebes, en het Eylant Saleyer door; en sagen als doen het groen vermaeckelijck Eylant Botton; daer met veel suckelen (wegens contrarie stroomen en winden) voorby geraeckten. hregen in het begin der Maent April de Hemel-hooge toppen van het Eylant Boero, de Bergen van Thamahoo genaemt / in het gesicht; doch die noch niet anders dan maer boven door de Wolcken konden sien / steeckende met haer blauwe krupnen boven de selve upt; 't welck by het Volck veel weddinge / van Lant of Locht te zijn / causeerde; doch bevonden het (nader komende) in der waerheyt Lant te zijn. Stevende / om bezuyden het gemelde Eylant heen te zeylen; dan suckelden hier wel drie geheele weecken achter een / eer vorder als dit Boero konden komen / door stilte / contrarie wint en stroomen / daer (hoe dicht wy by de stranden van dit Eylant quamen) echter geen ancker-gront ter werelt konden bekomen om te ancksren; vermits den stevlen Oever meest overal als een muer nae het verschrickelijcke diep afdaelden; dies wy door stilten en tegen-stroomen / staegh aen quamen te verachteren. hregen dickmael het Bosch-rijck Eylant Anblauw in 't gesicht; maer drieven t'elckens wederom te rugh: En wierden eyndelijck in een seer donckere nacht seer schrickelijck van een hevigh Tempeest / met Nevel en Mist / en schrickelijcke Donderslagen vermenght / besprongen. Stracks ruckten onse Water-helden het meeste Zeyl-tuygh in de bant / en stevende met de rest (gelijck wy meenden) ver boven het Eylant Anblauw heen; doch wierden van een snel-gaende stroom verlept / en zijdwaerts upt nae de steyle Klippen en Rotzen van Anblauw geschockt / en heenen gedreven: dierhalven / dat ons nauwelijcks drie Scheeps-lengten van de gemelde Klippen en Rotzen af bevonden / wanneer op 't Eylant een Licht bespeurden / 't welck in de geweldige duysterheyt ons van stonden aen 't Lant ontdeckten; waren gewisselijck anders daer tegens aen gezeylt / daer het Schip (wegens de holle Zee) terstont aen Passeeren d'Eylanden Lubock en Madura. Travaden. Passeeren het zuyder eynde van 't machtig Eylandt Celebes. Geraecken van d'andere Schepen af. Passeeren het Eylant Botton. April 1659. Tegenspoet. Storm. Perijckelen daer in uytgestaen.

aen stucken en brocken soude gestooten hebben / en wy met alle man verdroncken; want d'ontstelde water-baren / op de hooge steyle klippen en rotzen geweldigh quamen te bulderen en te bonsen / en souden ons ongetwyffelt haest verslonden hebben: de mist was nu juyst oock een weynigh opgeklaert; in voegen / dat by dese duystere nagt dit licht / en soo den Oever / en daer de schriekelycke branding quamen te bespeuren; wenden het dan in dit gevaer / van stonden aen van de Wal / en staken wat meerder t'zee waerts in; danckende Godt den Heer voor sijn genadigh en Vaderlijck beschut.

Een wonderlijck ligt by douckere nagt gesien.

Wy sagen na middernacht / als de storm begon te stillen / boven op de spil van onse groote steng / een helder light / gelyck als een flickerende kaers / sigh klaerlyck aen ons vertoonen: maer ons volck naer boven klimmende, verlooren 't selve / als wat nader quamen / uyt haer gesight; maer konden het van beneden noch sien / niet tegenstaende het meest geduurigh regende; en duurde soo lang / tot dat den dageraet begon door te breecken / 't welck aen ons heel wonderlijck scheen te zijn. Dan vele Zeevarende persoonen hadden 't selve meer gesien / en noemden 't een Vrede-vuurtje, 't welck (soo sy verhaelden) meermalen in 't eynde van stormen en tempeesten / hem komt te vertoonen / en alsdan beter weer voorseggende; daerom een Vrede-vuur wort genoemt.

Wy kregen hier van d'ondervinding: want des morgens quamen de wint / stroomen en holle water-baren soo te bedaren / dat ons byna als in een andere werelt vonden. Passeerende de engte / tusschen de Eylanden Boero, en Anblaew, en de playsante Negeryen van 't laetste; daer oock een kleyne vastigheyt der Nederlanders bespeurden / van 't welcke dat het Hollants Opper-hooft / mitsgaders een arm Indiaens Koninckje van het Eylant / met de voornaemste van sijn swarten Adel / die sijn Majesteyt geleyden / ons aen boort quamen besoecken / om ons in dese quartieren te verwellekomen; daer de Vorst / met alle sijn Grooten / vol verwondering / nu ons Schip bezagen. Desen Koning / en sijne Heeren / hadden altemael een vaste verw; waren heel swart / en droegen maer een Catoene kleetje om 't onder-lijf / en gingen vorders t'eenemael naeckt / na de costuymen van haer Lant. Sy brachten ons / tot een vereeringe / van hare Pinang, Betele, en mindere Gewassen / die sy met een sonderlinge genegentheyt (immers na 't scheen) ons quamen aenbieden. Daer voor dat wy haer wederom / als in recompense / sogten te onthalen: gaven den Koning / en sijne swarte Edellieden / van onsen Arack, of Indiaense Brandewijn, te drincken; en setten hem een schoteltje Confijte Gengber voor: maer sijne Koninckl ijcke Majesteyt de wel-gesuyckerde Confijt besiende / meende dat het Verckens-vleesch of Speck was / slingerde 't vaerdigh uyt 'er hant / sprong op / en riep verbaesdelijck: O Orang Hollanda, garnappe pockanire goecar, appe mouw, songo, bete tieda markan baby: 't welck was; Och Hollants volck! waerom verstoort gy my? wat sal dit zijn? ó seecker, ick en eet geen Speck. Dit hoorende / kon hem niemant onthouden van luytskeels op te lacchen; siende d'onnoselheyt van desen armen Moorsen Koninck / die (volgens de Wetten en Costuymen van het Moors Geloof) alsulcken afkeer van het Speck (dat wonder onreyn achtende) quam te betoonen: en die nu op ons gelagh / als mede sijn gevolg / noch des te meer ontstelden; sich inbeeldende / dat van ons dus smadelijck gehandelt wierden; doch men hielp hun-

Een arm Indiaens Koninkje komt aen Boort.

Sijn stant, kleeding, en wonderlijck avontuur.

hum-lieden waerdigh uyt den boom. Want onsen Schrijver nam den verkaesden brummen Koninck vrientlijck by der hant / en sprack: Wel hoe dus Koning en Vorst van Anblauw; waerom sulck een aengenaem Confijt dus smadelijck verworpen? en uyt wat reden laet gy dus verstelt? 't En is geen Speck, gelijck gy meent; maer aengenaem Confijt; beliet dat eens, het heeft een goede smaeck: 't en is geen kost, die Mahomet, uwen oppersten Profeet, den menschen verboden heeft. Eet lustigh, taft het toch aen, het sal u wel bekomen. Daer mede was de peys gemaeckt / en het Koninckhijck gemoet te vreden: nam een goet gedeelte van het Confijt / en smurden het na sijn holle maegh. Wy gaven hem toen weder van onse Arack te drincken; waer deur hy verheugt geworden zijnde / vyfpastigh wiert / sprong lustige kapriolen / en toonden hem t'eenemael anders dan te vooren. Doch kop in dese korts willigheyt / echter onse Reyse verwaerderende / quamen door de gemelde engte van Anblauw, daer den Koninck / en sijn gevolg / heel vrolijck en wel gemoet haer afscheyt namen / en na lant vertrocken. Kregen toen het Nagel-rijck Amboina, met sijn groene boom-rijcke Bergen / in 't gesigt; en quamen op den volgende morgenstont in desselfs wonderlijcke en vermakelijcke Bay; daer soo veere tusschen weder-zijts lustige Bergen quamen in te zeylen / tot behouden voor het Nederlantse kasteel Victoria, ter Reede van Amboina, arriveerden. Komt in Amboina.

Wy vonden hier weynigh Schepen van Batavia, en noch niemant van onse Wackers aen-gelant; dan hadden noch maer vier dagen alhier geweest / als de tijding quam; hoe dat onse Wacker / het Schip de Trouw, door storm en onweer / op de klippen van d'Eylandekens / de drie Gebroeders genaemt / gebleven was; doch 't volck behouden / als oock de meeste Ladinge / die wel principael in koe-beesten en proviant bestont. 't Andere Schip / de Koning van Polen, was ter nauwer noot de selve dags ontkomen; overmits de hevige storm / stroomen / en water-baren / haer inder nagt / tegens de klippen en rotzen / quamen aen te boeren: doch wast dit Schip / door Godes zegen / en bijst des volcks / gered: soo dat ons in weynig dagen ter Reede van Amboina quam gevolgt. Schipbreuk van 't schip de Trouw. May 1659.

Wy wagten nu na het Fluyt-scheepje de Vinck, die op Makasser gezeylt was; verzagen ons ondertusschen van water / brant-hout / en al wat noch tot onse veere Voyagie dienen mogt. Ten laetsten quam oock de Vinck by ons te arriveeren; hielpen onse Wacker in alles wat noodigh mogte zijn. En d'Ancker's toen wederom hebbende gelicht / vertrocken met onse twee Scheepen na de beroemde Moluckse Eylanden; quamen buyten de Bay van het Nagel-rijck Amboina, daer onse cours en voortgang na het Noorden wenden; zeylende tusschen de vermakelijcke Eylanden van Kielan en Manypes deur; passeerende voorts het boom-rijck Eylant Bonoa, en dat van Oeby, tot dat wy de groene kust en lustige stranden van het groot Eylant Batsjan sagen; daer verscheyden maelen in stilten / groote hitte / harde stroomen / en sonder ancker-gront / seer digt langs de gevaerlijcke rotzen en steyle klippen / quamen te dryven. Hier hielden wy ons Pinckter-volck met kleyn vermaech / verseekert tegens de harde klippen aengedreven te sullen worden / soo van stilten / als schielijcke Trabanden / holle water-baren / felle buyen / en grondeloose diepten; daer en boven quam oock eens op den agternoen dagh / een Noos regt op ons aen gedreven; namen terstont de zeylen / en al- Vertrek uyt Amboina na de Moluckse Eylanden. Passeeren diverse Eylanden. Noos en gevaerlijcke drayvinden.

le wintvang in, en lieten 't drijven tot dat de Hoos / bezijden ons heen / met een schrickelijck gedruys / voorby passeerden : kregen egter een fel tempeest met harde winden / regen-buyen / en vreesselijcke donderslagen / onder een gemengt : dan eyndelijck alles bedarende / en de wint naer wensch bekomende / setten het van de steyle klippen en lager wallen / wederom af ; voort-seylende na Tarnaten. Wy vonden hier inder nagt twee groote Slangen voor in de Back / en onder de Bootsmans hooy ; doch hadden noch niemant beschadigt. Wy vermoeden / datse met het gehackte brant-hout / in Amboina, in 't Schip geraeckt waren.

Twee Slangen in het Schip gevonden.

Passeeren de Linie Æquinoctiael.

Wy passeerden alhier de Linie Æquinoctiael, staken vorder met een geweldige hitte Noortwaerts heen ; kregen de wonderlijcke hooge spitsen van de Moluckse Eylanden in 't gesight / welcke hare blaeuwe kruynen door de wolcken quamen uyt te steecken. Passeerende van de selve Batsjan, Motir, Mackjan en Tydor, tot voor het vijfde en laetste / namentlijck Tarnaten, behouden quamen aen te landen ; alwaer voor 't Nederlantse Kasteel Oranjen, d'Anckers lieten vallen.

Komt in Tarnaten.

Iuny 1659.

Hier vonden wy ons ter plaetse / daer de voortgang onser Americase reyse verhoopte te verstaen : wy hadden geen etmael stil gelegen / als den Heer Symon Kors, Gouverneur van Tarnaten, ordre gaf ; dat ons op 't alderspoedigste hadden gereet te maken / om de Voyagie over de groote Zuyd-Zee, na de ver-afgelegene deelen van America, aen te vangen.

Aenstonts bragt men ons / al wat diende / op 't spoedigst aen Boort ; soo dat in weynigh dagen klaer geraeckten / om een Reyse / ten minsten van achtien Maenden / aen te vangen. Den dagh en uure van ons vertreck gekomen zijnde / voeren onse Opper-hoofden aen Lant op 't schey-mael / daer mede den Heer Symon Kors haer geliefde te begunstigen ; kregen oock op yder Schip / tot soop / een Koe-beest aen Boort / dat stracks verwesen wiert om geslacht te worden ; doch het getergde Koe-beest raeckten in dese furie los / en louter aen 't loopen ; hollende met wackere sprongen / op den Overloop / gins en weer ; daer sagh men een koddigh allarm ; want yder een diende ruym te staen / die niet wilde geschopt / gestooten / of vreesselijck geslagen zijn. Het beest de teerige lucht / de woelige plaets / en het gewelt der Matroosen ongewoon zijnde / sprong dappere kabriolen / en maeckte met sijn holbollige kalversprongen / al het gebroederschap aen 't lacchen. De stoutste Boots-gesellen 't selve willende keeren / geraeckten in dese furie d'Engelse mutsen overboort / en hier en daer hun kooyen onder de voet / tot dat men eyndelijck het verstoorde Koe-beest / soo met strichen en touwen / in verseeckering kreeg ; dat men het toen / om kort te gaen / moordadigh / met een verroestige bijl / de kop afsloegh. Doch onder dese wreetheyt / begon men de Anckers te ligten / en wierden de zeylen los gemaeckt ; dewijl vernamen / dat onse Opper-hoofden quamen na Boort gevaren ; doch die komende / gaven datelijck ordere / het begonne werck te staken / de Anckers uyt te vieren / en de zeylen weder vast te maken / om tot nader ordre hier te blijven leggen ; alsoo door een gewichtigh voorval / en naer rijpe deliberatie / den Heer Gouverneur Kors, en onse Opper-hoofden / op 't point van t'zeyl te gaen / genootsaeckt waren het contrarie te besluyten ; en aenstonts quamen te resolveeren : dat men onse twee rijck-geladen Schepen / hier op Tarnaten, en wijders in Amboina, van de meest-begeerde Ladinge soude lossen / om de selve dan met Speceryen weder-

Klugtige actie met een hollent Koebeest.

De Reys na America gestaeckt.

wederom na Batavia te zenden; veel liever als alles daer heenen ſo lichtelijck t'aventuren; van waer men niet anders dan onvermydelijcke peryckelen te gemoete konde ſien.

Het ſeſde Hooft-ſtuck.

Ontmoeting. Stant der Nagel-boomen en Vrugten. Spaenſe Vaſtigheden in de *Molluckes* worden gedemolieert. Des Schrijvers Lanttogt na de ſterckte *Calamatte*. Korte beſchrijvinge van *Tarnaten*. Deſſelfs vorige toeſtant, maght en floriſantie, door ſcheuringen, wonderlijck afgenomen; dogh door de komſt der Nederlanders in *Aſia*, herſtelt. *Tarnatens* brandende Berg. Des Konings Palleys. *Tarnataenſe* Papegayen, Paradijs-vogels, Wooningen, Moorſen Tempel; Trein, Coſtuymen, Kleeding, en Polygamie des Konings. *Tarnataenſen* Adel; hun Kleeding, Coſtuymen, Huyshouding, &c. Begravinge der *Tarnatanen*. Den Schrijver wort na de *Manades* geordineert; doch raeckt vry. Vertreck van *Tarnaten* na *Amboina*. Brandende Berg op 't Eylant *Makjam*. Straet *Patientie*, en waerom ſoo genoemt. Des Schrijvers tweede komſt in *Amboina*. Wort te lande geordineert. Sijn wedervaren.

DUs viel dan hier ons voornem / van naer America te reyſen / heel anders upt / dan vele giſſing hadden gemaeckt; en begonnen aenſtonts de voornaemſte koopmanſchappen alhier te loſſen / om wederom na Amboina te vertrecken. Ondertuſſchen begaven wy ons (die ſulcks mogten gebeuren) naer Lant / om aldaer der ſelver vreemdigheden aen te mercken: daer ick op 't onverwagſt ontmoeten een Jongman / van West-Indien geboortigh zijnde; dogh die nochtans tot Haerlem (mijn geboorte Stadt) met my in een gebuurte was opgevoed / en waren alsdoen te ſamen / een tijt lang / groote Maets en Speel-genooten geweeſt; doch was my nu al lange vergeten / na wat hoeck des Werelts dat hy was heenen belant. Dies wy nu malkanderen ſiende en hennende zijnde geworden / als opgetogen bleven ſtaen / door groote verwondering dat dus onverwagt malkander / in deſe verre geweſten van de Werelt / ontrent vier duyſent mylen van Hollant, hadden gevonden; danckende Godt / en vonden ons beyde ongemeen vrolijck / wegens deſe wonderlijcke ontmoetinge: welcke ons poyden / ſoo lang wy ons in Tarnaten vonden / om dickmaels by malkanderen te komen. Hy / om de gelegentheyt van ſijne Vrienden; en ick / om de zeldſaemheyt van deſe Geweſten te verſtaen / de welck aen hem / benevens de Spaenſe, Portugeeſe, en Maleitſe Talen / genoegſaem waren bekent: want hy al ettelijcke jaren op Tarnaten hadde gewoont. Wy gingen dan meenigmael t'ſamen upt wandelen / daer wy konden het heerlijck gewas der Nagel-boomen en Vrugten beſien; dieus boomen die van de Laurier geleecken. De Nagelen hangen met een groote meenigte van kleyne troſſen aen de Boomen; welckers bladeren ſelfs gepluckt / en in de handen gewreven

Ontmoeting.

Stant der Nagelboomen en Vrugten.

wreven zijnde / vol aengename geur der Nagel-speceryen bevonden worden: ja de Nederlanders in Amboina, komender Nagel-bladen-olie van te disteleeren; dien ick selfs soo krachtigh / bruyn / en goet bevonden en gesien heb / als of die van de Kruyt-nagelen selfs waren gedisteleert geweest. De Boomen worden in de Eylanden van Amboina, Onymo, en Nassalouw, in groote menighte geteelt / geplant / en alom selfs op hooge Bergen voortgeset / en seer vermeenighvuldigt; dan worden in de Moluckes, door de Indianen, het meerendeel geschilt / de basten afgenomen / en soo voor een tijt in hare vruchtbaerheyt geschent: ten eynde om de Castilianen (daer sy den Oorlogh tegens voeren) het genot van soo voordeelige Vruchten te onttrecken.

Spaense Vastigheden in de Moluckes,

Wy vernamen hier in de Moluckes noch verscheyden Kasteelen en Vastigheden van de Castilianen; bewoonende noch op Tarnaten tot haer Hooftplaets het vermaerde Gammalamma, daer een Spaense Gouverneur over desselfs rontom gelegene Vastigheden / sijn residentie hielt. Besaten oock noch de stercke Calamatte, dat maer een groote mijl weegs langs strant / van 't Hollants Slot Orangien gelegen was. Hadden oock eenige Reduyten van kleyn belangh op het Eylant Tydor, en de naest aengelegene Contreyen; daer de Spaense Besettelingen (als uyt de Werelt / en genoegsaem Ballingen uyt haer Vaderlant) op een sobere wijs haer moesten geneeren / om / volgens hoop / de Nagel-speceryen / die ontrent hare Vastigheden vielen / in te samelen; daer wel eertijts plachten goede winst te doen / maer nu door de vyantschap der Indianen, weynigh konden verrichten: invoegen dat naderhant hare Krameryen en Goederen hebben opgepackt / en al hare Moluckse Vastigheden geslegt; en zijn met weynigh Retouren / en seer melancolijck / van hier naer de Manilhas, en Nova Hispania vertrocken.

worden geslegt.

Des Schrijvers Lanttogt naer de sterckte Calamatta.

Wy namen op seeckeren dagh de wandelingh nae het Spaense Calamatte; tot dat langs strant / en somwijl door lustige Bosschagien / tot boven op een kleyn voor-gebergt / en soo tot dichte by de hooge steene Muren des selfs genadert quamen. Stracks met dat men ons hier vernam / soo wiert de Poorte geopent; en de Soldaten / om ons te ontfangen / quamen datelijck in 't geweer / en wierden tot buyten de Poort in twee gelederen gestelt: alwaer den Spaensen Hooftman onser vriendelijck quam te verwellekomen / ende soo tusschen de Spaense Besettelingen door / tot in het Kasteel geleyden: in sijn Wooningh gekomen zijnde / moesten neder-sitten. Hier wiert van stonden aen de Tafel gedeckt / en nae gelegentheyt (doch sober) den Dis met spijs en dranck voorsien; alwaer den vriendelijcken Spangiaert, nae sijn kranck vermogen / ons minnelijck onthaelden. Hy toonden hem seer beleeft en zedigh in sijn discours / en oock geseggelijck in onse tegen-redenen te zijn. Dit bracht hy onder anderen voort: hoe dat het hem niet weynigh en moeyden / dat de Nederlanders met de Castilianen hier in dese verre gewesten noch soo qualijck konden accordeeren: dat wy immers Christenen zijnde / die aen eenen Heylant en Salighmaecker geloofden / beter en vriendelijcker met den ander behoorden om te gaen; ten eynde / om tot voorbeelden aen Mooren en Indianen te strecken / en tot bekeeringe haer te locken; maer niet om door een twistigh leven haer voet te geven tot nijt / twist / onmatige begeerlijckheyt / en wrevel-sucht: die soo ver gingh / dat menigh braef Soldaet der Spangiaerts, door de bedriegelijckheyt en list der Tarnatanen,

Wort vriendelijck met sijn gesel-schap by de Spangiaerts ontfangen.

t Eyl. TARNATE

tanen, in de Bosschagien besprongen en neder-gezabelt was. Hy klaeghden ons oock/ dat sy-lieden geen genot der Nagel-boomen konden bekomen/ alsoo buyten haer Vastigheden (van wegens de vyandtschap der Tarnatanen) haer t'eenemael onseecker vonden/ en somwijl eens besprongen wierden: daer de selve Natie/ in 't tegendeel/ soo goede vrienden van de Nederlanders waren. Dese/ en meer diergelijcke discoersen/ die niet alle verworpelijck en waren/ bracht den goeden Spangiaert voort; daer in hy Commandant van dit Kasteel/ betoonden de genegentheyt en liefde die hy aen sijn Vaderlant schuldigh was. Doch wy antwoorden hem t'elckens ten respecte van d'Ed. Maetschappy/ en ons lieve Vaderlandt; daer hem somwijl soo wel in troffen/ dat hy gevoelen kon/ in welcke Natie dat de wrock/ de nijt/ en oude wrevelsucht/ de meeste werckingh hadde gedaen/ tot hare verminderingh/ en tot een zegen/ die men noch kon sien/ over die gene/ die te vooren soo door nijt/ gewelt/ en jalousie geprangt/ als tot in een grondeloose Put van rampen neder-geslagen waren geweest; daer wy Godt den Heere voor danckten; met een wensch/ dat onse twee Natien (gelijck als oprechte Christenen betaemden) met den anderen vredig in dese Gewesten mochten leven: op dat/ en Mooren en Heydenen, dus gelocht/ te vaerdiger hare bekeeringe/ onder Godts hulp en zegen mochten erlangen. Daer op wy den goeden Capiteyn bedanckten door sijn vriendelijck onthael. Hy liet ons toen oock noch de Sterckte Calamatte besien; en daer op sijn Volck toen wederom in 't geweer/ en als vooren in ordere buyten staen; geleydende ons met alle vrientschap buyten het Slot: aldaer hy ons bedanckten voor ons minnelijck besoeck/ en wy hem wederom voor sijn goet onthael; scheydende daer op van malkander/ en quamen weder op Maleyen. Desen Capiteyn is korts daer aen (gelijck my voor de waerheyt verhaelt is) in een Oorloogs-tocht tegens de Indianen van Tydor, van haer overweldigt/ en ter neder gezabelt.

Wederkeering na Maleyen.

Hier wil een korte beschrijvinge van Tarnaten uyt de pen/ van 't gene by ons aldaer is aengemerckt/ en nauwkeurigh in acht genomen; benevens al 't vordere/ dat my door geloofweerdige Persoonen/ daer woonachtigh/ is verhaelt.

Het Eylant Tarnaten, alhoewel kleyn in sich selfs/ is al van outs een wijt-beroemt Koninckrijck geweest/ van wegen desselfs rijckdom/ Scheepvaert/ en macht. Den Koninck was een Vorst van 72 Eylanden; want alle de Oosterse Koningen rontom heen/ stonden onder sijn gebiedt; ja selfs de groote Vorst en Koninck van 't machtigh Celebes, was hem onderdanigh: invoegen niemant tegen den selven aengaen dorst/ of was sijn Koninckrijck en Landen quijt; waer door Tarnaten als tot een schrick aen sijne gebueren diende: te meer/ van wegens de strijtbaerheyt der Ingesetenen/ en des Volcks die rontom heen tot hun dienst bevonden wierden/ en voor kloecke Helden alomme waren bekent. Daer by soo quamen alle de Speceryen van rontom heen abondantelijck in Tarnaten; dewijle men daer uyt veele ver-afgelegene Landen en Koninckrijcken dien Handel socht. Ja selfs de Christenen/ namentlijck Spangiaerts en Portugeesen, quamen oock als van 't eynde der Aerden/ en van onder een anderen Hemel/ na dese ver-afgelegene deelen des Werelts gevloeyt/ en kregen alhier den handel van de geurige Speceryen; gevende sulcks den Koninck en Tarnataense

Korte beschrijvinge van Tarnaten.

Desselfs vorige toestant, macht en florisantie.

Wonderlijk afgenomen,

Kooplupden geen kleyne winst. Nu was Tarnaten op 't hooghst / en als in top van zegeningen en macht gesteygert; doch begon terlangh toen wederom af te nemen / als de quaetaerdige nijt van d'andere Koninckrijcken / te vinnigh op de welvaert der Tarnatanen gebeten / nu meer en meer begon te woelen: en daer op quam wel haest het boose vuer van twist en oneenigheyt voort / en d'Oorlogh veele schoone Rijcken van 't Koninckrijck Tarnaten af te scheuren. Ja de Koningen van Celebes, en voornamentlijck die van Macasser, benevens andere / als ook die van het naburigh Tydor, vielen den Koninck van Tarnaten af; en met een groote menighte van omlher gelegene Volcheren vereenigt zijnde / ruckten gesamentlijck hare vlot-gaende Oorloogs-vlooten / macht en Wapenen by malkander / om den Koninck van Tarnaten op 't lijf te vallen. De Spangiaerts namen ook dese gelegentheyt waer; en kregen eerlangh verscheyde Casteelen en Vastigheden op Tarnaten, Tydor, en Mackjan; en desgelijcks in d'Eylanden van Amboina, Banda, Tymor, Solor, en andere / bouwden de Portugeesen (die insgelijcks in troubel water wisten te vissehen) ook veele Fortressen en kleyne Vastigheden: krijgende dese beyde Natien dus den handel van de edele Speceryen in haer gewelt. Ten laetsten quamen ook onse Nederlanders (door de Castilianen in hun Vaderlant verdreven / en soo na dese verre gewesten heen geparst zijnde) ook hier den Handel soecken. Hun eerste Voyagie / daer in sy Java maer besochten / gelucktе maer passelijck; evenwel staeckte men 't werck geensins / maer ruste men andermael wel-bezeylde Kielen uyt; die onder het wijs beleyt des Admiraels J. van Neck, tot op de Reede van 't Eylant Tarnaten quamen aengezeylt. Daer onse Nederlanders van den Koninck heel vriendelijck ontfangen ende bejegent wierden; en maeckte men met malkanderen voort een vast Verbont. Daer op straeks alle de Speceryen (selfs ten spijt van andere volcheren) aen de Nederlanders wierden verkocht. Ondertwijl nam de vrientschap toe / soo dat in het naeste Jaer de onse een vaster Unie, ende veel nader Alliantie met den Koninghvan Tarnaten quamen aen te gaen. Doch de nijdige Portugeesen de onse van daer verjagen willende / geschieden een hevigh gevegt; waer uyt de Nederlanders met reputatie weder keerden. Toen wiert het Fortje Terlucko (wesende d'eerste vastigheyt der onsen in Indien) op 't Eylant Tarnaten, met 's Koninchs consent gebouwt; ende naderhandt ook het sterche Slot Orangien, 't welck soo ontsachelijck groeyde / dat nopt tzedert Portugeesen noch andere Natien / op Tarnaten iet voordeeligs tot hun oogwit houden uptewerpen. Levende dien Koninck en sijn Ingesetenen / met de onse in een gestadige vrientschap en bestendige vrede.

doch door de komst der Nederlanders in India eenigsins hersteld.

Opkomst der Nederlanders in de Moluckes, en andere Oosterssche Eylanden.

En aldus hebben onse Nederlanders niet alleen het Koninckrijck Tarnaten / met hare goedertierenheyt en oprechtigheyt aen de Indianen te betoonen / tot hare devotie gekregen; maer selfs ook de Nagel-rijcke Eylanden Amboina, Onymo, Nasselouw, benevens het Foely- ende Musschaet-rijck Banda; daer sy de Portugeesche Vastigheden heldhaftigh hebbende vermeestert / de Inwoonderen hare vriendelijckheyt dierbaer betoonden / dat eerlangen een gantschen Handel der schoone Speceryen / naer wensch begunnen. Soo dat door soo veel Wapenen / listen en lagen des vyants heengeboort zynde / eyndelijck meester van de gemelte Eylanden gewoorden zyn; daer noch de swarigheyt opgendoen komen te besitten.

De Nederlanders besitten alle de Specerygevende Eylanden in 't Oosten.

Het

Het Eylant Tarnaten is maer ſeven mijlen in 't ronde groot; en toont van verre maer eenen Bergh / de welck in 't nader komen het gantſche Eylant maeckt / beginnende rontom een wepnigh van de ſtrant; en opwaerts klimmende / booꝛt ſijn vlammende kruyn ſeer verre booꝛ des Hemels wolcken booꝛ / daer hy gedurig uyt ſijn ſwavelachtigh hol en buyrigen afgront blaeckt / brant en ſmoockt / en ſomwijl een witte as / en buyrige kolen / ja dickmaels groote klippen en ſteenen komt uyt te ſpouwen / dien hy van boven neer over het boom-rijck Eylant neder-bouſt. Deſen Bergh is tot aen het opperſte van ſijn kruyn van ſtrant af / met een ſeer dichte Boſſchagie / en ontoegancklijcke Wildernis beſet; daer menighte van wilde Swijnen / Slangen / en andere Menſch-verſlindende gedꝛochten haer komen te verſchuylen. Veel ſoete Waterſtroomen en kleynder ſpꝛuyten / komen rontom heen op den Oever des Eylants neder-dalen. Deꝛs Tarnataenſe Bergh is dan van wegens dichte Wildernis / ſteyle klippen / nare Speloncken / en wilt Gedierte / niet wel te beklimmen. Wy ſagen hem dooꝛgaens louter ſmoocken; doch 's nachts wiert wel de meeſte vlamme geſien. Dan hadden wy moop getempert weder / en dan ſchijnt oock ſijn burigh en wonderlijck hol het minſt ontroert; dewijl in Stoꝛm en ſware Tempeeſten het tegendeel booꝛt beſpeurt.

Nader beſchrijving des tegenwoordigen toeſtants van het Eylande Tarnaten.

Deſſelfs brandende Bergh, hoedanig.

Evenwel geeft het Eylant abondantie van alderhande ſchoone Fꝛuyten ende Gewaſſen; dan de reſteerende nootſaeckelijckheden booꝛ des menſchen leven / ſiet men hier meeſt van andere plaetſen aengebꝛacht.

Wy koſen onſen wegh dan wy bepliger als op de Bergh / nae 't Koninklijcke Palays / een wepnigh aen de Lant-zy van het Stedeken Maleyen zijnde gelegen. Vonden het Voꝛſtelijck Hof rontom bemuert / ende met lichte Gebouwen / luſtige Pꝛeelen / playſante Hoven / en veel byſonderheden / en vol Ooſt-Indiſche Plantagien beſet / en nae de wijſe van 't Ooſten / heel cierelijck voltopt; daer alderhande Moluckſe Vogels / en veel Indiaens Pluym-gedierte (daer van dees Eylanden uytmunten) wierden geſien / als uyttermate ſchoone gecoleurde Loery-vogels, krape gebeerde Parkieten, en ſpier-witte Kakatoewas; zijnde yder een byſondere ſoꝛt van Papagayen, daer van dat de eerſte ende booꝛnaemſte / wel meeſt booꝛ geheel Ooſt-Indien verſonden wooꝛden; en komen al dickmael by de Moorſe Koopluyden van Bengalen, Perſien, en Suratte, tot een hooge pꝛijs te ſteygeren: want ge ſommige klappen met een ongemeene geeſtigheyt ſchier alles naer / wat haer booꝛ geleert wooꝛt.

Des Koninglijck Palays.

Tanataenſe Papagayen.

Oock wooꝛden alhier de ſchoon-gecoleurde / en niet minder geeſtigh geplumede Paradijs-vogels, doch noopt levent / maer altijt doot / en meeſt heel dꝛoogh / in 't Boſch gebonden. Sy wooꝛden insgelijcks booꝛ Ooſt-Indien, als oock naer 't Vaderlant verboert / en komen (wegens haꝛe geſtaltenis tot Pluymagien heel dienſtigh) in ſommige Landen tot een hooge pꝛijs te ſteygeren.

Paradijs-vogels.

Nu weder nae het Koninklijck Palays / daer wy / benevens andere Wooningen / oock het cierelijck Vꝛouw-getimmer ſagen; daer 't ſoet geſlacht in woonde / die aen de Voꝛſt haer minne-plichten komen te beꝛoouen / vermits die / na de Moorſe gewoonten / veele Vꝛouwen heeft. Het Stedeken Maleyen, ſtaende langhs heen den Oever van Tarnaten, is hier en daer bemuert / en elders wederom open / alſoo het ſterckſte Slot Orangien

Het Stedeken Malayen.

genoeg-

genoegsaem is/ om andere vpanden/ alhier genadert/ het hasepad te wijsen.

Woningen der Tarnatanen.

De Wooningen der Tarnatanen zijn meest van Adap, of Inlants riet/ gemaeckt/ met Kokos-bladeren gedeckt/ en geestigh met deur en vensteren/ en ooch sommige met bysondere Kamers en Dertrechen afgedeelt; en heel ordentelijck met krapse straten/ stegen/ en wandel-wegen gestelt/ en van malkanderen onderscheyden.

Den Moren Tempel.

Hun Tempel/ namentlijck de Moorse Mosquita, staet ontrent in het midden van 't stedeken Malayen, doch heel onkostelijck gebouwt/ en met Dam en Peck omheynt: sijn beginsel is vierkant/ stygert opwaerts met vijf boven op malkander staende daken/ byna even op een selve wijse/ als binnen de stadt Japare; alwaer de Moorse Priesteren, in het op- en ondergaen der Son haer blinden over en gebeden aen Mahomet komen upt te boesemen.

Hare Godsdienst en seltsame costuymen.

Den tegenwoordigen Vorst/ genaemt Manderzaha, Koning van Tarnaten, gelijck meest alle sijn Onderdanen/ volgen alle de Leere der Moorsen Alcoran, by den bedriegelijcken Mahomet geschreet. Sy noodigen 't volck met Trommelen te Kercke/ daer niemant binnen treed/ of waescht eerst de handen: de kinderen worden na der Mooren wijse besneden; en veel andere Ceremonien hoog gevviert. Het Speck en Verekens-vleesch/ 't welck Mahomet, als onreyn/ den mensch verboden heeft/ mijd een yder/ als een besmettelijcke Pest; om sulcks en sullen ooch geene Mooren (om dat wy 't selve eeten) met ons de maeltijt houden/ als upt bysondere schootels en kannen/ die van de Christenen nopt gebruyckt en zijn. Daer worden nopt Beelden in der Mooren Tempels gevonden/ om dat sy ten hoogsten d'afgoderye verfoepen. Wijders wat der Mooren Geloof en Godsdienst belangt/ is in vele Boecken wijtloopigh beschreven; doch wel insonderheyt door onsen goede bekenden D. Philippus Baldeus, geweesene Predikant op 't Eylant van Ceylon, de welcke van dese dingen den Leser een klare Beschrijvinge heeft mede gedeelt; doch hoptelijck sullen wy/ by gelegentheyt/ in het vervolg/ ooch dies-aengaende/ het noodigste pogen te verhandelen.

Treyn der Koningr, wanneer hy uytgaet.

Wanneer den Koning van Tarnaten over straet/ of elders buyten gaet/ verselten hem in 't gemeen de Moorse Priesteren, die by de Vorst heel veel vermogen. Dese gaen hier/ als ooch op andere plaetsen van Oost-Indien/ geheel in 't wit; daer op volgen dan de andere Prinsen/ Edel-lieden/ en vele Tarnataense Orankayen, met een aensienlijck gevolg van Hellebaerdiers/ en moedige Soldaten/ die met Roers/ Musketten/ Spatten/ Lancen en Assagayen voorsien zijnde/ en ooch heel gewint daer mede weten om te gaen. Den buyten Koning toont hem zedigh en manhaftigh in sijn gebaer: sijn Edel-lieden genaken hem nopt/ als met een diepe eer-bewijsing/ en het nederbuygen van haer gantsche lighaem; staende haere handen t'samen/ byengen die naer het voorhooft/ en dan soo lang met de selve op en neder waerts gedaelt/ tot dat sy haer Vorst en Koning komen aen te spreecken. Men siet hem dagelijcks dus verselt/ en ooch somtijts met wepnigh gevolg/ de straet gebruycken/ en (dat ons seltsaem schoen) gelijck een Hollander gaet gekleet met schoone Lakenen/ Fluweel/ Satijn/ en kostelijcke stoffen. Hy toont hem vriendelijck en beleeft in 't groeten/ als hem d'onse ergens tegen komen/ ja spreeckt de lieden somtijts selver aen/ om/ door nieuws-gierigheyt gepoyt/ de vreemdigheden van 't Vaderlant te hooren.

Hoe hem sijn Edel-lieden groeten.

Kleeding en dragt des Konings.

Sijn gemeensaemheyt met de Hollanders.

Hy heeft/ (gelijck geseyt is) volgens het gebruyck der Mooren/ in sijn Pal-

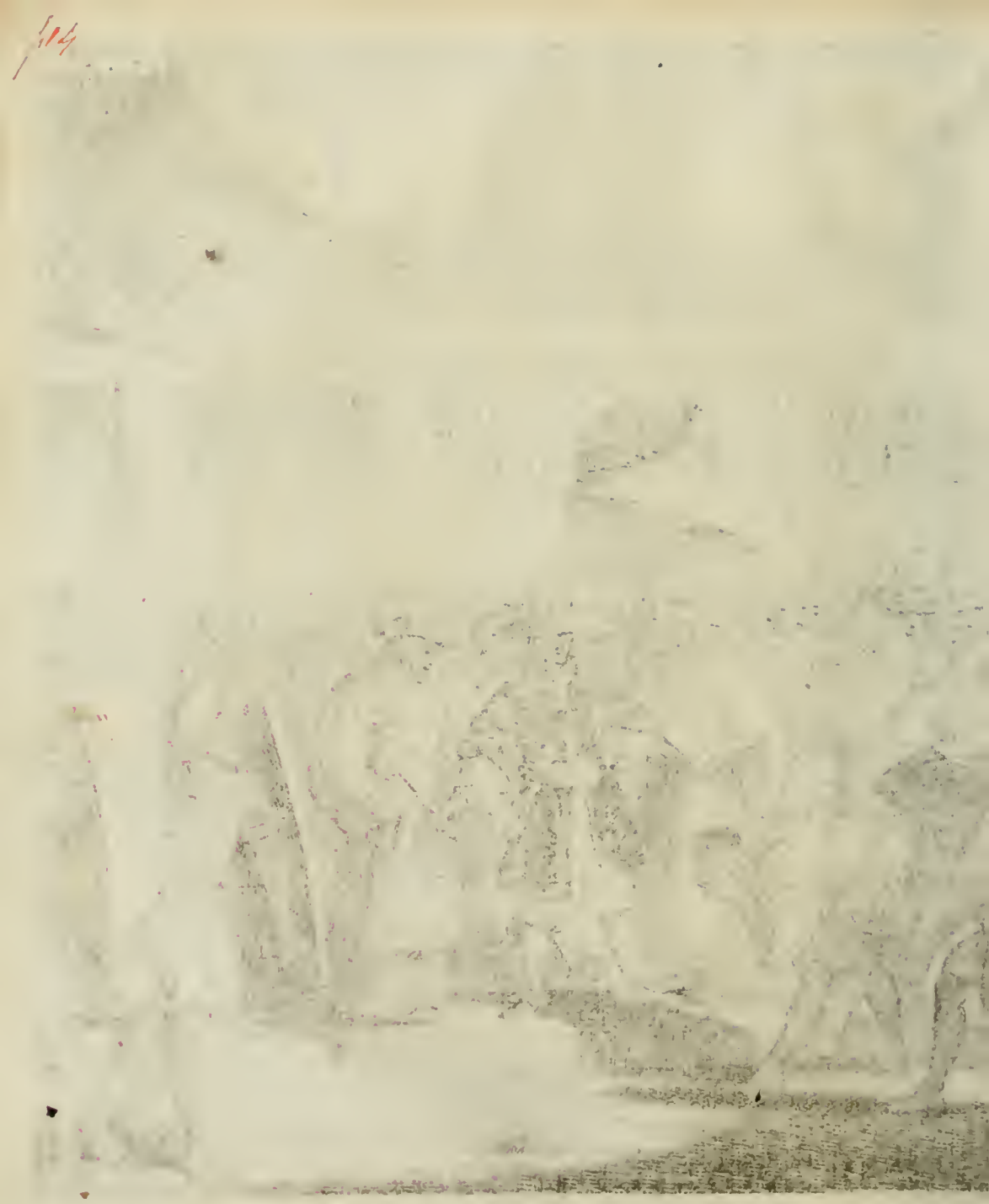

Palleys veel schoone jonge Vrouwen / welcke hem alle vreugde / vermaeckelijckheyt/en vrientschap komen toe te brengen/en pogen te bewijsen. Want van alle dese soete dieren / soeckt haer yder in sijn geselschap het alderminnelijckste aen te stellen / om het Koninckliick gemoet/ en sijne vriendelijckheyt/ tot sigh te locken/en bestendelijck in sijne gunst te staen. en Poligamie des Konings.

De Edel-lieden/ als oock andere Tarnataense Heeren, gaen seer moedigh over straet / en lugtigh in de kleederen ; het meerendeel slechts met een kleetjen om de middel / en vorder naeckt : soo datse met Hoeden noch Mantels / Koussen noch Schoenen / geen moode behoeven naer te volgen. Sommige dragen een windel van Zijde ofte Catoen / oock wel van Zijde en Bast van Boomen te samen geweven / sluyers-wijse om 't hooft ; het welcke met sijn eynden by de ooren neer/ tot op hun schouders hangt. Hebbende deurgaens/ arm en rijcke/altemael lang hayr ; en tarten de swarte mollen in blanckheyt uyt : want hebben een vaste verw die niet en verschiet. Zijn gemeenlijck helden in een gevegt ; doch andersints goethertigh en beleeft : haters van de pragt en overdaet : vyanden van rooven en steelen / kyvagien en vegteryen ; doch insonderheyt vrienden van een luy en leedigh leven. Weynige willen aen 't werck / of aen 't beneerstigen om konsten en wetenschappen te leeren ; veel minder tot hant-wercken van kleyn belang : niemant wil sijn leven en korten tijdt met een soo lastigh jock beswaren. Sy belacchen den yver der Christenen / die maer om den buyck te vullen / en maeg en mont den vollen eysch te geven / en meenigmael van eer- en staet-sugt aengedreven zijnde/soo veel moeyten/kommer en gevaren komen uyt te staen. 't Gaet hier heel anders toe : want yder bouwt by naer sijn eygen wooning / maeckt sijn eygen kleeding / holt een schuytjen uyt een dicke stam / en vangt op Zee / of oock in het Bosch/sijn eygen kost. Een moeyelijcken ommeslagh van huysraet/ wort oock hier niet gesogt ; sluyten oock 's nachts geen deuren / dewyl hier niet te steelen en valt : en daerom siet men op Tarnaten de deuren sonder slooten / de vensters sonder grendels / en de huysen sonder glasen. Yder huys-gesin besorgt sigh selfs van een kleyn matjen of twee / de welcke haer dienen voor stoelen en bancken / voor tafels en borden / voor bedden en bulsters ; want te slapen gaende / voegen haer daer op neder / en gebruycken den elleboog tot een kussen of peuluwe onder het hooft. Hebben met koffers noch kassen/ kantooren noch tafels/ stoelen noch bancken/of diergelijcke snorrepijpen / niet te doen. Somma / leven gerust / en vinden haer slechts met weynigh ommeslagh wel te vreden : behoeven maer een potjen of twee om in te koocken / een matjen voor het dagelijcks gebruyck / en noch een ander voor de pronck ; met een verroeste Bijl om hout te kappen : dan zijnse wel versorgt ; en weynige schijnen sigh/ om yets anders te bekommeren. Tarnataense Adel hun kleeding ; als oock d'Inwoonderen van Tarnaten haer dragt. Costuymen. Hanteringe. Huyshouding en huysraet.

Soeckt ymant / door trouw/ een soet geselschap te verkiesen/ die magh/ insonderheyt als hy van groote Mooren, of die Rijck zijn / afkomstigh is / soo aengenamen Diertjen niet eer sien/ voor dat hy haer wettelijck heeft getrouwt : de aenwijsingen / vryagien/ en wat tot vordering dienen kan/ moet door andere werden gevordert. Wy sullen van haer Huwelijcks-Ceremonien naderhant een exempel (volgens 't gene wy selfs hebben gesien) vertoonen. Is den Moor nu getrouwt / en behaegt hem sijn geselschap niet / soo betoont hy geen swarigheyt ; maer vermagh een tweede/derde/ja meer/ soo veel hy begeerig of magtigh is t'onderhouden / tot sijn bemindes komen Vryagien. Trouwen vele Vrouwen.

te verkiesen; 't welck al menigmael een wonderlijck leven geeft / en geen kleyne jalousie / ongetrouwigheyt / en spantschap / in plaetse van liefde en vrientschap / in de huyshoudinge verweckt.

Tarnataense Vrouwen haer kleding en dragt.

De Tarnataense Vrouwtjens gaen weynigh over straet / insonderheyt als het van de principaelste zijn; dragen hun swart en glinsterent hayr seer lang gevlochten / en met strengen en bogten opgeknoopt / 't welck haer tot op de schouders hangt. Sy zijn doorgaens lieftalligh van aengesigt / minsaem van gelaet / en bruyn van wesen; maer niet geheel swart: seer soet / beleeft / en vriendelijck van woorden; kleyn van persoon / gaen lustigh gekleet / dragen een Floers / of anderssints doorschijnent Baytjen / voor de naeckte boesem; winden een Catoen kleetjen om de middel en onder-leden / dat het om de billen spant / en sommige met een zijde sluyer over de schouder; dan zijnse genoegsaem in den dos. Doch andere Vrouwen en Dochters van gemeene slagh / dragen niet anders / als maer een kleetjen om de middel en onder-leden; gaen voorder met de bloote boesem / en anders naeckt. Haer oeffening is Pynang en Betele te berepden / en wat napen of spinnen: sommige sitten oock met Frupten en Gewassen hier en daer te koop / daer mede sy haer lupe mans dickmaels de kost te voren dienen te winnen. Daer zijn oock Vrouwen en Dochters / die gedoopt en tot het Christelijcke Geloof gekomen zijn / die met Nederlanders komen te trouwen / en leven gerustelijck in desen staet. Komt'er by d'Inwoonderen van Tarnaten ymant te sterven / soo begravense den overleden met weynigh Ceremonien / naer de wysse der Moren / in gemetselde graven. Dus verre dan hoortelijck een beschrijvinge van 't Koninckrijck Tarnaten, welckers Reede wy seer Visely-rijck vonden / en met sulcken klaren water / dat men in ses vadem diepte / tonnen anckers op de gront konde sien. De strant alhier / en rontom het Eylant / is meest van bruyn en glinstrigh zant / dat in de Sonneschijn 't gesight doet schemeren: om dan 't selve niet te kwetsen / sal 't best zijn / dat eens wederkeeren naer Boort / om onse wederom-reyse / naer Amboina, te vervorderen.

Komen ook wel aen de Nederlanders te trouwen.

Begravinge der Tarnataenen.

Wy maeckten ons eyndelijck weder gereet om t'zeyl te gaen; doch kreeg ick / op 't onderwagst / een ordinantie van den Heer Gouverneur Kors; daer in ick wiert belast alhier te verblijven / om voorder in de verre-afgelegene Forteresse / de Manades, aen de noord-oost kant van 't groot en magtigh Eylant Celebes, my meer te slaen / om het vrie-jarige verbant / ten dienst der Ed: Maetschappy, aldaer behoorlijck te voltrecken. Dit stont my seer sober aen; om dat de Manades, door soo weynigh besoeck van Schepen / als uyt de werelt was gelegen. Ja dese plaets was voor de Kluysenaers goet; want men diende my aen / dat men aldaer was eensaem / en van alle de Nederlanders, uytgenomen die de Vastigheyt bewaerden / afgescheyden: dies begaf ick my (door een groote verlegentheyt geparst) terstont naer Land / om aldaer ons Opper-hooft te spreecken; dien ick mijn salve te nemen gaf. Maer die van andere sulcks hebbende verstaen / was mi al by den Heer Gouverneur geweest; versoeckende / dat ick met hem naer Batavia mocht vertrecken; en dat een ander na de Manades mogte werden geschickt. 't Welck hy hebbende verkregen / aen my te nemen gaf: dies vont ick my van dese last / en uyt mijn eerlijck bannissement verlost. Daer wiert toen voort een ander genen gordineert / die binnen korten tijt (gelijck my naderhant wiert berigt)

Den Schrijver wort na de Manades geordineert;

doch geraeckt weder vry.

berigt) in deſe Fortreſſe / de Manades, quam te overlijden.

Vertrek van Tarnaten, wederom na Amboina.

Nu maeckten hem den meer gemelten Heer Symon Kors (zijnde Gouverneur van Tarnaten, en al de Nederlandſe Conqueſten omher gelegen) ooch uſgelijcks gereet en vaerdigh / om gelijckelijck met ons naer Amboina te vertrecken / met een Vloot van ſeven Nederlandſe Schepen. Dan vaerdigh zijnde / quam den gedachten Heer Gouverneur / onder het los-branden van Orangiens donderent geſchut / en onder het gebons der grove Canons van onſe Vloot / het Schip (daer op plaets en reſidentie verkoos) aen boort gevaren; daer dan onder de wellekomſt van't Canon / en onder het aengenaem geraes van Trommelen en Trompetten / wiert ontfangen. Tarnaten aldus met vreughden verlatende / geraeckten met alle de Schepen onder zeyl; en ſetten het met de Vloot tuſſchen de groene boom-rijcke kuſt van Batsjan Cyna, ofte Gylolo, en het luſtige Lant van Tydor door. Dus voort geraeckende / quamen dichte by de brandende Bergh / van het Eylant Mackjam; daer niet lange geleden / een groot gedeelte van in de lucht geſprongen was; waer door de aſch / de klippen / en groote ſteenen / over het Eylandt vloogen / en neder quamen gevallen / tot een ſchrick der Indianen deſſelfs. Wy konden als noch de groote kloof en ſcheuringe van ſoo ſchricklijcken opening / en de ſpatie van het verbaerlijcke Vulcanis-hol, perfectelijck bekennen.

Brandende Bergh, op 't Eylandt Mackjam.

Straet Patientie, en waerom ſoo genaemt.

Dus voort-zeylende / quamen in de Straet of engte van Patientie, ſoo genaemt / van wegen deſſelfs wonderlijcke ſtant / engte / ſchrickelijcke diepte / en groot getal van kleyne boom-rijcke Eylanden; daer de Schepen ſomwijl / wegens contrarie winden / ſtroomen / en grondelooſe diepten / langſaem komen door te geraecken. Doch ons belangende / hadden hier beter geluck / want bregen de ſtroom naer onſe wenſch; drijvende met een aengename ſtilte luſtigh voort; invoegen dat verſcheyde kleyne Eylandekens paſſeerden. Quamen op een Sondagh / 's morgens vroegh / ſoo door ſtilten / als ſnelheyt der ſtroomen / tegens de ſteyle klippen van een boom-rijck Eylant / met ons Achter-ſchip gedreven, dat daer met het ſelve / en met de Vlagge-ſtock in de Boomen geraeckten; alſoo den Gever / ſoo ſteyl gelijck als een muur / tot in de grondelooſe diepte neder-daelden. Ons volck dan heerden het Schip met Hant-ſpaeckes / Stocken / en Wind-boomen / van de ſteyle klippen des Eylants af; dat / door toedoen van de ſtroomen / te lichter ging: drijvende toen weder voort.

Wonderlijcke ſtant der Eylanden van deſe geweſten.

Alle deſe Eylanden waren meeſt wilt en onbewoont / en met hooge Bergen t'eenemael beſet / die van uyt de ſoute Zee / tot boven in hare hooge toppen / alom heen met ſeer dichte Wildernijſſen en groene Boſſchagien ſtonden begroeyt. Quamen eyndelijck weder binnen de gemelde Straet Patientie in de ruyme Zee; alwaer de Eylanden van Oebey zijnde voorby geraeckt / by de beroemde kuſt van Ceram quamen; zeylende tuſſchen deſſelfs bogt Ashoedy, en het luſtigh Eylant Bonoa door; en ſoo vervolgens tuſſchen de Eylanden Kielan en Manypes. Sagen toen weder het Nagel-rijck Amboina; doch quamen alhier / in't worſtelen en laveeren tegens harde winden / ſtroomen / nevel en miſt / en regen-buyen / alle van malkanderen te verſtroyen: daer yder Zee-helt nu ſijn vlijt betoonden / om uyt een holle Zee / tot in de ſtille Bay van Amboina te komen. Leden hier perijckel / inſonderheyt des nachts / van met over en weder te laveeren / tegens de klippen aen / of ooch malkander op't lijf te zeylen; dies was een goede

Stormwinden.

Des Schrijvers tweede komst in Amboina

uptsicht ons bevolen. Dit onweer eenige dagen hebbende geduert / en toen alles opklarende / vonden ons dichte by de Bay van Amboina te zijn; daer spoedigh in geraeckten: en quamen ten tweedemael / gelijck als d'andere Schepen / voor't Casteel Victoria behouden te arriveeren.

Wy vonden alhier een goet getal Nederlandse Schepen / soo van Batavia, als ook van andere quartieren gearriveert; en losten onse voorderе ladingh / en meest begeerde hoopmanschappen: kregen toen weder Kruytnagels in plaets een boort / om dezewaerts heen de wederom-reys aen te vangen. Lichten onse Anckers / en zeylden ontrent een Musquet-schoot van de Kee / daer (volgens't Nederlants gebruyck) voor't laest het Ancker lieten vallen: in voornemen zijnde / om met den ayontstont / als d'Opperhoofden van Lant af quamen / t'zeyl te gaen. Dies maeckten ick mede geen andere gissing / als om ooch Amboina te verlaten; maer ick reeckende sonder de Waert / en kreegh een ordonnantie van den E. Heer Jacobus Hutsert, Gouverneur van Amboina, om van stonden aen met mijn goederen te Lant te komen / om daer mijn dienst behoorelijck waer te nemen. Doch maeckten ick om dese Ordonnantie kleyne swarigheyt; verhopende even als in Tarnaten, wederom wy te sullen geraecken / en andermael door ons Opperhooft Sr. Willem Reyersz. by den Heer Gouverneur geexcuseert te worden: maer desen / den Heer Hutsert om sulcks vriendelijck versoeckende / kreegh van hem tot antwoort; dat geschreven is / dat is geschreven; ick en wederroep mijn Ordonnantie niet. Invoegen dat ick hier nu mijn Paspoort vont geschreven / om alle mijn vrienden en goede bekenden aen Scheeps-boort te verlaten / en voor het laetst adieu te seggen. Dies packten ick noch dien selven nacht mijn goederen; en scheyden in den morgenstont van alle de vrienden en Scheeps-boort af / dewijl noch gantsch geen hoeken om t'zeyl te gaen en quam. Ick bedanckten den goeden Opper-hooftman Willem Reyersz. met de andere Opperhoofden des Schips; en wenschten haer / en alle de andere / de Bon Voyagie nae Batavia: en sy aen my de welvaert in het Lant / alwaer de vreemdelingen heel selden van een goet geluck besprongen worden.

Wort te Lande geordonneert.

Sijn wedervaren.

Julius 1659. Voor't Casteel Victoria zijnde gekomen / liet ick daer binnen mijn goederen brengen / ter plaetse alwaer mijn Woning / sonder glasen en vensteren was / en soo gestelt / dat ick seer kleyn behagen in desselfs hoedanigheyt hadde. Hier vont ick mijne Confraters besigh / die vast wellekom Broeder / voor drie Jaren in't Casteel Victoria, riepen / en gaven my de hant. Ick bedanckten haer met een vrolijck gelaet / en bedruckt gemoet; om dat ick nu sagh wat de kloock geslagen hadt. Ick verfoeyde mijn te groote nieuwsgierigheyt; en dat ick / om de ver-gelegene gewesten te besien / my naer Amboina hadde begeven; daer ick als nu niet anders / dan veel ongemacken en suckelingen te gemoet kon sien. Doch om wederom met te scheppen / soo begaf ick my straeks van daer; en nam in mijn eenigheyt de wandelingh langhs de groene stranden van Amboina; van waer ick tegens de middagh met droefheyt het Schip / en alle mijn goede bekende / na Batavia sagh vertrecken: my latende in een gantsch sober Lant / daer ick voor my (ten aensien van de magere kencken) niet anders dan armoede / hongersnooden / en vele swarigheden te gemoet kon sien; gissingh maeckende / om ten minsten alhier in dese gewesten drie Jaren te verslyten. Dus over-

dacht

dacht ick vaſt mijn droevige ſtant / en beklaeghden mijne te groote nieuwsgierigheyt / en de Reys-luſt / die my van Batavia t'zeewaerts hadde getroomt: overleggende vaſt / om door wat middel uyt deſe mijn ongelegenthey te geraecken: en convoyeerden aldus langs ſtrant dus eenſaem / treurigh / en vol gedachten / ons Schip en alle mijn goede bekenden. Doch ten laetſten nam ick mijn wandelingh beſchwaert in: badt Godt den Heer om ſijn heyl en gunſt; greep moet / en keerden wederom na het Caſteel Victoria; daer ick / ten ſpoedighſten kennis hebbende gemaeckt / ſoo veel verrichten / dat my den Heer Gouverneur van Amboina, weder op een der kleeckſte Schepen ordonneerde / om daer de Opper-Chyrurgijns plaetſe waer te nemen / en de noodt-lijdende met bequame Hulp-middelen by te ſtaen: dat ick met geen kleyne blijdſchap aennam / want mijn hoop was / dat dit Schip wel haeſt van hier wederom nae Batavia ſoude komen te vertrecken. Julius 1659.

Het ſevende Hooft-ſtuck.

Des Schrijvers togt nae 't Eylant *Boero*; en ſijn derde aenkomſt in *Amboina*. Krijgs-toeruſtingh aldaer. Des Schrijvers derde vertreck van *Amboina* ten Oorlog, nae het *Ooſten*. Komt op de Kuſt van *Ceram*, voor *Hattuwee*. Arme ſtant der *Indianen*. Komſt voor 't Stedeken *Aracky*. Geſpreck met de Wilden. *Sagouw*, *Sagoumande*, *Sagoubomen*, en *Zagouweer*; deſſelfs hoedanigheyt. Wonderlijcke Oorloogs-vloot der *Indianen*. Lant-togt. *Aracky* beſprongen, en geruïneert. Komſt aen *Goram*. Lant-togten aldaer gedaen. Wederkeering. Komſt aen *Goclegocle*. Fortreſſe van *Keyſelſtonen*. Vertreck van daer. Den Schrijver ſijn vierde aenkomſt in *Amboina*.

DEn meer-gedachten Heer Symon Kors, met den Heer Gouverneur van Amboina, 't nodighſte / raeckende deſe geweſten van 't Ooſten, beſlooten hebbende / vertrock met eenige Zeylen wederom nae Tarnaten. En de noch overige Schepen / ter Reede van Amboina leggende / vertrocken ooch nae bysondere Quartieren: en ons belangende / kregen ordere van den Heer Gouverneur Hutſert, om een kleyn tochjen nae 't Eylant Boero te doen; dewijl hy geraden vont / ons Schip en Volck noch dit Jaer over / in de quartieren van Amboina te behouden. Het welcke wy met lijtſaemheyt verſtaende / genootſaeckt waren nae te komen: begaven ons dan / om deſe Reyſe nae 't Eylant Boero aen te vangen. De Anckers gelicht / en t'zeyl geraeckt zijnde / quamen buyten Amboinaes Bay in Zee; ſetten de coers naer 't Eylandt Boero, tot dat ons by der ſelver ruyme Noord-ooſt Bay vonden; welcke bogt / Cayelle genaemt / ſoo ver in zeylden / tot recht voor de Nederlandſe Vaſtigheyt / en de Negeryen der Wilden / het Ancker lieten vallen. Des Schrijvers togt na 't Eylant Boero. Komſt in Cayelle.

Deſe vermaeckelijcke Bogt was hier en daer wel twee mijl wijt; de

Strant en Oevers waren alom met dichte Wildernissen / en loutere Bosschagien beset. Hier peurden onse vlijtige Matrosen te Lant; en kapten in weynigh dagen soo veel Boomen onder de voet / en voort aen kleyne stucken / dat wel haest een kloecke lading daer van sagen aen boort gebragt; dies / weder-keerende / quamen ten derden mael in Amboina behouden aen te landen.

Wederkeeringh, en derde aenkomst in Amboina.

Augustus 1659.

Krijghstoerusting.

De lading was nauwelijcks hier gelost / als ordre kregen om ons ten Oorlogh toe te rusten / en klaer te maecken; om met een kleyne Vloot van Nederlandse Schepen / en menigte Korrokorren, en Galalis, dat Oorloogschepen der Indianen van 't Oosten zijn / een togt naer de vyandelijcke Eylanden van Goram, Sallowacky, Mannabocky, en andere daer heen leggende Contreyen / te doen: zijnde dese gewesten oostwaerts naer de kant van Nova Guinea gelegen; om daer heen de woeste Indianen hare trouweloose actien te verleeren / en haer (waer 't mogelijck) door den dwangh van onse Wapenen / tot een vredigh en minnelijck verdragh te brengen. Vaerdig kregen wy dan ter Reede van Amboina, Musquetten / Houwers / Piecken / Lont / Vuyr-potten / Koegels / Kruyt en Loot / aen boort; en vorder 't geen nootsaeckelijck dienen mocht / ten Oorlogs-togt nae wilde Indianen. Toen kregen wy / behalven onse Bootsgesellen / twee hondert Nederlandse Soldaten / met een Vaendel swarte Amboinesen, aen boort; welcke laetsten met haer Schilt en Swaerden (om hunne dapperheyt te betoonen) belachelijcke grillen quamen aen te rechten. En niet alleen dese / maer oock alle weerbare Mannen van de Eylanden Amboina, Boero, Manypes, Kielang, 't west gedeelte van Ceram, de Molusse Contreyen, benevens d'Indianen van Banda, Omy, Nassalouw, Onymo, en andere / mosten / (volgens de Contracten met haer gemaeckt) wanneer het noodigh was / met ons ter Wapen-togt / om de Vyanden / Rebellen / en wie sich tegens ons quam te stellen / door gewelt tot redenen te brengen. Dus krioelden het in ons Schip / als oock in d'andere Schepen / door de menigte des volcks; die als Hondekens / op den overloop ter neder / waren genootsaeckt plaets en Legerstee te kiesen.

Wonderlijk leven der Soldaten in dese gewesten.

Den Heer Gouverneur van Amboina, bestemde nu plaets en tijt aen alle de Koningen / Princen / Vorsten / en Orankays van d'Eylanden / die naest aen Amboina gelegen waren / om met hare Korrekorren, en Volck / by een te komen; aldaer hy Gouverneur dan selfs oock hoopten by te komen / om dees Indiaense Oorloogs-vloot / als Hooft en Opper-Admirael / voorsichtigh en kloeckmoedelijck te geleyen / ter plaetsen / daer wy met de groote Schepen hem oock verwachten souden. Dies lichten wy nu de Anckers / en geraeckten t'zeyl; kregen (als Admirael der Vloot) eenen Capiteyn Paulus op ons Schip / zijnde van goeden onderdom / en alhier in dese gewesten met de Leremijtse Vloot te Lande gekomen / en met een Swartin in Amboina getrouwt; soo dat wy de Vlagge voerden / als Admirael. Geraeckende met onse Vloot / vijf Schepen sterck / in Zee; en setten het met een lieffelijck weer naer het Noorden / tusschen d'Eylanden Kielan en Manypes door; en quamen des anderen daegs langs de kust van Ceram, de bogt van Alhoedy te passeeren: daer in den Oorlog tegens de Makassaren, veel Menschen gesneuvelt zijn. Dus vorderende / quamen eerlangh op de Noorder-kust van Ceram; voor het Stedeken Hattuwee ten ancker.

Des Schrijvers derde vertreck van Amboina, ten Oorlog tegen 't Oosten.

Komst op de Kust van Ceram, voor Hattuwee.

Sept. 1659.

Aen-

Aenſtonts ſtuurden onſen Commandeur/ een Daendzigh na het Lant/ om d'Orankayen, of Overſten van dit geweſt/ aen Boort t'ontbieden. Daerdig quamen deſe bzuyne Heeren van Hattuwee, met haer gevolg/ ons by; verſoeckende ſeer ootmoedelijck/ met de Nederlanders in vzeden en goet verdzag te mogen leven; 't welck haer dadelijck wiert vergunt: en wiert de Vzede en 't vaſt verdzagh met deſe Heeren van Hattuwee geſlooten/ en wederzijts beveſtigt: 't welcke deſe Orankayen, met een wepnigh waters over hun hooft te ſtozten/ volbzagten. Oock quam hun geſchenck te voozſchijn/ van 't gene de Zee en wilde Boſſchen quamen aen Hattuwee te geven/ de welcke in Sagouw, Pynang, Soute Viſch, en andere ſoberheden van kleyn belang beſtonden; die ſy alle/ met een betooninge van eerbiedigheyt/ aen onſen Heer Admirael vereerden. Doch wierden van hem/ voor alles wat ſy bzagten/ rijckelijck betaelt. Alle deſe Indiaenſe Heeren van Hattuwee, gingen/ gelijck haer arme Onderdanen/ t'eenemael naeckt/ als dat een kleetjen tuſſchen de beenen door/ tot deckſel voor hun ſchamelheyt/ dzoegen. Waren geweldig ſwart; doch niet te min ſeer goetaerdigh en beleeft. Haer oeffening was/ met hare kleyne Canoas in Zee te viſſchen/ en door de Boſſchen en digte Wildernisſen/ met Pijl/ Boogh/ Spatten/ en Aſſagayen/ het Wilt te jagen. Bewoonden hier onder hooge boomen/ kleyne hutten/ en wooningen van Riet; alwaer men voorder anders niet en ſagh/ dan hooge Bergen/ en nare Wildernisſen/ Heuvelen/ Klippen/ en duyſtere Speloncken/ langs heen de ſchaduw-rijcke Stranden. Wy peurden hier met de Zeegen nyt viſſchen/ en vingen rijckelijck de zoo. Waer op ons afſcheyt namen/ de anckers lichten/ en vertrocken langs de groene kuſt van Ceram, verder ooſtwaerts henen.

Armeſtant der Indianen van Hattuwe.

Doch een van onſe kloeckſte Schepen geraeckten/ als den avont-ſtont begon te komen/ op een Rif/ daer op ſoo vzeeſlijck ſtiet en bonſden/ dat een verſchrickelijcke ſchip-vzeuck vzeesde; doch met hulp van Schuyten/ Boots en Volck weder vlot geraekende/ vervoorderde de Reys/ ſoo vzee/ tot op de Reede voor de vyandelijcke Negeryen van Aracky, de Anckers lieten vallen.

Komſt voor aen Racky.

Hier lieten wy des morgens vroeg/ de witte Vzee-vlagh waeyen/ en deden een Canon-ſchoot tot zeyn/ of d'Orankayen van Aracky ſoude gelieven aen Boort te komen/ om met onſen Admirael/ in alle minnelijckheyt/ de oude verſchillen by te leggen. Doch niemant komende/ begaf hem den gedachten Heer Admirael ſelfs/ met vzie gemande Booten/ naer Lant/ om der Indianen vzientſchap perſoonelijck te verſoecken. Ons digt by de Negeryen van Aracky genadert zynde/ vernamen een groot getal Swarten op de ſtrant/ welcke met een verwart geroep/ de onſe vzaegs-gewijs toeriepen; Waerom dat wy quamen, en wat alhier begeerden? Daer op de onſe tot antwoort gaven: Dat alhier quamen aengeſeylt, om met d'Ingeſetenen van Aracky een vaſter Unie, Vrede, en Vrientſchap te maken; dienvolgens verſogten, Of die van 't Lant vertrouwde Mannen, met volmagt, geliefden aen 't Boort van onſen Heer Admirael te ſenden; ten eynde, om met malkanderen, in alle minnelijckheyt, een vaſter Unie te ſluyten; op dat ſy, en hare Naburen, met ons in vrede en vrientſchap mogten leven. Willende gaerne, ſoo yets vreeſden, van ons volck, ſoo veel perſoonen te Lande in Oſtagie laten, als van de hare ſoude gelieven af te vaerdigen, en ſoo voort.

Geſpreck met de Wilden.

Doch

Doch in plaetse van een redelijck antwoort te bekomen / schudden dese hartneckige Indianen hare hoofden; en riepen met een verwoet geschreeuw: Dat met onse Alliantie niet te doen en hadden, en onse vrientschap niet begeerden; dat van d'onse niet wilden gedwongen zijn, maer liever tot de laetste Man vechten: Dat wel mochten komen; dewijl sy verlangden, om ons met hare Wapenen tegenstant te bieden, &c. Besluytende soodanig een trots besluyt / met een verbaerelijck geschreeuw; en een betooninge van grillen / die hun stijfkoppige wreetheyt quamen uyt te beelden.

Dit antwoort uyt de mont der Wilden bekomen hebbende / keerde onsen Heer Admirael / met alle de Boots van stonden aen weder nae boort; wanneer een Ceranes Vaertuygh / dat vol Zagouw was / verovert hadden; welcke Zagouw heel groot en blanck / en smaeckelijck om te eeten was.

Zagouw. Doch / om den goeden Leser van de Zagouw wat meerder opening te geven; soo sal die gelieven te weten / dat dese gemelde Zagouw niet anders en is / dan het binnenste geraspte hout der Zagouw-boomen, (by de Indianen Sagoumanda genaemt) die met een weynigh waters vaer gemengt / en tot vierkante stoecken / in vormen onder het vuur gebacken / of door de heete stralen der Son / tot een steenachtige hardigheyt worden gedrooght; dat hier alsdan het Broot der Indianen van dese gewesten is: want alle dees Oosterse Eylanden geen Rijs / noch Tarw / of Koch en komen te geven. De fijn geraspte Zagoumanda van dese Zagouw-boomen, (die de Wilden ooch Papedo noemen) wort insgelijcks / met een weynigh water zijnde gemengt / tot de dichte van een bequame Pap gekoockt / die soo geweldigh taey en lijmigh is / dat men de Pap-pot wel eenige voeten van hem setten kan / en met een stockjen die noch eenwel gebruycken sonder stoxten; als men een weynigh van de Pap maer rontom het stockjen wint / dan sal een langen staert van uyt de pot gemeenelijck volgen. Ick heb ooch de selve / door nieuwsgierigheyt / verscheydenmael gemaeckt / en bevonden van een tamelijcke smaeck te zijn. Sy wort van sommige seer goet geoordeelt / om de waterzucht en andere siecktens te verdrijven.

Sagoumanda.

Zagouw-boomen. Dese Zagouw-boomen en zijn niet hoogh / dan hebben echter een dicke stam; en boven schier de gelijcke bladeren als de Coques-boomen. Wanneerse noch jongh en jeughdigh zijn / soo worden om hoogh een van hare beste troncken afgesneden; daer aen dat men een holle Bamboes hangt / die van het dichste geknockelt Suycker-riet zijn door-gesaegt / en soo voor Krupeken / Potten / Kannen en Beeckers / in dese gewesten dienen; daer binnen weynigh uren soo veel honigh-soete vochtigheyt uyt de gemelde Zagouw-boom komt gevloeyt / dat van een kleyn getal van dese Boomen / een groote quantiteyt van sulcken aengenamen sap vergaderen / dat dan dus dagelijcks van dese Boomen komen te continueren.

Zagouw-boomen,

en Zagouweer, des selfs hoedanigheyt. De Zagouweer (soo noemen sy dese vogt) dus eerst getijffert en vergadert zijnde / wort soo soet als honigh bevonden; doch is dan (gelijck te gelooven is) seer ongesont gedroncken. Sy nemen daerom een Krupt / Hoebat genaemt) daer sy den Zagouweer heel bitter mede weten te maecken; 't welck dan wel den meesten dranck is / die in dese Oosterse quartieren / doch insonderheyt in Amboina, gedroncken wort. De Nederlandse Kroegen hebben aldaer van sulcks de meeste neeringh; en is / mateljck gedroncken / heel gesont / en verweckt een grage maegh; doch wie te gulsigh is / die maeckt se t'eenemael

AMBOINENSES
fol. 56.

145

mael droncken/ ongesont/ bleeck/ en opgeblasen; daer soo geelen en deluwen coleur van krijgen/ dat men aen haer seer lichtelijcken kan sien/ dat sy van dese vogt te krachtigh hebben ingenomen.

De soete Zagouweer, wanneer die niet en komen te bitteren/ wort in weynigh tijts heel suer; soo dat in plaetse van Asijn gebruyckt kan werden. Oock wort'er niet alleen Suycker/ maer oock Arack, of Indiaense Brande wijn van toegestelt.

Nu wederom nae het vyandelijck Aracky, daer ons ten Lant-togt vaerdigh maeckten; om desselfs Negeryen door de Wapenen aen te tasten. Tot dien eynde sagen wy den Heer Gouverneur van Amboina, met sijn Indiaense Oorlogs-vloot nu dagelijcks te gemoet; en hielden ons op de Reede van Aracky soo lang stil/ om sijn komst en ordere af te wachten.

Sondagh 's morgens dan/ den vijfden van October, sagen wy van 't westen vier en veertigh Korrekorren, en Galalis, tot ons naderen; die wy van stonden aen bekenden den Heer Gouverneur van Amboina, met sijn wonderlijcke Oorloogs-vloot te zijn; die by ons komende/ voeren het meerendeel driemael om onse Nederlandse Schepen. De voorste (daer wy den Heer Gouverneur op vernamen) voerden Vlaggen en Wimpelen/ als Admirael Generael van dese Indiaense Oorloogs-vloot/ en quam ons aen boort gevaren/ terwijl de andere rontom ons/ hare Kromhouten/ in plaets van Anckers/ lieten vallen. Octob. 1659

Wonderlijcke Oorloogs-vloot der Indianen.

Dese Korrokorren, of Oorloogh-schepen der Indianen van d'Oosterse Eylanden/ die met de Nederlanders in vrientschap leefden/ krioelden alle door veelheyt des volcks; altemael Swarten/ met schilt en swaerden/ musquetten/ piecken/ spatten/ Assagayen, en ander Wapen-tuygh voorsien; daer mede sy veel wonderlijcke grillen en kuren quamen aen te rechten. Dese Korrokorren, en Galilis, waren heel vreemt gebouwt/ en sommige van een groote lengte/ ruym en breet/ vlot-gaende/ en met twee boven malkander komende solderingen of overloopen overdeckt; van vooren en achter heel spits toe gaende/ maer achter met een bysondere Tent/ voor d'Opperhoofden gemaeckt; aen wedersijts boorden hingen wonderlijcke stellagien/ van Gabbagabbas, Riet/ en Adap, t'samen gebonden/ en veel Bamboesen tusschen beyde gevoegt; daer op (overmits die op 't water steunden) wel dertigh Roeyers konden sitten: om/ in tijt van stilten/ of andersints/ met kragt en arbeyt haren wegh te spoeden; voerende mast/ zeyl en roer/ en touwen van bast van boomen/ of Coques, toegestelt: en vorderen dus gemeenelijck daer het wesen kan/ de voortgangh langs de opper-wallen/ van de Eylanden de welcke sy passeeren moeten/ om dat geen holle Zee/ noch harden winden en konnen wederstaen. De sommige voerden oock geschut/ te weten/ kleyne steen- en kamer-stuckjens/ om haer vyanden/ soo veel doenelijck is/ in 't hayr te sitten. Op de grootste Korrokorren konden wel tsestigh of tseventigh Indianen plaets en Legerstee verkiesen.

Den Heer Jacobus Hutsert, aen ons boort gekomen zijnde/ hielt Krijgsraet; en resolveerde men in den naest-komenden morgenstont/ Aracky aen te tasten/ en/ waer het mogelijck/ t'eenemael te ruineren. Stracks quamen dan op de gedane teeckenen/ veel swarte half naeckt-loopende Koningen/ Princen/ Vorsten/ en Oranckayen, der Oosterse Eylanden/ van de

Korrokorren, en Galalis, ons aen boort gevaren; daer een yder sijn order ontfangen hebbende/ deelde men aenstonts alle de Levreyen ende Veltteyckens uyt/ bestaende in kleyne witte Katoene stroockjens Lijwaet/ waer van yder een swachteltjen om den arm moest binden/ om soo de Vrienden uyt de Vyanden t'onderkennen; dat op haer bruyne vel geweldigh afstack.

Aracky besprongen,

's Morgens vroegh dan sagh men alle de Officieren en Soldaten/ swarten en blancken/ in de Wapenen/ en ten Lant-togt t'eenemael bereydt. Stracks voeren (onder 't geracs van 't grof Canon/ Trompetten/ Trommelen/ en Gomgommen der Indianen) alle Vaertuygen/ Schuyten en Boots/ benevens de Korrokorren, en Galalis, nae Lant; de eerste voor uyt/ die van de laetsten ordentelijck wierden gevolght/ en quamen aen strant/ daer sy/ sonder eenige tegenstant/ te Lande geraeckten: namen de marsch naer 't Stedeken van Aracky; daer/ nae een kleyne tegenstant/ d'overhant behielden/ en joegen de wilde Cerammers op de vlugt/ door wilde Bosschagien en Wildernissen/ tot boven in het Gebergt; kapten doen alle vrucht-dragende Boomen onder de voet: en ruineerden Aracky door het vuur.

en geruineert.

Wreetheyt sommiger Indianen.

Wy kregen sommige van de Wilden gevangen/ die voor Slaven naer Amboina wierden gevoert; eenige wierden oock door de furie onser Swarten neder gezabelt/ de hoofden afgekapt/ de beckeneelen geklooft/ de herssenen gebraden/ en gelijck als Schelvis-hoofden/ heet en warm/ en vaerdigh opgeslorpt; doch dit geschiede van haer ter sluyck/ en achter een hoeck/ alsoo den Heer Gouverneur van Amboina die wreede actien scherpelijck verboden hadt; de hoofden weer t'saem gevoeght zijnde/ wierden met hare Korrokorren naderhant wederom nae de Eylanden/ aldaer woonachtigh waren/ ten Zegen-prael gevoert.

Gequetste, door de scheen- en voet-angels der Wilden bekomen.

Onse Vyanden hadden op diverse plaetsen in 't kreupel-groen/ in kuylen/ veel scherp gesneden/ en dan een weynigh gebrande/ en soo met boos fenijn gestreecken Rieten/ en Bamboesen, in d'aerde met hare punten om hoogh gesteecken. Van welcke verborgen/ en soo bedriegelijcke voet/ scheen/ en buyck-angels (soo wierdense hier genoemt) al veele van d'onse beschadigt wierden; waer van de fenijnige punten afbreeckende/ in de kleyne quetsuertjens die sy maeckten/ gemeenelijck bleven sitten; causeerende niet alleen rasende pijn/ maer oock een Koorts/ die soo gevarelijck was/ dat hier een haestigh eynde van 't leven op quam te volgen/ soo wanneer niet den lijder in het begin door goede middelen wierde geredt. Wy toonden in sulcks dan onse vlijt/ en sagen haer haest volkomelijck weder gesont. Aracky nu zijnde geruineert/ soo quam den geheelen Treyn van Lant/ en wederom by de Schepen op de Ree; waer op een yder sich vaerdigh maeckten/ om van hier oostwaerts na de vyandelycke Eylanden van Goram, Zallowacky, en Mannabocky, te vertrecken.

Beschrijvinge van Aracky.

Dit Aracky lagh in eene der bogten/ van het oost gedeelte van 't groot en machtige Eylant Ceram; zijnde vermaeckelyck met hooge Boomen omringt/ en achter met hooge Bergen/ vol Bosschagien beschanst. d'Inwoonderen van Aracky wisten haer/ nae het scheen/ heel soberlijck te geneeren: maer bevonden haer van een moordadigh en wrevelsuchtigen aert te zyn; die/ wanneerse met ons/ en hare naebueren vredigh wilden leven/

veele

C. Decker

veele gunsten en voordeelen van d'onse soude genooten hebben; daer nu het loon van hare stijfkoppigheyt mosten besueren. Dicht by de plaets / daer wy met onse Schepen ten Ancker lagen / was een kleyn Eylandeken / vol Boomen en Kreupel-bosch: hier peurden wy somwijl ter Jacht / en vingen eenige Leguanen, als oock van de hooghste Boomen sommige Vledermuysen / die soo groot als tamelijcke Gansen waren; hare getackte vlercken uytgereckt zijnde / kon de kloeckste Man pas overvamen. Wy staecken de Vledermuysen en Leguanen in de pot / nooden malkander te gast / en hielden hier / by gebreck van een goeden Harst / of Schapen-bout / een goede maeltijt mede.

Vangst van groote Vleermuysen en Leguanen.

Wy kregen alhier van Banda noch vier of vijf Schepen / en kleynder slagh van Vaertuygh by ons; lichten toen altemael ons Anckers / en vertrocken van Aracky, verder oostwaerts heen; passeerden een kleyn Eylandeken / Ceramlouw genaemt; en kregen de Eylanden van Goram, Sallowacky, en Mannabocky, in 't gesicht: doch stevende nae het eerste / 't welcke wel het voornaemste was / alsoo die van Sallowacky en Mannabocky, soo hoogh met hare Hutjens boven in 't wilt en steyl Gebergte woonden / dat haer niet konden achterhalen. Aen Goram dan met de Schepen en Korrokorren aengekomen zijnde / soo landen ons volck by twee voorname Negeryen; die boven wints in brant gesteken hebbende / haest ten asch-hoop lagen neder gestort. De Vyanden vertoonden haer wel in groote troepen / doch weecken / na een weynigh schermutserens / weder nae 't dichte Bosch; daer d'onse haer tot aen ontoeganckelijcke Bergen / Rotzen / Klippen / Holen en Speloncken / quamen nae te jagen; en ruineerden in 't wederkeeren al wat de vyandelijcke Indianen voor 't noodigst dienden. Vertrocken alsdoen van daer / tot dat op een andere kant van 't Eylant een kleyne Fortresse van Keysel-steenen vernamen / die gelijck als Muuren en Wallen / op malkanderen waren gestapelt. Hier meenden ons de wilde Gorammers louter onder de oogen te sien; doch weder met een goet gedeelte Volcks te Lande gesprongen zijnde / veroverden haest dees wonderlijcke Vastigheyt: daer den Heer Gouverneur Hutsert twee Vaendelen blancke Soldaten in commandeerden. En deden ons volck dagelijcks verscheyden togten landewaerts in; daer veel Gorammers, door de furie onser Swarten / nedergezabelt wierden / en sommige aen de Schepen gevangen gebragt; en de rest deser hartneckige Wilden van Goram, nae 't hoogh Gebergte verjaegt. Zeylden aldus rontom dit Eylant / en staecken alle des vyants Negeryen in de brant; en ruineerden hier en daer een kleyne Fortresse van Keyselsteenen / die de Bootsgesellen tot ballast aen de Schepen haelden. Onse Indianen kregen oock hier veel afgekapte koppen van hare doot-vyanden / die sy by 't vuur / of in de Sonne-schijn quamen te droogen / om den selven tot een Zegenprael nae hun Vaderlant te voeren; en / daer gekomen zijnde / een ygelijck die te toonen / en dan / als een fray Geschenck / aen hare Vrouwen (volgens hunne costuymen) te vereeren.

Komst aen Goram.

Hoedanigheyt der Eylanden van Mannabocky, en Sallowacky.

Vyandelijke Lanttogten op Goram gedaen.

Fortresse van Keyselsteenen verovert.

Wonderlijke actien der Indianen.

Sy hingen daerom dese gedrooghde vyants-koppen voor en achter aen hare Korrokorren, als wat bysonders; daer sy geweldigh dagelijcks tegens quamen te Sagalillen, te schermen / en te woelen / met een wonderlijcke swier van springen / stuypen / neygen en buygen. Andere die soo geluckigh niet en waren / dat op den vyant sulcken heerlijcken prijs en over-

winninge kregen / namen een Coques-noot, daer sy de selve oeffening / scherm-strijt/en gramassen/ tegens bestonden aen te vangen; sigh inbeeldende (na het scheen) dat dus met hare vyanden in actie waren.

Bekomen vele gevangene Gorammers.

Evenwel waren de Swarten niet alle van desen aert; want de sommige bragten liever / die sy bekomen konde / gevangen; en kregen van den Heer Gouverneur Hutsert, voor yder Gorammer een goede vereering: invoegen / de sommige van een sagter natuur / en vrienden van de gift / dese gelegentheyt soo wel wisten waer te nemen / dat al vele gevangenen aen Boort bequamen / die wel gespijst / en met ons vertreckende / na Amboina wierden gevoert; daer tot Compagnies Werchen aen den arbeyt wierden gestelt.

Beschrijving van Goram.

Dit vyandelijck Goram dienvoegen dan aengetast hebbende / om dese wilde Indianen tot gehoorsaemheyt te brengen / maeckten gereetschap om te vertrecken / alsoo voor ons hier niet meer upt te regten en was / en dat de Gorammers na 't hoogste van het gebergt waren geretireert / daer sy haer in digte Bosschagien hielden verschanst. Dese vyandelijcke gewesten waren tegenwoordigh noch d'Eylanden van Goram, Sallowacky, Mannabocky, Ceram Louw, en 't oost-gedeelte van het groot Eylant Ceram; zijnde meest altemael redelijck vrugtbaer / vol hooge Bergen / diepe Dalleyen / nare Spelonchen / Holen / Moerassen / en gruwelijcke Wildernissen. d'Inwoonders loopen 't meestendeel naeckt / als dat een kleetjen voor de Schaemelheyt dragen. Bouwen hare Hutten en Wooningen van Riet / en leven van de wilde Bosschagien/en voorts by gedroogde Visch en Sagouw: sy zijn trouwloos/ moordadigh / en seer hartneckigh van conditie: Hebbende het gemaeckte accoort / met ons en hare naburen / gantsch trouwloos gebroken; ons volck / die hier met hare vaertuygen / in tijt van vrede / aenquamen / vreedelijck overvallen en doot-geslagen; en tzedert hare snijhoppigheyt betoont.

Trouloosheyt der Inwoonders.

Gruwelijck geschreeuw der Indianen.

Vertrek van Goram.

In 't weder aftrecken van Goram, maeckten onse swarte Indianen, omtrent drie duysent sterck zijnde / gelijckelijck soodanigh een vreemt gejouw / en pfeijlijck geschreeuw / dat Hemel en Aerde scheen te vergaen / en van het schrickelijck gelupt 't geschater door de Bosschen klonck. 't Zeyl gaende / lieten sommige Schepen noch voor Goram kruysen: en wy voort-zeylende / passeerden met sobere koelten het kleyn Eylandeken Ceram Louw, en hoort daer na een verdroncken Eylant / daer van niet anders zagen dan een bosschagie van Mangamanges boomen / welcke groen en jeugdigh rontom in 't soute water stonden. Sagen toen de Hemel-hooge toppen van het vyandelijck Goelegoele, op de zuydoost-zijde van de kust van Ceram leggende / daer na eenige dagen laverens / in de Bogt en op de Reede / voor de Nederlantse Forteresse / ten ancker quamen.

Komst aen Goelegoele.

Hier staken onse Swarten ook des Vyants Negeryen aen brant / en joegen de wilde Cerammers, tot in het ontoegancklijck gebergte / naer. Dese Lanttogt dan ook valeyndigt zijnde / soo vertrock den Heer Hutsert wederom na Amboina, met een gevolg van meest alle de Korrokorren en Galalis, die hem soo vrye sonde convoyeren; en dan een regelijck sijns weegs vertrecken.

Wy bleven met ons Schip noch eenige dagen / voor Goelegoele, ten ancker leggen / om de Nederlantse Vastigheyt van 't noodigst te voorsien; en wiert ick ondertusschen / door onsen Commandeur / te Lande gesonden / om aldaer een armen Soldaet te visiteeren / de welcke van een wilt Swijn besprongen /

en

en gruwelijck gemartelt was: sijn heup en dyen waren / door de slaghtanden van 't boos gedrogt / als half verscheurt / en met quetsuren overladen / en schrickelijck gestelt. Ick liet hem / dewijl hier wel een Chyrurgijn / maer weynigh Medicamenten waren / naer Boort brengen; daer ick hem (door Gods hulp en zegen) voorspoedigh heb genesen. Terwijl hier waren / besagh ick de Nederlantse Vastigheyt op Goelegoele, staende op een loutere Steen-rotz / alwaer de Zee sijn holle golven tegen aen sloegh / dat heel seltsaem scheen / van Keysel-steenen gebouwt; daer de Nederlanders / heel armelijck / hare gemaeckte wooningen van Riet / bewoonden. Wy dan Goelegoele verlatende / staken t'zeewaerts na Amboina.

Vertrek van Goelegoele.

Buyten de Bogt / in 't ruyme sop gekomen zijnde / stevende langs de groene kust van Ceram: sagen en passeerden / op d'andere zijde / de Brandende Berg, en d'andere Eylanden van Banda. Geraeckten voorby de vischrijcke Bogt van Hay. Kregen toen de lustige Eylanden Nassalouw en Onymo in 't gesigt; door welckers engte wy / vermits contrarie wint / laveerden. Sagen op yder Eylant een kleyne Fortresse der Nederlanders; aldaer ons volck al vry gemackelijcker / als op Goelegoele, woonden: want men sag 'er alom playsierige Lantsdouwen / lustige Boomgaerden / aengename soet-loopende Rivieren / en klare water-beecken; mitsgaders hooge Bergen / met altijt-groene Bosschagien / van wel-rieckende Nagel-boomen beset / de welcke in dese Eylanden in groote meenigte komen te groeyen. De Swarten / alhier woonachtigh / leefden gerust en vredigh met de Nederlanders / en trocken oock in de Oorlogs-togten / met ons Volck / tegen den vyant te velt. Dees Eylanden voorby geraeckt zijnde / zeylden langs het Nagel-rijcke Eylant Omy. Kregen toen weder het Eylant Amboina in 't gesigt / aldaer (na eenige dagen laveerens) in 't laetste van November, voor de vierdemael / behouden arriveerden.

Des Schrijvers vierde komst in Amboina.

Nov. 1659.

Het aghste Hooft-stuck.

Vierde vertreck des Schrijvers uyt *Amboina*, naer het Eylant *Boero*. Komst in *Cayellers Bay*. Hevige storm. Des Schrijvers gevaer. Stercker vastigheyt in *Cayelle* gebouwt. Aertbeving. Toght naer de gewesten van *Thamaho*. Lanttogt. Vertreck van daer. Komst by twee Schepen der *Indianen*. Vreemde manieren van handeling. Wederkeering, en aenkomst in *Cayelle*.

Vertrek des Schrijvers uyt Amboina, na het Eylant Boero.

HIer in Amboina zijnde gearriveert / verhoopten wy ons wat te verfrissen; dewijl in het Oosten na Goram, geen kleyne ongemacken / armoede en kommer hadden uytgestaen; dan vonden ons hier in bedrogen / alsoo voor ons / in Amboina, geen langer verblijf / dan maer twee dagen en was te bekomen: order krijgende om vaerdigh met Schip en Volck een Toght na 't Eylant Boero te doen; aldaer men de vyantlijcke Makassaren, Inwoonderen van 't groot en maghtigh Celebes, met een bloecke Oorloghs-vloot verwaghten. Dreygende (gelijck men riep) de schoone Eylanden van Boero, Manypes, Kielang, en andere / te verdelgen /

en door vuur en swaert te ruineeren. Wy versagen ons dan ten alderhoogste van 't gene benoodigt waren; kregen een Vaendel Soldaten aen Boort. Daer mede was 't strackx / geluck op Reys: en verrechten nu / voor de vierdemael / uyt Amboinaes Bay; en t'zeewaerts / door een Oostelycke wint / tot by de groene kust van Boero genaderd zynde / quamen ten tweedemael in Cayelles boght ten Ancker.

Komst in Cayelles Bay.

Hier vonden wy het Schip / de Koninck van Polen, om 't welcke van een lading Vant-hout te versorgen / ons volck dagelyckx naer de Bosschagien peurden; daer met een lustigen arbeyt sulcks verrigten. En ons belangende / om / terwyl wy de Makassaren af waghten / en niet leedigh te zyn / voeren meenigmael met de Zeegen uyt vysschen / en vingen soo rycklyck de zee / dat over de hondert en twintigh menschen dagelycks van de vangst gespysigt wierden.

December 1659.

In 't begin der Maent December, quam soo hollen dyninge uyt 'er Zee / tot in de Bogt / en op den harden Ocker bonsen / dat wy / van ons Ancker spoelende / strants waerts heen gebotst / en tot by de steygerende branding met schip en volck gewurpen wierden. Doch onse sluckse water-leeuwen waren aenstonts braef in de weer / en vertuyden het schip / wat verder van de wal / soo wel voor touw en ancker / dat nu voor geen schip-breuck / als voor heen / bedugt en waren; 't welck ons des anderen daegs heel wel te passe quam; alsoo naer middags schielyck van een verbaerlyck onweer besprongen wierden / 't welck wel niet lang duurde / maer hevigh was; vermits de donckere lucht / doorvlogten met vele coleuren en swarte wolcken / verschrickelycke donder-slagen / blixem / regen en bulderende winden / het Eylant Boero dierwaegen quamen te bestormen / dat de stoutste selfs (door schrick) de haren over eynde resen. Het schip / hoe wel het nu wel vertuyt en met t'saem-gewonde zeylen ten Ancker lagh / wiert eghter t'eenemael op d'een zyde gesmeeten; soo dat de Schut-poorten onder water quamen; ja het scheen als of de verschrickelycke wint / het Schip tegens de klippen en rotzen soude gewurpen hebben; de nevel en ongemeene waterstorting uyt de wolcken / waren d'oorsaeck / dat men geen drie schreps-lengten verre konde sien; door over luyt te schreeuwen / konde d'een den anderen nauwelyckx verstaen.

Hevige storm.

Doch waren wy met onse drie Hollanders wel voornamentlyck in de klem: want vonden ons nu in doots gevaer / en doghten niet anders dan terstont door winden en water-baren vernielt te sullen worden.

Des Schrijvers Lant-togt, perijckel en groot gevaer, in dit vervaerlyck tempeest geleden.

Onse Vaendrigh (hebbende maer een hant / alsoo d'andere in den oorlogh voor den vyandt was in de loop geraeckt) en ick / hadden ons t'samen in compagnie / des morgens vroeg (door 't mope weer verlockt) te Lande begeven / om ons aldaer (door 't wandelen) wat te verlustigen: namen eerst onse wandeling voorby de Nederlantse Fortressen, en door de Negoryen der Indianen, bosch- en landewaert in / daer ons (om de heete Sonneschyn te ontgaen) onder het lommer van de lustige wildernissen / in een klare suyvere water-beeck / bestonden te wasschen en te reynigen: welcke aengename soete Rivier / van het Hemel-hoog gebergte door de Bosschagien lieffelyck nederwaerts quam gevloeyt; daer ons dierwaegen verfristen / dat ons gemoedigt vonden / om de omleggende Lants douwen en Bosschagien te besien / en alsdan de wederom-reyse aen te vangen. Sagen alhier in digte Wildernis /

dernis/ de hutten van de Boeronesen, daer sy als kluysenaers in woonden: sommige van hare Vrouwen swommen in de Rivier/ en waren heel besigh met haer te reynigen en te kemmen; doch namen op onse aennaderinge de vlugt/ rennende moeder-naeckt door 't doornig Bosch. Dus na de middag wederom binnen de Nederlantse Vastigheyt gekomen zijnde/ besogten desselfs Opper-hooft/ Johan van Leypsigh genaemt/ welcke ons/ om naer Boort te varen/ een kleyne Canoa beschickten/ met een van sijne soldaten/ om ons aldaer te brengen: steeckende tot dien eynde van de groene wal/ en hadden ontrent een halve mijl tot aen het schip te varen; maer sagen onderweeg dit schrickelijck onweer van over de hooge Bergen schielijck en hart aenkomen; maeckende sulcken schot en voortgang/ dat wy meenden noch wederom na Lant te keeren; maer siende het schip digt voor ons/ verhoopten noch aen het Boort te geraken/ eer het tempeest begon te brullen/ setten het daerom voort; maer schooten te kort/ en wierden/ heel digte by 't schip gekomen zijnde/ van soo schrickelijcken storm overvallen/ dat aenstonts waren gedwongen om de kleyne Canao, die maer een voet wijt en tien voet lang was/ regt voor wint en zee (op Gods genade) te laten drijven/ ofte waren anders datelijck gesonchen; vlogen aldus/ sonder pangayen of roeyen/ met een snelle voortgang voort/ doch wisten niet waer heen: want konden geen twee of drie scheeps-lengten verre sien/ veel minder het schip of lant of strant bekennen; soo dat wy vreesden buyten de groote Bay in volle zee te sullen geraken: konden malkander/ van de rasende wint en schrickelijcke donderslagen/ en stortingen van 't Hemel-water/ niet verstaen. De Zee begon hem selfs/ in dese ruyme Bay/ soo vreesselijck te verheffen/ dat wy met ons kleyn praentjen schrickelijck op en neder quamen te steygeren; en daerom hielden wy het (al schoon niet wisten waer 't henen ging) regt voor wint en zee; want anders en konden wy niet een oogenblick bestaen: evenwel raeckten onse kleyne Canao haest vol waters/ en scheen te sincken: stracks waren de hoeden hoosvaten geworden; dan alles scheen vrugteloos te zijn/ alsoo van het soet en soute water overstolpt wierden; dies dagten wy nu niet anders/ dan hier te sullen smooren/ en aenstonts naer het verschrickelijck diep te sincken. Dies baden wy onsen goeden Godt met herten en handen/ die van dootschrick t'eenemael beklemt/ de teeckenen onser benauwtheyt toonden/ om een genadige verlossinge voor onse zielen; alsoo des levens hoop (daer niet dan water en geen lant en sagen) voort verdween: want wisten niet/ of in de Bogt/ of in de ruyme Zee/ souden belanden; en door het swemmen konden wy oock geen uytkomste hopen/ om dat sulcks noyt en hadden geleert. Egter/ wanneer nu het water van den Hemel/ van de Zee/ en der benauwtheyt ons tot aen de lippen quam gedrongen; soo liet den goeden Godt een spoedige verlossinge tot ons neder-dalen: want quamen heel onverwagt/ en dighte by ons/ Boeroos stranden en lager wallen te sien. Aenstonts scheenen wy van den dooden/ als levendigh/ geworden; wanneer ons praentjen/ door de geweldige stortinge der onstuymige water-baren/ te grontwaerts gaende/ wy het harde lant onder onse voeten voelden/ en door de barning heen tot op de strant/ en binnen den buyten-hoeck van de Bogt Cayelle, ons vonden aen de wal geraeckt: 't en diende niet nader/ of waren in volle Zee gedreven/ en levendigh verslonden.

Godt danckende/ setten het langs de strant toen wederom nae de Nederlantse

lantse Vastigheyt: mosten door verscheydde Rivieren / tot aen den hals door 't water; met perijckel / van door de Mensch-verslindende Crocodillen, die haer in dese Rivieren onthielden / ingeslocht te worden; maer niemant wiert beschadigt. De selle Winden / Regen / Donder- en Blixem-buyen / waren verstryckelijck. Doch quamen wy ten laetsten wederom in de Boxpen van de Boeronesen, daer de daecken van de Hutsen af-stoven; ja Boomen als Pylaren wierden uyt de gront gerucht / en onder de voet gesmeten; 't welck verschryckelijck was om sien. De schaterende Donderslagen quamen soo vervaerlijck rontom ons neder-vallen / dat Hemel en Aerde scheen te vergaen: ja diergelijcken heb ich in Oost-Indien nooyt gehoort. Doch echter voorderende / quamen tot in de Hollandtse Foxtresse behouden aen; daer by den goeden Opper-hooft geraeckten / die hem over onse behoudenisse verheughden. Wy bleven des avonts by hem ten eeten; en voeren des nachts / wanneer het weer-ten deelen bedaert was / met een andere Canoa nae hoyr.

Verschrickelijcke Donderslagen.

Stercker Vastigheyt in Cayelle gebouwt.

Den Heer Fiscael van Amboina, quam ontrent dese tijt met Schepen en Volck in dese bogt; om / of de Makassaren hier mochten komen / te Lant een grooter en stercker Vastigheyt te bouwen. Waerdigh sloeg men tot dien eynde handen aen 't werck: de swarte Boeronesen, alhier woonachtigh / peurden met een kloeckmoedigen yver naer 't Bosch / en kapten Boomen / tot Pallissaden en Stoxm-palen / onder de voet; die byeengende met heele Platten t'seffens / ter plaetse daer de nieuwe Foxtresse most worden voltoyt. Doch ondertusschen bespeurde men op seeckeren dagh / niet lange nae de voorgemelde stoxm / alhier op 't Eylant Boero een geweldige Aertbeving; die van gelijcken door veel quartieren van 't Oosten, en ooch voornamentlijck in Amboina, wierde gevoelt: waer door sich niet alleen de lage stranden / maer selfs de Hemel-hooge Bergen / van een beweegelijcke stoffe scheenen gemaeckt te zijn. Ja selfs de Schepen / op dertigh of veertigh vademen diepten geanckert leggende / lagen door Godts onnaspeurelijcke macht / en door de suytseltenis van de Zee / dervoegen te stooten en te bonsen / als of op een lager Wal / en op klippen en Tanden waren geraeckt. De ervarenthyt heeft ooch geleert / dat Schepen / te midden op de grondeloose Zee / daer in het heyloos diep geen gront te vinden en was / in Aertbevinge / selfs gelijck als op harde klippen en Tanden quamen te botsen / en te stooten / ooch daer te voren stil Water en effen Zee bespeurden. Wie staet'er niet verstelt / wanneer dien grooten Godt / den swacken Mensch soo klaer sijn onbegrijpelijcke mogenthyt / en almachtigheyt komt te betoonen.

Aertbeving op 't Eylant Boero.

De natuerlijcke oorsaecken deser Aertbevingen / schryven de Wereltkundige / beslooten Winden en dampen / in onderaertsche holen en enge speloncken te zijn; die / gestopt wesende / geweldelijck soecken uyt te breecken / en dus het Aertrijck komen doen schudden. Doch meen ich / mijns oordeels best te zijn / sulcks onder de onnaspeurelijcke Wonder-wercken Godts te stellen / om de verscheydenheyt der gevoelens in de Natuer-beschryvers niet te steuren.

Des Schrijvers togt, van Cayelle naer de gewesten van Tamahoo.

Kortz hier nae vertrock den Heer Fiscael wederom nae Amboina; met hem voerende by de vijftigh gevangene Boeronesen, die van de voornaemste van 't Eylant waren; om haer / daer komende / te verantwoorden / van de betoonde ontrouwigheyt / daer mede beschuldight wierden. Wy kregen toen

toen order/ om langs de Noort-kust van het Eylant Boero, op de Oorlogs-schepen en Joncken der Makassaren te gaen kruysten; ten eynde wanneer sy quamen/ haer vyandelijck te keer te gaen/ en met een wellekomst van ons groff Canon/ Granaten en Roegels te ontfangen; met hoop haer soo te begroeten/ dat met schanden sonde moeten weder-keeren. Wy vertrocken dan op den eersten Kars-dagh uyt Cayelles bogt/ en setten de voortgang na het Westen/ tot dat ons by de seer hooge Bergen van Tamahoo genaderd vonden; kregen/ ter andere zyde/ ooch d'Eylanden van Zoelo in 't gesigt: daer eenige dagen over en weer laveerden/ en op den Vyandt kruysten/ tot in het begin van 't Nieuwe-jaer 1660. dat noch een Schip uyt Amboina komende/ by ons kregen: Hoorende dat een goet getal Schepen van Batavia waren gearriveert/ de welcke tijding brachten/ dat de Vrede/ tusschen de Nederlanders en 't Koninckrijck Bantam, was gesloten; waer door op Batavia de provisiande waren tot een seer lage prijs gedaelt. January 1660. Daer op den vyant kruysten.

Wy kruysten hier af en aen voor Tamahoo, sonder den Vyant te vernemen/ soo lange/ tot dat om verscb water verlegen waren/ latende onse Macker: deden een keer na Cayelles bogt/ daer wy ten derdemael behouden aenlanden. Komen ten derdemael in Cayelles bogt.

Vonden hier nu de Nederlantse Vastigheyt voltooyt/ bequaem en sterck/ om magtige vyanden af te keeren/ ordentelijck met vier Punten/ en voorts met Schut en Munitie van Oorlogh wel voorsien/ met veel Volck beset/ die daer binnen bequame huysinge tot hare woningen hadden. Dese nieuwe Vastigheyt behielt/ als voren/ de naem van Mandersaha, na den naem des Koninckx van Tartaren.

Versagen ons hier op 't spoedigst/ ende vertrocken weer t'Zeewaerts in/ na de Gewesten van Tamahoo. Doch wierden onderwegen van sulcke harde winden en felle Cravaden aengetast/ dat Timmerluyden en Zeylmakers aen 't werck geraeckten. Sagen ooch alderhande Fruyten en Gewassehen/ als Pysang, Pompoenen, Coques en Limoenen, op 't water dryven; vermoeden dat'er een Daertung van de Soeloneses, na de Manypes, of Boero willende/ mogte verongelucht zijn. Doch wy voort-zeylende/ quamen by onse Macker voor Tamahoo, daer eenige dagen/ sonder yets vyandelijcks te bejegenen/ over en weder kruysten: resolveerden als doen/ dewijl veel siecken kregen/ de bogt van Tamahoo te soecken/ op hoop of daer in de Wildernissen yets/ 't gene benoodight waren/ mogten bekomen. Setten 't met onse twee Schepen derwaerts heen/ tot voor een gewenste rivier/ digt by de schaduw-gevende Oever/ te midden in de bogt/ ten anckier quamen. Des Schrijvers tweede togt naer Tamahoo. Komst in de bay van Tamahoo.

Hier voeren wy/ terwijl de Matroosen vers water haelden/ met onse Opper-hoofden na Land/ om ons in dit verdrietigh ons werven wat te vermaken; en selfs in dese tijt/ wanneer het in Hollant midden in de winter was/ d'onlijdelijcke hitte een weynigh in de Bosschagien te ontwijcken: begaven ons tot dien eynde na de gemelde water-plaets en soete rivier/ welcke landewaerts in na 't hoogh gebergt/ omtrent een kleyne mijl/ quamen op te varen/ onder 't beschut van hooge boomen/ die met haer gewas/ en altyt groene tacken/ dese klaer-vloeyende water-beecken bedeckten. Hier seylden wy in 't schaduw-gevende Bosch/ van wegens de brandende hitte/ koelte en adem-togt te scheppen; trocken de ligte plunje uyt/ en sprongen in de suyvere water-bron/ daer ons verfrichten: gingen toen in de groente neder sitten/ Des Schrijvers vermakelicke lant-togt in de Wildernissen van Tamahoo.

en hielden de maeltyt met een out Haghje van een dooden Nederlantſen Oſ / en met wat Rijs in water / tot de bequaemheyt van broot / gezoden / na 't Indiaenſch gebruyck; en daer op droncken wy een romertje Amboyneſe Kruyp-Arack / op de welvaert des Vaderlants / en de geſontheyt der Vrienden: maer hadden wy eens in deſe ongebaende Wildernis / de France Vogt mogen ſmaken / ſouden daer ongetwyffelt wat grager ingebeten hebben; doch moſten ons nu hier mede gelyen / en wagten tot dat een beter gelegentheyt t'ons waerts ſigh quam te preſenteeren.

Wy begaven ons daer op toen verder landewaerts in / en namen de wandeling door de groene Boſſchagien en Wilderniſſen; doch daer / wegens het yl geboomte / wel was door te komen / tot dat wy quamen by een plaetſe die met eenige Lymas-boomen beplant ſtonden; welcke Lymas dat een ſoorte van ſuure en ſeer wrange Limoenen waren / die ſoo vaerdigh van 't geboomte afgeſchut wierden / dat yder daer van de zacken vol kreegh / en een groote menigte aen Scheeps-boort bequamen; dienende tot verfriſſing / en wel voornamelyck als een goede partye viſch gevangen hadden.

Vinden alhier een naeckt-loopende Swartin, doch die 't ontloopt.

Wy vonden in de Bogt van Tamahoo geen menſchen / als maer een naeckt-loopende Swartin / de welcke haer met de vlugt ſalveerde; wy ſouden haer anders mede na Cayelle genomen hebben: daer alle de Wilden van 't Eylant Boero moeten woonen / volgens de contracten met d'onſe / en die van Boero gemaeckt; om aldaer den Lantbouw by der hant te nemen / en Cayelles Bogt / tot haer profyt / en ons genot / in beter ſtant te brengen.

Beſchrijving van de Bogt van Tamahoo,

Wy vonden deſe Bogt van Tamahoo dierdoegen bequaem en groot / dat met meenighte van Scheepen daer ſouden konnen anckeren / rontom heen met een blanche Strant / vol ſchaduw-gevende Wilderniſſen / ſonder hupſen / tenten / ofte Wooningen der Indianen; overal droevig / eenſaem en onbewoont; omhepnt met veel hooge Bergen / die ter halver wegen in / en met haere bovenſte krimpen verre boven de wolcken quamen uyt te ſteecken; dan ſagen egter de ſelve tot in haer topper / met ontoegancklyckſte Boſſchagien en Wilderniſſen beſet / welcke altyt groen en jeugdigh ſtonden / alſoo geen honde vorſt / of hagel en ſneeuw / deſe Landen oyt beſtormen. In helder weer kan men deſe Bergen van Tamahoo wel 18 of 20 mylen verre ſien / leggende op 't weſt-eynde van 't luſtige Eylant Boero; 't welck ontrent ruym 30. mylen in ſyn ommeloop begrypt.

Hoog Gebergte.

Angſtvallige Wilderniſſen.

Kruyſſen weder op den vyant.

Wy krimpſten noch eenige dagen in Zee; doch vernamen geen Makaſſaren. Deden eyndelyck noch een Lantrogt na Tamahoo, om in de Wilderniſſen ſoet water / en ſuure Limoenen te bekomen / die wy genoegſaem kregen. Toen weder in Zee / daer ſoo lang over en weder krimpſten / tot dan ſ'ware ſtorm-winden beſprongen wierden. Onſe Macker ſetten het toen naer Cayelle, daer henen wy dochten haeſt te volgen; dewyl ons dit over en weder krimpſſen begon te verdrieten: te meer / om dat ons aldaer byna even als uyt de werelt bevonden. Kregen eyndelyck veel ſiecken van 't water / ſcheurbuyck / berbery / en roode loop / welche langs hoe meer de overhant nam: ſoo dat ons genootſaeckt vonden / na Cayelle, de ververſſing / die wy van nooden hadden / te goen ſoecken.

Geraken by twee Scheepen der Indianen.

Derwaerts de Steven gewent hebbende / vernamen twee vierhante Zeylen / die het langs de groene wal van Boero ſetten. Maer wy haer achterhalende / vonden het ſelve twee groote Canoas, met Tenten en Overloopen / van

van de vruchtbare Eylanden van Soele te zijn; van waer wij quamen / om haer Scheeps-ladinge / die in alderhande ſchoone Frupten / Hoenders / Eyeren / en gedroogde Viſch beſtont / aen het Eylant de Manypes te verkoopen. Dus was Leyden met ons ontſet: wy namen de Marckt-gang waer / en haelden voor Besjen, als ooch voor Catoene Lywaeten / alles wat van deſe Indianen begeeren honden. Maer Besjen, op dat het den goeden Leſer wel verſtaet / en was alhier geen out Wyf / maer out Yſer / dat de Malayers met de naem van Besjen noemen. Invoegen dat wy alhier met dit oude verroeſte Besje, beter als met Gout of Silver konde te rechte komen; ſoo dat ons dit Besje (anders ondienſtigh) nu wonder wel te paſſe quam: waer door niet alleen het ſieche Volck baet en hulp / en goede beterſchap bequamen; maer ooch de geſonde het gaenden hielden / om de ongemacken van dit langdurigh ſwerven uyt te ſtaen. Wy rieden deſe Canoas van Soelo, dat ſy met ons recht naer Cayelle ſouden zeylen; haer verſeckerende / dat ſy daer beter gewin en avantagie ſouden erlangen / als in de Manypes, met haare Frupten en Proviande te verhandelen: 't welcke deſe Handelaers deden / en kregen hier van dervoegen de onderwindinge / dat ſy naderhant uyt Cayelle, met vreught / en goede verruplinge t'huys waerts keerden. Vreemde wijſe van handeling.

Deſe Eylanden van Soelo, leggen eenige mijlen noordtwaerts van de Bogt van Tamahoo; zijn heel vruchtbaer van alderhande Frupten / Provianden / en Tegeningen voor des Menſchen leven. Deſſelfs Inwoonderen zijn heel ſwart / doch niet-te-min heel goedtaerdigh: dragende maer een Kleetjen om 't onder-lijf / en gaen voorders heel naeckt; weten haer beter als de Indianen van Boero, met den Landt-bouw / en ooch de Viſch-vangſt te geneeren: zijn luſtiger als de Amboineſen, en ſoecken met luſtigen arbeydt / de vruchtbaerheyt van haer Eylanden voort te ſetten. Beſchrijving van de Eylanden van Soelo.

Wy voort-zeylende naer Cayelles Bay / ontmoeten het Flupt-ſchеepje / de Vinck, dat nu in onſe plaets naer Tamahoo ginghe krupſſen: verſtonden van onſe Lants-genooten / dat een goet getal Nederlandſe Schepen van Batavia, in Amboina waren gearriveert; die verſcheyden nieuwe tydingen uyt ons Vaderlant hadden gebracht: en onder anderen ooch / van de gewaldige See-batalie / tuſſchen de waehere Nederlanders, en Sweeden, in den Oriſont voorgevallen. Doch wy malkander aldus hebbende gepreyt / verlieten de Vinck; en ſagen ooch noch een ander Schip van onſe Lants-genooten / nae Tamahoo de reyſe vervorderen. Doch voort-zeylende / quamen de vierde-mael in Cayelles Bogt aen te landen; daer wy de reſteerende Siecken dagelijcks lieten te Lande gaen / om haer in de groenten eeniger maten te verluſtigen: 't welcke ſoo geluckten / datſe alle door Godes hulp en zegen / en onſe vlijt / voorſpoedigh tot volle geſondtheyt quamen. Weder keering. Vierde aenkomſt in Cayelle.

Het negende Hooft-ſtuck.

Wonderlijcke Water-optreckende Hoſen der Wolcken, waer door een Hollandts Scheepje verongeluckt: de geberghde komen aen 't boort des Schrijvers. Des Schrijvers derde Reyſe nae *Tamahoo*. Groot Heyrleger der Viſſen, waer van geſpijſigt worden. Vijfde aenkomſt in *Cayelle*. Viſch-vangſt. Swaert-viſch van een byſondere grootte, gevangen. Korte beſchrijvinge van 't Eylant *Boero*, en *Cayelles* Bay. De Wilden hun leven, Lantbouw, en vreemt Geloof; oorſpronckelijckheyt deſſelfs. Manieren van hunne Vryagien, Kraem, en 't leven der Kinderbetſe Vrouwen, met hare Suygelingen. Belachelijck ſtuck der Mannen. Begraving der *Boeroneſen*. Vertreck uyt *Cayelles* Bay. Den Schrijver komt voor de vijfde-mael in *Amboina*.

ONS eenige dagen verwarſchijt / en van het noodſaeckelijckſt hebbende voorſien / kregen order om van de gewoonelijcke Reede / nae d'overhoeck van Cayelles Bogt te zeylen; om daer als op de Brant-wagt te leggen. Kregen als Commandeur over de Nederlandſe Schepen / die hier af en aen quamen te varen / den meer-gemelten Capiteyn Paulus op ons Schip; en lieten de Vlagh / als Admiraal / van bovene waepen. Dus verzeylende / hoſen ons verblijf aen den gemelten over-hoeck; daer ſtracks onſe Matroſen haer lantwaerts gaven: happende in de wilde Boſſchagien menigten van Boomen onder de voet / en voort tot Palliſſaden; het welck continueerden / tot dat een kloecke lading van ſulcks aen boort bekomen hadden / om die naderhant ter gelegener tijt in Amboina te brengen. Vonden alhier veel Ebbenhout-boomen / dan waren heel quaſtigh. Dus hier ten Ancker leggende / vernamen op een achter-middagh / onder veel donckere Wolcken / in de lucht een water-optreckende Hoos / die reeht op ons quam aengedreven: dit ſiende / namen terſtont alle wint-vangh in / om niet beſchadight te worden; doch de gemelde Hoos dreef dicht voorby ons heen / en over de hoeck van 't Landt / daer voor ten Ancker lagen. En ſagen wy hier nu met geen kleyne verwonderingh / hoe dat het water uyt de ſoute Zee / door een gevaerlyche Draey-wint rontom / en als uyt een ſuel omdraepende hupl / al ſchuymende tot in de wolcken opwaerts vloogh. De Hoos paſſeerde / gelijck geſeght is / over een goet ſtuck Lants / daer d'onſe met Palliſſaden te happen beſigh waren; doch niets te vreſen / alſoo Boomen als Pylaren / door de geweldige Draey-wint wierden uyt de aerde gerucht / en onder de voet geſmeten. Doch dit alles en duerden niet lang / want kregen een luſtige regen-buy / van ſuyver / ſoet / en aengenaem water; daer noch dien ſelven achtermiddagh ſtilten / en een warme Sonneſchijn op quam te volgen.

Ebbenhout-boomen in Cayelle gevonden.

Wonderlijke water-optreckende Hoſen der Wolcken.

Deſe water-optreckende Hoſen / hebben wy tot verſcheyden mael / in deſe quartieren van Aſia geſien. Wanneer ſich onder aen een der Wolcken een ſpits-

spitsachtige neder-hangende punt vertoont / dewelcke door een stercke Oraey-wint voort-gedreven / wonderlijck weet het soute water uytter See tot sich / en naer om hoogh te trecken / en 't selve dateliick soet en smakelijck te maecken; soo dat men door sulcken Hoos / de kleyne Wolcken waerdigh tot een ongemeene grootte siet aengewassen / ja dickmael soo / dat haer alomme niet anders dan veel duyme / donckere / water-gevende Wolcken / komen te vertoonen; die dan gemeenelijck met een geweldige stort-regen / Stroomen / Landen / en Velden besproeyende / haer komen te ontlasten. Waer aen gesien kan worden / hoe groot en heerlijck de wonderen van den almogenden Schepper zyn: die dit wonder al / den Hemel / Aerdtbodem / en See / uyt niet geschapen hebbende / alles noch soo gantsch Vaderlijck onderhoudt / en door sijn almachtige hant regeert / door sulcke middelen / die onse oogen wel eenige maten konnen sien / maer evenwel by geen menschelijck vermist en konnen begrepen worden.

Verscheyde Schepen quamen hier dagelijcks af en aen gevaren; onder andere twee kleyne Scheepjens / die van Batavia zynde by ons ten Ancker gekomen / door den Heer Admirael gelast wierden / naer Tamahoo te gaen kruysen. Dese dan 's middags t'zepl gaende / quamen buyten de bogt / en waerdigh in See; alwaer het grootste Scheepje / Kleyn Batavia genoemt / door soodanigh een Hoos subijtelijck wiert besprongen / en met opgegyde Zeylen het onderste boven gesmeeten; ontrent een kleyne halve Myl van het andere Scheepjen / het Wapen van Batavia genoemt / het welcke noch in stilten lagh en dreef / en daerom niet en kon derewaerts henen komen / om 't Volck van 't omgetuymelt Batavia te visschen; die noch een en dertigh Persoonen in 't leven zynde / lagen in 't grondeloose vlack der See te worstelen; by haer hebbende een kleyn Schuytjen / dat sy van onder het Zeyltuyg van 't omgetuymelt Scheepjen / na sueren arbeydt / drijftigh kregen; daer alle de genen die niet swemmen en konden / in geraeckten. De andere / daer onder oock den Schipper was / begaven haer op de noch boven drijvende Kiel van het ongeluckigh Batavia; om hun macker / het ander Scheepje / dat sonder kleyn Vaertuygh voer / of haer kleyn Bootjen wederom te verwachten. Waer eylaes! dit omgetuymelt Scheepjen ondertusschen sijn voor-steven onderhalende / soneh seer haestigh wegh: invoegen dat vier van dese swemmers / in de welling geraeckende / haer Scheepjen quamen nae het grondeloos diep te volgen.

Waer door een kleyn Scheepjen 't onderste boven wort gesmeten.

Vier Mannen der van verdrinken.

De andere hielden het noch met swemmen soo langh gaende / tot dat van het ander Scheepje wierden geberght; waer mede op den naest-komenden dagh by ons ten Ancker quamen: en geraeckten naeckt en arm / hun ongeval ontkomen zynde / ons aen boort; daer sy een yder tot medelijden en broederlicke liefde genoegsaem konden ontvoncken / van wegens hun sobere toestandt. De Schipper / en Opper- en Onder-stuerman / wierden door onsen Admirael / nae den Heer Hutsert, die selfs met eenige Schepen ontrent de Manypes kruysten / gestuert; om van haer ongeval daer raport te doen. Alwaer den Schipper / zynde beschuldight / in de Boeyen gesloten / en aldus nae Batavia wiert gesonden; maer daer gekomen wesende / kende men hem onschuldigh / soo dat hy wederom in sijn bedieninge wiert herstelt.

De andere komen aen 't boort des Schrijvers.

Ondertusschen quamen van Tamahoo, de Kruysers wedergom by ons /

Sijn Reyse naer Tamahoo.

hebbende geene Vyanden vernomen: evenwel trat den Heer Admirael van 't onse/ op een ander Schip over; ons oyder gevende/ alsoo met Pallissaden nu vol-laden waren/ om noch eens voor 't laetst naer Tamahoo te gaen kruysssen; 't welck wy deden: lichten ons Ancker/ en vertrocken-deyrewaerts heen. Daer in 't over en weder laveeren/ by een Nederlants Schip geraeckten/ komende van Batavia, om sijn reyse naer Amboina te vervoyderen. Wy hier eensaem/ en als uyt de Wereldt zijnde/ sochten van onse Lantsgenooten iets nieuws te hooren; doch verstonden niet anders/ dan dat sy met een Esquadre van ses Nederlandse Schepen/ alle vol Volck gepropt/ en onder de Vlagge van de Heeren Johan van Dam, en Johan Truytmans, voyleden Maent van Batavia waren vertrocken; maer dat sy dicht by het Eylant Bottoa, door Nevel en Mist/ van d'andere Schepen afgedwaelt waren. Ook datse vermoeden/ datter een seer notabel dessyn der Nederlanders, met een magt van vijf en twintigh Schepen/ en drie duysent koppen op handen was; doch waer heen/ wist men noch niet: maer wel/ dat de vergaderingh van dees Oorloogs-vloot/ in Amboina sonde geschieden; daer heen de reys nu quamen te voyderen/ dies malkanderen verlieten.

Maert 1660.

Groot Heyrleger der Visschen in Zee gerescontreert,

Wy dan continueerden met kruysssen; en vernamen in Zee niet anders/ dan een wonderlijck Heyrleger/ of Schaol van alderhande Disschen; die haer onder en rontom ons Schip verwaegende/ met ons dagh en nacht over en weder kruysten; daer van wy dagelycks met Haecken soo overvloedigh quamen te vangen/ als voor het geheele Scheeps-volck tot spijse begeeren en wenschen konden: waer door dit over en weder kruysssen te minder ons verdroot. De Kock gingh alle dagen voor hondert en vijf en twintigh Menschen te vuur; die haer genoegen van delicate Vis/ in overvloet konden bekomen. Maer ons ontbrack Hollandtse Boter/ Limoenen/ Broot/ en France Wijn; dan hadden wy klaer geweest/ en souden het genoegsaem alhier een tijdt langh hebben konnen stellen. Dan evenwel maeckten om sulcks te minder swarigheyt/ dewijl ons wisten te gelijen en te behelpen; want de Lissabonse Olie was de Boter/ de Rijs het Broot/ den Azijn de Limoenen/ het Water ons Bier/ en den Araeck onse France Wijn; en dit alles waren wy soo gewoon geworden/ dat de gewoonte in de tweede natuer al scheen verandert te zijn: want hier liepen al veel Maenden heen/ dat wy geen Broot en proefden/ en alles wiert echter met smaeck en goeden appetijt gebruyckt. Wy souden om de Limoenen misschien noch wel een tochtjen nae de Wildernissen van Tamahoo gedaen hebben; soo wanneer het Fluyt-scheepjen de Waeckende Boey, niet by ons en was gekomen/ om ons bekent te maecken/ dat van stonden aen nae Cayelle moesten wederkeeren. Dies namen wy daer op de wederom tocht met vreughden aen; en wierden noch al van duysende Disschen/ rontom ons Schip omringelt/ en naegevolgt; daer van wy noch dagelycks sulcken menigten vingen/ dat ooch onse Lantsgenooten op 't ander Schip/ daer van abondantelijck quamen by te setten. Sy deden ooch haer devoyr/ met dichte by ons heen/ of achter ons om te zeylen/ om de Disch ooch tot haer te locken/ dan 't was te vergeefs; daer het nochtans rontom ons bleef krioelen van de menighte Disschen/ die ons tot voor de Wap van Cayelle convoyeerden; aldaer ons verlieten/ misschien om de gront/ dewelck men hier in het diep begon te bespeuren. Wy vonden ons heel verblijt/ en wel te vreden/ dat midden in

daer van wonderlijk worden gespijst.

De Schrijvers vijfde aenkomst in Cayelle.

de

de zoute zee / daer op den vyant krupſte / ſoo goeden geſelſchap hadden aengetroffen : en quamen nu / Godt danckende voor ſulcken gunſt / ten vijfdemael op de Reede van Cayelle te arriveeren.

Wy vonden alhier de Nederlantſe Schepen heel beſigh met Palliſſaden in te laden ; en die bekomen hebbende / vertrocken vaſt dagelijck nae Amboina. Wy meenden oock derwaerts heen te voyderen : maer kregen orders / om eerſt alle de Palliſſaden / daer mede geladen waren / wederom uyt het ruym te loſſen / en over boort in zee te werpen ; ende weer andere van Lalary hout / die ſtercker en duurſamer waren / in 't Boſch te kappen / aen Boort te brengen / en ſoo veel daer van in te nemen / tot dat vol-laden waren : waer mede ten ſpoedigſten in Amboina moſten komen.

Deſe laſt hebbende ontfangen / verzeylden aenſtonts na een binne-hant van de Bogt ; daer een groote Boſſchagie / van yſer-harde / root-geeloeurde Lalary-boomen vonden : welcke niet alleen in de Moeras / maer oock 't meerendeel oock in 't zoute water ſtonden. Hier peurden onſe vlijtige Boots-geſellen heen ; ruym ſeven hondert ſchoone Palliſſaden wierden uyt ons Schip geloſt / en over boort geſmeten / die meeſt altemael ſoncken. Doch om evenwel ſpoedigh in Amboina te komen / ſloegen / ſoo wel de Soldaten / als Boots-geſellen / handen aen 't werck : invoegen / in weynigh dagen de lading van Pallaſſaden ten tweedemael ſagen ingeſcheept. Boſſchagien van Lalary-boomen. April 1660.

Doch wy (om oock niet leedigh te zijn) begaven ons ondertuſſchen menigmael na den luſtigen Oever ; peurende langs de zee-hant met de Zeegen uyt viſſchen / en brachten rijckelijck / voor al 't volck / de vangſt aen Boort / dat ons en oock de Hout-beſorgers heel wel diende. Deden menighmael een togtje by nagt / dan hadden wy doorgaens de meeſte advantagie ; doch inſonderheyt in de na-nagt ; maer niet na onſe wenſch : want onſe Zeegen tnegentig vadem lang / geraeckten in de loop : 't welck aldus toeging. Wy ſtaken met onſe veertien liefhebbers / in de na-nagt met de Sloep van Boort / en vonden ons / als de Maen opquam / ontrent een zant-banck rontom in 't water leggende : hier ſprongen wy terſtont over boort / en ſtonden tot den middel in zee / en tot de keel in de branding ; braghten de Zeegen uyt / en deden de eerſte treck met goede vangſt : maer in de tweede andermael de Zeegen in 't water ſluytende / vernamen in 't Net een vreeſſelijck gedruys ; dier-voegen dat het meerendeel onſer Viſſchers / na de Schuyt begonden omme te ſien. Doch door het flickeren van de Maen / bevonden wy datelijck / dat een ſeer groote Swaert-viſch in de Zeegen was geraeckt / welcke ſoo met ſchreuren / met ſlaen en bonſen de meeſter ſpeelden / dat yder een diende ruym te ſtaen / en onſe gezegende Zeegen aen ſtarden geraeckten ; daer in hy met ſijn tweetandigh Swaert ſoo vaſt verwarde / dat wy hem waerdigh / met de beck boven 't water / en voorts in ons gewelt / bequamen / alſoo aenſtonts ſturf : kregen hem toen / na vele moeyten en arbeyts / in de Schuyt ; de welcke ſoo geladen was / dat ons met alle man nauwlijcks daer in doorſten vertrouwen. Staken aldus na Boort / daer wy in den morgen-ſtont met dit monſter aenquamen ; alwaer de ſlaperige oogen haeſt wacker wierden gemaeckt / om ſoo wonderlijcken vangſt te ſien / die hy met Takels over hyſten. Deſe Swaert-viſch was ontrent negentien voeten lang ; ontwonden de ſelve uyt de Zeegen / en wierpen 't Monſter / aen riemen geſneden / alſoo geen Traen begeerden / over boort. Vangſt. Swaert-vis van een by-ſondere groote gevangen.

Nu

Nu vonden wy ons bereyt / om dit soo menigmael-besogte Eylant Boero te verlaten; doch aleer t'zeegat kiesen / dient 'er dit noch van geseyt.

Korte beschrijvinge van 't eylant Boero.

De Boght Cayelle is de Noort-oost Bay van 't Eylant Boero; zijnde soo wel het Eylant als de Bogt / rontom met hooge Bergen / digte Bosschagien / vrugtbare Lantsdouwen / en met veel soet-vloeyende water-stroomen heerlijck verciert. Doch moeten alle de Indianen van 't Eylant / haer in en rontom de Baey van Cayelle neder voegen / om onder onse bescherming aldaer te woonen; de Bosschen en Wildernissen om verre te kappen; de Haye te verbranden; den Lantbouw by der handt te nemen / en soo voort dese schoone Lantsdouwen in beter stant te brengen. Veertien Negeryen, of kleyne Dorpen / wierden alreets in Cayelle getelt; bestaende in Wooningen die van Riet en Adap waren gemaeckt / tamelijck groot / en sommige met vertrecken afgedeelt: daer de swarte Boeronesen heel vredigh woonden. Waren dagelijcks lustigh besigh / om vruchtbare Landeryen te winnen; en wierden al veele Tuynen / besayde Velden / en lustige Boomgaerden gesien.

Negeryen.

Lantbouw.

Vruchtbaerheyt van Cayelle.

De Gewassen en Vruchten van 't Eylant Boero, waren Coques-nooten, Pynang, Bannanas, Boontjens, Catyang, zijnde een soort van kleyne Erweten; voorts Mylie, Geers, Taback, Pattattes, en Warmoes-kruyden. In 't Geberghte wierden oock eenige Syvet-katten gevonden; daer de Wilden de Syvet vergaderende / de onse voor een civiele prijs quamen te presenteren.

Syvet-katten.

De Wilden van Boero, haer leven, Timmeragien, Spijs, en wonderlijk Geloof.

Doch de Indianen van 't Eylandt Boero, woonden eerst hier en daer langs strants / en landtwaerts in dichte Bosschagien / in seer kleyne Hutjens / maer eens mans leugte hoogh; dan beginnen nu / even gelijck geseyt is / veel moye Wooningen te bouwen. Haer spijs is Zagouw, Milie, Geers / Boontjens / Rijs / en gedrooghde Visch.

Sommige die beginnen de Leer van Mahomet, gelijck als die van Tarnaten, nae te volgen; maer het grootste gedeelte gelooven noch al stantvastigh aen een Krocodil, of Kayman; daer van sy dit fabelachtigh verhael / heel sedigh / en met een gefronste tronye / weten te vertellen:

Oorspronckelijckheyt desselfs.

Dat desen heyligen Krocodil, eens in vorige tijden / op des Conings Dochter van 't Eylant / heel schoon zijnde / quam te verlieven; waer door hy dagelijcks uytter Zee op haren Oever quam te verschijnen / daer hy Mannen / Vrouwen / en Kinders wegh-ruckende / vreesselijck vernielde: het welck een groote versiagentheyt aen d'inwoonders van Boero causeerde; doch resolveerde men eerlange met alle man / wanneer het kon wesen / om dit vervaerlijck Monster om hals te brengen. Stracks waren de Indianen van Boero, ter Wapen-togt op de been / om desen verschrickelijcken Oorlogh aen te vangen; wachtende nae sijn ordinare komst. Dan dese spreeckende Krocodil, of Kayman, weder-komende / riep in de Boeroneese tael; dat haer de ingesetenen van dit Eylant wel hadden te wachten / hem eenigh quaet te willen betoonen; dewijl hy machtigh was / haer / en gantsch Boero t'onder te brengen / en t'eenemael te vernielen; voornemende sulcks oock haest te doen / ten ware dat men tot een versoening / aen hem des Conings Dochter quame te geven: dien hebbende / soo beloofden hy haer voortaen te sullen beschermen; oock daer-en-boven het Eylandt met duysenden van zegeningen te vervullen. Het welck de Boeronesen van stonden aen consenteerden: haelden des Koninghs Dochter / selfs met bewilligingh haers

Vaders /

Vaders / en brachten haer op den Oever / daer heen dit Monſter dagelijchs vertoonden. Hier bondt men deſe rampſalige Dochter aen een pael; van waer de Crocodil, uyt het water opkomende / haer wegh nam: en is ſedert nopt weder geſien. Dits de Indianen van Boero ſeggen / dat van deſe bye-een-komſt alle de Crocodillen geſproten zijn: de welcke ſy ſoo hoogh in achtinge nemen / datſe den ſelven noch als iets goddelijchs komen te eeren. Toonden groot ongenoegen / en hartſeer / als wy de kleyne Krocodillen, met de Tegen langs ſtrant in haer tegenwoordigheyt gevangen hebbende / quamen te ſlaen; pagende ſulcken wreedtheyt / aen hare Goden / voor te komen / en (waer 't doenelyck) te beletten.

Deſe verblinde Indianen trouwen evenwel noch op haer manier; en moet den Jongman ſijn Swartinnetje / dien hy begeert / van haer Ouders voor wat ſnuyſteryen / Eet-waren / of dingen van kleyn belang / koopen: ſoo dat de luyden hier rijck geſeyt worden / wanneerſe veel Dochters hebben. Haer kleeding is wy wat ſlechtjens; want ſy gaen / ſoo wel Vrouwen als Mannen / t'eenemael naeckt; als dat een kleetjen om de lendenen dragen / dat nauwelychs de ſwarte luyen han bereycken. De ſwangere Vrouwen ſullende verloſſen / halen nopt geen Vroedmoer; noch en ſorgen voor geen Baeckermat / Luyermant / Kackſtoel / noch dierghelijchen ommeſlagh. Weten oock van geen Kraem-bewaerſter; noch en ſtoocken geen luyren aen / om het ommoſel wichjen te koeſteren: geven 't geen geſuyckerde Papjens: bewinden het met geen Luyeren en Windelen / voor de kouw: noch en ſorgen niet / of de leetjens oock ſullen verminckt zijn. De ſwarte Kraemvrouw houdt haer oock niet in 't bedt / maer gaet van ſtonden aen met haer nieuwgebooren kindeken na de Rivier / en haer / als oock het kleyne wichjen wel gereynight hebbende / keertſe wederom tot haer bedryf; en nochtans loopt alles ten beſten af. Noch daer-en-boven is my voor de waerheyt verhaelt / dat / als de Swartinnetjens van dit Eylant Boero komen een kleyntje te proſpereeren / dat hem als dan den Man / als Kraemheer / ſeer belacheljck / en als ſieckelick weet aen te ſtellen / en laet hem wel mooytjens koeſteren; ſoo dat den oomkool dan boven gewoonten wort gedient. En ondertuſſen moet de ſwacke Vrouw aen 't werck / om deſen Kraemheer wat leckers toe te maken; op dat den armen ſul toch wederom op de been geraecken magh. De kinderen wentelen van jongs af aen in het gulle ſant / als jonge Verckentjens; en in de plaetſe van een Wiegh / ſoo hangen de Ouders alhier een kleyn vierkant Matjen / by de vier hoecken om hoogh op / en ſlingeren 't kint dus over en weder / tot dat het in ſlaep geraeckt is / of (dat oock wel ſomwijl gebeurt) ter neder tuymelt. Sy laten de kinderen / ſoo wel de meyskens als knechtjens / tot aen haer twaelf jaren heel moeder-naeckt loopen. Komt 'er onder hun yemant te ſterven / ſoo komen aenſtonts de Vrienden en Geburen / en maecken een groot misbaer / over het af-zijn van den overledenen. Het Lijck begravende / leggen het in een bemetſelt graf; het welcke met een weynigh klap en ſteenen / voor 't wildt gedierte komen te verſeecheren. Dan worden de vrienden / en alle die 't meeſte misbaer gemaeckt hebben / op 't Lijck-mael genoot; daer ſy dan met eenige kleynigheden / luſtigh en vrolijck zijn; danſſen / ſingen / en ſpringen dan met malkanderen louter in 't hondert. Derwoegen dat alles beter een Apen-ſpel / dan Dooden-dans gelyckt.

Manieren van hunne Vryagien,

Kleeding,

Kraem,

en 't leven der Kinderbedtſe Vrouwen, met hare ſuygelingen.

Belacheljck ſtuck der Mannen.

Begraeffenuſſen der Boeroneſen.

Vertrek uyt Cayelle.

De lading bekomen hebbende / namen ons afscheyt van het Nederlants Opperhooft Johan van Leypsig; en vertrocken van 't Eylant Boero, naer Amboina. Kregen / in See gekomen zynde / doncker / mottigh / en buyigh weer: mosten eenige dagen door contrarie wint laveeren; en quamen sommige Schepen / die lang voor ons uyt Cayelle vertrocken waren / te onderhalen. Ons Schip begon door het harde weer / en swaer geladen zynde / heel leck te worden; dies moesten ons Volck geduyrigh pompen / of souden eer langh gesoncken hebben. Dus laveerende / quamen eens dichte by de Bay van Amboina; maer dreven door contrarie stroomen wederom naer Cayelle: konden nergens anckeren / dewijl in het diep / en selfs oock tot dicht by de stranden van Amboina, geen gront te vinden en was. Suchelden hier dus drie geheele weecken lang / om vier of vijf en twintigh mijl weegs te vorderen. Onse Proviande van Speck en Vleesch geraeckten op; en hadden niet anders / dan maer een wepnigh Rijs en Water in 't Schip; en konden oock nu geen Schepen sien: soo dat / wie niet konde vasten / hier louter in de beerebijt was. Maer sagen eyndelijck uyt Amboina, dat een Hollants Schip tot ons genaderd quam; komende nae ons soecken / alsoo in Amboina de gerruchten gingen / dat wy met ons Schip verongelucht / en gesoncken waren. Doch vonden ons nu / met hondert en vijf en twintigh eters / altemael noch gesondt; en soo gestelt / dat sy ons dadelijck een Dat Vleesch by setten / 't welck ons heel wel dienden. Doort-zeylende / quamen des avonts by de Moordenaers Rivier, en 't punt van Cambelle, te verhalen; van daer des anderen daegs de drie Eylandekens / de Gebroeders genaemt / passeerden; daer noch eenige verversinge kregen. En daer op een goeden wint bekomende, quamen ten vijfdemael in Amboina te arriveeren.

Des Schrijvers vijfde aenkomst in Amboina.

Het tiende Hooft-stuck.

Trouwloosheyt van 't machtigh Koninckrijck *Makasser*, tegens de *Nederlanders*, port de *Batavieren* tot een notabele Krijgs-toerusting in *Amboina*. Beschrijvinge van dit Nagel-rijck Eylant. Hoedanigheyt der Musschaete-boomen, en Vruchten. Laetste vertreck des Schrijvers uyt *Amboina*, met de Oorloogs-vloot der *Nederlanders*, naer 't Koninckrijck *Makasser*. Komst aen de Eylanden *Lombatte*, *Zolor*, en *Serbiete*. Brandende Bergh des Eylants *Lombatte*. De Koninginne van *Zolor* komt in de Vloot; Haer wedervaren, stant, Kleeding; en 't leven der Wilde van dese gewesten. Komst in de engte van *Lammahale*. Wonderlijcke Put. Vertreck van de Eylanden. Brandende Bergh van *Larytoucke*. De Heeren *Johan van Dam*, en *Truytmans*, steecken met twee Schepen voor uyt, naer 't Koninkrijck *Makasser*; en bevechten een heerlijke Victorie tegens de *Portugesen*.

Het Eylant Celebes; en daer in Makasser

ONtrent ter halver wegen / tusschen Batavia en Amboina, leyt Celebes, een Eylant ontrent drie hondert mijlen omvarens groot / en in verscheyde Koninckrycken afgedeelt / daer van Makasser het mach-

machtighste / al d'anderen soo ver in uytstekentheyt en florisantie te boven gaet / dat de andere nae desselfs pijpen genoeghsaem moeten dansen.

het voornaemste Koninckrijck.

De voorgaende Coningen / en oock de tegenwoordige Vorst van 't Coninckrijck Makasser, zijn altijt geswooren Vyanden / ofte geveynsde Vrienden van de Nederlanders geweest / selfs van het begin des Handels deser Natie in Oost-Indien; tot datse ten laetsten / onder de lang getergde macht / en de gesegende Wapenen onser Batavieren, tot gehoorsaemheyt en ootmoedigheyt zijn gebracht.

Trouwloosheyt des selfs, tegen de Nederlanders.

De Makassaren, zijnde van naturen trots / hoogmoedigh van inborst / en brave soldaten tegen haer weder-partijders: kreuckten als noch voor niemant niet. Insonderheyt toonden sy hare trouwloosheyt en vyleynye tegen de Nederlanders, om diens macht (waer 't mogelijck) t'onder te brengen / en kleyn te maken. Tot dien eynde / was den Coninck van Makasser menighmael / nu niet het Vosse-vel / dan met den Leeuwen-huyt / doende geweest / om d'onse uyt de quartieren van Amboina, Banda, en de Moluckes te verjagen. Sware Oorlogs-vlooten / bestaende in groote menighte van Schepen / Volck / en Amonitie van Oorlogh / waren dickmaels derwaerts henen gesonden / om de Nederlanders aldaer (soo 't wesen kon) t'eenemael te vernielen; doch hadden / in 't meerendeel van hare Oorlogs-tochten / groote neder-lagen: soo dat (door Godes hulpe t'onswaerts / en 't kloeck beleyt der Batavieren) met schanden moesten weder keeren. Dan wederom vrede met de al te ligt-geloovige Nederlanders hebbende gemaeckt / en een goede gelegentheyt tot haer Goddeloos ooghwit open siende / hingen het bedriegelijck Vosse-vel aen; soeckende / met hulp der Portugeesen, (die haer tot stoocke-branden van 't quaet seer gaerne lieten vinden) de Indianen van Banda, Moluckes, en Amboina, mitsgaders die van d'omgelegen Eylanden / van ons af / en op haer zijde te locken. Daer toe aen d'eene kant gebruyckende giften / gaven / en groote beloften van rijcke belooninge / assistentie / en wat voorts begeeren konde: En aen d'andere kant verschrickelijcke dreygementen / by aldien soo goeden aenbodt / en 't vriendelijck versoeck des Coninckx van Makassers quamen te weygeren. Welcke snoode practijcken selfs / in tijdt van vreden / onse Nederlanders al dickmaels hebben ondervonden van groot gevolg geweest te zijn. Want onse al te ligt-vertrouwende en te gul-hertige Lants-genooten / op soodanigen wijse / al menighmael schielijck overrompelt en neder-gezabelt zijn: handelende de Makassaren seer wreet / den genen die sigh haer te veel vertrouwden. Het was dan al meer / als eens gebeurt / dat door de goddeloose bedriegelijckheyt der soo meyn-eedige Makassaren, sulcke snoode schelmeryen tegens d'onse wierden in 't werck gestelt; gemeenlijck eerst met tamelijck succes; dan wanneer dit speeltjen op 't hoogste was / met groot verlies van Schepen / Joncken / Volck en Oorlogs-tuygh: en dan soo wierden onse kloeckmoedige Nederlanders, door de list van hare geveynsde vleyeryen (volgens hunne gewoonte) gemeenlijck weder om den tuyn geleyt; diervoegen / dat t'elckens de vrede wierdt beslooten.

Dus hadden onse Batavieren noch noyt / in hare gezegende Conquesten van Banda, Moluckes, en Amboina, mitsgaders al d'andere Eylanden van het Oosten / sulcken rust genooten / als een geswooren Alliantie en een vaste vrede gemeenlijck verschaft: want t'elckens wiert ons volck / al schoon het

geen Oorlog was / door de Makassaren gealarmeert; die dickmaels door de vyandelijcke Portugeesen wierden gestijft; en selfs haer stranden langs heen / de Coninckljcke stadt Makasser, met stercke Vastigheden / Casteelen en Borstweeringen hielden beset / en soo met strijdtbaer Volck en Oorlogs-tuygh voorsien / dat onser niet en vreesden: te meer / alsoo de Portugeesen ons by den Coning van Makasser, in sulcken kleynagtinge quamen te brengen / dat ons (die sy niet anders dan maer Stropers / Schuym / en volckje sonder Coning of Prins noemde) ligtelijck konde dwingen / soo de Makassaren maer kloecke desseynen bestonden by der hant te nemen.

Langduriger / en oock listiger / vyanden hebben d'onse / in Oost-Indien, noyt gehadt / als Portugeesen en Makassaren; doch tot haer beyder schaden / en groot verlies: gelijck als in het vervolgh van onse Reys-beschrijvinge blijcken sal.

Port de Batavieren tot een notable krijgstoerusting in Amboina.

De onverdragelijcke overlasten / en gantsch trouwloose actien / door de Makassaren, d'onse / tot op desen dagh toe / betoont / waren al te gevoelijck en te smartelijck om dus langer te verdragen: soo dat haer Ed. op Batavia, tegenwoordig een kloeck getal van Schepen en strijtbaer Volck / herwaerts hadden geschickt / en 't gene ten aenslagh dienden / in stilten / naer Amboina gesonden; om alhier de vordere magt by een geruckt hebbende / eens te besoecken / wat Godt den Heer op onse gebeden / en een kloeckmoedige resolutie / soude gelieven te vergunnen.

Tot sulcks / vonden wy dan hier in Amboina, de vijfdemael aengelant zijnde / soo veel Schepen op de Ree / die van d'omleggende quartieren vergadert zijnde / door die van Batavia waren gestijft. 't Casteel Victoria dan / gelijck als oock de straten en wandel-wegen van Amboina, krioelden van wegens de veelheyt des volcks; en noyt en waren de schaersse Proviande (geloof ick) alhier tot hooger prijs gesteygert / als tegenwoordigh. Spoedigh wierden wy / en andere Schepen / die met Pallissaden en Storm-palen geladen waren / voorts ten Oorlogh toegerust / en met alderhande Wapen-tuygh en Storm-gereetschap voorsien; doch wisten noch niet waer henen / of wie het soude gelden. Men strooyden voor 't waerschijnelijckste uyt; dat onse Oorlogs-togt op d'Eylanden van Solor en Timor was gemunt / om daer de Portugeesen uyt hare sobere vastigheden te verjagen. Dit wiert te meer bekragtigt / wanneer het Schip Armuyden derwaerts henen uyt gesonden wiert / om des selfs Inwoonders / dat onse vrienden waren / van onse aenstaende komst te verwittigen; met een verseeckering / dat sy gantsch niet te vreesen hadden; dewijl maer quamen om ons te ververschen: en dan de Portugeesen te verjagen. Doch andere meenden noch evenwel / het was op Makasser gemunt; maer sulcks en konden het meerendeel des volcks (wegens de groote magt des Coninckx van Makassers, niet gelooven; en daerom verlangden een yegelijck nu / naer opening door den tijdt / de welck het alles leert. Doch ondertusschen quamen oock noch twee Schepen uyt Tarnaten by ons / tijding brengende / dat aldaer een ongemeene sterft begon de overhant te nemen. Dan hier in Amboina bleven oock / doch op een andere wijse / twee swarte Mooren schielijck doodt / die tusschen Hemel en Aerde / regt onder een dwershout / haer leven mosten eyndigen; om dat het Nederlants Packhuys / en daer in de gelt-kisten opgebroken / ende een goede somme daer uyt gestolen hadden.

De

De Oorlogs-vloot dan spoedigh klaer geraeckt zijnde; soo hielden onse Nederlanders / door alle quartieren van Amboina, een solemnele Vast- en Bededagh; op dat in dese Oorlogs-togt / de hulp en zegen des Alderhoogsten mogten erlangen. Toen wierden de E: Heeren Johan van Dam, en Truytsmans, door den Heer Hutsert, Gouverneur van Amboina, den Volcke voorgestelt / om als Opper-hoofden de Oorlogs-vloot te commandeeren: daer op aenstonts de beloften van getrouwigheyt wierden gevordert; die met een algemeene toejuychen des volcks uytgeboesemt wierden. Stracks blies daer op toen het Slot Victoria rontom los: daer op d'Oorlogs-vloot oock desgelijcks antwoorden / met wederzijds toewensch van goet succes. Toen wierden alle de Militaire naer de Schepen gesonden: en kregen wy op ons Schip / behalven een Vaendel Blancken / oock noch een Compagnie swarte Soldaten aen boort: die weynigh van Makasser droomende / met Schilden en Swaerden / vele grammassen en apen-kuren / tot een kortswijl / quamen in 't werck te stellen.

Doch / eer vertrecken / een korte beschrijvinge van Amboina, dat nu soo meenigmael hebben genoemt / en byna gelijck als eygen Inwoonders doorkruyst. Dit Nagel-rijck Eylant is (mijns oordeels) ontrent vijf en twintigh mijlen omvarens groot; hangende met een kleyn gedeelte; zijnde twee deelen (de welcke twee Eylanden schijnen te wesen) aen elckanderen vast: zijnde alom heen vol hooge Bergen / dighte Bosschagien / cierlijcke Velden / vermakelijcke wandel-wegen / en met schoone Rivieren en klare water-stroomen heerlijck verciert. De seer vermakelijcke Bay twee mijlen ingevaren zijnde / soo komt men op de Reede / voor het stercke Nederlants kasteel Victoria, daer (wegens den steylen Oever / en diepe gronden) digt by ten Ancker moeten leggen. Te landewaerts heen rontom Victoria, worden veel treffelijcke Vlecken / schoone Dorpen / en Amboinese Negeryen gesien / meest overal met fraye wooningen / naer de Indiaensche wijse / staende langs ruyme straten / en regte wandel-wegen / ordentelijck en vry cierlijck gebouwt; de welcke van Nederlanders, Mustycen, Amboinesen, mitsgaders andere Natien worden bewoont. Twee Kercken / d'eene binnen Victoria, en d'andere / daer buyten staende / bekomen de naem en waerdigheyt / dat Godes heyligh woort daer klaer en suyver wort geleert; doch niet alleen in d'onse / maer oock in de Maleytsche tale / om soo den Heydenen / door die eenige Sonne der gerechtigheyt / en het ligt sijns heyligen Euangeliums / dat waeragtige Hemel-spoor / bekent te maken. Vorder zijn alhier in Amboina vermaeckelijcke Wandel-wegen / Thuynen / Landeryen / en Velden / wiens aengename staut de Nederlanders noodigen / om haer lustigh wesen te besien. Den Olyphant, een klip (om sijn hoedanigheyt aldus genoemt) wort wel insonderheyt door den wandelaer besogt: hier komt een schoone waterbeek / heel soet en klaerder als kristal / van de wonder hooge Bergen / door veel lustige Bosschagien / tot aen het cierlijck en altijt-groene boom-rijck velt gevloeyt; daer yeder / om koelt en ademtogt te scheppen / hem stroomwaert geven kan / om door de bequaemheyt van soo lustigen water-plaets gelockt / sigh selfs onder het lommer der Bosschagien te reynigen en te baden. Boven over het hoog gebergt / kan men oock door schaduw-gevende wildernissen / langs bequame paden / aenmerckens-waerdige wandel-wegen op soecken. Sober evenwel is dit Eylant Amboina van proviande / vee / monthosten /

Korte beschrijvinge van 't Eylant Amboina.

Vermakelijckheyt des selfs.

Schoone Vlecken en Negeryen.

Kercken.

Den Olyphant, een klip, en waerom soo genoemt.

Hooge Bergen en Wildernissen.

Inwoonders hun luyen aert, en vordere condition.

en diergelijcke noodzuftigheden verſien / doch niet van wegens d'onbequaemheyt des Lants / maer door de luyheyt der Amboineſen, die ongaerne komen den Lantbouw by der handt te nemen; willende liever ſoberlijck leven / dan ſwaren arbeyt doen om beter te varen. Doch is dit Eylandt beroemt en rijck / van wegens de ſchoone Specerijen / en vruchten van de edele en welrieckende Nagel-boomen / de welcke door de vlijt der Nederlanders / alom worden vermenigvuldight.

Hoedanigheyt der Muſſchaete-boomen en vruchten.

De Notemuſſchaet- en Foely-bomen worden hier anders niet / dan in Tuynen; maer in de Eylandekens van Banda, met ſulcken menighte gevonden / dat van de welrieckende vruchten kloecke Scheeps-ruymen worden gevult / en wal geſtouwt / en door de Nederlanders by na alle de Natien des Werelts worden mede-gedeelt.

De Boomen van de geurige Foely / en edelen Muſſchaet / zijn van hoedanigheyt den Peere-boom niet ongelijck: komen oock ſamtwijl / ſonder datſe voorgeplant zijn / hier en daer in het wilt te groeyen; zijn altijt groen / met bladeren / bloeyſel / en vruchten beſet: ſommige die beginnen / andere zijn wat grooter / en vele die tot haer volkomen rijpigheyt zijn geavanceert. De Bladeren / welcke trops-gewijs aen kleyne ſteeltjens hangen / zijn helder groen / heel effen en glat / langwerpigh / en wal aengenaeme geur. De welrieckende Bloeyſem / die de Bloem der Karſſe-boomen gelijckt / waeyt lichtelijck af. De rimpelachtige vrucht is in het begin heel groen / maer rypigheyt hebbende verkregen / heel ſchoon gout-geel / en van de grootte als een gemeene Suycker-peer. De buytenſte rupge ſchil dan van malkander ſcheurende / toont hem de geele geſplete bolſter / en voort de Noot met dop en Foely bekleet; de geele bolſter afgedaen zijnde / ſoo lept de Foelie netswijs / rontom een dunne dop / daer ſelfs de Notemuſſchaet in ſit.

Sommige Noot-eeters / zijnde een ſeeckere ſlagh van Duyven / als oock andere Vogels / komen al dickmaels deſe rijpe Nooten / met Foely en bolſter op te ſlochen / en wederom heel te loſen; die op een vruchtbare aerde gevallen zijnde / vaerdiger als de geplante Nootemuſſchaten komen tot een Boom te groeyen; dan deſſelfs vruchten zijn veel lichter de bedervinge onderworpen.

Wanneer de ſelve dienen geplukt, en hoe gehandelt.

De Notemuſſchaeten dienen / wanneer ten vollen rijp zijn / eerſt geplucht / of komen anders eer langh te bederven: de gene die rijp zijn / afgeplucht weſende / worden van haer bolſter ontweit / dan in de Sonneſchijn gedroogt / en voorts van dop en bolſter ontbloot / en door het waſſen met kalck / tot gedurſaemheyt gebracht. De Foelie van de Noot gekomen zijnde / en gedroogt / wort verder tot de vertiering ſorgh vuldelijck bewaert.

Deſſelfs Olie.

Uytnemende Olien worden in Banda van deſe twee heerlijcke Specerijen gewonnen; welckers krachten aen de weetgierige zijn bekent. De onrijpe Nooten worden oock met haer gewas in Azyn / of Suycker ingelept: ten eerſten / om over Tafel tot gebraet / en ten tweeden / om voor ſchoone Confyturen gebruyckt te worden. De laetſte worden ſelfs tot in ons ver-gelegen Vaderlant gebracht.

Mannetjens-nooten.

De Mannetjens-nooten, uyt enckele waen alſoo genoemt / behalen veel minder kracht en waerdigheyt. Deſſelfs Boomen worden voor wilde geteurt: hebben langer en dicker Bladeren; worden niet geplant / maer groeyen in 't wilt; derſelver Foelie / alhoewel uyttermaten ſchoon van kleur / wort doorgaens krachteloos bevonden.

Nu

Nu voorders / wat de Amboineſen, Bandaneſen, en andere Indianen deſer Eylanden belangt / die zyn in Coſtuymen / handel en wandel / de inwoonderen van Tarnaten het meerendeel gelyck / als dat ſoo goede Soldaten in den Oorlogh niet en worden bevonden.

De Opperhoofden / onder 't geraes van 't grof Canon / Trompetten en Trommelen / aen boort geraeckt zynde / verlieten het Nagel-vaſt Amboina, met een Vloot van drie en dertigh Zeylen : namentlyck / twee en twintigh Schepen / drie Galjoten / en acht Saloepen / op hebbende vier en twintigh Vaendelen blancke Soldaten / yder op vyftigh koppen geſchat ; en daer en boven noch ruym vier hondert Swarten / van de Eylanden Amboina, Omy, Naſſalouw, en andere plaetſen / met haer Schilt en Swaerden / oock in Vaendelen afgedeelt ; en oock benevens dien alle Scheeps-Officieren en Boots-geſellen : maeckende ſoo geſamentlyck ontrent een macht van acht en twintigh hondert koppen uyt ; zynde volkomentlyck ten Oorlogh toegeruſt / doch wiſten noch niet waer 't heenen ginghe.

Onder het t'zeyl gaen / hoorde men alom heen het gedonder van 't grof Canon : Victoria vlieg / tot een wenſch van Bon Voyagie, luſtigh rontom los ; waer op des Admiraels Schip de marſeh / en wyt van alle de Schepen heel oordentelyck antwoorden / onder het aengenaem gelupt van Trompetten / Trommelen / en Schalmeyen / dat ons heel vermaeckelyck in de ooren klonck. Geraeckten aldus tegens den avont buyten de Bay van Amboina ; en ſetten / ruymer Zee bekomen hebbende / met een noord-ooſte Windt / de coers naer het zuyd-weſten ; waer door een yder nu vaſtelyck geloofden / dat de Voyagie (volgens de voorgaende gemeene geruchten) naer de Eylanden van Solor en Tymor ſoude gaen / om daer de vyandelyckе Portugeſen te verjagen ; droomende nu niet langer van Makaſſer, alſoo vier volle ſtreecken meer zuydwaerts quamen te ſtevenen. Dus de Reys verhoorderende / hielden het Pinxter-feeſt in Zee ; als wanneer wy onder de Predicatie / die van onſe Kranck-beſoecker / uyt de ordinaris Huys-poſtil (volgens de gewoonten) geleſen wierdt / ſchielyck in onſe devotie wierden geſteurt / en door een ander Schip onvoorſichtigh op 't lyf gezeylt / ſoo dat malkander heel ſchaloos maeckten : 't welcke wederſyts Opperhoofden ſoo tot een hevigh gelyf ontſtonden / dat wy ten halven deſe loffelyckе oeffening moſten ſtaecken / alſoo de Gemeente verſtroyt / oock t'eenemael in confuſie geraeckten ; doch liep eyndelyck alles noch ten beſten af. Paſſeerden toen een kleyn Eylandeken / Batatarra genaemt ; en kregen de Hemel-hooge Bergen der Eylanden / Lombatte en Serbiete, in het geſicht : daer nu onſe Opperhoofden / de Heeren Johan van Dam, en Truitmans, aen yder Scheeps-boort lieten weten / waer heen de Voyagie lagh / en op wie gemunt ; namentlyck / dat met onſe Oorloogs-vloot eerſt eenige dagen aen de Eylanden van Serbiete en Solor ſoude ververſſen / en dan op 't ſpoedigſt naer 't Koninckryck Makaſſer over-ſteecken ; om (onder Godts hulp en zegen) aldaer ſoo trouwelooſe vyanden / eens luſtigh / als wackere Batavieren, onder de oogen te ſien.

Laetſte vertreck des Schrijvers uyt Amboina.

Devotie op den Pinxterdagh, en hoe geſteurt.

Paſſeeren 't Eylandeken Batatara.

Krijgen de Eylanden Lombatte en Serbiete in 't geſigt.

Ontdeckинg van 't Nederlandtſe deſſeyn.

Dit klonck heel wonderlyck in yders ooren. Makaſſer was (gelyck te voren is verhaelt) een machtigh Koninckryck / vol ſtrytbaer volck ; die / van wegens haer onverſettelyckе macht / en ſtercke Zee-kaſteelen / als andere Goliaths, onſe Natie quamen te verachten ; ja die de Vrede / met ons gemaeckt /

gemaeckt / beschimpten ; en staegh de Nederlanders in de quartieren van Amboina allarmeerden / ringeloorden / of elders op 't onverwachtst besprongen ; waer door veel Menschen waren gesneuvelt. Diervoegen / dat de Makassaren selfs een schrick in machtige Naburen konden verwecken : hebbende tegenwoordigh noch veel Koninckrijcken / Eylanden / en Vastigheden onder dwangh ; en selfs het Koninckljck Makasser, met stercke Sloten en loutere Fortificatien beset / om stoute vyanden af te keeren. Doch dit alles niet tegenstaende / soo beslooten onse kloeckmoedige Batavieren op Batavia, 't gene dus verre voorsichtelijck was begonnen ; ten eynde / om eenmael tegen het trotse Makasser selfs aen te gaen : op hoop / door Godes hulp en zegen / een gezegende uytkomst te erlangen.

Middelerwyle vervorderende / quamen wy eerlang de seer hooge toppen / en groene stranden van het Eylant Lombatte te genaecken. Sagen oock / door 't lieffelijck helder weder / de hooge Bergh en enge doortocht van Larytoucke ; doch wy stevende voort / om door d'Eylanden van Serbiete en Lombatte door te zeylen : hadden een vliegende stroom en holle Zee te baet ; en vonden ons 's middags by de wonder hooge brandende Bergh / op 't Eylant Lombatte gelegen / die verre boven de Wolcken uytstack / en uyt sijn opperste gloeyende kruyn een menigte vuur / roock / sulpher / damp / en een vervaerlijcke vlamme quam uyt te boesemen. Wy sagen sijn vuyrigh en seer verschrickelijck hol perfectelijck / en nae de zeekant des Berghs een weynigh afdalen ; en de sneeu-witte asch / rontom de plaets van dit verschrickelijck vuur. Doch anders was dese Bergh / als oock het geheele Eylant van Lombatte, uytnemende playsant / ja seer vermaeckelijck aen te schouwen ; zijnde met yl Geboomte / sandige Duynen / schoone Valleyen / en lustige Velden / Vleeken / en Negeryen, alom vereiert : daer wy de bruyne Lombatten met den Lantbouw besigh bevonden te zijn. Doch vorderende / geraeckten met een vliegende stroom in de engten van Lombatte, en wel haest soo verre / dat der selver opening wederom sagen ; en oock met een het Eylandt Solor, daer nu met de Vloot / niet sonder perijckel / wegens de vliegende stroom / en quade Ancker-gront / ten ancker quamen.

Larytoucke.

Sien en passeren de brandende Bergh van 't Eylandt Lombatte.

Sien het Eylant Solor. Komen met de geheele Oorloogsvloot ten ancker.

Verstouden alhier des anderen daeghs / dat de Portugesen van Larytoucke, hebbende onse komst verstaen / van stonden aen waren nae Tymor gevlucht ; te meer sich haestende / overmits hare geallieerde Indianen van 't Eylant / waren afvalligh geworden ; versoeckende met ons een vaste vrede en vrientschap aen te gaen.

Doch wy alhier in dees engte leggende / leden perijckel van door een gedurige stroom naer 't zuyden / Anckers en touwen te verliesen ; konden oock niet van het eene Schip aen het andere komen : soo dat / wanneer de stroom wat stilden / verhoopten met onse Vloot nae d'over-wal van het Eylandt Zerbiete te verzeylen. Maer nauwelijcks was die tijt en stont gekomen / of de bruyne Koninginne van Solor, met veel swarte Oranckayen, Edelluyden / en wonderlijck gevolgh / quamen met twee groote Vaertuygen of Indiaense Schepen / de Opperhoofden onser Vloot persoonelijck aen haer boort verwellekomen / onder het wonderlijck geluyt van hare Sangers / en het geraes der Pijpen / Fluyten / en Gommegommen. Seer vriendelijck wiert dese bruyne Vorstin / met haer voornaemsten Adel / by de Heeren van Dam en Truitmans, onder 't losbranden van 't grof Canon / ontfangen.

De Koninginne van Solor komt in de Vloot.

Haer wedervaren.

Haer

Haer verſoeck was / de continuatie van de Vrede en vrientſchap met de Nederlanders; en dat men wederom / als te voren / een vaſtigheyt op haer luſtigh Eylant wilden bouwen; om haer en hare Onderdanen / tegens 't geweldt der vyandlijcke Portugeeſen te beſchermen. Al te redelijck was dit verſoeck / om aen de Heydenſche Doorſtin geweygert te worden: ſoo dat onſe Opper-hoofden haer beloofden / ſulcks wel haeſt te ſullen geſchieden. Als wy / die tegenwoordigh na Makaſſer gingen / wederom hier met eenige Schepen ſonde aen-komen / om de Portugeeſen op Tymor te beſoecken / wolick en ſeer vernoeght / vertrock alsdoen de Koninginne van Solor, met al haer gevolg / wederom na haer ſober Koninckrijck; te meer wanneer men hare Majeſteyt andermael met eenige eer-ſchooten quam te vereeren. en vrolijck vertreck.

Wy / door de harde ſtroom gedrongen / ligten ons Anckers / en verzeylden na de over-wal van 't luſtige Serbiete; alwaer ſeer dichte by 't Landt ten Ancker quamen / regt voor een wonder-hooge Bergh / die met ſijn opper-kruyn ſeer verre door de Wolcken uyt-ſtack; daer alom heen veel ſchoone Landeryen / Acker-velden / en groene Plantagien / ſelfs tot boven in de lucht beſpeurden: ende vernamen / niet verre van ons / verſcheyde vermakelijcke Negeryen, die rontom voor een vyandelijcken aenval / doch op een ſlechte wijſe / bepaggert / en met kleyne Palliſſaden omheynt waren: daer d'onnooſele Indianen van Serbiete geruſtelijck in kleyne huttekens en wooningen van Riet / hun eerlijck Landt beſaten. Wy ſogten alhier na verſch water; maer te vergeefs: ſoo dat ten tweedemael verzeylden / en met de Vloot in Lammahales engte / tuſſchen Solor en Serbiete, wederom ten Ancker quamen; doch lagen wat nader aen 't laetſte / als aen 't eerſte. Hier vonden wy aen 't Eylant Serbiete, een luſtige Rivier / en ſuyver water / 't welck van het hoog gebergte naer beneden quam rollen. Niet verre van daer / lagh het vermakelijck Dleek van Lammahale, in 't hoog gebergte / en rontom met eerlijck geboomt heel aengenaem beſet; doch de meeſt-nakentloopende Indianen van Serbiete, doorſten niet aen de Schepen komen / al ſchoon verſeeckering kregen / van alles goets te ſullen wedervaren: en wy en mogten oock desgelijcks aen Landt / haer Dleecken en Stedekens niet genaken; maer daer buyten blijvende / verruylden voor out Yſer / Meſſen / Lepels / en Coralen / alderhande Frupten en Provyande; alſoo het gelt haer gadinge niet en was. Ja deſe onnooſele menſchen quamen Tinne-lepels / voor de Silvere te kieſen. Doegen overal hare Wapentjens by haer / die wel meeſt in Pijlen en Bogen beſtonden; en liepen / ſoo wel Vrouwen als Mannen / t'eenemael naeckt / als dat een kleetjen voor de Schaemelheyt droegen. De Vloot verzeylt. komt onder het Eylant Serbiete ten Ancker. Stant, kleeding, en 't leven der wilde Indianen in deſe Geweſten.

Twee mijlen van dit ſtedeken Lammahale, wiſt men ons te ſeggen / dat een Put gevonden wiert; daer in des ſelfs heet en ziedend water / veel dingen in gaer gezoden konden worden / en dat des ſelfs Medicinale vogt bequaemheyt heeft / om quaetaerdige zweeren te geneſen; en ſulcks verdient gelooft / van wegens de Sulpher-gronden / die in dees Eylanden gevonden worden.

De Soloreſen, vyvmoediger als d'inwoonders van het Eylant Serbiete, quamen dagelijcks met hare Canaos in de Vloot / en bragten ons alderhande provyanden en Frupten te koop; begeerende liever Catoene-lywaten / als gelt; 't welck dagelycks continueerde / tot ons bereyt en waerdigh vonden / om de Vopagie van hier na 't Koninckrijck Makaſſer aen te vangen. Soloreſen, hare vrymoedigheyt en koophandel.

Toen wier-

wierden alle de Officieren / van Mars en Nephtunis bende / aen 't booz des Admiraels te samen geroepen; daer men soodanigen aenslagh / onder een vaste resolutie / quam te beslupten / waer dooz een gewenschte upthomst / onder Godts hulp en zegen / stont te verhopen. En wierden alle d'Artjchelen van dien / vooz yder Schip schziftelijch aen d'Opperhoofden vergunt; op dat hem een yder / in tijt van noot of rescontre / daer nae sonde weten te reguleren.

De Oorlogs-vloot vertrekt uyt de engten van Lamahale.

Dertrocken aldus heel wel gemoedight / op den acht en twintigsten dagh van May, van dese lustige Eylanden Solor, Serbiete, en Lombatte; om nu het machtige Celebes, en daer in het moedigh Koninckrijch Makasser, op te soecken. Geraechten met een gewenschte stroom / en goede wint / de engte van Lammahale en Lombatte weder upt; passerende vooz de tweedemael de vurige Ætna, van Lombatte: die nu upt sijn verschzickelijch hol / noch meer als eenige dagen te voren / vuur-vlammen en roock quam upt te blasen. Doch wy in het ruyme sop gekomen zynde / stevende met een Vloot van 34 Zeylen / recht naer Makasser; zeylende in de naestkomende nacht voozby de hooge brandende Bergh / en engte van Larytoucke; en vozder langs de groene stranden van 't lustigh en boom-rijch Eylandt Ende. Sagen na drie dagen zeylens achter upt twee Joncken / die ons quamen gevolght: dan hadden hier geen verspieders van doen; dies wy haer inwachten / en bevonden het twee Ozy-mans Joncken van Amboina te zijn: die nae het Koninckrijch Biema willende / wy haer Reyse lieten vozderen.

Passeert andermael Lombattens brandende Bergh; als oock de vuyrige Ætna van Larytoucke

Rescontreert twee Joncken na Biema gedestineert.

Passeerden nu het kleyn Eylandeken Batacaryma; en hozts daer na d'Eylanden van Schiedam. Naderden toen het Eylant Salayer; en kregen de Hemel-hooge toppen / der blaeuw-vertoonende Bergen / van het beroemt en groot Eylandt Celebes, in 't gesicht. Hier vonden wy ons nu verre genoegh / om de beginselen van ons gewichtigh dessein / en den aenwangh van onsen aenslagh by der hant te nemen. Dies resolveerde men nae gehoudene Krijgs-raet / dat de Heeren Johan van Dam, en Truitmans, met twee Schepen / de Mars en Breuckel, vooz heen nae Makasser sonde steecken / om dien trotsen Coninch / aldaer noch eenmael in vziendtschap te versoecken / of met de Nederlanders een ongevepnsde Vzede / en nader Alliantie begeerden aen te gaen: soo niet / dat dan soo veel geledene overlasten / en trouwloose actien / dooz de Wapenen sonden soecken te revengeeren. Ondertusschen sonden wy met de Vloot noch twee dagen in volle Zee verblijven; en bupten het gesicht van 't Lant / met over en weder te zeylen / vertoeven; en dan gesamentlijck nae d'Eylanden Tanakeke, dichte by Celebes leggende / naderen; om ons aldaer / soo de Makassaren de Vzede verwierpen / klaer te maechen; op dat haer dateljch konden bespzingen.

Sien Celebes.

De Heeren Johan van Dam, en Truitmans, setten het met twee Schepen vooz uyt, naer 't Koninckrijck Makasser.

Dit wiert te weech gestelt; de Heeren van Dam, en Truitmans, stevende dateljch vooz henen met het Oozloogs-jagt de Mars, en 't Fluytje Breuckel, na Makasser: en wy begaven ons met de Vloot weer t'zeevaerts / om de kuste van Celebes te schouwen / en de Makassaren geen teechenen van onse komst te geven; tot dat wy na twee dagen toevens / insgelijchs de coers daer henen komen te wenden; tot dat voozspoedelijch aen d'Eylanden van Tanakeke de ancker s lieten vallen.

De Vloot komt aen de Eylanden

Hier maechten wy ons terstont slagvaerdigh / en gereet / om de Kasteelen en Vastigheden van de Stadt Makasser te bestozmen. Alle de mede-gevoerde

Voz-

Oorloogs-inſtrumenten / wierden by der handt geſtelt / en klaer gemaeckt. En ſagh men over al in de Vloot een vollen moet / en groote courage des volcks / om eens dit trots en trouweloos Makaſſer heitdadigh met de Wapenen aen te taſten. Alleenlijck onſe mede-gevaren ſwarte Amboineſen, die moedige krijgs-helden / die / wanneer ſy van Amboina vertroecken / ſulcke manhaftige gebaerden hadden aengeſtelt ; om dat geen andere giſſingh maeckten / als maer een tochjen nae d'Eylanden van Solor en Tymor te doen / en daer een weereloſen hoop Swarten te verjagen ; deſe nu ſiende / hoe dat wy nae Makaſſer gingen / om daer vpandelyck te ageeren / ſtonden gantſch bedeest / kleynmoedigh en ſeer verſlagen / ja van ſchrick beklemt / wanneer Makaſſer hoorde noemen. Wy hadden een Compagnie van ſulcke Helden op ons Schip ; waer van den Capiteyn (die met ons by Scheeps-Opperhoofden in de Cajupt aen Tafel at) te voren menighmael quam te ſwetſen / dat hy voorgenomen hadde / op dees Oorloogs-togt geen ſoute Vleeſch te nuttigen / voor dat hy van ſijn bittere vpanden / oog en harſſenen / over het vuur gebraden / hadde genuttight : niet anders denckende / als in de wilde Boſſchagien van Tymor (als geſeyt is) hier en daer den weerloſen te beſpringen. Maer deſen kloecken Oorloogs-helt nu ſiende / dat het waerlijck op Makaſſer was gemunt / beſweeck van ſchrick ; en toonden hem / met alle ſijn Helden / uytnemende verſlagen : niet anders denckende / als dat gewiſſelijck alhier ter ſlachyt-banck van de wreede Makaſſaren, waren heen gevoert.

van Tanakeke tem ancker.

Bereytſelen om tegens de Vaſtigheden van Makaſſer te ſlaen.

Verbaeſtheit der Amboineſen.

Hier leggende / vernamen op den tienden Juny een Makaſſers Vaertuygh / komende van Lant recht na ons toe gezeylt ; waer door verhoopten tydinge van Vrede te verſtaen : doch keerden het haeſt / ons wel beſichtigt hebbende / met volle Zeylen wederom nae de wal. Wy ſouden het ſelve nagejaegt hebben / dan wilden geen vpandtſchap betoonen / den genen / die onſe ruine ſochten / voor dat wy nader tydingh / of teeckenen van den Oorlogh hadden bekomen.

Iuny 1660.

Makaſſerſe verſpieders.

Dan / op den middagh wierden wy onſe twee voor vpt gezeylde Schepen / met noch een ander gewaer ; die met laveeren ſochten nae ons toe te komen. Dit ſiende / ruckten altemael onſe Anckers vpt de gront / en ſtracks de Zeylen voor wint ; en ſetten het derwaerts heen. Dan ſagen langs ſtrant twee Schepen der Makaſſaren, die wy door twee der onſe (doch te vergeefs) naejaeghden ; om dat ſy het in de Rivieren ontvluchten. Quamen des avonts by licht Maneſchijn weder / met onſe Oorloogs-vloot de Schepen der Admiralen ſoo genadert / dat wy rontomme de ſelve / d'Anckers lieten nedervallen ; en verſtonden van haer dit volgende nieuws :

Twee Schepen deſſelfs tot in de Rivieren gejaegt.

Komſt by de Heeren van Dam, en Truitmans, die een heerlijcke Victorie bevochten hebben.

't Verhael deſſelfs.

Hoe dat de Heeren van Dam, en Truitmans, met het Oorloogs-jagt de Mars, en 't Fluytje Breuckel, op Makaſſer voor het Portugeeſche quartier / ſes Schepen van die Natie vonden geſet ; welcke van Makouw, ſeer rijck geladen / eerſt waren aengelandt / om ſoo voort eerſtdaegs na Goa te vertrecken. Al te koſtelijck was deſe vpandelijcke Vloot / en veel te heerlijck geladen / om ſoo te laten gaen. Doch om de Portugeeſen noch tijt / noch opening tot haer vertreck te geven ; ſoo beſloot men / om in het geſicht der Makaſſaren, en niet verre van 't Coninckrijck Pallaps / ten aenſien van deſſelfs Voyſt en Grooten / nu eens een proef van 't Hollants bloedt / en blijck van dapperheyt te geven ; en den naeſt-komenden morgenſtont / de

Portugeſen (die ons ſtaegh aen by de Boyſt booz bloode guilen quamen upt te maken) helthaftigh te beſpringen.

Victorieuſe Batalie der Hollanders.

Den gulden dagheraet begon dan pas dooz te breecken/ als de Heeren van Dam, en Truitmans, nae een Chriſtelijck Gebedt te hebben uptgeboeſemt / met haer twee bezeylde Schepen kloeckmoedigh op de Vloot der Portugeſen quamen aengeſet; die tot een morgen-groet/ de volle laegh van het donderent Canon / met ſchroot en hoegels geladen / ontfingen. Dan vaerdigh waren ooch de Portugeſen in de Wapenen / en boden in het begin de onſe kloeckmoedige tegenſtandt; ſoo dat de hoegels niet wepnigh dooz malkanders Schepen henen vlogen: want rontom de ſelve ſagh men niet dan vuur en vlam. De Stadt Makaſſer, en 't Koninchlijcke Slot Samboupo, dzeunden van al het ſchrickelijcke gebons: daer nu den Koninck en ſijn Edelen honden ſien/ hoe dat twee Schepen der Batavieren, ſes der Portugeſen, aldus kloeckmoedelijck quamen te beſtormen.

Ses Portugeeſe Schepen, door 2. der onſe geſlagen.

Des vyants Admirael vliegt in de lucht.

Twee andere Schepen verbranden.

Noch twee tegens de ſtrant gejaegt; en 't ſeſte genomen.

Doch de Batalje/ dus heet en heftigh/ ſtont noch als in balans; en yder een ſcheen te verlangen nae den uptſlagh; die de Makaſſaren (zijnde langs ſtrant by duyſende heen gevloept) eerlange honden ſien: vermits den Admirael der Portugeſen, een vonck in het kruyt gerakende / met al ſijn volck aen duyſent ſtucken quam in de lucht te vliegen. Strackx ſagh men van de ſelve noch twee Schepen in de brandt; die tot aen 't water afbranden / en booyt opblogen. Doch de Portugeſen, in Zee geſprongen zijnde/ ſalveerden haer met kleyn Vaertuygh het meerendeel nae de wal. Twee andere wierden van onſe Batavieren tegen de ſtrant gejaeght. En het ſeſte / 't welck de Noſtra Signora del Remedia was genaemt/ wiert dooz het Fluyt-ſchepje Breuckel, aen booyt geklampt / en booyt vermeeſtert. Vonden het ſelve met veel Syde ſtoffe / Sandelhout / en alderhande rijcke waren / van China wel geladen. De gevangene Portugeſen wierden bzy gelaten / en met een kleyn Vaertuygh nae Landt geſonden; om daer aen hare Lantsgenooten te vertellen / hoe datſe met de bloode Nederlanders hadden aen den dans geweeſt.

De onſen hadden in deſe furie vier dooden en acht gequetſten bekomen: doch was het Schip de Mars in groot gevaer geweeſt / wanneer des vyants Admirael quam in de lucht te vliegen; alſoo het ſelve dichte by zijnde gerandert / de onſe vooznemens waren hem aen booyt te klampen. Van de Portugeſen meende men dat een goet gedeelte waren geſneuvelt.

Allarm in de Koninckljcke Stadt Makaſſer.

Ondertuſſchen was nu de Koninchlijcke Stadt Makaſſer in rep en roer geracht / dooz ſulcken Zee-gevecht / niet vezre van haren Oever: men riep en ſloegh / ja ſchreeuwden aldaer den allarm. De ſtranden ontrent het Koninchlych Hof en Hooft-kaſteel Samboupo, ſagh men alom met gewapende Ruyters en Voet-ſoldaten beſet; en van de andere Wallen en Baſtigheden der Makaſſaren en Portugeſen, wierden alomme / gelijck van 't Slot des Conings / Vloet-vlaggen en Vaendels om hoogh geſteecken. De Gommegommen, en Oozloogs-trompetten der Makaſſaren, wierden langs heen de gantſche kuſt / en landewaerts in / in menighte gehoozt. Somma / 't en ſcheen nu geen tijdt te zijn / om deſe wzevelſuchtige en opgeblaſene Makaſſaren, onſe goetwillige Bzede aen te pzeſenteren; daer ſulcken heet en hevigh gevecht / tuſſchen de onſe en hare boozuaemſte vzienden / van haren luſtigen oever hadden aengeſien.

En

Fol. 84.

En daerom quamen nu onſe Helden / Godt den Heere / voor ſoo grooten victorie danckende / weder tot ons herwaerts aen-gezeylt. Het veroverde Schip wiert met Hollant volck bemant; en in plaetſe van Onſe lief Vrouwe de Remedia, nu Hollantſe Remedia genoemt.

Het elfde Hooft-ſtuck.

Der *Nederlanders* toeruſting, om de Koninclijcke ſtadt *Makaſſer* aen te taſten. Komen met haer Oorlogs-vloot; al kanonneerende, aen-gezeylt. *Makaſſerſe* Edelen komen in de Hollantſe Vloot. Haer bootſchap en vrugtelooſe verrigting. Verdeeling der *Nederlantſe* Magt. Remarcable aenſlagh. Elf Schepen ſlaen tegens de Zee-kaſteelen van *Makaſſer*. Flanckeeren op de Stadt. Alarmeeren het Koninclijcke Slot *Samboupo*. Locken vier duyſent Man van uyt de ſterckte *Panakoke* derwaerts heen; en daer op vallen de *Nederlanders* met haer Leger, als uyt een achterlage, uyt de achter-geblevene Schepen, aen Lant; en veroveren de ſtercke vaſtigheyt *Panakoke*: doch worden aldaer van de t'ſaem-geruckte Magt der *Makaſſaren* en *Portugeeſen* beſprongen, en hevigh beſtormt; dan keeren den Vyandt mannelijck af: en daer op uytvallende, ſlaen de *Makaſſaren*, en ruïneeren een goet gedeelte van de ſtadt *Makaſſer*. Vervolg van 't Scheeps-gevecht, en het geluckigh eynde van alle deſe rescontre.

Des Nederlanders toeruſting, om de Koninglijcke ſtadt Makaſſer aen te taſten.

DIt ſoo verre dan noch niet ons wel afgeloopen zijnde; was nu een hoogt beraet en goede reſolutie noodigh. Tot dien eynde vergaderden onſe kloeckmoedige Helden / en Opper-hoofden van de Oorlogs-vloot / de Officieren van Landt en Water-magt / des morgens vroeg / op 't Admiraels Schip / de Mars; en daer geſamentlijck alles overwogen hebbende / ſoo beſlooten: om de Portugeeſen en Makaſſaren moed noch tijdt te geven / datelijck op Makaſſer los te gaen. Dus alle de Schepen d'anckers gelight en t'zeyl geraeckt zijnde / ſetten 't met een Vloot van vijf en dertigh zeylen / ordentelijck derwaerts heen; waren noch maer ontrent drie mijlen van d'eerſte Vaſtigheyt af / en konden alreets Makaſſers hoog-bemuurde kaſteelen en Fortificatien bekennen; maer wepnigh avanceeren van wegens ſtilten: ſchoockende met ſeer lieffelijck / klaer en helder weer / ſaghjens voort langs heen de lage voor-landen van Celebes luſtigen Oever en waterſtrant: wiens aengenaemheden / boven alle de verre-gelegene geweſten / alhier in 't Ooſten quamen uyt te munten; want men ſagh alomme niet anders dan heerlijcke wooningen / ſchoone gebouwen / en menighte van huyſen van kleynder ſlagh; vercierende de Zee-kuſt uyttermaten: een luſtigh Coques-boſch, van hooge vrugt-dragende Coques-boomen, bedeckten boven / gelijck een groenen hemel / de wooningen der Makaſſaren: Landewaerts lagen ſchoone Landerpen / Acker-velden / Luſt-hoven / Speelhuyſen en luſti-

ge Priëlen / in seer vermakelijcke vlackten / die (soo verre men konde sien) van hemel hoogh-blaeuw gebergt / wierden omheynigt.

Wy dus met onse Oorlogs-vloot / seer dight langs heen de schoone Zee-kust drijvende / sagen veel swarte Ruyters / in 't wit gekleet / dese Strant berennen. Kregen tegens de middagh / met helder weer en aengename sonne-schijn / 't lughjen uytter Zee; en setten het toen met kleyn zeyl voort. Makasser naderende / schooten van alle de Schepen ordentelijck rontom los; doch een voor een / het welck een ruymen tijdt konde duuren: sulcks doende / om het Kanon dus afgeblasen zijnde / weder met scherp te laden; om soo tegens de vyandlijcke Fortressen en Vastigheden te slaen: als oock om onse vyanden hier door te altereeren: gelijck als oock naderhant verstonden / dat sulcks in Makasser een groote verslagentheyt bybragt; wanneer ons dus flanckerende / met soo veel Schepen sagen aenkomen. Al ons Geschut toen voort met scherp geladen hebbende / vonden ons alle gereet en vaerdigh / om het vyandelijck Makasser te bestormen.

Komen al canonneerende aengezeylt.

Stracks na dit taf-blasen van 't grof Canon / quam van de Zee-kust een cierlijcke Schep-praeuw / met een Vrede-vlagh in de Vloot / en vorder aen 't Voort des Admiraels gevaren. Aenstonts traden swarte Edelen; doch altemael in 't wit gekleet / vrymoedigh over / en wierden tusschen twee rijgen gewapende Soldaten deur / tot in de Cajuyt / en by de Heeren van Dam en Truytmans geleyt: daer komende / wierden afgevraeght / wat hare begeerte was? Waer op met alle teeckenen van eerbiedigheyt ten antwoort gaven: Dat sy Edelen van Makasser waren, en by den Koning, haren Heer, voor tegenwoordigh afgevaerdight, om de Opper-hoofden onser Vloot, in alle minnelijckheyt te vragen; Tot wat eynde wy met soo vele Schepen, onder 't losbranden van 't grof Canon, recht na Makasser quamen gezeylt; en of de Zabel tegens dit Koninckrijck was geslepen? Daer op men haer een kort en bondigh antwoort gaf: Hoe dat de Ed: Maetschappy nu soo menigmael van hare trouwsloosheden getergt, voldoening begeerden, van soo vele overlasten, moorden, schelmeryen, en meyneedige actien, selfs in tijdt van vrede, aen soo veel oorden ons volck betoont. En dat wy nu quamen, om door de Wapenen, de gevoelijckheyt van onse geledene schade te toonen; en Makasser te leeren, op andere tijden getrouwer te zijn; soo dat niet meer soo ligtvaerdiglijck soude komen de Vrede te veragten. En daer op mosten dese Edelen van Makasser voort vertrecken / ofte onse gevangene zijn. Dies keerden sy aenstonts wederom naer Lant / om aen den Koning hun wedervaren bekent te maken; die niet minder dan dit hoog-dravend bescheyt verwachten. Want noyt en hadden hem d'onse met sulcken hoogen toon bejegent: denckende onser nu wederom (na het scheen) door vleyeryen en vuyle bedriegelijcke streecken om den tuyn te leyden / en tijdt te winnen / om dan wederom haer oude en gewoonlijcke personagien te speelen; dan sy vonden haer tegenwoordigh in sulcks vergist / en grootelijcks bedrogen.

Makasserse Edelen komen in de vloot.

Haer vruchteloose verrichtinge en vertreck.

Den avont-stont gekomen zijnde / traden in stilheyt de dappere Hoofden onser Oorlogs-magt / de Heeren Johan van Dam en Truytmans, en benevens dien alle de Militie over / en embarqueerden van de elf kloeckste schepen / in de minder slagh van Jagten / Fluyten / en Galjoots / nemende met haer alles wat dienen konde / om te Landen.

verdeelinge van de Nederlantse Magt.

Wy vonden ons nu noch maer een halve mijl van het eerste Casteel der Ma-

Makassaren, daer niet verre van 't Lant/ dat nu met ligten/vuuren en fackels rontom heen sagen beset/ met alle de Schepen ten Ancker quamen; verlangende/met geen kleyne couragie/ na den aenstaenden dagh.

Den schoonen morgen-stont begon (den twaelfden Junius) nauwelijcks te bloosen/ of de Anckers wierden geligt/ en geraeckten met een gelijcke Zee/ en landelijck lughjen/ onder zeyl/ en seer digt by de groene wal/ tot dat ons na genoeg by 't eerste Casteel der Makassaren bevonden; aldaer wy/door stilte/weder ten Ancker quamen.

Hier lagen wy tot 's morgens ontrent negen uuren/ sonder dat van d'een of d'ander zijde een Canon-schoot wiert gedaen. De groene Zee-kust krioelden egter hier en daer van wegens des Vyants Ruyters en Voetknechten/ de welcke vol verwondering scheenen de Nederlantse Oorlogs-vloot te besichtigen. Maer seer haest begon toen het lughjen met een aengename sonneschijn/ naer onse wensch/ uyt Zee te koelen. Daerdigh ruckten wy daer op/ met elf der kloeckste Schepen onser Oorlogs-vloot/ de Anckers uyt de gront/ en het zeyl-tuygh by de wint/ om onsen aenslagh op Makasser te beginnen; d'andere Schepen/ Jagten/ Fluyten/ en kleynder Vaertuygh/sonden hier/met de zeylen op Mast/ in sulcken schijn vertoeven/ als of onmagtigh waren/ om pets gewigtighs by der hant te nemen: daer nochtans/ in het tegendeel/ en buyten vermoeden onser Vyanden/onse kloeckmoedige Opper-hoofden/ en soo vele Vaendelen Soldaten/ haer in verschuylden/ welcke onder Verdecken/ Tenten en Overloopen lagen/ als op malkander gepropt; verlangende na een ruymer lught/ (even byna gelijck die Gasten in 't Turf-schip tot Breda) en na de bequame tydt en stondt/ om een aenslagh uyt te voeren/ die ten hoogsten remarcabel was. Remarcable aenslagh.

Een listige practijck is noodigh/ daer een kleynder macht een grooter wil bespringen. Onse kloeckmoedige Lants-genooten/ lagen alsus verborgen anders nergens na te wagten/ als tot dat wy met onse elf Schepen de eerste Vastigheyt van de stadt Makasser, namentlijck het slot Panakoke, beschooten hebbende/ naer het Koninckrijck Hof en Hooft-kasteel Samboupo, gestadigh canonneerende/ sonden gevordert zijn/ om aldaer/ door ons verschrickelijck bonsen uyt grof Canon/ den vyant dier voegen te alarmeeren/ dat de Makassaren sonden genootsaeckt zijn/ daer henen de cours te wenden; verhopende haer door sulcks oock uyt de Fortresse Panakoke derwaerts heen te locken; op dat alsdan de achter-gebleevene magt der onsen/ als uyt een verborgen achterlage/mogten te voorschijn komen; om/ te Lant gesprongen zijnde/ Panakoke (waer 't mogelijck) t'overweldigen.

Wy stelden ons dan met elf Schepen/ ter slagh-ordere afgevaerdight/ in een behoorlijck postuur. Het Oorlogs-schip de Mars, als Admirael/ en met de Vlagge van boven/ als of 'er de Heeren Admiraels persoonelijck noch op waren geweest. Setten het de eerste/ voor-uyt zeylende met kleyne zeylen/ soo dicht by/ langs de vyandelijcke strant/ als doenlijck was; 't welck wy/ met alle d'andere schepen/ een voor een/ en achter malkanderen/ heel ordentelijck/ op een gelijcke wijse/ quamen na te volgen. Komende soo dicht onder de vyandlijcke strant (daer 't overal met veel schoone wooningen vanden beset) dat men de moedige Makassaren, onder schaduw-gevende Cocos-boomen, in menighten/ al trops-gewijs/ te Paert sagh rijden/ die men konde toe-geroepen hebben. Dus dan nu den vyant genadert zijnde/ stoten een Elf Schepen slaen tegens de Zee-kasteelen van Makasser.

vyerigh Gebedt van alle de Schepen ten Hemelwaert; op dat wy Godes hulp in desen aenval mochten wedervaren. Stracks na dese oeffening / lieten wy van de elf Schepen de roode Bloet-vlagh waeyen; en onse Trommelen en Trompetten lustigh hooren. Waer op de Makassaren oock aenstonts van al hare Casteelen en Vastigheden / een groote menighten van Bloet-vlaggen en Vaendelen quamen om hoogh te steecken.

Dus met een kleyn luchjen uyt Zee / en met kleyn Zeyl naderende / quamen onder de eerste Vastigheyt Panakoke; daer te voren de Nederlandtse Schepen / in 't aenkomen / eerbiedigh plachten te strijcken / ter eeren van Crain Cron, Prins van Gresse: daer wy nu streecken op een andere wijs; want gaven dit Casteel van alle de Schepen de volle Laegh; soo dat den Oever dreunden van 't schrickelijcke geluyt. Vaerdigh was de Zee-kust rontom Panakoke schoon gemaeckt van alle de Makassaren, die noch even te voren / voor kijckers dienden. Doch quamen die van het vyandelijcke Slot stracks heftigh wederom te bonsen; dan hare Koegelen vlogen den meestendeel om hoogh / en over onse flanckeerende Schepen heen. Doch wy continueerden / en vonden ons schier gedurigh in vuur en vlam; Canonnerende soo vaerdigh als 't volck lossen en laden konden. Schockten aldus met kleyne hoelte sachjens voort; tot dat wy de Vastigheyt Panakoke, met desselfs hooge Muren / en vier Gordijnen / gelegen op Makassers eerste punt of zuyt-hoeck / voorby geraeckten; en van waer de vyanden nu weynigh meer nae ons schooten / also de Stucken uyt de Rampaerden zijnde geraeckt / niet ras genoegh wisten wederom klaer te maecken / om ons tegenstandt te bieden.

Flanckeren op de Stadt.

Wy setten het toen al Canonnerende / in vorige ordere / bogtwaerts in; daer ons van stonden aen voor de stadt Makasser vonden. Hier spoogh ons Canon niet weynigh vuur en vlam / en veel Koegels / Kneppels en Bouts door Tempels / Huysen / en Wooningen der Makassaren; die door sulcks niet weynigh wierden beschadight: makende dus ruym-baen; want nergens wiert toen een Mensch meer langs de strant gesien. Dan kregen hier echter uyt eenige lage Retrenchementen / en kleyne Vastigheden / sommige schooten wederom; daer wy den vyandt weder rijckelijck op betaelden. Menighte van Schepen / Joncken / en kleynder vaertuygh van de Makassaren, lagen langs heen / oock op / en tegen de strant gehaelt; die door ons Canonneren oock uyttermaten ontrampeneert / en seer doornagelt wierden. Quamen aldus door vuur en vlam / en roock / en onder het donderen van het grof Canon / tot dichte by het groot en machtigh Coninckljck Hof en Hooft-Casteel Samboupo genadert; van wiens hooge Mueren en Wallen / dat men niet anders dan het Canon / en menighte van opgesteecken roode vlaggen / vaendels / en spiessen / konden sien.

Allarmeren het Koninklijcke Slot Samboupo.

Hier branden wy wederom met onse elf Schepen gelijckerhant op los / met sulcken furie / dat wy geen andere gissing maeckten / of een groot getal van onse koegels en ysere kneppelen / mosten ongetwijffelt in 't ruyme Koninckljcke Slot al vry wat onsacht neder komen. Dan hier en was het met ons oock geen spele gaen: want de Makassaren, en oock de Portugesen, die uyt haer wijck tot 's Conings hulpe waren gekomen / begonden van stonden aen vry wat heviger als die van Panakoke, op ons los te branden; en bonsden haer sware koegelen vry wat meerder in 't hartjen onser Schepen /

pen; die alhier seer reddeloos wierden. Schooten ooch op ons Schip de groote Stagh recht midden door; waer door onse groote Mast niet weynig aen 't leuteren geraeckten. Kregen ooch eenige schooten onder / en gelijchs het water; doch wierden terstont door onse Timmer-lieden gereparеert. Dus quamen des vpants hoegels van twaelf / achtien / en vier en twintigh ponden gewigt / de Schepen aen Masten / Zeylen / en Want / seer reddeloos te maken. Doch daerom niet besweechen / soo lang het gaende konden houden; want anderssints waren de Makassaren noch seer voorsichtigh / want schooten (naer wy vermoeden) meer Visschen als Menschen doodt. Doch wy continuerende / canonneerden en sloegen tegen onse vpanden noch eben geswint / van alle de elf Schepen / met heel en halve Lagen tseffens / soo veel wy konden lossen en laden / op 't Coninchlijche Samboupo: daer in wy (gelijck des anderen daegs verstonden) een van des Konings schoonste vrouwen / aen de zijde van sijne Majesteyt / neer velden.

Een van de By-wijven des Konings wort aen de zijde van sijne Majesteyt doot geschoten.

Dus stelden wy dit Koninchlijche Slot in rep en roer; en heel Makasser in allarm. Van alle kanten quamen een groote menighte gewapende Makassaren, nae het benart Samboupo gemarcheert / om den Coninck haren Voyst / in dese rescontre voor het landen van de kloeckmoedige Batavieren te beschermen. Vier duysent Mannen trocken ooch tot dien eynde uyt de Vastigheyt Panakoke; en van uyt de Retrenchementen / die de Makassaren ontrent het selve hadden gemaeckt; hoopende voor het Voystelijck Hooft-Casteel / het Nederlandsche gespuys te stuypten; en / waer 't doenelijck / te vernielen. Te vaerdiger trocken dese gewapende Makassaren derewaerts heen / om dat men ontrent de Sterckte Panakoke, geene teeckenen van vpandelijcke actien meer en vernam; aldaer de kleyne Mossel-vloot der Nederlanders nu stil / en nae 't scheen / heel weereloos lagh. Dus trocken van alom heen de Makassaren nae 't Slot des Koninchs; daer wy met onse Schepen noch hevigh / gelijck geseyt is / op quamen te canonneren.

De Hollanders trocken 4000 Man, uyt de sterckte Panakoke, naer Samboupo.

Doch onse Opperhoofden / de Heeren van Dam, en Truitmans, uyt haer schuyl-plaets nu bespeurende / hoe dat wy door ons hevigh schieten / het machtigh Slot Samboupo quamen te allarmeeren; en siende nu tijt en stont geboren / vielen met al het volck spoedigh aen Lant. Vaerdigh stont daer het kleyn / doch moedigh Leger schrap / en t'eenemael ter slagh-ordere geschaert; en setten van stonden aen de marsch nae Panakoke: daer in de Makassaren, dit siende / datelijck quamen te bestwijcken. De meeste besettelingen waren (gelijck verhaelt is) uae des Conings Vastigheyt getrocken: hebbende hier te kleynen maght gelaten / om te resisteeren / en de bestormers tegenstandt te bien: die nu met een goet getal stoym-leeren quamen aengeset; om met stinck-potten / hant-granaten / piecken / zabels / en musquetten in de vuyst / d'it Panakoke te bestormen.

De Heeren van Dam, en Truitmans, vallen aen Lant,

Dus waren onse vpanden niet weynigh in de kleyn; doch resolveerden aenstonts de vlucht te kiesen / om het aenmaderent wraeck-swaert van de Nederlanders te ontgaen. En daer op datelijck het gereselveerde by der hant genomen; en de kleyne Lant- en Water-poort van Panakokes Vastigheyt geopent zijnde / meenden voort stadtwaerts heen te retireren; dan een Compagnie Piecheniers / alreede genaderт wesende / stieten hare Lancien / in het opdoen der Lant-poort / strachs daer tusschen in / en dwongen met een loutere furie voort; al schoon men haer (doch te laet) met een verbaest

en veroveren het Slot Panakoke.

baeſt geſchreeuw beſtont te heeren; tot dat de onſe daer binnen geraeckten; daer het alles neder-zabelde / wat tegenſtant beſtont te bien.

Stellen haer daer ten tegenweer tchrap.

Toen ſprongen vele benarde Makaſſaren, dooꝛ ſchrick beklemt / van boven de hooge Muren des Caſteels; dan wierden meeſt alle neder gemaeckt: invoegen het wepnige ontquamen; dat geen kleyne ſchrick in onſe trotſe vpanden verweckten. En daer op trock ons Leger toen binnen die ruyme gewonnen Vaſtigheyt van Panakoke. Vaerdigh bꝛacht men toen alderhande Wapen-tuygh / Krupt / Roegels / en Hant-granaten aen Lant / en in het veroverde Caſteel. De Stucken op de Gooꝛdynen wierden wederom in haer Affuyten / en klaer geſtelt; om in tyt van noot de vpanden af te keeren. Soo dat onſe Lants-genoten haer daer in 't kooꝛte vonden geſtelt / en t'eenemael vaerdigh / om onder Godts hulp en zegen / een groot Heyꝛleger der Makaſſaren te wederſtaen.

Steken de Prince-vlag, en Vaendelen uyt.

En daer op ſtaecken onſe getrouwe Batavieren, van het veroverde Panakoke, de Pꝛince-vlagh / en vele Vaendelen om hoogh; dan wierden wel haeſt gewaer / hoe dat van het Coninckliycke Slot Samboupo, des vpants Troepen (de welcke ſtrant en oever deckten) in quamen aengenadert; onder het wonderlijck gelupt van alderhande Oꝛlogs-trommen / Horens / en Flupten; en ſom wijl een ſchrickelijche Wapen-kreet / en hels geſchreeuw / als of Hemel en Aerde verging; 't welck dus in de marſely en aentret dickmael quamen te vernieuwen / om de onſe alſoo te verſchricken / en upt de veroverde Vaſtigheyt weder nae booꝛt te jagen.

Doch worden van een groot Leger der Portugeſen en Makaſſaren beſprongen,

en hevigh beſtormt.

Strachs vielen deſe verwoede Makaſſaren, met een afgrijſſelijck geſchreeuw / en ongemeene furie wonder heftigh aen. Bꝛy dupſende van Spatten / Pylen / en vergifte Aſſagayen / vloogen dooꝛ de lucht / en vielen in Panakoke neder. Andere deden met Roers / Muſquetten / Duer-ballen / en kleyne Stuckjens haer devoꝛ: en ſochten voꝛder met een onbequaem ſtoꝛmgeweer / de ſteyle Wallen van de verlorene Vaſtigheyt te beklimmen. Dan onſe Lantsgenooten ſtaecken onderwijl de metale Stucken / daer ſommige halve Cartouwen onder waren / en met ſchroot geladen / vaerdigh in bꝛant; en wierpen van de Muren een goet getal duer-ſpouwende Hant-granaten neder; die alſulcken reddering / ſchade / verlies / en ruynbaen onder de Makaſſaren maeckten / dat die wel haeſt in onoꝛdere van 't Caſteel afweecken / verſtroopden / en booꝛt confuſelijck vluchten; en daer op vielen de onſe heel oꝛdentelijck upt / en ſchooten al charſerende geduꝛigh onder den grootſten hoop; tot dat alſulcken ruymte kregen / dat de overige Makaſſaren haer ooch verbaesdelijck op de vlucht begaven; latende geen kleyn getal van hare machers / die geſneuvelt waren / in de loop.

Dan keeren den vyandt mannelijck af.

En daer op uytvallende, ſlaen de Makaſſaren;

De onſe joegen den vpandt nae / tot aen de groote Rivier / die tuſſchen de Caſteelen Samboupo, en Panakoke, dooꝛ de ſtadt Makaſſer loopende / den Oever van malkanderen ſcheurt; alwaer de Makaſſaren, dooꝛ dick en dun / ter ſtroomwaerts vloogen; om aen de Oever-kant geſwommen zijnde / haer Vooꝛſt en Koninck / en ſijn Gꝛooten / haer avontuyꝛ / verlies en nederlaegh bekent te maecken. Toen keerden onſe bꝛave Oꝛloogs-helden Johan van Dam, en Truitmans, met haer geſwinde Batavieren wederom / en ſtaecken alom de Tempels / Huyſen / Wooningen / en Scheeps-timmerwerven van de Makaſſaren in de bꝛandt; ſoo dat aen de vooꝛgemelte Rivier / geen kleyn gedeelte van de ſtadt Makaſſer ten aſch-hoop raeckten. En wierden

en ruineeren een groot gedeelte van de machtige ſtadt Makaſſer.

aldus

aldus de wrevelſuchtige vyanden / op hare Verraderyen / Mooꝛden / Wreetheden / en vuyle Vyantſtichtinge / betaelt. En daer op keerden ons Volck victorieus na het Slot / en trocken / met kleyn verlies / en groote vreugde / weder tot de veroverde Vaſtigheyt binnen.

In de verovering van dit Caſteel / gebeurden oock noch een aenmerckens-waerdige ſaeck. Een der Soldaten / gelyck als d'andere heftigh in de furie tegens den vyant beſigh zynde / om de overwinning te bekomen / vlieght oock na een Makaſſerſe vrouw / ruckt haer het kindeken (dat ſy by haer hebbende / ſocht te beſchermen) uyt den arm / en ſteecht 't ſelve (in des moeders by-weſen) ſoo mooꝛtdadigh als Goddeloos / het herte af: 't welcke de ontſtelde Mooꝛin ſoodanigh aendreef / datſe (gelyck als raſent) met een krits / of mooꝛt-gewaer der Makaſſaren, in de vuyſt / den wreeden Soldaet aenvallende / ſoodanigh trof / dat doot ter aerden neder viel. Hy kreegh (na vele haer meeninge) 't verdiende loon. Doch deſe wackere Amaſone wiert toen in de furie der ſoldaten / oock haeſt ter neder gevelt. Aenmerckens-waerdige ſaeck.

Nu wederom na het Zee-gevegt: daer wy nu met onſe elf Schepen aldus tegen het Koninckelyck Samboupo geſlagen hebbende / ons geſight ſomwylen eens quamen na Panakoke te wenden / tot dat wy d'Oranje Vlagge ſagen om hoog geſtelen / en eyndelyck oock de vlamme van 't zuydelyck Makaſſer opwaerts gaen: 't welck in ons de moed ontfonckte / om dit ſchreps-gevegt tegens onſe vyanden ſoo lang te continueren / als doenlyck ſoude zyn: verlieten evenwel nu het Koninckelyckе Slot / en ſchoncken met ſtilte / maer ſaghjens vooꝛt / tot dat de Loſye der Engelſche Compagnie vooꝛby geraeckten; waer vooꝛ oock een Schip van die Natie vonden geanckert leggen / die wy (alſoo nu goede vrienden en bondt-genooten waren) vooꝛſichtelyck mydden; maer voꝛder komende / canonneerden weer heftigh op de Stadt / van waer de vyanden ons met eenige ſchooten antwooꝛden. Quamen aldus tot vooꝛ het playſante Quartier der Portugeſen, die langs den luſtigen Oever / en vooꝛ de ſchoone gebouwen van den Heer Franciſcus de Vygero (welck hun Opper-hooft was) veel ſtercke Baterpen en lage verſchanſinge hadden op-gewooꝛpen / om nu (na het ſcheen) op ons haer leet te wreecken / van de ſchade in de laetſte reſcontre aen haer Makouſe Vloot gedaen; en op dat tegen ons voꝛder gewelt / bequame reſiſtentie konden bieden; de welck dan nu ſeer hevigh op ons begonden vuur te geven / en los te vyanden / ons treffende met hare groote yſere Bouten en Kroegelen / in het hartje van de Schepen / als oock menighmael onder water / om ſoo (waer 't doenlyck) ons in de gront te booren / en ſoo veel te geven / dat ſoude moeten ſincken / ofte hare Stranden ſoecken. Maer de vlytige Portugeſen, vonden in deſen haer bedꝛogen / en liepen (dooꝛ ons geſtadigh flanckeeren) ſoodanigh in de kilem / dat (na het ſcheen) nauwlyckx wiſten waer te ſullen blyven: want wy digt langs hare Baterpen vooꝛt ſchoekende / ſchootender van de elf Schepen / met een verſchrickelyck gedꝛuys / en vuur / en vlam / ſoo vreeſſelyck in / dat een menigte van kroegels quamen te loſen / en by gevolg te conſumeeren: quamen aldus tot op 't Nooꝛt-eynde van de ſtadt Makaſſer; daer op der ſelver hoeckpunt / tegen 't Makaſſers Caſteel, (genaemt d'Joupandan) eenige ſchooten en kroegels hebbende verwiſſelt / wederom wenden: ende paſſeerden nu andermael / met een kleyn lughjen en ſobere vooꝛtgang / de wyck der Portugeſen; daer wederom / als vooꝛheen / quamen in te bonſen: dan ſagen nu Vervolg van 't Scheeps gevecht. Slaen hevig tegens het quartier der Portugeſen.

t'elckens de voorsichtigheyt der Portugesen, als wy los-branden / achter haer Bateryen duycken / om de koegels der onse te ontwijcken. Maer wy met ons Schip (in desen yver) te digt de vyandelijcken Oever genadert zijnde / soo quam ons Roer aen 't Ancker-touw van 't Wrack des Portugesen Admiraels. Dus te landewaerts nu verseeckert zijnde / soo te haperen / dat met ons Schip (gelijck de Krabben) ter zijden uyt / bot strantwaerts dreven; en scheen al ons pogen / om los te geraken / heel vrugteloos te zijn; dus vonden wy ons in een groote verlegentheyt geraeckt / en soo na by des Vyants wal en Bateryen / dat waerlijck vreesden / in 't gewelt van onse vyanden te vervallen. De Portugesen onse reddeloosheyt en ongelegentheyt siende / sprongen nu met de Zabels en Vuur-roers in de vuyst / niet weynigh in hare Bateryen om / flanckerende nu soo vreesselijck op ons / als of ons t'eenemael wilde vernielen. Doch de getergde Portugesen, poogende ons door soo veel schooten / onder water / in de gront te booren / troffen (na het scheen) dit voor-gemelte Ancker-touw: immers / wy vonden ons los geraeckt / doch wisten niet hoe; dies vonden wy ons verwondert / blydt en vrolijck / dat oock dit gevaer en perijckel waren ontsnapt. Wy setten 't toen weder een weynigh van de Wal / en haelden onse vorige schade met canonneeren weder rijcklijck in. Het Portugaels Quartier dus ten tweedemael zijnde gepasseert / wenden met alle de Schepen noch eens over de andere Boegh / en deden noch een keer / soo vinnigh als te voren / langs heen de Bateryen en Vastigheden van de Portugesen; soo dat den vyant tegens den avont heel verflaeuwden / en weynigh meer op ons bestonden te flanckeeren. Eyndelijck de Son / naer andere deelen des werelts neder-dalende; soo vonden wy ons (wegens de donckerheyt der naght) genootsaeckt / om een eerlijck afscheyt van de Portugesen te nemen / 't welck dervoegen deden / als hadden begonnen: setten het toen (alsoo de wint / na onse wensch / heel landelijck liep) een weynigh t'zeewaerts in / en zeylden in ordere na het veroverde Casteel; daer in de voor-nacht by de andere Schepen / onser Lants-genooten / vrolick en wel-gemoed / ten Ancker quamen.

Het Schip des Schrijvers geraekt in een groote ongelegentheyt,

doch wederom los.

't Geluckig eynde van al dese rescontres.

In alle dese Furien en seer hevige rescontres / soo bevonden wy nu (tot onser aller verwondering) dat maer een kleyn getal dooden en gequetsten hadden bekomen: dies danckten wy den Heer der Heeren voor sijn genade / en groote goedertierenheyt; ons tegen soo machtige Vyanden op desen dag betoont: ons gevende soo grooten victorie / selfs op de groote Koninckliicke stadt Makasser; dat dese trotse Natie (soo wy meenden) nu voorseker in het aenstaende / soude genootsaeckt zijn / een sagter tael en toon te voeren; en de rechtvaerdige en lang-getergde Wapenen der Geoctroyeerde Compagnie niet meer te bespotten; maer een bestendige Vrede te omhelsen.

Het twaelfde Hooft-stuck.

Den Koning van *Makasser* sent sijn Gesanten in de *Nederlantse Vloot*; versoecken een stilstant van Wapenen: 't welck verkrijgen. Nieuwe onrust, die weder verdwijnt. Een *Prins der Mooren* biedt sijn gesantschap aen. *Panakoke* versterckt. *Makassers* geschenck. *Nederlantse* gevangens verlost. Groote Slangen. Drie overloopers gehan-

gehangen. Godsdienst, kleding, en aert der *Makassaren*. Danckdagh, en het vertreck der *Nederlantse Vloot*; die 't grootste gedeelte naer *Tymor* gaet. Des Schrijvers komst op *Batavia*. Danckdagh en Vreugde-vuuren aldaer. Komst der *Makasserse* Gesanten op *Batavia*: Worden heerlijck ontfangen. Verkrijgen een billicke Vrede met de *Nederlanders*, en die naderhant, wegens trouwloosheyt der *Makassaren*, alle des selfs Koninckrijcken, Eylanden, en Vastigheden, in haer gewelt.

De dooden worden begraven.

DEs anderen daegs / op den 13. Juny / 's morgens vroegh / wierden datelijck onse dooden begraven / en de gequetsten onder de Chyrurgijns der Vloot verdeelt. Ons volck bragten oock ontrent tsestigh dooden van den vyandt / buyten het Slot van Panakoke, de welcke men in gemaeckte kuylen / daer ontrent begroef.

Den Koning van Makasser sent Gesanten in de Nederlantse Vloot.

De stranden lagen oock alom heen / van des vyants dooden / gelijck besaeyt; doch lieten hare begravenissen den Makasser bevolen. Nu toogh yder heel vlijtigh aen 't werck / om het beschadighde weder te repareeren / of andermael op de vyanden quamen los te gaen. Doch 's morgens ontrent negen uren / quam een heel cierlijcke Schep-praeuw / met een Vrede-vaen / van het Koninckliick slot Samboupo, tot in onse Oorlogs-vloot genadert / leggende onsen Heer Admirael aen boort. Aenstonts stonden aldaer alle de soldaten gewapent / met bloote zabels in de vuyst / in twee gelederen heel ordentelijck geschaert; tusschen welcke dese Gesanten van Makasser, en met haer sommige Moorse Priesters over gekomen zijnde / moesten door passeeren. Het welcke dese groote Heeren van Makasser soo ontstelden / dat by onse Heeren Van Dam en Truytmans, in de Cajuyt verwellekomt zijnde / van verbaestheyt nauwlijcks konden een woort uyt-brengen. Doch wederom tot bedaren komende / bragten het volgende voort.

Dat sy, als de voornaemste persoonen van Staet, van 't Koninckliick Hof, voor tegenwoordigh in Gesantschap van sijne Koninckliicke Majesteyt van Makasser, herwaerts waren gesonden, om een Stilstant van Wapenen, by de Opper-Admiralen van dese Nederlandse Oorlogs-vloot, in alle vriendelijckheyt te versoecken. Daer by dit noch voegende: Dat hare Vorst en Koninck, mitsgaders den gantschen Adel van Makasser, over onse Manhaftigheyt, verwondert waren: Dat sijn Majesteyt niet en konde bedencken, hoe dat de Nederlanders soo geluckigh, in 't uytvoeren van haren aenslagh, waren geweest. Doch dat den Koning, als nu, genootsaeckt was te gelooven, dat ons Volck, in schrandere practijcken, van den Hemel selfs gezegent wierden; dat de Makassaren, in alle de hevige rescontres, waren geabuseert geweest, dat de Nederlanders door list, en niet door kragt van Wapenen, 't stercke Slot Panakoke ingenomen hadden; dat wy van de Schepen groote schaden, aen Menschen, Huysen en Goederen, hadden gedaen; dat oock een van de schoonste Vrouwen des Konings, aen de zijde van sijne Majesteyt, was doot-geschooten; dat wy den Koning, in desen aenval, hadden verrast. Doch dat sijn Majesteyt, met alle sijne Grooten, egter mosten bekennen, dat de Nederlanders haer, in alles, kloeckmoedigh, als kloecke Helden, hadden aen gestelt: dat haren Koning, en het gantsche Makasser, tegenwoordig

versoeckende stilstant van Wapenen.

Hun vleyeryen.

niet anders en wenschten, dan voor eeuwigh een vast verbont, en suyvere vrede, met d'onse te besluyten en aen te gaen. Somma / het eynde was even als het begin; dat nu een stilstant van de Wapenen versoghten / om dan vorder met d'onse / de middelen tot een suyvere Vrede te beramen. En seecker / wy en sochten oock niet liever / als dat: dewijl nu in sulcken groot en machtigh Landt / 't welck alomme krioelde wegens de menighte des volcks / weynigh voordeel voor ons meer was te verhopen. Dus kregen d'onsen / in haer ooghwit / een goet succes. Doch om oock in dese gelegentheyt voorsichtigh te gaen; soo quamen de Opper-hoofden van onse Oorloghs-maght / op de geveynsde vleyeryen / en het versoeck der Makassaren, een straffer en harder antwoort te geven / als dese Gesanten wel hadden verwacht; namentlijck / Dat nu niet gesint en waren, naer het bedriegelijcke gevley der Makassaren te luysteren: Dat nu verhoopten de victorie te vervolgen, en des Compagnies Wapenen, in haer Koninckrijck, voort te setten; daer nu alreets in 't hartje waren in gedrongen: dat het vergeefs en vrugteloos was, de Vrede met sulcke trouwloose te besluyten en te besweeren, die t'elckens, als kans en gelegentheyt sagen, de Vrede quamen soo Godlooslijck te verbreken. En daer op volgde / tot een bewijs van hare schelm-stucken / een kort verhael van hare onmenschelijcke Actien, Tyrannye, Moorden, en vuyle bedriegeryen, die sy nu soo menighte van jaren tegen de onsen, in d'Oosterse Quartieren, soo gantsch trouwloos, tegen alle recht en reden, hadden aengestelt; die tot daer toe waren gesteygert, dat ons nu genootsaeckt hadden gevonden, om onse Wapenen naer Makasser henen te wenden. Doch dat dese geringe maght, daer mede wy (onder Gods hulp en zegen) dus verre waren geavanceert, niet anders en was, dan maer een partye swacke Schepen, die nootsakelijck na Batavia dienden; en maer alleenlijck met die gene gesterckt, die na Amboina, Tarnaten, Banda, Solor, en Tymor waren gedestineert; die dan nu soo geluckigh dit beginsel hadden uytgewerckt. Maer dat eer lange, nu van Batavia, een kloecker Oorlogs-vloot, van Schepen en strijtbaer Volck, wiert te gemoet gesien; die men geloofden, Makasser kleynder souden leeren singen; als staeg van moort, verraet, en soo veel trouwloosheden aen de Christenen te betoonen. Soo dat sy nu met soo veel geveynsde vleyeryen, om ons te bedriegen, niet en behoefde een stilstant van de Wapenen te versoecken; alsoo te goede middelen hadden, om de victorie te vervolgen.

Krijgen contrary bescheyt.

Dese woorden gaven een groote ontsteltenis aen dese bruyne Gesanten / en Moortse Priesteren. Daer op (gelijck als my van goeder hant is berigt) eene van haer quam uyt te boesemen: Och Mahomet! en is 'er noch geen bloets genoegh vergoten? Waer op dese Edelen van Makasser vorder uyt den naem van haren Koning / ootmoedelick om de stilstant van de Wapenen quamen aen te houden: het welck dan eyndelick onder de volgende conditie verkregen: Dat men alleen maer voor een tijdt van acht en veertigh uren, stilstant van wapenen, aen den Koning van Makasser consenteerden; dat soo lange de hostiliteyten, van weder-zijden, soude worden gestaeckt. Dat sy Heeren Gecommitteerdens, oock mosten beloven, dat den Koning, binnen desen gestelden tijdt, bequame Heeren, met volmaght, tot Gesanten soude komen te kiesen; op dat de selve, als wy vertrocken, met ons na Batavia mochten gaen; ten eynde, om met sijn Ed: den Heer Gouverneur Gene-

Doch houden instantelijck aen,

tot dat van 48 uren stilstant van Wapenen verkrijgen.

Generael Joan Maetſuycker, en den achtbaren Raet van Indien, een ſuyvere Vrede voor altoos en eeuwigh te beſluyten.

Aenſtonts voeren op ſulcks deſe Geſanten / met haer gevolgh / heel vrolijck en wel vernoegt nae Lant / om haren Koninck van hare verrichtinge rapoꝛt te doen. Daer op toen vooꝛts met yverigh over en weder varen / het vooꝛgemelde vaſtelijck wierde beſlooten / beſworen / en geteyckent. Aenſtonts wierden als doen de witte Vlaggen van weder-zijden om hoogh geſteecken: en daer op quamen de Nederlanders en Makaſſaren vrolijck by malkanderen aen Lant. Doch betrouden haer evenwel niet te veel; want ſtelden ons ondertuſſchen met alle de kloeckſte Schepen / rontom het veroverde Caſteel; want het lagh (gelijck te vooren oock is geſeyt) op een huyſtekende hoeck Landts: ons voegende met de ſtuerbooꝛts-zijde / vol Geſchut / te landewaerts / in een vraye ſlagh-oꝛdere; en dat ſoo dicht langs heen den luſtigen Oever / dat onſe vyanden in het minſte geen aenval / op onſe Vaſtigheyt van Panakoke, dan met een ſchrickelijck verlies van volck / en ſonde konnen doen.

De Koninck reſolveert Geſanten na Batavia te ſenden.

Vooꝛts voeren meeſt dagelijcks Makaſſerſe Gecommitteerdens over en weder; terwijlen men de vooꝛnaemſte Mannen van't Koninckrijck verwachten / om met ons in Geſantſchap nae Batavia te vertrecken. En beſloot men nu vooꝛder een ſtilſtant van Wapenen / ſo lange de ſelve derwaerts heen / en van daer dan wederom t'ſyns gekomen ſouden zijn: in welcke tijt de Nederlanders en Makaſſaren, niet anders dan malkanderen vrediglyck en vriendelijck hadden te bejegenen.

Makaſſerſe Gecommitteerden, varen dagelijks over en weder.

Tot noch toe namen dan alle de ſaecken met ons een goet gevolgh; doch wierden evenwel ſomwijl noch eens ontruſt: want hooꝛden eer lange des nachts / tot 's mooꝛgens toe / heel veyre te landewaerts in / als oock na by / en aen byſondere ooꝛden / dichtmael ſchieten / als oock op Ketel-trommen en Gomgommen ſlaen. Daer op onſe Helden van ſtonden aen in Panakoke, als oock op de Schepen / de Wachten verdubbelden / ſoo lange tot dat den dageraet begon; wanneer de preſumptie van ontraet / by de onſe noch hoe langs hoe meer begon te waeckeren; dewijle gene Gecommitteerdens van den Koninck (volgens d'oꝛdinare wijs) te vooꝛſchijn quamen. Dies wy nu vaſtelijck begonden te gelooven / het alles by de liſtige Makaſſaren, niet dan loutere bedriegerpen te ſullen zijn; en dat de vyanden van alle quartieren des Lants het volck te ſamen ruckten / om de onſe met een verbaerlijcke macht op het lijf te vallen / en wederom uyt haer Landt te jagen. Dies wy des middags oꝛdere kregen / dat ons op alle de Schepen ter ſlagh-oꝛdere hadden te ſchicken; en dat een yder kloeck / vooꝛſichtigh / en wel op ſijn hoede moeſte zijn; ten eynde om mannelijck (in tijdt van noot) den vyandt af te keeren. 't Welck een ygelijck dan van ſtonden aen trachte naer te komen. Doch tegens den avont quam weder een eerelijck Schep-praeuw / van het Koninckelijcke Slot Samboupo, naer't onſe geroept; waer uyt een bedaegden Prins der Mooren, en vele Edelen van Makaſſer, te vooꝛſchijn quamen. Deſen ſwarten Crain Papoa (dit was ſijn naem) kreegh buyten de muren van ons Caſteel de audientie; daer hy ſich ſelfs quam aen te preſenteren / om / wanneer het onſen Admirael gelieven ſoude / met procuratie van den Koninck / en de vooꝛnaemſte Vooꝛſten van Makaſſer, en deſſelfs naeſte Geallieerden / met ons in Geſantſchap naer Batavia te gaen. Men vraegh-

Nieuwe onruſt;

doch die weder verdwijnt.

Een Prins der Mooren biedt ſijn Geſantſchap aen.

waeghden hem daer op nae sijn blijck / en teyckten van Credentie / dien hy aen sijn Edele / den Heer Gouverneur Generael op Batavia, moeste toonen / volgens d'ordinare wijs. Daer op den Prins tot antwoort gaf / dat hy de Brief in sijn gemoet beslooten hadde; als hebbende genoeghsaem de volle maght en ordere van sijn Majestept ontfangen, hoe dat hem in alle voorvallende gelegentheden had aen te stellen. Doch dit gaf een meerder occasie van lachen / als vergenoeginghy; dies men hem ten antwoort / en met een te hemmen gaf / datter een Credentie-brief / met des Koninghs eygen hant getekent en gezegelt / klaer gemaeckt moest worden; die sijn Ed: dan moest met hem nemen / om aen haer Edelen op Batavia te toonen. Waer op desen bruynen Crain Papoa, met alle sijn Heeren en Groaten / afscheyt nemende / wederom nae sijn Majestept vertroeli.

Panakoke versterckt. Ondertusschen waren onse vlijtige Nederlanders lustighy besighy / om de veroverde Vastighept van Panakoke, met een bequame Water-gracht / Palissaden / en wat voorder tot verbetering dienen hon / te versterckten; en alhier quamen nu onse swarte Amboineesen, (die kloeckte Oorloogs-helden / waer van te voren gesproken is) heel wel te pas: men setten haer (alsoo te voren niet bequaem tot vechten waren geweest) nu lustighy aen 't spitten en delven. Want toen wy tegen de Casteelen en Vastighedeu van Makasser sloegen / waren dese arme Menschen soo verbaest / datse niet wisten waer sich best te stellen verschuylen; kruypende onder trappen / overloopen / hoecken / en selfs tusschen de pompen / en andere plaetsen in; als of daer de koegelen (die het al doorboren) niet en kosten komen; of liepen ons volck door verbaesthept in de weegh. Nu brachten de Makassaren, uyt naem van haren Koninck / of door goethertighept / of door een listige practijck / een dor en mager Koe-beest aen de Heeren van Dam, en Truitmans, tot een schenckagie; op dat haer Ed. sich daer mede een weynigh souden gelieven te ververschen. Maer de gemelde Heeren / dese vereeringe hebbende aengenomen / lieten het mager Koe-beest weder lopen; op dat de Makassaren niet en soude komen te sustineren / dat om Proviande benodigt waren.

Makassers Geschenck.

Tijding van de Victorie nae Batavia gesonden. De veroverde Remedia, wiert nu niet noch een ander Hollants Schuytjen / voor heen naer Batavia afgesonden; om aldaer de vrolycke tijdingh / van onse gewenschte Victorie / te brengen.

Een Schip der Portugesen, ten tweedemael aen strant gejaegt. Een van dese twee aen strant gejaegde Schepen der Portugesen, meenden ooch nu in stilhept deur te gaen / en van hier nae Goa te vertrecken; doch door de onse naegeset zijnde / retireerden de Portugesen met het selve andermael tegen de wal: en vreesende dat noch evenwel in onse handen soude vervallen / kapten het onse vpanden in de gront; soo dat wy voor onse oogen het gedachte Schuytjen sagen omvallen / en voort verdistrueren.

Niet lange voor onse komst / was ontrent de Zee-kust van Makasser, een Hollants Schuytjen in handen van de roof-gierige Makassaren vervallen; daer van alle het volck gevangen / geschopt / geslagen / en wreedelijck gebonden / een goet stuck weegs te landewaerts waren in gevaert geweest; hebbende swaere tormenten uytgestaen / en veel geleden. Doch wy nu dese Victorie alhier verkregen hebbende / liet men te lichter / op het versoeck der onse / dese gevangenen los en ongebonden wederkeeren; die nu verheugt / doch meest altemael naeckt / behoestigh en arm / tot ons in de Oorloogs-vloot aen quamen.

Nederlandse gevangens verlost.

Wy

Wy kregen van dese maets den Stierman op ons Schip; die seer veel by de Makassaren hadt uytgestaen / te langh om alhier te verhalen: want hy en sijn volck kregen meer slagen als eeten; wierden swart van honger / en moesten haer voetsel bedelen / het welck dees onbarmhertige Makassaren haer soo weynigh gaven: dat eens een Slangh van ysselijcke groote gevonden hebbende / welck Monster eerst gestorven zijnde / sy de opgeswolle balg en buyck opsneden / aldaer een tamelijck groot Makassers Swijn uythaelden; het welck ontweyden / en voor smakelijck voetsel quamen te nuttigen: dat oock een yder wel bequam.

Groote Slangen; haer wonderlijcke gulsigheyt, en grootte.

Doch niemant en achte dit voor een Fabel; het is door de ervarentheyt waerachtigh bevonden / datter niet alleen hier / maer oock in andere beroemde gewesten van Oost-Indien, sulcke groote Slangen worden gesien / die selfs een Mensch / een Kalf / een Schaep / een Swijn of Hont / in de Bosschagien weten te bespringen / te verworgen / en voorts in te suygen; vermits der selver rop tot aen den boesem open gaet: doch sticken als dan gemeenelijck aen soo grooten brock / en gulsigh ontbijt. En sulcken soort van Slangen worden heel selden fenijnigh bespeurt. Doch of noch yemant quame te twijffelen / die gelieve 't selve breeder t'ondersoecken. Ick hebbe selfs diergelijcke Slangen / van uytnemende groote / in Oost-Indien gesien.

Eyndelijck wierden alle de Capiteyns en Luytenants onser Landt- en Water-macht / in Panakoke, by de Heeren van Dam, en Truitmans, t'saem geroepen: en besloot men / dat den Heer Truitmans, met de noch overige bequaemste Schepen / en vordere maght / een tocht nae het Koninckrijck Byma soude gaen doen; om van des selfs Coninck (bestaende Makassers Vorst in Namaegh- en Bontgenootschap) quantiteyt Rijs / Water / en vorder Proviande / voor goede betalinge te versoecken; om dan wijders de coers naer d'Eylanden van Solor en Tymor voort te setten: en daer de Portugesen besprongen hebbende / op Solor een Vastigheyt te bouwen; als oock dit Slot Panakoke met een suffisante besettinge te voorsien. De andere swacke Schepen / in het omswerven afgeslooft zijnde / souden haer hebben vaerdigh te maecken / om nae Batavia te vertrecken.

Iulius 1660.

Resolutie der Nederlanders.

Drie Soldaten / twee in Vranckrijck, en de ander in Portugael geboren / doch by de Nederlanders in dienst / liepen alhier uyt onse Vastigheyt / by de Portugesen, onse vyanden / trouweloos over. Doch op 't versoeck der onsen aen den Coninck / wierden gemelte overloopers weder in onse handen gelevert: maer pardon / om het welcke dat sy baden / en kondense niet bekomen. Sy wierden / andere ten exempel / soo gestraft / dat by malkanderen aen een Boom / ontrent de Zee-kant staende / bleven hangen; en soo haer rampsaligh leven moesten eyndigen.

Drie overlopers gehangen.

De Gesanten van Makasser vonden haer eyndelijck gereedt en vaerdigh / om met vier groote Vaertuygen / 't welck een wonderlijck slagh van Schepen waren / in Gesantschap nae Batavia te vertrecken; soo dat ons insgelijcks klaer maeckten / om daer heen de coers / en wederom Reyse voort te setten.

Wy hadden ons ondertussen (terwijl hier gelegen hadden om wat te verlustigen) somwijl te Lande begeven / en daer een veylige wandelingh gesocht; en vonden op heden onse veroverde Vastigheyt braef voltoyt / en van binnen met Wooningen en Cortogardens fraey voorsien; en op de vier

Tegenwoordige stant van Panakoke.

ronde punten / welche rontom heen honden flanckeeren / swaer Geschut / meest altemael van metael ; en Amonitie / Roegels / Krupt en Loot naer advenant. De dicke Muren boven langs heen belept met dicke Moten van Klappes-bomen ; om die / in tijdt van attaeque / op de bestormers neder te storten. Buyten om sagh men nu een lustige Water-gracht / met Palissaden / Voet-angels / en diergelijcke voorsien. Soo dat de Makassaren met verwonderingh quamen toe te lijcken ; en dese Vril / of lijck in de pot / soo dichte by 't Koninckelijcke Slot Samboupo, en te midden in 't trotse Makasser, wel gaerne elders hadden gewenscht ; doch betoonden sy ons nu veel teecheneu van civiliteyt : en hoopte men een gewenschte Vrede met Makasser te verkrijgen. Wy gingen heel veyligh de aengename Lantstreecken hier en daer besien ; en vonden het alom heen uyterinaten playsant en lustigh. De Bomen / Tuynen / Lusthoven / en Landerpen / gaven een volle Oegst van zegeningen en vruchten voor des menschen leven.

Godsdienst, Kleedinge, en aert der Makassaren.

De Koningen / Princen / Edelen / als ook d'onderdanen van het groot en machtigh Eylant Celebes, en voornamentlijck die van het Koninckrijck Makasser, volgen alle de Leere van Mahomet in hare Godts-dienst en Religie naer : 't welck de Moorse Priesteren (die gantsch India door-loopen / van het groot Indostan eerst herwaerts aengekomen zijnde) door een sonderlingen yver / en groote naerstigheyt / hebben uytgewercht ; en daer in als noch de onse grootelijcks beschamen : soeckende haer Religie door deese Oostelijcke deelen van Asia noch krachtigh voort te setten. Dese Priesteren van de Mooren, gaen met witte Kleederen / van fyn Apwaet / van boven den top des hoofts tot aen de voet-solen gekleet : stellen haer stemmigh en zedigh / en heel manierlijck aen. De Makassaren gaen ooch beter / dan andere Natien van 't Oosten / gekleet ; en zijn veel moedtiger in al hare actien / manierlijcker van ommegangh / hooghdravender in woorden / schrander en listiger om yet gewichtighs uyt te werchen : gaende alle de omgelegen Volcken verre te boven in courage / en behendigheyt in 't handelen van de Wapenen ; dat aen hun vorige daden / en het gebouw van hare Casteelen en Vastigheden / genoegsaem af te nemen is.

Danckdagh;

Alles tot ons vertreck nu vaerdigh zijnde / soo hielden wy in het Slot Panakoke, als ooch op onse Oorloogs-vloot / een solemnele Danckdagh : Godt den Heer lovende en danckende voor soo grooten Victorie / die wy alhier door sijne bystant / en onse geringe Wapenen / verkregen hadden. Daer op toen alle de Lant-militie (behalven ruym vijf hondert mannen / ter bewaringe van het Slot geschicht) nae den Heer Truitmans Vloot vertrochen. Vier Schepen wierden geordonneert hier te blyven / om tot versterckingh van het Casteel / als ook door over en weder te krupssen / de Portugesen en Makassaren een vijl op de neus te setten. De Anckers van alle de andere Schepen toen zijnde gelicht / vertrochen van 't groot Celebes, en 't Koninckrijck Makasser, onder het donderent gelupt van 't grof Canon ; 't welck tot een Bon Voyagie, eerst van het Koninckelijcke Slot Samboupo, toen ooch van onse Sterckte Panakoke, en daer op van alle de Nederlandse Schepen / ordentelijck wierde gehoort ; 't welck onder een aengenaem gelupt van Trommelen en Trompetten / heel vrolijck in onse ooren klonck ; doch niet te behaegelijck / maer ontsaechelijck / in de ooren der Portugesen en Makassaren ; die nu genoeghsaem honden hooren / dat onser noch de voornaemste

en het vertreck der Nederlandse Vloot.

Salutatien.

mate-

materialen niet en ontbraecken; om haer wandelijck / of oock anders te begroeten.

Wy ten tweeden mael aen d'Eylanden Tanakeke zijnde gekomen; hebbende by ons de Makaſſerſe Geſanten / met hare wonderlijcke Schepen; ſoo verlieten wy den Heer Truitmans, die met de bequaemſte Schepen de coers en reyſe naer 't Coninkrijck Byma nam; om dan voorts van daer de ſteven nae Solor en Tymor te wenden. Wy ſetten het toen met alle de andere ſwacke Schepen (de welcke in de quartieren van Amboina, Tarnaten, en Banda afgeſlooft waren) onder de Vlagge van den dapperen Heer Admirael Johan van Dam, naer 't lange gewenſchte Batavia. Doch de Makaſſerſe Geſanten bleven noch aen d'Eylanden van Tanakeke ten ancker leggen; dan ſouden met hare Schepen / die geen hol water houden verdragen / de bunege ſpringh-tijt over zijnde / op 't ſpoedigſt volgen. En wy / de goede Wint waernemende / zeylden voort: paſſeerden het kleyn Eylandeken Lubock; kregen de kuſt van Java in 't geſicht: en quamen haeſt / met een loutere voortgangh / op de Rede van de Javaenſe Stadt Japare ten ancker; daer wy verhoopten eenige ververſſinge te bekomen / om ons doch wel / voornamentlijcke de ſiecken / die wy van d'andere Schepen hadden overgenomen / als oock de onſe / een weynigh te verfriſſchen. Maer vonden voor ons (op dat niet nader en ſouden komen) de Boom en Haven der Stadt geſlooten; en men ſtelden ſich tegen ons in poſture: alſoo de Nederlanders de ſtadt Palimban (op d'Ooſt-kuſt van Sumatra zijnde gelegen) verovert / en t'eenemael hadden gerruineert; om dat deſſelfs inwoonders twee Nederlandſe Schepen trouweloos overrompelt / en 't volck ter neder gezabelt hadden. Doch wiert onſe revengie by den Keyſer of Mataran van Java (die ſich als Beſcherm-heer van Palimban oordeelde) verheerdelijck opgenomen: ſtuerende nae Japare een ſtriet bevel / met orders / geen Hollanders in de ſtadt te laten komen / op pene van 't leven; veel minder deſſelfs Schepen met ververſſing en proviande te beſorgen. Dus wy te vergeefs alhier ten ancker zijnde gekomen / de ſelve dateliyck wederom lichten / en verlieten het verſtoort Japare; daer de queſtie wel haeſt bygelept was. En ſtevende / om de Keys te voorderen / voort langs 't hooge Landt van Java, met een goede Wint / ſtroom / en gewenſchte voortgangh; continuerende / tot dat voorſpoedelijck / en heel wolyck / voor het beroemde Batavia quamen aen te landen. Hebbende in dit avontuerlijck ſpeel-reysje nae Amboina, en door het meerendeel der Ooſterſe quartieren van Ooſt-Indien, ontrent ſeventien Maenden geconſumeert / en van Batavia geweeſt: ſchuldigh zijnde / om den Almogenden te loven en te danchen / voor ſijn genade en vaderlijcke beſcherminge / te mywaerts betoont; dervoegen / dat noyt geen ſiecktens of quellingen (ſelfs in 't midden van ſoo veele ſwarigheden en ongemacken) mijn leemen Hut hadden beſtormt.

Met onſe komſt op Batavia, wierden wy op deſſelfs Rede / wel by de vijftigh Schepen geteld; doch in den aenſtaenden nacht vertrock een Vloot van twaelf kloecke Oorlogh-ſchepen / onder de Vlagge van den Heer van der Laen, nae 't Noorden; om de ſtadt Macouw, ofte Macao, de Portugeſen (waer 't doenelijck) te ontwringen. Verſtonden wy oock / hoe dat op Batavia, over de Victorie van Makaſſer, niet alleen met het rontom afloſſen van 't groff Canon / en met het aenſteecken van papiere Lantarens langs Wallen

Komſt aen Tanakeke:

van waer de Heer Truitmans naer Biema, Solor, en Tymor vertreckt.

Komſt op de Rede van de Stadt Japare.

Onluſt des ſelfs met de Hollanders, en waerom.

Des Schrijvers tweede komſt op Batavia.

Danckdagh, en Vreugdevieren aldaer.

en Straten / oock op de Schepen / en 't branden van Pick-tonnen / mitsgaders Vertooningen / Speelen en Vuur-wercken der Chynesen, groote vreugde getoont / en lustig gezegeviert was; maer dat oock noch daer-en-boven / naer alle de Nederlantse Steden / Kasteelen / Vastigheden / Logyen en Cantoren / alom in de quartieren van Asia gelegen / soude belast en ordere afgesonden worden / dat men over dese lang-gewenschte Victorie / Zege-vyerende soude triumpheeren; op dat oock in vreemde Koningrijcken / den florisanten staet der Nederlantse Maetschappy, te meerder glantz / luyster / en aensien mochten bekomen.

Komst der Makasserse Gesanten op Batavia.

Ondertusschen quamen nu de Makasserse Gesanten / met haer vier wonderlijcke Schepen / op de Reede van Batavia te belanden; de welcke van den Heer Johan van Dam, en andere Heeren Gecommitteerden / aenstonts verwellekomt wierden / en genoodight om met haer / in des Compagnies cierlijcke Schep-praeuwen naer Lant te varen: 't welck aenstonts geschiede; quamen in de Rivier / en wierden / in 't voorby passeeren / van het Batavias Casteel / met ettelijcke schooten uyt grof Canon verwellekomt / en voorts te midden door de voortreffelijcke stadt Batavia, buyten de Nieuwe Poort geconvoyeert; daer tot haer verblijf een lustige Hofstede / met schoone vertrecken / Bogaerts / Hoven / en Plantagien verciert / bequamen / staende maer een weynigh buyten de Stadt / ende langs heen den klaren Oever der vermakelijcke Rivier van Jacatra; alwaer dese bruyne Gesanten van Makasser, met alle haer treyn en gevolg (die ongemeen groot was) haer verblijf quamen te nemen / om voorts bequame tijdt en gelegentheyt af te wachten / dat haer Ed: den Heer Gouverneur Generael en Raden van India, audientie soude komen aen dit Gesantschap te vergunnen.

Worden heerlick ontfangen.

Optreck der Batavise Burgerye.

Korts daer aen sagh men de Edelmoedige Burgerye der Stadt / en die van het braef Casteel Batavia, waer onder de voornaemste Officieren der Schepen / als Opper- en Onder-kooplieden / Boeck-houders / Chyrurgijns / Schrijvers / en andere / wierden getelt / seer treffelijck in de Wapenen / te voorschijn komen / treckende cierlijck en seer fraey in ordre / door de voornaemste Straten en Wijcken der stadt Batavia, tot dat op 't ruym en deftigh pleyn voor 't Stadthuys waren geavanceert; daer na de jaerlijckse gewoonten / andere Officieren over de Batavise Burgerye wierden verkooren; en van daer toen wederom naer 't Casteel gevordert zijnde / trocken driemalen rontomme het deftigh pleyn / voor 't Hof den Ed: Heer Generaels Johan Maetsuycker; daer tot een besluyt van dese fraye actie / door de Musquettiers / driemael salvo wiert geschoten / met een antwoort uyt grof Canon van het Slot Batavia. Waer over de Gesanten van Makasser, en die van de Koninginne van Achin, dit hebbende aengesien / haer vol verwondering quamen te betoonen.

Augustus 1660.

De Makasserse Gesanten verkrijgen een billicke Vrede met de Nederlanders;

De Makasserse Gesanten kregen wijders / tot verscheyde mael / audientie / daer het vordere soo wel succedeerde / dat eerlang een eeuwig-durende vrede / met des selfs Koning / en sijne Geallieerden en Bont-genooten / wierde geslooten; soo ten voordeel voor de Ed: Maetschappy, als oyt de Hoofden en Deel-genoten van dien / tegenwoordigh hadden konnen wenschen. Soo dat de Voorstanderen des selfs / oorsaeck vonden / om onse verkregen victorie vry noch hooger / als in 't begin / te estimeeren.

en die, wegens trouw-

Evenwel hebben tzedert de trouwloose Makassaren, al wederom hare bedrie-

dziegelijcke bpleympen / wzede woozden / en meyn-eedige ſchelm-ſtucken / te-gen d'onſe aen gebangen / en met ſchzickelijcke tyrannigen aen de Nederlan-ders te begaen / de Wzede gebzoken : onſe Natie / de welcke van verongeluckte Schepen / onder de Jurisdictie van Makaſſer zijnde belant / en aldaer hun toevlucht hebbende genomen / tegen 't recht van allen valcken / doot ge-ſlagen / en goddeloos vermoozt ; hun roverpen ook alom plegende / waer op een voozdeelige wijſe de Nederlanders konden achter halen : en machtige Oozlogs-vlooten toegeruſt ; onder anderen ook na 't Eylant van Botton, daer in het jaer van 1666. met tien duyſent gewapende mannen / aen Lant gevallen zijnde / onſe Nederlantſe Caſteelen en Vaſtigheden belegerde / en met een ſeer ſtoute furie (als verwoede Leeuwen en Tygers) quamen te be-ſpringen. Doch den Heer Admirael Cornelis Speelman, van Batavia met ſchepen en volck derwaerts heen geſonden zijnde / ſpeelden ſoo met deſe wzede-bzeechers en ſtoute beſpzingers / dat de Makaſſaren een groote nederlaeg be-quamen. Continuerende deſen Oozlogh tot den jare 1667. als wanneer den Koning van Makaſſer, dooz gewelddige nederlagen geparſt / de wzede weder-om met d'onſe heeft verkregen ; doch andermael die trouwloos dooz de Ma-kaſſaren gebzoken zijnde / heeft den Almogende / de rechtvaerdige Wape-nen van de Ed: Compagnie, onder het bloek belept van dien dapperen Speel-man, ſoo believen te zegenen / dat onſe lang-getergde Batavieren, in 't jaer van 1669. na veel hebige ſtozmen / furieuſe reſcontres / en langdurige bele-geringen / niet alleen het machtigh Koningzijck van Makaſſer, met alle des ſelfs Caſteelen en Vaſtigheden ; maer ook alle de naburige Koningzijcken / die met Makaſſer quamen aen te ſpannen / t'eenemael onder haer Gebiedt en Maght bekomen hebben : ſoo dat dit machtige Celebes, en alle de naburi-ge Eylanden in 't Ooſten / onder de gehoozſaemheyt der Ed: Maetſchappye zijn gebzacht.

loosheyt der Makaſſaren, alle des ſelfs Koningrijcken, Eylanden, en Vaſtigheden in hare ſubjectie.

Eynde van 't eerſte Boeck der Ooſt-Indiſche Voyagie.

WOUTER SCHOUTENS
Ooſt-Indiſche
VOYAGIE.

TWEEDE BOECK

Eerſte Hooft-ſtuck.

Den Schrijver vertreckt ten tweedemael van *Batavia*, Noortwaerts na het Koninckrijck *Arakan*. Paſſeeren de ſtraet *Sunda*, *Linie Æquinoctiael*, en d'Eylanden *Andamaons* en *Nicobaren*. Worden van een geweldige ſtorm, den *Olyphant* genaemt, beſprongen. Sware Zee-noodt, Perijckel, Verloſſing, en aenkomſt in de groote Rivier van 't Koninckrijck *Arakan*, en vorder opwaerts tot in de *Bandel*, *Salutatien*. Komſt der *Sicken* of Koninckliycke Raetsheeren aen 't Boort des Schrijvers. Deſſelfs hoogmoedigheyt, kleeding, bedrijf, begeerlijckheyt, en ſtatieuſe wederkeeringe naer het Hof.

Ongeſtadigheyt van des menſchen leven.

WEynigh ruſt is by den Menſch/in deſe ongeruſtige woelige Werelt te vinden. De ongeſtadigheyt van ſijn dagen/ zijn het woelen der variabele water-baren des grooten Oceaens gelijck/ een gedurige Ebbe en Vloet/ van hommer/ ſorg en wederwaerdigheden/ doen hem hobben en tobben/ en drijven hem voort tot aen 't eynde van ſijn leven. Van buyten komen hem dagelijcks ontelbare perijckelen te beſpringen: d'inwendige paſſien overrompelen menigmael ſijn ziele. De redelijckſte ſelfs worden door hun eygen genegentheden vermeeſtert/door begeerlyckheden verlept/ en van de ſchoon-blinckende werelt overheert. Somma/ de menſchen kinderen worden bevonden wiſpelturige Schepſelen/ en ſeer veelderley van aert te zijn.

Sommige ſouden/ door gene middelen/ uyt haer Wooning en Vaderlant/ veel minder tot op de groote wateren komen worden getroont. Andere wederom/ worden uyt een gewenſchſte ſtaet/ en goede gelegentheyt/ door een groote begeerte/ om d'Uytlantſe wonderen te ſien/ onwederhoudelijck derwaerts heen getrocken. En wonderlijck is 't/ wanneer in den ſwacken menſch/ de Reys-luſt over ſijn andere paſſien d'overhant heeft verkregen; dan vint hy hem lichtelijck/ door ſijn te krachtige drijften/ dryftigh geraeckt; en uyt een geruſtigh leven/ tot een onvermydelijck back van ongeruſtigheden gebracht/ en ſijn gemach in 't grootſte ongemach verwiſſelt; ja de ſoete

Reys-luſt, een krachtige paſſie van de ziel.

weel-

weelden in bitter verdriet/ de nieuwsgierigheyt in gevaer/ het Lant in Zee/ de vryheyt in ſlavernij/ de ruyme lugt in een enghe teerighe en ſmeerige Schijp/ het bedde in een planck/ de Wijn in water/ het broot in ſteen/ en de geurige ſpijs in't ſtinckend vleeſch verandert: ſijn oogen en ooren genieten niet meer het ſoet ſijns Vaderlants; maer al wat een grondeloos diep en woeſte zee/ voor ſchrickelijckheden konnen verſchaffen. De Reys-luſt waerlijck is een krachtige paſſie van de ziel/ de welcke den ſwacken menſch kan trecken tot de alder-gevaerlijckſte zeen/op't hoogſt der hemel-hooge Bergen/in d'angſt-valligſte Wilderniſſen/ ja tot aen het eynde van de werelt/ daer ſelfs geen levendige ſchepſelen konnen beſtaen; verwinnende dinſenden van rampen en moeyelijckheden; de welcke anders onmogelijck waren om door te ſtaen.

Mijns belangende; als ick van de moeyelijcke reyſen van't Ooſten/ en 't eerſte in ſeventien Maenden wederom op Batavia was belant/ beſocht ick van ſtonden aen de vrienden en goede behenden/ die my/ met een ſonderlinge betooninge van affectie/ verwelckoomde/ en vriendelijck ontfingen/ bewijſende my (benevens een goedt onthael) een onverdiende gunſt en gewenſchte teeckenen van een groote genegenthеyt. Maer dit konde noch evenwel mijn Reys-luſt niet bedwingen/ veel minder het verlangen uytbluſſchen/ om naer andere Quartieren van Aſia oock een reyſe te mogen doen/ om meerder vreemdigheden en wonderen te aenſchouwen. Maer ons Schijp/ van wegens de moeyelijcke rechten in't Ooſten/ vuyl/ leck/ en ſeer ontramponeert bevonden zijnde/ diende gekielhaelt en behoorlick eerſt gecalafact/ eer dat bequaemheyt konde verſchaffen/ om wederom Zee te kieſen. Daerom was het Eylandeken Onruſt, drie mijlen van Batavia gelegen/ ons eerſte voor-landt: weerwaerts heen vertrocken/ daer men alle gedevaliſeerde Schepen/ der Ed: Compagnie (volgens de bequaemheyt des Eylants) heen zend/ om vertimmert/ gekielhaelt/ ofte gerepareert te worden: daer een goet getal Timmer-lieden/ Smits/ en andere/ daer toe bequaem en dienſtigh/ niet alleen zijn geordineert; maer oock woonachtigh zijn; de welcke onder een ſtrickte beſtiering/ dagelijcks haer genootſaeckt vinden/ om ſigh ſelfs derwegen te oeffenen/ dat genoegſaem ervaren/ dat den naem van Onruſt, niet niet te vergeefs aen dit Eylandeken is toegepaſt. Wy dan alhier oock aengelant zijnde/ was het onſe Matroſen haer eerſte werck/ alle de Scheeps-beſlommeringen te loſſen/ en't Schijp t'eenemael ledigh te maken: waer op de Timmer-lieden haren woeligen arbeyt quamen aen te vangen/ terwijlen wy dagelijcks op't Eylandeken Onruſt ons vermaeck genoten/ en ſomtijts een kleyn toghjen naer Batavia deden. Doch ons volck met het kielhalen nu beſigh zijnde/ ſoo quam den Schijppers jongſte ſoon/ door een aelwaerdigh klimmen/ te vallen/ en ſijn been te breken; dogh wiert (door Godes hulp/ en mijn vlijt) voorſpoedigh geneſen. Eyndelijck wederom klaer geraeckt/ vertrocken; en op Bataviaes Reede gekomen zynde/ kregen van ſtonden aen order en laſt/ en lading/ om een Voyagie naer het beroemde Koningrijck Arakan te doen/ ontrent ſes hondert mijlen zeylens van Batavia zijnde gelegen: dat een reyſje was na mijn ſin/ de welcke met mijn Reys-luſt t'eenemael ſcheen te accordeeren. Klaer geraeckt zijnde/ namen ons afſcheyt van de vrienden/ en vertrocken op den 12. September anno 1660. van Batavia, met drie Schepen/ altemael zijnde na 't Koningrijck Arakan gedeſtineert; namentlijck/ wy met Haſſelt als Admirael/ de

Des Schrijvers luſt, om andere Landen in Aſia te beſien.

Vertreck na Onruſt, een Eylanden, niet verre van Batavia.

Dienſtig om de ſchepen te kielhalen, en te kalaſaten.

Arakan, een Koningrijk, ontrent 600. mijl zeylens van Batavia gelegen.

Sept. 1660.

Den Schrijver ſijn reyſe derwaerts heen.

de Hollantſe Remedia, door ons op Makaſſer verovert / en dan noch het Vrymans Scheepje, dat eenen Willem van Hoorenbeeck, van Haerlem / voerde.

Komen in de ſtraet Sunda.

Paſſeeren de ſtadt Bantam.

Wy paſſeerden / met een ſeer aengenaem lieffelyck weer / de Vooght en Hooftſtadt van het Koningryck Bantam, en quamen in de Straet of engte van Sunda, daer drie Hollantſe Schepen ontmoeten / willende naer Batavia; waer van het eene van Cabo de Bon Eſperance quam / zynde voorder geweeſt om het Eylandeken S. Helena Nova op te ſoecken: dan ſulcks niet hebbende konnen vinden / onverrichter ſake wederom herwaerts aen gekeert.

S. Helena Nova te vergeefs geſogt.

Het Eylant Dwers in de Wegh, en waerom ſoo genoemt.

Doch wy voort-zeylende / paſſeerden de altydt-groene vermakelyſche Eylanden Dwers in de Wegh, alſoo genaemt om dat het in de voornaemſte engte van Sunda leyt / en verder heen weſtwaerts / Krakatouw, Zibbeſee, en Poele Besje, of Yſer Eylandt genaemt / altemael 't meerendeel onbewoont / en tot aen haer opper-kruyn met Wildernisſen en dichte Boſſchagien zynde beſet. Spoedigh dus buyten de Straet / en in volle Zee geraeckt wiſende / ſette de cours / met een gewenſchte zuyd-ooſtelyckе wint / en goede voortgang / weſtwaerts heen / tot dat vyf dagen en ſoo veel nachten aldus geſtevent hebbende / ons ontrent hondert en vyftigh mylen / buyten de Straet van Sunda, en t'zeewaerts meenden geavanceert te zyn; van waer toen noort-weſt / en hoyt daer aen t'eenemael noorden quamen de cours te wenden. Maer kregen nu ongemeen duyſter en doncker weder / waer door by nacht van de twee andere Schepen / onſe Mackers / afgeraeckten. Paſſeerden alsdoen / naer giſſing / de Zon en Linie Æquinoctiael; en voorder heen na het noorden zeylende / quamen (ſonder land te ſien) tot in de Bengaelſe Zee, de Golf van Bengale genaemt; daer dagelyckſs hevige Travaden / geweldige ſtorm-winden / en donckere regen-buyen moſten uytſtaen. Geraeckten aldus / naer giſſing (niet ſonder veel perykelen en gevaren) voorby de Eylanden van Andamaon, en die van de Nicobaren. De variable / doch meeſt ſtormachtige winden en buyen toen ruymer bekomende / maeckten een ſnelle voortgang; ſoo dat ons eerlang op veertien graden / of ruym twee honderd mylen / benoorden des werelts middel-lyn giſten. Setten de cours daer op noort-ooſt heen / met een geweldige holle Zee / dyſige lucht en ſware regen-buyen; ſoo dat geen heughelyck light / van Zon of Maen / en konde bekomen / om hoogten of peylinge te verkrygen / ten eynde wy eenmael mochten ervaren / waer dat wy na ſoo veel dagen en nachten zeylens / waren heenen belant: want alles quam op een blinde giſſing voort te gaen; en meenden wy nu niet verre van 't Land te zyn / aldaer ons een goede uytſight was bevolen / om niet ſchielick (inſonderheyt 's nachts) op de veelvuldige klippen / zanden of ſtranden / (daer van niet verre konden zyn) te verzeylen / en deerlick door een ellendige ſchip-breuck te vergaen / noch ontrent tſeſtigh mylen binnen twee dagen en nachten / noort-ooſtwaerts hebbende gevoordert; en konden alsdoen noch anders niet / dan dicke donckere wolcken / en een onſtuymige Zee bekennen / die met malhanderen t'eenemael ſcheenen vereenight te zyn / en ſoo de bekommerlyckе vaert noch te gevaerlicher maeckten.

Komen in Travaden, ſtorm en onweer.

Langduryge dyngheyt.

Uytnemende perycke-len,

Maer de perykelen namen noch toe / en insgelyckſs de raſende zuyd-weſte winden / die ſeer vreeſſelick quamen op te ſteecken / met een verſchrickelicke holle zee / dienſs woedende water-baren ons na het laegh en kliprych voorland van Arakan, Bengalen, of Pegu, quamen te bonſen / daer wy niet machtigh waren de lager wallen te ontworſtelen: ſoo wanneer dit langduryigh

Op de kuſt van Arakan geleden.

durigh Tempeest continueerden. Dus dorsten wy nu niet verder zeylen; en daerom alles (behalven 't schover-zeyl) ingenomen hebbende/ leyden het met de voor-steven na de wint; en lieten het Schip op Godts genade drijven. De nacht quam wederom aen; die/ even gelijck de voorgaende/ soo doncker was/ dat men niet anders dan het glinsterigh schuymen/ der stortende Water-golven/ konde bekenne; van de welcke dat wy soo vreesselijck wierden geslingert en gesolt/ dat de stoutsten haer selfs in groote verlegentheyt vonden: te meer/ dewijl toen alles in soodanigen storm quam te veranderen/ dat wy genootsaeckt waren die voor den jaerlijcks komende Olyfant te erkennen.

Drijven op Godts genade.

's Jaerlijcks in de Maenden September, of October, komt gemeenelijck in de Bengaelse Zee/ een schrickelijck Tempeest den kinderen van Nephtum bespringen: de welcke nu eens de kust van Arakan, dan Tanassery, Pegu, Bengalen; of aen de west-kant de kust van Oryxa, en Coromandel bestormt. Vervogen dat de hemel-hooge Water-golven/ door hun verschrickelijck storten/ rasen en bonsen/ de lager wallen doen dreunen en beven. Geen Anckers kunnen de Schepen houwen; die/ by een lager wal geraeckt zijnde/ nootsaeckelijck op de rampsalighste wijse moeten vergaen. En daerom wort dit geweldigh Tempeest/ by swarten en blancken/ den Olyfant genaemt.

Olyfant, een storm die 's jaerlijks komt: en waerom so genaemt.

Wy dan nu in dees donckere nacht dese storm bekomende/ konden niet beter doen/ dan het Schip/ als verhaelt/ te laten drijven: en vorder in dese perijckelen/ ons in Godes almogende protectie te bevelen. Den Oceaen begon des middernachts sijne woedende Golven soo te verheffen/ dat de selve menighmael Schip en Volck bedeckten; waer door onse vlijtige Bootsgesellen werck hadden/ om het invliegende water uyt te mannen/ en met pompen en balyen haer best te doen; of souden anders wel haest gesoncken hebben. Evenwel was de meeste vrees voor de Klippen/ Rotzen/ droogten en bancken/ die voor de groote Rivier van Arakan, en langs heen der selver Kust gelegen zijn; daer wy meenden niet verre van af te wesen: waer op in sulcken hevigh Tempeest vervallende/ seeckerlijck waren vernielt geweest. En waerlijck/ onse vrees/ bekommernis/ en voorsichtige devoiren/ wierden niet ydel bevonden; veel minder de gissing/ die onsen ervaren Schipper/ en brave Stuerlieden hadden gemaeckt: want bevonden ons kort nae middernacht/ wanneer de storm begon een weynigh af te nemen/ soo dichte by de lager wallen van 't vaste Landt/ dat met ons dieploot de gront/ en 's morgens de Arakanse Kust vernamen. Dus dienden het hier met ons niet nader/ of waren met Schip en alle de Menschen gesneuvelt/ en seeckerlijck vergaen; dan nu begon de storm te stillen: de donckere wolcken (soo lang als in malkander geslooten) scheurden van een/ verdreven/ en wierden voorts door de langh gewenschte lieffelijcke stralen der Zon geconsumeert. De wint liep om/ en keerden nae 't Noorden; soo dat de verstoorde Zee voorspoedigh quam te bedaren.

Worden van dese Olyfant besprongen.

Sware Zeenoot.

Bekommerlijck hert.

Worden verlost.

Sien het Lant van Arakan.

Bekomen goet weer.

Desen rasenden Olyfant komt 's jaerlijcks ordinaer in 't eyndigen van de zuyder regen Mosson; die van de maent April af hebbende geduert/ en scheydende in September, of October, gemeenelijck met soo fellen storm/ als dan de fooy beset; en sulcks over zijnde/ siet men van October, tot in April of Maert, niet anders dan aengenaem/ lieffelijck/ en helder weer te gemoet.

't Welck wy nu oock remarquerende / soo bevonden; want kregen nae soo veel suckelingh / storm / tempeesten / mist / nevel / en regen-buyen / nu lieffelijck weder / en sonne-schijn / met een gewenschte wint / en effen Zee: soo dat wy van den dooden wederom schenen verresen / en levendigh geworden. Dies loofden wy onsen genadigen Godt / voor sijn beschermingh / en gantsch Vaderlijck beschut; de welcke ons even als metter hant / door soo veel duystere Nevel-buyen / donckere Wolcken / harde Winden / en holle Water-baren / hadde geleyt / en oogen-schijnlijck by gewoont: want vonden ons nu in dese morgenstont recht voor de groote Rivier van 't Koninckrijck Arakan vervallen; die wy inzeylende / ontrent achtien mijlen landewaerts in op moesten. Sagen des middaegs twee Schepen / die wy in 't naderen / onse mackers bevonden te zijn. Hier scheen de vreugt en vrolijckheyt weer te leven; alsoo wy niet weynigh om malkander bekommert waren geweest. Quamen gesamentlijck onder het Eylant Butting; daer wy door een snelle stroom / die uyt de Rivier quam / moesten anckeren.

De Schepen geraecken wederom by malkanderen.

Hier lieten wy stracks de Prince Vlaggen waeyen / om de Arakanders met ververssing aen boort te locken; die / siende dat wy Nederlanders waren / quamen noch dien selven avont met een groote Canoa aen de Schepen: mede brengende Hoenders / Eyeren / Visch / en andere proviande / die sy voor een geringe prijs aen ons verkochten. Brachten ons volck oock een Weghwijser / of Loots / aen boort; die de Schepen tot in de Bandel, of by de Logye der Nederlanders soude brengen. Wy gaven de Canoa toen een kleyn Briefjen mee / om / voor heen varende / 't Nederlants Opperhooft onse komst bekent te maecken: blijvende met de Schepen des nachts in de mont der groote Riviere van Arakan ten ancker leggen.

De Arakanders komen met ververssingh aen boort.

Des morgens vroegh / wanneer den dageraet begon door te breecken / zeylden wy met een kleyn koeltjen innewaerts aen: passeerden heel dicht voorby verscheyde steyle Klippen en Rotzen heen / die in de mont van dese wijde Rivier gelegen zijn. Kregen tegens den middagh het luchjen uytter Zee; en benevens dien de opwaerts dringende vloet te baet. Vonden alhier 't vaer-water ontrent soo wijt / als 't Haerlems Buyte-sparen te zijn. En sagen ter wederzijts veel lustige Velden / schoone Lantsdouwen / en vruchtbare Bosschagien; daer langhs heen de Arakanders hare vermaeckelijcke Steden en Dorpen stonden gebouwt. De Harders en Harderinnen waren hier lustigh in de weer / om hare Beesjens tot de vetste Klaver-wap te brengen. Verder heen sagh men hoogh-getopte Bergen / diens blaeuw-schijnende / doch in der daet heel groens opper-kruynen / den Hemel schenen te bereycken. En elders heen / soo verre men sien kon / schoone vlackten; oock lustige Valleyen / welcke met Vrucht-bomen aengenaem stonden beset. De Arakanse Visschers quamen ons oock aen boort; en setten haer vangst ons abondantelijck by. Vonden ons tegen den avont noch maer een kleyne mijl van 't Stedeken Oryenton te zijn: daer wy de ebbe bekomende / moesten anckeren / om het volgent dagh-licht te verwachten.

Komst in de groote Riviere van Arakan.

Desselfs hoedanigheyt.

Vermaeckelijcke Lantschappen.

Passeeren het stedeken Oryenton;

Des anderen daegs / toen d'afgelopen ebbe geyendight was / lichte men d'Anckers / en dreven in stilte met de vloet opwaerts aen; passeerende Oryenton, als oock desselfs Pagode, die seer heyligh by de Arakantse Heydenen wiert geëstimeert: en daerom quamen dees Indianen, in dit Oryenton dagelijcks hare Gebeden / Offerhanden / en vordere Godtsdienstigheden te ver-

dat seer heyligh by den Arakanderen wordt geestimeert.

A de Kleeding van 't arrabanse mannen C arrabanse pagoden
B arrabanse speel vaertuigen D buffel hoeders die met de buffels dus over de revier weten te komen

verrichten: komende reysen van oost en west / om herwaerts aen een heylige Pelgrimagie te doen. Wy dese heylige plaets voorby geraeckt zynde / kregen een goeden wint; en avanceerden naer wensch / tusschen veel groene Rijs-velden / en schoone Landeryen door: passeerende volck-rycke Dorpen / die vermaeckelijck waren om aen te schouwen.

Tegens den avont quam den Heer Geraert van Voorburg, Opperhooft van de Nederlandse Comptoiren / in 't Koninkrijck Arakan, met sijn Lackno, onser aen boort gevaren; en hieten ons welkom in dit lustigh Landt. Wy ontfingen hem / en sijn gevolgh / onder 't los-branden van 't grof Canon; en boden haer aen een goet onthael / en vriendelijck tractement. De nacht aenkomende / namen het zeyl-tuygh in / om soo langh als 't doncker was te rusten: peurende 's anderen daegs weer voort; soeckende (soo veel doenlyck) t'avanceeren; tot dat wy nae twee dagen zeylens / opwaerts aen / tot by de Logye van de Nederlanders, tot de volckrycke Bandel, de Anckers lieten vallen.

Geraert van Voorburg, Opperhooft der Hollandse Logye, komt aen boort.

Aenkomst in de volckrijcke Bandel:

Hier maeckten wy achter en voor de kabels en touwen aen Huysen en Wooningen vast; vonden ons hier maer een groote myl van de Koninckrijcke Hooft-stad Arakan; en ontrent achtien mylen landewaert in / te midden in 't Koninckrijck Arakan te zijn. Daer wy nu met de Schepen onse verblijf-plaets kosen: en vonden alhier de Rivier so naeuw te zijn / dat met laegh water achter malkander / als in een kil / ter nauwer noot vlot konden leggen; zijnde met hoogh water maer een Scheeps-lengte wijt. Leggende hier dervoegen tusschen Dorpen / Huysen en Velden in / dat nauwelycks 't water konden sien; dienvolgens heel vermaeckelijck. Invoegen dat wy wel haest / de moeyelijckheden op reys geleden / quamen te vergeten.

daer de Schepen aen de Huysen en Woningen worden vertuyt.

Hoedanigheyt van de Bandel.

De Schepen aldus vertuyt en vast gemaeckt hebbende / schooten (volgens d'ordinare wijs) het grof Canon rontom ordentelijck los; sulcks doende niet alleen tot bewijs van vreughde-teeckenen onser Bon Voyagie, maer oock / om (volgens de gewoonte) hier door sijn Koninckrijcke Majesteyt van Arakan hier door te saluteeren: die het ontsaechelijck gebons in sijn Vorstelyck Pallais genoeghsaem hooren kon; vermits het donderent geluyt / met wonderlijcke slagen en weer-galmen / door de Bergen en Valleyen klonck en dreunden. Daer op (tot een bewijs van 's Konings vrientschap t'onswaerts) alle de Zicken, en Raets-heeren des Konings / uyt den naem van sijne Majesteyt / onse Opper-hoofden quamen aen boort te verwellekomen; 't welck op dusdanigh een wijse geschiede:

Salutatien met grof Canon.

De Zicken, Rijks-raden van 't Koninckrijck Arakan, komen aen 't Schip des Schrijvers.

De lieve Son was nauwelijcks met sijn heldere glans en lieffelijcke stralen boven den Orisont geresen / of wierden de snedige Jelyassen, of Roey-galleyen des Konings gewaer: die met veel wonderlijcke Vlaggen / Topstanders / en Wimpelen; onder een aengenaem geluyt van Pijpen / Trommelen / en Schalmeyen / ordentelijck tot ons quamen genadert. Derhalven wy van stonden aen het Canon vervaerdighde; en lieten oock alle de Vlaggen en Wimpelen waeyen / en lustigh op Trompetten blasen; om soo groote Personagien wel en behoorlijck te ontfangen. Wy hadden met ons Schip de Brieven en Geschencken / van sijn Ed: den Heer Gouverneur Generael op Batavia, aen den Koninck van Arakan behoorende / mede-gebracht; voerende daerom / als Admirael / de Vlagge van boven. Dies de gemelte Koninckrijcke Galleyen ons alleenlijck quamen aen boort geroeyt:

Ielyassen, of Arakanse Roey-galeyen.

doch heel manierlijck op een hoofse wijse. De grootste Sick, wesende de voornaemste Personagie / welcke naest den Koninck (gelijck als wierde bericht) het Rijck regeerden / quam d'eerste met sijn Gallap (die heerlick was verciert) aen Boort / en tradt met een ontsaghelick wesen / heel stemmigh over; waer op d'andere Sicken, Raets-heeren / Grooten en Edele van 't Koninckrijck Hof / ooch altemael na met parade, uyt hare verrierde Jehaslen, te voorschijn quamen / en traden ordentelick over: wierden heel vriendelijck / door den Heer Voorburg, en onse Opper-hoofden ontfangen / verwelckoomt / en tot in de Cajuyt gelept; onder de wolicke salutatien van het grof Canon / van 't onse als ooch van d'andere Schepen / dat nu rontom (tot een bewijs van vreugde en wellekoomst) aengesteken wiert.

Aflossinge van 't grof Canon.

De Sicken hun groot gevolg.

Alle dese Arakanse groote Personagien / wierden van sulcken menigten Hovelingen / Staethouders / Schrijvers / Lachayen / Lijf-eygen en Wapendragers gevolgt / dat het binnen scheeps-boort van alle de menschen krioelden. En alhier kommen de vreemdigheden van andere Natien nu beginnen / en haer staut / kleeding / ommegang / zwier / en wonderlijcke manieren / aenschouwen / de welcke wy bevonden aenmerckens waerdigh te zijn. Wy stonden met de Stuur-lieden boven op 't half verdeck des Schips / om de actien deser volcken op het naeuwkeurigst te beoogen. Als eenige deser hooghertige Heydenen / en misschien noch maer de schrijvers en oppassers van de voornaemste Sicken, onder 't gemelde Verdeck / en over de Stuur-plegt / willende na de Cajuyt gaen / en ons siende / haer grootelicks over sulcks toonden gebelgt te zijn / en gelijck als uyttermaten geaffronteert; vragende aen den Heer Voorburg, Opper-hooft onser Natie: Waerom dat men haer soo weynigh quam te respecteren, dat selfs sijne slaven (wijsende op ons) de plaets betraden, onder de welcke sy, die sulcke groote Meesters waren, mosten door passeeren? Waer op ons Opper-hooft haer seer vriendelick by der handt genomen hebbende / onser ontschuldighde / seggende: Dat alhier vremdelingen waren, en dien-volgens de costuymen des Lants onkundigh. Waer op hem tot ons waerts keerende / ons saghjens in 't Nederduyts toesprack / seggende: Ey, mijne vrienden, treedt wat aen een kant, of komt beneden: want dese volckeren zijn van dien aert, dat niemant onder eenigh verdeck of brugge wil door passeeren, soo lang die van andere wort betreden. Dies wy ons aldus / d'oorsaeck deser ontstelteniss sijnde / van stonden aen van 't Verdeck beneden quamen / en lieten haer in sulcken pdelen glory / en opgeblasen hoogmoedigheyt / den vollen room behouden.

Belaghelijke grootsheyt der Sicken en haer gevolg.

Hare condi-tie,

Dese groote Personagien waren meest altemael bedaegde Mannen / dick en lijvigh van postuer; toonende een manhaftige ontsaghelijckheyt in haer gelaet: zijnde hoogdravende van woorden / ende vol trotse gesten in al haer actien: echter tegens d'Opperhoofden onser Natien / vriendelick en vol complimenten. Waren wel bruyn van huyt; maer niet geheel swart / als andere volckeren van Asia. Gingen altemael kostelick / na de wijse van dit moedigh en praghtigh Koningrijck gekleet; met sijne stoffe en zyde Cabayen. Haer klederen scheenen / door geurige en wel-riechende speceryen / uytnemende geparfumeert te zijn.

kleeding, en vracht.

De wederzyds Complimenten afgelept zijnde / wierden voorts dese Arakanse Grandes en Edelen / seer beleeft onthaelt. De brief / aen sijne Koninglijcke Majestept behoorende / quam voor den dagh; die in haer tegenwoordig-

digheyt / door onsen Schipper of Capiteyn / aen den Heer Voorburg over beyndight wiert / die de gemelde bezegelde Missive / overal (volgens de costuyme des Lants) ten toon droeg / tot een betuyginge van de continuatie der voor-heen beslotene Alliantie. Vorder wierden als doen dese Arakanse Edelen / en alleenlijck maer de voornaemste van den Treyn / yder met een geschenck van Peper / Nagelen / Foely / Musschaten en wat Caneel / en daer-en-boven een groote vergulde Boeck-spiegel vereert; daer over sy haer uytnemende vernoegt betoonden. Aenstonts sleepten elck als mieren / soo wel de Sicken selfs / als die wy meenden hare subjecten te zijn; ja de onmátige begeerlickheyt van desen laet-dunckenden Arakansen Adel / quam door soodanigen actie dervoegen uyt te munten / dat al haer vorigh respect by ons in roock verdween; dewijl nu bevonden / dat het dese groote Personagien / meer om 't geschenck / dan yet anders was te doen. De schenckagien met soodanigen yver dan nu aldus in de Jeliassen ingescheept zijnde / bereyde men alles wederom ten vertreck; de Opper-hoofden niet alleen van de Hollantse Logyen / maer oock die van ons Schip / maeckten haer insgelycks ten Landtogt vaerdigh / om de Arankanse Grandes te conduiseren / en de gemelde Missive (volgens d'ordinare wyse) tot in de Logye te brengen; om die daer in de respective Wooning van den Heer Gerard Voorburg, ter bewaring te laten verblijven / tot dat den Koning binnen de Hooft-stadt Arakan, in sijn Palleys / d'onse audientie soude vergunnen: op dat alsdan de Batavise brief / ende voor al de nevens-gaende geschencken (want sonder de selve soude het niet konnen geschieden) behoorlijck en met alle respect / aen de Koninglycke Majesteyt gelevert mochten worden.

Missive, van den Heer Gouverneur Generael Iohan Maetsuycker, aen den Koning.

Schenkagie aen de Rijks-Raden van Arakan gedaen.

Hun belaghelijcke begeerlikheyt.

De Heeren Sicken, Raets-heeren / en vordere Grooten / met alle den Treyn / Staet-houwers en groot gevolg / vertrocken dan wederom in de vorige Statie van ons Boort; en kregen andermael veel eerschoten met grof Canon: oock staken onse Opper-hoofden met haer naer Lant; doch om in dese gelegentheyt te vorderen / en nochtans met alle den Adel en Koninglycke Brief niet onder een brugge door te varen / sulcks te schandelijck achtende: soo stonden albereyts een goet getal kostelick-opgeprouckte Elephanten gereet en vaerdigh / om de Grandes, Opper-hoofden / en Brief / naer onse Logye (die niet verre was) heen te voeren. Altemael opgeseten zijnde / branden wy van ons Schip noch andermael rontom eens los / het welck alomme door 't Lantschap klonck; tot een betooninge / dat de Vrient- en Bont-genootschap continueerde. Waer op de Sicken, met al haer gevolg / en wonderlijck gesleep / toen verder heen van de Logye / naer de Hooft-stadt Arakan, en 't Koninglyck Hof / met alle de Elephanten / heel statieus vertrocken: zijnde alle de straten en wandel-wegen / daer quamen door te passeeren / met Arakanse Mannen / Vrouwen / en Kinderen / die voor kijckers dienden / gevult.

Vertreck,

en Statie daer in getoont.

Elefanten, en waer toe gebruyckt,

Het tweede Hooft-stuck.

De Maen vertoont hem bloet-root. Gebergde Nederlanders komen in 't Koninckrijck *Arakan*; en in een erbarmelijcken staet, aen het Boort des Schrijvers. Droevigh verhael der rampsalige Schipbreuk van 't Jaght *Choromandel.*

De Maen vertoont hem bloet-root.

WY vonden het in den volgenden avont volle Maen te zijn / als wanneer dit heerlijck Light sich t'eenemael bloedt-root quam te vertoonen / 't welck ontrent een uur lang duurde : waer op een Eclips volgde / die de Maen byna geheel verduysterde ; doch en duurde niet lang : want men sagh ontrent midder-nacht / die blinckent helder en aengenaem Licht / in volle glans wederom aen den Hemel schijnen.

Eclipseert.

Droevigh verhael van de rampsalige Schipbreuck van 't Jaght Koromandel.

Terwijl nu bequame gelegentheyt afwachten / dat het den Koning van Arakan mochte believen / de Nederlanders audientie te vergunnen / en de Batavise Missive en Geschencken te accepteren ; soo quam ons alhier een seer droevige tijding in d'ooren donderen / namelick / dat een Hollants schip / door storm / in Zee was omgeslagen / en verongeluckt / daer eenige hondert menschen van gesneuvelt / en maer weynige te rechte gekomen waren ; dat dese gebergde Nederlanders goet Peguaens wisten te spreecken / en diergelijcke omstandigheden meer. Doch konden wy sulcks / om redenen / qualick gelooven ; dan vonden eerlange / dese droevige tijdinge / niet dan al te waer te zijn. Want den 22. October quam ons / des morgens vroeg / den Opperstuurman van 't verongeluckte Jaght Choromandel, met negen van sijne gebergde Maets aen boort / en wisten het voornaemste van haer rampsalig ongeval / te verhalen / als volgt:

Negen Man komen aen 't boort des Schrijvers.

Het Iaght Coromandel steeckt met ontrent 500 Menschen, van Paliacatte, nae 't Koninckrijck Pegu.

Datse met het Schip Coromandel, den voorleden maent September van Paliacatte, op de beroemde kust Coromandel gelegen / waren vertrocken / om van daer een Reyse naer 't Koninckrijck Pegu te doen ; zynde vol gepropt van Passagiers / namentlijck wel vyf hondert Menschen ; die in verscheyden Natien / als Koromandelders, Persianen, Mooren, Bengaelders, en Peguanen bestondon : de welcke 't meerendeel met haer geheele Familie / Vrouwen / Kinderen / Slaven en Slavinnen / voor Passagiers (en onder 't beleyt der Nederlanders) de Reys aenvingen / om in het Koninckrijck Pegu, hare Commercie en affaires te verrichten : niet denckende op dese Voyagie derrewaerts heen (dewelke in acht dagen konde geschieden) so droevigen ongeval te ontmoeten.

In Zee geraeckt zynde / hadden eerst lieffelijck weder / stil water / en een gewenschte wint. Vier en dertigh Nederlanders hadden het Schip in haer bestier / en stevende naer het Oosten ; terwijl men onder de Passagiers geen kleyne blydtschap en vreughde / van wegen het mooye weer / goede wint / en gewenschte voortgangh / quam te bespeuren. De vrolijckheyt scheen alhier binnen 't scheeps-boort te woonen. Rontom hoorde men het vermakelijck gesangh / 't gespeel / het gelach / en duysent moye dingen. Het Schip dat voer gelijck op Roosen ; en in dit lieffelijck weer / was 't grootste gedeelte wel haest gezeylt : wanneer een yder al gissing begon te maecken / om haest het aengenaem Lant van Pegu te betreden.

Vreughden in scheeps-boort, wegens het lieffelijck weder.

Maer

Maer helaes! 't was t'eenemael mis gereeckent: want nu begon de lie- 't welk haeſt
ve Son / door nevel / miſt / en donckere Wolcken / ſich te verſchuylen; ſoo verandert.
dat nu plaetſe van dat heugelijck licht / en aengenaem weder / de ſtorm-win- Heftige
den en buyen quamen de overhant te nemen. Vervoegen dat haeſt door een ſtorm-win-
holle Zee / en 't bruſſen der ſtoute Water-baren / de vreughde verdween / en den.
de gefangen / vermaeckelijckheden / en vrolijcke diſcoerſen / in droevigh ge-
klagh veranderden. En nam de verlegenthent / ſchrick / en vreeſe te meer-
der toe / vermits de ranckheyt des Schips / 't welck lichtelijck op d'een zijde Ranckheyt
viel; en daerom maer weynigh zeyl konde verdragen. En daer by quamen des Schips.
nu harde winden / en holle Zee; en boven op 't Schip de ſwaerte van alle de
Menſchen. Dies was nu een yder in grooten noot / door het ongemeen hel-
len des Schips; doch dat noch t'elckens wederom rees: tot dat ten laet-
ſten door een geweldige ruck-Wint / en het ſlaen der holle water-baren / het
Schip gelijck te boren op zy geraeckende / meeſt alle de Indienen (geen zee-
voeten hebbende) nae de lij toe vielen; waer door het ranche Schip toen Het Schip
voorder om ver / en met de Zeylen en Maſten in 't water ſtorten; ſoo dat een wort om
groote menighte van de Paſſagiers / als ook den Chirurgijn der Neder- geſlagen.
landers / door een invliegende Zee / beneden in 't Schip van ſtonden aen Veel Men-
verſmoorden. ſchen daer in
verſmoort.

Onmogelijck is 't / d'ellenden van die noch levendigh waren / te beſchrij- Ellende van
ven; het voornaemſte ſal ick maer kortelijck hier verhalen. Rontom henen de noch
krioelden het nu van ſwemmers; daer de Vrouwen en Kinderen ſelfs haer levende.
ſochten het leven mede te behouden. Zeylen / Maſten / en 't Want / op 't
water leggende / wierden van de menighte beſtormt / en nu-met beſtorven
handen aengevat. Yder een klauterde en klom / om op de bovenſte zijde van
't omgetuymelt Schip te komen: terwijl de wackere Nederlanders ook De Hollan-
lagen te worſtelen in dit grondeloos back; en / ſoo wonderlijck / als onver- ders krijgen
wacht / de kleyne Boot en 't Schuytje (hoewel noch t'eenemael leck / en on- de kleyne
klaer) tot haer intentie dryftigh kregen. Stucken van Zeylen wierden Boot, en het
voort afgerukt / getoomt / en geſneden / om de leckagien (waer het mogelijck) Schuytjen
dicht te maecken. De Kruys-ſtengh van het Schip bekomen hebbende / drijvigh.
voeghden hem met veel hijgens en woetens / tot een Maſt in de Boot; en
de Vlagge-ſtock van het Achter-ſchip / tot het ſelfde in de Schuyt. En ſtel-
den op yder voort een kleyn / ſober / ommoſel Zeyl-tuygh toe. Invoegen door
dit toe-getaeckel / noch eyndelijck meenden ſoo ver geavanceert te zijn / dat
middel ſagen / om (onder Godts hulp en zegen) eenige by het leven te be-
houden. Maer alhier ſcheen nu den bangen noot / en doodelijcken yver / om Vruchteloſe
't lieve leven te behouden / eerſt aen den man te komen; want een groote devoiren der
menigte quamen nu (om haer lijf en leven te ſalveren) nae d'ommoſele Boot / Indianen,
en 't kleyne Schuytje geſwommen. Het piſſelijck gewring der handen / het om het le-
naer geklerm / het bitter geſchrey / het ſmeecken / bidden / pogen / en wor- ven te be-
ſtelen nae het kleyn Vaertuygh / was onmogelijck om aen te ſien. De bo- houden.
ven dryvende zijde van 't omgetuymelt Schip / ſagh men ook door een me-
nighte ſchreyende Mooren / Vrouwen en Kinderen / noch bedeckt; de welc-
ke met een ſtem / die ſteenen harten hon doen breecken / malkander den laet-
ſten Adieu toe-riepen. In 't kort / men ſagh de bleeche doot (dat verbaer- Ferbarme-
lijcke Monſter) hier ſeer verſchrickelijck sijn rolle ſpeelen. De Mannen / lijcke Rant.
die doorgaens noch de kloeckſte waren / ſochten in deſen noot met klimmen
en

en klauteren / of al swemmende hare vrouwen en kinderen te genaecken / om (eer verdroncken) aen haer den laetsten afscheyt-kus te geven; dan wierden al dickwils hier in verhindert / wanneer dat sy / of hare liefkens / door het gewelt der Water-baren / van 't Schip (genoegsaem nu in een weerloos Wrack verandert) wierden afgespoelt; en afgemat zijnde / jammerlijck verdroncken. Veele verdroncke lingen waren in malkanders armen gesnenvelt. De Moeders dreven met haer teere suygelingen op den hals / te midden in Zee / ademtogende nae het eynde. d'Andere / die dan noch de kloeckste waren / en swemmen konden / quamen (om lijf en leven te salveeren) in sulcken menighten nae de Schuyt en Boot geswommen / dat by soo grooten extremiteyt / en uytersten noot / oock noch het gewelt te voorschijn quam. En alhier bevont men dit spreeckwoort waer te zijn / dat de liefde gemeenelijck van sich selven eerst begint. De noch overgebleevene Nederlanders, en eenige van de kloeckste Indianen, waren alreets in Schuyt en Boot geraeckt; en vonden haer (sonder eenige Proviande / of levens-noodsaeckelijckheden te kunnen bergen) soo geladen / datse geen Menschen meer konden / noch dorsten over nemen / of souden eerlangh gesamentlijck met alle man / gewisselijck dan gesoncken hebben: waer door genootsaeckt wierden / om geweldiglijck soo grooten getal ziel-togende bestormers af te keeren; die de handen (van wegen de schrick / en knellende banden des doots) soo vast aen 't kleyne Vaertuygh (of wat sy maer quamen aen te vatten) bestroven / datse niet sonder gewelt en konden los gemaeckt worden / om haer van den selven te ontlasten. Eyndelijck door den grooten noot geperst / verlieten sy (vol schrick / en met benauwde zielen) het ongetuymelt Schip / en soo veel levendige Menschen: die nu met bestroven handen / en beklemde harten / nae den Hemel siende / haer zielen aen Godt / en Mahomet (de Waren haer opperste Prophect) genootsaeckt waren op te offeren.

De Schuyt en het Bootjen verlaten het Wrack, en de noch levende Indianen.

Vier of vijf en dertigh Menschen / wierden van al de menighte / maer in het kleyne Bootje of Saloepje gebergt. Alle de andere mannen / vrouwen / kinderen / dochters / slaven en slavinnen / zijn in dit rampsalighy en deerlijck ongeval / in 't grondeloose diep gesnenvelt / en jammerlijck verdroncken. Want de boven-dryvende zijde van 't Schuytje / 't welck al gaende wegh soucht / en konde niet langh tot hoop of steunsel dienen / aen soodanige voorstelders / die nu woeten en worstelden nae het eynde. Een schreeuw / die staele gemoederen hon doen breecken / hoorde men (als de Schuyt en Boot vertroncken) nae den Hemel op-gaen. 't Gewring der handen / het doodelijck geschrey / en alle d'ellenden van dese rampsalige Indianen, waren uytnemende / en soo groot geweest / datse noch konden verschricken den genen / die van dese tragedie waren afgekomen / en ons de selve quamen te verhalen.

Desselfs beklagelijck eynde.

De kleyne Schuyt / en het Bootje / dreven en suckelden beyde nu daer henen / op de groote wateren van den hollanden Oceaen: waer van gedurigh dervoegen wierden gesoolt / en gins en weder geslingert / dat oock (als d'anderen) met een onvermijdelijcken ondergangh wierden gedreygt. De Coers wiert (op de genade Godts) door de stoute Water-baren / oostelijck aen gestelt; verhopende 't vaste Lant van Arakan, of Pegu, te naderen / en eerlangh te sullen sien; om levens-middelen / en nootsaeckelijck onderhout te bekomen.

Maer

Maer van stonden aen quamen nu wederom nieuwe swarigheden voort. Het Schuytje (te loom in 't zeylen) wiert door de Boot gesleept; maer sulchs en kon / om het laetste genoemde Daertuygs leckheyt / langer niet geschieden: waer door de luyden in 't Schuytje / van hare mackers afgesneden / en verlaten wierden. Het Bootjen toen vaerdiger in 't zeylen / peurden voort / om te vaerdiger (eer door leckheyt soncken) Lant te soecken. De Schuyt en het Bootjen gescheen van malkanderen af.

Het kleynmoedigh volck in 't Schuytje / te midden in 't grondeloos Dack des grooten Oceaens, sich selfs nu dus verlaten siende / sochten haer mackers (soo veel hun doenelijck was) te volgen; dan al hun pverigh pogen was te vergeefs / dewijl sy den eersten nacht al waren van een geraeckt. Die van de Boot meenden al vry de gelucksighste te zijn; doch bevonden het naderhant anders. En tot een bewijs / dat den Almachtigen die soo wel kan redden / die onredtelijck schijnen te weesen / als andere die de verlossing alreets voor oogen sien; soo sal ons het verhael van dese ongelucksige konnen dienen. Wy volgen eerst de kleyne Schuyt; daer in de arme Nederlanders / heel mistroostigh / in duysent perijckelen / sonder eeten of dzincken / ses dagen / en soo veel nachten / het door Godts hulp en sonderlinge versterckinge / gaende hielden; als wanneer sy (alhoewel t'eenemael machteloos) de vaste Kust van Arakan vernamen: en genadert zijnde / by een Arakans Daertuyg raechten / van den welcken dat sy wierden met spijs en dzanck begiftight. De Schuyt komt te Lant;

Daer op dese Indianen haer te landewaert in / en nae de Koningh voerden: alsoo (volgens d'Arakanse Wetten) alle de vreemde Natien / niemant uytgesondert / wegens schip-breuck / en aenlandinge op de Kust van Arakan, in des Koninckx dienstbaerheyt en slavernye verfallen. Doch dese gebergde Nederlanders, in het Pallais van d'Arakanse Majesteyt gekomen zijnde / wisten in Peguaense tael / haer dzoevigh ongeval / en wat daer op was gevolght / soo levendigh te verhalen / dat ooch in de Heydenen selfs / de mededogentheyt en barmhertigheyt ontsonckten: en van den Koninck / en sijn Grooten / met nootsaechelickheden niet alleen wierden beschoncken; maer ooch in vryheyt herstelt / en wederom tot haer Lantsgenooten afgesonden; soo dat de selve nu aldus by ons quamen: en wisten voorder niet te seggen / waer dat de Boot / en hare Lantsgenooten waren belant. en daer uyt de negen man in de Stadt Arakan: en verheugt aen het hoort des Schrijvers.

Doch quamen dese eenige dagen hier nae ooch wonderlijck te recht / en in het Koninckrijck Arakan te Lant; maer hadden vry meerder avontuyr / en swarigheden uytgestaen. Sy (by ons komende) vertelden haer ongevallen aldus:

Datse met haer ontramponeerde lecke Boot / en vijf en twintigh Menschen (tsedert datse van de Schuyt gescheyden / en voor uyt gezeylt waren) seer jammerlijck / eerst op Zee / en naderhant ooch te Lande omgesworven hadden. Seven etmael waren van haer in Zee / in duysende perijckelen / ellenden / en swarigheden / door-gebracht. Eygen water / en bracke tranen-vogt was haer voetsel; en waren in dese tijt / de rampen onuytspreeckelijck geweest. Avontuyr van de Boot, met 25. man. Zijn 7. etmael sonder eeten.

Dan sagen / en quamen eyndelijck by een boom-rijck Eylandt; daer sy (gantsch moedeloos / slaeuw / en uytgehongert) te Lande getreden zijnde / alom heen in de wilde Bosschagien sochten / nae het geen dienden om noodigh voetsel te bekomen; maer daer en was gantsch niet te vinden. Het Eylant (over al wilt / en sonder Menschen / Dieren / en Dee) kon soo veel niet verKomen aen een wilt Eylant.

schaffen / als tot een wepnigh onderhoud van haer ellendigh leven / wierde verepscht. Alleenlijck eenige Tamarinde-bomen, toonden haer groen / bonigh / en suer gewas; die van dees uptgehongerde suckelaers voor een delicatesse wierde gekeurt / geplucht / en nae de maegh gesonden: waer mede sy haer wel dertien dagen onderhielden. Maer dese rinsse Compost causeerde wel haest soo hevigen pijn / krimping en losheyt in het gedarmte / dat wel haest twee van hare maets daer van quamen te overlijden.

Leven 13. dagen van zure Tamarinde.

Steken weder in Zee;

Door soo veel nooden / slaenwten / en pijnlijckheden geparst / resolveerde men eyndelijck wederom Zee te kiesen / om ander Landt te soecken. In 't diep geraeckt zijnde / stevenden oostwaerts heen; en quamen eerlangh / door een goede wint / en loutere vooytgangh / de vaste Kust van Arakan te sien. Te Lande gekomen zijnde / gaven haer noot te kennen; en wierden van eenige Boeren en Visschers mildadighlijck gespijsight. Daer op toen pogende met de Boot / de groote Rivier van Arakan te soecken; en willende door de branding t'zeewaert steecken / geraeckten met haer kleyn Vaertuyg in de kleim / en tegens de Klippen; 't welck door 't stooten / bonsen en kraecken / aen flarden / en quijt geraeckt zijnde / quamen ellendigh / arm en naeckt aen Lant; haer toevlucht nemende tot de inwoonderen van dit lustigh oort. Doch om te vorderen / verder in geraeckt zijnde / waren genootsaeckt (om eenigh voetsel te bekomen) den Arakanderen hun droevigh ongeval / in de Peguaense tael bekent te maken; doch niet te voorsichtigh: want moesten geswegen hebben / hoe dat van Choromandel nae Pegu hadden gewilt / daer tegens de Arakanders den Oorlogh voerden / en groote vyanden van desselfs ingesetenen waren. Dies namen dese domme Heydenen dit seer euvel op: de Nederlanders beschuldigende / namentlijck / dat sy de gene waren / die den Koninck van Pegu, haren vyant / met veel Oorloogs-amonitie / Wapentuygh / en diergelijcken / tegens de Arakanders quamen te verstercken / en te styven. Waer op dat sy van stonden aen gevangen / en voor doot-schuldige wierden verklaert. Men wierp haer stroppen om den hals / en touwen om den middel / en op 'er armen: voorders dus gebrengelt / en met strenge Wachters omringt / gelept / en over al wel bewaert; alsoo de Arakanders meenden / hun Koninck een schoonen dienst te sullen doen / met dese arme Christenen dus verseechert tot sijn Majesteyt te brengen: haer met wepnig eeten en veel slagen geleydende van de eene Stadt en plaetse tot den anderen; daer dan staegh voor d'Overigheyt desselfs / een pertinent verhael / van al hun ongevallen en rampen / moesten doen; genootsaecht zijnde het Peguaens te spreecken / om d'Arakanders op hunne vragen te voldoen; die door hun onverstandigheyt / overal uptterma ten qualijck namen / dat dese arme Nederlanders nae het Koninckrijck Pegu hadden gewilt. Waer door dees ellendige suckelaers / als misdadigers wierden gehandelt: waren dickmaels in lijfs-gevaer / en grooter vreese: moesten overal / daer sy quamen / voor de Regenten / en grootste Heeren der Steden en Vlecken / met stuppen / nijgen en buygen / ootmoedige reverentie betoonen; ten eynde / op dat / in plaets van slagen / een wepnigh onderhoud mochten bekomen. Doch onder deg gebeurden een avontuyrlijck voorval; 't welck haer lichtelijck in de grootste verlegenthey t hadde gebracht / soo niet de Edellupden en Grooten (waer voor dese bejegening geschieden) meer als d'anderen / medelijdent en goethertigh waren geweest.

Belanden op de Kust van Arakan.

Verliesen de Boot.

Worden van de Arakanders in verseckering genomen:

en gevanckelijck te landewaert in, naer den Koningh gevoert.

Hun miserabelen stant.

Worden voor groote Heeren gebracht.

De

De veelvoudige zure Tamarinde, dertien dagen lang op het wilde Eylant genuttight / causeerde noch lange na dien tijdt / een gruwelijcke pijn / krimping / en lossigheyt in het gedarmte deser bedroefde pelgrims: die op seeckeren dagh / dus suckelende / voor een groot aensienlicke Heer / en sijn voortreffelick geselschap / mosten komen: daer heen geleyt zijnde / belanden al stenende / in een wooning van aensien / en door vele vertrecken / tot in een grooten Zael / daer veel Arakanse Heeren en Grooten / met hare Vrouwen en Dames, op heerlijcke Tapyten / ontsaghelick rontom neder-saten: alwaer den armen Schipper (gemeenlick in de wandeling Jan Horl genaemt / en soo in Oost-Indien best bekent) sijn volck in fraeye manieren / en hoofse Complimenten willende voorgaen / na 's lants gewoonten met krommen / nijgen / en buygen / de t'saem-gevouwen handen voor 't voorhooft druckende / vreemde actien / in dese Arakanse groetenis / en ootmoedige reverentie betoonden. Doch in dese beleefde oeffening (met verlof myn leser) ontsprong den goeden man een wint van achteren / welckers snel geluyt soo door de Zael of Kamer klonck / dat sulcks ter ooren van desen Heer Oversten indrong; de welcke sijn bruyn gesight hier door soo wonderlijck begon te trecken / als of hy mostaert onder de neus gevoelde: en schudden over dese verandering van lught heel dickmael het hooft; roepende over dit onverwaght voorval / met een luyde stemme: Syuw, syuw, foey, foey. Desgelijcks deden oock alle de anderen / soo wel vrouwen als mannen.

'tGevaerlick ongeval van den Schipper.

En waerlijck dese verkeerde maniere van groetenis / wiert seer euvel / by dese Arakanse Heeren en Grooten opgenomen. Dies waren dese arme Nederlanders, over sulcken overval van wint (die geen streeck op eenig Compas en hielt) uytnemende verslagen / en soo gealtereert / dat niemant van allen / oock niet den verbaesden Schipper / een eenigh woort / tot verschooning / konde spreecken. Maer eyndelick den Onder-stuurman / Jan Spring van Haerlem, moed genomen hebbende / nam het woort / beleefdelyck den armen Schipper excuserende; en met een ootmoedigh bidden: Dat toch haer Edelen, soo grooten faut, geliefde te verschoonen; vermits dit quaet sijn oorspronck van de sure Tamarinden quam te nemen: by het welcke dat sy dertien dagen lang, haer droevigh leven hadden moeten onderhouden; met soo deerlick een gevolg, dat van het over-zure voedsel, twee van hare Mackers, in groote myserie, waren gestorven; en sy, door d'onverdragelijcke pijn, dervoegen afgesloost, dat niet bequaem en waren, voor groote Heeren, en Me-vrouwen, te verschijnen. Daer mede was de peys gemaeckt. Den Schipper verhaelde my naderhant / dat noyt in sulcken vrees / en doots-benauwtheyt / was geweest / als toen hem dit ongeluck over-quam; vreesende / datelijck neder-gezabelt te sullen worden. Doch wierden nu door dit / en het breeder verhael des Stuurmans / by de Arakanse Heeren en Grooten / geexcuseert. Men gunde haer spijs en voedsel / kleeding en beter tractement / dan van te voren: en hielp hier toe niet weynigh de goede voorspraek en meedogentheyt van d'Arakanse Jufferen / die (na het scheen) dees blancke half-naeckt-loopende Nederlanders, een goede genegentheyt quamen toe te dragen. Sy wierden alsdoen / na goedt onthael / met beter geleyders / en van hare Banden / ontslagen / na de naest-bygelegen Rivier / in een Galay of Arakanse Jelyasse, gebragt; ende van daer toen verder heen / de Rivieren op / na de Koninckliycke Hooft-stadt Arakan gevoert. Komen-

Bekomen een beter tractement.

Worden na de hooftstad Arakan gevoert.

de nu aldus voorby ons Schip gevaren / daer wy haer aen 't geroep / het welcke sy (want het was 's morgens vroegh) bestonden te maken / leerden kennen; soo dat haer stracks uyt handen van d'Arankanders quamen te verlossen / met belofte; dat ons doen aenstonts / door het Nederlants Opperhooft / den Koninck soude worden bekent gemaeckt / om de vryheyt onser Lants-genoten (door de wetten van 't Ryck / in 's Konings dienstbaerheyt vervallen) vriendelijck en ootmoedigh te versoecken; dat oock terstont in 't werck wiert gestelt / en soo geluckte / dat haer de gulde vryheyt van d'Arakanse Majesteyt wierde geschoncken. Men ordineerde haer toen altemael op ons Schip / ten eynde om met ons na Batavia te varen; doch wierden de laetsten voorsichtighlijck van ons gespijst / en stonden het meerendeel een sware sieckten uyt / eer wederom tot haer vorige stant en goede gesontheyt quamen: klederen / en wat noodigh tot haer welstant diende / wiert haer rijckelick toegevoegt; want / insonderheyt de laetsten / quamen in een seer jammerlicke toestant by ons: men konde den Schipper en Koopman / van d'andere Maets / niet onderkennen. Veel meer bysondere en aenmerckens-waerdige avonturen waren haer voor-gevallen; die wy / kortheyts halven / hebben over geslagen.

Komen aen 't Schip des schrijvers

Hun miserable toestant.

Het derde Hooft-stuck.

De *Nederlanders* trecken met Geschencken ten Hoof; verschijnen voor den Koninck en Grooten Raed van 't Koninckrijck *Arankan*. Hun moeyelijcke reverentie en wedervaren. Hoedanigheyt van de Vorst. Wederkeering. Rijs-velden. Des Schrijvers vermakelijcke toghten na diversche Quartieren des Koninckrijcks *Arakan*. Vermakelijck Gebergt, Tancken en Vyvers, Stallen en groote menigte Elefanten; en hoe die gevangen en tam gemaeckt worden. *Arakanders* hare nieuws-gierigheyt, tijdt-verdrijvers. Afgodt van een bysondere groote. Verblinde afgoderye der Heydenen.

De Nederlanders trecken met de Batavise Geschencken ten hoof.

NU quam het de Koninckljcke Majesteyt van Arakan gelegen / om de Nederlanders te vergunnen / datse met de Geschencken voor hem mochten verschijnen. d'Ordere dan tot sulcks / en met een oock Volck en Elefanten afgeschickt hebbende; soo vont men op een Sondagh 's morgens vroegh / alle den toestel klaer en vaerdigh / om van de Logye der Hollanders na de Stadt / en het Koninckljck Palays / de reyse te beginnen; 't welck aldus toeging:

Door eerst / quam dan den Oversten Coutwal, of Schout / zijnde Heer en Overste van de volck-rijcke Bandel, geseten op een grooten Elephant / en reedt met een ontsaghelick wesen / en op sijn Hoofs met witte klederen van fijn Lywaet gekleet / met langsame treden voor-uyt / omcingelt van Lackayen / Lijf-schutten / en Slaven / die met haer naeckte voeten / langs een klayachtige Dijck en ongemackelijcke harde steen-gront / mosten volgen. Daer op quam toen de Roos, of Onder-schout / oock even gelijck den oversten Coutewal, in staetie / kleding en pragt te volgen / en verselt als

Staetie

d'eer-

5 Audientie maker. 6 Guarde van Edelen. 7 Throon 8 Grooten van t' Rÿk Thee drinkende. 9 de Keyser.

d'eerste; zijnde van Arakanse vrolicke Basen vergeselschapt / die met speelen / pijpen / toeten en blasen alom de wegen / vol toelijchters lochten / om dese staetie te aensienlicker zwier en glantz te geven.

Geschenken.

Daer op quamen de Nederlanders toen / met hare Geschenchen volgen / die in aerdigh Japans Lackwerck, Spiegels, root Scharlaken, Speceryen, en andere waerdigheden bestonden; rijdende 't Nederlants Opper-hooft / den Heer Voorburg, op een grooten Elephant geseten / als d'andere / saghjens voort / houdende de Batavise Missive, die aen den Koninck hoorde / gedijnrigh ten toon / om dus aen alle de lijchers de continuatie van de Oriënt- en Bont-genootschap der beyde Natien / bekent te maken. Rontom de selve liepen ooch Arakanse knechten / padt-oprijmers en bootzemakers: waer na dat onsen Schipper / Jacob Heynsz. Moocker, met den koopman Dirck Fraey, doch beyde benevens malkanderen op een Elephant geseten zijnde / quamen te volgen / en den trop en statie te slupten / omringelt van Hollantse Musquettiers / die nu en dan in 't marcheren lustigh quamen los te branden.

Batavise Missive.

De Elephanten, hoedanigh toegerust, en bestiert.

Op yder Elephant was boven op den rugh een kleyne Tent / der voegen om vorst en buyck met koorden vast gemaeckt / dat twee persoonen benevens en gevoegelijck ter zyden malkander daer in konden sitten: op yder Elephant sat ooch een swarte voerman schyppeling op de neck van 't beest / wetende dese logge / onbeschofte schepselen / met een kleyn haeckjen / seer gemackelick te bestieren.

't Grof Canon wort rontom afgeschoten.

Toen de marsch van desen Creyn begon / wiert van ons schip het grof Canon wederom los-gebrant / 't welcke lustigh door al 't Landschap klonk. De statie tot in de Hooft-stadt Arakan, en door al 't gedrang tot aen het Koninckhjcke Slot gekomen zijnde / berepden haer tot den Intree na het Hof. De Coutewal, Roos, en 't Hollants Opper-hooft, mitsgaders Schipper en koopman / af getreden zijnde / wierden altemael door drie hooge dicke muren en wijde steene-poorten / die het Koninckhjck Palays beslooten / na de audientie-plaets gelept; maer door een menighte van Arakanse Heeren / Hovelingen / Hellebaerdiers en Wapen-dragers zijnde geavanceert / soo mosten onse drie Hollantse Opper-hoofden / al haer gevolg verlaten hebbende / de schoenen van haer voeten trecken / en soo lange daer buyten laten / om soo heerlicke plaetse niet te affronteeren. Toen wierden sy gelijcker hant / na een wepnigh toevens / door veel geestige Vertrecken / heerlick overal / tot in de Koninckhjcke Zael / of Audientie-plaets gelept / daer alls de grootste Sicken en voornaemste Heeren van 't Koninckryck / op prachtige Caphten / in kostelijch gewaet / en met de beenen kruysseling onder het lijf / ter neder saten. Aenstonts mosten alhier de Nederlantse Opper-hoofden, waerdigh op de hurcken nederbucken / het aengesight ter aerden voegen / en voorts met t'saem-gevouwen handen voor 't voorhooft / diepe reverentie en ootmoedige nederslachtigheyt betoonen. Eerlang quam toen den Coning selfs uyt een naby-gelegen en afgesondert Cabinet / tot midden in desen Koninckhjcken Raedt verschijnen: waer op een yder aenstonts de handen voor sijn neder-geslagen voorhooft voegde / niet mogende soo grooten Vorst aenschouwen. Onse Nederlanders lagen ooch (als verhaelt is) neder gebuckt ter aerden / om aldus aen de Koninckhjcke Majestept / de schuldige reverentie te betoonen / sonder eens opwaerts of na den Arakansen Vorst te mogen sien. Staegh wierden sy / in 't beguren na des selfs stant

De Opperhoofden der Nederlanders komen in't Coninghjk Palays.

Hun verschijning voor den Coning en grooten Raedt.

Hun moeyelicke Reverentie.

Mogen den Coning niet aenschouwen.

en heerlijckheyt / belet / en door twee Camerlingen des Koninckx (daer op passende) de hoofden neder waerts gedruckt.

Hunne verrichtinge.

Door een Colck wierden als doen een Brief / en Geschenchen (doch in aller ootmoedigheyt) aen gestelde Mannen getranspoorteert; en den gewoonlijcken Tegen-wensch / van d'onse / aen sijn Coninclijcke Majesteyt / gedaen. Daer op den Coninck door den Colck liet vragen / nae de gesonthevt van sijn Ed: Heer Gouverneur Generael Johan Maetsuycker; dien hy (gelijck als met een bysondere toegenegenthevt) sijn Broeder noemde; en diens wel-zijn verstaende / betoonden hem over sulcks verblijt te zijn. Daer op quamen aenstonts sijn Majesteyts Geschencken voor den dagh; die wederom (als in recompense / en tot betuyginge van des Coninckx ongemeene gunst) de Nederlanders souden geschoncken worden. Voor eerst dan quamen Schenckagien voor den Ed: Heer Generael / die boven op de hoofden van onse buckende Gesanten wierden gelept; de welcke (haer als noch niet durvende verroeren / om op te staen / of rontom te sien) de selve naderhant bevonden vier grove stuckjens Arakans Lywaet te zijn / die nauwelijcks drie Rijxdaelders aen waerdye konden ophalen. Onsen goeden ouden Schipper / en oock den Koopman / wierden oock twee soodanige stuckjens Lywaet (door de uytnemende gunst van sijne Majesteyt) vereert / en haer ooch als d'andere / door den Colck boven op 't hooft gelept: door wien dat sy den Coninck / voor soo grooten betooninge van affectie / reverentelijck quamen te bedancken.

Worden van sijn Majesteyt (doch op een gierige wijse) beschonken.

Siet daer / mijn Leser / de groote gierigheyt van desen Koninck; die in rijckdom / maght / en florisantie / geene Koninckrijcken van Oost-Indien behoeft te wijcken. Onse buckende Gesanten hadden (hoe dat men daer op paste) noch evenwel somwijl eens ter stuyck de Coninclijcke Majesteyt beghuert; en vonden hem ontrent achtien jaren out / dick en vet / corpulent / en redelijck blanck van lichaem te zijn: zijnde met kostelijcke goude Armringen / Oor-cierselen / en Hals-cieraden / vol Diamanten / Paerlen / en alderhande edel gesteente beset en aengedaen; en met een rooden scharlakense Kock bekleet: hebbende op sijn hooft een Coninclijcken Tullebant / met kleynodien rontom heen beset. Eyndelijck onse Nederlanders (nae't scheen) genoeghsaem hebbende gesien / vertrock weder van sijn Koninclijcken Troon / en uyt de Voorstelijcke Zael / nae het Vertreck van daer hy te voorschijn was gekomen.

De gestaltenis, kleeding, en ouderdom van den Vorst.

De Hollanders krijgen verlof om wederom te vertrecken.

Toen kregen de Nederlanders verlof / om van soo moeyelijcken reverentie wederom op te staen; van't welcke sich soo kreupel vonden / dat nauwelijcks hare beenen konden gebruycken. De laetste Complementen hebbende verricht / en van eenige Arakanse Heeren uytgelept zijnde; reden in vorige statie / met des Coninckx Elephanten / van het Coninclijcke Slot / en door de Hooft-stadt Arakan, wederom nae de Logie; daer van daen aen boort geraeckten: alwaer des avonts soo kreupel aenquamen / datse mijn raet van nooden hadden / om wederom op haer stel te komen.

November 1660.

De Reyse nae dit Koninckrijck Arakan was aengevangen / om van hier een ladingh nieuwe Rijs / en een goet getal Slaven en Slavinnen op Batavia te brengen. Doch de Rijs / dewelcke wy verhoopten in te nemen / stont tegenwoordigh noch lustigh en schoon op 't velt te groeyen; en eben schier soodanigh als in ons Vaderlandt het Koren / groen / hoogh / en seer ver-

Rijs, hoe dat die in Indien wast.

maecke-

maechelijck opgeſchooten / maer als noch onrijp ; en daerom moeſten wy ſoo langh in dit Coninckrijck vertoeven / en de bequame tijt afwachten / eer van dit heerlijck Gewas / de ladingh konden bekomen. Aten en dronchen dan terwijlen om de koſt ; en namen dagelijcks ons vermaech / in d'omgelegen Steden / Vlecken / en ſchoone Landeryen te beſien. Roſen hier toe playſierige Wandel-wegen ; ofte verhuregen van het Hollants Opperhooft des Compagnies Lackno, dat een Galey was / daer wel 40 Slaven om de koſt / op moſten / en koſten roeyen. In 't midden was een heerlijcke Tent / met Tafel en Bancken ; daer vermaechelijck konden ſitten / en playſierige Gaerden en Landeryen / in het voorby paſſeeren / beſien. Voeren aldus ſomwijlen eens met deeſ Lackno , door veel ſchoone ras-vloeyende Rivieren / nae verſcheyde voornaeme Gewesten van dit Coninckrijck ; om ons nu voor al het moeyelijck om ſwerven / wat te verluſtigen / en te vermaecken / in het beſoeck en het aenſchouwen der naeburige Landeryen / Boſſchagien / Bergen / Vlackten / en luſtige Valleyen. Somwijl roſen wy de wandelingh nae het hoogh Gebergt / ter rechter zijde van ons gelegen / en met een groen Kreupel-boſch ten meerendeel beſet ; doch echter met bequame Paden voor den Wandelaer voorſien : bewoont van Tygers / Slangen / en ſchadelijck gediert ; waer van de eerſte wel dickmael tot in de Bandel, by nacht Honden / Schapen / Geyten / of ander Vee / ook wel de Menſchen quamen wegh te rucken / en levendigh te verſlinden : doch hadden wy (daer henen de wandeling nemende) by daegh geen noot. Van dit vermaechelijck Gebergt / kon men uytter hoogte de ſoete Rivieren / en klare Water-ſtroomen / met veel krullen en bogten / ſien door Velden / Boſſchagien / Steden en Vlecken / haren loop voltrecken. Verder heen ſagh men de ſchoone Hooft-ſtadt Arakan , en daer in de vergulde Daecken van 't Koninckelijck Pallais / door 't ſchijnen van de Son gantſch heerlijck blinckende / en ſich op een uytſteeckende wijſe vertoonen. Groot getal van Heydenſche Kercken / en Pagoden, ſagh men alom in Berg en Dalen / van d'Arakanderen geſtigt. De luſtige Bandel , Hollantſe Logye / Tancken , Vyvers / Boomgaerts / en Speelhuyſen / toonden haer eierlijcken ſtant en geeſtig weſen. Achter deſe groene Bergen (daer van het altemael beghierden) kon men wederom neder dalen / tot in een playſierige Lantſtreech ; die (ſoo verre men konde ſien) van Hemel-hooge Bergen wierde beſchut. Nae deſe groote vlackte onſe wandeling nemende / beſagen veel volck-rijcke Dorpen ; en de ſchoonſte Landerycn / die een penne kan beſchrijven. Hier waren de Arakanſe Boeren en Boerinnen / met den Landt-bouw luſtigh beſigh. De Harders en Harderinnen lockten / op 't getoet van Horens / haer Vee (beſtaende in Oſſen / Koeyen / Schapen / Geyten / Swijnen ; en ook Pluym-gedirt / als Hoenderen / Ganſen / Eenden / en diergelijcke) aldaer het haer geliefde datſe ſonden aeſen en graeſen. De Rijs- en Acker-velden ſtonden hier alom heen ſoo groeyſaem en ſchoon / dat men eerlang verhoopten van het nieuwe gewas / de volle wenſch van rijpen Oegſt te ſien.

Des Schrijvers vermaeckelijke tochten nae verſcheyde quartieren van 't Koninckrijck Arakan.

Vermaeckelijk gebergt.

Tygers, haer ſtoutheyt.

Schoone vlackten, en vruchtbare Landeryen.

Somwijlen begaven wy ons ook eens nae de klare Tancken , 't welcke ſoete Water-ſtroomen zijn / die in een groot getal door 't Koninckrijck Arakan , als ook in andere Landen van Aſia, gevonden worden ; zijnde gelegen te midden in 't groene velt / meeſt vierhant / en de ſommige vijftigh / ſeſtigh / tachentigh / of ook wel hondert roeden groot / en uytermaten dienſtigh

Tancken, en Vyvers.

stigh voor de Menschen / Dieren / 't Gevogelt / en alderhande Vee. In de selve wiesschen wy ons dickmael / om koelt en adem-togt te scheppen. Dan besochten wy eens de Arakanse Tuynen / Boomgaerts / en wel-ruickende Lust-hoven; daer voor een civiele prijs de lustige Fruyten abondantelijck konden bekomen. Besochten oock dickmaels de groote Elephants-stallen / die niet verre van onse Schepen / in de Bandel, door de Arakanders waren gebouwt; in de sommige stonden wel 18 / 20 / ofte 25 Elephanten / kleyne / middelbare / en grooten / ordentelijck / en ter wederzijts bezijden malkander aen palen / soo verseeckert / datse geen groot gewelt en quamen te betoonen.

Lust-hoven.

Elephants-stallen, en hoedanigh.

Groot getal Elephanten,

en hoe de selve worden gevangen, en tam gemaeckt.

Dese Elephanten worden alhier in dit Coninckrijck Arakan, en in de wilde Bosschagien / niet door gewelt / maer list / en door het behulp der tamme Elephanten / gevangen; maeckende scheeringen / hecken / en vaste betuyningen / daer in de selve worden gelocht / en door de tamme verstrickt / gedwongen / en voort van d'Arakanders gebonden / gekneit / en soo verseeckert / dat niet machtigh en zijn haer groote macht in 't werck te stellen; dan in de gemelte groote stallen dus metter tijt beguaem / en tam gemaeckt zijnde / worden door Mannen (daer toe gestelt) geleert / en even als Menschen onderwesen / en beguaem gemaeckt tot 's menschen dienst: kunnende prompt verstaen en begrijpen / het geen tot haer gesprocken wort; gaende in een beleefde gehoorsaemheyt / behendigheyt / en zedige manieren / niet alleen alle d'onredelijcke schepselen / maer oock dickmaels het meerendeel der Menschen te boven. Wy sagen hare goede conditien / en leergierigheyt / met verwondering aen; ook hoe de Mooren en Arakanders de selve tot een hooge prijs / van eenige duysende Ropyen het stuck / verhochten. De sommige wierden met Vlotten en Bruggen / in Schepen der Mooren geëmbargueert / en soo nae andere Landen en Coninckrijcken van Asia vervoert.

Wy begaven ons oock op seeckeren dagh / met onse acht liefhebbers / in Compagnies Lackno, nae een van de vermaertste gewesten des Coninckrijcks Arakan; daer heenen verscheyde playsante Stedekens / lustige Dorpen / en wel-ruickende Lust-hoven / Hofsteden / Boomgaerden / en Landeryen besagen. Voeren alwaer het ons lusten en beliefden / met onse groote Lackno aen de wal; daer landewaerts heen de wandeling kiesende / naeukeurighlijck op der selver stant en wesen / oogen en sinnen lieten gaen: doch wierden in het door-wandelen deser ver-gelegenen oorden / van een goet getal Arakanders, Mannen / Vrouwen / en Dochters / met verwondering aengesien / gevolgt / en tegens onse wil geconduiseert; tot dat wy genootsaeckt waren wederom in de Lackno te gaen / om soo de nieuwsgierighyt deser Indianen te ontwijcken / alsoo op sommige plaetsen de straten niet wel en konden gebruycken / van wegens de nieuwsgierige menighte; waer van selfs oock wel de voornaemste (immers nae 't scheen) met de groetenis van Salamma, ons vriendelijck versochten een wepnigh stil te staen / om ons ter degen te besien; en sulcks haer toegestaen zijnde / toonden haer over onse blanckheyt verwondert: voegende hare swarte handen / en opgestroopte armen by de onse / en toonden ons dan al lachende een vriendelijck gelaet; dies wy genootsaeckt waren om te gelooven / dat dese Arakanders noch wepnigh Nederlanders in dese gewesten hadden gesien.

Arakanders hare nieuwsgierigheyt, in het besien der Nederlanders.

Doch om dese nieuwsgierige kijckers te ontgaen / begaven wy ons te spoe-

1814

spoediger van soodanige plaetsen / met de Lackno elders heen / tot daer in het groen / niet verre van een lustigh Dorp / ons heel vermaeckelijck middighmael hielden; dienden ons van de koude Reucken / bestaende in gebraden Hoenders / Eendt-vogels / Kleyn-gebeent / Eyeren / en soo voorts; en droncken met een Roemertjen Seek / en Persiaense Wijn / op de welstandt van ons Vaderlandt / en der Vrienden gesontheyt / met malkander nu eens een glaesjen om: dus konden wy 't hier wel stellen. Veel kluchtige tijdt-verdrijvers / van Springers / Speelders / Dans-hoeren / en vrolycke basen / wisten ons hier oock in 't groene velt te vinden; en stelden haer konsten (om drinck-gelt te verdienen) in 't werck. Doch wy van daer oock met onse Lackno vertreckende / quamen eerlangh in een ander Stedeken; daer verscheyde Heydensche Tempelen / en Afgoden van wonderbare grootte / wierden gesien. Wy traden onder anderen in een der selver / die wy meenden wel de voornaemste te zijn; met trappen (in klippen uytgehouwen) opgaende; daer een der grootste Beelden van 't Coninckrijck Arakan vernamen: ja scheen selfs de broeder van den Reuse Goliath te zijn. Hy sat gelijck als de andere Arakanse Goden / met sijn onbeschofte beenen kruysling onder het lijf; gelijck de Snijders in 't Vaderlant. Sijn lange door-geboorde onderste oor-lellen / die (nae gewoonten van d'Arakanders) tot op de schouders hingen / waren kostelijck verciert met alderhande mooye dingen / en oorbehangselen. Desen Afgodt (opperste van alle de Arakanse Goden) was van modderigh klay gekneet / gewrongen / en tot eenen steenen Godt gedroogt / swart geschildert; en (om geen kouw te lijden) nae de wijse des Lants / met een cierelijck gewaet omhangen en gekleet. Sijn aengesicht / bloote boesem / en handen uytgesondert / waren geheel vergult. En voor hem lagen Bloem-kranssen / Kruyden / Bloemen / Gommen, Fruyten / en Rijs; benevens alderhande snuysteryen / van Sijde / Catoen / en Garen: op dat dien grooten Godt van steen / doch niets en mochte komen te ontbreecken.

Vermaeckelijk middagmael in de groente.

Arakanse Tijdt-verdrijvers.

Een Tempel, en Afgodt, van een bysondere grootte gesien.

Terwijlen wy den steenen Tempel / daer in dit wanschickelijck Monster sagen / quamen de Arakanse Talpooys, (dat hare Papen zijn) en vielen voor desen Afgodt neder; en hare Gebeden met een sonderlinge swier / en teeckenen van ootmoedigheyt hebbende uytgestort / voltrocken hun Offerhanden: bestaende in wel-rieckende Kruyden / en Bloemen; songen en quinckeleerden als dan / met een betooninge van een wonderlijcken yver / en het bedrijf van duysent vreemde grillen.

Talapooys, Arakanse Papen, hare Godsdienst, Offerhanden, &c.

Den Tempel / daer in desen vermaerden en grooten Afgodt sat / was tamelijck ruym / rout / en boven Piramidaels-gewijs toelopende; zijnde van steen / en op een hooge Steenrotze gebouwt / ontrent de dertigh trappen van beneden op-gaende. Insgelijcks waren oock d'andere Pagoden, en Afgodts-huysen / op hooge verhevene plaetsen gebouwt. Selfs door het geheele Coninckrijck Arakan, waer dat wy quamen / overal sagen wy de Heydense Tempelen op de hooghste Heuvelen / Bergen en Steenrotzen / geplaetst: 't welck ons aen de Hoogte van de kinderen Israëls dede gedencken / daer mede sy den grooten Godt soo grootelijcks quamen te vertoornen. Wy dan nu dese verschrickelijcke Afgoderye der Heydenen selfs dus hebbende gesien / keerden met onse Lackno wederom; en sagen noch onderweeg de schoonste Landeryen / Hofsteden / Boomgaerts / en Lust-hoven / dien

ick opt ter werelt sagh. Traden op sommige plaetsen aen Landt / en besagen der selver Neerigh-rijcke Marchten en voornaemste Oorden / daer het sonwijl krioelden / wegens de groote menighte des volcks. Dus voorderende / quamen wederom in de Nederlantse Logie / met vreughden en blijtschap aen / en genooten meermaels dus een groot vermaech / in het besoech / doorwandelen ende besien van de voornaemste quartieren des Coningrijcks Arakan.

Het vierde Hooft-stuck.

Beschrijving van de vijf-jarige verschijning des Koincks van *Arakan*, die met groote pracht en heerlickheyt geschiet. *Sultan Chausausa*, *Prins der Mooren*, komt uyt *Bengalen* in 't Koninckrijck *Arakan* gevlucht. Verhael des oorsaecks, beginselen, voortgang, en ophouding der groote Beroerte en Oorlogh, in de Rijcken des *Grooten Mogols*. Bloedigh en listigh bedrijf des *Orang-chefs*, de welcke door Broeder-moort, bedrogh en list, de *Mogols* kroon, en Koincklijcke Scepter krijgt. Beroerten in 't Koninckrijck *Arakan*. Brandt, Krijgs-toerusting, en deerlick eynde van *Sultan Chasausa*.

Korte beschrijving der vijf-jarige verschijnings des Konings van Arakan.

ALle vijf Jaren / en gemeenlick dan / op den vijftienden dag der maent November, laet hem den Coninck van Arakan, tot buyten sijn Paleys / en door de groote hooft-stadt Arakan, publijcklick aen alle de werelt sien: en voor noch na dien grooten verschijn-dagh / sal sich niemant opt bestaen / of die vermetelheyt gebruycken / om de Coincklijcke Majesteyt te sien; ten ware dat peniant in eer- en Opper-ampten van Staet / soo hoogh in top van glorie was gesteygert / dat die (doch met bewilliging van de Vorst) de aldergrootste eer en gunst geniet / van sijne Majesteyt te mogen aenschouwen; welckers persoon en waerdigheyt alhier (immers na werelsche schijn) ten Hemel wort verheven / en als een Godt aen-gebeden.

Desen gewenschten dagh / van de vijf-jarige vertooninge des Coincks / wiert nu van yder met verlangen te gemoet gesien; immers die (gelijck ware Patriotten behoorden) haren Vorst en Coninck beminnen. De Boden en Posten vloogen / al in 't begin van onse komst / door alle Quartieren van 't Coninckrijck / om grooten en kleynen bekent te maken / dat op den vijftienden November de groote Proceßie des Coincks / en sijn publijcke vertooninge / waerlick sonde geschieden. De bekentmakinge van sulcks / was met een oock aen alle de Onderdanen van 't Coninckrijck / een strict gebodt; dat alle de Mans en Vrouws-personen / die gesont / en tusschen de achtien en sestien jaren ouderdom bereyckten / mosten op dien dagh binnen de hooft-stadt Arakan verschijnen / om de vertooninge des Konings by te woonen; of anders / by gebreeche van dien / tien stuyvers boven te betalen.

Voorwaer een geestige practijcke van desen Koninck / om een ongeloof-

lijcke

lijcke ſchat by-een te ſchrapen. Het Koninckrijck was machtigh / en uptter-maten volck-rijck / de Steden en Vlecken krioelden overal van den grooten overvloedt der menſchen; van den welcken het maer weynige (ten aenſien van ſoo veel hondert duyſenden) beliefden / oft te gelegen quam; inſonderheyt die wat verre heen woonden / om een reyſe na de hooft-ſtadt Arakan te doen. In voegen / dat van hondert / naulijcks tien / ter optocht togen: dies dit gebodt / en ſoo geringen voeten / de Koninckrijcke ſchat-kiſt met een ſomme van eenige Tonnen Golts / ſoude komen te verrijcken.

Doch andere noch evenwel / van dien het konde gebeuren / door de nieus-gierigheyt verruckt / begaven haer dagelicks / van diverſche Quartieren des Coninckrijcks / op reys naer 't Hof / om daer de pracht / de luyſter / en Coninckrijcke vertooninge van de Arakanſe Majeſteyt te ſien. De wegen van alom heen / die ter Stadtwaert liepen naer 't Voorſtelick Palays / krioelden van Reyſigers / die hun optocht quamen derwaerts heen te nemen; doch inſonderheyt de Rivieren en ſoete Water-ſtroomen / langs de welcke dat men nu dagelicks alderhande ſoorten van Arakans vaertuygh ſagh: de ſommige uptermaten cierlick en vermaecklick / met openſtaende Tenten / en opgebonde Gordijnen; daer in Mannen / Vrouwen en Kinderen konden ſitten / eten / leggen en ſlapen / op Alcatyven ſit-kleederen / en Matraſſen, terwijlen haer ſlaven daer binnen met Pangayen of roeyen / de reyſe verborderde: een groot gedeelten haer paſſagie voorby ons nemende / om het gebouw van onſe kloecke Schepen te beſien / de welcke ſy met een uytnemende verwondering van alle kanten beſagen; hadden haer grootſte ſpeculatie in het beelde-werck / dat tegen de Spiegel van ons achter-ſchip / en boven de Galderyen was gemaeckt.

Eerlang krioelden aldus de volck-rijcke hooft-ſtadt Arakan, en alle deſ ſelfs omgelegen landt-ſtreeck / door het onnaſpeurlick aental menſchen / die nu verlangende dagh en uur verwachten / om ſoo grooten heerlickheyt en ſtatie te ſien.

Den ſchoonen morgen-ſtont der Voorſtelicke verſchijn-dagh eyndelick nu gekomen zijnde / ſagh men voor het Coninckrijcke Slot / ſtaende ontrent te midden in de Stadt: de Plejnen rontom heen opgeruymt / en met hoogh verhevene ſtellagien / ſpeel-tooneelen / en konſtige muur-wercken opgeſchickt; de voornaemſte ſtraten en wegen ſchoon en klaer gemaeckt / en daer 't ſcheen noodigh te weſen / met lemmingen en afſchutſelen beſorgt. Een groote menighte van Paet-oprupmers en Soldaten / waren / op d'oordere van de Hovelingen / alreets ter baen / en overal in de weer / om ſoo vreeſſelicken toevloeyſing der nieuwsgierige te ſtutten; op dat die binnen de voor-geſtelde parcken / voor de Coninckrijcke vertooninge / plaets noch heerlickheyt benamen. die met groote prael en heerlickheyt geſchiet.

Onder het aengenaem gelupt van Arakanſe trommen / trompetten en ſchalmayen / quam de Coninckrijcke Majeſteyt dan eyndelick uyt ſijn Voorſtelijck Palays / en tot binnen het groote Caſteel gereden / en geſeten op een tamelicke witten Elephant / te voorſchijn: zijnde met de koſtelickſte kleederen van Aſia bekleet / met peerlen / edel geſteente / en ſchoone juweelen alom beſet / en met een Coninckrijcken Tulbant / en Kroon van een onwaerdeerlijcke ſchat / op 't hooft / ganſch heerlijck verciert en aengedaen; vertoonende een ongemeene glantz van Coninckrijcke Majeſteyt en heerlickheyt; ſittende

tende met de beenen kruysling onder 't lighaem / in een Vorstelijcke Tent / die boven op den rugh des Elephants was toe-gestelt; des selfs neck wiert door een Arakans Edelman bereden / en 't logge beest door sijn beleyt bestiert.

Desen witten Elephant was schoon en groot / en cierlick met Spreyen en Behangselen / vol Bordnersel en gestickte Peerlen behangen en opgepronckt; als oock ongemeen geestigh toegerust / om soo grooten Personagie te voeren; gaende heel langsaem voort; zynde manierlick / tam en zedigh / en (naer 't scheen) door Hoofse leeringen bequaem gemaeckt / om op sijn hooge rugh / in desen dagh / den Arakansen Vorst, in glory en heerlickheyt / aen al de werelt / dus Zeeghaftigh / te vertoonen.

Een heerlick Zonne-scherm wiert / tot afweeringe van des Zons heete stralen / boven 't hooft des Conings / door sijn Edelen gedragen. Rontom de Coninckljcke Majesteyt / sagh men een groot getal aensienlijcke personagien te voet gaen / om des selfs statie te vergrooten; oock daer benevens Arakanse Helden, met hun geweer / bestaende in geestigh wapentuygh / voorsien; om tot bescherming den Coning / in sijn omrydinge / by te woonen.

De Vorst was met een langsame tret en trage voortgang / onder het vrolick geklanck der heldere trompetten / en veel aengenaem speeltuygh / nauwlijcks voorby gereden / wanneer een Prins der Mogen, een voornaem Heer / en een der grootste Sicken van 't Coninckrijck Arakan, de Vorst in een Coninckljcke pracht en heerlickheyt / quam saghjens achter na gevolgt / oock op een schoonen vercierden Elephant geseten / en met een groot gevolg van wackere mannen / de welcke voor Staet-houwers en Lijfschutten dienden / rontom verselt.

En achter dese quamen toen vorder / een voor een / al d'andere Sicken, en voornaemste Grooten van 't Coninckrijck Arakan, ordentlick naer hun qualiteyt te volgen / yder op een heel cierelick-opgetooyden Elephant geseten zynde; vertoonden een Coninckljcke pracht / en wierden / even gelijck de Vorst / rontomme door Lijfschutten / Pagien / Lackayen / Speel-lieden / en Bootsemakers omcingelt / en op een vermakelicke wijse geconvoyeert.

Een trage voortgang / en soo langen reecks van Elephanten / yder met een aensienlijcken treyn en groot gevolg / en altemael gansch heerlijck opgetooyt; hadden al een geruymen tijdt van doen / eer dat in ordere naer malkanderen over het pleyn voor 't Coninckljcke Slot / en verder stadtwaerts in getrocken waren. Noyt en wierden (na 't scheen) soo vele Schatten / van uytmuntende Juweelen / Gesteenten / Gout / Silver / glans en pronck-cieraden / van schoone Stoffen en Klederen by-een gesien. De edele Steenen / Diamanten / Peerlen en Robijnen / gaven de schoonste luyster / die een penne kan beschrijven. Het Gout en Silver dienden tot een verwondering aen alle den geenen / die de heerlickheyt en mogentheyt / van desen Arakansen Coning / en sijn Edelen / quamen aen te schouwen: de cieragien / klederen / spreyen / helmen / als oock het blinckent wapen-tuygh / van zabels / hellebaerden / lanceyen / pijlen en bogen / slingers / assagayen en licht schiet-geweer / vertoonden alom een sonderlinge zwier van aerdigheyt. De menighte kleyne vlaggen en vaendels / wimpelen / en voornamelick de geestige Zonne-schermen / maeckten alle den treyn te wondelicker om aen te sien; en 't gespeel op alderhande Instrumenten / een geluyt / die ooren en herten derwaerts konde tronen.

Van

Van Arakanse Talpooys, Papen en Musikanten / welcke de achterhoede van desen Coninckljcken treyn besloten. De muren van des Conings Slot / de buyten en binne-pleynen / marckten / straten en voornaemste oorden van de hooft-stadt Arakan, die sagh men alle meest wederzijts beset van moedige soldaten / in order / met cierlicke leveryen / en witte katoene Lywaet-klederen aengedaen / en met de bloote zabels piecken en lancien in de vuyst: op dat de Coninckljcke Majesteyt en sijn gevolg / ontsaghelick / ongemoeyt / en langs te ruymer straten / konde deur passeeren.

Dus trock den Coning / met alle den principaelsten Adel / Hovelingen / en Grootsten van 't Rijck / door alle de voornaemste straten / pleynen / wandelwegen en oorden / van de groote Hof en Hooft-stadt Arakan; dervoegen / dat alom heen / van een ongelooflijck getal toekyckers / konde gesien werden: en soo rontom gereden hebbende / quamen wederom aen het ruym en lustigh pleyn van het Coninckljcke Slot / het welcke tot beschut van sijne Majesteyt / in ruymen omkreyts van een groote menighte gewapende Arakanders, wiert besloten: buyten welckers kring het overal krioelden / door veel duysende aldaer t'saem-gevloeyt / om het eynde van dese Coninckljcke statie te sien. Alhier wiert toen (volgens de vijf-jarige gewoonte) een nieuwen Eedt / over beloften van getrouwigheyt voor den Coning / den Ondersaten afgevordert; waer op dat men aenstonts / en van alle kanten / een wonderlick gejuyg vernam; daer in soo grooten menigten beloofden / haer Vorst en Coning getrouw te sullen zijn. Aenstonts hoorde men toen een seltsaem geluyt / van sangers / speelders en vrolicke basen: het grof Canon / de metale Bassen en Kamer-stucken / wierden van 't Coninglycke Slot / en van andere plaetsen gelost. Een groot getal Vuur-wercken (daer in d'Arakanders boven andere Natien van Oost-Indien komen uyt te munten) vlogen heel wonderlick en over-geestigh in de lucht: waer op toen op Toneelen en Stellagien / met speelen en Musijck-gesangen (op de wijse van Arakan) de vreugt van desen vrolicken dagh (doch alreets in den laten avont en voornacht) quamen te besluyten. Ondertusschen was den Coning / met sijn voornaemsten Adel en heerlicken treyn / nu wederom na sijn Vorstelijck Palays vertrocken. Somma / dese groote Stadt / en al des selfs om-gelegen Landt-streeck / was vol vreugden over des Conings welstant / pracht en heerlijcke vertooning; ja den nacht begon te verloopen / aleer de menighte in huysen / kluysen / tenten en vaertuygh / ter ruste quam. Waer na dat hem een yegelijck wederom na sijn eygen Lantstreeck henen begaf.

Tot dus verre was 't Koninckrijck Arakan vol vreughden / en groot gejuych; maer een Wolck van dreygend quaet / quam nu eerlangh te voorschijn / en van het Westen opgedreven: als wanneer het gantsche Lant van stonden aen in allarm / in rep en roer geraeckten; en ontstont geen kleyne beroerte in grooten en kleynen: Want een Prins der Mooren, quam uyt het nabuerigh Bengalen, tot in het Coninckrijck Arakan gevlucht / om daer voor hem / en allen den sijnen / lijf-bergingh te versoecken.

Een Prins der Moren komt uyt Bengalen in 't Koninckrijck Arakan gevlucht.

Doch om soo kort / als 't doenelijck is / den Leser het aenmerckens-waerdigste van dese geheele Historie te doen verstaen; soo sullen wy / die wat hooger ophalende / hier benevens voegen / uyt oorsaeck / eenige der voornaemste stucken / en dese beroerten in Arakan, gebeurden / even ter selver tijt / wanneer ons in dit Coninckrijck bevonden.

De oorsaeck desselfs.

Den Grooten Mogol, of Opper-koningh van Groot-Indien, Choran Schach, of oock Chach Jehan, dat is/ Koninck des Werelts, genaemt; sagh in sijn hoogen ouderdom vier hloecke Soonen/ en twee Dochters/ uyt sijn lendenen voort-geteelt; die (volgens het getuygenisse der Moren) dusdanigh in hare conditie wierden bespeurt.

Aenmerckens-waerdig verhael, van het begin, de voortgang, en 't eynde van de beroerte, en bloedigen Oorloog, in 't Rijck van den Grooten Mogol.

Den outsten Mogols Sone/ was Sultan Dara genoemt: wesende schrander in Hoffelijcke hoedanigheden/ en actien. Meer was hy by de Heeren des Rijcks bemint geweest/ soo niet te grooten inbeeldingh/ en hoogh gevoelen ontrent sich selfs/ sijn goede conditien hadde verduystert; en dese eygenschappen voeden een meerder quaedt/ ja schielijcke tooren en trotsheyt aen: soo dat hy (meer gevreest als bemint) noch daer-en-boven sich selfs/ door de betooninghe van te hleyn al genegenthey t tot de Indostanse Mahometaense Godsdienst/ des te hatelijcher in d'oogen van d'Omrachs, en de voornaemste Heeren en Grooten/ quam te maecken.

Den tweeden Soone des Mogols was Sultan Chasausa (andere seggen Sultan Suyach, het welck een dapper Hoyst betreckent) genaemt. Dese was niet min schrander/ als Sultan Dara, sijn outste broeder; en ginghy den selven in veel Hooffe eygenschappen/ in vaerdigheyt/ en stantvastigheyt/ verre te boven: maeckende sich selven door behendige actien/ ja oock met veel milde Geschencken/ en rijcke belooningen/ by de voornaemste Heeren en Grooten des Lants bemint; soeckende die/ aldaer het heen dienden/ op sijn zijde te locken: doch wegens luxurieusheyt/ en te veel dertelheyt/ met sijn Wijven en Concubijnen/ ginghy sijn bewint/ Regeering/ en plicht (ontrent Staets-saecken) soo krenpel en manck/ dat sulcks naderhant wel de voornaemste oorsaecken van sijn bederf en ondergang zijn geweest.

Ooch neyghde hy tot de Mahometaense Godtsdienst/ en het gevoelen 't welcke de Persianen komen te volgen: soeckende die van Alis Secten/ op d'uytleggingе van den Alcoran, te voeden en voor te staen; daer nochtans sijn Heer Vader/ en Broeders/ een andere Mahometaense Secte quamen te volgen.

Den derden Sone des Mogols was Orang-Chef, of Aureng-Zebe (soo veel gesept/ als Cieraet des Troons) genaemt: wesende uyttermaten scherpsinnigh/ en seer verstandigh/ ooch vriendelijck en miltdadigh ontrent den genen/ dien hy bequaem tot sijn oogh wit heurde; arghlistigh/ subtijl/ doortrapt/ en een schrander konstenaerlin het beynsen. Hy geliet hem/ de Werelt t'eenemael af te willen sterven; leggende voor een tijt alle sijn kostelijcke Cieragien af: getuygende dat hy wilde/ als een geestelijcken Fackir, of Monnick/ (die sy gewoonelijck Dervis noemen) sijn leven in eensaemheyt heyligh lijck af-leggen; betoonende gantsch afkeerigh van de Kroon/ de Heerschappye/ en Hoofse maniere des levens te zijn. Doch wist hy onder des door sijne bedriegelijcke streecken/ niet alleen de voornaemste Bestierders der rontom heen leggende Rijcken/ die onder den Mogol behoorden; maer ooch selfs sijn ouden Heer Vader/ en de gauwste Mannen des Hofs/ sich selven gunstigh en bemint te maecken. Dervoegen dat by na een yder/ niet den Dara, die d'outste was; maer desen zedigen/ en niet min schranderen Orang-Chef, in 's Vaders plaetse eenmael als Mogol verhoopte gekroont te sien.

De vierde/ of jongste Sone des Mogols, Morad-Bakche (dat is/ 't verbuilde

1 Hottentots Vrouwen en Mans 2 Guineese inwoonders 3 die van Benin 4 Tapin Imbous 5 Caribes
6 Triomf der Karibes 7 Uytkyck en wachthuys tegen hun Vyanden. Pag: 95.

HOTTENTOTS en GUINEESCHE

wilde begeeren) genaemt / was openhartigh en milt; doch wist hy hem selven niet te verstandigh en Hofsijck aen te stellen: meest met dranchen en klinchen / en ter Jacht / sijn leven door-brengende. Goede occasien waren voor hem geboren geweest / om tot de Kroon te komen / soo wanneer schranderheyt en beleyt sijn moedigheyt (daer hy menigmael op stoffe) by-gewoont hadden.

Van de twee Dochters des Mogols, wiert de outste Begum-Zaheb (dat is / Meestersse der Vorstinne) genaemt. Was een lustige / en niet min schrandere Princesse; die haer selfs / en ooch den Dara, haer outste broeder / doorgaens in 't herte van haren Vader / den ouden Mogol, wiste bemint te maecken. De andere Begum-Rauchenara (of het Licht der Princen) genaemt / wiert voor soo schoon noch schrander / als haer suster / niet gehouden; niet-te-min vrolijck / en vry-geestigh: houdende meest van Orang-Chef, die sy door heymelijcke Spiens / de verborgentheden van 't Hof (gelijck men geloofde) nochtans al menigmael wist deelachtigh te maecken.

Niet weynigh kreegh dan nu / onder dese vier gebroeders / de jalousie de overhant; soeckende yder (hoewel noch in 't heymelijck) d'een den ander de Kroon en Heerschappye te ontwringen: wesende alle bejaert getrouwt / en yder voor sich selfs / in de gunst van soo veel bysondere Grooten des Rijcks geveest. Het welck den Grooten Mogol bespeurende / en die niet anders dan een verschrickelijck onheyl / van scheuringh / opstending / Oorlogen / enz. te gemoet siende; en vreesende dat ooch sijn Soonen wel een malkanderen mochte komen de handen te slaen: resolveert hy / om haer van een te schenden / en yder van dien met een Heerschappye te begunstigen: gevende de Provintien Cabul en Multan, aen Dara; Sultan Chasaus, Bengalen; Orang-Chef, Decan; en Morad-Bakche, Guseratte. Yder nam sulcks (immers na 't scheen) gantsch danckelijck aen; regeerende niet alleen met ontsachelijckheyt / maer ooch niet groot gewin: dewijl de Moorse Regenten meest alle des Lants Inkomsten / als oyen / weten na sich te trecken / en in te schrapen; vertrouwende onder des malkanderen niet: yegende yder altyt met een machtigh Heyrleger (quansijns ten dienste van den Mogol, haer Vader) paraet / en op sijn hoede te zijn.

Sultan Dara nochtans / als hebbende d'outste brieven / niet alleen wegens sijne geboorte / maer ooch by den Mogol, en de grootsten van 't Hof; dewijl men aen hem de Kroon toe-schreef / als sijn Vader sterf / bleef meest aen 't Hof: te meer / dewijl den ouden Opper-voogt dit dus scheen te bestieren / en dat hy na sijn doot sijn wettige Successeur in het Rijck soud zijn; gevende hem onderwijl de macht en authoriteyt / om als tweede Coningh / benevens hem (selfs in sijne tegenwoordigheyt) over alles te regeeren. Het welck aldus een tijdt langh duerden / evenwel niet sonder mistrouwen des ouden Mogols, die nochtans meer (gelijck men geloofden) van Orang-Chef hielt / om dat hy die vry bequamer als Dara tot de Regeeringh oordeelden te zijn; doch was dus (na 't scheen) genootsaeckt te doen / om swaerder onheylen voor te komen: betrouwende ondertusschen den Sultan Dara niet al te veel ontrent sijn persoon; vreesende voor sijn listen en lagen / en dat wel eens mochte van hem vergiftight worden: op dat den Dara dan des te seeckerder / sijn provisionele Heerschappye / tegen sijn broeders sonde pogen vast te stellen.

Onder-

Ondertuijl was nu den listigen Orang-chef al een tijdt lang in 't Koningrijck Decan geweest / als tusschen den Koning van Golconda (een Decan palende) en sijn grooten Velt-oversten (Emir-Jembla genaemt) geen kleyne onlust quam op te staen; overmits desen Emir-Jembla (die geen Heyden gelijck als den Koning van Golconda, maer een Persiaen, en by gevolg van Mahomets Religie was / doch bedeckelijck) niet alleen sijn Koning van het grootste gewin van sijne Diamant-mijnen wist te beroven / maer ooch in sijn groote Velt-toghten en victorieuse progressen / in 't Koningrijck van Carnatica, de Heydensche Tempelen en Pagoden, van hare voornaemste schatten en rijckdommen berovende. Dies den toorn en haet des Koninghs van Golconda niet weynigh tegens desen moedigen Veldt-heer Emir-Jembla ontstont. Doch was desen Oversten / dus rijck en machtigh zijnde geworden / noch des te moediger; overmits hy (op sijn groot en ontsaglijck Leger steunende) heerlick van krijgs-oversten / schoon geschut / en selfs sijn Heyr met vele kloeckmoedige Christenen / soo wel Europianen als Indianen, bevoont voorsien te wesen. Doch quam het gerucht den Koning van Golconda ter ooren / dat desen Emir-Jembla wel nu en dan al te veel gunst van sijn moeder (die noch jong / en al hoe wel tamelick swart / by sijnen van aengesight was) genoot: welck gerucht / als Emir-Jembla weder ten Hove was gekomen / op nieuws de Vorst ter ooren komende; soo verre tot toorn en wraeck-lust verruchte / dat hy openlijck tegens dien Veldt-heer soodanigh uyt begon te varen / dat sulcks hem eer lang ter ooren quam; nademael Emir-Jembla vele vrouwen hebbende / en die veel vrienden in 't Hof / seer lieflijck sulcks verstont.

Den Coning van Golconda dan socht den Emir een treck te speelen / en (ware het hem doenlick) sijn groote macht / rijckdom en mogentheyt / t'ontwringen: doch den schrandseren Emir-Jembla sulcks vernemende / wendt alle middelen aen / om sijn soon Emir-chan, van onder de macht des Conings van Golconda, en uyt het Hof te brengen. Doch dit niet wel willende gelucken / soo schuyft hy voerdigh aen Orang-chef, (de welcke hem om deese tijdt in een voorname Stadt des Rijcks Decan onthielt) dat hem den Coning van Golconda, voor soo veel getrouwheyt / aen sijn persoon / en het Rijck betoont / met alle den sijnen / wilde verdelgen: dies hy den Orang-chef versocht / om beschermingh / hulp / enz. Stellende hem ooch daer benevens een saechte lichtelijck voor; ten eynde / om 't Coningrijck Golconda in handen van Orang-chef te doen vervallen.

Hy dienden hem aen / hoe dat hy maer met een kleyn Heyr-leger van vier a vijf duysent Ruyters behoefden af / en tot na by het vermaerde Golconda te komen / in schijn / om als Gesant van den grooten Mogol, sijn Vader / den Coning van gewichtige saken deses Rijcks te spreecken: belovende selfs de saken soo te sullen beleggen / dat hy niet alleen den Coning; maer ooch selfs de hooft-stadt Golconda, na sijne begeerte / met weynigh moeyten / sonde komen te bemachtigen; alsoo den Coning hem in sijn open-leggende Hof-plaets van Bag-nagar meest onthielt: dat hy Emir, den Orang-chef beloofde / met 50 duysent Rappyas daegs / soo lang de velt-toght duerden / en benevens dien / met sijn groot Heyr-leger te sullen assisteeren.

Seer gaerne nam den listigen Orang-chef, die op sulcke verjens loerde / dese conditien aen: begaf hem op reys / en wist sich selfs soo wel in dit be-

drie-

CHINESE RECHT BANK

dzieckelijcke Gesantschap aen te stellen / dat den Koninck van Galconda (hem waerdighlijck soeckende te ontfangen) slechts met een kleyn getal Hovelingen tegen trock; doch die hem eerlangh wyandelijck siende bespzongen / en noch ter nauwer noot te Paert geraeckt zynde / sich binnen de Coninglijcke beroemde Vestingh Galconda retireerde: invoegen den Coningh dien dans ontspzongh / en den aenslagh des Emirs en Orang-chefs tydelijck misluckten.

Evenwel was de moedighept van de laetst genoemden al te groot / om over sulchs de minste teeckenen van alteratie te betoonen; steunende op de belofte des Emirs, hem gedaen. Hy berooft dan in aller haest het Paleys des Conings tot Bagnaguer, nemende alle desselfs schatten en kostelijckheden na sich: alleenlijck sent hy den Coningh sijne Vzouwen; en belegert voozt het Coninghlijcke Galconda. Dan eerlangh dooz sijn Vader Choran Schah, den Grooten Mogol, gewaerschouwt / geraden en belast / de belegeringh te willen staecken; soo trecht hy af / en weder na Decan; na dat hy sijn Soon Sultan Machmout met des Koninghs outste Dochter (onder belofte / dat die sijn wettige navolger in het Rijk soud zyn) uptgehuwelijckt hadde; en meer diergelijcke voozdeelige Conditien / soo vooz hem selfs / als quansijns vooz den onden Mogol, sijn vader / had weten te bedingen.

Onderwijl nam de vast gemaeckte Vzient- en Vontgenootschap tusschen den Orang-chef, en den Emir Jembla, dagelijcks toe. Sy voeghden haer Machten nu en dan t'saem / en bespzongen eenige plaetsen in 't Coningrijck Visiapour. Doch niet te bestendigh was dese vzientschap; want Emir Jembla nam de gelegenthept waer: vertrock na Agra, en bood den onden Mogol sijn onderdanige dienst / en een schat van onwaerdeerlijcke Gesteenten aen; met versoeck / den Oozlogh tegens de Coningen van Galconda en Visiapour te mogen voeren / ten kosten en voozdeel des Mogols; om alsoo desselfs Vzens-palen / macht / rijckdom / enz. naer het Zuyden en Westen upt te vzeyden. Immers sy avanceerden in sijn versoeck tot soo vzee / dat hy (ten dienst des Mogols, beneffens het sijne) een vzaef Heyzleger verkreegh; om daer mede sijn voozdeelige desseynen / ontrent de Vzens-palen van Decan, voozt te setten.

Dese verstandige Mooren meenden dat sulchs den Mogol toestont / om in tijt van noot desen Emir Jembla selfs tot sijn voornemen en dienst te konnen gebruycken; ten epnde om dooz hem / en dit Leger / het doen van sijne vier Soons te vzeydelen; en om alle vozder onlusten / Oozlogen / enz. binnen de palen van sijn wijt-strecknt Koninchrijck vooz te komen. Sultan Dara was krachtigh hier tegens; doch als hem belooft wiert / dat Orang-chef hem in desen Oozloogh niet sou steecken / noch in de velt-tocht present zijn; en daer en boven de Vzouwen en Kinderen des Emirs aen 't Hof des Mogols, onder des / tot gerustigheyt des Rijcks / sich souden komen te onthouden; soo toonden hy sich voldaen. En vertrok den Emir Jembla dooz het Rijck Decan, na het Koninchrijck Visiapour; daer hy het Heydensch / doch wyt sterck bemuurde Kaliane belegerde.

Onderwijl wiert den onden Mogol (die nu 70 Jaren berenchten) heel kranck. Strachs ontstont op sulks groote beroerte en verwezring. Sultan Dara ruchten ontrent de Hof- en Hooft-stadt Agra, als ook in Deli, Cabul, Multan, en andere plaetsen / een groot Heyzleger te saem; desgelijcks Sultan

Chasausa, in sijn voortreffelijck Bengalen; Pzins Morad-bakche, in Guseratte; en Orang-chef in Decan: soechende oder onderwijl alles op sijn hant te krijgen / om aen de Kroon te geraecken; want anders stont hen een onvermijdelijck noot-lot te verwachten: dewijl hun bewust was / dat oock de Vader wel eer sijn Broeders om 't leven hadde gebracht / om Scepter en Kroon gerustigh te besitten.

Nu vloogh een suel / doch onwaer gerucht / van des Mogols doot / door het gantsche Landt van Indostan. Aenstonts bespeurde men't Hof in onorder / en al het Landt in roer. Den ongeluckigen / en met een oock al te voorbarigen Sultan Chasausa, Pzins van Bengalen, hebbende grooten rijckdom en macht verkregen; en steunende daer benevens oock noch op de gunst der Persianen, dewijl hy hun Secte voorstont; ruckte de eerste van alle sijn Broeders / met een machtigh Heyrleger in 't velt / en geswint na Agra: roepende / sijn Vader doot / en door Dara vergeven te zijn; willende niet alleen Agra, maer het geheele Indostan, dewijl hy naest Dara (die om soo snooden daet van Vader-moort / hy Scepter en Kroon onwaerdigh keurde) de outste was. En schoon selfs aen hem schrijvens van Choran Scach, den onden Mogol, ter handt bestelt wiert / van de germoghept van sijn sieckte / en dat hy noch leefde: en daerom ten spoedigsten weder had af / en na Bengalen te trecken; soo nochtans / verseeckert zijnde van de desperate krancheyt sijns vaders; soo bleef hy daer by / dat den Grooten Mogol door Dara zijnde vergeven / hy geensins dienstigh keurde / om wederom na Bengalen te vertrecken.

Den Orang-chef begaf sich van Decan oock haest in 't velt; doch listiger als Chasausa, vangt aen sijn jonghste broeder / Pzins Morad-bakche, die Guseratte beheerschte / door opgepronckte Brieven / seer vriendelijck schrijvens / en groot gelt / te bewegen / dat hy na Kroon en Scepter stont. Hy schreef aen hem uptermaten minnelijck / en getuyghde dat Morad altijt / en oock noch sijn aldergelepmste boesem-vriendt was; dat hy (namentlijck Orang-chef) lust hebbende tot een geestelijck leven / geen Heerschappye socht; dat Dara, dien hy oock insgelijcks van Vader-moort beschuldighde / t'eenemael onbequaem tot de Regeering was; oock desgelijcks Sultan Chasausa, dewijl hy het Persiaens Geloof voorstont: en daerom niemant als Morad-bakche, tot sulcks bequaem oordeelden. Dat hy hem toegedaen zijnde / genegen was tot de Kroon te bevorderen; soo maer den Morad hem wilde beloven / dat hy / Mogol zijnde geworden / hem Orang-chef op sulck een plaetse des Rijcks te laten leven / om daer sijn dagen in stilheyt te verslijten.

Seer geern nam den al te licht gelovigen Morad-bakche, dese goede gelegenthept en Conditien aen; ontfangende groote sommen gelts van sijn Broeder; maeckten onder sijn saecken bekent; wierf sterck; kreegh machtigh volck; en eerlangh / door toedoen van Orang-chef, de Koninckliycke naem: te meer / dewijl men het Heyr van dien arghlistigen Dos / oock tot sijn hulpe sagh verschijnen. Want Orang-chef sont sijn outsten Sone / Sultan Machmout, tot Emir Jembla, met wiens Dochter die zijnde getrouwt / het grootste vermogen op desselfs genegenthept vont / in 't Leger dat desen Emir in Visiapour voor den Mogol voerden; aldaer (doch na vele moeyten) soo veel uptwerckende / dat hy (namentlijck Orang-chef) den onstantvastigen

gen Emir Jembla tot ſich kreegh; en maeckte heymelijck met hem een vaſt verbont. En om dit werck meer ſchijn te geven / als ook / om dat de Vrouwen en kinderen van den Emir, die noch aen't Hof des Mogols waren / geen leet geſchiede / ſoo vont men geſamentlijck goet / dat den Emir Jembla quanſuys een gevangenen van den Orang-chef ſou zijn: die men dan eerlangh geliet den Orangchef te komen beſoecken; daer hy nu (doch maer alleen na uyterlijcken ſchijn) wel vinnigh / en als verraderlijck / maer in waerheyt niet voordacht / en even gelijck men te voren te ſaem geraetſlaegt en beſloten had / vaerdigh beſprongen en aengevat zijnde / na Daulet-abadt (een Streckte in het Rijck Decan) wierde gevoert / en als een gevangenen daer bewaert.

Dus kreegh dan eerlangh den loſen Orang-chief, door deſe bedrieghelijcke ſtreecken / en voorder met ſchoone Geſchenecken / en vaerdigheyt / niet alleen alle de Macht des Emirs, maer ook het Leger des Mogols (onder hem herwaerts afgeſonden) op ſijn hant / en tot ſijn dienſt; waer mede hy / als Delt-overſte / de marſch na ſijn broeder Morad-bakche went; die met ſijn Leger ook tot ſich lockende: om dus geſamentlijck Agra, Dely, en andere plaetſen des Coninckrijcks te bemachtigen; en den Morad-Bakche met eer en glorie op ſijn Vaders Stoel en Kroon te ſetten: op dat die voortaen (gelijck hy hem in-bliess) in top van mogentheyt / als Mogol mocht regeeren.

In't voort-trecken des Legers / betoonden Orang-chef aen ſijn broeder Morad-bakche, alle de vrientſchap / hulp en toegenegentheyt / die men ſonde konnen bedencken: hem altijts gevende Koninckliijke Tytels.; waer door dien ſtaet-ſuchtigen Vorſt verleyt / hem t'eenemael na den raet des Orangchefs beſtont te voegen: nu vaſtelijck al het gene gelovende / dat hem door dien Vos ingeboeſemt wiert; niet komende ſien / veel min begrijpen / dat het dien ſchranderen Vorſt geensins ter liefde van hem / maer alleen om ſich ſelfs als Groot Mogol, en Opper-Koningh van't machtigh Indiën, op den Kroon te ſetten / was te doen. De Legers dan nu dus groot en machtigh zijnde geworden / trocken in goede ordere door het Geberghte / Bosſchen / en Wildernuſſen / na Agra voort; daer het gerucht deſſelfs / niet weynigh den grooten en kleynen ontroerden: dan wel voornamentlijck den ſtockouden Mogol, en hooghmoedigen Dara; kennende oock de liſtigheyt van den Orang-chef. En niet tegenſtaende Choran Schach ſelfs op't aller-vriendelijkſt aen hem / en aen ſijn Broeder ſchreef / dat hy noch leefde; en oock vermaende weer na de plaetſe van hun gebiet te trecken / om ruſt en vreede / en niet krijgh en oorlogh in den Lande voort te ſetten: ſoo was nochtans dit altemael te vergeefs; ſy drongen te krachtiger voort: en riepen den Mogol ſeecherlijck doot / of doodelijck kranck te zijn; immers t'eenemael onvermogens om't Rijck te beſtieren; ten minſten / indien hy noch leefde / ſochtenſt hem noch eens te ſien / de handen te kuſſen / en hem uyt de mogentheyt en het bedrijf van Dara te verloſſen.

Sultan Chaſaula dan alreets tot dicht by / en Orang-chef, met ſijn broeder Morad-bakche geſamentlijck ook na Agra dus in aentocht zijnde / was Sultan Dara, den outſten broeder / ook genootſaeckt / ſelfs ten koſten van den ouden Mogol, ſijn vader / ook voort / en in aller haeſt een machtigh Heyrleger te ſaem / en tot beſcherming van de Koninklijcke Hof- en Hooft-

plaets Agra, en hem selfs / in 't velt te ruchten. En dese Macht dienden in twee bysondere Legers verdeelt: het eene / om Sultan Chasausa te stupten / en 't andere om het machtigh / en hart aenmaderent Hepr des Orang-chefs, en Morad-bakche, tegen te gaen; en soo het hon zijn / noch tijdelijck in sijn loop / couragie / macht en mogenthept / te keeren.

Siet daer / mijn Leser / vier gebroeders / altemael Princen en dappere Mannen / met machtige Legers in 't velt / om elckander t'onder te brengen; en yder om sich de Kroon op 't hooft te setten / en Opper-koninck van 't wijtberoemt Indostan te zijn. Geen wonder is 't / dat den Vader treurt en weent / en wenscht dat hy nopt en ware gebooren geweest; siende in sijn hoogen ouderdom dit soo langh gebreesde bederf / tot ruine voor allen den sijnen / en sijn bloeyende Rijcken / tot dus verre nu openlijck en soo verschrickelijck uptgespat. Eelster / wat raet? de seeckerste middelen dienen het baerdigst begonnen. Soliman Chekouh, outste soon van Sultan Dara, out vier of vijf en twintigh jaren / kloeckmoedigh en schrander / en seer bemint by den Mogol, krijght orre van hem / om met de eene macht Sultan Chasausa tegen te gaen; doch bekomt een verstandigh Raetsheer / Jessingu genaemt / van wegens den Grooten Mogol, met sich. Dese tracht (volgens order) Chasausa noch eerst door alle bedenckelijcke middelen wederom tot stilten / en de wederom-tocht na Bengalen, te bewegen; doch te vergeefs. Dies den moedigen Veltheer Soliman Chekouh, vol yver en vuur / om een glorieuse Victorie te bekomen / het Leger recht op de Macht van sijn Oom aenboert. Het welck den Staet-suchtigen Sultan Chasausa siende / komt desgelijcks ooch in goede orre (immers na de beste wijs der Mooren) aengetrocken. En dus malkander tot onder 't Geschut genadert zijnde / gaet eerst het canonneren / en eerlangh het treffen soo vinnigh en bloedigh aen / dat van beyde kanten menighte van dooden het aertrijck deckten. Doch krijgt eyndelijck den Sultan Chasausa de nederlaegh; trechende met soo veel respect / als doenelijck was / te rugh / en wederom na de Grenzen van Bengalen.

Dus bleef den Soliman Chekouh van die kant Meester in 't velt / en van een gedeelte van Sultan Chasausas Geschut / Krijgs-tuygh / en Bagagie; passeerende eenigen tijt noch op de actien der Bengalers: met hoop / eerlang vol eer en glorie weder na 't Hof te keeren / om daer heen ooch Sultan Dara, sijn vader / tegens 't aenkomend gewelt van d'andere kant / te assisteeren. Onderwijl quam het gerucht tot Agra, dat Orang-chef, en Morad-bakche, met hunne machtige Heyrlegers / van 't Zuyden na 't Noorden / tot dicht by de Rivier Eugenes (die van het Oosten in de Ganges loopt) aengenadert quamen; dus met wachere schreden voort marcherende / om het beroemde Agra, Deli, en andere plaetsen des Rijcks te bemachtigen. Doch onder des waren alreets twee moedige / en niet min schrandere Mannen / groote Heeren van staet en aensien / namentlijck Kasoin-chan, en Jessomseingue, door den Mogol en Dara, tot Hoofden en Velt-oversten van de andere Heyrkracht aengestelt; trechende Orang-chef en Morad-bakche na de Rivier Eugenes tegen: om haer / soo 't doenelijck was / aldaer te stupten; evenwel met exprès bevel des Mogols, dese twee staetsuchtige Sonen (hon 't zijn) aleer het noch tot een treffen mochte komen / door middelen van sachtmoedigheyt / namentlijck met vriendelijcke Bezendingen / en wat voor-

der

der dienen konde / te bewegen / af te willen trecken. Het welck in 't werck zijnde geſtelt / verkeert uytwiel : want niemant der uyt-geſondene weder-keerende. Dus malkanderen zijnde genadert / hielt yder de vloet Eugenes, die nochtans lichtelijck was door te waden / tot ſijn ſchepts-paal. Men wil / dat alhier de twee Delt-oversten van den Mogol, geen kleyne misſlagh begingen ; datſe niet ten eerſten deſe Rivier / als dappere Mannen / over-trocken : alſoo het Heyr-leger van Orang-chef en Morad-bakche, noch niet compleet ; maer ſelfs de machtighſte troepen noch achter aen komende / alles van wegens de brandende hitten en zure Marſch / door ſandigh Gebergt / Boſch en Wildernis / uyttermaten vermoeyt / flaeuw / afgemat / en dien-volgens ſeer grootelijcks tot hun voordeel ſoude gevonden en aengetaſt hebben ; daer nu den Orang-chef met ſlancheeren vaſt tijdt gewinnende / alles by hem en tot ſijn voordeel kreeg : ſoo dat ten laetſten / na drie etmael ruſtens / Morad-bakche onder 't faveur van 't afloſſen des grof Canons / met een gedeelte van 't Leger door de Vloet bzeechende / met een geſwinde Furie 't Heyr des Mogols aenvalt / dzingende door de meenighte Hoegels uyt grof Canon / duyſende Pylen en ſcherpe Zabels der ruſtige wederſtanders / ſtoutelijck in. Hier was de ſtrijdt gantſch ongemeen / hevigh en fel / en vielen ter weder-zijds veel dappere Mannen. Doch 't Heyr des Mogols beſwijckende ; en het ander te machtigh weſende / ſoo quam de nederlaegh de eerſte / en d'overwinning den Orang-chef en Morad-bakche toe te vallen.

Het Leger van den Grooten Mogol Choran Schach, dus met geen kleyn verlies verſtroopt / en het overſchot op de vlucht gebzacht zijnde / ſocht den moedigen Morad-bakche de vluchtelingen op 't ſpoor te volgen / en voorts t'eenemael te verdelgen ; dan den ſchranderen Orang-chef keurden veel dienſtiger / langs de Vloet eenige dagen uyt te ruſten / niet alleen om alsdan met het Leger des te bequamer ten optocht te zijn ; maer ook om onderwijl door behendige middelen / ſtille Geſanten / Brieven / Beloften en Gelt ſich ſelven vrienden aen 't Hof te winnen / den Mogol en Daras toeſtant te weten / en voor ſich den wegh en bequame gelegenthent derrewaerts heen te banen. Doch onderwijl ſliep ook den moedigen Dara niet / die vaſt brandden van yver / om ſelfs ſijne twee woedende Broeders tegen te gaen : hy doet dan (doch met verlof ſijns Daders) een generalen opbodt door het gantſche Landt / en baerdigh een machtigh Heyr-leger / het welk op 90. duyſent Ruyters / en 20000. Voet-ſoldaten wierden geſchat / by een gerucht hebbende / trecht hy op / en ſoeckt ſelfs / tegen 't aenraden ſijns Daders / en grootſte Rijchs-raden / (want de meeſte Krijgs-oversten Sultan Dara weynigh toegedaen waren) den Orang-chef ſlagh te leveren / trecktende ontrent 18. myylen van Agra voort / en ſoeckt een voordeelige plaets / daer hy hem ſterck maechte / om aldus Orang-chef den optocht te beletten / en ſelfs ten voordeel ten dage des ſtrijts te zijn. Doch alſoo verſchepte Radias of kleyne Koninckjens / ſich ſelven in het Indoſtanſe gebergte ontbonden / en daer / van wegens de ontoegancklijckheyt der plaetſen / die ſy beſitten / wyp meer den roof als de gunſt des Mogols ſoecken / ſoo neemt Orang-chef met ſijn Broeder / Morad-bakche, deſe gelegenthent waer ; en die met geſchencken en groote beloften tot ſijn gunſt verlockt hebbende / krijgt hy wegh-wijſers en toegang door dit gebergt / en komt in ſtilheyt ter ander zy-

de / daer hy niet verre van Agra, aen een voordeelige post / heel waerdigh en geswint / sijn Leger nederslaet.

Dit Sultan Dara verstaende / ruckt op hem los / legert en rust sich tusschen Agra en sijn vpant / aenstonts ten stryt stellende al het Geschut in order en reechts-gewijs met hetenen wast aen malhander voor aen / en alles dervoegen / dat niet en vertronden / den vpant hier door honde breechen; en wijders de groote Krijgs-macht in onderschepdene vleugels en bataljons verdeelt. Voorts wierden (immers na uytterlijcken schijn) alom heen kloeckmoedige Helden en Commandanten bespeurt / die door Sultan Dara waren versocht en aengerecommandeert / sich wel te willen quijten. Doch niet minder waren de toe-bereydselen van den Orang-chef en Morad-bakche, ter ander zijde. En al hoe wel hun Heyr vry kleynder als dat van Dara wierde bespeurt / nochtans bevont men de listige Oorlogs-vonden des te meerder / om (waer 't doenlich) een victorieuse overwinning / soo wel door list als wapenen / te bevechten. Dus vallen dan eerlang dese twee machtige Legers / als woedende Leeuwen / seer hevigh en waerdigh op malhanderen aen. Eerst speelde men wederzijds met het grof Canon op de meenighte / en daer op vlogen wel haest by duysende Pijlen door de lucht. Den lang-getergden / doch niet min kloeckmoedigen Dara, op een wel-toegerusten Olifant sittende / brack met sijn verschrickelijck Heyr aenstonts recht tegens de macht van sijne twee Broeders in / en die stonden met haer Doet-volck en Kuyterye als palen: soo dat hier een heet en bloedigh gevecht op volgden; en seer haest was des Mogols Heyr / door veelheyt van dooden / ten tweedemael geweechen / soo niet den kloeckmoedigen Dara op sijn wel-gemanierden Olifant / selfs de voortocht gedurigh hadde gehouden / vertronwende niemant / by dese gelegenthey t / beter als sijn selfs; courageerende t'elckens den sijnen / tot dat hy aldus gedurigh genadert en voortgeset zijnde / door het Geschut / de gespanne hetenen / en het Doet-volck des vpants / doorbrack; doende nu groote schade met sijn Heyr-legers Kuyters / onder het Leger des Orang-chef: doch die besweechen niet lichtelijck; dies men van het gebruych der Pijlen / eerlang malhanderen met de blancke Tabels / en scherpe Spiessen / met steechen / houwen en slaen / te heer of lustigh om d'oren klonk. Doch den Orang-chef en Morad-bakche, die desgelijcks beyde op fraye Elefanten geseten waren / en steets hun volck aenmoedighden / besweechen by dese gelegenthey t niet / schoon dat soo nu en dan onder hun Kuyterey geen kleyne confusie wierde bespeurt; ja ten laetsten een algemeene wanordere / schrick en onsteltenis / wegens hun neder-laegh. Dies den Sultan Dara, nu glorieus en gemoedight over dien zegen / hem (men seght op 't aenraden van een Krijgs-oversten / die hem heymelijck vpant / en Orang-chef gunstig was) van den Olifant / en te Paerde begeeft; om dus (na 't schijnen) van wegens de onbequaemheyt der bergachtige wegen / wildernis en ruygten / te vaerdiger in het vervolgen van 't verstroopende Heyr des vpants te zijn. Doch wat gebeurt 'er op sulchs.: de meenigten haren Prins en Oversten op den Olifant niet meer siende / verschricken / en meenen den Dara verslagen te zijn. Terstont ontstaet geen kleyne verbaesthey t / verwerring / confusie / geroep en geschreeuw in hun machtigh en tot noch toe victorieus Heyr; te meer / de wijl Morad-bakche, schoon gewont / niet wijchende; maer gedurigh stant houdende / onder des een voordeelige hoogte tot sijn voordeel

kreeg:

kreeg : dies nu in een heete Furie vry al eenige van de getrouwste Helden/ en dapperste Mannen van staet / in 't Leger van Dara, ter neder wierden gevelt : en vielen geen kleyne meenigte van Daraes Leger. Orang-chef boesemde / voor het gevecht / sijn Krijgs-volck in / dat selfs in het vyandelijck Leger des Mogols, dertigh duysent gewapende mannen sich tot sijn dienst onthielden. En seeker / dit scheen nu waerachtigh te zijn : want eene der grootste Mooren / in 't Leger van Dara, Calil-Ullachchan genaemt/ (hebbende noch van outs een wrock op dien Sultan) voerende het commando over een macht van ontrent dertigh duysent Mogols; hebbende weynigh gevochten/ en nu sijn slagh waernemende / valt met al sijn Krijgs-volck / immers soo veel hy tot sich konde bekomen / gansch trouwloos den kloeckmoedigen Dara af / en Orang-chef toe : waer op die de gewenste victorie krijgende / wort eerlang het Heyr van Dara t'eenemael geslagen/ verstroyt/ en het overschot tot voor de poorten van Agra nagejaegt.

Den arglistigen Orang-chef schreef sijn Broeder / den Morad-bakche, de volle maet van roem en eer deser victorie toe ; hem van nu voortaen noemende/ sijnen Vorst en Koning; brengende selfs dien grooten overlooper/ (boven gemelt/ dien hy wonderlijck wist te believen) tot Morad, op dat hy van die/ met alle betooningen van miltdadigheyt en toegenegentheyt / mocht werden ontfangen : bewijsende dus in alles sijn Broeder het Koninckliick respect ; die veel te verblint in soo veel genodt van glorie en voorspoet / alle de geveynsde pluymstrijckeryen sijns Broeders/ ontwijffelbaer geloofden ; ja nu sich selfs al vast inbeeldende / reets opper-Koning van 't machtigh Indostan te zijn. Doch wist dus den Orang-chef te veynsen / en alles daer heenen te wenden / dat hy te met door stille Gesanten / Brieven / giften en duysent schoone beloften / aen 't Hof en alom heen / de voornaemste Heeren des Rijcks wist op sijn zijde en tot sijn dienst te locken : bereydende dus den wegh / om selfs ter gelegener tijdt / groot-Indien, met alle des selfs aengrensende Rijcken/ als groot-Mogol, of opper-Koning te regeeren.

Den Sultan Dara dus ongeluckigh / van yder verlaten / met veel vyanden en weynigh vrienden / vertrouwden hem langer in Agra niet ; maer begaf hem in aller yl / op sijns Vaders aenraden / met Vrouwen en Kinderen/ en seer kleyn gevolg / na Deli, om daer (gelijck hy waende) in meerder seeckerheyt te zijn : onderwijl schockten alles ten voordeel van Orang-chef : doch was hem nu wel voornamentlijck het Heyr van Soliman Chekouw, de welke ter andere kant op Sultan Chasausa loerde / noch in de weegh / om tot sijn wit te komen. Doch bedenckt hy geswint de vaerdighste middelen / die tot sijn listigh voornemen konden bequaem en dienstigh zijn. Hy sent dan Spions / doortrapte Mannen/ listige Brieven/ en rijcke Schenckagien aen de twee groote Velt-oversten van des Solimans Chekouhs Leger; krijgt dese en meer andere / soo door beloften van rijcke belooningen / als oock door scherpe dreygementen / op sijn hant ; te lichter wegens 't gerucht daer alom heen soo behendigh uytgestrooyt ; dat hy / namelijck Orang-chef alreets meester van Agra, en van alle de macht des Mogols was ; wijl Dara geslagen / na Deli gevlucht / en 't machtigh Leger dien Vos was toe gevallen. Door sulcks ontviel dan in Soliman Chekouhs Heyr / in yder de moed / om desen victorieusen Overwinnaer / die nu dus machtigh was geworden / tegen te gaen. En dus alles t'eenemael in een desperate toestant keurende/

scheen.

scheen het onmogelick / selfs den genen die de verstandigste en kloeckmoedighste waren beroemt / de verwarde saken des Rijcks te herstellen. Selfs stont nu dien dappermoedigen Soliman Chekouh verstelt. De rampsalige nederlaegh sijns Vaders Dara, en de victorie der twee andere Vorsten / maeckten hem t'eenemael twijffelmoedigh : sijn grootste raedt-gevers en Hoofden van 't Leger / namelijck Delil Chan en Radia Jessingu, alreets heymelick de zijde van Orang-chef soeckende / rieden hem krachtigh aen / dewijl hy sich tegens de komst van sijne vyanden niet bestant oordeelden / dat den Soliman Chekouh (tot sijn selfs behoudenis) met de voornaemste Buyt en Rijckdom / dien hy besat / sijn toevlucht tot een van de sterckste Radias, in 't gebergte wilde nemen / daer men geloofden hem seeker te sullen zijn ; tot dat een beter uytslagh / dan het noch scheen / geschapen / of immers ten minsten yet goets hem ter ooren mocht komen. Altijdt dit wiert bestemt en vaerdigh volvoert ; doch wiert den vluchtende Soliman Chekouh, door het trouwloos en listigh bedrijf van Delil chan, en den Radia Jessingu, van alle sijn rijckste Schatten verradelick op den wegh berooft ; niet te min nam den Radia van het byna ontoeganckelijk gebergte Serenaguer, Soliman Chekouh gunstigh / in sijne bescherming aen / hem beloovende / daer sijn hulp en vrientschap te sullen wedervaren.

Onderwijl ruckten den dapperen Orang-chef, en Morad-bakche, hunne machtige en noch steets aengroeyende Legers / tot voor de Poorten van Agra : doch schreef d'eerste van stonden aen een seer vriendelijcke Missive / aen den ouden Mogol sijn Vader / vol van hartbreekende betuyginge / van de groote droefheyt over den ellendigen toestant des Rijcks en 't gepasseerde ; als oock hoe hartelijck dat hy begeerden / sijn Vader eens te sien ; ten eynde / om die alle teeckenen van eerbiedigheyt en oprechtigheyt / als oock de bedriegelijckheyt van Dara, dien hy de eenighste en ware oorsaken van soo veel rampen en ongevallen wist te noemen / soo levendigh als ootmoedigh te vertoonen / dat hy gekomen was tot sijn Vaders dienst / enz. Dese brief wiert door een doortrapte Capados, of Ontmande / (op sulcks wel afgericht zijnde) den ouden Mogol persoonlijck selfs (gelijck men verhaelt) ter handen bestelt ; die by dese geveynsde letteren noch dervoegen sijn rolle wist te speelen / datse geen kleyne krachten op 't herte van desen ouden Heer quamen uyt te wercken : dan noch evenwel met de vertrouwsten van sijn Adel / de listigheyt van den Orang-chef wel overwegende / besluyten gesamentlijck ; desen losen Vos (waer 't doenlijck) tot in Agra te locken / om hem te vangen / en in versekering te krijgen. Dit soo beraemt en vast gestelt zijnde / wort weder een seer vriendelijck schrijvens van den ouden Mogol, aen Orang-chef, ter handen bestelt : getuygende het genoegen sijns Vaders / en hoe hooghlijck dat die sijn schranderen Sone Orang-chef, altijt beminde ; en dat hem 't verkeerde bedrijf van Dara niet dan al te wel was bewust : dies wenschten hy met geen kleyn verlangen / sijn Sone te sien ; en verhoopten hem vriendelijck binnen Agra te ontfangen : op dat dan soo gesamentlijck van de saecken des Rijcks het noodighste mochten verhandelen.

Doch of den losen Orang-chef, die nu meest overal sijne vertrouwde vrienden in 't spel had / dien toelegh ontdeckten of vermoeden / en weet ick niet. Immers dien Vos was te snood / om sich selfs dus bloot te geven ; evenwel veynst hy / en schrijft aen sijn Vader / hem in aller ootmoedigheyt te

sullen

sullen komen besoecken; ouderwijl het soo besteeckende / dat hy in Agra, en aen 't Hof / veel van de grootste en voornaemste Beampte / volkomentlijck tot sijn ooghwit / dienst / en voordeel kreegh. Dus tijt en gelegentheyt tot sijn voorneem dienstigh keurende / laet schielijck de weet doen / dat hy komt om sijn Heer Vader te besoecken; doch was het juyst sijnen Soone / den moedigen Sultan Machmet: die in 't inkomen stracks alles ter neder zabelt / wat tegenstant dorste bieden; opent de Poorten; voort komt secours op secours / en daer op 't geheel en machtigh Heyrleger genadert. De Ruyters besetten voort Straten / Poorten en Posten / ja selfs het Koninckliick Slot. En aldus valt Agra den listigen Orang-chef in handen.

Al soo gemackelijck sagh men hem oock eerlang volkomentlijck Meester van 't Vorstelijck Paleys des Mogols. Doch liet hy daer binnen den ouden Choran Schach, sijn vaders / sonder hem te komen besoecken / wel strictelijck bewaren: belovende hem te sullen komen spreecken / wanneer hy in meerder seeckerheyt zijnde / sich Meester van Dara, en sijne bedriechelijckheden / soude hebben gemaeckt. En onderwijl wierden nu dese twee Overwinnaers / Orang-chef en Morad-bakche, als Hemel-goden van yder (ja selfs van die haer noch onlanghs vyandelijcke wederpartijders waren geweest) gevleyt en aengebeden. De grootste Omrachs, en Heeren van 't Hof / en van alom heen / betuygden nu gantsch ootmoedige onderwerpelingen (recht na den slaefachtigen aert der Mooren) van dese twee dappere Werelt-vorsten te willen zijn.

Orang-chef dan nu alles dus wel verseeckert en na sijn hant gestelt hebbende / en sijn Oom Chah-Hestchan ('t welck een dapper en schrander man / ja selfs een van sijn grootste boesem-vrienden was) door hem Stadthouder zijnde gemaeckt van Agra; soo vertrock hy met Morad-bakche, die hem overal na de wille sijns Broeders voeghde / en nu dagelijcks door diens toe-doen en loos bedrijf / sijn Majesteyt / Opper-vorst / Koninck / enz. wierde genoemt: vermits Orang-chef noch al voorgaf / als hy 't Rijck in rust hadde gebracht / een Fakir, of Geestelijck Personagie te willen zijn; om voort sijn dagen in alle sinceerheyt en stilheyt af te leven. En gingh de marsch nu na Deli voort / om Dara van kant te helpen.

Doch onderwijl wiert Morad-bakche door schrijvens van sijn voornaemste vrienden / al dickmaels heymentlijck gewaerschouwt / van het listigh beleyt sijns Broeders / en dat hy wel op sijn hoede mochte zijn; krijgende eyndelijck een genoeghsaem seecker bericht / dat noch dien selven dagh wel lichtelijck tot sijn bederf en ondergangh mochte beschooren zijn / indien hy hem voor de bedriechelijcke val-stricken sijns Broeders niet en quame te wachten; doch al om niet: want Orang-chefs beloften (selfs na het gebruyck der Mahometanen, op den Alcoran aen hem gedaen / en beswooren) meenden hy / waren onfeylbaer. Dies sloegh hy alle dese goede waerschouwingen in de wint; en begaf hem des avonts om sijn Broeder te vergasten: die hem noyt meerder als nu caresseerde / verwellekoomde / en in sijn Vorstelijcke Tent met aengename Delicatessen / en Persiaense Wijn onthaelden. Waer door Morad-bakche verheugt geworden zijnde / voort wiert verlockt. Doch vertrock nu den Orang-chef quansuys ter rust-plaets: vier of vijf Heeren (alreets den toelegh bekent) gerecommandeert hebbende / met den Morad vrolijck te willen zijn; die hem vorder (dewijl hy doorgaens / en oock

insonderheyt nu / al te versot op den Wijn was) voort opgevult hebbende / valt hy in slaep / en leyt als een beest te roncken. Dus 't werck bestelt / komt Orang-chef hem in dese gestaltenis vinden ; maeckt hem voort onsacht wacker / stoot / schopt / en beschrobt hem over sijn vuyle gulsigheyt / en beestachtige dronckenschap : en vraeght hem / en oock d'omstaenders / of dit een Vorst en Koninck past ? En daer op belast hy van stonden aen / dat men den Morad, handen en voeten gebonden / gevanckelijck nemen sal. Soo dra dit belast / soo vaerdig volvoert ; men bint / en sendt hem (genoegsaem besorgt) binnen de oude Sterckte Slimger, niet verre van Deli, te midden in de Vloet gelegen ; daer men hem naeuw bewaert. En onderwijl schreeuwt men wel luyt en lelijck des Morads beestachtige dronckenschap (die by de Mooren en Muselmannen een grouwel is) uyt ; en hoe hy den gantschen Adel / en Orang-chef schandelijck heeft gelastert / ja soo veel verfoeyelijckheden uytgebraeckt / dat men ten hoogsten noodigh keurden / hem dus bewaert te zijn / om niet het gantsch Leger / en by gevolgh 't geheel Indostan, in het uyterste gevaer door sijn onbescheydentheyt en woedende dronckenschap te stellen.

En ondertusschen wierden veel rijcke Geschencken en belooningen / aen de voornaemste Grooten en Edelen / soo in Agra, als die in 't Leger te commanderen hadden / voor hunne getrouwe diensten by dese gelegentheyt aen het Rijck betoont / door den Orang-chef gedaen ; en oock de gemeene Ruyters en Voet-soldaten niet vergeten. Geraeckende alles dus weder eerlangh in stilten / en tot sijn dienst : ja selfs het Leger des Morad-bakche, 't welck hy konstigh en seer behendigh / door duysent betooningen van sijn goedertierentheden / wist op sijn zijde te locken / en tot sijn ooghwit te verkrijgen.

Den ongeluckigen Sultan Dara, was ondertusschen met sijn naest-bestaende Vrienden / Vriendinnen / en Schatten / uyt Deli na Lahor gevlucht ; doch Orangchef, hem op de hielen vervolgende / soo begaf hy hem voort na Multan, een Stadt en Provintie langhs de Riviere Indus gelegen. Doch daer oock niet seecker voor hem vindende / trock hy in aller yl met sijn gevolgh / en wat hy kon met sich voeren / tot in sijn stercke Vastigheyt Tatabaker, in of ontrent de Provintie Buckor gelegen / en rontom van de Vloet Indus bespoelt ; om daer te besoecken / of hem die plaetse de verseeckeringh tot sijn behoudenis kon verschaffen.

Orang-chef dan dus te vergeefs sijn vluchtigen broeder nagejaeght hebbende / keert en ruckt weer in aller yl na Agra, om door sijn af-wesen sijn glorie / en niet alles wederom te verbrodden ; daer men eerlangh tijdinge bracht / hoe dat Sultan Chasausa met een aensienelijck Leger uyt Bengalen in aentocht was ; en dat oock Soliman Chekoh, Soon van Sultan Dara, met eenige Radias uyt het Geberght / en t'saem vergaderde Troepen / vast naderden / om hem (schoon oock hoe machtigh geworden) kloeckmoedighlijck onder de oogen te sien. Chasausa was nu alreets door Elobas, over de Ganges, tot in Kadiove, niet verre van Agra, geavanceert. Dan voort ruckt hem Orang-chef met sijn victorieus Heyr tegen ; stelt sich geswindelijck in slagh-order / en valt de Bengaelders aen ; doch die / op verscheydene Hooghten / en avantagieuse Posten langs de Riviere Jeminy, sich wel geposteert en vast gemaeckt hebbende / was het den Orang-chef, na een scherp en hevigh gevecht /

gevecht / nochtans onmogelijck Sultan Chaſauſa van daer te verjagen / of uyt ſijn voordeelige Poſt te locken. Onderwijl deſe furie / valt ooch Jeſſomſingue (eerſt Velt-overſte van des Mogols Leger / en ſteets die getrouw / met hulp van andere Omrachs en Grooten / die het noch niet den ouden Mogol en Dara hielden) op 't onverwaehtſt met een t'ſaem-geſchaept vliegent Leger / in d'achter-hoede van Orang-chefs Heyr: plonderende de voornaemſte Schatten / Bagagie / Voorraet / enz. En voort-ruchtende / valt wel ernſtigh op ſijn Heyr-kracht aen; die aldus / eerſt afgeſlagen / van achter beſprongen / eerlangh omeingelt / en rontom dus furiens aengetaſt zijnde / niet weynigh in 't net / en wegens verbaeſthept / t'eenemael in verwerring geraeckten; en Orang-chef ſelfs in 't alder-uyterſte gevaer / ſchoon door den kloeckmoedigen Perſiaen Emir Jembla (onlangh uyt ſijne gewaende gevanckenis te Daulet-abad wederom af-geloſt weſende) aengemoedigt / en ſterck geſecondeert; nochtans was noyt het gevaer des Orang-chefs grooter als nu. Dan eerlangh verheert de geluckige voorſpoet van Sultan Chaſauſa, die Orang-chef en ſijn Heyr nu by deſe ſchoone gelegenthept pogende te verdelgen / hem uyt ſijn Poſt / en op meerder blachte begeeft; rucht voort / en ſoeckt perſonelijck ſelfs in 't midden des ſtrijts te zijn: en beginnende wijders te triumpheren / begaet hy de ſelfde misſlagh / die Sultan Dara in de bloedige Velt-ſlagh by Samonguere begingh; want genoeghſaem ſich ſelfs Meeſter in 't velt oordeelende / ſoo treet hy (of door aenradingh / verraet / of te grooten yver) van d'Olifant / en begeeft hem te Paert / om des te geſwinder in het naer-jagen des vyants te zijn. Doch aenſtonts ontſtaet een on-ordre in ſijn moedigh volck; en ſulcks te lichter / om dat de Legers der Mooren en Indianen, noyt als die van Europa, in ſoo geſchickte gelederen / afgedeelde Troepen / en Bataljons beſtaen / verdeelt / of ontrent de Marſch en Batalie worden gehouden; ſoo dat ſeer lichtelijck / en ſomwijl op een ydel gerucht / de grootſte wanſchickelijckheden / en by gevolgh aenmerckens-waerdige nederlagen ontſtaen. En aldus ging het nu hier ooch in Sultan Chaſaufaes Leger: daer alles eerlangh / op een ydel gerucht van Chaſaufaes doot / onordentelijck in het wilt / en hol over bal door malkanderen vloogh / met ſchreeuwen en baren; waer door de Bengalers dervoegen de nederlaeg ontfingen / dat Chaſauſa ter naeuwer noot ſelfs de handen van Orang-chef ontvluchten.

Jeſſomſeingue was ooch / wanneer hy de kans dus ſagh verkeeren / in tijts langs Agra wederom met ſijn Troepen / en het geroofde / na het Geberghte henen geretireert. Onderwijlen alles in Agra bevende / wegens de tydingh van Orang-chefs nederlaeghy; doch eerlangh quam gewiſſe naricht / van der Bengaelders verlies en vlucht: dien Orang-chef nochtans niet beſtaen dorſt / ſelfs perſonelijck verder heen te vervolgen / om ſijn geluck / door afweſighept aen 't Hof in Agra, niet te verlieſen. Doch ſtierden hy den kloeckmoedigen Emir Jembla, als Velt-overſte / met een aenſienelijck Leger / den Sultan Chaſauſa hoyt op de hielen: met beloften / ſoo wanneer ſijn deſſeynen victorieus quamen uyt te vallen / en de vyanden daer henen voort t'onder bracht / het ſchoone Hertogdom Bengalen tot ſijne beſittinge / en ooch noch rijcke beloonungen / en Eer-titels benevens dien. Sultan Machmout, des Orang-chefs Sone / ſon naeſt den Emir, de Overſte in het Leger zijn. Alleenlijck om hun beyde by deſe gelegenthept niet al te

veel te vertrouwen / wist hy de saech door een listigh belept daer henen te wenden / dat tot hun genoegen den Machmet Emirchan, de eenighste Soon van Emir Jembla, en de Princesse van Golconda, des Sultan Machmouts liefste gemalin / in Agra onder sijn gunst en beschermingh sonde verblijven. En aldus dese twee groote Delt-oversten / als ooch veel andere met Geschenchen / den Zegen / en groote beloften begunstight zijnde / vertrock dit Leger voort na Bengalen; daer Sultan Chasausa, dit hoorende / voort in aller haest by de vergaderde Benden van sijne verstroyde Leger-macht / veel schoone versch aenkomende Troepen te samen rucht / en eerlangh een braef Heyr uytmaeckt; waer mede gestuyt en kloeckmoedigh van Alabas nederwaerts treckt: hem ontrent Patna langs de groote Riviere de Ganges neder-slaende / en sterck makende; want hy dese voordeelige plaetse tot de Delt-slagh soeht.

Doch quam wel haest een snel-vliegent gerucht Chasausa ter ooren / dat den schranderen Emir, met sijn voortreffelijck Heyr / de gunst der Radias van de Noorder-bergen / langhs de Ganges, die wel eer door Chasausa wy qualijck gehandelt waren / tot sich hadde gewonnen; en alrects dese beroemde Vloet langs / recht op het Leger van Sultan Chasausa quam aengenadert / om aen hem slagh te leveren. Welcke onverwachte tydingh / dese Prins van Bengalen vaerdig dede beslupten / om aenstonts op te breecken / en sich ontrent een Plaetsje / niet verre van Kassama-barar gelegen / langhs de Ganges te legeren; en sich (dewijl hy hem tegens die Macht te swack oordeelden) aldaer soo veel te versterchen / als hem doenelijck sonde wesen. 't Welck noch tydelijck quam te geschieden / terwijl Emir Jembla met sijn vermoeyde Heyr-kracht door het Gebergte / Wildernissen / en quade Wegen / en seer belemmert door het Geschut / Krygs-tuygh / en levens-middelen / nu wy langhsaem langs de Ganges nederwaerts quam genadert; tot dat by Chasausaes Leger-beschanssingen komende / daer op tot verscheyde-mael aenviel; doch afgeslagen: en wederom 't werck beproevende / bonst derwegen met grof Geschut op de Wercken van Chasausa, die maer uyt klay / en andere sobere materialen bestonden / dat alles door sulchs haest neder viel; en Sultan Chasausa genootsaeckt was / by nacht op te breecken / om vaerdigh (wat lager af-sackende) een andere Post te soecken. Komende wijders dese twee Legers (door het toe-nemen des Regen-mossons, die na gewoonten in dese Landen seer hevigh is / 't Aertrijck dick-maels doet onder-bloeyen / en doorgaens de gladde klay-wegen onbruyckbaer maeckt) in 4 a 5 Maenden weynigh meer op den anderen uptrechten. Dies bleef nu een yder op het voordeeligst ontrent de Ganges gelegert / om dus de een den anderen te verduren.

Onderwijl raechten Sultan Machmout, om sijn hoofdigheyt tegens den Emir betoont / als ooch / om dat hy (gelijck men riep) by Chasausa overgelopen / doch spoedigh weder-gekeert was / in ongenade by Orang-chef sijn vader; die hem na Agra op ontbiedende / 't werck derwegen onderwegh wist te bestreecken / dat hy vaerdigh bespronge / bemachtight / versteechert / en voort gevanchelijck in de Sterchte Gualor binnen geraechte; daer hy ooch Morad-bakche beschichte / en scherpe order tot hun strichte bewaringe gaf: op dat dese twee ongeluckige Princen / het overschot van hun leven aldaer in stilte mochten komen te verslyten.

Orang-

Orang-chef stelde voort Agra, Deli, en alom de andere plaetsen volkomentlijck na sijn hant; en nam van sich selven de Regeeringh als Groot Mogol, of Opper-koningh van Indiën, aen. Nu lagh hem den armen Sultan Dara noch meest overdwars in den sin; die van Tatabakar slechts met een kleyne Macht / door de Landen van Scundy, en Opper-quartieren van Guseratte, tot voor Amadabadt geruckt zijnde / met kleyne moeyten daer binnen geraechten; alwaer hy een tijt langh (vast vrienden maeckende) verbleef: tot dat hy door het listigh belept / en bedriechelijcke valsheyt van Jessomsingue (een der machtighste Radias in het Geberghte) aengemoedight zijnde / om noch eens de kans te wagen / overmits die met een moedigh Heyr te velde verscheen / en dat hy op desen aenhitser stemde: de welck die hem hadde belooft / niet veyre van Agra, op soodanigh een plaetse met sijn Macht te sullen verwachten / om soo gesamentlijck tegens Orang-chefs Leger te ageeren. Dus treckt dan Dara, met alle sijn t'saem-gebrachte Troepen / Vrouwen / Huysgesin / Schatten / enz. uyt het beroemde Amadabadt, veel suere dagh-reysens door het Geberghte / Bosch / en Wildernis / voort. Doch onderwijl valt dien bedrieger Jessomseingue, door de sincere beloften / en scherpe dreygementen des Orang-chefs, (immers gelijck de sommige weten te verhalen) den ongelucksigen Sultan Dara gantsch trouweloos af; en die aldus tot een reddeloos noot-lot / in 't uytterste gevaer: want de meeste Troepen en Oversten van sijn Leger / sich siende dus veyre getroont / verlept / en afgemat / van wegen de sure marsch / door moeyelijckheyt der wegen / willen niet vechten / schoon Orang-chef nadert / en waerdigh hen-lieden bespringht. Dies Dara, na een hopelose furie / sich siende bijna van yder verlaten / en rontom veyraden / bespronghen / en aengetast / ter nauwer noot het gevaer / met een sober overschot des Legers / ontkomt; en vlucht door ontelbare perijckelen / wegens 't groot getal Rovers / door het onvepligh Gebergt / na Amadabadt: doch daer den Gouverneur hem voor Orang-chef verklaert / en Dara gebiedt van daer te vertrecken / soo hy niet wilde aengetast / en gevangen zijn. Dus doolt en swerft dees droevigen Vorst een gerumen tijt / met Vrouwen en Kinderen / door het Landt / en veel sandige Wildernissen; uytstaende dijnsende perijckelen / nooden / swarigheden / honger / dorst / hitte / houde / enz. vindende nergens / waer hy sich keerden of wenden (van wegen yders vreese voor Orang-chef) de minste bescherming / heul / noch onderstandt; tot dat hy ten laetsten (soo bedriechelijck als trouweloos) verraden / gevat / en met het beklaechelijck overblijfsel van sijn gevolgh / na Deli (gelnevelt / en seer versmadelijck gehandelt zijnde) gevoert / en den Orang-chef in handen gelevert wiert; die hem / sonder eenige blijcken van broederlijcke toe-genegenthevt of meedogenthevt / op de alder-versmadelijckste wijs / publijckelijck door de menighte des volcks / langhs de Straten en Wegen van Agra liet om-leyden. Waerlijck een seer droevigh en deerlijck schouw-spel / het welcke veele van sijne vyanden / ja steene gemoederen tot meedogenthevt aenporden. Waer op men hem voorder in de gevanckenis / door last des Orang-chefs, den hals af-sneedt.

Voorts geraechten de Kinderen en Nakomelingen van Sultan Dara, en van de gevangene Prins Morad-bakche, ooch toen in verseechering / of om hals; de gevangenen selfs / ooch Soliman Chekouw wierden (gelijck men

wist te seggen) door een vergiftigen dranck / die hun met 'er tijdts des levens krachten benam / al quijnende uyt de werelt gerucht. Doch Moradbakche, de jongste Broeder des Orang-chefs, door eenige opgemaeckte booswichten / over een groote moort in Guseratte gepleegt / wel stoutelijck voor den throon des jongen Mogols (ick meen Orang-chef) beschuldight zijnde / wiert die publijckelijck / als den moordenaer van dien moort / verklaert / en daer op gevonnist / en in de gevanckenis / op een ellendige wijse / onthalst.

Nu moest Sultan Chasausa, Prins van Bengalen, noch maer van kant / om Orang-chef, dien moordenaer van sijn Broeders / overal sijn afgunstige weder-partijders te doen triumpheeren; daer toe dan oock alle bedenkelijcke middelen aengewent wierden: krijgende Emir Jembla van hem last / om Sultan Chasausa (was 't mogelijck) te vervolgen en te dwingen. Dan vaerdigh kreeg de selve / wanneer hy nederwaerts retireerde / van onse Nederlanders eenige Stucken grof Canon / en veel Portugeesen van Ougli, Pepeli, en verscheyde andere plaetsen uyt neder-Bengalen, tot hulp; versterkende sijn Leger oock onderwijl met nieuwe troepen / soo veel het hem doenlijck was / om tegens den Emir bestant te zijn: dan die door den Orang-chef gedurigh met volck / beloften en gelt / gestijft / valt eyndelick wederom seer kloeckmoedighlijck op de Bengaelders aen; en die de nederlaegh een en andermael bekomende / nemen de vlucht / en wijcken seer confuselick na beneden; daer voorts t'eenemael verstrooyende / veele troepen den Sultan Chasausa trouwlooslick komen te verlaten: die voort met een kleyn overschot des Legers rontom heen door den vyant omcingelt / of door de veelvuldige water-stroomen der Ganges benart / met Vrouwen / Kinderen / Schatten en getrouwste van sijn gevolg / ter oost-kant op de Bengalse grensen / na Daca vlucht.

Sultan Chasausa vlucht na 't Koninkrijck Arrakan.

Hier vont hem nu den ellendigen Sultan Chasausa tot in de uytterste verlegentheyt gebracht; vermits het meerendeel sijnes Legers hem afgevallen / de rest geslagen / verstrooyt / en hy dus verre vervolgt / niet wetende waer heen te sullen wijcken. Hy hadde verhoopt / alhier in dit uytterste / een Schip te sullen vinden / om daer mede (gelijck men seght) na 't Roodemeer en Mocha te verreysen / en soo van daer tot in Persien aengelandt zijnde / de gunst der Persianen, tot vordering van sijn ooghwit / te versoecken: maer sulcks misluckten hem als hy tot Daca quam: en diende nochtans aldaer een kort beraedt; en hy van deser twee uyttersten / 't beste te verkiesen; namentlijck / of in het gewelt des Emirs, die hart naderde / te vervallen; of met den sijnen de vlucht na 't Koningrijck Arrakan, waer tegens de Bengaelders Oorlogh voerden / te kiesen: nadien nu geen andere uytkomst wierde bespeurt. Dus alles met haest overwegende / schrickt voor sijn Broeders toorn / en wreetheyt aen Dara gepleegt: en resolveert met een schielicke vlucht / lijfberging by den Koning van Arrakan te gaen versoechen.

Desselfs wedervaren.

Dus quam dien ellendigen Prins / Sultan Chasausa, als een verdreveling / ter selver tijdt / als wy in Arrakan waren / tot in het hartje van dit Koningrijck gevlucht; noch by hem hebbende sijne beminde Vrouwen en Kinderen / als oock ontrent vijf hondert gewapende mannen van sijn Adelijck gevolg / en die van de getrouwste sijner vrienden en gunstelingen waren;

ren; mitsgaders een goedt getal gewapende Staet-juffrouwen / die ter liefde van haren Vorſt / en groote Me-vrouwen uyt Bengalen, dus herwaerts uyt Bengalen quamen geretireert; ooch mede voerende alle de voornaemſte Schatten / van Gout / Silver / Paerlen / en een groote meenighte ſchoone Diamanten / om voor den Prins en ſijn gevolg / in tijdt van nood / tot noodige onderſtant te kommen dienen.

Maer ſy wierden wel haeſt / in't naderen des Hooft-ſtadts Arrakan, door afgevaerdighde van den Koning / geſtuyt / en vaerdigh afgevraeght / Wat Volck, waer heen, en waerom aldus gewapent aengenadert quamen? Het antwoort was: Dat hy Sultan Chaſauſa, Prince van Bengalen, aldus met ſijn Adelijck gevolg, en beſt vertrouwde vrienden, voor Broeders toorn, en 't groot gewelt des Emirs, quam tot in dit Koningrijck van Arrakan gevluchr, om voor de voeten van des ſelfs ontſachelijcke Vorſt en Koning, beſcherming, heul en onderſtant te verſoecken; en d'Arrakanſe Majeſteyt te bidden, dat hy hem en ſijn gevolg toch niet vyandelijck en wilde handelen, dewijl met een hertelijck berouw en leetweſen, van eertijts betoonde vyantſchap, den Koning als quam in handen gevallen; vertrouwende by dien Vorſt meer gunſt en vriendelijckheyt, dan by den Orang-chef te ſullen vinden; dat den Koning nu naer ſijn wel gevallen met hem, en ſijn gevolg, kon leven. Doch dat hy niet anders konde geloven, of die ſoude genegen zijn, een Prins, die ſoo onſchuldigh als ongeluckigh, voor ſijn eygen Broeder vluchten, te ſullen beſchermen.

Dan ſtonden aen / en eer datſe nu verder mochten komen / ging dit antwoort na den Koning; die ſtracks dien Prince / met-alle den ſijnen / in ſijn beſcherming gunſtigh quam aen te nemen: doch met beding / dat aenſtonts hare wapenen moeſten neder-leggen; het welck den ongeluckigen Sultan Chaſauſa, die wel eer liever duyſent dooden had willen ſterven / nu tot behoud van Vrouwen en Kinderen / was genootſaeckt te doen: vertrouwende op de goetgunſtige beloften van den Arrakanſen Koning; om volgens hoop / des ſelfs hulp en vriendelickheyt te wedervaren / en beguame lijfberging in dit Koningrijck te vinden; tot dat de gelegenthept mochte komen / om met Schepen der Mooſſe koop-lieden / van daer na't Roodemeer of Perſien te vertrecken.

Dus quam hy dan met al ſijn gevolg en Rijckdom / tot in de Koninglijcke Hooft-ſtadt Arrakan, daer voort ten Hoof gehaelt wiert / en binnen geſtapt / heel gunſtigh by den Koning ontfangen wiert; ooch voorder onthaelt / en wyders alle vriendelickheyt belooft te ſullen wedervaren.

Maer de rampen quamen deſe rampſalige vluchtelingen ſoo op de hielen te volgen / dat ſy ook hen-lieden in't Koningrijck Arrakan, t'eenemael in onſeeckerheyt vonden / als men eerlang den Koning in ſijne beloften / ganſch trouweloos vernam / en ſijne vriendelickheyt dervoegen afgenomen / dat hy door een ingeboorene haet op de Bengaelders, en door groote begeerten / om der vluchtelingen Rijckdom en de Juweelen tot ſich in te ſchapen / nu ſijn Koninglijcke beſchut / en eerſt-betoonde goedertierenheyt; ja haet / toorn en vyandſchap veranderde; pogende nochtans (waer het doenlick) met ſchijn van reden pets uyt te vinden / waer door hy den Prins / en ſijn gevolg / aen't leven taſten mocht. Doch hier van kreeg Sultan Chaſauſa wel haeſt de ſnof en toelegh in de neus; te meer / dewijl men hem langs hoe minder

der scheen te vertrouwen / en in veel scherper opsicht nam. Dies pogende / soo wanneer 't doenlick was / sijn vlucht noch andermael te hervatten ; en dewijl hy geen kans konde sien / om van hier / met believen des Konings / uyt den Lande te geraken / die vaerdigh en stil / en selfs by nacht / na 't Koningrijck Pegu voort te setten / om daer heen gelegentheyt tot de Persiaense reys te soecken : daerom veynst hy / en versoeckt aen d'Arrakanse Majesteyt / (alsoo hem de lucht in dese Contreyen vry schadelick scheen te zijn) om voor eenigen tydt / met sijn gevolg / op 't Landt te mogen woonen / op dat door lucht en plaets-verandering / een weynigh mochte verquicken : en sulcks hem toegestaen zynde / socht hy de bequaemste gelegentheyt waer te nemen / om vaerdigh de vlucht te kiesen : tot dien eynde komen een kleyn getal van tachentigh gewapende Bengaelders, langs de buyten-grensen / heel stil en tot na by de plaetse / daer den Prins Chasausa hem in dit Koningrijck van Arrakan onthielt ; de welcke ter liefde van desen ongeluckigen Sultan Chasausa, hem sochten in sijn vlucht na Pegu by te woonen / met alles waer dat sy den Prins / door mannelick bedryf en wapens-kracht / de handen in konde bieden.

Dese komen dan nu met Schilt en Swaerden / Pijlen en Bogen aengedaen / soo geswint als subiectlick / tot dicht by de plaets / daer sy verhoopten haren Vorst en Prins te vinden ; om voorts met hem en sijn gevolg / in spijt en selfs ten weer-wil van d'Arrakanders, directelijck na de naeste Grensen van 't Koningrijck Pegu door te breecken ; maer sulck een desperaet middel en kon niet anders dan quaet gevolg causeeren. Want sy wierden wel haest gestut / en uyt de naem des Conings gevraeght : Waer dus gewapent meenden heen te vorderen ? Gaven ten antwoort : Dat sy onderdanen van Sultan Chasausa waren, waer heen het versoeck was, dat sy vryen Pas en doorgang mochten erlangen, om voort te trecken : alsoo den Bengaelsen Prins daer grootelijcks aen gelegen was : belovende, of schoon wapens droegen, niemant te sullen beledigen.

Alles wiert toegestaen / behalven het geweer te voeren / wanneer hun wapen-tuyg neer-lagen / mochten vorderen ; en oock anders niet. Doch dese Bengaelders, liever het leven dan de wapens willende verliesen / sochten evenwel voort te trecken / en door te breecken : doch wierden van d'Arrakanders wel haest vyandelick aengetast. Maer dese tachentigh Bengaelders boden tegen-weer / en drongen soo veel sy konden / geweldighlijck voort / tot dat eerlang van alle kanten beset / benart / en al eenige van hun volck ter neder gezabelt zijnde / sy / door de hooge noot / om ontkoming te soecken / genootsaeckt wierden / de Arrakanse huysen in brant te steecken ; die nu van wegens de sterck-doorwaeyende noort-ooste windt / langdurige droogten / en des selfs lichte stof / als zwavel opvlogen : welcke brant soodanigh toenam / dat beneden wints / in weynigh uuren / eenige duysent huysen / en groot getal Heydense Tempelen en Pagoden aen koolen geraeckten ; ja dese verschrickelijke brant en hemel-hooge vlammen / quam tot soo dichte by de plaets / daer wy met onse Schepen ten ancker lagen / dat nu al mede naer een goet heen komen begonden om te sien / om met Schepen en Volck / de Anckers kappende / vaerdigh de veylighste plaets te soecken ; doch wiert de brant juyst ter zijden ons / dichte by den Oever der groote Revier / gestuyt / en door een dappere vlijt van d'Arrakanders uytgebluscht / na dat een

reecks

reecks van groote en kleyne wooningen / eenige mijlen weegs beslaende / seer jammerlijck door de vlamme waren vernielt.

Maer sulcks en hielp nochtans aen dese stoute Bengaelders niet / de welcke nu alreets 't meerendeel zijnde gesneuvelt / aen de resteerende een beklagelijcke noot-lot over lieten; alsoo die gevangen en met stroppen om den hals / en op een wreede wijse gebonden / na des Konings hooft-stadt Arrakan heen gevoert wierden; daer men haer altemael / aen gepende staecken / levendigh verbranden.

De Indianen van Arrakan, oock andere / en voornamelick die van 't Koningrijck Achin, hebben in hare straffe justitie voor een gewoonte / dat de misdadigen tot een pijnelicke doot veroordeelt zijnde / aen palen onder in d'aerde vast geset / en boven met scherpe spitse pennen / worden geregen / het welck aldus toegaet: den doodt-schuldige wort met het fondament op de scherp-uytsteeckende penne geset / en voorts dervoegen neder-gedruckt / dat de pen door het ingewant gaende / boven ontrent den hals uytkomt: en laet men den selven dan soo van langerhant sterven / die nu vroeger dan later tot haer deerlick eynde geraken / na dat de inwendige deelen des levens veel of weynigh beschadight zijn.

Doch dese wierden niet alleen dus gepent; maer oock (gelijck men ons wist te verhalen) voorts levendigh verbrant.

Middelerwijl versond Sultan Chasausa nu en dan eenige van de sijne; andere sochten met sijn verlof heymelijcke schuyl-plaets by de Arrakanders; en eerlang de Prins oock een opening siende / raeckt wegh / en komt hem / even gelijck de voornaemste van den sijnen / by d'Arrakanders, of Mooren, te versteecken; dervoegen / dat men naest eenige weecken / niet en wist waer dat Chasausa met al sijn Schatten en Juweelen / daer den Koning soo op loerde / was gebleven.

Onderwijl quam nu in 't Koningrijck Arrakan de roep; hoe dat den wijtberuchten Emir Jembla (anders oock doorgaens by den Arrakanders, den Nabab genoemt) in het najagen van Sultan Chasausa, nu met een machtigh Heyr-leger tot by de Stadt Diange, op d'uytterste grensen van dit Koningrijck leggende / was genadert; van voornemen zijnde / om d'Arrakanders, daer het wesen kon / t'onder te brengen / vast alles door vuur en swaert vernielende. Welcker tijding geen kleyne schrick / ontsteltenis en vrees in groot en kleyn verweckten: want gansch Arrakan was in rep en roer / en alom heen; doch insonderheyt daer wy met de Schepen lagen / sagh men een geweldigh vluchten van d'Arrakanders, met hare Vrouwen / Kinderen / Slaven en Goederen / na de hooft-stadt Arrakan; ja de verslagentheyt / confusie / en het aennaderent quaet van dreygende ongevallen / quamen tot soo verre in te steygeren / dat oock selfs den Heer Geraert van Voorburg, Nederlants Opper-hooft in dese Landen / hem genootsaeckt vont met d'Opperhoofden van onse Schepen / raedt te houden / alles wel rijpelijck t'overwegen / en 't noodigste goet te keuren; alsoo men de goederen van de E: Maetschappy, by dese conjuncture van tijden / hier nauwlijcks dorste vertrouwen. Dieswegen het sommige raetsaem keurden / noch in tijts met alles op te breecken / en vaerdigh te vertrecken; dewijl in soo veel onseeckerheden en generale confusien / des Compagnies Logie lichtelijck konde werden geplondert en afgeloopen. Andere / daer en tegen / dochten het beter / noch wat

Beroerten in het Koningrijck Arrakan.

te vertoeven / en onderwijl een waecksent ooge te houden ; en wanneer het waerelijck scheen te willen haperen / dat men dan op de seeckerste wijs sou pogen te retireren : 't welck / als wesende de beste raet / een yder approbeerden. Doch den Koninck onderwijl / en de kloeckste van sijn Rijcks-raden / sonden alom door het geheele Coningrijck Arrakan, veel dappere Mannen tot Pest-meesters upt ; die vaerdigh van alle kanten het volck te samen ruckende / eerlangh een machtigh Heyr te saem vergaederden : om (waer't doenelijck) den inval des Vyandts noch in tyts te stuyten. Een groote menighte van Jeliassen, of snelle Roey-galeyen / ten Oorlogh toegetaeckelt / en met allerhande voorraet toegerust / sagh men oock haest gereet ; om met een groote macht van Oorlogs-volck / Geschut (bestaende in kleyne metale Bassen en Kamer-stucken) en voyder Wapen-tuyg / na Diange te vertrecken. Somma / wy sagen nu met geen kleyne verwondering toe / hoe dat in soo weynigh tyts dese Heydense Landt- en Water-magt / haer opteeht / cours en voortgang na Diange nam ; om daer heen het Koninckrijck voor alle vyandelijcke invasien te beschermen.

Het welck den listigen Emir Jembla siende / hengelde t'zedert eenige dagen langs heen de Buyten-grenzen van het Rivier- en water-rijck Arrakan ; de welcke hem oock tot beletsels dienden / om verder heen tot het Koninckrijck in te dringen ; bedrijvende gene verder hostiliteyten / als somwijl hier en daer met blaecken / branden / roven en plunderen / den alarm te maecken : om door hun geschreeuw de Arrakanders tot de Wapen-kreet te brengen.

Nu liet den Koninck van Arrakan door sijn geheel Koningrijck een stricte ordre gaen / om den Bengaelsen Prins in alle de Arrakanse Steden / Dorpen en Vlecken op te soecken. Strackis wierden de Wachten op de Frontieren verdubbelt / en scherp belast / geen Mooren, of Luyden in Moorsch gewaet / dan met een Koninckelijcke Pas begunstigt / door te laten. Alle de Rivieren / Spruyten / en binnen-lantse Water-stroomen / selfs tot aen de soute Zee / wierden overal insgelijcks van kleyne Jeliassen, en minder Vaertuyg / met Wachten beset / besorght / en strict belast / de Koninckelijcke ordre na te komen : om niemant / als met Passen van desselfs Overigheyt / van yders plaetse te laten door-passeren. Voorts / dat hem oock niemant / noch Moor, noch Arrakander, een 't boort van onse Schepen soude komen te verroegen / om daer (gelijck als na gewoonten) sijne Commercie te verrichten : op de verbeurte van lijf en goet. 't Welck allemael quam te geschieden / op dat Sultan Chasausa, in Moorsch of Arrakans gewaet / doch niet en soude konnen te ontsnappen / om sich na het een of andere Lantschap te begeven ; ten eynde om voor te komen / dat niet alle desselfs mede-gebrachte Rijckdommen en Schatten / wederom upt dit Coninghrijck wierde gevoert : maer des te seeckerder in de roof-gierige handen van den Arrakansen Koning geraecken mochten. En daerom lagen dan tegenwoordigh niet alleen op alle de Stroomen / door-tochten / spruyten / of upt-lopende Rivieren ; maer oock insonderheyt toen wy gereetschap maeckten om te vertrecken / rontom onse Schepen / daer wy op voeren / verschepdene Arrakansse Jeliassen, vol Wachters / de welcke nacht en dagh / op al ons doen een scherpe toesicht namen. Sloepen noch Boots / ja selfs geen Inlants Vaertuygh / schoon noch soo kleyn / of dat wy daer selfs in saten / mochten aen Schepen-boort naderen /

naderen / voor en al eer de Arrakanſe Waehters daer in na deſen Prins der Mooren, Sultan Chaſauſa, hadden geſoeht; op dat ooek niet wy hem uyt dit Koninekrijek / na Batavia ſouden komen te verhoeren. Dus bleven de Paſſen langhs Stroomen en Wegen / voor het geheele Koninekrijek van Arrakan alom ſeer naeuw beſet; tot dat / maer weynigh dagen na ons vertreek / den rampſaligen Sultan Chaſauſa ontdeekt / vervolght / gevat / en binnen de Hooft-ſtadt Arrakan, den Koninek in ſijn Paleys gevanckelijck wierde overgelevert; daer hy van tronwloosheden beſchuldigt / en eerlang moordadigh om 't leven wierde gebracht. Den ſijnen wierden verſtroyt / en eenige by de kop gevat / en geſtraft. Andere kregen ſchuyl- en woonplaets by de Arrakanders; onder ſchijn dat van's Lants ingeſetenen waren. De Schatten en Juweelen van deſen ellendigen Prins Chaſauſa, quamen evenwel ſoo noch niet in het beſit des Conings te verhallen / of daer geraeckten noch al veel ter ſluyk in handen van het gemeene volck; die 's jaers daer aen / wanneer alhier wederom Schepen der Nederlanders quamen / het Gout / en veel edel Geſteenten voor ſlechte leuren / en tot een kleyne prijs verkoehten. Sultan Chaſauſaes deerelijck eynde.

Den Emir Jembla het ombrengen van Sultan Chaſauſa verſtaende / troeh wederom af / verlatende de Oyenſen van dit Coningrijek Arrakan: en ruckten met ſijn Leger wederom na Bengalen; daer hy door afgeſondene van den ſchrander Orang-chef, bedanckt / veel rijcke beloonningen / als ooek veel hooge Tijtels van eer en glorie / en noch daer-en-boven de regeeringh van het voortreffelijck Bengalen, tot ſijn belooning kreegh.

Doch hielt Orang-chef, de welcke nu alle ſijn Broeders sagh t'ondergebracht / ſijn Vader den onden Mogol, in een afgeſonderde Wooning van het Koninckelijck Slot in Agra, ſtrict bewaert; doch liet hy hem evenwel t'zedert daer binnen veel goet onthael / en vermaeckelijckheden weder-varen: tot dat hy in het Jaer 1665. in ſijn Gevanckenis is komen te overlyden.

Siet daer / mijn Leſer / een kort verhael / van het goddeloos woelen der Indiſche Werelt-vorſten / om tot de grootſte mogenthept te komen; en door wat bloedigh bedrijf den liſtigen Orang-chef, de naem / de Kroon / de Scepter / en macht van Grooten Mogol, of Opper-koning van 't groot en machtigh Indoſtan, of Indiën, heeft verkregen. Siet hier de oorſaeck / het begin / voortgang / en eynde van de beroerte / die in het Coningrijek Arrakan quam voor te vallen / terwijl ons aldaer bevonden; en hoe geſwint deſſelfs bewegingen wederom waren geſtilt. Wie ſiet hier niet in alles de groote mogenthept Godts / en hoe haerblijckelijck en ganſch wonderbaer dat hy alles beſtiert; en ſelfs onder de Mooren en Heydenen, de machtigſte Werelt-vorſten doet ſuyſebollen / en vallen: deſe verheft / en geene weer van ſijn Troon af-ſtoot; en dus aen yder een toont / hoe wanckelbaer ſelfs den ſtaet der Koningen is. Om ooek door ſulchs de Menſchen te leeren / niet ſteechers op de onbeſtendige Werelt te verwachten; maer eenwigh de ſeeckerheyt der ſaecken / en de ware beſtendigheyt aller dingen / tot roem en eere des Alderhooghſten; en yder eens wel-zijn daer boven in 't geeſtelijck Sion te be-oogen.

Het vijfde Hooft-stuck.

Arrakanders hare verwondering, en waerom. Den Schrijver treckt noch eens ter Optocht na de Hooft-stadt *Arrakan*. Besoeckt hooger in 't Lant de *Portugeesche Christenen*. Door-wandelt en besiet in 't weder-keeren de groote Stadt *Arrakan*. Desselfs hoedanigheyt, Koninckliјck Slot, Paleys, Elefanten, en volck-rijckheyt. Nader beschrijvinge des Koninkrijcks *Arrakans*, plaets, toestant, Steden, Huysen, Dorpen, en Landeryen. Des Konings Tijtel, Costuymen, en Poligamie. *Arrkansen* Adel, en Vrouwen; haer Dragt, Oor-lellen, Afgodery. *Talpooys*, Heydense Papen, haer kleeding, en leven. *Arrakanse* Costuymen, Handel, Marcktgang, Gelt, verachtelijckheyt der Maegdom, Huylders over de Dooden, sober onthael der Krancken. *Moorse* Koopluyden in *Arrakan*, hare Commercie, Kleeding, en vremdelingschap. Vertreck des Schrijvers. *Noortwijcks* droogten, en waerom soo genaemt. Komst in Zee. Stilten. Slaven hun sobere toestant op de Reys. Den Schrijver sijn derde aenkomst op *Batavia*.

NU wederom van het bedrijf der hooge Machten / en het gewoel der Werelt-vorsten / tot op onse Reys-beschrijvinge neder gedaelt. Het nieuwe gewas des Velts / te weten de Rijs / nu droogh geworden zijnde / bevont men in d'insamelingh sneeu-wit / en uytnemende goet van smaeck te zijn; waer van men nu het Last (drie duysent ponden halende) alhier in het gesegent Arrakan, om drie Rijxdaelders kopen kon: waer van de lading nu dagelijcks begonden in te nemen. Doch ondertussen quam 't Karsmis-feest op handen: welkers eerste dagh wy / op den 25 December, seer devotelijck vierden. Quamen daer by malkanderen / even gelijck ordinaerlijck Sondaegs quam te geschieden; songen een der Psalmen Davids: danckten en baden Godt den Heer; en lasen de Predicatie voor het Volck / uyt de gewoonelijcke Huys-postil; en besloten wederom / even als hadden begonnen. In welcke heylige actie dat ick / by gebreck van Dominé, selfs dit Ampt bediende. Maer om dat sulcks / door de schievielende Jaer-tijt / op een Saturdagh geschiede / soo waren de Arrakanse Heydenen, Mogen, en oock de Moorse Koopluyden (die noch in dese tijt tot ons aen de Schepen mochten komen) onse oeffening siende / over het selve soo verwondert / dat sy (door hun onkunde) sich selfs genootsaeckt vonden / om seeckerlijck te gelooven / dat wy een geheele dagh in dese weeck verbijstert waren / en nu den Saturdagh voor den Sondagh hielden; waer over dat ons / na de gehoudene Godtsdienst / stracks (doch al lacchende) bestonden af te vragen / dese of diergelijke woorden: Hoe, wat 's dit Hollanders, dat gy uwen Sabbath op den Saturdagh begint te vieren? Hoe soo verbijstert, yverigh, of devotigh, dat ghy nu dus een gantschen dagh in de weeck vergeet? Doch wy gaven de Mooren en Mogen antwoort na de vraegh / en beter onderrichting onser

Arrakanders hare verwonderingh, ontrent der Nederlanders Godsdienst.

onſer vrolijcke Dier-dagh / over de heuchelijcke Geboorte en Menſch-werdinge onſes lieven Heylants en Saligmackers Jeſu Chriſti. Over al't welke de verdwaelde Mooren, en de verblinde Arrakanders, haer vol verwondering en ongelovigheyt betoonden.

Het was nu alhier in 't Coningrijck Arrakan dagelijcks geweldig kout; de friſſe Noort-ooſte Wint blies met een heldere lucht / en continuelijck luſtigh door. De Klapper, en andere Olien / was door de konde ſoo ſtyf / dat konde geſneden worden; ſoo dat'er al veel / die weynigh kleedingh of deckſel hadden / een ongewoone koude gevoelden. Traden aldus over in 't Jaer van 1661. als wanneer wy in den vroegen morgenſtont eenige ſchooten met groſ Canon / voor 't Nieuwe-jaer loſten; met toewenſchinge van elckanders heyl en zegen. Koude in 't Koninckrijck Arrakan. January 1661.

Een lactſten ſoo veel Rijs ingenomen hebbende / dat van wegens ondiepten / en enghte van de Rivier / alhier niet meer en konden laden; bereyden ons / om (de groote Rivier af-ſackende) bequamer plaets te vinden / op dat de vorder ladinge bekomen konden.

Middelerwijl kregen wy / met onſe drie lieffhebbers / namentlijck den Koopman en Schipper van het verongeluckte Jacht Choromandel, (die van ſommige / uyt de klucht / den Koopman Heyn Rol, en Schipper Bontekoe, wierden genoemt) en mijn perſoon / conſent van het Hollantſch Opperhooft / den Heer Voorburg, om met des Compagnies groote Galey / of Lackno, noch eens een op-tocht na de Coninghlijcke Hooft-ſtadt Arrakan te doen; om niet alleen die / maer oock de ongelegene Oorden / Vlecken / Tempels / Huyſen / en Landeryen / naeukeurigh te beſien. Begaven ons dan / met bewilliging van den Heer Overſten Coetewal der Bandel (ſonder wiens conſent dit niet en mochte geſchieden) op een vroegen en ſeer lieffelijcken morgenſtont op reys; en lieten ons wederom door een goet getal Slaven / op deſe Lackno gedommeert / de groote Rivier op-roeyen: en noſen de wegh ter Stadtwaerts heen; daer komende / voeren tuſſchen twee ſeer hooge ſteyle Steen-klippen door / ter weder-zijden als wallen / heel wonderlijck geſchepen en gekloofft; en quamen aldus tot in de Hooft-ſtadt Arrakan: door 't welcke de voornaemſte Riviere van 't Coningrijck loopt. Doch lieten / ſonder aen Lant te ſtappen / de Slaven voort-pangayen: komende aen de andere zijde bygten de Stadt; en hoogher op avanceerende / quamen heel ſpoedigh / door de ſnelheyt der Vloet / tot in het quartier der Portugaelſe Chriſtenen, het welcke ontrent twee kleyne Mijlen aen gene zijde van de groote Stadt Arrakan gelegen was; daer tegens den middagh ons Noen-maal hielden by een onder Portugees: en wierden van hem / en ſijne twee Dochters (dat beleefde Juffrouwen waren) vriendelijck getracteert; en na de wijſe der Chriſtenen / met ſpijs en dranck onthaelt. Den Schrijver treckt noch eens ter optocht na de Hooftſtadt Arrakan: en verder heen, nae het quartier der Portugeeſe Chriſtenen. Worden van de Portugeeſen aldaer ſeer wel onthaelt.

De Portugeeſen alhier woonachtigh / waren in dienſt / en trocken beſoldinge van den Coningh van Arrakan: om tegen die van Bengale, Pegu, Siam, en andere Coningrijcken van India, ten oorlog op te trecken. Over Portugees was doorgaens tot een Capiteyn of Hooftman over een Jelias geſtelt; en wiſten haer / in tijdt van noot / ſoodanigh tegen den Vyandt te comporteren / dat den Arrakanſen Coningh in haare kloeckmoedige actien / een groot behagen en wel-gevallen ſchiep. Sy trocken dervoegen Soldy / dat (onder een avontuertje op den Vyandt te ſoecken) rijckelijck konden leven; Gelegentheit der Portugeeſen in 't Koninkrijk Arrakan.

en bewoonden alhier een lustigh Oort / en aengenaem Vleck / in een plaisante vlachte ; en langs de boort de groote Riviere van Arrakan : daer hun de oeffeningh van Religie (nae den aert der Roomse Christenen) door den Coning was vergunt. De sommige waren aen Portugeesen, en ooch andere aen Arrakanse Dochters getrouwt ; die het Heydens Geloof versaechende / door toe-doen van hare Mannen / tot het Christelycke waren gedoopt : levende met malkanderen hier gerust en vrolijck. Doch waren nu vele Portugeesen, met des Conings Jeliassen, nae Diange en andere plaetsen / tegens den Vyant opgetrocken. Wy dan wierden hier wel onthaelt / en waren aen dese Luyden over wellehoom : vermits te midden in 't Heydendom / de Christenen (tegenwoordigh dus verre van haer Vaderlandt) malkanderen quamen in vrientschap te besoecken.

Den Schrijver wandelt uyt het Portugeesche quartier na de Hooftstadt Arrakan, door groote voor-steden.

Doch haer bedanckende / keerden wederom ; en gaven den swarten Hooftman / die in de Lackno de Slaven commandeerde / oordere / dat hy / wederom keerende / ons in de Stadt Arrakan, aen de Poort daer heenen men nae de Bandel gaet / sonde vertoeven. En namen als doen de wandeling selfs te voet / langhs heel vermaecheliycke Wegen ; en vonden al de Passagien Stadtwaerts heen / door een ontelbare menighte Arrakanse Wooningen beset / en overal dicht bewoont. Sagen onderweegh veel Heydense Pagoden, of Afgodts Tempelen ; welckers opper-dachen / spitsen en knoppen / altemael vergult / door 't schijnen van de Son / een heerlyck blinckenden glans vertoonden. Het meerendeel stonden op Heuvels / Hoogten en Klippen / ja tot op de steyle spitsen der groene Bergen / konstigh gebouwt ; zijnde meest rout van maecksel / met dicke steene muragien / weynigh vensteren / en maer een ingangh ; sommige ruym / groot / en sindelyck rontom opgeschicht / en andere kleynder / morssigh en vuyl / al naer dat de Heydense Papen schenen geconditioneert te zijn. De houte vergulde spits op lopende Daecken / met haer weptse knoppen en Torentjens / scheenen door 't flickeren van de Son / van enckel gout te zijn.

Groot getal Heydersche Tempels, of Pagoden, met vergulde Daecken.

Desselfs Afgoden, hoedanig.

In dese verbloeckte Afgodts Tempelen / wierden allerleye Afgoden en Beelden gesien ; die van het modderigh klay gekneet / tot steenen gebacken / vergult / geverft / en met geele kleederen voor de konde ; als ooch met Roose-krausſen / Blommen / en wonderlyche Cieragien opgepronckt ; en met Oor-lellen / die naer de wyse des Lants / tot op de schouders hingen : heel steenrigh en statigh haer Goddelyche reputatie quamen te betoonen / wanneer de Heydense Talpooys, met haer verblinde Supoosten / haer affschouwelycken Godtsdienst erreeerden.

Den Schrijver komt andern ael in Arrakan.

De Stadt Arrakan (langs de groote neering-rijcke Rivier / en door een ruymte / doch dicht betimmerde Wandel-wegh / die door de veelheyt des volcks / vermaecheliych was) genadert zijnde / traden door een sterckte Poort / op steene Heuvels gebouwt. Naer binnen / ter wederzijdts / sagh men een boort van steyle Klippen en Rotzen / genoegsaem om (met hulp der tamelyck hooge / en seer dicke steene muragien) de Stadt een onverwinnelijcke sterckte te geven.

Desselfs Poorten en Wallen.

Veelheyt des volcks. Neering-rijcke straten. Deftige winckels.

Wy trocken toen over een steenigh Gebergt / en voordere Vlachten / door veel Neering-rijcke Straten / naer 't Koninglijck Pallais / verwondert zijnde over de groote menigte des volcks / daer men alle de Wijcken der Stadt van sagh krioelen : allerhande schoone wel-gestoffeerde Winckels

maeck-

maeckten veel Oorden aensienlick; rijcke Waren en Koopmanschappen / van al wat gantsch Asia kon verschaffen / wierden de koopers aengeveylt: doch traden voort / en quamen over sommige Marckten / en door verscheyde Straten / al dringende / door de veelheyt des volcks gewandelt / en eyndelijck tot aen het Koninckljck Hof en Hooft-kasteel genadert / gelegen in 't beste van de Stadt; op welckers buyte-pleynen dat wy langs heen de vermaeckelijcke Rivier-kant / als oock op andere plaetsen / veel kloecke Elefanten sagen / die met Juck-touwen / en stercke Koorden voorsien; gelijck als tot Amsterdam en elders / de Paerden / in allerhande sware wercken / wierden gebruyckt; sittende op de neck van yder beest / een Voerman / en dickmaels maer een kleyne jongen / die met weynigh woorden / en een kleyn haeckjen / dese logge (doch vernuftige) Schepselen seer gemackelick wisten te bestieren / en sagen wy de behendigheyt en geseggelickheyt van dese groote beesten met verwondering aen. Wy hadden een dienaer van den oversten Koutewal by ons / die ons overal convoyeerden; sonder welcke geen Hollanders in dese Hooft-stadt Arrakan mogen komen; doch wy door hem bevrijt / besagen oock (doch maer stucks-gewijs) het groote Koninckljcke Slot / binnen welckers drie-dubbelde muren en poorten / het Vorstelijck Pallais sich heerlick openbaert; maer wierden wy tot soo verre / geensins toegestaen / onse nieuwsgierigheyt most bucken / voor het gesagh / dat alhier 's Conings Hovelingen / Trawanten / en oock de minder-gequalifeerden / quamen te betoonen. Doch d'Arakanders, en den Op-passer van den Heer Oversten Koutewal, berichten ons / dat in het Coninckljck Pallays veel schoone Elefanten / oock Paerden / die alhier weynigh wierden gesien; mitsgaders Leeuwen Leeuwinnen / Tygers / Rynoceros, en veel andere aenmerckens waerdige dingen / wierden gevonden.

Het Koninklijk Hof en Hooft-kasteel.

Veelheyt der Elefanten, en hoe bestiert.

Het Pallays van dese groote / en niet minder ontsaghelicke Vorst / vertoont sich in 't inkomen der Stadt / insonderheyt aldaer / van waer wy nu / in 't wederom keeren / quamen aengenadert / uyttermaten heerlick en voortreffelick. Men siet de wooningen des Conings / en daer benevens het prachtige Vrouwen-getimmer / daer het soete geslacht in woont / het welcke dagelijcks aen de Vorst hun aengeborene bevalligheden / en vordere kunsten en soet-aenlockende vleyeryen / komen te offereeren / met vergulde daken boven de hooge muren van het Kasteel uytsteecken / alwaer drie Toorentjes boven op staende gebouwt / haer t'eenemael vergulde spitsen naer om hoogh komen te vertoonen / en aldus rontom heen / een gout-glinsterende glantz / voornamentlijck door het schijnen der Son / verbeelden; eyndelick / al wat hier aenmerckens-waerdigh was / den rugh toe keerende / vertrocken wederom van het Coninckljcke Slot / en quamen door veel Neering-rijcke Straten / doch somtijts al dringende / van wegens de groote meenighte der menschen / tot aen de poort / die na de Bandel wijst / daer wy onse Lackno wederom vonden / met welcke dat wy / in de voornacht / aen de Schepen quamen.

Heerlijkheit van 't Koninckljck Paleys.

Des Schrijvers wederkeeringh na de Schepen.

Eer nu wederom t'zeewaerts steecken; soo dient een korte Beschrijvinge van dit Coninckrijck Arrakan, en wat conditie dat in des selfs Inwoonders hebben bespeurt / hier kortelick aengelast.

Nader beschrijvinge van 't Koninckrijck Arrakan.

Het Coninckrijck Arrakan, gelegen op 18, 19, en 20 graden benoorden de Linie Æquinoctiael; wort ter west-kant van de Bengaelse zee of Golf bespoelt /

spoelt / en oostwaerts door de Coninckrijcken van Ava en Siam omvangen; grenst ten noorden aen 't Rijck Bengale, en zuydwaerts aen het Coninckrijck Pegu: voerende tegen de laetste twee / den Oorlogh / met gewin en avantagie. Heeft binnen sijn ruymen Omkreyts groote Steden / vermaerde Vlecken en Dorpen; en (als voren verhaelt) uytnemende schoone Landouwen / bestaende in lustige Bergen / groene Valleyen / vruchtbare Vlackten / Bosschagien / Velden / Lust-hoven en Tuynen / die van talrijcke Rivieren / Tancken en Vyvers / worden bevochtight.

De Volckrijckheyt der Steden en Vlecken.

De Steden en Vlecken kryoelden alom heen / door de groote meenighte des volcks / die malkanderen / door hun abondantie / schijnen te versticken; de reden en oorsaeck van sulcks / kan lichtelick worden beseft: want de Arrakanders steken heel weynigh en selden naer andere Landen in zee; als dat met hare Jeliassen een Oorlogs-toghjen na Bengalen of Pegu doen / soekende geen uytlandse Colonien aen te winnen; veel min door eygen Navigatie buyten 's lants de Commercie voort te setten: gelijck de Mooren, Synesen, Javanen, en meer andere Natien van Oost-Indien doen. Ten tweeden / weten d'Inwoonders weynigh of niets / van Pestilentiale Sieckten te spreken / (die seer haest duysende menschen vernielen kan) besittende een vruchtbaer Landt / en seer gesonde Clymaet: alleenlick domineeren (insonderheyt in de Regen-maenden) sommige Koortsen / oock de derde en vierden-daegse; doch en zijn (mijns wetens) de quaet-aerdighste niet. Ten derden: verfliut oock den Oorlogh weynigh volck; door dien niet lichtelijck hare Legers of Troepen hazardeeren; en by gevolg heel selden tot een generael treffen komen: de swackste komt licht te wijcken / terwijl den ander door plonderen / stroopen en branden / sijn personagie speelt: soo dat door sulcks en voorts / (door toelatinge van hun Poligamie, ofte veel wijsschap) grootelijcks komen te vermeenighvuldigen. Immers wy sagen de Marckten / Stegen / Straten / en Wandel-wegen / waer dat wy quamen / uytnemende volckrijck.

Gelegentheyt en grootte van de hoofstad Arrakan.

Machtige buytesteden.

De Hooftstadt van 't Coningrijck Arrakan, (gelijck als meermaels is geseyt) voert oock de naem van Arrakan; die wy van grootte bevonden / ontrent Amsterdam gelijck te zijn; maer die in volck-rijckheyt (mijns oordeels) overtreffende; met Buyte-steden omringt / die selfs eenige mijlen weegs beslaen. Mijns wetens / heb ick noyt geen Stadt besocht / daer buyten en binnen sulcken ontelbare meenigte van huysen en wooningen / en soodanigh een veelheyt des volcks konde werden gesien: de gebouwen van Rijcke en Armen / stonden meest altemael gedrongen / heel dicht betimmert / en 't grootste getal soo kleyn / dat veel eer tenten / kluysen en hutten / als huysen en wooningen / van soo moedigen Natie geleecken: de selve stonden niet alleen buyten en binnen de hooft-stadt Arrakan; maer oock door het geheele Coningrijck (immers daer ick hebbe geweest) 4 / 5 / a 6. voeten hoog boven de aerde / op stutten en palen gebouwt; om dat dus hoog meest alle nachten / een dicke nevel en mist het aertrijck deckt / die door de stralen der Zon des morgens wort geconsumeert.

Des selfs huysen en wooningen altemael op stutten en palen eenige voeten boven d'aerde gebouwt, en waerom.

Vorder gelegentheyt van haer huysen en wooningen.

De Steden zijn wel met stercke Muren / Wallen en Poorten / maer sonder Water-grachten / voorsien: de Marckten / Straten en Wegen meest sonder steenen; soo dat de gronden meest altemael van kley / in 't drooge saysoen bequaem / maer anders qualick om te gebruycken zijn. De wooningen van d'Arrakanders zijn van Gabbagabbas, Palm-tacken, Riet en Kokus-blade-

A' Het Coninckl'yke pallijs
B' d' groote Rivier van Arrakan
C' d' Swol die na t' pornigoost quartier goet
D' Pagode met vergulde daecken
E' d' Poorte
F' Cure boomen
G' d' voorstadt van Arrakan
d' Coninckl'yke Hoofstadt:
ARRAKAN.

bladeren toegeſtelt / en op een luchtige wijſe met deuren en kleyne venſteren gebouwt. De middelbare en grootſte wooningen / zijn met fraye Vertrecken / Kamers / ſoo geeſtigh / net en konſtigh / als onkoſtelick / aen malkanderen vaſt geſtelt en t'ſaem-gebonden ; maer ſonder haert of leger-ſteen ; als oock geen ſolderingen of helders : de ſpijſe wort buytens huys gekookt en toebereyt ; hebben gemeenlick tot dien eynde kleyne lupfelkens buyten de deur / daer de vrouwtjens hare koockeryen / in aerde potten / komen toe te ſtellen : ſy leggen haer op Kadels, Alcatyven, en Matten neder om te ruſten / en decken haer met Lywaet en Catoene Cabayen, voor de houw.

De Steden en Vlecken worden door vermaecklijcke Bergen / ſeer playſante Boſſchagien / ſchoone Landouwen / en klare ſoet-vloeyende water-ſtroomen / en groot getal Rivieren / van malkander geſepareert / en in byſondere Oorden / en Lantſchappen afgedeelt. De Boogaerts / Landeryen / Boſſchagien en Luſt-hoven / ſtaen het geheele Jaer door / vermakelick en groen : niet te min komt 'er een winter-tijdt / die van April af / tot in October / duurt ; wanneer het meeſt altijdt regent / ſtormt en donderigh weer is ; derhalven / dat de kley-wegen en ſtraten nauwelijks konnen werden gebruykt ; en ſulcks over zijnde / ſtaet een aengenaame ſomer-tijdt te volgen / van ſeer liffelijck / klaer en helder weder : en dan ſoo worden meeſt alle de Lant- en Acker-vruchten in verſamelt. De Landeryen geven een grooten overvloet van Rijs / en voorts andere noodruftigheden naer advenant / en rijckelijck voor des menſchen leven : uytgeſondert Tarw en Rogh : ſoo dat alhier (myns weetens) door het geheele Koningrijck Arrakan, geen brood gebacken wort : de Rijs in water / tot een vaſte Maſſa gezoden / wort van yder / in plaetſe van ſulcks / gebruyckt. De Boom-gewaſſchen zijn alhier Kokes-nooten, Bananas, of Indiaenſe Vygen ; Durioens, Soorſaka, Mangas, Pinang, Appelen van Oranjen, Limoenen, en Citroenen, diergelijcke van groote ick nergens anders geſien heb / zijnde een groote ſpanne lang / vol / geel en uytnemende vaſt en dun van ſchil / houdende ſommige 8 / 10 / en meerder onces / krachtigh zuur en aengenaem voeght. De dranck / die door het Coningrijck Arrakan ſeer abondantelick wort gebruyckt / wort uyt de afgeſneden Tronckien der Boomen / die met een ontelbare meenigten langs / en tot in de Rivieren ſtaen getyfert en vergadert / en door een yder ſuyeker-ſoet / en heel ſmakelick bevonden. Men vint by de wegen ooch herbergen / tentjens / hutten en kleyne wooningen / daer men de reyſende lieden van de ſelve dranck verkoopt / die haer met ſulcks / op d'aerde nederſittende / komen te ververſchen ; anders wort ooch een dronckje van den klaren / in plaets van bier / gebruyckt.

Deſe dranck / uyt Boomen getyfert / (die byna de laegſte Dadel-boomen gelijcken / en Ouze van d'Arrakanders wort genoemt) wort in drie a vier dagen ſoo zuur / datſe tot beguame Azijn verſtreckt. In het begin / of maer 10 / 14 / of 18 uuren geleden / getyffert zijnde / en wat ſterck gedroncken / wort ſoo krachtig bevonden / datſe de ſinnen verheugt / en vrolicke harſſens maeckt. Deſe Ouze is witachtigh / en van haleur als Way : wort in groote potten gevoylt / welcke wel vyf a ſes pinten groot / en vol Ouze, 't ſtuck voor een dubbelde ſtuyver konnen werden gekoft.

De Coning van Arrakan, ſchrijft hem ſelfs den Coning van den witten Elefant te zijn ; de welck de Coning van Pegu, die van Siam ontweldight hebbende, van de Arrankanders hem weder is ontruckt. Op welckers naem

Bergen, Vlacken en Landeryen.

Winter en Somer tijden.

Vruchtbaerheyt des Lants.

Vruchten en ſchoone Gewaſſen.

Drank, Ouze genaemt, die uyt de Boomen getyfert wort.

De Koning van Arrakan beroemt hem de Koning van de

witte Elefant te zijn.

en glorieus besit / dese Coningen van Asia, uyttermaten moedigh zijn.

Den Coning van Arrakan vertoont hem ooch heel selden anders / dan op sijn vijf-jarige publijcke vertooninge / buyten sijn Coninglijck Slot en Vorstelijck Pallays / en onderhoudt hem den meesten tijdt daer binnen / by sijn Coningin en een groot getal by-wijven / die hy in overvloet heeft: want / na dat my is bericht / soo worden jaerlicks twaelf van de alderschoonste Maegden in 't Coningryck / door vertrouwde en daer toe geauthoriseerde Sicken, opgesocht / en voorder ter geschichter plaets / in wit / syn / helder en aengenaem Lywaet gekleet / en moeten alsdan dese soete Arrakanse Juffer-dieren in heete Sonneschijn / ses uren lang / een lustigh sweetsen uytstaen; daer op uytgeschudt / en wederom ander reyn gewaet verkregen hebbende / soo brengt men de besweete klederen by den genen / daer toe gestelt / daer men den selven door den reuck nauwkeurighlijck onderzoeckt / of door het sweeten ooch een ongesonde vunsighept en stanck bekomen hebben: en die men alsdan gesont bevint / worden heerlich opgetoopt / met Coninglijck gewaet bekleet / en onder 't getal der Vorstelijcke Speel-vriendinnen gestelt / en tot soo favorabelen saeck / als daer is de verwachtinge van des Conings gunst / gebeneficeert; de andere worden evenwel niet geheel verstooten; maer aen de voornaemste Edellieden van 't Hof / door de Coninglijcke miltdadigheyt / geschoncken / die de selve trouwende / met hooger ampten en waerdigheden worden begunstight.

Hoe de By-wijven des worden verkosen.

Sicken leeren haer dochters tot dien eynde allerhande galiaerde actien en konsten.

Dese by-wijven des Conings / zijn doorgaens de gauste Meestressen op alderhande soet en aengenaem snaren-spel / daer in d'Arrakanders (die van vermogen zijn) haer Dochters van jongs af aen / soecken te exerceeren; gelijck als ooch in andere konsten / die haer aengenaem konnen maken; of misschien eens tot dese waerdigheyt mochten geraken. De Coninglijcke Speel-vriendinnen worden ooch voorts (soo men getuygt) in de Arrakanse Wapen-handeling onderwesen / als ooch tot andere aengename oeffeningen / en bevallige dansseryen beguaem gemaeckt; en zijn doorgaens in de voornaemste vertrecken des Conings / de Vorst sijn Lijf-trawanten.

Arrakanse Adel en Rijckdom, haer dracht en kleding.

De Sicken, Rycks-raden / en alle die van Adel / vermogen of aensien zijn / gaen met een fijne Cabay, van wit Catoen gekleet / 't welck dicht sluytende / de naeckte armen / borst en buych bedeckt; daer over volgt een fyn / wit / lang Catoene kleet / staende belnopt om d'armen / en voor over malkanderen / om de borst te beslupten / met strickjens vast gemaeckt; dechende voorder met een schortjen nederwaerts hangende / buych en dyen: daer op volgt dan noch een spierwit Catoene kleet / de heup en lenden omvangende / 't welck heel dicht met vele bondelen op de buych gebonden hangt: soo dat als met een swaer pach overal gaen geladen; treden hoogmoedigh langs straet / en worden door een goet getal knechts en dienaers gevolgt / om aen yder hun staet en vermogenthept bekent te maken. De mannen dragen / even gelijck by ons de vrouwen doen / het lang en ongeschoren hooft-hayr / tuyts-gewijs op het achter-hooft gebonden / en met fraepe strichen van fijn Lywaet verciert. De vrouwen / die redelick blanck zijn / gaen bevalligh met een los Floers-doorluchtigh Baeytjen / over de schouders en naeckte boesem bekleet / en dragen een Potas, fijn Indiaensch of Catoene Lywaet schortjen om de middel / met drie a vier slagen rontom gewonden / 't welck haer tot op de voeten hangt. Die van vermogen zijn / dragen hostelicke zijde Slupers

Kleding der vrouwen.

over

over de rechter of slincker schouder; en weten haer ongebonden hooft-hayr/ met aengename lockjens te vercieren.

Maer dit is vreemt: de langste Ooren zijn alhier de beste; want de Arrakanse Volckeren hebben voor een gebruyck/ datse de onderste Oor-lellen in de jonckheyt komen door te boren: waer in dan dicker en dicker rollekens Parckement/ of oock wat anders komen te steecken; en maecken eyndelijck dese gemaeckte openingh soo wijt/ dat de onderste oor-lellen/ door het gedurigh recken en trecken/ tot op de schouders hangen; daer in sy dan een bos van glasen/ verlackte/ of andere slagh van Ringen/ dragen; die haer aen den hals (gelijck een Sot de bellen) heen en weder slingeren. De Vrouwen en Maeghden doen oock desgelijcks: dan zijn noch somtyts daer en boven met yvore/ verlackte/ kopere/ silvere/ of andere Ringen/ om de onder-armen/ van de hant tot en somtijts boven den elboog; en om de beenen/ van de voeten tot aen de kuyten/ opgepronckt: de welcke haer soo wel tot ballast/ als cieragie dienen; waerom soodanigen pronck by't meerendeel wort veracht/ en van de zedighste maer alleen met vijf of ses vergulde Arm-ringen van Lack wort nagevolgt.

Lange Oor-lellen, een groote schoonheyt in Indiën

Oor-vercierselen en Arm-ringen, een gewoone dragt in Indiën.

De Arrakanders zijn in haer verblinde Religie en Godts-dienst t'eenemael Heydensch; worden overal Mogen genoemt. Van haer afschouwelijcke Leer/ en rampsalige Afgoderye/ achten wy dat niet breeder en hoeft verhaelt/ dewijl in de vorige bladeren (van het gene wy selfs dies aengaende hebben gesien) gehandelt is: en getoont/ hoe gantsch devotelijck/ en op wat wijse de Arrakanders in haer menighvuldige Tempels haer Afgoden/ Beelden/ Blocken/ en Klay-gedrochten/ in plaetse van den grooten levendigen Godt/ als uytermaten goddelijck en almachtigh/ quamen te erkennen.

Arrakanders hare Afgodische Godsdienst.

Bespeurende boven dit alles noch somwijl/ dat haer Afgodische Papen/ in hare Pagoden, met prevelen/ bucken en buygen/ voor den Afgodt besigh zynde/ ons nu en dan over de schouders/ van ter zijden/ en als beklagende quamen aen te sien/ om dat ons in haer uytsteeckenden yver/ en Godtsplicht/ soo gantsch vreemt betoonden/ en niet insgelijcks deel-genooten van sulcken heyligen oeffening wierden bevonden.

Talpoys, Heydensche Papen, hare devotie,

Het Landt krioelt van Talpoys, dat Arrakanse Papen, en blinden verleyders zijn. Dese trouwen noyt/ alsoo met uytgepickte Leerlingen en Jongens/ die staegh by haer zijn/ (soo men gelooft) onreynigheyt/ als in het vervloeckte Sodom, komen te bedrijven. Dese gaen met kort hayr/ en geschoore hoofden; en dragen geverfde Lywaet kleederen/ ten aensien dese koleur (gelijck in Hollant de swarte) een Geestelijcke staet en rouw beteeckent; leven afgesondert/ en als Kluysenaers/ in haer kleyne Wooningen/ die benevens hare Pagoden, op Klip en Heuvelen zijn gebouwt; vertoonen op straet een staetigh wesen/ en moedige tret: en gaen gemeenelijck met een gevolg van ettelijcke Leerlingen en Discipulen achter haer; die sy/ gelijck als aen het volck/ duysende grillen van haer Afgoderye/ Geloof en Godtsdienst/ weten wijs te maecken.

Costuymen, en Kleeding.

Wijders zijn de Arrakanders (gelijck als meermaels is getoont) een hooghmoedigh volck/ en bysonder genegen om een grooten staet te voeren; want die maer een weynigh van vermogen zijn/ die worden stracks van hare Dienaers op straet gevolgt; doch weten haer andersints (de spijs en

Grootmoedigen inborst der Arrakanders.

dzanck belangende) ſober te behelpen. De Viſch / de welck alhier begint te ſtincken / is gemeenlijck eerſt verkocht; gelijck als wy / langs hare Vis-marckten gaende / menighmael hebben geſien: alwaer de melige Viſch de meeſte prijs behaelden. Een ygelijck gaet / in dit Coningrijck Arrakan, om kleyne waren / met Kouris, ofte kleyne Horentjens / te marckt / waer van de tachentigh maer ontrent een blanck beloopen; ſoo dat men een goet getal van nooden heeft / als yemant een Schelling of twee beſteden wil: dermits het kleynſte Arrakanſe ſilver gelt / doorgaens een Tang, of Moorſe Ropy, namentlijck 25 ſtuyvers Hollants gelt beloopt; en daerom / als men een Tang moet wiſſelen / bekomt men ontrent 2660. Horentjens in plaets: hier toe is dan een ledige ſack / en kneecht van noden / om deſe man ſijn gelt op rugh en ſchouderen te toꝛſſen.

Kouris, kleyne Horentjens, gangbaer gelt.

Verachtelijkheyt der maegdom.

Men acht oock alhier een ganſch verachtelijcke saeck / de jonge Dochters / wanneer huwbaer gewoꝛden zijn / de maegdom te benemen; daer toe ſy de aelwaerdige Nederlanders, en onkuyſche Bootsgeſellen / gaerne gebruycken: die voor ſoodanigen werck / een danck-heb toe / en goede beloonningen krijgen; welcke Dochters (immers na dat my ſeeckerlijk is bericht) doorgaens hooger als andere woꝛden gerenomeert. Op ons Schip was een onkuyſch Hollander, die (na dat hy ons ſelfs verhaelden) al dickmael / om dzinck-gelt te verdienen / op dusdanigh een avontuertje gingh. Soo dat de Arrakanders, trouwende / het ſoo naeuw niet en ſchijnen te nicken / al loopt 'er ontrent de kuyſheyt van de Bruyt wat van Sint Anna onder / als haer de maegdom ſleehts ter degen benomen is.

Hun Houwelijcken.

De Bꝛyagien (na dat ick heb konnen beſpeuren) komen eer dooꝛ konſtige Schenckagien / van fraey gemaeckte Corentjens / en diergelijcke / die dooꝛ de Jongmans de Bꝛyſters woꝛden geſchonken / als dooꝛ onderlinge diſcoerſen / tot haer volkomen effect. De Trouw woꝛt dooꝛ hun Talpoys, in de preſentie van den Afgodt / welckers Seeten ſy omhelſen / en in de tegenwoꝛdigheyt der naeſte Bloet-vrienden beveſtigt; en met byſondere Ceremonien / als ooch dooꝛ het af-loſſen van Kamer-ſtucken / 't aenſteecken der Duur-wercken / ſpelen / danſſen / en vrolijcke Gaſterijen / gecelebreert; doch alles onderſcheydentlijck / na dat vermogende / en van conditie woꝛden beſpeurt.

Poligamie.

Doch en zijn de Arrakanders, als de Chriſtenen, in het Huwelijck aen een Bꝛouwe niet gebonden: Bꝛy-wijven / Concubijnen / Dans-ſoeren / enz. woꝛden hier / dooꝛ de ſleur en gewoonten / lichtelijck toegelaten.

Huylders over de dooden.

Komt 'er yemant die van vermogen is te ſterven / ſoo ſchiet men uyt kleyne Baſſen / of Kamer-ſtucken / die ſchooten. Van ſtonden aen woꝛden als dan de Huylders gehaelt / die vooꝛ een Dzinck-penning / over den dooden / met een konſtigh en yſſelijck misbaer te maecken / heel geeſtigh / en ſonder een traen te laten / weten te huylen.

Dit huylen duert dickmaels tot in der nacht / of ooch wel tot des moꝛgens toe / en ſomtijts langer / nae dat vermogende zijn. Het ſelve by ons Schip (daer het alom vol Huyſen / en uytermaten volck-rijck was) gebeurende / hielden ons in der nacht dooꝛ de belaechelijckheyt van toon / en verſcheydenheyt van ſtemmen / dickmaels wacker / en van de ruſt / die anders gevoeghelijck hadden konnen bekomen.

Tot de uyt-vaert woꝛden de naeſte Bꝛienden en Magen / op een groot / middel-

middelbaer / of kleyn Gaſtmael genoot; en verbranden als dan het Lijck van d'overledenen. Doch arme Luyden / die geen Brant-hout ('t welck hier ſchaers is) kunnen bekomen / brengen hare dooden als 't laegh water is aen de Rivier-kant; die in den aen-waſch / door de vloet en ſnelle ſtroomen worden van daer gevoert; en drijven dickmaels de Rivieren ſoo langh op en neder / tot van de Krayen / Meeuwen / en andere Vogels / ſchandelijck zijn vernielt: dat langs de ſoete Water-ſtroomen ſomwijlen een quade ſtanck verweckt. De Lijcken worden verbrant, of in de Rivieren geworpen.

En daerom zijn alhier de Krayen / en diergelijcke Vogels / in ſoo grooten menighte / dat oock ſelfs de Buffels / Oſſen en Koeyen / noch levendigh / haer tot een ſpijs en voetſel moeten dienen: die de rugh en neck / tot aen het gebeente / van deſe hongerige Roof-vogels worden opgegeten; zijnde ſoo ſtout en overtſaegt / dat haer deſe Beeſten met den ſtaert / of anders / niet maehtigh en zijn te verjagen / of te beletten / dat dus levendigh werden verſlonden. Veelheyt der Krayen en andere Vogels, hun Routheyt.

Sommige Arrakanders nemen ooch de ſieche Luyden / byſonder die van een hoogen onderdom / of in een deſperate / langdurige / pijnelijcke ſiecktе of kranckheyt zijn / en brengen deſelve / als 't laegh water is / aen de naeſt by gelegen Rivier-kant / die met de komſt der hoogh op-dringende Water-vloet / dan in der haeſt over-ſtroomt en wegh geruckt worden / en laten haer dus verdrincken: ſeggende / dat / dewijl ſy geen mythomſt konden ſien / een groote weldadigheyt aen d'ellendige lijders komen te betoonen / wanneer ſy / door een meedogende barmhertigheyt gedrongen / de ſelve van haer droevigh ſuckelen / en ſoo langhdurige miſerien / komen te verloſſen; en gereedt van pijn en ſmerten / aldus ten Hemel ſtueren. Sober onthael der Krancken.

Men vint ooch in dit Koningrijck Arrakan, doch inſonderheyt in de Bandel, daer wy ons met de Schepen geanckert vonden / een groot getal Mooren; deſe drijven de voornaemſte Commercie by der Zee / tot volle Scheeps-ladingen toe. Sommige negotieren ſterck met Arrakanſe Elefanten / die ſy nae Bengale, Kormandel, Oryxa, Golkonda, en Perſien verſturen; daer voor rijcke Retouren / en gelt bekomen. Andere wederom ſoecken haer gewin in andere Koopmanſchappen; en vele van haer die dagelijcks aen de Schepen der Nederlanders komen negotieren. Onder andere quam ons dickmaels / en meeſt alle dagen / een brave Moor, Babbarabab genaemt / beſoecken / die met ons in een byſondere vrientſchap leefde; hadden menigmael aengename diſcoerſſen (dewijl hy wat Nederduyts, en ooch Portugees met ons kon ſpreecken) met malkanderen: en ooch ſomtyts raeckende de verſchillen / van de Religie der Chriſtenen en Mooren: in 't eerſte toonden hy ſijne verblinde ongelovigheyt: doch wiſt van 't ſijne vry breet te diſcoureren / ooch uyt het oude Teſtament van Adam, Abraham, Iſaac en Iſmaël te ſpreecken: mitſgaders van de Zint-vloet / den uyt-toght der Kinderen Iſraëls uyt Egipten, door de roode Zee / en van andere wonderen Godts / het ſijne (doch 't meerendeel op een verbaſterde wijſe) by te brengen; en wanneer wy hem op ſulcks klaerder dienden / conform de heylige Schrift / ſoo toonden hy / met een vriendelijck gelaet / en laeghende mont / het wel-gevallen dat hy in ſulcken oeffening quam te ſcheppen. Mooſe Koopluyden in Arrakan;

Wy gingen hem ſomwijl ooch in ſijn Wooning te Lande beſoecken; daer hy ons ſijne beleeftheyt toonden. Een der voornaemſte ſtraten / daer deſe hun Neering-rijck quartier,

Mooren woonachtigh waren / was ooch met een de voornaemste Handelmarckt der volck-rijcke Bandel ; zijnde meest altemael dese Mooren welhebbende Winckeliers / Maeckelaers / Wisselaers / en oprechte Negotianten. Haer Winckels bestonden het meerendeel in Catoene Lywaten / en alderhande schoone Stoffen / van Bengale, Suratte, Choromandel, en andere plaetsen van Asia ; als ooch van Specerijen / en Arrakanse Waren.

Kleeding, Haer Kleedingh was na de wijse der Mooren van andere Landen / met een brave Toock of Tulbant op hun hooft / Moorse Cabayen, lange nederhangende Broecken / en wijde Schoenen. Doch naderhant sal een breeder beschrijvinge / van het gewaet der Mooren in 't generael / en welcke dat hun voornaemste Seden en manieren zijn / hoortelijck volgen.

en vreemdelingschap in 't Koninckrijck Arrakan. Dese Mooren zijn meest in Bengale, Golkonda, Suratte, Paliacatte, Masilipatnam, en andere plaetsen van Indiën, geboren ; en 't kleynste gedeelte in 't Koningrijck Arrakan geteelt : soo dat in vreemdelingschap dit Lant bewoonen ; en zijn desselfs Hooge Machten uytnemende subject / gelijck als honden af-meten / toen het gebodt des Conings was afgegaen / dat geen Mooren aen Hollantse Schepen haer souden hebben te voegen ; daer in haer soo gehoorsaemlijck aenstelden / dat geen Babbarabab, of yemant van sijne Comfraters / ons voortaen (gelijck als voren) dorsten aen boort besoecken.

Buffels, hun veelheit en quaetaerdigheyt ; De Arrakanders hebben (gelijck te voren is verhaelt) de veelheyt van Elefanten / maer weynigh Paerden. Myns weetens heb ick niet meer als een Paert in het gemelde Coningrijck gesien ; maer daer en tegen Buffels in grooter abondantie : die (gelijck elders de Paerden) alhier in veel actien / doch insonderheyt in den Landt-bouw / worden gebruyckt. Dese Buffels zijn groot en sterck ; hebben geweldige onbeschoffte Horens : daer mede op yemant aenvallende / de selve lichtelijck konnen vernielen / en daerdigh van 't leven berooven. d'Inwoonders laten haer gemeenelijck langs de wegen in 't groene Velt grasen ; daer op de Nederlanders dienen verdacht te zijn / als dezerwaerts heen de wandelingh nemen. Het zijn heel boose quaetaerdige dieren ; en soo wel Buffels in der daet / als in den naem. Sy sullen de Wandelaers / en voornamentlijck onse Natie / welckers dracht hun vreemt schijnt / langs de wegen eerst laten voorby passeren / en dan met een lustige ren van achteren pogen te overvallen / op hun onbeschoffte Horens te nemen / om hoogh te werpen / en soo voort van stonden aen trachten die te vernielen. Wy zijn van haer tot verscheyde malen aldus vervolgt / en in geen kleyne verlegenthey geweest ; zijnde genootsaeckt / door een voorsichtige retirade / onse behoudenis te soecken.

vallen seer lichte ijck op de Reysigers aen ;

hun vreemde conditie: Sommige willen seggen / als dese Buffels yemant in een root koleurigh gewaet vernemen / dat op de selve / veel eer als anders / komen aen te vallen ; dewijl soodanigen koleur haer lichtelijck aen het woeden helpt / en op de selve los doet spatten ; het welcke wy ooch in der daet bevonden : en daerom genootsaeckt wierden / in plaetse van root koleurigh gewaet / van Sijde en lichte stoffe gemaeckt / gelijck hier (volgens de gewoonte) weltijts droegen / kleeding van andere koleuren aen te doen / als ergens wilden om een wandeling gaen.

en hoe geestigh dat de Buffel- De vuyle / beslickte / stinckende Buffel-hoeders / hemmen veel beter de buffelachtigen aert van dese onbeschoffte Buffels ; en die wederom hare

swarte

ſwarte Meeſters / die ſy tot verwonderens toe gehoorſaem zijn / en konnen geſwint de Rivieren overſwemmen : want als deſe Buffel-hoeders op het gelupt van Hoorens / haer (die ſomwijl een goet getal uyt maken) by malkanderen hebben getoet / ſoo ſpringt den Buffel-hoeder met een luſtige cabriol/op een der ſelver/en ſet hem op den rugge van 't Beeſt reeht over eynde; ſtaende ſchraep / en aldus voort marcheerende / ſien Rivieren noch ſnelle water-ſtroomen aen / waer door de Buffels achter malkanderen waerdigh weten te ſwemmen/en brengen hun meeſters behouden/en veeltijts droogvoets over / die op den rugge der Buffels / als op een Eylant / weten te blijven ſtaen / en ſich ſelfs ſoo wel te balanceeren / dat niet van boven neder en tuymelen. hoeders met de ſelve leven.

Voorder is 't Coningrijck Arrakan gezegent van alderhande Vee; doch inſonderheyt overvloeyende van ſchoone Rabzijten / Ganſen / Eendvogels / Hoenders en likeyn gebeent / als oock overvloedigh van alderhande welvoedende en ſmakelijcke Viſch. De Rivieren loopen dagelijcks 12 / 15 / en by Spring-tyen ſomtijts wel 18 of 20 voeten op en neder; ſoo dat men door de ſnel voort-vliegende water-ſtroomen / en Ebbe en Vloet waer nemende / groote heen en weer-reyſen op eenen dagh kan doen. Overvloet van alderhande vee, en viſch. Eb en vloet der Rivieren.

Dus verre van 't Coningrijck Arrakan, van 't gene by my / in de vier Maenden van ons verblijf / geobſerveert / en voorder ons door inboorlingen bekent gemaeckt is : een pertinente beſchrijvinge ſullen den genen konnen doen / die langer in Arrakan zijn geweeſt; en my gelieven te excuſeeren / van dat ick veel aenmerckens-waerdige dingen heb over geſlagen / uyt oorſaeck / dat ick in deſen korten tijdt niet alles heb konnen ervaren / en van de waerachtigheyt van ſommige / niet al te wel verſekert en was.

Nu keeren wy ons wederom tot de Reys. Het voordere dat ons / uytgeſondert de reſteerende Lading / dienende / bekomen hebbende; namen ons afſcheyt van de vrienden en goede bekenden / die wy voor hunne civiliteyt t'ons waerts / vriendelick quamen bedancken; vertrocken toen uyt de Bandel, of Coninglicke voor-ſtadt / op ſoodanige wijſe; doch alleenlick met ons ſchip / gelijck als waren gekomen; namentlijck / onder het los-branden van 't groff Canon; en lieten de andere twee Hollantſche ſchepen alhier noch blijven / die met den eerſten / hun Lading bekomen hebbende / ons verhoopten te volgen. Seylden en dreven toen met het Eb-ty / de Rivier ontrent ſes mijlen af / daer een weynigh beneden een plaetjen / Noortwijcks Droogte genaemt / ten Ancker quamen; het welck een Zant-p'aet was / daer voor eenige jaren een Hollants Schip / de Fluyt Noortwijck, vaſt geraeckt zijnde / van wegens de Wel-grout t'eenemael weeh-geſackt is; ſoo dat 'er in weynigh uren geen maſten noch ſteng meer van en wierde geſien : ſchoon dat ick op deſe plaetſe ſelfs maer vier voet diepte / met een afloopende ſtroom / beſpeuren konde. Hier niet verre van daen ten Ancker leggende / namen de voordere Lading in / terwijl de Arrakanſe Jeliaſſen alomme geduyrigh op ons paſten; op dat wy den Bengaelſen Prins, Sultan Sauſtiſa, toch niet aen Boort / en na Batavia met ons mochten komen heen te voeren. Febr. 1661. Vertrek met het Schip uyt de Bandel van Arrakan, na beneden. Noortwijks Droogte, en waerom ſoo genaemt.

Eyndelijck de Lading van Arrakanſe nieuwe Rijs bekomen hebbende / kregen noch ruym twee hondert Bengaelſe Slaven en Slavinnen op ons Schip / om de ſelve na Batavia over te voeren; waer door wy in alles ontrent of ruym vijf hondert zielen uyt maeckten. Toen quamen ſommige Krijgen 200 Bengaelſe Slaven aen Boort, om na Batavia te voeren.

Arra-

Arrakanse Heeren Gecommitteerden ons Schip en Ladinge visiteeren; nemende ooch een nauwe opsicht op alle de Slaven en Slavinnen; ten eynde/ op dat niet eenige Arrakanse versteeckelingen/ inboorlingen/ of andere als uytlandsche Bengaelse Slaven en Slavinnen/ met ons mochten werden gevoert; en daerom een voor een visiteerende: wierden alle bevonden met een kleyn merckje/ dat gebrant was aen de hant of onderarm getoyckent te zijn. Soo dat/ dus alles na behooren gevonden hebbende/ scheyden heel vriendelick/ en met een toewensinge van behouden Reys/ van Voort: desgelijcks ooch het Hollants Opper-hooft/ Sr. Geraert Voorburg, en sijn gevolg. Daer op wy/ onse Ancker-plaets verlatende/ met de eerste Ebbe nederwaerts dreven/ hadden een favorable wint te baet; soo dat met een loutere voortgang het stedeken Orienton, en verscheyde vermakelicke Oorden/ Steden en Dorcken passeerende/ heel voorspoedigh in Zee geraeckten; alwaer de cours met lieffelijck weder/goede wint/en stille Zee zuydwest/ en naderhant zuydelicker quamen voort te setten; tot dat ontrent twee hondert mijlen voort geraeckt zijnde/ niet verre van de Linie Æquinoctiael stilte kregen: dreven alhier drie weecken achter een op de grondeloose Lazure peeckelvloet/ met weynigh koelten/ derwaerts ons de stroomen quamen voort te schocken; en moesten door Sons heete stralen/ sonder schaduw/ in het Zenit, of de Sonne recht boven ons hooft/ een brandende hitte/ onlydelijcke dorst/ en duysent andere moeyelijckheden uytstaen/ van wegen de meenigte Slaven en Slavinnen/ de welcke ons diep geladen schip uytnemende quamen te benouwen/ klagende van de grooten dorst; alsoo van water spaersaem wierden gedeelt/ om toe te komen; kommende haer/ gelijck als wy/ soo gevoegelick met soo kleynen portie niet behelpen: soo dat dese Indianen nauwelijcks van het soute water waren af te houden; 't welck drinkende/ kregense de Roode Loop/ Watersicht en andere quellingen; soecken de gedurigh water om haren dorst te mogen lessen/ 't welck haer somtyts boven het rantsoen verschaffende/ groote dankbaerheyt betoonden. Doch eyndelyck quamen ook de Kinder-pockjens onder haer te ontsteecken; dies maeckten wy/ om de aengetaste van de gesonden af te scheyden/ van onse Boot (die volgens de gewoonten in Zee/ binnen Scheeps-boort/ tusschen de beyde groote Masten stont) een sieecken-huys/ daer in wy alle de qualick-gestelden quamen te ordineeren/ en lieten haer door de omgekenterde sloep/ en oude zeylen gedeckt/ wel lustigh sweeten; soo dat weer altemael/ uytgenomen een man van tsestigh jaren/ die storf/ tot volkomen gesonthcyt quamen.

Vertrek uyt de groote Riviere van Arrakan.

Komen in Zee, en onder de Linie Æquinoctiael, daer drie weecken in stilte drijven.

Groote hitte.

Moeyelickheden met de slaven uytgestaen.

Deselfs conditie.

Deese Bengaelse slaven en slavinnen/ van de Arrakanders door den Oorlogh verovert/ en uyt Bengalen tot in't Coningrijck Arrakan gevoert zijnde/ baden 's morgens vroegh de Son/ en 's nachts de Maen eerbiedigh aen; en toonden haer seer verblijdt wanneer de nieuwe Maen voor d'eerste maal te voorschijn quam: songen/ dansten en quinckeleerden alsdan met een vreemt gebaer en hant-geklap/ niet tegenstaende soo vele weder-waerdigheden van de Reys.

Maert 1661. Krijgen een goede wint.

't Verlangen dan was om regen en goeden wint/ het welck ons eyndelick geluckte/ kregen de koelten naer ons wensch/ en met veelvuldige regen-buyen uytten westelicker hant; waer mede voort-zeylende/ quamen eerlang de Hemel-hooge toppen van het groot Peper/ en Gout-rijck Eylant

naners en Circassers . 2 Virtgepichten boek 3 Offer kaes 4 Priester . 5 Bybel bewa
cessie 10 Ruyters die t' volck slaen 11 Voort treckende jongens 12 Processie van der

ceremonien 7 Huysen van den donder aen gesteeken 8 Tarters aans 9 Iepanse
ie t' Kloester van ferge . 13 . Chineese Tempelen . Pag: 25. el'

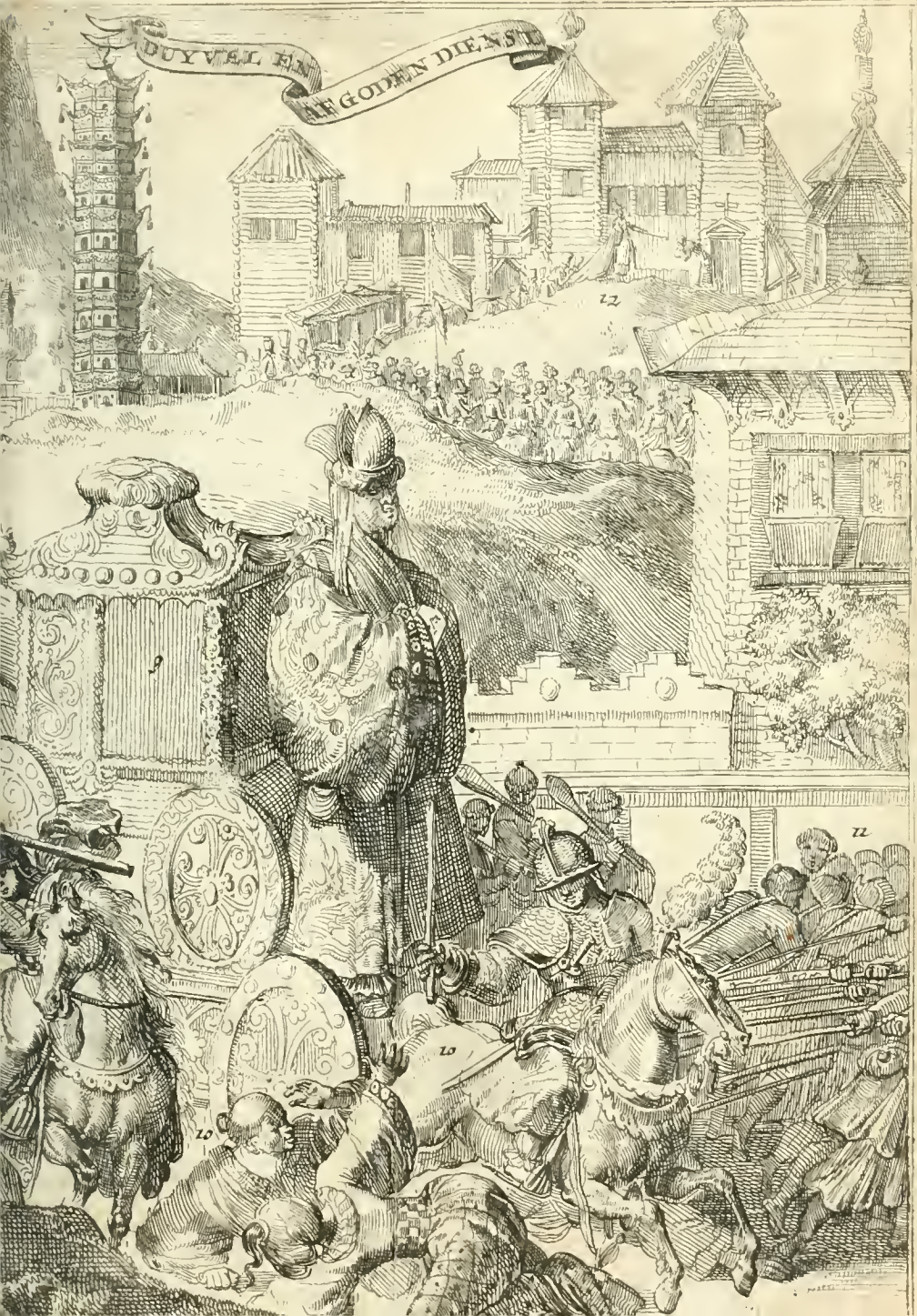

lant Sumatra te ſien; van waer ſpoedigh in Sundaes-ſtraet, en voorts behouden (Godt loſ) op de Reede voor het beroemt Batavia quamen te arriveeren. Komſt op Batavia.

Het ſesde Hooft-ſtuck.

Droevige tijdinge op *Batavia*, van het Eylant *Formoſa* en *Tayowan*. Deſſelfs gelegentheyt, opkomſt en gezegende floriſantie; door de overrompeling der *Chyneeſen*, op een rampſalige wijſe ter nedergeſtort.

WY vonden alhier ter Reede van Batavia, maer 18. Schepen: de ſlaven en ſlavinnen wierden aen Lant gebracht, en daer ten dienſt der Hollantſe Ingeſetenen / en tot de Wercken van de Ed: Compagnie, na dat begnaemheyt hadden / gebruyckt: en vele die eyndelick dus op Batavia tot het Chriſtelijcke Geloof geraeckten / en in de Gereformeerde Kercken wierden gedoopt. Het Coninglijck geſchenck wiert nu met een meerder luyſter en glantz / als de ſelve wel verdiende / (doch ten reſpecte van den Coning van Arrakan) in het Batavias Hof (volgens het gebruyck der Coninglijcke Schenckagien) ontfangen. Weynigh dagen na onſe komſt ſagh men binnen de ſtadt Batavia, door de Juſtitie en Beuls handen / een Indiaen de borſten afknijpen / en voorts radbraken; om dat twee Vrouws-perſoonen moordadigh / en op een verſchrickelijcke wijſe / om 't leven hadde gebracht. Ondertuſſchen loſten nu onſe Matroſen de Arrakanſe Rijs / die ſoo gangbaer was / datſe voor 50 Rijxdaelders het Laſt verkoft kon werden. Ontladen en weder geballaſt zijnde / bleven ter Reede voor Batavia ten Ancker leggen / en ſagen dagelijcks de Schepen vol en voet / van de voornaemſte Quartieren van Aſia, ten Ancker komen; en daer en tegen weder andere naer diverſe Geweſten / hun Reys aenvangen. April 1661. Straffe juſtitie op Batavia.

Dus paſſeerden wy den tijdt / tot op den 24 Junius 1661. wanneer het kleyne Fregat de Maria, van Tayowan komende / binnen Batavia deſe navolgende droevige tydinge bracht: May 1661. Iuny 1661.

Droevige tyding op Batavia, van het Eylandt Formoſa en Tayowan.

Hoe dat de Chyneſen, onder eenen Coxenga, met een Vloot van eenige hondert Joncken, volck Volck en Oorlogs-tuyg gepropt / heel ſchielick op Formoſa waren gevallen / en 't ſelve overrompelende / genoegſaem alreets vermeeſtert hadden; alleenlick 't Hooft-Caſteel Zelandia, hielt noch tegen. Dat den Hector, regens des Vyants Oorlogs-Joncken in Batallie zijnde / met alle de menſchen was opgevlogen. Dat de Formoſanen, door vryck en vreeſe / den Vyant toegevallen waren. Dat de Chyneſen, door komende Joncken, noch dagelicks wierden verſterckt. Dat vele menſchen / inſonderheyt van de onſe / waren geſneuvelt. Dat de Chyneſen ommenſchelick met de gevangene leefden. Dat Zelandia, te ſwach voor ſulcken Heyr-kracht / van ruym 40000. gewapende Chyneſen, en nacht en dagh beſchoten / beſtormt en afgemat / eerlang voor des Vyants gewelt ſoude moeten bucken; ten ware dat noch ten ſpoedigſten wierden ontſet.

Dit Jacht de Maria, was met 's Gravelande, en den Hector van Troyen, het grootſte Schip / tegen den Vyant ſlaegs geweeſt; doch den Hector ge-

ſprongen zijnde / moſten de andere wijcken. Tzedert ſtack 's Gravelande na Japan, en wiert van d'andere Schepen gevolgt; alleen de Maria wenden het nae Batavia, brengende deſe broevige tijding over.

Vaerdige Krijgs-toeruſtinge op Batavia.

Terſtont was heel Batavia ontroert. Dien ſelven avont wierden noch tien beguame Schepen uptgepickt / en gedeſtineert ten ſpoedigſten nae Formoſa de ſtevens te wenden. De Equipagie ginghe nacht en dagh voort; tot dat van Krijgs-behoefte / Proviande / en ſtrijtbaer Volck dervoegen waren verſien / dat men noch door dit middel iets goets verhoopten upt te wercken. En daer op hielt men een Daſt- en Bede-dagh op Batavia; en vertroch de gemelde Vloot / onder het opper-geſagh van den Heer Commandeur Jacob Cauw, om de onſe in het benauwt Zeelandia te aſſiſteeren.

Vertreck van d'Oorlogs-vloot, om het belegerde Tayowan te onſetten.

De namen der ſelver Schepen waren den Dolphyn, zijnde den Admirael; voorts Minden, Naerden, Haſſelt, Zierickzee, Kouwkercken, Anckeveen, Domburg, en de Fluptjens Terbouw, en Urck; doch bleef alleen Domburg noch eenige dagen vertoeven / om meer victualie en krijgs-voorraet in te nemen / en daer mee de Vloot eerſtdaegs te volgen.

Den Heer Harmanus Klenck, geweſene Fiſcael binnen de Stadt Batavia, was twee dagen / eer deſe bedroefde tijdinge binnen Batavia, van het benarde Tayowan quam / voor Opper-geſagh Heer derrewaerts heen vertrocken / met het Jacht Hogelande, en de Flupt Loenen. Doch om de ſelve t'onderſcheppen / of aen het Eylandt Tymon, de gewoonelijcke ververſch-plaets / noch te vinden / wiert een Scheepjen / het Wapen van Batavia genaemt / te poſt / en ſtracks daer heenen geſtuert: om den gemelden Heer Klenck bekent te maecken / dat (wegens de ſlechte geſchapenheyt van Formoſa) geliefden wederom nae Batavia te keeren.

Een kort verhael van deſſelfs opkomſt, en verwoeſtinge.

Doch laet ons de Vloot (daer ſoo veel goede bekende mede vertrocken / en upt wiens mont wp naderhant de voornaemſte voorvallen hebben verſtaen) een wepnigh volgen; en den gewenſchten opgangh / en verſchrickelijcke verwoeſtinge van Formoſa, kortelijck hier benevens ſtellen: dewijl het aller opmerkinge waerdigh is.

Stantplaets en gelegentheyt van het Eylandt Formoſa.

Formoſa van de onſe en Portugeſen, en Paccanda by de Chineſen genoemt / is een langwerpig Eylant / ontrent 140. mijlen omvarens groot / gelegen onder den Tropicus Cancri; ſtreckende van de 21. tot ruym 25. graden benoorden de Linie Equinoctiael, en niet verre van de Kuſt van China; hebbende veel hooge Bergen / daer onder vele noch onbekent; en vlacke Landen / die uptnemende vruchtbaer waren van leeftocht / Suycker / Kokos-nooten, enz. voedende overvloedigh Harten / Boecken / Haſen / Konijnen / Velt-hoenders / en wilde Swijnen. Dit ſchoone Eylant (want daerom is 't by de Portugeſen Formoſa genaemt geweeſt) was / eer nu deſen woedenden Zanherib 't ſelve quam te ſtoren / ſeer Doyr en Volck-rijck / en (ſoo noch onſe Lantſaten getuygen) als een Aerts Paradijs; en 't meerendeel (onder Godts hulp en zegen) de Ed. Maetſchappye ſubject geworden.

Inwoonders hare conditie, en ſeer vreemden aert.

Onder verſchepde Formoſaenſe Heeren / waren de Landerpen van Formoſa afgedeelt; en ſomtijts door tweedracht tegens malkanderen in de Wapens. d'Inwoonderen woeſt / en grof en groot van leden / niet blanck noch ſwart / maer upt den geelen / liepen eerſt Vrouwen en Mannen meeſt moeder-naeckt; doch toonden naderhant meerder ſchaemt / als door d'aenmaningh.

maningh der onſe / tot beter Zeden en eerbaerheyt ſcheenen geavanceert te zijn.

De Formoſanen wierden beſpeurt ſeer lup en ledigh van aert te zijn; die wel de Jacht / en diergelijcke / waer namen; doch lieten de Vrouwen den Lant-bouw / en kleyne Viſſerijen / van Garnaet / krabben / Oeſters / enz. langs de Klippen en Stranden / met kleyne Vaertuygen / aenbevolen zijn. De Jacht quamen de Mannen / met Honden / Pylen en Aſſagayen / en een kleyn Belleken daer aen vaſt gemaeckt zijnde / te verrichten; waer door de Harten en wilde Swijnen getroffen / en in de ruygten gevlucht / door het gerammel der Bellen ſeer lichtelijck wierden gevangen.

Haer Wapenen waren groote Schilden / Spietſen / en breede Zabels. Sochten gemeenelijck haer aenſlagen / in de veroveringh van elckanders Dorpen / door een bedeckte vont / of door verraſſingen uyt te voeren. De overwinnaers bedreven met de afgehapte hoofden van hare Vyanden / groote triumphe en Feeſten; en hielden de afgeſchroeyde / en voorts ontwijde koppen / in grooter waerde. De Vrijſters wierden door een Huwelijcks-gifte / van de Jongmans ten Huwelijck verſocht; doch woonden / noch quamen niet als by nacht / en dan noch maer ſlupps-gewijs / by hare Vrouwen: die voor hun 36 Jaren geen Kinderen mochten ter Werelt brengen. Swanger zijnde voor deſen tijdt / moſt de Vrucht in 's Moeders lijve / met op den buyck te trappen / ommenſchelijck worden vernielt / en afgedreven. Den Man de 40 Jaer halende / quam by ſijn Vrouw ter woon; doch ſcheyden weer lichtelijck om een beuſeling van malkander. Hielden niet van de Poligamie. Bewoonden konſtige / doch onkoſtelijcke Huyſen / op Klaphouwelen / als in Bengalen; doch maer een mans lengte hoogh / en veele boven met Oſſen-huyden bedeckt. Hare verciersels waren Harten- en Derckens-hoofden / Chineeſe Kleetjens / en Harte-bellen. Tot Huys-raet-geweer en gereetſchap / Schilden / Swaerden / Bogen / Pylen / Houweelen / Kammen / Potten / Bamboeſen / Mappen / en Lepels van Kokos-nooten. Deſſelfs wonderlijke coſtuymen,

De doode Lijcken wierden van langer hant / by een goet vuur gedroogt; en nae een belacchelijck Doot-mael / en koddigh danſſen van Formoſaenſe Wijven / ſoo lange bewaert / tot dat van al 't uytgedroogde / maer ſchoncken en beenen overgebleven zijnde / dan de ſelve eerſt wierden ter aerde beſtelt. De langdurige ſiecken en krancken / of die van geweldige pijne wierden beſtreden / wierden aen ſommige Oorden (volgens de coſtuymen aldaer) op een vaerdige wijſe gedoodt.

Sy geloofden d'onſterflijckheyt der Zielen; ook de ſtraffe der quade / en een goede belooninge voor de goede / na dit leven: doch alles op een benſelachtige wijs. Hadden ook verſcheyden Afgoden / yder van byſondere namen / krachten / en eygenſchappen; en veel Tempelen / daer in (als ook wel buyten de ſelve) de Vrouwen Inibs, of Prieſtereſſen genaemt / de voornaemſte Godtsdienſt quamen waer te nemen: beſtaende in Offerhanden / Gebeden / en vele beſpottelijche kuren en ape-grillen. en Afgodery.

Evenwel zijn uyt deeſ woeſte Heydenen / door den Zegen des Alderhoogſten / wijſe directie van de Ed. Maetſchappy / en neerſtigen arbeyt der godtvruchtige Predicanten / School-meeſters en Siecken-troosters / een groote menighte tot het Chriſtelijck Geloof gebracht; dewijl de Nederlan- Bekeering der Heydenen op Formoſa, door de komſt en

aenwas der Nederlanders aldaer.

ders, dit Eylant Formosa tot haren Handel en Scheep-vaert nae Japan, China, en andere Landen/ dienstig keurende/ diversse Fortressen en Vastigheden/ als ooch Zeelandia, bestonden te bouwen; en dewaegen versagen/ dat oordeelden van binnen tegens de Formosanen, en van buyten tegen aenkomende Vyanden bestant te sullen zijn. Onder des nam den Handel dagelyckx toe; de Formosanen betoonden de Nederlanders (door hun oprechtigheyt en trouwe gelockt) niet alleen vrientschap/ maer ooch gehoorsaemheyt: leverden Harte-vellen/ en Formosaense Waren in veelheyt/ voor een civiele prijs. De Christenen namen (door Godts genade) wonderlijck toe. De Kercken/ Schoolen en Leer-plaetsen/ wierden alomme gestight en opgerecht. Veel Chinesen, uyt eygen Lant door den Tarter gestooten/ sloegen haer op Formosa en Tayowan neder/ en dreven hunne Commercie onder het Hollants bestier; voeren en handelden met de Chineese Joncken, die van de beroemde Stroom Cincheo, en de Stadt Aymoy quamen: diens Waren wederom door de onse naer Hollant, Japan, en door gantsch Indiën wierden vertiert. Waer door Formosa begon te floreren/ en alom heen voor een gesegent Lant vermaert; en schenen de Chinesen, door hun aengroeyende Navigatie en Commercie/ met de Nederlanders op Formosa, dit lustigh Eylandt rijck/ en de Ed. Maetschappy gezegent te sullen maecken.

Opkomst, en florisantie, van het Eylandt Formosa.

Dan helaes! desen toenemenden opgang van Formosa, heeft (dat grootelijcks te beklagen is) een geheel andere keer genomen; want de Chinesen loerden op haer ooghwit: en quamen den toestant van Formosa (onder den schijn en looseu deck-mantel van haren Handel) dagelyckx te verspieden; en leyden ooch somwijl toe/ om listige vonden uyt te wercken/ doch te vergeefs. Dan onder des quamen heel wonderlycke gerucht en uyt China voort: het welcke door langdurige Inlantse beroerten/ tweespalt/ oorlogh/ en verschrickelijcke verwoestinge verswacht/ eyndelijck nu in weynig tijts/ by groote Provintien tseffens/ bueken most onder de macht des Tartarissen Konings Zungteus; die (naer sommige willen) gelockt/ ingeroepen en gestijft/ door een Chinees Delt-overste Usanguejus, met een machtigh Heyrleger/ het groot en machtigh China vermeesterde; daer eerlange de Soon van dese victorieuse Voyst/ Xunchy genaemt/ de Vader gestorven zynde/ de Keyserlijcke Tetel en Kroon verkreegh.

Wonderlijcke tijdingen komen uyt China, op Formosa.

Gantsch China wort door den Tarter ingenomen.

Ondertusschen/ en tzedert/ continueerden noch machtige Koverye in China, te Water en te Lant/ van t'saem-gerotte Partyen; doch eyndelijck langs hoe meer te Lande benart/ verstroopt/ of neder-gezabelt/ namen ooch d'overige hun toevlucht totter Zee; behoorden onder een grooten Kover Chinchilung, of ooch Yquion genaemt/ te met een kloeche vloot Joncken t'saem; en veel dappere Vielen (indien de Kovers de naem van dapperheyt waerdigh zijn) onder sijn beleyt; die alom dominerende en negotierende/ sulcken aenhang kregen/ dat onder sijn gesagh eerlange drie duysent Schepen wierden getelt. Dies desen machtigen Kover/ door hooger toelegh/ (dewijl hy na des Keysers Kroon begon te reyck-halsen) en list der Tarters, te Lande gelockt/ en aldaer in de knip geraeckt zijnde/ naer Peking gevoert/ en door vergift nae d'andere Werelt wiert gesonden.

De Chinesen vallen met een geweldige Oorloogsvloot, en schrickelijk Heyrleger, op 't Eylant Formosa.

Nu was Coxenga het hooghste gesagh/ van de Chinesen hun Watermacht bevolen. Desen grooten Kover was te voren een seer geringh persoon/

ſoon / en Kleermaecker van den Heer Putman op Tayowan geweeſt; doch naderhant by de Chineſen, door ſtoute daden en ſchrandere actien / tot een veel hooger top van aenſien (inſonderheyt onder de Rovers) geſteygert zynde; en nu hun Overſte. Hebbende lang op onſe Natie gewroeckt / ſteeckt met eenige hondert Joncken, waer onder ſommige 40 Stucken voerden / vol volck / en wel voorſien / van de Chineeſſe Kuſt op Tayowan los; om aldaer ſijn goddeloos en verwoet deſſeyn / ten ſpoedigſten aen te vangen.

Wonderbare teyckenen / en gelijck voor-boden van ſoo veel onheyls / waren voor de komſt van deſen Coxenga, op Formoſa beſpeurt. In Januarius 1661. wiert Formoſa, met ſijn Hemel-hooge toppen en Bergen / door een gruwelijcke Aerdtbevinge / ſeer verſchrickelijck geſchut; alleſ ſcheen van malkanderen af te ſullen ſcheuren. Op Tayowan ſtorten 23. Huyſen onder de voet. De hooge Muren van 't ſtercke Slot Zeelandia, ſprongen en borſten van een. Drie Schepen / in de Haven ten ancker leggende / wierden verbaerelijck geſlingert. De Zee verhief hem uyttermaten ſeer; en ſcheen veel hooger als 't Lant te ſtaen. De ſchuddinge ſtilde van langer hant; zijnde noch tot ſes weecken nae deſen dagh gevoelt. Wonderlijcke voor-teyckenen daer beſpeurt.

Doch meermaels waren op 't Eylandt Formoſa verſchrickelijcke Aerdbevingen beſpeurt; maer dit volgende nooit: Op den 15. April 1661. des nachts ten twaelf uren / ontſtont in het Slot Zeelandia een wonderlijck gedruys / op een der Bolwercken / Middelburg genaemt. De Soldaten / ja ſelfs de ſlapende / ſchielijck opſpringende / vlogen na haer geweer; ſommige ſtaecken hun Louten aen; andere namen de Sabels / Degens / Spietſen / enz. in de vuyſt; doch langh genoegh door malkanderen hebbende heen geſwiert / wiſt een yder wel nae de waerom te vragen / doch niemant de oorſaeck te beſeffen.

Op de Reede voor Baxamboy lagen drie Schepen ten ancker / die in de volgende nacht / ontrent een ure voor dat den dageraet begon / van die van het Lant / als in de lichte vlamme wierde geſien; en ſcheenen met Geſchut te canonneren / ſonder dat evenwel iets kon werden gehoort. Die van de Schepen ſagen wederom 't ſelve van het Caſteel Zeelandia; doch quam alles / door het aenkomen des dageraets / haeſt te verdwijnen.

Op den 29. April, tegens den middagh / vertoonden hem voor 't Nieuwwerck een Man / die driemael uyt het water hem ophief / neder-daelden / en weer verdween. Des naermiddags wiert onder 't Bolwerck Hollandia, deſgelijcks een Meerminne geſien / met lang geel hayr; die ſich ook driemael nae malkanderen klaerlijck vertoonden. Uyt alle welcke / en meer andere teyckenen / die de onſe verhaelden / dat hadden gemerckt / niet veel goets te voren kon werden geſpelt.

Op den laetſten April, des morgens / toen een dicke nevel en miſt opklaerde / ſagh men van het Caſteel Zeelandia, de Zee gelijck als met Schepen bedeckt: die ontelbaer / en niet anders dan een dichte Boſſchagie ſcheenen te zijn. Dan haeſt was deſe verſchrickelijcke Macht / in drie ſeer groote Vlooten verdeelt. De eerſte / voorby Zeelandia ſteechende / liet ontrent drie Mijlen bezuyden het ſelve d'anckers vallen. De tweede liep Noordtwaerts / nae 't Lagunoys gat / tuſſchen Formoſa, en het Kif Baxamboya gelegen. De derde Vloot bleef ter plaetſe geſet / ontrent een Canon-ſchoot buyten de Hollantſe Schepen / die ter Reede voor 't Slot Zeelandia ten ancker lagen. Den Vyant verdeelt ſijn Macht in drie byſondere Oorlogs-vlooten.

Vallen met haer Heyrlegers aen Lant, en loopen geheel Formosa af.

Aenstonts vielen van alle de Vlooten / de machtige Heyrlegers aen Lant: besetten paden en wegen / en vielen als Arenden alom neder: tasten Hollanders, Chineesen en Formosanen, vyandelijck aen: plonderden en verdelgden alles door vuur en swaert. Vier hondert man / door ordere van den Heer Frederick Coyet, ten bystant van de na by gelegen Vestingh Zykam afgezonden / wierden van de vyanden onderseheydt; en nae een heftige schermutselingh / 't meerendeel geslagen. Sommige raeckten in Zykam; 't overschot retireerden te water / en swommen nae 't Slot Zeelandia.

400 Nederlanders worden geslagen.

Van stonden aen sagh men rontom de gemelde vestinge Zykam, veel duysent Tenten op den Aertbodem gesaept; en die van binnen 't versch water halen belet: Zykam hevigh beschoten en aengetast / doch heerden kloeckmoedigh af. Het wederzyts canonneren gingh dagh en nacht vinnigh aen. Doch dit alles en duerde niet langh: want de belegerde ontbrak de moet en macht; en mosten haer op den 4. May, door gebreck van Water en Leeftocht / aen des vyants discretie overgeven. Doch de beschaydenheyt was by dese Natie niet te vinden: want wierden alle gevangen / en onmenschelijck getracteert.

De Sterkte Zykam door den vyant verovert.

Doch onderwijl / en al op den eersten dagh der Tayowanse benauwtheyt / spat den kloeckmoedigen Capiteyn Thomas Petel, met eenigh volck tot Zeelandia uyt; werpt in aller yl drie brave Batteryen in de voor-stadt op / om tegens den vyandt met grof Canon langs de water-kant te flancheeren. Dan siet des anderen daegs / sijn Soontje by nae den gantschen arm door de vyanden afgehouwen / en in seer miserabelen toestant / voor hem gebracht; hoorende daer benevens / dat desselfs Schoolmeester aen stucken is nederzabelt. Daer op dien Held vol yver / toorn en vuur / permissie van den Heer Gouverneur Coyet versoeckt / om met twee Vaendelen Soldaten / dese verwoede Mooredenaers onder de oogen te sien: 't welck verblijdende / treckt van stonden aen tegen de Macht des vyants aen / langs strant; en met kleyne baertuygen benevens haer / die met eenige Steen-stuckjens op de vyanden souden pogen te flancheeren.

Capiteyn Thomas Petel, met sijn volck, spat tegens den vyant uyt:

doch wort geslagen.

De Chineesen dit siende / komen terstont met een verschrickelijcke menigte / ordentelijck haer tegen; en naer een wepnigh op malkanderen hebbende geschooten / vallen de woedende vyanden van aller wegen ooch uyt een ruygte / met helsch geschreeuw / Zijt-messen / en lange Sabels / soo vreesselijck op de onse / dat die strachs omeingelt / benart / en naer een vinnige tegenstant / Petel gesneuvelt zynde / verstroopt / gezabelt; en 't overschot / naer tachentigh Man / van rupm twee hondert Zielen / nae de Baertuygen in 't water vlooden; en door het swemmen / haer in het Slot Zeelandia salveerden.

Zee-batalie tussen drie Hollandse Schepen, en de Chineesse joncken; doch springt den Hector met 200 man in de lucht.

Onder dees bloedige actien waren ooch de Schepen den Hector, 's Gravelande, en de Maria, volgens ordere / tegen des vyants Oorlogs-joncken slaegs; doch krijgt den Hector de brant in 't krupt / en springt met hondert levendige Zielen in de lucht: niemant gebergt / en alles wegh. Dies d'andere / nu te swack / tot dicht onder het Slot Zeelandia mosten retireren.

d'Inwoonders vallen door schrik de Nederlanders af.

Van Chineesen en Formosanen, op Formosa woonachtigh / hadden onse benauwde Lantsaten geen hulp noch assistentie te verwachten: vermits die vermoort / gevlucht / of door d'ontsachelijckheyt des vyants / haer onder de selve quamen te submitteren.

Onder-

Ondertuſſchen liepen des Vyants machtige Troepen / geheel Formoſa door / veroverde lichtelijck d'andere Buyten-veſtingen; nedermakende alles wat in de Wapenen vonden; oock ſelfs het meerendeel der vrouwen / doehters/kinderen en ſlavinnen. Sommige Nederlanders wierden aen ſtucken gezabelt; Predicanten/Politijcken/School-meeſters/ noch niemant ontſiende. Het Slot Zeelandia nauwer beſet / en hevigh aengetaſt zijnde / ſtuurde den Vyant den gevangene Predicant / D. Antonius Hambroeck, naer 't Slot / om uyt de naem van Coxenga, van den Heer Gouverneur Frederick Cojet, te vorderen; dat hy het braef Caſteel Zeelandia, den Chyneſen hadt over te geven / met belofte van goet quartier; ofte by weygeringe/ dat niemant/ ſelfs de Zuygelingen/ niet ſoude worden geſpaert/ en de gevangenen een verſchriekelijck eynde was beſchooren. Doch Cojet, noch de Belegerde / niemant ſcheen door ſoo vervaerlicke dreygementen te ſchricken. Dies was den gemelden D. Hambroeck, ter liefde van ſijn Huysvrouw/ en drie Kinderen / welcke der Chyneſen gevangenen waren / genootſaeckt wederom tot den Vyant te keeren; en ſijn twee Dochters/d'eene getrouwt/ en d'andere noch Vryſter / welcke beyde in het Caſteel Zeelandia woonden / den laetſten Adieu te ſeggen. 't Was hart op deſe manier te ſcheyden. Sy ſagen haren ouden Vader / met een beklemde ziel en droevige tranen / vertrecken; die eerlange met ſijn Soon / benevens andere / wierden onthalſt. Doch niet alleen deſen getrouwen Dienaer Chriſti, maer oock in Favorlang wiert D. Petrus Mus, en in Zinckan den Predicant D. Winshemius, door de woedende Chyneſen onthooft. De ſommige ſagen hun vrouwen voor hunne oogen geſchonden / eer nedergezabelt wierden: eenige weduwen / als oock die van de onthalsde Predicanten/ wierden onder d'Inwoonders/ om voor de koſt te wercken/uytgedeelt; andere geſchoffeert/geſchonden/verkracht / en ſoo ten ſpot vertoont. Somma / alle bedenckelijcke ſnoode feyten / gruwelen / tyrannyen en moorden / wierden van deſe bloet-honden gepleegt; dier exempelen by geen menſchen gedencken oyt waren geſchiet.

Den vyand eyſcht het Slot Zeelandia op.

Elendige ſtant en derelick eynde van eenige Predicanten en andre Nederlanders,

als ook aen hare vrouwen over gekomen.

Cojet verſtuurden alsdoen de 's Gravelande na Kielang; en de Mary (dewijl hier niet ſeecker was) ſteeckt na Batavia; van waer terſtont de voorgemelte Vloot/ na Tayowan wiert geſchickt.

Den Vyant voortruckende / dwongen ons Volck de Stadt te ruymen; die deswegen op 't ſpoedighſt het Geſchut Volck in Zeelandia trocken / en verbranden een goet gedeelte van de naeſt-bygelegen huyſen en wooningen. Doch de Chyneſen haer op de hielen gevolgt/ plonderden / bluſten en kregen alles ten voordeel / om het Caſteel te benouwen; vulden veel ſuyker-kiſten/ by hen aldaer gevonden/ met aert en zant; beſchanſten de Straten; wierpen ſtorm-katten en Bateryen op / en veel koegels / vuur-pijlen en diergelijcke / in het omeingelt Zeelandia; en bonsden ſoo heftigh/na het vertreck en weder keeren van D. Hambroeck, dat meenden een Breſſe te krijgen; doch te vergeefs van wegens de vinnige tegenſtant. De onſe vielen oock mannelijck uyt/ vernagelden en vergiftighden des Vyants Geſchut; ſtelden eenige Vuur-mortieren te werck / en bonsden onder den hoop. De Chyneſen, komende door nieuwsgierigheyt op de Granaten toegeſchoten / kregen de ſelve om d'ooren. Een Mandaryn, of Overſte der Chyneſen, van blodigheyt zijnde beſchuldight / wiert onthalſt. Den Heer Harmanus Klenck, voor Tayowan komende / was genootſaeckt / na 't overleveren van het voornaem-

Den vyant verovert Tayowan.

Bonſt hevig met grof kanon op Zelandia.

naemste / over te steecken na Japan. Twee Beuckeryen wierden toen van de Vyanden op Baxamboy, daer d'onse tot noch toe hun dooden hadden begraven / gemaeckt; en 't Slot Zeelandia van rontomme seer vreesselick beschooten.

De Oorlogs-vloot, die van Batavia tot ontset komt, wort door storm verstroyt.

Doch op den negende Augustus, scheen het ontset op handen / en de verlossinge seer naby te zijn / door 't heughelijck sien van twaelf Hollandsche Schepen / de welcke onder de Vlagge van den Heer Admirael Kauw, ter hulpe van de Besettelingen / naer Tayowan quamen gezeylt: maer helaes! wat is het steunen op den vleeschelijken arm / een ydele sack / als den Almachtigen 't werck-tuygh niet en zegent? De beklemde zielen waren in het benauwt Zeelandia, door dit gesicht / noch naulijcks eeniger maten geopent en verquickt / of wierden veel vaster wederom door de benautheyt toegesloten / als voor hun oogen sagen / hoe dat de Vloot door een storm genootsaeckt / de Anckers te kappen / en t'Zeewaerts in te steecken; welcke voort soo verre verdreef / dat de Besettelingen de moed en hoop / van tydelick ontset / verlooren.

't Scheepje Urk vervalt in 's vyants handen.

Het Fluyt-scheepje Urck, op de ondiepte zijnde geraeckt / verviel in des Vyants handen; door 't welcke de Chynesen de gansche gelegentheyt der Vloot verstonden.

Verstroyde schepen komen weder voor Tayowan.

Aenslag op den vyant misluckt.

Koukerke verbrant, het volk meest doot geslagen of verdroncken.

't Scheepje Kortenhoef raeckt op de gront, doch het meeste volck gebergt.

Aenslagh te water op des vyants Jonken, mislukt, met verlies van veel volcks.

Eyndelick quamen het meerendeel der Schepen weder op: geanckert zijnde / brachten Krijgs-volck / Munitie en Leeftocht aen Lant. Vyf Schepen wierden in de Haven / achter de Stadt / geschickt; om van daer de straten in / op den vyant te flanckeeren; dan vonden de selve alom soo toegeschanst / dat selfs door 't hevigh bonsen des vyants / genootsaeckt waren wederom af te wijcken. Hier raeckten Kouwkercken vast / en kort daer aen door de vuur-pijlen der Chynesen aen brant; het Achter-schip sprong in de lucht; het volck ter neder gehouwen / sommige levendigh in de gloet en vlamme geworpen en verbrant; andere zijn verdroncken / het kleynste getal ontswomment. Oock raeckten het Fluytje Kortehoef aen de gront; doch 't volck salveerden haer 't meerendeel door het swemmen: alleen den Schipper (in de wandeling Jan de Jut genaemt) met eenigh volck / in het Bootjen zijnde gesprongen / wierden om-geslagen / en verdroncken.

Ondertusschen waren oock eenige Boots / Schuyten en lichte Vaertuygen / vol volck / met Hant-granaten / Vuur-ballen en Schiet-geweer / afgevaerdight / pogende met een kloeckmoedige dapperheyt / een goet gedeelte van des vyants Joncken in brant te steecken; doch de Chynesen omcingelden haer; namen een Boot met twee Sloepen / en 't volck gevangen: d'andere wisten met stucken van zeylen de hant-granaten / al vangende / wederom te kaetsen; dervoegen dat in de vaertuygen onder ons volck nedervallende / vele om hals geraeckten: dies weder afdeynsende / kregen de nederlaegh / met verlies van wel drie hondert en tachentigh man / behalven de gequetsten. De dooden / door het afsnijden van gemachten / neus / ooren enz. seer mishandelt zijnde / lieten de Chynesen, ten spot van d'onse / in het water drijven.

Het was dan niet vreemt / dat in de Vestinge ons de moedt ontschoot / dewijl alles tot een rampsaligh eynde quam uyt te vallen. Den Hemel selfs / d'Elementen / Lucht / Winden / Stroomen / Vuur en Aerde / alles scheen tegens haer aen te kanten: en der vyanden al haer aenslagh naer wensch te begun-

begunſtigen. Tot noch toe waeren de onſe uyt Zeelandia, af en aen de Schepen: dan dit ſocht nu den vyant ook ingelijchs te beletten. Maer onſe bemarde Lantzaten aen ſulchs ſeer veel gelegen zijnde / wierpen vaerdigh een kleyne Redujt of houte Wambus op; waer van met ſwaer Geſchut ſeer hevigh op de vyanden canonneerden. Sonden ook voort een Brander uyt / die van d'onſe met voordacht verlaten / en door de Chyneſen verovert zijnde / met al de roofgierige vyanden / aen duyſent ſpaenderen vloogh. Het Houte-Wambus booyden eenige van des vyants Joncken in de grondt. Doch liep nu dien meyn-eedigen ſchelm / Sergiant Hans Jurian, met noch eenige van den ſijnen / tot den vyanden over: waer uyt de Chyneſen de ſobere toeſtant van het afgemat Slot Zeelandia konden verſtaen. Dzie Hollantſche Schepen na de Piſcadoris, om vee en viſch (waer 't mogelick) voor de ſieckten te halen / zijnde geſonden / wierden van de Chyneſen aldaer beſprongen / veel doot-geſlagen; tien man alreets tot op ſtrant en in 't water gevlucht / wierden gevat / neus / ooren en rechterhant afgetoyt / de handt aen yders hals gebonden / en ſus ellendigh geſtelt / ten ſmaet den Hollanders toe-geſonden.

De Hollanders werpen een Houte-wambus op, daer mede ſterk op den vyant flanckeeren.

Een Brander door d'onſe verlaten, vliegt mee veel Chyneſen in de lucht.

Ons volk in de Piſcadoris beſprongen zijnde, worden van de Chyneſen eenige de rechterhant, neus en ooren afgeſneden.

Het Jacht 's Gravelande, haelde onderwijl van het vermaledijt Quelang, den Koopman Nicolaes Loenius, den Predicant Marcus Maſius, dzie Hollandſe getrouwde Dzouwen / elf Quelangs, feſtien kinderen / acht en twintigh Slaven / of in alles hondert en ſeventigh zielen / af; dewijl die voor der Chyneſen aenwallen en boos gewelt ganſch open lagen; en na Japan overſteeckende / wierden aldaer de vrouwen en kinderen / op 't Eylandeken Disna te Lande geſchickt. De Hollantſe vrouwen wierden van ſommige Japanders met een eerbiedige nieuwsgierigheyt (als wat ongemeens / dewijl daer ſelden of nooyt Hollantſe vrouwen waren geſien) beſchuurt; doch eyndelick na Batavia afgeſonden: van waer tſedert in Hollant Juff. Loenius, wedutwe van Sr. Nicolaes Loenius, (doch alsdoen weder hertrout / onſe goede bekende en eerbare vriendinne) tot aen haer doodt geweeſt is; hebbende ſomwijl noch een diſcoursje van de rampſalige overrompeling van Formoſa met haer gehadt; dewijl in een ſtadt en niet verre van elckanderen woonden.

't Jacht 's Gravelande ſteeckt na Japan.

Verwonderingh der Japanders, in 't ſien van Hollandſe vrouwen.

Den Heer Cauw ſtack eyndelick / met vijf Schepen / na Chyna, om (waer 't mogelick) hulp en aſſiſtentie by den Tartar te bekomen: dan eerlang door ſtorm verſtroopt en verdreven / komt met dzie ſchepen in Siam, en van daer op Batavia te belanden. De twee andere quamen onverrichter ſaken weder voor Tayowan aen. Nu moſten d'onſe / door het gewelddigh flanckeeren des vyants / 't Redujt verlaten: want ſeventien hondert ſchooten met grof Canon / waren op 't ſelve door de Chyneſen gedaen. Doch nu daer in geraeckt zijnde / ſprongen met ontrent hondert man in de lucht / door dien de onſe brandende Lonten voor de Kruyt-kamer hadden geleyt. Doch de Chyneſen, niet ſlinckſ / planten van ſtonden aen / op de ſelve plaets / een loutere Storm-kat / en daer op grof Canon / ſchietende 30 en 36 pont ſwer; bonſende ſoo verwaerlick op Zeelandia, dat om te ſtormen / tot haer oog-wit / een groote Breſſe kregen / en alles aenſtonts vaerdigh / om 't Slot te beſtormen / en de Beſettelingen te vernielen.

Den Heer Cauw vertrekt met 5. Schepen.

d'Onſe verlaten het houte Wambus, 't welck door hift van d'onſe, met al de Chyneſen opvliegt.

Den vyant werpt aldaer een Stormkat op.

Flanckeeren heftigh, en krijgen een Breſſe in 't Slot Zeelandia.

Zeelandia nu rontom van buyten aldus benauwt / was binnen ſijn afgematte en ſtaegh-beſtormde Wallen / niet minder in ſobere toeſtant / daer

Sobere toeſtant in het benauwde Caſteel.

't volck door Water-ſucht / Loop en Scheur-buyck / als Mollen wegh-ſtorven : Pack-huyſen en Kercken lagen vol ſiecken en krancken. Seſtien hondert menſchen wierden getelt / de welcke buyten en binnen de Daſtighept van onſe kant / in de Belegering waren geſneuvelt. En nu hun deerlick eynde gelyck als voor oogen ſiende / beſtont Cojet te parlementeeren. Thomas van Yperen, en David Harthouwer, traden naer buyten: daer tegens twee Overſte der Chyneſen, als Oſtagiers / in 't Slot Zeelandia binnen traden. 't Verdragh wiert op den tienden van Sprockelmaent geſloten / inhoudende : Dat de gevangenen Rantſoen-vry, ter weder-zijden, losgelaten ſouden worden. Dat nevens 't Caſteel Zeelandia, gelt en goederen, bedragende ettelijcke Tonnen Gouts, en 40 ſtucken Geſchuts, den Chyneſen ſouden worden overgelevert. Dat de Beſettelingen, 900 ſterck, ſoo geſonden als ſiecken, ſouden vermogen met volle geweer, en vliegende Vaendelen, uyt te trecken.

De Beſettelingen worden genoodſackt te parlementeren.

Geven haer op ſlechte conditien over,

Dus wiert dan alles den Chyneſen overgelevert / en 't grof Canon rontom noch eerſt geloſt : dewijl den vyant wilde verſeeckert zyn / dat niet vergiftighd waren. Toen wierden d'onſe na de Schepen gevoert / en quamen ganſch droevigh en afgemat op Batavia te belanden.

en komen droevigh en arm op Batavia te belanden.

Siet daer goetgunſtige Leſer / het gene wy van Formoſa, en des ſelfs droevige overrompeling hebben verſtaen. Soo zijn ſoo veel aenkomende Gemeynten / daer meer als 30 getrouwe Leeraren aen hadden geſlooft / door de ſnoodſte Heydenen verſlonden / de welcke het Chriſten bloet / als water hebben vergoten ; en een der ſchoonſte paerlen van de kroon der Ed: Maetſchappye afgeruckt. d'Oogh- en oor-getuygen wiſten ons meer te verhalen. Maer wy hebben alleen de voornaemſte voorvallen van deſe Tragedie / kortelick hier vertoont.

Wapenen der Chyneſen.

De Wapenen der Chyneſen, zijn Zyd-meſſen of groote Zabels / met lange ſchachten ; maeyen daer mede / gelyck als met een Tepſſen / de menſchen onder de voet : ooch Bogen en Pylen / lange Spietſen met witte Vaentjens. Hebben Tegen-vaendels gelyck als Wimpels en Standaert-vanen / met Monſters / Duyvels-koppen / en Dracck-geſichten enz. geſchildert.

Zy zijn van 't hooft tot aen de kuyten in 't Harnas : dragen op 't hooft een Helm / die alles tot aen de ſchouders (uytgeſondert de oogen en mondt) bedeckt : en boven op den Helm een ſcherpe pin / daer mede pemant ter neder hoopen ſtooten. Hun Harnas hangt met duyſende malyen / log / ſchubachtigh en twee of drie dubbelt over malkanderen nederwaerts te ſlingeren : zijnde genoegſaem door ſulcks voor Muſſchet-koegels en ſchroot bevrijdt : gelyckende door ſoodanigen toeſtel niet anders / dan Duyvels uyt ter Helle ; hoewel ſy by velen niet beter worden gehouden. Houden in hunne krijgs-actien ſtricte order. Sullen voor geen geſchiet van duyſende Muſchetten een voet breet wijcken. Voor yeder Bende rijdt gemeenlick een / oock wederzyds en achter / twee gewapende Chyneeſſe krijgs-overſten te paert / dieder met bloote zabels inhouwen / als pemant wijckt.

Hun Krijgs-coſtuymen.

Het

Het ſevende Hooft-ſtuck.

Des Schrijvers tocht naer 't Koninckrijck *Bantam*. Vertreckt ten vierdemael van *Batavia*, naer het Weſten. Komſt op 't Eylandt *Ceilon*, en in de *Galyettis*. Lant-tochten, nae de Stedekens *Dondery* en *Matura*, gedaen. *Areecka*, en deſſelfs gebruyck. Vertreck van *Ceilon*, na de Kuſt van *Choromandel*. *Cattamarous*, een ſeltſaem Vaertuygh der *Indianen*. Des Schrijvers komſt binnen de Stadt *Negapatnam*. Reſcontre met een Roſſiaen. Vertreck. Aenkomſt op *Tegapatnam*, en *Satrispatnam*. Quade bejegening, en waerom. Vertreck van daer. Aenkomſt voor de Stadt *Columbo*.

NU wederom onſe Reys-beſchrijving gevoordert. Het Schip daer op ick twee Jaren hadde gevaren, was mede nae Tayowan vertroken; dies was ick op Bataviaes Rede (volgens mijn verſoeck) op een ander / de Roode Leeuw genaemt / over-geſtapt: dewijl ick geen ſmaeck in deſe Tayowanſe Oorloogs-tocht hoſt vinden; en dat mijn drie-jarigh verbant / in deſe Landen / ten eynde liep: blijvende op Batavia, om my wel te beraden / of nae het Vaderlant te keeren / of noch een nieuw drie-jarigh inoopjen aen 't eerſte vaſt te inoopen. Julius 1661. Mijn Reys-luſt / en jonckheyt / preeſen my 't laetſte ſoo krachtigh aen / dat ick my wederom voor drie Jaren / mits de gewenſchte verbetering van qualiteyt en gagis bekomende / by den Heer Generael / en Raden van India, in dienſt der Ed. Maetſchappy begaf. Den Schrijver verbint ſich wederom voor drie jaren in India.

Wy kregen nu laſt / om met den Heer Farnatty, Fiſcael van Batavia, een kleyn tochjen naer 't Coningrijck Bantam te doen. Vertrocken op den 15. Julius van de Rede / en deyrewaerts heen: komende twee dagen daer aen / des Sondaegs tegen de middagh / op de Rede voor de ſtadt Bantam ten ancker; daer van drie Engelſe Schepen / die met Vlaggen en Wimpels / ons niet weynigh de loef af ſtaechen / door 't afloſſen van 't grof Canon / gantſch vriendelyck wierden verwellekomt: doch bedanckten haer met een gelijcke munt; en lieten ooch even als moedige Britten, onſe Vlaggen en Wimpels wayen. Sijn tocht naer 't Koninckrijck Bantam.

Wy begaven ons / met den Heer Fiſcael, des anderen daegs te Lant / om deſe Coninglijcke Stadt / en deſſelfs Inwoonderen te beſien. Lieten ons met een Bataviſche Schep-praeuw / aen de ooſt-zijde van Bantam (tegens d'ordinare gewoonte) aen-ſetten; in plaets van aen de weſt-kant Lant en Haven te ſoechen. Op 't droogh geſtapt zijnde / traden tuſſchen verſcheyde Scheeps-timmerwerven / en veel hondert Javanen, Vrouwen en Kinders / door; die met een groote nieuwsgierigheyt ons beſagen. Quamen binnen de Sadt / en namen de wandelingh langs de Zee-muragien / Wallen en Punten; beſagen de Poorten / Veſtingen / Schut / en alles wat Bantam ontſaechelijck maeckten. En namen op alles (doch maer in paſſant / dus nae de weſt-kant gaende) een naeuw regart. Het welck de Bantammers ſiende / quamen ons eenige achter na gevolght; en riepen ſomwijl / met Wedervaren aldaer,

schuddinge van hare hoofden: O Orang Hollanda, tieda bayck: De Hollanders en deugen niet; meenende dat wy quamen / om Bantams stant en Wallen te verspien; dan het was evenwel om wat anders: dies kreunden ons weynigh aen sulcks. Besagen in de vorder wandeling / des Conings lustigh en boom-rijck Hof / met hoogh-getopte Kokus, Pynang, en andere Boomen omringt; zijnde gelegen in 't beste van de Stadt. Niet verre van daer / wiert Bantams hooge Tooren gesien; als oock een Trommel / wel acht voet hoogh / en wijt naer advenant: hier op gebonst / drongh sijn geluyt tot eenige mijlen door het Gebergt. Hier benevens stont der Mooren Tempel / met verheven en boven malkanderen staende Daecken / onkostelijck / doch op een aensienelijcke wyse gebouwt. Besagen oock de voornaemste Marckten / die van Koopmanschappen / Neering / en alderhande Natien van gantsch Asia, krioelden. Keerden eyndelijck wederom / met den Heer Fiscael, en sijn gevolg; en hadden overal veel bekijcks / van mannen en vrouwen. Quamen des middags in de Logie van de Nederlanders; daer tot tegens den avont / aen een wel opgedischte Tafel / by onse Lants-genooten vrolijck waren. Toen haer bedanckende / namen ons afscheyt; en keerden wederom naer ons boort.

En weder aenkomst op Batavia.

Wy sullen in 't derde Boeck kortelijck de gelegentheyt van Bantam, en de beschrijvinge van Groot Java doen: en daerom nu het selve overslaen. Vertrocken in de naest-komende nacht; en quamen spoedigh wederom op Batavia te belanden.

Langdurigen Oorlog tusschen de Nederlanders en Portugesen.

Den Oorlogh tusschen de schrandere Portugesen, en brave Nederlanders, soo veel Jaren hebbende geduert / continueerden als noch; doch waren de Portugesen verre aen de quaetste hoop: schoon dat in hun florisanten staet / nu tsestigh of tseventigh Jaren geleden / noch alles by na besaten. Wat nu in Oost-Indiën, stant / luyster en macht aen de Ed. Compagnie gaf: de stercke Steden Colombe en Punctogale, op Ceilon; Negepatnam op Kormandel; Malacka op de Maleytse Kust; mitsgaders de meenigte Casteelen / Fortressen en Vastigheden / met haer roem-waerdige Kercken / ruyme Kloosteren / en voorname Gebouwen / getuygen noch / hoe de Portugesen van outs die heerlijck gesticht / voltoyt / en gantsch weelderigh in hun florisanten staet beseten hebben; de welcke tzedert (door de hulp en zegen des Alderhooghsten) door de macht der Nederlanders gebuckt / ons moedigh volck door 't swaert ten eygendom zijn geworden. Soo dat de Portugesen, die de onse in het begin van haer Navigatie in Oost-Indiën, door hun nijdigheyt / listen en lagen / meenden geweldighlijck uyt de quartieren van Asia te bonsen / selfs hare voornaemste Steden en Vastigheden dervoegen zijn quijt geraeckt / dat tegenwoordigh in Oost-Indiën weynig meer verrichten konnen. Echter lagen de stercke Steden en Vestingen Cochin, Cranganor, Cananor, en Coylan, op de beroemde Kust van India, of Malabar, de onse noch al te veel in 't oog; en waren den Nederlandsen Handel en Navigatie te hinderlijck / om die langer in handen / en onder 't bestier der Portugaelse Kroon te laten. Dies wegen door schrijvens en last van d'Heeren Meesteren / met belofte van Schepen en Volck daer heen te stueren / uyt 't Vaderlant gestijft / de Hooge Machten op Batavia resolveerden / om tegenwoordigh een brave Oorlogs-vloot / met wacker volck / krijgs-voorraet en proviande / nae Colombo, de rendevous / en vorder heen nae 't beroemde Malabar

Krijgs-toerustingh op Batavia.

bar gedeſtineert / te equiperen / en ſpoedigh af te vaerdigen. Soo dae beſtemt / ſoo dae begonnen. Twaelf kloeche Oorloogs-ſchepen wierden in aller haeſt uytgepickt / om van Batavia derwaerts heen de ſtevens te wenden. Onder dit getal wiert ooch het onſe geteli: dies kregen wy dagelyckſe alderhande noodſaeckelijckheden aen boort; op dat ten ſpoedigſten klaer geraeckten. Kregen toen orders / om van ſtonden aen met twee Schepen / het onſe / en het Jacht Sluys, van Batavia voor heen na Puncto gale, gelegen op 't Eylant Ceilon, te vertrecken; om aldaer aen den Heer Commandeur Adriaen Roothaes, tijdelijck ons deſſeyn bekent te maecken. Auguſtus 1661.

Op den laetſten Julius, quam het Schip Maerſeveen, uyt het Vaderlant / en van Amſterdam, alhier behouden aen te landen; hebbende op deese uytreys / van acht Maenden / 86. Menſchen door een brandige ſiechte verlooren.

Wy klaer geraeckt / en daer op de vrienden adieu geſeyt hebbende / vertrocken den twaelfden van Auguſtus, voor de vierdemael / van Batavia, en (als geſeyt) naer het Caneel-ryck Eylant Ceilon. Kregen een voor de wint / en lieffelyck weer; ſoo dat wy / nae het Weſten zeylende / ſpoedigh de bogt van Bantam, de hoogе Bergen van het luſtigh Anyer, en Sundas Straet paſſeerden; komende dus in volle Zee: daer met een gewenſchte koelte uyt ten zuyd-ooſten / weſt aen voorderende / binnen tien etmael tijts / ontrent drie hondert Mylen / ons meenden geavanceert te zijn; van waer de coers toen voorder / met een ſnedige voortgangh / naer het noorden quamen voort te ſetten. Door-ſneden (ſoo ſeggen de Water-helden) de Linie Æquinoctiael; daer wy te met ſtilten / en kort daer aen ſwaere ſtorm- en regen-buyen uyt den noord-Weſten kregen. Dit verachterde onſe voorſpoedige Reys tot ſoo verre / dat door geweldige ſtroomen / en hoogh opſtuyvende water-baren / uytnemende nae het ooſten wierden geſlingert. Waer tegen eenige dagen hebbende gewoorſtelt / eyndelijck op den ſeſten September, de groene Bergen van het Eylant Ceilon vernamen; doch nader komende / vonden ons verre beneden Punto gale verballen. Hier vloog een ſeer vreeſſelijcke ſtroom naer 't ooſten: waer door wy perijckel leden / van Ceilon mis / en bogtwaerts nae de Kormandelſe zee te drijven; doch kregen ter naeuwer-noot ancker-gront: en lieten van yder Schip / twee der ſwaerſte Anckers / op 40. vaedem diepte neder-vallen; hier tonden wy voor op / en lagen ſchrickelijck in de volle zee te rycn; wierden van de geweldige ſtortinge / der hoogh-vliegende water-golven / ſtaegh aen over-ſtroomt; lagen ontrent een Myl van Land: lieten echter de Prince-vlagh waeyen / en ſchooten een ſchoot met grof Canon / om die van 't Landt te kennen te geven / dat wy Hollanders waren. Die van Batavia quamen herwaerts aen gezeylt: dan niemant en kon noch deſen dagh / door ſnelheyt der ſtroomen / en hollе zee / tot ons komen. Doch des anderen daegs / wanneer de vliegende ſtroom wat afnam / vonden Scheeps-opperhoofden geraden / de Chaloup met dubbelde Roeyers nae Land / en een Sargeant met twee Soldaten / nae de ſtadt Puncto gale, over Landt te ſtueren: het welck van ſtonden aen wiert te werck geſtelt. Den Sargeant Samſon (een Duytſer, doch hier te Lande bekent) nam aen / de Brieven van den Heer Generael / en Raden van India, van Batavia mede gebracht / perſoonelijck ſelfs aen den Heer Commandeur Roothaes te beſtellen. 't Welck aenvangende / peuden nae Land; en quam des middernachts

Den Schrijver vertrekt ten vierdemael van Batavia, nae het Weſten. September 1661.

Komſt op 't Eylant Ceilon.

nachts de Chaloup eerst weder aen boort: hebbende in geen kleyn gevaer geweest / van wegen wegh te drijven. De Roeyers hadden den Sargeant met twee Soldaten te Lande geset: om langs hooge Bergen / en door dichte Bosschagien / door de Galyettes, Dondery, Matera, Bellingam, en andere Zee-contreyen / de Reys nae Puncto gale te voltrecken.

Doch eerlang begon het weer te beteren / de wint en zee te stillen / en de stroom dervoegen te kenteren / dat de selve wederom van het oosten nae het westen (doch soo snel niet als voorheenen) begon te gaen; dies 't volck de Anckers hebbende gelicht / en t'zeyl geraeckt zijnde / laveerden westwaerts aen. Onderwijl quam met een Ceilonse Tony, of een hol Vaertuygh / uyt een Boom gehouwen / een Hollander, met drie swarte Cingalesen, ons aen het boort geroeyt: komende uyt de Galyettis bogt / daer wy verstonden niet verre van af te zijn. Desen ons hebbende besocht / stack weder nae Lant; van waer nu ordre kregen van den Heer Commandeur Roothaes, de Galyettis-bay, twaelf Mijlen bewesten Puncto gale gelegen / te soecken: tot nader last; 't welck geschieden: geraeckten in desselfs naeuwen Inham / onder het bosch-rijck Gebergt / ontrent twee steen-werpen van de steyle Klippen / en lustige Water-strant / ten ancker / en op een boven gewone wijs vertuyt: op dat niet door het gewelt der Winden / of Water-baren / tegens den klippigen Oever wierden aengebonst.

en in de Galyettis.

Gelegentheyt van dese plaets, en haer Inwoonders.

Te Lant geraeckt zijnde / besagen de voornaemste Oorden en Negeryen van de Galyettis: die met alderhande Vrucht-boomen / en schoone Gewassen / rontom heen waren beschaduwt. Doch leefden de swarte Cingalesen alhier gantsch armelijck: woonden in kleyne Hutjens van koe-mist / klay / en riet / te samen gestelt; zijnde met Kokos-bladeren boven gedeckt / en maer een mans lengte hoogh / en hier en daer in het groen / op een onordentelijcke wijse gebouwt. De Mans-persoonen / Vrouwen / en Dochters / liepen het meerendeel naeckt / als dat een kleetjen om de heup / en voor de schamelheyt droegen / 't welck hun swarte knien nauwelijcks kon bereycken. De Vrouwen en Maegden toonden geen schaemt / als met de naeckte boesem / en andere leden / ontrent ons quamen / en ons in aller oprechtigheyt en neerstigheyt ten dienste stonden: ons verschaffende 't geen te bekomen was; doch voor goede betalinge: 't welck danckbaerlijck quamen aen te nemen. Sy leefden alhier gerustigh en vredigh / onder subjectie van de Nederlanders, en op een sobere wijse / van de Vissery en den Lant-bouw: daer sich met weynigh gereetschap mede wisten te geneeren.

Des Schrijvers Lant-tocht na het Stedeken Dondery.

Groote meenighte Apen en Meerkatten in de Wildernissen gesien.

Beschrijvingh van Dondery.

Wy peurden met onse drie Wandelaers te landewaerts / door de groene Bosschagien / nae het Stedeken Dondery. Hadden onderwegen een groot vermaeck / in 't sien van een groot getal Apen / en Meerkatten; die in de Wildernissen / van 't eene geboomte op 't andere / met een groote geswintheyt wisten te springen. Doch wy voort-treckende / quamen over sommige hooge Bergen / die vol dichte Bosschagien stonden / 's middags in het Stedeken Dondery: 't welck aen de zee-kant leggende / wy van Cingalesen vonden bewoont; waer van de sommige wisten te verhalen / dat dit Dondery voormaels placht de voortreffelijcke Hooft-plaets / van het Coningrijck Candy te zijn: waer dat men noch tegenwoordigh aen ons de oude vervallene overblyfselen / en de ruine van 't oude Coninglijcke Paleys liet sien; 't welcke (soo de verdistrueerde Muragien getuygden) door schoone Gebouwen /

bouwen/ en ruymen omkreyts/ doenmaels uytnemende hadden gezegepraelt. Doch was (gelijck men ons wist te seggen) tzedert door den Oorlogh/ tusschen den Koning van Kandy en Portugesen, door het gewelt der laetsten/ aldus verwoest geworden en t'onder-gebracht. De vervallen muragien lagen tot puyn-hoopen neder gestort/ met kreupel-ruygte begroeyt/ seer naer/ angstvalligh en vol speloncken; alwaer Tygers/ Jackhalsen/ Wolven/ Slangen/ Padden/ en veelderley Monsters/ haer verschuylen konden.

Wy repten ons dan van daer/ en koosen veel liever het stedeken Dondery door te wandelen/ de welcke met bequame straten ordentelick/ en met playsante kruys-wegen vonden afgedeelt; en vry met beter wooningen/ als in de Galyettis besorgt. Te landewaerts wierden veel hooge Bergen/ en oock Caneel-rijcke Landeryen gesien/ die van soet-ruyschende Rivieren/ Tancken/ en soete water-stroomen wierden bevochtight. Van voren wiert Dondery door den souten Oceaen bespoelt: des selfs Inwoonders gingen oock beter gekleet/ en betoonden ons gunst en vriendschap. Doch de leedige maegh begon te jeucken; schickten ons daerom in 't groen: lieten de Indianen eenige Kokos-nooten, versch en groen van de hooge Boomen afplucken; en hielden met de selve/ als oock met andere aengename Ceylonse Fruyten en Boom-gewasschen/ de maeltijdt: dewijl om ons te vervarschen/ hier in Dondery geen herbergen anders/ dan publijcke hoer- en smockel-huysen gevonden wierden; doch vonden ons haest in ons vermakelijck middaghmael gesteurt: want een vervareliche Slang van ongemeene groote/ quam schielick ter zijden ons uyt de kreupel-ruyghte te voorschijn/ en met veel krinckels en bochten genadert/ onse maeltijdt steurden: doch syrongen hem siende/ heel vaerdigh over endt; waer door hy sich/ vermits het geraes/ het welck wy maeckten/ van stonden aen weder tusschen de huysen der Cingalesen verschool; daer selfs de lieden/ aldaer woonachtigh/ haer niet eens en quamen te ontsetten/ noch lieten haer soo veel daer aen niet eens gelegen zijn/ dat pooghden om dit gedrocht te vangen; maer noch om onse verbaestheyt laechende: prenten ons te vaster in/ de vervloekte Afgodery van dese verblinde Cingalesen: die (soo men ons getuygden) sulcke Slangen/ Tygers/ Crocodillen/ Apen en Bavianen/ mitsgaders andere Monsters/ heel plechtigh en Godsdienstigh komen aen te bidden/ te caresseeren/ en selfs met spijs en dranck te begunstigen; op dat haer van de Slangen en mensch-vernielende Gedrochten/ geen quaet mocht komen te wedervaren. Gelijck men dan oock heel zelden hoorde/ dat de Cingalesen van de selve wierden beschadight. Sommige Nederlanders willen uyt de baerblijckelijcke teeckenen presumeeren/ (doch wie sal het evenwel konnen seggen) dat den bedriegelijcken satan/ hem somwijlen in de gedaente van Slangen/ Tygers/ Crocodillen en Bavianen/ aen de wangeloovige Cingalesen vertoont. Dan dit is bevonden/ dat de Ceylonse Tovenaers/ als oock andere Natien van Oost-Indiën, met de selve/ in het vangen/ besweeren/ enz. boven-natuurlicke actien weten uyt te wercken; even gelijck ons dickmael voor waerschijnlick is bericht. Doch by gelegentheyt hier van breeder. Wy dan het Heydens Dondery latende/ keerden weder/ en quamen in de Galyettis aen Boort.

Vermakelickheyt des selfs, Caneel-bosschagie.

Vermakelijck middaghmael, door een Slang gesteurt.

Groot gevoelen der Cingalesen, van de Slangen en diergelijcke Monsters.

Wy vonden ons hier om versch water bekommert; alsoo geen soete Rivieren

vieren ontrent de selve wierden bespeurt. Doch den honger en dorst kan raeuwe boonen soet / en het modderigh water aengenaem maken. Onse Matroosen vonden in 't Bosch / niet verre van strant / een stinckende Put / van welckers water wy genootsaeckt waren eenige Tonnen vol aen het Boort te laten homen / dat vuyl / swart / drabbigh en ongesont om te drincken was; behielpen ons hier mede eenige dagen / tot dat van Punto Gale orders kregen / om hier ons Schip met Areecka te laden; en dan een kort Toghjen na de Kust van Choromandel te doen. Het Jacht Sluys kreegh last / ten spoedighsten als 't honde zijn / de Bay van Punto Gale te soecken.

Bekomen order, om na de kust Choromandel te vertrecken,

Daerdigh wiert alles van Scheeps Opper-hoofden en Boots-gesellen te werck gestelt: de Ruymen ontruymt / en Lading van desen Areecka ingenomen; de welcke anders niet en is / als gedroogde Pynang: een Vrucht / aen hooge / steyle / recht-opgaende wel-ruickende Boomen wassende; de welcke niet anders dan boven in den top / een ronde kruyn van altyt-groene tacken en bladeren / pluymis-gewijs / gelijck die van Kokes-boomen, doch kleynder en fijnder / uytwerpen: Lager / uyt de ronde en rings-gewijse stam van de Boom / hangt doorgaens een groot / middelbaer / of ten minsten een kleyn bosje Pynang te groeyen / die gelijck Druyven met kleyne steeltjens / aen de groote vast hangen. Dese Pynang-boomen worden by duysende op Ceylon, Groot-Java, Makasser, Arrakan, Pegu, Siam, en andere Landen van Indien, doch soo abondant niet op de Kust van Choromandel en in Bengale, gesien: worden voor eerlicke / wel-ruickende / en ooch nutte planten / by de aensienlijckste van Asia, selfs ooch by de Christenen / in hun vermakelicke Lust-hoven / geordineert / geset en voort-geteelt. Dese Vrucht of Areecka, wort bevonden wat wrang en t'samentrechende in het begin; doch even wel lieffelick van smaeck te zijn: de welcke niet alleen by de Mooren, maer ooch by alle de Indianen van 't Oosten, dagelijcks met een aengenaem toesnuyt / Ziriboo, of ooch met Betele (dat t'samentrechende groote spits-toeloopende bladeren zijn) worden gebruycht: 't welck aldus geschiet: Sy nemen het afsnijdsel van den Areeck, of een vierde part van de versche Pynang, (yder Pynang is ontrent een ockernoot groot) winden het selve als een peperhuys in een Betele-bladt, doen 'er een weynig kalchs van oester of andere uytgebrande schelpen by. Dit edel gerecht wort onder malkanderen soo lang in de mont gemaalt / tot dat de speecksel soo root als bloedt / en voorts de Betel en Pynang verteert is; alleen 't haprigh overblijfsel wort uyt gespoogen: gebruycken dit confortijf dickmaels op eenen dagh: en niet alleen d'Indianen, grooten en kleynen / met hare vrouwen en dochters; maer ooch de Portugaelse, ja selfs de Nederlantsche vrouwen en dochters: zijn doorgaens even als de mans-persoonen / uytnemende op de gemelde Pynang en Betel verslingert; ja soo / dat vele van haer van 's morgens vroegh / tot 's avonts laet / de selve homen te smauwen / om een wel-ruickenden adem / vaste tanden / en suyvere maegh en harssens te bekomen; waer toe dees selfs gebruyck heel dienstigh is. Een maeltijdt wort 'er by Persianen, Mooren, Benjanen, Gentyven, Chynesen, en Portugeesen, by na gehouden / daer den Areecka, of de Pynang, niet als een Banelet / de Maegh en het Gastmael komt te slupten / en in een goude / silvere / of ten minsten een koper becken / de Gasten wort voor-gestelt. Een vrient en sal den anderen vrient besoecken / of van stonden aen sal ooch het

en tot dien eynde een Lading Areeca: Des selfs beschrijving, en gebruyck in Indien.

Py-

Pynang-becken te voorſchijn komen. De vriendinnen onthalen malhander/ en de Mooren, en andere Indianen, de Nederlanders met dit Banchet: want hier in beſtaet de voornaemſte betooninge van heusheyt/ eer en vrientſchap; dat men yemant van deſen Areka of Pynang, aldus bereyt/ komt aen te preſenteeren. En vele/ ſoo wel van onſe als andere Chriſten Natien/ die de ſelve niet alleen langs de ſtraten; maer ſelfs oock in de Kercken (gelijck als ick dickmaels op Batavia, en ooch op andere plaetſen hebbe geſien) komen te knauwen/ om roode lippen en een wel-riechenden adem te bekomen.

Kracht en eygenſchappen van den Areeca.

Deſen Areeck of Pynang, is ongemeen lieffelick/ doch wat t'ſamentrecklende van ſmaeck; ſuyvert de honde harſſenen van haer overtollige ſlymige vochtigheden: verſtercket de maegh en het ingewant: vergruicht de edele deelen/ de geeſten/ het bloet/ en maeckt vaſte tanden; ſtilt ſeer pijn en bezotting ſy niet alleen voorkomt; maer ooch verdrijft. Des ſelfs krachten en deughden worden in mannen en vrouwen/ van 70, 80, en ooch 90 jaren geſien/ die noch de mont vol vaſte tanden en hielen hebben/ en noyt van tandpijn wierden beſtreden. Evenwel meen ick/ datſe in de galachtige/ heete/ en drooge temperamenten/ heel weynigh voordeel doen; maer/ ter contrarie/ 't bloedt/ de gal en geeſten ontſteecken/ en de lichamen ſeer lichtelijck tot een uytdrogende ſiechte komen doen vervallen.

Des Schrijvers Lantocht na de ſtedekens Dondery en Matera.

Scheeps-ladingen worden van deſen Areeck, van 't Eylant Ceylon, naer andere Landen en Koningrijcken van Aſia, doch inſonderheyt na de kuſt van Choromandel, verſonden; en maeckt de ſelve/ ſommige Plaetſen/ volck en neering-rijck. Wy namen der ſelver Lading ooch dagelijcks in/ om daer mede van hier na Choromandel te ſteecken. Ons belangende/ peurden noch eens na Dondery, en van daer drie mijlen verder heen na het ſtedeken Matera, voeteerende over ſeer moeyelicke wegen/ ſteenige bergen/ nare valleyen/ door diepte boſſchagien en angſtvallige wildernisſen/ tot dat wy binnen de Nederlantſe Fortreſſe/ in 't midden van 't luſtige Matera, aenquamen; daer wy eenige Ceylonſe Elefanten/ van ongemeene grootte/ ſagen: die (gelijck men ons wiſt te betuygen) alle de Elefanten/ uyt andere Landen en Koningrijcken des werelts/ in verſtant/ behendigheyt/ en goede manieren/ te boven gaen: en voor wien ooch d'uytlantſe Elefanten/ met knielen en buygen/ reverentelick hun eerbiedigheyt komen te betoonen. Wy beſochten alhier onſe Lants-genoten/ en voornamelick den Opper-Chyrurgijn van Matera, die ons aen Boort en in de Galyettis verwellekomt hebbende/ vriendelick uytgenoot hadde. Hy was met een Cingaleſe of Ceylonſe vrouwe/ die redelick blanck/ en tot het Chriſten Geloof gevordert was/ getrouwt; en leefde met haer (ſoo veel wy konden ſien) een ſtil geruſtigh leven. Sy onthaelden ons t'ſaem/ heel vriendelick: doch wy en hadden alhier geen blijvende plaets; geloovende uyt de Galyettis deg anderen daeghs na Choromandel te ſullen vertrecken. Beſagen dan kortelijck alles in Matera, wat ons 't voornaemſte ſcheen. De Hollantſe Fortreſſe was aen een vermaeckelijcke oort gebouwt. De Cingaleſen bewoonden tamelijcke wooningen/ op een ouliſtelicke wijſe gemaeckt. Achter Matera ſagh men luſtige Lantsdouwen/ bergen/ blachten en ſoete water-ſtroomen. De Boſſchagien gaven aen ſommige oorden/ groote abondantie van wel-riechende Caneel. Dit Stedeken was niet groot/ dan echter met rijBeſchrijving van het ſtedeken Matera.

me straten / wyp volck-rijck ; en langs heen een kleyne Bay of Inham / ontrent de Zee gelegen : daer de swarte Cingaleesen, onder 't beschut der Nederlanders, gerustelijck en seer vreedsaem woonden ; haer geneerende met den Lant-bouw / insameling van den Oegst / die meest in Caneel en Areeck bestont ; en oock eenige met de Visscherp / Jacht / en andere oeffeningen. Doch wp ons afscheyt van de vrienden genomen hebbende / trocken wederom door de Bosschagien / en oock somwijl langs strant / tot dat in het Stedeken Dondery quamen : daer veel swarte Vrouwen (die wp voor Cingaleesse Hoeren aensagen) te midden op straet / wel lustigh dansten / songen en guinckeleerden ; en wisten met hare bespottelijcke grillen / holbollige Kalver-sprongen / en sotte actien / vremde aperyen te bedrijven. Doch wp spoeden ons voort / en quamen des avonts wederom in de Galyettis, aen de Schepen.

Swarte Hoeren in Dondery.

Vertreck uyt de Galjettis, na de Kust van Choromandel.

Onse drie Anckers des anderen daegs gelicht / en met dupigh weer het Zepl-tuygh los gemaeckt zijnde / kregen in het uyt-loopen van de Galyettis Bay / heel schielijck een hevige Travaedt, met swaere Dal-winden vermengt : waer door in perijckel quamen / van te midden in dese engte / tegens de steyle Klippen en Rotzen te sullen werden gebonst ; daer / wegens de felle brandingh / een droevige schip-breuck vreesden. Doch wierden / Gode zy lof en danck / door sijne bescherming noch bewaert : soo dat wp op een gevaerlijcke wijse / tusschen de Klippen en Rotzen door / in volle Zee geraeckten ; latende onse macker / het ander Schip / noch in de Galyettis, nae de goede wint vertoevende / blijven / om (als 't kon wesen) nae Puncto gale te vorderen. Wp setten het toen voor wint / en met volle Zeplen / nae 't oost-noord-oosten / en te met noordelijcker / langhs heen de vermaechelijcke Ceilonse Kust : passeerende de twee gevaerelijcke drooghtens / de groote en kleyne Baxos genaemt ; staecken toen noorden / en te met noord-ooste aen : kregen de groote Bay van Batacalo, en hoyt daer aen die van Trinquenemale op zy ; toen oversteeckende nae de Kust van Choromandel, geraeckten Ceilon uyt 't gesicht : en sochten de Reede van Negapatnam te bezeylen ; kregen eerlang de blacke Lants-douwen / van de vermaerde Kust Choromandel, in 't gesicht. Hier quamen de Choromandelsse Disschers / met haer kleyn / doch wonderlijck vaertuygh / Catamarous genaemt / wel twee of drie Mijlen t'zeewaerts in gevaren : om ons aen boort met hare vangst te verfrissen ; alwaer die voor een civiele prijs verkochten.

Catamarous, een seltsaem Vaertuygh der Indianen van Choromandel.

Dese Catamarous waren niet anders dan maer drie of vier kleyne Balckjens / die aen malkanderen tot een kleyn Vlotjen waren gebonden / en t'saem gewoelt. De sommige hadden een kleyn Matjen op ; en honden met een kleyn Zeyltjen / van bast van Boomen gemaeckt / heel snedigh zeylen ; doch roeyende / sat den wackeren Disser en Zeeman met sijn billen in 't water : scheppende met de voeten / en met een Riem / aen yder eynd met een blat / met beyde handen staeg over en weder slingerende / wel lustigh voort / maeckende grooten vaert. Wp sagen met geen kleyne verwonderingh toe / hoe dat dese naeckte Indianen van Choromandel, op sulcke Vlotjens / of Catamarous, haer met de visch-vangst wisten te geneeren ; nemende selfs haer Kinderen / van tien / acht / seven / of minder jaren out / dus vorre met haer ter zeewaert in : die voor het af-spoelen van de rollende water-baren / gebonden hebbende / in de visch-vangst onderwesen. Dus wisten haer dese

Dis-

1 Hof tot Peking 2 Chineesen 3 Iapanders 4 Tartarise Ruyters 5 Sineese soldaet 6 [illegible]ers 7 Macassers 8 Iavawen Maleyers etc. 9 Lammas. Tonquiners. 10 Mandarijns 11 Grootingen. 12 Lust door [illegible] Trouwen huysen

INDIAENSE [illegible]EDINGEN

Biſſers / ſoo wel onder en deur / als boven het water te behelpen; ſchoon ſtaeg aen / van wegens de branding en holle zee / als t'eenemael wierden over-ſtroomt. Deſe Catamarous worden niet alleen by d'Inwoonderen van de Lant-ſtreeck Choromandel, maer ooch by de Indianen van Malabar, ſtontelijck tot een goet ſtuck weegs in zee gebruyckt.

Het Landt genadert zijnde / vonden ons by een Tooren / de Canarijnſe Pagode genaemt / belandt. Zeylden in de naeſt-komende nacht langs 't lage Lant / en voor de wint heen; tot dat wy / aen de Lichten en Dueren / die wy vermerchten / meenden niet verre van de Stadt Negapatnam te zijn. Lieten het Ancher vallen / en wachten tot dat den dageraet begon voor te breecken: wanneer voort-zeylende / op de Reede voor de gemelde Stadt ten ancker quamen; van waer / met onſe komſt / twee Schepen / de Vlieland en de Provintie, nae Ceilon de Reys aenvingen.

Vervallen ontrent de Canarijnſe Pagode.

Komſt op de Reede voor de ſtadt Negapatnam.

Hier loſten wy ſtracks een goede partye van onſen Areeck, en begaf ick my onder-tuſſchen met onſen Onder-ſtierman nae Lant / om Negapatnam, als ooch deſſelfs omleggende Landeryen en Velden te beſien. Doch waren nauwelijcks binnen de Stadt gekomen / of wierden van een baſtaert Portugees (dien ick geloof dat van een Portugaelſe vader / en ſwarte moeder was geteelt) ontmoet / verwellekoomt / en met een lacchende mont / op dusdanig een wijs / heel vriendelyck ontgenoot / en aengeſproocken: Welle-kom Vrienden; ghy zijt hier Vreemdelingen, nae 't ſchijnt. Ey komt tot mijnent t'huys: ghy ſult 'er een goet onthael, en ſchoone Vrouwen vinden; ja puyckjens van de Stadt. Al ben ick wat ſwart, de Vrouwtjens ſullen heel blanck in 't wit, en bevallig in uwe oogen zijn; en uw voor een civiele prijs haer vriendelijckheyt betoonen. Dus treet maer aen; ſiet daer (wijſende nae een out Huysjen) kunt ghy mijn Wooninge ſien. Waer op ick mijn niet onthouden en kon van lacchen; en deſen fijnen Muſtijs ten antwoort gaf: Wel hoe mijnen Vrient, wat benje dan een Hoere-waert? Och neen. Wy ſoecken uw ſoet geſelſchap niet. Doch onderwijl vroeg den Stierman / die noch eerſt in Ooſt-Indiën was gekomen / en daerom de Portugeeſe tael / de welck wy ſpraecken / niet en verſtont: Wat deſen Man begeerden? het welck verſtaende / betoonden ſijn gratigheyt / om het Huys van deſen Boef / en ſulcken ſchoonheyt eens te beſien: ſoechende my oock met hem derwaerts heen te troonen; doch dit hem geweygert / en hy gewaerſchouwt zijnde / dat / indien hy niet wilde bedrogen weſen / hem wachten moſt van ſulcke ſtunen gehoor te geven. Doch onſen gratigen Stierman ſloeg myn raet en goede waerſchouwing in de wint; en my verlatende / peurden met deſen Demus-jancker heen: my belovende / dat hy maer eens om een lijfelijc ging; en des middags / ten Huyſe van den Hollantſen Opper-Chirurgijn / wederom by my ſoude komen: gelijck hy dede; hebbende in het Huys van dien doortrapten Roſſiaen (alhoewel ſoo onkundigh in de Portugeeſe tael) noch evenwel ſoo geſtuert / en by deeg Negapatnamſe Pupch-juweelen te gaſt geweeſt / dat wel 14 dagen onder mijn handen geraechten / eer wederom tot ſijn geſontheyt was gebracht.

en reſcontre met een Roſſiaen.

Den Opper-Chirurgijn / mitſgaders andere vrienden beſoeckende / wierden van yder vriendelijck ontfangen / en wel onthaelt. Vonden alhier de meeſte Nederlanders, met Muſtijſe dochters / die van Portugaelſe vaders / en ſwarte moeders waren geteelt / of ooch met Indianſe Vrouwen / doch tot

Portugeeſe en Indianſe dochters, die met

Hollanders getrouwt zijn, haer dracht, en maniere van leven.

Chriſtinnen zijnde gedoopt / getrouwt; daer mede ſy wel een gerustigh en vreedſaem leven konden leyden: maer ſich ſelfs benevens dien ooch ſoo vaſt aen Ooſt-Indiën hadden verbonden / dat haer leven / in deſe Gewesten van Aſia, waren genootſaeckt te verſlijten / ſonder oyt weder eens in het geſegende Vaderlandt te mogen komen: of ten ware dat hare vrouwen ſonder kinderen quamen te overlijden. Deſe bruyne dieren gingen (alhoewel met Hollanders getrouwt) nae de wijſe des Landts gekleet / met een cuckelt Floers Lijſſen voor de naeckte boeſem / en een wit Lywaet / Fotas, Zyde / of ander kleetjen of Schortjen / drie of vier keeren om de naeckte heup en onder-leden gewonden: bloots hoofts / met lochjens: en kleyne Muylen / met hooge hielen aen de voeten; ſpreeckende alle goedt Portugees, ſommige (doch met moeyten) krom Nederduyts; voordende het meerendeel wel goetaerdigh / dan ooch benevens dien doorgaens ſeer jaloers ontrent hare Mannen beſpeurt. Dus Negapatnam beſiende / vonden de Stadt met luſtige kercken / wijde Straten / en groote Gebouwen voorſien: doch die ſeer out / en naer de wijſe van Portugael, met ruyme Zalen / Kamers / Vertrecken / en Galderyen / waren gebouwt: en tamelijck volck-rijck / doch meeſt van het bruyne geſlacht / namentlijck van Muſtijce, Caſtijce, en Portugeeſſe Nakomelingen / dat Chriſtenen waren; ooch Mooren, Benjanen, en andere / van de voornaemſte Kooplyden en Handelaers deſer gewesten: die alhier / onder 't beſtier der Hollanders, geruſtelijck haer neeren konden.

Korte beſchrijving van de ſtadt Negapatnam.

De Stadt Negapatnam is door de Portugeſen eertijts geſticht: die de ſelve tot Anno 1658. beſeten hebben; als wanneer die / door de Wapenen / onder de macht der Ed. Compagnie geraeckt is. t'Zedert wiert Negapatnam door de Naik, of Heer des Lants / belegert; doch door een uyt-val der onſe / de nederlaegh bekomende / gaf hy koop. Wy bevonden de Stadt redelyck ſterck: met Punten en Muren / als ooch rontom met een Watergracht voorſien; en ſoo met Compagnies Guarniſoen beſet / dat (onder Godts hulp en zegen) oordeelden beſtant te zijn / om machtige vyanden af te keeren.

Het Choromandels Negapatnam: deſſelfs gelegentheyt, Tempels, Pagoden, en Beelden.

Des nachts binnen Negapatnam geſlapen hebbende / namen des morgens de wandelingh nae buyten: daer aen de noord-zijde een fraeye Voorſtadt vonden / alwaer veel Heydenſche Tempels / Pagoden / en Afgodts-kluyſen / het meerendeel doncker en duyſter / en even ſchier gelijck in Hollant de Betiel-backers Ovens gebouwt / konden werden geſien; en daer binnen de Heydenſche Afgoden / Beelden / en Monſter-koppen: meeſt altemael monſtreus / en heel verſchrickelijck / doch maer van klap gemaeckt. Voorder heen ſagen wy een ſteenen Tooren / of Pagode, die (nae dat de ſommige wiſten te verhalen) aldaer door Satans liſt / op eenen nacht gebouwt en toegeſtelt was; doch kan ick niet wel gelooven / dat de Duyvel ſoo fraeye Baes in de Metſel-konſt ſoude zijn / hoewel hy een duyſent-konſtenaer is. Dus de voornaemſte byſonderheden alhier geſien / en een ſwarte Jongen tot mijn dienſt gehoeyt hebbende / als ooch genoeghſaem van onſe Lading te Lant gebracht zijnde: liehten ons volck het Ancker / en vertrocken voorder / langs de Kuſt van Choromandel, nae 't Noorden: paſſeerende Carcalla, Tranckebare, Kolderon, vier Pagoden, en Tiere popliere; daer wy

Vertreck van Negapatnam, na 't noorden. Paſſeeren Carcalla, Trankebare, Kolderon, vier Pagoden, en Tiere popliere.

wy op de Reede van Tegepatnam, het Ancker wederom lieten vallen. Op Tranckabare konden wy / in 't voorby paſſeeren / de Deenſe Vaſtigheyt ſien: voor 't welcke dat twee Schepen der Deenen ten ancker lagen. Wy loſten op Tegepatnam een goede partye van onſen Areeck; en ſagen alhier de voortreffelycke Logie van de Nederlanders; en 't groote Caſteel van Tiere poplier: dat op de Gentijſſe manier / aenſienlijck / groot / en met hoogh opſteeckende Gebouwen / Pagoden / en Toorens / alle van ſteen en metſel-werck gebouwt / ſich deftigh en ſterck rontom vertoonden; van waer de Heydenſche Vlaggen en Wimpelen wierden geſien. Tuſſchen dit luſtigh Slot / en onſe Logie / ſagh men noch de onde Muragien van een Caſteel / het welck de Portugeſen wel eer beſeten hadden. Achter de Hollantſe Logie lagh het Stedeken Tegepatnam, van Gentijſſe Heydens bewoont. Doch wy vertreckende / zeylden voorder nae Noorden / langs heen de lage vermaeckelijcke Lantsdouwe der Choromandelſe Kuſt; ontmoeten een Hollants Schip / genaemt de Schelvis: daer den Heer Commandeur Isbrant Goskin (als Vice-Admirael der vorige Schepen) op commanderende / ons belaſten / ten ſpoedigſten onſen Areeck op Satrispatnam te loſſen: en weder geladen met Rijs / de Stadt Columbo te ſoecken; daer alle de Hollantſe Schepen / uyt deſe quartieren / ſtonden by een te komen: om geſamentlijck onſe vyanden / de Portugeſen, op de Kuſt van Malabar te beſoecken. Wy dees order ontfangen hebbende / avanceerden voort: en quamen ter Reede voor Satrispatnam ten ancker. Hier loſten wy dagh en nacht onſen Areeck; en ſochten de Kuypmen ſtracks weder met Choromandelſe Rijs te vullen. Dit loſſen en laden geſchieden met Porckas, Moſſels, en diergelyck slagh van hol-bolligh Vaertuygh: die ſonder kiel / langwerpigh ront / hol / hoogh / en van enckelde planckjens opgeboeyt / en aen malkanderen t'zaem genaept / met hars beſtreecken / gevoechelijck nijgen en buygen konden; achter op ſat men als op een holle Water-trogh: voorende ſomwijl hoogh en laegh / en ſomwijl een heer rontom geſlingert; want lagen op't water / ledigh zynde / gelijck een Water-tobbe. De Indianen pangayden met lange Riemen / Lepels gewijs; en ſaten als Apen / op kleyne ſpoyten. Deſe Moſſels konden eenige Laſten Areeck, of Rijs inladen. Ick voer met de ſelve dagelijcks te Lant / om de Huysvrouw des Opperhoofts onſer Logie / dat een Portugaelſe dochter was / van een quellinge te geneſen / die haer uyttermaten hinderlyck was; en ſulcks te weegh gebraeht hebbende /

Komſt op Tegepatnam.

Beſchrijvingh van Tegepatnam, en het Slot Tierepopliere.

Vertreck van daer.

Komſt op Satrispatnam.

Wonderlick Vaertuygh der Indianen van Choromandel.

——— Geſchiede my de gunſt
Van 't Middagh-mael; maer geen betaling voor de Kunſt.

Onderwijl gingen wy dieſmaels de Geweſten van Satrispatnam beſien; vonden het Stedeken kleyn / met wijde Straten / en luchtige Woningen / van klay / koe-miſt / en riet / en boven met Kokus-bladeren toegedeckt. Beſagen alhier / en landewaerts heen / der Heydenen kleyne Tempels / Pagoden / en daer in heel monſtreuſe Beelden / van klay / verbaerelijck / en als Duyvels afgemaelt; voor deſe quamen de Bramines der Jentijven, en ook de Heydenen ſelfs / ootmoedig ter neder bucken: verrichtende hare afſchuwelijcke Godtsdienſt / Afgoderye / en Offerhanden / met veel grillen / en vreemde ſuperſtitien.

Pagoden, en Afgoden, op Satrispatnam.

Quade bejegening, en waerom.

Dus trocken wy somwijl een goet stuck weegs te Landewaert in; daer wy eens op seeckeren dagh / in een tamelick groot en lustigh Dorp / van swarte Jentyven, of oock Gentyven genoemt/geraeckten; daer wy niemant anders / dan eenige half-naeckt-loopende vrouwen / aldaer woonachtigh / bespeurden; vermits de mans-persoonen elders ten landtbouw scheenen getrocken te zijn. Wy dan alhier / van wegens de brandende hitte des Sons / en door de geweldigen dorst / een koele dronck waters soeckende / quamen op een ruym erf / daer wy een groote Put / en versch water vonden: hier van met een pot / aen een vuyl touw gebonden / geput / en uyt een of twee der schoonste kruycken / die wy daer vonden / gedroncken hebbende / wierden wel haest gesteurt / en van geen kleyn getal Jentyfse vrouwen omringt / die als andere Amasonen, met stocken of wat bekomen konden/ kloeckmoedigh op ons quamen aengeset; doch haer hantdadigheyt was van stonden aen / potten en kruycken/daer uyt wy gedroncken hadden/ aen stucken te bonsen; daer op ons met een luyt geschreeuw/hand-klapping en koddige actien / onder d'oogen siende / wel dapper uyt scholden / om dat wy (die Christenen / en dienvolgens / ten aensien van haer uytsteeckent geloof/ en kleyn gevoel t'onswaerts) sulcke onreyne en ongeloovige menschen waren / haer potten aldus bedurven en verontreynight hadden, dewijl wy die niet alleen aengetast / maer oock daer uyt gedroncken hadden: doch hier in bestont de voornaemste faut / dat wy drinckende / onse lippen en monden aen de potten hadden geset; 't welck dese Jentyfse vrouwen voor een beestachtige daet en schandelijck bedrijf / genootsaeckt waren uyt te krijten: om dat niet alleen de Ientyven, maer oock de andere Heydenen / in veel Landen en Koningrijcken van Oost-Indiën, uyt gorgeletten, of water-kannen/ met een kleyn tuytjen daer aen gemaekt/ drinckende/ sulcks doen sonder de mont of lippen daer aen te voegen / gietende door dit tuytjen van om hoogh tot in de mont / en weten het water aldus met een opgesperde keel / en sonder sluyting der lippen / door het swelgen tot in de maegh te laten neder-rollen; en soo/dat oock in den grootsten dorst verkoeling bekomen. Die by dese Indianen dan anders drinckt / begaet (na haer meening) een schandelijck stuck / en drincken (gelijck sy seggen) als beesten; insonderheyt toonen de selve haer van sulcks afkeerigh / die landewaerts in woonachtigh zijnde / noch weynigh het leven der Nederlanders hebben gesien. Dus hadden wy dan oock op dese Hoofse manier van dese Ientyfse vrouwen geen acht geslagen: dies wy ons nu / de oorsaeck deser ontsteltenis siende / en van 't gewelt / het welck (och armen!) d'onnoosele potten was aen gedaen / en konden ons niet onthouden / van helder op te lacchen; aenmerckende de vreemde actien / en de sindelickheyt van dese Choromandelse vrouwen / die selfs het bovenlijf naeckt / en d'onder-leden met een vuyl sletjen (het welck de knyen pas konde bedecken) hadden bewonden/en van vuyligheyt stoncken. Doch ons lacchen verweckten een meerder toorn; dies wederom keerende / sagen 't geheele Dorp in roer / om dat wy uyt haer vuyle potten gedroncken hadden; schreeuwende soo lang ons na/ als meenden ons te konnen bereycken: waer door ons stoffe gaven/ de welck ons onderweegh konde dienen tot vermaeck en vrolickheyt. De zee-kant zijnde genadert / bevonden aldaer de Ientyven beter gemaniert / en in kleeding byna de Mooren gelijck: hare vrouwen en dochters (immers die de voornaemste scheenen te zijn) droegen kleyne gou-

Dracht der Choromandels vrouwen,

de

de ringen door het onderste van de neus en ooren / en waren het meerendeel met verlackte/ kopere of yvoore armringen/ om de onder-armen tot aen den elleboogh / of wat lager/ opgeprouckt : droegen een Lywaet-kleetjen om de heup en onder-buyck/ en gingen vorder t'eenemael naeckt.

Dese Landen van Choromandel, geven abondantie van de schoonste Catoene fijne Lywaten/ die in Oost-Indiën te vinden zijn ; oock alderhande zyde/ mitsgaders andere stoffen/ en overvloedige onderhoudt voor des menschen leven. De Schapen zijn hier heel abondant te bekomen/ dan met geen wol / gelijck als in koude Landen ; maer met een hayrige huyt bekleet. Het Landt is overal meest gansch vlack / gelijck en effen / met weynigh gebergt of hooge boomen. Doch wat voorts de kust van Choromandel belangt / sullen wy by gelegentheyt kortelick pogen aen te roeren ; dewijl nu naer Colombo worden gedreven ; daer heen (de Lading inhebbende) wy vertrocken : kregen eerlang de groene wal van Ceylon weder in 't gesicht. Passeerden Punto Pedro, Trinckenemale en Batacalo, daer door contrarie winden en buyen laverende/ tegens de felle storm-winden en woeste water-baren/ niet weynigh hadden te worstelen / en van wegens de donckere nachten/ sware Lading/ en leckheyt des Schips/ geweldigh in de nijpert waren/ en in gedurige perijckelen / van met het schip / lading en al het volck / ten afgront heen te sincken : onse Matrosen mosten nacht en dagh pompen / en 't water uytmannen / souden anders wel haest gesoncken hebben. Wy hadden echter in dit tempeest / ('t welck drie etmael duurde) tegens harde winden en holle water-baren aen / de stroom soo wonderlijck te baet / dat ons / toen de lucht begon op te klaren / tot by de Bay van Punto Gale vonden geanckert te zijn : zijnde in de wint op/ voorby de Galyettis, Dondery, Matura, Bellingam, en andere zee-contreyen van Ceylon voort gedreven. Laveerden nu met een noortweste wint (doch heldere sonneschijn) met hulp der stroomen / al voort tot Punto Gale, Caltere ; en de Rivier van Alicaon voorby geraeckt zijnde / op den eersten November, ter Reede voor de stadt Colombo (Godt lof) behouden quamen te arriveeren.

Vruchtbaerheyt van de kust van Choromandel.

Vertreck van daer na Ceylon.

Storm en sterke stroomen.

Komst op de Reede voor Columbo.

Het achtste Hooft-stuck.

Der *Hollanders* Krijgs-toerusting, en Scheeps-vergadering, voor de Stadt *Colombo*. Des selfs gelegentheyt. Tweede vertreck des Schrijvers van *Ceylon*. Komst met d'Oorlogs-Vloot voor *Tutocorijn* en *Cailpatnam*. Parel visschery, en hoe die geschiet. Vertreck van daer. Passeeren de *Caep Comorijn*. Komst voor de stadt *Coulang*. Landing van 't Hollandsche Leger. Der *Nairos* vreemde Costuymen en Dapperheyt. Hun Leger door 't onse geslagen. *Coulang* gewonnen. De Koningn, en het Leger der *Nairos*, andermael verjaeght. 't Pallays veroverr. Danckdagh der *Nederlanders* in *Coulang*, en op d'Oorlogs-vloot gehouden.

WY vonden hier voor de stadt Colombo, een kloecke Vloot Hollandsche Oorlogs-schepen / diens getal noch dagelijcks quam te vermeerderen. Hier by soo quamen oock noch uyt ons Vaderlandt /

Der Hollanders Krijgs-toerusting voor Colombo.

landt/ dese vijf heerliche Schepen; als 't Huys der Swieten, de Rijsende Son, de Wassende Maen, de Beurs, en 't Raed-huys van Amsterdam; die alle vol volck/ ten Oorlogh toegerust/ en rijcheliick waren geproviandeert/ en uyt gesonden/ om voor Colombo, de rendevous-plaets/ te verschijnen/ en haer met dese gedachte Oorlogs-vloot te conjungeeren. Dus wierden alhier in weynigh dagen/ meer als twintigh kloeche Schepen getelt/ die nu van Laut met Schoppen/ Spaden/ Houtweelen/ Storm-ladders/ Schans-korven/ Blinden en Pallissaden; mitsgaders Kruyt/ Koegels/ Geschut/ Mortieren/ en andere Kryggs-Instrumenten/ wierden voorsien. Een goet getal Soldaten/ uyt de garnisoenen der Hollandsche Vastigheden/ van Manare, Jafenepatnam, Negombo, Caltere, en uyt de Steden Puncto gale, Negapatnam, en andere plaetsen gelicht/ quamen vast dagelycks op Columbo aen te landen. Somma/ den toestel gingh overigh voort; soo dat eerlang ten vollen gereet en waerdigh raechten: om de Kuste van Malabar, de Steden van onse Vyanden/ de Portugesen, te besoecken.

Seven Oorloogs-schepen worden voor uyt na Keilpatnam en Tutocoryn gesonden.

Toen hielden de Nederlanders binnen de Stadt Columbo, als ooch op de Oorloogs-vloot/ een algemeene Vast- en Bede-dagh; om Godes beschermingh/ hulp en zegen/ op dit gewichtigh exploict t'erlangen: op dat wy met victorie mochten weder-keeren. Seven Schepen wierden op den 6. November, met 800. brave Soldaten/ van Columbo, voor heen nae Tutocoryn en Keilpatnam gesonden: namentlijck/ den Achillis, de Goutsblom, Tertolen, Vlissingen, Bloemendael, Bantam, en de Schelvis; ten eynde om een goet getal vlot-gaende Vaertuygen/ en quantitept Koe-beesten/ en ander Vee/ van desselfs Inwooneren/ dat onse vrienden waren/ voor goede betalinge te bekomen.

Korte beschrijvingh van de gelegentheyt der stadt Columbo.

Terwijl wy dan voor Columbo noch lagen/ troffen wy dagelijcks de gelegentheyt aen/ om dese oude beroemde Stadt te gaen besien: daer/ wegens desselfs ouderdom/ swaere belegeringe/ en Oorloogen/ veel schoone Gebouwen/ ja selfs geheele Straten/ lagen ten puyn-hoop neder-gestort; en waren een goet getal van dien met groente/ gras/ en kreupel-ruyghte begroeyt. Doch wierden noch evenwel schoone Gebouwen/ lustige Kercken/ ruyme Straten en Wandel-wegen/ ooch groote Huysen/ in overvloet binnen de Stadt gevonden: die ruym/ luchtigh/ en hoogh/ van louttere steene muren/ als of tot in eenwigheyt mosten bestaen/ na de wijse van Portugael waren gebouwt.

Dese van outs beroemde Stadt Columbo, leyt op schaers seven graden benoorden de Linie Æquinoctiael: ter west-kant op 't groot en lustig Canelrijck Eylant Ceilon. Is door de waeckere Portugesen, van outs/ en over meer als hondert en vijftigh Jaren geleden/ gebouwt/ bevolckt/ en tzedert in weelden/ en prachtigh bewoont: tot dat de kloeckmoedige Nederlanders Anno 1656. in May, nae een volstandige belegering van seven Maenden/ en veel heete stormen/ furien/ en schermutselingen/ de Portugesen gedwongen hebben/ haer schoonste Parel in Oost-Indiën, de gemelde steroche Stadt Columbo, (doch met Accoort) in handen van de Ed. Compagnie over te geven; tot geen kleyne verwonderingh van de voornaemste Koningen in Oost-Indien: selfs ooch van de Portugesen, die Columbo onverwinnelijck estimeerden. t'Zedert hebben de onse de Stadt/ die ruym en groot was/ en te veel besetting hadde van doen/ tot een behoopter Vesting/ en kleynder

Stadt

COYLANG

Stadt gemaeckt. Doch was Columbo noch met veel stercke Punten/ Bolwercken/ Wallen/ als oock een loutere Water-gracht voorsien; en met Schut/ Krijgs-voorraet en Volck/ dervoegen besorgt/ dat voor geen binnen- noch buyten-lantse Macht/ seer licht behoefde te krencken. Van achteren/ nae de oost-kant/ en ten noorden/ lagen playsante Landeryen/ Vlachten/ Velden/ en Caneel-rijcke Bosschagien/ als oock binnen-lantse Poelen/ Moerassen/ Tancken, en groote Water-stroomen; en westwaerts wiert Columbo, tegen desselfs Klippen en Rotsen/ van den grooten Oceaen bespoelt.

Alle de Lant-militie aen de Schepen geëmbarqueert/ en daer op ten vollen klaer geraeckt zijnde/ liet ons volck van d'Oorlogs-vloot/ van Stengen en Masten Vlaggen en Wimpels waeyen; de Soldaten staecken hun Vaendels op: alsoo den Raet en Burgerye der Stadt Columbo, den wijtberoemden Heer Rijcklof van Goens, voor tegenwoordigh heerlijck uytgeleyt hebbende/ wy den gedachten Heer/ als Opper-veltheer/ en Admirael Generael van onse Oorlogs-macht/ op 't Schip de Musschaet-boom sagen over-stappen: om de Reys nae 't Lant der Malabaren aen te vangen. Ondertusschen branden Columbo niet weynigh los/ en donderde van de Wallen dervoegen met grof Canon/ dat alles scheen te kraecken; en de Musschaet-boom, als oock d'andere Vlagge-schepen insgelijcks: terwijlen van alom heen Trommelen en Trompetten klonckten/ en veel Schalmayen/ Fluyten/ en ander speel-tuygh wiert gehoort; want de swarte Ceilonse Lascarijns, of Soldaten/ die een goet getal mede voeren/ speelden oock helder op. Onder dese vermaeckelijckheden/ vertrok den Heer Adriaen vander Meyden, wesende Gouverneur van Columbo, met sijn gevolgh wederom Landtwaerts. En van stonden aen met alle de Schepen t'zeyl geraeckt zijnde/ verlieten Columbo; en schockten met een heldere lucht/ kleyn koeltjen/ en stille Zee/ nae 't Noorden.

De Heer Rijcklof van Goens, Veltheer en Opper-Admirael van de Nederlandse Oorloogsmacht, door den Raet, en Burgerye der Stadt Columbo, heerlijk uytgeleyt zijnde, komt in de Vloot.

Adriaen vander Meyden, Gouverneur van Columbo.

Des Schrijvers vertrek van daer, na de Kust van Malabar.

Onse Oorlogs-vloot bestont in 24 a 25 Schepen/ vol Volck/ Proviande en Wapen-tuyg gepropt. De Lant-soldaten wierden in 27 Compagnien verdeelt: waer over den Veltheer Rijcklof van Goens, het opperste commando voerde; en tot dien eynde een Wimpel/ onder de Vlagh van de groote Stengh/ liet waeyen. Voorts waren de Heeren Adriaen Roothaes tot Admirael/ Isbrant Godskens tot Vice-admirael/ en Petrus Was tot Capiteyn Majoor gestelt; en voerden elck bysondere Schepen en Vlaggen. De Bootsgesellen wierden oock op de Reys in Vaendelen verdeelt. Constapels/ Bosschieters/ en yder ontfingh sijn order. En wierden oock over de Water-macht bysondere Commandeurs/ Vice-commanders/ en Capiteynen gestelt. Den Chirurgijn Majoor van dese Oorlogs-macht/ had stricte ordre van den Veltheer/ de visite op alle de Schepen te doen; en de Meesterkisten/ Instrumenten/ en vaerdige hulp-middelen/ die nootsaeckelijck dienden in tijdt van noot/ by alle de Chyrurgijns der Schepen te visiteeren; dit alles met belofte van avancement/ aen die haer behoorlijck quamen te comporteeren: en een verseeckeringh van deportement en straffen/ aen de naelatige. Somma/ grooten en kleynen/ van wat conditie/ staet/ of gelegentheyt dat oock mochten zijn/ yder ontfing sijn order/ waer na sich hadde te reguleeren. Alle veertien dagen was vast gestelt/ dat men in de Steden en Vestingen van het Eylant Ceilon, en oock op de Oorlogs-vloot/ een Vast-

Gelegentheyt van de Oorloogs-vloot, en ordere daer op gehouden.

en Bede-dagh houden soû: om den Goddelijcken zegen (sonder de welcke dat wy tegen de groote meenigte vyanden / soo Portugesen, als Malabaren, niet konden bestaen) van den Hemel af te bidden. Voortelijck / alles wiert daer henen gedirigeert / om gelucklgh / haest / en in goede ordere / des vyants bodem te betreden.

Passeeren Negombe.

Op de blauwe lasure Peechel-vloet voort-schoekende / passeerden de beroemde Nederlandse Fortresse Negombe; de welcke vier of vijf Mijlen benoorden de Stadt Columbo, aen een lustige Lant-streech / en op de Zee-kant was gebouwt. Geraeckten voorby de hoeck en het Rif Calpentijn; anckerde somwijl eens / wegens stilten; tot dat eyndelijck met een kleyn luchjen uyt den Westen / en stille Zee / na de vaste Kust van India over-stekende / Ceilon uyt het gesicht geraeckten; en sagen eerlang het vaste Lant: 't welcke zijnde genadert / lieten niet verre van een spier-witte steene Pagode / Mourkeurijn genaemt / de Anckers vallen / om de naest-komenden morgenstont te verwachten.

Op den 19. November weer t'zeyl geraeckt zijnde / laveerden tegen het westelijck Wintjen opwaerts aen; doch mosten tegens den avont / door stilte / wederom ancheren: als wanneer het Oorloogs-schip de Beurs, door ongeluck in de brant geraeckten; dan wiert (Godt lof) noch tijdig gebluft. Passeerden des anderen daegs / ontrent de middagh / het lustigh Stedeken Tutecorijn: beroemt van wegen desselfs Parel-visserij / die (myns weetens) maer drie in 't getal in Oost-Indiën voorden gevonden: als een ontrent / en niet verre van Ormus; d'ander ontrent Aynan, op de Kust van China; en de derde alhier voor Tutocorijn, die wel de slechtste geschat wort; evenwel heeftse de Portugesen, in vorige Jaren / geen kleyne winst en voordeel bygebracht; doch weten die beter / als wel de Nederlanders, de Indianen van dese Gewesten (die wy wat halsterigh en hoppigh zijn) tot haren dienst en intrest te bewegen: ten eersten / door het behulp der Portugeesse tael / die lichtelijck by de Indianen kan worden geleert / en schier van yder een wort gesproocken: ten tweeden / door de practijck van hun Beelden-dienst / die in veel actien / met die van de Afgodische Heydenen accordeert; gelijck als ick selfs in India menighmael hebbe gesien: en schijnen die veel Aperyen van de Portugesen, of de Portugesen van haer te hebben geleert: ten derden konnen de Portugesen, door hunne aengeborene vleyerijen / en schijn-bedriechelijcke verlockselen / de Indianen veel lichter onder haer subjectie bekomen / als wel de onse / die haer met gene gebruyckelijcke vleyerijen en konnen behelpen / en by gevolgh de Parel-vissers een grooter belooninge moeten verschaffen.

Brant in het schip de Beurs, gelucklgh gebluft.

Parel-banken in Indiën.

Gelegentheydt der Parel-vischerye van Tutocorijn.

Dit Stedeken Tutocorijn is dan (gelijck wy hebben geseyt) vermaert / van wegen desselfs Parel-visserij; en hier dan / ging verschuyvende Parel-banchen / doch die gemeenelijck tusschen de zuyder-hoeck van het vaste Lant van India, Cabo de Comorijn genoemt / en de Eylanden Ceylon en Manare, namentlijck hier ontrent Tutocorijn te vinden zijn; soo dat te Lande / niet alleen hier / maer oock op Cailpatnam, veel Parel-vissers woonen: die der selver Oesters / door een gevaerlijck duychen / uyt een verschrickelijche diepte / van 8 / 9 / en meer vademen waters / weten op te halen. Dit bekommerlijck werck, valt uyttermaten swaer / en wort maer op seechere tijden / en stille sapsoenen begonnen / en wel dickmael vruchteloos weder gestaeckt: door dien de Parel-banchen somtijts met sant bedeckt / of de Oesters te kleyn /

Parel-vischers verrichten hun werck met groot gevaer.

hlepn / en ſonder Paerlen worden bevonden. De ſwarte Parnas, of Indianen deſer Gewesten / (ſelfs de gene die haer by d'onſe beroemen Chriſtenen te zijn) beſweeren met eenige dupvelerye de Hayen / die hier in ſtilten haer veel vertoonen / eer datſe ten Parel-bangſt komen van ſtrant te ſteecken: op dat niet van de ſelve (als in de diepte neder-dalen) verſlonden en ſonde worden.

Beſchrijving van het Stedeken Tutocorijn.

Wy vonden dit Stedeken Tutocorijn gantſelf open / ſonder eenige Muren en Wallen; en is daerom te lichter Anno 1658. in der Nederlanders handen gevallen. Die groote Kercken van de Portugeſen, wierden in Tutocorijn gevonden; de eene / meeſt nae de zeehant ſtaende / verkoſen de onſe tot een Logie: en de andere tot de Gereformeerde Godtsdienſt. Tzedert (om den Naick, of grooten Lant-heer / geen ombrage te geven) hebben de onſen alhier geen Vaſtigheyt willen bouwen. Anderſints lagh dit Stedeken Tutocorijn vermaeckelijck aen de zee-kant / in een ſandige vlacke Lantsdouwe. d'Inwooneren / alteraael Parruas genoemt / zijn / hoewel Chriſtenen / veel noch Heydens in haer bedrijf; dan ſommige waren ſoo verre geavanceert / dat kleyne beginſelen van de Chriſtelijcke Religie in haer wierden gevonden.

en op wat wijs de Parel-viſſerye geſchiet.

De Hollanders hebben tzedert / op volgende / of diergelijcken maniere / deeſ Parel-viſſerye te werck geſtelt: De Indianen worden alom heen tijdelijck verwittigt / tegens wanneer / door ordere van de onſe / de Parel-viſſerye ſal aengevangen worden. Aenſtonts komen van wijt en zijts / veel dupſende Menſchen / Mannen / Vrouwen en Kinderen / herwaerts aen gevloeyt; en eenige hondert Parel-dupckers / met vlot-gaend Vaertuygh / op de geordineerde plaets. Het Lant wort bedeckt door Tenten en Volck; en yder ſoeckt ſijn voordeel te bejagen. Een vaſt bedingh wort beſlooten / eer 't werck ſijn aenvangh neemt; en de Gerechtigheden aen de Ed. Compagnie betaelt; die de Viſſers / in ongelegenheyt komende / en oock haer reddeloos vaertuygh / hanthaeft. Dus weet yder / op wat voet dat hy gewin en voordeel te verwachten heeft. Alles klaer geraeckt zijnde / ſchiet men een ſchoot met grof Canon; daer op ſteecken elck van ſtonden aen t'zee: en pogen met luſtigen yver / tijt en plaets te winnen. De Parel-dupckers / met een Mandeken / en een ſteen van ontrent dertigh ponden gewicht / by een langh touw dan neder-geſoncken zijnde / ſchroffelen op de gront / met een Yſer / daer toe gemaeckt / de vaſt ſittende Oeſters los: werpen die in de Korf; en om haer adem te halen / is my bericht / datſe een groote Spons met olp gevult / en vaſt aen den arm / tegens de neus en mon aen-drucken. Als 't Mandeken vol is / of datſe het in het diep niet langer harden en konnen / rucken aen 't touw / en worden geſwindelijck opgehaelt. Het water is hier ſomwijl (gelijck op de Reede van Tarnaten) ſoo klaer / dat men de Parel-dupckers / upt de vaertuygen tot beneden op de gront kan ſien. De Oeſters tot hun genoegen bekomen hebbende / worden (aen Lant gebracht zijnde) in 't ſant gelept: tot datſe / door het heet ſchijnen van de Son / verduplen / ſtincken / en open gaen: daer in men dan de Paerlen bloot ſiet leggen; doch niet in alle: want de ſommige hebben verſchepde Paerlen in / en andere wederom niets. De ſelve dan geſuyvert / en tot verſchepden trappen en graden van groote / in Zeven (daer toe gemaeckt) geſift / en uytgeſocht zijnde / wort een bequame Handel-plaets toe-geſtelt. De kleynſte

Paerlen worden voor Paerl-grups / en by het gewicht verkocht; en d'andere doorgaens aen de meest-biedende gevelt: en komen de grootste / als Hasenooten / in prijs tot tachentigh / of ooch wel tot meerder Rijxdaelders op te stepgeren: al na datse root / suyver / en sonder vlecken worden bevonden. Veel Menschen geraecken door dese Paerl-visserij om den hals: sommige worden van de geweldige Hayen opgeslockt / en levendigh verslonden; andere smooren in het verschrickelijck diep / of sterven naderhant door de hevige stanck en buyligheyt van de Oesters. Soo dat de Paerlen / daer de dertele Jufferen van ons Vaderlandt / tot vermeerderingh van haer ydele glorie en hovaerdye / mede pronken / dickmael een menig Mensch het leven hebben gekost.

Komst met de Vloot op de Reede voor Keilpatnam.

Wy kregen van Tutocorijn abondante verversingh aen de Schepen; doch voort-zeylende / quamen voor Cailpatnam, met de geheele Oorloogs-vloot ten anckier; en by het Esquadre Schepen / die van Columbo waren voor uyt gezeylt. Aenstonts kregen wy hier een goet getal plat-boomde Schuyten in de Vloot: zijnde bequaem en dienstigh / om daer mede op de Kust van Malabar, 't volck aen Lant te setten. Dese Vaertuygen wierden aen alle de Schepen verdeelt: daer van yder Schip de sijne nae Malabar sleepen most. Kregen toen ooch op yder Schip 4 à 5 / en sommige meer Roe-beesten aen boort; en wierden van stonden aen vier bequame Schepen uyt de Vloot gecommandeert / om dadelijck t'zeyl te gaen / en de Stadt Coylan te water te besetten; op dat haer den toevoer ter Zee mocht tydelijck afgesneden zijn.

Vertreck van daer.

Wy / en noch drie andere Schepen / als Tertolen, Sluys, en Vlissingen, dese oydere van den Veldheer ontfangen hebbende / lichten ons Anckers / peurden voor heen / en lieten de Vloot voor Cailpatnam: de welck ons met den eersten sonde volgen; kregen een goede wint: en avanceerende / quamen spoedigh de hooge Bergen der Cabo de Comorijn te passeeren; van daer de Malabaersse Kust (nae 't Noorden streckende) begint. Doch mosten wy nu / vermits de contrarie wint / laveeren. Hadden eenige dagen felle Ruck-winden / Regen-buyen / Donder en Blixem. Dus worstelende / tot op den eersten December, dat quamen voor Coulang te arriveeren; doch voegden ons met yder Schip / ontrent een kleyne mijl van malkander: om de Vyanden / Portugesen en Malabaren, alhier hun Zee-vaert te beletten. Doch en viel niet bysonders voor: als dat wy sagen / hoe dat de Portugesen dagelijcks in de Stadt / en buyten langs heen de Zee-kant / haer Bolwercken / Batterpen / Afsnijdingen / en kleyne Verschansingen / met een louteren yver quamen in beter staet te brengen / en te verstercken; doch dorsten nu met geen Vaertuygh t'zeewaerts komen / uyt vreese dat wy haer souden overvallen. Ebenwel was de Portugesen het wercken op de Zee-kust haest benomen: want den 5. December quam de geheele Oorloogs-vloot by ons te arriveeren / onder 't af-donderen van ons grof Canon / en het geraes van Trommelen en Trompetten; ook gaven de Pijpen / Schalmeyen en Fluyten / van eenige hondert Ceilonse Lascarijns, of Soldaten / een aengenaem / soet / en wonderlijck gelupt. d'Orangie-vlaggen / Copstanders en Wimpelen / sagh men alom van Masten en Stengen af-wayen; en wierden de Vaendels om hoogh gesteechen / om de Portugesen dus onse komst te vertoonen: die (schoon dat in Oost-Indiën voortijts plachten te zegen-praelen)

Paſſeeren de Caep Comorijn.

Komst voor Coulang.

Beſetten de Stadt te water.

Der Portugeſen yver, om de Hollanders het landen te beletten.

De geheele Oorloogs-vloot komt op de Reede voor Coulang aen;

nu

Marckt tot Bantam 2 Tol huys 3 Cineesen Iavanen etc met allerley Koopmanschappen 4 Hun gewicht 5 Specerijen 6 Fruyten 7 Huys raeden 8 dier Hof straet
Vol Kraemen 9 Mosqu. 10 Wacht toren 11 Kasteel 12 de Stad 13 de Haven

nu in hare bemmerde Steden / en ſterche Vaſtigheden / langer geen ſeeckere vaſtigheyt vonden : veel minder een veylige ſchuyl-plaets / om haer ſitplaetſen geruſtelijck te beſitten / of macht om die te beſchermen. Evenwel lieten de Portugeſen, in onſe wyengden-teeckenen / haer van Lant oock eens hooren : want begroeten ons met vier ſchooten uyt groſ Canon ; doch heel voorſichtigh : want haer Koegels troffen ons niet / ſchoon dat nu met alle de Schepen de ſtrant ſoo dichte by genadert quamen / als doenelijck was ; daer d'Anckers ontrent drie mylen bezuyden de Stadt te grontwaerts daelden. Sagen alhier reeht voor ons een Stedeken / van de Uyandelijcke Malabaren bewoont ; 't welcke door een Af-ſnijding / en Paliſſaden / voor onſen aenval niet alleen was beſlooten / maer oock met eenigh Geſchut voorſien. Voorts waren de Zee-contreyen langs heen de water-ſtrant / alhier met ſchoone Boſſchagien / van hoog-getopte uyreht-dragende Kokus-boomen beſet. Beneffens het Stedeken (even gemelt) ſagh men een binnewater te landewaerts heen ; van 't welck ter wederſijts playſante groene Lantsdouwen wierden beſpeurt. Somma / dit Landt van Malabar toonden een luſtigh weſen ; en ſcheen van verre een Aertſch Paradys gelijck te zijn.

en diebt by een kleyn Stedeken van de Malabaren ten ancker.

Wy bevonden de Stadt Coulang, op een uytſtekende punt der Zee-kant gebouwt ; was een der aloude Steden / die de Portugeſen, als eerſt in Ooſt-Indiën quamen / hadden geſtieht : hebbende de ſelve meer als hondert en vyftigh Jaren bewoont. Wy ſagen van verre de Wallen / als oock de Stadt / en herwaerts aen de Water-ſtrant / met duyſende Clappus-boomen over-ſchaduwt. d'Inwooners zijn alhier niet veel te vertrouwen : gelijck de onſen voor eenige Jaren hebben ondervonden ; die de Stadt Coulang van de Portugeſen verovert hebbende / bewoonden : levende hier geruſtigh en ſtil / en ſteunden op het Verbont / met 't volck des Lants gemaeckt ; op welckers vrientſchap dat te veel vertrouwden. Maer deſe / door deſſelfs aengeboorene boosheyt / en het oprockenen van de Portugeſen, voort geſtouwt / ſoghten en vonden bequame gelegentheyt / om haer goddeloos voornemen uyt te voeren : want vermoorden den Capiteyn Hendrick Gluwinck, en die ſy van ſijn geſelſchap konden beſpringen / als hy met eenige Officieren des Sondags buyten de Stadt uyt wandelen gingh ; en quamen dus (haer verraet verborderende) op een argliſtige wijs / en met hulp der Portugeſen, binnen de Stadt ; daer deſe Malabaren, ſoo moordadigh als trouweloos / het al vermoorden wat konden bekomen. Tzedert hadden de Portugeſen, tot op deſen dagh / Coulang weder bewoont.

De gelegentheyt der Stadt Coulang.

Coulang is noch eens eenige jaren te vooren, in der Nederlanders handen geweeſt.

Ontrouwe der Malabaren, die het Hollandts Opperhooft, met den ſijnen, verradelijck maſſacreren.

Doch nu maeckte men alles klaer, om met ons Leger des anderen daegs te landen : om de Portugeſen in Coulangs Stadt / en oock den Uyant in de buyten-ſtaende Vaſtigheden te beſpringen ; die wy te Lande noch luſtigh beſigh ſagen / om hare Batteryen / Loop-graven / en voorder Af-ſnijdingen / tegen ons landen / wel te verſeeckeren : daer nu haer groſ Geſchut in ordere ſtelden / om ons als Helden onder de oogen te ſien / en tydelijck af te keeren / en 't landen te beletten. Doch de Uyanden reeckenden ſonder de Waert / en deden verlooren arbeyt : als des anderen daeghs bevonden / wanneer met alle de Schepen / in ſtil weder / en gelycke Zee / den luſtigen Oever ſeer dicht by genadert zynde / met de zijde vol Schut naer Lant / en achter malkanderen op een ſpring / een goet ſtuck weegs de ſtrant dierboegen beſetten /

De Hollantſe Schepen voegen haer in ſlagordre dicht by 't ſtrant,

dat die met Schroot en Roegelen / meenden genoeghsaem te sullen konnen baenen: voor het aendringen der Portugesen of Malabaren, die ons het landen soude willen beletten.

December 1661. Landing van 't Leger, op de kust van Malabar.

Op den sevende December, Anno 1661. met een heldere lucht/ stil water/ en heete sonne-schyn / was alles tegens den middagh bereyt en vaerdig / om den vyandelijcken Oever te bespringen. Den wacheren en gestrengen Delt-heer Rijcklof van Goens, en d'andere Heeren Admiraels / Commandeurs/ en Militaire Officieren/ en Lant-soldaten/ mitsgaders de moedige Bootsgesellen/ Constapels/ Busschieters/ en Granadiers / benevens de geswinde Cingalesen, alles ten Lant- en Wapen-toght bereydt / waren in van de Schepen / in al het kleyn Vaertuygh in-geschreept / de strant genadert; en stonden schrap / om stracks de voeten op 't Lant te setten: waarneer in dese toestant/ door eene der Leger-Predicanten/ in 't midden van alle de meenigte des volcks / noch eerst een Gebedt / om den Goddelijcken Segen / ten Hemelwaert wiert uyt-geboesemt; daer op straks een chergie van grof Canon/ ter strantwaerts een goet getal kleyne Roegels joeg. Doch konden hier op geen teechenen van onraet mercken: daer op het schieten staeckende / sprongen de meenigte te Landt; en sagh men van stonden aen 't Leger in slagordere langs de strant geschaert / en vaerdigh om een aenval des vyants te wederstaen: maer dese waren alreets te landewaerts heen geweechen; dies het onnodigh vonden / om met ons Geschut op dese Batteryen / alhier gemaeckt/ te bonsen.

Het Hollants Leger te Landt geraeckt zynde / bestont in 27. Vaendelen Soldaten / eenige Compagnien Matroosen/ Arbeyts-volck/ en Lascaryns, die van Ceylon vry-willigh / met de onse / tegens den Vyant waren opgetrocken: soo dat in alles ontrent een Macht van vier duysent koppen uytmaeckten; alle gemoedight om als dappere Helden / onse Vyanden onder de oogen te sien. Dit Leger in drie Brigades afgedeelt / en onder 't geraes der Trommelen / Trompetten / Schalmayen / en 't gespeel der Cingalesen, op de ruyme Zee-strant in ordere staende / ende gereet om langs de strant na Coulang te marcheeren; soo quam een Swarten Overlooper tot ons uyt de Bosschagie springen: dese by den Delt-heer zynde gebracht / diende hem voor waerachtigh aen/ dat maer een groote mijle van hier ter Stadtwaerts heen / de Portugesen en Malabaren, met een Leger van seven of acht duysent man / haer onder de hooge boomen / in het voordeelighste van de Negeryen, en Dorpen/ hadden in stilte neder geslagen / daer onse komst kloeckmoedighlijck waren verwachtende; hebbende voor genomen om ons achter sulck een Batterye / die wy voorby of binnewaerts heen passeeren mosten / op 't onverwachts te overrompelen / te bespringen / en soo met grof Canon/ Musschetten/ Houw-messen en wachere Sabels/ te keer te gaen/ en de wellekomst te bieden / dat ons niet meer lusten en sonw / de Steden / Kasteelen/ en Vastigheden van de Portugesen of Nairos te verstooren.

Bekomen door een Indiaen tijding, hoe dat een Leger van Portugesen en Nairos, sterck 8000. mannen, niet verre van daer, hun komst verwacht.

Dese Nairos sullen ons / op dees Oorlogs-tocht / somtijts voorkomen: dies dient van hare vremde conditie en hoedanigheyt / dit kortelyck eerst gesepdt.

Nairos, haren aert en vreemde costuymen.

De Nairos beroemen haer Edel-lieden / en naest de Koning- en Prieesterlijcke / van 't hooghste geslacht en Adel afkomstigh te zyn: syn doorgaens sterck en grof van leden / stout / trots / hoovaerdigh en opgeblasen / groot

groot / en vyanden van de Chriſtenen / en van liefde en nedrigheyt: mogen noyt trouwen; dan wel de Vrouwen en Dochters van d'andere Malabaren beſlapen: zijn uytermaten onluys / dertel en ongeſchickt: yemants vrouwen gebruyckende / laten haer Schilden en Swaerden buyten de deure ſtaen; het welck de Man / van buyten aenkomende / ſiende / treet voorby / en lact den Nairo ſonder ſchroom / ſijn luſt en begeerte volbrengen. Die van andere geſlachten / als Ambachts-lieden / Boeren en Viſſchers / haer ontmoetende / moeten waerdigh wycken; ſoo niet / mogen die vryelijck ter neder ſtooten: en daerom roepenſe dickmaels / Po, po, wegh / wegh. Deſe Nairos hebben 't bewint der Wapenen; worden van jongs op in des ſelfs handeling geoeffent / radt / geſwint en waerdigh gemaeckt; en met Ramaſſen / 't welck in het uytrecken / wringen / wryven en buygen der leden beſtaet; tot ſpringen / ſwieren / draven en worſtelen / dagelijcks geëxerceert / en van de ſeven jaren af daer in onderweſen en bequaem gemaeckt: waer in dat groote Meeſter-ſtucken konnen betoonen: en worden in 't ſchermen / als oock in 't worſtelen / ſeer geſwint en ſterck bevonden: handteeren de wapenen al haer leven; charecteeren als dappere Europianen in order: weten Pylen / Boogen / Muſſchetten en oock Canon te gebruycken; maecken hun Roers met ſtercke Loopen / oock Lont en Buspoeder ſelfs: komen naeckt in den ſtrydt / hebbende maer alleen de ſchaemte bedeckt: zijn geel / ſwart / gladt / wat hayrigh en blinckende van huyt; die ſy tot dien eynde met olie beſtrycken: dragen lang hayr / boven op 't hooft met een knoop gebonden: de door-geboorde Oor-lellen hangen tot op de ſchouders: hebben ſeer lange Nagels / daer mede bewyſende datſe van Adel zijn. Tegens hare vyanden in actie zijnde / komen ſomtijts hun meeſte avantagie in de vlucht te ſoecken / door dien men haer niet houden en kan; want ſpringen en vliegen geſwindelijck over hecken en dammen / door kreupelruygten / moeraſſen / tancken en wilderniſſen / en vallen van een andere kant / op 't onderwachſt / wel wederom in: weten haer met hun Schilden wonderlijck te bevryden: doen meer quaet met hacken en kerven / als met ſchieten; want micken niet wel / en vliegen hun Roegels meeſt in de lucht: ſullen niet lichtelijck wycken / ſtaen als palen / of dringen door vuur en ſwaert en roegels ſtoutelijcken in / zijn als raſend en dul door 't muttigen van de lichthoofdigh-makende Amphioen. Haer Overſten gaen oock naeckt / of met een Catoene kleetjen om 't onder-lyf; dragende goude of ſilvere armringen boven den ellenboogh. Selfs de Princen en Koningen van Malabar, die in 't uytgaen / oock anders / altijdt met een goedt getal van ſoodanige ſtoute Nairos zijn verſelt. Het worden de machtighſte Dorſten geacht / die veel van deſe verwoede Nairos komen te velde te brengen. Schrickelijck ſonden ſy haer wreecken / als yemant van hare grootſte perſonagien was omgebracht. Dragen ſtaegh de wapenen met haer / die ſy ten dienſt des Konings / yder een gaerne komen te vertoonen.

Op de tydinge en het aenbrengen van deſen Over-looper / trock ons Leger een wepnigh voort / daer het ſich toen (dewyl den avont viel) ter neder-ſloegh / om 't volgend dagh-licht / en Godts hulp en zegen / af te wachten.

Des morgens vroegh lichten de geheele Oorloghs-vloot / de Anckers uyt de gront / en zeylden met lieffelijck weer / ſlecht water / en landelijck luchtjen / langs ſtrant / in ordere ſaghjens voort / tot dat beneffens ons Leger zijnde

Aennaderinge van de Nederlandſe Magt.

gela-

gekomen / het zeyl-tuygh minderde ; schochende toen met de Wars der Nederlanders / en gantschen Creyn van Schupten / Vaertuygen en Boots / heel soetjens ter stadtwaert heen / tot by de eerste Batterye des vyants quamen / die de Portugesen hadden op strant gemaeckt. Hier begonden onse vyanden hevigh uyt haer Canon / met schroot en hoegels op ons te bonsen ; doch wy met de lichtste Schepen dicht by de steyl-afloopende strant genadert zijnde / schooten soodanigh op de gemelde Batterye / dat eerlang van daer de furie scheen te minderen. Wy sagen t'elckens als buur gaven / onse vyanden achter haer aerde Wallen neder-duycken / om onse hoegels te ontwijchen ; maer stelden haer datelijck dan weer bloot / met Spietsen en Sabels in de vuyst. De Stadt / en andere buyten-vastigheden langs de strant / begonden ook nu na haer vermogen op ons te canonneeren ; de kneppels en hoegels snorden voorby ons heenen. Doch ondertusschen quam ook den Velt-heer nu met sijn Leger / dicht by gemelte eerste Batterye / daer d'onse niet van voren / gelijck den vyant hadde gehoopt ; maer van achter invallende / onder de hooge boomen het machtigh Leger der Nairos vonden / gestijft door Portugesen en Mustijcen ; stracks vielen de Nairos met een verschrickelijck geschreeuw en woede / als Tygers en Leeuwen / op onse kloeckmoedige Batavieren aen ; die wederom op de vyanden geswint en vaerdigh / en heel ordentelijck quamen te charceeren / en schooten lustigh in den hoop. Dese eerste furie was uyttermaten heet en hestigh ; doch dyongen d'onvertsaeghde Nairos stoutelijck tot d'onse in / om in ons Leger een schrick / disorder / of schenuring te krijgen ; dan liepen het meerendeel in hun eygen doot : dewijl onse Troepen heel dicht in malkanderen bleven gesloten / en vaerdigh charceerden. Wy dorsten van onse Schepen toen niet meer schieten : overmits beyde de Legers / vyant en vyant / achter de bovengemelde Batterpen en Wallen / onder het schaduw-gevende Kokus-bosch / nu met malkanderen waren gemengageert. De Vyanden / als dul en uytsinnigh / door het gebruyck des Amphioens, stonden als palen : schooten / hackten / en zabelde met groote Teep-messen / of Slag-swaerden / alles neder / wat konden bereycken of raecken. Doch onse Nederlanders niet beswijchende / opende haer gelederen / en flanckeerden met eenige Legerstuchjens / met schroot geladen / op 't naeckte gespuys : en vielen vele van haer ter neder ; doch d'andere / over de dooden heen stappende / sprongen met loutere sprongen weer tot ons in. Den Onder-koopman Dublet, in dese furie een weynigh hem ter zijden begevende / was van stonden aen van sijn hooft en leven berooft. Evenwel quamen eerlang nu onse Vyanden / door de geweldige neder-laeg / te beswijchen / van een te scheuren / te verstroyen / en voort confuselijck haer op de vlucht te begeven. Aenstonts raeckten by d'onse de blanche Sabels uyt : en joegen de Nairos (doch in order) een stuck weegs nae ; wiens Lijchen het Aertrijck deckten : retirerende met een groot verlies : en scheen de trouweloos heyt hun Meesters hier te beloonen ; want de furie van de onse was te geweldiger / wegens het schelm-stuck / en de wreethey t / tegens de onse voor eenige Jaren / buyten en binnen Coulang gepleegt. Dus haer te landewaerts nagejaegt / en op de vlucht geslagen hebbende / veroverden alle des vyants Batterpen en Wercken / die sy in de Buyte-stadt / en in dese Negeryen, langs heen de Zee-kant hadden gemaeckt ; daer in verscheyde Steen- en Camer-stuchjens vonden : als ook eenige

Ontdecken het moedigh leyr-leger des Vyants.

Scheeps-strijdt.

De Legers tasten malkander seer furieus aen.

Nairos, hare kloeckmoedigheyt.

De Vyanden krijgen de neder-laeg.

Hun Leger door 't onse geslagen, en verstroyt.

De Batteryen des vyants door d'onse verovert.

Lont-

192

pl. 123

Lont-roers / Tabels / Teep-messen / Spietsen / Roegels: doch weynigh Rus-poeders. Bevonden de Huysen der Malabaren t'eenemael ledigh / en door de vlucht ontruymt. Aen onse hant waren dertien dooden / en ontrent dertigh gequetsten. Van de Nairos waren seer veele gesneuvelt: dewijl soo roeckeloos tot ons geweer in-sprongen / om d'onse te moorden. Paden / Wegen / Velden en Landerpen / lagen alom heen met hun dooden besaept.

Ons wacker volck / uyt dese Furie / en uyt de Negeryen, en 't lustigh Klappus-bosch / om niet schielijck overrompelt te worden / weder op strant gekomen zynde / hadden eenige Schapen / Roe-beesten / en ander Vee gevangen / en mede genomen: daer nu lustigh op sijn Soldaets met wisten te leven: brieden daer van geheele vierendeelen / met huyt en met haer / tegens het vuyr / aen houte speeten / aen Degens / Piecken en lange Steecladen / tot Ruyters-gaer / noch bloedigh / bespat / begruyst en besandt / en van malkander aen riemen en vachten gesneden / elckander de Broeder-liefd' betoonden / in 't gunstigh om-deelen des selfs. Van stonden aen viel men teen aen de kost / en op de lustige strant ter neder. Het vruchtbaer Klappus-bosch / verschaften een goet getal rype Klappus-nooten: wiens heerlyck / saet / en aengenaem vocht / hier yder eens dorst versloeg.

Avontuerlijk middagmael der vermoeyde Nederlanders.

Het Leger aldus gespijsigt zynde / stelde men alle de Vaendelen ter slagordere wederom gereet en vaerdigh / om de gewonne victorie / onder Godts hulp en zegen te vervolgen: marcheerende sachtjens langs de vermaeckelijcke Zee-strant voort; en naderden nu de Wallen en Muuren der Stadt Coulang. Staecken in de marsch verscheyde Wooningen / van des vyants Negeryen, die ons hinderlijck waren / en aen de Nairos tot een schuyl-plaets dienden / aen brant: de welcke / door lichtigheyt van de stoffe / seer haest ten asch-hoop lagen neder geschort.

De Hollantse macht treckt op de Stadt Coulang aen.

Doch de Portugesen schooten onderwijl noch somwijl eens uyt de Stadt / nae onse voorste Schepen: die tot onder des vyants Geschut gekomen zynde / nu voor hun Anckers lagen geset. Doch wanneer de Portugesen nu sagen / dat ons Leger met vliegende Vaendelen / slaende Trommelen / en in geschickte ordere / de Stadt Coulang dus quam genadert: soo begon 't hart (nae 't schyen) haer in de schoenen te smicken: siende sich selfs niet langer bestant / om onse Water- en Lant-macht te weder-staen; en hoyt beraet noodigh zynde / stuerden aenstonts twee s'warte naecht-loopende Malabaren, met een wit Vrede-vaentjen / en Brief / naer onsen Veltheer Rijcklof van Goens: daer in sy de Stadt wel presenteerden op te geven / doch onder soodanige Conditien / daer onsen Veltheer niet gesint was nae te luysteren, dies deese bruyne Gesanten van stonden aen vruchteloos moesten wederkeeren: en ging de marsch op Coulang voort.

De Portugesen soecken te parlementeren, en goede Conditien te bedingen: die haer worden afgeslagen.

De verslagenthept / schrick en vreese der Portugesen, was uyttermaten groot: het welck haer dadelijck dede beslupten / om dit oude Coulang te verlaten; en voort met vrouwen en kinderen / landewaerts heen de vlucht te kiesen.

Schrick der Portugesen, voor de Nederlandsche Macht.

Dus trocken de Portugesen, vol schrick / met al haer gesel schap / en dienstbaer volck / in stilten / en vaerdigh uyt de Stadt: om noch tydelijck het gewelt der Nederlanders te ontgaen; salveerende haer / met de nader komste van 't Leger / in 't lommer-rijck Bosch der hoog-getopte Kokus-boomen: daer sich wederom by de verstroyde Nairos voeghde / en een begraune klang

Vluchten heel vaerdig met Vrouwen en Kinderen uyt de Stadt.

verhoopten / om tegen de onse noch yet notabels aen te vangen : alsoo d'Inwoonders van 't Coninghrijck Coulang (welckers Hof wat verder in 't Lant gelegen was) soo goede vrienden der Portugesen, als bittere vyanden der Nederlanders waren. Dies stuerden de Portugesen hun Vrouwen/ Kinderen en Slavinnen / te Lande vorder heen / nae de Stadt Cochin; en ruckten in aller haest weder een kloecke macht Nairos t'saem : voornemende/ ons te vernielen/ of wederom van het Lant te jagen; maer viel hun reeckening anders uyt : als naderhant noch getoont sal worden.

Stueren deselve na Cochin; en rucken 't verstroyde Leger der Nairos wederom t'saem.

Onsen Veltheer dan nu geen tegenstant meer bespeurende/ trock noch dien selven achter-middag met sijn Leger binnen de Stadt : die t'eenemael ledig vonden. Aenstonts wiert toen een groote Prince-vlagge/ als oock de Vaendelen van de Nederlanders, op Punten en Wallen der Stadt Coulang geplant; en een Canon-schoot/ tot teycken van overwinning/ gelost : Godt den Heer voor sijn hulp en bystant lovende.

Coulang gewonnen.

Dus was in de Stadt geen buyt van importantie te vinden / alsoo de Portugesen, al langh voor onse komst / haer beste goederen nae Cochin gesonden hadden. Wy vonden binnen dit oude Coulang, noch seven lustige steene Kercken : ruym / groot / en sommige met Altaren / Hang-kamers / Galderyen / Vertrecken / en goet getal kleyne Woon-kamerkens; en daer nevens met groene Bleeck-velden voorsien. Doch stonden maer kleyn getal Huysen in de Stadt : want de voornaemste straten en wooningen / sagen wy niet alleen door den tijt / en het verval der Portugesen in dese Landen / tot puyn-hoopen neder gestort / maer oock het meerendeel met Kreupel-bosch en ruygte begroeyt : daer Slangen / Padden / en Duysent-beenen sich onthielden.

De gelegentheyt desselfs.

Des anderen daegs liep d'Oorlogs-vloot soo dicht onder Coulang, als doenelijck was / ten ancker; maer vonden hier soo veel blinden / en boven het water uytsteeckende Klippen / dat met vier der ligtste Schepen (te veel het Lant genadert) op de blinde Klippen quamen vast te geraecken / en wegens de holle dyning des Zees / soo vreesselijck te stooten / dat alles scheen aen stucken / en van malkanderen te sullen breecken / barsten en scheuren; waer door oock wy een haestige schip-breuck vreesden : alsoo de afgebroockene stucken van onse kiel / reets boven op 't water quamen drijven; duchtende voor een opening onder in 't Schip : waer deur het in-vliegende water ons haest op zy / en vorder grontwaerts konde trecken : te liehter / om dat seer leck / en swaer met Rijs geladen waren. Onse Matroosen peurden aen 't pompen : doch en vonden als noch geen meer leckagie / dan te voren. Daer op voort de grootste Zeylen los gemaeckt hebbende / lieten het landelijck Wintje daer in blasen; soo dat toen over de Klippen schuerende / wederom driftigh raeckten; desgelijcks deden oock de andere Schepen / met een gewenscht succes. Toen vorder een weynig van de Klippen afgeschocht zijnde/ lieten de Anckers voor het verovert Coulang weder vallen.

De Oorlogs-vloot komt onder Coulang ten ancker.

Het Schip des Schrijvers, en noch drie andere, geraecken aen de gront,

en wederom los,

Een ouden Portugees, hebbende hier als Burger binnen de Stadt gewoont / en nu mede zijnde gevlucht / quam eerlang met vrouw en kinderen wederom by de onse : versoeckende nu ten tweede-mael (even als toen wy de eerste reys Coulang besaten) alhier te mogen woonen; 't welck hem toegestaen zijnde / verkreegh een braef Huys / daer hy hem nedersetten.

Ons

121 24

Ons Leger was nauwlijcks binnen de Stadt Coulang twee dagen ſtil geweeſt / wanneer den dapperen Veltheer Rijcklof van Goens, (om des vpants t'ſamen-rottingh in het begin te ſtuyten) dupſent kloecke Helden uythoos: met welcke dat op den tienden December, des morgens vroeg / in ſtilten uyt Coulang ſpatte: ruckende door verſcheyde Negeryen en Dorpen / die rontom met kleyne Paliſſaden bepaggert waren; en onder het dicht en lommer-rijck Boſch / der vruchtbare kokus-boomen / te landewaerts heen: om het aengroeyent Leger der Nairos, ('t welck de ſwarte Coningin des Coningrijcks Coulang, met haer Grooten / onder 't beſtier der Portugeſen, commandeerde) ſoo vaerdigh en onverwacht / als 't doenelijck was / ten tweedemael te beſpringen. Dus met wackere ſchreden voort-geſtapt / geraechten wel haeſt tegen het vpandelijck Leger der Nairos, in een vinnigh en heet gevecht. De naechte vpanden ſchooten uyt hare Paggers (als wel gedreſſeerde Europianen met haer ſchiet-geweer) heftigh op de onſe; hadden oock grof Geſchut / en kleyne metale Baſſen: daer uyt met ſchroot / en kleyne koegels / furieus quamen op onſe Batavieren los te vranden; doch die en ruſten oock niet: maer in order / en heel geſwint marcheerende / braechen en drongen door des vpants lichte Wercken door; en kregen / naer een langduirigh en heet gevecht / de overhant / en het Leger der Nairos op de vlucht; en ſloegen in het vervolgen / een groot getal ter neder. Quamen in deſe Furie / tot aen het Paleys der Coninginne van 't Lant van Coulang: die ſelfs oock mede was gevlucht; alwaer de onſen een Heydenſche Tempel / en daer in een heel vergulden Afgodt vonden. Hier ſtelden haer weder een goet getal Nairos in poſture / om (volgens hoop) in tegenwoordigheyt / en ter plaetſe van deſen Afgodt / de kans dervoegen noch eens te wagen / dat verhoopten / door de hulp van dit vergulde klapgedrogt / een eenwigh heyl of overwinning te bekomen.

Doch kregen meeſt alle dees ſtoute Nairos hier de klop; de reſt verſtropende / ſetten het op de loop: ſoo dat des middags / van ſulcken grooten meenigte / niet een Menſch te vinden was. Dies heerden de onſe victorieus en vrolijck wederom nae de Stadt: hebbende tamelijck veel buyt / benevens twee metale / twee pſere / en tien andere klepnder ſtuckjens Canon / in deſe optocht van den vpant bekomen: die ſy in het verovert Coulang brachten. Hadden 30. dooden / en 34. gequetſten; d'eerſte wierden begraven / en d'andere behoorlijck getracteert. Doch aen des vpants zijde was het getal der dooden en gequetſten (door een heylooſe weder-ſtrevingh) menighvuldigh.

De victorie dan aldus toe-genomen zijnde / ſoo wiert / door onſe van den Veltheer / op den 24. December, binnen de ſtadt Coulang, in het Hollants Leger / als ooch op de Oorloogs-vloot / een algemeene Vaſt- Danck- en Bede-dagh gehouden; waer benevens dat in een der voornaemſte Kercken van de Stadt / het heylige Avontmael des Heeren / met ontrent hondert en veertigh Bontgenooten van de Gereformeerde Religie / devotelijck wiert gecelebreert: danckende Godt den Heere met herten en zielen / voor dees onverdiende genade; en dat alhier de vpanden hadden overwonnen. Biddende voorder om hulp en heyl / in het aenſtaende: ten eynde / op dat van deſe Delt- en Oorloogs-tocht / met zegeningh en victorie mochten wederkeeren.

Optocht der Nederlanders:

die het vyandelijck Legee andermael ſlaen, en van malkanderen t'eenemael komen te verſtroyen.

De Koninklijcke Pagode, en het Paleys verovert.

Dooden en gequetſten.

Danck-dagh der Nederlanders in Coulang, en op de Oorlogs-vloot gehouden.

Het negende Hooft-ſtuck.

Somer- en Winter-maenden op de Kuſt van *Indiën*. De Hollandſe Vloot wort door een geweldige Storm, voor *Coulang*, op 't onverwachtſt beſprongen. De ſchrickelijckheyt deſſelfs. Het groot gevaer der Schepen op lager wal; die, de ſtorm afnemende, wonderlijck worden verloſt. Vertreck met de Oorloogs-vloot, van *Coulang*, noordwaerts. Komſt voor *Calicoulang*, *Cochin*, en *Cranganor*. Den *Samorijn*, Keyſer der *Malabaren*, komt met den Koning van *Cranganor*, en ſommige Vorſten van *Calichut*, in de Vloot. Deſſelfs verrichtinge by den Veltheer. De *Hollanders* landen in 't Lant des *Samorijns*. Des Schrijvers Lant-tocht. Komſt in het Leger. *Cranganor* nauw belegert; heftigh beſchooten; en ſtormenderhant verovert. Dooden, en gequetſten. Danck-dagh, wegens de Victorie.

DE onſe / eenige dagen beſigh hebbende geweeſt / om het veroverde Coulang in beter ſtandt te brengen / en tegens den aenloop des vyants behoorlijck te verſeecheren / meende men nu met onſe Oorlogs-vloot nae 't Noorden de victorie te vervolgen. Seven Schepen / onder de Vlagge van den Heer Commandeur Roothaes, kregen order / voor heen nae Cochin te zeylen / om die beroemde Stadt te water te beſetten; zijnde beſlooten / om met het reſteerende onſer Vloot / des anderen daegs te volgen.

Dan ons beliep nu hier onverwacht / een verſchrickelijcke ſtorm: die ſoo geweldigh was / dat met drie of vier en twintig Schepen / en alle de levendige zielen / geen andere giſſing maeckten / als om in aller haeſt / en by na op yder oogenblick / op de lager wal / en duyſende Klippen / door het verwaerelijck bonſen der Water-baren / vernielt te ſullen worden.

Schielijck en onverwacht quam deſe ſtorm: want het was nu in 't hartje van de lieffelijcke Somer-tijt / namentlijck / op den 19. van de Maent December; vermits de Somer / of Somer-maenden / langs heen de kuſt van Malabar, doorgaens van het begin / of half September, tot in Maert, of uytterlijck tot April: en wederom de Winter-maenden / van dien tijt af / tot in September, of October, ten langſten komen te dueren: ſchoon het geheele Jaer door / de Boomen en Planten altijdt groen gevonden worden. Het Winter-ſayſoen geeft voorſt noch hagel / of ſneeuw; maer wel / en meeſt alle dagen / louttere regen-buyen / Travaden, miſt / nevel / en donckere wolcken; daer-en-tegen de Somer-maenden / verſchaffen het meerendeel doorgaens lieffelijck weer / heldere dagen / heete ſonne-ſchijn / en houde / of ten minſten heel koele nachten / door de Landt-winden / die des nachts uyt den noord-oſten op tamelijck komen door te blaſen: en over dagh / inſonderheyt nae den middagh / het aengenaem luchjen uytter Zee voort-komende / maecken geſamentlijck een ſtille gelijcke Zee / daer nochtans den grooten

Somer- en Winter-maenden op de Kuſt van Indiën.

Oceaen,

Oceaen, (ſonder na by gelegen Eylanden in 't weſten) met ſijn machtige Water-baren / de Kuſt van Indiën of Malabar beſpoelt. Wepnigh / of immers heel ſelden / worden in de gemelde Somer-maenden ſtormen / harde winden / of veel hevige regen-buyen beſpeurt; dies wy dan oock nu / door het lieffelijck weder / en het beſtendigh ſapſoen des Jaers verlockt / te dichter aen Lant / en by een uytſteeckende Punt / van duyſenden Klippen en Rotſen bewaert / met alle de Schepen ten ancker lagen.

De Oorlogs-vloot wort ſchielijck door een gewelldige ſtorm beſprongen.

Wy meenden (gelijck geſeyt is) nu met alle de Schepen van hier te vertrecken: doch kregen een langs hoe meer toenemende koelte uyt den Noorden; welck met een betogen lucht / noordweſt / en in de voor-nacht heel weſtwaerts loopende / ſtracks tot een vliegende ſtorm quam uyt te barſten; die wel meſt uyt den zuyd-weſten (daer hy bleef ſtaen) ſoo vreeſſelijck blies / dat in de nacht (die vreeſſelijck doncker was) meenden ons aller leven te ſullen verlieſen: vermits op een botte lager wal zijnde gelegen / rontom achter ons heen / en met ſommige Schepen nauwelijcks een Muſquet-ſchoot verre / de ſeyzre ſteyl-afloopende ſtrant / en duyſende Klippen en Rotſen hadden: waer op de holle / wordende / en hoogh-vliegende Water-baren des omgeroerden Oceaens, reets Hemel-hoogh opgeſteygert / derwoegen quamen te bonſen / dat den beſtormden oever van Coulang, ſcheen van malhanderen af te ſullen ſcheuren; en de Schepen / nu als tot Hemel-waerts in de lucht: dan wederom nae een diepen afgront quamen neder te ſincken. Dies wy niet anders te gemoet en ſagen / dan dat onſe Cabels / of Anckertouwen / die ons hielden / ſouden breecken / en met Schepen en Volck op de Klippen gebonſt te ſullen worden: alwaer geen lijfs-behoudenis voor ons ſtont te verhoopen; want dryftigh geraeckende / waren (inſonderheyt de landeljckſt leggende Schepen / oock wy / die nader aen ſtrant / en dicht by de brandingh lagen) voorſeecker geſtrandt: en met alle de Menſchen om hals geweeſt.

De ſchrickelijckheyt deſſelfs, op lager wal.

In deſe verlegentheyt gekomen zijnde / ſoo vonden wy ons noch in de volgende ſwarigheden ingewickelt. Ons groot Canon ſtont altemael noch / wanneer de ſtorm begon / te booren. De Schut-pooten quamen ſeer laegh aen 't water / door dien wy ongemeen ſwaer met Choromandelſſe Rijs geladen waren. Het Schip was uyttermaten leck; en van alle de Schepen der geheele Oorlogs-vloot / en was niet een het onſe gelijck in het continueel / en ſeer verſchrickelijck over en weder ſlingeren: ja ſoodanigh / dat Schut / Pooten / en 't Want / ſchier ſtaegh tot aen / en dickmael onder het water quamen; waer door ſelfs de ſwaerſte golven van de Zee / met loutere ſmaeken waters / quamen ingevlogen; dies traden wy op den benedenſten Overloop / nu al tot de lunien in 't ſoute water. Kiſten / Kadels / Kooyen / Tonnen / Vaten en Kuypen / raeckten gaende; en dit alles in 't donckher / ontrent ter middernacht. De vreeſe / dat wy met Schip en Volck naer het verbaeſlijck diep ter neder ſincken / was uyttermaten groot; en de benauwtheyt en verſlagentheyt niet kleyn. Wy hadden noch drie Anckers / lichten en ſware: die wy in deſen noot / en vreeſende voor het dryftigh raecken / alle ter grontwaerts lieten neder-dalen: de welcke nu (naeſt Godt) de eenigſte hoop / doch evenwel ſwacke ſtemſelen onſer behoudenis / waren. Dus lagen wy (op de genade en barmhertigheyt Godes hopende) alhier te midden in 't ſtrijtigh ſchuym der ſtoute Water-baren te rijen / te tuymelen / en te woy-

Het Schip van den Schrijver in groot gevaer.

ſtelen. Edoch onſe gheſwinde Water-leeuwen / ruckten en maeckten heel vaerdigh alle Schut-poorten toe / wanneer het Geſchut met geen minder perijkel als moeyelijckheydt en ſueren arbeydt in gebreghen / en vaſt verſeeckert hadden; andere peurden aen 't pompen / en manden met een wacheren over het water uyt / en ſoo verliep deſe droevige nacht.

De ſchrickelijkheyt der onſtuymige Waterbaren.

Doch des morgens woep het nae ons docht noch ſchrickelijcker als opt te vooren; de zee verhief hem langhs hoe meerder / en vloogh tot in de lucht / en donchere Wolcken / die met de Water-baren / t'eenemael ſcheenen vereenighd te zijn; ſchrickelijck was 't rontomme te ſien: van vooren quamen de Hemel-hooge Water-golven en de raſende winden ons beſtoocken / mahende een afgriſſelijck gelupt als donderſlagen / en toonden haer groote kracht; van achtere saghmen de ſteyle Klippen / Kotzen en lager Wal / daer rontom heen de verbarelijcke Brandingh / het woeden / ſtuyven / ſtooten en bonſen van de zee; de ſtoutſte van d'onſe kon doen zidderen en beven. Het hoogh opvliegende ſchuym der barningh / maeckten dat wy nauwelijcks de hoogſte Gebouwen der Stadt en toppen der Koochus-boomen konden ſien; van boven saghmen een donchere ſwarte lucht / en onder ons de vertooninge van het grouwſaem diep; ſomma / rontom niet anders dan de ſeechere doodt voor oogen: ſlingerde vreeſelijck / waer door wy vreeſden Stengen en Masten te verlieſen; doch eyndelijck kreghen onſe Matrooſen de Stengen / doch met geen kleyne moeyten / voorſichtigh neder / waer door noch meer dan te voren ſlingerden / doch waren nu diesgaende een wepnigh meer verſeechert / vreeſden oock voor 't Geſchut / dat het ſelve door dit ſlingeren / gaende mocht komen te geraecken / dies onſe Maets met ſterche talien dapper beſigh waren / om alles behoorelijck te verſeecheren: ſeer gelucksigh liep het af / dat in alle dit woelen van 't volck geen arm of beenen geplettert en gebroken wierden: want alles / uptgeſondert het Groff Canon / ſchier gaende gheraeckten / wat op den Overloop kon gevonden worden.

Verſcheyde Vaet-tuygen teghen de wal gebonſt en het volck geſneuvelt.

Wy ſagen op deſen dagh / dewijl de ſtorm continueerden / verſcheyde vaertuygen / Chaloepen en Boots van achter de Schepen / daer aen die met touwen vaſt gemaeckt waren / los raeckten / en door het geweldt der woedende Water-baren nae de Klippen en lager Wallen gebonſt / waer dat de ſommige wierden aen flenteren geſmeten / en de Matrooſen / daer in tot des ſelfs bewaringh geſchickt / deerelijck ſneuvelden / ſonder dat haer yemandt konde behulpigh zijn.

Het Schip 't Raet-huys werdt op de Klippen geſmeten.

Het Schip 't Raet-huys van Amſterdam, wiert van Touwen en anders afgeſmeten / en gantſch wonderlijck tuſſchen eenige Klippen door / tot in een Kil / en op de Kotzen gevaert / alwaer de voornaemſte kracht en brandingh der zee / door rontom leggende Klippen / ſcheen gebrolen te zijn / doch daer noch evenwel ſoo verbaerlijck op ſtiet / dat yeder een wenſchten / niet om het ſchip / maer het volck te ſalveeren; 't kreeg een loutere barſt / en door ſulcx datelijck ſoo veel waters in / dat in het nederſincken voort op kleyne Klippen en Kotzen quam te ruſten / en aldaer bleef ſitten: ſchietende ſchoot op ſchoot om hulp / doch te vergeefs; want niemandt by het ſelve konde komen.

Het Schip de Eraſmus wert over de Klippen gevoert, en wonderlijck behouden.

Het Schip de Eraſmus wierdt inſgelijcks van ſyn Ancker s afgebonſt / en tuſſchen de Kotzen door / over Coulangs klippigh uptſtekent Kil / gerucht / tot (door de wonderlijcke bewaringhe Godes) weder in 't diep geraeckten / en wepnigh beſchadight was. Het Schip 't Zee-paert geraeckten een en andermael / jae ten derdemael in de brandt / doch wierdt t'elckens weder-

wederom tijdelijck gebluſt: Dus hadden de Schepen niet alleen met de zee en winden/ maer oock met vier te ſtrijden / yeder een was in grooten noot: en warelijck hier was nu de geheele Macht der Nederlanders in groot gevaer; de Oorloghs-vloot wierdt met een totale ruine gedreyght / en 't volck inſonderheydt die te lande waren/ omme geheel en al/ ten ſpot van onſe vyanden / in haer geweldt en weetheydt te vervallen. Het bidden tot Godt om ſijne genade in deſen noot/ was dan het noodighſte / en oock het beſte dat hon werden gedaen: Dolgens 't oude ſpreeck-woordt / welcke ſeydt / Die niet kan bidden, moet varen op groote Water-ſtroomen. Dit leerden hier d'ondervindingh mede / want heel yverige en ernſtige gebeden quamen oock upt de onvolmaeckſte vooyt: te lande was men/ gedurende onſen grooten noot/ oock in de Kercke meermaels beſigh/ een yverigh gebedt ten Hemel-waerts upt te boeſemen. Durende deſe verſchrickelijcke ſtorm den gantſchen dagh tot in de naeſt-komende nacht / als wanneer de winden begonden af te nemen / de lucht te ſcheuren / en de zee van langer handt weer te ſtillen. Wy waren oock een van onſe Daer-tuygen quyt geraeckt / 't welck vol water zijnde geſlagen / weegh ſonck; een Matroos daer in zijnde / ſalveerden hem door het ſwemmen / het touw bekomende / raeckte noch aen ons boordt. Eyndelijck de Water-ſtroomen eenigermaten geſtilt zijnde/ hoortemen ſtraer met alle de Schepen bedt t'zeewaert en van de Wal / reparerende alles wat reddeloos was geworden: en vonden ons nu met herten en zielen al te mael verplicht / om Godt den Heere te dancken voor ſijne Vaderlijcke genade en goedertierenthey t / ſo wonderlijck aen onſe geheele Oorlogs-vloot betoont.

De geheele Vloot in het uyterſte gevaer;

die,de ſtorm afnemende, wonderlijck wert behouden.

Wy kregen nu oock het Raedt-huys weder van de Klippen af / hebbende ſes voet waters in: bereyden ons toen/ vermits de tijdt verliep / om na Cochin en Cranganor te vertrecken. Den Velt-heer/ en andere der voornaemſte Officieren/ geraeckten met de Landt-militie weder aen de Schepen. Den Capiteyn Burchart Kockx, benevens den Koopman G. Nyhof, wierden als Opper-hooſden / met een tamelijck garniſoen in Coulang ghelaten; en wy vertrecken met alle de Schepen op Kers-dagh noordtwaerts langhs de Kuſt van Indien, nae Cochin en Cranganor, quamen ter reede voor 't Coninckrijck Calicoulang ten Ancker/ daer het noodighſte zijnde verricht / peurden weer voort / en lieten alleen de Fluyt Elburgh alhier verblijven / die van het Hollandts Comptoor / de Peper in-nam / omme daer mede na Suratte een tochje te doen. Paſſeerden voorder heen; komende langhs de Cuſt van Malabar, 't Coninckrijck van Percatty oft Porca, 't welck voorby geraeckt zijnde / kreghen wel haeſt de voortreffelijcke ſtercke Stadt Cochin in 't geſicht / die wy des middaghs met de geheele Oorloghs-vloot voorby laveerden: lieten hier drie van onſe Schepen ten Ancker leggen / om de Portugeeſen haer Scheep-vaert te beletten / die nu van haer Wallen / Mueren en Coorens / alomme de vlaggen en vaendels luſtig lieten waeyen. Twee a drie kleyne Scheepjens lagen in de Rivier / en onder de Stadt ghehoort / als oock een Engels ſcheepje; doch wy toonden geen vyandtſchap / maer vervolghden onſe koers na 't Noorden.

't Schip het Raedt-huys geraekt weer van de Klippen.

Opperhooſden in Coulangh geordonneert.

De Vloot vertreckt. Calicoulang gepaſſeert, als oock het Koninckrijck Porca, en de Stadt Cochin.

Voort zeylende / quamen op den eerſten dagh van't Nieuwe-jaer 1662. op de Reede/ voor de Rivière van Cranganor, met alle de Schepen oordentelijck ten Ancker/ en lieten de vlaggen al te mael waeyen/ tot een betooninghe dat wy Nederlanders waren,

Ianuarius 1662. Komt met de Oorlogs-vloot op de Reede van Cranganor.

Cran-

De gheleghentheydt van het Portugaels Cranganor.

Cranganor lagh ontrent vijf mijlen benoorden de Stadt Cochin, ontrent een groot uur varens landewaert in / zijnde van dien kant van de groote Rivier bepaelt / en aen de Landt-zijde van een lustige blackte / tanchen / belden / en groene Landerijen voorsien. Het Malabaers Cranganor was in een seer vermaechelijcke Landt-streeck / met hooge Kokos en andere Boomen overschaduwt / niet verre van 't Portugaels Cranganor, doch herrewaert aen / en wat meer nae de zee-kant gelegen. De Stadt Cochin was de eenigste Zuypt / daer wy om dansten / doch die en was niet lichtelijck te bekomen / ook met geen kleyne macht rontom te beslupten / dies die van binnen niet wel de toevoer konden werden belet: evenwel hadden wy nu ter zuydt-kant de Stadt Coulang gewonnen / en die van 't Koninckrijck Calicoulang tot vrienden / soo dat onse vyanden de Stadt Cochin van die kant niet veel goets en konden verhoopen; dan van de Noort-zijde hon haer Cranganor dapper stijven / 't welck dan ook noodsaeckelijck / en voor al eerst dienste aengetast; om soo de Portugeesen in Cochin de passen af te snijden / langhs de welcke dat haer van Cananor, Goa, en andere plaetsen / volck en vyvres konde werden gesturt.

Den Zamorijn, Keyser der Malabaren, komt met den Koninck van Cranganor, en sommige Vorsten van Chalichut, in de vloot:

Dan stonden aen quam hier de Samorijn of Keyser van Malabaren, met den Koninck van 't Malabaers Cranganor, en andere swarte Prinsen en Vorsten van dese Gewesten / met haer ghevolgh / onsen Opper-Admirael en Veldt-heer R. van Goens, te midden in onse Oorlooghs-vloot aen boort besoecken en te verwellekomen: Alsoo dese Vorsten haer vyanden van de Portugeesen, en vrienden van d'onse / als in vorige Jaren / verklaerden te zijn; beloovende onsen Veldt-heer / als hy met sijn Leger was te Lande geraeckt / de bequaemste wegen te sullen wijsen / om van de Lant-zijde voerdigh dit vyandelijck Cranganor te bespringen / ons volck met goede verversingh / spijs en fruyten / abondantelijck te besorgen / en ook ons Leger met

des selfs verrichtinge.

een kloecke macht Nairos by te staen; wenschende onsen Veldt-heer / in 't aenvaerden / en het beslupt van desen / en andere goede beloften en presentatien / veel gelucks / en een voorspoedige victorie; ten eynde / op dat met zegen over onse vyanden mochten triumpheren; die haer / volgens hun voorgeven / noch dagelijcks veel verdriet / schaden / en vilanye quamen te betoonen: op dit alles / wierdt wederom van den Veldt-heer aen den Samorijn, en d'andere Vorsten van Malabar, onse goedt-gunstighevdt belooft. Ook dat men haer voor 't gewelt der Portugeesen verhoopten / soo veel doenelijck was / te beschermen: Daer op dese groote Personagien wederom van den Veldt-heer / en uyt de Vloot / na Landt vertrocken / te meer voldaen / dewyl sy met negen schooten uyt Oyof Canon wierden vereert.

Dan stonden aen waren onse kloeckmoedighe Nederlanders wederom klaer / om op dese Malabarisse Kust / aen de Noordt-zijde van de Rivier van Cranganor, aen Landt te springen / om de Portugeesen te gaen besoecken.

De Hollanders Landen in 't Landt des Zamorijns.

Den tweeden Januarius / ruckten onsen Veldt-heer alle de macht weder by malhander; lande / en verdeelden het Leger andermael / in een voor / midden en achter vleugel / die wederom als voor-Coulang wierden gecommandeert / en van de selve Hoofden bestiert. Terstont begon de Marsch van strant / onder schaduw-gevende Kolms Boomen / te landewaert heen / door 't Malabaers Cranganor; en trocken / nae dat heel vriendelijck van den Samorijn, den Coninck / en andere Vorsten waren verwellekomt / in 't gesicht des selfs /

en

DOOP CEREMONIEN

en duysende menschen/ voorby het Koninchlijck Palleys/ en andere der voornaemste Gebouwen van Cranganor, tot dat op een open veldt en groote vlachten geraeckten/ daer in het gesicht van hare vyanden/ de Portugeesen, niet verre van de Mueren en Wallen van het vyandelijck Cranganor, sich tegens den avondt ter neder sloegen.

Belegeren het vyandelijck Cranganor.

Mijns belangende/ ick was tegenwoordigh/ door ordre van den Chirurgijn Majoor van 't Leger/ van het Schip de Roode Leeuw, op dat van den Veldt-heer de Musschaet Boom, met mijn kist en goederen over gescheept/ om aldaer de opper-Chirurgijns plaets waer te nemen; doch nauwelijcks was ons Leger in 't Koninckrijck Cranganor te lande gerucht/ of ick kreegh ordre van daer/ my straeks van 't boort/ en derrewaerts heen te begeven/ met al wat noodsaeckelijck was/ om aldaer mijn dienst behoorlijck waer te nemen. Om sulcks dan naer te komen/ tradt ick van stonden aen in een gemande Barck/ waer mede wy straeks van 't boort afstaeckten/ komende geen quartier uurs tijdt bekomen/ om my van 't noodighste voor een landt-tochje/ van ruym twee Maenden/ een weynigh te versien: van landt quam weder een opper-Chirurgijn in mijn plaets aen boort/ om aldaer soo langh mijn bedieninge waer te nemen.

Den Schryver wert in 't Leger ontboden;

des selfs schielijcke landt-tocht.

Wy begaven ons dan dus haestigh/ en tegens den avondt van 't boort/ en quamen ontrent een uere na 't onder gaen des Sons/ uyt zee/ tot in de mondt der groote Riviere van Cranganor, die wy met kout/ doch heldere Maen-schijn weder/ op-voeren/ doch soo stil als 't mogelijck was/ uyt vreese voor 't Portugaels vaer-tuygh/ die noch uyt Cochin in Cranganor alles brachten/ wat noodigh oordeelden/ en missen konden; en dienvolgens ons alhier lichtelijck hadden konnen vermeesteren: quamen dus tegens stroom/ en al sachjens voort geroeyt/ ontrent midder-nacht tot aen de Water-plaets/ daer de onse alle nootsaeklijckheden van de Vloot te lande brachten; vermits hier niet verre van daen het Hollandts Leger lagh. Dus uyt de Barck/ die aenstondts wederom t' zeewaert voer/ aen landt gestapt zijnde/ wisten wy niet waer henen ons te begeven/ dewijl hier niemant van kennis vonden; doch eyndelijck/ hebbende eenen goeden Boom gekooren/ sochten wy ons in de groente/ tot dat den morgen-stondt begon te komen/ onder de selve neder te voegen; doch hoorende een party volcks/ niet wetende vriendt of vyandt te zijn/ die herrewaerts aen gemadert quamen/ bevonden wy die straeks den Heer Commandeur Adriaen Root-haes, met ontrent 25. Soldaten te zijn; die/ siende een vaer-tuygh/ 't welck langhs d'over-wal Stadt-waert door de Rivier voorby de Water-plaets passeerde/ aen sijn Soldaten ordre gaf om op 't selve los te vyanden/ 't welck geschiede; doch quam een arm Soldaet in dese actie sijn roer te springen/ daer van de stucken ons om de ooren vlogen/ dies hy drie vingeren en een gedeelte van sijn rechterhandt verloor; straeks riepmen lupt-heels om Chirurgijns/ daer op ick voort/ en noch twee andere te voorschijn quamen/ verbonden hem/ bygebreck van haer ssen/ in de Maen-schijn/ en lieten hem onder den blauwen Hemel/ en 't groen geboomt/ in 't lustigh veldt/ ter neder leggen/ daer sy de nacht/ by gebreck van huys-vestingh/ was genoodsaeckt over te brengen. Wy trocken als doen na midder-nacht met ons drie Chirurgijns door velden/ bosschagie en veel kreupel-ruyghte/ na 't Hollandts Leger/ tot in het Quartier van den Heer Commandeur Ysbrandt Godskens quamen/

en komst in 't Leger.

Rescontre met den vyandt.

die alreedts / volgens sijne gewoonelijcke dapper en edelmoedigheydt / tot dicht onder de Mueren en Wallen van Cranganor vonden geavanceert te zijn / en nu in 't blacke veldt / den dageraedt en een goedt succes verwachten. Hier komende / kooſen als d'andere / de ruſt-plaets / in 't lange bedoude natte gras / daer ons het groene veldt tot een leger-ſtee / den blaeuwen Hemel tot dechſel / en de ellebogen tot hooft-kuſſens dienden / leden groote honde / en wierden van den douw geheel door nat; inwoegen de vaerck ons hier niet veel en quelden.

Verhael der belegeringh van Cranganor.

's Morgens vroegh / wanneer den lieffelijcken dageraet begon / ſoo hoorde men binnen de ſtercke veſtingh Cranganor, de klocke luyden / alſoo de Portugeeſen alle morgens / en voornamentlijck nu de Miſ / en ordinare Godts-dienſt quamen te behertigen; wy ſagen nu hoe naby de wallen van Cranganor genadert waren: van ſtonden aen hoordemen toen / ſelfs noch eer de lieve Son van uyt den blonden en gulden Horiſont te voorſchijn quam / een groot getal van onſe Trommelen en Trompetten / als ooch de Hoorens / Schalmayen en Flupten der Cingaleſen, alom heen raſen / malkende door malkanderen een ſeer aengenaem en wonderlijck gelupdt: en daer op klonck een morgen groet / van menighte Muſquetten van weder-zijts: daer by de Portugeeſen haer grof Canon ooch luſtigh lieten hooren; alles ſcheen binnen de Stadt in rep en roer te zijn. De onſe waren / gelijck geſeydt is / tot niet verre van Cranganors hooge mueren geavanceert; dan alhier ging het d'onſe verre buyten haer giſſingh / meenende ſlechts met een aenloop en korte furie / meeſter van deſe plaets te worden; dan vonden het rontom ſoo verſterckt en vaſt gemaeckt / dat / omme dit Cranganor onder bedwangh te krijgen / tot een formeele belegeringh moſt werden gereſolveert. Daerdigh brachtmen dan tot dien eynde / het grof Geſchut / ſpere en metale Muerbreckers / Mortiers / Bomben / Stinck-potten / Handt-granaten / Krupdt / Kogels / en andere Krijghs-gereetſchap / uyt de Oorloghs-vloot aen lant / daer de Matroſen werck aen vonden; nacht en dagh ginghen arbeydt voort; ſchoppen en ſpaeden quamen hier wel te pas / omme d'afſtydingh / Loop-graven / Approchien en Battarpen te maken. In 't kort / bevonden dit oude Cranganor ſoo ſterck en vaſt / en des ſelfs mueren en wallen met volck derfoegen voorſien / dat genoeghſaem machtigh ſcheen / om tegen ons een lange beleringh te verdueren.

Avontuer en wedervaren des Schrijvers.

Ons aengaende / wy peurden in deſen achten-ſtont met onſe drie Chirurgijns door het groene veldt / en langhs de buyte-mueren der Stadt / hoewel de Portugeeſen met grof Canon en Muſquetten / dickmaels na ons ſchooten / nae het Quartier van onſen Veldt-heer / om daer den Chirurgijn Majoor van 't Leger op te ſoecken / die wy in 't blacke veldt / ruym hondert Roeden van Cranganor, beſich vonden / met het verordineren van een groot Hoſpitael / om daer de gequetſten en ſiecken in waer te nemen; 't welck door de vlijtige Cingaleſen, van Riet / Bamboeſen / en Adap of Palm-tacken / heel vaerdigh wierdt toegeſtelt; alſoo rontomme de Stadt niet anders dan blacke velden / aen d'eene / en de groote Rivier aen d'andere hant / ſonder eenige Hupſen / Tenten / of Hutten / tot lyf-bergingh wierden geſien. Den gemelden Chirurgijn Majoor van d'Oorloghs-vloot en 't Leger / was Nicolaes Henry Darlycour genaemt / uyt Piccardyen in Vranckrijck van geboorte; hebbende wel ontrent 17. of 18. Jaren de Oorlogen / ſoo in Vranckrijck,

rijck, Nederlant, als ooch hier in Ooſt-Indiën, tegen de Portugeſen gevolght; zijnde ongemeen ſchrander / geſwint en gauw / in alle ſijn actien: doch inſonderheyt in de Gences- en Heel-konſt / daer in hy groote ervarentheyt betoonde. Deſen nu commandeerde (upt den naem en oyder van den Veltheer) alle de opper- en onder-Chirurgijns van d'Oorlogs-vloot / daer 't hem beliefden / en noodigh docht. Wy by hem gekomen zijnde / belaſten ons yder ſijn plicht behoorlijck waer te nemen; en dat wy Chyrurgijns / (namentlijck eenen Abraham Boudarts, van Zeelant, en ick) in deſe Belegering / ons in het Quartier van den Heer Commandeur Godskens hadden te ſchicken: om op deſſelfs Brigade, of Regiment / te paſſen; en de gequetſten / aldaer bekomende / ſtracks behoorlijck te verbinden; en dan met de eerſte gelegentheyt / die nae dit Hoſpitael hem toe te ſtueren. Dees oyder bekomen hebbende / namen ons afſcheyt; en trocken van ſtonden aen wederom / langs de Muuren en Wallen van Cranganor, niet ſonder perijckel: tot dat andermael in het Quartier van den dapperen Godskens quamen; daer wy / ter zijde onſe Loop-graven / in het open veldt / dicht onder de Stadt ons neder-ſloegen. Maeckten een Hutjen van Tacken / en rupgten van Boomen: en boven met Palm / of Kokus-bladeren / toegedeckt; yder kan dencken / wat ſchoon gebouw dat dit was: immers / 't kon nijgen en bupgen / trots de beleefſte Hovelingen van Aſia; evenwel dienden het ons tot ſchupling / om 's nachts de ſtrenge koude / en overvloedige dauw / en 's daegs de geweldige hitte (die waerelijck groot was) eenigher maten te ontgaen; daer wy ons nu over dagh ter woon / en 's nachts ter ruſt begaven.

Nader Belegering van het vyandelijck Cranganor.

Ondertuſſchen wierden nu in het onſe / als ooch in d'andere Quartieren van 't Leger / met een wackeren vlijt en luſtigen yver / de Circumvalatien opgewoyen / Batterpen gemaeckt / de Trencheen geopent / en met ſchupnlopende Loop-graven geavanceert / te Lant rontom de Stadt beſlooten / het Volck in alle de Wercken fraey verdeelt / de Batterpen met Schanskoyven / Blinden / Stoym-palen / Affuyten / en ſwaer Geſchut: ooch met Moyrtieren / Bomben / Granaten / enz. wel voorſien. De lichtſte Schepen onſer Vloot kregen oyder / om in de Riviere van Cranganor, ſoo hoogh als doenelijck was / te koyten: om ſoo de Vpanden gevoegelijck alle toevoer te water af te ſnijden. De Barcken / Boots / en Sloepen / brachten ooch nacht en dagh / al wat nootſaeckelijck tot de Belegeringh dienden / upt de Vloot aen Lant. Daerdigh waren de Batterpen voltopt en opgemaeckt: beginnende met ons grof Canon en Moyrtieren / op Wallen / Torens / Vpſen en Kercken van Cranganor te bonſen. De Vaendelen ſtonden oydentelijck / in het geſicht des Vpants / op onſe Voyſtweringen te pronken. Ondertuſſchen ſochten de Portugeſen, door hun yverigh canonneren / alles te beletten.

De Veſting ſterck beſchooten.

Tot dus verre zijnde geavanceert / gingh alles wel: dan vonden ons nu niet wepnigh om Proviande bekommert. Den Samorijn, en andere Voyſten van 't Malabaers Cranganor, en die van Calichut, herwaerts aen gekomen zijnde / om deſe Belegeringh t'obſerveeren / hadden den Veltheer in het begin belooft / ons Leger met Victalie / Fruyten / en goede ververſſinge / rijckelijck te voorſien: dan vielen tot dus verre nu door de mandt / dat niemant / van alle haer Onderdanen / met iets te voorſchijn quamen / om

Gebrek van Levens-middelen in het Leger;

sulcks / voor goede betalinge / te verhandelen ; en ons volck in het landen weynigh voorraets hebbende mede genomen / soo was nu alhier den honger her meeste kruys. En seecker / noyt en heb ick / in al mijn Reysen / meer den honger gevoelt / als in de vier of vijf eerste dagen / dat alhier waren gelandt. Ick hadde van boordt wel geldt / maer spijs aengaende / niet meer als drie of vier Batavische Bisschuyten mede genomen / met een weynigh Kaes ; doch dese voorraet was haest geconsumeert / en hier ter werelt niets te bekomen : dies hing de leege maegh dapper scheef en slincks. Ick had wel een Ducaton / of meer / voor wat vermuft / droogh / en hart Scheepsbroot willen geven : doch 't was 'er niet. Wy peurden des middernachts (dewijl by daegh niet dorsten van onse plaets af-wijcken) na strant : daer ick (de Boot van ons Schip gevonden hebbende) soo veel verrichte / dat ons volck het overigh gedeelte van mijn Hollandse Kaes / dien ick van Batavia mede nam / my des anderen daeghs ter handt beschickten / met wat hart Scheeps-broot. Ick verwachten ook een partye Batavische Bisschuyt / dan dit was mis : want mijn Slaef / een kleyne swarte Choromandelse Jongen van Negapatnam, dien ick / om op mijn Goederen te passen / aen boort gelaten hadde / had in mijn af-zijn / d'andere kleyne Slaven van den Veltheer / de jonge van Goens, den jongen Heer Piedt, en van andere Grooten / te gast genoodt : hebbende alles / wat ick voor een siecken of behoeftigen dagh bewaerden / wel fijntjens met malkanderen geincorporeert ; uyt vreese (gelijck hy naderhant wist te seggen) dat de selve soude bedorven hebben ; soo dat ick toen moest bekennen / dat mijn trouwen oppasser heel voorsichtigh was geweest. Doch de hongers-noot in het Leger duerden niet langh : want onsen Veltheer (die selfs heel spaersaem deelden) gaf wel haest order / Vleesch / Speck / Rijs / Broot / en andere Levens-middelen voor het Leger / uyt de Schepen aen Landt te brengen ; dus raeckten Leyden ontset. Den Zamorijn, mitsgaders d'andere Vorsten / oock diesaengaende zijnde vermaent / gaven haer Onderdanen de schult : seggende / dat die niet dorsten in 't Leger komen / uyt vreese voor eenigh quaet ; doch souden tot sulcks haer pogen aen te moedigen. Onderwijl konden en mochten de onse in het Malabaers Cranganor vryelijck komen / om daer te koopen al wat hun gading was. De Nairos wierden oock alreets vergadert / en stonden wel haest ons by te komen : om onser / in dese Belegeringh / tegens de Portugesen te assisteeren.

Daer in den Veldtheer voorsiet.

Dit hielp soo veel als 't kon : doch gingen de onse nu met haer Wercken lustigh voort : men bonsden van onse Batteryen / met halve Cartouwen op Cranganor. De Portugesen dorsten het hooft niet buyten steecken / of kregen uyt onse Loop-graven / door de Musquettiers / een meenighte van kleyne Roegelen / tot een groetenis en vereeringh ; die wederom / met een vinnigh schieten uyt grof Canon / Musquetten en Vuur-roers / d'onse quamen te bejegenen. Hun Roegels / en ysere Donder-klooten / snorden en vlogen dagelijcks voorby ons henen. Wy naderden alle nachten met schuynslopende Loop-graven / de Stadt ; tot dat ons soo dichte by vonden geavanceert te zijn / dat de Portugesen (versmadelijck tot ons roepende) konden verstaen. Toen wederom andere Batteryen dichter aen Cranganor opgeworpen hebbende / planten aldaer het grof Canon ; en schooten / insonderheyt 's morgens vroegh / en tegens den avont / heftigh op de Stadt. De

Avancement der onsen voor Cranganor.

Mor-

Mortieren braeckten grouwelijck Donder-klooten en Steenen; het welck geen kleyne alteratie (benevens den brant/ neder-storting van Daecken/ en 't sneuvelen van verscheyde Portugesen) in Cranganor causeerden.

De Mortieren braecken sware Bomben en Steenen.

Daer en tegen vielen onse vyanden alle avonden/ ontrent een half uur nae Sons ondergang/ furieus tot ons uyt: toonende waerlijck brave Soldaten te zijn; stelden haer aen/ als of ons t'eenemael wilden vernielen; poogende al charseerende/ met een geswinde kloeckmoedigheyt/ door onse Loop-graven en Wercken heen te breecken; doch alles alleenlijck maer op ons Quartier/ en niet op de Brigades van den Veltheer en Commandeur Roothaes; schietende soo geweldigh op ons/ als of 't Koegels hagelde: waer door veel dooden/ en sware gequetsten kregen; de laetste verbonden wy onder den blauwen Hemel/ op 't open velt/ by de kaers/ soo bequaem als 't doenelijck was/ in 't grootste gevaer des werelts: dewijl de koegels niet weynigh ons om de ooren snorden. Voorts lieten wy door de Ceilonse Lascarijns (die daer toe waren geordineert) de gewonde nae 't Hospitael af-brengen: terwijl de onse/ met dappere tegenstant/ de uytvallende Portugesen quamen te steuyten; doch lieten die somwijl met voordacht/ tot na by onse Batteryen en Trencheen naderen: daer de vyanden soo hevigh dan wierden gestut/ en uyt ons grof Canon/ met Schroot geladen/ begroet/ dat meermaels/ met een groot verlies/ haer datelijck waren genootsaeckt in Cranganor te salveeren.

Des vyants kloekmoedigen tegenweer.

Doen furieuse uytvallen, doch worden t'elckens wederom binnen gedreven.

De Belegeraers bekomen veel dooden, en sware gequetsten.

Dus vielen de Portugesen, Mustijcen, Tocpassen, enz. gedurende dese Belegering/ meest alle avonden tot ons uyt; doch hoe furieus/ hevigh en bloedigh dese rescontres waren/ joegen haer evenwel t'elckens wederom binnen; en vele wierden ter neder gevelt.

Onderwijl quamen oock nu tot onser hulp (van wegen den Zamorijn, en Coning van Cranganor) een goet getal swarte/ naeckt-lopende/ doch gewapende Nairos, in het Leger: met Roers/ Zeep-messen/ Rondassen/ en loutere blancke Zabels voorsien; doch d'eerste Wapenen scheenen bequaemst te zijn/ om als noch tegens de Belegerde te gebruycken. Sy stonden oock in de Loop-graven/ op haer manier/ wel louter hun poos te roer; doch alleenlijck maer by daegh/ voor weynigh uren/ als om de geweldige hitte/ wel 't minst van wederzijts wierde geschooten. In 't lossen/ vlogen hun Koegels meest in de ruyme lucht: niet mickende/ waer/ of op wien dat schooten; maer 't hooft omdraeyende/ gaven dus vuur. De andere Wapenen wierden veel spoediger by haer gebruyckt; doch scheen 't haer als noch geen rechten ernst te zijn: want weten als dan (gelijck wy te voren hebben geseyt/ en oock ondervonden) vry groote proeven/ en klare blijcken van dapperheyt te geven.

Den Zamorijn send sijn naeckte gewapende Nairos, tot bystant der Nederlanders, in 't Leger.

Hunne Krijghsactien.

Nu wiert ick uyt ons Quartier/ in de Brigade van den Veltheer/ by den Chyrurgijn Majoor ontboden/ om de gequetste (waer van 't getal seer toenam) in 't Hospitael behoorlijck van mijn konst te dienen; daer op ick my aenstonts derwaerts heen begaf. Voorts order ontfangende/ met ons drie Chyrurgijns/ om yder een derden gedeelte van de gequetsten/ die aldaer waren gebracht/ en noch stonden te komen/ waer te nemen; het welck aenvingen: en nam ons werck dagelijcks toe. Onderwijl naderden onse kloeckmoedige Batavieren, met hare schuyns-loopende Trencheen/ Borstweeren en Batteryen/ tot onder de Wallen en Muuren/ en 't Conterscherp/

Den Schrijver wort in de Brigade van den Veltheer, en by de gequetsten ontboden, en geordineert.

het welck de Portugeesen ontrent de Rivier-kant hadden gemaeckt / waer binnen dat Hollandtse over-loopers waren / die soo verbastert / als wijpl en ontrouw in voorige Jaren van hare Landt-saten af / en by den Portugeesen over-geloopen waren; die fielen schooten heel vinnigh op d'onse / scholden / riepen / en spoogen versmadelijck dupsende van laster-woorden op ons upt: roepende onder anderen / dat sy daer binnen dagelijcks besigh waren / om een groot getal galgen op te reghten / om ons daer aen op te knoopen / en veel diergelijcke lasteringen en grillen meer. Het stercke Cranganor veertien dagen aldus belegert zijnde / en met geweldt beschooten / soo liet den Veldt-heer door een Trompetter de Stadt op-eysschen: dan kreegh ten antwoordt: dat sy Portugeesen, daer toe noch niet en konden verstaen ofte resolveeren / en daer toe noch te veel bloedts in de aderen hadden / om haer Heer en Meester / den Koninck van Portugael, soo ontrouw te zijn / en te veel moedts / om soo laf-hertigh / het Cranganor in onse handen te laten vallen: waer op van stonden aen wederom heftigh op malhanderen wierdt geschooten.

Hollanders tot den vyant overgeloopen, hare schoode vyleynie.

Den Veldtheer doet het vyandelijck Cranganor opeysschen.

Antwoordt des vyants.

Doch dit slanckeeren en duerde niet langh: want op den naest-komenden dagh / des Sondaghs den 15. January 's morgens / als de klocken in Cranganor klepten en kloncken / om volgens de gewoonten / in de Kerken Misse te doen: soo besloot onsen Veldt-heer wat te raecken; want de moedt van ons volck was veel te groot / den tijdt te lanck / en het Cranganor al te klepn / omme niet aenstondts tot een storm te resolveeren: Langer alhier in dit open veldt te leggen / stondt niemandt aen. De Portugeesen schooten nu / vermidts het upptermaten heet / stil / en daer benevens Rereh-tijdt was / heel wepnig: en hielden wp ons oock van gelycken stil / tot tegens de middagh / wanneer d'onse gereet en vaerdigh stonden / om een storm op Cranganor te doen. Ons volck lieten alle haer vaendelen / omme den vpandt te abuseren / ter gestelder plaets / op de Borst-weeren en Batterpen staen / en trocken in grooter stilhept daer henen; alwaer door een Swart / alhier gebooren / hun aengedient was / het Cranganor swachst te zijn: 't Gebedt wierdt in de Loop-graven / achter een heuvel / onder de menighte / door den Predikant Philippus Baldeus gedaen; strachs wierdt toen op 't zepn van een grof Canon / geheel op d'andere kant / een loosen allarm en loutere Wapen-kreet gemaeckt / om soo de vpanden derrewaerts henen te locken.

Resolutie om te stormen.

Het Cranganor hevig bestormt.

Toen ter gestemder plaetse 't Geselschut gelost zijnde / stoven de onse onder 't faveur des roochs / met een louter geschreeuw / val aen / val aen / reeht op des vpandts werchen los / vloogen als katten het Bol-werch op; doch vonden aldaer soo vinnige tegenstandt / dat lichtelijck wederom hadden moeten te rugge depusen. De Handt-granaten / Vuer-potten / en Kogels der Portugeesen, en de vigoreuse defentie van de Mustijce Nairos, en toepassen / gaven de onse genoegh te doen: Doch met geen minder furie / en het inwerpen van een menighte Handt-granaten / kregen d'onse rupmte / en dzongen door vuer / vlam / rooch / wapenen / en het geweldt des vpandts soo vaerdigh in / dat over het Bol-werch heen / en binnen geraeckten; doch stelden haer daer de vpanden wederom schzap: andermael was de furie heet en heftigh. Den Capiteyn Moor Urbano Fialho Pereira, 't Hooft der Portugeesen, en Gouverneur van dit Cranganor, toonden soo lange syn dap-

Kloeckmoedige wederstandt der Portugeesen.

Dapperheyt van den Commandant Urbano Fialho Pereira.

dappere edelmoedigheydt en getrouwigheydt vooꝛ ſijn Koningh / dat hy met quetſuren overladen / eyndelijck nederſtoꝛten. Strachs namen toen alle d'andere tegen-ſtrevers de vlucht / haer retirerende in de groote Kerck der Jeſuiten; verſoechende Bon Quartier, dat men haer dateliyck gaf. De vooꝛnaemſte quamen toen ſtrachs met een witte vlagh / tot den Veldt-heer uyt / verſochten en kregen beter conditien / dan ſy (van wegens haer te laet en hertneckigh tegenſtreven) hadden verwacht; trocken daer op met vꝛouwen en kinderen uyt Cranganor. Des Koninchs ſoldaten meendemen / dat op haer verſoeck / nae Europa ſoude werden gevoert; d'andere wierden eer langh met onſe ſchepen na Goa geſonden / daer ſy by hare Landt-ſaten / hun quade reſcontres in Ooſt-Indiën, tegen de Nederlanders, en het verlies in deſen oꝛlogh / ſomwijl genootſaeckt waren te overdencken. Den vyant beſwijcke.

Cranganor door de Nederlanders gewonnen.

Dit ſtoꝛmen ſtondt den vyandt ſeer duer: de Portugeeſen verlooren ontrent hondert en negentigh blanche koppen / groot getal Nairos, Slaven en Dienaers: geen kleyn gedeelten bevondt men noch evenwel / dat over de groote Rivier van Cranganor waren geſappeert / die ſich binnen de Stadt Cochin begaven: daer deſe tydinge van hun wedervaren / de Portugeeſen niet al te wel in de ooren klonck. Dooden des vyandts.

Aen onſe hant dobbelde men niet mis: want ontrent tſeventigh dooden wierden getelt / daer onder ervaren Officieren / en kloecke Helden: al de geſneuvelde wierden beklaeght / en in Cranganor begraven. Ons belangende / hadden ſelfs deſe bloedige furie van het begin / tot dat den vyandt begon te wijcken / aengeſien; doch kregen doen wel haeſt de handen vol werck / en ontrent tachtentigh ſ'ware gequetſten onder handen; ſommige quamen / om eerſt verbonden vooꝛden / ſelfs tot ons genadert / en d'andere wierden dooꝛ de vlytige Cingaleſen ons toegebꝛacht. Hier hooꝛden wy nu een jammerlijck geklerm van ſoo veel ellendige menſchen / die lagen te wentelen in haer bloedt / en ons biddende bynа met gevouwen handen / pder om eerſt verbonden te zijn: doch de beſcheydenthey dt / gaf de meeſt bloedende / en de ſ'waerſte / by deſe gelegenthey dt / de eerſte plaets. De vooꝛnaemſte Capitepnen / Luptenants / en veel mindere Officieren / waren gequetſt / en ſommige doodelijck gewont / en veel Soldaten en Boots-geſellen deerelijck dooꝛ de Handt-granaten gebꝛant: ſommige hadden een handt / arm / of been verlooren; andere vonden wy het hooft / de boꝛſt / buyck / of andere ledematen met koegels dooꝛ-booꝛt. Somma / hadden genoegh te doen / om alle deeꝛ arme menſchen behooꝛlijck waer te nemen / en wel te beſoꝛgen; alles dienden nu met een geſwinde vaerdigheydt / en goede verſeeckerthey dt te geſchieden: In welcke beſighey dt / dat wy den geheelen nacht / en noch dꝛie geheele etmaelen boven dien / ſonder ruſten of ſlapen / overbꝛachten: want konden alle de gequetſten / die ontrent hondert en veertigh in getale beliepen / (volgens gupting van onſe gewiſſe) niet helpen / of moſten geduerigh nacht en dagh beſich zijn. Ons Hoſpitael / 't welck geduerende de belegeringh / in het open veldt gemaeckt was / viel te kleyn / de helft van de gequetſten konden nauwelijcks plaets bekomen; de andere lagen in 't veldt / en moſten veel konde / kommer en ongemack uytſtaen; doch wy van ſtonden aen daer in vooꝛſiende / kregen een van de grootſte Hooft-kercken / die tot ſeven in 't getal in Cranganor wierden gevonden / tot wooninge vooꝛ ons en het gequetſte volck; daer heen de ſelve dan van ſtonden aen dooꝛ de Ceilonſe Geſneuvelde Nederlanders, en veel gequetſten in deſe furie bekomen; hoedanigh die worden gehandelt.

Las-

Lascarijns wierden gedragen / of kommende gaen / de wandeling namen. Wy lieten ooch soo veel Kadels, of Leger-steden der Portugesen, in Cranganor opsoecken / als hier noodsaeckelijch waren: op welcke wy geruetste / in lange ryen beneffens malkander / ordentelijck quamen te voegen. Doch was de Kercke / alhoewel ruym en groot / ons noch te kleyn; maer namen de menighvuldige Vertrechen / en Cellen der Geestelijchen / te baet. Stelden ooch Hollantse Kocks en Bootsgesellen / tot Siecke-baers te werck: om dees arme lijders in haer ongelegenthept te accommodeeren. Maeckten onse Chyrurgijns Winckel en Apotheeck / voor't Altaer / daer de Portugaelse Priesters de Misse plachten te doen. Somma / stelden alle doenelijcke middelen te werck / om onse gewonde Patriotten wel te doen / en / soo veel mogelijch / wederom in haer vorige gesonthept te herstellen. Kregen ooch noch twee Chyrurgijns tot onser hulp: want konden het aldus nacht en dagh niet langer gaende houden.

Danck-dagh der Nederlanders, wegens hare Victorie.

Dit kleyn / doch sterck en out Cranganor, in onse handen nu zijnde gevallen: soo hielt men alhier / en ooch op de Oorloogs-vloot / een algemeene Danck- en Bede-dagh; en wiert in een der Hooft-kercken van Cranganor, de Danck-predicatie door den beroemden Predicant Philippus Baldeus gedaen; en Godt den Heer voor sijn Vaderlijcke beschermingh / in de stormen voor Coulang, 't veroveren deser plaets / en voorder betooninge van sijn hulp en goedertierenheyt t'onswaerts / ernstelijch gedanckt / geloofd / gepresen / en groot gemaeckt.

Het tiende Hooft-stuck.

Den *Zamorijn*, en den Koningh van *Cranganor*, met een gevolgh van Swarte Princen en Grooten, komen in het veroverde *Cranganor*. Desselfs verrichting, en wedervaren. De Vesting versterckt. Een Overlooper gehangen, en twee gepardonneert. Optocht der *Nederlanders* uyt *Cranganor*, nae *Cochin*. De Sterckte *Nieuw Orangie* gesticht. De Stadt beschooten. De Schrijver komt uyt *Cranganor* in de Oorlogs-vloot. Landt wederom met het Leger ten zuyden, *Cochin*. De *Nederlanders* worden seer vriendelijck van den Koning des Lants ontfangen. De Marsch van dit kleyn Heyrleger, nae de sterckc Stadt *Cochin*. Rust-plaetsen. Avontuerlijcke bejegeninghen. De *Hollanders* komen tot onder de Muuren der Stadt. Hun optogt tegens het vyandelijck Leger. Hevigh gevecht. Des Vyandts nederlaeg. Het Koninckliycke Paleys verovert. De Koningin gevangen. Hare gestaltenis.

Den Zamorijn, of Keyser van Calichut, komt met sijn onder-hebbende Koningen

OP den 18. van Januarius, 1662. quam den Zamorijn van Calichut, met noch eenige andere byzyne Vorsten van dese Gewesten / als ooch den Koning van 't Malabaers Cranganor, oder met veel Staethouwers verselt / in het verovert Cranganor: om den Heltheer / over desselfs Victorie / te congratuleeren / en veel geluck te wenschen; die haer onder

het

het rontom los-branden van 't grof Canon / gantsch heerlijck / en seer vrolijck ontfing: haer latende al de voortreffelijckheden van Cranganor besien / die / alhoewel out / echter aenmerckens waerdigh waren. Wy sullen hier nae van alles een weynigh spreecken / van 't gene wy hier en elders hebben geremarqueert / wanneer een kleyne beschrijvinge deser Landen sullen doen. De Malabarisse Vorsten toonden haer seer verwondert / doch voornamentlijck / als den Veltheer met haer tot in de groote Kerck (ons Hospitael) aenquam: daer sy ons by soo veel Swarte gequetsten besigh vonden; die sy nu met geen kleyne verbaesthept (immers nae 't scheen) sagen verbinden: aenschouwende / hoe verschrickelijck dat de sommige waren gewondt. De mededogenthept scheen alhier in haer uyt te munten / en de verwonderingh groot te zijn: te meer / dewijl sy Vorsten / gedurende dese Belegering / noch in het stormen niet een eenigh man der Nairos hadden verlooren; want in de laetste Furie waren geen swarte Nairos tegenwoordig geweest / dewijl onsen Veltheer de selve doenmaels met voordacht niet liet verwittigen / dat men een storm op Cranganor meende te doen: want hy betrouwden hem op de Malabaren noch niet seer veel: die lichtelijck door een Overloper / van de Rivier-kant / de Portugesen ons voorneem hadden bekent gemaeckt. Den Veltheer vroegh dan nu aen de Vorsten / Hoe dat haer Nairos voeren? en hoe veel dooden en gequetsten onder de hare wierden getelt? Hier stonden sy als beteutelt / en seer bedeest / niet wetende wat op sulcks ten antwoort souden geven: want hadden belooft / de onse voor Cranganor (soo veel doenlijck) t'assisteeren; doch sy brachten tot haer verschooninge voort: Dat het haer leet was, dat sy van des Veltheers voorneem niet en hadden geweten, als Cranganor wierde bestormt; anders, de Nairos hadden voorseecker oock haer beste betoont. Daer op den Veltheer (hem willende dienen van hare meedogenthept) den Zamorijn, en d'andere Vorsten / dees of diergelijcke woorden in 't oor beet / seggende: Hoog-beroemde Vorsten! siet hier leggen nu dese bedroefde Menschen, die soo veel bloet gestort, haer vinden in dees bedroefde stant: en zijn (gelijk ghy bevint) met sware quetsuren overladen; ja die, om de oude Vyanden van uw, en ons, te verdrijven, haer lijf en leven dus hebben in gevaer gestelt. Geliefje nu (volgens uwe geloften) haer gunstigh in desen noot by te staen, soo stuert hier van de Vruchten, Spijs, en overvloet uwes Lants; op datse, wederom tot gesontheyt komende, uw, en ons, vordere diensten mogen doen. Het welck den Zamorijn, Koningh / en andere Vorsten / gelijckelijck beloofden / dat aenstonts soude geschieden. Dus wederom heel vernoeght vertreckende / kregen als vooren / een goet getal Eer-schooten van de Wallen van Cranganor; stuerende selfs noch desen dagh / en voort dagelijcks / alderhande Fruyten / oock Hoenderen / Schapen / Groenten / Eyeren / Melck / etc. abondantelijck tot ons in 't Hospitael: die de gequetsten / oock ons / wel dienden.

en Vorsten, in het veroverde Cranganor. Desselfs verrichtinge.

Den Veltheer geleyt haer in 't Hospitael, by alle de gequetsten.

Gespreck met haer.

Onse Nederlanders waren in Cranganor niet lang stil: want aenstonts wierden de Wercken alom heen / buyten op de vlackte geslecht; Canon / Mortieren / en Palissaden / binnen gesleept; en wat noch dienden / uyt onse Schepen te Lande gebracht. De brandt in sommige Huysen / door het aflossen van onse Vuur-mortieren aldaer ontsteecken / terstont geblust; de Wallen en Muuren gerepareert; en de gequetste Portugesen, die in dese

Cranganor wordt versterckt:

en de gequetste Portugesen, beneffens de onse, behoorlijck getracteert.

verobering Bon quartier bekomen hadden / wierden / beneffens de onse / in de groote Hercke der gewonde gebracht / en oock van ons behoorlijck getracteert / en waer-genomen. Den boven gemelten Capiteyn Moor Urbano Fialho Fereira, was / behalven diverſſe quetſuren / die niet kleyn en waren / oock 't eene been aen ſtucken geſchooten. Hy wiert (alſoo by de Portugeſen geen goede Chyrurgijns te vinden en waren) van den Chyrurgijn Majoor ſelf verbonden / en (ſoo veel doenlijck) nae den aert der liefden gehandelt; doch ſtierf eerlang. Den Veltheer liet hem in Cranganor treffelijck begraven; vermits de doot der Helden / die ten dienſt van hun Coning of Prins / en Vaderlant / opt of opt het leven lieten / een eerlijcke begraeffeniſſe van outs verdienden.

Een Overlooper gehangen.

Quader vergeldinge hadden die ſchelmſe Overloopers verdient / de welcke nu en dan in vorige Jaren / op Ceilon, en elders / van de onſe tot de Portugeſen waren over-gelopen; hebbende t'zedert / om de Portugeſen te behagen / veel vuyle actien tegens de onſe begaen. Doch was nu maer een van alle deſe Overloopers / in het beſprингen van Cranganor, in onſe handen gevallen; de andere Fielen waren het over de groote Rivière van Cranganor, na Cochin ontvlucht / of doodt geſlagen. Deſen Overlooper badt dan om genade / maer geen recht; doch alle ſijn goede woorden waren te vergeefs: om dat ſy ons uyt de Stadt ſoo verſmadelijck van haer Galgen / die ſy voor ons maeckten / toe-geroepen hadden. Doch nu overal ſoeckende / was niet eenen Galgh / in / noch buyten het Cranganor te vinden / om deſen ontrouwen Overlooper daer aen op te knoopen; dies kregen de Timmerluyden laſt / en peurden aen 't werck / tot wel haeſt buyten in 't groene velt / op een uytſteeckenden Heuvel / ſulck een fray Gebouw toegeſtelt hadden / waer aen deſen Overlooper tuſſchen Hemel en Aerde bleef hangen / nae dat hy tweemael / door 't breecken des ſtrops / van boven neder was gevallen.

Twee andere worden gepardonneert.

Noch twee Soldaten / uyt ons Leger tot de vyanden in Cranganor pooginde over te loopen / wierden vervolgt / gevat / en oock nu verweſen om opgeknoopt te worden: maer kregen (tot onder de Galgh genadert zijnde) noch beyde Pardon. Sy wierden van ſtonden aen tot ons in 't Hoſpitael gebracht / om haer / van wegens de alteratie / een Ader te openen: 't welck ick doende / beſpeurden in d'eene geen kleyne ontſteltenis / maer in d'ander en ſcheen de ſchrick voor de Galgh ſoo groot niet geweeſt te zijn; evenwel wiſt hy (doch minus oordeels een weynigh te los en ongefondeert) te ſeggen / dat hy den Hemel al hadde geſien als voor hem geopent geſien / en de Engelen gereet / om ſijn Ziele derrewaerts heen te convoyeren.

Optocht der Nederlanders uyt Cranganor, na de ſtercke Stadt Cochin.

Ons Cranganor met behoorlijck Guarniſoen / Krijgs-voorraet / en Proviande zijnde beſorgt / ſoo trock den Veltheer / om geen tijdt (die hort was) te verlieſen / met het overſchot des Legers over de groote Rivier van Cranganor; en ſetten de voet op 't luſtigh Eylandt Vaypijn: het welck ontrent vijf Mijlen in de lengte groot / ter noord-zy aen de Rivier van Cranganor begint / en eyndigt ter zuyd-kant aen de Rivière der Stadt Cochin; onder wiens Coningrijck dat het oock voort gereeckent. d'Inwoonders ontfingen de onſe heel vriendelijck / en verheugt: dewijl die nu ſagen / dat quamen om de Portugeſen, haer oude vyanden / uyt deſe Landtſtreeck te doen verhuyſen. Ondertuſſchen verzeylden oock onſe Oorlogs-vloot van voor de Rivier

Rivier van Cranganor, nae Cochin, om die Stadt te water te benauwen; de selve zijnde gelegen in lengte langs heen den lustigen Oever / ter zuydkant van de Riviere des Coningrijcks Cochin: komende met sijn Punten/ Bolwercken/ Muuren en Wallen / tot op de Zee-kant te eyndigen; wort/ gelijck geseyt is / door de gemelde wijde Riviere / van 't Eylant Vaypijn gescheyden. Alwaer ons Leger nu / tot op der selver soete Water- en Zeekant / tegen over de Stadt Cochin gekomen zijnde / een Kerck der Portugesen, als oock een groot aensienelijck Huys des Bisschops vonden. Hier wierpen d'onse van stonden aen een stercke Vastigheydt op: die (Nieuw Orangie genaemt) eerlang dervoegen bevonden klaer geraeckt te zijn / dat van daer op de Stadt Cochin, met grof en swaer Geschut / wel hevigh begonden te canonneeren; want de Rivier was hier wel het nauwst / en konde men van het Nieuw Orangie, met een Musquet de Stadt beschieten. De Portugesen sochten / met yverigh te flanckeeren / de onse het maecken van hare Wercken te verhinderen: doch te vergeefs. In dese Sterckte dan Krijgs-voorraet / Volck / en Proviande / zijnde beschickt / soo konde men van dese kant de Stadt niet nader komen / door dien de Rivier het Eylant Vaypijn en Cochin van malkanderen quam te separeeren. Evenwel socht den onvermoeyden Heer van Goens (was 't doenelijck) noch yets ter Lantzijde van Cochin uyt te wercken; en om daer heen de verswackte Legermacht te verschanssen; soo diende die eerst van hier aen de Vloot geëmbarqueert / en van daer dan weder ter zuyd-zijde gelandt. Ten dien eynde nu alles klaer geraeckt zijnde / soo wierden nu vier hondert man tot Besetting in de Sterckte Nieuw Orangien gelaten; de vordere Macht geraeckte des nachts / als 't doncker was / behouden aen de Schepen: om ten spoedigsten / bezuyden de stercke Stadt Cochin, wederom voet aen Lant te setten / en van daer de Portugesen te bespringen.

Maecken een Vastigheyt aen de Rivier-kant, recht tegen over de Stad Cochin:

daer van op de Stadt beginnen te canonneren.

Den Veltheer resolveert, met sijn kleyne Macht noch een torn op de Stadt te doen.

Ons belangende / wy bevonden ons veertien dagen binnen 't veroverde Cranganor: alwaer de gequetsten / door den genadigen zegen des Alderhooghsten / en onse vlijt / als oock door de gesonde climaet des Landts / meest alle geneesen / of de resteerende uyt het grootste gevaer bevonden geavanceert te zijn; soo dat haer een goet getal bereyden / om met ons de vordere Macht van het Hollandts Leger te gaen soecken: te meer / wanneer wy nu ordere kregen / om soo spoedigh als 't doenelijck was / uyt Cranganor nae d'Oorlogs-vloot (die op de Reede voor Cochin lagh) te begeven; en was de Fluyt Hilversum hier voor de Rivier Cranganor aengelant / om ons af te halen / en wederom in de Vloot te brengen. Wy bereyden ons dan terstont: en telden ontrent de tseventigh persoonen / die van hare quetsuren of t'eenemael / of immers soo verre genesen waren / dat wederom verhoopten dienst te doen. Dese dan peurden met ons op reys; de andere / die wel haest stonden te volgen / lieten wy in het Cranganors Hospitael de hulp en zegen des Alderhooghsten / en vordere vlijt van onse twee Confraters / bevolen.

Den Schrijver onthout hem 14 dagen in het verovert Cranganor, by de gequetsten.

Vertreckt van daer nae Cochin.

Wy dan nu uyt Cranganor met kleyn Vaertuygh de Rivier af-sackende / sagen noch hier en daer de doode Lijcken / der verslagene Nairos, in het water drijven. In Zee geraeckt zijnde / traden over in 't Fluyt-schip Hilversum; het welck toen stracks het Ancker lichtende / met ons nae Cochin vertrock / daer wy tegens den avont by de Vloot aenquamen; en scheepten

Komst in de Vloot.

Bereyden haer om met het Leger voot Cochin te landen.

noch stracks op 't Oorloghs-schip Vlielandt over; aldaer van stonden aen weder een groote Medicament-kist voor ons Leger / uyt de andere / die tot dien eynde ons uyt het Vaderlandt, heerlijck versien / in goedt getal waren toegesonden / bereyden en waerdigh maeckten / als ooch een Trein-kist met verschepden noodsaeckelijckheden gevult / omme dus klaer geraeckt zijnde / weder ons volck ten dienst te staen.

Nu stondt ooch de klepne Leger-macht wederom schrap / om bezuyden de Stadt Cochin aen landt te springen / dies lichtemen met meest alle de schepen de anckers / zeylende langhs de Malabarische kust / tot dat ontrent vier mijlen bezuyden de Stadt Cochin, niet verre van landt / de anckers wederom lieten vallen; daer ons dan voort verwaerdighden / omme des anderen daeghs te landen.

Den Koninck van 't lant Cochin komt in de Vloot;

Doch quam toen des morgens vroegh den Koninck van't Malabaers Koninckrijck Cochin, vrymoedigh met wepnigh gevolgh in een klepn vaertuygh / den Heer van Goens aen het boort besoecken / daer hy den Veldtheer volmondigh quam aen te presenteren: dat hy den selven met sijn Leger / in 't landen en voort marcheeren ter stadt-waerts / als ooch in 't vordere / geerne wilde behulpigh zijn; dat hy genegen was / om onser in alles / met sijn getrouwe gunst en vriendtschap by te woonen; dat ooch ons Leger / door sijn Onderdanen / goedt koop met verversinge / proviande / etc. konde gespijsight worden; mits conditie dat ooch de onse / in het door-trecken des landts / der Inwoonderen Landerijen / Boomen / Vruchten / Hupsen / en Goederen wilde verschoonen. Desen Koninck was den rechten Heere des Koninckrijcks Cochin. De Portugeesen, sijne vyanden / hadden / om dat hy de onse scheen toegedaen te zijn / hem van sijn Koninckrijck erf-recht verstooten / en lieten het Opper-gesagh des Rijcks / aen d'oude Koninginne / de Moeye van desen Koningh / alsoo die de Portugeesen genoeghsaem zijnde subject; en dienvolgens tegen ons op-gemaecke / ooch onser noch tot een vyandinne verstreckte: Echter was dese Koninck door sijn aengeborene vriendelijckheyt en vrolijck gelaet / by meest alle d'Inwoonders des landts / alleenlijck de voornaemste Nairos uytgesondert / uytnemende bemint en seer gesien; die hem ooch noch als haren Vorst en Koninck eerbiedigheydt betoonden: dies beloofden hem ooch den Veldt-heer / op sijn versoeck / wat redelijck was; doch met bedingh / van ons de bequaemste wegen ter stadtwaerts aen te wijsen / ende voor goede betalinge ons Leger met abondante levens-middelen te voorsien.

sijne verrichtinge by den Veldtheer.

De Hollanders Landen in 't Koninkrijk Cochin, worden van den Koninck verwellekomt, en met een groote genegentheyt ontfangen.

Den Almachtigen / toen om sijn hulp en zegen aengeroepen hebbende / zeylden met alle de schepen dicht onder de wal / van waer met klepne vaertuygen / schuyten en boots te lande geraeckten; settende nu de voeten op de vermaeckelijcke zeekant des Koninckrijcks Cochin, alwaer den verdreven Koninck / maer alleen met een Bramine of Heydensche Priester verselt / onsen Veldt-heer uytnemende vriendelijck / gantsch vrolijck / ende met een gulle open-hertigheydt omhelsde / en wellekom hieten in 't Koninckrijck Cochin: toonende hem in ons by-zijn / geheel blyg-geestigh en vol couragie / geswint en schrander in alle sijn actien te zijn; sijn Wapens waren een langhwerpigh Schildt / en blancke Sabel in de vuyst; hy was niet anders dan met een wit fijn Catoene kleedt / 't welck hem van de heup tot op de enckelen hingh / gekleedt: gaende voorder nae de wijse des landts t'eenemael naeckt;

De gestalte en hoedanigheden van desen Koningh.

naeckt; ſijn hayr was inſgelijchs / volgens de conſtume der Nairos, (even gelijck by ons de vrouwen doen) tuyts-gewijs op het achter-hooft gebonden; evenwel droegh hy ſchoone gonde ringen / en verciersels van edel geſteente aen ſijn lange neder-hangende Oor-lellen / ook aen ſijn onder-armen / vingers / etc. Sijn naeckte opper-leden waren ook met een loutere gonde kleeden / rontom de middel omgaende verciert; hy was van een goede geſtalte / vry corpulent / radt / ſchrander / heel vrolijck van geeſt; ervaren in de Portugeeſe Tael, redelijck blanck van lichaem / en na mijn giſſingh ontrent de 34. Jaren oudt. Sijn Prieſter, of Heydenſche Brameny, hadt ook een lywaet kleedt om 't onder-lijf / en gingh voorders naeckt.

't Hollantſe leger marcheert op 't Portugeeſe Cochin aen.

Wy dan nu met ons Leger aen landt geraeckt zijnde / wierdt het ſelve wederom ſtracks in drie Brigades verdeelt / en als vooren beſtiert; marcheerende dus in ordre voort / langhs heen den luſtigen Oever des Koninckrijcx Cochin, die met een ſchoone Boſſchagie / van ſeer goede vrucht-dragende Clappus-boomen / ordentelijck / luchtigh en aengenaem overſchaduwt was: Quamen des middaghs de Stadt Cochin, ontrent een groote mijl zijnde genadert / in een playſante Aldea, ofte vermakelijck Stedeken / van Malabaren bewoont / 't welck met fraeye Wooningen nae de wijſe des landts / en boven met Kokus en ander Beboomt / ſeer aengenaem was verciert; daer wy ons / van wegens de ſchier onlijdelijcke hitte / rontom in de groenten een weynigh neder-ſloegen: ſagen alhier te landewaerts heen / vermakelijcke velden / vlacken / vyvers en wandel-wegen / die met alderhande vrucht-dragende Boomen van malkanderen ſchreden / en buyten om-heen ordentelijck en ſeer luſtigh ſtonden beplant. d'Inwoonders waren gevlucht / dan quamen op 's Koninckx woordt / en door den vyver des Bramine, als ook op onſe verſeeckeringh / haeſt te voorſchijn / en toonden hier ſelfs den Coninck ook ſijn vyver / met eenige van ſijn voornaemſte Edel-luyden / en Bramines op te ſoecken / en by den Veldt-heer te brengen / die haer alle geſamentlijck voor ons verklaerden: waer op den Coninck hem ſeer verblijt en open-hertigh toonden / voornamentlijck in het ſpringen van ſommige aerdige Cabrioles; echter wiſt hy hem by de ſijne / ſoo wel ontſaechelijck / als bevalligh en minnelijck aen te ſtellen. Ook liet den Heer van Goens alhier wel ſcherpelijck en ſtrickt verbieden / dat hem van d'onſe niemandt en ſoude vervorderen / de Inwoonders eenigh moleſt of ſchade aen haare Perſoonen / Huyſen / Goederen / Vruchten / etc. aen te doen / op peene van het leven: maer datmen in alle vriendtſchap van haer mocht koopen / het gene ſy brachten / en voor al haer minnelijck hadden te bejegenen. Dus quamen eerlangh nu de Malabaren met vrouwen en kinderen uyt hare ſchuyl-plaetſen vrymoedigh tot ons genadert / ſchijnende ſeer begeerigh en nieuwsgierigh te zijn / om dit Leger der Hollandtſe Chriſtenen te ſien / die quamen om de vyandelijcke Portugeeſen te verdrijven; betoonende groot genoegen en vrenghden om onſe komſt; wenſchende dat alhier in dit Koninckrijck de victorie mochten bekomen; op dat haer eens van de gedurige ongebondenthеden en quellagien der Portugeeſen verloſt / en onder onſe beſcherminghe / in een gewenſchter ſtandt en meerder vryheydt / bevinden mochten.

Slaen haer van wegens de groote hitte in een vermakelijken Oort tee neder.

Des Koninncks devoiren om d'Ingeſetenen het vluchten te beletten.

Den Veldtheer doet een ſcherp verbodt, van niemant der Inwoonderen te beledigen.

Blijtſchap der Indianen over de komſt der Nederlanders;

Ontrent drie uuren / tot dat de geweldige hitte een weynig begon te wijcken / dus hebbende uytgeruſt / marcheerden alsdoen met vliegende Vaendels / ſlaende Trommen / en onder het klincken der Trompetten / Hoorens /

die weder. om voort marcheren.

Schalmayen en Flupten / wederom voort; begaven ons tom in goede ordre langhs de strandt / op dat behoorelijck uytsien houden: Hier hadden de Portugeesen de lustige zee-kant / met afsnijdingen en loop-graven gemaeckt / omme d'onsen aldus het landen te beletten; 't welck de Portugeesen, de-wijl wy soo verre bezuyden waren gelandt / nu vruchteloos bevonden; want wy quamen nu / sonder eenige tegenstandt te vinden / tot op een kleyne mijl nae de stercke Stadt Cochin genadert. Hier vonden wy maer een weynigh van strant / en onder het ruym / doch lustigh lommer-rijck Kokus-bos, een groote Kercke / door de Portugeesen ter eeren van Sant Jago gebouwt / en rontom heen met een goedt getal vermaeckelijcke Wooningen omringht; inwoegen dees landt-streeck heel playsant en volck-rijck vonden. Oock waren d'Inwoonders des morgens hier van daen gevlucht / dan quamen op 't woordt van hare Na-buren wyelijck wederom: en trocken wy nu / alsoo de nacht aenquam / in desen vlecken / en nae Sant Jagos Kerck; hadden seer veel bekijcks van mannen / vrouwen en kinderen. De Portugeesen waren alreets van hier met hare gereetste goederen / nae de Stadt gevlucht; dies wy de gemelde Kercke geslooten / doch evenwel haest daer in geraeckt zijnde / en t'eenemael ledigh vonden; jae selfs haer Goden / en oock den Heyligen Sant Jago, scheenen van hier / en binnen Cochin gesalveert te zijn: De Kerckelijcke Wooningen / Cellen / Vertrecken en Tuynen / wierden oock het meerendeel ledigh gevonden; soo dat hier geen plundering voor de grage soldaten en viel: alleenlijck quam een ouden Portugees tegens den avondt / met sijn vrouw en oock twee dochters / die seer schoon en jnwbaer waren / door ons Leger / en by ons; vragende nae den Veldt-heer / dien hy geerne wilde spreken; wy wesen hem strachs de plaets / daer hy den Heer van Goens hoode vinden: By den selven gekomen zijnde / wist te seggen / dat hy alhier veel Jaren als wy-man buyten den dienst van sijne Landt-saten / de Portugeesen, hadde gewoont; en dat hem in allen dien tijdt / met den Oorlogh van sijn Natie / niet en hadt willen bemoeyen; dienvolgens was nu sijn vriendelijck versoeck / datmen toch hem / sijn huys-vrouw / en oock voornamentlijck sijne twee lieve dochters / niet en wilde misdoen; maer dat hy ongemolesteert en gerustigh alhier in sijn Wooningh / als vooren / het sijne besitten mocht; 't welck hem toegestaen zijnde / vertrock hy met sijn geselschap wederom door het Leger nae sijn Wooningh; doch quam hy des morgens andermael by den Veldt-heer / daer hy voor neder viel / klagende dat beyde sijn lieve dochters / in den voor-leden nacht door onse moedtwillige Soldaten waren beslapen en geschent; doch alsoo den goeden man dese feelen (die voorseecker lijdelooss waren geweest) niet en wist aen te wijsen / most hy bedroeft en onvoldaen vertrecken: Doch mijns oordeels / was den ouden man niet te voorsichtigh geweest: want ick geloof / dat / soo wanneer hy sijne twee Dochters t'huys gehouden / en niet door het Leger / als brave Juffrouwen aenlockelijck op-gepronckt / ten toon gevoert hadde / dat oock niet lichtelijck aen haer dit ongeval ware geschiedt geweest: want het gaet somwijl / ontrent en met soodanige lichtveerdige Quanten / (gelijck als veel Soldaten en Boots-gesellen zijn) na 't Hollandts spreeck-woordt; Namentlijck / Dat het ooge niet siet, begeert het hert niet.

Ruslen haer 's nachts in, om en ontrent de Kercke van St. Jago.

Het wedervaren van een ouden Portugees, met sijn twee dochters.

Truck-tafel en Klosbaen

Ons Leger dan / rusten in desen nacht op de strant / en rontom de Kercke van

van Sant Jago. Den Chyrurgijn Majoor / en wy met ons drie Chyrurgijns van 't Leger / hoſen by malkander de ruſt-plaets op een Truck-tafel / die de Portugeſen, benevens een Kloſ-baen / in de voornaemſte Galderye voor deſe Kercke / aen den ingangh deſſelfs hadden gemaeckt; daer ons de lichte Kleeren tot een beſchutſel en deckſel / en de elbogen tot Hooft-kuſſens moſten dienen.

in de Galderye van Sant Iagos Kerck, door de Portugeſen gemaeckt.

Den Schrijver ſijn wooningment en nacht-ruſt in St. Jago.

Aurora begon des morgens vroeg noch nauwelijcks te bloſen / of ſtracks ſtont alles ter Wapen-tocht bereydt: en ons kleyn Leger wederom in een behoorlijck poſtuer / om tegen den vyant aen te gaen; marcheerende onder het aengenaem ſchateren der Trompetten / uyt deſe vermaecklijcke Aldea, ter ſtrantwaerts heen. Daer onſe Vloot / ook nu onder zeyl geraeckt zijnde / met ons dicht langs de ſtrant / nae Cochin ſagen zeylen: om de Stadt te Water / en ook te Lande te benouwen. Vonden ons noch maer een kleyne Mijl van de gemelde Stadt: waer heen nu met vliegende Vaendelen / ſlaende Trommen / en in ſeer goede ordere voort marcheerden. Sagen een goet ſtuck voor ons heen de Kercke van Sint Jan, die maer een groote Muſſchet-ſchoot / herwaerts van de Stadt / op de Zee-kant was gebouwt / in de lichte vlamme ſtaen: vermoeden (gelijck als naderhant ook verſtonden) ſulcks der Portugeſen werck te zijn / om te beletten / dat wy niet in de gemelde Kercke en ſouden komen te logeeren / en van daer Cochin aenranden. Evenwel tot dus verre / ſonder eenige tegenſtant / genadert zijnde / ſtont de ſelve noch in de lichte brandt / dan wiert door vlijt der onſe eeniger maten gebluſt: ſoo dat wy ter nauwer noot / hier en daer in de Galderyen / Cellen / en Buyten-vertrecken / wat ſchuylingh vonden. Doch was de Kercke het meerendeel afgebrant / alhoewel (immers nae 't ſchijnen) de ſelve tamelijck groot / ſchoon / en met loutere ſteene Muuren te voren hadde geſyoucht; zijnde rontom noch met een dicke Muragie / als een Fortreſſe beſlooten / die van onder de groene Kokos-boomen, tot op de ſtrant ſijn eynde nam; de welcke van de Portugeſen ook met een Af-ſnijding / van Palliſſaden en Loop-graef / tegen 't aen-naderen van de onſe / verſeeckert vonden; hebbende voorgenomen / nae 't ſchijnen / om ons hier te keeren: 't welck haer nu (ſich ſelfs te ſwack oordeelende) grootelijcks was gemiſt; want dees Af-ſnijdingh ook ons wel dienden / vermits den Veltheer die tot de bequaemſte Water-plaets quam uyt te kieſen: daer al wat dienden / gevoegelijck uyt de Vloot te Lande gebracht hon werden / ſonder dat den vyandt (door ſijn eygen werck aldus geabuſeert) ſulcks machtigh was te verhinderen. Tot dien eynde quamen ook onſe Schepen hier nu ſoo na by ten ancker / als doenelijck was.

De buyte Kerck St. Ian, door den vyandt in brant geſteecken;

doch wort noch eeniger maten door de Nederlanders gebluſt.

Wy trocken toen over een vlack Velt / ſonder Boomen / in het geſicht der Portugeſen, die van des Stadts Bolwercken / Muuren en Wallen / met Muſquetten en grof Canon ſoo vreeſelijck naer ons ſchooten / als of ons t'eenemael wilden vernielen; doch waren ſy voorſichtigh / want ſchooten meer Boomen als Menſchen onder de voet: door dien haer grootſte koegels 't meerendeel achter ons in het geboomte neder vielen. Dus trocken wy voor de oogen onſer vyanden / met vliegende Vaendels / tot dicht onder de Muuren der ſtercke Stadt Cochin; daer langhs de ſelve / landewaerts heen / een dichte Boſſchagie / van ſeer hooge ſchaduw-gevende Kokos-boomen, derwoegen wonden geplant / dat ons tot aen de Wallen der Stadt genadert

De Hollanders komen tot onder de Muuren der Stadt Cochin.

nadert ſagen / eer ſulcks ter degen wiſten. Dies trocken wy weder een wepnigh te rugh / om niet ſchielijck beſet / of overrompelt te worden; en ſloegen ons in de groente / onder het lommer-rijck Kokos-boſch, om van wegens de groote hitte wat te bedaren / een wepnigh neder.

Kieſen de marſch, met 2. Brigades van't Leger, naer het Paleys der Koninginne van 't Landt Cochin.

De Stadt Cochin was de grootſte Stadt / naeſt Goa, die de Portugeſen noch in Oost-Indiën beſaten; zijnde niet breet / maer in lengten ontrent een half uur gaens / te landewaerts in: daer heen oock het Hof van d'onde Coninginne van't Malabaers Cochin, als oock de voornaemſte Pagode van de Heydenſche Malabaren, niet verre van een bequame Water-plaets / gelegen was; daer de meeſte Nairos van het Coningrijck Cochin, door het beſtier des onde Doorſtins / en het aenmoedigen van de Portugeſen, haer conſiderabele Troepen by malkander / tot een wy machtigh Leger / quamen t'ſaem te trecken / om de onſe te overrompelen / of ten minſten als Helden onder de oogen te ſien; alhoewel dat haer was aengedient / dat wy de Wapenen tegens de Portugeſen, en niemant anders / voerden; dat de Doorſtin / noch niemant der Nairos, of Inwoonders / door de onſe eenige vyantſchap ſoude geſchieden / ſoo wanneer dat haer maer quamen ſtil te houden. Maer deſe dul-hoppige Nairos, naer geen reden willende hooren / quamen / alhoewel anders den Portugeſen heel afgunſtigh waren / nu door het aendringen deſſelfs / buyten eenige noodſaeckelyckheyt / ſich ſelfs in deſen Oorlogh in te wickelen / daer gevoeckelijck hadden konnen buyten blijven; trecktende ſoo verwoet / als onbedacht / hare voornaemſte Macht by een / om ons (waer't doenelijck) ſchielijck van achteren te beſpringen / en vaerdigh te vernielen. Dies dringh nu den meer-gemelden verdreven Coning van Cochin, onſen vrient / inſtantelijck daer op aen / dat wy niet dienden op Cochin yets te beginnen / voor en al eer deſen grooten hoop Nairos waren op-geſlagen: om ſoo van die kant ſeecker te zijn / en de Portugeſen in Cochin deſſelfs hulp / toevoer en aſſiſtentie / te beletten. 't Welck dan oock den Heer van Goens ſoo noodſaeckelijck keurde / dat van ſtonden aen / met twee der dendeelen van 't Leger / doch met een ſtille Trom / derwaerts heen marcheerden; daer komende / vonden het als verhaelt. Aenſtonts ſtelden de Nairos haer ten tegenweer ſeyzap / en vielen even als uytgelaten / dul / en uytſinnigh / met een geweldige furie tot ons in: te ſtouter zijnde / door den licht-hoofdigen Amphioen; ſtonden daerom als palen / en weecken voor geen Kroegels / Spietſen / noch blanche Zabels / voor en al eer ter neder wierden gevelt. Dies deden ſy geen kleyne ſchade onder ons volck / met eenige Stuckjens grof Canon / * Zeep-meſſen / Lont-roers / en ander geweer; ſoo dat al veele van onſe brave Soldaten quamen te ſneuvelen / die of doodt geſchooten / of neder-gezabelt wierden; andere / ſwaere quetſuren bekomende / geraeckten in onſe handen: die wy alhier / gedurende deſe bloedige Furie / verbonden. De ſtrijdt geſchiede om en ontrent het Coninckelijck Paleys / het welck van kalck en ſteen ſeer hoog / met loutere Kamers en Vertrecken / was gebouwt. Ten laetſten deſe hartneckige Nairos, door het dapper aendringen der onſe / en veelheyt van dooden / genootſaeckt zijnde te wycken / vlogen (volgens hare coſtuyme) in grooter meenighte nae de Pagode, en tot in dit Coninglijck Hof: van daer / in de tegenwoordigheyt

Reſcontre tegens de vyandelijke Magt.

Geraecken in een ſeer hevigh gevecht.

Het Leger der Nairos wordt geſlagen.

Het overſchot vlucht na de groote Pagode, en het Paleys.

* Zeep-meſſen, of groote Slag-ſwaerden. met lange hechten of handvatſels, daer aen de beyde handen gebruyckende, kappen vreeſſelijck onder den hoop.

dighept des Doſtins / en voor de wijt-open ſtaende oogen des blinden Afgoots / diens hulp verhoopten / wederom vinnige tegenſtandt betoonden / maer al om niet; den Afgoot ſcheen grootelijcks verſtoort / of ongevoelijck van een anders ellende / en als van ſteen te ſijn / daer d'onſe nochtrans geſtadigh avanceerende / met een geweldige furie tot de Pagode en het Palleys indrongen: hier ginghen het ſeer heet en heftigh: de Nairos ſtonden als paelen; en d'onſe en weecken niet / maer ſlapten en ſchooten geweldigh onder den hoop / tot dat de vyanden haer eyndelijck vonden gedwongen de Zaelen en Kamers te ruymen / ter venſteren uyt te ſpringen / en ſoo noch hun lijfs-behoudenis door de vlucht te ſoecken; doch wierden vele ter neder-geveldt; daer op d'onſe voort meeſter van dit Voorſtelijck Hof / en des ſelfs vaſtigheydt wierden.

doen dappere wederſtandt; krijgen de nederlaegh.

De Nederlanders veroveren het Palleys des Koninckx.

In deſe bloedt-ſtortingh waren ontrent de vier hondert Nairos geſneuvelt; de Lijcken lagen hal over bal / en met groote hoopen over malkanderen heen geſtapelt; de wanden waren van 't bloedt geverft / en met brein beſpat: de wegen rontom de Pagode en 't Vorſten Hof, lagen met des vyandts dooden bezaeyt. Ick ſagh een Soldaet ſijn Kapier uyt rucken / en aen een Nairos, die met quetſeren beladen / de geeſt gaf / noch eenige ſteecken geven: hem beſtraffende / gaf uyt ten antwoordt; wel waerom niet / die honden hebben my de Neus afgehapt / dat oock de waerheydt was; doch bracht ick hem door de Kunſt en bleeſch-groeyende Medicijnen / noch al een redelijck ſtompjen aen. Onder des vyandts dooden wierden oock eenige van de voornaemſte Overſten / ſoo van het Koninckrijck Cochin, als oock uyt nabuerige Rijcken landewaerts in getelt; de reſterende macht der Nairos, was verſtroyt en wijt en zijts door ſtruycken / heggen / poelen / en paggers / 't gevaer ontvlucht.

Verſchrickelijckheyt van deſe Battalie.

Veelheydt der dooden en gequetſten.

Wraeckgierigheyt van een ſoldaet.

Wy vonden in dit verovert Palleys veel grof Geſchut / Kruydt / Loot / Slagh-ſwaerden / Lont-roers / en andere Materialen ten Oorlogh dienſtigh: ſommige van ons volck / die de knap-handighſte waren / kregen oock luſtigh beuyt / als Oor-verciersels / Goude Ringen / Ketens / Diamanten / etc. Alhier ſagh men de begeerlijckheydt van Adams kinderen: want Oor-lellen en Vingeren van de geſneuvelde Nairos, wierden geſwint en heel vaerdigh afgetoornt / om ſulck een aengename ſtoffe te bekomen. De verſlagene van den vyandt / eerlangh om geen ſtanck te verwecken / in groote kuylen op een gedompelt / en voort met aerde gedeckt: de vrouwen noch andere Malabaren alhier woonachtigh / als Ambachts-luyden / Boeren en Diſſeyers / wierden in haer Perſoonen / Familien / Huyſen en Goederen / ſelfs in deſe furie / niets ter werelt (myns weetens) van d'onſe beſchadight; oock waren die 't meerendeel niet gevlucht; de mans perſonen / ſittende hier en daer aen de wegen / ſagen van verre deſe bloedige actie goedts moedts aen / en ſcheenen ſich weynigh / om het verlies der Nairos, te bekreunen: alleenelijck d'oude Koninginne van het Malabars Cochin, wierdt door den Vaendrigh Jonckheer Hendrick van Rhede gevangen genomen; dewijl die de Portugeeſen ſoo gunſtigh / als ons vyandigh was geweeſt; doch ſchonck haer den Veldt-heer het leven / en men tracteerden haer wel: te meer / van wegens de goede voorſpraeck des Koninchs / onſen Vriendt / dien het (gelijck als boven verhaeldt) ſijn Moeye was; echter hielt men haer voorts in goede verſeeckeringh / meer

De Nederlanders bekomen veel Buyt.

Hoe de ongepartijdige Malabaren in deſe furie haer komen aen te ſtellen.

De Swarte Coningin van Cochin wort door den Vendrig Hendrick van Reede gevangen.

Beſchrijving van haer perſoon.

om dat haer niet en betrouwden / als om haer schoonheydt ; want het was een cuydt en leelijck wijf / doch met Gouden ketenen en kleynodien verciert / die wonderlijck op haer swarte vel af-staken. 't Palleys wierdt door den Heer van Goens, aen onsen getrouwen vrient / den meergemelden Koninck van Cochin geschoncken / doch liet men evenwel twee van onse Compagnien Soldaten / tot besettingh daer in blijven.

Het elfde Hooft-stuck.

Den vyandt ter Stadt uytvallende, werdt wederom binnen gedreven. Des Schrijvers avontuer met de gequetsten. De *Hollanders* doen een bloedige storm op de Stadt *Cochin*; worden afgeslagen; houden de Voor-stadt in. Vangen op 't spoedighst de Belegeringh aen, verkiesen de Kercke der *Sant Thomas* Christenen tot een Hospitael voor de gequetsten. 't Vervolgh der Beleringh. Kloeckmoedige dapperheydt weder-zijdts betoont. Den Koningh van *Cochin* in sijn Rijck hersteldt. De *Hollanders* worden van meer vyanden gedreyght, en genootsaeckt hare Belegeringh te staecken: Breken op. Af-treck des Volck, en behouden aenkomst aen de Schepen. Den *Zamorijn* met sijn Adel besoeckt den Veldt-heer, tot verscheyde mael in de Vloot.

Wedervaren des Schrijvers met de gequetsten,

BY dese bloedige Actie vonden wy Chirurgijns van 't Leger / ons tegenwoordigh / om de gewonde van stonden aen met de bequaemste middelen by te staen; en kregen aldus tot beurt / ontrent de vijftigh swaere gequetsten onder handen / die in haer bloedt gewentelt / wy soo haerdigh en seecher als doenelijck was / verbonden / en lieten haer al te mael door de Ceilonse Lascarijns van daer nae beneden / tot de kercke van 't Sint Jan af-dragen. Onse dooden / waer van de sommige schrickelijcke waren gezabelt / wierden aenstondts in groote kuylen begraven; doch hadden wy nauwelijcks hier gedaen / met onse gequetsten te verbinden / of eenige boden quamen te post en heel snellijck uyt de andere Brigade van 't Leger / 't welck dicht onder de mueren der Stadt gelaten hadde / met tijdingh dat de Portugeesen op de selve waren uytgevallen / om die / terwijl hier tegens den vyandt besigh waren / te overrompelen / en voorts neder te maken; doch dat de uytvallers niet alleen door d'onse gestut / maer wederom binnen gedreven waren; hebbende onse Batavieren geen dooden / maer alleen eenige swaere gequetsten bekomen / die nootsaecklijck dienden verbonden: dies wiert ick van stonden aen derewaerts heen gedrongen / om ook de selve de behulpsame handt te bien / dien ick dicht by de mueren der Stadt Cochin gevonden hebbende / voort verbondt / en liet haer ook nae de kercke van Sint Jan af-dragen; daer in de voor-nacht al de gequetsten by malkanderen kregen; dan vonden aen dese plaets kleyne gelegenthevdt / omme den selven wel te doen. Dewijl die het meerendeel onder den blauwen Hemel / van wegens den vorigen brandt / logeeren mosten / en niets te verpligh / door

die, op de tyding dat den vyandt is uyt de stadt gevallen, derwaerts heen gesonden wort.

Den vyand weer binnen gedreven.

Sobet Logiment der gequetsten ontrent de kercke van S. Ian.

over-

over-hangende ſtucken van muren / daecken en gevels / die dreyghden van boven neder te komen : ook quam nu de voordere Macht / van het verovert Pallays / weer by ons ; daer ſigh de menighte in de groente neder ſloegh.

Ons aengaende / waren / alhoewel door het marcheeren niet weynigh vermoeyt / noch evenwel deſen geheelen nacht beſigh / om de gequetſten (die jammerlick waren mishandelt) behoorlick waer te nemen : ſettende 's morgens vroegh de ſommige / dien het de hoogen noot quam te verepſchen / hare afgeſchooten of t'eenemael vermorſelde Leden / voort behoorlick af / om ſoo tot een goede luer te komen. Stelden ons daer op weer anderemael ſchrap / alſoo den Veltheer (doch in ſtilte) ons liet de weet doen / dat hy noch deſen dagh meende een ſtorm op de ſtadt Cochin te doen ; ons van ſijne intentie / (volgens ſijne voorſichtige gewoonte) dies aengaende / tijdelyck adverteerende / om ook op ſulchs verdacht en waerdigh te zijn. Bereytſelen om de ſtadt Cochin te beſtormen.

Onſe tijdt was alhier voor Cochin ſeer kort / de regen-Moſſon wel haeſt op handen / en onſe Macht te ſeer geſmalten / en al te kleyn om in dit open Veldt ons lang te aventuren : dit porden en dwong den Veltheer aen / om door een ſpoedige force (waer 't doenlijck) Cochin te bemachtigen. De veroverung van het Voorſten-hof / maeckten een meerder moed en grooter courragie onder d'onſe / om uyt te wercken 't gene / waer toe een meerder macht en getal des volcks wierde vereyſcht. Aen het eynde der ſtadt Cochin, ſcheen niet alleen pet voordeeligſt ; maer ook ſelfs de hant een bequame gelegentheyt aen te bieden / om door een manhaftigh ſtormen binnen de ſtadt te geraecken.

Het was nu des Sondaegs 's morgens vroegh / als dit gereſolveerde ook aenſtonts ten effecte wiert aen gevangen. 't Gebedt was / eer den lieven dagheract begon door te breecken / alreets gedaen. Den Capiteyn Major Pieter Was, kreeg ordere / en nam aen / de Voor-troep aen te voeren ; doch dreyghde en ſammelde men ſoo lang / tot dat de ſtralen der Son het aertrijck brandden ; als wanneer toen / aen een andere hant der ſtadt Cochin, door d'onſen / een looſen allarm wierde gemaeckt / en ter beſtemder plaets ook furieus aen gevallen : doch was den Vyandt van ſtonden aen op ſijn hoede ; werdende onſen aenval / ook eerſe begon / gewaer : komende op het allarm-geraes der klocken en trommelen / ſoo geweldigh op onſe beſpringers aendringen / dat de ſelve byna van rontom haer vonden omringelt ; dewijl die reets over eenige oude muragien / tot in de voor of oude Stadt waren geavanceert ; ſoeckende onder 't gedurigh charſeeren door te breecken / om meeſter van het Cochin te worden ; het welck alhier / van wegens eenige oude muuren en vervallene timmeragien / ſcheen het alderſwaerſt te zijn : waer over onſe Helden nu voortgeſpat weſende / eenige hupſen der Portugeſen inkregen : daer nu door luſtige tegenſtant des vyants / hevigh wiert gevochten ; doch drongen de onſen al voort / en meenden ſommige / die te voorbarigh waren / al meeſter van de Stadt te zijn ; dan vonden het haeſt heel anders : want den Vyandt de brant in eenige hupſen / daer in d'onſe waren geavanceert / gekregen hebbende / ſoo veranderde voort de kans niet weynigh : en vonden haer d'onſe tuſſchen de oude muuren / vuur / vlam / en roock / en door de Portugeſen, die voegen beſet en rontom ſoo benart / dat niet weynigh in 't nauw geraeckt zijnde / genootſaeckt waren / om met de blancke Zabels in de vuyſt / te rugh en wederom af te wijcken. Hier was De Hollanders doen een hevige ſtorm op de ſtadt. Krijgen de voorſtadt en eenige buyte-wercken in. Beſtormen de Stadt: Doch werden, door de tegenſtant der Portugeſen, afgeſlagen, en gedwongen af te trecken.

nu soo grooten voorsichtigheyt in de aftocht / als in den aenval noodigh. Den manhaften Capiteyn Major Pieter Was, wierdt met twee koegels soodanigh getroffen / dat stracks de geest gaf. Den Heer R. van Goens, wiert tegens den Gouden haeck van sijn Hoet geschooten / het hayr gezengt / doch andersints niet beschadight. Den Heer Commandeur Adriaen Roothaes was in groot gevaer / als oock andere helden; doch drongen eyndelick d'onse geweldighlijck door de brant en furie van den vyandt heen: dwongen de Portugesen ruym te staen / om haer door te laten. Geluckiger liep dan noch dese rescontre af / dan het een weynigh te vooren geschapen hadde gestaen: evenwel waren veel dappere Mannen gesneuvelt / en geen kleyn getal gequetsten wierden ons toegebracht; daer van de sommige een arm of been stucken / of t'eenemael afgeschoten waren / die wy in dese furie met geen kleyne perijckelen verbonden.

Capiteyn Pieter Was, en vele dappere mannen, gesneuvelt.

Wy trocken / aldus begroet / een weynigh af / en hielden een kleyne gedeelte van de voor-stadt in. De verswackte Leger-macht wiert toen andermael in dryen verdeelt: en besloot men noch door een korte Belegering / Cochin soo te benouwen / dat men door sulcks yets goets verhoopten uyt te wercken. Van stonden aen wierden met lustigen yver / Schoppen / Spaden / Houweelen / Blinden / Schans-korven / Koegels / Canon / Muur-breeckers en Bomben / aen Landt gebracht / Batteryen / Loop- en Naeck-graven gemaeckt / Mortieren en grof Canon geplant / en furieus op de Stadt geschoten. Den Bevel-hebber Adriaen Roothaes, legerden hem ontrent de Storm-plaets by de Rivier / aen het eynde der Stadt Cochin. Den Heer Commandeur Ysbrant Godskens, ontrent de Zee-kant / langs heen de Kercke van Sint Jan: en den Veltheer in 't midden ontrent S. Thomas Kerck; die van de Portugesen op een vermakelick pleyn / vry groot en hoogh van Kalck en Steen / volgens hare prijsselicke gewoonten voor de S. Thomas Christenen (van de welcke dat wy naderhant spreecken sullen) was gebouwt / die hare Godsdienst in de selve hadden bevestight. Dese Kerck koos nu den Veltheer voor ons uyt / om daer in het gequetste volck behoorlick waer te nemen; staende (gelijck geseyt is) ontrent in het midden van onse wijt-uytgebreyde verswackte Leger-macht. Hier lieten wy stracks de siecken / (diens getal dagelijcks toenam) en al de gequetsten in brengen: en maeckten wederom onse Medicinale Winckel voor het Outaer. Want ongemeen vaerdigh gingh 't werck van onse Belegering voort / om alles te voltoyen; al schoon de kloeckmoedige Portugesen, door gedurigh flanckeeren / het selve sochten te verhinderen. Wy / daer-en-tegen bonsden nu van drie vaste Batteryen / dicht by de Stads muren tegens den vyant opgeworpen / met halve Kartouwen soodanigh op 't stercke Cochin, dat Wallen / Toorens / Huysen en Kercken seer beschadight wierden. Verscheyde mael schoot men des vyants Canon uyt de Affuyten onder de voet: doch mannelijck toonden haer oock de Portugesen, stoppende stracks / als wy een Bresse geschooten hadden / de selve wederom toe; en (na het scheen) soo vast als voren: bonsende hevigh op ons / treffende menigh braef Soldaet. Meest alle dagen wierden eenige van onse Helden (die alhier schaers en dierbaer waren) doodt geschooten / of swaerlick gewont / ons toegebracht. Somma / hadden genoegh te doen / om nacht en dagh dees arme menschen waer te nemen. Den Godtvruchtigen Predicant D. Philippus Baldeus, een

Hollanders houden de voor stadt in.

Vangen op 't spoedigste de Belegering aen.

De Kerck der S. Thomas Christenen, tot een Hospitael der gequetsten verordineert.

De Nederlanders Begraven haer dicht onder Cochin.

Maecken Loopgraven en Batterven

Flanckeren hevig op de stadt.

een Man getrouw / yverigh / en onvermoeyt in 't werck des Heeren / quam alhier tweemael 's weecks (namentlijk Sondaegs / en des Donderdaegs) in dese Kerck (daer wy met alle de gequetsten ons onthielden) een troostelijcke Predicatie doen: behalven Kranck-besoechers / die alle morgens / en des avonts / het Gebedt voor de gewonde deden / en voorts omtrent de selve oock hun voordere plicht waer-namen; alles tot troost / behulp / en hepl / der neder-geslagene arme lyders. De Portugesen middelerwijl / en sommige Overloopers / riepen (even gelijck uyt Cranganor) oock van de Wallen van Cochin de onse heel versmadelijck toe: daer op eenige van ons volck haer wederom met gelijcke munt betaelden; maer haest wiert sulcks aen onse kant / door den Heer van Goens verboden: op dat niet onder het selve / yet nadeeligs quam te geschieden.

Prijselijke ordre, door den Veltheer in 't Leger, en tot vertroostinge der gequetsten, aengestelt.

Overloopers huane quaetaerdigheyt.

Ondertussen quamen oock dagelijcks een goet getal Malabaren (Onderdanen des Conings / onsen vrient) by ons in 't Leger: brengende veelderhande Eer-waren / Gewassen / en Fruyten / te koop; maeckende hare Marckt-plaets op het vermaeckelijck Pleyn / rontom de Kerck / daer wy met onse gequetsten in woonden; daer sy van alles goet koop aen ons verkochten. Hier wiert nu oock onsen vrient / den rechten Coninck van 't Malabaers Cochin, 's Landts Ingesetenen voor-gestelt; de welck hem / met een groote blijdtschap en toegenegenthept / wederom tot haer Vorst en Coninck hulden / en voorts getrouwigheyt quamen te belooven. Daer op wiert hy van onsen Veltheer veel gelucks gewenscht: en door ons Leger / als oock by sijn Onderdanen / voor Coninck van 't Coninckrijck Cochin erkent. Hy hadde nu veel Tamborijns / Speel-luyden / en Lyf-trawanten / behalven sijn aensienelijck Hof-gesin / by hem: die alle met Lancien / of Schilden en blancke Tabels / en oock met Schiet-geweer gewapent / hem eerbiedelijck quamen achter na gevolght. Desen Coninck was nu wy hoftelijcker als ordinaer / met fijne witte Catoene Lywaet-kleederen aengedaen: zynde met lautere Goude Ketenen cierlijck omhangen / en met schoone Kleynodien verciert. Hy wist hem by den sijnen niet alleen minsaem / maer oock ontsaechelijck aen te stellen; houdende voort sijn Hof in het Paleys / het welck de onse de vyandtlijcke Nairos af-genomen hadden.

Het Leger wordt door de Onderdanen des Koninghs van Cochin gespijsigt.

Den gemelden Koning wordt door den Veltheer wederom in sijn Rijck herstelt.

Sijn staet en heerlijkheit.

Ter wijl wy nu met onse Wercken / die van de Stadt hoe langs hoe nader quamen / soo kreegh den Veltheer tijdingh / dat den Coning van Percatti, of Porca, sijne gewapende Troepen in aller haest by malkanderen ruckten: om de onse / met een Leger van ses duysent Mannen / van achteren (daer wy t'eenemael open lagen) te bespringen / en (waer 't doenelijck) ons / met hulp der Portugesen, geheel te ruineeren. Welcke tijdinge soo waerachtigh wierdt bevonden / dat den Veldtheer ons in de Kerck der St. Thomas Christenen / langer niet en vertrouwden; dies stelde men voort / en in aller haest / een licht en luchtigh Hospitael / binnen de Muuren / op 't Pleyn der Kercke van St. Jan, voor ons toe. Vonden ons ondertusschen in groot gevaer / van door de vyandelijcke Malabaren van Porca, die alreets (gelijck men riep) in aentocht waren / overrompelt / en met alle man by nacht vermoort te worden / alsoo ons Leger nu dichter onder de Stadt / en wy met alle de weerloose gequetste / alhier seer lichtelijck konde bespronghen worden. Eyndelijck wierden ons door den Veldtheer twee

De Nederlanders worden van meer vyanden gedreygt.

Den Koning van Porca rucket sijn Magt by een, om de onse van achteren t'overvallen.

't Gevaer des Schrijvers, en der gequetsten.

Vaendelen Soldaten / tot beſcherminghe toegevoegt ; dan ſulcks kon weynigh helpen : waren des nachts in het grootſte gevaer / en genooten in de kleyne nacht-ruſt weynigh ruſt : ſlapende met een loutere Tabel aen de zy. Doch haeſt verhuysden wy van hier / met al de gequetſten / nae de Kercke van St. Jan ; daer wy ons in 't nieuw-gemaeckte Hoſpitael / dicht by de ſtrant / ter neder ſloegen.

Maert 1662.

Den Veltheer doet de Stad Cochin op-eyſſen, doch te vergeefs.

Die volle Weecken dan nu met ons grof Canon op de Stadt gedondert hebbende / ſoo liet den Veltheer / door een Trompetter / dit ſpytigh Cochin op-eyſſchen ; doch het antwoort des dapperen Gouverneurs Ignatio Sermento, was : Dat, dewijl hem de beſcherminghe deſer plaets was aenbevolen, dat hy noch lang die verhoopte voor ſijn Heer en Meeſter, den Koning van Portugael, te bewaren. Waer op aenſtonts weder even heftigh op malkanderen wiert geſchooten.

De Portugeſen krijgen by klaren dagh een merckelijck Secoers in Cochin.

Doen nu kregen de Portugeſen by klaren dagh een merckelijck Secoers van Volck / en voordere krijgs-behoeften uyt Goa, binnen de Stadt Cochin ; dat licht konde geſchieden / door de begraeme gelegentheyt der binne-lantſche Rivieren / en ſoete Water-ſtroomen / die wy / door ſchaerſheyt van volck / niet konde beſetten / als wel behoorde. Aenſtonts wierde op ſulcks by de Belegerde van Wallen / Bolwercken / Corens en Muuren / veel Vlaggen / Wimpels en Vaendels / om hoogh geſteecken ; rontom het grof Canon geloſt / en door het luyden van klocken / groote vreugde betoont. Deſe ſlagh hoegh viel den vyandt niet weynigh toe / en ons tegen. Den Veltheer hielt krijghs-raet / om te beſluyten / wat 't noodighſt diende gedaen : want het begon ons aen vele dingen te ontbreecken ; het regen-ſayſoen begon vroeger als ordinaer ons by te komen ; de Winter was op handen ; en kreegh men / door ſoo veel geleden ongemacken des volcks / veel ſieeken ; ſoo dat ons Leger / door het bemachtigen der Steden Coulang en Cranganor, en op het Eylandt Vaypyne, de Veſtigheyt Nieuw Orangien, en deſſelfs verſchte Guarniſoenen / niet weynigh zijnde geſmolten / voor tegenwoordigh geen 1400. Mannen ſterck bevonden wiert ; ſoo dat ons nu / benevens de macht / de moedt ontviel / om in deſe Belegeringh Meeſter van Cochin te worden : voornamentlijck in het overwegen van de wiſſelvalligheyt van den Oorlogh / de ſchaerſheyt van Lout / en andere noodige krijgsbehoeften : het Secoers der Portugeſen binnen Cochin, enz. Men verwachten het Jacht de Kabbeljauw, met Oorlogs-tuygh van Choromandel, te vergeefs. Den ſwarten Coninck van Porca, lagh maer weynigh Mijlen achter ons / met ſijn aen-groeyende Troepen / gereet en vaerdigh / om ons by nacht / of anders / op 't lijf te vallen. Somma / 't was met ons hoogh tijdt om door te gaen / ſoo wanneer wy geen verder ongelegentheyt en ſochten : daerom hoogh men een hoyt beraet / en voor het noodigſt / tegenwoordigh op te breecken / en de Belegeringh te ſtaecken / tot dat een beter gelegentheyt ſich quame te openbaren. Vaerdigh wierden / op deſe reſolutie / alle ſware beſlommering van Lant na boort gebracht ; als oock het grof Canon / Mortieren / en andere materialen / die men op Vlotten / by nacht / en in aller ſtilheyt aen de Schepen kreegh. Doch niemant en ſcheen dit werck minder te behagen dan Matroos / die / blammende op den buyt / niet wiſt wat ſulcks beduyden mocht ; doch haer wijs gemaeckt zijnde / dat men noch andermael de Stadt Cochin eens wilde beſtormen / en vermits d'on-

De Hollanders worden genoodſaeckt hare Belegeringh op te breecken, en voor dit-mael van de Land-zijde Cochin te verlaten ;

't welck op de voorſichtighſte wijſe geluckigh geſchiet.

d'onſeeckerheyt van den uytval / de voornaemſte beſlommering wierde nae booꝛt geſonden ; doch Matroos / de ſnof in de neus gekregen hebbende / ſchudden het hooft / ſeggende volgens hun gewoone civiliteyt / en Hoofſe Complimenten: Ja, ja, wy ſien het wel ; wat duycker ſouden wy ſtormen, wy ſchueren ons gat ; nu krijgen wy niet een bruy. Sy roocken te meerder lont / als wy ten laetſten met alle de gequetſten wederom nae de Vloot verhuysden : daer wy (volgens oꝛdre van den Veltheer) het Schip Vlielant tot ons Hoſpitael verkoſen. Al de ſware beſlommeringh dan Scheep geraeckt zijnde / ſoo was nu een groote booꝛſichtigheyt van nooden / om ſonder ſchanden of ſchaden af te trecken / en met al het volck behouden aen de Schepen te geraecken. Op den tweeden Maert, tegens den avont / ſtont dan yder gereet en vaerdig / om met een ſtillen Trom Cochin te beſtoꝛmen ; doch onſen wijſen Veltheer hadde wat anders in den ſin : latende ſijn volck in ſtilheyt na de ſtrant marcheeren / daer in kleyn Vaertuygh zijnde geſtapt / quamen alle gelucklgh en behouden aen de Schepen.

Alle de Magt geraeckt behouden aen de Schepen.

En op dat de Portugeſen niet te ontijdigh ons vertreck vernamen / ſoo verdienden / en kreegh een Jode een goet ſtuck gelts / met in deſen nacht de kloch / als voren / te ſlaen ; ooch was den Conſtapel van het Schip de Muſchaet-boom, Hendrick Boerdorp, aen Landt gebleven : maeckende den gantſchen nacht / dooꝛ onſe ontvolckte Batteryen en Trenchementen / niet weynigh de bravade / roepende : Wie daer? Ronde. Stae Ronde ; Corporael, enz. volgens d'oꝛdinare krijgs-gewoonten : wetende ſoo op yder booꝛt ſijn ſtem te veranderen / dat de ſelve dooꝛ verſcheyde perſoonen ſcheen te geſchieden ; doch packten hy hem des moꝛgens vroegh nae ſtrant / en quam ooch behouden aen booꝛt. Toen over de gantſche Vloot het volck gemonſtert zijnde / miert niemant / als een eenige ſwarte Slaef / vermiſt.

Aldus verhuysden wy / tot ons hertelijck leetweſen / van booꝛ de ſterche Stadt Cochin. Het was op den derden Maert al ontrent den middagh / eer dat de Portugeſen bevonden / dat de Stadt van ſijne Belegeringh was verloſt ; en hoe dat wy / ſonder adieu te ſeggen / dooꝛ ditmael waren geſcheyden. Sy daer op upt-getrocken zijnde / ſtaeckten alle het overſchot van onſe Wercken in de brandt : lichtelijck vreeſende dooꝛ onſe weder-komſt / die niet dooꝛ in het aenſtaende Jaer geſchiedde ; doch niet wederom ſoo als nu verrecknde : waer van hier nae een weynigh geſeyt ſal woꝛden. Wy ſagen des anderen daegs / hoe dat de verloſte Portugeſen van brengden hun groſ Canon los-branden / en by nae van aller wegen Vlaggen en Wimpels lieten waeyen.

De Stadt Cochin 's jaers daer aen door de Nederlanders verovert.

Wy dus wederom in de Vloot geraeckt zijnde / verzeylden met alle de Schepen een weynigh / tot dat booꝛ de Sterckte Nieuw Orangien ten ancker quamen : daer in den Veltheer den Hooft-hopman Pierre du Pon, een dapper Helt / booꝛ Opper-bevelhebber oꝛdineerden ; dien hy (met ſeven honderd Mannen tot Guarniſoen) beval / de Stadt Cochin ſoo veel te benouwen / als doenelijck was. Wy ſetten de ſelve upt de Vloot / krijgs-booꝛraet / Proviande / en wat nootſaeckelijck dienden / by ; waer op wy / met het meerendeel der Vloot / verzeylden nae Cranganor : daer vijf hondert Mannen tot Guarniſoen in wierden geſchickt / benevens krijgs- en Levensmiddelen : en tot Opperhooft / den meer-gemelden Verſpreet, om Cranganor tegens den aenval der Portugeſen te beſchermen.

De Vloot komt voor de Sterckte Nieuw Orangien ten ancker.

Order aldaer geſtelt, om de Stadt Cochin te benouwen.

De

De gequetsten nu meest genesen / of buyten perijckel zijnde / soo kreeg ick ordere van den Veltheer / door den Chyrurgijn Majoor, (die noch een jaer in dese Landen verblyven soude) dat ick my wederom op des Admiraels Schip / de Musschaet-boom, soude vervoegen / om daer de opper-Chyrurgijns plaetse waer te nemen; teneynde / om met den Heer Rijcklof van Goens de wederom reyse na Batavia te doen; 't welck van stonden aen soeckende nae te komen / scheyden ick van de vrienden en goede bekenden op Vlielant, en geraeckte wederom op de Musschaet-boom aen Boort; daer op ick ontrent vier hondert en vijftigh menschen / soo Nederlanders als Cingalesen bevont / waer onder geen kleyn getal siecken / en die met sware accidenten aengetast waren / wierden gevonden; die verlegen om hulp / uytnemende na mijn komst verlangden: soo dat ick hier van d'eene onrust in de andere quam; en nauwlijcks in al dit gewoel / des nachts een weynigh tijdts / om wat te rusten / konde verkrijgen.

Den Schrijver wordt wederom op 't schip de Musschaetboom geordineert.

Ondertusschen hoorde men dagelijcks aen ons Boort / van des morgens vroegh tot des avonts laet / de Trommelen en Trompetten lustigh rasen: waer onder dat oock de swarte Cascarijns van 't Eylant Ceylon, met haer vermakelijck gespeel op Fluyten / Schalmeyen en kleyne Hoorens / hare genegentheyt betoonden / in het gedurigh komen en gaen der voornaemste Helden en Hoofden onser Oorloghs-vloot / als oock die van het Lant quamen / om hare ordere van den Veltheer te ontfangen. Den meer-gemelden Zamorijn, of Keyser van Calichut en het Lant der Malabaren, quam oock nu tot verscheyden mael / met sijn onder-hebbende Coningen en Vorsten van dese Gewesten van Malabar, den Veltheer aen ons Boort besoecken; zijnde somwijl van geen kleyn Nairos, en Manhafte Lijf-trawanten omringt en nagevolgt: waer door het op ons Schip meest alle dagen van de menschen crioelden; alsoo niet alleen den Zamorijn, maer oock des selfs gevolg / uyttermaten genegen waren om ons heerlick Schip te sien.

Den Zamorijn, met sijn Vorsten, komt een en andermael in de vloot.

Het twaelfde Hooft-stuck.

Des Schrijvers voorneem, om een korte beschrijving van de voornaemste *Orientaelse Landen* en *Koninckrijcken* te doen. De voortreffelijckheyt en grootte van *Indiën*. Des selfs verdeeling en grenspalen. Vaert der *Nederlanders* op 't *Roode Meer*. Des selfs Beschrijving. *Mocha*, sijne gelegentheyt, handel, en toeloop des volcks. Beschrijving van *Medina*, *Talnaby*, *Aden*; het Eylandt *Zocotora*, kust van *Arabia Felix*, *&c.* *Arabiers*, hare vreemde Conditie, Zeden, en Scheeps-costnymen. Grens-palen, Macht, en Heerlickheyt van 't Koningrijk *Persien*; des selfs beroemde Steden. Beschrijving des Hoofts-stadts *Hispahan*; des Konings heerlickheyt en weeldrigh Hof. *Persianen*, haer Stature, Kleeding, Geloof, Zeeden, Costuymen, &c. Vruchtbaerheyt des Koningrijks *Persien*.

Des Schrijvers voorneem, om een korte

DUs verre hebben wy onse Reys-beschrijving / soo van Ceylon, de kust van Choromandel, als die van Malabar, eenvoudighlijck vervolgt; en voordaghtelick het aenmerckens-waerdige deser Landen

den over geslagen. Om nu / eer wederom na Batavia keeren / een kleyne Beschrijving daer van te doen. Wy hebben in 't eerste Boeck / in het omswerven door de Oostelickste Gewesten van India, van het vlerendeel / of immer de voornaemste Eylanden beoosten Batavia, of Groot-Java gelegen / kortelick gesproocken. In dit Tweede Boeck / sullen wy nu den Leser / by het gene van 't Coninckrijck Arrakan is gesegt; oock wegens de machtige Landen en Coninckrijcken / West en Noordwest-waerts van Batavia gelegen / een korte verklaringe doen: beginnende van het Roode Meer; dewyl dus verre de Nederlanders met hare Schepen / hun rycken handel dryven; en soo vervolgens langs de Orientaelse kusten / tot aen Oryxa, bewesten de groote Rivier de Ganges blijvende. Sullende tot het Derde Boeck bysondere stoffe sparen; en dan ter occasie der twee reysen van Batavia noordwaerts / oock aen onse goetgunstige Lants-genooten / yet aengenaems pogen te verschaffen.

Beschrijving van d'Orientaelse Landen en Koninkrijcken te doen.

Doch niemant hoeft hier een pertinent of lang verhael van allés / ofte van yder Landtschap in het bysonder te verwachten; het welck ons voorneem niet en is: maer alleen tot een stichtelijck vermaeck des Lesers / kortelijck de voornaemste vreemdigheden van dese Orientaelse Coningrijcken / Landen / Volcken / Dieren en Planten aen te roeren; volgens 't gene door loofwaerdige oogh- en oor-getuygen / als eygen ondervinding / ons bekent gemaeckt zijnde / wy den nieuws-gierigen Leser verhoopen te vertoonen.

India wort voor het grootste / rijckste en 't vruchtbaerste Landt des werelts gereeckent; daer de gesontste en playsantste Lantsdouwen / die onder de Zonne zijn / worden gevonden: is al van outs / en selfs ten tijden van Alexander de Groot, bekent geweest; die niet alleen het machtigh Coningrijck Persien, maer oock dit groot en machtigh Indiën selfs / tot aen de Riviere de Ganges, onder sijn heerschappye kreegh. Doch is noch noyt / als nu / door-kruyst / en alle de Werelt bekent geworden. Sommige hebben vyf duysent Steden / behalven d'ontelbare Vlecken en Dorpen / in 't selve willen optellen. De lengte langs heen der selver buyte-kusten / meynen eenige dat wel tsestigh dagen en nachten zeylens van nooden heeft / om van het Oostelijckste gedeelte / tot aen het Westelick eynde te komen. Doch tot een korter en seeckerder verklaring / dient maer dit volgende geseyt.

Heerlikheyt en grootte van Indiën.

India, na de Riviere Indus dus genoemt / wort doorgaens in twee bysondere deelen gedeelt / namentlijck; in India, binnen ofte bewesten de Ganges leggende: van de Persianen en Arabiers gemeenlick Indostan; of eertijts (na de sommige meynen) in de Heylige Schrift / 't Landt Havila genoemt: 't welcke wederom in verscheyden Coningrijcken en machtige Landen wort verdeelt; als 't Rijck des Grooten Mogols, Guseratte, Decan, Malabar, Choromandel, Oryxe, Golconda, Ceylon; mitsgaders de meenighvuldige Eylanden / Maldyvas. Het ander gedeelte / is India, buyten of Oostwaerts de Riviere de Ganges gelegen; welcke zijn de Coningrijcken en Landen Ava, Arrakan, Pegu, Tanassery, Quedapatana, Malacca, Siam, Cambodia, als oock ontelbare meenighte van Eylanden langs heen der selver Custen / of Zuydelicker en Oostwaerts tot aen Nova Guinea gelegen; daer onder de machtige Eylanden van Groot-Java, Sumatra, Bornea, Celebes, Mindenao, Ceram, Gylolo, de Moluckes, Amboyna, Banda, Solor, Tymor, en andere / worden getelt: waer van de eerste wederom in beroemde Co-

Verdeeling van de Ooster-Indiën in India, bewesten of binnen de Ganges, en in India beoosten of buyten de Ganges.

ningrijcken woꝛden verdeelt / en van malkanderen onderscheyden.

Bepaling van India. Het vaste Landt van India, begint dan Westelick van de Rivier Indus; aen wiens Oever het Koningrijck van Sinde, of Diul, leyt / en aen de mont der Arabise of Persiaense-Zee; dewijl die tusschen de twee groote Landen / Persien en Arabien, sigh noꝛdwaerts tot op dertigh graden streckt: palende wijders westwaerts aen het beroemde Koningrijck Persien; noꝛd- en noꝛdoost-waerts aen het gebergte Taurus, en 't groot-machtige Chyna; woꝛdende van het Oosten en Zuydwaerts van de groote Oost en Indische Zeen bespoelt.

Vaert der Nederlanders op 't Roode Meer. Onse Nederlanders, die tegenwoꝛdigh dit groot en machtigh India alom heen komen doꝛ te kruysse; varen niet alleen sterck op Suratte en Persien, maer oock met lichte Schepen op 't Roode Meer: van 't welcke wy dit wepnige sullen seggen.

Desselfs beschrijving, grootte, Het Roode Meer, beginnende van de Caep Gardefuy, tot Sues, of noꝛdelijckst eynde / begrijpt een lengte (na sommige meenen) van 380. mijlen; en is op sijn breedste 40. à 45. mijlen wijt: streckende sigh van Sues voꝛnoemt / tot aen Aden, ontrent zuydoost / en tot aen Gardefuy oostelicker / sich losende in de Indisse-Zee.

stant. plaets, Ten Westen leyt het machtigh Ægypten, en Zuydelicker het groote Æthiopien; Oostwaerts het Woest en Geluckigh Arabia. Dit Roode Meer

gelegentheyt. valt seer hommerlick te bevaren / van wegens de meenigvuldige klippen / ondiepten / eylandekens / rupgte / riedt-bosschen / etc. daer van 't selve rijckelijck is voꝛsien; woꝛt daerom wel meest by daegh / en het minst / of wepnigh / by nacht bezeylt: en dient noch echter een goede uptsicht / soo niet op eenige Sanden of ondiepte willen vervallen. Desselfs Water is helder en klaer / niet root / als eenige hebben gemeent / maer gelijck dat van andere Zeen. De gronden zijn 't meerendeel van wit Zant / of Coraet: 't welck zijnde gevischt / veel Karitepten voꝛ de Liefhebbers verschaft / dewijl de sommige seer volmaeckte lijck kleyne Boomtjens komen te gelijcken. Men kan de gront / als op de Reede voꝛ 't Eylant Tarnaten, op eenige plaetsen op 5 of 6 vadem diepte perfectelijck sien. Woꝛt doꝛ de Arabische Vissers en Handelaers met kleyn Vaertuygh / dat maer als aen malkanderen hangt / bevaren.

Waer de Bergen Sinai en Horeb gelegen zijn. Noꝛdwaerts leggen ter west-zijde de vermaerde Bergen Sinai en Horeb, niet verre van 't Roode Meer; daer de Heere sijn heylige Wet aen Moses gaf: en van de welche dat men lesen kan Exod. 19. vers 3, 11, 18, 20. Exod. 3. Jesus Syrach 48. vers 7. &c.

Steden en Handelplaetsen in 't Roode Meer. Langs de Landtstreeck van 't Roode Meer, tot aen het oostelijck eynde / wierden van outs verscheyde neering-rijcke Steden en Handel-plaetsen gevonden / als Medina, Mocha, Juda, Magora, Zibit, Aden, en andere; doch mint tegenwoꝛdigh het weelderigh Mocha boven alle de andere upt / gelegen in het Geluckigh Arabien; woꝛt van de Roode Zee bespoelt; is wel

Gelegentheyt van de Stad Mocha. groot en volck-rijck / doch het grootste gedeelte echter onbemuert: alleenlijck schijnt een kleyne Vastigheyt / met wepnigh Canon voꝛsien / de besscherming aen dit neering-rijck Mocha te willen geven. De Stadt is eertijdts van kleyn belangh geweest / wanneer de selve onder den Sequemir ('t welck Heylige Heer betechende / zijnde de voꝛnaemste Woꝛst van het Arabia Felix) behoꝛde; maer tzedert onder de Heerschappye des Turcks zijnde geraeckt / is wonderlijck in aensien / handel en rijckdom toe-genomen.

Dese

Dese groote en neering-rijcke Stadt Mocha, is gelegen op een seer dorre en sandige Landt-streeck; van achter met eenige Bergen als omringht: daer / van wegens d'onvruchtbaerheyt des Landts / Boomen noch Planten / Kruyden noch Vruchten / komen te groeyen. Goet Water / en Branthout / is 'er niet te bekomen / als voor een duere prijs. De Huysen zijn aldaer vry aensienelijck / nae de wijse der Turcken, boven plat / en van gebacken blaeuwen of rooden Arduyn-steen gebouwt. De Stadt wort van Turcken, Arabiers, Armeniers, Mooren, Benjanen, en Joden, bewoont; doch de laetste schijnen wel 't minst aldaer geacht te zijn. De Eet-waren worden aldaer uyt Vruchtbaer Arabiën, Ægipten, en Æthiopien, gebracht. Drie Mahometaense Kercken worden in Mocha gevonden; doch munt de voornaemste / staende in 't midden der Stadt / met een seer hooge Tooren boven de andere uyt. Ontrent anderhalf mijl Landtwaerts / is oock een Bergh / alwaer de Turcken seggen dat Abraham quam / om sijnen Soone Isaac den Heere op te offeren; daer sy een verdichtsel / van verscheyde beuselingen / weten by te voegen. Aen dese Bergh is oock een volck-rijck Dorp / en ruymen Tempel gebouwt: daer de Mahometanen, en devote Pelgrims / hare Offerhande komen toe te brengen; komende 's jaerlijcks met veel duysende / van by nae alle quartieren van Asia, derrewaerts heen gevloeyt / om Mahomets Graf te besien: want Mocha wort by de Mahometanen heyligh geacht. De Mooren varen oock sterck uyt India, van Malacka, Tanassery, Pegu, Arrakan, Bengale, Choromandel en Suratte, op 't Roode Meer: brengende alderhande sijne en groove Indische Kleeden / Stoffen / Lywaten van Catoen / Syde / Indigo / Porceleyn / Gommen / en diversse Speceryen / oock Suycker / Gengber / Taback / Boter / Tarw / Rijs / en andere Waren. Alle Jaren varen oock een of meer Conings Schepen op 't Roode Meer. De Mooren krijgen op hunne Schepen (die sy niet wel en konnen bestieren) op haer versoeck / van de Ed. Maetschappy / wel by gelegentheyt Hollandtse Piloten / en tot het Canon Constapels / voor eenige Jaren ter leen: want sy van die beyde niet al te wel zijn voorsien. Stuurluyden heb ick verscheyde gekent / die by de Mooren veel Jaren aldus gevaren hadden. De Retouren uyt 't Roode Meer, zijn Gom van Arabia, Draecken-bloet / Aloë van het Eylant Socotora, Mirrhe / Civet / Ambergrijs / Saffraen / Quicksilver / Vermiljoen: voorts Camelotten / Satijnen / Scharlaeckens / Fluweelen / Bloet- en ander Corael / Rosijnen / Dadels / Amandels / Wortels daer Craproot af wort gemaeckt / en meer andere Waren en Koopmanschappen. Dus trocken de Mooren niet alleen nae dit Mocha uyt devotie / om Mahomets Graf te besien / maer oock om hare Traffijcke te drijven / Handel en winst te doen: vertreckende van de Kust van India, of Suratte, in Maert, of eyntelijck in April, en komen gemeenelijck in September of October wederom / ordinaer met goede winst. Oock varen niet alleen onse Nederlanders, Engelse, Mooren, en andere Volckeren / maer oock de Portugesen (doch niet soo sterck als wel van outs) van Goa, Dabul, Daman, en andere plaetsen / op 't Roode Meer, met Indische en Europische Waren / en brengen andere wederom. Oock voeren de Malabaren eertijts / maer nu seer weynigh / met haer halbollige Schepen op 't Roode Meer, om Handel en winst te doen; het welck de Portugesen haer soeckende te beletten: en dese Heydens / even als stoute Helden gewapent

Dessels Huysen en Wooningen.

Tempels der Mahotanen.

Stercken Handel en toeloop des volcks in Mecha, om Mahomets Graf te besien.

Hollandtse Stuurluyden varen op Moorse Schepen.

Stercke vaert van alderhande Natien op Mocha.

zijnde / saten sonwijl malkander eens louter in 't hayr. Doch vaert 's jaerlichs 't groote Vracht-schip Mansoury, van 't Roode Meer op Suratte, en wederom van Suratte op 't Roode Meer, door onze van den Turckschen Keyser / die geen kleyn gewin daer af trecht: vertrechende met een rijcke lading / en vol Passagiers gepropt / van 't oost-eynde van 't Roode-Meer (daer geen kleyne menighte Kepsigers tot dien eynde by malkanderen vloepen) nae Suratte; keerende weder met Volck / en wel de voornaemste Retouren die Oost-Indiën kan verschaffen / in Januario. Doch en wort Mocha niet alleen door de Scheep-vaert / maer ooch door groote Cassilas, of Carovana, besocht; want de Koopluyden vloepen by na van alle quartieren des Werelts derewaerts heen. Van outs wiert Aden, maer nu dit Mocha, door Schepen en Carovana besocht. De Cassilas komen gemeenelijck in de Maent Maert, van Damascus, Aleppo, Groot Cayr, en Alexandria, met eenige duysenden geladen Kameelen tot Mocha aen. Zijn lang / en ordinaer wel twee Maenden onder-weegh; want trecken maer drie of vier Hollandtse Mylen in 't etmael voort / en dat noch dickmaels by nacht / in Maen-licht weder / van wegens de brandende hitte des daegs.

Cassilas, of Carovanen, die op Mocha reysen.

Beschrijvingh deser Carovanen.

De Koopluyden van dese Carovana, die voornamentlijck in Turcken, Arabiers en Armeniers bestaen / brengen met haer alderhande Europische en Turckse Waren; vertrecken ordinaer in December met Oost-Indische Retouren wederom; soo dat in dese korte Voyagie / weynigh minder als een Jaer besteeden: en soo wel de Turcken van het Noorden / als de Mooren uyt India, tijts genoegh hebben / om / gedurende haer verblijf tot Mocha, Mahomets Graf te besien. Op den 23. May worden in / om / en ontrent dese Stadt / somtijts wel 30. of 40. duysent Pelgrims getelt / die alhier komen in Bedevaert / of om Handel en winst te doen. De Mahometanen, Mahomets Graf besien hebbende / offeren groot getal Schapen. Tot de Godtsdienst wort de voornaemste Mosschea, of Tempel / gebruyckt; geen Christenen mogen in de selve komen. De Mooren en Turcken krijgen van den oppersten Cady, of Priester / vergiffenis / nae dat sy geoffert / en een begietinge van water / als een Doopsel / ontfangen hebben.

Godsdienst der Mohometanen in Mocha.

Mocha verstaft den Turckschen Keyser 's jaerlichs groote winst; de betaling der Tollen en Ancker-gronden loopen hoogh. Invoegen de Turcken ongemeen / ja selfs boven de redelijckheyt / alhaer hun groote begeerlijckheyt en gelt-sucht toonen.

Doch niet-tegenstaende Mocha sulcken toe-loop van devote Pelgrims heeft / die komen om Mahomets Graf te besien / soo nochtans gelooven andere / dat den Verleyder Mahomet tot Medina Talnaby ('t welck de Stadt des Propheten gesept is) gestorven en begraven is; waerom eertijts groote toeloop van alderhande Mahometanen, als Turcken, Mooren, Persianen, en Abissynen, daer heen wier de bespeurt. Dit Medina leyt wat hooger op noortwaerts aen de Roode Zee, ontrent een onwuchtbaer Oort. De Carovana, die alhaer van outs van Aleppo, Damascus, Alcayr, Alexandria, enz. plachten aen te komen / hielden haer by een Bron / ontrent een Mijl van Medina gelegen / soo lang stil / tot dat hem een yder gewassen / en met schoone Kleederen aengedaen vont: om niet alleen op een devote wijse / maer ooch eenigher maten aldus gesuyvert zijnde / in de Stadt te komen. Den Tempel / daer in de Mahometaense Priesters 't Graf van haren Pro-

Medina Talnaby, desselfs gelegentheyt.

pheet

pheet vertoonden / was recht vierkant / met twee deuren / boven doorgaens verwulft. 't Gebouw was groot / en rusten op vier hondert Pylaren / van steen gebouwt. Vyf hondert brandende Lampen wierden'er in getelt. De Wanden waren met Syde Tapijten en Stoffen behangen; en wierden geen Beelden (dewijl de Mahometannen van de selve heel afkeerigh zijn) in dese vermaerde Mosschea gesien. Den Tempel van Mahomet Graf

In het Graf Mahomets, willen eenige / dat ooch vier van sijne getrouwste Bloet-vrienden sonde gelegen zijn: namentlijck / Mahomets twee Dochters Mannen / Haly en Otman; en sijn twee Swagers / Bubecher en Homar. Dese vier waren sijne getrouwste Hooftluyden; yder schreef Boecken / vol dwalingen en verwaende grillen: doch die naderhant in veel dingen strijdigh tegen malkanderen wierden bevonden; daer upt dan verder de verscheydentheden van Secten / die noch ten hupdigen dage by de Mahometanen worden bespeurt / gesproten zijn.

Aden was eertijts een der sterckste / neering-rijckste / en beroemtste Steden van Arabia Felix: van wegens den Handel en toeloop aller Volckeren / die met Schepen upt India, Persia, Arabia en Æthiopien, en met Carovana upt Turckyen, Ægipten, en andere plaetsen / aldaer quamen aengelandt: leggende upttermaten wel ontrent de engte van Babelmandel, in het inhoornen des Roode Meers; ter noort-zijde op de Kust van Arabia Felix, op dertien Graden noorder-breette; aen de Landt-zijde leyt het hley-rijck Geberghte Datzira, van welckers hooghte Aden in een vermaeckelijcke vlackte / ontrent de Zee-kant / wort gesien. Desselfs Soldaen was eertijts den Sultan Sequemir, of Opper-vorst van het geluckigh Arabia, onderdanigh; maer tzedert door de Macht der Portugesen gedwongen zijnde / geraeckten den Coning van Aden aen de selve Cynsbaer / brengende 's jaerlijcks dupsent Ducaten op. Doch verlooren eerlangh de Lusitanen dit voordeeligh genot van Aden; want Soliman Pelopenesus, Overste van Ægipten, trock / door ordre van den grooten Ottoman, met een Vloot van 60. Schepen / met Janitsaren, Turcken, en ervarene Boetsgesellen bemant / tegen de Portugesen, om die upt India (waer het mogelijck) te doen verstuyven; en door het Roode Meer, tot voor Aden afgesacht zijnde / vepnst sich vrient / en krijgt met list den Coningh aen boort / en soo veel volcks aen Lant / dat Aden in sijn gewelt verviel. Den Coning / Soliman sijne valschept onder de oogen stellende / wiert / met eenige van de voornaemste Hovelingen / aen de groote Mast gewurgt. Tzedert (meen ich) is Aden onder de Heerschappye des Turcks tot op desen dagh gebleven / doch wonderlijck in sijn neeringh en rijckdom afgenomen. d'Inwoonders zijn het meerendeel Mahometaens, en vyf swart van hupt / van wegens de groote hitte / die / wanneer de Sonne benoorden de Linie sijne stralen neer-schiet / het Aertrijck aldaer als t'eenemael doet verdroogen en verbranden. Aden, weleer een beroemde Koop-stadt. De gelegentheyt desselfs. De Koninck wort door de Turcken aen de groote mast verwurgt.

Buyten de mont van 't Roode Meer, niet verre van de Caep Gardafuy, leyt op 12. Graden / en eenige Minuten / noorder-breete / het Eylant Zocotora: beroemt / van wegens de beste Aloë des Werelts / die dit Eylandt geeft / als ooch Ambergrijs / Draken-bloet / en andere Medicinale Gommen. Sommige willen / dat Alexander de Groot dit Eylant veroverde / toen hy victorieus upt India weder-keerden: en 't selve / om het gemak van d'Aloë / met een goet getal Griecken bevolckte. De Portugesen hebben het Beschrijvinge van het Eylant Zocotora.

selve in de laetste Eeuwen / door seecker Hooftman / Bareyta genaemt / ontdeckt; dient tot een verversch-plaets voor de Schepen die uyt India komen / en nae Mocha, Aden, en andere Koop- en Handel-steden van dese gewesten / zijn gedestineert.

Kust van Arabia Felix.

Tusschen de Roode Zee, van Aden tot aen de Persische engte / Sinus Persicus genaemt / wort de Kust van Arabia Felix, door de Indische Zee bespoelt. Hier leggen weynigh Steden of Handel-plaetsen / en die 'er zijn / en zijn niet even als Aden Mocha beroemt. Men zeylt voorby de Gewesten van Fortaque, Defar, Pontas, Maffa, tot aen de Caep de Rosalgate, noord-oost; en van daer tot aen de Caep Moncadon binnewaerts / noord-westelijck aen / daer (gelijck stracks geseyt is) de Persische Zee, of engte van Bazora begint. Van de Caep Rosalgate, tot aen Moncadon, zijn ontrent 70. Mijlen zeylens: zijnde gelegen op 26. Graden noorder-breette / en tegens het oude beroemde Ormus over; en vorder binnewaerts heen / van de Caep Mondacon, tot aen het noordelijckst eynde van de Zinus Persicus, kan in de selve langs de Arabische Kust noch 80. Mijlen worden gevaren / tot op de hoogte van 28. Graden / en 30. Minuten / noorder-breette. Arabia is al van outs in Arabia Petrea, Arabia Desserta, en Arabia Felix, dat is / in het steenigh, woest, en geluckigh Arabien, van malkanderen onderscheyden geweest. De Kinderen Israëls / in hare veertigh-jarige omswervingh door de Woestijne / door-kruysten voornamentlijck het Arabia Petrea; hebbende desen naem / naer het schijnt / niet van wegens de klippen en steenen / maer veel eer van de vermaerde Stadt Petra, tzedert Herag genaemt / bekomen. In dit Arabia wierden van outs de Landen van Amaleck, Edom, Moab, als oock de groote Wildernissen van Zin, Zur, Cedar en Cades, gevonden: beginnende van de Jordaen, en scheyt ten zuyden aen 't Woest Arabien, door geen kleyn getal Bergen / en een groote Wildernis / Banascaly genoemt / die men houd wel 10. of 12. dagh-reyzens lang te zijn / met een sant / soo fijn als stof. Vorders heeft dit Arabia Petrea, Ægipten nae het westen / Palestina en oock Syrien nae het noorden / en oost- en zuydwaerts Arabia Felix, en Deserta. Goede Water-bronnen worden aldaer gevonden; doch in het Woest Arabien zijn de Wateren schaers / weynigh / en somwijl niet te bekomen. Het selve heeft seer groote Wildernissen; is doorgaens weynigh / en meest met Rovers en Af-setters bevolckt. Echter besluyt het in sich Medina, daer sommige de Stadt Mocha komen by te voegen. Het geluckigh, of zuydelijckst Arabien, heeft wel de schoonste / en meeste bewoonde Lantschappen / als Jasuf, Magora, Zibit, Aden, en andere / tot aen de Caep de Rosalgate. Doch heeft den Turck aen de eene / en de Sophy, of Coning van Persien, aen de andere kant / geen kleyne gedeelten den Sequemir, en andere Vorsten van Arabia, afgenomen.

Persische Zee, of Engte van Bazora.

Verdeeling van Arabia.

Arabia Petra, of steenachtig Arabien.

Arabia Desserta, of Woest Arabia.

Arabia Felix, of het geluckigh Arabia.

Arabiers hare vreemde conditie.

De Arabiers zijn doorgaens van naturen een blood en vreesachtig volck / alhoewel dat 'er soo vele Bespringers / Rovers en Af-setters / onder gevonden worden. Daer worden vierderhande soorte van Arabiers op-getelt: als / de Baduinen, ofte Baduins, de edelste by haer geëstimeert; het welck nochtans niet anders dan de Woestijn-bewoonders zijn: verachtende de bemuurde plaetsen: trecken met vrouwen en kinderen door het Wout / en leven in arme Hutten; beminnen dusdanigh de edele vryheyt / dat haer liever in afgelegene Wildernissen / als in de Steden willen neder-slaen: dewijl

wijl geen Borgerlijcke Wetten soecken onderworpen te zijn. De tweede soorte zijn Lant-loopers / die met hare Buffels niet alleen door het Landt / maer somwijl ook tot in de Steden op-trecken / om haer Buffels-melck te verkoopen. De derde soorte zijn / die sich ten Landt-bouw komen te begeven. En de laetste / die haer in vaste Steden hebben neder-geslagen; doch die zijn by de andere / en wel insonderheyt by de eerste / het minste geacht: die somwijl met heele Benden / en machtige Troepen / niet alleen vaste Steden / maer selfs de Carovane (die in veel duysent Zielen bestaen) geweldighlijck komen te bespringen / en aen te tasten: pretenderende van de Reysigers gelt; sommige sitten te Paert / andere loopen te voet / swierende sonder ordere door malkanderen heen: zijn met Bogen en Pijlen / Tabels / Speeren / en sommige ook met Schiet-geweer gewapent: onthleeden gemeenelijck de rechter schouder en arm / eer dat de strijdt begint / die sy nochtans niet liefelijck / voor en al eer dat kans sien / sullen avonturen. Sommige van haer beroemen sich van den Aerts-vader Noach afkomstig te zijn; dese / als ook de andere Arabiers, trouwen het meerendeel met geen duyten-landse Zeden, Natie / maer gemeenlijck onder een maeghschap aen malkanderen / en aen Luyden van 't selfde bloedt. De Arabiers van het geluckigh Arabien, gaen beter als d'andere / en syn eerlijcker / met Zijde en andere stoffen gekleedt. Dese omhelsen het meestendeel de Religie der Mahometanen, sommige na de wijse der Turcken, en weer andere nae die van de Persianen.

De Arabiers worden niet alleen in haer eygen Landen / maer ook in veel en Scheeps-quartieren van Oost-Indiën gevonden. Dese dienen om een kleyn gelt de costuimen. Portugesen en Mooren op hare Schepen voor Bootsgesellen: zijn heel onderdanigh / dienstbaer / en lijdsaem / alhoewel dat somwijl op een harde wijse gehandelt worden; voerende gaerne hare vrouwen en kinderen met haer op Reys: staen gemeenelijck onder een Overste / die sy Moncadon noemen; dese verandeert met den Hooftman des Schips / en weet hoe veel Matrosen hy voor soodanigh een somme gelts sal hebben te leveren; hy wort alleen betaelt / en weet dan hoe veel hy een yghelijck heeft te geven. Hooplupden / Passagiers / en Bootsgesellen / hebben elck haer eygen Provisien en Pottagien: zijn altemael seer kloecke swemmers. Op Malabar, Ceilon, of elders aen-komende / anckeren gaerne dicht by de Wal; varende / als 't kan wesen / met alle man nae het Lant / daer sy met drincken en kinckelen / singen en quinckeleeren / en in veel ongebondentheden / onse licht-hoofdige Bootsgesellen komen gelijck te zijn.

De Persianen laten haer ook in veele Gewesten van Oost-Indiën vinden / als in Batavia, Bantam, Arrakan, Pegu, Bengale, Malabar, en veel andere Orientaelsche Landen en Coninghrijcken. Wy sullen / om onse beloften en wandeling te vervolgen / hoortelijck 't gene de Persianen van haer Vaderlandt weten te verhalen / en in het generael ook hare conditie / (soo veel ons kundigh is) den goetgunstigen Leser gaerne mede deelen.

Het Coninckrijck Persien is een groot en machtig Rijck / paelt ten westen Grens-paaen 't Rijck des grooten Turcks, ten noorden aen de Caspische Zee, ten len. oosten aen 't Coninckrijck van Zamarcant, het welck eertijts de Setel van den Tartarischen grooten Tamerlanus was; als ook aen 't Rijck des grooten Mogols, en Guseratte; wort ter zuyd-zijde van de groote Indische Zee bespoelt / en door de Zinus Persicus, van het geluckigh en woest Arabien af-

afgeſcheyden: is al van outs in de Heylige Schrift bekent en ſeer vermaert geweeſt / ſelfs ten tijde van den Koninck Cyrus, 't welcke nu al ruym twee duyſent Jaren geleden is; tot dat het Alexander Magnus onder ſijn Heerſchappye kreegh. Tzedert hebben het ſelve nu de Griecken en Parthen, dan de ingeborene Perſianen, daer op de Zaraſijnen en Mahometanen, en eyndelijck wederom / nae veel woſtelingen en groote veranderingen / de rechte Sophy, of Perſiaenſche Coningen / geregeert.

Macht en heerlijckheyt van het Koninkrijk Perſien.

Dit Coninckrijck beſlupt in ſich veel ſchoone / groote / vermaerde Landtſchappen / bloeyende Steden / luſtige Beemden / playſante Landerpen / Wyn-rijcke Gooden / en vruchtbare vermaeckelijcke Boſſchagien. De voornaemſte Landtſchappen woorden / door de verſcheydenheyt der namen / en Schrijvers / oock verſcheydentlijck verhaelt en aengeweſen; echter meent men die de navolgende te ſijn: namentlijck / Sequelpegh of Suſiane, Chirman of Carmanien, Struan of Medien, Choraſan, Hircanie, Bactriane, Parthien, Curdiſtan, Adirbeitzan, en veel andere. De voornaemſte Vloeden ſijn / de Tigris en Euphrates, Kur, en d'Araxes; en benevens dien een groot getal andere / doch die kleynder ſijn. De Tigris en Euphrates met malkanderen ſich vereenight hebbende / loſen haer beroemde Water-ſtroomen outrent Baſſora, een rijcke Handel- en Koop-ſtadt / op de Turckſche Grenſen / in het begin oft voordelijckſt eynde van de Perſiaenſche Zee.

Deſſelfs beroemde Landtſchappen, Rivieren,

Langs deſe Vloeden / en alom heen door gantſch Perſien, worden een groot getal neering- en volck-rijcke Steden gerelt. Aen de Rivier de Tigris, leyt het beroemde Baghdat, niet verre van 't oude Baghdat of Babilonie, gebouwt. Eenige Mijlen van dit nieuwe Baghdat, worden als noch de overblijfſelen / van de oude vervallene puynen des Torens van Babel, gevonden; zijnde outrent een vierendeel mijls van de Rivier d'Euphrates af gelegen. Dit Baghdat is een groote neering-rijcke Stadt; deſgelijcks Tauris in Medien, op dien Grenſen tegen het noorden het ſtercke Derbent, aen de Caſpiſche Zee, de Circaſſers, Albaniers, Tartars, en andere Volckeren buyten ſluyt.

en neering-rijke Steden.

Baghdat, of Babilonien.

Toren van Babels overblijfſelen

Derbent, een ſtercke Stadt, aen de Caſpiſche Zee.

Benevens deſe / maecken oock Ardebil, wel eer de Zetel der oude Coningen van Perſien, benevens het out Sultanie, en de Steden Casbin, Chom, of Kom, Kaſchan, Farhabad, Hamadan, Kaſciane, Saru, doch wel inſonderheyt Hiſpahan, en de Wijn-rijcke Stadt Sciraz, het Coninckrijck Perſien beroemt. Maer om de boven-gemelde / mitſgaders alle de andere Steden van Perſien, met ſtilſwijgen voorby te gaen / ſoo ſullen wy van de Coninckelijcke Hof- en Hooft-ſtadt Hiſpahan, alleenlijck maer dit weynige hieren by te brengen.

Ardebil, en veel andere Perſiaenſche Steden.

Beſchrijvingh der Hooft-ſtadt Hiſpahan; deſſelfs grootte,

Hiſpahan, tegenwoordigh de Zetel en't Hof des Conings / is de Hooftſtadt van dit Coninghrijck Perſien; zijnde gelegen in de Provintie Parthia, op 32. Graden / 30. Minuten / benoorden de Linie Æquinoctiael, in een groote vlachte. De Stadt / met al ſijn aenhangh en Buyte-ſteden / wort in ſijn omkrepts op 8. Duytſche Mijlen geſchat; doch in ſijn ſelfs en was de Stadt van outs niet groot / maer door den yver des Conings / het naeſtigh bouwen / en't ſterck aen-lochen des volcks / van d'uyterſte Grenspalen van Perſien herewaerts aen / wierden metter tijdt drie groote Steden aen 't Coninckrijck Perſien genoopt / als Abbaſabat, ofte den Coninck Abbas, voort-plantingh des volcks genaemt; daer de Volckeren / die wel

eer

eer ontrent de bergen Tauris woonden / en hare nakomelingen sich hebben neder geslagen. De tweede nieuwe Stadt wort insonderheyt van Armenisse Christenen bewoont; onder de welcke dat wel de grootste Kooplieden worden gevonden. De derde is / daer de Gauren, of Heydense Afgoden-dienaers uyt Indiën, als ook andere woonen.

Dit Koningrijck Hispahan, wort uyt veelderley Gewesten van Europa, Asia en Africa, besocht. Benevens de Ingeborene Persianen, worden aldaer ook Turcken, Indianen, Armeniers, Arabiers, Ioden, Engelschen, Nederlanders, Spanjaerts, Portugesen en Italianen, gevonden: Indianen zijnder in groot getal; en onder dese vele van de Benjaense Secte: behalvens de Europise Christenen / zijnder ook veel uyt de Landen van Georgie en Syrien, doch voornamentlick uyt Armenien, woonachtigh. De toevloeyinge des volcks / van wegens den Neering-rijcken handel in Hispahan, is uytterma-ten groot: veel schoone zyden en andere stoffen / worden aldaer gemaeckt. De Stadt schijnt opgeproncht en vol gepropt van alderhande vermakelicke wellustigheden. De Winckel-straten / Pallepsen en schoone Gebouwen / schijnen veel heerlickheden van Asia beyre te overtreffen. De Bazars ofte Marckten zijn abondant met rijcke Waren en Koopmanschappen gevult. Het Koninglijck Hof / en voor het selve de vermaerde Maidan, verschaffen geen kleyne verwondering in d'aenschouwers. Des Konings Palleys munt uyt / en is ongemeen heerlich / ruym en groot / met schoone Poorten / Gebouwen / Salen en Koninglijcke Vertrecken / niet alleen voor de saecken van Staet; maer ook in 't bysonder voor de Koning. De Coninginne en Concubijnen / die / al hoe wel somwijl een groot getal uyt-maken / nochtans yder een particuliere kamer of woon-plaets heeft. De Coninglijcke Vertrecken zijn met Schilderijen en gulde Lof-wercken / konstighlijck verciert. Schoone Lust-hoven en groote Bogaerden / met Speel-huysen / Fonteynen / en duysent aenlockselen tot vermaeckelijckheyt / worden niet alleen binnen den ruymen omkreyts van 't Coninglijcke Palleys; maer ook voorgaens in veele voornaeme Oorden van Hispahan besyeurt. De Meidan is een seer groot / heerlick en vermakelijck Pleyn / ontrent de seven hondert treden of passen lang / en twee hondert dertigh breet; rontom met nette en gantsch cierlicke wandelingen / vol winckels en rijcke waren. Aen de eene kant / langs de verhevene Coninglijcke gebouwen / uytnemende frap en lustigh om aen te sien: een seer vermaeckelijcke water-graft / vliet buyten om dese Meidan heen; langs de welcke dat een playsante wandelryp / der cierelijckste boomen des Coningrijcks Persien, dese vermaerde Coninglijcke vlackte gelijck beslupt. In dese Meidan krioelt het van alle de meenigte des volcks; en laten haer dagelijcks de Persiaense Musicanten uyt Galderyen daer toe geschickt / wel lustigh hooren. Groot getal kercken / groote / middelbare en kleyne / worden in Hispahan, op de Mahometaense wijse gebouwt / gesien. De voornaemste wooningen zijn / gelijck als ook d'andere / niet in hoogte / maer meest vierkant langs d'aerde / en met verscheyde Vertrecken en kamers gebouwt; en vele der grootste met fraeye Galderyen / Fonteynen / Lust-hoven / Speel-huysen en Boomgaerden verciert: niet alleen Nering-rijcke Winckel-straten; maer ook veel andere oorden en wijcken van Hispahan, krioelen van alderhande Natien des werelts.

en Volckrijckheyt van alderhande Natien.

Neeringrijcken handel, rijckdom en heerlickheyt van Hispahan.

Beschrijvinge van de vermaerde Maidan, en het Koninglijck Palleys.

Den Koning van Persien, is in grootheyt van Landt / Rijckdom en mee-

Des Konings heerlijckheyt, en weelderigh Hof.

nighte des volcks / een van de machtighste Vorsten van Asia : Houdt een uytsteeckend prachtigh en weeldrigh Hof : de voornaemste Heeren van Staet/staen hem ootmoedigh ten dienst. Sijn Volck is redelick strijdbaer / en weten geswint met Pijlen en Bogen / Speeren en Zabels / om te gaen. Hy is als het hooft der Godts-dienst / die door sijn geheele Koningrijck d'overhant heeft behouden ; alsoo hy / gelijck sijn ondersaten / de Wetten van Ali, Mahomets behuwde soon / bemint : diens voetstappen de Persianen, als de gesuyverste Godts-dienst / komen te omhelsen en na te volgen. Den Coningh trouwt soo veel echte vrouwen / als 't hem belieft : groot getal Concubynen worden hem daer benevens / door sijn geheel Koningrijck / uyt de schoonste en best-begaefde Maeghden / opgesocht en toegevoeght ; dien hy met Coninglijcke pracht onderhoudt : en worden dese hoofse Dames, en Speel-vriendinnen des Conings / door sijn Capades, vlijtigh op gepast en waer genomen. De Coning/als oock de grootste Heeren van Persien, zijn het meerendeel doorgaens groote liefhebbers van de Harten / Kranen / Reygers / Hazen en Conijne-jacht. De Zadel en Toom / en het Tuygh der Paerden van dese Vorst / en duysent andere dingen in 't Koninckljck Paleys / zijn / en blincken meest alle van louter gout. Als de Koninck / met sijne Vrouwen en Concubijnen / genegen is op de Jacht te gaen / doet hy verkondigen / dat hem een yder sal binnen houden : 't welck gehoorsaemt zijnde / sal sich niemant / daer hy passeert / de staetsie tot op een musquet-schoot bestaen te naderen / alhoewel dat de Vrouws-persoonen / in overdeckte Tentjens / op Kameelen worden getorst / en dat den Koning met sijn gevolgh voor aen / de Vrouwen in 't midden / en de Besnedene achter de selve komen te volgen ; doch aen de Koninckljcke beslootene Jacht-plaets zijnde gekomen / blijven als dan gemeenelijck alle de Heeren / in andere vermaeckelijckheden te plegen / soo langh buyten / tot dat de Jacht met sijne Vrouwen geëyndigt is. In 't Hof des Conings zijn veele Beampten van hooge qualiteyten / gaven / en Politijcke bedieningen ; als oock door het geheele Coningrijck Persien, van de welcke dat den Coning (volgens 's Lants gewoonte) op Nieuwe-jaer / 's jaerlijcks rijcke vereeringen en geschencken ontfangt / die hem van yder in aller ootmoedigheyt toegesonden worden.

Olearius, in sijn Persiaensche Reys-beschrijvingh, beschreef in sijn tijdt den Coning Schach Sophy, aldus : Den Koning, seyt hy / was een Man van 27. jaren, wel geformeert van lijf, wit en fris van aengesicht, met een opgeworpen neuse, gelijck de Persianen meest alle hebben, met een kleyne swarte knevel-baert. Sijn kleederen waren van Goude-laecken ; op 't hooft een schoonen Tullebant, met een schoon Juweel, daer een bos Reygers-veeren uyt quam ; met een schoone swarte Zabel op de zijde, de welcke blonck van Diamanten, gelijck de Sterren ; achter hem lagen Boogen en Pijlen ; op de rechter-hant stonden 20. schoone Jongmans, die sijn Pagien waren, alle Chanen, de Grootste van 't Landt haer kinderen : de schoonste en teerste stont voor den Koning met een Wayer, om den Koning wint te maecken ; neffens de Pagien stont den Kamer-dienaer ; voor den Koning over stont den grooten Maerschalck van verre, met een gouden Staf in sijn hant ; vier treden van den Koning, ter slincker-hant, sat den Rijx-Cancellier, en daer alle de Chanen en Vorsten van den Koning, alle nae malkander in ordere.

De

De Perſianen zijn (in 't gemeen aengemerckt) doorgaens middelmatigh van ſtatuer / wy ſterck en radt van leden / bruyn uyt den geelen / maer niet geheel ſwart; en nae 't Noorden blancker als nae 't Suyden: dragende lange neder-hangende knevels; en gaen met frape Rocken ofte Cabayen, van Tijde / Bloem-werck / of andere cierelijcke ſtoffe / in verſcheyde kolueren beſtaende / eeniger maten op de Moorſche wijſe gekleet; met brave Tulbanden / van Tijde en fijn Catoen / of een geſpickelde ſtoffe / op een witte gront / 't welck heel cierelijck ſtaet; hebbende Goordels / van Tijde en Kemels-hair / om 't lijf. De Vrouwen gaen niet ſeer kuyps / wy ſtatigh / net en ſuyver / en veel met witte doecken over het aengeſichte gedeckt. Perſianen; hare ſtature, Kleeding,

De Perſianen gelooven datter een Godt is / die Hemel en Aerde geſchapen heeft / en overal tegenwoordigh is: maer lochenen / datter drie Perſoonen in de Godtheyt zijn; bekennen den Heere Jeſum Chriſtum van een Maegt geboren: hem houdende voor een groot Propheet / maer niet voor Godes Soon: Godt / ſeggen ſy / heeft geen Vrouw / dienvolgens ook geen Soon. Moſes, Mahomet, Ali, en andere / worden by haer als groote Propheeten / benevens den Heere Chriſtum geſtelt; doch weten noch daer-en-boven aen groot getal andere te noemen / de welcke Godts Dienaren in vele byſondere eygenſchappen zijn: roemende haer waerdigheyt hoogh; en willen dat yder groote Bedieningen in den Hemel komen te beſitten; hebbende macht / om haer gebiedt / beſchermingh en regeeringh / over de Menſchen / Dieren / Elementen / Boomen en Planten / Wint en Regen / Vrede en Oorlogh / vreugden en droefheyt / ſiecktens en kranckheyt / vruchtbaerheyt / en ſoo voorts / op Godts believen / geſwint en vaerdigh uyt te werchen. Deſe noemen ſy Heyligh: aenbidden de ſelve in byſondere nooden en ſwarigheden / ontrent het gene / daer over ſy dunchen dat de ſelve als Regeerders en Gebieders zijn geſtelt: vertrouwende deſen hare voor-ſpraechen by Godt te ſullen zijn. Houden haer Koningh / en Leeraers / in grooter waerden: als ook het Duur / dat ſy niet gaern voordachtelijck uyt en bluſſchen. Vieren verſcheyde Feeſten in 't Jaer: namentlijck / die van haer Nieuwejaer / in de Maent Maert; die van Abrahams Offerhande / wanneer hy Iſmaël, en niet Iſaac, den Heere ſoude geoffert hebben; voorts de Vier-tyden van Paeſſchen / van de Roſen / van Alis doodt / van Huſſein, en andere / die voor hun heyligſte Martelaren en grootſte Propheten worden geroemt. Krechten als dan / by haer ontallijck getal van grove dwalingen / veel uytſporigheden en teechenen van haer geeſtelijcke verblintheyt aen. Geloof, en Zeden.

De Perſianen maecken de Turcken (die de Wet en uytleggingh des Alcorans van Homer komen nae te volgen) even als ketters uyt / en die wederom inſgelijcks de Perſianen, dewijl die Alis uytlegging / op den Alcoran van haren Propheet Mahomet, voor de beſte keuren / en pogen nae te volgen; waer door malkanderen niet en mogen lijden. Veel geeſtelijcke Perſoonen worden onder de Perſianen gevonden: deſe drincken geen Wijn. De geſtrengſte / Socar genoemt / leven armelijck / in afgelegen onbruchtbare plaetſen / van het gene men haer ter liefden van Ali geeft. Een ander ſlagh leven in een gedurige Pelgrimagie. Ook zijnder die beloften van kuyſcheyt doen: dragende ringen van yſer / of ſilver / aen haer ſchaemtelijcke deelen / om in geen ongeval van onkuyſcheyt te vervallen. Andere zijn voor uytſtekende Philoſophen vermaert: veel Star-kundige worden onder deſe gevon- Geeſtelijcken onder de Perſianen. Philoſophen. Star-kundige.

gevonden / wetende wonderlicke dingen te voor-seggen; zijnde seer hoog by grooten en kleynen geestimeert. Men vint 'er ook groote Worstelaers / Tijt-verdrijvers / Speelders / Dansers en Dansserinnen. De Persianen, selfs den Coning / zijn doorgaens groote liefhebbers van de Starre-konst / en waerseggery / der Schoolen / en Vrye-konsten / van de Dicht-konst / fraye Vuur-wercken / groote Gasteryen / Fruyten / Blommen / en aengename reuckeryen / voornamentlijck oock van Roose-water / dat ick geloof in de gantsche Werelt niet beter als in Persien wort gevonden: het wort seer abondant in Kassen en Flessen / daer toe gemaeckt / door vele quartieren van Asia verstiert; het is door my seer veel gebruyckt / en heb ick het selve uyttermaten goet bevonden.

Tijt-verdrijvers.

Wat Konsten de Persianen meest beminnen.

Aengenaem Roose-water wort in Persien toegestelt.

Wyders zijn de Persianen (immers seer vele) van nature sin-rijck / naerstigh / beleeft / gemeensaem / goethertigh en liberael / insonderheyt daer sy de milde weder-gift verhoopen. De Kinderen worden van jongs op in de Mahometaense Schoolen geoeffent / en voort-geset. Soo vele Vrouwen te trouwen / als yder geneeren en beheeren kan / staen niet alleen de Geestelijcke / maer selfs de Wetten van den Alcoran haer toe: verkiesen oock daer by Concubijnen / volgens hare wellustige begeerte. Het Vrouw-volck hebben (als 't wesen kan) in hare Huysen meest al bysondere Wooningen ofte Vertrecken / daer sy haer onthouden; selfs in groote Gasteryen / sitten de Vrouwen apart / en maecken haer met malkanderen vrolick. De Persers (selfs den Coningh) sitten alle met de beenen onder het lichaem: hebben seer gaern de naem / van datse (volgens hare Wet) geen Wijn noch stercken dranck gebruycken; maer vele drincken wel om een hoeck / of als op vrolicke t'samen-komsten haer laten vinden / een lustige roes / en spoelen de swarigheyt / met de Persiaensche Wijn / eens louter van 't hert. Sy eeren het meerendeel de Vreemdelingen / beminnen de Gast-vryheyt / en hooren gaern een aengenaem Musijck; sommige speelen oock wel op Schaeck- en Ticktack-borden. Hare Wapens zijn Pijlen en Bogen / houte Schilden / en blancke Zabels: treeken wel stil en zedigh / maer niet te geschickt in hare gelederen voort: zijn strengh in haer Krijghs-tucht; moetende somwijl al veel uytstaen / eer tot de gewenschte oeffeningh van de wapenen zijn gedresseert: nemen haer Vrouwen al veel ten Oorlogh mee; de welcke schreylings / even als Mannen / te Paerde sitten. De Dooden worden by nae met sulcke Ceremonien ter aerde bestelt / gelijck als ick by de Mooren hebbe gesien: waer van wy naderhant breeder sullen spreecken.

Vorder costuymen, en maniere van leven der Persianen.

De Wegen in Persien zijn heel veyligh om te reysen. De Landeryen zijn aen veel Oorden uytnemende vermaeckelijck / verschaffende overvloedelijck de gewenschte zegeningen en goederen / voor des Menschen leven; soo van kleedingh / rijckdom / Vee / Gewassen / Fruyten / en Medicinale Gommen en Kruyden. De Fruyten en Vruchten zijn Citroenen / Limoenen / Granaet- en Orangie-appelen / Meloenen / Druyven / Appelen / Peeren / Queen / Amandelen / Nooten / Karstanien / Persicken / Vijgen en Rosijnen. Veel Oorden / doch wel insonderheyt de lustige Stadt Sciraz, zijn aller wegen beroemt / van wegens de Persiaensche Wijn / die aldaer overvloedigh groeyt en wast. Dese vermaeckelicke Stadt leyt aen een schoon bosachtigh Gebergt / van Orangie / Cypresse / Palm- en andere Boomen / en in een wijnrycke vlackte; zijnde van outs beroemt van schoone Vrouwen / en goede Wijn: van 't laetste kan ick dit getuygen / dat ick de Persiaensche Wijn / niet

Vruchtbaerheyt des Koninckrijcks Persien.

De wijnsijcke Stadt Sciraz.

niet alleen in verſcheyde quartieren van Aſia, maer oock ſelfs op onſe wederom reyſe nae het Vaderlandt / tot heel verre van India, goet en lieffelijck heb gedroncken. Sy is wat ſwaer / root kolenrigh / en (mijns oordeels) heet van kracht: ſoo datſe / te veel gedroncken / het bloet / de gal / en geeſten ontſtreckt; evenwel meen ick / datſe de koude magen / en phlegmatijcke lichamen / matelijck gedroncken / veel goet kan doen; doch de dagelijckſe onderbindinge leert / dat de gebrande en andere Wijnen / en benevens deſen oock de Taback / meer door hun misbruyck worden geconſumeert / als daer het behoort behoorlijck gebruyckt. Hoedanigheyt van de Perſiaenſche Wijn.

Het dertiende Hooft-ſtuck.

Ormus bloeyende ſtaet, en onder-gangh. Groote hitte ontrent het neering-rijck *Gamron*. Riviere *Indus*. *Zinde*, of *Diul*, een Koninckrijck. Grens-palen, gelegentheyt, en grootte van 't Koninckrijck *Guſeratte*. Korte beſchrijvingh van deſſelfs Steden, *Amadabat*, *Zuratte*, *Cambaya*, *Diu*, *Brotchia*, *Byſantagar*, *Pettan*, *Mamadabat*, en *Brodera*. Regeering, Conditien, Zeden, Huyshouding, en ſtaet der Inwoonders. *Guſeratſe* Koopmanſchappen en Waren. Vruchtbaerheyt des Lants. Degelegentheyt en lengte van de Kuſt van *India*. Beſchrijving der Koninckrijcken *Dekan*, en *Viſiapour*. Stant van *Wingurla*.

ORmus, eertijdts een byſonder Coninghrijck en Eylandt / in de Perſiaenſe boeſem of enghte / op 27. graden benoorden den Evenaer gelegen / was om de Viſſcherije der ſchoonſte Paerlen van gantſch India, grooten handel en wel-gelegentheydt van oudts / beroemt; en door de byſondere vlijt en kloeckmoedigheydt der Portugeeſen, onder des ſelfs ſubjectie geraeckt: treckende van den Coning van Ormus en ſijn Onderdanen groot gewin; doch de ſchrandere Luſitanen eyndelijck haer tegens de Engelſen en Perſianen, in een ſcherpe en heftigen oorlogh ingewickelt ſiende / bevonden haer wel haeſt aen de quaetſte hoop te zijn / en ſich ſelfs te ſwack om Ormus langh te behouden. De Engelſen quamen met negen ſchepen te water / en de Perſianen met een aenſienelijck heyr te landt; de vaſtigheydt Keſem verovert / en den dapperen Ruy Freira, Portugeeſch Hooft-man / zijnde gevangen / ruchte men voort de krijghs-macht in 't Eylandt Ormus over / zijnde ontrent drie mijlen omvarens groot; onvruchtbaer / kilippigh / ſout / verbrant van wegens de groote hitte / en ſonder eenige Boomen / kruyden / of Planten / oock gantſch geen water: de Stadt was van Chriſtenen, Mahometanen en Heydens bewoont / die ſich terſtondt / om van plonderingh / brandt en het ſwaert verſchoont te worden / haer aen de beſpringers quamen over te geven; te meer / dewijl de Portugeeſen hun Stadt-vooght Franſciſcus de Souſa, verlooren hebbende / met hare vrouwen / kinderen / ſchatten en beſte goederen / in de ſterckte waren geretireert. Hevig ging hier de Belegeringh aen: de Perſianen kregen te met / door 't onder-graven / de Landt-muer onder de voet / en door een ſeer bloedige ſtorm / ſommige der Ormus bloeyende ſtaet en ondergangh.

voornaemste Bal-werchen in; hier op vloogen en beschansten haer de benarde belegerde / in't aensienelijck Huys des Oversten / toonende hare gewone dapperheydt tot aen het uptterste / dat van alles ontbloot / niet langer en konden / en genootsaeckt waren de Sterchte over te geven / nae een heete belegeringh van thien weken; doch met bedingh / dat peders leven / en de eere der vrouwen / soude worden verschoont. Dus is Ormus den 1. May, Anno 1622. in handen van de Persianen gevallen. Den Coningh met syn Visier en gevolg / dat alle Mahometanen waren / wierden by de Persianen verseeckert / en van daer vervoert: alle de Portugeesen met hare vrouwen en Geestelijcken / geraeckten onder de macht der Engelsen, volgens het verdragh / doch dese wierden het meerendeel wel gehandelt / en nae Goa gevoert.

Groote hitte ontrent het neringhrijcke Gamron.

Tzedert is Ormus meest verwoest geworden; alleenelijck hielden de Persianen de vestingh van doen af / met eenige hondert mannen beset: tegenwoordigh vertoonen sich maer de puynhopen / als overblijfsels van de beroemde Handel en Koop-stadt Ormus. De Persianen hebben den neringrijcken handel / met geen minder aenloop des volcks / van daer op Kamron of Gamron verplaetst / 't welcke tegenwoordigh een rijcke Handel en Koop-stadt is; op 't vaste landt en tegen het Eylandt Ormus over gelegen zijnde. De Stadt is seer volck en neringh-rijck / doch het klymaet seer ongesont van wegens de groote hitte / die daer van de Maendt May tot in September, by nae onlijdelijck is. d'Inwoonders begeven haer daerom het meerendeel soo langh landewaerts in. De onse en ooch de Engelsche verliesen aldaer somwijl veel volcks / van wegens de hitte / op hare schepen. Veel geloofwaerdige Persoonen hebben ons weten te getuygen / datse volgens het gebruyck aldaer / door middel van touwen en gemaeckte stellagien langhs het water rontom de schepen / haer dagelijcks genootsaeckt vonden / tot aen den hals in 't water te begeven / omme dus koelte en adem-tocht te scheppen. Dese hitte maeckt ooch aldaer een dor / sout en onvruchtbaer landt / dat van andere Oosten moet werden gespijst.

Riviere Indus.

Van Ormus oostwaerts langhs de vaste Cust / voor by Cabo de Jasque, 't oude Carmania, en desselfs voornaemste Haven / Guader, gestevent en voort-gezeylt zijnde / nadert men de groote vermaerde Riviere de Indus, die / komende van 't Gebergte Pyramisus, met diversche tacken en spruyten t'samen gevloeyt / van 't Noorden na 't Zuyden afdaelt / vallende met vijf groote tacken in de Indische Zee, op 24. Graden Noorder breete.

Zinde of Diul, een Koninckrijck.

Hier leydt het Coninghrijck Zinde, nu Diul genoemt / is redelijck rijck / en vruchtbaer van Cocos-nooten / Water / Suycker en andere Waren: fijne Catoene Lywaten worden aldaer gemaeckt; ooch Doosjens / Schrijfkantoortjens / en kleyne Koffertjens / konstigh met Parlemoer ingelept; die nae diversche plaetsen van Oost-Indiën worden vervoert. Van outts geschieden hier grooten handel met de Portugeesen, en veel Orientaelsche Volckeren. Ongemeen vallen de Vloeden hier op- en neder / waerom de kinderen van Nephtunis, liever andere Havens / Bochten en Bayen / als dese landt-streeck / begeerigh zijn te besoecken.

't Koninckrijck Guseratte.

Volght het Koninghrijck Guiseratte, dat de Portugeesen en sommige andere Natien / 't Coninghrijck Cambaya noemen / van wegen een Koopstadt soo genaemt / daer de Portugeesen groote Koop-handel plachten te doen /

doen. Dit beroemt Giuſeratte, ligt tegenwoordigh een van de voornaemſte Provintie van den grooten Mogel; op 22. en meerder graden benoorden de Linie Æquinoctiael gelegen. Het zuydelijkſte gedeelte hangt even ſchier als een Eylandt aen 't vaſte Landt / en is eygentlijck Cambaya genaemt: heeft ten noorden en ooſtwaerts een grooten Inham / de noordelijckſte ontrent 40. en d'andere 18. mijlen wijt; woordende daer / en oock ten Zuyden / van de Indiſche Zee beſpoelt: vereenight ſich wijders ten Noorden ooſtwaerts met de andere Landen des grooten Mogols; namentlijck / met de Provintie van Soret, Iſelmere, Chitor, en Chandis; en daer heen zuydtwaerts met het Koninghrijck Decan. De Zee-kuſt begrijpt een lenghte van hondert en twintigh mijlen / en heeft van 't zuydelijck Diu, na 't Noorden / geen kleynder beſteck. De voornaemſte Zee-ſteden en Handel-plaetſen die van ſchepen komen worden bevaren / zijn Suratte, Brotchia, Cambaya, Dui en Goga. Lantwaerts leggen de Steden Amadabath, by Santager, Pettan, Mamadabath, Brodera, met een groot getal neringh-rijcke Vlecken en ſchoone Dorpen. Van de voornaemſte Steden en Handel-plaetſen / ſullen wy maer dit weynige ſeggen.

Sijne grens-palen, gelegentheyt en groote.

Amadabath, de Hooft-ſtadt des Rijcks Guſeratte, op 23½ Graet benoorden den Everaer, op een ſchoone vlackte / langhs heen een vermaechlijcke Riviere gelegen / is een ſeer groote wel-gebouwde Stadt / met hare Voor-ſteden en aengelegene Dorpen / ſes of ſeven mijlen in 't ronde groot. De Stadt is met een vaſte ſteene Muer om-troeken: heeft 12. ſchoone Poorten; veel ronde Toorens; breede Straten; treffelijcke Gebouwen / en niet alleen groote Moorſe, maer oock Benjaenſche Tempels / nae der Indiaenſe wijſe gebouwt: vele plaiſante Luſt-hoven en ſchoone Boomen verrieren de Stadt; als oock een tamelijck ſterck Kaſteel / met hooge muren omringht / daer den Gouverneur Generael / van wegens den Grooten Mogol, ſijn heerlijck Hof en Woon-plaets houdt: hier hielden eertijdts de Coningen van Guſeratte haer prachtigh Hof. Den Gouverneur houdt geſtadigh eenige duyſent Mannen voor den grooten Mogol in dienſt. De Poorten zijn met Wachten beſet / ſonder wiens believen niemandt paſſeeren en mach. De Stadt is ſeer volck en neringh-rijck; de Winckelen zijn gevult van alderhande Orientaelſche Stoffen / als Satijnen / Coulbanden / Goorels / Goude Lakenen / Allegias / Attelas / Fijne Damaſten / gonde en andere ſchoone geblomde Alcatijven / Baftas / Chits / Catoene Lywaten / etc. als ooch Candy en andere Zuycker / Comijn / Gommelack / Amphion / Borax / Confituren / Mirabolanen / Salpeter en Indigo; Frupten en ſchoone Gewaſſen: groote Wiſſelen worden aldaer gedreven; het welck de groote Coop-luyden wonder wel dient / ter oorſaeck der menighvuldige Roovers door 't landt. De onſe en Engelſche reyſen veel met de Caravane van Zuratte, op Amadabath, en van daer na de Coninckliicke reſidentie plaets Agra, daer den grooten Mogol ſijn heerelijck Hof en Woon-plaets houdt / moetende onderweeg dickwils ſchrap ſtaen / tegen de ſtoute Rasbuten / die van den roof op 't eenſaem geberghte leven. 25. Byſondere / en ontrent 3000. kleyne Dorpen / ſeght men dat onder de Jurisdictie van Amadabath worden getelt.

Korte beſchrijvinge van des ſelfs Steden.

Amadabat een ſeer beroemde en volck-rijcke Stadt.

Caravane der Engelſen en Nederlanders.

Rasbuten, Rovers, een wonder volck.

Zuratte, 45. mijlen van Amadabath, en 18. van Cambaya gelegen / is de voornaemſte Zee-ſtadt; leydt op 21. graden en 30. minuten / langhs de ver-

Beſchrijvinge van de Stadt Zuratte.

vermaeckelijcke Riviere/ Tijnde of Tapte genaemt/ gebouwt: dese vloedt looft sich ontrent 3. mijlen beneden de Stadt in Zee: middelbare en kleyne Schepen komen de selve opgevaren: een groote mijl van de mondt desselfs/ leyt de Cyom van Suhaly, tusschen het vaste landt en eenige stepl af-loopende Sandt-platen: is maer een musquet-schoot wijt/ daer de groote schepen voor het Dorp Suhaly ten ancker komen/en hare goederen loffen; die van daer met Kazren/ van Ossen voort-getrocken/ te lande nae Zuratte worden gevoert.

Zuratte, is een beroemde Koop-stadt/ Neringh-rijck/ vol Negotie/ niet seer groot: leydt langhs de water-kant open; heeft aen de Landt-zijde een aerde Wal/ drie Poorten/ en langhs de Rivier een deftigh Slot/ met ontrent 40. soo Metale als Ysere Stucken Geschuts voorsien/ die den Gouverneur van Zuratte Anno 1617. uyt de gestrande schepen/ de Middelburg en Duyf, van de Nederlanders kocht. De Engelschen hebben aldaer Anno 1609. en d'onse Anno 1616. hare Comptoiren opgerecht. Brengen van wegens hun rijcken handel/de Stadt geen kleyn gewin; en den grooten Mogol, van wegens den Tol tegens 3½ par cent/ van alle uyt en inkomende Waren/ groote profijten aen; alleenelijck 't Goudt en Silver geeft maer twee per cent. Buyten 't Casteel is de Wooninghe des Gouverneurs/ en het Tol-huys benevens de groote Marckt/ daer by nae alle de soorten van Coopmanschappen en Waren des werelts te vinden zijn/ die van alom heen na Zuratte worden gevoert.

De Stadt leydt in een vermaeckelijcke vlacke Landt-streeck; heeft tamelijcke wijde Straten/ en veel hooge Huysen/ die men met trappen opgaet: men vint soo buyten als binnen de Stadt vermakelijck Geboomt; als ooch/ doch insonderheyde buyten/ vele playsante Dyvers/ Was-plaetsen en Water-tancken: deftige Sepulture of Begraef-plaetsen der Mooren: een munter boven al d'andere uyt/ bestaende in een seer groote lustige Water-tanck/ op-gemetselt van harde steen; hebbende over de hondert hoecken/ yeder ontrent 28. ellen breet/ met steene trappen neder-gaende/ tot 80. in 't getal; in 't midden staet de verheven Sepulture van den Stichter/ een groot en kostelijck Gebouw.

Engelsen en Nederlanders haer deftige Logie.

De Engelschen en ooch de Nederlanders, hebben hunne deftige Logie langhs de water-kant. De Opper-hoofden houden een groote staet/ rijden met een aensienelijcke treyn te paert/ of worden in Pallanchijns gedragen; alles om aen de grootste Mooren, die hier in voorgaen/ voldoeninghe te geven/ haer voegende nae de wijse des landts: doch munten noch hier in de Engelsche boven de Nederlanders uyt; dewijl haren Commandant/ die al het bewint van saecken over den Engelschen handel in Oost-Indien heeft/ gemeenelijck op Zuratte sijn residentie/ Hof en Woon-plaets houd.

Staet en Comercie in Zuratte.

Volck-rijckheydt der Stadt Zuratte.

Behalven de Uytlandische Natien, is de Stadt van Mooren, Benjanen, Jentijven, en andere Castens, wel bevolckt/ en uyttermaten Neringh-rijck; de Koop-luyden en Schepen komen van alle Quartieren van Asia derewaerts heen gevloeyt. De Engelschen, Nederlanders en Mooren varen van daer seer abundant op Persien, 't Roode Meer, en het gelucksighe Arabien; doende grooten handel en winst; brengende fijne en grove Indiaense, Guseratse, Decanse en Bengaelse Kleeden/ Stoffen/ Catoenen/ benevens Indigo/ Zuycker/ Gengber/ Gommen/ Tabach/ en ooch Terwe/ Boter/ Rijs/ en andere Provianden: ooch varen Coninghs Schepen op

vracht/

vraeht / op 't Roode Meer, gevende groot gewin. Buyten Zuratte worden vermaeckelijcke Luſt-hoven / Speel-huyſen en Wandel-wegen geſien / doch eenen Sawaſy, of anders Syawagi genaemt / rebelleerende tegens den grooten Mogol; eerſt een aenſienelijck Hovelingh / en nu het Hooft van een machtigh heyrleger Rovers geworden zijnde / heeft in 't Jaer 1664. in / om en ontrent Zuratte, geen kleyn verderf / en ſnoode verwoeſtinge aengerecht. Groote verwoeſtinge door den Rover Sawaſy, om, in en ontrent Zuratte aengeſticht.

Cambaya de Hooft-ſtadt van de geheele Provintie, ſoo genaemt / leydt op 23. graden benoorden den Evenaer, ontrent 30. mylen van Zuratte, niet verre van de See / in een grooten Inham: wordt door de Rivier de Indus beſpoelt; met hoogh water komen de ſchepen tot voor de Stadt / verhallende met de Ebbe in diepe Killen haeſt rontom droogh. De Stadt leydt aen een vermaeckelijcke water-ſtroom gebouwt / is drie muren gaens in 't ronde groot / wordt door 12. Poorten geſlooten; heeft wyde en reehte Straten / drie Neringh-rijcke Marchten / en veel ſchoone Gebouwen; oock deftige Tanchen / Dyvers / Was en Water-plaetſen: en buyten playſante Haven / Speel-huyſen / en ſchoone Vruchtbare Landerijen. De Regeeringh is Moors, doch het meerendeel der Inwooners ſijn Afgodiſche Heydenen, meeſt Benjanen · voorts Jentijven en andere / afgerecht en erbaren in 't ſtuck van Negotie / drijvende haren handel op Diu, Goa, Aethin, 't Roode Meer, Perſien, Choromandel, Bengalen, en andere Landen. In Cambaya en buyten omher / worden vele Catoene Lijwaten / Bedr-ſpreden / Behangſels en Aleatijven gemaeckt: daer valt veel Bergh-criſtal / oock edel Geſteent; als Eſpinellen / Granaden / Jacinthen / Amathiſten / Turckoiſen / enz. en worden alhaer veel Drooguen / en uptmuntende Medicijnen gevonden; als oock den Turbith / de Galanga / de Nardus / Lapis Lazula / Aſſe Fetida / Borax / Schamonea / en veel andere; wijders geven de Landerijen den ſchoonen Indigo / en Eet-waren in grooten overvloet / inſonderheyt Tarw / Rijs / Erweten / Olie / Boter en diergelijcke. Groote, Voortreffelickheyt, Vermakelijckheyt, Koophandel, Waren, enz.

De Zuferatſe Coningen hielden wel eer in Cambayen hun prachtig Hof / en voerden ſware oorlogen tegen de Portugeeſen op Diu, en die wederom tegens haer / hebbende ſomwijl / doch te vergeefs / getracht haer meeſter van Cambaya te maken. De Stadt Cambaye is eertijdts het Hof der Koningen van Guſeratte geweeſt.

Diu, gelegen op 21. graden Noorder breete / leydt dicht aen Cambayens uptſteeckende hoeck nae 't zuyden; is een Eylandeken / 't welck wel eer den Coningh van Guſeratte toebehoorde; doch is naderhandt de Kroon Portugael onderdanigh geworden: onder wiens heerſchapppe het tegenwoordig behoort; alhoewel Diu, den Portugeſen, in den oorloogh tegens de Coningen van Cambayen, Turcken, en Mahometanen van India, tzedert den Jare 1539. als eerſt gebouwt wierdt / veel bloedt / onkoſten en ſuren arbeyt heeft gehoſt: dewijl ſy Diu, met kommer en groot gevaer / nu eens gewonnen / dan verlooren / doch eyndelijck weder verovert / met drie Kaſteelen verſterkt / en nu veel Jaren aen een beſeten hebben: Is om ſijn goede gelegentheydt / haven / handel / inhomſten / en zee-vaert van oudts beroemt geweeſt: waerom me de Ed. Maetſchappy bey meer als eens / het oogh op Diu geſlagen heeft; doch is noch by den ſelven nopt (mijns weetens) met de wapenen pets vpandelijcks tegens Diu aengevangen. De Stadt is van Portugeeſen en voorts Inboorelingen bewoont. Beſchrijvinge van Diu.

Brotchia is een Volck-rijcke Stadt / op 21. graden en 50. minuten / en Brotchia.

ontrent 12. mijlen benoorden Zuratte gelegen / langhs heen een vermakelicke Rivier / die met twee groote tacken ontrent 8. Mijl beneden Brotchia in Zee loopt / redelijck sterck en fraj gebouwt. De Stadt leyt op een hoogte / in 't midden van een groote vlachte: is rontom heen seer vermaeckelick met Lust-hoven / groote en kleyne Dorpen / die van sommige tot op tachentigh woorden begroot / verrijcht. Kleyne Schepen komen tot half wegen de Rivier op-gevaren; de grooter buyten blijvende / leggen sonder eenigh beschut in het ruyme zee niets te vreesen: waerom Brotchia meer met Jachten / en vlot-gaende Vaertuygen / als groote Schepen / wort besocht. De Rivier komt van boven het Coninckrijck Decan, nederwaerts gevloeyt. d'Inwoonderen zijn alhier meest Benjanen. Catoene Lywaten worden om en in Brotchia niet alleen geweven / maer ooch doorgaens veel witter als elders gebleeckt / en cierelijck op-gemaeckt. De Nederlanders en Engelssen, hebben hier al een geruymen tijdt hare Cantooren gehadt: het welck de Stadt / en desselfs Inwoonderen / goede voordeelen komt aen te brengen.

Byfangatar. Byfantagar is een groote Stadt / in 't midden van Guseratte, en meest van Heydensche Bramans bewoont: met Kercken / Cooren / en fraye Gebouwen verciert. Desselfs om-leggende Landerpen geven een grooten overvloet van Dee / Bruchten / en voordere leeftocht: als Carwe / Boter en Rijs; benevens Catoene garen en Lywaten / die van daer alom heen worden verstuert.

Pettan. Pettan was eertijdts een groote bemuerde Stadt / doch is van langerhandt wonderlijck afgenomen. d'Inwoonderen / meest Benjanen, geneeren haer met het maecken van Zijde stoffen / Catoene Lywaten / Tulbanden / Allegias, en veel diergelijcke. Is buyten rontom met schoone Lust-hoven en Landerpen verciert.

Mamadabath. Mamadabath is wel eer een vermaeckelijck Stedeken / en een Coninckelijck Lust-peyeel geweest / doch nu maer een Dorp / langs heen den Ocber van een visch-rijcke Riviere gelegen. d'Inwoonderen / meest Benjanen, geneeren haer met het verhandelen van Granen / Lywaten / en 't gene de Landerpen rontom daer wijders komen te geven.

Brodera, Brodera is een der voornaemste Steden van Guseratte: met Muuren / Bolwercken / Poorten / enz. nae de Indiaensche wijse voorsien: groot getal Dorpen hooren onder desselfs gebiet: schoone Tuynen / Boomgaerden / Tancken / en weytse Begraeffenis-plaetsen / worden aldaer gesien; en seer fijne Catoene Lywaten / benevens andere stoffen en kleedingh / om en in Brodera gemaeckt. De Landerpen geven een grooten overvloet van goet Catoen / en Granen.

en andere kleynder Stedekens in 't Koninckrijck Guseratte. Voorders / wat Goga, Chittipour, Nariaeth, Wasset, en andere plaetsen belanght: de selve zijn veel eer Dorpen / als bemuerde Steden gelijck; die wy dan / om de kortheyt / sullen over-slaen: voor-hebbende / meerder plaets tot andere stoffe te sparen / en maer dit weynige noch van Guseratte te vertoonen:

Dit Koninckrijck staet tegenwoordigh onder de heerschappye des Grooten Mogols. Dit wel eer beroemde Koninckrijck / doch nu soo grooten Provintie / staet (gelijck alreede geseyt is) onder de heerschappije des grooten Mogols: die sijn heerlijck Hof in de Landen van groot India, in de Provintie / en desselfs Hooft-stadt Agra, houdt; van de welcke dat wy in onse Bengaelse Reysen / lichtelijck iets by gelegentheyt sullen soecken in te voegen. Voorts

wort

wort Guſeratte door een Gouverneur Generael beſtiert: waer onder dat alle de andere Gouverneurs/ Commandanten / en minder gequalificeerden/ haer moeten ſubmitteeren.

Staet, en Hof-houdingh van den Gouverneur Generael.

Den Gouverneur Generael houdt een Koninclijcke ſtaet/ met een vertooninge van groote praeght en heerlickheyt / ſoo in deſſelfs uytrijdingh / als dagelicks binnen ſijn ryck Palleys; en daer in pogen hem d'andere Gouverneurs / Commandanten / en rijcke Mooren, yder ſoo veel hun ſtaet / bedieninge / inkomſten en goederen lijden konnen / nae te volgen: zijnde ſulcks den aert der Mooren van gantſch Indiën eygen/ datſe gaern ſich ſelfs aenſienlijck/ met een luſtige ſleep van Staet-houwers / en veele Dienaers / komen te vertoonen.

Inwooners.

't Geheele Landt wordt van Mooren en Heydens bewoont; doch hebben de eerſte de Regeeringh en macht in handen. De Heydenen zijn het grootſte getal Benjanen; de andere zijn Jentyven, Bramans, Goegis, Coelis, en Raſpouten. Wy ſullen van yder in het bysonder hier nae een weynig ſpreecken: dewijl ſeer vreemde conditien/ in onſe Reyſen op de Kuſten van Indiën, Malabar, Choromandel, Bengalen, en elders/ in de verſcheydenthey dt van deſe Volcken/ hebben ondervonden.

Conditie.

Dit weynige ſal nu alleen by deſe gelegenthey dt genoegh zijn: dat / in het generael geſproocken / d'Inwooners van Guſeratte, voor geheel ſcherpſinnigh en behendigh zijn vermaert / voornamentlijck in de Negotie / die ſy niet alleen ſterck te Landt / maer oock ter Zee / met de naeburige Landen en Coninckrijcken dryven: ſich ſelfs verſpreydende tot in Goa, Diu, Chaul, Cochin, Ceylon, Batavia, Bantam, als oock nae Perſien, 't Roode Meer, en andere plaetſen. Sy zijn door den bant loos om pemant te bedrieghen; geſwinder als andere Indianen van geeſt; ervaren in alderhande koopmanſchappen / inſonderheyt van edel Geſteent. Seer ſtercken Handel wort in veel quartieren van Guſeratte gedreven: dewijl daer tot dien eynde niet alleen Engelſſen, Nederlanders, en Portugeſen, maer oock Joden, Perſianen, Tarters, Arabiers, Armeniers, en meeſt alle Natien van gantſch Indiën, uytgeſondert Chineſen en Japanders, worden gevonden.

Zeden.

De Guſeratſe Heydens, die haer (gelijck geſeyt is) niet alleen daer/ maer oock in veel andere Landen van Ooſt-Indiën, laten vinden / zijn doorgaens geel; en ſommige ſwarter van kolour en ſtatuer / als die van Europa. De Vrouwen en Doghters der aenſienelijckſte (die van de kracht ighſteeckende Son niet veel en worden beſchreenen) zijn de ſommige ſchier ſoo blanck / als die van de Portugeſen. Sy zijn het meerendeel / ſoo vrouwen als mannen/ heel devote Pythagoriſten: eetende niets dat eenigh leven of bloet ontfangen heeft: ſullende geen dingh / hoe kleyn het is / dooden; noch om pets ter werelt / met geen Chriſtenen eeten of drincken: ſouden (naer 't ſchijnt) veel liever ſterven / ja die geenſins aen-raecken. Sommige munten ſoo verre in hare verblinde waen-geloovighey t uyt / datſe aen de Wegen en Wilderniſſen Backen met water ſetten / en daer koorn / groenten / of andere dingen in-werpen / om het Gevogelt / en ſelfs het ſchadelijck ongediert te ſpijſen. Haer afgodiſche Bramines dragen de ſommige Beſemtjens in de hant / om de plaetſen dieſe betreden / of daerſe gaen neder-ſitten / eerſt te vegen: op datſe geen Wormen / Mieren / of ander ongediert / moghten verpletteren en dooden. In Goa, als oock op andere Portugeeſche plaetſen / daer

Cambayers en Guseratters worden gevonden; koopen de sommige somwijl 't Gevogelt / of andere Dieren / van de Portugesen, die de selve wilden dooden: om die weder in vryheyt te laten henen vliegen / en soo het leven te schencken; geloovende dat de Zielen der overledene / van haer vorige Vrienden en Magen / in soodanige Dieren en Vogels zynde verhuyst / geen kleyne weldadigheyt komen te ontfangen / wanneer dusdanigh uyt handen van hare versteurders worden geredt. Haer spys is Kitzery, zijnde een goet en voedtsaem Graen: voorts Boontjens / Tarw / Rys / Raes / Boter / Olie / Melck / Wortels / Fruyten / Vruchten / en diergelycke. Haer dranck is meest Water / of oock wel Terry, een dranck / die uyt een soort van Palm- ofte Palmitas-boomen getijffert wort; drincken (immers in 't openbaer) heel selden Wijn / of stercken dranck; eeten heel sober en op der aerden neder: sittende met de beenen onder het lyf / op matten. De rijcken laten hun vloeren met Tapijten bedecken / en leggen groote bladeren / van Bananas, of andere Boomen / onder de schootels. Sommige eeten oock geen Ajuyn / Loock / Eyeren / Melck / of diergelijcke: selfs oock niet 't geen door een roode koleur nae bloet gelijckt / vreesende datter sulcks in mochte zyn. Sy wassen haer / soo wel Vrouwen als Mannen / eerse gaen eeten / of als haer gevoegh en water hebben gemaeckt / of als 't werck des Huwelijcks hebben gepleegt.

Huyshoudinge.

Staet en kleeding der Guseratse Heydenen.

Gaen gelyck de Bengaelers, en andere volckeren van Indiën, gekleet; en zijn in haer Godts-dienst / Wooningen / Zeden / Huyshoudingh / en andere aetien / de Bengaelse Heydenen soo gelijck / dat wy den Leser / tot desselfs beschrijving in 't Derde Boeck, recommandeeren.

Koopmanschappen en Waren in Guseratte.

De bysondere Waren en Koopmanschappen / die Guseratte geeft / of des selfs Inwoonders komen te maecken / en alom heen uyt den Lande worden gevoert / zijn veelderhande sorteeringe van seer schoone Catoene Lywaten: die aldaer / gelijck als oock in Bengale, en op de kust van Choromandel, uytstekende fijn en konstigh worden gemaeckt; vorders Canafassen / daer sacken en zeylen van worden gemaeckt; oock alderhande Zijde stoffen / Tulbanden / Gordels / Sluyers voor de Vrouwen / om 't aengesicht te bedecken / Tapijten / Goude-laeckenen / fraye gestickte Combaersen of Deeckens / van Zijde / Catoen / en schoone coleuren te saem gestelt: als oock weytse Pavelioenen, Matrassen / Cadels of Indiaensche Bedt-steden / Armstoelen / Tichtack-borden / en andere snuysteryen: altemael konstigh en fray / naer d'Indiaensche wijse / gemaeckt. De Landeryen geven oock abondantie van goeden Indigo / Salpeter / Borax en Amphion: mitsgaders Comijn / Gengber / Rhabarber, Raponticum, Mirrabolanen, en veel andere goede Medicijnen; als oock Diamanten / Robijnen / Spinellen / Granaden; en overvloedige leeftocht: als Tarwe / Rys / Boonen / Kitzery, Milie, Garst / Suycker / Olie / Boter / Melck / Moes-kruyden / Wortels / Fruyten; en alderhande aert van Boom-gewassen; Orangien / Granaten / Lymoenen / Citroenen / Mangas, Kokos, en veel andere goede vrucht-dragende Boomen / worden aldaer in Lust-hoven / en aen playsante Oorden / heel abondant gevonden: oock overvloedigh van Vee / als Ossen / Koeyen / Schapen / Geyten / Bocken / Varckens / Hoenders / Eenden / Gansen / en kleyn-gebeent; oock schoone Rivier- en andere Vis. Somma / Guseratte is een vol / vet / en wel-gezegent Landt; het welcke niet alleen haer selfs / maer oock de naburige Landen / van haren overvloet kan spijsigen. Veel Scheeps-ladingen /

Vruchtbaerheyt des Lants.

gen / van alderhandere nootdruftigheden voor des Menschen leven / worden van daer naer andere Coninckrijcken en gewesten van Oost-Indiën verstiert.

Wy komen nu tot de Kust van India: die aen de mont of engte van Cambaya begint / en zuyden ten oosten streckende / aen de Caep Comorijn eyndight: begrijpende een lengte van hondert en tachentigh mylen; wort eygentlijck maer alleen de Kust van India genaemt; dewijl de andere Landen van Oost-Indien, yder hun eygen namen in het bysonder hebben: als daer zijn / de Kust van Choromandel, Oryxa, Bengale, Arrakan, Pegu, Tanassery, Queda, Malacka, enz. Dese Kust van India, pronckt noch hedens-daeghs met verscheyde oude beroemde Coninckrijcken / Steden en Vastigheden; wort in de Landen van Decan, Cuncan, Canara en Malabar, verdeelt. De Steden en Sterckten / langs de gemelde Kust gelegen / hebben de Portugesen het meerendeel een groot getal van Jaren beseten; sommige selfs gebouwt / en andere van de Turcken, Mooren en Malabaren, door 't swaert verovert: zijnde hun macht en rijckdom tot soo verre geavanceert / dat oock selfs den Zamorijn of Keyser / en de voornaemste Coningen van Malabar, en andere Vorsten / door considerabele neder-lagen verswackt / sich selfs genootsaeckt vonden / de Portugesen na de oogen te sien: dan / tzedert den aenwas des Handels / en macht der Nederlanders in Asia, is dien bloeyenden staet der Lusitanen wonderlijck af-genomen; gelijck wy nu en dan hebben getoont / en vorder / in dese korte beschrijving van de Kust van India, toonen sullen.

De gelegentheyt en lenghte van de Kust van India.

De bloeyende staet, en groote magt der Portugesen op dese beroemde Kust:

Naderhant door de komst der Nederlanders in India wonderlijck afgenomen.

Het Rijck Decan, begint ten noorden ontrent de grens-scheydingh van Guseratte, of anders Cambaya genoemt; paelt ten zuyden aen 't Lant van Malabar, oostwaerts aen Bisnager, en westwaerts aen de Zee: van sommige in drie deelen verdeelt / als Cuncan, Canara en Ballaguatte; zijnde een hoogh Geberght / eenige Mylen te landewaerts in gelegen: in de Regenmaenden veeltijts met Wolcken over-deckt; boven met schoone vlackten / en groene weyden voorsien: by klaer en helder weder / kan men desselfs hooge toppen in Goa sien. De voornaemste Steden en Handel-plaetsen / op dese Kust gelegen / zijn van outs Bazain, Daman, Chaul, Dabul en Goa geweest: de eerste vier waren van outs beroemde Koop-steden / dan zijn in den Oorlogh / uyt de verdeelde Regeering der Heydens en Mooren, in der Portugesen handen geraeckt. Daman wiert door Martinus Alphonsus Zosa, Opper-zeevoogt der Portugesen, ontrent den Jare 1535. den Coning Badurius van Cambayen, uyt de handen geruckt / en voort ten gronde gedemolieert.

Beschrijvingh des Koninkrijks van Decan.

Desselfs Steden en Handel-plaetsen.

Ontrent de selve tijdt wiert insgelijcks Bazain, door den dapperen Portugeesch Nonnius Acunius, Opperste van India, verovert / en oock ter neder geworpen.

Chaul en Dabul, zijn mede al voor / of ontrent die selve tijdt / in handen van de Portugesen geraeckt; doch die hare Conquesten / van wegens den gedurigen oorlogh / menigte vyanden / en schaersheyt des volcks / niet altemael konnende besetten / zijn genootsaeckt geweest de selve doenmaels te slechten: doch hebben sy evenwel naderhant daer / en elders / wederom eenige nieuwe Fortificatien op-geworpen: om haren Handel eeniger-maten te herstellen; en d' Inwoonders / die van sich selfs slaefachtig en dienstbaer van conditie zijn / te beter onder subjectie te behouden.

De gelegentheydt van 't Koninckrijck Visiapour.

Landewaerts leyt het Coninckrijck Visiapour: dat sommige meenen 250. Mijlen lang / en 150. breet te zijn. Desselfs verdeeling en grens-palen worden verscheydentlijck beschreven: sommige trecken een groot gedeelte van Decan onder Visiapour: andere wederom ter contrarie / eenige Steden van het laetst genoemde / onder het eerste; doch de veelvuldige veranderingen / in de Regeering en Heerschappye van sommige deser Landen / (die door onderlinge verdeeling / af-scheuring / oorlogen / en swaere verwoestingen / nu en dan van den anderen afgesneden zijn geweest) zijn (geloof ick) de oorsaeck desselfs; daer by komt / dat dese Landen van verscheyde Natien zijnde besocht / bestreeden en aengetast / oock nu en dan de veranderingen der namen zijn onderworpen geweest. Immers / dewijl dit Coninckrijck Visiapour ten noorden aen 't Rijck van Deli, en andere Landen des Mogols paelt: soo hebben oock somwijl d'Inwoonderen onderhanden / wat swarigheden oock daer in steecken / als yemant een machtigh dwingelandt tot sijn na-buer heeft. Want voortijts was den Coninck van Visiapour een souvereyn Vorst / en niemant subject: komende (nae men segt) een macht van over de hondert duysent Ruyters / en Voet-soldate naer advenant / om sijne vyanden onder de oogen te sien / te velde brengen. En alhoewel veel na-burige Volcken onder sijn Heerschappije wist te krijgen / is evenwel tot soo verre onder het jock des grooten Mogols geraeckt / dat (gelijck men schrijft) een Vassael desselfs geworden is. Dan tzedert door de Wapenen zijnde voorspoedigh bespeurt / en wederom Meester van de noorder Steden en Vastigheden zijnde geworden / heeft eyndelijck dit jock van den hals geschudt; en naest eenige Jaren sijn Landen / beter als d'eerste-mael / voor d'invallen van den grooten Mogol verseeckert.

Steden van Visiapour.

De voornaemste Steden en Handel-plaetsen zijn / de Hooft-stadt Visiapour, voorts Cintapour, Wingurla, Razapour, Rayebaag, Banda, en andere meer. De Coninclijcke Hooft-stadt Visiapour, ontrent tzeventigh Mijlen boven Goa te landewaerts in gelegen / sou (volgens de beschrijving aen ons bekent) van grootte vijf Mijlen in 't ronde konnen behalen: zijnde met hooge Muuren en stercke Poorten beslooten / en rijckelijck met metael en yser Geschut voorsien.

In 't midden van dese geweldige Stadt / is een groot en sterck Casteel / en daer in het Koninglijck Paleys gelegen; met loutere Wallen / Grachten / Geschut / en een groot getal Soldaten / besorgt. De Stadt is wel bevolcht van Mooren en Heydenen; waer onder vele rijcke Handelaers en Kooplieden gevonden worden.

Stant van Wingurla.

Wingurla, beter als d'andere Steden en Plaetsen / by de Nederlanders bekent / leyt maer een weynigh benoorden Goa, aen de Zee: dient tot een goede verversch-plaets voor d'onse; wanneer die (volgens haer gewoonte / gedurende desen Oorlogh tegen de Portugesen) 's jaerlijcks in de somer-Mousson, met een goet getal Oorloghs-schepen / voor en ontrent de Bhare van Goa kruysen / om de Portugesen haer scheep-vaert te beletten / en voorts te water te benauwen. D'onse hebben op Wingurla een deftige Logie / tot haer verblijf- en handel-plaets. Den Coning van Visiapour, heeft meer als eens / de Nederlanders gepresenteert / dat Goa met een aensienlick Leger te Lande wilde bespringen; soo die met een bequame Oorlogs-vloot de besetting te water aenvangende / in de bequaemste Havens daer

ontrent

ontrent gelegen / waren geſint te over-winteren : doch d'onſe hebben (naer 't ſchijnt om goede redenen) tot noch toe / veel liever de Beſetting van Goa, dan des ſelfs verovering geſocht.

Het veertiende Hooft-ſtuck.

De Kuſt van *India*; ofte *Malabar*, door wien eerſt ontdeckt. Hoe voor dien tijd de Speceryen en Koopmanſchappen, uyt *Ooſt-Indien*, tot in *Europa*, wierden gebracht. Eerſte beginſelen van de *Portugeeſche* en *Caſtiliaenſe* Navigatien, na de onbekende Werelt. Ontdecking van nieuwe Landen. Tocht van *Don Vaſco de Gama*; ontdeckt, en komt in *Ooſt-Indien*. Sijn verrichting en wederkeering. Aenwaſch der *Portugaelſe* Vaert. *Goa*, door den beroemden *Alphonſus Albuquerque*, een en andermael gewonnen. Beſchrijvingh; eerſte gelegentheyt; aenwaſch, en tegenwoordige Stant van *Goa*. Conditie, Zeden en manieren van leven der *Portugeſen* in *India*.

De Kuſt van Indiën ofte Malabar, door wien eerſt ontdeckt.

WY komen nu tot de verder Beſchrijving / van de Kuſt van India, of Malabar, daer de Portugeſen een groot getal van jaren / in top van glorie / macht en rijckdom / hebben gezegepraelt. Doch dewijl net d'eerſte Landt-ſtreeck is / die in Ooſt-Indiën, door de Portugeſen, onder 't beleyt van Vaſcus de Gama, wiert ontdeckt en aengedaen : ſoo verhope ick / dat het den Leſer niet onaengenaem weſen ſal / dat wy hortelijck / by deſe gelegentheyt / verhalen : wanneer / en hoedanigh deſe Geweſten van Aſia, eerſt gevonden zijn.

Hoe voor dien tijt de Speceryen en Koopmanſchappen uyt Ooſt-Indiën, tot in Europa, wierde gebracht.

Meer de wegh naer Ooſt-Indiën, die ſich niet anders dan buyten om heen geheel Africa ſtreckt / ontdeckt was / brachten die van Æthiopien wel voornamentlijck / en benevens dien oock ſelfs de Turcken, d'Indiaenſe Waren en Speceryen uyt India, door de Roode Zee, tot aen d'Egyptiſe en Arabiſe ſtranden ; alwaer die van rijcke Turcken, en voornaemſte Negotianten en Handelaers opgelioft / met de Caffilas te Lande op Alexandria, Smyrne, en verſcheyden andere Neering-rijcke Plaetſen / over-gevoert / voorts op Venetien wierde geſcheept ; de welcke dan aldus wijders tot ons plachten over te komen.

Eerſte beginſelen van de Portugeeſſe en Caſtiliaenſe Navigatie, na de onbekende Werelt.

Ooſt-India was dan tot dus verre / by die van Europa, meer genoemt als bekent. Die van Caſtilien en Portugael, waren noch niet gewoon naer 't Suyden / of om de Weſt / de groote Wateren te beſoecken ; maer binnen geſtelde palen blijvende / hielt men alleen de Voorder-deelen van Africa, voor d'uytterſte Daert : verder heen bleven de Landen naer 't zuyden t'eenemael onbekendt : de onſtuymige water-baren van den geweldigen Oceaen, aen d'eene ; en de ontoeganckelijcke boſſchagien / wilderniſſen en hooge bergen / aen d'andere kant / waren de krachtighſte beletſelen tot dus verre geweeſt. Evenwel ſcheen Hendrick de IV. Sone van Don Jan de I. Koning van Portugael, met een groote begeerte aen-gedaen / om eenige nieuwe Landen te ontdecken : te meer / dewijl hy ſijn onder Broeder / door

ſijns

sijns Vaders doodt / ter throon gestapt siende / met te prachtiger spooren hem voelde geprickelt / om langs den Oceaen, de glorie van een onsterffelijcken naem te bekomen: vermoedende (volgens de waerschijnlickste blijcken) dat lang Africa, naer 't zuyden/door de zeevaert/andere Landen en onbekende Kusten souden werden ontdeckt.

Verder ontdecking van Africa.

Dit werck kreeg klem en aenvang/ ontrent den Jare 1410. twee Seylen geraeckten ontrent sestien mijlen zuydelicker / als oyt Africa van Schepen uyt Portugael was besocht. Doch den schrick der vloeden en groote water-baren 't volck bespringende / keerden weder. Daer op (schoon weynigh hier door was uytgerecht) Hendrick, nae tien jaren / weder een Vloot en Volck/ hier toe bequaem/ verkregen hebbende; steecken de Schepen / onder 't beleyt van den dapperen Zee-helt Johannus Gonzalvus, (even als noytgehoorde waeg-halsen) recht in volle zee. Komende tot vier hondert mijlen boven d'eerst-bekende Landen van Africa; van waer / door sware tempeesten / stroomen en andere tegenspoeden afgemat / weder na Portugael keerden/ om van haer verre Voyagie raport te doen.

Onderwijl stierf desen nieuwsgierigen Hendrick; waer door / en oock door het zober succes / de lust en begeerte / tot opdoening van nieuwe Landen/ voor een tijdt/ verdween.

Don Alphonsus, de IV. van dien Naem, naer 't overlijden sijns Vaders Don Joan de I. Koning van Portugael zijnde geworden; hervatte dit werk. Doch door de buyten-landse Krijg / en inlandse Beroerte (geduyrende sijn Regeering) hem grootelicks in sijn voorneem siende gesteuyt / en quam hy niet ten eynde van sijn voorneem: echter ontdeckte men (door sijn wijs beleyt) een grooter gedeelte van Africa, naer 't zuyden / voorby den uytsteeckenden hoeck van Cabo Verde, tot aen de westerlijckste kusten van 't groote Guinea; daer oock/ met een/ den Handel der Portugesen, op dese Gewesten/ stant begon te grijpen.

Hier op is (na Alphonsus doodt) sijn Sone Don Joan de Groote, de II. van dien Naem, de Vader/ in 't Rijck van Portugael, gesuccedeert. Dese/ tot d'ontdecking van nieuwe Landen / met yver en lust gedreven zijnde / setten met kracht de Zee-vaert voort: sijn uyt-gestuurde Water-helden de Middel-lijn door-gestevent zijnde; ontdeckten ontrent den Jare 1492. het Coningrijck Congo, tusschen de Linie Æquinoctiael en Tropicus Capricornus zijnde gelegen. Alom heen langs de geheele Kust van Africa, socht men toen naer opening / om (waer 't mogelick) door-vaert op d'Oost-Indien te vinden: Boehten en Baeyen/ Rivieren en groote Water-stroomen/ wierden aen sommige Oorden / al daer men yets vermoeden / hoogh te landewaerts op-gevaren; maer nergens wiert/ 't gene men socht/ gevonden.

't Koningrijck Congo wort ontdeckt.

Christoffel Columbus ontdeckt de Eylanden van Florida,

Ondertusschen was Christoffel Columbus, een Guinees, na veel aenbiedinge/ dien hy (doch te vergeefs) aen den Koning van Portugael, en oock aen die van Engelant, namentlijck Hendrick de VII. hadde gedaen: met drie Seylen / in dienst des Konings van Spanjen, t'Zee gesteecken: de Reys nam op den derden van Oegstmaent Anno 1492. sijn aenvang: setten het uyt Castilien, recht op Gomera, een der Canarisse Eylanden; en van daer voort westwaerts aen; ontdeckt en doorsnuffelt de onbekende Kusten van Florida; ende besoeckt de Eylanden/aldaer ontrent gelegen: vint overvloedt van Gout en rijcke Schatten; waer mede/ en met tien Indianen, wederom

derom t'huys waert keert / na dat op Florida, in een opgewopen ſterchte / een Baendel Spanjaerts, tot beſetting / hadde gelaten.

Dit lockten wonderlijck aen. Columbus ten tweedemael afgevaerdight zijnde / ontdeckte voorder heen de West-Indiëns, de beroemde Eylanden / Hiſpagniola, Cuba, en veel andere. Veertien jaren wierden by hem / in het ontdecken der Americaenſe Gewesten / door gebracht. Onderwijl volgden andere ſijne voetſtappen naer / met wijder en vorder heen / deſe nieuwe gevondene Werelt / te door-kruyſſen. Doch Ferdinandus, Koning van Caſtilien, maeckte Chriſtoffel Columbus Admirael / en ſijn Broeder Bartholomeus Columbus, tot Vice-admirael over de West-Indien; die veel Sterckten / en verſcheyde Steden beſtont te bouwen. en West-Indiën.

Sulcken op en voort-gangh der Caſtilianen in de West-Indiëns, ontvoonckte geen kleyne jalouſie in 't herte van alle edel-moedige Portugeſen. Den Koninch vangt dan wederom aen. Bartholomeus Diaſius krijgt het opperſte Commando; en ſteeckt / met Schepen en moedigh Volck / uyt Portugael, langs d'Africaenſche Kuſt, ſoo verre nae 't zuyden / tot by den uyterſten hoeck ſich vinden belandt: van waer ſich / door de houde / geweldige ſtormen / Hemel-hooge Water-baren / en vordere tegenſpoeden / geſlingert en afgemat ſiende / haer vonden genoodſaeckt wederom te keeren: hebbende tot op 35. Graden bezuyden de Middel-lijn geweeſt; dies / weder in Portugael komende / haer meening en wedervaren rapporteerden. De Portugeſen ontdecken de Caep de bon Eſparance.

Deſe Water-helden hadden dien uytterſten zuyd-hoeck van Africa, den Storm-hoeck, op hunne Reyſe genoemt; maer den Koninch (die ſich niet weynigh / over d'opdoeninghvan deſen uyt-hoeck / quam te verheugen) begeerden / dat men de ſelve 't Hooft van goede Hoop, in 't Portugeeſch Cabo de bone Eſperance geſeyt / van nu voortaen ſoude noemen: als hoopende langs dien uytterſten uyt-hoeck iets goets te ſullen opdoen.

Deſen Don Joan de tweede, Koninghvan Portugael, ſocht dan / in het gene by hem was aengevangen / yverigh voort te gaen; doch quam in het Jaer van veertien hondert vijf en tnegentigh / deſer Wereldt t'overlijden: dies den Prins Emanuel ſijn Staet-volger wiert / en 't werck met kracht quam voort te ſetten. Den moedigen Edelman Vaſcus de Gama, ontfangt volkomen order en laſt des Conings; en ſteeckt / als Admirael Generael / met vier Schepen / en 140. Man / den 10. Julius, 1497. in Zee. De ſtevens wierden naer de Canariſſe Eylanden gewendt / en van daer nae die van Cabo Verde. Alhier aen het Eylandt Sant Iacob (dat ick geloof Sant Iago te zijn geweeſt) geaenckert zijnde / wierden van Mooren te Lande niet al te beleeft bejegent; doch andermael t'zee geraeckt weſende / en van ſ'ware ſtormen zijnde beſprongen / wierden verſchrickelijck om-geſlingert; tot dat den kloeckmoedigen Gama verhoopten / eerlang de Caep de bon Eſperance te bezeylen. Dan 't Volck geraeckten alhier ſeer kracht ygh aen 't murren en mutineeren: jae voerden een tael / die verre van de edelmoedigheyt afgeweecken ſcheen te zijn; men riep / dat / ſoo wanneer men de ſtevens niet weder nae Portugael wende / pder een lijveloos was. Men ſnaeuden den edelen Vaſcus de Gama toe / dat men door dolle vermetelheyt / in ſijn bederf liep: dewijl men het Volck / tegens d'onmogelijckheyt der Elementen / en nopt bezeylde Water-baren / aen-voerden; ſpreckende over een grondeloos vack / helſch diep / en ſpooreloos ſpoor / een paſſagie / die de natuer voor Togt van Don Vaſco de Gama, om Ooſt-Indien op te ſoecken. Wederſpoorigheyt van het Volck.

Gamas kloeckmoedigheyt.

d'alderstoutsten geslooten hielt. Doch den edelen Gama vleyden en badt / en recommandeerde aen dese kleyn-hertige / de stantvastigheyt en kloeckmoedigheyt: met bywoeging / dat hoopten wel haest in vrediger Zee / en tot een gewenschte Haven te sullen belanden. Maer al om niet: de voornaemste boswichten conspireeren / en stemmen den Gama van kant te helpen; doch vreeckt het schelm-stuck uyt. Strackx wierden de Schippers / en andere / by de hop gevat. Don Vasco nam selfs het Stuermanschap waer: en set sijn Reys onschrickbaer / met wackeren over boort; en komt / door veel tegenheden heen gevorstelt / oostwaerts de Caep de goede Hoop; en vorder heen / langs de onbekende Kust noord-oost gestevent / tot in een bogt / dien hy Sint Blasius noemde: daer niet anders dan wilde naecht-loopende Africanen bespeurden. Dies wederom tegen de stroomen en tegenwinden op-gedrongen / tot onder den Tropicus Capricorni, voor de Stadt Zofala d'Anckers lieten neder vallen.

Set eenige van sijn volk gevangen.

Komt benoste de Caep de bon Esperance, en voor de Stadt Zofala ten ancker.

Desselfs Inwoonders.

Hier vont men het Volck met beter Zeden / als die van het zuyder eynde van Africa, begaeft; van lijf vry-machtigh / met Arm-ringen van koper / yvoor / en andere materialen / verciert: spraecken een onbekende tael; doch verstonden / hoe blanche Lieden / met Schepen / hier somwijl uyt verre gewesten quamen handelen. Twee Misdadigers liet den Oversten Gama te Lant / om desselfs gelegenthey t'observeeren.

Belandt voor Mosambique.

Langs 't vaste Landt wederom hondert twintigh mijlen gevordert zijnde / anckerden voor de beroemde Stadt Mosambique, op een kleyn Eylandeken / maer een half mijl van het vaste Landt / Sanguebar genaemt; op 15. Graden bezuyden den Evenaer zijnde gelegen. Voor swarte Inwoonders (met Tulbanden / en kleetjens van Bombasijn gekleet / die met kleyn Vaertuygh quamen aen boort geroept) verstont Don Gama, dat dit Gewest den Koninck van Quiloa toe-behoorden; en eenen Zacoeya 't Gouvernement van dese plaetse bezat. De laetste bewilligt Don Gama tot soo verre / dat twee Pilooten verkrijgt / om sijn drie Schepen (dewijl het vierde / door schaerschept des volcks / hadden verbrandt) den wegh naer Oost-Indien te wijsen. Doch die verstaende / dat dese geen Zaracenen (gelijck sy waenden) maer Christenen waren; sprongen gedachten Pilooten over boort / en komen door 't swemmen te Landt. Daer op de Portugesen (haer siende bespot) soo hevigh / met noyt gehoorde slagen des grof Canons / op Mosambique bestonden te donderen; dat andermael / op Zacoeyas bevel / een Piloot verkregen. t'Eyl geraeckt zijnde / soeckt desen door list de Schepen in Quiloa te krijgen / en alles den Koninck over te leveren; doch door een storm 't gebaer ontsnapt / geraecken ruym 40. Mijlen noordelijcker (dewijl Victalie en versch Water sochten) voor Mosambique ten ancker. Daer andermael 't schelmstuck des Piloots misluckende / swemt hy naer Landt / als ook de bespringers der Schepen; die twee Vaertuygen / een Stuerman / en 10. of 12. Mombazers, gevanckelijck in Gamas handen lieten.

Sijn wederwaren aldaer.

Komt voor Melinde;

Van daer voor Melinde (een Koninckrijck op sijn selfs / niet verre bezuyden de Middel-lijn gelegen) aen-gelandt zijnde / wiert beter ontfangen / en ongemeen vriendelijck onthaelt. De Soon van den ouden Coningh quam selfs / en bracht Geschenchen aen Gamaes boordt / als ook een graef Piloot: waer mede vertrechende / staecken na de Kust van India over; en quamen drie weecken daer na / ter Reede voor Calichut ten ancker.

en van daer op de Reede van Calichut.

Het

Het was nu juyst in het onstuymige quade zaysoen: geen Schepen lagen hier veyligh; maer sonder beschut/ genoegsaem als in een open zee. Echter quamen stracks eenige van de stoutste waeghalsen/ met kleyne Vaertuygen/ aen Gamas boort; die oock reets een Misdadiger hadde te Lande geset. Desen vint hem van stonden aen/ door een toe-vloeyende menigte van pick-swarte nieuwsgierige kijckers/ omringt/ gedrongen en voort-gestouwt; doch onder dese komen twee Turckse Handelaers/ den gelanden aen sijn gewaet voor een Europiaen te kennen. Den eenen/ Monzaida genaemt/ en kundigh in de Spaensche tael/ spreeckt/ en biedt den Vreemdeling vriendtschap aen/ spijst/ en komt met hem aen Gamaes boort; dien hy van's Lants gelegentheyt onderrecht. Daer op zendt Gama des anderen daeghs twee Edelen/ met Monzaida, nae Pandarane of Panane genoemt/ een lustigh Oort niet verre bezuyden Calichut leggende; om den Zamorijn, of Keyser van Malabar (die sich aldaer vermaeckte) te versoecken/ dat met sijn believen mochte landen: dewijl hy uyt een andere Werelt/ van wegen sijn Heer en Meester/ den Coning van Portugael, hier was aen-gekomen/ om des selfs vriendtschap/ met Brieven en trouwe aenbiedingen/ den beroemden Opper-vorst deser Landen eerbiedigh aen te presenteeren.

Sijn avontuer en wedervaren aldaer.

Seer wellekoom waren dese vreemde Gesanten. Den Zamorijn leenden het oor met aendacht/ als hoorden/ hoe dat den roem van sijne doorluchtigheyt/ tot aen des Aerdbodems eynde was uytgebreydt. Hy gaf aenstonts ordere/ dat Don Gama, ter veyliger Reede in de Haven van Capocate, mocht met sijn Schepen ten ancker komen. Heerlijck wiert den edelen Gama ingehaelt: na dat hy sijn Broeder/ Paulus de Gama, het Opper-bevel der Schepen/ soo lang sijn absentie duerde/ hadde gegeven: niet wetende/ wat hem te Lande mochte beschooren zijn. Den Catoal, Heer der Rechtsaecken en geschillen/ met een gevolgh van naeckte Lijf-schutten/ Pijpers en Speelders/ ontfing/ verwellekoomde/ en bracht Don Gama, door Palanckijns of Draegh-zetels/ en het gedrang van duysende Menschen/ tot in het Hof des Zamorijns; daer van swarte Caymalen (Hof-grooten van Malabar) ontfangen/ en door een Opperste der Bramines, in het wit gekleedt/ sachjens by der handt genomen zijnde/ door veel Kamers/ yder met tien Schiltwachten bezet/ tot in een groote Zale wierdt geleydt/ daer vloeren en wanden met Zijde gebloemde Spreyen/ en vergulde Behangselen waren verciert. De ronde Toneels-gewijse op-gaende Trappen des Throons/ waren met de voornaemste Personagien des Rijcks bezet. Den Zamorijn, na de wijse van India, op een Alcatijf gezeten/ was met een wit gewaet/ van 't fijnste Catoen/ met vergulde Roosen/ Stricken en Diamanten gestickt/ verciert; op 't hooft een Hoet of Muts/ die meest van Gout/ Parels/ en edel Gesteente/ bestont; de door-geboorde ooren/ pronckten met rijcke Juweelen; de bloote armen en beenen met goude Boogen; de vingers en teenen met kostelijck Gesteent. Nevens hem stont een aensienelijck Hoveling/ met een goude Schotel/ met Areeck en Betel besorght: 't welck de Indiaensche Vorsten/ en andere/ (even als meermaels is geseyt) gedurigh knaeuwen/ om lieffelijckheyt in smaeck en adem te bekomen; waer mede malkander onthalen/ en groote eer aen-doen. Den Zamorijn, bruyn van huyt/ en groot van lichaem/ toonden in alle sijn vordere actien en hoedanigheden/ een Koninckliycke Majesteyt.

Don Gamaes onthael, en verschijninge voor den Zamorijn, of Keyser van Malabar

Kleedingh des Keysers.

Don Gamas verrichtinge by de Vorst.

Gama, nae 't eyndigen van de weder-zijts complementen / gewenckt om neder te sitten / gaf door een Tolck bericht / hoe dat sijn Heer en Meester Don Emanuel Coningh van Portugael, door de wijt uytgebreyde naem des Keysers van de Malabaren, aengelockt zijnde / schepen en volck door duysent gevaerlijckheden hadt afgesonden / om met sijn Majesteyt een verbondt van vriendtschap / handel en nader correspondentie aen te gaen: hier op leverden Gama de Brieven en oock de Geschencken over / de Brieven waren in het Arabisch en Portugees geschreven.

Den Zamorijn, met een verwondert en vrolijck gelaet / antwoorde; dat hy dees aengebodene vriendtschap des Coninghs van Portugaels, dien hy voor sijnen Broeder aennam / onwaerdeerlijck estimeerden; dewijl dit Gesantschap / van uyt de alder-verste Gewesten van den Aertbodem / door soo vele gevaren / om sijne Doorluchtigheydt te begroeten / was aengesteldt: Wijders vroegh de Vorst noch nae de voornaemste bysonderheden van Portugael, daer op hy Gama toen / door den Oversten Catoal, tot een voortreffelijck Logiment liet afgeleyden.

De Zaracenen soecken Vasco de Gama by den Keyser verdacht te maken.

Doch dewijl noyt dusdanige saecken / soo voor de windt en gaen / oft hapert wel gemeenelijck yets: soo gingh het oock hier: van stonden aen was de nijdt en jalousie ter baen. De Saraceense Negotianten / die stercken handel in dese Gewesten deden / en haer in een goedt getal op Calichut onthielden / merckten haest de intentie van de Portugeesen, en sagen daer in niet anders dan de gewisse ruine van hare Negotie te gemoedt; dies t'saem geschaert zijnde / diende den Keyser aen: hoe dat dees nieuwe aenkomelingen niet anders / dan vuyle zee-schuymers en ongebondene roovers waren: dus hadde sijn Majesteyt toe te sien; hem gevende te bedencken wat beter was / desen / of haer die sulcke groote Handelaers / en sijn oude vrienden en bondtgenooten waren / te laten van hier vertrecken.

Men stemt Don Gama te overrompelen, en van kant te helpen; doch die van sulcks verwittight, ontsnapt het gevaer.

Monzaida vernam / en diende Gama dit alles aen; oock hoe de Malabaren, op-geruyt door de Saracenen, reets hadden bestemt de Portugeesen te over-rompelen / en van kant te helpen: Gama 't gevaer ontsnapt / aen boort en met sijn schepen tot buyten de wal in zee geraeckt zijnde / verovert een Indiaens schip / met 14. mannen / daer onder eenige van des Samorijns Hofgesin: met een van dese stuert hy den Keyser schrijvens / verwijt hem sijn trouwloosheydt / en eyscht de Portugeesen, en aengehaelde goederen / die noch te lande waren gebleven / ten spoedigsten wederom: 't welck eyndelijck na veel tegenstrevens quam te geschieden; de goederen wierden gerestitueert / en de gevangenen weder-zijts gewisselt.

Schrijft en verwittight den Keyser sijne trouwloosheydt.

Den Zamorijn excuseerden sich / schreef oock een antwoordt op de Brief des Coninghs van Portugaels; doch eer langh een andere aenslagh / met kleyne Vaer-tuygen / vol Malabaren, tegen de Portugeesen, op handen zijnde / komt een storm / die dese Mossel-vloot verstroyt / en Gama ter zeewaert drijft.

Gamas vertreckt.

Monzaida vreesende / om sijn getrouwigheydt de Portugeesen betoont / gevat te sullen worden / was uyt sijn gevaer / aen Gamas boort gevlucht / hem mede nae Portugael begevende / daer hy seer wel geloont / en tot een Christen zijnde gedoopt / voortaen gerustigh leefden.

Dus stack Gama langhs de kust van India noordt-waerts / ancherde voor Goa, doch daer sich oock niet te veyligh bespeurende / haelen de anckers

hers op / en voort zuydtweſt-waerts overſteechende / komen eer langh ten tweeden mael voor Melinde aen te landen / daer van den Coninghy wel onthaeldt / en rijckelijck met leeftocht / en wat noch diende / zijnde verſorgt / haer reys vervorderden tot Anno 1499. in Portugael, met twee ſchepen en 55. zielen / tot peders verwonderingh / vreught en blytſchap wederom aengelant zijn: hebbende ruym twee Jaren in deſe voyagie doorgebracht. Komt weder in Portugael.

Dus is deſen edelmoedigen Vaſco de Gama, die Anno 1524. geſtorven is / de eerſte geweeſt / die door dryſent haechelijckheden en perijckelen / langs een onbekende wegh uyt Europa, over de groote Wateren de Ooſt-Indiën heeft ontdeckt. Don Gamas doodt.

Tzedert ſetten Coninghy Emanuel de begonne zee-vaert krachtigh voort / en om het Caſtilien niet te goedt te laten / wierdt door hem Americus Veſputius, Anno 1500. met ſchepen en volck nae de Weſt-Indiën geſonden / die aldaer ſoo veel uytrichte / dat noch ten huydigen dage / dit vierde deel des Werelts / na ſijn naem America wordt genaemt. Americus Veſputius tocht nae Weſt-Indiën: Waer door dees nieuw gevondene Werelt de naem van America verkrijght.

Nae 't Ooſten bleef het oock by de eerſte Voyagie van Don Vaſcus de Gama niet; maer alles aenwendende wat kon dienen / zijn tzedert de Portugeeſen wonderlijck in Ooſt-Indiën opgekomen; doch met de Caſtilianen, over d'ontdeckingh der nieuwe Landen / oneenig geworden zijnde / is door Paus Alexander de Seſte, ſoo veel hy macht daer aen te ſchencken hadde / alle de Landen van America in 't Weſten aen Caſtilien, en die van de Ooſter-Indiën Portugeeſen, geſchoncken en uytgedeelt. Verdeeling der nieuwe Landen.

Den Overſten Petrus Alvares Caprales, over dertien ſchepen Generael gemaeckt zijnde / ſtack uyt Portugael nae de Ooſt-Indiën, dwongh die van Calichut, daer hy ontrent ſes hondert Saracenen verſloeg: maeckten vriendtſchap met de Coningen van Cochin, Coylan en Cananor; en keerden met rijcke ſcheeps-ladingen wederom t'huyswaerts. Aenwas der Portugaeſe vaert.

Deſgelijcks den beroemden Alphonſus Albuquerquen, door den Coning van Portugael nae de Ooſt-Indien afgevaerdight zijnde / ſat oock de Saracenen dapper in 't hayr / en toonden byſondere blijcken van ſijne kloeckmoedigheydt; veroverde Goa: daer tzedert de Portugeeſen de zetel des oorloghs / en der Koopmanſchappen in Ooſt-Indiën hebben opgerecht.

Dit beroemde Goa, op een Eylandt ontrent drie mijlen in 't ronde groot / en ruym 15. graden benoorden de Middel-linie gelegen / is de Hooft-ſtadt van Portugaels Indien; de zit-plaets des onder-Coninghs / en daer den Aertz-biſſchop ſijn reſidentie houdt. Het Eylandt is even gelijck het meerendeel der Geweſten van de Kuſt van India, van achteren met een Riviere van 't vaſte landt geſcheyden / die t'zeewaerts loopende / dit en veel andere tot Eylanden maeckt; zijnde meeſt al te mael ſelfs langhs heen den grooten Oceaen, met luſtige Boſſchen van hooge Cokus-boomen vermaeckelijck verciert; ſoo oock op ſommige plaetſen dit Eylandt Goa, 't welck meeſt alom heen wel bevolckt / en met veel Luſt-huyſen / Hoven en Dorpen is voorſien; als oock ten deelen bemuert met Poorten / en ſeer playſante Wandel-wegen ter Stadt-waert heen. Goa, deſſelfs ſtant-plaets, en goede gelegentheyt.

Veel Waghten beletten aldaer 't wechloopen der Slaven nae 't vaſte landt; wie derrewaerts heen wil / krijght eerſt een kleyne Slap of Merck op de onder-arm of handt / 't welck / wederkomende / moetem toonen / en ontrent de waerde eens duyts betaelen / eer hy paſſeeren mogen; dat van wegen de over en weder-treckende menigte /

noch metter tijdt een goede somme beloopt. Ten noorden leggen de hooge bergen Bardos, ten zuyden het landt Zalsette genaemt: uyt dese gewesten wordt Goa gespyst. Het Eylant is 's Winters en 's Somers even groen, geeft echter weynigh anders dan Fruyten en Vee. De Stadt leydt meest nae de Cust van het vaste landt; was eerst seer kleyn / maer is naderhandt hoogh in top gesteygert.

Goa door den beroemden Alphonsus Albuquerque gewonnen:

Goa stondt eertijdts onder den Coningh van Decan: de Vorst Sabajus gestorven zijnde / nam sijn soon Hidalcan 't opper-bewint van Goa ter hant, en toonden hem even gelijck sijn Vader / een bitter vyandt van den Portugeesen te zijn; terwijl den beroemden Alphonsus Albuquerque, door de aenradingh van een Indiaensch Hooft-man / Tymoya genaemt / sijne gedachten en 't oogh op Goa wierp: alles bestemt / en Tymoya met veertien schepen ter hulp verkregen hebbende / komen in de Bhare van Goa ten ancker. Antonius Noronius en Tymoya met fluckse kielen en volck voor uyt gespat zijnde / veroveren seer geswint de voornaemste sterckten / krijgende aldus toegangh tot de Stadt; terstondt sendt Albuquerque een bode nae de besettelingen / dat soo haer aenstondts komen over te geven / minnelijck sullen gehandelt worden / anders was de scherpte des swaerts / en het droevige noot-lot des oorloghs onvermijdelijck haer beschooren: daer op die van binnen door d'afwesigheyt van Hidalcan, en het wech loopen der soldaten / als oock door het opgeven der sterckte / hare gantsch weereloos siende / sich selfs aen Albuquerque quamen over te geven: de Stadts sleutelen te gemoedt gebracht zijnde / onder 't gejuych des volcks / eerbiedigh wierdt ingehaeldt. Van stonden aen stelden den Overwinnaer op alles ordre / hieldt getrouwelijck sijne beloften: de soldaten moetwilligheydt wierdt in toom gehouden; de Sterckte stracks voorsien en besorght; te meer / dewijl Albuquerque Goa seer wel gelegen ter Schip-vaert keurden / en oock bequaem oordeelden / om de naburige volcheren in toom te houden.

doch die aldaer door een machtig Heyrleger Mooren belegert wort

Dees eerste veroveringh van Goa was heerelijck voor den Portugeesch, maer de tweede veel bloediger en rampsaliger voor de Stedelingen. Hydalcan sijn verlies verstaende / branden van toorn / maeckte vrede met sijn vyanden; ruckt haestigh een machtigh Leger by een: Caymalcan sijn krijghs-overste spat met 8000. Voet-soldaten / en een goedt getal Ruyters voor uyt / en wordt door de Vorst / met een Heyrleger van ontrent 40. duysent Mannen gevolght; stracks krioelden het vaste landt van tenten en volck; in Goa zidderden Mooren en Heydens door vrees / niet willende tegen Hidalcan, onder wiens heerschappye noch onlanghs hadden gestaen / de wapens aengorden: selfs de Portugeesen oock door dit volck gaende gemaeckt / begonden te muytineren; doch Albuquerque dit bespeurende / moedight sijn volck door vriendtschap en groote beloften aen / verseeckert hem van de voornaemste Bel-hamels / daer van de sommige wierden opgeknoopt; 't Canon op de Wallen geplant / gaf lustigh vuer; 't was noodigh / want de vyanden waren nu al tot over de groote Rivier / op 't Eylandt / onder de Sterckte / Stadt en Mueren geavanceert; Mooren en Heydenen liepen in menighte tot den vyandt over; dies de Portugeesen door schaersheydt des volcks / de twee voornaemste Sterckten waren genootsaeckt te verlaten; sich begevende in de Stadt / daer Albuquerque met den sijnen veel Helde-stucken betoonden; drijvende menighmael de Bestormers af; doch retireerden eynde-

Albuquerque sijne kloeckmoedigheydt:

eyndelijck / als niet langer en konden bestaen / in stilte / met alle sijn Volck te Scheep: licht de Anckers / en boort / tot verwonderingh der Barbaren, al canonneerende / door het gesnor van duysende Pylen / en 't naeuwe Canael der Haven / die de vyanden der Schepen hadden gestopt; ten eynde / om alle de Portugesen te vangen en te vermoorden. Albuquerque verder afgesackt zijnde / anckerde / overmits 't quade saysoen / om vorder alhier te overwinteren.

retireert met sijn volk uyt Goa, nae de Schepen;

ontsnapt het gevaer.

Onderwijl wierden de Portugesen van menigerley ellenden en swarigheden besprongen: de stormen en slag-regens / stercke water-stroomen / de pylen en koegels des vyants / 't gebreck aen water en spijs / de sieckten en koortsen / 't verlies des volcks; de Bhare van Goa, door 't woeden der zee / met zanden gestopt; rontom te Lande van woedende vyanden om-ringt / geen hoop of uytkomst van eenigh ontset / enz. Dese / en veel diergelijcke swarigheden / verteerden nu moet en krachten van de kloeckmoedighste Portugesen.

Ellende, kommer, en hongers-noodt der Portugesen.

't Gesoute Buffels en Paerde-vlees was op; het wilt-braet der Ratten en Muysen / viel schaers; de sieckte nam toe; veel gaven de geest; de sterckste vielen ter neder. Evenwel Albuquerque, in dees uytterste noot / grijpt andermael moedt: dewijl hy (een groote sorgeloosheyt in de vyanden bespeurende) wist / dat de Mooren, voornamentlijck in de twee Sterckten / eerst by hem verlaten / in plaetse van goede wacht te houden / hun tijdt met slempen / speelen en slapen / door-brachten: niet vreesende voor de Portugesen, die nu ziel-togende / haest van selfs haer in de handen mosten vallen.

Aenslagh van Albuquerque,

Albuquerque resolveert by dese gelegentheyt / in d'uytterste noodt / oock d'uytterste kans te wagen: kiest ontrent drie hondert van sijne bequaemste Mannen uyt / haer doende groote beloften: valt met sijn Helden schielijck aen Landt / en op beyde de Sterckten aen; hacken de slapende Wacht ter neder; jagen de rest op de vlucht; en weder-keerende / krijgen niet alleen rijckelijck Proviande en Buyt / maer selfs het grof Canon weer aen de Schepen.

valt geluckigh uyt.

Ten laetsten het quade Mosson wat stillende / en de sterck uyt-vallende Water-stroomen openingh gevende / vertrock Albuquerque uyt de Bhare van Goa, nae 't Eylandt Anchediva: daer hy eerlangh tien Schepen uyt Portugael by hem krijght / alle met Helden van Adel en kloeck beleyt voorsien / en wel geladen. Stracks branden den edelen Albuquerque van lust en yver / om Goa andermael te bespringen. Alles / 't geen diende / beslooten en vast-gestelt zijnde / komt hy met ontrent 30. Kielen / en 14. a 15. hondert Mannen / voor Goa gestevent; verwachtende Tymoya noch daer-en-boven / met een goet getal Schepen en Volck te hulp. Het hevigh donderen des Canons / verweckten in Goa geen kleyne schrick. De verbaesde Mooren verlieten van stonden aen de twee Buyten-sterckten. Voort flanckeerden de Portugesen hier uyt / wel vinnigh en hevigh op de Stadt. De Vyanden uyt-vallende / geschieden een bloedigh gevecht; de welck tot soo een geweldige nederlaegh der Mooren quam uyt te vallen / dat Goa ten tweedemael in de kloeckmoedige armen / van den beroemden Albuquerque, neder-seegh.

Vertreckt, en komt onder het Eylandt Anckediva ten ancker.

Bekomt tien Schepen uyt Portugael tot sijn hulp; waer mede een torn op Goa doet..

dat hy ten tweedemael verovert

Schrickelijck was nu de furie der getergde Portugesen. Te vooren was de geoeffende barmhertigheyt groot geweest / maer nu munten de geweldi-

Wraeck en furie der getergde Portugesen.

ge

ge wreetheyt uyt. De Mooren, en selfs de Vrouwen en Kinderen/ wierden ter neder gesabelt. Die dagen / willen de sommige / dat dit moorden duerden. Het getal der dooden wiert op ses duysent geschat. De Heydenen wierden het meerendeel verschoont / alsoo op de zyde van Albuquerque waren gevallen. Aenstonts maeckten hem desen Helt andermael sterck: stelden order; en gaf een goet getal der begaefste Dochters des Landts (naer dat hun Doopsel ontfangen hadden) aen de jonge Manschap der Portugesen, ten Houwelijck: om een aen-groeyende Colonie, in dese Gewesten te formeeren.

Beschrijvinge van den aenwas, en tegenwoordige staet van Goa.

Tzedert is Goa, door den onvermoeyden yver der Portugesen, van een geringh beginsel / tot een machtige Zee- en Koop-stadt aen-gewassen; en metter tydt gantsch Indien, door den schranderen Lusitaen ontdeckt. De Turcken, Persianen, Mooren en Malabaren, den Portugesen poogende uyt Asia te verdryven / hebben al menighmael/ selfs met schaemten en schanden/ moeten te rugge keeren/ met verlies van considerabele Handel-steden/ Fortressen/ en wel-gelegen Oorden. Behalven den kloeckmoedigen Albuquerque, hebben oock Antonio Saldania, Lopes Zoares, Franciscus d'Almaida, eerste Onder-koning van Portugaels India, Laurentius d'Almaida, Jaques Lopez de Zequeira, en veel andere Helden / onder de Portugesen in kloeckmoedige daden uyt-gemunt.

Dus is Goa onder de hant geavanceert: de Zetel der Onder-koningen/ des Aertz-bisschops / Raets en Cancelerye / geworden; met Bolwercken/ Poorten en Grachten versorght; soo wijl vergroot; en buyten met stercke Water-kasteelen voorsien: binnen pronckten de Cathedrale, en veel andere groote Kercken / als die van Sinte Franciscus, der Dominicanen, der Jesuiten, der Parachien, en soo voorts; met een groot getal Kloosters/ Cellen/ en Woningen voor de Geestelijcken; die aldaer menigerley / en in veelheyt worden gevonden: als daer zyn / de Jesuiten, Augustijnen, Dominicanen, Franciscanen, Barrevoetse Carmeliten, enz. Oock worden veel Vrouwen-kloosters / om en in Goa gesien. De Stadt is tegenwoordigh seer groot en ruym: met deftige Marckt-plaetsen / Straten / en lustige Wandel-wegen. De voornaemste Gebouwen / Huysen en Woningen / hebben groote Vertrecken: zyn ruym en gemackelijck / om in de groote hitte / koelt en adem-tocht te scheppen; en bequaem / de stortinge van de Regen-Mossons te weder-staen; en zyn 't meerendeel met een Lust-hof voorsien: daer de Portugesen (wel eer in meerder weelden en rijckdom / als tzedert der Nederlanders komst in Oost-India) haer ledige uuren / in volyckheyt waren gewoon te verslijten.

Want die hebben de florisantie der Stadt Goa, in den Oorlog die de Portugesen (doch tot hun schade) tegen de onse voerden / niet weynig beschoept. Eerst ruste men daer geheele Scheeps-vlooten en machtige Armades uyt / om d'onsen uyt India te doen verstuyven: dan kregen selfs de nederlaegh; en al menighmael slagh op slagh: en eyndelijck onse Oorloogs-vlooten op hare Kust; die 's jaerlijcks voor de Bhare van Goa krupsende / Goa dervoegen den toom gebrydelt hebben; dat de dertele glorie der Portugesen; en met een hun staet / vermogen en rijckdom / wonderlijck is afgenomen.

Goa, Portugaels Hof,

Goa is uyttermaten volck-rijck: de Straten krioelen van alderhande Natien/

Natien / ſoo van Europianen, Mooren, en Heydenen : 't grootſte getal zijn Slaven / en ſwarte Indianen ; veel Chyneſen woꝛden ooch daer gevonden. De Regeering van Staet en Iuſtitie / woꝛt nae de wijſe van Portugael beſtiert. De Viceroy of Onder-koning / houdt binnen de Stadt ſijn Hof : voerende / met ſijn Heeren en Ridders / een groote Staet ; 't welck hem de andere Portugeſen, ſoo veel hun ſobere ſtant kan lijden / ooch eeniger maten poogen na te doen. De Stadt pronckt met luſtige Winckels / en anderhande koopmanſchappen : ſelfs de Slaven en Slavinnen / woꝛden aldaer in overvloet verhocht. Sommige Portugeſen beſitten een groot getal van dees ellendige Menſchen ; daer ſy van levende / groot profijt van trecken. Deſe arme Indianen weten wat ſy haer Meeſters ofte Meeſterſſe / met haren ſuren arbeyt / dagelijcks hebben op te brengen : ſoo te hoꝛt ſchieten / woꝛden ſwaer geſtraft / en ſomwijl onmenſchelijck geſlagen. De Slaven die jong / ſterck en ſchoon zijn / en vroye Hant-wercken hebben geleert / gelden het meeſte gelt. Sommige der Slavinnen weten aengename Confituren / en leckernijen toe te maecken / of konnen vraey nayen / boꝛduren / ſpeelen / danſſen / enz. Deſen / wanneer noch jonck en ſchoon zijn / woꝛden ooch diere verhocht : niet alleen om haer konſt / maer ooch om iet anders. De Portugeſen, ſelfs dat Ambachts-lieden zijn / ſtellen haer Slaven (die ſy voꝛtſetten en leeren) aen 't werck / en haer ſelfs als groote Heeren en Joncheers aen : zijnde van natueren een ſeer groothertige Natie / die niet licht (wat gunſt en vriendelijckheyt men haer ooch toont) te vergenoegen en zijn ; gelijck als ooch wy in het veroverde Cranganor hebben bevonden : aldaer ſy / onſe gevangenen zijnde / en ſwaer gequetſt / doꝛ loutere gunſt van onſen Veltheer / wel onthaelt ; en wy haer onder handen genomen hebbende / op de beqnaemſte wijs cureerden ; en ſelfs / van 't beſte dat te bekomen was / met ſpijs en dranck verſagen : maer konden / wat yver en gunſt men haer betoonden / geen danckbaer gemoet / maer wel het tegendeel / in deſe Natie beſpeuren. Evenwel meen ick verſeeckert te zijn / dat ſy niet alle van deſe conditie zijn ; maer die munt in het grootſte getal ſoodanigh uyt / dat ſy de deugden van danckbaerheyt en liefden in d'andere komen te verduyſteren.

Wijders woꝛden de Portugeſen in Goa, en andere Poꝛtugaelſche Steden in India, in Caſados, dat is getrouwde / en Zoldados, dat is ongebondene (of gelijck wy ſeggen / Vryers) verdeelt / en van malkanderen onderſcheyden. Dele zijn met Inlandtſche Vrouwen getrouwt : de kinderen / daer by gewonnen / woꝛden Muſticen, half-ſlagh / ofte gemengde genaemt ; en die wederom kinderen teelende / noemen de ſelve Caſtice : deſe ſien uytten geelen / doch de Muſticen vallen al vry wat bruyn. De Portugeſen ſteecken ſelden handen aen't werck. De Mans en Vrouws-perſoonen / die maer een wepnigh van vermogen zijn / laten haer / van haer ſlaven en ſlavinnen / Princelijck dienen. De Mannen gaen luchtigh / met alderhande ſchoode ſtoffen / van Zijde / Fluweel / Damaſt / Scharlaken / enz. en die van ſlechter conditie / met de voꝛnaemſte Indiaenſe Catoene Lywaten / en dergelijcke / gekleet ; en meeſt alle / nae d'onveranderlijcke wijſe van hare Lantſaten / gedoſt : als dat ooch de ſommige lange Muſſchie broecken dragen / die haer / om 't ſteecken der Muggen (die ſy / en ooch d'onſe / Muſſchieten noemen) ſeer wijt en luchtigh tot op de voeten hangen : treden hooghmoedigh / en recht op haer leden / langs ſtraet ; die maer een wepnigh is / woꝛt een

en Hooftplaets in Ooſt-Indiën: wort door een Onderkoning beſtiert.

Conditie, Zeden, en maniere van leven der Portugeſen in Indien.

Sonne-scherm boven het hooft gedragen / en van drie of vier Slaven gevolght: zijn (selfs tot de minste van qualiteyt) vol Complimenten / en cortosije. De Soldaten / en andere van de geringste conditie / weten haer op een sobere wijse te geneeren: woonende in een kleyne Loof-hutte / met haer achten of tienen by een: hueren een swarte Slavin / die haer de spijse bereydt / bewast / en vorder bedient. Vele onder haer zijn seer luxurieus van aert / en leven een vuyl ontuchtigh leven: maeckende weynigh wercks van overspel / hoererije / bloet-schande / en dootslagh. De Portugeesche Vrouwen zijn redelijck blanck: de getrouwde houden sindelijck huys; beminnen schoon Lywaet / lichte gebloemde stoffen / en geurige Specerijen: komen seer weynigh op straet (insonderheyt als noch jonge dochter zijn) dan wanneer sy ter Kercke gaen / of dat malkanderen willen besoecken: vele worden in Palinckijns gedragen; die soo toe-gestelt zijn / dat / daer in sittende / konnen sien / maer niet gesien worden. Haer gewaet is luchtigh en schoon: de bloote boesem / schouders en armen / pronchen met een door-schijnent Floers; dat t'eenemael los / tot op een hant-breet boven de navel hangt; en meer tot behooring / als decksel dient: dragende voorts een Kleet van Zijde / Bloem-werck / of fijn Catoen / met drie of vier keeren heel vast om het onder-lijf gewonden / het welck tot op de bloote enckelen nederwaerts hangt. Het git-swart hayr des hoofts / is cierlijck opgevlochten; wederzijdts slingeren aengename lockjens: gaende bloots-hoofts; en met een Zijde Sluyer / die met haer eygen borduersel / of konstigh naelde-werck pronckt / over de rechter of slincker schouder verciert. De hals en armen proncken met Braseletten / goude Ketens / Ringen / en edel Gesteent: dragen koussen noch schoenen / maer weytse geslickte Pantoffelen aen de voeten. Dit soete geslacht is in Indien voor seer onkuys vermaert; doch geloof ick / dat 'er oock vele vroome zieltjens onder gevonden worden. Anders / het meerendeel leyden een seer verachtelijck leven: zijn traegh en luy / en soo gemackelijck / dat oock haer teere suygelingen het moederlijck zogh onthouden; en laten de selve het afaerdige bloet / van hare swarte Slavinnen / tot voetsel in-suygen: soo dat een verbasterde aert / der ontaerde moeders / oock op een krachtige wijse / in de nakomelingen der soodanige wort bespeurt. De Mannen zijn 't meerendeel (en misschien met reden) seer jaloers op hare Vrouwen / schoon dickmael selfs tot sulcks d'aenleydinge komen te geven. Het soete Vrouw-geslacht wort seer naeuw bewaert; waer datse gaen / versellen haer slaven of slavinnen: de slaven / om haer Draeg-zeetels / Sonne-weerders / enz. en de slavinnen / om haer de Gety-boeckjens nae de Mis / of Betel, Areec, en wat dies meer is / na te dragen. Geen Mans-persoonen spreecken des anders Vrouwen of Dochters alleen / dan met gevaer; en evenwel weten de sommige / op een doortrapte wijse / en door het behulp van hare slaven of slavinnen / wonderlijck hare personagie te speelen. De Mans / het zap van 't slaep-kruydt Dutroa (door list der Vrouwen) in 't lijf gekregen hebbende / slapen een vasten slaep / terwijl met sijn lieve Lerinde een tijdt-verdrijfje wert gespeelt. De Vrouwen wasschen meest alle dagen haer gantsche lichaem: knauwen / van 's morgens tot des avonts / de Betele en Areec, in huys en op straet; daer vele soodanigh op zijn verslingert / dat sulcks oock met haer ter Kercken mede nemen. Houden oock uyttermaten veel van Snuyf-toebaek; dat sy in een kleyn doosjen ge-

gemeenelijck met haer dragen. Sommige Mannen gaen selden langhs straet / of hebben een doosjen met Snuyf-toeback in de handt: presenteeren 't malkander / met Hoofse Complimenten / als iets van grooter waerden; niesen yder om stryt / en maken aldus de neus een druypende goot gelijck; en haer selfs (even gelijck de geweldige Toeback-smoockers) tot slaven van hare quade gewoonten / en vuyle begeerlijckheden.

Het vijftiende Hooft-stuck.

Beschrijvinge van het Eylandt *Anchediva*, *Onor*, *Babatacala*, &c. *Canarijns*, hare Conditie, Zeden, en vervloeckte Afgodery. Voortreffelijckheyt en playsantie van de Kust van *Malabar*; desselfs Koninckrijcken. Beschrijving van *Cananor* en *Calichut*. *Zamorijn*, Opper-vorst of Keyser van *Malabar*, sijn Paleys, Conditie, Kleedingh, en gestaltenis. De gelegentheyt der Koninckrijcken van *Cranganor*, *Cochin*, *Percatty*, *Calcoulang*, en *Coulang*: begrijpende het aenmerckens-waerdighste van dese Gewesten, tot aen de Caep *Comorijn*.

Beschrijvinge van het Eylandt Anchediva.

NIet verre van Goa, nae 't zuyden leydt het Eylandt Anchediva, beroemt van wegen de menighvuldige Oorloghs-actien / die in vorige tijden / tusschen de Portugeesen en Mooren, aldaer zijn voorgevallen. Het Eylandt is even als d'andere landt-streeck van de Cust van India, doorgaens met een ontelbare menighte Cokus / Palmeer / en andere Boomen als overschaduwt. d'Inwoonderen komen haer te meerendeel / met de Visschery en Landt-bouw te geneeren.

Het Koninckrijck Onor.

Volght de Stadt en het oude Coninckrijck Onor, wel eer beroemt door stercken Handel en Navigatie / uyt vele Quartieren van Asia derrewaerts heen: doch door het beleydt der Portugeesen, die dien handel in Goa hebben gesocht te trecken / is alles in Onor tot een sobere standt gedaelt. De Stadt / of daer de Portugeesen nu al een geruymen tijdt geleden / hun sterkten hadden gebouwt / is ontrent 18. mijlen van Goa nae 't zuyden gelegen. De Luzitanen bouwden aldaer hun vastigheydt op een steenrotze / en binnen de Vesting / benevens de wooninge van den Commandant; twee Kercken / d'eene aen Sint Antonio, en d'andere aen Sint Catharina gewijt. De Portugeesche Besettelingen waren het meerendeel Casados ofte getrouwde; levende met hunne vrouwen / kinderen / slaven en slavinnen / alhier een weelderig en vermaeckelijck leven. De Stadt was meer van groene Loofhutten / als Huysen versien / daer de Indianen meest Canarynen, onder het groene gewap der hoogh getopte Cokos-boomen / haer onder subjectie van de Portugeesen, geneerden: Maer tzedert de gezegende opkomste der onsen in India, is oock dit Onor door de verminderingh van de florisantie der Portugeesen, tot een plaetse van kleynder waerden / en weynigh belangh geworden.

Batacala.

Baticala leyt ontrent 24. Mijlen van Goa, naer 't zuyden / oock aen de Zee: was mede wel eer een Coninckrijck op sijns selfs; doch most eerlang /

wanneer de Portugeſen in India quamen / onder de macht van deſe Natie buygen/ en Chijnsbaer worden.

Barſalor. Volgen / behalven eenige plaetſen van kleyn belangh / noch Barzalor en
Mangalor. Mangalor, 't laetſte op 12. graden en 30. minuten benoorden de Middel-lijn zijnde gelegen; geeft inſonderheydt / en wel het meeſt een groote abondantie van Rijs / die benevens andere levens middelen / te landewaerts in ſeer overvloedigh valt: ſoo niet den oorlogh / die alhier ſeer gemeen is / door de verdeelthеydt der Coningen / Vorſten en Grooten van deſe Geweſten / het Landt verwoeſt.

Canarijns, hare Conditie, De Canarijns, Inwoonderen van de Landt-ſtreeck Carana, laeten haer ook in menighte / om en in Goa vinden / daer ſich onder 't Gouverno van den Portugeeſch generen: Sommige hebben aldaer hun Winckels / doende het meerendeel handel in grove Waren: veel Handt-werck-luyden worden ook onder deſe gevonden/ de reſt zijn Boeren / Viſſers/ Schippers/ Schuyte-voerders / en diergelijcke; brengende van het vaſte landt en omgelegene Oorden / alderhande voorraedt binnen de Steden / Sterckten / Zeden, en voornaemſte Handel-plaetſen van deſe Geweſten. De Canarijns, die om en in Goa, als ook langhs de Zee-kust woonen / zijn vele / doch nae den aerdt des Pausdoms / door de Portugeeſche Prieſters tot de Chriſtelijcke Religie gedoopt / daer tot dien eynde veel Kercken/ Klooſters / Cellen/ en diergelijcke zijn toegeſtelt / doch 't meerendeel meen ich / meer tot de Heydenſche Afgoderye / dan tot de Chriſtelijcke Godtsdienſt hellen / en genegen zijn.

en vervloekte Afgodery. De Heydenſche Canarijnen, komen het meerendeel / in haer Afgodiſch Geloof en Kerckelijcke zeden / de Malabaren, daer wy nu by gevolgh van ſpreken ſullen / gelijck te zijn: doch nemmen noch hier in boven de anderen uyt / datſe den verdoemden Afgodt Pryapus, Quivelinga by haer genaemt / gelijck het Goddelijcke eeren; ſtellende deſen buyten Taedt-godt (volgens de getuygenis van geloofwaerdige Perſoonen) publijckelijck in de Pagode van haare Secten / voor yeder ten toon; daer heuen dat men de jonge Dochteren / die de Bruydt geworden zijn / gelepdt. Duyvelſe actien worden in deſe beeſtachtige offerhande gepleeght. De naeſte Magen en Vriendinnen zijn de Bruydt behulpigh / dat haer de maeghdom door den Afgodt Pryapus wordt benomen / derhalven dat ſelfs druppelen bloedts / de ſmertelyckheydt en ſorge aen 't vrouwelijck ſchaem-lidt komen getuygen. Den maeghdom aldus den Afgodt op-geoffert zijnde / verheught hem den Bruydegom / dat den Heylighen Quevilinga hem deſe eer heeft aengedaen / verwachtende nu by gevolgh / een meerder zegen en voorſpoedt op ſijn Houwelijck.

Jogis, hun Geeſtelijcken. Sy hebben ook hare Geeſtelijcke / Jogijs genaemt / de welcke even als Kluyſenaers / een geſtrengh / arm en rampſaligh leven leyden: dragende aen den hals het teecken van haren buyten Quevilinga; zijnde het mannelijck en vrouwelijck teel-lidt / en dat ſelfs op de alder-oneerelijckſte wijs / eerende ſulcks gelijck pets heyligh / ja de onwuchtbare vrouws-perſoonen / 't ſelve kuſſende / gelooven eer laugh te ſullen vruchtbaer worden.

Vieren de Secte van Pithagoras. Deſe Heydenen onderhouden het meerendeel de zeckte van Pythagoras, ſullende niets ter werelt dooden / veel minder eten / het gene leven ontfangen heeft: Gaende meeſt naeckt / als dat een kleedtjen voor de ſchamelheyt dragen;

dragen; selfs de Vrouwen en Dochters schamen haer naecktheyt niet / hebbende maer een schortjen om 't onder-lijf gewonden / en weten haer even gelijck de Mans-persoonen / op een sobere wijse te geneeren. Hun Kleedingh.

Wy komen nu tot de beroemde Landt-streeck Malabar, zijnde het zuydelijckste van de Kust van India, nemende (soo de meeste gevoelen) sijn begin tusschen Mangalor en Cananor: doch andere willen / dat 30. à 35. mijlen hooger op / 10. mijlen van Goa, ontrent Cabo de Ramos, des selfs grenspalen haer aenvangh sonden nemen; doch wat hier van is / dat sullen wy andere laten bedisputeeren; seeckerder weten wy te seggen / dat dese Kust aen Caep de Comorijn eyndight / en dat dit de schoonste en vermakelijcke landtstreeck is / dien ick (myns oordeels) in Oost-Indiën, bewesten de Ganges, hebbe gesien: Veel heerelijcke See-kusten van Asia, toonen seer lieffelijck tot ver in zee / haer lustigh wesen en aengename standt; doch munt in desen / na mijn gevoelen / de Kust van Malabar boven alle de andere uyt: de Stranden en Ovevers pronchen niet alleen met veel Neringh-rijcke Steden / en playsante Handel-plaetsen / als Cananor, Calichut, Cranganor, Cochin, Porca, Calicoulan, Coulan, enz. maer oock met lustige schaduw-gevende Bosschen / van hoogh-getopte Cokos / Palmeer / en andere Boomen; daer onder men even als onder een aengenamen groenen Hemel / ruymte / hoecken en lustige Wandel-wegen / in menigte kan vinden: dese altijdt-groene en vrucht-dragende Bosschen / worden aen vele Oorden aengename Landtsdouwen / Rijs-velden / Beemden en Weyden gesien; groote Rivieren en klare Water-stroomen / maken het landt van Malabar uyttermaten Water- en Vis-rijck. Men kan van Calichut, als oock benoorden het selve / tot nae 't zuyden / niet verre van Coulang, met vlot-gaende baer-tuygen binnens-landts / door de Rivieren de reys verderen en voortvaren / sonder in zee te komen: Doch hebben de soete stroomen geen diepte genoegh voor groote schepen; oock worden veel lustige Water-tauchen / Was-plaetsen en Ovvers alomme gesien. De Landerijen en Boomen staen altijdt even groen / en worden nopt van geen selle Vorst / noch Sneeuw / en Hagel-buyen bestreden. Voortreffelijckheyt en playsantie van de Kust van Malabar.

De geheele Kust van Malabar, wierdt van oudts door een Opper-vorst of Coningh bestiert / die / gelijck nu den Samorijn, sijn Hof en Woon-plaets binnen Calichut hieldt; doch tegenwoordigh wordt dese landt-streeck in de Coninckrijcken van Cananor, Calichut, Cranganor, Cochin en Trevancoor verdeelt; daer onder oock die van Porca, Calichut, Coulang, en andere kleyne Coninckrijckens hooren: den Zamorijn, soo veel als Keyser van de geheele Kust van Malabar, behielt noch in onse tijt het hoogste gesagh: de Coningen die sijn gunst-genooten en vrienden waren / toonden hem haer ootmoedige dienst en hulp tegen de Portugeesen: de andere / als die van Porca, Coulang, enz. wederstreefden sijne gehoorsaemheydt / en waren tot dus verre noch op de zijde van de Portugeesen gebleest. Dessels Koninckrijcken.

Beschrijvingh van Cananor.

Cananor, ontrent 14. a 15. mijlen van Mangalor, zuytwaerts zijnde gelegen / was al van oudts by de Portugeesen bekent; want in des selfs tweede Voyagie / onder den Oversten Petrus Alvarus Capralis, met 13. schepen nae India, wierdt een provisioneel Contract met den Coning van Cananor, en den Portugeesch gemaeckt: de Vorst sondt met dese Vloot / een swarte Gesant nae Portugael, om daer met Coningh Emanuel een bestendige vrede en bont-genootschap aen te gaen.

Francoys d'Almeyda, eerste Onder-koningh der Portugesen in Indiën, bouwden oock hier de eerste vastigheydt met bewilligingh van den Coning. De onderlinge vriendtschap / Handel en Navigatie / nam nu dagelijcks toe / in sulcker voegen / dat men niet anders dan een seeckere florisantie scheen te gemoet te sien. Doch brack dit goede werck eerlang aen duygen; en alle de Vriendt- en Bont-genootschap / veranderde in een haet en furie / die niet min doodelijck als onversoenelijck was. De Portugesen, in Schip-vaert op de Kust van India toe-genomen zijnde / haelden sommige vyandelijcke Vaertuygen en Schepen aen; doch hier in ging hem een Portugaels Capiteyn soo verre te buyten / dat oock een Schip van Cananor aenrande / veroverde / en seer qualijck met de voornaemste leefden: uyt oorsaeck / dat meende / met valsche Passen de Zee gebruyckten. Dese Lijcken by die van Cananor bekent en op-gevischt zijnde / wiert moort en wraeck geroepen over dit schendigh stuck. Oock wierden alle nootsaeckelijcke middelen / des Slot-voogts Lourens Britto, om dit vuur in het begin te blusschen / t'eenemael krachteloos bevonden; en nam dees Oorlogs-vlamme (selfs tegens alle goede beloften / woorden en Brieven) soodanigh toe / en d'overhandt / dat wel haest den Coning van Cananor, met een machtigh Heyr / de nieuwe Sterckte mannelijck quam te bespringen; en door die van Calichut gestijft / de Portugesen eenige Maenden in 't Slot seer naeuwe belegert hielt; doch most noch evenwel ten laetsten (niet-tegenstaende veel hevige furien / stormen en aenvallen) met schanden / en groot verlies des volcks / af-wijcken; en bekennen / dat de Portugesen, als dappere Helden / hem hadden verduert: die zegen-pralende / naderhandt hoorden / dat een Leger van 50000. Mannen / haer in het benarde Casteel van Cananor, niet hadden konnen dwingen.

Tzedert zijn soo nu en dan menighvuldige rescontres / tusschen de Portugesen, en de Vorsten van Cananor en Calichut, voor-gevallen. Somwijl maeckte men Vrede; doch die had t'elckens / door de oude wroek / te weynigh duer: en was dickwils eer gebroocken / als door Oost-Indiën verspreyt. Echter hebben de Portugesen het noch in Cananor, tot Anno 1663. toe / gehardt: als wanneer sy / de lustige Stadt Cochin verlooren hebbende / oock dees oude / en niet minder stercke Vesting / zijn gedwongen geweest de Nederlanders in te ruymen.

Calichut, de Residentie-plaets des Keysers.

Calichut, 't Hof / de Zetel / en 't Rijck des Zamorijns, begint ontrent de Riviere Bergera, ten noorden aen 't Landt van Cananor; en heeft sijn eyndpalen aen 't Coninckrijck Cranganor. Is d'eerste plaets / die door de Portugesen in Indiën wiert besocht / en aen-gedaen; gelijck wy den Leser in 't vorige Hooft-stuck hebben verhaelt. Dit Rijck is tusschen de 30. en 40. Mijlen lang / en ontrent 20. breedt; doch al van outs seer machtigh / en uyttermaten volck-rijck geweest. De Portugesen hebben oock daer (selfs

in

in weerwil van den Zamorijn, en Malabaren) een tijt lang een sterk Casteel gehadt: belegert/ en met een verschrickelijke woede aengetast zijnde/ toonden een Leeuwen-moet/ en dappere tegenstant; dies de Vorsten van Malabar, met al haer stoute Nairos, mosten met schanden en groot verlies af-wijcken. Naderhant hebben de Portugesen dese Vastigheyt/ tot aen sijn fondamenten om verre geruckt/ en voort geslecht.

Ontallijcke Furien en Rescontres/ zijn/ soo hier als op Panana, (dat des Zamorijns Lust-plaets is/ niet verre van Calichut gelegen) tusschen de Portugesen en dese Heydenen voor-gevallen; en hebben in sulcks de Lusitanen wonderlijcke avonturen gehadt; en om haer genereuse kloeckmoedigheyt te behertigen/ uyttermaten veel geleden: sy wierden byna van aller wegen bestormt en aen-getast/ en konden het overal niet bewaren. Te groote Steden/ en al te veel kleynder Vastigheden/ wierden by haer in Oost-Indien gebouwt; en daer toe was niet alleen gelt/ maer volck/ en meer van nooden. Oock baerden dit geen kleyne jalousie: ontsteeckende de gemoederen van de Indiaensche Koningen en Vorsten. Alom heen wierden tot dien eynde stercke Guarnisoenen/ veel Schepen/ Krijgs-voorraet/ en Levensmiddelen vereyscht. d'Onder-koningen/ en voornaemsten onder de Portugesen, wierden maer weynigh Jaren in hare bediening geadmitteert; en dan vry spoedigh/ van andere die haer succedeerden/ gevolght: dies de gelt-gierige (meer op eygen-baet als Portugaels voordeel loerende) menigmael slechter Retouren hebben te huys gebracht/ als d'Equipagien wel verdienden. Invoegen dat Portugael, door te kleyne winst/ oock by gevolgh kleynder uytsetting van Schepen/ Gelt/ Volck/ en Koopmanschappen/ enz. doende/ als wel van nooden was/ niet wel tegens de menighvuldige Vyanden konde bestaen; soo dat het grootste getal van hare Steden en Vastigheden/ niet al te wel beset/ voorsien en beschermt zijnde/ behalven die sy selfs hebben geslecht/ het meerendeel te lichter in onse handen zijn gevallen.

Doch weder tot de beschrijving van Calichut. De Stadt/ op de groenen lustigen Oever der Zee gelegen/ was al van outs door stercke Zee-vaert/ Handel en Rijckdom/ de Werelt door beroemt. De Mooren, Turcken, en Æthiopiërs, voeren sterck op dese plaets; en quamen niet alleen uyt haer eygen/ maer oock uyt andere Landen en Coninckrijcken van Oost-Indiën, hier op Calichut aen te landen. Factoors/ Kooplupden/ en groote Negotianten/ bewoonden een goet gedeelte van dese plaets: het welck den Zamorijn niet alleen/ maer oock d'Inwoonderen/ rijck en machtigh maeckten. Dus quam Calichut tot een der neering-rijckste/ en grootste Steden van Indien, aen te wassen. Sommige van de verstandigste Mooren en Malabaren, weten noch hedensdaegs te verhalen/ dat over ruym ses hondert Jaren/ een machtigh Vorst/ Asarama genaemt/ Keyser van de geheele Kust van Malabar was. Dese/ door den yver der Mooren, uyt de Heydensche tot de Mahometaensche Godtsdienst gevordert zijnde/ trock uyt devotie/ om Mahomets Graf te besien/ naer Mocha; doch quam in sijn wederomreys te overlijden/ na dat hy sijn hooghste Qualiteyten/ Eer-ampten en Staten/ aen de voornaemste Vorsten en Grooten/ met volkomen Eer-tijtels van Koningen/ hadde uyt-gedeelt. En dus wierden Coulang, Cochin, Cranganor, en soo voort yder Coninckrijck op sijn selfs; en Calichut aen

Zamorijn, Opper-vorst of Keyser van Mal-Bas,

sijn

sijn Neef ten erffenis geschoncken: die / volgens de begeerte van d'overledene Vorst / met de naem en authoriteyt van Zamorijn ('t welck soo veel als Keyser of Opper-vorst beteeckent) wiert verheerlijckt. Tzedert hebben de Zamorijns, Calichut tot hun koninclijcke Setel en verblijf-plaets behouden / en tot op desen dagh bewoont.

Dese beroemde Stadt is tamelijck groot / doch onbemuert. De Wooningen zijn meest alle van lichte stoffe gemaeckt: ruym / luchtigh en laegh / en boven met bladen van Cokos-boomen overdeckt. Het Paleys vertoont hem onhoffelijck / en niet wepts: is mede wijt luchtigh / maer niet seer hoogh; met veel Vertrecken / Kamers en Galderijen / als ooch een deftigh Vrouw-getimmer / naer d'Indiaensche wijse gebouwt; en door het groene gewas der Palm- en Cokos-boomen / om hoogh als overschaduwt. Buyten om heen de Stadt (die van Heydenen, Mooren, Joden, en maer weynigh Christenen, voor bewoont) worden vermaecklijcke Lantsdouwen gesien; en ooch (dat te behlagen is) menighte van duyvelsche Pagoden: daer niet alleen den Zamorijn, met al sijn Grooten / maer ooch de andere Heydensche Malabaren, voor schrickelijcke Monster-koppen / hunne behlagelijcke devotie komen den Satan op te offeren.

Sijn Paleys,

Den Zamorijn selfs is ooch een Afgodisch Heyden: Hy kan in weynigh uren / een aensienelijck Leger van stoute Nairos, die met Pylen en Bogen / Lont-roers / Houw-messen en blancke Tabels / gewapent zijn / te velde brengen. Tzedert den Jare 1604. wanneer den Hollandschen Admirael Steven vander Hagen, het eerste Verbont van Handel en Vontgenootschap / opt den naem van sijne Principalen / met Calichuts Opper-vorst besloot / hebben de onse op de Gewesten van Malabar gehandelt. Den Zamorijn, die in onsen tijt regeerden / stelden hem (immers soo veel wy konden sien) als een bysondere vrient der Nederlanders, en vyant der Portugesen aen. Menighmael quam hy den Heer van Goens besoecken / niet alleen in het Leger / maer ooch in Cranganor; en naderhandt dagelijcks in de Vloot / aen 't Schip de Musschaet-boom: daer ich hem / als ooch aen Lant / met sijn gevolgh van Coningen / Vorsten en Princen / dickmaels hebbe gesien. Eens bracht hem den Veltheer / op sijn begeerten / door het geheele Schip / en ooch tot ons in de Kamer / daer ich mijn wooning en slaep-plaets hielt. Hy toonden hem seer verwondert over het swaer en konstigh gebouw des Schips; doch insonderheyt in de Constapels kamer / over het over en weder gaen van de Roer-pen: door welckers middel het Roer / en by gevolgh 't geheele Schip / door een Man kon werden bestiert en om-gewendt / waer heenen den Stierman quam te commandeeren. Sulcke / en andere speculatien meer / vernoeghden den Zamorijn en sijn Vorsten uyttermaten seer. Den Veltheer wist wonder wel met hem om te gaen; en vereerden hem t'elckens / in sijn komst en scheyden / met eenige schooten uyt grof Canon: terwijl onse Nederlandse Trompetters / Basshouwers / Speellupden / en andere vrolijcke basen / haer aengenaem gelupt ooch lustigh lieten hooren.

Conditie,

Ouderdom,

Deser tegenwoordigen Zamorijn, was (naer mijn gevoelen) ontrent 54. Jaren out / tamelijck grijs / en kort van hayr en baert / lijvig van posture / en een weynigh blancker als d'andere Malabaren van hupt: gaende

Kleeding,

niet anders / dan met een fijn wit hlect / van sacht Catoen / met drie of vier heeren om 't lijf gewonden / van de middel tot op de enckelen gekleedt; en

met

met de voeten / en 't boven-lijf t'eenemael naeckt ; als dat een roode scharlaeckense Muts / met silvere passementen / Parels / en edel Gesteente verciert / sijn hooft bedeckte ; hebbende goude Ketenen om den hals en middel ; d'armen / vingers / en onderste oor-lellen pronckten met goude Bogen / Ringen / en edel Gesteent. Sijn Koningen / Princen / en de voornaemste Hovelingen / waren oock uyt gesondert / de roode Muts schier op de selve wijse vereiert en aengedaen ; doch meest altemael kloecker / als haren Opper-vorst / van lijf en leden / en oock wat bruynder / of 't meerendeel zwart van huyt en wesen : Den Samorijn scheen soo nu en dan al een weynigh te suffen / en niet al te bestendig in sijn memorie te zijn / 't welck wel lichtelijck door het onmatig gebruyck des Amphioens toe quam / daer niet alleen de Vorsten van Malabar, maer oock een ontelbaer getal Indianen, door gantsch Oosten, haer wonderlijck op verslingert vinden.

En gestaltenis.

Het Coninckrijck Cranganor is tusschen Calichut en Cochin gelegen ; des selfs besteck is kleyn / en staet genoegsaem onder subjectie van den Samorijn, alhoewel dat oock sijn eygen Coning heeft / die wy dickmaels by den Samorijn hebben gesien. Hy hielt sijn Hof en woning in 't Malabaers Cranganor, daer ick sijn Coninckliijck Palleys besagh / het welck met hooge Bomen omringt / en van slechte stoffe zijnde gemaeckt / niet Coninckliijck vertoonden.

Beschrijving van Cranganor.

Des Konings Palleys.

Dit Malabars Cranganor, bevonden wy t'eenemael open / en onbemuurt ; was tamelijck groot / doch huysen en woningen stonden ruym genoegh van malkander / in 't lustigh groen. d'Inwoonders / selfs de Vrouwen en Dochters / toonden ons / als wy daer quamen / een kleyne wandeling doen / niet alleen hare bysondere vergenoeging / dat quamen om hare Vyanden / de Portugesen, te verjagen ; maer oock een grootenieusgierigheyt / om ons te besien ; wy gingen ons / toen wy buyten in 't veldt / en naderhandt binnen Cranganor ons vonden bescheyden / eenige malen wasschen / in een seer groote klare Water-tanck / die / rontom met lustigh en aengenaem groen versiert / geen kleyn vermaeck den wandelaer quam te geven ; daer oock de Malabaersche Vrouwen en jonge Dochters / die meest naeckt / heel zwart / en wel besneden van lichaem waren / naer d'Indiaensche wijse / met kloppen en wringen tegens een groote Steen / haer Lywaet / sonder Zeep / en slechts met een weynigh Looghs / heel snee-wit wisten te wasschen ; toonden geen schaemten / van wegens haer naeckheyt / of wanneer dat onbeschroomdelijck by ons quamen / daer wy ons wieschen : ick geloove dat sulcks meer uyt onnoselheyt / en nieusgierigheyt / als door oneerbaerheyt quam te geschieden. Het Portugaels / of nu het Hollants Cranganor, vonden wy (gelijck te vooren in des selfs verovering hebben geseyt) seer ont vervallen / doch tamelijck sterck : seven Kercken / met hare Galderyen / Cellen / Speloncken etc. pronckten in Cranganor ; twee of drie wierden redelijck groot en fraey gebout / doch d'andere kleynder / en vry wat reddeloos en vervallen door den onderdom bevonden ; de Huysen waren in slechten standt / en 't grootste getal tot puyn vergaen ; wiens Erven dat met kreupel-ruyghte begroeyt / de Scorpioenen / Slangen en Padden / bequame lijf-berging konde verschaffen. De onse hadden nu rontom de muuren en wallen / van dit veroverde Cranganor, een lustige Water-gracht gemaeckt / en 't selve redelijck versterckt / om d'aenvallen der Portugesen te

Inwoonders haer conditie.

Het veroverde Cranganor, hoedanigh.

weder-staen / die dese Vesting van den beginne van hare Navigatie in Oost-Indien beseten hadden / zijnde (gelijck te vooren geseght is) aen de groote Rivier van Cranganor, een stuck weegs landewaerts in gelegen; aen d'eene kant van de gemelde Rivier bespoelt / en ter landt-zijde met lustige Velden / Tuncken / en groen Geboomten verciert.

Gelegentheyt en grootte van het Koningrijck Cochin.

Wy komen nu tot het Koninckrijck Cochin, beginnende van de Rivière van Cranganor, en eyndigt bijf of ses mijlen bezuyden het Portugaels Cochin, aen 't Coninckrijck Porca: Sullende nu van dit beroemde Lantschap maer dit weynige seggen; dewijl te vooren in onse landing / dooztogt / en belegering op des selfs bodem / 't gene voorder dese Beschrijving raeckt / den Leser kortelijck hebben voor gestelt.

Het Eylandt Vaypijne.

Het Eylandt Vaypijne ('t welck aen de Rivier van Cranganor begint / en aen die van Cochin eyndigt) is uyttermaten lustig / en seer playsant. De Nederlantsche vastigheyt (Nieuw Orangien) dienende / in onse tijdt / niet weynigh tot een Zijl voor 't Portugaels Cochin. Dese voortreffelijcke Stadt heeft ooch al ten tijden van den beroemden Alphonsus Albuquerque, Anno 1504. sijn eerste beginselen verkregen; de Sterckte was tot een belnopte vesting eerlang vol-topt / daer in de Kercke (Sint Bartolomeus toe-gewijt) en een goet getal Woningen pronckten: dese Hupsen wierden niet alleen van de Christenen, maer ooch door Mooren en Malabaren bewoont; doch geschieden wel haest een scheyding / en af-sondering deser volcken / en behielden (wanneer Cochin quam aen te groeyen / en meer als eenmael wiert vergroot) de Christenen de beste plaets / en 't voor-recht in de voornaemste Privilegien. Grooten Handel en Zee-vaert geschieden ondertusschen op dese Stadt Cochin, te meer: dewijl de Portugesen, met de Coning van dit Rijck / bey meerder als haere Gebuuren / een goede Vryede en bondt-genootschap / quamen aen te treffen. Wy vonden (gelijck te vooren hebben geseght) de Stadt een half uur gaens in lengte groot / streckende sich langs de vermakelijcke Rivière van de Zee-kant landewaert in: geleech in Sterckte / Wallen / en Fortificatien / als ooch door sijn uytstekende hooge Toorens / Kercken / en voornaemste Gebouwen / de Steden van Europa gelijck te zijn / en voor al geensints te wijcken: ooch bleech dit niet alleen aen de kloeckmoedige tegenweer der Belegerden; maer ooch naderhandt / toen de onse met kloecke macht Cochin veroverden: want men bevondt toen noch binnen des selfs Poorten / en Vestingen / niet alleen d'oude overblijfsels van de wel eer beroemde Kercken der Jesuiten, met haren aenhang / als ooch de Cathedralen, en die van d'Augustijnen, der Dominicanen, en anderen: maer nu pronckten Cochin voornamentlijck noch met de Kercke en 't Klooster van de Franciscanen, en verscheyde Kloosters / Capellen / Godts-hupsen / en vergader-Plaetsen van minder belang. De Straten waren bey luchtig en ruym / doch na de wijse van Indien op-geplaveyt: de sommige pronckten met zware Gebouwen; de aensienelijckste Hupsen / en Wooningen waren (na de costumen der Portugesen) van dicke Muuren / met hooge vertrecken / beneden / en boven kamers / en achter met aengename Galderyen gebout / en veele met een Lust-hof versien.

Beschrijving van het Portugaels Cochin.

De Stadt is op schaers 10. graden benoorden de Middel-lijn gelegen / welckers Haven (namentlijck de Rivier) met kleyne Schepen kan worden besocht; de groote komen buyten deselve / op de gewoonelijcke Reede / ten

ancker /

ancker / doch alles alleenelijck in de goede Mousson; in de regen- of winter-tijdt stoppen d'ongestuyme Water-baren / de mont der Rivier / met wellende zanden / genoeghsaem toe; en bestormen dan de Kust dervoegen / dat alhier niet te veyligh met Schepen gezeylt kan werden.

Het Malabaers Cochin (wat meer te landewaerts in gelegen zijnde) is tamelijck groot / met ruyme / luchtige Straten / lichte Gebouwen / en wel bevolckt. Hier pronckt / met hooge toppen en daken / het Coninckliijck Palleys / en oock de groote Pagode; waer van in het tiende Hooft-stuck (raeckende onse rescontre / met des Conings Leger) breder hebben gesproken. Het geheele Landt / van 't Coningrijck Cochin, is uytter-maten Volck-rijck; ter Zee-kant / en oock te Lande-waerts in / worden allerwegen veel schoone Vlecken / en kleyne Stedekens (die men Aldeas noemt) gesien; oock diverse Kercken / die vry groot / en van steen gebout zijn / voor de Sant Thomas en Porgugaelse Christenen. De Landeryen zijn hier uytnemende vruchtbaer / en seer playsant / met schoone Bosschen van Palm / of Cokos / en andere Boomen / die het geheele Jaer door hun vruchten geven; als oock met lustige Velden / en altijdt met groen verciert. Het Lant is water-rijck / door Rivieren / en soete stroomen / oock Tancken en Vyvers in 't groene Veldt / of onder de aengenaeme schaduwe van het hoogh Geboomt: soo dat de Nederlanders, Portugesen, en oock Sant Tomas-Christenen, benevens de Mooren, Joden, en Heydense Malabaeren, alhier een aengenaem en wellustigh Landt bewoonen. Het Malabaersch Cochin.

Ten zuyden / en naest aen het Coninckrijck Cochin, wort het Coninckrijck Percatty, of Porca, als oock te Landewaerts in twee of drie kleynder Coninckrijckskens / van minder belangh en aensien gevonden. Met dese Vorsten / die ons in d'eerste Belegering voor Cochin, meenden vyandelijck te bespringen / wiert naderhandt / als de Stadt in onse handen gevallen was / een goede Vreede / en vast Verbondt gemaeckt; en sy ter gehoorsaemheyt / onder den dapperen Coninck van Cochin gebracht; dewijl die ons / meer als eenmael / sijne getrouwigheyt / en bestendige toegenegentheyt hadde betoont. Het Coninckrijck Percatty.

Dit Rijck Porka begint ten noorden aen 't Coninckrijck Cochin, en eyndigt ten zuyden aen Calcoulang; des selfs Coningen hebben in voorige tijden / meer vrienden van de Portugesen, als wel van onse Natie geweest: doch nader-handt (door d'ontsachelijckheyt der Nederlandtse Wapenen) is den Coning / die in onsen tijdt regeerde / met al sijn Adel / en bruyn Gevolg / een vrient der Ed: Maetschappy, en onsen Bondtgenoot geworden; en hebben de Nederlanders den Handel en Commercie / op des selfs Bodem / (gelijck met alle de andere Coningen en Vorsten van Malabar) ten vollen naer wensch verkregen. De Engelse hebben oock al een geruyme tijdt / hier op de Zee-kant een Logie / om de Peper-handeling gehadt. Dit Coninckrijck is redelijck wel / doch meest van Heydense Malabaren bevolckt: desselfs Oorlogs-macht bestaet in goet getal gewapende / stoute / naeckt-loopende Nayros, en veel lichte vlot-gaende Krijghs-Fregatten; een soort van Malabaersch Vaer-tuyg / daer sy / voornamentlijck in de winter / of Regen-Mousson / als de sterck af-loopende vloeden de laege Rijs-velden over-stroomen / door binnelandtse Rivieren / heel verre na 't noorden / en zuydt-waerts / tot dight by de Caep Comorijn, haere Nabuuren / in Oorloghe- Sijne gelegentheyt.

loghs-tijden / mede komen alarmeeren / of schielijck komen te overrompelen. Gevende wijders dit Coninckrijck Porca, overvloet van Rijs / Peper / eet-waren / visch / vleesch / en veelderhande vruchten.

Calcoulangs beschrijving. Calcoulang begint ten noorden aen Porca, eyndight ten zuyden aen 't Coninckrijck Coulang. Den Coning is (even gelijck meest alle de andere Vorsten van Malabar) oock een Afgodisch Heyden: hebbende al een gerumen tijt met de onsen in goede vrientschap en Bondt-genootschap geleeft / en de Nederlanders de Commercie op sijn bodem vergunt; die al veele Jaren aldaer een Logie hebben gehadt: gevende Calcoulang insonderheyt goede Peper / en dat in grooter overvloet / als desselfs kleyne Lant-palen wel schijnen op te brengen. Eertijts geschieden oock sulcks / op dit Gewest / een groote vaert / van Portugesen, en wel insonderheyt Mooren en Sarazijnen: die de Peper / en andere Waren / voort naer Mocha, Aden, en andere plaetsen van 't Roode Meer, quamen over te voeren: doende wederzijts groote profijten en winst; gelijck noch tegenwoordigh de onse dit Calcoulang een profitabele Handel-plaets bevinden te zijn. De Nederlandse Schepen / hier in passant de Peper hebbende ingenomen / steecken voorder heen na Zuratte, Persien, 't Roode Meer, enz. brengende in de wederom-repse gewenschte Retouren op Batavia.

Het Koninckrijck Coulang. Het Koninckrijck Coulang, neemt sijn begin ten noorden aen Calcoulang, streckende sich naer 't zuyden tot de Caep Comorijn: zijnde den uytterste zuyd-hoeck van 't vaste Landt van Indiën, 't welck bewesten de groote Riviere de Ganges leyt. Dit Coninckrijck is ontrent 15. Mijlen in de lengte groot. De See-stadt / voor de onse ten tweedemael nu verovert zijnde / leyt niet verre van Calcoulang, en (gelijck in het achtste Hooft-stuck hebben geseyt) op een uytsteeckende punt der Kust van Malabar: voort van de See bespoelt; desselfs west-zijde voort meer door Klippen en Rotsen / als hooge Muuren bewaert. De Stadt is tzedert / tegens den aen-loop des vyants / door d'onse behoorlijck versterckt; en met een bequame Watergracht / rontom beknopter Wallen en Punten / voorsien: zijnde (soo de vervallene Gebouwen en Puyn-hoopen noch konden getuygen) wel eer een voortreffelijcke plaets geweest. Te landewaerts leyt het Malabaers Coulang: alwaer het Hof des Conings / die noch in onsen tijdt regeerde / als oock de voornaemste Pagode, en wat daer ontrent gelegen was / wel eer hun dartele / maer nu (van wegens de nederlaegh der vyandlijcke Malabaren, tegens de onse) hun sobere stant vertoonden. Veel aenbenneerde Stedekens / en playsante Vlecken / meest altemael wel bewoont / maecken het Coninckrijck Caulang aensienelijck / en seer volck-rijck. Der selver Nairos, weten geswint en vaerdigh met Lont-roers en grof Geschut om te gaen: sullen niet lichtelijck in een furie wijcken / voor en aleer een groot getal van hare machers gesneuvelt / verstroyt / of andersints in route geslagen zijn.

Desselfs grootte, grens-palen, en gelegentheyt.

Landerijen van Coulang. De Landerijen van Coulang, zijn (even als d'andere Coninckrijcken van Malabar) seer playsant / Boom / Water en Vis-rijck: meest laegh en effen / en niet geen of weynigh Gebergh; alleenelijck voorden ontrent de Caep Gomorijn, desselfs hooge toppen / en langs heen veel plaetsen van de Kust van Indien, landewaerts in / soo verre men kan be-oogen / het hoogh Gebergt van Balaguatte gesien; die gelijck tot een schepts-maer / van 't noor-

den

den nae 't zuyden / voor de Kusten van Choromandel en Malabar verstrecken : wordende alle de voor-verhaelde Landen en Coninckrijcken van 't laetst genoemde / langs haren Oever / ten westen van den grooten Oceaen bespoelt.

Het sestiende Hooft-stuck.

De *Heydenen* van de Lant-streeck *Malabar*, hare vervloeckte Godts-dienst, Afgoden, Tempels. *Bramines*, Papen, hun Kleeding, Costuymen, Zeeden, achtbaerheyt, en Beelden-dienst. Vreemde maniere van Successie en Erffenis onder de *Malabaren*. Aert en onkuysheyt der *Nairos*. Sobere stant der Ambachts-luyden, Boeren, en Visschers. *Malabaren* in 't generael, haer Huysen, Huyshouding, &c. *St. Thomas-Christenen*, haer gevoelen van den Apostel *Thomas*: haer Leere, Conditie, Zeeden, &c. Joden op *Malabar*.

DUs hebben wy kortelijck aen den Leser de Coninckrijcken van Malabar vertoont; sullende nu oock een weynigh spreecken van de Zeeden en Costuymen des Volcks / die dit heerlijck en wellustigh Lant bewoonen.

Het grootste getal der Malabaren, soo wel de Regeeringe / Adel / Nairos, als Landt-bouwers / Hantwercks-luyden / en diergelijcke / zijn altemael plompe Afgoden-dienaers / en verblinde Heydenen : sittende noch in een rampsalige duysternis / en schaduwe des doots ; alhoewel sommige / door den yver en vlijt der Mooren, tot Mahometanen geworden zijn ; en datter een groot getal tot St. Thomas, en andere Christenen worden gevonden / die wel eer door de Portugaelsche Jesuiten en Padres, tot de verbetering van het Roomsche Christendom zijn gebracht ; soo nochtans staet te beklagen / dat onder dese noch soo vele gevonden worden / die haer Christelycken naem en Doop / met soo veel Afgoderijen / en vuyle Costuymen der Heydensche Malabaren, dagelijcks komen te verduysteren.

De Heydenen van de Land-streeck Malabar, hare vervloeckte Godts-dienst.

Den Zamorijn, als oock de andere Heydensche Coningen en Vorsten van Malabar, met haren Adel / (die meest altemael in kloeckmoedige Nairos bestaen) mitsgaders alle de andere Heydensche Malabaren, sien wel een schemer-licht van de hooghste Majesteyt Godts / maer vorders niet : komende in veel dingen met de Secten der Benjaense Heydenen (daer van wy naderhant spreecken sullen) seer over een : gelooven oock wel (gelijck meest alle de andere Indianen) datter een opperste Godtheyt is / die Hemel en Aerde / en alles watter in is / geschapen heeft ; maer betoonen / door een oneyndelijck getal van groove dwalingen / en rampsalige beuselingen / datse geen ware kennisse Godts en hebben / maer veel eer den Prince der duysternisse Goddelijck eeren. Sy seggen oock / dat / soo Godt alle de goede en quade wercken van de Menschen oordeelen / beloonen / straffen / of t'huys besoecken sou / dat hy nimmermeer rust noch lust in sijn Regeeringe soude vinden ; doch dat hy sulcks door andere Goden / die benevens hem d'Opper-heerschappije voeren / komt te verrichten ; die dan oock tot dien eynde / als Op-

per-voysten en Gevolmachtigde / over de goede en quade belooningen / voor den Mensch / op dese Werelt straffen en plagen / zegenen en behoeden konnen dien 't haer belieft. Onder dese stellen sy noch een groot getal van kleynder Afgoden / die sy met verscheyden Eer-namen / Tytels / beuselingen / en fabuleuse verdichtselen / komen te vereeren ; gelijck daer van Do. A. Rogerius, Do. Philippus Baldeus, en andere / niet alleen pertinentelijck / maer ooch wijtloopigh geschreven hebben.

Afgoden. Dese Opper- en Onder-goden / malen de Heydenen van de kust van Malabar, 't meerendeel seer verschrickelijck af / in de gedaente van alderhande Monster-hoppen / met groote blammende oogen / wijt opgesperde haecken / en Duyvels-klaeuwen ; de sommige hebben vergulde kroonen / van klap / metael / of andere stoffe gemaeckt / op 't hooft : andere sitten of staen in sulcker formen / dat sy de Zielen der Menschen (de welcke sy door andere kleyne Beeldekens komen te verbeelden) met haer afgryssel yche Duyvels-klaeuwen / levendigh schijnen te verslinden / of ooch onder desselfs monstreuse Hane-pooten komen te vertreeden en te vergrijpen : andere steecken dese kleyne Beeldekens / op een vervaerlijche wijse / nae de wijt opgesperde mupl. Sommige deser Afgoden hebben vier Hoornen op den kop / met Ezels-ooren / de mupl als een Aep of Hont / en voorder in alles op de verschrickelijckste wijse gemaeckt. Het grootste getal van dese metale / kopere / of klap-gedrochten / sitten met de beenen onder het lichaem / nae de wijse der Indianen, in een metael of klap Gestoelte / of op een hooghte van aerde / ontrent drie voeten hoogh : eenige zijn noch met andere Afgoden verselt / en met aengename renckerijen en Bloem-kranssen besorgt.

Pagoden, of Tempels. Dus worden dese vervloeckte Heydensche Afgoden in haer Duyvels-tempelen gevonden / die de sommige vierkant / andere ront / en het meerendeel van plompe / dicke / steene muuren / ooch wel van klap en lichter stoffe zijn opgebouwt ; met kleyne vierkante gaten / om 't licht te scheppen / en boven met spitse toe-loopende daecken / van Riet / Palm-tacken / of diergelijcke / bedeckt. Doch en zijn dese Pagodes niet altemael eenderley / maer de sommige grooter en netter / andere wederom kleynder of slordiger / alles naer dat de Bramines, of ooch 's Lants Opper-voysten / schijnen gecondicioneert te zijn ; doch kan ich seggen / dat de beste Pagodes der Malabaren, niet anders dan donckere en verschrickelijcke gaten zijn : bekomende al het licht door den ingang desselfs ; daer het vervaerlijck Monster / de plaetse des te asschouwelijcker maeckt. Men vint dese Afgodts-tempelen niet alleen in de bewoonde Stedekens / en Negerijen van Malabar, maer ooch hier en daer langs de Wegen en Wandel-plaetsen. Voor / of in de Pagode, siet men ooch gemeenelijck een platte vierkante hooghte / van twee of drie voet hoogh / van steen of klap gebouwt ; en in 't midden met een verhevene spitse / gelijck een Piramide verciert : dit is haer Altaer en Offer-plaets / daer op de Bramines aen den Afgodt / alderhande wel-riechende Specerijen / Kooseu / Bloemen / enz. komen op te offeren.

Bramines, Papen, hun dracht, en kleeding; Dese Bramines ('t welck de Papen / en geestelijcke Bedienaers van de Pagoden en Beelden / en Voorgangers in 't stuck van haer vervloeckte Godts-dienst en Religie zijn) dragen om 't hooft / en het ongebonden lang haer / een Catoene doeck / met een slinger of twee rontom gewonden : het grootste getal gaen met het boven-lyf naeckt / en hebben een Tywaet-kleet-

jen

jen om 't onder-lijf / dat haer tot over de kuyen / en die de deftighste willen zijn / tot over de enckelen hangt : sommige hebben roode Pantoffelen / of oock wel Schoenen met neer-getreede hielen / aen de voeten : haer doorgeboorde ooren proncken met Oor-vercierselen : dragen altemael aen den hals / of over het naeckte lijf / een kleyne koorde of draet / die d'ordening en het teecken van hare Godtsdienst toont ; want sy zijn verscheyden van aert / sommige leven alleenlijck van den Tempel-dienst ; andere zijn benevens dien Koopluyden en Maeckelaers ; oock sommige die haer op de sieckten en qualen / en 't gebruyck der Medicijnen verstaen ; eenige trecken / als dappere Helden / met haren Coning / Adel / en Nairos, in den strijdt : worden oock wel ter neder gezabelt / of swaerlijck gewondt ; gelijck als den oppersten Bramine van den Coning van Cochin, wanneer in 't Leger was / wedervoer ; die in de verovering van het Coninckliick Palleys / door de vyandelijcke Nairy, soo den rugge met een scherpe Zabel vonden gemeeten / dat ick / in sijn wijt-gapende dwers-quetsuer / die ontrent anderhalve spanne lang / van d'eene schouder tot de andere quam / en op de beenderen afgestuyt was / wel 10. of 12. hechten / met naelt en draet / genootsaeckt was te leggen. Hy toonden hem in dese gelegentheyt / als oock naderhant / toen ick hem dagelijcks verbondt / kloeckmoedigh en ongemeen hart / kickende selfs in 't midden van sijn grootste pijne / niet een enckel woort. Hy quam selfs dagelijcks uyt sijn Wooning / tot by ons in 't Hospitael ; en begon mooy te geneesen / als wy met ons Leger van Cochin quamen op te breecken ; hoe hy naderhant is gevaren / of hy van de sijne met Kruyden en Wortelen (volgens haer maniere) voorts genesen / of door de vyandelijcke Malabaren is doot geslagen / en kan ick niet seggen / dewijl ick hem naderhant noyt weer hebbe gesien.

desselfs Costuymen.

Dese Bramines, of Heydensche Priesters / worden niet alleen by den gemeenen man / maer oock van den Zamorijn selfs / en alle de andere Coningen en Vorsten van Malabar, wonder veel geacht / en zijn naest dese / wel de hooghste geëstimeert / en als de voornaemste Persoonen van aensien / onder hen luyden gereeckent ; vermogende by den Zamorijn, en Vorsten van Malabar, uyttermaten veel. De Coningen zijn (gelijck als ick dickmaels hebbe gesien) gemeenelijck overal / in het uytgaen / met een of meer van dese Bramines verselt. Hare superstitieuse grillen / woorden / waerschouwingen en raet-gevingen / worden bysonder veel geacht ; dies hebben sy overal veel voor uyt ; en weten selfs hun Coningen en Vorsten / veele wonderlijcke vertellingen / grillen en fabulen (hare Godtsdienst raeckende) wijs te maecken. Sy worden niet alleen by de Vorsten / maer oock / in des selfs af-wesen / by de Vorstinnen geadmitteert : en (gelijck de sommige weten te verhalen) sou het voor geen kleyne eere gereeckent zijn / als yemandt het geluck aentreft / dat een onkuyse Bramine sijn Huys-vrouw gebruyckt. Dese fijne Quanten stellen haer andersints / voornamentlijck omtrent den Tempel-dienst / devotigh aen / eeren den Afgodt uyttermaten seer ; sullende met geen schoenen / of pant-toffelen aen de voeten / in de Pagode treden : maer laten deselve buyten de deure staen ; brandende (die in yver uyt-munten) nacht en dach lampen / ter eeren des Afgodts. Het Beeldt wort dickwils / of dagelijcks (al na dat de Bramine sindelijck is) van hem gesuyvert / beroockt / en voorts met bloemen / en aengenaem groen verciert. Door dese op-

Hun Zeden, en achtbaerheyt by de Koningen, Vorsten, en Grooten van Malabar.

De maniere van hare Tempel, en Beeldendienst.

opgepronchte Monster-koppen / doode Rompen / en Klep-gedrochten / komen de Heydense Malabaren, selfs den Zamorijn, Coningen / en Vorsten / hare Gebeden upt-boesemen / en haer verbloeckte Offerhande / en Godts-dienst te verrichten; sy vallen voor den Afgodt ter aerden neder / houdende hare t'saem-geslagen handen boven het hooft / die van / en wederom t'elckens tot malkanderen voegende / terwijl hare Gebeden doen. Den Bramine doet ooch het sijne / bedient het Altaer / slaet dickwils de t'saem-gevoegde handen boven het hooft / en buygt hem voor den Afgodt neder / prevelt eenige woorden binnen's monts; brant Wierooch en geurige Specerijen; besproeyt / besmeert / en zegent het Volck / en stelt hem in allen desen gantsch wonderlijck aen; doch worden haer Ape-kuuren onderscheydentlijck bespeurt / en alle niet eenderlye bevonden; gelijck te vooren hebben geseyt / en / by gelegentheyt / in het verbolg van onse Reys-beschrijving / getoont sal worden.

Der Coningen spijse, den Afgoden ge-offert.

Der Coningen spijse / wort (gelijck my bericht is) eerst den Afgodt / by maniere van op-offering / aen gepresenteert / en dan / door de Bramines, den Vorst opgedist. Wonderlijck is ooch / in 't Landt van Malabar, de maniere van d'erfenis: de outste Suster van den Samorijn of Coning / wort Coninginne genaemt; upt wien dat de naest-bestaende van 't bloet / en tot de kroon / als Princen en Princessen / worden gebooren.

Vreemde maniere van Successie,

Naest den Coning voert dese Coninginne gemeenelijck de hoogste staet / en behoort de grootste waerdigheyt / daer geen Gemalin of By-sit des Conings / opt eenigh deel aen heeft: en sterft den Coning / soo komt de Kroon / by het recht van d'erfenis / niet aen sijn Gemaelin / noch Soons; maer aen sijn Suster / of Susters Soons / of Dochters; of / by gebreck van dien / aen een van de naeste Vrienden of Magen / die daer aen volght; doch altijdt die van de Vrouwelijcke linie de preferentie behoorende.

en Erfenis onder de Malabaren.

Wort de outste / of eenighste Suster des overleden Conings (dewijl sy geen Kinderen heeft) tot Coninginne van 't Rijck gekroont / soo komt die / wanneerse noch jong is / wel aen een van de nabuurige Coningen te trouwen / diens Kinderen dan / soo wel van de Vader als Moeders zijde / upt Coninclijck bloet geteelt / de Croon by successie te verwachten hebben.

Dus mogen de Soons geen Erf-genamen van hare Vaders zijn / om dat (gelijck men seecker lijck meent / volgens de Costumen des Landts) de voornaemsten Bramine de Gemaelin des Conings de Maeghdom benomen / en voort by haer gemeenschap heeft gehadt.

En wort dese maniere van Erfenis ooch by den Onderdaen gevolght / om dat (gelijck wy dadelijck sullen seggen) de Vrouws-persoonen soo gemeensaem onder hun worden gebruyckt; dies de Soons / upt twijffelachtigh zijn en af-komst zijnde geteelt / tot geen Erfgenamen van hare Vaders / (schoon sy die waerelijck mochten wesen) maer van haer Moeders / Broeders / goederen / neeringen / ampten / etc. worden gestelt.

Wyders worden de Malabaren in tweederlye soorten afgedeelt / en van malkanderen onderscheyden / namentlijck: in Nairy, die de Wapenen voeren: en Poliar, dat niet anders dan Ambachts-lupden / Boeren / en Visschers zijn.

Aert en onkuyscheyt der Nayros.

De Nairos beroemen haer / naest den Coning / de voornaemsten van Adel te zijn; gelijck in het achtste Hooft-stuck (rakende haer conditie) hebben

ben geſeyt: zijn ongemeen dertel en ſtout op haren Adel / en 't voeren der Wapenen. Die van de Rivieren Bergera, Porca, en meer andere plaetſen / waren wel eer geweldige Rovers ter Zee / beſpringende niet alleen d'Indiaenſche, maer ooch dickmaels Portugeſche Schepen: waerom ooch wel een Armade van Goa genoodſaeckt was / langs deſe Kuſt te krupſſen / om hare Scheep-vaert te bevepligen: want ſy deden den Portugeeſch niet alleen te landt / maer ooch te water / als dappere Helden / den Oorlogh aen. Sy trouwen niet / maer boelceren met andere Vrouwen / naer hun believen en wel gevallen / wanneer 't hun luſt. Deſe dertele Vrouwen / Kinderen krijgende / weet men heel ſelden wie dat de rechte Vader is; ſelfs ooch onder de Grooten gaet dit mis-bruych in zwang: dien-volgens dat de Suſters Sonen van den Man (gelijck wy even hebben geſeyt) des ſelfs naeſte Erfgenamen / en na-beſtaende van den bloede gereeckent worden. Dies hebben de Vrouws-perſoonen hier veel voor uyt / en zijn als onder de Malabaren gemeen. Sy achten het ooch voor geen kleyne ſaeck / van hare Bramines, of Staets-perſoonen beſorgt te worden / om / als de beeſten / hare beeſtachtige onluſtigheyt te verſaden.

Gemeenſaemheyt der Vrouwen, onder de Malabaren.

Deſe Nayros moeten over al hare wapenen / op de welcke dat geſtelt zijn / en die ſy nopt en mogen verwiſſelen / met haer dragen: die deſelve komt te verlieſen / geraeckt ſijn Adel en achtbaerheyt quijt. Bekomen ſoldye van den Koning.

Nayros mogen haer Wapenen niet verwiſſelen, noch af-leggen.

De andere ſoort / als Ambachts-luyden / Boeren / Viſſchers / en dierghelijcke / mogen nopt geen Wapens voeren / noch haren ommegang / tot gemeenſchap / met de Nayros maken; die ſy door dwang / genoodſaeckt zijn te eeren; ſelfs tot ſoo ver / datſe niet anders dan elendige Slaven der moetwillige Nayros worden bevonden te zijn; wijſckende ſeer ootmoedigh en reverentelijck ter zijden / als haer dees ongebondene quanten komen te ontmoeten: ſelfs haer Vrouwen en Dochters / worden by deſe Nayros, ſonder yemants tegen-ſeggen / onbeſchroomdelijck gebruyckt.

Sobere ſtant der Ambachts-lieden, Boeren, en Viſſchers

De Malabaren (die van ſtature als Europianen, doch wat zwart van verwe zijn) behelpen haer met weynigh kleeding en derſel: want gaen / ſoo wel Vrouwen als Mannen / ſelfs de Vrouwen en Coninckliſche Princeſſen / meeſt t'eenemael naeckt / bloots hoofts / en bloots voets; dragende maer alleen een Sijde- gebloemt / of wit Catoen kleetje / rondtom de middel / met drie of vier heeren om 't lijf gewonden; het welck / dus nederhangende tot de kuyen / hun ſchaemte bedeckt: ſelfs de Coningen / en aenſienelijckſte van Adel / komen dus voor den dagh. De Mans-perſoonen dragen haer lang / en git-zwart Hayr / van achter / ter ſyden / en voor om hoogh geſtreecken; en boven / omtrent den top des achter-hoofts / tuyts-gewijs / met een ſtrick van eygen Hayr / of een Lint gebonden: ſommige binden het ſelve ſeer behoptelijck; andere wederom ſoo / dat door het behulp van hare pick-zwarte huyt / ſich ſelfs verſchrickelijck en af-ſchouwelijck maken. De Vrouwen en jonge Dochters weten van geen Hayr-ſnoeren noch Lint / maer leggen een knoop in het op-geſtreecken langh Hayr / dat / op een geeſtige wijs / langhs 't achter-hooft nederwaerts hanght / en ter zijden / met eenige lockjens / het aengeſight ſchijnt te vercieren; dragende / ſoo wel Vrouwen als Mannen / veel Arm-ringen / van Gout / Silver / Coper / Yvoor / Metael / of andere ſoffen gemaeckt: om

Malabaren in 't generael, haer kleeding, en dracht.

Vrouwen en Dochters, hare verciering.

d'opper-armen; de Oor-lellen hangen tot op de schouders; hoe meer door-boort/ hoe schoonder geacht; daer aen de Rijcken haer beste Juwelen/ en andere slechts gemeene Vercierselen hangen. Sommige Vrouwen en Dochters dragen oock kleyne gouden Ringen en Pareltjens/ door het onderste van de Neus/ daer mede sy niet weynigh haer Speel-vriendinnen de loef af-steecken; gaende altemet/ sonder eenige schaemte/ met haer boesem bloot. De Rijcken dragen oock wel een gouden Keten en Parel-snoeren om den hals. Niet alleen Mans-persoonen/ maer oock de Vrouwen en jonge Dochters/ wasschen en reynigen haer seer menigmael in de binne-landtse Tancken/ en soete Water-stroomen; en dat selfs publijckelijck/ sonder eenige schaemte/ voor die voor-by passeeren/ te betoonen: beroocken en bestrijcken haer dan/ tot sulcks dickmaels veel aengenaeme reuckeryen gebruyckende. De Vrouwen en Dochters zijn/ door den bant/ reyn en gaef/ doch zwart/ of immers heel bruyn van leden: de Kinders worden van haer acht Jaren af/ al ten huwelijck besteedt/ doch komen eerst te samen/ als 't werck des huwelijcks eeniger maten verrichten konnen; de Dochters krijgen niet anders dan Oor-verciercelen/ Braseletten/ en snuyseryen van kleynder waerden/ tot haer huwelijcks-goet: de Trouw wort door de Bramine, voor den Af-godt/ met weynigh Ceremonien verricht; en een getrouwde Vrouw niet hooger/ dan elders een By-zit/ aen gemerckt/ die sonder/ of met haer Kinderen/ konnen verstooten worden/ wanneer't den Man belieft; noch mogen oock noyt sijn Erfgenamen gereeckent worden.

Sindelijckheyt,

en Huwelijcks-goet.

Maniere van trouwen.

Het grootste getal van hare Huysen sijn seer laegh/ van klaey en aerde/ en weynige maer van steen/ gebout; en 't meerendeel boven met stroo/ met palm-tacken/ of kokos-bladeren toe gedeckt: de wanden en vloeren/ oock van de voortreffelijckste Gebouwen/ zijn veele met koe-dreck (die seer hoogh en heyligh by d'Indianen geacht wort) bestreecken: selfs de kamers der Coninckliycke Palleysen/ proncken (uyt loutere pracht/ en klare devotie) met dees edele stoffe; die de Koeyen- en Buffel-hoeders in 't veldt vergaderen/ en soo/ door de Sonne geparfumeert/ te voorschijn brengen: de deuren zijn doorgaens kleyn en laegh/ soo dat den in-gang al buckende dient te geschieden. Haer Wooningen hebben geen/ of weynigh vensteren: maer wel kleyne lucht-gaten/ sonder glasen; oock worden geen sloten/ grendels/ spijckers/ noch eenigh yser-werck/ aen het geheele Gebou bespeurt: want behoeven voor geen Dieven noch Rovers yets te sluyten/ om dat 'er niets te steelen en valt. Oock hebben haer Woningen Haert noch Legersteeden/ want koocken en smoocken in de ruyme lucht. Haer Bedding en Huysraet/ zijn slechts Indiaense Matten/ op d'aerde neder-gespreyt: voort Potten om in te koocken/ houte Schootels/ Kruycken/ Drinck-kroesen en Lepels/ van Kokos-nooten gemaeckt; en dit is het al/ waer mede sy haer vernoegt/ gerust en vrolijck weten aen te stellen. Sy eeten uyt houte Schotelen/ of van groote Pisang-bladeren: sittende met de beenen onder het lichaem/ op de aerde neder. Hare voornaemste spijse is Rijs/ Hoenderen/ Melck/ Eyeren/ Vruchten/ Wortelen/ Boontjens/ en gedrooghde Visch: gebruycken/ in 't eeten/ geene Lepels; maer wel de manierelijckste/ een Palm of ander Bladt. De Boeren/ of Arbeyders/ tasten met duym en vingeren onbeschoftelijck toe; selfs de Rijs/ door hant en vingeren/ tot een

Gebouwen en wooningen der Malabaren.

Haer Huysraet,

Huyshouding,

en wijse van eeten.

Hun spijs,

Ocker-

Ocker-noots grootte / aen ballekens t'samen-gedouwt / de mont in-werpende; die sy dus / in water zijnde gezoden / in plaetse van broot gebruycken. Selfs de rijcken / en die de voortreffelijckste van Adel zijn / weten van geen Zervetten noch Tafel-laeckens: nemende maer alleen Indiaense Vijge-bladeren / daer de spijs op setten; die geen kleyn gedeelte oock tot haer Schotels en Teljoren gebruycken. Haer dranck is Water / of Palm-wijn / die uyt de afgesnedene troncken der Kokos-boomen getijffert wort; als oock het aengenaem vocht der Kokos-nooten / die hier ontelbaer zijn. Sy eeten voor al geen Koeye-vleesch / dewijl sy gelooven en drijven / dat dese Beesten heylige Schepselen zijn; die sy dan oock in geenen deele sullen beschadigen / veel minder dooden. De Malabaren zijn uytermaten onkuysch. De maegdom der jonge Dochters is haer al menighmael eer benomen / eer datse weten wat van de maegdom is. De Vrouwen krijgen veeltijts haer Kinderen / sonder yemants behulp; wasschen het Wichjen van stonden aen in 't koude water; leggen het op een Vijge-bladt op d'aerde / of (die wat gevoelijck van desselfs swackheyt zijn) in 't warme zant ter neder. De Moeders loopen aenstonts weer heen: soogen maer weynig Maenden hun teere suygelingen / en brengen die voort met Koeyen / Geyten / of Buffels-melck op. Sy besmeerense nu en dan met Borreborry, een soort van Indische Saffraen; laten haer aldus sonder kleeding t'eenemael naeckt op-groeyen: de selve wentelen / kruypen / springen en worstelen / van jongs op in het warme zant / en heete sonne-schijn; invoegen het my niet vreemt scheen / dat meest alle de Malabaren soo vreesselijck swart bevonden worden. Maer dit verwonderde my / dat de sommige des niet-tegenstaende / nochtans wel tot een hooghte van 80. of 90. Jaren quamen op te steygeren / hebbende noch de mont vol tanden. Sy zijn doorgaens loutere swemmers / want leeren 't van jongs aen; dit maeckt haer ongemeen stout op zee: steeckende met hare kleyne Cattamarauwen, dat maer t'saem-gewoelde Balckjens zijn / of met haer lichte Canoas, uyt een Boom geholt / tot twee of drie Mijlen / en verder heen / in het ruyme zop; tuymelt de Canoa 't onderste boven / soo swemmen sy daer uyt / slingeren 't wederom recht / springender in / en pangayen of roeyen dus wederom voort. De Malabaersche Schepen worden wel op verscheyde manieren / en van bysondere grootte / oock konstigh (als men op 't sober gereetschap siet) gemaeckt; maer komen by die van het Christenrijck in geen consideratie: sommige zijn van een wonderlijck fatsoen / hebbende vlot-gaende en breede bodems; andere hebben een grooter Ruym / konnende houdert en meerder Lasten voeren; een kleynder soorte / voerende Zeylen en Riemen / worden heel snel bevonden; en door die van Porca, Bergera, en andere plaetsen / voor Roof-schepen gebruyckt. Haer Almadias, of kleyne Schuytjens / zijn gemeenelijck uyt een Boom geholt / en voor en achter heel spits gemaeckt. In 't gebouw van hare Schepen stoppen sy geen Werck tusschen de naeden in / en weten echter heel dicht de plancken t'samen te voegen. De Zeylen worden van Boom-wol / of Bast van Kokos-nooten / en de Anckers van groote Marmor / of oock wel andere steenen / gemaeckt.

De Hantwercks-luyden moeten / op Malabar, by haer eygen Ambacht / Beroep en Neeringe / blijven / sonder dat sy daer in de verandering mogen soecken. En belangende de Justitie: groove / moetwillige / en moordadige

en dranck.

De Malabaren zijn seer luxurieus.

Costuymen der Kinderbedse Vrouwen, ontrent sich selfs, en hare Suygelingen.

Schepen en Vaertuygen der Malabaren, van verscheydene soorten.

Ambachtsluyden moeten, met hare Nakomelingen, by een Ambacht of Neeringe blijven.

Iustitie,

feyten / worden met de doot gestraft; en de misdadige gepent: dat is / met het fondament op een Pael en scherpe Penne geset / door-boort / en soo van langer hant om het leven gebracht. Andere worden nae gelegentheyt van saecken gejustificeert; doch de Nairos zijn (gelijck mijn bericht is) geen Justitie onderworpen.

en Tael der Malabaren.

De Malabaren hebben een Tael op haer selfs: veele van haer / als oock de Koningen / spreecken het meerendeel goet Portugeesch; dewijl die spraecke / veel lichter als d'onse / geleert kan worden.

Dooden worden verbrant, of in kuylen begraven.

Haer Dooden worden gemeenelijck in een groeve / daer toe gemaeckt / verbrant. Van d'aensienelijckste / wort by de Vrienden de assche vergadert / en bewaert. De geringe worden oock wel / ontrent haer Wooningen / in een kuyl begraven.

Behalven dese Heydensche Malabaren, (daer wy tot dus verre nu van gesproocken hebben) wort dese beroemde Kust van India, noch van een talrijcke menighte Malabarische en Europische Christenen / als oock door een goet getal Mahometaense Malabaren, Mooren en Joden, bewoont. Oock worden aldaer veel Handelaers en Koopluyden / van Malacka, Bengale, Choromandel, Ceylon, Cambaya, Persien, 't Roode Meer, en andere plaetsen / gevonden.

Sant Thomas-Christenen.

De Malabarische Christenen / weten noch heden op desen dagh / veel aenmerckens-waerdige dingen / van den heyligen Apostel Thomas, te verhalen: seggende / dat hy de eerste / in dese Landen / het Euangelium Jesu Christi geprediekt heeft. Dies worden noch tegenwoordigh om en in Cranganor, Cochin, Coulang, en andere plaetsen van Malabar, een groot / en langs de Choromandelse Kust, een kleynder getal St. Thomas-Christenen gevonden; uyt de welcke nu en dan vele / door den yver en vlijt der Portugaelse Jesuiten en Padres, tot het vordere Christendom (doch na den aert des Pausdoms) zijn gebracht.

Haer gevoelen van den Apostel S. Thomas.

Wat dese S. Thomisten, of S. Thomas-Christenen, belangt: sy gelooven / als oock de Portugesen, dat S. Thomas, om sijn ongeloovigheyt / tot de Landen van Indiën afgeschickt zijnde / voor eerst aen het zuydelijckst eynde van 't Roode Meer, op 't Eylandt Zocotora, en van daer op Cranganor aen-gelant is; dat hy aldaer veel Heydenen tot de Schoole Christi bekeert heeft; dat hy van daer na Coulang vertrock; en voort over de hooge toppen van het Inlandse Geberght / op de Kust van Choromandel aen-quam; dat hy van daer oock een Reyse naer China gedaen heeft; en eyndelijck weder op Choromandel, tot Maliapour (nu S. Thomé genoemt) is aengekomen; dat hy door sijn Wonder-wercken / Leer en Leven / alom daer hy geweest is / vele Zielen uyt de klaeuwen des Satans / tot de Schoole Christi gebracht heeft. Onder anderen wort oock dit Miraeckel van S. Thomas vertelt: dat / dewijl hem d'Afgodische Bramines over al hinderlijck en partijdigh waren / hy aen den Coning versocht / dat hy mocht een Capelle tot sijn Godtsdienst bouwen; 't welck hem zijnde geweygert / sagh men eerlang een der voornaemste Havens / met een geweldige sware Boom gestopt; die / uyt zee aldaer aengespoelt zijnde / soo vast in het zant lagh / dat den Coning / Elephanten en Volck te vergeefs gebruyckt hebbende / eyndelijck aen S. Thomas sijne begeerte toestont: namentlijck / dat hy dese Boom tot sijn voorneem mochte gebruycken / soo wanneer hy die konde van daer arbey-

Dusselfs Mirakelen.

arbeyden. S. Thomas vingh aen; bondt sijn Gordeles / terwijl yder hem vast bespotten / aen een der struycken des Booms / slepende die / met weynigh wercks / op strandt / en stelde aldaer een steene Kruys; voor-seggende: als de Zee dien steen bespoelden / dat dan / uyt verre af-gelegen Gewesten / witte Menschen te voorschijn soude komen / om 't heyligh Zaet des Euangeliums Christi / vorder in dese Landen en Koniekrijcken van Asia, voort te setten: welcke Propheeye de Portugesen, met hare komste in India, meenen vervult te zijn.

Voorts verhalen de S. Thomas-Christenen, dat den Heyligen Thomas door dese / en meer andere wonder-daden / niet alleen groot getal Indianen, maer oock den Coning / en andere Grooten / tot het Christen Geloof bekeert heeft; doch dat de Heydense Bramines (konnende sulcken op-gangh niet verdragen) hem / soo als hy tot Maliapour, in sijne Capelle / geknielt Godt badt / van achteren hebben door-steken: andere meenen dat hy soude gesteenight zijn. Veele Mirakelen worden niet alleen by de S. Thomisten verhaelt / maer oock door de Portugesen bevestight; dat ontrent / en oock na de doodt van desen H: Martelaer / daer ter plaetse geschiet zijn: waer door / als oock naderhandt door eenen Marthome, van Syrien zijnde geboortigh (en door wiens yver haer vorder Op-sienders en Herders / uyt Syrien, zijn gesonden) het Christen Geloof / door Oost-Indiën, is verspreyt geworden. Naderhandt hebben de Jesuiten oock haer uyterste best gedaen / treckende niet alleen door de Ooster- en Wester-Indiën: maer oock tot in de machtige Landen van Hyna, Japan, enz. Onder dewelcke dat in yver en Godtvruchtigheyt / den beroemden Franciscus Xaverius, boven alle de anderen uyt-gemunt heeft: doch hebben de S. Thomisten, in veele poincten / het Roomse Geloof niet willen om-helsen; al-hoe-wel dat haer tot verscheyde tijden Bisschoppen uyt Romen zijn toe-gesonden: soo nochtans houden sy meer van haren Op-siender / en Opper-herder; schoon die / in onsen tijdt / een swarten Inlander van geboorte was.

Hoe dat het Christenen Geloof, in Oost-Indien, is verspreyt geworden.

De oude S. Thomisten, die in veele stucken het Roomse Geloof contrarieren / vergapen haer (dat oock een van haer grootste dwalingen is) aen de schadelijcke leere van Nestorius, die wel eer een Bisschop van Constantinopelen is geweest / en de vereeniging van de twee Natuuren / in eenigheyt des Persoons / in onsen Heylandt en Saligh-maker Jesu Christo loochende; andersints zijn hare gevoelens / in sommige stucken / niet vreemt; in andere van de gesuyverde waerheyt seer verscheyden: sy weder-streven den Beelden-dienst / de leere van 't Vagevier / en die van alle versierde transubstantiatien; staen haer Geestelijcken het Huwelijck toe; deelen het Nachtmael uyt met Broodt en Wijn / of nemen / by gebreck van het laetste / yet anders 't welck daer naest aen gelijckt. Sy hebben / tot verscheyden mael / de gehoorsaemheyt van den Paus geweygert; al-hoe-wel dat noch selfs met veele dwalingen besoedelt zijn; staende seer op haer oude Ceremonien en usantie / daer in sy de Grieckse Christenen komen na te volgen. Alle de andere S. Thomisten van Malabar, door het Portugesche Padres om geset zijnde / hebben haer onder den Paus van Romen gesubmitteert.

Sant Thomisten, haer Leer,

en conditien.

Onder de Malabaren worden geen kleyn getal Mans- en Vrouws-persoonen gevonden / die van de jonckheyt (sommige seggen van de geboorten af) met een seer dick Pompel-been zijn gequelt: de swelling begint ge-

Sant Thomas-beenen.

meenelijck onder de knie / en eyndight in of ontrent de voet; makende de geheele partye des beens seer loom en traegh, hebbende somwijl de dichte van een Oliphants-been. Ick geloove dat sulcks door de vochtige natuur des Landts / de ronde nacht / en het te veel gebruyck der verkoelende vruchten (die op Malabar groeyen) veroorsaeckt wort. Doch de S. Thomas-Christenen seggen / dat dese gebrekkende alle van dat Geslachte af-komstigh zijn / die den Heyligen Thomas souden hebben gemartiliseert.

De Europische Christenen zijn de Portugesen, Nederlanders, en Engelsen: willen verhoopen / en God bidden / dat dese twee laetst-genoemde Natien / in een bestendige vrede / liefde / en bandt-genootschap de gesuyverde Leer en Godts-dienst / in de wijt uyt-gestrechte Landen en Coninckrycken van Oost-Indiën, en voornamentlijck onder dese voor-verhaelde S. Thomisten, door de hulp en zegen des Alderhooghsten / mogen voort-setten / en vruchtbaer maken.

Mahometanen, Wijders is de geheele Kust van India of Malabar, met een tal-rijcke menighte uyt- en in-landtse Mahometanen bevolcht; van welckers handel / zeden / en costumen in 't generael / wy naderhandt / by gelegenthept / spreken sullen.

en Joden op Malabar, De verstroyde Joden worden oock op de Cust van Malabar gevonden / doch wel insonderhept in het Coninckryck Cochin; de Portugesen zijn haer veeltijts (en misschien niet sonder reden) vyandigh geweest. En op dat geen Joden haer in de Portugaelse Steden van India quamen te versamplen / stelde men d'Inquisitie binnen Goa, en andere Steden aen. Groote vrienden zijn sy (en dat al van outs) de Coningen van Cochin geweest; die haer (van wegen des selfs seldsaenderhept / en geswinde raet-geving) in waerden hielden: self in onse tijdt bewoonden de Joden / in dit Coninckryck Cochin, een lustigh oordt; hadden een Synagoge / daer sy wyselijck hare Godts-dienst pleeghde. Wy / haer besoeckende / vonden haer tamelijck blanck; en des selfs Vrouwen en Dochters / in schoonhept / de Portugaelse gelijck te zijn. Dese Joden en Jodinnen hielden / in hare Synagogen / hun Godts-dienst / als oock andere Ceremonien / na de Joodtse manier: sy toonden ons haer beleef de vriendelijckhept en modestie; en soo veel ick konde bespeuren / geloof ick / dat wel het grootste getal op Malabar waren gebooren; d'andere (als oock hare voor-saten) vertrouwende uyt de Landen van Palestina, Jerusalem, Persien, en Egipten, herrewaerts heen belant te zijn. 't Is wonderlijck te gedencken / hoe dat de Nakomelingen van het wel-eer-gesegende Saet der Kinderen Israels / tegenwoordigh tot dus verre / even als ballingen / en verstootelinge van 't lieffelijck aensight Godes / over den grooten Aerdt-bodem zijn verspreyt / en alom verstroyt geworden; en / daer het beroemde Landt van Canaän (in sulck een hoogen top van glorie) hun eygen Vader-lant was / datse tegenwoordigh / als een uyt-waeghsel in de Wereldt / niet een vaste wooning / in een eygen Landt-streeck / op de geheele Aerdt-bodem / komen te besitten.

hare Woningen, en condien.

En aldus worden / langs dese beroemde Kust van Malabar, de verscheydenthept der zeden en costumen / in veelderhande Natien / bespeurt; waer van een breeder Beschrijvinge sonde van noden zijn / indien alles hadden gesocht wijt-loopigh te verhandelen. Dit alleenelijck nu noch seggende: dat in dese Landt-streeck de Europaerts wel dienden te zijn / die niet gaern aen

het

het ploegh-yſer van hun beroep / de ledige handen ſlaen; en in plaetſe van den Heyligen Sabbath-dagh / gaern den ruſt- en luſt-dagh / tot hun eygen vermaeck en welluſt / houden: want hier worden (door de verſcheydentheyt des Volcks) alle weken vier ruſt-dagen beſpeurt; namentlijck dus: de Heydenſe Malabaren, inſonderheyt die de Benjaenſe Secten omhelſen / vieren den Donderdagh / die des ſelfs devotelingen tot haer ruſt-dagh houden; de Mooren des Vrydaghs; de Joden des Saturdaghs; waer op dan by de Chriſtenen den Sabbath-dagh volgt / die / wanneer men deſelve recht ſal vieren / niet tot een wellуſtigh en ydel vermaeck / maer om de hooghſte Majeſteyt Godts te looven / hem aen te roepen / en ſijne Wonderen te verheerlijcken en groot te maken / is in-geſtelt.

Vier ruſtdagen worden, door de verſcheydentheyt des Volcks, alle weken, op de Kuſt van Malabar beſpeurt.

Het ſeventiende Hooft-ſtuck.

Beſchrijvingh van de geſtaltenis, krachten, en veelvuldige nuttigheden der Kokos-bomen, en hare Vruchten; Wonder-boom; droevige Boom, en gevoelige Boom. Het Kruyt Dutroa, Cardemom, Lack, Amber, enz. Overvloet van Gevogelte, Viſch, en Vee, ontrent de Landt-ſtreeck *Malabar*. Kemels, Jackhalſen, en groote Vleer-muyſen; des ſelfs hoedanigheyt. Slangen, en hare verſcheydene ſoorten, grootten, en wonderbare eygenſchappen.

WY komen nu tot de voornaemſte byſonderheden / dien het geſegende Malabar verſchaft: waer van wy / ſoechende hoyt te gaen / dit weynige ſullen verhandelen.

De Kokos / Klappus / of Lagues-bomen / (die waerelijck 't grootſte getal der Bomen en Planten van India, in voortreffelijckheyt / te boven gaen) groepen abondantelijck in veel Landen en Koninckrijcken van Aſia: maer inſonderheyt langs de geheele Kuſt van Malabar, daer ſy met aengename / lommer-rijcke Boſſchagien / ontelbaer en menighvuldigh ſtaen. De Boom groept uyt de geplante Kokos-noot / en ſchiet ſeer haeſt en weelderigh op; ſijn reght op-gaende / cnokele Stam / bereyckt ſomwijl een hooghte van 50 / en meerder voeten; daer aen geen tacken noch bladeren / als om hoogh in den top / gevonden worden; alwaer ontrent 18. of 20. tacken / met lange ſmalle bladerkeus / altemael veers-gewijs / rontomme den top des Stams / een weynigh neder-waerts hangende / worden geſien; onder de welcke dat dan dicke troncken / en daer aen de Klappus- of Cokos-noten te voorſchijn komen / dewelcke met een bos van twintigh / en ſomwijl meerder getal (yder de groote van een mans-hooft / en menighmael grooter) hoedanigheyt krijgen / eer dat hun volkomen rijpigheyt bekomen.

Beſchrijvinge van de geſtaltenis, krachten, en veelvuldige nuttigheden de Kokos-bomen,

De Bomen ſchieten heel weynigh wortel in de Aerdt / waerom ſy niet ſeer vaſt en ſtaen; de ſtam is onder niet dicker als boven / ſappigh / ſponcieus / en aſch-graen van coleur. De Malabaren, Javanen, Maleyers, en meer andere Natien van India, klimmerder ſoo gezwint op als Apen / makende kleyne kerven / even als trapjens / in de Boom / dat (gelijck blijckt) deſelve niet en hindert. De rijpe Cokos-noten zijn redelijck swaer en hart / en

en vruchten.

en uytwendigh / groen / lanckwerpigh ront / en onder wat spits ; doch boven aen sijn beginsel opgesneden zijnde / verneemt men een voose ; doch onder zijnde geworden / een hayrige bast of bolster ; vorder in-snijdende / komt men tot aen de Noot / wiens dop / noch jong en morw / somwijlen een groote pint suyver / soet / en aengenaem water houdt ; de welck / in lieffelijckheyt en smaeck / by na alle dranck des werelts te boven gaet : soo vers gedroncken / set krachtigh het water af ; verfrischt het bloedt ; verslaet den dorst / en geneest veel brandende siecken en koortsen ; oock heet gemaeckt / en ter bequamer tijdt gedroncken zijnde / stopt en heelt sonderling veyligh de roode loop : gelijck als ick menighmael (onder Godts hulp en zegen) bevonden heb. De rijpe Noten / naer het af-plucken vier of vijf dagen oudt geworden zijnde / soo vint men / naer het uyt-drincken des waters / een goet gedeelte des selfs van binnen gestremt / en heel spier-wit aen-geset ; en noch onder zijnde geworden / in een loutere pit verandert / de welck (een pinck dick aen den dop geseten) gantsch hart / wit / suyver / en soet van smaeck / en heel voetsaem wort bevonden / en dient aen veele voor goede spijs ; raen zijnde / wort uytter handt / of alleen / of met gekoockte Rijs genuttight ; de smaeck is die van de Hasen-noot eenighsints gelijck / doch beter ; veel wortse geraspt / met water gemengt / en met Rijs / tot bequaemheyt en smaeck van Rijsten-bry gesooden / met Suycker en Caneel bestroyt / en voor een delicaet voedtsel gebruyckt.

De Cokos-noten heel oudt geworden zijnde / worden (gelijck geseyt is) gantsch hayrigh van schil / en groeyt dan noch in de Noot / binnen de harde pit / van 't overigh water of sap / een voosen appel / waer uyt als dan / gelijck als oock uyt de pit / een goede Olie wort geparst / die niet alleen seer medicinael bevonden ; maer oock / om sijn abondantie / tot een gemeene Olie / door gantsch Asia, gebesight wort.

Palmitas. Oock groeyt 'er / uyt de bovensee kruyn des Cokos-booms / een spier-wit / bolachtigh mergh / lanck-werpigh / en in een schede beslooten ; deselve wort Palmitas genaemt ; is wonder effen en gladt / seer dun en dicht in malkander gerolt ; heel smakelijck rauw / en anders tot een wit moes gekoockt ; kan oock (kleyn zijnde gesneden) voor goede Salaet op tafel dienen : doch dit Gewas afgetornt zijnde / beneemt men dickmaels de groey en 't leven van gemelte Kokos-boomen.

Sury Toack, of Wijn de palm. Sommige snijden / als dese Boom groot begint te worden / den groeyenden tronck der Kokos-noten af / hangen een Bamboes daer aen / die dan (van het continueel druppent nat eer-lang vol geraeckt zijnde) wort af-genomen / en weder een ander in plaets gehangen ; dese vocht / Sury Toack, of Wijn de Palm genaemt / wort niet alleen op de Kust van Malabar en Ceylon, maer oock insonderheyt in / en rontom Batavia, soo abondant getijffert en gewonnen / dat aen het Volck alomme / voor seer lieffelijcke dranck kan dienen : doch eenige dagen oudt geworden zijnde / wort suur / en lichtelijck / door 't heet schijnen der Sonne / tot een goeden Azijn bereyt ; doch anders in het begin gekoockt / en uyt-gebrandt zijnde / wort tot een bequame Arack of Brandewijn (die lichte herssens / en vrolijcke dronckers maeckt) met weynigh kunst / onkosten / en moeyten gedisteleert.

Somma : den behoeftigen Mensch sou van dese Cokos-boomen alleen (des noot zijnde) genoegsaem konnen leven : want van dese Boomen / Tacken /

hen / en bladeren / hommen / ja worden veel duyſent Wooninge en ſchepen der Indianen gebout; de bolſter en baſt der Cokos-noten / als ook het buytenſte der Bomen / verſchaffen niet alleen / door de vlijdt en konſt der Indianen, alderhande rare gewevene Matten / Spreyen / Behangſelen en ſoo voort: maer ook overgeeſtige ſtoffen tot kleeding en dekſel; van het groſſte worden bequame Seylen / Cabels / Touw-werck / en Wandt voor de Schepen / gemaeckt; de Noot geeft Spijs / Dranck / Wijn / Brandewijn / als ook Olie / Azijn / en Suycker; en ſtilt veel ſiechten en qualen; van des ſelfs doppen worden heel fraeye Lepels / Kroeſen / Nappen / en Beeckers gedraeyt / en ſomtijts ongemeen konſtigh uyt-geſneden; de Bladeren / als ook de voor-verhaelde Palmitas, als die noch onrijp is / worden by de Indianen voor ſchrijf-papier gebruyckt: invoegen dat een Indiaenſch Schip / met al ſijn toe-behooren / en volle lading / t'eenemael en geheel van deſe Cokos-boom beſtaet; dies / tot yders verwondering / deſe Planten den Menſch ontallijcke nuttigheden verſchaffen; en duyſenden / door het genot des ſelfs / haer komen te geneeren.

Gelijck als de Palm- of Cokos-boom voor de profijtelijckſte Planten van gantſch Indiën wort gehouden / ſoo wonderlijck wort by velen de Wortel-boom geeſtimeert; die niet alleen op de Kuſt van India, maer ook in andere Landen van Aſia wort gevonden; de Stam groeyt in het begin / als die van andere Bomen / om hoogh / doch ſchieten uyt des ſelfs grootſte tacken / veel andere kleyne tackjens neder-waert / die / met haer veſelen / hoorden / en wortelliens in de aerde gewortelt zijnde / wederom tot veel Stammen / en kleyne Bomen komen om hoogh te ſchieten; en groot geworden zijnde / uyt hare neder-buygende tacken (die tot der aerde zijnde gedaelt) al verder heen hare voort-ſetſelen doen op-ſchieten; ſoo dat deſe Wortel-boom / met alle des ſelfs op- en neder-dalende ſtammen en tacken / (die geduurigh haer ſteets aen-groeyende ſpruyten wijder heen ſoecken voort te ſetten) een goet ſtuck Landts beſlaen; onder welckers hoogh-getopt loof en ſchaduwe ſommige willen / dat haer wel duyſent Man ſoude verſchuylen; maeckende deſe plaets (die als een over-gedeckte wandel-ry / en op Pylaers ſchijnt gevormt) uytnemende playſant en luſtigh; des ſelfs bladeren zijn ſchier die van de Que-boom gelijck / en de vruchten van grooten als de Olyven / ſmakende uyt den ſuuren. Wonder-boom.

Hier begin ich ook aen den Arbore Triſte te gedencken / die wy / toen in Cranganor ons onthielden / op't pleyn / binnen de buytenſte muuren van de Kerck (ons Hoſpitael) vernamen; deſen Arbore triſte, (het welck in't Portugeeſch droevigen Boom betevchent) ſtont als een Linde-boom / cierlijck / ſchoon en groot; en by daegh ſeer groen van jeugdige tacken / vol bladers en beſloote knoppen / die des avonts / ontrent ten negen uuren / altemael open gingen / en hare ſpier-witte / aengename / en wel-rieckende bloemen quamen te vertoonen; t'eenemael wit ſcheen deſe Boom als dan te zijn / gevende van ſich een ſeer lieffelijcke reuck / die 's menſchen hert en ziel verquickte; bloeyende dus tot dat den dageraet begon door te breecken / als wanneer deſe bloemen altemael weder / in hare groene knoppen / ſich quamen te verſchuylen. Arbore triſte, droevige Boom.

De gevoelige Boom wort ook op Malabar gevonden / waer van de vrucht / ſleghts aen-geroert zijnde / begint te ſpringen. Op eens in de Gevoelige Boom.

groente / en onder soodanigh Geboomte / in 't Leger buyten Cochin geseten zijnde / verschrickten niet weynigh / als dese wonderlijcke vrucht / dewelck eerst scheen een bladt van een Boom geweest te zijn / en nu eens soo groot als een Stapel bevonden / sich selfs (op ons aen-raken) begon te roeren / en op en neder te springen.

Het Kruydt Dutroa. Het Kruydt Dutroa, of Datura genoemt / groeyt oock (insonderheyt op de Kust van Malabar) in het wilt; de Plant bestaet uyt een hooge struyck / heeft spitse / en gehackelde bladeren / met een witte bloeysem / daer uyt een bolle / vol korlen / voort komt; welck zaedt (oock Dutroa genoemt) met water of wijn gemengt / of anders in spyse vermengt / wat abondantelijck in-genomen / doet den soodanigen al lachende / als een geck / of huylende van de Wereldt scheyden; in minder quantiteyt gebruyckt / maeckt yemant / voor 12. a 16. uuren t'eenemael sot; of doet hem / voor een geheel etmael / in een diepen slaep vervallen. Veel snoode actien / te langh / en oock al te verfoeyelijck om verhaelt te worden / weten d'archlistige en onkuyse Portugeesche, Mistyce, Castyce, Indiaense, en andere Vrouws-persoonen in India, onder de wercking van dit schadelijck Dutroa te practiseeren / en uyt te wercken.

Cardamom. De Cardamom groeyt oock in dese gewesten van India uyttermaten veel; aen sommige oorden worden geheele Velden vol / van dit Gewas gesien; de vrucht / of het zaedt / hoogh op-geschooten / verbeelt van verre de Rijs: doch worden / in 't nader komen / voor Cardemom (gelijck die in Hollandt komt) bekent. De onse estimeeren deselve heet en droogh / tot in de derden graedt / en gebruycken deselve tegen de droppel-pis / voor zwackheyt / pijn / en graveel der Nieren / enz. doch alles (meen ick) naer dat de soodanige van temperament bevonden worden. De Mooren en Indianen, als oock de Portugesen, knaeuwen deselve dickmaels / om verbetering voor den stinckenden adem te bekomen; de Vleys-potten van Indiën worden oock / door de geurige Cardamom / seer aengenaem gemaeckt.

Lack. Het Lack (in India soo gemeen / en van daer de Wereldt door vertiert) wort in verscheyde Landen van Asia, doch wel insonderheyt in het Coninckrijck Pegu, en in Japan gewonnen; de Kust van Malabar geeft het selve weynigh. Het komt gemeenelijck op dusdanig een wijse voort: een groote Boom / vol wrange rontachtige bladeren / welckers vruchten de Jujuben gelijcken / krioelt / in het drooge zaysoen / van groote gevleugelde Mieren / die / de Gomme des selfs insuygende / rontom een goet getal tacken / als de Byen den Honing / het Lack verschaffen; daer op de Eygenaers dan eyndelijck de gemelte tacken komen af te breecken / te droogen / en het Lack / 't welck sich dan rosachtigh en doncker bruyn vertoont) vergadert hebbende / tot een fijn pulver stooten / en gesmolten / als oock gesuyvert zijnde / voegen soodanige verwe onder het selve / als des selfs coleur begeeren; maken dit Lack als dan tot stockjens / om het naer Hollandt, en elders heen / te doen verplaetsen. Veel rare verlackte Kantooren / Tafels / Coffers / en duysent andere dingen / worden uyt Indiën, doch voornamentlijck uyt Japan, de Wereldt door verstiert.

Rijs, en andere Granen. Het Landt van Malabar geeft oock abondantie van witte en zwarte Rijs; voort Kitsery, zijnde een kleyn / doch voedtsaem zaet / benevens de Catyang, dat oock kleyne zadekens / van de groote gelijck die van de Fenegrieck zijn;

doch

doch worden op ſommige plaetſen met menighte van Laſten in-geſcheept / en alom heen door gantſch Indiën, even gelijck in Hollant de Erweten / voor ſpijſe gebruyckt.

Malabar geeft oock overvloedigh Peper / Ajuyn / Borreborry, Gengber / Batattes, Bananas, Manges, Carambolas, Ananaſſen, Tamarijn, Amphioen, en veel andere Vruchten en Gewaſſen; daer van by gelegenthept ſpreechen ſullen. Malabars vruchtbaerheyt.

Ontrent het zuyd-eynde van Malabar, worden oock ſomwijl goede ſtucken Amber geviſt; doch weet men noch hedensdaeghs niet seecker te seggen / van waer die oorſpronchelijck is: ſommige meenen / ſulcks het niet van de Walviſſchen te zijn; doch d'ondervindinge leert / dat / waer die gevijſcht wort / weynigh of geene van ſulcke Monſters worden geſien; en daer de ſelve abondantelijck zijn / geen Amber en wort vernomen. Amber.

Ontrent de Maldyviſche Eylanden / (die seer tal-rijck / en ontrent tzeſtigh of tzeventigh Mijlen in 't Weſten / buyten de Caep Comorijn, van ſeven Graden benoorden / tot op drie Graden bezuyden de Middel-lijn haer uytſtrecken) als oock ontrent Melinde, Madagasker, en Caep Comorijn, wort (ſoo de ſommige meenen) wel de voornaemſte Amber gevonden. De beſte vertoont ſich uyt den graeuwen / en is met witte Aderen door-togen. Maldyviſche Eylanden.

Het Gevogelt van deſe Gewesten / zijn tamme en wilde Eenden / Ganſen / Reygers / Hoenderen / Paeuwen / Patrijſen / en Torteldupven; als oock Perkieten en Papagayen / doch niet ſoo goet als die van Tarnaten. Men vint 'er oock Vogelen / die hare Neſten / gelijck als Muyſen / met een tip aen de tacken der Boomen af-hangende / komen vaſt te maecken; het welck heel wonderlijck ſtaet: oock Vogelkens die seer aengenaem ſingen / en onſe Nachtegalen niet ongelijck en zijn. Gevogelte.

De Zee en Rivieren verſchaffen overvloet van seer goede Viſch: uyt de eerſte komen Cacab, Steen-brasem / Goaſſche Cabbeljauw / Koninckſviſch / Zeyl-viſch / Corcuades, Harder / Tong / Schollen / Schayren / en Spiering voort. De andere Stroomen geven de ſommige Elft / Kreeften / Krabben / en diergelijcke. Langs de Kuſt van Malabar wort oock goede Peice Zabel gevangen; die als die Salm / aen ſchijven geſneeden / geſouten / en ſoo verſtuert / seer lange bewaert kan werden; oock alom heen (als by ons de Pekel-haring) voor een hartige ſpijſe / inſonderheyt by den Zeeman / wort gebruyckt. Viſch,

Viervoetige Dieren / als Oſſen / Koeyen / Schapen / Swijnen / Bocken en Buffels / worden oock (als in andere Landen van Indiën) rijckelijck op de Kuſt van Malabar gevonden. en Vee, ontrent de Kuſt van Malabar.

Aen ſommige Oorden / worden oock in de Wildernisſen (volgens het verhael van geloofwaerdige Perſoonen) Cameelen gevonden; doch heb ick de ſelve op de Kuſt van Malabar niet / maer op andere plaetſen van Indiën, wel geſien. Kemels, deſſelfs beſchrijving.

Deſe wonderlijche Beeſten hebben gemeenelijck twee verheide bulten op den rugh / en ſommige onder oock een aen de borſt / daer ſy in 't neder-knielen op leunen: in hare beenen heb ick een lit meer / als in andere viervoetige Dieren aengemerckt. Sy zijn door den bant mager en ſchrael / en de ſommige wel acht voeten hoogh van leden. De Caravane, die gemeenelijck in Arabia, van of naer Mocha repſen / beſtaen ſomwijl uyt dertigh of veertigh duyſent Kemels. Nergens worden ſy in ſulcken menighte gevonden /

als in Arabia, Ægipten, en soodanige Landen / daer sy / van wegens hitte en drooghten / hee meest / ten dienst van den Mensch / nootsaeckelijck zijn; Soo dat oock in sulcks / de onbegrijpelijcke wijsheyt en goedertierentheyt Godts kan worden bespeurt: want dese last-dragende Beesten kunnen sich selven langh met weynigh dranck geneeren. Hun gewoonlijck voedtsel (daerse veel zijn) is Gersten-meel / tot bollen gekneet; oock Haver / en Stroo. De Kemel-drijvers slachten oock wel den Kemel / die gewont / of op een andere wijse schaloos geraeckt: desselfs gebraden bouten / seggen de sommige / redelijck wel te smaken; doch geloof ick / datse wat hart voor de maegh zijn. Dese profijtabele Dieren knielen neder / als men haer de Lading op-legt / en staen weder op / als meenen genoegh voorsien te zijn. Sy houden in 't gaen een gestadige tret / sullende het doorgaens langer als eenige Paerden harden; maer vorder / als ordinare dagh-reysen / en zijnse niet lichtelijck te krijgen; en is hun Lading te swaer / soo beloonen sy haren ondiscreeten Hoeder / met loutere stanck. Sy konnen drie of vier etmael sonder drincken zijn: hebbende boven geen tanden in den mont. Haer geschrompelde huyt is kael / en asch-graeuw; alleenlijck groeyt een sacht hayr ontrent den hals / en aen de beenen. Sommige meenen / dat dese Kemel-dieren wel tzestigh of tzeventigh Jaren soude konnen leven.

Iackhalsen. De Jackhalsen worden in menighte op de Kust van Malabar bespeurt; oock heb ick de selve in de Bossehagien op Ceilon gesien: sy zijn van gedaente by na de Vossen gelijck / insonderheyt met den staert: verschuylen haer / als onraet bespeuren / in 't dichte Bosch: zijn wonderlijck op het Mensche-vleys verslingert; gelijck als ick selfs op Malabar dickmaels hebbe gesien / hoe dat sy de doode Lijcken / die van de onse alreets (doch sonder kisten / als ordinaer in de Legers geschiet) begraven waren / by nacht mishandelt hadden; hebbende soo lang in de aerde gevroet / tot datse / by de Lijcken zijnde gekomen / de selve hielen en toonen van de voeten / en andere ledematen van 't Lichaem / hadden afgetornt; waerom de onse / als oock de Malabaersche Christenen / die gelijck wy haer dooden begraven / de plaetse met sware steenen genootsaeckt zijn te verseeckeren / of de Lijcken worden eerlang ontbloot / en seer mishandelt bevonden. Als wy te Landt in het Leger waren / hoorde men seer dickmaels des nachts / en in den avontstont / een verschrickelijck gehuyl van dese Jackhalsen / even of de selve seer vervaerelijcke Honden waren geweest. Sy hielden in dit angstvalligh Musijck een wonderlijck accoort: schijnende dan dus by den anderen te vergaderen / om gesamentlijck op den roof te gaen. Niemant behoeft hem hier met een droncken hooft / in de groente / ontrent den avontstont / tot de nacht-slaep neder te voegen / soo hy niet in gevaer wil zijn / van door de Jackhalsen besprongen / en strot en keel afgebeeten te sullen worden.

Vleermuysen van wonderbare grootte. Vleermuysen / van ongelooffelijcke grootte / worden soo hier / als in andere Landen van India, gevonden. Sy hangen gemeenelijck met de punten van hare vlercken aen de tacken der Boomen: konnen vervaerelijck bijten en krabben: hebben geen veeren / maer lange vlercken / die / wijt uytgebreyt zijnde / ontrent een vadem lengte op-halen. Hare liehamen zijn die van de Ravens gelijck / in grootte. Sommige Indianen gebruycken dese Vledermuysen voor een delicaet voetsel: soeckende die te vieriger in haer

haer gewelt te krijgen / dewijl ſeer ſchadelijck voor de Boomen / en vruchtbare Landerijen / worden beſpeurt.

Verſcheyden ſoorten van Slangen worden ooch hier op de Kuſt van Malabar (even gelijck in meeſt alle de andere Orientaelſche geweſten van Aſia) beſpeurt. Veel Indianen, onkundigh / dat Jeſus de Slange den kop vermorſelt heeft / hebben al van over lang de gunſt van dit vergiftig Gedrocht geſocht; en deſe kruppende Monſters tot dien eynde / gelijck iet Goddelijcks / aen-gebeden; als noch in vele quartieren van Aſia, namentlijck / in de Landen van China, Japan, Ceilon, de Kuſten Choromandel en Malabar, han worden geſien. Slangen, hare verſcheydene ſoorten en eygenſchappen.

De Slangen worden veelderley bevonden: ſommige zijn uytnemende fenijnigh; andere / door haer grootte / wonderbaerlijck en verſchrickelijck: ſlechende (even gelijck in het Eerſte Boeck hebben geſeght) geheele Swijnen / Kalven / Honden / Geyten en Boecken / ja Menſchen in den balg.

Sommige dooden den Menſch / door haer vergiftigh ſwadder / en ſteechenden angel. De Slang Porphyrus, die aen ſijn graeuwe kop / en purperſtreepigh vel / gekent wort / han pemant (gelijck men ſeecherlijck ſchrijft) het leven beneemen door ſijn waeſſem. Een ſeer vergiftigen aert ſteecht in de Cobres Capellos; deſe han (volgens d'ondervinding) Menſchen en Beeſten / op een vaerdige wijſe / quetſen en dooden; gelijck als ooch ſeecherre gevlechte Slangen / diens betten en ſteechen / op Malabar, Ceilon, en elders / al menighmael doodelijck worden bevonden.

Daer zijn ooch Slangen / die de Menſchen ſteechen met haren ſtaert; andere ſteechen met haren vergiftigen angel. De Slangen / by die van 't Ooſten Polpogh genaemt / zijn gemeenelijck groote ſlockers; en ſomtijts wel ſeſtien / of meerder voeten lang / en van dichte als een gemeene Linde-boom. Deſe weten haer in de Boſſchagien / met hun ſtaert rontom den tack van een Boom te ſlingeren; en dus nederwaerts hangende / luyſteren / met de kop tegens de aerde / naer Dieren of Menſchen / om die op het onverwachtſt te vangen / te verworgen / en ſich ſelfs daer mede te verſadigen. Dus den Reyſiger beſpringende / wringen den armen lijder den hals / de ribben / en alles aen ſtucken; noch vluchtende / weet hem de Slang / met geſwinde krullen / en vaerdigh uytſpatten / ſchielijck te onderhalen.

Deſe gulſige ſlockers hebben afgrijſſelijcke hoofden / die van de Swijnen byna gelyck. Daer zijnder / de welck den rob tot aen den boeſem open gaet / wanneer een groot haghjen begeeren op te ſlocken. Sy moeten heel gulſigh zijn / want ſticken gemeenelijck / als een Menſch / Hont of Kalf / enz. hebben in-geſoogen. In Banda is eens dusdanigen Slang / van vijf of ſes en twintigh voet lang / gevangen / en opgeſneeden / uyt wiens balg een opgeſlochte Slavin te voorſchijn wiert gehaelt.

Soodanige Slangen will men ſeggen dat niet fenijnigh zijn / gelijck als ooch d'ondervindinge ſchijnt te leeren; want onſe hongerige Soldaten / ſulcke Monſters / ſoo wanneer datſe aen een goet haghjen zijn geſticht / gevangen hebbende / ruchten het ingeſwolgen Kalf / of Schaep / of dergelijcke / uyt den balgh; en ſoo het noch de verrottinge niet beſchadight heeft / wort 'er een goeden Huſpot af gemaeckt; 't welck aen ſoodanige Slangbeſpringers / tot een delicaet voetſel dient.

Seecktere Slangen / by d'onse Rotte-vangers genaemt / wyp groot en lang / nestelen niet alleen tusschen / maer selfs ooch in de daechen der Huysen ; doch dese doen wel het minste quaet / want kruppen den slapert wel / sonder die te beschadigen / over het lyf ; sommige komen als vrient in huys / en hebben somtyts de beste kamer / en den Huys-heer sijn Legerstee / al ingenomen / eer't yemant weet. De Matroosen brengen de selve / met het Sant-hout / ooch wel aen boort ; gelijck als dickmaels in Oost-Indien komt te geschieden. Dese Rotte-vangers kruppen (gelijck geseyt is) in de daechen / soechende Rotten en Muysen / daer sy (als by ons de Ratten) op loeren / om de selve op te eeten.

In sommige Wildernissen van India, worden groote Slangen / van dichte als een Mans been / met kuyven / gevonden / welcke uytermaten vergiftigh zijn.

Hoe dat de Slangen beeten dienen gehandelt / sullen wy by gelegentheyt / in het Derde Boeck vertoonen.

Op Malabar niet alleen / maer ooch in veel andere Landen van India, worden onder de Indianen Duyvels-konstenaers gevonden / ooch Slangbesweerders / die seer familiaer met Slangen weten om te gaen / en veele potsen met de selve konnen uyt te wercken. Wort ooch op sommige plaetsen yemant beticht / en moet hy sweeren / soo wort den delinquant gedwongen / de hant in een Pot te steecken / daer in een kleyne doch fenynige Slange sit : wort hy beschadight / soo wort hy schuldigh / maer anders wyp verklaert.

Het achtiende Hooft-stuck.

Caep *Comorijn*. Eylandeken *Rammanakoyel*. *Adams-brugh*. Korte beschrijving der Steden en Handel-plaetsen op de Kust *Choromandel*, *Tondy*, *Negapatnam*, *Tranckabare*, *Lauripatnam*, *Trinilivaes*, *Kolderon*, *Porte Nova*, en andere plaetsen. Gelegentheyt van *Paliacatte*, *Masulipatnam*, enz. Verwoesting door den *Visiapourder*, op *Choromandel* geschiet. *Choromandelders* haer dracht, Afgodische Godts-dienst, Pagoden, Beelden, Costuymen, enz. Wevers, Handel, en Waren, op *Choromandel*. De beschrijving der Winter en Somer-zaysoenen, en desselfs wonderbare verscheydenheyt, op de Kusten van *Malabar*, *Choromandel*, *Ceilon*, en andere plaetsen van *India*.

DUs hebben wy / in de beschrijving deser Orientaelsche Landen / een tour van't Roode Meer, langs de vaste Kust oost en zuydwaerts / tot aen de Caep Comorijn gedaen ; nu dienen wy noch (doch met de pen / en onse gedachten) een kleyne Reyse langs de Kust Choromandel te doen ; om (in het voldoen van onse belofte) 't gene tot verklaring van onse Reys-beschrijving dient / den Leser te vertoonen.

Caep Comorijn. Van de Caep Comorijn, strecht hem de Kust weder oostelijck / en noordoostwaerts heen / tot aen het kleyn Eylandeken Rammanakoyel ; hier heb ick

ick (uytgeſondert Tutocorijn, en eenige kleyne Vlecksens van weynigh belang) niet anders dan hier en daer een kleyn Vereckje/ of een ſteene Pagode, geſien. d'Inwoonderen/ die men Parruas noemt/ zijn't meerendeel Chriſtenen; doch na de Leere des Pausdoms; en vele noch met ſuperſtitieuſe grillen van't Heydendom ſoo beſoetelt/ dat de ſommige (doch die vint men oock onder de onſe in't Chriſtendom) weynigh van't Heydendom verſchecken. Tutocorijn is dan alhier de voornaemſte plaets/ en dat door deſſelfs beroemde Parel-viſſcherije; waer van in het Achtſte Hooft-ſtuck breet genoegh hebben geſproocken.

Op het Eylandeken Rammanakoyel wort een weytſe Pagode, als oock een Vaſtigheyt van den Heydenſchen Lant-heer/ geſien. 't Heeft (alhoewel kleyn) veel Vee/ doch weynigh Vruchten. Eylandeken Rammanakoyel.

Eertijts meent men (en het is oock gelooffelijck) dat Ceilon, en het vaſte Landt/ met malkanderen zijn vereenight geweeſt; doch dat ſtercke Stroomen (die wy in deſe Geweſten van India wonder ſnel beſpeurden) een ſcheydinge hebben gemaeckt; waer door dit Rammanakoyel, Ceilon, Manare, en andere/ tot Eylanden van de vaſte kuſt afgeſpoelt zijn.

Een ſteenachtige Zant-plaet/ belet de deur-vaert met Schepen door deſe engte; doch plachten de Portugeſen wel eer met lichte Vaertuygen/ door het behulp der Indianen, die als Lootſen/ het bequaemſte Getij/ en diepſte Killen ſcheenen bekent te zijn/ dit Kif te paſſeeren; gelijck als oock by de onſe noch meenighmael geſchiet. De dooghte wort Adams-brugge genaemt; want de Cingaleſen gelooven/ dat Adam het Eylandt Ceilon bewandelt heeft. Adams-brugh.

Aen dit Eylandeken Rammanakoyel begint de beroemde Kuſt Choromandel: ſich ſtreckende met een groote vlackte na het Noorden; op welckers luſtige Lantſtreeck deſe plaetſen worden gevonden: Korte beſchrijving der Steden en Handelplaetſen op de Kuſt Choromandel.

Tondy, het zuydelijckſte/ kan van Ceilon in vier of vijf uren worden bezeylt: is een Plaetsje van weynigh belang; doch levert rijckelijck Vee/ aen onſe Nederlanders op Ceilon. Niet verre benoorden Tondy, wort de oude ſtompe ſteene Pagode van Kailyemeer geſien; die ſomtijts oock de Canarijnſe Pagode wort genaemt; wy ſagen hem/ door ſijn hooghte/ als op Choromandel aen-landen/ wy ver in zee. De gronden zijn alhier langs de kuſt na het zuyden/ uytermaten ondiep; en kan het vaer-water aldaer/ niet anders dan van lichte vlot-gaende Vaertuygen worden bezeylt. Tondy.

Negapatnam (het welck in't Malabaerſch Slange-ſtadt beteeckent/ om de veelheyt van Slangen/ die by de Portugeſen Cobres Capelles genoemt/ en van outs/ dewijl de Indianen die niet en dooden/ hier vele gevonden wierden) leyt ſes of ſeven Mijlen van Tondy, en oock op den Oever der Zee. Des ſelfs beſchrijvinghkan in het Sevende Hooft-ſtuck worden geſien. Negapatnam.

Carcal, twee groote Mijlen noordelijcker/ was tamelijck neering-rijck/ eer de onſe Negapatnam beſaten; daer heen den Handel tzedert is verplaetſt geworden. In onſe tyt was de Nederlandſche Logie/ als oock het Vleck/ van weynigh belang. De Logie wiert door Inboorlingen (daer toe gehuert) voor plondering/ brant/ enz. bewaert. Carcal.

Tranckebare, derdehalf Mijl benoorden Carcal gelegen/ vertoont ſich heerlijck tzeewaerts in/ door het Deenſe Caſteel; 't welck pronckende met ſpier- Tranckebare.

spier-witte steene Muuren / en vier Bolwercken / op den Oever der Zee / vermaeckelijck stont gebouwt. De Deenen hebben hier al van outs haer beste Handel-plaets gehadt / en dese Fortresse beseeten; want op andere Kusten van India worden haer Schepen heel selden gesien. Toen wy met ons Schip / de Roo Leeuw, dit Tranckebaer passeerden / vonden wy twee van haer Schepen alhier ten ancker leggen. Sy quamen ons oock aen boort besoecken / daer men haer de blijcken van onse genegentheyt betoonden. De Deense Vastigheyt wort meer door Inboorlingen / als Deenen, bevolckt; doch in tijt van noot soo wort haer wel volck van de Ed: Maetschappije bygeset. Haer Handel in Indiën, als oock selfs op dese plaets / wort van weynigh belang bevonden; en daer-en-boven noch eeniger maten bekommert / door het vyandelijck bedrijf der Mooren, met de welcke dat sy van over lang / om een oude wroeck / in onlust hebben geleeft. Het Stedeken Tranckebaer, is van Toepassen, Jentyven, en Mooren (die aen de Deenen Tol en Schattinge moeten betalen) bewoont.

Deenen hebben een braef Casteel op Tranckebare.

Hare gelegentheyt in India.

Laurypatnam.

Laurypatnam, twee Mijl van Tranckebare, is een kleyn Plaetsjen / daer d'overblijfselen van seer oude Pagoden worden gesien.

Trinilivaes.

Trinilivaes is mede van weynigh belang. De onse hebben alhier wel eer een Logie opgerecht; doch naderhant is den Handel van daer nae Paliacatte, en andere quartieren van de Kust Choromandel, verplaetst.

Kolderon.

Kolderon, ruym twee Mijlen benoorden Trinilivaes, heeft een ondiepte / ontrent een groot half Mijl noord-oostwaert / streckende buyten de Wal; waer achter een groote Rivier / sijn soet en aengenaem vocht / ter zee-kant loost.

Porte Nova.

Porta Nova, dat oock van weynigh belang is / en de vier Pagoden voorby geraeckt zijnde / komt men op

Tegepatnam.

Tegepatnam, daer het Jentijsse Casteel Tierepopliere, als oock een deftige Logie der onse ter zee-kant pronckt / leyt niet verre benoorden Porta Nova. Alhier valt redelijcken Handel met de Jentyven en Mooren, die het stedeken Tegepatnam bewoonen; gelijck wy te vooren / raeckende de beschrijvinge deser plaets / in 't Sevende Hooft-stuck hebben geseyt.

Poele Cere. Coelemeer. Alembury. 't Lange Bos.

Vorder heen noordwaerts / Poele Cere, Coelemoer, Alembury, en 't Lange Bosch, zijnde gepasseert / soo komt men op

Sadrispatnam, daer van oock in het Sevende Hooft-stuck hebben gesproocken.

Sadrispatnam Sant Thomé.

Sant Thomé, of Maliapoer van outs genoemt / daer den Apostel Thomas (soo men gelooft) gemarteliseert is / leyt ontrent acht Mijlen van Sadrispatnam, nae 't noorden / en niet wel soo verre bezuyden Paliacatte: is door den yver / en de wel eer gezegende Commercie der Portugesen, tot een bequame Stadt en Handel-plaets aengewassen; doch nu over eenige Jaren / uyt desselfs macht / in handen van de Mooren gevallen. Sant Thomé was van outs heel neering-rijck / verschaffende veelderhande Choromandelse geschilderde Kleeden / Doecken / Stoffen / en witte Catoene Lijwaten; die (gelijck als noch hedensdaegs geschiet) overvloedelijck nae de Oostersche quartieren van India, als de Moluckes, Amboina, Banda, Solor, Tymor, enz. wierden verzonden. Fraye Werck-basen / van Schilders en Wevers / tot de bereydinge van de Choromandelse Kleeden / worden noch / overmits de bequaemheyt van het Water / op Sant Thomé gevonden.

Madres-

Madrespatnam, oock Chinnepatnam, of by de Engelse (na de naem van haer Vastigheyt die sy aldaer besitten) Sint Georgie genaemt; leyt tusschen Sant Thomé en Paliacatte. De Engelse varen vry sterck op dese plaets; en proncken haer Schepen niet weynigh met Wimpels en Vlaggen / als hier ter Rede komen / of oock op ancker leggen; om d'onse / die mede sterck de Kust van Choromandel bevaren (naer 't schijnt) de loef af te steecken. Evenwel hebben de moedige Britten, tot noch toe (mijns wetens) niet een eenige Stadt in Oost-Indiën, die sy in eygendom besitten; alleenelijck pronckt dit Sant Georgia op Choromandel, en Bombayen op 't vaste Lant benoorden Goa, op eygen gront met Britse Vlaggen. Voorts weet ick niet datter meer Engelse Fortificatien in Oost-Indiën zijn / maer wel seer deftige Logien / in de Landen van Persien, Guseratte, Groot India, Choromandel, Bengale, Bantam, en andere plaetsen; doch op dese (alhier genoemt) valt haren grootsten Handel.

Madrispatnam. Der Engelse Vastigheyt, S. Georgie genaemt.

Paliacatte, het Hooft-comptoir der Nederlanders op de Kust Choromandel, pronckt met het braef Slot Geldria; leyt op 13 en een halve graedt benoorden de Linie Equinoctiael / op een vlackte die sandigh / heel bar en onvruchtbaer is / door de bracke grondt: de zee-varende op de Reede komende / ancheren met haer Schepen ontrent een kleyn half myl van Landt / op acht of negen vadem kleyachtige zandt-gront; en dienen de ongelijcke gronden en riffen heel wel bekent te zijn / om het Schip / daer het behoort / behouden aen te brengen. Het Fort Geldria, door de Nederlanders gebout / is redelijck sterck / en suffisant genoegh om een stoute furie van de Mooren af te keeren; leyt ontrent een Canon-schoot van de Zee: de vier seer net gemaeckte Bolwercken / alle van loutere steenen / gelijck als oock de Muuren uyt de grondt op-gehaelt / proncken met braef Canon; de gracht daer omher is redelijck wijdt / maer veeltijdts droogh; de sandige wel-grondt heeft de Sterckte nu en dan wel in quade saysoenen / door de snelle af-loopende water-stroomen / heel wanckelbaer gemaeckt. In dit Casteel heeft den Gouverneur sijn wooning / die hem met den geheelen Nederlandtsen Handel / op de Cust Choromandel bemoeyt. In onsen tijdt heeft den braven Heer Laurens Pit, en na hem den kloeckmoedigen Heer Cornelis Speelman (die zedert Makasser oock heeft gedwongen) dit loffelijck ampt aldaer bekleet en waer genomen.

Paliacatte, sijne gelegentheyt.

Wijders worden Coop-luyden / Boeck-houwers / Assistenten / en een goet Garnisoen in 't Fort Geldria geplaetst. In de regen-maenden worden wel menighmael een goet gedeelte van de lage achter-landen met water bedeckt / en dan schijnt Paliacatte een Eylandt te zijn; doch dese geweldige plassen haest t'zeewaert spoelende / maken ruym baen / en de kleyne Rivieren / al schoon met op-gewoorpen zanden gestopt / eerlang tot diepe killen / en ruyme water-stroomen / daer de vlot-gaende Schepen der Mooren en Jentyven, als dan in-kortende / voor het gewelt der Zee / sich selfs / tot dat de goede Mousson genaeckt / bequamelijck konnen verschuylen.

De Stadt leydt open / en is met laege wooningen redelijck dicht betimmert / en van Mooren en Jentyven bewoont / zijnde bezuyden het Fort Geldria. Oock staen noch andere Dorpen daer om-her / onder subjectie van de Nederlanders. Omtrent seven of acht mijlen landewaerts in / vertoont

hem een hoogh Gebergt / waer door de laege Landen / als 't overvloedigh regent / te lichter over-stroomen.

Armagon, Karere, Petapoely, enz.

Tusschen Paliacatte en Masulipatnam, zijn langs de Zee-kust weynigh Plaetsen van groot belang: Armagon, Karere, en Petapoely, zijn (meen ick) wel de voornaemste. Dese / als oock de andere Stedekens en Vlecken te landewaert in gelegen / leveren hare Choromandelse Waren en Coopmanschappen meest aen Paliacatte en Masulipatnam. Van Paliacatte tot aen Goedegam, streckt hem de Kust ruym dertigh Mijlen meest noorderlijck heen; en voort tot aen het Rif van Masulipatnam, noord-oost ten oosten / en oost noord-oost / oock hier en daer oostelijcker; want schiet op sommige plaetsen wat uyt en in. Te landewaerts leyt oock hoogh Gebergt.

Masulipatnam, desselfs beschrijving.

Masulipatnam, op 16. en een halve graedt benoorden de Middel-lijn zijnde gelegen / is een beroemde Koop-stadt: staende (gelijck als oock Petapoely, en andere plaetsen / die hier ontrent gelegen zijn) onder den Coninck van Golkonda, en het gebiedt der Mooren. De Engelsen, Nederlanders, en Deenen, hebben hier al van outs hun Logien gehadt. De Stadt / aen een Inham / en op den Oever der Zee gelegen / wort oock te Lande door een Riviere bespoelt / die (voornamentlijck in het drooge saysoen) seer ondiep wort bespeurt; soo dat de Tonijs, en andere lichte Vaertuygen / het hooghste water dienen waer te nemen. Dese Rivier streckt hem een goet stuck weegs te landewaerts in / nae 't Rijck Bisnager. Veel Crocodillen onthouden haer in de selve; als oock overvloet van Visch. De Schepen zijn genootsaeckt / om d'ondiepe klay-gront / op drie of vier vademen / vry verre / en wel ontrent een half Mijl van de Wal / te leggen. De Stadt leyt aen een vermaeckelijcke Oort / op een lustige vlacke Lantsdouwe; naer 't Westen wort een lage Lantstreeck gesien; Noord-oostwaerts heeft men het Surydorp, en menighte van Sury-boomen. De Stadt is redelijck groot / en dicht betimmert: floreerende door den rijcken Handel / die aldaer / met soo veelderhande Natien / dagelijcks wordt gedreven. d'Inwoonderen zijn meest Mooren; men vint 'er oock rijcke Persianen, en geen kleyn getal Jentyven; doch dese worden hier minst geacht. Oock komen hier niet alleen de Christenen, maer oock de Mooren, met groote Schepen aen te landen; als oock veel vreemde Negotianten uyt de Landen Arrakan, Pegu, Bengale, Malacke, Suratte en Persien, on handel en winst te doen. Den Moorsen Gouverneur (moetende 's jaerlijcks aen den Coninck van Golkonda veel duysent Pagoden, of Moorse Ducaten / opbrengen) houdt een groote staet; gelijck als oock doen de andere groote Mooren, en rijcke Persianen, die te wonderlijck op haer ydele glory en reputatie staen; gelijck wy naderhant / uyt haer Actien en Costuymen / breeder sullen toonen.

Goudewary. Pannare.

Van Masulipatnam tot Goudewary, streckt hem de Kust ruym 20. mijlen meest oostwaerts heen; van daer de selve / tot aen Pannare, ontrent 8. mijlen weer noordelijck loopt. De voornaemste Plaetsen / in dit besteck / zijn Narsapoer, Goudewary, en Narsapelle; doch alle van weynigh belang. Op dese Lantstreeck worden aen sommige Oorden kleyne Bosschagien / en Jentyfse Pagoden, gesien.

Visiagapatnam.

Van Pannare tot Visiagapatnam, streckt hem de Kust weer noord-oostwaerts / en in het begin meer oostwaerts heen. Het laetst-genoemde heeft

een

een redelijck diepe Rivier; en op een hooge Heuvel / een Moorſſe Moſſchea. Het Landt is hooger als naer het Zuyden.

Bemilipatnam, vier kleyne Mijlen van Viſiagapatnam, en op 18. Graden benoorden de Middel-lijn gelegen / is redelijck neering-rijck; te meer / de-wijl oock de Nederlanders al lang daer een Logie hebben gehadt; het welck de Mooren, en voorder Inwoonders / op deſe plaets geen kleyne profijten en winſt komt aen te brengen. Bemilipatnam,

Wy ſouden langs de Kuſt van Oryxa, dus voorder heen konnen vervolgen / ſoo niet voor en hadden in 't Derde Boeck, als wy de ſelve naer Bengale ſullen paſſeeren / die wederom aen te roeren; om dan / ſoo veel wy (deſe plaiſante Lantſtreeck raeckende) hebben aengemerckt / het ſelve hoorelijck te vertoonen.

Van Petapoely tot Bemilipatnam, en voorts noch eenige Mijlen naer het Noorden / ſtaet meeſt deſe geheele Lantſtreeck onder den Coninck van Golkonda: die te landewaerts in ſijn Coninckrijcke Zetel en Woon-plaets heeft. Zuydwaerts / tuſſchen de Kuſten van Choromandel en Malabar, ſtreckt hem het Rijck Carnatica, van 't Noorden nae 't Zuyden / heel ver in lengte uyt; 't welck de ſommige / van het eene tot aen het ander eynde / tot op twee hondert Mijlen komen te begrooten; doch twijffel ick / of het ſulcken lengte haelt. Dit Rijck is nu al een goet getal van Jaren door Nayken, eerſt Capiteynen / doch naderhandt Opper-voorſten / Coninckrijck beſtiert. de Zetel en Woonplaets des Konings van Golkonda. Het Rijck Carnatica. Nayken, haer Koninklijcke regeering.

Men verhaelt / dat wel eer den Coning van Bisnager, of Narſinga, beſittende een groot en machtigh Landt / in den Oorlogh tegen ſijne geburen quam te ſuchtelen; daer op deſſelfs Nayken, (welckers Namen ſoo veel als Capiteynen beteeckenende) door hun ſtaet-ſucht / van Amptenaren tot Opper-voorſten / yder over de Lantſtreeck die ſy quamen te gouverneeren / zijn opgeſteygert.

De tegenwoordige Nayken, zijn die van Tanjouwer, Chengier, en Madure: voerende alle een Coninckrijcke ſtaet en heerlijckheyt. Ick weet niet anders / of de ſelve zijn Afgodiſche Jentyven; onder welckers heerſchappije dat noch tegenwoordigh / langs de Kuſt der Parruas, en die van Choromandel, de Plaetſen / die niet onder d'Europiſche Chriſtenen ſtaen / behooren.

Echter is over eenige Jaren / door een machtig Heyr-leger des Conings van Viſiapour, geen kleyn gedeelte van de geheele Lantſtreeck afgeloopen / en jammerlijck verwoeſt; daer op een ſchrickelijcke hongers-noot quam te volgen: want de verwilderde / en ongezaeyde Rijs-velden / geen Vruchten verſchaffende / was het ellendigh om ſien / hoe deſe rampſalige uytgehongerde Indianen, meer nae doode Geraemten als Menſchen geleecken; zijnde ſwart van honger / en uytter natuer. Een tal-rijcke menighte ſagh men alom / door gebreck van voetſel / ter neder ſtorten. De Lyeken bedeckten op eenige plaetſen de aerde: want Kinder-peckzens / de Koode-loop / en Hoorſten / (die de Indianen, by tijden van tegenſpoet / ongemeen onderhevig zijn) d'overhant nemende / wierden by duyſende uyt de Werelt / en dit ellendigh leven / wegh gerucht. Voorts was het erbarmelijck t'aenſchouwen / hoe ſelfs de kloeckſte / ſich om een handtje vol Rijs tot Slaven quamen te verhoopen; haer niet ontſiende / om onder het joock van ſlaefſche dienſtbaer- Verwoeſtinge door den Viſiapourder, op Choromandel geſchiet.

heyt / met Vrouwen en Kinderen / door een vreemt Volck na andere Landen vervoert te werden; veel duysenden wierden van Negapatnam en andere plaetsen / door onse Nederlanders, naer Jaffanapatnam, Colombo, en Puntogale, als ook insonderheyt na Batavia gescheept en over gevoert; die sich selfs gelucklgh achten / datse van het scherpe zwaert des oorloghs en des hongers verlost / nu by de onse de volheyt van spijs en onderhoudt hadden bekoomen.

Choromandelders, haer dracht, De Ingeboorenen van de Kust Choromandel zijn 't grootste getal Jentyven en Mooren; naer 't zuyden moeten de laetste onder de eerste / en nae't noorden de eerste onder de laetste staen. Ook worden op Paliacatte, Trancke bare, Negapatnam, en andere plaetsen / redelijch veel Sant Thomas en andere Christenen gevonden. De naturelijcke Choromandelders zijn meest altemael zwart van huyt en wesen / en van stature d'Europianen gelijck; niet eenderley is de kleeding der Mooren en Jentyven: want de Mooren dragen Tulbanden of Toocken op 't hooft / van een gemengelde stoffe / met goude of andere striepen door-weven; voorts een fijn onder-lijfje aen 't opper-lijf / en over het selve een Catoene Cabay of Kock / die haer tot over de knyen hangt / met seer enge mouwen / en lange / tot op de voeten neder-hangende: nauwe gefronste Broecken / met wijde schoenen / de hielen achter neer getreden / na de Moorse manier; als ook een zijde Gordel / van een gemengelde stoffe (die gemeenelijch groen en geel vertoont) om 't lijf. De Jentyven dragen meest alle maer een witte katoene doeck / met drie of vier keeren om 't hooft gewonden; veele gaen met het boven-lijf naeckt / en slingeren maer een doeck om de middel en 't onder-lijf / die haer tot op de knyen / of die wat statiger zijn / tot over de enckelen hangt. De Visschers en Boeren dragen maer een kleyn stetjen voor de schaemt / en gaen voorder t'eenemael naeckt; de andere proncken haer door-geboorde ooren met gulde Ringen / of die van Gout / Yvoor of andere materialen zijn gemaeckt. De Vrouwen en Dochters gaen 't meerendeel met haer borsne boesem bloot / en / volgens d'Indiaense wijs / met een fijn zijde gebloemt / of Catoene Lywaet kleetje / ontrent de navel om 't onder-lijf rontom gewonden / dat haer tot op de knyen / of over de enckelen hangt; d'aensienelijckste dragen ook wel / als andere Indiaense Vrouwen en Dochters / een enckelt floersjen over de schonders / boesem en armen; gaende alle bloots hoofts en bloots voets / doch hebben de sommige kleyne pantoffeltjens aen; het hooft-hayr dat sy / als andere Vrouwen van India, met Olie bestrijcken / en soo doen glimmen / hanght haer in krullen over den hals en het achterhooft op-gebonden: de Moorinnen, en voornamentlijch d'aensienelijckste jonge Dochters / proncken niet alleen met arm-ringen en hals-vercierselen / maer ook met kleyne Goude Ringen en Pareltjens / door neus en ooren.

Afgodische Godts-dienst; De Choromandelse Jentyven zijn afgodische Heydenen, worden op sommige plaetsen heel superstitiens bespeurt; doodende niets ter werelt / dat leven ontfangen heeft / en voor al geen Koeyen en Slangen: dewijl sy van dese Schepselen wonderlijch hoogh gevoelende zijn: haer Huysen zijn onhoostelijch / laegh en niet groot / van half gedooghde klay gebout; de vloeren en wanden van de seedighste / proncken niet wepnigh met Coe-dreck / die / over de klay gestreecken / hun Wooning (volgens haer gevoelen) uyttermaten heyligh maeckt.

Alom-

Alom heen worden haer Afgodts Tempelen / en verbloeckte Pagoden gesien / en daer in hare verschrickelijcke Beelden en wan-gedrochten: waer van wy (dewijle sy die van haer Seeten in Bengale gelijck zijn) naderhandt spreecken sullen. Op sommige plaetsen van Choromandel, daer de Jentyven Heeren des Landts / en Hoofden van de Politycke Regeering zijn / springen noch wel (dan nu soo veel niet als voor heen) de Vroutjens / of immers den genen die de naesten eygendom pretendeeren / by haren dooden Man in het vuur / en laten haer levendigh verbranden: doch hebben de Mooren, aldaer sy meester zijn / dit schrickelijck doen / naest eenige Jaren / gestuyt / en scherpelijck verboden; evenwel quam het noch altemet wel te gebeuren / dat men de Moorse Gouverneurs met gelt om-kopende / de Weduwe by het lijck van haren dooden Man / in 't vuur liet springen / die stracks / onder een groot geraes van Sangers / pijpen / trommelen en schalmayen / door snelle vlam / met Oly en lichte stoffe gevoedt / tot assche quamen te verbranden; waer van dan elck / in doosen en kruycken / een weynigh met sich droegh / om dit als iet Goddelijcks / en tot een gedachtenis van den Overledenen / te eeren en wech te stuyten. De Vrouwen op dusdanigen wijs gestorven zijnde / riep men dat waren heyligh / en hemelwaerts ten zegen-prael gevoert: de andere daer-en-tegen / die weygerigh waren om op dese wijs de reyse na d'andere Werelt aen te vangen / wierden verachtelijck by de kop gevat / het hayr af-gesneden / vuyl uyt-gescholden / en soo van vrienden en magen schandelijck verstooten; genootsaeckt zijnde met hoerdom / of andere vuyle stucken te geneeren.

Pagoden, Beelden, Costuymen ontrent het verbranden der Vrouwen, met haren dooden Man,

De Kust Choromandel teelt niet alleen Koeyen / Ossen / Geyten / en Bocken / maer oock (en dat wel insonderheyt) menighte van Schapen aen / die hayrigh van huyt / vry mager / en snotterigh worden bevonden; voorts geven de laege Landeryen / voornamentlijck na de quartieren van Sadrispatnam, en andere plaetsen / groote abondantie van Rijs / doch niet soo wit als die van Bengale of Arrakan; levert oock Zout / Eet-waren / doch weynigh vruchten en fruyten / als die van het hooge Landt na de zee-kant worden gevoert: maer 't geene de Choromandelse Kust beroemt maeckt door de geheele Werelt / is / dat aldaer de witste / fijnste / en cierelijckste Catoene Lywaten / van gantsch Indien, worden gemaeckt; de sommige zijn met gout- en silver-draet door-togen / heel snee-wit / en fijn als ragh; de gebloemde Catoene Lywaten en Stoffen zijn cierelijck / aengenaem / en schoon in 't oogh / van veelderhande coleuren / met fray lof-werck gemaeckt; de Syde Stoffen worden oock uyttermaten schoon bevonden; de gemeenste Catoene Lywaten / die wel het meest (en dat seer rijckelijck) door de Wereldt worden verstuurt / zijn doorgaens 50. ellen lang / en ongemeen breet; Scheeps-ladingen worden van dese / als oock van andere Choromandelse Stoffen en Lywaten / naer andere Landen gescheept / en elders heen versonden / tot geen kleyne verwondering der gener / die niet en weten dat op sommige plaetsen wel vier of vijf duysent Wevers woonen. Ick ben somwijl in haer kleyne donckere wooningen geweest / die veel eer hutten en kotten voor de zwijnen / dan naer huysen van dese konstenaers geleecken: haer getouw was heel kleyn / en van Bamboesen en Riet / soo licht als konstig / gemaeckt; ick sagh deselve meest in lage vertreckjens / die drie of vier voet beneden de aerde als kelders waren uyt-gegraven / geplaetst / daer de zwarte

Vee, Vruchten, en schoone Catoene Lywaten op Choromandel. Sijde gebloemde, en andere Stoffen. Wevers, hare woonplaetsen en gelegentheyt.

Choromandelſe Wevers / dagh en adem door kleyne gaten ontfangende / in dit ſchemer-licht betoonden wat konſtenaers dat ſy waren. Doch niet alleen de Vrouwen / maer ooch de Mans-perſoonen / wiſten in deſe Landen het Weef-getouw te gebruyckelen / en ſich (doch op een ſobere wijs) daer mede te geneeren.

Handel, Waren, en koopmanſchappen op Choromandel.

Op de kuſt Choromandel zijn niet alleen d'Europiſche Waren / maer ooch de Noote-muſſchaten / Foelp / Nagelen / Peper / Tandelhout / Musghus / Camphora, Benyoin, Tin / Spiouter / en diergelijcke / ſeer begeert; als ooch het gout / dat overal goede waer is; het welck d'Inwoonderen ſeer wel / en op ſijn Caraten / weten te toetſen. De Schepen der Chriſtenen, Mooren, Jentyven, en andere Natien / varen van de kuſt Choromandel op Bengale, Arrakan, Pegu, Tanaſſery, en Malacke; doch d'onſe voornamentlijck: die van alom heen / ſelfs uyt China en Japan, op deſe Landſtreeck aen-komende / geen kleyn gedeelte van haer ſcheeps-ladinge loſſen; en voeren de Choromandelſe Waren wederom nae Batavia, en van daer nae Syam, Cambodia, Tonquin, en voorder heen om de Noort; als ooch nae d'Eylanden van de Moluckes, Amboina, Banda, Zolor, Tymor, Botton, Celebes, Borneo, Sumatra, en ſoo voort. Soo dat de Negotianten op Choromandel, door den geduyrigen Handel van de Ed: Maetſchappije / floreeren.

Beſchrijving der Winter en Somer-ſayſoenen,

Wonderlijck weet de wijſe en almachtige God / de Elementen en temperamenten / in de verſcheydenheyt der tijden en zayſoenen / niet alleen hier / maer door gantſch Indien, te beſtieren. De Landen en kuſten / niet verre van een gelegen / en aen malkanderen vaſt / zijn ſelf ſeer verſcheyden van lucht en temperamenten; en malkander op een wonderlijcke wijs contrarierende / in haer getemperde drooge / en ongetemperde Regen-mouſſons; of Somer en Winter-tyden. Eenige blijcken / dies aengaende / ſullen wy tot een beſluyt van dit Hooft-ſtuck / en der beſchrijvinge deſer Landen / hoortelijck vertoonen.

en deſſelfs wonderbare verſcheydenheyt, op de Kuſten van Malabar, Choromandel, Ceilon, en andere plaetſen van India.

De Regen of Winter-tijt / begint gemeenelijck / langs de kuſt van India, of die van Malabar, in de Maent van April, of uytterlijck May; en eyndigt in September, of ten langſten in het begin van October. En beſtaet dit ſtorm-zayſoen (gelijck te vooren hebben geſeyt) in hevige buyen / zware ſtormen / donder-vlagen / en ſlagh-regens; als ooch die / van wegens hare langduyrigheyt / veel waters komen by te brengen. Deſe Regen-mouſſon begint gemeenelijck voeger ontrent de Caep Comorijn, als nae 't Noorden; ſoo dat de Landen van Coulang en Cochin, eerder als Goa, en wederom die Stadt eerder als Zuratte, en ſoo voort / van dit winterigh zayſoen beſprongen worden; 't welck dus ſchijnt van 't Suyden na 't Noorden voort te kruyppen. De Winter-maenden gemaechende / ſoo voorſien haer de Portugeſen gemeenelijck van het gene ter keuchen en tafel dient. De Schepen worden geloſt / en tot een veylige ſchuyl-plaets ingeſtort / ontmaeckelt / en voor den aenſtaenden regen met Matten bedeckt: de andere / tot een Reyſe gedeſtineert / vertreecken (eer dat van ſtorm en onweer worden beſprongen) van Malabar nae Choromandel, Batavia, Bantam, en andere Landen; daer tegen dien tijt den Somer wort verwacht. En de Schepen / uyt andere Oorden alhier aenkomende / dienen voegh t'huys te zijn: want die te laet komen / lichtelijck ſchip-breuck lijden; ſoo dat wel hun Daertoe

aen

een duysent spaenderen woort geslagen. Want de tijt van het quade zaysoen gekomen zijnde / ontstaen zuyd-westelijcke Winden / die de swaere donckere Wolcken uytter Zee naer 't hoogh Geberghte dringen / het welck sich tusschen de Kusten van Malabar en Choromandel, in een groote lengte van het Zuyden nae 't Noorden strecht; daer / door desselfs hooge toppen en krumnen / als oock door de tegen-winden zijnde gestuyt / soo worden eerlang haer by een vergaderde Water-flesschen / gelijck uyt Hemel-sluysen geopent; doende geweldige stoort-regens op 't aertrijck neder-vallen / dicus stroomen langs de Rivieren het afgespoelde zant / slick / modder en klay / ter zee-kant drijft; daer het den omgeroerden Oceaen / door sijn geduyrigh storten / bonsen en baeren / benevens het alreets vergaderde / wederom uyt sijn holle boesem loosende / tegens den Oever op-werpt: stoppende dus / als met een Dijck / de monden van de meeste Rivieren en Havens der Kusten van India; soo dat tegen dien tijt de selve seer gevaerlyck zijn om in te komen. Want onstuymige Winden wayen in dit zaysoen / waer door den geweldigen Oceaen verschrickelijck op den Oever bonst: maeckende de stranden heel stepl en schoor. De Schepen worden genoodsaeckt de Kust te ruymen. De geduyrige vlagen van 't Hemel-water doen niet alleen de Rivieren / maer oock de lage Landerijen over-stroomen. Dicke donckere Wolcken stutten de brandende stralen der Son / die in't Zenith, dagelijcks dese Luyden boven het hooft passeert / en anders een onverdragelijcke hitte soude verschaffen. Doch beleeft men als dan seer duysture droevige dagen / en (voornamentlijck ontrent Nieuwe-maen) pick-swarte nachten. Den Oever en Zee-kust trilt en dreunt door het verbarelijck brullen des Sees; den Hemel schijnt wonderlijck door Tempesten en harde Winden / als oock door Donder en Blixem / ontstelt. Dies is het als dan hier te Lande melancholijck en droevigh. De Portugeesse Joffrouwen / als oock die van andere Natien / sitten geheele dagen in huys: knauwen Betel en Pinang; of sitten by een / en verleenen malhander een praetje. De Galderijen / Tuyn-huysen / en Lust-prieelen / verstrecken dan veelen oock tot hun aengenaem divertissement. Oock vallen de meeste Frupten / in veel quartieren van Indiën, in de Regen-mousson; de Boomen en Planten staen / gelijck als op andere tijden / insonderheyt nu / seer lustigh en schoon; de hoogh opvloeyende brackte Rivieren / geven heel soet en aengenaem water; Tancken en Dijvers loopen over; de hooge / verdroogde / doore / geschroeyde Landerijen / vertoonen weder hun lieffelijck groen: brengende wederom Blommen en Krupden voort. De Locht is aengenaem / en by daegh wyp koelder dan in het drooge zaysoen; doch Straten en Wegen / insonderheyt op klay-gront / zijn nauwelijcks / door het overvloedige Hemel-water / te-gebruycken. Sterche stroomen gaen langs de Kust / die somwijl noch eenige Weecken / tot in de goede Mousson, daer heenen continueren / alwaer in het storm-zaysoen nae toe geparst wierden: dringende dan oock noch met een wonderlijcke snelheyt tegens door-waepende Winden / en 't schocken der Waterbaren aen. De Regen-tijdt schept gemeenelijck met een verschrickelijcke storm / donder / blixem / enz. daer op goedt weder volgt.

Het drooge zaysoen begint op Malabar in September, of uytterlijck in October. Dan scheuren de dicht in malhander geslootene Wolcken weder van een; de Lucht begint weder helder en schoon te staen; de stralen der

Zonne-

Zonne verquicken het Aerdtrijck / Menschen / Dieren / en Planten; de Maen en Starren laten haer aengenaem schijnsel wederom sien; het Volck begint te leven / en komen / als uyt een tweede Zunt-vloet / en overloop der Wateren / wederom voor den dagh; de Kinderen van Nephtunis springen uyt hare Kluysen / ruckende kleyn en groot Vaertuygh / uyt eenige schuyl-plaetsen / in ruymer zop / en taeckelen die ten spoedighsten weder toe: want de monden der Havens en Rivieren / met opgeworpen Zanden en Bancken zijnde gestopt / geraecken door 't vloeyen der soete / en het af-spoelen der soute Wateren / wederom open. Veel Landen in India, in de Regen-tijt beploegt / en soo met Tarw en Rijs / als andere Granen zijnde bezaeyt / verschaffen in 't drooge zaysoen een vollen Oegst van rijpe Vruchten. In dese vermaeckelijcke Zomer-tijt waeyen de Winden / niet alleen op de Cust van Indiën, maer oock elders / by daegh uytter Zee / en des nachts uyt het Lant; ontrent tien uren des morgens neemt de Landt-wint af / en het wort doot stil / soo dat men al veeltijdts qualijck een blaesjen op 't water siet; en dan zijn de brandende stralen der Son onverdraegelijck heet; doch 't luchje daer op uyt Zee voort-komende / wackert eerlangh: blasende doorgaens des middaghs al helder door; soo dat die / van wegen sijn koelten en aengenaemheyt in sulcken hitte / Menschen en Dieren verquickt: duurende tot Sons ondergang / als wanneer stillende / het koeltje landelijck loopt; van waer het des nachts / uyt den noord-oosten / soo fris door-blaest / dat niemandt van hitten als dan behoeft te klagen: want insonderheyt in de Maenden January, February, en Maert, zijn de dagen / in 't Landt van Malabar, uyttermaten heet / en de nachten ongemeen kout; gelijck als ick selfs / onder den blaeuwen Hemel mijn schuyl- en slaep-plaets soeckende / tot verscheyde mael heb bevonden; en valt dan oock alle nachten een geweldige douw. Dese landt-winden / al schoon tot 's morgens toe dus fris door-koelen / worden echter heel selden ver in Zee bespeurt: want 10. a 12. mijlen buyten de Kust / en dickwils nader / ja selfs tot in het gesicht van de wal / somwijlen gantsch geen of weynigh lant-wint en wort vernomen; gelijck insonderheyt langs de Kusten van Ceylon, Groot Java, Sumatra, en Celebes d'ervarentheyt leert. Hier weten oock onse schrandere Water-helden wel op te passen / wanneer sich door contrarie winden op reys verhindert sien / loopende tot dien eynde als dan des avonts soo dicht onder de wal / als 't moye weer toe-laet / om onder 't faveur van dese landt-winden hun avancement te soecken: Vorder dese goede Moussons belangende / siet men dan qualijck een wolckjen aen den Hemel. De Zuydt- en Noort-star worden beyde / doch niet verre boven den Horisont / op de Kusten van Malabar en Choromandel gesien; de Son passeert de Inwoonderen tweemael in 't Jaer / eens wanneer hy van de Middel-lijn na den Tropicus Cancry gaet / het welck in 't laetst van April en in May geschiet; en dan als deselve wederom uyt het noorden na 't zuyden keert / dat in het laetste van Julius en Augustus is. De hitte son in dese / als oock in alle d'andere Landen / die onder den Zona Torrida, of de gesengde lucht-streeck (gelijck het de Oude noemden) gelegen zijn / onverdragelijck wesen / soo niet door de opperste Wijsheyt / en hooghste Goetheyt Godts / de dicke water-wolcken in het regen-saysoen / en zee- en landt-winden in drooghten en klaerheyt des tijts / Sons stralen en lucht verkoelende / Mensch en Vee verquickten.

Wel

Wel eer geloofde men in Europa niet / dat de Landen naer 't zuyden onder den Zona Torrida, of gesengde lucht-streeck / zijnde gelegen; door Sons hitte konde werden bewoont; dan tzedert is door de Zee-vaert na d'onbekende Wereldt / het tegendeel bevonden; als oock hoe wonderlijck / door d'almogentheyt des Alderhooghsten / dese regen-Moussons, wanneer de Son d'Inwoonderen boven het hooft brant / en oock de zee- en lant-winden / tot verkoelinge zijn geschapen.

In de regen-tijdt regent het juyst oock niet altijdt en sonder op-houden: want daer komt wel eens een lieffelijck luchtjen / en klare sonne-schijn tusschen beyden / doch alles maer voor een korten tijdt; en soo is 't oock met de drooge Mousson gelegen / die wel een hevige storm / in 't midden van des selfs getempert zaysoen / verschaft; gelijck ons voor Coulang quam te geschieden: doch sulcks gebeurende / houdt men het als iet ongemeens / even als by ons het aengenaem weder in December of January, en hagel-buyen des Somers werden geëstimeert.

Voornamentlijck worden de groote wonderen Godts / in de bepalingen deser Winter- en Somer-tijden / gesien: want als het storm-saysoen van Zuratten af / na het zuyden langs de geheele Malabaerse Cust / tot aen de Caep Comorijn domineert / soo is het beoosten dese gemelde Caep / en langs de geheele Cust Choromandel, een seer bestendige Somer; al schoon die / gelijck de Lant-streeck Malabar, op een hooghte begint / en sich desgelijcks van het zuyden nae 't noorden streckt / en eyndight; en tusschen beyden maer een lengte van 60. of 65. Mylen begrypt / en naer het zuyden niet boven de 30. op-halen kan. De Portugesen en Indianen hebben oock al van outs van Cochin, en andere Malabaersche Steden en Handel-plaetsen / de Lant-reyse nae Sant Thomé gedaen; en wederom die van Choromandel, over Lant naer Malabar: dat gevoegelijck / en in weynig dagen kan geschieden; doch moeten de Reysigers over het hoogh Geberght van Bellaguatte passeeren / welckers Heuvels en groene kimmen / van 't noorden nae 't zuyden (gelijck wy meermaels hebben geseyt) een scheydinge tusschen die laege Landen / van wederzijts Kusten komen te maecken: diens toppen de Reysigers over-geklantert zijnde / soo komense schielijck van de Winter in de Somer / of uyt het getemperde in het ongetemperde storm-zaysoen; want aen de eene zijde van dit Geberght sal het een schrickelijck weer zijn / met Donder / Blixem / Stormen en Tempeesten: vertoonende een seer droevige donckeren Hemel / en swarte Wolcken / die met hevige vlagen / en sware stort-regens / het Aertrijck spoelen en over-loopen; dreunende Stranden en Oevers / van het gewelt der ontstelde Zee: en dit alles op de selfde tijdt / wanneer aen de andere zijde van dit Gebergt / het Somer-zaysoen een klaer / helder / en aengenaem weer verschaft / met een getemperde lucht / en stille zee: en dit wort aldus in veele quartieren van Indiën bevonden. Ontrent de Caep Rosalgate, die aen de mont van d'Arabische Zee gelegen is / leggen de Schepen aen de eene zijde in stilten / onder een klaren droogen Hemel / en heete sonne-schijn / als het aen d'andere zijde van de gemelde Caep / en vorder heen langs de Kust van het Geluckigh Arabiën, stormt en onweert / met slagh-regens / en diergelijcke. Op de Kust Choromandel begint de quade Mousson in 't laetste van October, juyst even op die tijt / als op de Kusten van Malabar, Oryxa, Bengale en Arrakan, de Somer begint; en konnen

geen Schepen als dan voor Paliacatte, en verder af naer het zuyden / veplige Reede of schuyl-plaets vinden; daer op de selve plaets / nae 't noorden / een stille getemperden Hemel / en Oceaen, wort aengetroffen. Op Tutocorijn, niet verre beoosten de Caep Comorijn gelegen / als ooch bezuyden gemelde Caep / sal het Somer zijn / met een heldere lucht / stilte / gelijcke zee / en brandende hitte / als het benoorden de Caep / nae Coulang, en die gewesten / geduryge stormen en tempeesten verschaft / met soodanige donckere wolcken en regen-buyen / als hebben gesept; gelijck in de Maenden May, Junius, Julius en Augustus, komt te geschieden. In de drooge tijdt domineeren op Negapatnam, en verder heen nae het Noorden / sulcke heete benaude Landt-winden / datse de Menschen by nae verstichen. Op Petapoely, en Masulipatnam, heeft men in Julius landelijcke Winden / die gevaerelijck heet en ongesont zijn; doch d'Opperste Wijsheyt heeft sulcks / door aengename Zee-winden / niet weynigh versoet / die Menschen en Dieren komen te verquicken. Ooch heeft men de wonderlijcke verscheydenheyt in de Moussons, op 't Eylant Ceilon: daer / als het ontrent de noordelijckste deelen / namentlijck in de Wannias, als ooch op Jaffanapatnam, en des selfs na by gelegene kleyne Eylandekens / Winter is / met donckere wolcken / storm / en swaere slagh-regens / enz. beginnende in October, soo heeft men in de zuyder-quartieren van het Eylant den Somer; en weder in tegendeel / als het in de quartieren van Jaffanapatnam, en daer ontrent / in het hartje van de Somer is / en de stralen der Son het Aertrijck branden / soo valt nae de quartieren van Columbe, Caleture, Punto gale, Bellingam, Matra, Dondery, en soo voort / de sterckste regen. Desgelijcks gaet het in vele gewesten van Indiën, selfs ooch in geen kleyn getal Eylanden / die om de Oost gelegen zijn. Op Ceram, een langwerpigh / Bergh en Boomrijck Eylandt / niet verre van 't Nagel-rijck Eylant Amboina, heeft men langs heen desselfs lengte / op de noord-zijde de Winter / oft storm en regen-zaysoen / als drie of vier Mylen van daer / langs heen den Zuyder-kust / den Somer / drooghten / en warme sonne-schijn wort bespeurt. Dese regen en drooge Moussons, veranderen nae de getijden van 't Jaer / en verwisselen sich dus tegen malkanderen op een ordentlijcke wijs: dienende tot geen kleyne verhoelinge voor het Volck / die de gebrande Lant-streech op den Aerdtbodem komen te bewoonen / en noodsaeckelijck door de geweldige Sonne-brant mosten verstichen / soo niet dien oppersten Schepper en onderhouder van 't machtigh Al / de Regen-Moussons, en daer benevens de seer verhoelende Lant en Zee-winden / hadde verordonneert / en op een bestendige wijse vast gestelt; waer door dit deel des Werelts niet alleen bewoonelijck / maer ooch aengenaem / vruchtbaer / en vol playsantie wort gemaeckt. Soo dat over sulcks de goedertierenheyt / wijsheyt / en almachtigheyt Godts / moet werden geroemt / gepresen / en groot gemaeckt: die dit groot Al uyt niet geschapen hebbende / noch soo gantsch Vaderlijck door sijn Goddelijcke voorsienigheyt ouderhoudt; ons stoffe gevende / om met den heyligen David, Psalm 104. uyt te roepen: Hoe groot zijn uwe wercken, ô Heere! ghy hebtse alle met wijsheyt gemaeckt. Die ooch de selve noch / door sijnen eenwigen raet en voorsichtigheyt / onderhout en regeert; gelijck die gene gantsch oogen-schijnlijck bevinden / die haer op groote Wateren komen te begeven / hoe wonderlijck en gantsch heerlijck de Wercken

Godes

Godes ſijn; hoe dat hy (Job 38.) de Zee met deuren heeft toe-geſlooten, doeſe uytbrack, en uyt de baer-moeder voortquam. Hoe dat hy (Pſal. 33.) de Wateren der Zee als op eenen hoop vergadert, en de Afgronden ſchat-kameren ſtelt. Hoe dat (Pſalm 19.) de Hemelen Godes eere vertellen, en de Uytſpanſelen ſijner handen werck dagelijcks komen te verkondigen. Hoe dat (Rom. 1.) ſijne onſienelijcke dingen worden van de ſcheppinge der Werelt aen, uyt de Schepſelen verſtaen en doorſien, beyde ſijner eeuwiger kracht ende goddelijckheyt: dragende alle dingen door het Woort ſijner kracht. Hebr. 1. Daer voor de hooghſte Majeſteyt Godts tot in der eeuwigheyt moet gelooft, gepreſen, en groot gemaeckt zijn; want uyt hem, en door hem, en tot hem, zijn alle dingen: Hem zy de heerlijckheyt, in der eeuwigheyt, Amen.

Het negentiende Hooft-ſtuck.

Den *Zamorijn* beſoeckt voor het laetſt den Veltheer, in de Oorloogs-vloot. Vertreck des Schrijvers, van de Kuſt van *India*, nae *Ceilon* en *Batavia*. Komſt op *Coulang*. Drie Overloopers gehangen. Vreede met de oude Vorſtin van *Coulang* gemaeckt. Vertreck van daer. Komſt in de Bay van *Punto gale*, op 't Eylant *Ceilon*. Den Heer *van Goens* wort heerlijck, door den Raet en Burgerije der Stadt, ontfangen en ingehaelt. Beſchrijvinge van het Eylandt *Ceilon*, *Caleture*, *Columbo*, *Negumbo*, *Manare*, en *Iafenapatnam*; en hoe die in onſe handen gevallen zijn; als oock de gelegentheyt van *Tringuenemale*, *Batacolo*, en *Punto gale*.

DUs hebben wy het merckwaerdigſte / der vaſte Landen van Indiën, beweſten de Ganges, kortelijck vertoont; dies keeren wy ons nu wederom tot de Reys-beſchrijving / en nae de Rede van Cranganor, daer waren van afgeweecken; alwaer nu / tot de wederom-repſe nae Batavia, klaer geraeckt zijnde / van de Vrienden en goede bekenden ons afſcheyt namen. En quam den meer-gemelten Zamorijn, onſen Velt-heer voor de laetſte mael aen boort te beſoecken; dien hy / op ſijn wijſe / voor alle betoonde vrientſchap / ſcheen te bedancken; en wenſchten onſen Velt-heer veel geluchs / en voorſpoet op de Reys. Daer op den Keyſer van Malabar, met ſijn ſwarten Adel / en wonderlijck gevolgh / onder een goet getal Eerſchooten / en het gelupt van Trommelen / Trompetten / Schalmayen en Flupten / wederom van ons boort / en uyt de Vloot / nae Landt vertroeh. Ook namen de Heeren Admiraels Adriaen Roothaes, en Ysbrant Godskens, benevens andere Hoofden van de Nederlantſche Landt- en Watermacht / haer afſcheyt van den Heer van Goens: ontfangende oorder en laſt / wat voorder hadden te doen; alſoo die / met de reſteerende Schepen onſer Vloot / noch eenige weecken hier ontrent waren geſchickt te blijven / tot verſterckinge van de Nederlandtſche Conqueſten / en om den Vyandt in Cochin te benouwen / ſoo veel doenlijck was. Wy vertroecken dan / met

Den Zamorijn beſoeckt voor het laetſt den Veltheer in de Oorloogs-vloot.

Vertreck des Schrijvers van India, na Ceilon en Batavia.

onsen Opper-Admirael den Heere van Goens, en alleen met het Schip de Musschaet-boom, tusschen den 10. en 11. Maert, des nachts/van Cranganors Reede; en setten de Coers/met stilte/langs de Wal/naer het zuyden: ontmoeten des anderen daegs het lang verwachte Ammonitie-schip deCabbeljouw, zynde met Oorloogs-tuyg geladen: advanceerende voort/door oordere van den Veltheer / nae de Reede van Cranganor; en wy de Coers vervolgende / geraeckten voor de Hollandtse Vastigheyt Nieuw Orangien, een wepnigh benoorden de Stadt Cochin, ten ancker: daer Nederlanders en Portugesen, noch dagelycks hevigh op den anderen schooten en canonneerden. Alhier den Heere van Goens, den braven Capiteyn Major Pierre du Pon, als Opper-hooft van de Sterckte / de noodige oirdres hebbende gegeven; soo ruchten onse gestwinde Peck-broecken het Ancker wederom uyt de gront / en het zeyl-tuygh nae de wint; en setten het voorby de Stadt Cochin, naer 't zuyden: passeerende / verder heen komende / het Eylandt en Koninckrijck Porca, daer wy van verre de Engelsche Logie sagen; en voorts het Coningryck Calicoulang; tot dat wel haest / namentlijck op den 25. Maert, ten tweede mael op de Reede voor de Stadt Coulang quamen te arriveeren.

Komst op Coulang.

Des anderen daegs den Heer van Goens alhier te lant getreeden zynde / wiert / onder het vreughden-gedonder van 't grof Canon / en 't driemael aflossen der Soldaten Musschetten / eerbiedighlijck in de Stadt Coulang, door den Commandant Kockx, ontfangen en verwellekoomt. En tot voltoying der voordere Wercken / moesten van stonden aen een goet getal van onse Matroosen te Lant / om aen de veroverde Stadt noch 't voordere tot syn volkomen effect te brengen; welcken arbeyt eenige Luyaerts soo lastigh en moeyelijck viel / datse des nachts in 't duyster / het over Stadts-muren sochten te ontkomen; en duyken in 't groen geraeckt zynde / hoosen den wegh te Lande / recht nae de Stadt Cochin: om daer (soo sy meenden) by de Portugesen een luy gemackelijck leven aen te treffen; dan sommige deser Pelgrims maeckten reeckening sonder de Waert: insonderheyt drie Soldaten / die in de vlucht geattrapeert / en wederom binnen Coulang gebracht; daer sy / andere ten exempel / aen een Galge by malkanderen wierden opgehangen.

Drie Overloopers gehangen.

De Vrede wiert ondertusschen / met de onse en d'oude Coninginne van het Coningryck Coulang, gemaeckt / beswooren / en desselfs Artyckelen ondertekent. Twee swarte Koningen der naeburige Landen / (doch die haer onder de oude Vorstin van Coulangs Coningryck quamen te submitteeren) traden nu met haer aensienelijck / swart / doch naeckt gevolg / vry-moedelijck tot de onse in Coulang binnen; daer sy haer beleefdelijck voor de voeten van den Veltheer quamen neder te buygen; doch wierden van de selve wel-ontfangen / en vriendelijck bejegent. Den Heer van Goens liet haer den optreck der Soldaten in Coulang sien / die driemael in oirdre salvo-schooten / daer op men rontom al 't grof Canon der Stadt los-branden; en wierden oock vijf Canon-schooten / uyt ons Schip de Musschaet-boom, gedaen: 't welck dese Heydensche Vorsten in geen kleyne verwondering scheen te brengen; die daer op seer vernoegt en verheugt / van wegens de beslootene Vrede / wederom landewaerts na de oude Vorstin vertrocken; en wierden noch / op haer scheyding / met verscheyde schooten uyt grof Canon vereert.

Vrede met de oude Vorstin van Coulang gemaeckt.

Twee swarte Koningen komen in Coulang.

Haer wedervaren.

April, 1672. In het begin van April, quam oock den Heer Commandeur Ysbrant Gods-

Fol 300.

pl26

Vassing der Virginiers. 5 Onthael der Engelsen: 6 Brasiliaense Menschen. eeters.
BRASILIAENSCHE KLEDINGEN
5
6
3
4
1
2

Godskens, met het schip de Beurs, geladen met Peper / voor Coulang, en by ons aen te landen: ook quam het Jaght de Kabeljauw, van Cranganor, wederom by ons te arriveeren; met tydinge / dat de Nayros van den Zamoryn wel 25. Portugeesen, en 14. Toepassen, die een uytval deden / hadden neder gesabelt: ook quamen de Schepen Tertolen en den Achilles, met Rijs geladen / van Barsalor, by ons voor Coulang te arriveeren.

Alles wat noodigh was / hier verricht hebbende / quam den Heer van Goens, onder 't los-branden van 't grof Canon / en het geraes der Trommelen / Trompetten / Schalmeyen / etc. weder van Coulang aen Boort: stracks wierden de Anckers gelicht / en t'zeyl geraeckt zynde / quamen naer 't Eylandt Ceylon de Reyse voort te setten; zeylende langs de schoone landtstrandt van Malabar zuydwaerts heen / tot dat ons eerlang tot by de hooge toppen en lage voor-landt der Kaep Comoryn bevonden geavanceert te zijn. Hier nam onsen waerden Vriendt / D. Philippus Baldeus, van den Veldt-heer / en ons / sijn affscheyt / ende vertrock met een kleyn Vaertuyg / Tutocoryn genaemt / naer Jaffanapatnam; daer hy al eenige jaren als Predikant hadde gestaen. Wy setten het toen zuyd-oostelijck heen / geraeckte de vaste kust van Indien uyt 't gesicht / en quamen op den 10. April, of tweede Paesch-dagh / de kust van het Eylandt Ceylon te sien: vervielen ontrent Caletures Strenghte / dat wy met een kleyn koeltje voorby passeerden / tot dat wy des anderen daegs in de Bay / en dicht by de stadt Punto gale, ten Ancker quamen. Vertrek van Coulang. Komst in de Bay van Punto gala, op 't Eylant Ceilon.

Den Heer Admirael van Goens alhier te Landt gestapt zynde / wiert heerlijck ontfangen: de gewapende Burgerye haelden hem vrolijck en vriendelijck in / lossende driemael gelijckelijck haer Musschetten: Punto Gale bonsden ook van de Wallen met grof Canon. Waer op wy van de Musschaetboom op een gelijcke wijs antwoorden. Ook schoten de Moren uyt hare Schepen / hun grof Geschut en kleyne steen-stuckjens / met vreughden / heel overigh los. Meenighte van Prince Vlaggen en Wimpels slingerden van de Masten en Stengen der Nederlandtse en Moorsse Schepen; Trommelen / Trompetten / Hoorens / Schalmeyen en Flupten / wierden rontomme gehoort. Summa / 't was over al vol vreugden / over de behouden overhomste van onsen Veldt-heer; en dat drie voortreffelijcke Plaetsen op de kust van Indien hadde bemachtight. Ook quam den Heer Adriaen vander Meyden, Gouverneur van Colombe, over Landt / tot in Punto Gale, om den Heer van Goens te verwellekomen; dien hem niet alleen vriendelijck ontfing; maer ook / door de Burgerye der Stadt / beleefdelijck liet in-halen: voordende na de gedane charsie der Musschetten / met negen schooten uyt grof Canon / van de Wallen van Punto Gale, en met drie uyt ons Schip / de Musschate-boom, vereert. Den Heer van Goens wort heerlijck, door den Raedt en Burgerije der Stadt, ontfangen en ingehaelt.

Middeler wijl soo quamen alhier ook de Schepen / de Beurs, Tertolen, de Rijsende Zon, den Achilles, en 't Huys te Swieten, van Barsalor en Coulang, met Rijs geladen / aen te Landen: doch Tertolen, buyten de Bay versch water toe-gebracht zynde / wiert van stonden aen / door den Veldt-Heer / na Batavia gesonden; ook loste men uyt ons Schip de Oorloghs-Proviande / Munitie en beslommering van den Trein / die hier met kleyne Vaer-tuygen te Lande wierden gebracht; en kreegh men het Schip bequaem / ruym / leedigh en schoon / om 2. à 3. hondert Lasten Rijs en voorts

Caneel te laden / die wy voorspoedigh 't eerste uyt Mooresche schepen / en het tweede van Lant in-kregen.

Ondertusschen hadden wy dagelijcks de bequame gelegenthept / om de stadt Punto Gale, en des selfs omleggende Landerpen / na wensch / te besien. Het was nu de derdemael / dat ich van uyt een ander Gewest / op dit lustigh en schoon Eylandt Ceylon aen-lande : verkryngende dus d'occasie dien ich socht / om het aenmerckens-waerdige / dies-aengaende / naukeurigh op te verschyven / en kortelick te beschryven.

Beschrijvinge van het Eylant Ceilon :

Voor eerst dan ; wat Ceylons stant-plaets / groothept / hoedanigheyt / Steden / Casteelen en Plecken belangt / daer van sullen wy dit wepnige / met een eenvoudige stijl / vertoonen.

sijne voortreffelijckheyt,

Het Eylandt Ceylon, dat niet alleen van de Portugeesche Schryver Johannes Barrius, maer ooch by veel andere / voor het oude Taprobana wiert gehouden / is eene der voortreffelijckste ende vermaerste Eylanden van Asia, soo ten aensien van des selfs schoonheyt / vruchtbaerheyt en playsantie / als ooch van wegen de aengename getemperthept / stant / en goede gelegenthept / dien het de uyt- en in-landers komt te verschaffen. Is (nae het gevoelen van velen) eertijdts aen't vaste Landt van Indiën vast gestant-plaets, weest : daer als nogh de klippige drooghte / Adams Brugge genaemt / (waer van wy te vooren hebben gesproocken) wort gevonden : streckt sich van de sees / tot op tien graden benoorden de Linie Æquinoctiael : heeft ten noorden de kust Choromandel, en de Bengaelsche zee : van't oosten / zuyden en westen / worden stranden en oevers van den grooten Oceaen bespoelt. Dit Eylant is in syn besteck en rondte byna de forme van een Ham gelijck : sommige hebben geschreven / Ceylon 400. mpl groot te zijn ; doch (myns oordeels) han het / volgens breedten en lengte dien het begrypt / niet boven de 240. mijlen omvarens groot bevonden worden. Dan ich geloof / dat door de sware tempeesten / geweldige Zeen / en snelle stroomen / geen kleyne gedeelten / insonderheyt na het noorden / nu en dan van het Eylandt afgespoelt zijn, waer door Ceylon soo groot niet wesen en kan / als het van outs / en dat met waerheyt / wiert beschreven.

grootte;

door wien ontdeckt.

Eer de Portugeesen, die d'eerste onder de Christenen zijn geweest / met hare Schepen in Oost-Indiën quamen / voeren de Saracenen, Turcken, en die van Æthiopien, sterck op't Eylandt Ceylon ; dewijl haer den rijcken handel van Parels / edel Gesteenten / en voornamentlijck den Caneel / geen kleyne profyten quam aen te brengen : naderhant zijn de Portugeesen, en eyndelijck onse Nederlanders / niet alleen meester van de Commercie ; maer ooch besitters der Zee-havens / Steden en Sterckten geworden.

Sommige willen / dat de Chyneesen dit kostelijck Eylandt eerst hebben ontdeckt ; die met een Jonck, door storm verstroopt / hier aen-gelant zijnde / verhaelden / haer Opper-vorst de soon van de Zonne te zijn : 't welck de Cingaleesen, die de Zon ooch aenbaden / soo wel in 't oor klonck / dat sy den Hoofdman van de Chyneesche Jonck, tot Koning van't Eylandt huldden : uyt wiens leudenen dat men seght / de Keysers en Koningen van dit Eylandt souden gesprooten zijn.

Onder de Christenen zijn de Portugeesen, en onder die Laurentius de Almaida, met den synen de eerste geweest die Ceylon hebben ontdeckt : want desen door syn Vader Franciscus Almaida afgestuurt zijnde / omme de Zara-

zeense

zeenſe Cooplieden / die van Amboina, Banda, ende Moluckes, langs de Maldyvas na Arabia weder-keerden / t'ontdechen; geraechten jupſt door contrarie winden en ſtroomen / ontrent Ceylon te belanden; daer de gelegenthept doorſnuffelt hebbende / beſtont Zoarius haeſt de ſterchte Columbo te bouwen / en quamen de Portugeeſen verder heen voet op't Landt te ſetten; hrijgende/ſelfs in weer-wil der Inwoonders / alom heen de voornaemſte Havens en Handel-plaetſen in haer gewelt; die weer naderhant in der Nederlanders handen gevallen zijn. De Portugeeſen hebben op dit Eylandt / in haer op- en ondergang / ſware Oorlogen tegen de Koningen des Landts gevoert.

Doch ons voorneem is niet / de voorige; maer alleen de tegenwoordige toeſtant van Ceylon te roeren; 't welck de Nederlanders (door den genadigen zegen des Alderhoogſten) tegenwoordigh in vrede komen te beſitten. Tegenwoordige toeſtant van Ceilon.

Deſe navolgende Steden / Caſteelen / Havens en Handel-plaetſen / worden ontrent de Zee gevonden. Steden en Handel-plaetſen, die aen de Zee gelegen zijn.

Caleture, of ooch wel (om de ligtigheyt) Caltere by de onſe genoemt / ontrent twaelf mijlen van Punto Gale noordwaerts / en ſeven zuydwaerts van Columbo gelegen / is een vermaeckelijcke Plaets; leyt in een ſchoon / playſant en vruchtbaer Oort / dicht by de zee-kant / en aen de mondt van een luſtige wijde Rivier / die uyt de binnenſte deelen van 't Eylandt ſijn oorſprongh ſchijnt te nemen. De Sterchte is door d'onſe / voor de verovering van Columbo, den Portugeeſch, met weynigh volck / kloeckmoedigh ontruckt: d'Inwoonderen daer omher / gaven haer voort goedwilligh onder de gehoorſaemheyt van de Ed: Maetſchappye. Caleture.

Columbo, daer van wy te vooren in 't achtſte Hooft-ſtuck hebben geſproocken / is tegenwoordigh de Hooft-ſtadt der Nederlanders op't Eylandt Ceylon, daer den Heer Gouverneur ſijn reſidentie en woon-plaets houdt. Te vooren was Punto Gale der Nederlanders Hooft-plaets / daer nu in onſen tijdt den Heer Commandeur Adriaen Roothaes het Oppercommando bezat. Columbo is ooch de eerſte ſtandt en woon-plaets der Portugeeſen op 't Eylandt Ceylon geweeſt. De ſtadt heeft die Natie in den opbouw / tegens den aenloop en 't hevigh beſtormen der Inwoonders / niet minder bloets / als tegen ons / in des ſelfs verlies / gekoſt. Columbo leyt op de weſt-kant van 't Eylandt; heeft een bequame Haven voor redelijck groote Schepen; doch die van de ſwaerſte ſlagh ancheren ordinaer op de Reede / die een weynigh buyten de Bay gevonden wort. De Landerpen hier rontom heen / geven de fijnſte Caneel / en dat in een goede meenighte. De Stadt Columbo.

Negumbo, aen een water-rijck oort ter zee-kant / en ontrent vijf mijl benoorden Columbo gelegen / is een beroemde Veſting; wel eer om den handel des Caneels ooch door de Portugeeſen gebouwt; doch op den negenden Februarius 1640. door het beleyt van den Heer Directeur Philippus Lucaſz. gewonnen: maer in Februarius 1643. door een friſſe macht Portugeeſen, d'onſe weder ontruckt; die het echter niet lang beſaten: want in Februarius 1641. geraeckte Negumbo ten tweedemael / door het beleyt van den Heer Francoys Caron, in onſe handen / daer het ſedert onder gebleven is. De Veſting Negumbo.

Van Negumbo treecken d'onſe over de Rivier Chylauw, door de weynigh bewoonde

bewoonde Landt-streeck Medampe; daer geen Caneel / maer meenighte Buffels worden gevonden: en voorder heen door de Gewesten van Putelaon, de Wannias, Jaffanapatnam; passeerende onder weegh d'Eylanden van Calpentyn, Caredive, Manaer, en d'andere / die ten Noorden Adams Brugge gelegen zyn; tusschen Calpentyn, dat mager en schael is / en Manaer, leggen de droogten / die van oudts de Parel-banken van Manaer genoemt wierden. Doch naest eenige jaren is de Parel-visscherye het westwaerts na de quartieren van Tutecoryn geweest.

Het Eylant en de Stercte Manaer,

Het Eylandt Manaer gelooft men dat wel eer met het vaste Landt van India is vereenigt geweest: want tusschen het selve en Manaer, leyt Adamsbrugh, daer van wy te voren gesproocken hebben. Het Eylant is menigte van Jaren in handen van den Portugeesch geweest; doch most al mede in 't Jaer 1658. in de gezegende magt der Ed: Maetschappye vervallen. De Portugesen meenden met een goet getal Volcks / en gemaeckte Loop-graven / de onse het landden te beletten; maer den beroemden Heer Rijckolof van Goens, met 9. Schepen / en 1500. moedige Helden / genadert zynde / hoorte men alle de Schepen met hun zyde / vol grof Geschut gevult / te landewaerts heen. Stracks ging het gedonder / met hoegels en schroot / seer hevigh aen; en onderwijl vielen de onse / tegens den dapperen tegenstant der Portugesen, uyt Sloepen en Boots / kloeckmoedig aen Laut: dringende tegens de blancke Sabels / hoegels / en 't Moort-gewer des Vpants / als Helden in. Hier ging het seer hevigh en heet. Anthonio Amiral de Meneses, Portugeesch Gouverneur / als ook Anthonio Mendes, kloeckmoedigh Hopman / en andere dappere Mannen / sneuvelden door de hoegels der onse. Eyndelijck nam den Vpant de vlucht / trechende met de grootste maght na Jaffanapatnam; vertrouwende sich niet langer in 't Slot Manaer: daer kleyne Besetting in zijnde gebleven / en door onse Puer-mortieren / sware Granaten en hoegels begroet / door den Oversten Andrea Villossa, op slechte voorwaerden / in onse handen wiert over-gelevert. Soldaten en Burgers trochen daer uyt / en wierden van d'onsen naer Goa gevoert.

Tzedert is de Vastigheyt / die de Portugesen St George noemden / door de Nederlanders met een bequame Water-gracht / Wallen en Punten / versterckt. Ook is 't Fortjen Keis, of Hammenhiel, op de vaert naer Jaffanapatnam, in de engte tusschen d'Eylanden zijnde gelegen / in dese tijt / door de Nederlanders, den Portugeesch ontruckt.

en Jaffanapatnam; en hoe de selve in onse handen gevallen zijn.

De Stadt / en het beroemde Casteel van Jaffanapatnam, ontrent 48. Mijlen noorden ten oosten van Columbo gelegen / leyt in een lustige Lantstreek / en vruchtbaer Oort; het welck in Junius, Anno 1658. onder het opper-commando van den Heer van Goens, in handen van de Ed: Compagnie / oetmoedigh is neder-gezegen.

De onse ruckten / na de verovering van Manare, voort na Jaffanapatnam; kregen hun volck / by twee of drie honderden stercks / geluckigh over; setten het voort op Stadt en Sterckte aen. Men verboot de beledigingh aen de Indianen, op pene van de doot: te meer / dewijl de onse van de Cingalesen, of Inwoonderen van den Lande / vriendelijck ontfangen en verwellekoomt wierden. De Portugesen (die als Prinsen / Graven / en groote Fidalgos, alom heen 't lustigh Landt bewoonden) vluchten nu met haer Vrouwen / Kinderen / en de gereetste Goederen / naer het Casteel. Sy hadden ook in de

de Stadt (die onbemuert / en t'eenemael open lagh) veel ſchoone Gebouwen: deſe ruymden den vyant ooch voor ons in; vluchtende vaerdigh in het Caſteel / dat ſeer groot / vol volcks / met Water-grachten / en hooge drie-dubbelde Muuren omringt / ſeer ſterck en vaſt bevonden. Het ſtormen / met een kleyn hantje vol volcks / was met geraden; en 't canonneeren tegen de hooge / dicke / ſtercke ſteene Muuren / t'eenemael vruchteloos: dies bracht men in aller yl groote Vuur-mortieren / Granaden en Bomben / in 't Leger. De Sarcken / en veel blaeuwe ſteenen / wierden aen ſtucken en brocken gebouſt; waer mede men den vyant / in Jaffanapatnam, ſoo rauw onthaelden / dat haer eerlang de moet en kracht ontſchoot / om met uyt-vallen / als in het begin / en bloedige tegen-weer / ons onder de oogen te ſien. Vierdehalf Maent was 't ſtercke Slot belegert geweeſt / wanneer de belegerde / op den een en twintigſten Juny, de Vrede-vlagh beſtonden om hoogh te ſteecken / om te capituleeren. Eerlang was 't Accoort op deſe conditie beſlooten / en onderteyckent: Dat de Opperhoofden, en Geeſtelijcken, niet beleedigt, maer nae Goa, of andere plaetſen die onder Portugael ſtonden, ſoude worden vervoert. Niemant mocht yets koſtelijcks met ſich nemen. De getrouwde wierden geconſenteert, dat haer binnen de Steden Batavia of Malacka, mochten nederſlaen. Hier op trocken de Portugeſen twee dagen na malkanderen uyt / beſtaende in veel Soldaten / die haer Waendelen / Wapens / enz. voor de Standaert der Ed: Maetſchappy genootſaecht waren af te leggen. Groot getal Burgers / met haer Vrouwen en kinderen / ſoo van Portugeſen, Muſtijcen, Toepaſſen, als ander ſlagh / die hier in weelden wel eer dit aengenaem Landt bewoonden / trocken heel droevigh uyt; met een gevolgh van ontrent veertigh Papen en Geeſtelijcken / die haer beroemden van de ordre der Jeſuiten en Franciſcanen te zijn. Vijftien à ſeſtien hondert Menſchen waren / gedurende deſe Belegering / binnen Jaffanapatnam, door het gewelt der Bomben / Granaden en kloegels / als ooch door ſieckten en kranckheyt / geſneuvelt.

Het Lant of Coninckrijck Jaffanapatnam, hangt als een Eylant / met een kleyne ſpatie ooſtwaerts aen het Eylant Ceilon. Word in verſcheyde Provintien / als Belligamme, Tenmarache, Waddemarache, en Patchiarapalle, afgedeelt. Het Lant is meeſt overal laegh / heel vruchtbaer / volck-rijck / en niet veel geboomte voorſien; begrijpende in ſijn lengte ruym 20. Mylen; pronckt met meer als hondert en vijftigh Dorpen; word langs de Noordkuſt van de Zee / en zuydwaerts door een groote Rivier beſpoelt; ter Weſtzijde leyt Punto Pedro, daer de Portugeſen oock al van outs een kleyne Vaſtigheyt beſtonden te voltoyen; doch al om niet: want tzedert deſelve Jaffanapatnam verlooren / verſtoof dien Landaert uyt Ceilon.

Van dien tijt af is Jaffanapatnam door onſe Nederlanders bewoont / verſterckt / en ſeer verbetert; veel kercken alom heen in den Lande geſticht / en die van de Portugeſen gereformeert. Veel duyſenden zijn alreets / door de groote genade Godts / en yver en vlijt der onſen / tot de gezuyverde Chriſtelijcke Religie gebracht.

Trinquenemale, op de Noord-ooſt-kuſt van Ceilon gelegen / heeft een der ſchoonſte en grootſte Havens die in dit luſtigh Eylant te vinden zijn; doch waſt hier (myns wetens) geen Caneel. Evenwel wierp den Heer Anthonio Caen, weſende Raet van India, in het Jaer 1639. hier / voor de eerſte Als oock de gelegentheyt van Trinquenemale.

mael / een kleyne Vastigheyt op; doch tzedert hebben de Nederlanders nu en dan weder de plaets verlaten. Als wy Anno 1661. dese vermaechelijcke Bay passeerden / en konden wy daer geen Vastigheyt bespeuren; dan naderhant is / in den tweeden Engelschen Oorlogh / weder een Sterckte / met vier Punten / aldaer gemaeckt: ten eynde om die / die 's Vaderlants ondergang socht / geen voet tot ons bederf te geven.

Batacalo. Batacalo, van sommige ook wel (doch verkeerdelijk) Matacalo genoemt / is al van outs een beroemde plaets geweest; daer ook de Nederlanders, op den 31. May, des Jaers 1602. onder 't Commando van den Generael Joris Spilbergen, d'eerste mael / om den handel des Caneels / quamen de voet aen Lant te setten. De Fortresse / door de Portugesen gebouwt / is door den Heer Adam Westerwolt, in den Jare 1638. den Lusitaen ontruckt / en naderhant aen den Keyser van Ceilon geschoncken.

Galyettis. Dondery. Matura. Van Batacalo naert 't zuyden / worden langs de zee-kant / tot aen de Galjettis, weynigh Plaetsen van eenigh belang bespeurt; echter staet alles aldaer / gelijck als ook in de Galyettis, en op Dondery, Matura, Bellingamme, en soo voorts rontom op het Eylandt Ceilon, de Nederlanders volkomentlijck ten dienst; alwaer de onse / van d'eene Contrepe tot aen de andere / veyligh konnen te Lande reysen: gelijck wy mede in de quartieren van de Galjettis, als ook van daer naer Dondery, en Mature, hebben gedaen; soo doenmaels / in het Sevende Hooftstuck, is gesept. Op Matura hebben de

Bellingamme, Nederlanders een kleyne bekropte Vastigheyt; besitten ook Bellingamme, of anders / de Roode Bay genoemt / van waer in vier uren tyts de Stadt

en Punto Gale. Punto gale kan worden bewandelt.

De Stadt Punto gale is Anno 1640. onder den zegen des Alderhoogsten / en door het kloekmoedig beleyt des Commandeurs Willem Jacobsz. Koster, in Nederlants handen gevallen. Op den achtsten Maert geraechten Koster, met sijn kleyne Macht / onder des vyants Canon / in de Bay ten ancker; landen / en tasten Gale soo kloeckmoedigh / als hevigh aen; sloegh tegens de Macht / die van Columbo, ter assistentie van de Belegerde / quam; kreeg noch drie kloecke Schepen / namentlijck / Haerlem, Middelburg, en Breda, tot secoers in de Bay / en 't volck aen Landt; bonsden als doen met grof Canon soo lang / tot dat een loutere bres in 't Bolwerck van Sint Jago hadden gemaeckt; daer op / door een bloedigh en hevigh stormen / Punto Gale den 13. Maert in onse handen verviel.

De Stadt / in / als ook aen de mondt van een schoone vermaechelijcke Bay gelegen / wiert in dien tijdt / dat wy ons aldaer bevonden / en ook noch 's jaers daer aen / seer versterckt; al-hoe-wel Punto Gale alreets met loutere Muuren / Wallen / Grachten / Bol-wercken / Poorten enz. pronckten / en van binnen met lustige Wooningen / trotse Gebouwen / schoone Putten / Lust-hoven / en fraeye Kercken / door de Portugesen te vooren gesticht / bevonden verciert te zijn; daer onse Nederlanders de selve nu al een goet getal Jaren gerustigh hadden bewoont.

De Bay van Gale is ruym / en seer bequaem om een goet getal Schepen te verbergen; doch in de mont / of het in-komen des selfs / leggen midden in het vaer-water eenige blinde Klippen / die de Bay gevaerelyck maken om in te komen; gelyck aen 't schoone Schip den Hercules, die daer op aen dupsent stucken stiet / gebleecken is; tot dien eynde is een ervaren Loots

in.

1 Huwelyk der Iugen Imbos 2 Peruvianen 3 Persische Bruyt 4 Abyssinsche Trouw 5 Muscovische [illegible] 7 Sineese Cermonien 8 Sineese Bruylofts huyssen en Kalver bruylost. Pag. 1.

in Punto Gale gestelt / om de gaende en komende Schepen uyt en in te lootsen: oock schiet de Zee / by 't wayen van weste winden / vry hol in de Bay / waer door de Schepen somwylen niet weynigh slingeren. Geene Schepen / vrient noch vyant / konnen in dese Bay ten ancker komen / of moeten de stercke Water- en Zee-kasteelen / zynde alle met zwaer metael Geschut voorsien / seer dicht voorby passeeren. De Stadt leyt 't meerendeel op een hoogte / en langs de zee-kant open; wesende daer / door scherpe Rotsen / en 't slaen der Zee / genoegh bewalt: men siet oock aldaer op een loutere Klip het Wacht-huys / en het selve / even als op Columbo, met een hooge Mast besorgt / daer om hoogh des Compagnies Vlagh af-waeyt / als eenige Schepen worden in Zee gesien.

Buyten de Stadt Punto Gale, als oock rontom de Bay en landewaerts in / worden seer vermakelijcke Lantsdouwen / hoogh Gebergt / lustige Vlackten / en playsante Wandel-wegen gevonden / de welcke hier en daer / tusschen de hoog-getopte Heuvels / Klippen / en harde Rotsen / door uytgravingen en af-snijdingen (die Gravettes worden genaemt) bequaem gemaeckt zijn. De Landen en Dorpen / onder Punto Gale behoorende / geven de Compagnie geen kleyn gewin / hebbende meermaels / alleenlijck in de verpachting / over de vijftien duysent Rycksdaelders 's Jaerlijcks op-gebracht.

Het twintighste Hooft-stuck.

Keysers van *Ceylon*, of Koningen van *Kandy*; hare successie, gelegentheyt, tijtel, enz. *Nederlanders* eerste komst en aen-was op 't Eylandt *Ceylon*. *Cingalesen* haer Dracht, Conditie, vreemde Costuymen, Huwelijcken, Huys-houding, Geslachten, en *Bramines*; *Ceylonse* Pagoden op *Adams-bergh* en andere plaetsen. Afgoden, Huysen, en Munt. Vruchtbaerheyt van het Eylandt *Ceylon*. Canneel, hoe de selve wast. *Ceylonse* Elefanten, Apen, en Bavianen; hare beschrijving.

DUs hebben wy kortelijck dit schoon Eylandt om gewandelt / en de gelegentheyt van meest alle de Zee-contreyen den Leser vertoont; die de Portugesen wel eer in top van glorie / macht en heerschappye (als Opper-dominateurs van Asia) beseten hebben; doch weelden en voorspoet maekt den Mensch hooghmoedigh en stout; insonderheyt zijn geen kleyn getal Portugesen met dien euvel besmet / sich door hun laetdunckentheyt hooger verheffende / als de verfoeyelijcke nietigheyt van den Mensch verdient; en dit baert nijdt en wrevel in 't Volck / die met den hoovaerdigen moeten om gaen. De Christenen / die van Godt den Heer willen gesegent zijn / moeten voor al de eer en glorie Godts betrachten / en yeder een wel doen; oock in andere Landen selfs de Heydenen vriendelijck bejegenen / toonende ware voor-standers der Christelijcke liefde / trouw / en oprechtigheyt te zijn; doch waer dat men dien zegel niet en betracht / daer komen alle voorspoedige actien schandelijck te verstuyven. Godt geeve dat onse Nederlanders in desen / de Portugesen niet komen gelijck te zijn: die den Inwoonde-

ren op Ceylon, als van outs te hart / te moetwilligh en onrechtmatigh hebben gehandelt; en dat sulcks den tooren Godts / en haet des Volcks verwecht / is naderhandt aen dien Natie klaer genoegh gebleecken.

De Cingalesen, of Inwoonderen van Ceylon, leven rontom langs heen de Zee-kontreyen / en in des selfs onder-hoorige jurisdictien / stil en vreedsaem / onder de gehoorsaemheyt der Nederlanders; de andere landewaerts in woonachtigh / zijn den Keyser van Ceylon, dat is den Coning van Kandy, onderdanigh; die sijn Vorstelijck Hof noch tegenwoordigh / in 't midden van het Eylandt Ceylon, en binnen sijn Hooft-stadt Kandy houdt: levende noch ten deelen in onlust met de Nederlanders, soeckende met haer geen vreede noch oorlogh; immers was dit noch in mijn tijdt alsoo: invoegen dat weder zijdts Cingalesen en Onderdanen / malkanderen geen molest en quamen te betoonen.

Keyſers van Ceylon, of Koningen van Candy, hare gelegentheyt,

Doch rakende dese onlust / en de gelegentheyt en toe-standt des Konings van Kandy met de onse / daer van sal dit weynige / ter verklaringe konnen dienstigh zijn.

In verscheyde Coninckrijcken was dit Eylant Ceylon alreede / van wegen des selfs inlandtse beroerten en krijgen / verdeelt / toen de Portugesen de eerste mael / daer de voet en wapens bestonden aen Landt te setten; doch behielt den Coning van Kandy de naem van Keyser of Opper-vorst. Geweldige nederlagen hebben de Coningen / als ook de Keysers van Ceylon, in den Oorlogh nu en dan (door de kloeckmoedigheyt van den Lusitaen) beproest; Kandy selfs is in diens macht / gewelt en heerschappye eenige tijdt geweest: want swaere oorlogen zijn menighte van jaren / tusschen de Portugesen en Cingalesen, gevoert.

Upt ons Vaderlandt is den Heer Joris van Spilbergen de eerste geweest / die upt den naem van hare Hoog Mogende / de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden / en sijn Princelijcke Excellentie Mauritius de Nassau. (saliger gedachtenis) den Keyser van Ceylon met Brieven / Geschenchen / en mondeling quam te begroeten.

Sijn aenkomst was in 't begin van Junius, des jaers 1602. komende met sijn Schepen in Batacalo ten ancker: des selfs optreck / onthael / en verschijningen voor den Keyser / Princen / Princessen / en voorder Grooten van 't Rijck / zijn wonderlijck en opmerckens waerdigh geweest / gelijck in 't Journael daer van gedruckt / wijdt-loopigh is beschreeven.

Den Keyser die doenmaels regeerden / was Vinna Ladarma Soria, (het welck verlosser des Rijcks betreckende / of ook door voorigen pver en toedoen der Portugesen Don Jan genaemt) zijnde een Soon van Vinna Lamantia; die van Rijcks-raedt Keyser zijnde geworden / (door den eerst regeerenden Keyser listigh ten Hoof gelockt zijnde) levendigh tot den middel in de aerde begraven / en voort / door het gegoop van houte schijven / om hals geracht was; het welck den jongen Prins Vinna Ladarma Soria, door het behulp der Portugesen, tegens den moordenaer van sijn Vader / tot Overste Delt-heer zijnde geavanceert / kloeckmoedigh lijck socht te wreecken. Ondertwijl maeckten de Portugesen (hebbende Candy vermeestert) een Prins / upt Coninckl. bloet geteelt; die / door hun toe-doen / in de Roomse Godts-dienst op-gevoedt zijnde / en in sijn doopsel Don Philippo genoemt was / tot Coning van haer voordeeligh Conquest; het welck den Delt-heer Don Jan,

en succesſie.

of

of Vinna Ladarma Soria, voort soo euvel op-nam / dat Don Philippo door sijn belept wiert vergeven; en in sijn boesem / tegen de Portugesen, een onverzoenelijcke haet ontstack / verkrijgende voorts door schrander belept / de gunst der Hovelingen en des Volcks soo tot sich / dat hem eerlang tot Keyser sagh gekroont.

Strackx wierden de Portugesen alle vrientschap ontseyt / en op pene des doodts belast / de conquesten / op 's Keysers bodem gelegen / aenstonts te ruymen; daer op een groot Heyr-leger t'saem gerucht hebbende / sagh men eerlangh den voorigen Keyser Raya Singa Adaskijns macht geslagen / verstroopt / en dien Tyran / door spijt en herten-leet / gesmeuvelt.

Niet lange daer naer wierp eenen Janiere Wandaer sich selfs tot Coning op / zijnde Geheym-schrijver van den overledenen Raya Singa geweest. Desen met de Portugesen, (die in troebel-water gaerne visten) en met des selfs subjecten / namentlijck: de Coningen van Jaffanapatnam, Cota, Pannia, Batacalo, en andere aen-gespannen zijnde / quamen gesamentlijck met een verbaerlijck Heyr van hondert en veertigh dupsent Mannen / ruym elf hondert Elefanten / en vijf-en-veertigh dupsent last-dragende Ossen / ter baen; trocken naer Kandy, sloegen de magt des Keysers; die het met weynigh gevolgh in de Wildernissen ontquam / daer sich met kruyden en wortelen voeden.

Nu meenden de Portugesen, als ooch den Coning Janiere, het was gewonnen. De jonge / bruyne / verstandige Princesse Dona Catarijna, (zijnde een Keysers Dochter / en in de Roomse Religie by de Portugesen op-gequeeckt) haelde men aenstonts van Manare, daer sy te vooren was heen geboert / tot Kandy heerlijck in; daer sy tot Keyserinne zijnde gekroont / door Coning Janiere, van den Generael Pedro Lopes, ten Huwelijck wiert versocht; het welck hem zijnde geweygert / soo spant Janiere, om sijn leet op de Portugesen te wreecken / met den verdreevenen Keyser aen; t'saemen besluytende / alle de Lusitanen ten landen uyt te doen: dit wierck kreegh klem / en eerlang de Portugesen de snof in de neus / die Janiere verradelijck vermoorden.

Den Keyser Don Jan uyt sijn schuyl-hoeck te voorschijn komende / kreegh / de wijl hy de Lusitanen voor snoode verraders uyt maeckten / alles weer lichtelijck op sijn hant; en daer op de Portugesen na-jagende / kregen die niet weynigh de klop: den Generael Pedro Lopes, en Keyserinne Dona Catarijna wierden gevangen; de eerste stierf aen sijn quetsure / de andere tronden met den Keyser / die nu wederom alles onder sijn heerschappye kreegh.

Eerste komst der Nederlanders op Ceylon.

tZedert waren de Portugesen tot verscheyden mael / door de magt des Keysers / jammerlijck gebeucht / en soo ontjaelt / dat niet meer en lusten na Kandy op te trecken; dies dese Voyst Vinna Ladarma Soria, of Don Jan, victorieus en gerust het Keyser-rijck van Ceylon regeerden / toen (als verhaelt) Spilbergen voor sijn Tyroon verscheen.

Joris van Spilbergen wort van den Keyser heerelijck ontfangen; Sijn wedervaren.

Ongemeen wellekom was dien Generael by den Keyser; zijnde door de Landen van Batacalo, Vintana, en Trinquenemale tot in Kandy, Coninclijck in-gehaelt: heerelijck waren de Palinckijns, Draegh-zetels / en Elefanten vercierd; en Kandy genahende / sondt den Keyser alle muren versche Fictalie / Frupten en Wyn; en ooch Emanuël Dias, eerst Jongen van Generael Pedro Lopes: en naderhant / door bysondere diensten / Groot Mo-

deliar van den Keyser zijnde geworden/ met veel andere Portugesen, al Dienaers van den Vorst / en wel duysent gewapende Mannen / die / met acht Vaendelen / in verscheyde Natien / namentlijck Turcken, Mooren, en Cingalesen, bestonden: desen haelden (onder 't geraes van Trommelen / Pijpen / en Schalmeyen) Spilbergen, en sijn aensienelijck Gevolg / heel vrolijck in; braghten hem in een voortreffelijck Logiment / daer alles / niet op de Heydense, maer Portugeese wijse/ toe-gestelt scheen te zijn. Den Admirael met drie gesadelde Paerden ten Hoof genoodigt zijnde / verscheen eerbiedelijck voor den Keyser / die / in het wit gekleet / Spilbergen uytternaten vriendelijck ontfing / nam de Geschenken heel gunstigh aen; en die getoont hebbende aen sijn jonge Prins en Princesse / quam met Spilbergen in een vriendelijck gesprock: die des anderen daegs ten tweede mael / voor sijn Majesteyt en den Raet verschijnende / den Keyser de vrientschap en assistentie van sijn Principalen / tegen alle sijne Vpanden / vol-mondigh quam aen te bieden; daer op den Keyser den Generael om-helsende / al de Caneel en Peper schonck die vaerdigh hadde: hebbende voorts den Staet en Conditie der Nederlanders verstaen / betoonde gantsch open-hartigh sijne genegenthey t tot onse Natie; gevende aen Spilbergen, en sijn Volck / een heerlijck Gast-mael: de Sael was met seer schoone Tapijten behangen; de Tafel / Spaense-stoelen / de Spijs en't Musijck / verbeelde geen Heydense, maer Europische Gasterye. Spilbergen voor den Keyser (tot een betooninge van de grootste eer die pemant kan aen-gedaen worden) voor de Keyserinne Dona Catarijna zijnde gebracht / vondt deselve (als ock de jonge Prins en Princesse) op der Christenen wijse gekleet: daer sijn Majesteyt / upt een gul hert / quam aen te presenteeren / dat soo wanneer de Heeren Staten / en sijn Hooghey t den Heere Prince van Orangien, gelief den een Vastighey t op Ceylon te bouwen / dat hy selfs / met sijn Gemalin en Kinderen / waren genegen / de materialen op hare schouderen te torssen.

Vertreckt.

Dus groeyden / in dit voorspoedigh begin / de vrientschap wonderlijck aen: en vertrock Spilbergen met Geschenken / Breven / en groote reputatie.

Komst van Sebalt de Weert, die van de Cingalesen, om sijne onbescheydenheyt, wort vermoort.

Maer Sebalt de Weert, Vice-Admirael van Wybrant van Waerwijcks Vloot / niet lange daer na / een en andermael op Ceylon in Batacalo aen-landende / droegh hem soo onvoorsichtigh en onbescheyden by den Keyser / en Grooten van't Hof / dat hy / en meest al sijn Gevolgh / ter neder gesabelt wierden.

Dus kreegh de eerste vrient- en bondt-genootschap geen kleyne krach; te meer / dewijl den Keyser Don Jan, of Vinna Ladarma Soria, niet lange daer na en leefden. Na sijn overlijden quam des selfs Stief-broeder Cenuwieraet, die met Dona Cataryna trouwde / het Keyser-rijck aen te vaerden; wiert op sijn Crooninge Camapati Mahadascijn genaemt: met desen wiert weder een nader unie en vast Verbont / door het beleyt des Koopmans Marcellis Boshouwer geslooten; doch door een grouwelijcke moort der Portugeesen / aen d'onsen in Cotiar (die daer met's Keysers consent een Sterckte meenden te bouwen) gepleeght / soo quam het gecontracteerde tot geen volkomen effect te succedeeren.

Ondertusschen was Anno 1613. de Keyserinne Dona Cataryna gestorven. Tot het Jaer 1632. leefde den Keyser Cenuwieraet, en quam sijn jongste Soon (die de naem kreegh van Raya Singa) in sijn plaetse te succedeeren.

Dese

Deſe jonge Voꝛſt hem dooꝛ de Portugeeſen mis-leydt / en qualijck gehandelt ſiende / verſoeckt en krijght de Nederlanders tot hulp: die dooꝛ het wijs belept van den Heer Admirael Adam Weſterwolt, en den Vice-Commandeur Willem Jacobſz. Koſter, met de Ceylonſe Majeſteyt / den 22. May, Anno 1638. tot vooꝛtſettinge van den Handel / en afbreuck van den gemeenen vyant / den Portugeeſch, geſamentlijck een vaſt Contract beſlooten. Aenwaſch der Nederlanders op 't Eylandt Ceilon.

Tzedert zijn de Portugeſen, dooꝛ de vooꝛſpoet der Nederlandſche Wapenen / uyt Caleture, Punto Gale, Columbo, Negumbo, Manare, Jaffanapatnam, en Trinquenemale, gedreven. De vrientſchap / tuſſchen den gemelden Keyſer Raya Singa, en de Nederlanders, continueerden wel een goet getal van Jaren; doch niet ſoo beſtendigh / of nu en dan quam al een donckere wolck van onluſt / tuſſchen de beyde Natien / de onderlinge vrientſchap ſtooren; en ſoogh de Ceilonſe Majeſteyt dan al te vooꝛbarigh de handen aen 't Mooꝛd-geweer; gelijck aen den boven-genoemden Commandeur Koſter gebleecken is: die / niet lange na ſijn kloeckmoedige verovering der Stadt Gale, in ſijn vruchteloos wederkeeren uyt Kanny, daer hy iet billijchs verſocht / onderwegen met vier van ſijne Lijf-ſchutten / dooꝛ Rayas volck / verradelijck wiert vermooꝛt. En beſpeurde men vooꝛt de ongetrouwigheyt des Keyſers / en deſſelfs kleyne genegentheyt tot de onſe; dien hem nochtans het veroverde Trinquenemaele, en 't gene daer onder hooꝛden / als oock de Landen van het geconqueſteerde Gale, en Mature, met alle deſſelfs Inkomſten / geſchoncken hadden. Echter beſtonden ſijn Majeſteyts Laſcarijns, op d'onſe te plonderen en te ſtroopen: betoonden den Portugeeſch toegedaen / en de onſe vyandigh te zijn; durende deſen onluſt tot Anno 1649. als wanneer dooꝛ een kleyne Bezuyding / en Schenckagien aen den Keyſer / de kleyne vrientſchap wederom eenigſints begon te leven. Naderhant is / dooꝛ het wijs en vooꝛſichtig beleyt van den beroemden Heer Geraert Hulft, die met een Helden-moet de Stadt Columbo aenwing te belegeren / de onderlinge vrient- en Bont-genootſchap wederom hoogh in top geſtegen.

Doch deſen Heer / in de Belegering geſtenvelt / en de Stadt / met koſten van ſeer veel Chriſten-bloet / in onſe handen gevallen zijnde / quam ſijn Majeſteyt / 't gene de onſe dooꝛ eygen Wapenen hadden geconqueſteert / als hem toebehoorende / ſcherpelijck te pretendeeren; waer uyt dan tzedert nieuwe onluſten ontſtonden / die tot dadelijckheden uytgebooꝛſten zijn. Doch naderhant / d'een noch d'ander den Oorlogh ſoeckende / is dit werck dus pruplende gebleven; en duerden noch / als wy ons op Ceilon bevonden; doch (als verhaelt) bezat yder ſijn Landen in ruſt en vreden: komende wederzyts Onderdanen malkander in geenen deele te beleedigen; invoegen de Nederlanders heel vreedſaem hare vooꝛdeelige Handel-plaetſen / en ſterckte Foꝛtificatien / op Ceilon bezaten.

Den Keyſer Raya Singa was nu al redelijck hoogh van Jaren: ſchreef ſomwijlen aen d'onſen om eenige Karitepten van kleyn belang; die den Heer Gouverneur Adriaen vander Maiden, als oock den Heer van Goens, hem gunſtigh ter hant beſchickten. Sijn Tijtel was Raya Singa, Keyſer van het Eylant Ceilon; Koninck van Kandy, Zaitavaca, Cota, Danbadaon, Amorayapore, Jaffanapatnam; Prince van Ove, Mature, Dinavaca, de vier Provintien; Groot-Hartogh van de ſeven Provintien; Grave van Cotiar, Batacalo, Vintana, Panoa, Putelaon, Bellingamma, Gale; Marquis van Dura- Tijtel van den Ceilonſen Keyſer.

Duranora, Ratemira, Tinipane; Heer van de Havenen van Ceylon, der Peerl-visscherye, en van de Gulde Sonne.

Sijn Hof, De Vorst houdt somwijl elders / maer meest in Kandy, een prachtigh en seer aensienelijck Hof; gelijck als die geene getuygen / die daer in dienst der Ed: Maetschappye zijn geweest: hy heeft een groot getal hooge Beamptе / die Apahamy, en Landt-drosten / en die Dillaves worden genoemt; sijn Capiteyns werden Modeliars, de Sarjants Haraties, en de Soldaten Lascarijns geheeten.

Beamptе.

Cingalesen, haer dracht, De Cingalesen, of Ceylonnesen, zijn meest altemael zwart van huyt / kleyn van statuer / van vriendelijck wesen; gaende doorgaens tamelijck wel gekleet: die van vermoogen zijn / dragen roode Rowaense Mutsen / of andere van die kolеur op 't hooft; doch d'eerste worden by hun als iets van grooter waerde geacht / en in haer taele Toppi Honday genoemt; steeckende op hun blanche wel niet weynigh af. De Mannen dragen het Hayr doorgaens kort af-gesneeden; en de voornaemsten een witte Cabay, of Kock van Zijde / Bloem-werck / of wit Catoen gemaeckt / met een kleet om de middel gewonden / het welcke / ruysschen de beenen doorgeslagen / sy broeckis-gewijs verseecken: doch de andere / van de gemeene slach / loopen meest naeckt / als dat met een Catoen Lywaet kleetje de schaemelheyt decken; sommige dragen ook wel een kleyn Wambis / met horte schootjens / nae d'Europische wijs / en een Crits of Poock op de sijde / welckers hechten met Gout / Yvoor / of andere stoffen zijn in-gelepdt: de door-geboorde Oren proncken met Gulde Ringen / en edel Gesteent: of die van gemeene conditie zijn / met iets van kleynder waerden. De Vrouwen en jonge Dochters gaen met het boven-lijf naeckt / en met haer Borsten t'eenemael bloot / en / even als andere Indiaensche Vrouwen / slechts met een kleetjen om 't onder-lijf gewonden; voorts bloot hooft en bloot voets / het lang en git-zwart Hayr om 't achter-hooft huyfs-gewijs geslingert: sommige weten ook (daer in de Portugaelse Vrouwen na-bootsende) sich selfs met aengenaeme lochjens te vercieren: de Rijcken dragen ook wel hals-banden van Gout / of slechter stoffen / om haren hals; vercieren ook ooren en vingers / ja selfs somwijl de teenen / met Ringen van soodanige materialen / die hun staet en waerdigheyt komen te verbeelden: zijnde meest altemael wel geproportioneert / maer zwart van leden.

Conditie, De Cingalesen zijn van naturen doorgaens konstigh en schrander: blijckende sulcks aen haer roem-waerdige Meester-stucken / in 't maecken van Wapens / Spiessen / Critsen / en duysent andere mope dingen. Sy zijn ook rat / gewint / en vaerdig / om in den Oorlogh tegen den Vyant aen te gaen: ook stoute Helden op een verwonnen Man; en / selfs in de minste moepelijckheyt / niet veel te betrouwen: beminnen de ledigheyt / luyheyt / wellust / en het genot van veele Vrouwen; dien sy malkander ook wel gewoon zijn by te setten / wanneer den Man van huys / of ergens op een tocht vertrecht; op dat soodanigh een vrient / de Manne-plicht aen de hort-hielige magh betoonen. Wil ook den Man een over-komende Vrient / of oude kennis / ter deegh / en ondiest (op sijn manier) onthalen / soo schenckt hy hem / voor een nachjen of twee / de soetste van sijne Vrouwen; die met dese goethertige vriendin / tot voldoeninge van sijn lust / naer sijnen welgevallen magh leven. Dit eerwel onthael wort ter gelegener tijt / in vergoedinge / wederom aen den Man op een gelijcke wijs vergolden; gelijck my sulcks van geloofweerdige

vreemde Costuymen,

dige is verhaelt: komende door dit ſchandelijck misbruyck geen kleyne ongeregeltheden/ bloet-ſchanden/ en diergelijcke verſchrickelijcke ſonden/ onder de Cingaleeſſe Heydenen te geſchieden.

Sy trouwen heel vroegh. De Dochters zijn (inſonderheyt ſoo die niet arm/ en wat moop zijn) gemeenelijck/ eer tot kinder-teelen worden begaem geheurt/ de Maegdom al quyt; daer van de Mans-perſoonen/ die met de ſelve trouwen/ voor al ſeecken verſeeckert te zijn. Dus worden alhier getrouwde Vrouwen/ van tien of elf Jaren/ gevonden. De Ceremonien in het trouwen/ zijn van weynigh belang; en komen die door den Bramine, ten over-ſtaen van de Vrienden/ en voor den Afgodt/ te geſchieden. De Kijcken houden een Gaſtmael/ duerende ſomwijl drie a vier dagen; daer in geen delicateſſen/ vermaecklijckheden/ noch koddige danſſerijen/ worden vergeten. De arme Dochters raecken beſwaerlijck aen den Man/ ſoo niet door eenige van de Vrienden een kleyne Dote, of uytſet/ (die de Maegden hier gangbaer maeckt) by goede bekenden/ voor haer wort uyt-gemaeckt. Huwelijcken,

Dus hebben de Kijcken alhier/ gelijck elders/ veel voor uyt. In hun Bruyloften en Maeltyden/ weten de Vrouwen en Dochters/ de ſpijs tot delicaet voetſel/ en ſmaecklijck te bereyden; inſonderheyt de ſoodanige/ die wel eer by de Portugaelſe vrouwen ommegang hebben gehadt. Sy weten de Hoenderen (van de welcke dat men op ſommige plaetſen de 25. voor een Kijcks-daelder koopt) ſeer wel te koecken/ te ſtooven/ en te braden. Haer Vroot is Rijs/ in Water gezoden: ſitten op Matten/ met de beenen onder het lijf/ en eeten aldus op d'aerde neder. Haer Tafel-laecken/ Teljoren/ en Servetten/ zijn Bladeren van Indiaenſe Vijge-boomen; die/ een Mans lengte groot/ ſeer ſindelijck/ fijn van ſtof/ en in overvloet door gantſch Indiën worden gevonden. Bruyloften, Huyshouding,

Drincken oock (in haere grootſte vrolijckheyt) geen/ of immers heel ſelden/ ſterecken dranck; en maer alleen Water/ uyt Gorgeletten, of lichte Water-kannen/ van aerde/ met een tuyt gemaeckt/ daer't Water ſeer koel in blijft; dan ſetten de tuyt niet aen den mont/ maer gieten de vocht van om hoogh/ en al ſpuytende/ in de wijt-opgeſperde keel: willende met malkanderen op geen andere wijs drincken. Voer ſtaet en ſteunt byſonder op ſijn Geſlacht/ Hantwerck/ en Wetenſchap; en dit is hun dienſtigh: want niemant en magh van het eene Ambacht in het andere over gaen. De ſoons die moeten oock in het beroep van haer vaders continueren/ ſchoon al was het ſelve noch ſoo veracht en ſlecht. De ſoonen van Wevers moeten Wevers; die van Snijders/ Snijders; en die van Smits/ oock al haer leven aen't Aenbeelt ſtaen. De Boeren en Lantbouwers/ Bellali genoemt/ zijn/ naeſt de Bramines, op Ceilon wel't meeſt geacht; en worden veel hooger dan d'andere Ambachts-luyden geëſtimeert: gaende met een fijn kleet om de middel/ en voorder naeckt: veele zijn Chriſtenen/ en beſitten fraye Wooningen/ en gezegende Landerijen. Geſlachten.

Boeren, hunne groot-achting op Ceilon.

Sy doorſchen het Graen met Oſſen/ die (nae de maniere der kinderen Iſraels) ongemuylbant zijn. Sy weten de Vater met ſtockjens/ als krupcen gemaeckt/ die ſterck omdraeyende/ uyt te karnen: brengen de dicke Melck/ en Room/ in witte/ geſuyverde/ leere ſackjens te koop: gaende in manierlijckheyt veel andere Caſtens op Ceilon te boven; doch trouwen veelmijs deſſelfs Nichten en Neven aen malkander: immers in't Huwelijck/ worden altijt die van de ſelfde Neerinje zijn afkomſtigh/ opgeſocht.

Water- Hout- en Palankijn-dragers.

Het Geslachte der Water- en Palankijn-dragers / Hout-kappers / en diergelijcke / worden gemeenelijck Chivias genoemt: zijn doorgaens redelijck kloeck en sterck: weten yemant met lange Bamboesen / in fraye Draeghzetels / door 't Lant / wel 20. of 30. Mijl weegs / in weynigh uren / op haer schouderen voort te torssen. Echter zijn die van dien laet-dunckenden aert / dat sy niemant gaern / als die sy meenen wat groots te zijn / aldus ten dienste staen.

Rechts-geleerden, en Medecijns.

Men vint'er oock schrandere Rechts-geleerden / Medicijn-meesters / Chyrurgijns / en Barbiers; doch hebben de Genees- en Heel-meesters weynigh kennis van d'Anatomy, en der natuerlijck / on-natuerlijck / en tegen-natuerlijcke dingen; 't welck nochtans de gront-steen van hun gebouw moet zijn: steunende dese hare voornaemste wetenschap op de ondervinding: bestaende haer Medicijnen uyt versch-gepluckte Kruyden en Bloemen; daer van sy Drancken / Stovingen / Pappen / en diergelijcke / weten toe te stellen.

Negotianten.

De Geslachten / Chittijs genaemt / handelen in Catoene Lijwaten / en andere koopmanschappen. De Carreas, en Mockuas, zijn Visschers; de Nallovas zijn Slaven / en Knechts der Boeren: zijnde kladdig en morssig: doende vuyl en verachtelijck werck; doch de Parreas zijn noch wel de alder-vuylste: dragende alle vuylighept wegh; en eeten selfs / 't geen oureyn van andere wort gekeurt. De minste Geslachten zijn genootsaeckt / die van een meerder Beroep afkomstigh zijn / d'eerbiedigheyt te betoonen. Sommige Cingalesen weten met alderhande gespeel / op Trommen / Beckens / Horens / Schalmayen en Fluyten / als oock met danssen en springen / en duyvelsche guycheleryen / de kost te winnen. De Vrouwen en jonge Dochters springen / danssen / en speelen oock om gewin: haere galjaerde actien / en seer vreemde kalver-sprongen / met soo weynigh bedeckte leden / zijn meer verfoeyelijck / als betamelijck: weten sich oock / in de betooninge van haer kunst / geswindelijck om te draeyen.

Speelders, en vrolijcke Tijtverdrijvers.

Vorder zijn de Cingalesen, die noch onder 't Heydendom zijn / Afgoden-dienaers: haer vergapende aen de vervloeckte Leere / en uytterlijcke modestie der Bramines, of Bragmannen; dat hare Priesters en voorgangers / in 't stuck der Religie / zijn. Dese Bramines stellen haer zedigh / en seer manierlijck aen: onthouden haer / voor het volck / van stercken dranck: wasschen haer dickwils. Vele der selver zijn / door Godes genade / tot het Christendom gevordert. d'Andere vyeren de Wetten van Pithagoras: worden luxurieus / en uytermaten onkuysch bespeurt; doch evenwel voor de weetgierighste en verstandighste gehouden. Al dese Heydenen zijn seer superstitieus: beminnen de Afgodery / en Duyvel-dienst: zijn al mede Daghverkiesers / om iets te beginnen; sich selfs aen goede en quade Teeckenen komende te vergapen. Die dan de alder-devotigste caste zijn / sullen niets dooden / dat leven ontfangen heeft; en voor al geen Buffels / noch Koeyen: niet alleen om iets groots / dat sy van dese Beesten gevoelen; maer oock / om dat die voor hun ploegen en dorschen / en Boter en Melck verschaffen; te meer / dewijl sy vastelijck komen te gelooven / dat de Zielen van hare Voor-ouders en Vrienden / die gestorven zijn / in Koeyen / Ossen / Buffels / en diergelijcke / zijn over-gegaen; die sy daerom niet gaerne steuren / of eenige moeyelijckheyt aen-doen. Sy houden veel van een Afgodt / dien sy

Bramines.

Afgoderije der Cingalesen.

Jacka

Jacka noemen / en van klap / een Mans grootte / gehoorent / ſwart / en afſchouwelijck is gemaeckt. Sommige bidden van hout / of klap gemaeckte Elephants-hoofden aen: op hoope / door ſulcks verſtant en wysheyt te bekomen. Veel koſtelijcke Pagoden worden op 't Eylandt Ceilon geſien: de voornaemſte worden met Bedevaerden / veel ſuperſtitieus beſocht. De grootſte van 't Landt beſoecken / als heylige devotariſſen / eene der hoogſte Bergen van Ceilon: dien ick van verre hebbe geſien / en van d'Inwoonders Pico d'Adam, of de Bergh van Adam, wort genaemt; daer Adam (nae de meening der Cingaleſen) op ſoude gewandelt hebben; oock dryven de ſommige / daer het Paradijs geweeſt te zijn: treckende derrewaerts heen in Pelgrimagie; op diens Hemel-hooge ſpitſe men ſegt een Pagode / met altijt-brandende Lampen / wort geſien: als oock een Steen / daer noch de grootte van Adams voet is in-gedruckt gebleven. Den kepſer / wil men / dat noch de ſomme / van deſſelfs wonderlijcke grootte / binnen Candy bewaert. Wel eer was in de Pagode op Adams-berg (gelijck men omſtandigh weet te verhalen) een tant van een witte Zim te ſien: zijnde het grootſte Heyligdom der Cingaleſen; daer aen dien Lant-aert haer uytnemende quamen te vergapen. De Pagode ſelfs ontfing veel ſchoone Geſchenchen / Inkomſten en Waerdigheden; al om iet heyligs / van deſe Goddelijcke Ape-tant / te verkrijgen. Wonderlijcke Miraeckelen quamen door dit Heyligdom te geſchieden; doch 't ſelve eyndelijck door de Portugeſen (die aldaer meenden een groote ſchat te vinden) zijnde geſtroopt / verbranden den Zimme-tant / ſchoon de Heydens een groote ſomme gelts daer voor aenboden. In Vintane wort ooch een weytſe Pagode gevonden; die tamelijck groot en hoogh / als een Piramide / met ſijn vergultſel / en weytſen Afgodt / pronckt: oock tuſſchen de Galjettis en Batacalo, op Trinquenemale, en andere plaetſen. Sommige van hare Afgoden ſtaen recht over end / met een opgeheven arm / en Tabel in de huyſt / om pemant een wackere klinckt te geven. Andere zijn op een andere wijſe / en ooch eenige ſeer monſtreus gemaeckt. Sy vercieren veeltijdts den Afgodt met Bloemen en Roſe-kranſſen; en vergaderen in een hoop / 't geen ſy het Gedzocht op-offeren: verſoeckende / in voorvallen van ſieckten / of andere ongelegentheden / een vaerdigh ontſet. Sy vallen gemeenelijck voor den Afgodt plat ter aerde neder: verheffende hare handen boven het hooft / als hare Gebeden doen. De Cingaleſen hebben ooch hier en daer weytſe Kloſters / met Galderijen en Kamers; en daer in hun Geeſtelijcke. Deſe Monneken gaen met geele kleederen / kale geſchoore koppen / en met een Zon-deckſel boven het hooft: doen ſomwijl Proceſſien / of Omgangen. Den opperſten Abt wort op een craye vercierden Elefant / met een luſtigen trepn van Speelders / Danſſers en Danſſerinnen / ten toon gevoert; daer in de jonge Dochters / ſlechts met een licht kleetjen om 't onder-lijf / haer Meeſter-ſtucken langs ſtraet betoonen. Veel andere grillen komen ſy / in haer Religie en Godts-dienſt / te bedrijven. Sommige bidden ooch Crocodillen / Slangen / Tygers / Apen / en Bavianen / en veel andere Monſters aen. Yder leeft evenwel / in het ſtuck van de Godts-dienſt / na ſijn eygen gevoelen en welgevallen; ſoo dat door yver der Portugeſen, en naderhandt van de onſe / veel duyſende tot de Roomſe / en ooch geſuyverde Godts-dienſt / zijn gebracht.

Adams-berg, op 't Eylandt Ceilon.

Pelgrimagie der Inwoonders, derrewaerts heen.

Pagode op Adams-berg.

Zimme-tant.

Andere Pagoden op 't Eylandt Ceilon.

Afgoden, en hoe geeert.

Geeſtelijcken, hare Proceſſien.

De Huyſen der Cingaleſen zijn wel van een lichte ſtoffe / als Indiaens Huyſen,

Riet-werck; maer echter doorgaens konstigh en fraey met behnopte vertrecken / deuren en venſters gemaeckt: ſy zijn ſindelijck en wyt net in haer huys-houding: veelen bereycken een hoogen ouderdom; levende ſommige tot haer 80 / 90 / ende meerder jaren. Haer dooden worden van oude vrouwen beweent / begraven; of die wat aenſienlijck zijn / tot aſſche verbrant.

Oock worden veel Cingaleſen gevonden / die door yver en vlijt der Mooren, de Mahometaenſe Religie hebben aen genomen. Veel Mooren, en die van Turckſe afkomſt zijn / mitsgaders andere buyten-landſe Volcken / worden oock op Ceylon gevonden.

en Munt. Hare voornaemſte Munt beſtaet in ſilvere Larijns, doende't ſtuck tien ſtuyvers; als oock ſilvere en goude Fanums; doch de goude gaen meeſt in zwang: en zijn / dewijl ſy niet meer als vijf ſtuyvers het ſtuck doen / ſoo kleyn / dat qualick konnen gehandelt worden. Deſe Larijns of Fanums, als oock de goude Pagoden, of Moorſſe Ducaten, zijn op de Kuſten van Malabar, Choromandel, en op't Eylandt Ceylon, het voornaemſte gangbaer geldt: anders zijn oock de Spaenſe Klupten / (die Paternoſters worden genoemt) Kopſtucken / en diergelijck Hollants geldt / op Ceylon, Choromandel, en elders / redelick wel gewilt.

Vruchtbaerheyt van't Eylant Ceylon. Nu / wat voorder het Eylandt Ceylon belangt: het ſelve is overvloeyende van alderhande zegeninghen voor 's menſchen leven: de Hoenderen / Herten / Pauwen / Duyven / en wilde Swijnen; als oock Oſſen / Koeyen / en Buffels / zijnder in groote meenighte; en ſchoone Rivieren worden aen veele Plaetſen geſien. Sommige willen oock / dat in de Bergen / die ontrent Candy gelegen zijn / Mijnen van Gout / Silver / Metael / en andere Materialen / te vinden zijn: oock eenige ſoorten van Edel Geſteente; doch wel inſonderheyt van Robijnen / die (gelijck als ick ſelfs hebbe geſien) op Ceylon in overvloet te bekomen zijn. Oock heeft men aldaer ſeer ſchoon Chryſtal. De Vruchten / Frupten / Gewaſſen / etc. zijn Meloenen / Pompoenen / Water-Lymoenen / Ananaſſen / Oranjen / Lymoenen / Citroenen / Bananas / Coques / Manges / Cajouwen / Granaet-appelen / Durpyen / Patatten / Suycker-riet / Betel / Areeck / Lange Peper / Loock / Ajuyn / Gember / Cardemom / en Taback; oock wort'er Zijde / Catoen / en andere ſtof tot kleeding / gewonnen: En geven de Landerpen daer benevens Honigh / Melck / Boter en Kijs. De Zee en Rivieren verſchaffen goeden Viſch. Hoogh dat Ceylon inſonderheyt door de Werelt beroemt / en by een yder aengenaem maeckt / is / dat aldaer in de Wilderniſſen / geheele Boſſchagien Caneel-

Caneel, en hoe de ſelve waſſ. boomen worden gevonden. Wy ſagen de ſelve / en bevonden die byna den Oranje-boom gelijck te zijn; doch des ſelfs ſtam en tacken zijn ſijnder / min knobbelachtigh / en recht-opgaende; de bladers gelijchen byna die van de Lauwrieren: des ſelfs bloeſem is wit / en van een ſeer aengename reuck; daer van een vrught voort-komt / die den Olijf in grootte gelijckt: van't welck d'Inwoonders een Olye maecken / die ſeer Medicinael bevonden wort. De Vrught wort oock van de Meerkatten / Apen en Vogels / voor ſpijſe gepluckt; of op der aerde vallende / komen weer jonge Caneel-boomen van de ſelve op te ſchieten / die beguaem zijnde geworden / ſoo kapt men de oude boomen onder de voet / om ruymten aen d'andere te verſchaffen. De boom heeft een dubbele ſchorſ; de buytenſte is ſeer dun / en wort afgepelt: en dan de binnenſte / namentlijck de Caneel / aen lange ſtroocken van de boom af-

ge-

geſchilt; die in de Zonne gedroogt / ſich ſelfs dicht in malkanderen rolt; krijgende een ros-verwige coleur. Wy / uyt nieuwsgierigheyt / de Caneel van de Boom afſchillende / vonden de ſelve glibberigh vet en groen / en sonder / of immers weynigh / reuck of ſmaeck. De geſchilde Boom heeft ſommwijlen wel twee of drie jaren van nooden / eer weder de nieuwe ſchil van Caneel verkrijght; en ſchijnt (gelijck niet vreemt is) eenigen tijdt te treuren; doch behoint eyndelijck wederom ſijne voorgaende eygenſchap. Tuſſchen Punto gale, en Negumbo, valt de ſuyverſte en alderfijnſte Caneel: alwaer de Boomen / aen veele plaetſen / by dupſenden / ende met geheele Boſſchagien / in het Wilde groeyen. De Caneel wort in ſoorteringe drierley gereeckent; namentlijck / de fijnſte / die van middelbaer ſlagh / en grove / die van de oude en groote Boomen wordt geſchilt; en dan noch de Wilde / die oock op Malabar wort gevonden. d'Inwoonderen maecken veeltijts haer wooningen van het hout des Booms: dat oock tot brandt-hout gekapt / in 't branden heel lieffelijck ruyckt. En ſchoon den Caneel tot in den derden graet / heet in kraechten beſpeurt wert; ſoo komt echter uyt de zappige wortel niet alleen een welrieckent water / maer oock een ſoorte van Camphert voort. d'Inwoonderen weten oock de groene ſchorſe / namentlijck den Caneel / ſeer konſtigh en wonder ſubtijl / in koffertjens / kaſſens / en oock in ſtocken tot Rottingen / in te leggen: gelijck als men op Ceylon een Caneel-Rotting wiert vereert / die met een fijne Caneel ſeer konſtigh was bekleet.

Onder de Dieren / die in Ceylon in de Wilderniſſen worden gevonden / zijn de Elefanten wel de voornaemſte / daer van de ſchoonſte en verſtandigſte van de geheele Werelt / op dit Eylant worden gevonden. Ceylonſe Elefanten, hoedanigheyt.

Ick heb de ſelve ongemeen groot op Mature, de Galyettis, en oock in Punto gale, geſien: oock hoe de ſelve / met een wonderlijcke behendigheyt / allerley ſwaer en moeyelijck werck / gelijck in Hollandt de Paerden / wiſten uyt te voeren. d'Elefanten uyt andere Landen / betoonen deſen (gelijck men ſeggen wil / neder-knielende) de eerbiedigheyt. De Koningen van Ceylon, van Arrakan, Pegu en andere / hebben al van outs de Elefanten in hare voornaemſte Oorlogen gebruyckt. Blanche Tabels waren aen haren ſnuyt / en houte Kaſteeltjens op den rugh gebonden / daer wel vijf a ſes mannen / met ſpietſen / met roers / en ander geweer / in konden ſtaen: wiſten hare wanden te verſtroyen en in confuſie te brengen: doch verſchrickten lichtelijck voor het vuur. Sy zijn by de Ooſten van Aſia hoogh geacht. Haer groothept / leerſaemheyt en behendigheyt / vertoonen den menſch de groote wonder-wercken Godts: ſy zijn eergierigh en ſeer verſtandigh. De wijfjens (ſeght men) zijn de Maent-ſtonden onderworpen: en wort geloofft / dat nopt in yemants tegenwoordigheyt komen te verſamelen: dat ſy wel twee jaer / of meerder / dragen; en wel hondert en vijftigh jaren konnen leven. Haer lnyt is ſchrompeligh / hart en vael. De ſommige zijn wel 9. of 10. voet hoogh. Sy hebben ſeer groote oor-lappen; en om te kaeuwen / vier tanden in den mondt / behalven de twee grooten / die ſoo vreſe ten mont uyt-ſteecken / en uyt louter Yvoor beſtaen / daer ſoo veel fraye dingen van worden gemaeckt. De Neus beſtaet in een loutere ſlinger / of lange ſnuyt / die ſmal / ſchoorachtigh / en aen ſijn eynde een opening heeft / de welck inwendigh gladt en glibberigh wort bevonden; gebruycken die in de plaetſe van een handt; wetende niet alleen Rijs in water / tot klompen gezoden / ende

Palmeer en Piſang-boomen, het welck haer voedſel is; maer oock ſelfs de vochtige ſpijs / daer mede aen haren mondt te brengen: ſy weten oock met haer Snuyt de Packen en Goederen / daer het behoort / te dragen / en oock een Man of Vrouws-perſoon behendighlijck van der aerden op te nemen / en / daer 't hun belaſt wort / op een geeſtige wijſe / wederom neer te ſetten. En wederom / als yemant in Indiën wort ter doodt veroordeelt / en om ſijn ſtraffe door den Elefant te ontfangen / op een ruymte aen een lang touw gebonden is / op het aenhitſen van den Voerman / den misdadiger op de tanden te nemen / om hoogh te werpen / en die nedervallende / vaerdigh te pletteren met de voeten te vertreden.

Sy weten hare beſchimpers / met een vuyl ſtinchent water / dat ſy met de ſnuyt in de mont te ſteecken / ophalen / ſchandelijk en beſpottelijck te beſtruyen. De wilde Elefanten doen op Ceylon ſeer groote ſchaden / aen boomen en planten / en dooden veel menſchen; dieren en baren / en houden een wonderlijck hays. De Kepſigers maecken / in het vernachten / groote vuuren / of ſlaen in de marſch op trommels en beckens / om deſe verſchrickelijche wan-ſchepſels te verſchricken. Naſt eenige jaren hebben de Nederlanders de Elefants-vangſt oock by der handt genomen / ende met goet ſucces de ſelve dus verricht: Sy trecken met eenige hondert mannen / medenemende eenige tamme Elefanten / touwen / koorden / hoomeelen / ſchoppen en ſpaden / etc. na de vang-plaets / beſetten aldaer een goet gedeelte van de Wildernis / met pael-werck en vaſte beſchoeringen. Deſe betuyning is in ſijn beginſel heel wijt / en ſoo te met nauw toegaende / eng aen ſijn eynde; en met val-deuren / tot verſeeckering van de wilde Elefanten / beguaem gemaeckt. Groot getal Jagers weten dan met een groot geſchreeuw / en door het ſlaen op trommels en beckens / de wilde Elefanten in deſe betuyning te jagen / en in de engte met ſtricken en koorden / oock door het behulp der Tammen / in haer gewelt te bekomen / en metter tijdt tam te maken.

Sy leyden een wilde Elefant dagelijks tuſſchen twee Tamme ter waſchplaets heen; en wil hy geen deegh / ſoo ſteecken de tamme Elefanten hem met haer tanden wel degelijck in ſijn huyt / tot dat hy gedwongen wordt. De onſe doen groot gewin met deſe Beeſten; dien niet alleen ſelfs-gebruyckende; maer oock verkoopende aen de Mooren en Perſianen. Beſwaerlijck zijn ſy van Landt aen Boort te krijgen: de Vlonders, Syampans, en Barcken, worden met groente beſtroopt / of met de tacken van de Palmeer belept; dewijl ſy anders niet lichtelijck over bruggen en Vlonders te krijgen zijn. Aen 't ſchip genadert zijnde / worden geblint / ende met ſtercke zeelen / die de grootte van haren geheelen onder-buyck beſlaen; en voorts met Talgs / door een goet getal Boots-geſellen / met de Spil over gewonden / en in 't ſcheeps-ruym geplaetſt. Sy konnen wel ſwemmen / en weten de Snuyt boven het water te houden: waſſen haer gaern: toonen hare geſwinthept met ſnel loopen: leggen ſich oock / als andere beeſten / neder: wentelen wel een heer rontom / en weten heel vaerdigh wederom op te ſtaen: zijn van een kindt te gebieden; doch willen gepreſen zijn. Niemant behoeft haer te verachten of te beſpotten dat ſy het hooren / ſoo die niet wil gegroet zijn dat met de neus in het voet-zant ſtuyft. De Voerman ſit ſchuyllings op den hals van 't Beeſt; en weet het ſelve met een kleyn haeckſen / daer ſy achter de ooren mede gepickelt worden / gemackelijck te beſtieren. In Arra-

kan

kan, Pegu, en andere Plaetſen / repſen d'aenſienlijcke Perſonagien op Elefanten / om hun heerlickheyt en ſtatie te vertoonen: hebbende tenten op haren rugge / daer deeſ Edelen ſeer gevoeghelijck in konnen ſitten en leggen / ſlapen / eeten en drincken.

Groot getal Apen / Meer-katten / en ſnoode Zimmen / worden ooch in de Boſſchagien van Ceylon gevonden; die (wanneer wy uyt wandelen gingen) ons met haer koddige potzen en loutere ſprongen / een groot vermaeck aen-brachten. Sy nemen de Jongen ſeer geſtigh op haren hals / en weten met de ſelve (ſonder dat ſy die laten vallen) heel vaerdig van 't eene geboomte op 't ander te ſpringen: ſoo dat ſy de wegen / voor den wandelaer / ſeer vermaeckelijck maecken; doch doen groote ſchaden aen Boomen en Druchten. Sy pluchen Kokes-nooten van de boomen / drincken het zap / en eeten de pit daer uyt / en werpen 't overſchot op de Reyſigers neder: drincken ooch d'uytgetyfferde Zury uyt de Bamboeſen, die tot dien eynde om hoogh aen de boomen zijn op-gehangen. Men vangt haer met Klappus-nooten, daer in een kleyne opening / en de pit van binnen los-gemaeckt zynde; ſoo komt den Aep / en ſteeckt / om iets van de pit te krijgen / de poot in de neut; doch dan vallen de Swarten toe / en vangen de ſelve; dien ſy dickmaels / door veelheyt / aen d'onſe / voor twee ſtuyvers 't ſtuck verkoopen. Apen.

Wonderlijcke fabulen en grillen weten ſommige Indianen (die de Apen gelijck iets Goddelijcks komen te eeren) van de ſelve aen den dagh te brengen / en met een gefronſte tronie te verhalen.

Stercke Satirs of Bavianen, worden ooch op Ceylon gevonden; die van de Indianen gemeenlijck Orang Oetangs, ofte Wilde Boſſch-mannen worden genoemt. Sy zijn in grootte / geſtaltenis en verſtant / den menſchen by na gelijck; doch hebben den rugh en lendenen met een haprige huyt bekleet / voor kael; en de wijfjens met twee uytpuylende Mammen ontrent de borſt; ſy hebben het aengeſicht ruygh / met een platte ingedruckte neus / en ooren gelijck een menſch: zijn doorgaens ſterck van Spieren en ſeer gezwint / ooch ſtout: want ſtellen haer ſelfs tegens gewapende mannen te weer: ſy zijn op de Vrouwen uytnemende verſlingert / die op Ceylon van wegen deeſ Orang Oetans, door de Boſſchagien gaende / niet ſeecker en zijn; weeſende van de ſelve ſchielijck beſprongen ende verkracht te ſullen worden. Met ſtricken gevangen / en tam gemaeckt zijnde / worden geleert op d'achterſte beenen te gaen / en met de voorſte (die gelijck handen zijn) veel konſten / en ſelfs 't huys-werck te doen / de glaſen te ſpoelen / te ſchencken / het ſpit te drayen / en diergelijcke; paſſende ooch / als kans ſien / wat te raecken / om insgelijcks aen een goet klupfjen hun poos te koel te ſtaen. Wy ſouden hier vele wonderlijcke actien / die ſoo nu en dan van de Meerkatten / Apen en groote Zimmen hebben geſien / den Leſer weten te verhalen; maer tijdt en moeyten ontſiende / ſullen de Apen aen haer liefhebbers recommandeeren; en wederom onſe Reys-beſchrijving ſoecken te vervolgen. Bavianen, hare beſchrijving.

Het een en twintighſte Hooft-ſtuck.

Des Schrijvers vertreck nae het Eylandt *Ceylon*; en vijfde komſt op *Batavia*. Droevige tijding van de Retour-vloot. Het Schip

Aern-

Aernhem, met veel Menschen, geſoncken; een groot getal ſalveeren haer met de Boot; zuckelen droevigh op Zee; dertien van het getal worden levendigh over boort geſet; d'andere komen op 't Eylandt *Mauritius* aen. De Schepen, *het Wapen van Hollandt*, *Gekroonde Leeuw*, en *Prins Willem*, met alle de menſchen, geſneuvelt. Wonderlijcke Ceremonien op *Batavia*, by den Schrijver, in 't trouwen van een rijcke *Moor*, geſien.

Des Schrijvers vertrek van het Eylant Ceylon.

WY met ons heerlijck Schip de Muſſchate-boom, zeyl-vaerdigh zijnde geraeckt / ſoo vonden haer de Burgers / en het Guarniſoen van Punto gale, wederom in de Wapenen / om onſen Veltheer (die gereet ſtont aen Boort te komen / een treffelijck uyt-geley te doen: die dan ooch (onder het los-branden der Muſſchetten en 't grof Canon) aen Boort geraeckt zijnde / van de voornaemſte Opper-hoofden van Columbo en Punto Gale, (dewelck hem tot dus verre quamen te convoyeeren) heel vriendelijck af-ſcheyt nam; die hem / en ons / een ſpoedige reyſe na Batavia wenſchten. Hier nam ich mijn af-ſcheyt ooch van den meer-gemelden Chirurgijn Majoor van 't Leger; die / volgens d'ordre van den Veldt-heer / tot de naeſte Campagne binnen Punto Gale, of op Columbo, ſonde verblijven: hy ſcheen my ſeer groote genegentheyt toe te dragen / en wenſchten dat ich haeſt wederom op Ceylon moght komen / om andermael met hem in de aen-ſtaende Veldt-tocht te zijn; my preſenteerende (ſonder dat ich ſulcks aen hem verſocht) dat hy my ſou / in alles wat dat ich op hem begeerde / behulpigh zijn: waer voor dat ich hem met alle mijn hert bedanckten: doch wy quamen den anderen nimmermeer weder te ſien; dewijl hy / gelijck als ich naderhandt (met geen kleyne ontſteltenis) op Batavia verſtont / met noch twee Chirurgijns / die dagelijcks by ons in 't Leger waren geweeſt / in 't over-ſteecken van Columbo nae Malabar, met een kleyn Scheepjen verongeluckende / quam te verdrincken; ſoo dat ich geloof de reyſe nae Batavia mijne behoudenis is geweeſt: want anders was ich ongetwijffelt ooch met hem in 't ruymte ſop geſneuvelt.

Avontuur op de Reys.

De Anckers gelicht / en t'zeyl geraeckt zijnde / geraeckten buyten de Bay van Punto Gale in volle Zee / en ſtevende naer het ooſt-zuydt-ooſten / met lieffelijck weder / ſleght water / een goede windt / en ſeer aengenaeme Sonne-ſchijn; geraeckten den 29. April de Kuſt van Ceylon uyt ons geſicht:

May, 1662. paſſeerende op den 10. May de Linie Equinoctiael; doch dreeven toen tot den 21. dito meeſt in ſtilten; lijdende niet alleen groote hitte / maer ooch noch daer en boven honger en dorſt. Wy hadden / door de veelheyt des Volcks / daer van het op 't Schip krioelden / by na van alles gebreck: ſes Trompetters bliesen / als wy ter tafel ſaten / ter eeren de maeltijdt / helder op; en evenwel aeten wy dagelijcks de zwarte Paerde-boonen uyt het water / daer in een ſtuckjen geel en tanigh Speck geſooden was; van welcke ſpijs ich / door de voorige ongemacken als af-geſlooft zijnde / ſoo af heerigh was / dat ich / aen tafel ſittende / grooten honger gevoelden / en echter niets hon eeten; en al-hoe-wel het van 't beſt noch hadden / ſoo vonden al onſe tafelgaſten haer desgelijcks: den Veldt-heer ſelfs ontſing een ſober ontbael / niet weetende hoe lang de ſtilte noch continueren ſou. De Dereſens van Ceylon,

lon, voor het Volck meede genoomen / wierden ſieck / en ſommige over boordt geſmeeten. Het was dan niet bequaem / dat wy met alle man naer een goede windt verlangde; gelijck (Godt lof) den 22. May naer wenſch / en uyt den noort-ooſten / kreegen; dies wy eerlang / met een ſpoedige voort-gang / de Naſſouſe Eylanden vernamen / en dicht voor-by paſſeerden; als oock het droevigh Eylandeken / by de Portugeſen Triſtele genaemt / dat wy ſeer eenſaem en onbewoont bevonden: geraeckten op den eerſten Pinckſterdagh / namentlijck op den 28 May, op de zuyder breete van 5. graden en 19. minuten / onder de hooge Bergen van de Weſt-kuſt van Sumatra; laveerende / vermits contrarie windt / en quamen den eerſten Juny in de Straet Zunda; daer wy / door ſtilten en tegen-winden / ſoo langſaem voortgeraeckten / dat eerſt op den 15. Junius, onder het vrolijck gelupt der Trommelen en Trompetten / behouden op Batavias Reede quamen te arriveeren. Junius 1662. en ſijn vijfde komſt op Batavia.

Wy verſtonden hier ſtracks het droevigh overgaen van Formoſa, en het beroemde Tayowan, aen de Chineſen; en hoe dit ſnoode geſpuys niet alleen alles afgeloopen / maer oock het ſchoone Caſteel Zeelandia in haer gewelt bekomen hadden; (gelijck wy in 't Seſte Hooft-ſtuck omſtandigh hebben verhaelt) en hoe de Nederlanders, nae een langdurigh en bloedigh beleegh te hebben uyt-geſtaen / beroopt en arm van daer / en na Batavia waren gezeylt; daer ſy over eenige dagen nu waren aen-gelant. Verſtonden oock nu / hoe dat den geweſen Heer Gouverneur Frederick Coyet, en ſommige van ſijn Raden / op Batavia waren in hechtenis genomen. Welcken Heer / die Jaren gevanckelijck hebbende gezeten / men ter doodt verweeſ; doch verkreegh doen noch die genade / dat hy binnen de Stadt Batavia, door d'uytvoeringe van het Gerecht / wiert met een bloot Swaert over het hooft geſwaept / en voor al ſijn leven op 't Eylant Roſagein gebannen.

Wy vonden nu gantſch Batavia, over dit groot verlies van Tayowan, uyttermaten ontroert: te meer / alſoo veel brave Nederlanders daer gebleven zijnde / hier de klachten / in geen kleyn getal nagelatene Wedunwen en Weeſen / quamen te vermenigvuldigen; die goet en bloet verlooren hebbende / waerlijck te beklagen waren. Doch leden oock de Heeren en Meeſteren van de Ed: Maetſchappije geen kleyn verlies in Goederen / en het vergaen der Schepen; als oock in het miſſen van de profitabele Handel-plaetſen en Forteſſen / op het ſchoon Eylant / of luſtige Formoſa.

Daer by quam / op den 14 Julius, met het Schip d'Eraſmus, van Ceilon, noch een droevige tyding op Batavia; de welck niet minder / als de voorgaende van Tayowan: kleyn en groot verſchrickten / en gelijck als een verbarelijcke donder-ſlagh in yders ooren kloncken. Mijn Penne ſal het rampſaligh ongeval / in weynigh regulen / aen den Leſer doen verſtaen. Droevige tijding van de Retour-vloot.

De ſchoone Retour-vloot was / op den 23. December, 1661. van Batavia naer het Vaderlant vertrocken: beſtaende in deſe navolgende ſeven kloecke Schepen / namentlijck / het Wapen van Hollandt, daer op den beroemden Heer Arnout de Vlaming van Outshoorn, als Admirael / de Vlagh en het Opper-commando voerden; en voorts / de Prins Willem, Princes Royael, de gekroonde Leeuw, de Fenix, Aernhem, en Maerſeveen; altemael Schepen als Bercken / yder om 't ſchoonſt / en van de grootſte welck opt Nederlanders op de Wateren voerden. Deſe rijcke Vloot / niet alleen met een koninclijcke ſchat geladen / maer oock met ſoo veel levendige Zielen bezet /

door Sundas Straet; en eenige hondert Mijlen westwaerts heen gesteevent zijnde / kregen den negenden February een loutere stoocker uytten Oosten: die / twee dagen daer naer / van een schrickelijcke Storm gevolgt / haer altemael dwong de meeste Zeylen in te nemen; en voor de wint heen / met een geswichte Fock / onstuymige Zee / en vreesselijck slingeren / voort de West te soecken. Het Schip Aernhem eerst het ongeluck treffende / scheurden de Fock aen flarden; dies genootsaeckt was / om / in duysent perijckelen / by de wint te steecken / dwers zees geraeckten; en / door het invliegen desselfs / soo vol water / dat al het pompen en balien scheen te vergeefs te zijn.

Het Schip Aernhem, met veel Menschen gesoncken.

Daer op quam in dit Schip Aernhem, in de Constapels-kamer / een hock met ontrent twaelf Lasten Rijs en Boonen / door 't hevigh slingeren zijnde gebroocken / nae de Ly te storten. Stracks trachte men 't Roer naer 't andere Boort te krijgen; maer / door het schrickelijck bonsen der Water-baren / de Roer-pen gaende geraeckt / en eyndelijck midden deur gebroocken zijnde / was d'oorsaeck / dat door het slaen van 't Roer / de Achter-steeven quam te scheuren; daer op het Water van alle kanten in-vliegende / bevondt men / hoe dat het Schip begon te sincken.

Alle bedenckelijcke middelen dan vruchteloos wesende / als oock de Vloot verstrooyt / en maer alleen de gekroonde Leeuw noch by haer gesien: welck Schip oock tegens den avondt uyt het gesicht verlooren; daer by haer toen voort de moet / van Scheeps-behoudenis / en des levens hoop / ontviel. Dies resolveerde men vaerdigh tot het uytterste: Schuyt en Boot wierden in Zee gezet / om (kon het geschieden) noch Lant en Schepen op te soecken. Dertien Man vielen heel schielijck in de Schuyt: staecken (eer meerder geselschap kregen) van boort / en roeyden een stuck-weegs heen; de vordere menighte sochten haer in de Boot / met swemmen / klimmen en klauteren / bidden en smeecken / te salveeren. Tot hondert en vijf Persoonen geraeckten in 't Vaertuygh; de andere / die noch in 't Schip / en daer omher in de Golven wierden gesien / waren eerlang (alsoo dit schoone Schip voor yders oogen wegh sonck) in het grondeloos diep gesmoort.

Een groot getal salveeren haer in de Boot.

De Schuyt toen / om meerder Volck over te nemen / de Boot genadert zijnde / hoorde men daer een stem: Wy sincken, wy sincken! Dies vaerdig deynsende / verlieten de Boot / en roeyden haers weegs; dan zijn noyt tzedert weer vernomen.

Nu quam de nacht op handen / als wanneer de felle Winden begonden af te nemen. De Stuerluyden hadden twee rollen Doeck / met een Compas / Kaert / Boog / Ton-duygen / Spijckers / en wat Brandewijn / in de Boot gebergt; dese dingen quamen haer altemael nu te pas. De Duygen wierden langs 't Boort gespijckert / en met Zeyl-doeck bekleedt; en voorts de vordere middelen by de hant genomen zijnde / kregen de Mast / het Roer / het Zeyl / en andere dingen klaer; om (onder Godts hulp en zegen) het naeste Lant / het welck het Eylandt Mouritius was / te soecken; daer men noch hondert en twintigh Mijlen gisten van af te zijn. Doch nu scheen de noot alhier met haer eerst aen de man te komen: want door de veelheyt des Volks / scheen de Boot t'allen oogenblicken te sullen sincken; en tot verlichting desselfs / besloot men 40. Menschen levendigh over boort te setten / om de andere dus (gelijck men riep) by het leven te behouden. Geen tegen-spreecken van yemant / was machtigh dit heyloos besluyt te keeren; want dertien leven-

Suckelen droevigh op Zee,

Dertien Menschen worden levendig over boort gezet.

levendige Menschen wierden heel schielijck onder de menighte uytgepickt / en stracks den eenen voor / en den anderen naer / in volle Zee geworpen; sonder aen dese verwesene soo veel tijts te gunnen / dat sy het Vader ons konden bidden. Onder dese dertien rampsalige was oock eenen Mr. Johannis Stoffianis, een braef Chyrurgijn / die wel eer langen tijt Slaef in Turckyen hadde geweest; en veel quartieren des Werelts doorgereyst hebbende / eyndelijck hem in dienst der Ed: Compagnie begaf. Hy / en ick / wierden op het Oost-Indisch-Huys tot Amsterdam, te gelijck / op eenen dagh geëxamineert en aengenomen: voeren te gelijck (doch yder op een bysonder Schip) uyt ons Vaderlandt: waren oock te gelijck in de Oostersche deelen van Asia geweest; en vonden ons menighmael by malkander / en dickmaels te samen geresolveert / om wederom te gelijck de Reyse naer 't Vaderlant aen te vangen; doch had ick my tzedert bedacht / en aen hem de Bon Voyagie toegewenscht: hoorende nu met outsteltenis / hoe de Reyse met hem / naer het Vaderlandt / was uyt-gevallen. Hy socht / als d'andere / wanneer hy op de kant van de Boot hem sagh gesleept / om over boort gebonst te worden / dat hy noch eerst een kort Gebedt tot sijnen Godt mocht doen; maer sulcks hem / door het geschreeuw des Schippers / en sommige stoute Bootsgesellen / zijnde geweygert / stack hy de oogen en handen Hemel-waerts / terwijl men hem van de Boot af-stiet; daer hy / in 't grondeloos vack / wel haest versmoorden.

By dit getal en sou het als doen niet gebleven hebben; 't en ware geweest dat andere / van de gemeene Soldaten en Bootsgesellen / hier tegens begonden in te leggen / seggende: Als de vermindering van het getal des Volcks dus noodigh was, datter als dan geen uytsondering van Persoonen behoorde te geschieden: maer veel eer dienden geloot; om de doot, of het leven, aen yder een even schoon te setten. 't Welcke / door de vermeerdering der stemmen / eenparighlijck goet-gevonden en vast-gestelt zijnde / maeckte men soo veel Briefjens / als 'er Menschen in 't Vaertuygh wierden getelt: de eene helft liet men heel / en de andere wierden kleyne hoeckjens uyt gesneden; en aldus altemael op-gerolt / en onder malkanderen geraeckt zijnde / besloot men: soo drae als de noot begon toe te nemen / dat men dan aenstonts trecken souw; en wie dan een Briefjen met een afgesneden hoeckjen kreegh / souw (sonder eenigh aensien van den Persoon) van stonden aen over boort geworpen worden. Welcke resolutie den Schipper / en sijn Stuerluyden / soodanigh in hare verfoeyelijcke proceduren kon matigen / dat voortaen soo lichtvaerdigh niet / gelijck voor heen / de Meester speelden met een anders leven.

Doch kregen sy nu de Wint en Zee dervoegen na wensch / dat op den 20. February, naer het uytstaen van ontelbare ellenden / het lustigh Eylant Mouritius quamen te sien. Aldaer te Landt geraeckt zijnde / vonden een versche Water-stroom / oock Krabben en Alikruycken; doch kregen aldaer in den tweeden nacht soo fellen Orckaen / dat nauwelijks in het dichte Bosch haer leven salveeren konden. Hier sagen sy nu Godts hulp en goedertierenheyt oogen-schijnlijck / en seer klaer: Hem danckende / dat noch voor dit schrickelijck onweer te Landt geraeckt waren. Het Tempeest bedarende / verstrooyden / en peurden yder sijns weegs / het Eylandt rout; en vonden veel Palm-boomen / Schilt-padden / en Oesters: kregen eerlang oock / door

De andere komen op 't Eylandt Mouritius aen.

geestige practijcken/ abondantie van seer goede Visch: ook eyndelijck Vuer en Sout/ en alderhande Vee. Inwaegen dat nu van Spijs/ en Palm-wijn/ de volheyt hadden.

Evenwel socht den Schipper daer niet te blijven: maer stack/ met dertien wyp-willige stoute Waeg-halsen/ van't Eylant Mouritius, heel hloeckmoedigh in volle Zee: verhoopende met de Boot/ de Kust van Malabar op te soecken; die ontrent ses hondert en vijftigh Mijlen van daer gelegen was. Wy belanden voorspoedigh aen 't Eylandt Ceilon, aldaer wy stortf. De andere quamen/ met het Schijp d'Erasmus, op Batavia; daer sy nu dese droevige tijdinge brachten.

Wijders/ belangende het resteerende Volck/ op 't Eylandt Mouritius: eenige quamen aldaer te blijven; andere storven; doch het meerendeel zijn/ door aenkomende Schepen der Engelse, (die dit Eylant wyp veel besoecken) van daer/ of naer Oost-Indiën, of nae het Vaderlant/ gevoert; die naderhant/ yder in het bysonder/ heel vreemde avontueren/ die haer bejegent waren/ wisten te vertellen.

Dus verre van 't heerlijcke Retour-schip Aernhem. Wat voorts d'andere ses belangt/ daer van zijn de Phenix, Princes Royael, en de Maerseveen, behouden (gelijck wyp naderhandt verstonden) in 't Vaderlandt gekomen. Doch d'andere drie/ de grootste van de geheele Vloot/ als't Wapen van Hollant, Prins Willem, en de gekroonde Leeuw, moeten seeckerlijck/ met alle de Menschen/ van de hollende Zee vernielt en ingeslockt zijn; dewijl noyt van dese groote gebouwen/ of schoone Schepen/ en soo veel hondert Zielen/ een eenigh Mensch te voorschijn is gekomen.

De Schepen het Wapen van Hollant, de gekroonde Leeuw, en Prins Willem, met alle de Menschen gesneuvelt.

Dese tijding door Schepen/ van de Caep de Bon Esperance komende/ bevestigt zijnde/ ontstack geen kleyne vrees en alteratie in den geenen/ die van meening en voornemen waren/ naer 't Vaderlandt de Wederom-reyse aen te vangen. En mijn aengaende/ ich danckten mijn lieve Godt/ voor de betooninge van sijn genadigh en vaderlijck bestuyt/ en groote goedertierenheyt/ my bewesen; en dat ich in het voorleden Jaer niet mede/ gelijck het voornem was geweest/ met dese Schepen naer het Vaderlant was gezeylt; daer in seer lichtelijck mijn haestigh eynde hadde konnen beschoo-ren zijn.

Wy hebben het Eerste Boeck met een verhael des Makassersen Oorloogs beslooten; doch sullen dit Tweede Boeck, met de vertelling der Ceremonien van een Moorsch Huwelijck/ eyndigen.

Wonderlijcke Ceremonien, by den Schrijver op Batavia, in het trouwen van een rijcke Moor, gesien.

Wy vonden ons in de Maent Julius, op een seecheren avont-stont/ aen Lant: wanneer ons aen-gedient wiert/ dat binnen de Stadt Batavia, niet verre van ons Logiment/ een rijcken Moor de Bruydegom was; die nu in desen aenstaenden nacht/ met vreemde Ceremonien/ hem in den Huwelijcken staet begeven soo.

Wy/ begeerigh de nacht-rust te verstuymen/ om sulcks te sien/ hadden ons des avonts/ naer het gehouden Avont-mael/ noch nauwelijcks in de stoep en buyten aen straet begeven/ of wy sagen een groote menighte van Toortsen/ Fackelen/ en verhaven Lanteren/ aen stocken vast-gebonden/ (die in het duyster een helder licht vertoonden) al sachjens tot ons naderen. Veele Danssers/ Speelders/ Tamboers/ en kluchtige Tijt-verdrijvers/ de welck op Trommelen/ Pijpen/ en Schalmayen/ als ook op hopere

Bec-

1 Huwelyk der Tuppin Imbos 2 Peruvianen 3 Persische Bruyt 4 Abyssinsche Trouw 5 Muscovische
7 Sineese Cermonien 8 Sineese Bruylofts huyssen en Kalver bruyloft. Pag: 1
HUWLYKS CEREMONIEN

Beckens / met een aengenaem geraes / haer lustigh lieten hooren ; hadden de voor-tocht / om (naer 't scheen) het swarte Gebroederschap te vermaecken. Achter dese vrolijcke basen quamen twee Moorse Priesters / beyde in 't wit gekleedt ; en daer op de Bloedt-vrienden van den Bruydegom en Bruyt : die met een langsame tret voorby geraeckt zijnde / sagh men den Moorsen Bruydegom selfs (doch sonder sijne geminde Bruyt) aenkomen : zijnde op een schoon Persiaens Paert gezeten. Hy toonden hem zedigh in sijn gebaer ; en sagh altijt seer statigh en stemmigh voor hem neder. Boven hem wiert een kostelijcke Sonne-scherm / rontom met lange neder-hangende Zijde Franje behangen / steets omdraeyende / gedragen ; dat / door het licht der menighvuldige Fackels en Toortsen / ongemeen seltsaem stont. De weytse Toomen / van des Bruydegoms Paert / wierden wederzijts door twee bruyne Mooren bestiert / en vast gehouden ; die het moedige Beest al sachjens voort-geleyden / terwijl twee andere Mooren, met een geestige swier / en Hoofse Ceremonien / den Bruydegom met Roos-water besprengden ; en met fijne Catoene Doecken / met Wieroock en wel-rieckende Specerijen geparfumeert en op-gevult / de lucht gestadigh voor hem quamen te prepareeren. Naer hem volgden oock twee Moorse Speel-knechts : rijdende mede / gelijck den Bruydegom / te Paert ; die / als Sargeanten van Cupidoos krijgh / de trop en stactie slooten. Desen geheelen treyn was verzelt van een groote menighte Volcks / die (bestaende uyt veelderhande Natien) nu voor kijckers / dit Gebroederschap geleyden.

Sy quamen nu van des Bruydegoms Huys / voorby de Wooninge van de Bruyt / en vorder aldus voorby ons Logiment / gereden ; en deden / door de voornaemste Straten en Wycken van Batavia, dus den ommegang / tot datse wederom voor de Wooninge van de Bruyt aen-landen : hebbende nu soodanige Processie al ontrent 14. avonden naer malkanderen gepleegt.

Den Treyn nu wederom voor het Huys des Bruyts gekomen zynde / wiert den Bruydegom / in het af-treden van 't Paert / door sijn twee Speel-knechts onderschoort ; en van alle de andere Mooren onder een groote opgerechte Tent geleyt / en met bysondere Ceremonien geconvoyeert : welcke Tent voor 't Huys des Bruyts / op 't cierelijckst / als een Bruylofts-zael was toe-gestelt. Stracks wierden alhier verscheyde Alcatijven, of Persiaense Tafel-kleederen / op de aerde neder-gespreyt ; en Kussens voor den Heer Bruydegom / en sijn twee Speel-knechts / op een ordentelijcke wyse geordonneert : die / neffens alle de andere Vrienden / (doch in ordere) met de beenen onder het lichaem / neder-gezeten zynde / sagh men stracks het Huwelijcks-feest beginnen. Verscheyde Gerechten quamen hier voor den dagh ; en wierden altemael in houte Schotels / door brave swarte jonge Moorinnen, doch helder in 't wit gekleet / den Bruylofts-gasten opgedischt. De eerste Compost / als tot een præparatorium dienstigh / was Pinang, en Betele : een Kruyt / het welck de Indianen van Orienten dagelijcks / voor lieffelijckheyt in smaeck en adem / komen te gebruycken. Van dit Bancket quam yder sich te besorgen / toen den Bruydegom / door sijn twee Speel-knechts / daer van voor-gedient was. Waer op stracks alderhande spijse volgde : die meest in Karry, (dat een aengename Compost der Mooren is) en voorts in gebraden Hoenderen bestont. Daer ging de Maeltijt aen / met weynigh onderlinge propoosten ; doch stonden hier alle de Mooren hun poos

soo wel te Roer / dat haest de Schootels leeg / en schoontjens uyt-geveegt waren. Den Bruydegom behoefden alhier sijn Bruyt / noch niemant sijne Beminde / voor te dienen ; want de Moorsche Vrouwen en Maegden van dit Feest / waren van de Mans-persoonen gesepareert ; en hielden haer Gastmael in een groot Voor-huys apart : sittende mede op Persiaense Tafel-kleederen / op de aerde neder ; soo dat geen Tafelen / Stoelen noch Bancken / in dese Maeltijt wierden gebruyckt. Invoegen dit Bruylofts-feest vry droevigh / in stilten / en zedigh / sonder eenigh discours / toe-ging. Doch speelde men evenwel / tot vermaeck der vrolijcke Geesten / gedurigh op kopere Beckens / Trommelkens / Fluyten / en diergelijcke. Het Gastmael zijnde geëyndigt / droncken / tot verkoeling van de Maeg en Lever / eens ront ; doch maer alleen een dronckjen van den klaren : uytgesondert eenige / die / gelijck als ter sluyp / malkander een slockjen Arack toe-brachten. Eyndigende aldus dit heerlijck Bruylofts-feest der Mooren, met een Bancket van Betele en Areeck, gelijck als was begonnen ; daer de halve nacht alreede nu mee verloopen was.

De Spijse toen weg genomen zijnde / maeckte men alle ding klaer en vaerdigh / om / door de behoorlijcke Ceremonien / Bruyt en Bruydegom echtelijck in den bant des Huwelycks te vereenigen. Tot dien eynde stelde men een kleyn Banckjen / van een voet hoog / en ses voet lang / in 't midden van d'opgerechte Tent / op d'aerde neder ; alwaer den Bruydegom / met sijn twee Speel-knechts / hem voegende in het midden / gesamentlijck opgetreden zijnde / nae de Ceremonien van sijn Trouw / met lytsaemheyt stont te wachten.

Aenmerckens-waerdigh was de Kleeding van desen Moorssen Bruydegom : Onder- en Opper-kleederen waren wel nae de wijse der Mooren, maer van de alderfynste witte Catoene Lywaten toe-gestelt. Sijn swart / en kael geschooren hooft / pronckte met een loutere Zijde Tullebant ; die boven / en voor het voor-hooft / bedeckt was met een Plaet van rammelent Klater-gout : zijnde in 't vierkant met een beknopte rant / van witte Bloemen en Roosen / besteecken en verciert ; daer aen twee lange Sluyers ter wederzijts vast gemaeckt waren / die hem van voor de oogen / tot nederwaerts op de buyck afhingen / en na de beweginge van sijn lichaem / gins en weder slingerden. Vorders was desen Heer Bruydegom met een loutere goude Keten om den hals / en met goude Ringen om de vingeren / als oock door sijn oor-lellen / verciert ; en met kostelijcke zijde Sluyers over de Kleederen aengedaen : wesende (naer mijn gissing) ontrent de ses en dertigh Jaren out.

De Speel-knechts waren twee jonge Mooren, en even gelijck als den Bruydegom verciert.

Daer was toen noch nauwelijcks een Kleedt van twee Persoonen opgeheven / en voor den Bruydegom / en sijn twee Speel-knechts / tot een afschutsel / Gordijns-gewijs om hoogh gehouden / of de Vader van de Bruyt quam met sijn Dochter / op beyde armen torssende / uyt den Huys getreden ; en ging aldus voor den Bruydegom / doch aen de ander zijde van het beschutsel / staen ; en hielt de Bruyt gedurigh op sijn armen : die wel dicht in zijde Sluyers / even gelijck gebaeckert was / soo datse noch door niemant in 't aengesicht gesien kon worden ; doch bespeurde men aen de beweginge van de Sluyers / die haer het hooft bedeckten / dat sy al nuckende / wel hartelijck

telijck schreyden. Ondertusschen ging het prevelen / der twee Moorsse Papen / lustigh aen: doende voorts / met bedeckten hoofde / (volgens het gebruyck der Mooren) voor de Gelieven een kort Gebedt. Daer op / door den selven / aen den Bruydegom wierde gevraegt: Of hy sijn Bruyt alhier tegenwoordigh gesint was voor sijn wettige Huys-vrouw aen te nemen? en diergelijcke / doch weynigh omstandigheden meer. Waer op den Bruydegom Jae geseyt hebbende / wiert van stonden aen desgelijcks de schreyende Bruyt oock afgevraegt. Maer eylaes / dese Moorin de bange lucht onder de Kleederen niet langer konnende verdragen / wiert qualijck; dies bracht men / nae kort beraet / een weynigh Waters / om 't hart te stercken: daer van sy voort een weynigh dronck. En wierden als doen de wonderlycke schoonheden / van dese bange Bruyt / ontdeckt. Sy was met goude Ringen door neus en ooren / als oock om sommige vingeren / vereiert; en mede / gelijck den Bruydegom / met een blinckent Voorhooft-ciersel / van rammelent Klater-gout / en Bloemen / voor 't voorhooft opgeprouckt. Sy had oock een vaste verw: zijnde soo blanck als een Mol; en ontrent vijftien Jaren out.

Dese gealtereerde Bruyt een weynigh Waters hebbende gedroncken / quam / door soo uytnemenden hulp-middel / haest wederom tot haer selfs. En wierden haer toen / van de Moorsse Papen / de voorige Vragen wederom afgevraegt; die insgelijcks Jae ten antwoort gaf. De blijtschap scheen daer op / door een algemeyn juychen / by het heele geselschap / uyttermaten groot te zijn. De jeugdige Speel-vriendinnen van de Bruyt / verhieven daer op haer heldere keelen / en begonden met een soete Voys / en vrolijcke Toon / wel lustigh op te singen; daer men de vreugt van dit Moorsch Huwelijck uyt bespeuren kon. En wierden (naer 't scheen) dees nieuwe getrouwde / in dit vermaeckelijck Gesang / een lang gezegent leven / en getrouwe liefde / toe-gewenscht. Waer op een weynigh stil gehouden wiert; en het opgetilde Kleet eens neder-gelaten zijnde / wierp den Bruydegom / op een Hoofse wijse / een witte Bloeme naer de Bruyt. Waer op toen weder een weynigh wiert gesongen; en het Beschutsel andermael neder-gelaten zijnde / wierp den Bruydegom weder een witte Bloem nae sijn Alderliefste: 't welck aldus tot viermael over-hants wiert gepleegt; als wanneer de Bruyt sulcks op een gelijcke wijse quam nae te volgen: t'elckens / tusschen het Gesang / en het neder-laten van 't schutsel / een witte Bloem gooyende naer den Bruydegom; waer op dan staegh een groot / doch statig gejuygh der Speel-knechts / quam te volgen. Dit gegooy der witte Bloemen / waren (gelijck men ons betuygden) de baerblijckelijckheden / waer mede sy de verseeckering van haer liefde malkanderen scheenen te betoonen. Toen sagh men het Beschutsel wederom neder-gelaten; en den Bruydegom / een schoone Diamant-ring van sijn vinger treckende / staek die selfs aen een der vingeren des Bruyts; dat sy wederom / naer een kort gesang der bruyne Speel-genootjens / met een van hare goude Ringen / aen den Bruydegom op een gelijcke wijse vergoedden; daer op weder een kort Gesang gesongen wiert. Het opgetilde Behangsel toen wederom neder-gelaten zijnde / nam de Bruydegom een witte Bloeme-krans van sijn hals / en hing dien om den hals van sijn geminde Bruyt; 't welck / naer een kort gesang / al mede van de Bruyt wiert nae gedaen: hangende selfs haer eygen Bloeme-krans om den hals des Bruydegoms.

Van

Dan stonden aen wiert toen het Beschutsel t'eenemael wegh genomen/ en de Bruydegom op een frape Kust-plaets neder-geset; en kreeg nu de Bruyt/ uyt haer Maders armen/ in de sijne/ en op sijn schoot. Men gaf hem doen in sijn rechter-hant een kop met Melck; daer van hy/ en sijn Bruyt/ by beurten overhants/ yder viermael droncken; en spoelden elck toen soo veel repsen de mont slechts met een weynigh Waters. Waer op den Bruydegom/ met de Bruyt in sijn armen/ uyt de Bruylofts-tent/ en voort te Paert geraeckten; en saten oock strachs de Speel-kneghts op: rijdende soo gesamentlijck van daer/ in vorige statie/ naer het Huys des Bruydegoms; daer hy/ met sijn Beminde/ van't Paert/ en waerdigh in Huys geraeckte: latende beyde sijn Speel-kneghts/ met alle sijn Compaignons/ (die hem dus verre quamen gevolgt) sonder yemant te bedancken/ of nu/ noch in de voorige actien/ toe te spreken/ bupten op straet; van waer een yder hem naer sijn Wooning begaf.

Dus verre was alles staetigh en stil/ en (dat ons uyttermaten verwonderde) met een groote zedigheyt verricht. Wy hadden/ in al het voor-verhaelde/ niet een kleyn lachjen in den Bruydegom/ noch in sijn twee Speel-kneghts (alhoewel soo dichte by hem stonden) gemerckt. Geen ongebondenheyt ter Werelt/ was by ons/ in yemant bespeurt. Bachus en Venus scheenen daer onbekent te zijn; men hoorde geen sot geklap/ of gechernije; lichtvaerdige dansserijen en sagh men daer niet: maer alles geschieden met sulcken stilten/ zedigheyt/ en eenparige modestie; dat waerlijck dit Mahometaense Bruyloffs-feest/ de ongebondene Bruyloften en Gasterijen der Christenen beschaemden.

Nu/ wy/ met eenige Hollantse Vrouwen en jonge Doghters/ wierden door des Bruydegoms Moeder in huys genoot; daer wy dese nieuwe Getrouwde/ benessens malhanderen/ op een Alcatijf, of Persiaens Tafel-kleet/ vonden neder-gezeten: terwijl des Bruydegoms Moeder het krupt van Betele, en Pinang, bereyden; dien gevende aen haer Soon: de welck deese Pinang langen tydt knauden/ soo dat hem het zap by de mondt neer liep. Toen nam sijn Moeder/ het oude Wijf/ hem dese gekaude Pinang wederom uyt den mondt; en gaffe/ met spreckjsel en quyl/ met al/ voort aen de Bruyt: diese voort soo lang kauwde en knauwde/ tot de Betel en Pinang was verteert; en spoelden als doen te samen/ als baren/ de mont.

Dit gedaen zijnde/ soo nam sijn Moeder (het oude Bestemoertje) de brandende Lamp; daer mede sy de Bruydegom en de Bruyt/ elck viermael overhants naer malkander/ in't aengesicht liehten. En gaf de Gelieven toen voort/ met eenige woorden binnen's monts te mompelen/ haren Zegen. Sy knoopten daer op des Bruydegoms opper-kleet/ aen des Bruyts boesem-kleet vast. Waer nae den Bruydegom/ met sijn beminde/ op stont; sonder haer nu/ of in alle de vorige actien/ een eenigh woortjen toe te spreechen: maer nam nu de Bruyt/ met een heel zedigh gelaet/ van het Alcatijf, op sijn armen; en droeg haer/ sonder dat sy de aerde moght raechen/ naer een opgemaeckte Binne-kamer; en hielp de Bruyt (die niet meer en schreyden) naer het Bedt/ om haer soo voort nae sijn vermogen te vertroosten.

Wy hadden door nieuwsgierighcyt/ om dese Ceremonien te sien/ den gantschen nacht door-gebracht/ en onse kleederen bewaert; alsoo den dagh begon door te breechen/ eer dat wy t'huys geraeckten.

Eynde van't Tweede Boeck der Oost-Indische Reys-beschrijving.

WOUTER SCHOUTENS
Ooſt-Indiſche
REYS-BESCHRYVING.

DERDE BOECK.

Eerſte Hooftſtuck.

Stercke Zeevaert der Nederlanders in *Indien*. Vertreck van d'Oorloghs-Vlooten na't Noorden, en Weſten. Den Schrijver vertreckt ten vijfdemael van *Batavia*, om een reyſe na 't Rijck *Bengalen* te doen. Komſt door de Straet *Zunda* in volle Zee. Paſſeeren de Linie *Æquinoctiael*, als oock der *Nicobaren* Eylanden. Beſchrijving desſelfs wreedtheyt der Wilden aen't Volck van het verongeluckte Jacht *Weeſp* betoont. Aenkomſt op de Kuſt van *Oryxe*, en ter Rede van *Pipely*. Schipbreuck van *Avenhorn*. Ongelucken in't Schip des Schrijvers; en een jong Bootsgeſel, om ſijn doodtſlagh op *Ongly* geharquebuſeert.

VErmaeckelijck is 't / inſonderheyt als 't den menſche wel gaet / van 't eene Landt / en Koninckrijck des werelts / na het andere te repſen / om dus de wonderen van dit Wonderal / door de mogentheyt Gods ſoo wonderlijck uyt niet geſchapen / en daer benevens de vreemdigheden van uytheemſche Volckeren te ſien / en haer coſtuymen en zeden onderſcheydentlijck aen te mercken; wonderlijcke avonturen en vreemdigheden waren alreede by ons geſien / en ſware voorvallen en pijckels hadden ons nu en dan getroffen: doch door de goedertierenheyt Gods menighmael het gebaer ontworſtelt zijnde / ontfonckten in my ſtaegh weder om de luſt om andere Landen / en Koninckrijcken van Aſia te beſien / verwachtende tot dien eynde wederom de bequaemſte gelegentheyt dien ick tot mijn ooghmerck mochte komen te verkrijgen; en ondertuſſchen quamen nu dagelijcks van verſcheyden Quartieren van India veele Nederlandtſche Schepen op Batavias Rede gearriveert / ſoo dat des ſelfs getal tot by de feſtigh avanceerden; het welck de Stadt Batavia neringrijck / en de Rede heel levendigh / en vermaeckelijck van alderhande ſlagh van Vaertuygh maeckten: te meer / door gaende en komende Schepen / die uyt veelderhande Geweſten quamen / of elders heen de reys aenvingen. Onder anderen vertrock oock / onder het Opper-Com-

Julius, 1662.

Groot getal Schepen op Batavias Rede.

Augustus 1662. mando van den beroemden Heer / Jan van der Laen, een Vloot van dertien welbezeylde Oorloghsschepen van Batavia na het Noorden / om langhs de Kusten van China, en Formosa, de Chineschen haer snoode stroperyen te verhinderen / en / waer't doenelijck / hare Navigatie met gewelt te stuyten. Ooch vertroecken veel andere Schepen na diverse Quartieren: als na Japan, Tonquin, Siam, Sumatra, Bengale, Choromandel, Ceilon, Zuratte, Persien, 't Roode Meer, en andere Landen van India. Ooch ruste men wederom sterck ten Oorlogh toe / om andermael de Portugeesen op de Kuste van India te besoecken; te meer / dewijl het Jacht 't Kalf / uyt 't Vaderlandt komende / tijding bracht / dat den Oorlogh tusschen de Nederlanders / en Portugeesen als noch continueerden / alhoewel dat men de tijdinge van Vrede tusschen de beyde Natien nu al eenige maenden had te gemoet gesien / dies wierd nu wederom de Equipagie des te meer verhaest / om de Portugeesen, al eer het beschreyt van Vrede quam / noch een der schoonste Orientaelsche Paerlen uyt de Kroon te ruchen; Eenige van de kloeckste Oorloghsschepen tot dien eynde / op Batavias Rede uytgepickt zijnde / wierden in aller yl klaer gemaeckt / en den Heer Commandeur / Isbrandt Godskens, met drie wel-toegeruste Schepen / de Beurs / Vlielandt / en Mayboom / van Batavia na Ceilon voor uyt gesonden / om / daer alles by een gerucht hebbende / andermael op een vaerdige wijse de Stadt Cochin te besprangen / en die ten spoedighsten te belegeren / waer heen den Heer van Goens ooch eerst daeghs / met de geheele Oorloghs-Vloot van meeninge was te volgen.

Den Heer Joan van der Laen vertrekt met een Oorloghs-vloot van 13 Schepen van Batavia na het Noorden.

Tyding uyt Hollandt dat den Oorlogh der Nederlanders en Portugeesen continueert.

Toestel der Nederlanders om andermael de stadt Cochin te besprangen.

Den Commandeur Godskens vertreckt van Batavia derwaerts heen.

Mijns belangende: Ick had den voorgangene tocht tien maenden lang nacht en dagh / soo wel mijn poos / omtrent de sware Geques ten / in beelderhande prijckelen / moeyelijckheden / onrusten / en gedurige ongemachen te voet gestaen / dat door sulcks / en't sober ontbael daer heen genooten / voor tegenwoordigh in my de genegenthepdt seer hlepn was / om weer aenstonts derwaerts heen te gaen; te meer / om dat ick nu eens bequame gelegenthept siende / versocht om een repse na 't lustige Bengale te mogen doen / 't welck verkregen hebbende / soo trad ick van't Schip de Musschateboom / op het kloecke Veenenburgh over / om daer op mijn bedieninge waer te nemen; bijf Schepen / namentlijck / Vrouwershaven / Ter Veer / het Hert / de Peperbael / en Pipely / waren alreede van Batavia na Bengale voor uyt gesepit / waer heenen wy nu ooch in weynigh dagen stonden te volgen.

Den Schrijver gaet van de Musschateboom op het Schip Veenenburgh over.

Den Heer Jacob Hutsert vertreckt met de Oorloghs vloot van Batavia na Ceilon.

Ondertusschen vertrock op den 26 Augustus, onder de Vlagge van den Heer Jacob Hutsert, d'Oorloghs-Vloot van Batavias Rede na Ceilon, en Malabar, bestaende in dese dertien Schepen: namentlijck / 't Huys ter Swieten als Admiraal / en voorts de Musschateboom / Nagelboom / Dortch / de Louise / de Mars / Erasmus / de Malachie / Tertoolen / Vlissingen / Goutsbloem / met de kleyne Fregatten Columba / en Tapowan / den Heer Rijcklof van Goens siech zijnde geworden / bleef als noch op Batavia, om / indien spoedige beterschap aentrof / dan met de eerste gelegenthept deses Oorloghs macht te volgen.

Den Schrijver vertreckt van Batavia na Bengalen. Sept. 1672.

Wy dan ooch eyndelijck met een Vloot van 6 bequame Schepen klaer gemaeckt zijnde / namen ons affscheyt van de Vrienden / en vertrochen in het begin der maent September van Batavia: namentlijck / wy met Veenenburgh / Amstellandt / en Avensdoorn / na Bengalen; en de Rijsende Son / Hasselt /

Haſſelt / en Enckhuyſen na 't Koninckrijck Arakan gedeſtineert: t'ſepl geraeckt zijnde / paſſeerden in den avondtſtondt d'Eylandekens Onruſt / Hoorn / Haerlem / Amſterdam / en voorder heen ooch des ſelfs Gebeuren / ſetten de coers om de Straet / of enghte van Zunda door te loopen / hadden ſeer lieffelijck weer / ſtil water / en door de windt / paſſeerden de Bocht / en het Koninckrijck Bantam, wiens Koninck nu tuſſchen Vrede en Oorlogh weder in onluſt met de Nederlanders leefden / dreygende met een menighte Volcks / en welbeſeylde Baerturgh omtrent Pryaman aen te komen / quanſups om aldaer een groote Viſſcherij te ſtellen; doch meende men dat het de trouweloſe Bantamers om wat anders was te doen: dies quam nu hier a vijf weecken geleden / als wy ons op het kleyn Eylandeken Onruſt bevonden / aldaer van Batavia, daer het maer ruym twee mijlen van af gelegen is / order en laſt / dat men het groſ Geſchut van de Vaſtigheyt met des ſelfs toebehooren niet alleen waerdigh houden; maer ooch Muſſchetten / Bandeliers / Krupt en Lonten gereed / als ooch 't Eylandeken / en de Schepen des nachts met goede Wachten beſorgen moeſt / om niet in het duyſter / en onderwacht van de Javanen beſprongen / en gemaſſacreert te worden / en des Compagnies rijcke Packhuyſen / die aldaer zijn / en de Schepen / in 't uyterſte gevaer te ſtellen / welcker tijdelijcke devoiren de Bantamers in haer deſſeyn ſcheen t'eenemael te verpdelen. Wy dit wrevelighy Bantam voorby geraeckt zijnde / paſſeerden Toppers Hoetjen / een Klip als een klapmuts van fatſoen / rontom in het water leggende / en met een dicht geboomte beſet; als ooch het boomrijck Eylant Dwers in de Wegh; quamen toen eerlangh het Prince-Eylant te ſien: doch dat door geduerige tegenwinden eerſt twee dagen daer na paſſeerden / geraeckten aldus op den 9 September in volle Zee / daer donckere wolcken / harde winden / hol water / en hevige regenbuyen reſcontreerden. Doch onſe brave Seehelden na 't Zuyden ſteeckende / kregen eerlangh de gewenſchte paſſaet der geſtadige Zuyd-coſtelijcke winden / die buyten de Straet na het Zuyden / continuelijck meeſt het gantſche jaer door / dus komen te waijen / waer mede wy nu ooch na 't Weſten ſtevende. Ondertuſſchen waren / uytgeſondert Amſtellandt / al d'andere Schepen door 't quade weer uyt ons geſicht geraeckt; doch was het / even gelijck de Scheeps-verſtandige ſeggen / elck ſijn beſt / en daerom vooruſeylende / tot ruym 180 mijlen na 't Weſten meenden gevordert te zijn; toen coers veranderende / ſtaeckten Noordweſt / en naderhandt Noordwaerts heen / tot dat de Noordweſte paſſaet-windt bekomende / veel ſchielijcke ſtormen / die Travados worden genoemt / en regenbuyen moeſten uytſtaen; dies wy van wegens het donckere en nevelachtige weer geen hooghten aen de Son bekomen konden dan giſten evenwel op den 28 September de Middellijn te paſſeeren. Hier omtrent 4 a 5 dagen met dijſigh weer in ſtilte gedreven hebbende / kregen de hoelte met veel ſtormen / donckere lucht / en regenbuyen uyt den Weſt-Noordweſten / ſtaken met een hol-gaende Zee toen voorder heen na het Noorden. Wy / en onſe macker Amſtellant buurden nacht om nacht / om by malkanderen te blijven / ſagen dagelijcks veel Hout / Bamboeſen en Riet op 't water drijven / vermoeden hier door niet verre van de Eylanden der Nicobaren af te zijn / gelijck als ooch deſelve op den 6 October in 't Noorden van ons begonden te ſien; wy meenden al verre beweſten / of boven dees Eylanden geavanceert te

Septemb. 1662.

Onluſt tuſſchen den Koninck van Bantam, en de Nederlanders.

Die van het Eylandeken Onruſt worden belaſt wel op hun hoede te zijn.

Komſt buyten de Straet van Sunda in volle zee.

Travados, ſchielijcke ſtormwinden.

Paſſeeren na de giſſing de Linie Æquinoctiael.

October, 1662.

October, 1662. zijn / doch bonden ons nu in onse reeckening bedrogen / en grootelijcks geabuseert te zijn / genootsaeckt zijnde om nu verder heen / soo veel het doenlijck

En passeeren de Eylanden der Nicobaren. was / de West te soecken / om van dese gevaerlijcke Eylanden af te komen; dit lucktten na onse wensch / dewijl de windt begon heel Zuydelijck te schieten / als wanneer deselve redelijck voorspoedigh quamen te passeeren.

Des selfs beschrijving. Der Nicobaren Eylanden na 't Zuyden / en die van de Andamaons na 't Noorden in de Bengaelse Zee gelegen zijnde / worden meer in passant gesien / als om gewin en voordeel besocht. Schadelijck is 't met Schepen daer aen te komen / en ten hooghsten gevaerlijck voor het Volck / wanneer door stormen en onweer / nevel of mist / op een der selver zanden / of stranden komen te verballen; de schipbreuck en lading zijn voor d'Ontwerstelaers uyt de stroomen al meermaels t'eenemaet doodelijck geweest: want dees Eylanden worden van wilde en ongeregelde menschen bewoont / dewelcke in lenghte en groothept van leden als kleyne Reusen worden bevonden / toonende niet alleenelijck haer doodt-vyanden van de Christenen / maer oock bijna van alle de Natien des werelts te zijn; soo dat den genen die hier schipbreuck lijden / en haer te Lande salveerende / vaerdigh bespringen / omcingelt / vermoort / en om 't leven werden gebracht / en dienen tot spijs en aes van dese wilde Nicobaren; gelijck als oock noch in het voorleden jaer was gebeurt / wanneer de Schepen / Weesp en Brouwershaven / op de repse van Batavia na Bengale, tot dicht by het zuydelijckste Eylandt der Andamaons komende / genadert; Weesp door 't quade weer / nevel / en duysterheydt van de nacht / daer op vast gesepelt zijnde / verging waer van het meeste Volck / uyt de kaecken des doots te lande geraechende / van stonden aen door de Wilden / die met pijlen en boogen / slingers / spatten / en fenijnige Assagayen gewapent waren / met een verbaerlijck geschreeuw / en helsche furie wierden bespringen; een goet getal vluchten in de Bosschagie / andere wierden vermoort / en van dese woeste Menschi-eters voor een treffelijck wildbraed / en delicateese gebruyckt. Mijn ouden Schipper / Jacob Heynse Moocker, van Nieuwendam / by wien ich twee jaren langh in de Quartieren van Anboina, Boëro, Ceram, Goram, Zolor, Makasser, &c. hadde gevaren / (hebbende met malhanderen oock in het Koninckrijck Arakan geweest) moest alhier mede sijn leven / het welck omtrent de 60 jaren bereyckten / aen dese woeste Menschi-eters overgeven: want hy nu Schipper op 't Schip Brouwershaven / sijn Maeliers broedige schipbreuck bespeurende / komt / niet tegenstaende het quade weer / met sijn Schip tot aen de binnehant van het Eylandt / op de bequaemste plaets ten Ancker / valt met een welgemande Boot en gewapent Volck kloeckmoedigh aen Lant / verlossende met een dappere furie den Schipper / en 't meeste Volck die noch in 't leven overigh mochten zijn / en nu / uyt de rupghten en wildernis te voorschijn komende / haer doodtverf / na 't scheen / alreede hadden geset; dese wierden vaerdigh na boort gebracht / en ondertusschen den voorgemelden Schipper Moocker in 't schermutseeren tegens de Wilden met een pijl soodanig getroffen / dat nederstorten / en doodt aen boort gebracht wierd / daer den Schipper van het verongelucktte Schip sijn plaets van stonden aen quam te bekleeden / voorderende hun reise na Bengale.

Den ouden Schipper, Jacob Moocker, en veel andere Nederlanders vermoort.

Verhael des schipbreucks van 't Schip Weesp.

De Inwoonders wreede Menschieters.

Wy de Eylanden van dese wilde Menschi-eters poogende te mijden / avanteerden soo veel 't ons doenlijck was na 't Westen / setten de coers toen voorder

Noorder-

Noozderlijck heen / met een loutere ſtoothier upt den Weſten / die op den 11 Octob. onſe Fock en Marsſeyls ruineerden; doch hadden onſe geſwinde Waterleeuwen wel haeſt weer andere Zeylen gereedt / en baerdigh na de windt geſtelt; 255 mijlen / of tot op 17 graden benoozden de Middellijn komende / kregen veel beter weer / en met variabele winden het vaſte Landt van het Koninckrijck Oryxa in het geſicht / 't welck ſijn blauw Gebergt / en groene Boozlanden ſeer aengenaem ons in Zee vertoonden / laveerden langs des ſelfs luſtige Landtſtreecke heen: doch moeſten hier ſomwijl dooz tegenſtroomen ten Ancker komen. Sagen nu / behalven onſe Macker / noch een ander Schip achter upt / dan wachten het ſelve niet / ſoecktende ſoo veel ons doenlijck was langs 't luſtigh Oryxa te avanceeren; welckers Landtsdouwen met vermakelijcke Vlachten / graſige Bergen / en ſeer aengename Vallejen bebonden verciert te zijn: quamen ſomtijdts ſoo dichte bp 't Landt / dat veele van des ſelfs Inwoonderen konden ſien; paſſeerende Viſiagapatnam, Binnilipatnam, Connare, Sicocol, Pondy, Sonnewaron, en het Fozt des Konings van Golkonda, Manſarkate genoemt; onderwijl quamen ſterche ſtroomen upt de Boght van Bengale, en de Rivière de Ganges, die ons niet wepnig in onſe reiſe verachterde / verlooren hier dooz op den 21 October een van onſe Anckers dooz 't breecken van 't Kabeltouw. Des anderen daeghs weer t'ſepl geraeckt zijnde / paſſeerden met lieffelijck weder / en goede windt verſcheyde vermaeckelijcke Dozpen / als ooch een hooge ſtompe ſteene Toozn / die de Pagode van Jagernate wierd genoemt / en op een hooghte ſtaende / dooz ſijn withept upt een lage Boſſchagie / ver in Zee geſien kon wozden. Deſe Plaets getupghde men ons dat bp de Jentyven ſeer heyligh wierd geacht; die komende van Choromandel, Oryxa, Golconda, Bengalen, en andere plaetſen allhier gerepſt / om hare Bedebaerden en ſuperſtitieuſe grillen ſoo devotigh als verheerdelijck te verrichten; de boetbaerdige Sondaers van de Jentijſke Secten / die men genade bewijſt / wozden dooz de Bramines na dit Jagernate gerecommandeert / om daer met berouw en penitentie te betoonen / de bozder vergiffeniſſe van den Afgodt te verkrijgen.

Op deſe heylige Plaets der ſoo verblinde ſuperſtitieuſe Jentyven boozby geraeckt zijnde / vonden ons noch omtrent 30 mijlen van Pipelys Ree te zijn; ſeylden nu met een friſſe hoelte en goede windt t'zeewaerts in / om buyten om heen de upſteeckende Punt en ondiepte van Palmeris te geraken: paſſeerende dus de Pagode van Connercon, de kleyne Pagode, Arcſepoer, Caſigere, en andere plaetſen. Het Schip 't welck achter ons hadden geſien / quam bp ons / dat wp nu de oude Flupt Pegu bevonden te zijn / weſende op den 8 September van Paliacatte na Bengale vertrocken / hebbende ſoo lang dooz tegenwinden en ſtroomen langs de Kuſten van Choromandel en Oryxa geſuckelt / verhoopende nu met ons haeſt in Bengale te zijn; kregen toen het Hooge Landt van Belleſoor in 't geſicht / daer wp een groot Engels Schip ontmoeten / die ons met Wimpels en Vlaggen niet wepnigh de loef af ſtaeh. Wp ſagen van verre de Engelſche Logie op Belleſoor, tot dozder heen komende op den 28 October behouden op de Rede van Pipely, twee mijlen van de Rivier en het Landt / als in volle Zee / vermits de ondiepten ons Anckers lieten vallen / daer ons behoozlijck dooz ſtozmen en tempeeſten quamen te verſeecheren.

October, 1662.

Harde Winden.

Krijgen de vaſte Kuſt van Oriza in 't geſicht.

Sien een Schip achter uyt.

Paſſeeren verſcheyde plaetſen langs de Oryxe kuſt.

Stercke ſtroomen komen hier uyt de Riviere Ganges.

Paſſeeren de Jagernaten-toorn.

Gewaende heyligheyt deſer plaetſen by de Indiſche Heydenen.

Paſſeeren verſcheyde Heydenſche Pagoden.

Worden door de Fluit Pegu onderhaelt.

Sien 't Lant van Belleſoor.

Ontmoete een Engels Schip.

Komſt op de Rede van Pipely.

October, 1662.

Verstonden hier strachs de schipbreuck van onse derde Machier het Schip Avenhorn / die de snedighste in 't seylen zijnde geweest / voor eenige dagen hier aengelandt was; doch op den 22 October de Storm / den Oliphant genaemt / die 's jaerlijcks omtrent dese Quartieren van Indien komt / aentreffende / wierd wel haest door het geweldt der onstuymige waterbaren van Anchers en Touwen afgesneten / en na lager wal gebonst / alwaer op vast geraeckt zijnde / in de verschrickelijcke branding eerlang aen duysent spaenders stiet: doch 't Volck was noch het meerendeel met de Boot / en andere drijvende matrialen te Lande geraeckt; komende / door de geweldige stortings / en uyterste prijchels afgemat / arm / en jammerlijck gestelt op Bellefoor, en voorder heen langs de strant tot Pipely, waer van daen voorder na 't Hooft-Kantoor Ougly waren gebracht / om aen den Heer Directeur Matheus van den Broeck, die wegens den Nederlantschen Handel aldaer resideerde / hun deerelijck ongeval belient te maecken / twee man waren gesneuvelt / en van de lading en goederen niets of weynigh geborght: dies was ick genootsaeckt my daer in geluckigh te estimeeren / en Godt te danckien dat niet op Avenhorn gebeurt te zijn / het welck nochtans / toen wy van Batavia soude vertrecken / heel weynigh scheelden.

Ilie de Gale.

Wy / God lof / ter Rede van Pipely behouden aengekomen zijnde / soo voeren strachs Scheeps Opperhoofden na Landt / om order en last / mitsgaders noodige verversching te bekomen / het laetste kregen wy strachs in overvloet / en ooch oorze dat ons met de Schepen door hulp der Lootsen achter Ilie de Gale begeven souden / om daer op veyliger plaets geanchert zijnde / onse ladinge in te nemen: welck Eylandt / of Ilie de Gale voor aen in de mondt der groote Rivière de Ganges gelegen was; maer de Lootsen vonden sulcks om de grootheyt onser Schepen niet geraden / niet durvende ons daer heen / wegens de ondiepte en snelheydt der stroomen avonturen; dies wierd beslooten en goet gevonden / dat wy alhier met onse twee kloecke Schepen / Veenenburgh en Amstellandt soude blijven leggen: te meer / vermits de jaerlijckse komende Storm / den Oliphant / alreede voorby geset was / en dat men nu voor eenige maenden niet anders dan een welgetempert sapsoen van lieffelijck / stil / en helder weder schoen te gemoet te sien.

De Fluit, 't Root Hert, vertreckt na Batavia en het Vaderlandt.

Ondertusschen vertrock de Fluit Pegu na de Rivière de Ganges, en quamen alhier van Ougly en andere plaetsen verscheyden Schepen aen te landen / om na Batavia, als ooch elders heen de reyse voort te setten. Onder anderen ooch de Fluit 't Roodt Hert / van Ougly komende / vertrock op 't spoedighste wederom na Batavia, nemende onse Brieven mede / alsoo van daer na 't Vaderlandt gedistineert en aengelepdt was.

Drie ongelucken op 't Schip des Schrijvers gebeurt.

Deze ongeluchen quamen hier kort na malkanderen op ons Schip te gebeuren: Onse Constapel / oudt 50 jaren / het Krabeltouw / terwijl het Anchier viel / soechende uyt te vieren / geraeckt met sijn handt soo vreeselijck in de lilem / dat een goet gedeelte van sijn vingeren in de loop bleven; en noch een ander met sijn Machers besigh zijnde / om een der swaerste Anchers buyten op de boegh stemmende / wat te verhijssen / en behoorelijck tegen den tijdt van noodt te verbaerdigen / soo komt het Anchier heel schielijck uyt te schieten / en valt met een van sijn yzere punten in de naeckte voet van desen armen Bootsgesel / derboegen dat door de gemorselde partijen tot in het berckhout door-

boorden / staende desen Ellendige / die seer jammerlijck lamenteerde / op dese wijse als vast genagelt / los geraeckt zijnde / vonden toonen / beenderen / pesen / en alles byna van een gescheurt; de derde brack in het ruym sijn been: dus kregen wy werck; doch quamen sy alle drie voorspoedigh / en geluckigh te genesen. Novemb. 1662.

Wy bleven dan op de Rede van Pipely, als in een volle Zee ten Ancker leggen / vonden ons omtrent twee mijl van de wal / het welck een lage vlacke Landsdouwe was / waer heen noch omtrent drie mijl de Rivier opvarende / eerst op Pipily quamen aen te landen; hier leggende / aten en droncken dagelijcks om de kost / genooten een stilder en veel gerustiger leven als in den Oorlogh / doende veele vermaeckelijcke tochten na Landt / om al om heen dese Gewesten van Oryxa, daer oock Pipily by de Mooren onder gereeckent wordt / nauwkeurighlijck te besien. Onderwijlen wierd ons op sekeren dagh een jong Bootsgesel van 18 jaer oud / genaemt Boudewijn Jansz. van Pipely, als een gevangen aen Boort gebracht / hy was mijn Landtsman / zijnde van Haerlem geboortigh; doch en hadde hem niets te vroom gedragen / vermits hy droncken zijnde / sijn Macker op schildtwacht staende / met een steeck in de borst / die tot in het hert penetreerden / soo getroffen had / dat van stonden aen doodt ter neder viel. Hy wierd door ordre van het Nederlandts Opperhooft / van Pipely, op ons Schip in de boeijen geset: doch verkreegh kort daer aen / dewijl hy groot berouw en leedtwesen over sijn misdaedt betoonden / die liberteyt / dat slechts met een kleyn ysertjen aen de beenen / onder en boven door 't Schip mocht gaen / soo dat hy sich selfs door toedoen der Matroosen gevoegelijck hadde konnen salveeren na Bellesoor, daer hy met Schepen der Engelsen desen dans was ontsprongen geweest; doch hy den raedt der Bootsgesellen verachtende / scheen liever te willen sterven / dan aldus langer in d'ongerustigheydt van sijne conscientie te leven. Hy bereyden hem seer Christelijck ter doot / en bad my dat ick / tot Haerlem zijnde gekomen / sijn oude Moeder wilde besoecken / om haer van sijnent wegen de laetste groetenis te doen / dat ick hem / wanneer ick haer quam te vinden / beloofden na te komen; waer op hy my / en andere sijne Bekenden / adieu geseyt hebbende / verliet / wanneer hy van ons Schip na 't Hooft-Kantoor van Ougly wierde gebracht / daer men hem / door ordre van den Heer Directeur / Mattheus van den Broeck, en sijne Raden / andere tot een exempel / harquebuseerden.

Beschrijving van de Rede voor Pipely.

Een jong Bootsgesel om sijn doot-slagh geharquebuseert. December, 1662.

Tweede Hooftstuck.

Storm voor *Pipely*. Groote koude. Komst van tien vyandtlijcke Jeliassen of Roof-Galeijen uyt het Koninckrijck *Arakan* tot in de Riviere van *Pipely*, met een groot getal geroofde Slaven en rijcke Buydt. Rampsalige stant der Slaven. Het fatsoen der Jeliassen, en hoe deselve worden bestiert. De Roovers dreygen *Pipely* af te loopen, en uyt te plonderen. Groote verslagentheydt, en weereloosheydt der Ingesetenen. Hare belachgelijcke Fortificatie, Krijghs-toerusting, en het bedrijf des Gouverneurs, daer op de Onderhandeling volgt, en het verdragh beslooten.

slooten. Vreughden, vreemden handel, en neering op *Pipely*. Wederkeering der Jeliassen na de *Ganges*, en 't Koninckrijck *Arakan*. Des Schrijvers vertreck uyt *Bengalen*, en seste aenkomst op *Batavia*.

Januarii, 1663.

HEt jaer 1662. door de genade en goedertierentheydt Godts ten eynde gebracht hebbende / vonden ons wederom altemael verplicht / om den naem des Alderhooghsten voor de beschermingh / hulp / en goedertierentheydt ons betoont / te loven en te dancken. Schooten des morgens vroegh op den 1 Januarii, 1663. eenige schooten uyt grof Kanon voor het Nieuwe-Jaer / wenschten malkanderen heyl en zegen / en lieten met den dagh alle onse Vlaggen en Wimpelen waeijen.

Hevige storm ter Rede van Pipely uytgestaen.

Wy begonden nu te met onse lading van Salpeter in te nemen / dan wierden in sulcks heel schielijck door een geweldige storm belet / die twee geheele etmael duurende / ons in geen kleyne verlegentgeyt bracht / bekomende op den 4 Januarius eerst met een donckere lucht met mot-reegen en stijve koelte uyt den Noord-Noordoosten / die tegens den avondt toenemende / in een duystere nacht / in een sware storm veranderde / wierden van ons Ancker afgebonst; doch lieten van stonden aen twee andere sware Anckers vallen / streecken Stengen en Rees om laegh: hadden noch redelijck slecht water / alsoo het een Landtwindt was; dan vreesden / soo wanneer die quam om te loopen / en te continueeren / dat geen schipbreuck ontworstelen soude konnen; 't was nu alhier door dese Noorder storm soo kout / dat men vreesden de neus in de windt te steecken; het Volck klappertanden / en bliesen in de handen / als of 't in Hollandt in de winter hadde geweest / de Olien in de Medicamentkisten vonden wy door de koude bevroosen / en stijf: de wolle plunjen / en bollevangers quamen hier wel te pas; doch wierden soo weynigh bevonden / dat Matroos hem rijck oordeelden / die noch met een oudt t'saemgelapt Hollants pijtjen / of rocksken voor sijn Confraters op den Overloop verscheen. Ons belangende / hadden ons al in tijdts van fraije Bengaelse Rocken voorsien / die ons de Mooren / met sacht en suyver Capock doornaeyt en gevoert / bequaem / en van alderhande moye Stoffen wisten toe te stellen. Onsen ouden Onder-Koopman / Cornelis van der Manden, storten evenwel / sieckelijck zijnde geweest / nu wederom door dees ongewoone koude soo schielijck in / dat kort daer aen quam te overlijden: wy lieten daerom toen / volgens Scheeps gebruyck / de Vlagge ter halver Stenge van de Campangie waeijen / schooten drie Kanon-schooten / en begroeven hem met malkanderen in de Compagnies Tuyn op Pipely, daer fraije Tomben en Grafsteden / volgens het gebruyck der Mooren / oock van de Nederlanders wierden gesien.

Groote koude.

Den Onder-Koopman, Cornelis van der Mande, sijn doot, en begraffenis.

't Vertreck van diverse Schepen uyt Bengalen.

De storm zijnde gestilt / vertrocken verscheyde Schepen / die by ons uyt de Riviere de Ganges quamen / na diversche Quartieren: Nieuwenhoven en 't Raedthuys / als oock de Peperbael / vertrocken na Batavia; Brouwershaven / Ter Veer / en Pegu, na Persien; Pipely, en een Moors Scheepjen / na Masulipatnam, en andere plaetsen van Choromandel. Doch quamen nu op den 22 Januarii, des morgens vroegh / tien Arakanse Jeliassen, of Roof-Galeijen / uyt de Ganges, en 't Koninckrijck Arakan, tot in de Riviere van Pipely aen te landen / die het hier alles / doch op een ongemackelijcke wijse / wederom

Tien Jeliassen, of Arakanse Roof-Galeijen ko-

wederom lebendigh maechten / weſende vol gepropt van moedigh en gewapent Volck / hebbende by haer een menighte van Slaven en Slavinnen / Mannen / Vrouwen / en Kinderen / altemael Bengaelders, die ſy in 't herwaerts-komen uyt het Koninckrijck Arakan, niet ter Zee / maer langs de binnenlandtſe Rivieren / en ſoo voorts de Ganges af / in het afloopen der afgelegene Dorpen / Vlecken / en Boere Woningen / geweldighlijck / en met branden en blaecken hadden bekomen. Hebbende oock by haer een groote buyt van Silver / gout / en edele Geſteenten / die ſy deſe arme Menſchen hadden ontrooft / den welcken ſy nu met haer voorderende / hier en elders begeerden te verhandelen; ſoeckende haere Gevangenen tot Slaven te verkoopen / en alles voor gelt / of ſoodanige Waren te bepien / als haer het beſte ſoude komen aen te ſtaen. Sy voeren daerom een ſtuckweeghs de Rivier van Pipely op / en dat in een goede oorde; vroegen de onſe / die haer onderweegh quamen te ontmoeten / of begeerigh waren eenige Bengaelſe Slaven en Slavinnen te koopen / ſoo ja / dat dan vrymoedelijck by haer mochten komen; waer op de Jeliaſſen haer verder heen de Rivier op onder het Dieven-Eylandt nederſloegen / zijnde omtrent ter halver wegen Pipely genadert / daer men een groote verſlagenthepdt by de Bengaelders over de komſt van haere Vyanden beſpeurden. Januarius, 1663.

Deſe Arakanſe Jeliaſſen, of Roep-Galeijen komen gemeenlijck om deſe tijdt van het jaer met eenige Eſquadrons uyt het Koninckrijck Arakan; en dient den Leſer alhier te verſtaen dat de Koninckrijcken en Landen van Arakan, Pegu, Bengalen, en andere / alhoewel met veel blacke lage Landts-douwen / echter ſeer Rivier- en Waterrijck zijn. De Ganges, en groote Rivieren van Arakan zijn met malkanderen door veel binnenlandtſche Spruyten en ſtille ſoet-vloeijende Waterſtroomen ſoo vereenight / dat men lichtelijck door de ſelve uyt het eene Landt en Koninckrijck tot in het andere komen kan: en weten / inſonderheydt de Arakanders deſe gelegenthept in den Oorlogh tot hun voordeel te gebruycken; roeijende met haer Jeliaſſen binnens Landts de Rivieren Spruyten alom heen door: ſoeckende in de vermaerde Rivieren de Ganges, en in veel andere Bengaelſe Geweſten / het gene tot haren voordeel dient: vallende hier en daer / daer de bequaemſte gelegenthept ſien / aen Landt / loopende de ver-afgelegene / en onweerbare Vlecken en Dorpen af / daer des ſelfs Inwoonders by nacht / heel ſchielijck en ſtil beſprongen / en overrompelt worden / nemende al wie datſe bekomen konnen met haer gebanckelijck weeg; voerende Mannen / Vrouwen / jonge Dochters / Jongmans / Aenkomelingen / en alle den genen / die ſy bequaem tot het jock van dienſtbaerhept keuren / met hare Jeliaſſen in ſlavernije daer 't haer belieft; binden en knebelen deſe rampſalige dan met ſtroppen / om hals en armen ſoo vaſt in de Galeijen / dat die haer nauwelijchs konnen verroeren / moetende in het vaertuygh op de rugge onder de ſit- en roep-bancken als d'alderellendighſte Schepſelen uytgeſtreckt leggen: waerlijck deſe Roovers dienen in de oeffening van dit goddeloos en grouwelijck ampt van ſteen / ja van de alderonbarmhertighſte conditie te zijn / de onnooſele Menſchen dus onmenſchelijck handelende: roobende de Mannen van hare Vrouwen / de Vrouwen van hare Mannen / de Ouders van hare Kinderen / en de Kinderen van hare Ouders; ſchepdende Suſters en Broeders / Vrienden / Maegen / en lieve

De gelegenthept deſer Jeliaſſen, of Roey-Galeijen.

Ellendige ſtandt der geene die van deſelve beſprongen en vermeeſtert worden.

Januarii, 1663. Bloetverwanten / of Nabestaende voor eeuwigh van malbanderen; selfs de Swygende Vrouwen worden van hare teere Swygelingen afgerucht / en mede-gesleept: want stock-oude Luyden / Siecken en Kreupele / als ooch kleyne Kinderen worden by dese Roovers bande slavernije verschoont / niet door mededoogentheydt / maer om dat de sulcke tot hun geltgierigh ooghwit / en om verkocht te worden / ondienstigh zijn. Vder han denchen wat miserabel geklerm / geschrey / en hertbreeckende jammerklachten by dese Rampsalige worden uytgeboesemt / als van elckanderen dus ontrucht werden; d'ontvluchten haer droevigh verlies / bestaende in goedt en bloet / en de Gevangene hare soo jammerlijcke toestandt konen te betreuren. Elendige menschen / die waerlijck te beklagen zijn / die gisteren saten in weelde en vryheyt / vinden haer nu van alles beroost / gebonden / geslagen / arm en naeckt / tot in de uyterste ellende en rampsalige slavernije gebracht / siende malkanderen voor hun oogen in sulck een jammerlijcken standt: worden voorts tot Slaven / en voor een kleyne prijs aen Christenen / Mooren / en alderhande slach van Heydensche Volckeren verkocht: en soo voor eeuwigh van malkanderen afgeraeckt zijnde / de werelt door vervoert.

Dese Roovers rooven oock daer en boven de beste Kijckdonnen en Meubelen die te bekomen zijn / welcke bupt sy met de eerste gelegenthey dt wederom soecken te verkoopen. Gemelde Jeliassen, of Koep-Galeijen zijn Fatsoen, seer lange / doch smalle Vaertuygen; en na 't schijnt / voornamentlijck / tot dien eynde gemaeckt / om een snedige vooytgang by te bringen: seer dienstigh om in de Rivieren met goet advans gebruyckt te worden; hebben en bestiering der Jeliassen. geen Zeylen / maer leggen yder wel 38 a 40 Riemen te voort: der selver Bootsgesellen / dat Arakanse Heydenen zijn / slaen niet te gelijck / maer heel ordentelijck en waerdigh na verbolgens / en schier even gelijck men in 't omgaen de raderen van een Watermoolen slet / de Riemen in 't water / het welcke door des selfs snedige vooytgang waerdigh om sien is. Vder Jelias wordt gemeenelijck door een Portugeesch Overste / of Capitein bestiert / de welcke op yder Galey een praey-gemaeckt Tentjen tot hun bysondere wooning hebben / en by den Arakansen Koninck / gelijck wy te vooren in 't Tweede Boeck hebben geseyt / van wegens hun dapperheyt bysonderlijck worden gerenomeert; De Majestey t treckt syn voordeel en tribuyt van dese Jeliassen, die met haer komst geen kleyne verschrickinge en alteratie onder de Bengaelders komen te causeeren / alsoo beyde Natien tegens malkander oorlogende / hare furien meest in rooverijen bestaen. En dewijl daer in de Bengaelse Onderdanen / door de geltgierigheyt / traegheyt / en te kleyne bescherming van haer Gouverneurs / vry verre komen te kort te schieten / soo is 't niet te verwonderen dat de Weereloose voor dese Roovers / en sulcken slaverny verschricken.

De Arakanse Roovers dreygen Pipely af te loopen, en uyt te plonderen. Nu / dese tien Roof-Galeijen begonden haer op de Rivier van Pipely wonderlijck aen te stellen / maeckende seltsame bravades / voeren vast heen en weder / en lieten altemael hare Bloedtvlaggetjens waeyen: roepende / sy wilden vertrecken / en schielijck weder komen / om onverwacht heel Pipely te overrompelen en af te loopen: maeckende hare kleyne Steen- en Kamer-stuckjens / Musquetten / en voorder Schiet-geweer altemael klaer /

2. del. fol. 10.

klaer/ en ſtelden haer aen/ om die van Pipely meer en meer verbaeſt te ma- Januarius,
cken/ als of 't alles wilden opſlocken: 't welck den Mooꝛſen Gouverneur 1663.
van Pipely immers na 't upterlijck ſcheen/ vꝛy hertelijck deed ontſetten;
doch vondt men eer lang aldaer geraden/ de Portugeeſen die op Pipely
woonden/ en vooꝛnamentlijck der ſelver Pꝛieſter/ tot raedt en een dienſtigh Verlegent-
hulpmiddel in deſe gelegenthepdt te verſoecken. Sulcks gedaen en toege- heyt in Pi-
ſtaen zijnde/ wierd in aller haeſt beſlooten en goet gevonden/ dat men ge- pely.
melden Pꝛieſter een bꝛief vol minnelijcke termen aen den Admirael der
Portugeeſe Jeliaſſen ſoude laten ſchꝛijven/ 't welck geſchieden; maer nu
quam de noodt aen de man/ en was goede raedt duur; want niemant van
de Bengaelſe Helden en doꝛſt beſtaen ſich ſelfs te aventuren om den beſtel-
der te zijn; dies gaf men de Bꝛief na hoꝛt beraet den Nederlanders/ die
met haer Sloep na ons Booꝛt toevarende/ in paſſant den ſelven aen den
Admirael der Jeliaſſen beſtelden/ die geweldigh begon te ſtampvoeten/ en
ſijn knevels om hoogh te ſtrijcken toen hp de Bꝛief geleſen had/ ſwetſende
dat hp noch dit geheel Pipely ſoude komen te overweldigen; doch eynde-
lijck riep dien Oꝛloghsman ſijn Raedtsluyden bp een/ en 't hebigh bloedt
een wepnigh neergeſet zijnde/ ſoo beſlooten de Roovers wederom aen die
van Pipely ſpoedigh antwoꝛdt af te vaerdigen/ 't welck geſchiede: Schꝛe-
ven een Bꝛief die vol was van gedꝛepghde wꝛeedthept/ hooghmoedt/ en
laetdunckenthept; het welcke die van Pipely des te meer ontroerden.

Des anderen daeghs ging 't noch al luſtigh op een ſchꝛijven en bꝛijven:
de Geſanten/ Boden/ en Bꝛieven wierden vaſt over en weer geſtuert;
Ondertuſſchen verſtockten die van de Jeliaſſen ſommige van de geroofde Elendige
Bengaelders aen de Nederlanders/ die/ volgens de gemaeckte pꝛijs/ vooꝛ toeſtant der
yder Slaef 20 Kopijen, of 10 Rijxdaelders quamen te geven: daer wa- Bengaelſe
ren veel Vꝛouwen en jonge Dochters onder; 't ſcheen dat de Mansper- Slaven en
ſoonen wat radder ter been/ en geſwinder in 't bluchten waren geweeſt. Slavinnen.
't Was deerelijck om te ſien/ als deſe bedꝛoefde Menſchen verkocht/ en
upt de miſerabele banden en boeijen der Roovers/ haer doodt-vpanden/ aen
't Booꝛt van onſe Schepen wierden gebꝛacht/ wat vꝛeught en blijdſchap
datſe niet al en betoonden; hoe danckbaerlijck datſe de ſpijs en bleeding
die men haer gaf/ aenbaerden; ſomma/ waren niet wepnigh verheught/
dat haer eenmael upt ſoo veel miſerien ſagen verloſt/ die ſp in de Galeijen
hadden moeten lijden.

Eyndelijck ſoo vondt men al het vꝛiendelijck ſchꝛijven/ 't welck die van
Pipely aen de Arakanſe Roovers deden/ t'eenemael vꝛuchteloos te zijn/
alſoo de Roovers tot geen Accoꝛt/ dan met genot van ſeeckere favorabele
conditie/ wilden verſtaen: Dies quamen ſp daer op met hare 10 Jeliaſſen Pipely door
ten Oꝛlogh toegeruſt/ de Rivier van Pipely vooꝛder oꝛdentelijck opgeroept/ de Jeliaſſen
maeckende nu wel luſtigh den allarm/ ſloegen op Ketteltrommen/ en lieten gealarmeert.
haer Bloetblaggen en Vanen altemael waeijen/ om de verlegene Ingeſete-
nen van Pipely noch meer verbaeſt te maecken. Dus opgeroept komende/
ſloegen haer dicht bp 't Mooꝛſe Kaſteel van Pipely neder/ en ſtelden haer
ſoo verſchꝛickelijck aen/ als of 't alles wilden met vuur en blam verdelgen;
ſtuerende ſtracks een van de ſjare na den Mooꝛſen Gouverneur van Pi-
pely, heen doende verſtaen datſe noch waren gereſolveert met die van

January, 1663. Pipely voor dit mael in vriendtschap te verdragen/ op die conditie/ dat haer Slaven/ Rijchdommen/ en Buyt ten voordeel van d'Inwoonders deses Landts alhier verhandelt mochten worden/ tegen Geldt/ sijn Lijnwaedt/ Zijde Stoffen/ en voordere Koopmanschappen/ die dan haer soude komen aen te staen; soo niet/ datse nu met hare Jeliassen gereedt en waerdigh waren om 't onbemuurde Pipely met een wachtere furie te overweldigen/ uyt te plonderen/ en geswint in brandt te steecken: willende op dees letteren hoyt beraet/ en een bondigh antwoordt. En gewisselijck/ 't geen hier de Roovers den Inwoonders dreyghden was licht om doen geweest: want Pipely langs de Rivier gelegen/ was gantsch open en onbemuurt/ en des selfs Gebouwen/ die wel groot/ doch 't meerendeel maer van rieth/ hoe-mist/en lilep bestonden/waren al wijdt en zijds gebout/ onder de welcke/dese niet tegenstaende/ veel rijcke Pacthuysen met waerdige Koopmanschappen gevult gevonden wierden. Ooch waren meest alle de Inwoonders en Burgers van dit Pipely goede soldaten als 't op een loopen gaet/ om oyer daer in de voorste te zijn/ ongewapent/ en van naturen seer vreesachtigh zijnde/ in voegen dat de Roovers hier seer lichtelijck hare personagie hadden konnen speelen: evenwel hadden de Inwoonders van Pipely nu al een tijdt lang de snof in de neus gehad/ van dat wel lichtelijck hier de Arakanse Roovers souden aenkomen; tot dien eynde soechende in de voorbaet te zijn/ hadden onlangs een Fortificatie/ maer een wepnigh beneden Pipely, aen de Rivierhant opgeworpen/ daer sy in tijdt van noodt des Vyants voorbyvaert en optocht na de genoemde plaets genoeghsaem verhoopten te stuyten. Doch hier waren de Jeliassen nu alreedts dichte by genadert/ en schee-nen seer wepnigh 't gewelt van dese voortreffelijcke Vastighept te ontsien/ schoon deselve wegens bequaemheydt en bracht/ volgens 't hoogh gevoel daer af by de Inwoonders van dit Pipely, schier als onwinbaer wierd ge-keurt; En gelieft den Leser een staeltje maer van dese Bengaelders hare Krijghskundighepdt te weten/ die sal uyt dit wepnige 't voordere konnen verstaen: De Wallen en Bolwerchen van dit sterck Kasteel waren wel twee voet dick/ en vijf voet hoogh/ van half gedrooghde lilep gebouwt/ en de Bolwerchen soo verbaerlijck groot/ dat twee Mannen die konden over-vamen; de Schietgaten waren meest altemael met uytsteechende moten van afgehapte Koliosboomen/ in plaetse van grof Geschut versien/ dat van verre seer ontsachelijck en verschrickelijck scheen. En om den Vyandt ter degen verbaert te maechen/ soo had men/ geloof ick/ al het Geschut van Pipely t'saem/ en in dit Kasteel gebracht; want men sagh twee oude Vierponders van yser op eene der Bolwerchen staen; het eerste scheen al-reedts tot vernielinge van de Vyanden gereedt/ en met hoshrupt geladen/ daerom desselfs mondt met een stroije wisser was gestopt/ en het laadgat met een roode steen bedeckt; tien hoegels wierden getelt/ daer van de vier van steen gemaeckt waren/ en de ses andere te groot/ en altemael van yser. Ooch om den Vyandt noch meer te verschrichen/ soo was 'er een ledige Handtgranaet by gebracht/ noch stondt 'er een pot van wel 10 pont hos-hrupt/ heel grof en onbruychbaer; voorts waren van dit voortreffelijck Kasteel de deuren en poorten/ valbruggen en grachten/ met alle de voordere werchen t'eenemael in de loop gebleven; in voegen dat alles genoeghsaem

De gelegentheydt van Pipely.

Weereloosheyt der Ingeletenen.

Hare belachelijcke Fortificatie,

en Krijghszusting.

open.

pl 31

1 Bevelhebber in stucken gestampt 2 de Chancelier van de Porta 3 de Priester 4 de Keyser 5 de [illegible] 6 Wraeck sucht van Persiaense Vrouwen 7 in d' aerde gedolven paunten 8 gesleept 9 gesmoort
10 gepaelt 11 aen de vooten gemoort 12 Dooden by Leevende 13 Spaense Iustitie 14 ongevierde [illegible] 15 Alderley gekruysten in Japan 16 in de Haek geworpen

open stondt / op dat men 'er in tijdt van noodt te beter uyt en in soude konnen geraecken. De Burgers en Soldaten van het gealarmeerde Pipely begonden haer nu oock in dese Vastigheyt ongemeen stout / kloeckmoedigh / en seldsaem te vertoonen. Hare wapenen bestonden in Pijlen en Bogen / Schilden en Swaerden; in voegen dat 'er een fellen mosselkrijgh op handen scheen te zijn.

Januarius, 1663.

Hun Wapens.

Eyndelijck quam den Moorsen Gouverneur van Pipely geheel in 't wit / gelijck als een Heldt des Vredes / aengereden / by sich hebbende een aensienelijcke Stoet / bestaende in groote menighte swarte Mooren en Bengaelders; want gantsch Pipely scheen nu op de been te zijn / waer van de sommige met haer witte kleederen aen / te paert geseten / met pijl en boogh gewapent waren. Den bruynen Gouverneur dus heerlijck geaccompanieert / quam laughs de Rivier / en sich verstoutende / tot dicht by des Vyants Oorlogs-vloot gereden / dien hy nauwkeurighlijck hebbende geobserveert / vertrock met al sijn Adel en groot Gevolg / heel verwondert / immers na 't scheen na sijn voortreffelijck Slot / daer van wy gesproken hebben / aldaer hy met de voornaemste van sijn Raedt hem in een Tent / die van stroo gemaeckt was / begaf; daer sy haer ter aerden op Persiaensche Alcatyven, of Tafelkleederen nedersetten. Alhier socht men na gehouden raedt de Priester van de Portugeesche Christenen van Pipely wederom tot den dienst der Staet te employeren: Dies versocht men hem dat hy noch eens het goede beste voor dese Plaets en desselfs Inwoonderen wilde doen / om met een Vaertuygh en witte Vredevlagh / als Gesant / den Admirael van des Vyandts Jeliassen aen Boort te varen / om den selven vriendelijck te versoecken / dat een bequaem Persoon geliefden af te schicken / met volmacht / om met den Heer Gouverneur van Pipely, en sijn Raden minnelijck te verdragen. Sulcks dan wierd te werck gestelt / en Heeroom / die een vrolijcke Baes / heel dick en lijvigh / en van een schranderen humeur was / voor den Admirael van de Jeliassen aen Boort / daer vriendelijck ontfangen / en met een vrolijck onthael verwellekomt wierd / brengende voort de saeck soo verre / dat eene der Capiteynen van dese Roovers met volmacht tot den Gouverneur van Pipely wierd gesonden; en middelerwijl bleef desen loosen Priester by den Admirael der Jeliassen, quansuys in Gijseling; doch eer lang / na eenigh over- en wedervaren / wierden alle verschillen en questien bygeleydt / gemiddelt / en op navolgende wijse de Vrede beslooten / namentlijck: Dat / geduerende het verblijf der Jeliassen, alhier ter plaets malkanderen geen molest en soude betoonen; dat men voor soo veel dagen de Galeijen een vrijen Handel op Pipely toestondt; dat van alle verkochte Goederen en Slaven den Moorsen Gouverneur van Pipely den tienden penning genieten sou / 't welck de Koopers / niemant uytgesondert / soude moeten betalen / soo wel van Slaven / Gout / Silver / edel Gesteenten / als andere Koopmanschappen. Die van Pipely souden wederom daer en tegen fijne Lijwaten / zijde Stoffen / en alderhande fraeije Bengaelse Waren aen die van de Jeliassen in minnelijckheyt verkoopen: De Jeliassen wederom souden alle avonden voor Sons ondergang van Pipely na het Dieven-Eylandeken / dat een weynigh benedenwaert in de Rivier lagh / moeten aftrecken / en geen roovery op dese Rivier aenvangen / en dier-

Den Moorsen Gouverneur van Pipely sijn kleeding en geselschap.

Begluurt de vyandtlijcke Oorloghs-vloot.

Begeeft hem in de bovengemelde Vastigheyt.

Sijn raedts-pleeging.

Den Priester der Portugeesche Christenen wort als Gesant na de Jeliassen gesonden;

daer op de onderhandeling volgt,

en het verdragh op seltsame conditien beslooten.

Januarius, 1663.

diergelijcke meer: Siet daer / soo vellen Oorlogh schielijck in Vrede verandert; de witte Vlaggen wierden wederzijds van stonden aen opgesteecken / de vreught en blydschap was bysonder groot die men toen onder de Burgers en Burgerinnen van Pipely vernam; veel dupsende menschen quamen als nu ter baen: oock selfs uyt rondom-leggende Quartieren / om dese verschrickelijcke Jeliassen, of Roof-Galeyen des Vyandts te sien / den welcken sy met geen kleyne verwondering quamen aen te schouwen / om dat van desselfs daden het gantsche Landt gewaeghden. Somma / gansch Pipely was vol vreughden over de wijse bestieringen van den Gouverneur / en dit Verdragh: en bevondt men nu dat desselfs weereloose Krijghs-Helden in schrandere Kooplieden verandert waren / dewijl sich sy wat beter in de Koop- als Wapenhandel vonden geoeffent te zijn; hoopende hare geroofde Landslup wederom van de Arakanders voor een subtele prijs / daer van sommige uyt medogentheyt sy / en andere tot een oneyndelijcke slaverny geraecken / alles na dat desselfs Koopers van conditie / staet / of gelegentheyt bevonden wierden. Desen handel / als oock die van alle de andere geroofde Goederen / tegens geldt en Bengaelse Koopmanschappen ging eenige dagen lustigh voort / tot dat eer langh de begeerde Goederen aen de man geraeckt waren / in welcke tijdt malhanderen alle vrientschap toonden: waer op de Jeliassen weder van daer / en na de Rivière de Ganges vertrocken / om daer heen meer cooperijen te plegen / en dan met hun buyt en rijckdom het Koninckrijck Arakan te soecken.

en vreemden handel met de Roovers op Pipely bespeurt.

Vertreck der Jeliassen na de Ganges en Arakan.

Dus passeerden hier vast den tijdt / in welcke dat wy onse lading quamen in te nemen / die ons de lichte blot-gaende Bodems / Lindenburgh / de Waechende Boey / het Nachtglas / en andere van het Hooft-Kantoor Ougly, uyt de Ganges, bestonden aen Boort te brengen: Bestaende gemelde lading in Salpeter en Zijde; vertrechende onse Maclier / de Flupt Amstellandt / om Rijs te laden / na de Rede van Kinnica, 4 a 5 mijlen bezuyden Jagernaet gelegen / daer men een nieuwe Logie stapileerden; en aldus tot in 't begin der maent Februarii gekomen zijnde / quam het Fluytschip Losduynen / over Malacka, uyt Japan, op de Rede van Pipely, by ons aen te landen / met tijdinge / datse met een getal van 8 Nederlandtsche Schepen op den 2 December des voorleden jaers / 1662. van de Rede van Nangesacky uyt Japan vertrocken waren / datse niet verre van 't quijt-geraeckte Formosa, de Nederlandtsche Oorloghsvloot bejegent hadden / dat die doenmaels al 13 a 14 Jonchen / of Schepen der Chineesen, 't meerendeel hostelijck geladen / hadden verovert; dat sy de Vloot verlatende / sedert een seer gevaerlijcke stormh hadden uytgestaen / waer door het Fluytschip Leerdam genootsaeckt was geweest sijn groote Mast te kerven: zijnde van haer af / na Zyam geseylt / om daer sich wederom te voorsien. Voorders waren van dese rijck-geladen Schepen / de sommige na Batavia, en de andere over Malacka, na Choromandel, het Roode Meer / en Persien vertrocken.

Februarius, 1663.

Aenkomst, en tijding der Japansvaerders in Bengalen.

Ondertusschen dat alhier dus ten Anckor lagen / waren wy dickmaels op Pipely, en desselfs omleggende Contreyen te Lande geweest / om de wonderlijckheden / actien / en vreemdigheden van d'Inwoonderen deser Landen na te speuren: waer van wy voorgenomen hebben / in onse tweede Ben-

Turkse SLAVERNY en GEVANKNIS

Bengaelſe reys omſtandelijck alles te verhandelen / ſoo veel ons dies aengaende bekent geraeckt is. Genooten in ons verblijf alhier te landen een groot vermaeck in de Ommegangh by de Mooren, Benjanen, Jentyven, Bramines, en ſoo voorts: Als ooch in 't ſien van ſoo veel ſchoone welluſtige/ en gezegende Landerijen / daer van ooch de beſchrijving opſchortende/ keeren ons tot de wederom-Reyſe na Batavia. Februar. 1663.

Vertreck, en wederom-Reyſe na Batavia.

Vijftien weecken op / en omtrent Pipely doorgebracht hebbende / vonden ons Schip gereedt om wederom na Batavia te vertrecken/ daerom ons afſcheyt van de Vrienden aldaer genomen hebbende / lichten ons Anckers/ en vertrocken op den 17 Februarii van Pipelys Rede / geraechten eer lang de lage Zeelust uyt het geſicht / ſeylende met een noorderlijck luchtje zuydwaerts heen: kregen naderhandt variabele hoelte / en dickmael ſtilte; ooch op den 4 Maert een hevigh tempeeſt met Donder en Blixem; dobberde dus op 't ongeſtadige element des Zees tot op den 15 Maert, als wanneer wy tot onder de Son en Linie zijnde geavanceert / geen hooghte aen 't Sonnelicht konde bekomen / dewijl dan van het ſelve op de middagh gantſch geen ſchaduwe kan worden geſien. Onderwijl de Steven na het Ooſt-Zuydooſten hebbende gewendt / vernamen op den 25 Maert, of eerſte Paeſchdagh veel Gevogelte in de lucht / en oude ſtucken van Boomen op 't water drijven / giſſende ons door ſulcks niet verre van de Weſtkuſt van Sumatra af te zijn; doch ſuchelden. Alhier eenige dagen in ſtilten / en in de tegenſtribbelingen van contrarie winden: maer naderhandt beter hoelte en favorabelder windt bekomende / kregen het Eylandt Engano in 't geſicht/ dat wy paſſeerende/ op de rechter handt lieten leggen: ſagen des anderen daeghs de Hemelhooge Boſchrijcke Bergen van het groot en machtigh Eylandt Sumatra, kregen toen buijtigh en doncker weder uyt de weſtelijckerhandt: paſſeerden eer lang met ſnedige voortganck de blacke Hoeck/ en 't Eylandtje de Kleyne Fortuyn / en quamen in de Straet Sunda, daer van ſtonden aen ſulcken fellen ſtorm en ſtoocker van achteren kregen / dat niet anders dan met de Fock de Straet inſeylende / een geweldige voortganck maeckten: paſſeerende niet alleen 't Keyſers Eylandt; maer ooch de Eylanden van Craketouw, Zibbezee, en Poele Besje: komende dus tot by het Eylandt Dwers in de Wegh genaemt / en dit alles op eenen dagh; ſoo dat wy des avondts / toen de windt handt over handt begon te ſtillen / onder het Landt van Java ten Ancker quamen: hebbende in den tijdt van 14 uuren omtrent 30 mijlen gevordert. Maert, 1663.

Komſt onder Sumatra;

In de Straet Sunda.

Geraechten des morgens op den 6 April weer t'ſeyl; doch moeſten nu wegens contrarie windt labeeren; maer hadden noch des niet tegenſtaende een luſtige ſtroom te baet: paſſeerende Dwers in de Wech/ en quamen ons nu de Javaenſe Viſſchers aen Boort / de welcke aen ons van hare banghſt voor een ſwiele prijs verkochten. Kregen tegens den avondt ſtilte / waer op in de voornacht / die verbaerlijck doncker was / een ſeer verſchrickelijck onweer ontſtondt: door 't Blixemen ſcheen het alles in louter vuur en vlam te ſtaen; de ſchaterende Donderſlagen / daer van den Hemel en het Aerdtrijck beefden / quamen met een verbaerlijck gelupt ſeer dichte by / en even als rondtom ons nederballen; en daer by was de builderende windt ſoo ſel / dat wy alleenlijck met de Fock / recht voor de windt in ſleeht water / een

Verſchrickelijcke travaet en ſware donderſlagen.

April, 1663. een ongelooflijcke voortgang maeckten. Het was ongemeen doncker/ doch quamen ons van het Blixemlicht te dienen; doch duurden dit onweder niet langh/ het welck van 't Westen na 't Oosten voorby gedreven zijnde/ kregen wy stilte/ waer door genootsaeckt waren te ancheren: bevonden 's morgens dat wy door dit tempeest omtrent de vijf mijlen voortgeset waren. Doen weder t'zepl geraeckt zijnde/ passeerden Bantam, en quamen eer langh/ namentlijck/ op den 8 April, behouden op de Rede voor Batavia te arriveeren. Hebbende op dese Bengaelse Reyse ruym 7 maenden toegebracht; oorsaeck hebbende om den Almachtigen wederom voor sijn beschermingh/ hulp/ en goedertierentheyt ons betoont/ met hert en ziele ware danckbaerheyt te betoonen.

Des Schrijvers seste behouden aenkomst op Batavia.

Derde Hooftstuck.

De Nederlanders winnen de Steden *Cochin*, en *Cananor*. Vrede met Portugael. Doodt en Begraffenis van Mevrouwe Generaels. Schipbreuck der Schepen de Walvis en Dolphijn. Den Schrijver wordt van sijn voorgenomen *Japonse* Reyse verstreecken. Een schoone vloot Schepen vertreckt na 't Noorden. Korte beschrijvinge van *Japan*. Des selfs gelegentheyt, rijckdom, heerlijckheyt en macht des Keysers. *Japanders* hare Conditie, Kleeding, Wooningen, Houwlijcks-Ceremonien, Trouwschending, Huyshouding, Tafel-ordere, Huysraedt, Wreedtheyt, schrickelijck Kindermoorden, Wapenhandel, wreede Justitie, Dooden sich selfs, Buycksnijding, Duyvels-Tempels, Draght, en het Leven der *Bonzy*. Het begin, op- en ondergang der Roomsche Christenheyt in *Japan*. Verschrickelijck woeden en moorden. Nederlandtschen Handel. Strickte ordere der *Japanders* voor *Nangasanki* in de komst. Handel, en het vertreck der Nederlanders met hare Schepen.

De sterckte stadt Cochin by de Nederlanders verovert.

WY verstonden hier stracks met ons aenkomen/ hoe dat den kloeckmoedigen Heer/ Rijcklof van Goens, op nieuws de sterckte Stadt Cochin belegert/ hevigh aengetast/ en eyndelijck daer op met een loutere furie stormende/ vermeestert hadde/ het welck op dese navolgende wijse was toegegaen:

Den E. Heer/ Jacobus Hutsert, die wel eer Gouverneur van Amboyna was geweest/ met den Heer Commandeur Isbrandt Godskens, van Batavia, op de Kust van Malabar, met de voorheen-gemelde Oorloghsschepen/ aengelandt zijnde/ vonden haer eer lang van den Heere van Goens gevolgt. Men landen omtrent de Kercke van Sant Jago, doch met meerder moeyten als wy des jaers te vooren hadden gedaen/ dewijl de Portugeesen, en vyandtlijcke Nairos, met langs Strant gemaeckte Loopgraven/ de onse de landing sochten te beletten; doch na eenige schermutseling te rugh/ en

na

na de Stadt Cochin geretireert zijnde/ begonnen in het begin van November de ſelve te benouwen; Loopgraven en Batterijen wierden nu wederom andermael gemaeckt/ en met ſwaer Geſchut ſeer hevigh op de Stadt gebonſt; verſchepten uptvallen beden de Portugeeſen op d'onſe/ en die wederom bloedige ſtormen op Cochin, ſoo dat in een korte tijdt veel dappere Mannen van wederzijden waren geſneuvelt. Het Peper-Packhuys/ op een kleyn Eylandeken/ in de rivier dicht aen de Stadt gelegen/ ſloegh de eerſtemael de Beſtormers mannelijck af/ dan moeſt ten tweedemael in de furie bupgen: ter Landtzijde daer de Stadts Gracht wel't ondiepſt ſcheen te zijn/ beſloot men oock nu eens een ſtorm te avonturen/ om van die kant/ waer het doenlijck/ Cochin te bemachtigen. Tot dien eynde vulde men eenige hondert ſacken met zant en aerde/ wierpen die in de Gracht/ en dwongen dus met een geſwinde furie toe; dan moeſten door de kloeckmoedige tegenweer der Portugeeſen, met geen kleyn verlies des Volcks afwijchen: daer en tegen wierden meeſt alle dagen/ en ooch op Nieuwe-Jaersdagh/ als tot een Nieuwjaers-gift/ een goet getal Bomben upt onſe Mortieren den Portugeeſen vereert; van alle de Batterijen bonſde men nu ſeer binnigh/ en geſtadigh op de Stadt/ tot dat men op den 6 Januarius reſolveerden/ op dzie bpſondere plaetſen/ daer wel de grootſte Breſſe ſcheenen gemaeckt te zijn/ de Stadt te forceeren. Den dapperen Capitepn Mapor/ Pierre du Pon, mijn goede Bekende/ viel met 6 Vaendelen Volcks aen't Zupder eynde van de Stadt Cochin ſeer furieus aen/ dwong ſtoutelijck tot de Vpanden in/ veroverden het Bolwerck/ daer onlangs te vooren van afgeſlagen waren; kreegh daer op noch ſes Vaendelen dappere Mannen bp ſich/ hield ſtandt/ en verſterckte ſich aldaer/ ſchoon dat men upt toorens/ hupſen/ en halve manen ſeer vreeſſelijck na hem ſchoot/ en dat geen kleyn getal van ſijn Helden waren geſneuvelt: ſoo nochtans vorder heen poogende te avanceeren/ ontviel de Portugeeſen wel haeſt de moed/ en ſonden eenige Mannen met een witte Vrede-baen tot den Veldheer upt/ aen wien ſp de ſterckte Stadt Cochin, op ſoo goede conditien als haer doenlijck was te bedingen/ quamen over te geven: Waer van nu de gewenſchte tijding op Batavia komende/ had men alhier vier dagen voor ons komſt met vreughde gezegebuurt/ en Victorie gebrandt.

April, 1663.

Vreughde-vuuren daer over binnen Batavia aengeſteken.

Daer op quam noch/ op den 11 April, den Heer Adriaen van der Meyden, hebbende Gouverneur op Columba geweeſt/ met het Schip Malacka/ van't Eylandt Ceylon, op Batavia aen te landen/ met tijding dat ooch de oude Sterckte Cananor in onſe handen gevallen was: ſoo dat nu de voornaemſte Koninckrijcken en Steden van de beroemde Kuſt van Malabar onder de beſtieringe/ en ten voordeel van de Ed. Maetſchappije bevonden gebracht te zijn; het welck nu alle getrouwe Patriotten krachtigh aendwongh/ om den Almachtigen niet alleen voor ſijn gunſt te loven en te dancken/ maer ooch te bidden/ dat hp ſijnen genadigen zegen nu verder over deſe Conqueſten gelieſden upt te ſtorten/ ter eeren/ en tot uptbreydinge van de glorie ſijnes heyligen Naems/ tot bekeeringe der verblinde Heydenen/ aenwas des Handels en Steun des Vaderlandts: Waerom dan ooch noch andermael/ op den 12 dito, een Danckdagh/ wegens deſe verobering binnen Batavia wierd gehouden: Verſtonden ooch hoe de Neder-

Deſgelijcks Cananor gewonnen.

Noch een danckdagh over deſe victorie binnen Batavia aengeſtelt.

April, 1663. landtsche Oorloghsvloot / die in 't voorleden jaer na Tayowan, en de Kust van China was vertrocken. Verscheyden Plaetsen / doch insonderheydt een voortreffelijcke Stadt / op de Kust van China gelegen / den Chinees afgenomen / uytgeplondert / en in de brandt gestoocken hadden; hebbende voorts door hunne kloeckmoedige daden geen kleyne verschrickinge en alteratie onder dese Heydenen gebracht.

Kloeckmoedige daden ook door de Nederlanders op China uytgevoert.

Wy losten een goede partije van onse lading op Batavias Rede; vertrocken toen / volgens order / na 't kleyn Eylandeken Onrust / daer de resteerende Salpeter losten: Voorts genoegh Ballast aen 't Eylandeken Engels Onrust hebbende ingenomen / seylden wederom na Batavias Rede. Nu quam tydinghe uyt Hollandt / dat eyndelijck tusschen de Nederlanders en Portugeesen de langh-verwachte Vrede beslooten was / soo dat de geconquesteerde plaetsen ter goeder uur / en noch even als een soop des Oorloghs / ons in handen gevallen waren.

May, 1663.

Het Eylandeken Engels Onrust.

Tijding uyt Hollandt dat de Vrede tusschen de Portugeesen en Nederlanders geslooten is.

Wy bleven toen eenige weecken op de vermaeckelijcke Rede van Batavia met ons Schip ten Ancker leggen. Onderwijl dickwils een heer te landewaert doende / daer de gelegentheyt vonden om in Godts Huys de suyvere Predicatie sijnes heyligen Woordts te hooren / de Vrienden en Vriendinnen te besoecken / en bupten Batavia lustige wandelingen te doen. Ondertusschen was op den 3 Junius de beminde Huysvrouw van den Wel-Ed. Heer / Joan Maetsuycker, Gouverneur Generael van d'Oost-Indien / seer Godtsalighlijck in den Heere ontslapen / die des anderen daeghs tegens den avondt / onder 't gelupt der Bataviasche Klocken / heerlijck in der Kruys-kercke der Stadt Batavia wierd begraven. Na de gedane eerste van de Musquettiers / tot driemael toe / omtrent het graf / wierden ooch alle de Stucken des Kasteels Batavia afgeschooten / daer op ooch die van de Schepen haer lieten hooren / terwijl de Lijckstatie die in een groote menighte menschen bestondt / ordentelijck wederkeerde na het Kasteel. Onder de Statie wierden ooch eenige rijcke Mooren, Chineesen, en groot getal bupne Mustijcen gesien: De eerste waren in kleedinge weynigh / of niet verandert; de tweede / namentlijck / de Chineesen quamen heel stemmigh met blauwe lange nederhangende Kocken van lijwaet ter baen; de bupne Mustijcen aepten heel hoddigh de kleedinge der Nederlanders na; daer by dan ooch veele Vollentairen haer by de menighten hadden geboeght / op hoop van door dit convoijeeren een bolijcke stemp te binden.

Junius, 1663 De Huysvrouw van den Heer Gouverneur Generael, Joan Maetsuycker overleden, en op een deftige wijse ter aerde bestelt.

Voort hier na brocht de Flupt Buijtensorche / die van Banda quam / op Batavia tydinge / dat het groote Schip de Walvis op de repse na Anboina, aen het Eylandeken van Saleyer verongelucht was / met verlies van al de victualie / voorraedt / en ladingen / die ten behoeve der Garnisoenen / Forteressen / Kantoren / etc. van Batavia na Anboina waren geschickt; 14 a 15 Persoonen waren gesneuvelt / de rest gesalveert; veel Scheeps-gereetschap / Contanten / Kanon / en andere Goederen hadden alreedts de roofgierige Makassaren gebischt / en na sich genomen; doch die sp naderhandt (als door onse wapenen wederom wierden gedwongen) genootsaeckt waren altemaet aen de Ed. Compagnie te restitueeren.

Schipbreuck van 't groote Schip de Walvis.

Schipbreuck van 't Schip den Dolphijn.

Ooch quamen de Schepen de Erasmus en de Goudtsbloem / over Ceylon, uyt Suratte, op Batavias Rede behouden te arriveeren / met tydinge / dat

dat oock het Schip de Dolphijn / komende uyt het Koninckrijck Persien, tot dicht by de Bay van Punto Gale geseylt / gesoncken / en soo verongeluckt was; dat het selve / komende tot dicht by de Kust van Ceylon genadert / gedurighlijck schoot en sjoude / om die van landt / de noodt daer het in was / te doen verstaen; doch dat wel haest alle devoyren / oock 't yverigh pompen en balien vruchteloos zijnde / voort schielijck door leckheyt te gronde was nedergesoncken / en van desselfs Goederen / Ladingh / en 48 kisten Silvergelt / niet anders dan 5 van dito kisten / en 't Volck / die vaerdigh haer in de schuyt en boot salveerden / waren geberght. Julius, 1663.

Oock was op het Eylandt Ceylon, van wegens de Ed. Maetschappy / nu onlangs een kostelijcke schenckagie na den Koninck van Kandy gesonden / bestaende het selve in eenige packen Roodt Scharlaecken / daer de Cingalesen bysondere groote Liefhebbers van zijn; en seer fijne Veneetsiaensche Spiegels; drie Paerden; een Vat Spaensche Wijn / en andere Waerdigheden: om soo de pruylende Majesteyt van Ceylon weer tot de oude Vriendt en Bontgenootschap te noodigen. Geschenck door de Nederlanders aen den Koninck van Candy gedaen.

Ondertusschen wierd nu ons Schip / benevens andere / na het beroemde Japan gedistineert / het welck een Reyse was na mijn sin; doch waren hier aenstonts soo veel Sollicistanten / om dese voordeelige Reyse te mogen doen / ter baen / dat men haer / insonderheydt die op Batavia getrouwt / en aldaer woonachtigh waren / de plaets vergunde; in voegen de andere die geen Hollandtsche Vrouwen / of witte voeten hadden / voor de soodanige moesten wijcken: dus mede gebost / en van mijn Japanse Reyse versteecken zijnde / kreunde my des te minder aen sulcks / om dat ick onpasselijck wesende / en voor een swaerder sieckte bevreest / geen ongemeene devoyren om t'Zee te gaen / genegen was aen te wenden: Dies wierd ick op het groote Schip Henriette de Louise geordonneert / om daer / tot nader order / de Opper-Chirurgijns plaets waer te nemen; alhier aen twee geoeffende Onder-Chirurgijns het gene te doen stondt / hebbende aen gerecommandeert / begaf my voor eenige dagen na Landt / om aldaer by mijn Huyswaert te verblijven / tot dat ick mijn selfs wat beter bevinden mocht. Den Schrijver wort van sijn voorgenomen Japonse Reys versteecken. Gaet op het Schip Hentiette de Louise over, en om sijn onpasselijckheydt aen Landt.

Onderwijl ging alhier de Equipagie lustigh voort / en hielt men nu binnen Batavia een algemeene Vast- en Bededagh / door dien een Vloot van 21 Schepen na 't Noorden sou vertrecken / om daer heen / soo veel doenlijck / de Chineesen in 't hayr te sitten / en den Japansen Handel voort te setten. De Oorloghsvloot onder de Vlagge van den Heer Commandeur Borth, bestondt in dese navolgende wel-toegeruste en gemonteerde Schepen: De Nootemusschatboom Admirael / Mars Vies-Admirael / 't Wapen van Zeelandt / Tertoolen / Zierickzee / de Zeehondt / Buyckslooot / de Joncker / Nieuwendam / Koge / Naerden / Meliskercken / Vlaerdingen / Overveen / Vlissingen / en 't Fluyt-Scheepje de Vinck: en benevens dese de vier schoone Schepen / Veenenburgh / Amstellandt / Peperbael / en 's Gravelandt; om haer Macker / het Fluyt-Schip Vollenhove / die nu alreede over Syam gedistineert zijnde / voor uyt geseylt was / na Japan te volgen. De Sollicistanten en andere Luyden daer op zijnde / haer seer geluckigh estimeerende / soo prosijtabelen Reys te mogen doen; doch was het al veel van haer de laetste Reyse na 't ander leven / als naderhant geseyt sal worden. Vast- en Bededagh op Batavia aengestelt. Equipagie tot een groote Vloot Schepen na 't Noorden.

Julius, 1663.

Dus de gelegenthepdt om Japan te beſien verlooren hebbende / en met een occaſie om een corte beſchrijvinge der aenmerckens-waerdigſte vreemdigheden van dit afgeſondert Gewest des werelts te doen / ſoo heb ick evenwel de occaſie gehad en waergenomen / om met verſcheyden van mijn Landtsluyden ſeer pertinent van dit Landtſchap en haare Inwoonders te ſpreecken / en alles meen te weten wat in dat machtigh Rijck byſonders is aen te merecken: ſal tot voldoening van den nieuwsgierigen Leſer dat ooch hier hoztelijck in voegen.

Korte beſchrijvinge van Japan. Desſelfs Greuspalen.

Japan, voornamentlijck in een groot Eylandt / en in verſcheyden andere daer omlegen beſtaende / en voor een gedeelte na 't Noorden noch onbekent / ſtreckte ſich van 30 tot op 38 / en ſoo ſommige meenen / tot op meerder graden na 't Noorden uyt / wordende van den grooten Ocean / die Aſia en America van malkanderen ſcheyt / rontom beſpoelt: Hebbende noordwaerts de Straet / of engte van Anian, en de Weſter Deelen van het wijtuytgeſtreckt America; Oſtwaerts worden de Landen van Nova Hiſpania; En na 't Oost-Zuydooſten die van Puru en Chyly, over een Plas van meer als duyſent mijlen beſeylt; Na 't Zuyden leggen de Eylanden Phylijoynen, Mindonaw, de Moluckes, en andere; Weſtwaerts de Kuſten van Corea en China.

Japan in veel Koninckrijcken beſtaende, is tot een machtigh Keyſerrijck aengewaſſen.

Dit beroemde Japan, voormaels in veel Koninckrijchen verdeelt / is eyndelijck tot een machtigh Keyſerrijck aengewaſſen: de wijtberoemde Hooftſtadt Jedo pronckt met de Keyſerlijcke Setel en tegenwoordigheydt van dien Opperhoofft.

De gelegentheydt van Japan.

Het Landt is / inſonderheyt van het Noorden / en in de Winter omtrent December, Januarii en Februarii, al wat ſneeuwachtigh en hout. Omtrent 27 dagh reyſens noordwaerts boven Jedo komt men uyt Japan over een Stroom van omtrent 11 mijl wijt: in het woeſt berghachtigh en weynigh-bewoonde Landt Jeſſo, van de Japanders meermaels diep en verre doorſnuffelt / doch noyt ten eynde; dies de Nieuwsgierige door gebreck van voorraedt weder gekeert / getuyghden aldaer een ſlach van ruyge langhhayrige Menſchen geſien te hebben.

Woesheyt der Inwoonders van Jeſſo.

Japan heeft ſchoone gezegende Landtsdouwen.

Doch Japan ſelfs is een vermaechelijck / ſchoon / en vruchtbaer Landt / beſtaende in welgelegene Oorden / meeſt altijdt groene gezegende Landerijen en ſoete Waterſtroomen / honnende ſich / van 't gene den menſch ten tijdelijck leven dient / genoeghſaem en rijckelijck voeden: Hier en daer worden hooge Bergen / welcker ſpitſen tot in de wolcken ſteecken / geſien; ſommige ſpouwen ooch pſſelijcke Vuurblammen en Solpherdampen uyt: Veel rijcke Silver / als ooch andere Mynen worden in dit Japan gevonden.

Hooge Bergen, en rijcke Silver-Mynen.

Koninckrijcken, Vorſtendommen, Machtige Steden, en deftige Fortificatien, en Kaſteelen in Japan.

Voorder zijn des ſelfs Koninckrijchen en Vorſtendommen door een groot getal neerstrijchte / en niet minder machtige Steden vermaert / waer van / behalven 't Keyſerlijck Jedo, Miaco, Saccay, Oſacca, Occoſacky en Nangaſacky gene de minſte zijn; doch worden eclipſeert deſe / gelijck meeſt alle de andere / ſonder aerde Wallen / en onbemuurt bevonden / alſoo veel deftige Slooten en ſterche Fortificatien aller wegen het wijtberoemde Japan verciereren.

Doch om van de gelegenthepdt der Steden maer alleen een kleyn ſtaeltjen te vertoonen / dient dit van Nangaſacky, daer de Nederlanders den Handel is toegeſtaen / geſept.

Nan-

Julius, 1663.

Nangasacky op eene der Eylanden van Japan, Bungo, ooch anders Cyokoko genoemt / gelegen / leydt op de Noorder breette van 33 graden / doet sich voor de aenkomende Nederlandtsche Schepen ter Zeewaerts heerelijck op / soo door aensienelijcke hoogh-uptsteechende Gebouwen / als Heydensche Kercken / Toorens en Spitsen: De Stadt bestaet in 88 Straten / meest recht / doch eng / en yder omtrent 200 ellen in lengten upt makende: fraeije Lusthoven en Landerijen verciercren omher de Stadt / daer neering en welvaert de Inwoonders rijck en machtigh maeckt. De Straten / alhoewel 't meerendeel ongeplaveyt / zijn op een ordentlijcke wijse met rechte linien / als ooch in onderscheydene Wijcken van malhanderen afgedeelt / met Hupsen beset / en redelijck dicht bewoont; doch worden niet alleen in dit Nangasacky, maer ooch in andere Steden alle nachten de Straten en Wijcken met stacketsels afgeslooten / en voor overval / oproer / en diefstal met Wachten en Lantarens bewaecht: niemant komt lichtelijck door de Wacht en Afschutsels heenen / selfs geen Medicijns / Vroemoers / noch andere / als met verlof / en een bijschrijfte des Gouverneurs. In eenige Wijcken de Brandt ontstaende / dient yder sich selfs te helpen / en schoon / sonder ontkoming / met Vrouwen en Kinderen moeten verbranden / worde nochtans niemant van daer / of daer heenen geadmitteert / of doorgang vergunt.

De gelegentheyt der Zee- en Koopstadt Nangasacky.

Stercke Wacht.

Den Japansen Keyser houdt binnen de groote / machtige / en seer volckrijcke Stadt Jedo sijn prachtigh Hof / overtreffende alle d'Europische Vorsten in wereltlijcke praeht en heerlijckheydt: sijn onderhebbende Koningen / Hartogen / Princen / Ridders / Heeren / en mindere Landtbestierders / treckten ooch (alhoewel yder na parade) ongelooffelijcke Schatten / Inkomsten / en groote Privilegien voor hun bedieningen; doch staen t'eenemael onder de Soevereyne Macht van den Japansen Keyser / die meermaels de Koningen selfs / om kleyne misdaden / van Scepter en Kroon berooft / ten Landen uptschopt / verbandt / of doodt / en al haer Inkomsten en staten / na sijn believen / aen andere Vorsten schenckt.

De keyserlijcke Hof- en Hooftstadt Jedo.

Des Keysers absolute macht over alle Japanse Koningen en Vorsten.

De Japanders meent men dat van Chineesen, die voor eenige eeuwen als Ballingen wierden upt China gebannen / souden afkomstigh zijn: worden in Tony, of Landtbestierders / Bonzy, Geestelijcke / en voorts in Oorloghs-Helden / Handtwerchs Luyden en Boeren verdeelt / en van malhanderen onderscheyden; sy zijn door den bandt ongemeen schrander / eergierigh / standvastigh / en seer geduldigh om tegenspoet te verdragen; ooch in haer woorden / handel en wandel / zedigh en wel gemaniert; als ooch geswint van begrip / en loos in scherpsinnige redenkavelingh: doch by die gaven en deughden komen ooch dees ondeughden ter baen: dat de Japanders groote Afgodendienaers zijn; voorts onbarmhertigh / niet alleen tegens den Vreemdelingh en haer Landtaert / maer ooch menighmael tegen sich selfs; In tijden van ongelegenthept / vermoorden lichtelijck hare Belcdigers door een gheheymden aenslagh; Zijn seer hardt en onmedoogend over arme / siechen / krancken / en qualijck-gestelde menschen / die sy heelijdts ellendighlijck laten bergaen / werpende des selfs doode Lijcken op de vuylhoopen neder; De Misdadige worden doorgaens op de verschrickelijcksse

Der Japanders herkomst.

Onderscheydentheyt in beroepingen.

Rare conditie. Deughden. Ondeugden, en wreeden aert.

Julius, 1663.

lelijckste wijs ter doodt gebracht / of door onmenschelijck pijnigen na de andere werelt gesonden.

Der Japanders dracht en kleeding.

De Japanse Heeren en Grooten gaen met Zijde Lijf-rocken onder de opper-kleederen / doch onderscheydentlijck is haer draght: De bejaerde dragen meest altemael Rocken / die 's winters gebult / en konstigh doorwaept / en des somers van lichter Stoffen / als ock het meerendeel ongebult / worden bespeurt / nederhangende tot op de beenen / en met een strick om de middel toegebonden: over dese lange Kabaijen dragen sy veeltijdts noch een korter Rock / voor open / daer van de mouwen omtrent tot aen de ellebooch komen; de Broecken zijn soo langh en wijt / dat tot op / en over de voeten nederhangende / nauwelijcks konnen gaen. Doch de gemeene Japanders zijn ordinaer wat minder gedost: veele gaen met een goet gedeelte van het opperhooft haer geschooren / en 't haer des achterhoofts / omtrent een vinger lengte / in de neck opgebonden; andere wederom anders / 't meerendeel sonder Knevels en Baert met een gladde kin / kleuren swart haer en tanden / gelijck veel Indianen, voor groote schoonheyt; uytgaende / dragen als de Chineesen fraey-gebordduurde Waijers in de handen; schaduwgevende Sonneschutsels worden d'Aensienelijckste boven het hooft gedragen: doch loopt het gemeene Volck / in hitte / rouw / hagel en sneeuw / bloots hoofts.

Pracht der Japanse Juffers.

De dracht der Vrouwen is aen het bovenlijf die van de Mannen byna gelijck: de groote Madames / insonderheydt die van Adel zijn / dragen het haer byna als andere Vrouwen van 't Oosten geblochten / met rijpme Rocken van zijde / gebloemde / ofte met gout-gebordduurde stoffen; om den hals en na vooren met een breede omslagh / die kinckelingh over malkander geslagen / de borsten bedeckt / en met een wepts gordeles om de middel wordt toegebonden; onder het buytenste Vrouckkleedt hangen tot op de voeten veel andere Rocken uyt / die prachtigh uyt lichte stof / en alderhande kleuren bestaende / d'eene langer als d'ander / met een lange staert / komen achter na te sleepen; dragende in de slincker hant een Waeijer: wandelen somwijl dus tegens den abondt met den Man langhs straet / worden ock wel in Kosbaren gedragen / of tot haer vermaech / met fraeije Tentschuytjes / op stille wateren elders heen gevoert.

Doch laten haer dese Jufferdieren op straet heel weynigh sien / en indien het gebeurt / soo komen sy ongemeen hoftelijck voor den dagh / met een gevolgh van Staet-Juffrouwen / Kameniers / en soo voorts / met Sonneschermen / Waeijers / Bloemen / of diergelijcke in hare handen.

Japanse Wooningen, Tempels en Kloosters.

Worden, van steen gemaeckt zijnde, door de Aerdtbevingen lichtelijck omgeworpen.

Hare meeste Gebouwen / Hupsen / en Woonlingen zijn van hout gemaeckt / ock selfs hun Afgods-Tempels / Kloosters / en diergelijcke / echter konstigh en net: hier en daer zijn wel steene Gebouwen / doch worden lichtelijck door Aerdtbevingen / die Japan dickmaels doen schudden / omgeworpen; de Arme bleechten haer Wooninghjens van rijswereck en riet / met klep (voor regen en windt) besmeert; de Japanse Hupsen zijn al meest maer een dierlant hoogh / de Aerdtbevingeschrichen haer af van sware Gebouwen / de schuyns nederdalende daechen springen eenige voeten over de wanden heen / welck achter aen hare Wooningen / fraeije Galderijen verschaft. De Aensienelijckste besitten al veel seer kurieuse Lusthoven

hoben achter het Huys / de Rijckdom en Adel bewoonen weptſe Gebouwen / niet in de hooghte / maer langhs der aerden / met fraeije Vertrecken / Salen / en Kamers afgedeelt / deſelve pzoncken met ſijne vergulde Beſchutſels / Schilderijen / en diergelijcke verciersſelen / dan hare Gebouwen zijn de bzandt uptnemende onderhebigh. De groote keyſerlijcke Stadt Jedo is op den 2 April, 1657. meeſt in hoolen gelepdt / ober de hondert duyſent Huyſen / en wel ruym ſoo veel Menſchen giſt men dooz de bzandt verniclt te zijn. Julius, 1663. De Japanſe Wooningen zijn de brant ſeer onderworpen. De keyſerlijcke Stadt Jedo, anno 1657. meeſt afgebrandt.

Die dan vermogen zijn / trouwende / wozden Bzupdt en Bzupdegom / pber in bpſondere Norimons, of Japantſe Koetſen / dan paerden of oſſen booztgetrochen / en met een gebolgh der naeſte Bzienden en Magen / tot een hooghte / daer toe geſchicht / gebzacht : tredende in het geſicht van groot getal Lijthers / de trappen op na de Trouwplaets / aldaer een Bonzy, of Japanſe Paep / in tegenwoozdigheyt van den Afgodt / de twee Gelieven Echtelijck verbindt / gebzupckende ſulcke woozden en Ceremonien als na de Japanſe coſtumen en wetten wozden berepſcht : terwijl de Bzupdt aen de bzandende Lampen een Toozts ontſteeckt / daer aen de Bzupdegom boozt de ſijne boegende / die ooch inſgelijcks doet bzanden ; dan ſtonden aen wozdt op ſulcks de bzeughde-wenſch dooz de Aenſchouwers uptgeboeſemt / en daer bp den zegen der Bonzy gevoeght : de Bzienden en Magen wenſchen malkander geluck ; de Trouw-geſchencken / daer booz de Bzupdt den Bzupdegom wozdt geſchoncken / obergelebert ; Bzupts Kinder- en Speeltupgh in 't huur gewozpen ; Oſſen geheelt / en ten Bzandt-offer booz den Afgodt gedoemt / en daer op de Nieuw-getrouwde met Norimons na des Bzupdegoms Huys gevoert / daer ſtatigh / en onder 't geſpeel van alderhande Japanſe Inſtrumenten / wozden ontfangen. De Jongelingen ſteecken Vlaggen / Wimpels / en andere Bzeughden-teeckens ter benſteren upt / ſtrojende Bloemen booz 't Volck / en duurt de Bzuploft dickmaels wel een geheele weeck / of eenige dagen na malkander. De Japanders Huwelijcks-Ceremonien der Japanders.

De getrouwde Japanders hebben in 't Houwelijck een veel ruymer tooy / dan de Vrouwen : de Man mach onſtraffbaer een Hoer of Concubijn gebzupcken wanneer 't hem luſt ; de Vrouw daer en tegen wozdt hoz gehouden / en heeft niets te ſeggen : want den Man mach haer / om 't minſte misdzijf / met eygener handen dooden / of met een redelijck uptſet van hem laten gaen ; doch wozdt het Oberſpel tuſſchen twee Getrouwde op een wzeede wijſe geſtraft : en tot boozkomingh van ſulcks publijcke Hoeren en Hoerekotten getollereert ; de Ouders verlooben de Kinderen bzoegh / en dickmaels noch in de wiege leggende / aen malkander. Vrouwſchendingh der Japanders. De Hoeren worden publijck getollereert.

Haer Huyshoudigh en Huysraet belangende / decken hun houte Bloeren met fraeije matten / de ſommige als Matraſſen gebult / op deſelve etende / boegen haer met de beenen onder het lichaem neder : en ſlapende / in de plaets van een kuſſen / een ſteen / of houte blockjen onder het hooft : zijn ſindelijck in haer bleeding en huysbedzijf / eten als de Chineeſen, met twee kleyne ſtockjens tuſſchen de vingeren / ſonder de ſpijſe aen te raecken : die het vermogen hebben / houden het met een goede keucken / en beelderhande Gerechten / die als tooztjens wozden opgedicht : t'elckens met de verandering der Gerechten / komen ooch andere Tafelbozden van Ceder / Huyshouding der Japanders. Haer wijſe van eten.

of

Julius, 1683.

of ander hout voor den dagh; doch weten van Tafellaeckens noch Servetten: in't eten heeft yder een Tafeltjen voor sich selfs; hebben een afleer van Hollandtsche Delikatessen en Keucherijen; zijn stricht en manierlijch in haer Tafelordere; backen van haer Tarw/ die veel en schoon in Japan groeyt/ geen Broot: maer weten van sulcks een menghsel als Bry te berepden; het meerendeel teelen geen Schapen/ Darckens/ Ganssen/ noch Hoenderen aen/ maer liever Wildbraed: Als wilde Swijnen/ Konijnen/ Harten/ ooch Offen. En onder het Plumgediert: Phasanten/ Veltjoenders/ Quachels/ en wilde Torteldupven.

Tafel-ordere.

Spijs,

en dranck.

Haer Huysraet.

Haer Huysraet bestaet in Japans tierlijch Lack- en Schilderwerck/ weptse Bloempotten met schoone Bloemen/ heerlijche verlachte Kassen/ Kantooren/ Kisten en Koffers/ Theepotten en Koppen; de Wanden prycken met Sabels/ Pitchen/ Lackwerck en Schilderijen; de Salen en Kamers zijn met fraeije Schuyfdeuren gemaeckt; en in Vertreckien/ soo voor de Maus/ als tot gerijf der Vrouwen/ yder bysonderlijck afgedeelt.

De Japanders zijn seer tractabel.

De Mannen zijn doorgaens tractabel/ vrientlijck/ en beleeft om pemandt in hare wooningen wel te onthalen; gebruycken altijdt des winters en des somers heet-gemaeckte Dranck/ daer mede sy selfs den dorst verslaen: dan sieck of hoortsigh zijnde/ gebruycken als dan hout water/ ongehoockte Dranckien van uytgeperste kruyden en wortels; verachten het Aderlaten/ en geven den Kranckien in haer lust den vollen toom; zijn ongemeen hardt van natuur/ om honger/ dorst/ hitte/ koude/ en ontelbare moeytelijckheden uyt te staen: de Kraemvrouwen selfs worden heel sober gevoed: de Swangere binden den buyck met stercke swachtels toe/ daer tegens gaen de Onbevruchte in kleedingh los: veele Bevruchte dryven haer Vrucht met sterche dranckien af/ of verstickten de Suygelingen met een getrapte boet op de heel te setten/ als die in armoede geteelt/ of met een weersin krygen: want het Kindermoorden/ voornamentlijck omtrent de Dochtertjens/ staet den genen/ die sich behoefstigh/ ofte met Kinderen vinden overlast/ volkomentlijck vry: veel verdrinchen de selve/ doch de Knechtjens worden/ om in de Keyserlijche dienst des Oorloghs opgevoed te werden/ aen Oppassers daer toe gestelt/ ter handt beschicht: de nieuw-geboorene Wichtjens worden gemeenlijck met kout water afgewasschen/ nimmer gebaiert/ noch in luyren op gewonden: Maer de Vermogende dompelen die slechts op het gevoeglijckst in de wijde mouwen van hare Japanse rocken: Die arm zijn worden slechter onthaelt/ kruppen en wentelen/ selfs als't hout is/ naeckt daer heenen: de Rijcke voeden haer Kinderen doorgaens heel sorghvuldighlijck op; de Jeucht leert by de Bonzy lesen en schrijven na de Japanse wijs/ daer op dan voorts in alderhande konsten en wetenschappen/ of in de Wapenhandelingh worden geoeffent: hare Wapenen zijn Handtbussen/ Pitchen/ Boogh-Pijlen/ en blanche Sabels; met het twaelfde jaer mach pemant't gewcer aengorden; sy dragen het meerendeel een korte en lange Sabel aen't gordels op de rechter

Haer seltsame costumen en harden aert.

Verschrickelijck kindermoorden van veele bevruchte en kinderbedde vrouwen aen hare vrucht en suygelingen.

Hoe seltsaem dat de nieugebonrene kindekens worden gehandelt.

Oeffening van de Jeught.

De Japanders hare wapenen.

zijde/

zijde / houden deegens en briſſen / diens gebeſten van konſtige Meeſters zijn gemaeckt / ſeer hoogh in prijs: De Rupters op welgeoeffende Paerden geſeten / weten met Sabels / Seepmeſſen / Boogh / Pijlen en Lancen / ſnedigh om te gaen / hebben Stormhoeden op 't hooft; de Rupterp en het Voetvolck trecken zedigh / ſtil / en in goede ordere voort / zijn ordinaer Helden in het gevecht / ſullende lieber ſich ſelfs doodt vechten / dan ſchandelijck loopen; wonderlijck hoogh in aenſien zijn in Japan de Rupters en Soldaten. Julius, 1663. en Krijghsordere.

De Burgers trecken door Nangaſacky 's jarelijcks in de wapenen wepts en treffelijck op: en zijn de Japanders oock doorgaens Liefhebbers van Comedien / tijdt-verdrijvende Konſten / Vertooningen / en 't geſpeel op ſommige Inſtrumenten; doch Nederlandtſche Trompetten en Snaren-ſpel klincken haer gantſch onaengenaem in de ooren: de ſwarte kleedinge is hun vreughden-gewaed / de witte worden daer en tegen in den rouw gedragen: hun Mantel of Opperrock doenſe af als uytgaen / en wederom aen als t'huys gekomen zijn: buygen in 't groeten het hooft tot aen der aerden / en die in courtoſije willen nytmunten / trecken dus buckende baerdigh de ſchoenen van beyde voeten: geen publijcke Drinckhuyſen / of Tavernen worden in gantſch Japan gevonden; doch reyſende Luyden bekomen goet logijs: veel Waerſeggers / Tovenaers / Bedelaers / Klupſenaers / en Melaetſe worden oock in den Lande van Japan geſien. Optreck der Japanſe Burgers in de wapenen. Hare vermakelijckheden. Vreughden- en rouwgewaed, en courtoſijen.

De Heeren van den Keyſer / of tot Soldaten inklups / vermogen Recht en Juſtitie over hun Dienaers te doen; echter worden in alle Steden Hoofden van de Juſtitie gevonden / die van wegens den Keyſer de Misdadige ſtraffen. Een doodt-ſchuldigh Edelman / of Soldaet / geſchiedt die eere dat hy ſich ſelfs / den buyck opſnijdende / 't leven benemen mach; doch Kooplieden / Landtbouwers / Handtwerckers / en ſoo voorts / die allen in groote klepnachtingh zijn / moeten door de Juſtitie ſterben: de dieverijen hoe klein / het ſpeelen om gelt / het liegen / het moorden / en diergelijcke worden altemael met 'er doodt geſtraft: De crimineele Misdadigers worden tot de buyckſnijding / met haer geheele Geſlacht / op een dagh en uure gedoemt / namentlijck / al wat manlijck is / te weten: Vader / Oomen / Broeders / Sonen / en Soonsſoonen / ſchoon hoe ver Ooſt of Weſt van een woonachtigh / men reeckent in hoe veel tijdts / die verſt is / de weet gedaen kan werden: dien dagh en uure beſtemt / en de Verweſene ſulcks aengedient / en de buyckſnijdingh hun toegeſtaen zijnde / ſullen geen vlucht / maer blijcken van haer Japanſe edelmoedigheydt ſoecken te vertoonen / doen ter geſtelde uur de beſte kleedinge aen / en kruypelingh met de beenen onder het lichaem nedergeſeten zijnde / na 't houden van 't ſcheydmael / der gener die tot malkanderen konnen komen: ſnijden ſich ſelfs geſwint en baerdigh / met een groote kruyſnede / de buyck op / ſoo dat de darmen en de buyghey plotſelingh uytſtort. Sommige noch kloeckmoediger / geven ſich ſelfs ooch noch een loutere beegh in de keel / en ſoo den geeſt; doch het buyckſnijden geſchiedt op diverſche manieren / en verkrijgen by deſe gelegentheyt de grootſte Beulen / over ſich ſelfs / de meeſte eer. Alle die eenig bewint heeft, of de wapens draegt, mach over den genen die onder hem ſtaen, de Juſtitie plegen. De wreede maniere van ſich ſelfs te dooden, en den buyck op te ſnijden, ſeer prijſelijck by de Japanders geacht. De verſchrickelijckheyt deſelfs.

De Japanders, alhoewel uytermaten ſchrander / zijn echter plompe Dienaers der Afgoden en van den Satan: den Dayro, even als 't Hooft der De ſchrickelijcke Afgodery der Japanders.

Julius, 1663.

Geestelijcken / der Geloofs-geschillen en Godtsdienst / wordt byna als een Godt geacht / houdt binnen de machtige Stadt Myaco een prachtigh Hof / heeft macht om Eertijtels en geestelijcke Bedieningen te begeven: de Bonzy, of Priesters zijn veelderhande na de verscheydentheydt van haer Secte; doch de voornaemste zijn gemeenelijck heel doortrapt en loos / houdende Amyda en Paca, dat twee oude Verleyders zijn geweest / als oock andere van minder conditie / tot hare Goden: dese malen sy in haer Kercken alsoo wonderlijck / als verschickelijck af / bidden en offeren voor deselve / eeren den Duyvel oock / om van hem niet beschadight te worden; haer Kercken veel in 't getal / zijn meest altemael van hout / niet groot: doch sommige met weyts uytgesnedene Toorns vergult; in de top verciert met Beeldewerck omhoogh en elders langs heen de daecken opgepronckt: veelderley zijn dees Afgods Tempelen / namentlijck / Tempels der Duyvelen / der Apen: des Afgods Canon, die de Visschen en Wateren gebied: des Afgods Paca, die van Amyda, van Chamis, die met soo veel Beelden als dagen in 't jaer / en veel andere: De Bonzy, of Papen zijn kael geschooren / dragende hoeden van tienen geblochten op 't hooft / en lange rocken aen 't lijf / staen onder een overste Bonzius: sommige predicken / andere leven seer ingetoogen / doen penitentie / gaen in Kloosters / bedienen Tempels en Afgoden / ofte verbranden en begraven de doode Lijcken / dienende de Lijckstatien tot Geleyders / kloppende lustigh op kopere Beckens in tegenwoordigheydt van het aensienelijck Gevolgh / daer voor dan rijcke belooningen krijgen.

Haer Duyvels Tempelen en Pagoden.

Draght en costuymen der Bonzy.

Soo wonderlijck als wel eer het Christen geloof in Japan sijn op- en voortgangh nam / soo beklaechelijck is het selve naderhandt wederom uyt den Lande gedreven: Den beroemden Jesuit / Franciscus Xaverius, gestijft door Johannes Ferdinandus, en Cosmus Turensis, de eerste van Christen Natie / op den 15 Augusti des jaers 1549. in Japan te Landt gestapt zijnde / predickte / en bracht veele Japanders tot bekeeringh en 't Christelijck geloof / en daer op het selve door de overkomst van groote menighte Jesuiten alom heen in den Lande / sagh men eer langh een ontallijcke menighte uyt het Japanse Heydendom / tot de Leere der Roomsche Geestelijckheyt gebracht: verscheyde Koningen namen de Christelijcke Godtsdienst aen; oock gingh een Gesantschap / dat noyt sedert gebeurt is / af / uyt Japan na den Paus van Romen / die oock / benevens den Koninck van Hispanien / hare Gesanten met Brieven en rijcke Schenckagien na Japan quamen heen te senden / en wierden wederzijds heerelijck onthaelt: dan sedert het uytgeleckte verraedt by de Jesuiten gebrouwen / om gantsch Japan in Portugaels handen over te leveren / viel dien gezegende opgangh t'eenemael aen duygen: de Portugeesen hadden alreeds verscheyden Koningen / en veel duysent Japanders, die de Roomsche Christenheyt toegedaen waren / op hun handt / die licht den Keyser / en die hem aenhingen / konden afmaecken; doch nu hun voorneem ontdeckt en uytgebreydt zijnde / moesten met alle man vaerdigh uyt Japan, en d'ingeboorene Christenen op een wreede wijse van kant: schrickelijck gingh de vervolgingh en het moorden aen / Ouden en Jongen / Rijcken en Armen wierden met heele Geslachten t'evens gevangen / onthalst / verbrandt / doorreegen / doorsaeght / door-

Het begin, op- en voortgang der Roomsche Christelijcke Religie in Japan.

Franciscus Xaverius komt te Japan.

Gesantschap der Christen Japanders na den Paus van Romeo.

De Jesuiten socken Japan in Portugaels handen over te leveren,

't welck misluckende, worden alle ten Landen uytgeboent; en veel duysent Christenen met hare

doorsabelt / gerooft / gebraden / verbrandt / verstickt / en aen krupten genagelt / oock by de voeten opgehangen / de Kinderen voor de Ouders oogen in de lenghte van een gesabelt / in siedende poelen gworpen / en voorts alle bedenckelijcke wreedtheden gepleeght: Suygelingen / noch teere Wichjens wierden verschoont / en gantsche Geslachten / daer onder een of meer Christenen wierden gevonden / uytgeroept. Dit moorden ginghmeest in swang tusschen den jare 1613. en 1626. en duurden tot dat geen uytlandtsche / noch ingeboorene Christenen meer in Japan gevonden wierden / en daer noch suspitie op viel / pijnighde men soo lange met gloeijende ysers voor 't voorhooft / en elders / tot alles beleden: en dus gevonden zijnde / moesten niet alleen het geheele Geslacht / maer wederzijds drie der naeste Gebuuren met Vrouwen en Kinderen uytgeroept worden: Veel Christenen waren door dese wreedtheyt wederom tot het Japanse Heydendom verballen / niet tegenstaende in soo veel duysende / tot aen haer eynde / een ongelooffelijcke volstandigheydt was bespeurt; de Christendom-versaeckers ondertreckende een verbloeckt Geschrift / eerse wierden gepardonneert. Julius, 1623. Geslachten op de verschrickelijckste wijse uytgeroeyt, tot dat geen Christenen meer in Japan gevonden wierden.

Dus is Japan ten laetsten wederom t'eenemael van sijn Christenheydt ontbloot gewoorden / en alles tot een ellendigh / deerelijck / en rampsaligh Heydendom verballen. De Portugeesen en Papen zijn ten eenwigen dagen / op pene van 't leven / het Landt ontseyt; de Nederlanders maer alleen / en geen andere Christen Natie wordt den Japansen Handel vergunt: doch verboegen aldaer den toom gebreydelt / dat / om de Leere des Euangeliums in Japan te planten en voort te setten / gantsch niet verrichten konnen. Te vooren was Firando, nu Nangasacky, de Handelplaets der onse / sulcks haer van den Japansen Keyser toegestaen zijnde / komende onse Schepen ter Rede / in de Boght voor de gemelde Stadt / en het kleyn Eylandeken Disma, ten Ancker: Op het laetste / 't welck rondtom seer fraey upt het water is opgehaelt / staet de Hollandtsche Logie / die met rijcke Packhuysen / en deftige Wooningen voor de Opperhoofden en minder Compagnies Dienaers pronckt. Hier worden de rijcke Waren en Koopmanschappen upt de Nederlandtsche Schepen te lande gebracht / om aen de Japanders ter gelegener tijdt verhoeft te worden. De Portugeesen en Papen zijn voor eeuwigh het Land ontseyt. De Nederlanders is maer een eenige Handelplaets in Japan vergunt: Eerst Firando, nu het kleyn Eylandeken Disma, voor de stadt Nangasacky. Des selfs gelegentheit.

De Schepen ter Rede komende / lossen dryemael 't Geschut / stracks komen Japanse Barcken / met Soldaten en Oppassers gevult / aen Boort: de namen / ouderdom / en bedieninghder Nederlanders wordt opgeschreven / en voort te lande genomen / 't welck / de Schepen vertreckende / andermael ondersoeckende / pertinentelijck dient te accoordeeren / of raeckt den genen / waer aen het hapert / licht om 't leven / en alles in groote ongelegenthept: Voorts worden de Vlaggen gestreecken / en de Japanders nemen de Schupt en Boot na landt / dien brengende daer 't hun belieft / tot dat de Schepen weder vertrecken: Voorts komen des anderen daeghs de Bonioisen aen Boort / setten haer op een wepts Alcatijf / door d'onse tot dien eynde medegebracht / op 't half verdeck / of daer 't haer belieft / ter neder / doen ondersoeck wat ladingh is mede gebracht / latende Compagnies packen / sacken en kisten openen / daer toe Japanse Coeltjens, of Dienaers / door d'onse beloont / gebruycken; Scheeps Opperhoofden mogen dit werck wel aensien / maer geen commando gebruycken. De ladingh van alle de Stricte ordre der Japanders voor Nangasacky in den komst, Handel, en het vertreck der Nederlandtsche Schepen.

Julius, 1663. Schepen dus opgenomen zijnde / moet aen den Keyser beleent worden; Psalmboecken / of die met Kruycen / Beelden / of Heyligen zijn verciert / ooch Paepsche Kerck-cieraden / Kruycen / Paternosters / en Hollandts geldt / alvoorens by malhanderen in een tonne zijnde gehuypt / wordt ooch aenstondts / en volgens d'ordinare wijs den Japanders in handen gelevert / te Lande gevoert / en soo geberght / dat niemandt der onse weet waer het verblijft / sulcks op haer vertrech eerst weder bekomende: Lont / Boskruyt / Musschetten / Pistolen / Roers / Piechen / Sabels / en wat eenigh leet hun doen / wordt desgelijcks upt de Schepen / door de Japanders, te lande genomen: en 't grof Kanon nauwkeurigh besien / of ooch eenigh onraet schuylt / en voorder gedurigh het achter- en boorschip door een Japanse Karck bewaeckt: de Japanse Versteechelingen / in onse Schepen / worden gedoodt / en hebben d'Opsienders ordere van den Keyser / soo wanneer sulcks / of pets onbehoorlijcks door de onse quam te geschien / aenstondts de Schepen met krijghsvolck te besetten. Voorts wordt door de Coeltjens voornoemt de ladingh met Japans Waertuygh te Lande gebracht / en daer op de Luycken derboegen met 's Keysers Wapen toegezegelt / en soo besorght / dat pemant die het verbreecht / extuys / noch levens hoop / sal vinden: Is 'er pet noodighs / van water / brandthout / of pet anders aen Boort van doen / soo dient 'er een sepn gedaen / en door Japanders den Steevooght van Nangasacky, om 't gene benoodight zijn / versocht / op wiens ordere sulcks aen Boort beschiet wordt; den vast-gestelden tijdt der wepnige / doch beroemde Koopdagen zijnde genadert / komen de groote Kooplieden van aller wegen na Nangasacky, en tot op het lieyn Eylandelien Disma, geloopt: in October geschiet gemeenlijck desen Handel / de monsters worden ordentelijck aen de Japanse Kooplieden getoont; de verhoopingh geschiet geswint en vaerdigh; Japanse Opsienders beschouwen het werck / en worden van 't Hollandts Opperhooft onderwijl heerlijck getracteert. Disma gevult van Kramen en Tenten / pronckt Koninclijck met de rijckste en voortreffelijckste Japanse Koopmanschappen / die in Kampher / Kompherhout / Thee / Wortel China, Rocken / Silver / Koper / Porcelepn / Silverwerck / en voornamentlijck in alderhande verlackte Koffers / Kantooren / en duysent andere mope dingen bestaen / die aen de onse weder gebeylt / verhoelt / en tot geheele Scheepsladingen ingescheept zijnde / krijgen de Nederlanders ordere om te vertrecken / schoon hoe ontreddert moeten voort t'sepl / en t'Zeewaert in steecken: wordende selfs in harde / noch contrarie winden / als alles weder aen Boort behomen hebben / niet verschoont; zijn de Hoofden / of Matroosen wat traegh / soo komen aenstonts de Japanse Barcken / happen de Anckers / en voeghsceren het Schip een endeweeghs heen na 't rupme sop: dan afscheyt nemende / laten aen d'onse de sorgh en reys bevolen.

Dus verre hortelijck / 't geen ons door geloofwaerdige Schrijvers en ooghgetuygen van Japan is medegedeelt: iemant meerder omstandigheyts begeerende / sal sich tot andere Schrijvers / die van sulcks wijtloopigh hebben geschreven / konnen voegen.

Vierde

Vierde Hooftſtuck.

Een Jonck op Batavias Rede verbrandt. Geſchenck uyt *Suratte*. Den Schrijver vertreckt ten feſtemael van *Batavia*. Komſt door *Sundas* engte in volle Zee. Koershouding. Verkeerdelijck aengeſtelt. Cauſeert veel rampen. Vervallen, te vroegh na't Noorden ſteeckende, in de Noordweſte paſſaetwindt, en onder het Eylandt *Poelo Nayas*, Komen in groot gevaer. Het Schip wordt een en andermael byna omgeworpen. Wederkeering. Komſt in de Straet van *Sunda*, en tot dichte by *Batavia*. Steecken langs de Binnekuſt van *Sumatra* na het Noorden. Paſſeeren de Straet van *Bancka*, de Steden *Palimban*, *Jambay*, en andere Indiaenſche Geweſten en Eylanden. Arme ſtandt der Indianen van *Drioens*. Bedrijf des Stuurmans. Komſt voor de Stadt *Malacka*.

Julius 9 1663.

Een groote Chineeſche Jonck brandt op Batavias Rede tot aen het water af.

IEk in mijn onpaſſelijckheydt op Batavia noch maer weynigh dagen te lande zijnde geweeſt / wierd wederom / Godt zy lof en danck voor ſijne genade / geſont en friſ / dies ick my wederom van het Landt na Boort begaf / daer wy in der nacht wel haeſt uyt onſen droom ontwaeckten / door dien een groote Chineeſche Jonck / dicht voor ons ten Ancker leggende / was in de brandt geraeckt / en wierd eer lang / niet tegenſtaende alle de vooren / door een verſchickelijck vuur verſlonden / dat verbaerlijck was om ſien; want de hoogh-opvliegende vlam gaf door de duyſterheydt van de nacht een wonderlijck licht / en vreeſden wy dat dit Wrack / ſijn touwen afgebrandt zijnde / ons tegens de Boegh ſou komen drijven: dies maeckten wy / en andere naeſt-byleggende Schepen ons ſeyltuygh los / om op onſe hoede te zijn; doch bleef des ſelfs Ancktertouw noch heel / en branden het Jonck tot aen het water af; invoegen hier niemant door de brandt / als d'Eygenaers / beſchadight wierden.

Een ſchenckagie uyt Suratte wort op Batavia heerlijck ontfangen.

Het Jacht de Goutsbloem / onlanghs uyt Suratte op Batavias Rede aengelandt zijnde / brocht van daer een koſtelijcke ſchenckagie / die door gecommitteerde van Boort gehaelt / te Lande gebracht / ten toon gedragen / en heerlijck in het Caſteel Batavia wierd ontfangen: 't Geſchenck beſtondt in een kleyn / doch koſtelijck Koffertken / daer in de ſommige meenden Juweelen te zijn; Onderwijl branden Batavias Slot / en de Goutsbloem rondom los: de Soldaten / in 't blanche harnas ſtaende / ſchooten driemael ſalvo / en wierden voordere vreughde-teeckenen door Trompetten / Vlaggen en Wimpelen vertoont.

Onderwijl quamen een goet getal Schepen van alom heen op Batavias Rede aen te landen / en vertrocken wederom andere na verſchepde Quartieren van India: en aldus Junius, Julius, en een goet gedeelte van Auguſtus voorby geraeckt zijnde / en ſoo den tijdt genaeckende / dat de Schepen te met na 't Patria ſouden aengelepdt worden / ſoo begon ick ſomwijl eens

Septemb. 1663.

wederom aen mijn lieve Vaderlandt en Maeghschap te gedencken / waer heen waerlijck mijne genegentheden nu langs hoe krachtiger wierd / ja soodanigh dat ick in 't beraedt stondt / of noch dit jaer na het Vaderlandt te vertrecken / of noch een jaer in India te continueeren: want alhoewel ick noch ruym een jaer verbonden was / soo vondt ick echter nu bequame gelegentheydt / om met de eerste Retour-vloot na 't Patria te vertrecken. Doch onderwijl op een ander Schip over zijnde gescheept / 't welck aengeleyt was om een reyse na 't lustigh Bengale te doen / en dat wel licht / gelijck men geloofden / van daer na Choromandel, Ceylon, 't Roode Meer / en Persien soude vertrecken / ten eynden om weder van daer de noodige Retouren op Batavia te brengen / soo besloot ick / met geen kleyne genegentheyt / tot sulcken Reys / oock derwaerts heen te gaen; te meer / dewijl ick wel hadde gewilt / uyt Persien, of langhs 't Roode Meer / met de Caravane, door Tuckijen / Egypten / of andere Landen / na 't Vaderlandt te mogen vertrecken: en schoon my dit al niet en quam te gelucken / soo kon ick noch evenwel in het toekomende jaer vry tijdelijck op Batavia zijn / om met de Retour-vloot te water de wederom-Reys na 't Vaderlandt aen te vangen.

Des Schrijvers genegentheyt om na Persien en het Roode Meer, en van daer over Lant na sijn Vaderlandt te vertrecken.

De Vrienden en goede Bekenden adieu geseyt hebbende / kregen wy een Opper-Koopman / met sijn Huysvrouw / Slaven en Slavinnen aen Boort / vermits den selven op de Reys als Admirael het Opper-gesagh / en in Bengalen over alle des Compagnies Kantooren het Onder-Directeurschap stondt te bekleeden: De Uytgeleyders ons de bon voyagie toegewenscht hebbende / vertrocken na Landt / en wy na de gedane monstering t'Zeevaert / om de Reyse na Bengalen te beginnen.

Den Schrijver vertreckt ten sestemael van Batavia.

's Morgens / op den 20 September, als den dageraet begon door te breecken / staken wy met drie Schepen na de Straet van Sunda, zijnde gesamentlijck na het Noorden / namentlijck: wy na 't lustigh Bengale, en de andere twee na 't Koninckrijck Arakan gedistineert. Wy setten de coers met een gewenschte windt na Sundaes enghte / ontmoeten een Hollandts Schip / het welck wy preijende / bevonden het Raedthuys van Amsterdam te zijn / komende van de Kust Choromandel, na Batavia geseylt: wy stilte bekomende / anckerden 's nachts by 't Moordenaers Eylandt: des morgens weder t'seyl geraeckt zijnde / moesten andermael door stilte / omtrent de Bay van Bantam, anckeren / kregen echter kort daer aen goede windt / dies spoedigh deur / en uyt de Straet van Sunda in volle Zee geraeckten: vonden ons Schip toen / om redenen die stracks volgen sullen / als 't voor de windt gingh / soo vaerdigh in 't seylen / dat onse Mackers / de andere Schepen / ons qualijck konden volgen / en onsen goeden Schipper en Opper-Stuurman / dat seer vrolijcke Basen waren / gelijck als naderhandt blijcken sal / en sochten na niemant te wachten / maer even als fraeije Zeelieden betaemt / de Reys te vorderen / en onse Mackers de achtersteven te laten sien / sich selfs dunckende wijs genoegh te zijn om den wegh te vinden: lieten het daerom des nachts / wanneer het pick doncker was / voortstaen / dies wy 's morgens d'andere Schepen niet siende / ons alleen bevonden / als wanneer wy noch maer een etmael na 't Westen seylden / tot dat ons gisten omtrent de vijf-en-dertigh mijlen bewesten Sundas Straet te zijn / en hadden alreedts de gewenschte passaet van d'ordinaris Zuydooste winden aen-

Ontmoeten in de Straet Sunda het Schip Raethuys.

Geraken van de andere Schepen af.

aengetroffen / om daer mede gelijck 't behoorde voorder heen coers na het Weſten voort te ſetten. Doch om den goeden Leſer van ſulcks een wenigh meerder openinge te geben / ſoo ſal die gelieven te weten / dat de ſeecherſte Vopagien van Batavia na de Landen van Pegu, Arakan, en voornamentlijck na Bengalen, die buyten Groot Sumatra om geſchieden / op de navolgende wijſe worden gedaen. Septemb. 1663.

De Nederlandtſche Schepen die 's jaerlijcks ordinaer in het laetſte van Auguſtus, of in September, de Reyſe van Batavia na Bengalen, of Arakan komen aen te langen: door Sundaes Straet in volle Zee geraeckt zijnde / treffen aldaer ſeer lichtelijck de gewoone paſſaet / of het beſtant der continueele Zuydooſte winden aen: oock des te ſpoediger en te gewiſſer / wanneer dan 6 tot op 7 graden / of meer het Zuyden ſoecken; deſe beſtendige windt voorgaens met goet en lieffelijck weder bekomen hebbende / ſoo voorderen onſe Waterleeuwen / die voorſichtigh en ſeecher ſoecken te gaen / daer mede wel hondert en ſeſtigh / of seventigh mijlen na 't Weſten / om dat anders als eerder Noordelijck ſtevenen / de onſtuymige Noordweſte paſſaetwindt komen in de mondt te loopen / daer heen nootſaeckelijck diende geſtevent / ſoo dat geen coers geſeylt kan worden / en onfeylbaer door hulp der ſterck-aendringende ſtroomen / en holle waterbaren na 't Ooſten geſlingert / in dryſent pryſchelen op de gevaerlijcke Weſtkuyſt van Sumatra komen te verballen / van waer het onmogelijck is de Reyſe na Bengale, of Arakan te voltrecken / of voort te ſetten / of moeten wederom na de Straet van Sunda keeren / om als dan van daer / dewijl den tijdt verloopen is / binnen Sumatra door / voorby Malacka de Vopagie Noordwaerts met wyp meerder pryſchel en arbeyts na Bengalen voort te ſetten / daer in 't begin / de Reys anders aengelept zijnde / voorſpoedigh gelucht / wanneer de Schepen verre genoegh na het Weſten zijnde geſeylt / na 't Noorden ſteechende / ſchoon de Noordweſte continueele paſſaet-windt krijgen / als dan noch gevoegelijck met een Noord-Noordooſte gang de Bengaelſe Zee beſeylen / alſoo de Noordweſte paſſaet gemeenlijck op de Zuyder breette van vier / en minder graden voordt aengetroffen: en al ſchoon verder heen na het Weſten geſeylt zijn / de ſterche ſtroomen ſullen den Zeeman genoeghſaem na het Ooſten dringen; echter is hans / om op deſe wijs / boven d'Eylanden van de Andomaons en Nycobaren te geraken / als wanneer de Reyſe / onder de zegen des Alderhooghſten / genoeghſaem is gevordert / die langs deſe wegh meermalen in 30 a 35 dagen voordt gedaen / en ſomwijl in minder tijdts voltrocken is. Ordinare coers-houding van Batavia na Bengalen.

Doch wat raedt? Hier krijgh ich wel licht de goede Schippers / Pilooten / en Zeeverſtandigen op den hals / om dat ick in haer beroemde Konſt ſoo verre getreden ben: dan 't maeck geen quaet / haer Schrijvers en leeringen / als oock eygen onderbindingh in de voorgaende Reyſe na de Landen van Arakan en Bengalen, zijn d'oorſaeck dat ick hier van wat breeder ſchrijf / oock ſal het gene verhaelt is in 't volgende konnen blijcken / want wy hebben ſulcks op deſe Reyſe met ſchaden / veel ongemack / armoedt / en menighvuldige pryſchelen / meer dan ons lief was / onderbonden. Wy keeren dan weder tot onſe langhduerige en abominabelijcke Reyſe na Bengalen, daer heen wy / gelijck geſeyt is / noch maer omtrent de vijf-en-dertigh mijlen beweſten / of buyten

Septemb. 1663. ten de Straet van Sunda gekomen waren: hebbende reedts / gelijck geseyt is / de gewenschte Zuydooste passaet-wint aengetroffen / soo begonnen strachs de coers Noordwestelijck heen te wenden: want onsen goeden Schipper en Opper-Stuurman / die van Zeelandt noch eerst in Oost-India waren gekomen / en door sulcks noch eijgelijck / en wy meer als dienden / van Vaderlandtsche Oranen voorsien / studeerden al veel meer in de Mom / Toebacki en Brandewijn / dan in het noodigh Compas / en Boecken of Kaerten: ooch meenden sy met dese coers / recht toe / recht aen / gemackelijck in Bengalen aen te komen; doch den Onder-Stuurman / ick / en andere waren heel anders van gevoelen / en gaven te kennen dat wy met dese coers te voegh begonnen / wel haest de onstuymige Noordwestepassaetwindt sonde komen in de mondt te loopen / waer door met hulp van holle Zee en tegenstroomen eer langh gewisselijck op de Westkust van Sumatra moesten verballen.

Setten de coers te vroegh na 't Noorden.

Doch wy hadden niets te seggen / de coers ginghen voort met lieffelijck weder / en een bestendige hoelte uyt den Zuydoosten / recht voor de windt heen / voorderende met volle zeylen en goede voortgangh na het Noordwesten / en meenden sommige dus binnen korten tijdt in het aengenaem Landt Bengalen te sullen zijn; doch dese maeckende haer reeckeningh sonder de Waerdt / en moesten naderhandt noch eens reecknen: want wy noch maer twee dagen dus hebbende voort geseylt / stilden langhs hoe meer de Zuydooste windt / liep Zuydelijcker / en soo voort draeijende / na het Noordwesten: daer staen blijvende / kregen donckter / onstuymigh / en stormachtigh weder / trabaden / motregens / en holle Zee / gisten ons toen tot op drie graden Zuyder breette de Linie Æquinoctiael genadert hebbende / met het laetste helder weer geen hooghten konnen bekomen / alsoo de Son / recht boven ons hooft passeerende / gantsch geen schaduwe gaf; onse verkeerde voorspoet biel dan nu t'eenemael aberechts uyt / en was goede raed duur: doch stevenden men / dewijl niet anders en konden na 't Noord-Noordoosten: maer konden van wegens de holle Zee en tegenstroomen geen Noordoost behouden: dit liep recht op de voorgenoemde Westkust van Sumatra aen / soo lange tot dat na gissinge onder de Linie zijnde gekomen / wy den 4 October het Eylandt Nayas sagen / 't welck maer eenige mijlen van Sumatraes Westkust was gelegen: hier dont men nu het spreeckwoort / dat de fouten nopt beter worden gesien dan alsse gedaen zijn; waerachtigh / de Scheeps-verstandige Opperhoofden hielden het hooft / en sagen malkanderen gantsch dedeest en droevigh aen: doch vonden eer langh geraden / alsoo wy dit Poele Nayas dicht by genadert quamen / wederom t'Zeewaerts over een andere boegh te wenden: 't welck aenbangende / stevende West-Zuydwestwaerts heen / doch konden na gissingh niet boven Zuydwest behouden: Daer by quam nieuwe swarigheyt; de Noordweste storm en regenbuijen quamen nu langhs hoe felder / met dijsige lucht / onstuymige donckere wolcken / en seer holgaende waterbaren ons bestoolen / dies wy ten laetsten nauwelijcks Marsseyls dorsten voeren / of vreesden gedurigh aen 't onderste boven te sullen geraecken / om dat ons Schip te ranck / schier t'eenemael ledigh / en op geen 50 lasten na genoeghsaem geballast was / het welck niemant anders / dan den onvoorsichtigen Schipper en Opper-Stuurman was te wijten / die op Bataviaes Rede / of daer omtrent genoeghsaem Ballast hadden konnen bekomen: en sulcks verwaerloost zijnde / sworen wy

Komen in de Noordweste passaetwindt te vervallen.

De Son in 't Zenith.

Belanden onder Poelo Nayas. October, 1663.

Begane misslagen causeeren veel rampen.

Onstuymigh weder.

Ranckheyt des Schips,

MALACCA

wy dus dagelijcks met ons wanckelbaer Schip / en ontrent hondert Zielen / op Godts genaden / in 't uyterste gevaer des levens. In dese prijckelen dan van door de felle winden en onstuymige Zee omverre geslagen te worden / of 't onderste boven te zeylen / en haestigh in 't grondeloos en verschrickelijck diep te smooren: soo keurde men goet / al ons grof Geschut / en andere bovenstaende swaerten / by manquement van Ballast / in 't Ruym te laten sacken; welcken suuren / doch niet minder nootsaeckelijcken arbeyt / niet sonder prijckelen van armen of beenen te breecken / wegens het over en weder geslinger des Schips / te werck gestelt / en te weegh gebracht wierd / en vondt men als doen het Schip wat stijver dan te vooren; doch hielp in verre na niet genoegh / om dat de geweldige stormwinden uyt den Noordwesten noch langhs hoe meer de overhandt namen: dus suckelden wy in geen kleyn gevaer / en wenden het somwijl eens weder na het Noordoosten; doch wierden / over welcke boegh wy seylden / van d'onstuymige winden en waterbaren heftigh neer gesmeten. Wy konden oock / overmits het dijsige weer en donckere wolcken / noch al geen hooghten aen de Son bekomen; doch maeckten gissinge / door dit hopeloos laveeren / noch langhs hoe meer te verachteren. Dit suckelen duurden aldus tot op den 8 October, als wanneer wy na het Noord-Noordoosten / of liever Noordoosten seylende / van soo hollen Zee en waterbaren wierden bestormt / dat alles dreunden wat om en aen 't Schip was / stonden op dien achtermiddagh / en 's nachts daer aen verschickelijcke ruckwinden en sware travaden uyt.

October, 1663.

Komen in groote ongelegentheyt en prijckelen.

Maer dit was noch maer speele gaen / by 't geen daer op quam te volgen / alsoo ons des anderen daeghs / den 9 October, met alle de Menschen in het alderuyterste gevaer des levens vonden; want kregen tegens den middagh een soo fellen stoocker / als noch ooyt te vooren hadden uytgestaen: de ranckheydt des Schips / en traegheydt in 't strijcken der Marsseyls waren de oorsaeck / dat wy van de schrickelijcke windt heel schielijck omverre wierden gesmeeten / ja soo / dat Boort en Schilden onder / en de Seylen op 't water quamen / het welck ons altemael stracks in doodts benauwtheydt bracht / dewijl niet anders geloofden of het Schip sou vorder t'eenemael omgetuymelt hebben; doch wierd noch juyst / in dese verbaestheydt / door den Schrijver de groote Schoot van 't Schoverseyl in aller yl los gesmeten / het welck / naest Godt / de vaerdighste middel tot onse behoudenis was: geraeckten onderwijl altemael gaende wat los stondt / en men hoorden alreedts een droevigh gekerm der gener die in dit overstorten na ly / en onder de voet geraeckt zijnde / haer onder / of tusschen de Scheeps-beslommering in / beschadight hadden.

Het Schip wordt omverre gesmeten,

waer door in de uyterste noodt geraecken.

Worden geredt.

De Schoots dan uytgeviert / en de groote Hals van 't Schoverseyl / die los geruckt was / weer toegeset zijnde / begon het Schip allenghskens weer te rijsen / de windt te met wat stillende / setten weer alles by dat konde gevoert worden.

Bevonden ons des anderen daeghs / den 10 October, andermael onder Poelo Nayas vervallen / en hadden nu eenmael een heldere lucht en lieve Sonneschijn bekomen / des kregen wy 's middaghs hooghte / en vonden ons 0 grad. 30 minuten benoorden de Linie te zijn / hadden tot na de middagh goet weder; doch echter contrarie windt / gelijck voor heenen: kregen tegens

Vervallen, ten tweedemael onder Poelo Nayas.

October, 1663.

den avondt al weder sware stormwinden / donckere wolcken / en geweldige regenbuijen uyt den Noordwestelijcker handt / laveerden over en weder / na dat de windt schevielden: waren des nachts / van wegen de ranckheydt des Schips / te weynige toeversicht / en door gevaerlijcke valwinden en buijen / al weder in groote verlegentheyt en prijckel / van met ons Schip het onderste boven te geraken / en met alleman te verdrincken / dat andermael seer weynigh scheelden; doch liep nu voor de tweedemael / daer voor de goedertierentheyt Godts gelooft moet zijn / geluckigh af.

Zijn weder in de uyterste noodt.

Dus speelde men met ons aller leven / vonden ons op den 11 October noch al omtrent de boomrijcke Stranden van het Eylandt Nayas te zijn / alwaer de felle stormwinden ons dickmael dwongen de Marsseyls in te nemen / en dan scheenen wy de Krabben gelijck te zijn / vermits den verkeerden wegh heen / en zijdwaerts uyt / geraeckten; De onstuymige Noordweste winden / en hoogh-opswellende waterbaren lieten niet af ons harder als voorheenen te bespringen / en na 't onbewoonde Eylandt te prangen: den tijdt verliep / en de Noordelijcke winden waren alhier in plaets van Zuydelijcke noch langhs hoe meerder te verwachten: ons Water en Brandthout minderde / en sagen aldus geen kans om in Bengalen ooyt aen te landen; maer wel het onvermijdelijck noodtlot te gemoet / om eer langh met Compagnies treffelijck Schip / en soo veel levendige Menschen / na het grondeloos diep / te midden in Zee / gantsch droevigh te versincken.

Worden genootsaeckt na de straet Sunda wederom te keeren.

Welcken toestandt machtigh was om yders voorneem te veranderen: daerom de Scheepsraedt by malkanderen zijnde geroepen / en alles overwogen hebbende / soo besloot men gesamentlijck wederom na de Straet van Sunda te keeren / en de selve door geraeckt zijnde / weer voort de Reys op nieuws te beginnen / om / volgens het saysoen des jaers / nu binnen Sumatra, door de Straten of Enghten van Bancka, Dryoens, en Malacka, en soo vervolgens langhs de Kust van Queda en Perach de coers na Bengalen te wenden / dat oock in dese gelegentheydt de eenighste raedt en nootsaeckelijckste middel was / om noch in dit jaer in Bengalen te komen / daer buyten het groot Sumatra om / dus verre van 't spoor geraeckt zijnde / en wegens tijdts verloop de Reys onmogelijck vonden om te vertrecken.

Dese resolutie / op den 11 October, aldus genomen hebbende / keerden van stonden aen / met geen kleyne vreughden / wederom na de Straet van Sunda, stevende voor de windt en Zuydoost heen met een loutere voortgang / geraeckten het onbewoonde / laegh / wildt / en boschrijck Poele Nayas uyt ons gesicht / dat wy twee of drie mijlen in 't ronde gisten groot te wesen: passeerden nu voor de vierdemael op dese Bengaelse Reys de Linie Æquinoctiael, en spoedigh d'Eylanden de goede Fortuyn / en van de Nassouw: kregen de hooge toppen der Westkust van Sumatra, als oock de groote Bergh van Sillebar in 't gesicht: en alhier beter bestandt van weer bekomende / kregen variable winden / en somtijdts stilten / niet te min avanceerden / en geraeckten het droevigh Eylandeken / als oock het Eylandt Engano voorby: passeerden als doen de kleyne Fortuyn en vlacke Sumatraes Hoeck / en quamen dus wederom in de Straet van Sunda, daer onsen goeden Opper-Stuurman / te veel van 't korte voer / voor de quade lucht / ingenomen hebbende / de wolcken achter ons langhs den Horizont leggende / voor het Princen Eylandt

Komen onder Sumatra,

in de Straet Sunda.

landt quam te peylen / daer achter ons niets dan Lucht en Zee / en het gemelde Eylandt noch meest voor uyt ter Stuurboort lagh; doch wy met dien vrolijcken Baes voortseylende / passeerden heel spoedig de Straet van Sunda; komende nu aldus / na soo veel suckelingh / omtrent hondert en sestigh mijlen wederom geseylt / en tot dicht by de Stadt Batavia, daer van daen gekomen waren / genadert: hebbende alreedts vier-en-dertigh dagen op Reys geweest / en soo veel avontuuren en prijckelen uytgestaen.

October, 1663.

en tot by Batavia genadert.

Daer in het tegendeel de twee andere Schepen / onse Machers / die van Batavia met ons waren vertrocken / voorsichtiger zijnde / aleer na 't Noorden keerden / soo verre na 't Westen waren geseylt / dat haer de Noordweste stormwinden niet hinderende / voorspoedigh de Reys aentroffen / gelijck als wy naderhandt quamen te verstaen.

De andere Schepen krijgen voorspoediger Reys.

Maer wy met dese twee droncke Swijnen / den Schipper en Opper-Stuurman / die door stercken Dranck heel selden ontnochtert / maer meest breyneloos wierden bevonden / opgescheept zijnde / begonnen de Reys nu wederom / als op nieuws / sonder dat men op Batavia dorst aenseylen / om Schip en Volck in aller haest eerst / van 't geen nootsakelijck dienden / te voorsien / mijdende nu die Stadt als iet vyandelijcks: en voortseylende / setten het Oostwaerts langhs de lage Landtsdouwen van 't groot en machtigh Eylandt Sumatra, na de Straet of Enghte van Bancka; dan vonden ons hier / met een gunstige stroom / door tegenwindt / genootsaecht te laveeren: passeerden het kleyn Eylandeken Lucypare, en quamen in de Straet Bancka, krijgende nu en dan langhs de Sumatraense Kust vervaerlijcke Travaden van harde windt / regen / blixem / en soodanige donderslagen / die Lucht / Hemel / en Aerde scheenen van een te sullen scheuren / en met een verschrickelijck geschater rondom ons nederviel en: harde stroomen gingen door dese Straet van 't Zuyden na 't Noorden / die ons dienden / want moesten door contrarie wint laveeren / passeerende altijdt tusschen de altijdt-groene vermakelijcke Lantsdouwen van Groot Sumatra, en het Eylandt Bancka door / ontmoeten verscheyde Indiaense Schepen / soo Joncken, Tynangen, als Cancas, der Maleijers, Chineesen, Æthinders, Syammers, en andere Natien / komende van Palimbam, Jambay, Æchin, Malacka, Syam, Tonquin, Cambodia, en meer andere Plaetsen / na 't Zuyden geseylt: willende na Groot Java, Bantam, Batavia, en des selfs omtrent-gelegene Quartieren / en sommige die haer Reyse met ons na 't Noorden quamen voort te setten.

Setten het langhs de Binnekust van Sumatra na het Noorden.

Komen in de Straet Bancka.

Verschrickelijcke donderslagen.

Ontmoeten veel Indiaensche Schepen.

Dus vorderende / onderhaelden des Sondaeghs / den 28 October, een Hollandts Schip / dat andermael bevonden het Raethuys van Amsterdam te zijn / het welck ons in het begin van dese avontuurlijcke Bengaelse Reys noch eens in de Straet van Sunda was gerescontreert: sy quamen nu van Batavia, daer voor acht dagen van daen geseylt waren / zijnde gedestineert / om over Malacka na Choromandel te gaen: sy waren niet weynigh verwondert / ons tegenwoordigh in dit Gewest te vinden / meenende dat wy nu al in Bengale waren; en noch meer / wanneer ons avontuurlijck omswerven quamen te verstaen. Wy seylden nu met malkanderen voort / passeerende dicht langhs heen de Wildernissen der Oostkust van Sumatra, daer men geen Stranden en kon bekennen van wegens het dichte Bosch / door dien de Boomen seer lustigh en schoon met overhangende tacken tot in het soute water

Komen andermael by het Schip 't Raethuys.

Hoedanigheyt der Bosschagien en

October, 1663. stonden te groeijen: dan vernamen alhier/ noch ooch op 't Eylandt Bancka, gene Dorpen/ noch bewoonde Landerijen: al dese Gewesten geleechen langhs heen de Zeekant/ t'eenemael woest en onbewoont te zijn: Wy sagen ooch hier en daer veel afgespoelde Boomen met tacken en wortels drijven/ de sommige scheenen van verre geheele Maleytse Schepen/ of Joncken, die op ons aengeseylt quamen/ te zijn: Vorder heen komende/ passeerde de Riviere der Stadt Palimbam, welcke Stadt voor weynigh jaren door de Nederlanders wierd afgeloopen/ en in koolen geleydt/ alsoo des selfs Inwoonders/ trouwloos/ en op een verraderlijcke wijs/ twee Schepen der onse vermeestert hebbende/ 't Volck hadden vermoort; doch leven nu weder gerust/ en met ons Volck in vreden.

Gewesten der Straet Bancka.

Passeeren de Straet Palimbam.

Het Eylandt Bancka was laegh en vol wildernis: echter scheen het/ mijns oordeels/ een welgelegen en vruchtbare Landtsdouwe te zijn: het verwonderde wy/ dat dit schoon Oort dus onbewoont/ en alom heen met wilde Bosschagien vonden beset; doch by aldien dit Eylandt van soet water redelijck was voorsien/ ick geloof dat het selve al van over langh van Portugeesen, Hollanders, of andere Christen Natien was bewoont geweest/ en dat om sijn welgelegentheydt en stercke doorvaert van byna alderhande Volckeren van 't Oosten/ wy het selve/ als oock de eerste/ tweede/ en derde enghte des Straets Bancka passeerende/ quamen weder in ruymer Zee/ en scheyden als doen van 't Raedthuys af/ die swaerder als wy geladen/ wat trager in 't seylen was: De Scheeps-verstandige van het selve hadden aen d'onse een weynigh openingh van de Malackse vaert gedaen/ dies staken wy nu met een variable windt Noordwestelijck heen/ sagen op den 1 November de seven Eylanden in 't Oosten; doch stevende na de Sumatraesse Kust/ quamen voor de Bocht/ en niet verre van Jambay, daer wy twee Hollandtsche Schepen op de Rede sagen ten Ancker leggen: de Inwoonders quamen met Canoaes uyt de Stadt en brochten ons/ voor een weynigh Lijwaet/ alderhande goede Visch te koop; te meer/ dewijl hier door stilten tweemael moesten Anckeren: koelte bekomende/ geraeckten voorby de Eylandekens Varelle, mitsgaders haer Gebuuren/ hadden noch doncker weer/ en dagelijcks Donder en Blixem/ waer van de slagen verschrickelijck waren/ en selfs de alderstoutste dede trillen en beven: passeerden nu 't schoone Sumatrisse Gewest van Taniong Boero, en weder de Linie Æquinoctiael; kregen toen Sonneschijn weder/ sagen de hooge en heuvelachtige Bergh op 't Eylant Lingen: ontmoeten alhier van verre een Hollandts Schip/ dat naderhandt op Malacke verstonden het Jacht Brouwershaven geweest te zijn/ die van Persien, Choromandel, en Malacke de voortgangh na Batavia setten; kregen nu de voorste Eylandekens van de Straet Dryons in 't gesicht/ waer heenen wy met een gunstige stroom/ doch kleyne koelte/ al drijvende voort geraeckten/ en quamen met een brandende hitte in het begin der Strate van Dryons, daer wy des nachts/ vermits de veelheydt der Eylanden/ door 't Anckeren/ ons verblijfplaets namen.

De 7 Eylanden. November, 1663. Jambay.

d'Eylanden Varelle.

Het Gewest van Taniong Boero, en 't Eylandt Lingen.

Ontmoeten het Schip Brouwershaven.

Komst in de Straet, of Enghte van Dryons.

Op den naestkomenden morgenstondt/ den 7 November, telden wy/ door het behulp van 't helder weder/ wel 50 Eylanden rondom ons heenen/ setten het tusschen veele der selver door/ om in de enghte van Dryoens te komen;

Groot getal Eylanden.

komen; doch moeſten hier menighmael Anckeren/ zijnde genoot ſaeckt de goede ſtroomen en tijen waer te nemen: des avondts weer t'ſepl geraeckt zijnde/ lieten ons door een gunſtige ſtroom/ in de Maneſchijn/ de Straet in drijven/ Anckerde met het ondergaen der Maen by twee kleyne hooge Eylandekens/ die met een dichte Boſſchagie/ eben als hare Gebuuren/ waren beſet/ daer wy het aengenaem licht des dageraets verwachten. Novemb. 1663.

Op den 8 November gingen wy 's morgens met een regenbuy weer t'ſepl/ laveerden met een gunſtige en ſnel-vliegende ſtroom de Straet in/ door weltiers engte voorſpoedelijck geraeckten; de ſwarte Maleijers, of Indianen, woonden in deſe rondom-beſpoelde Gewesten gantſch armelijck: wy ſagen met verwonderingh toe/ hoe abontuurlijck dat haer onnoozele Hutten en Klupſen/ langs heen den oever/ op Klippen en Korſen/ en in de Wildernis/ op anghſtvallige plaetſen/ van Riet en Kokosbladeren waren toegeſtelt/ en meeſt altemael 5 a 6 voet hoogh boven de aerde/ op ſtutjens ſtonden gheſt. Arme ſtant en Woninghen deſer Indianen.

Sy quamen met een kleyne Canoa, uyt een Boom gehouwen/ en een wit Vrede-baentje aen Boort/ en brochten ons eenige Klappus-Nooten/ wat Pinang, 6 Hoenderen/ met een Cybetkat/ te hoop/ het welcke ſy voor een weynigh oudt Yſer/en wat Lijwaets gewilligh lieten glijen: begeerden geen gelt/ ſchoon dat men 't haer preſenteerden: droegen een weynigh Lijwaets voor de ſchamelheyt/ liepen voorders naecht. Sy komen aen 't Boort des Schrijvers.

Deeſe Eylanden waren altemael ſoo vol groene Boomen en dichte Wildernis van haer begin beneden/ tot in den alderhooghſten top der Bergen/ dat alom heen gantſch ondoorgancklijck wierden beſpeurt/ en ſtranden noch oevers waren te bekennen/ vermits de Boomen aldaer tot diep in het ſoute water ſtonden. Beſchrijving deſer Eylanden.

Wy biſten omtrent deſe Gewesten/ met hoecken/ ſeer geeſtige ſteenachtige Planten van enckel Korael/ die wy ſeer pertinentelijck/ en gantſch konſtigh door de natuur als kleyne boompjens bevonden geſormeert te zijn: de ſommige waren root/ doch 't meerendeel graeuw van verwe/ met ſijne tackjens/ heel doorluchtigh en wonderbaer/ onder water en op de gront gegroept/ ſoo dat die aen de Nieuwsgierige voor wat raers verſtreckten. Boompjens en Planten van Korael geviſt.

Wy geraeckten namiddaghs buyten de Straet van Dryons, kregen toen met een gunſtige ſtroom de vaſte Kuſt van 't Peperrijck landt Maleijen in ons geſicht: geraeckten des nachts voorby het Eylandt Corman; doch moeſten hoyt daer aen door contrarie windt en ſtroomen het Anckier laten vallen. Krijgen de vaſte Kuſt van Maleijen in 't geſicht. Paſſeeren het Eylandt Corman.

Sterckе vloeden en waterſtroomen worden langhs deſe Gewesten/ en in de Straet van Dryons beſpeurt/ die door machtige Zeen van 't Ooſten/ Noorden/ en 't Weſten voortgeſtouwt zijnde/ hun doortocht/ hier/ en door de Straet van Malacka, ſoechen; de ſommige meenen dat door ſulcks ſoo veel Eylanden in deſe Quartieren van Aſia worden gevonden/ die wel eer met malliander/ of aen de vaſte Kuſt vereenight/ naderhandt met 'er tijde dus tot ontelbare Eylanden mochten van een geſpoelt zijn; doch daer van wy het oordeel aen de nauwkeurige Naturaliſten recommandeeren/ daer onſen goeden Opper-Stuurman eene van ſcheen te zijn: want in de Straet Sterckе vloeden.

Novemb. 1663. van Sunda, peylden hy met een beschonchen bzeyn de Wolcken in de lucht/ en nu de vastleggende gronden onder water: wy lagen op Ancker/ en al het Seyltuygh was in de handt; doch bloogh de stroom met sulcken snelheyt voozby het Schip heenen/ dat dien bzoljchen Baes/ des nachts in de Maneschijn/ uyt sijn Hut te voozschijn komende/ meenden dat wy seylden/ en sulcken voozt gangh maechten/ daerom hy/ willende sijne voozsichtigheyt betoonen/ van stonden aen de Matrosen commandeerde/ het Dieploot na booren/ tot in het Galioen malhanderen aen te mannen/ om het selve/ eben gelijck men in een goede voozt gangh doet/ van daer in het water te werpen/ roepende luyds keels: booz is hy booz/ op dat den Stuurman op dit roepen/ vaerdigh in't peylen der diepte mach zijn: want dooz de voozt gangh dien het Schip maeckt/ wozdt anders loot en lijn van stonden aen achter uyt bevonden. Onse gecommandeerde Bootsgesellen de boeverp steeckende/ deden ooch sulcks/ wierpen uyt het Galioen't Dieploot in't water/ lachten/ en riepen t'elckens luyd keels/ booz is hy booz/ daer het ooch in de grondt nederviel/ en bleef leggen/ tot dat met veel grooter moeyten als ozdinaer/ wederom van daer opgepalmt/ en uyt de gront gehaelt was. Dese belachelijcke actie geschieden aldus eenige malen achter malhander/ tot dat dien nauwkeurigen Stuurman bemerckten dat op Ancker lagen/ als wanneer hy bespot en uytgelachen/ weer na sijn Hut vertrock. Diergelijcke/ en meer andere verkeerde actien/ wierden nu en dan by den Schipper en Opper-Stuurman/ dooz't gulsigh insloeken des Brandewijns/ in't werck gestelt: dan commandeerde men de Matrosen met een bzeyneloos hooft en schielijck bloecken/ en daer aldus de commando geschiet/ is't jammerlijck gestelt.

Bedrijf des Stuurmans.

Passeeren Poelo Piesang. Rio Formosa. De Water-Eylanden.

Des mozgens/ op den 9 November, weder t'seyl geraeckt zijnde/ stevende langhs de vaste Kust Nooztwestelijck heen/ passeerende Poelo Piesang; en des anderen daeghs de Hoeck van Rio Formosa: kregen des avonts in de maneschijn de Ilia d'Aguades, of de Water-Eylanden in't gesicht; doch moesten nu Ancheren wegens contrarie windt en onstuymigh weder: waer mede/ op den 11 October, weer't seyl geraeckt zijnde/ het Hollandts Schip de Nagelboom ontmoeten/ dat van Malacka met Peper geladen/ na Batavia stevende/ om noch dit jaer na't Patria te vertrecken: hadden hem gaerne onse Brieven na Batavia en Hollandt over getranspozteert/ dan honden malhander sonder merckelijcke veracht eringh dan de Kepse niet aentreffen. Wy quamen namiddaeghs onder de Water-Eylanden/ kregen de Stadt Malacka in't gesicht: doch was de Lucht seer onstelt/ en spogen d'onstuymige harde contrarie winden alhier geweldige regenbuyen op ons uyt/ dies wy met ancheren en laveeren noch twee dagen en nachten gesuchelt hebbende/ eyndelijck/ op den 13 November, behouden/ Godt lof/ ter Rede/ booz het beroemde Malacka, ten Ancker quamen.

Behouden aenkomst voor Malacka.

Vijfde Hooftſtuck.

Korte beſchrijvinge van de Stadt *Malacka*; des ſelfs opkomſt en aenwas tot een neeringhrijck Koninckrijck. De Stadt eerſt door de Portugeeſen, en naderhandt door de onſe gewonnen. Des ſelfs tegenwoordige ſtandt. Aerdt der Inwoonders, Koninckrijcken en Steden der *Maleijers* in 't Landt *Malacka*. De gelegentheyt van het Koninckrijck *Syam*, en des ſelfs Hof- en Hooftſtadt *Judia*. Sijn Heerlijckheyt en Krijghsmacht; *Syammers* haer Godtſdienſt, Dracht, Koophandel, Zeevaert, en Rouweoſtuymen. Beſchrijving van het groot en machtigh Eylandt *Sumatra*; des ſelfs gelegentheyt, vruchtbaerheyt, Koninckrijcken, Steden, en Handelplaetſen. Æchin het machtighſte Koninckrijck op *Sumatra*: aerdt en kloeckmoedigheyt der Inwoonders, conditie, wreedtheyt, kleeding, en vorder coſtuymen der Indianen van *Sumatra*. Eylanden buyten de Weſtkuſt, enz.

HIer aengelandt zijnde / voer den Opper-Koopman aenſtonts na Landt / om onſe gelegentheyt / en 't gene behoefden / den Heer Rietbeeck, Commendant van Malacke, bekent te maken / ten eynde wy met den eerſten van 't noodighſte wierden voorſien: deſen met geen kleyne verwondering ons omſwerven hebbende verſtaen / vereonneerde ons dateliſck omtrent 30 laſt Tin voor Ballaſt in te nemen / om die na Bengalen, daerſe ganghbaer was / te voeren / ſulcks / als oock andere ſwaerten hebbende ingenomen / vonden het Schip bequaem / en tot de Zeevaert wy wat beter dan te vooren. Onſen goeden Opper-Stuurman / die hem op de Reys ſoo treffelijck hadde gedragen / wierd oock op een ander Schip / 't welck na Batavia trock / geordonneert / en kregen een ander in ſijn plaets: van noodigh voorraedt hadden wy / inſonderheyt Water en Brandthout / als oock wel eenige Victualie / van doen / dan waren hier in een ſober Geweſt / dies hon men hier niets bekomen; doch Water en Brandthout was aen het Eylandt Dingding, het welck paſſeeren moeſten / genoegh te krijgen / daer men het ſelve beter en ſpoedtiger dan op Malacka bekomen hon: dies wy ons prepareerden om eerſt daeghs derwaerts heen / en verder Noordwaerts te vertrecken. Novemb. 1663.

30 Laſt Tin tot Ballaſt ingenomen.

Vonden alhier de Jachten en Schepen de Rabbeljauw / Hoorn / Alckmaer / 's Jacrloos / en twee Hoorſe Schcepjes op de Malackſe Rede geanckert leggen / en quam oock den 21 November 't Schip 't Raedthuys van Amſterdam behouden / Godt lof / by ons te arriveeren.

Korte beſchrijvinge van de Stadt Malacka.

Onderwijl vonden wy de gelegentheyt / om de beroemde Stadt Malacka nauwkeurighlijck te beſien / daer / om de nieuwsgierigheyt te voldoen / ons diverſche malen gingen verluſtigen: beſagen het Hollants Slot / de Stadt / en omher-gelegene Landerijen / daer van wy den Leſer in 't kort dit weynige ſullen doen verſtaen.

De

Novemb. 1663.

Des selfs gelegentheyt en plaets.

De Stadt Malacka, omtrent hondert en vijftigh dupsent mijlen Noordwestwaerts van Batavia, op 2 grad. en 28 minuten / benoorden den Equator, en op de vaste Kust van Maleije gelegen / is upt een geringh begin-sel opgekomen / en / soo de Inwoonders weten te verhalen / maer een onnoosel en arm Vlechje geweest / dat in geen Hupsen / maer alleen kleyn getal Visschers Hutjens bestondt / die sich / dewijl het Landt den Koninck van Syam toebehoorden / ooch onder des selfs gehoorsaemheyt sumteerden / tot dat (indien het waerachtigh is 't geen men daer van verhaelt) een Hoorst van Java, met hulp van eenige Visschers en Zeeschuymers / het selve gebiedende ingenomen / op diens grondt de Stadt Malacka stichte: sedert hebben de Arabiers, Mooren, en Persianen daer niet alleen / om de welgelegentheydt des selfs / den Handel met andere Orientaelsche Volckeren gesocht: maer ooch den Inwoonderen met 'er tijdt de Mahometaensche Religie ingeboesemt; nemende onderwijl dit Malacka in Handel / Neeringh / en Volckrijckheydt hoe langhs hoe meer toe / en was met sijn omleggende Oorden en Landerijen / ten tijden van Koninck Emanuel, en als den beroemden Alphonsus Albuquercke in Oost-Indien quam / reedts tot een aensienelijck Koninckrijck aengewassen / en uptgebreyt: daer doen ter tijdt / soo men gerupght / eenen Mamud, upt Arabien van geboorte / heel weelderigh / en als Koninck / Koninchlijck regeerden.

Eerste beginselen van de Stadt Malacka.

Wonderlijck toegenomen, en tot een weelderigh Koninckrijck aengewassen.

De Stadt Malacka door de Portugeesen gewonnen.

Met desen Arabier maecken de Uytgesondene van den Generael Albuquercke een vast Verbondt van handel en vriendtschap; doch den Mamud ongetrouw / en door een ingeboren haet op den Portugees gebeten / overvalt de selve / en werpt het overschot der gener / dien hy bekomen hadde / in de gevanckenis: dan sulcks ter ooren van den kloeckmoedigen Albuquerck gekomen zijnde / rust die sich toe / en stevent met eenige welbemande Bodems geswindelijck na Malacka, daer hy ter Rede geanckert / te Lande valt / en geen kleyn gedeelte van de Stadt verbrandt: treffende juyst dien tijdt / dat Mamuds Dochter zijnde getrouwt / Malacka sich selfs in vreughden en uptgelatenthepdt vergat: dan wel haest toonden Mamud met den sijnen den Portugees dappere tegenstandt; wierp beschansingen op; flanckeerden met Koegels / Pijlen en Schichten; de steenen snoorden in meenigte door het kleyn Heyr der Portugeesen; doch die vol yver en vuur / de hans en furie / een en andermael wagende / drongense stoutmoedelijck tot des Vyandts gewapende Oliphanten / het Leger / en de Beschansingen in: krijgende nu eens slagen / en dan de overhandt / tot na veel heete furien / selfs in weynigh dagen / Malacka vermeesterde: drijvende Mamud met sijn aenhang ter Wildernis heen / daer hy van hartseer stierf.

Versterckt, en lang besseten.

Voorts maeckten de Portugeesen haer in Malacka sterck / bouwden het deftige Slot / en hebben de Vestingh en Stadt omtrent een geheele eeuw in rust beseten: stichtende Kercken / Kloosters / Kapellen / enz. hielden aldaer een Bisschop als tot Cochin, die / gelijck de andere / onder den Aertsbisschop van Goa stondt: en woonden alhier de Portugeesen met hare Vrouwen / Kinderen / Slaven en Slavinnen / vry weelderigh en in goede voorspoedt / tot dat de komst en aenwas der Nederlanders en Engelsen / in Oost-Indien haer soo nu en dan / niet alleen ontroerden / maer ooch somwijlen grootelijchs alarmeerden; 's jaerlijchs quam ordinaerlijch / tot voorsettinge

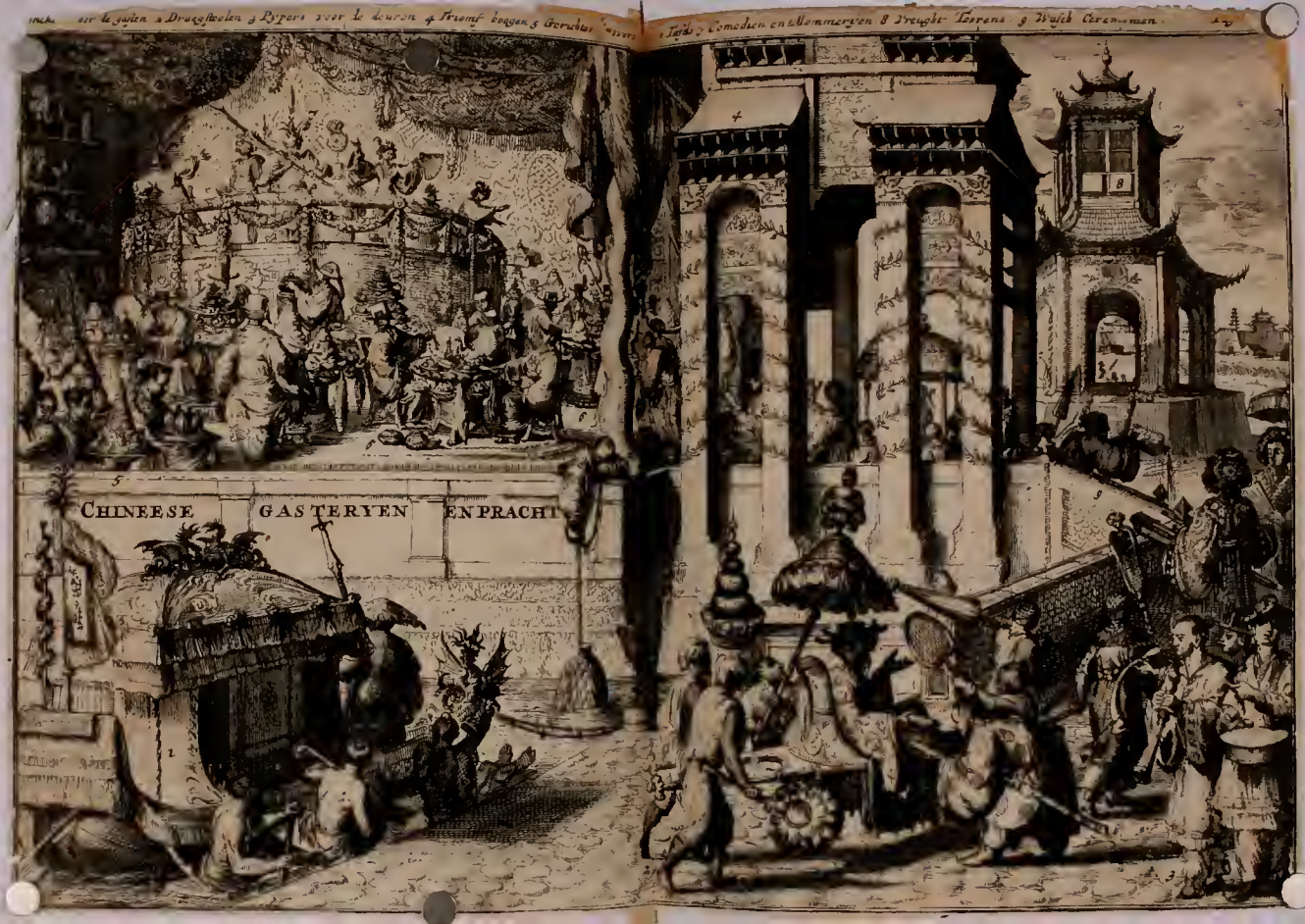
CHINEESE GASTERYEN ENPRACHT

settinge van de Negotie een rijck-geladen Kraeck van Sant Thome, met Choromandelse Lijwaten en Koopmanschappen / Provisie / en veel Passagiers ter Rede voor 't neeringhrijck Malacka aen te landen. Dese wierd / op den 14 October, anno 1602. door den Engelsen Generael Lancester, en d'onse / den Portugees ontruckt: Den Hollandtsen Admirael / Cornelis Matelief, deed anno 1605. ooch een hevige torn op de Stadt Malacka, en vernielden een goet gedeelte van de Portugeesche Oorloghsvloot / dicht onder het Slot: evenwel is de Stadt noch tot anno 1641. onder de Portugaelse Kroon bestant gebleven / als wanneer de kloeckmoedige Portugeesen, door onse onvermoeyde Batavieren besprongen / bestormt / en ruym vijf maenden heel strengh belegert zijnde geweest / dit soo beroemde Malacka, aen de onse hebben moeten overgeven / soo dat ons Volck met hare Nederlandtsche- en Indiaensche Familien daer binnen / veel jaren alreedts / de Stadt in vrede beseten hebben.

Novemb. 1663.

Is eyndelijck anno 1641. door Godes zegen in onse handen gevallen.

Wy bevonden dese oude / en niet minder wijdt-beroemde Stadt / ter Zeekant aen een Inham op de vaste Kust van Maleije, met sijn voornaemste Muuragien / Vastigheden / en grootste Gebouwen voor een gedeelte op een Berghachtige hooghte gebouwt / en het Slot redelijck sterck: hebbende vaste Wallen / Muuren en Punten / die van Geschut en Oorloghstuygh / na wijse der Batavieren / genoeghsaem scheenen voorsien te zijn / om stercke / soo wel Europische als Orientaelsche Vyanden af te keeren. Binnen dese notabele Vestingh sagen wy veel oude / deftige steenen Gebouwen / Kloosters en Kercken / door de Portugeesen in voorige tijden gesticht / en na de wijse van Portugael ordentelijck gebouwt / en in bequame Straten / Pleynen / en Wandelwegen verdeelt: wy klommen ooch tot in 't opperste van de Malackse Toorn / die op een hooghte staende / van verre vry aensienelijck scheen / dan vonden hem door den ouderdom niet weynigh ontramponeert / en het hooghste Verdeck soo swack / dat lichtelijck daer door heen tot in de laeghte waren gevallen. In dese gemelde Vestingh woonden den Nederlandtschen Commandant Rietbeeck, met sijn Raden / vorder Compagnies Dienaers / en 't Guarnisoen: de sommige waren met Hollantsche of Indiaensche Vrouwen getrouwt / en andere sochten met haren geëxpireerden tijdt de wederomtoght na 't Vaderlandt aen te vangen.

De tegenwoordige toestant van de Stadt Malacka.

Langhs dese Vesting komt een soet-vloeijende Waterstroom / van oudts de Riviere van Crysorant genoemt / ter Zeekant dringen / die de Stadt en Sterckte van malkanderen scheyt: pronckende met een fraeije Brugh die het Volck tot malkander de noodige toegangh geeft; De Stadt bestondt in goet getal wijde Straten: doch na de wijse van Indien opgeplaveyt / andersints redelijck wel bewoont met Huysen en Wooningen / die de sommige met een Lusthof achter aen / of ter zijden waren verciert / daer eenige Nederlanders meest Tappers en vrije Luyden / en voort veel swarte Maleijers, Mooren, Chineesen, en andere Indiaensche Volckeren / onder de Nederlandtsche bestieringh en beschermingh dit Malacka bewoonden: alsoo de onse / gelijck geseyt is / de Vestingh / door de Riviere / stercke Muuren / Punten / Poorten / en Valbrugh van dit Orientaels Quartier hebben afgescheyden.

De Stadt leydt seer wel gelegen tot den Koophandel en Zeevaert / het welck

Stercke Vaert op Malacka.

Novemb. 1663.

welck die al van oudts seer Volck- en Neeringhrijck heeft gemaeckt / en wordt noch ten hedigen dagen een groote Baere van China, Japan, Cambodia, Tonquin, Patane, Syam, Sumatra, Java, en meest alle de omleggende Quartieren van India op Malacka bespeurt: insonderheyt dient het onse Schepen / die de Reyse van Japan, door de Straet Sinckapúra, over Malacka na Bengalen, Choromandel, Suratten, en Persien soecken voort te setten: ooch die / die van daer na Batavia, binnen Sumatra door / de Stevens wenden; en dit noodight veel Orientaelsche Volckeren uyt haer Landen en Koninckrijcken derwaerts heen. De Bay / bequaem tot berginge voor de Schepen / pronckt al dichtmaels in 't jaer met rijck-geladene Kielen: en de Mondt van de Rivier met alderhande fatsoen van wonderlijck Baertuygh; als ooch het Landt met swarte Negotianten: de Inwoonderen / die Maleijers worden genoemt / zijn ooch swart / doch een weynigh uyt den baelen / voorgaens redelijck vernuftigh / en groote Liefhebbers van de Rijmkonst en Poesy: de soet-vloeyende Maleytse Tael schijnt eerst uyt dese Gewesten hergekomen / en sedert over meest alle de Ooster Deelen van India verspreydt / daer de selve / even gelijck als ooch op Batavia, seer gemeensaem wordt gesproken / en by den Vreemdelingh uyt om leeren is; 't meerendeel deser Maleijers gelooven / door toedoen van de Mooren, aen den Verleyder Mahomet; haer conditie / zeden / en ommegangen zijn in veel actien de Javanen gelijck / proncken met weynigh kleedingh / selfs de Vrouwen en Dochters gaen met de boesem / en 't bovenlijf t'eenemael naeckt / bloots hoofts / en bloots voets: zijn moedigh op haer langh en git swart Hayr / dat sy met Klapper-olye bestrijcken / en soo doen glimmen: sommige dragen ooch Armringen / en Oor-vercierselen door de ooren.

Conditie. Zeden. Spraeck.

Dracht, en vercierselen der Inwoonders.

De Landts-douwen / rondom Malacka, bevonden wy ongemeen sober te zijn / en waren / op ons verblijf / van Fruyten / Aerdt-gewassen / en Provianden heel schaers te bekomen; selfs in een der voornaemste Herbergen van de Stadt / moesten wy ons met een sober onthael / en een dronckjen van den klaren uyt de Rivier / over tafel vrolijck maecken / daer voor ons geldt noch wel feestelijck scheenen getracteert te zijn. De Landerijen Bosschagien / Hoven en Tuynen / stonden echter het geheele jaer door seer lustigh en groen; doch waren de Velden al veel in 't Moeras gelegen / en somwijl door een vrach water bedeckt / dier voegen het Vee alhier seer mager en schraet / ooch schaers / heel weynigh Vet / Boter / of Melck quamen te geven / soo dat wy alhier geen Suyvel-Marckt / of Winckels behoefden op te soecken: ooch waren alhier de andere Eetwaren soo wel te bekomen / dat men te Landt by de Vrienden seer licht hun te gast nooden worden / als men de Spijs en Dranck voor het geheele Gebroederschap miede gelieffde te brengen: dies de Stadt Malacka, sich selfs met hunnende voeden / moet van de omleggende Volckeren / en door onse Victualie-schepen gespijsight worden.

Schaerse vruchtbaerheyt der Landerijen omhet Malacka.

Beschrijvinge van het geheele Landt Malacka.

Het Landt Malacka, hanght als een Eylandt / in 't Noorden omtrent den elfden graed / alwaer de van oudts-beroemde Koopstadt Tanassery leydt / met een engen hals aen het Koninckrijck Syam vast: strechende sich tot aen de Kaep Sinkapura na 't Suyden uyt tot bynae onder de Linie Æquinoctiael; nergens schieten de vaste Landen van Oost-India Suydelijcker als

als hier op dese Gzondtstreeck / het welck de sommige in het gheheel Malacka, of het Landt der Maleijers hebben genoemt: wozden de Koninckrijcken en Steden Patany, Pahan, Johor, of Jor, Pera, Queda, Bordelon, Juncalaon, Lygor, en wozder heen Noozdwaerts de Stadt / en het Koninckrijck van Tanassery, daer de Portugeesen wel eer stercken Handel dzeven / gebonden; dit Tanassery staet onder den Koninck van Syam: doch was eertijdts een Koninckrijck op sich selfs. Lygor een Stadt op de Oost- of Binnenkust van dit afhangende Malacka, op 8 grad. en 30 minuten gelegen / behoozt ook den Koninck van Syam, daer de onse een Logie hebben: gevende dese plaetse veel Tin / en Peper. Hier lepdt ook het Eylandt Tycos, en Zupdelijck af de Stadt / en het Koninckrijck Patany, daer ten tijden van den Heer Admirael Jacob van Neck, een swarte Koninginne regeerde / die den Nederlanders heel toegedaen scheen te zijn: de Stadt ook Patany genoemt / is al van ondts seer Volck- en Neerinckrijck geweest: dooz den Handel / niet alleen met de Chzistenen / maer ook met Syammers, Chineesen, Achynders, Javanen, Moluckers, en andere Volckeren / van wegen des selfs overvloedigh Peper-gewasch; lepdt op 6 graden en 46 minuten benoozden de Middellijn / wozdt Oostwaerts van de Cambodissche Zee bespoelt / en aen de Landtzijde met veel Geboomten / en een Moeras ombangen / behoozt ook onder het Koninckrijck Syam, daer aen het 's jaerlijcks den tribupt betaelt.

Novemb. 1663.

Koninckrijcken en Steden der Maleijers in 't Landt Malacka.

Tanassery.

Lygor.

Het Eylandt Tycos.

De Stadt en het Koninckrijck Patanie.

Pahan en Johor zijn kleyne Rijcken / leggende Oostwaerts / en niet verre van de Stadt Malacka, die sich selfs niet konnende verdiffendeeren / al meermaels haer toevlucht onder de vleugelen van de Ed. Maetschappije hebben gesocht / dewijl in voozgaende Oozlogen / tegen de Portugeesen van Malacka, verswackt / en kleyn gemaeckt zijnde / heul en onderstandt by andere Volckeren moesten soecken.

Pahan en Johor.

De Inwoonderen van Queda, Pera, Malacka, Johor, Pahan, Patany, Lygor, &c. die het Peperrijck Landt Malacka bewoonen / en / gelijck wp hebben gesept / Maleijers wozden genaemt / zijn in Kleedingh / Zeevaert / Hupsen / Hupshoudingh / Costumen / Geloof en Zeden / seer de Javanen gelijck: dan zijn / dooz soo trouwloos / wzeedt / noch moozdadigh niet berucht. In de Beschrijvinge van Groot Java, sullen wp trachten / volgens de onderbinding / dese Natien hare voornaemste zeden / en aenmerckenswaerdighste costumen den Leser hozteliick te vertoonen.

Queda en Pera.

Hoedanigheyt der Maleijers.

Syam, een der machtighste Koninckrijcken van India, beoosten de Ganges, grenst in het Noozden op 18 graden aen de Koninckrijcken van Pegu, Ava, en Arakan: wozdt aen de Westzijde dooz een gedeelte van de Bengaelse Zee bespoelt: bereenight sich Zupdwaerts met het afhangent / of half Eylandt / Malacka, aen de Rijcken van Queda, Patany, en de Syamsche Zee / daer de Kust met een grooten Inbocht / schier halve maens gewijs / tot op 13½ graed Noozdwaerts strecklende / vozder heen na d'Oostzijde / weer tot op 10 graden / na het Zupdoosten afdaelt; palende Syam Oostwaerts aen de Rijcken van Combodia en Gannan: zijnde dit laetste een Koninckrijck dat onder China staet / doch buyten China gelegen; begrijpende in sich het Rijck Tonquin, beroemt van wegens de Nederlandtschen Handel aldaer / en Kouchinchina, of ook wel Kiaochy genoemt;

Korte beschrijvingh van 't Koninckrijck Syam;

des selfs Grenspalen.

Novemb. 1663. sommige willen dat de Gzensen van 't Koninckrijch Syam, in sijn ronte/ tusschen de 4 en 500 mijlen landts beslaen.

en groote. Gelegentheyt van Syam. Het Landt is met veel groote Bosschagien / Vlachtens / Vlepgronden / Velden / Moerassen / als ook een sommige Oozden met aengenaem Boomrijch Geberght beset: daer Mynen van Gout / Silver / Tin / Salpeter / en Swavel wozden gevonden: veel Eylanden wozden langhs heen des selfs Buytekusten gesien: Visschrijcke Rivieren verciere het Landt / en rollen alsints ter Zeekant upt / daer op veel plaetsen bequame Havens / Bochten / Baijen / en Handelsteden wozden bespeurt; doch lomen gemeenelijck de Nederlandtsche / als ook andere Schepen booz / of in de groote Rivière van Syam, Menam genoemt / aen te landen: Dese Vloet upt de vermaerde Binnezee / Chiammay, rupm twee hondert mijl van het Noozden / afgesacht komende / boozt booz het Koninckrijch Syam na 't Zuyden / vallende met een snelle stroom in de Syamse Zee: oberstroomende in het regen-sayson de lage Landen / die / gelijck als een andere nijl de blache Rijsvelden / en grasige Weyden heel vzuchtbaer maeckende / groote Hollandtsche Schepen ancheren / en bekomen hun ladinge bupten / of beneden gemelde Rivier: de Vlepnder setten het 5 a 6 mijlen de Vloet op / niet verre van 't Stedeken Banckock: noch omtrent 18 mijlen hooger op / legdt de

De Hof- en Hooftstadt Judia, hoedanigh. de vermaerde Hooftstadt Judia, daer den Koninck / en boozuaemste Mandorijns, Rijcx-Raden / Heeren / en Edelen van Syam haer aensienelijck Hof en Woonplaets houden: de Stadt prouckt met een groot / heerlijck / Koninklijck Paleys / welchers weptse vergulde Toorens en Daken in helder sonneschijn / schier eben gelijck als in 't Koninckrijch Arakan, de oogen doen schemeren: groote menighte Afgods-Tempelen / Vloosters / Beelden / enz. wozden in dese groote Stadt / en des selfs dicht-bevolchte Buytensteden gevonden: de Huysen der Ingesetenen zijn het merendeel slecht / en onhostelijck gebouwt / vertoonende bupten en binnen wepnigh cieraed: geen kleyn gedeelte van dit neeringh- en volckrijch Judia bloept 's jaerlijcks onder; doch weten als dan de Inwoonderen Straten en Stegen met kleyne Schepp zaeuwen / of Schuptjens gevoegelijck te bevaren / en dus malhanderen te besoecken.

Des Koninckx souvereyne macht, heerlijckheyt, De Koninck is een Souverepn Vozst / voerende absolute macht en authoriteyt over alle de grootste van 't Rijck / sijn Heerlijckheydt en Hosstaet wijckt booz geen Indische Vozsten: die booz hem verschijnen / leggen met t'saemgebouwen handen / en geboogen hoofden ter aerden nedergeknielt / sich noemende ootmoedige Slaven van sijne Majesteyt; sijn Tijtels zijn niet min Godtslasterlijck als vervoeyelijck: noemende sich selfs heylige Lidtmaet Godts / de doozluchtighste / machtighste / en onverwinnelijckste onder alle de Vozsten; Heere van hondert en een Koninchlijcke goude Kroonen; Oppergebieder van 't edelste en grootste Rijck Syam; glans van de schoone Stadt Judia, die van Menschen krioelt / en d'opperste Hooftstadt des werelts is; een Heer van de goude Kroonen / welchers Hups van gout / en edel gesteenten is; Heere van den witten / rooden / en rondt-gestaerden Oliphant / die niemant dan hem van Godt geschoncken is; een Goddelijck Vozst / enz. Hy heeft / beneffens de grootste Vozstin of Koninginne / menighte Concubijnen / die / gelijck als in 't Koninckrijch Arakan, upt de

Menighte Concubijnen. edelste

edelste en schoonste Maeghden worden opgesocht; 's jaerlijcks toont hy hem ooch als iet Goddelijcks aen het Volck / met groote statie / praecht / en heerlijckheydt / schier eben gelijck in ons Tweede Boeck van den Arakanschen Koninck is verhaelt: anders / wanneer hy uptrijdt / of sich met sijn Adel en Vrouwen op de Riviere vermaeckt / mach niemant langhs opgeruymde passagie de Vorst aenschouwen / als nedergeknielt / met het hooft en lichaem ter aerden leggende. De Vorst han in wepnigh tijdts een groote Krijghsmacht te Velde brengen: bestaende in Olyphanten / Paerden / Galeyen / en Volck: en de voornaemste wapenen in Bogen en Pijlen / Schilden en Swaerden / Lancen / enz. Gebruycken te water groot getal Galeyen en Fusten: de Koninchlijcke zijn heerlijck met vergulde Tenten en Galderijen verciert: de sommige leggen wel 60 of 70 Riemen te Voort / heel dienstigh zijnde om in de Rivieren een snelle voortganghte maecken / als ooch om Volck / Geschut / en Oorloghs-Amonitie aen te voeren. Hebbende de Syamse Koningen / nu en dan / tegens de naburige Koninckrijcken van Arakan, Pegu, Ava, Jangoma, Cambodia, en andere sware Oorlogen gevoert / en meermaels groote Victorien verkregen: Evenwel zijn de Syammers voorgaens slaphertigh / en sobere Krijghsluy; doch / ongemeen stout op een verwonnen Man / en meer door hun Volckrijckheyt als dappere Wapenhandeling te vreesen. Novemb. 1663. Vertoont hem 's jaerlijcks als den Koninck van Arakan, als iet Goddelijcks aen het Volck. Sijn onsachgelijckheyt en Krijghsmacht. Aert der Syammers.

Voorders zijn de Syammers Afgodische Heydenen / wiens Tempels / Beelden / Godtsdienst / en Geestelijcken / die van het Koninckrijck Arakan in veelen gelijck zijn: hare stature is voorgaens redelijck wel geproportioneert: sy zijn swart / doch een wepnigh uyt den vaelen: in kleeding / costuymen en zeden na de Heydensche wijse van Indien: hare Huysen zijn ooch al meest van Riet en Kokosbladeren toegestelt. De Mans vermogen / benebens de getrouwde Vrouwe / soo veele Concubijnen in huys te nemen als 't haer belieft; doch behoud de eerste gemeenlijck de commando over de huysselijcke saken / en ooch indien vermogende zijn het Erfrecht van den Man: de andere worden met kleyne pocken afgeset / of deelen / indien gering zijn / met malkanderen / 't wepnighje dat 'er blijft. Het meerendeel der Inwoonderen van Syam zijn tot wellust / onkuysheyt / en ledigh gaen genegen / settende hare Slaven / of Wijven aen 't werck: andere die wat kloecker zijn / geneeren haer met de Zeevaert / Koophandel / Visscherp / Landtbouw / Konsten en Wetenschappen: Den Handel bestaet in alderhande Choromandelse, Bengaelse, en Suratse Kleedinge / Stoffen / en katoene Lijwaten / Specerijen / Chineese, Japanse, en Europische Waren: ooch Gout en edel Gesteenten: gevende Syam wederom groote menighte Hartebesten / die de onse van daer na Japan overvoerende / goede winst aenbrengen. Veel Gommelack / Tin / Loot / Agerhout / en Sappanhout: ooch Honigh / Wasch / Suycker / Vee / en alderhande Lijftocht worden van daer na andere Landen gevoert: Levert insonderheydt veel scheepsladingen Rijs: De Bergen en Valleijen zijn aen verscheydene plaetsen met dichte Bosschagien / en veel sware Geboomte beset / diens afgehouwene stammen tot balcken / planchen / en timmeragie met geheele scheepsladingen van daer na Batavia worden gevoert / en geschiet van ons / en andere Volckeren een sterche Vaert op 't Koninckrijck Syam, dewijl dit Landt vol neeringh / Haer Godtsdienst. Stature. Kleeding. Wooniogen. Poligamia. Erffenisse. Costuymen. Hanteering. Koophandel.

Novemb. 1663. Zeevaert, enz.

ringh/ vruchtbaerheyt/ en wellustigheyt is: en baren ooch de Syammers na meest alle de omleggende Gewesten van India, doende Handel en winst/ en dryven ooch de Comercie voor den Koninch.

Plechtigheden als de Koning of Koningin sterft.

De Koninch of Koningin stervende/ houdt men het Lijck/ hoe leelijck het stinckt/ gemeenlijck eenige maenden boven aerde/ aleer het selve met een vertooninghe van groote pracht/ en heerlijckheyt (publijckelijck in een Koninchlijck Gebouw/ tot dien eynde gemaeckt) verbrandt/ en al het gebeenten nauwkeurighlijck wederom opgesamelt zy: en soo langh als het Lijck boven aerde staet/ moeten alle Syammers met hael-geschoorene hoofden te voorschijn komen/ latende na de vertooninghe van dese plechtelijckheyt het haer weder groeijen; want de rouw/ ooch der naeste Bloedtvrienden en Magen/ in hael-geschoorene Koppen/ afleggingne der Juweelen/ en witte Kleedinge bestaet.

Rouw der Syammers.

Dus verre hoortelijck het merckwaerdighste van het Koninchrijck Syam, onder het welcke dat/ gelijck wy hebben getoont/ ooch geen kleyn gedeelte van 't Landt Malacka moet buygen; echter staen de Rijcken van Pera en Queda ter gelooraemheydt onder het Koninchrijck Achyn, gelegen op 't groot en machtigh Eylandt Sumatra, dat wy in het jaer 1658. in tegenspoet besochten/ naderhandt dickmaels hebben gesien/ en nu in onse avontuurlijcke Bengaelse Reyse ruym drie hondert mijlen hebben langhs heen beseylt: de gelegenthey van het selve sullen wy dus met weynigh woorden ooch hier benebens voegen.

Korte beschrijving van het groot en machtigh Eylandt Sumatra.

Sumatra, eene der grootste Eylanden des werelts/ begint op 5 en een halve graed benoorden de Linie Æquinoctiael, en eyndight aen de beroemde Straet/ of Enghte van Sunda op 6 graden bezuyden de Middellijn/ strecckende sich Zuydoost en Nooordwest/ is/ volgens de uytwijsinge van de Kaert/ na mijn reecheninghe hondert en vijf-en-tnegentigh mijlen langh/ en op het breedste ruym vijftigh breedt/ soo dat omtrent vier hondert en tachtentigh mijlen ombarens groot bevonden wordt: en in sijn omkreyts het machtigh Eylandt van Engelandt en Schotlandt t'samen gereecheut/ niet veel en behoefe te wijcken. Veele Verstandige hebben gewilt/ dat dit Sumatra; andere/ dat Malacka het beroemde Ophir was; doch de waerschijnelijckste gevoelens houden Zofale, een Stadt op de Oostkust van Africa gelegen/ de plaets te zijn/ van waer de Koninch Salamo sijne rijck-geladene Luclen door 't Roode Meer tot Esiongeber in salvo kreegh. Sumatra pronckt met Hemelhooge Bergen/ altijdt groene Bosschagien/ playsante Valleijen/ vruchtbare Vlacktens/ visschrijcke Baijen/ Rivieren/ en klare Waterstroomen/ strecckende sich voorby de Malackse Kust/ daer van het op sommige plaetsen maer ses of acht mijlen geschevden is. Die in 't midden van 't Eylandt woonen/ hebben de brandende Sonne/ en de Middellijn boven het hooft: de Lucht is 'er ongemeen ongesont van wegens de groote hitte/ insonderheyt in de regen-Mousson, die schielijck/ en meest dagelijcks tegens den avondt een haestige stoorm met harde windt/ regen/ donder en blixem uytlevert/ daer veeltijdts dadelijck weder stilten op volgt: dies de veelvuldige Moerassen door Sons heete stralen/ veel stinckende dampen opgevende; en de ongetemperde Lucht/ die nu heet/ dan koud is/ besmettende/ veele verrotte kooztsen/ en quijnende siecktten komen

te

te conſeeren: voornamentlijck wordt Sumatraes Weſthuſt / en daer op inſonderheyt Tycouw en Pryaman ongeſont beſpeurt / ſoo wel voor de Inwoonderen als Uptlanders / dies d'onſe aldaer te Lande gelegen hebbende / ſeer ongeſont / bleech / bol / en opgeblaſen worden bevonden; evenwel wierden / dat ongemeen / en bijna wat wonders was / onſe meeſte Siechen in Sillebar weder geſont / als wy / op de Reyſe na India, aldaer aengelandt quamen. November. 1663.

Het Eylandt Sumatra is inſonderheydt na het Noorden een Volckrijck Landt / het welck de Inwoonderen voor het behoeftigh leven / bleedingh / rijchdom / en lijftocht / en dat alles in overvloedt verſchaft. In het Boſchrijck / en op ſommige plaetſen Hemelhoogh Geberght / worden Mynen van Silver / Gout / Metael / Tin / Yſer / Kooper / en Swavel gevonden. Den Landen geven Tarw noch Rogh / maer overvloedigh Rijs; oock Goers / Waſch / Honigh / Suycker / Gengber / en alderhande Indiſche Fruyten; en voorts Peper in ſulcken veelheyt / dat geen kleyn getal volle Scheepsladingen 's jaerlijcks uyt den Lande worden geboert. De veelvuldige Wildernissen teelen veel wilde Elephanten / Herten / Tygers / Rhynocerots / Swijnen / Gepten; oock Yſere Varckens Slangen / en Simmen aen. In de Rivieren worden groote Crocodillen of Capmans gevonden: En in de Beemden en Weyden Buffels / Oſſen / en Paerden: oock Hoenders / Eenden / en ander Pluymgedier / by de Landtluyden aengeteelt. De Rivieren / Bochten en Baijen leveren overvloedigh alderhande welſmakende Viſch: de neerighrijckſte en voornaemſte Vloeden / meenich / die van Achin, Pedir, Andregiri, Jambay, Palimban, Manancabo, Sillebar, en veel andere te zijn / daer veelderhande Volckeren van Aſia, de Peperhandelingh / en hun voordeel ſoecken.

des ſelfs Volckrijckheydt en vruchtbaerheyt.

Inſonderheyt van Peper.

Gedierte.

Vee.

Gevogelte.

Viſch, en watervloeden op Sumatra;

Dit groot en machtigh Eylandt Sumatra, is in verſcheyden Koninckrijcken verdeelt: Achin het machtighſte / voert niet alleen de Koninckrijcke Scepter over de Rijcken / Steden / en Handelplaetſen van Pedir, Pacem, Daya, Birros, Paſſiman, Tycouw, Pryaman, en Padang; maer oock tot die van het vaſte Landt over de Rijcken van Queda en Perach: hebbende / ſoo men gelooft / het grootſte gedeelte van Sumatra onder ſich: Het Zuyder gedeelte / als Sillebar, Dampin, Liampon, Palimban, Jambay, en andere / behooren onder het Koninckrijck Bantam, of hebben den Javaenſen Mataram tot Beſchermheer aengenomen.

des ſelfs Koninckrijcken, Steden, en Handelplaetſen.

Soo dat veel kleyne Koningen van Sumatra onder Achin of Java ſtaen: De voornaemſte Steden of Handelplaetſen ſullen wy hiertelijck aldus poogen aen te wijſen.

Pedir 9 of 10 mijl Ooſtwaerts van Achin gelegen / en wel eer een Koninckrijck genoemt / ſtact onder Achin, het Geberchte tuſſchen beyde leggende: als oock het Eylandt Poelo Way voor Achin, leveren by veel Swavelſtoffe uyt: de Landerijen van Pedir zijn redelijck vruchtbaer van Rijs / en veelderhande Fruyten. Volgen Pacem, Dely, Aru, Camper, Andregiri, Jambay, en Palimban, leggende Ooſtwaerts langhs de Binnenluſt van Sumatra, van de welcke tegenwoordigh Andregiri, Jambay, en Palimban de voornaemſte Handelplaetſen zijn / en leveren aen de onſe veel Peper uyt: Andripouro op 3½ graed / oock als d'andere / aen een Rivier gelegen/

Pedir.

Pacem, Dely, Aru, Camper, Andregiri, Jambay en Palimban.

Novemb. 1663. gelegen / verschaft veel Pepers: sommige plaetsen brengen ooch bzy veel Benyoin, Gout en Campher voort: gelijck Padang, dat aen een fraeije Padang. Riviere gelegen is / daer veel Indiaens Vaertuygh / en Schepen sich konnen verschuylen.

Sillebar. Sillebar, op de Westkust / op 4 graden bezuyden de Linie leggende / en behoorende onder het Koninckrijck Bantam, lepdt in een bocht aen een ruyme Rivier / met hoogh Gebercht / en loutere Wildernissen omringht / Manicabo. diens Landerijen ooch Peper in overvloet verschaffen: desgelijcks Manicabo, daer ooch schoone Critsen, of Javaense Poolchen worden gemaeckt.

Pryaman. Pryaman redelijck wel bevolcht / en voorsien van lijstocht / brenght ooch Tycouw. veel Peper voort: desgelijcks Tycouw, dat maer weynigh minuten bezuyden de Linie lepdt / is stordigh gebouwt / hoort onder Achin: gelijck als Passaman. ooch Passaman, eenige mijlen Noordwaerts van Tycouw gelegen / lepdt Barros. aen de voet van een hoogh gebercht Barros, ooch op Sumatraes Westkust / omtrent een kleyne mijl Landtwaerts in / aen een groote Vloet / en tusschen Passaman en Achin gelegen / brenght Peper / Campher / en Benyoin voort: Sinckel, Labo, en Dayo. volgen Sinckel, Labo en Daya, onder Achin behoorende / daer van nu hortelijck sullen spreken.

Als oock het Koninckrijck Achin. Het Koninckrijck Achin, op 't Noordelijckst eynde van Sumatra gelegen / is redelijck Volckrijck: de Hooftstadt ooch Achin genoemt / is na de De Stadt oock Achin genoemt. wijse van India redelijck wel gebouwt / leggende aen een playsante Rivier / in een blaeuwe omtrent een half mijl van de Zee / de Lucht schijnt bry gesonder / en beter aldaer / dan na het Zuyden / getempert: ter slincker handt aen de Rivierhaut lepdt een Kasteel / om de bpandtijck Schepen de aenHet koninck- lijck Slot. naderingh te beletten: Het Koninchlijcke Slot is groot / langhwerpigh / en met een Watergracht omringt / niet sterck / maer na de Indiaense wijse voltoopt / en ooch op sommige plaetsen met swaer Geschut voorsien: ooch worden meer andere kleyne Vastigheden op voordeelige Passen / in Kuyghten / Haeghdoorn / Moerossen / enz. tot verseeckering van het Koninchlijck Hof / omtrent Achin, gevonden / diens Inwoonderen al van oudts seer Sterckе Zeevaert der Achinders. machtigh te Landt / en in de Schipvaert zijn geweest / hebbende meermaels den Portugees omtrent Malacka bespronghen / des selfs Zeevaert beliommert / en met Schepen in de Malacksе Straet gekruyst / om alsoo den Lusitaen de Navigatie te verhinderen / en hun Comercie aller wegen met den Nabuuren omverre te stooten / hebbende nopt een vaste voet op Sumatra geconquesteert. Des Koninks rijckdom en staet. Den Koningh besit seer groote rijchdommen / insonderheyt van Gout / Juweelen / en Elephanten: syn Eertytelen zijn niet min verwaent / Godtslasterlijck en verfoeyelijck / als die van den Koninck van Syam: de Vorst gebruyckt gemeenelijck syne Bpwijven soo wel tot Binnewacht voor de Salen en Binnekamers van 't Hof / als tot syn vermaeck en dienst: ooch wordt de Majestept door Gelubde bedient en opgepast: de Sabandars en Edelen regeeren naest den Koninck het Rijck. In onse tijdt regeerden een Koningginne / die / soo men seyde / met een Hollander socht te trouwen; doch honden haer Ed. op Batavia, om goede redenen / daer toe niet verstaen.

Aert, en kloeckmoedigheydt der Achinders. Die van Achin, overtreffende hare Gebuuren / zijn voor goede Krijghslupden bermaert / hebbende niet alleen op Sumatra, maer ooch op de vaste

Kust

Kuſt van Malacka, meermaels Landen en Steden overwonnen/ zijnde Novemb.
daerdigh/ kloeckmoedigh en ſtout om hare vpanden een voordeel af te ſien; 1663.
Groote Vaert van Chriſtenen / Mooren / Maleijers, Chineeſen, en andere Stercke vaert
Natien wordt op Achin beſpeurt: Gout/ Metael/ Tin/ Benyoin, Cam- op Achin.
pher/ en voornamentlijck Peper / worden tegens Choromandelſe, Ben-
gaelſe, en Suratſe Katoene Lijwaten/ en Stoffen aldaer in overvloedt ver-
handelt.

De Inwoonders van Sumatra ſpreecken alom heen de Maleytſe Tael/ Sumatranen
en zijn van over langh / door blijt der Mooren/ tot de Mohometaenſe Kel- hare condi-
gie gebracht: waren eerſt Heydenen/ ſoo oock noch eenige Volcken/ lande- tie.
waerts in / worden beſpeurt: De Sumatranen zijn / in't generael aenge-
merckt / ſwart van ſtatuur/ de Javanen gelijck / en voor een boosaerdigh /
trots / hooghmoedigh / ſtout / loos / en bedriegelijck Volck vermaert / het
meerendeel van een verraderlijcken inborſt / trouweloos en moordadigh /
maechende wepnigh werchs / van hare beloften / worden en eden godde-
loos te verbreken / zijnde groote vpanden van de Chriſtelijcke Kelligie/ eſti-
meerende alle d'Uptlantſche Volckeren uytermaten laegh / en ſich ſelven
wonder hoogh: eeren hun Koningen meer ſlaefachtigh / en door een inge-
boeſemde vrees / als uyt genegentheyt en liefden; want de Vorſten voeren
een wreede Juſtitie / happende ſelfs om kleyne beuſelingen de Miſdadi- Wreedtheyt
gers handen en voeten af; halsſaecken worden verſchrickelijcker wijſe / der Vorſten
en met een wreede doodt geſtraft: ſoo dat de Koningen meer door louter en Overhe-
gewelt / als gunſt-betooningh / het Rijck beſitten: Haer kleedingh die van den op Su-
Inlandtſche Tijde / Uptlandtſche Stoffen / of katoene Lijwaten beſtaen / matra.
zijn luchtigh / en met wepnigh moeyten gemaeckt: Het grootſte getal der Kleeding der
Vrouwen en Mannen draegen houſſen noch ſchoenen/ en/ ja ſelfs de Oranc- Inwoonders
kaijn; en die aenſienelijck zijn / het meerendeel maer een kleedtjen van op Sumatra.
Lijwaet om't onderlijf gewonden / en voort met het bovenlijf t'eenemael
naeckt: die de prachtighſte willen zijn / dragen een luchtige Cabay, of
Kocli van Tijde/ Katoen / of andere Stoffe/ na de Moorſe wijſe gemaeckt/
aen't opperlijf / en een doeck met een ſlinger of twee om 't hooft gewonden:
Hare Huyſen en Kercken ſtaen veel op ſtutten / en zijn/ na de Moorſe wijſe/ Haer Huyſen
van een lichte ſtoffe gemaeckt: Trouwende / op toelatinge van den Alco- en Kercken.
ran, ſoo-veele Vrouwen als 't haer belieft; doch daer van gemeenelijck Houwelijc-
een het hooghſte voordt voert: De Vrouwen van aenſien worden ſelden ken.
op ſtraet geſien: De Mondthoſt beſtaet meeſt in Rijs / Viſch / Kookos- Monikoſten.
nooten/ en Groenten / houdende ſober Huys / en een magere Keuchen / ſich Huyshou-
wetende met een wepnigh omſlagh / na de Indiaenſe wijſe / vrolijck en ge- ding, enz.
ruſtelijck te geneeren.

Evenwel worden onder de Sumatranen fraeije Werck-baſen gevonden / Konſtenaers
ſoo wel in't bouwen van Schepen / Galeijen / Fuſten / en ander Indiaens en fraeije
Vaertugh / toeſtellingh van Huyſen / enz. als oock in 't maken van Crit- Werckbaſen
ſen / Poochen / Meſſen / Spietſen/ en Aſſagaijen: ſy weten oock van Ge- op Sumatra.
ſchut te gieten/ en Vaten van koper/ metael/ en andere ſtoffen/ tot de Huys-
houdinge/ toe te ſtellen.

Dus verre hortelijck van dit groot en machtigh Eylandt Sumatra, wiens
Inwoonderen in Kelligie/ Zeden/ Coſtumen / Handel en Wandel die van

Novemb. 1663. Groot Java seer na gelijck zijn / waer van wy naderhandt hebbende voorgenomen te spreecken / nu wederom tot de Reys-Beschrijvinghe sullen keeren.

Verscheyden Eylanden buyten langs de Westkust van Sumatra gelegen.

Alleenlijck dit noch seggende / dat langhs heen Sumatraes Westkust / van het Noordwesten na het Zuydoosten / verscheyden groote en kleyne Eylanden leggen uytgestreckt / die de sommige 20 en meerder mijlen in het ronde beslaen / ooch op eenige plaetsen bewoont / en seer Boschrijck zijn: het meerendeel 10 of 12 mijlen / en sommige verder heen van Sumatraes Kust afleggende / van 't Noorden beginnende: Ilhe dos Kokos, Ilhe dos Porcas, Poelo Baby, en volgen Pulo Nayas, en andere / alle benoorden / en 't laetsten tot onder de Linie Æquinoctiael gelegen: Zuydwaerts worden Poelo Mintaon, de goede Fortuyn / het welck het grootste van allen is; de Nassouwse / mitsgaders andere / als ooch Engano, of het bedriegelijck Eylandt / en de kleyne Fortuyn gebonden: Dese leggen altemael eenige mijlen van Sumatraes groene Wal / diens Westkust / door dees Eylanden / eenigermaten voor 't vreesselijck slaen en bonsen des grooten Oceaens beschut / te vryliger voor d'aenkomende Schepen han aengedaen worden: bespeurende selfs ooch hier aen de wonderlijcke Wijshevdt / Almogenthevdt / en Goedertierenthevdt Godts; te meer / in 't oberdencken / hoe dat dit machtigh Eylandt meest Zuydoost en Noordwestwaerts uytgestreckt leydt / en dat de winden langs heen der selver Westkust / die van den grooten Oceaen worden bespoelt / 't geheele jaer door meest uyt den Noordwesten met onstuymigh / of Zuydooslijck met seer lieffelijck weder waijen / en selden uyt den Zuydwesten / bot na de wal / de Hemelhooge waterbaren des grooten Oceaens / komen heen te stouwen: en boven dit alles noch met soo veel Eylanden / als een borstweer / tegen den aenloop des selfs / van den almachtigen Schepper zijnde besorght / soo hon dese Kust by voorsichtige Mannen / selfs by tijden van onweer / vry veyligher worden besocht / die anders in dese gelegenthevdt onmogelijck was om aen te doen / dewijl veel Schepen op lager wal soude worden gebonst: Waer uyt de onbegrijpelijcke Wijshevdt Godts bespeurende / moeten over sijne groote Wonderwercken / tot verheerlijckinge sijnes heyligen Naems verwondert staen / en belijnen dat dien machtigen Schepper van Hemel en Aerde / alles wel en wijsselijck heeft gemaeckt / en noch soo gantsch Vaderlijck en wonderlijck onderhoudt. Hem zy daer voor de eer en heerlijckhevdt tot in der eeuwighevdt / Amen.

Seste Hooftstuck.

Vertreck van *Malacka*. Verlies van Anckers veroorsaeckt de wederkeering en tweede aenkomst voor *Malacka*. Vertrecken andermael na het Noorden. Komst op de Rede voor 't Eylandt Dingding. De gelegentheyt der Koninckrijcken van *Perach*, *Quida*, en 't Eylandt *Dingding*. Ooesters groeijen aldaer aen de Boomen. Vertreck na *Bengalen*. Hongersnooden, onlusten, enz. onderweegh uytgestaen.

Sien,

Sien, en paſſeeren d'Eylanden van *Seyer*, en 't Zuydelijckſt Eylandt der *Andamaons*. Komſt onder 't vaſte Landt van *Oryxa*, en ten tweedemael op de Rede van *Pipely*.

NU wederom tot de Reys / 10 dagen op Malacka ſtil geweeſt hebbende / vertrocken van daer op den 23 November, ſeylende met een landelijck windtjen eerſt Zeewaerts in / tot dat wy des middaghs door contrarie windt en holle waterbaren / omtrent 2 mijlen buyten Malacka moeſten ancheren / geraecken tegens den avondt weder t'ſeyl / dan honden van wegens de hevige buijen uyt den Noordweſten niets avanceeren. Novemb. 1663. Vertreck van Malacka.

Des anderen daeghs 's morgens namen de Noordweſte ſtormwinden en regenbuijen noch langhs hoe meer toe met ſulcken hollen Zee en vliegende ſtorm na 't Zuyden / dat wy genoodſaeckt waren voor Ancher te blijven leggen; doch door het geduricgh rijen / of op- en nederſtepgeren des Schips / quam wel haeſt ons dagelijcks Anchertouw te breecken / als van de klippen / onder water leggende / afgevijlt zijnde: invoegen wy dus het beſte Ancher quijt geraeckende / van de geweldige waterbaren voor windt en ſtroom te rugh en over ſtuur geſmacht wierden / dzijvende in geen kleyn gevaer na de Water-Eylanden die buyten de Malackſe Reede gelegen zijnde / wy niet verre achter ons hadden; Doch bingh men dadelijck aen ons ander Ancher vaerdigh te maecken / dat oock van ſtonden aen lieten vallen / doch met ſulcken yver / fury / en groot geſchreeuw des Schippers / dat men vergat het eynde van dit Kabeltouw behoorlijck te verſeecheren: invoegen dat / wanneer het Ancker viel / het Kabeltouw ooch insgelijcks geheelijck tot de kluys uytliep / met ſulcken vaert / dat onſe verbaeſde Matroſen niet machtigh waren ſulcks te ſtutten. Verlieſen twee Anckers.

Hier ſagen de Scheeps-Verſtandigen nu malkanderen ſeer bedeeſt aen / en waren ſommige van haer ſoo verwondert / als of een Koebeeſt in een Vogelſtruys verandert was. Wy waren nu aldus twee van onſe beſte Anckers quijt geraeckt / en het derde / 't welck ons laetſte was / bevondt men noch t'eenemael ontreddert: terwijl na de Water-Eylanden dzijvende / die nu ſeer dichte by genadert quamen.

Doch namen in dit pzijckel een kort beraedt / eer verder in ongelegentheyt geraeckten: voort ruchte men al het Seyltuygh by de windt / en ſetten het wederom na Malacka, daer wy ten tweedemael tegens den avondt met ons laetſte Ancher ter Reede quamen. Keeren wederom, en komen ten tweedemael voor Malacka.

Wy gaven hier weder ons avontuur te kennen / en wierden ſtracks van noch een Ancker voorſien / na d'andere wierden / als 't weer bedaerden / Volck en Vaertuygh heen geſonden / om die / waer 't doenelijck / weer te biſſen; maer niemant kon die verlooren Anckers wederom bekomen.

Dies peurden wy op den 25 November in de voornacht van Malacka ten tweedemael t'ſeyl / en avanceerden vier mijlen met de landelijcke wint / toen ancherende / verwachten den dagh / kregen nu lieffelijk weder / Sonneſchijn / en een getemperde lucht / met een voorbariger koelte / waer mede wy t'ſeyl geraeckt zijnde / de groene kliprijcke Bergen van de Caep de Reſſados Vertrecken andermael van het Noorden. Paſſeeren de Caep de Reſſados.

Novemb. 1663. sados passeerden: stellende nu de coers eenige uuren Zuydwest / en toen weer Noordelijck heen / om boven het gevaerlijck Rif van Poelo Passelar te geraecken / quamen onder de groene Kust van 't Koninckrijck Pera, kregen de Poelo Sambilan, of negen Eylanden in ons gesicht / dewelcke wy voorby geraecht zijnde / het Eylandt Dingding bestevende / daer op den 29 November, tusschen de vaste Kust van Pera, op de Reede van 't laetstgenoemde Eylandt / dicht by de Waterplaets arriveerden.

Poelo Passelat, en Sambilan.

Komst ter Rede voor 't Eylant Dingding.

Wy vonden alhier het Schip Cabo Diaskes ten Anckier leggen / wachtende na den Koopman Adriaen Lucasz. Opperhooft van des Compagnies Logien / in het Koninckrijck Pera; welcke Logie door de opgerese onluste en verschillen / tusschen de onse en de Maleijers van Pera, tegenwoordigh by de Nederlanders geabandonneert zijnde / was de Tinhandeling voor een tijdt gestaeckt / en het Jacht Alckmaer van Malacka alreedts op komende wegh / om alhier de Riviere van Pera te water te besetten; doch waren nu al Gesanten van 't Koninckrijck Pera aen 't Boort van het Nederlandts Cabo Diaskus geraeckt / om met de onse / tot bevorderinge van de Vrede / na Malacka te vertrecken.

Onluste tusschen de Nederlanders en de Maleijers van het Koninckrijck Pera.

De gelegentheyt van het Koninckrijck Pera.

Vonden dese Gewesten van Perach of Pera onder de gehoorsaemheydt der regeerende Koninginne van Achin te staen: de Stadt en Riviere leydt op 4 graden en 30 minuten op 't vaste Landt van Malacka, en valt hier overvloedt van Tin / daer van seer veel door afloopende wateren in de Rivieren upt sanden en gronden vergadert en gesuyvert wordt. Het Landt is oock met Tin-Mynen versien / en in dit Gewest alom heen met seer hooge Bergen / dichte Bosschagien / en verschrickelijcke Wildernissen beset / daar veel Rhynoceros / wilde Elefanten / Buffels / Tijgers / Crocodillen / Slangen / en veel andere Monsters in gevonden worden.

Tin-Mynen.

Hooge Bergen, en vervaerlijcke Wildernissen.

De hoedanigheyt van het Koninckrijck Queda.

Verder Noordwaerts leydt op 6 en een halve graed het Koninckrijck Queda, dat / gelijck als oock Pera, wel eer by Volck- en Neringhrijcke Landen geweest zijn / waer heen de Kooplieden upt Bengalen, Arakan, Pega, Martaban, Choromandel, Malacka, en andere plaetsen / tot uytvoering van hare Negotie / quamen gevloeyt; dan heeft ooch in den Oorlogh tegens d'Achinders veel rampen / ellenden / en swarigheden uytgestaen / tot dat ten laetsten onder desselfs gehoorsaemheyt zijn gebracht. De Landen van Pera en Queda souden wel redelijck bruchtbaer zijn / dan zijn het meerendeel met seer hoogh Gebergh / Bosschagie / Wildernis en Moeras beset / alwaer by de Inwoonders derwoegen het Wilde Gediert en den arbeyt wordt gevreest / dat niemant aen 't werck wil / om in veel schoone welgelegene Vlachtens en Valleijen den Landtbouw by der handt te nemen; echter leveren dese Gewesten noch schoone Peper tegens Choromandels Lijwaten en Rijs. Desselfs Inwoonderen weten sich / even gelijck veel andere Indianen van 't Oosten / met wepnigh kleedingh / dechsel / en voedsel / soberlijck te geneeren.

Aert en conditie der Inwoonders.

Besorgen sich van water en brandthout tot de Bengaelse Reys.

Doch wy omtrent de Waterplaets / aen de binnehant van het voorgenoemde Eylandt Dingding, geraeckt zijnde / voeren van stonden aen goede partije Matroosen na d'Overhuys van Pera, om ons tegens de voorder Reys na Bengalen van brandthout te besorgen. d'Andere voeren aen

Poelo

Poelo Dingding, en haelden verſch water uyt eene der voornaemſte Ri- Novemb.
viere van 't Eylandt; en wy / om niet leedigh te zijn / begaven ons ook na 1663.
Landt / peurende met een Zegen van 80 vadem uyt biſſen / brengende uyt viſchvangſt
de Bochten en Baijen van 't Eylandt Dingding des avonts een luſtige aen 't Eylant
zoode van alderhande welſmakende delicate Viſch aen Boort. Dingding.

Gelijck als ook des anderen daeghs / den 30 November, dat ons Volck noch water en brandthout haelden / en wy het Eylandt Dingding alomme doorkruyſſende en beſoechende / bingen ten laetſten de Zoo; doch bleven Des Schrij-
des nachts met onſen Onder-Koopman Abraham de Wijs, en verſcheyden vers avon-
Liefhebbers te Landt / en namen aldaer het vermaerch van onſe vanghſt: tuur op 't Ey-
ons Volck hadden in 't lommerrijck Boſch / niet verre van Strant / een landt Ding-
luſtige Tent gemaeckt / daer met malkander de maeltijdt hielden en vro- ding.
lijck waren / ſoeckende door tegenwoordigh by doncker nacht / op een on-
bewoont Eylandt / in 't nare Boſch en dichte Wildernis / daer veel Slan-
gen en andere Monſters waerden / ons vermaerck / het welck derboegen
alhier aentroffen / dat al het moeijelijck ſuckelen der Bengaelſe Reys door
ditmael quamen te vergeten; denckende / na het gehouden avontmael /
op ons en der Vrienden geſonthept (alhoewel dat geen Deboſianten wa-
ren) met malkanderen eens een glaesjen om: wy ſtoechten een goet
buur / om van 't wilde Gedierte bevrijt te zijn / en quamen het reſtee-
rende van de nacht in veel aengename diſcoerſen en vertellingen door te
brengen.

Dit Eylant Dingding, rupm 30 mijlen Noordweſtwaerts van Malacka Korte be-
gelegen / is onbewoont / vol hooge Bergen / dichte Boſſchagien / en ſeer ſchrijvinge
nare Wildernijſſen beſet: de Zeekant is hier en daer met yſſelijcke groote van het Ey-
Klippen en overhangende Steenrotſen als bewalt / die op een wonder- landt Ding-
lijcke wijſe met Groente / Kreupelboſch / en eenige met ſeer hoogh Ge- ding.
boomte zijn begroept / ſoo dat men het Eylandt langhs de Zee rontomme
niet wel bewandelen kan; wy ſagen een Steenrots op de ſtrant ſoo groot
als een Huys / van binnen gantſch hol / daer wy in traden / en quamen
aen de andere zijde weer uyt / zijnde van binnen Speloncks gewijs / en door
de natuur als met hleyne Kamertjens gemaeckt; het ſoet Water van
hooge boſchrijcke Bergen / tuſſchen de groote Valleijen / nederwaerts ge-
bloept / quam door veel hleyne Rivieren ter Zeekant dringen / bevonden
het ſelve ongemeen lieffelijck / aengenaem en klaer: men ſeght dat in An-
boyna, en op dit Eylandt Dingding, het beſte verſch Water van gantſch
Ooſt-Indien wordt gevonden / dat ick geloof ook alſoo te zijn / want ick
het ſelve (mijns oordeels) in geen Geweſten van Indien beter als in dees
beyde plaetſen gedroncken hebbe. Wy hoorden in de Wildernijſſen veel
Ratelſlangen / dan hebben deſelve niet geſien / al ſchoon wy daer toe gene- Ratelſlangen.
gen waren / en na deſe Wanſchepſels ſochten; Ick hebbe geleſen / dat aen
den Staert der Ratelſlangen een hleyn langhwerpigh Blaesken / dat in
eenige leedtjens beſtaet / gevonden wordt / daer mede ſy dit ratelende gelupt /
gelijck de Kreeckels en Stapels weten te maechen / dat ſy vaelachtigh / en
bey groot zijn / hebbende ſcherpe Tanden in haren beck / dat ook haer
beeten meeſt doodelijck zijn / etc. doch wat hier van is en kan ick niet ſchrij-
ven; dan dit geloof ick / datſe bey groot / en heel ſchouw zijn / want hoorden

Novemb. 1663. haer meest in 't dichtste van 't Bosch / in 't hangen der Bergen / en ooch in 't hooghste van de Boomen / somtijds scheen desselfs ratel gelupt by verre van ons te zijn.

Oesters groeijen op 't Eylandt Dingding by menighte aen de Boomen.

Wy pluchten op dit Eylandt Dingding de Oesters van de Boomen / die aldaer aen stammen en tachen met een ontelbare menighte quamen te groeijen: dit sou voor de sommige ongelooffelijck schijnen; maer ick sal seggen hoedanigh de Stranden en Oevers van dit Eylandt / als ooch die van de Kust van Pera, maer een half mijl van Dingding gelegen / zijn meest alom heen / als gesept is / met een loutere Wildernis beset / diens Boomen omtrent de steplte tot in het soute water staende / meest continueelijck van het selve worden bespoelt / hangende met hare groote tachen tot in het slijtigh schuym / waer aen rontomme de bast / dien ick de sommige buyten om t'eenemael steenachtigh hebbe gesien / een groote menighte van Oesters homen te groeijen / die wy niet groot / maer echter heel goet en aengenaem van smaeck bevonden.

December, 1663. Dus haelden wy dagelijcks Water en Brandthout / en vingen abondantie van seer goede Visch / als Harder / Snoeck / Steenbraessem / Bot / Scherren / en Zee-Schildtpadden van goede smaeck. Ondertusschen vertrocken de swarte Gesanten van Pera met het Nederlandts Opperhooft na Malacka: en wy ten laetsten ooch klaer geraeckt zijnde / verlieten op den 3 December dit Eylandt Dingding, om nu voort de Reys na Bengalen te vervorderen / dan waren nauwelijcks buyten Peraes enghte weder in Zee geraeckt / of kregen soo felle stormwinden upt den Noorden met holle Zee / dat onse Marsseyls broe in de loop geraeckten / scheurende in veel stucken van malhanderen; de Focke-rha midden door gebraken zijnde / quam nedergestort / soo dat ons t'eenemael onklaer siende / genoodsaeckt waren / wederom na Dingding te keeren / om daer een andere Focke-rha toe te stellen / en het gewelt der felle tempeesten en hollende waterbaren te ontgaen; wederom seylende / quamen tegens den avondt andermael tusschen het Eylandt Dingding, en de Kust van Pera ten Ancker / en wierden het nu al schier gewoon / na sulcken plaets / van daer wy quamen noch eenmael wederom te keeren: hadden des nachts noch woest en onstuymigh weder / doch lagen nu veyligh / en rondtom van 't Landt omringelt / voor harde winden en holle Zee bevrijt.

Vertreck van het Eylandt Dingding na Bengalen.

Worden, in Zee geraeckt zijnde, van sware stormwinden besprongen, en genoodsaeckt wederom na Dingding te keeren, daer ten tweedemael ten Ancker komen.

Klaer geraeckt zijnde, vertrecken andermael.

Passeeren Poelo Pinang, Perach, en Lada, Button, en het Koninckrijck van Queda.

Onse Matroosen voeren 's morgens vroegh na Landt / kapten een der grootste Boomen onder de voet / en daer van weder een nieuwe Rha bekomen hebbende / stelden hem / en ooch andere Zeylen wederom schrap / lichten het Ancker / en peurden wederom t'Zee / staecken met een bequamer wint en hoelden na 't Noorden / passeerden de Eylanden Poelo Pinang, Perach en Lada: ontmoeten alhier een Maleytse Jonck / komende van Queda, sijn coers dicht achter ons om / na 't Koninckrijck Achin voorderende; en wy voortseylende / geraeckten het boschrijck Eylandt Button voorby / en nu het vaste Landt van Queda, op 6 graden en 44 minuten / uyt ons gesicht / dreven toen eenige dagen in stilten / of hadden het luchtjen soo Noordelijck dat niets konden avanceeren / kregen daer by geweldigh heet weder / en stonden geen hlepne ongemachen en swarigheden upt; dus suchelende tot op den 19 December, als wanneer den Hoogh-Bootsman / Schie-

Schleman / Conſtapel / en eenige mindere Officieren van 't Schip / gelijckerhandt / en uyt den naem van al het Volck met permiſſie in de Cajuyt gekomen zijnde / ſeer ootmoedelijck aen het Opperhooft / en den Schipper quamen te verſoecken / datſe toch een weynigh meerder onderhoude van lebens-middelen mochten bekomen / alſoo niet wel langer ſoo grooten hongersnoodt konden uytſtaen / klagende dat al het harde Bataviſch Scheepsbroodt / dat noch maer ſober kregen / van de mijt / wormen / en vermuftheyt / t'eenemael ongebruychelijck wierde beſpeurt / ſoo datſe noch met het beſten hier uyt te picken / het geen halve weeck en konde ſtrecken / met ſoo veel / als haer voor een geheele weeck toegepaſt wierd ; dat van het ſoute vleeſch / het welcke ſy maer tweemael ter weeck / met kleynder wicht als ordinaer quam te geſchien / ontfingen / ſy in 't geheel geen twee dagen haer honden voeden ; datſe geen Rijs noch andere ordinaris mondtlooſt / als op andere Compagnies Schepen krijgende / en voorts niets ter werelt meer als 't weynigh bedurven broodt / en ſoo kleyne portie vleeſch bekomende / genoodſaeckt waren alle weecken eenige dagen te vaſten / en van de windt te leven / derhalven dat nu ſoo grooten hongersnoodt haer dwong / om aen den Heer Opperhooft en Schipper alleen maer noodige onderſtant van lebens-middelen te verſoecken : te meer / dewijl men noch overvloedigh van Rijs / en met etteliſche tonnen vol Vleeſch en Spech / ons door Bataviaes Opperhoofden vergunt / en van de Uitreys / dewijl het Schip eerſt in India was gekomen / over / en achter de handt gehouden / de Keuchen bevonden voorſien te zijn / dat al quam de Reyſe noch 4 a 5 maenden lang te duuren / dat 'er noch evenwel geen mankeeringh in de Victualie ſoude zijn : ooch dat wy na een vol en welgezegent Landt toegingen / daer alles tot de wederom Reyſe na Batavia rijckelijck was te bekomen. Op dit redelijck en beleeft verſoeck / liet onſen Opperhooft / dat een rechten Jan Crijntjens was / van ſtonden aen / meer om welſtaens will / als uyt noodtſaeckelijckheydt / den breeden Raedt vergaderen / daer hy bey groote ſwarigheyt maeckten / om op ſoo langen Reyſe / gelijck de goede Man voortbrocht / een meerder gewicht van vleeſch en broodt aen 't hongerigh Volck te geven ; doch eyndelijck beſloot men yder Man noch twee pondt broodt / daer van de achtſtepart nauwelijcks eetbaer was / met een half pont vleeſch ter weeck / meer als voorheenen by te ſetten / en ſon men het Spech / de Rijs / en andere voorraet ſparen / tot dat de noodt wat meerder aen de man mocht komen.

Decemb. 1663.

Hongersnooden en onluſten op de Reys uytgeſtaen.

Hier wierd de wreckheyt des Opperhoofts / en de onverſtandigheyt van den nat-aſerigen Schipper wel dupſentmael verbloeckt / doch hielp dit niet / de Luyden moeſten lijdſaem zijn / en met patientie goeden windt verwachten / op hoop van ſulcke Opperhoofden eens verloſt te zijn. Doch ons belangende / namelijck / den Boeckhouder / Branchbeſoecker / Schrijver / Onder-Stuurman / en mijn Perſoon / hadden het noch wel een weynig beter als de arme Bootsgeſellen / om dat noch ſomwijl een weynigh Rijs / in water geſoden / op tafel wierde geſet / doch mocht ſeer weynigh helpen : hielden ons middagh- en avondtmael boven op 't half Verdeck / om dat ons Opperhooft met ſijn Huysvrouw en den Schipper meerder vryheyt in de Cajuyt aen tafel ſoude genieten / om ſoo te beter de ſlemp en goede

Keuc-

Decemb. 1663. Keucken te konnen behouden; doch begonnen ons oock ten laetsten / even gelijk de verdruckte Bootsgesellen te handelen / en altemael op eenen kam te schéeren / invoegen dat wy meerder vasteldagen kregen / als ons wel lief was / wierden swart van honger / want moesten ons meest alle dagen met wat bedorven broodts / in water geweeckt / en dan in een weynigh oude oly en asijn gedoopt / des middaeghs en oock des avondts vrolijck maeckten / hebbende niets ter werelt meer: dit tractament waren wy niet gewoon / maar wel het tegendeel / en de Spaensche Wijn dagelijcks / alhoewel spaersaem / over tafel / die onsen Opperhooft en den Schipper nu voor sich selven hielden / evenwel niemant dorst of woud' sich tegen den selven opposeeren / hoopende op een goeden windt en spoedige overkomst in Bengalen; doch eyndelijck raeckten ick op het onverwachst met onsen goeden Schipper / die / gelijck dagelijcks gebeurden / vry wat te veel gedronchen hadden / en my vry wat te na quam / in hooge woorden / welcke / selfs in 't byzijn van onsen Opperhooft / over onsen hongersnoot en geledene prijckelen soo hoogh reesen / dat ick niet laten kon sijn fouten hem levendigh onder de oogen te stellen / daer mijne Companjons / de andere Tafelgasten / wel een handt dick speck in scheenen te groeijen: en het quam soo veer / dat ons Opperhooft hem oock over mijne woorden meende gebelght te sien / van stonden aen in de Cajuyt den Raedt liet t'samen komen / dewelck in hem / den Schipper / den Onder-Koopman / en Opper-Stuurman bestonden / waer van de twee laetsten mijne goede Vrienden waren; stracks wierd ick als doen oock in de Cajuyt ter Rechtplaets / als in de Hooge Vuurschaer / by het Opperhooft en sijn Raedt geroepen: daer komende / begon die met een hooghdravende stijl in harde woorden tegens my uyt te varen / en quam met wonderlijcke dingen voor den dagh / willende sulck een / die sich tegens Opperhooft en Schipper aenstelden / met kielhalen / of diergelijcke straffen wel haest wat kleynder leeren singen: doch die goede Man was de macht tot sulcks te kleyn; en eyndelijck wierd mijn beurt om oock eens wederom te spreecken / seggende / dat ick my nooyt tegens iemant socht te stellen / maer oock niet en behoefden de steeckende lastertongh eenes Dronckaerts in soo nijpende hongersnoot te verdragen / maer mijn selfs genootsaeckt vondt te verdiffendeeren; oock dat ick in 't eerste Landt daer wy verhoopten aen te komen / het niet en meende te verswijgen / maer te kennen te geven / hoe dat men op de Reys met ons / en soo veel levendige Menschen hadde geleeft / en wat hongersnooden / prijckelen / kommer en swarigheden wy niet al hadden uytgestaen / daer wy van Speck / Vleesch / Rijs / en andere levens-middelen noch soo rijckelijck waren voorsien: op sulcks quamen aenstonts vry sachter woorden voor den dagh: ons Opperhooft voerende soeter tael / bracht voort / soo wanneer ons iets mocht manqueeren / dat ons toestont sulcks behoorelijck te versoecken / souden / waer 't mogelijck / daer in na den eysch voorsien; Somma dien oorlogh liep ten besten af: de roemer Spaensche Wijn quam voor den dagh / en wierd ons beter tractament belooft / gelijck als oock geschieden; men nooden ons / die boven op 't half Verdeck de tafel hielden / weynigh tijdts hier na in de Cajuyt te gast / aldaer men ons aen een wel opgedischte tafel een goet onthael en beter vriendtschap toonden / en wierden wy / gelijck als

oock

ooch al het ander Volck / vooztaen beter en behoorelijcker van victualie beſorght. Decemb. 1663.

Dit moeſt'er in het vooꝛby gaen uyt / om onſen hongersnoodt / die waerlijck groot was / en de vreemde conditie ſommiger nieuwe Scheeps Opperhoofden te vertoonen / die met hare kinderlijcke regeeringh / vrontlienſchap / bloecken en ſweeren / etc. tot ſchanden en nadeel van andere vroome godtſalige Scheeps-Beſtierders / en die haer hebben geauthoriſeert en gerecommandeert / verſtrecken. Eens voer ick by een Schipper daer wy het avontmael ordinaer in de Cajuyt des middernachts met malkanderen hielden / als al een gerumen tijdt / met een ledige maegh om te ruſten / hadden te hoop geweeſt. Eens gebeurden 't dat ick / als ooch de andere Cajuyt-Gaſten / ter tafel / om 't avontmael te houden / wierden geroepen / des morgens als de Morgenſtar al boven den Horizont klaer en helder ſcheen / want eer en quam het dien ſijnen Geſel / van wegen ſijn dzincken en klincken / met andere Lickebzoers op Batavias ſtede leggende / en daer wy altijdt na wachten moeſten / niet gelegen ; ooch wilden wy niet / dat in ſijn abſentie / ofte buyten ſijn ordere wierde geſchaft : en dus moeſten wy meeſt alle avonden hongerigh na de ruſtplaets gaen ; inwoegen het ſomtijdts wonderlijck op de Schepen toegaet / daer al dickmaels de onverſtandigſte Bocken / de Vroome / die 'er ooch veel zijn / niet te na geſproken / het Opper-commando voeren / en dan is 't met Schepen / Lading / en Volck al menigmael jammerlijck geſtelt : de onderbindingh heeft ons nu en dan daer van de waerheyt ſoo geleert / dat hertelijck is te wenſchen / en van Godt te bidden / dat tot Scheeps Opperhoofden Godtſalige en verſtandige Mannen mogen uytgepickt worden / op dat op het wanckelbaer Element des Zees / de Navigatie mach gezegent / het Volck geſticht / en alles tot Godes lof en eere uytgeboert worden.

Na 't uytſtaen van dees onluſten kregen wy noch dien ſelven nacht een goeden windt / dies wy vooꝛtſeylende / op den 20 December d'Eylanden van Seijer ſagen / diens Inwoonderen / ſoo men ons verhaelden / menigmael na het vaſte Landt van Queda, met hare Canoas een optocht doen / vallende ſchielijck in de naeſt-bygelegene Dorpen van de Indianen, daer alles / wat ſtercks hun gading is / komen wegh te nemen : voeren ooch wel de Ingeſetenen die bekomen konnen / gevanckelijck wegh / die ſy tot haer Slaven gebruycken / of houden 'er een goede maeltijdt met ; haer Krijghstuygh zijn Pijlen / Boogen / Spatten / Slingers / en Aſſagaijen ; ſijn goede ſoldaten op haer manier : in den Strijt / in lengſte bona de klepne Keuſen gelijck / en alle voor wilde onbeſchofte Menſch eters vermaert. Paſſeeren de Eylanden van Seijer. Conditie der Inwoonders.

Wy kregen / als deſe Eylanden genadert quamen / het hoeltjen Noordooſt / ſetten de coers toen Noordnoord-weſtelijck heen / hadden des middaeghs hooghte 7 graden en 54 minuten / paſſeerden op den 22 dito noch eenige klepne Eylandekens / die in de ordinaris Kaerte niet aengeteeckent ſtonden ; en aldus met de Noordooſte windt voorderende / geraechten op 10 graden en 38 minuten / Noorder breette : ſeylden toen Weſtwaerts heen / om tuſſchen d'Eylanden van de Nycobaren en Andamaons door te loopen : kregen op Karſdagh het Zuydelijckſt Eylandt der laetſt-genoemde in het geſicht / doch quamen die van de Nycobaren niet te ſien ; wy ſtevende Sien, en paſſeeren het zuydelijckſt Eylandt der Andamaons.

Decemb. 1663. bende nu/ alsoo te Noordelijck waren / Zuydwestelijck heen / langs de lage Landtsdouwen en playsante groene Bosschagien van dit Zuydelijckst Eylandt der Andamaons, daer wy op verscheyde plaetsen rooch en buuren sagen opgaen: passeerden nanmiddaeghs dat deel des Eylandts / daer over twee jaren het Schip Weesp verongeluckt was / waer van het Volck / aen Landt geraeckt zijnde / van de wilde Menschi-eters / die dit Eylandt bewoonen / geweldighlijck wierde bespronghen en aengetast / gelijck in dit Derde Boecks Eerste Hooftstuck hebben verhaelt. Het Eylandt was laegh en effen / met weynigh Geberght / vol groen Geboomten / en alom heen seer vermakelijck om aen te schouwen: d'Inwoonders getuygt men / dat de kleynste Persoonen de kloeckste van ons in lenghte ophalen / en altemael wilde Menschi-eters zijn / die sich met den buyt der gestrande Schepen gemeenlijck / daer het hun doenelijck is / verrijcken.

Dit Eylandt met lieffelijck weder des daeghs / en met Donder en Blixem omtrent den avontstondt / voorby geraeckt zijnde / setten de coers toen weder Noordelijck heen / met redelijcke voorspoedt / Oost en Noordooste winden / veel buyghi weder / en stijve hoelte / waer mede wy soo veel Noordwaerts stevende / als ons doenlijck was: sagen veel vliegende / als oock andere Visch / bevonden ons op den 31 December op 19 graden en 25 minut. Noorder breette. Hier eyndigen wy dit loopende jaer van 1663. hebbende oorsaeck om den almachtigen Godt voor sijne bescherminghi en goedertierenthey / ons betoont / te loven en te dancken.

Januarii, 1664. Komen onder de vaste Kust van Oryxa, Wy quamen aldus Noordwestelijck en Noordwaerts heen gevordert / tot dat op den 4 Januarii op 20 graden en 40 minuten het lage Landt van de Kust van Oryxa in het gesichte kregen / bevonden in 't nader komen ons omtrent de Gewesten van Arsapoero vervallen / suckelden alhier door stilten / contrarie winden en stroomen / die sterck uyt de Bengaelse Bocht en Kiviere de Ganges vielen / eenige dagen langhs de Kust: ontmoeten op den 11 Januarius in de Maneschijn een Engels Schip / daer aen Boort varende / weynigh nieuws verstonden: dies voorderde sy hare Voyagie na Suratte; en wy de onse / om op de Reede van Pipely te komen.

en ten tweedemael op de Reede van Pipely te arriveeren. Wy sagen op den 12 dito, in het voorby passeeren / wel 5 a 6 Schepen der Engelse op de Reede van Bellesoor ten Ancker leggen: voortseylende / quamen des middaghs ten tweedemael behouden / Godt lof / ter Reede van Pipely te arriveeren.

Sevende Hooftstuck.

Des Schrijvers vertreck van *Pipely*. Komst in de groote Riviere de *Ganges*. *Bengaelse* Wildernissen. Rescontre met de *Arakanse* Roovers. Passeeren het Bosch van *Sandry*. 't Schip wordt op een Sandtplaet verseylt. Verkeerden arbeyt baert veel moeyten. Vlot-raeckingh. Superstitieuse wassingen en gebeden der *Bengaelse* Heydenen in de *Ganges*. Het verbranden van hare Dooden. Hun Afgoden en Beeldendienst. Komst des Schrijvers op *Ougly*. Sijn wedervaren aldaer.

Wy

WY verſtonden hier ſtrachs met onſe komſt / hoe dat den Heer Rogier van Heyningen in October al van Batavia in Bengalen was aengelandt / om den Heer Mattheus van den Broeck, op Ougly, van ſijn Directeurſchap reſpectivelijck te verloſſen / vonden alhier het Fluytſchip den Opvaer / die met ſijn ladingh van Bengaelſe Supcher / nu al gereet en vaerdigh lagh om na Perſien te vertrecken / welke Reys ick gaerne hadde gedaen / doch quamen als nu te laet om derwaerts heen te konnen geraecken; men had ons hier al langh verwacht / doch vreeſde men nu dat wy met Schip en Volck verongelucht waren / kregen des nachts de Loots aen Boort / om ons de Ganges op / na 't Hooft-Kantoor van Ougly, te gelepden / waer heen wy dan oock des anderen daeghs van Pipelijs Reede vertrocken: ontmoeten twee Nederlandtſche Schepen / namelijck / Suplen / en 't Jacht de Hen / zijnde met Supcher geladen / en na de Kuſt Choromandel gedeſtineert; kregen oock nu een leedige Boeijer by ons / daer een goede partije Tin aen loſten / om te beter over de Bancken / die voor de Riviere de Ganges leggen / te geraecken: quamen de lage Landtsdouwen van Ilie de Gale, Zagor, als oock het vaſte Landt van 't luſtigh Bengale te ſien / en in de mont der wijtberoemde Riviere de Ganges, daer wy telckens met de ſterck-opdringende vloeden opwaerts aen labeerden / en met de ſnel-afloopende Ebbe het Anckor in ſachte kleygront lieten vallen; paſſeerende op den 16 Januarii ter ſlincker handt de groote Riviere Jilliſar, en wierden nu van de ſterck-opdringende ſtroomen de Ganges luſtigh opgevoert / die alhier alom heen weder zijds met lage Landsdouwen / Ruyghten / en wilde Kreupelboſſchen vonden beſet / daer in veel Slangen / Renoceros / wilde Buffels / en voornamentlijck Tijgers haer onthouden: de Bengaelders durven daerom deſe voorſte Geweſten van Bengalen niet bewoonen / dies wy tot noch toe niet anders dan een kleyne Fortreſſe van kley gebouwt vernamen / daer de Swarten heel armelijck in kleyne Hutjens woonden.

Met de Ebbe ſtaegh ancherende / en de Vloet waernemende met opwaerts aen te labeeren / quamen by een groote Rivier ter rechter handt gelegen / die binnen 's Landts door met andere Spruyten ſich vermengende / ſijn loop na het Koninckrijck Arakan was nemende / en wierden hier twee Arakanſe Jeliaſſen, of Roof-Galeijen gewaer / die vaſt lagen om op een goede banghſt te loeren: voorder komende / kregen twee Koop-Galeijen / of Barcken der Bengaelders by ons / hebbende de twee voorgemelde Schepen nederwaerts geboeghſeert; ſy waren uyt vreeſe van deſe Arakanſe Jeliaſſen, die nu de Ganges uyttermaten onbeyligh maeckten / ſeer verbijt / dat ſy ons Schip alhier quamen aen te treffen / om onder onſe beſcherminghe niet alleen opwaerts aen na Ougly te geraecken / maer oock om met ons Schip de Ganges op te boeghſeeren / twee bliegen met eenen lap te ſlaen / en arbeytsloon / daer ſy op blamden / te verdienen; voortſeylende / paſſeerden een goet getal Soutpannen / daer de Bengaelders luſtigh met dien arbeyt beſigh waren: geraeckten oock de groote Riviere van Calcula voorby / die mede van 't Ooſten uyt het Koninckrijck Arakan afdaelden; alhier begon de vermaerde Vloet Ganges heel nauw te worden / daer wy

Januarii, 1664.

De Schrijver komt te laet in Bengalen om van daer na Perſien te vertrecken.

Vertreck van Pipely na de Ganges.

Komſt in de wijtberoemde Riviere de Ganges.

Bengaelſe Wildernijſen.

Arakanſe Roovers.

Soutpannen der Bengaelders.

Januarius. 1664. wy den 17. dito tegens den avont de Eb bekomende / tusschen de groene Lantsdouwen / het ancker weder lieten vallen.

Dennacht quam aen / en was den aertbodem nu alreets met een dicke duysternis bedeckt / als onse Bengaelders van het eene Vaertuygh / een weynigh achter ons Schip te lande gevaren waren / om aldaer Rijs en andere compost tot haer nootdruft / toe te stellen / alsoo geen spijse / volgens de Ientyfle secte / in eenige Nederlandtsche Schepen / noch oock in haer Barcken / mogen toebereyden of koocken; uytgesondert op lange reysen / in storm / tempeesten / en andere ongelegentheden: achtende sulcks / insonderheyt op de Ganges, (die sy wonderlijck hoogh en heyligh keuren) een groote misdaet te zijn. Dies waren sy / tot dien eynde / naer landt gevaren: maer wierden op 't onverwachst / terwijl met koocken en smoocken besigh waren / van de Arakanse Rovers (hare doodt-vyanden) versplet / die stracks met een groote stilten / heel vaerdigh en snel voor-by ons Schip / met seven of acht Galleyen of Ieliassen / voor stroom in het duyster op haer quamen aengeset / en meenden aldus dees arme en onnoosele Bengaelders te bespringen / te overweldigen / en wel vast geknevelt met haer naer 't Koninckrijck Arakan tot buyt / en in slavernye te vervoeren: doch wierden juyst onse Bengaelders, die met haer Barck aen boort gebleven waren; als oock ons volck / haer tijdelijck gewaer: stracks hoorde men daer op van de gemelde Swarten een groot geschreeuw / om aen haer Mackers de komst van dese Rovers te verwittigen en bekent te maecken; de Onse riepen oock d'Arakanders toe: Wat volck / kregen ten antwoort / Koninckx volck / en Onse Vrienden te zijn: steeckende voorts na de gemelde Bengaelse Barck; Doch de Swarten op 't schreeuwen / alreets daer in geraeckt zijnde / ruckten geswint de riemen te boort / en wel snedigh uyt / soo dat noch ter nauwer-noot dien dans ontsprongen / en aen ons boort geraeckten. Wy meenden met grof Canon en schroot op dese Rovers los te branden / maer vonden Ons wel vernoeght / als dees onnoosele menschen uyt de klaeuwen deser geweldenaers sagen verlost. De Arakanders meenden dese arme roeyers dus met een verrassingh wegh te nemen; doch tijdigh ontdeckt / en haer aenslagh mislukt en vruchteloos uytgevallen zijnde / verlieten de buyt daer sy op loerden / en voeren naer beneden / om daer een andere proye te gaen soecken.

Rescontre met de Arakanse Rovers.

Onse arme Bengaelders hadden in desen noot haer potten en kookeryen aen landt en inde loop gelaten / quamen seer verslagen aen boort / en wilden niet weder na landt om hare spijse van daer te haelen / maer bleven sonder eten aen boordt / en hielden goede waght.

Passeren het bosch van Sandry.

Wy gingen des smorgens vroegh weer t'zeyl / passerende de bosschagie van Sandry, soo genoemt / om dat (gelijck men Ons voor de waerheyt verhaelden) Alexander de Groot, hem ontrent dese plaetse met sijn machtigh Heyrleger / door de sterche af- en oploopende stroomen siende gestuyt / nae Macedonien weder was gekeert: nae dat hy niet alleen 't machtigh Koninckrijck Persien, maer oock Groot Indiën, tot alhier aen de Riviere de Ganges, onder sijne gehoorsaemheyt hadde gebraght.

Het Schip op een Sand-plaet verseylt.

Dese bosschagie van Sandry voor-by geraeckt zijnde / wierden ontrent een kleyne mijl vorder / van wegens de sterche stroom / en 't onvoorsichtigh zeylen / op een wellende Sand-plaet gevoert / daer met een groot gedruys / door snedi-

ge

ge voortgangh / met ons Voor-schip vast op geraeckten / en bleven aldus sitten; doch brochtmen datelijck anckers naer het diep en achter uyt / om het Schip dus wederom van de Sand-plaet af te winden: maer dien arbeyt was (vermidts wel haest de Ebbe / en langhs hoe lager Water kregen) t'eenemael vruchteloos / en konden ontrent den middagh / eer dat de Vloet begon / een goet stuck weeghs rontom het Schip drooghs-voets op dese Banck gaen wandelen. Welcke Sand-plaet wy bevonden van wellend sand / en noch wel ruym vier scheeps-lengten verre van 't Schip voor-uyt te strecken; dan naer achteren was het diep / daer heen het Schip (door het behulp van anckers en stercke parel-lijnen) diende gewonden / om wederom vlot te geraecken. Ons Opperhooft was te voren al met sijn Huysgesin de Ganges op naer Ougley vertrocken. Onder dies speelden onsen nat-gierigen Schipper / (die tzedert de laetste onlust hem redelijck hadde gecomporteert) nu wederom / even als of rasende was geweest / sijn oude personagie: nemende nacht en dagh sijn studie inde Brandewijn wel yverigh waar; dan scheeuwende met een ysselijck vloecken (in die gelegentheyt) op d'arme Bootsgesellen / datse gantsch verstelt / al menighmael niet en wisten wat datse deden: toonende desen fijnen bacs noch meer onverstandigheyt dan ooyt voor-henen; Commandeerden naer-middaghs / als 't water wederom door de Vloet begon te rijsen / het Schip achter uyt en naer het diep te winden / het welck met goet avans geschieden / alsoo van de Sand-plaet af / en meer en meer in het diep geraeckten; dan de aenmalkanderen vast-gemaeckte parel-lijnen slipten los / doch konden met weynigh moeyten op nieuws verseeckert / en de gesplitste eynden weer t'saem gewoelt worden / om het begonnen werck te vorderen / met verseeckeringh eerlangh vlot en weder in 't diep te sullen zijn: dan sulcks wiert niet gedaen / vermits den Schipper door dronckenschap / als 't laeghste water was / niet eens nae de gelegentheyt van de gemelde Sand-plaet / met opmerckingh hadde gesien; gevende nu met een onfatsoenelijck geschreeuw stracks order en last datmen door middel van uytgebrochte werp-anckers / het Schip na voren soude winden: doch men dienden hem aen / dat wy dan noch meer op de Sand-banck / en vaster als oyt te voren soude geraken: maer te vergeefs; den arbeyt moest dus voort-gaen / en gingh nu al vry wat moeyelijcker dan te voren / dewijl men het Schip nu tegens de Sand-plaet aen / en meer en meer nae de hoogte won: daer toe de Swarte Bengaelders uyt hare Vaertuygen en 't volck des Boeyers / als oock die van het Galjoot het Nacht-glas, dat op de Ganges voer / d'onse behulpigh waren: gebruyckende op de commando van onsen Schipper soo grooten gewelt en furie / dat des avonts met ons achter- en voor-schip t'eenemael op de Sand-plaet saeten / daer met de Kiel soo diep in de Wel-gront welden / dat met de buyck van 't Schip in 't sand genoegsaem rusten / en voor 't omvallen waren bevrijt; lossende ondertusschen al onse Tin / 't Geschut en andere swaerten aen de Boeyers / om het Schip soo veel doenlijck was / te lichten.

Januarius. 1664.

Verkeerden arbeydt baert veel moeyten.

's Morgens op den 19 Januarius / met den aenwas der Vloet / begon 't werck weer aen te gaen / en won men het Schip noch langhs hoe meer nae voren / met soodanigen kracht en groot gewelt / dat naer de middagh / wanneer 't laegh water was / ons schier de lengte van 't Schip bevonden voort geraeckt te zijn: dan vielen gelijck te voren / weer rontom droogh / en saten nu

Januarius. 1664. ontrent midden op de gemelde Sand-banck: losten met de komst van het hooge water wederom eenige spijcker-vaten / ballast / en andere swaerten aen de Boeyer / en 't Nacht-glas, welckers anckers dat ons oock in dese gelegentheyt te passe quamen.

Wy vonden dese drooghten of ondiepten ontrent in 't midden van de Rivier de Ganges, en by een kleyne Fortresse der Bengaelders te zijn / die sy langhs de vloedt gebouwt / de Buyte-wacht of de Vastigheyt van Sancrale noemde: de Inwoonderen brochten ons hier veel goede verversingh ende mont-kosten aen boort te koop; maeckende met laegh water de Marckt-plaets op de droogte.

Een Bengaelder wort door een Tyger verslonden.

Onderwijl wiert oock aen Landt dicht by ons Schip een swarte Bengaelder in 't Kreupel-bos / brant-hout soeckende / van een Tyger / by klaren dagh wegh-geruckt en levendigh verslonden.

Voorts wonden ons Volck / met hulp der Swarte Boegscheerders / noch vier a vijf etmael naer malckanderen / t'elckens met hoog water / het Schip nae voren en over de Sand-banck heen / en dat op 't aendringen des Schippers / met sulcken sorce / dat het Schip / 't welck noch nieuw / en oock daerom te stercker was / met seer veel naden / oock spil en masten uyt malkanderen scheen te sullen wijcken / vervallende t'elckens met laeg water in 't sant / en daer ontrent / daer wy te voren geseten hadden; lossende noch een partye steen en ballast / om 't Schip (soo veel mogelijck) te doen rijsen / tot op den 24. Januarius eerst met het voor- en eer-lang toen oock met het achter-schip vlot / en wederom in de diepte geraeckte: hebbende met ons Schip nu over de Sand-plaet heen / en dien-volgens over Zee en Lant gevaeren: hadden nu by-na seven etmael op dees ondiepte geconsumeert / daer wy het Schip / van 't een tot het ander eynde / geweldighlijck hadden voort en over-heenen gewonden.

Het Schip raeckt vlot.

Wy dreven nu met de Vloet de Ganges hoger op / passerende eenige Dorpen / die vermaeckelijck langs de Revier-kant stonden gebouwt; als oock twee groote Moorse Schepen / die / voor de Vloet geset leggende / met haer ladingh van hier naer Persien sochten te vertrecken; rescontreerden oock het Jacht de Haen / naer Ceilon, en het Schip de Rijsende Son / nae Batavia met haer lading gedistineert zijnde / die beyde nederwaerts na de Rede van Pipely vertrocken; en wy noch eenige mijlen met de Vloet opwaerts drijvende / lieten voor-by de Vastigheyt van Tanna de anckers vallen / om met ons schip aldaer / tot dat de lading hadde bekomen / te verblijven. Wy hadden op dese avontuurelijcke Voyagie / van Batavia na Bengalen, 4 maenden en eenige dagen door gebracht; schuldigh zijnde / om Godt den Heer / voor sijn betoonde bescherming t'onswaerts / hooghlijck te dancken en te loven.

Moorse Schepen.

Komst ter gedestineerde plaetse op de Riviere Ganges.

Den Schrijver begeeft hem na Ougli.

Verstaende nu hier niet langh te sullen blijven / soo verlieten wy des anderen daegs / met eenige van de nieuwsgierigsten / het Schip / en voeren met een Bengaelse Barck de Ganges hoger op / om het neering-rijck Ougli te besien / quamen naer middaegs in een groot Dorp / dat by de Nederlanders Sant-voort wiert genoemt / en meest van Jentiisse Heydenen vonden bewoont te zijn. Aldaer ververst en 't selve door-gewandelt hebbende / peurden wy in de nacht / als d'Ebbe was verlopen / met de Vloet wederom opwaerts aen.

Bevonden ons 's morgens met den dagh by 't Dorp Barnagor te zijn / daer

pl 33

de Jentyven, alhoewel het seer kout was / met een meenigte / soo wel Vrouwen als Mannen / aen de Rivier-kant quamen / daer sy haer / sonder eenige schaemte / naeckt ontkleden / uytgesondert sommige / die de schaemelheyt met een kleetje bedeckt hielden / en peurden als dan te water / niet ontsiende de meenigte der Krokodillen of Kaymans / die dagelijcks in de Ganges worden gesien / en vele menschen levendigh komen te verslinden. Dese yverige en seer devote Indianen, hare lichamen wel gereynight hebbende / keerden haer naer den opgang van de Son / dien sy met stuypen / nijgen en buygen / en wonderlijcke ceremonien aenbaden: sommige riepen hace gebeden met een loutere stemme soo luyt-keels uyt / dat men de selve al vry verre kon hooren / slaende meenigmalen de handen t'saem / en voor het voor-hooft / dat sy t'elckens met het Ganges water al biddende quamen te begieten en te besprengen. Andere dompelden hare hoofden staeg in 't water / met soo grooten yver in hare gebeden / dat de tranen de sommige langs de kaecken neder biggelden: eenige bleven aldus by-na een half uur naeckt / tot aen of ontrent de middel in 't water / in hare gebeden volharden / trilden en beefden als dan van kouw / en maeckten oock daer-en-boven noch hare klederen nat / het welck / niet anders dan Lywaet zijnde / oock in de Ganges doopten / of wiesschen die met een / na dat de gelegentheyt sich scheen te presenteeren / sloegen de selve dan soo kout en nat stracks weder om 't naeckte lijf; verlatende dus de Ganges, en gingen al druypende hares weegs.

Januarius. 1664.

Superstitieuse wassingen ende gebeden der Bengaelse Heydenen in de vloet Ganges.

Wy dese plaets door-wandelende / sagen oock hoe de Jentijsse Heydenen hare dooden verbranden / 't welck al smeulende met een partye stroo / daer sy de Lijcken onder leyden / omtrent den oever der Ganges met weynigh plechtelijckheyt geschieden: vonden alhier oock Heydensche tempels / daer in de Beelden offerhanden en Godtsdienst wierden betoont / en heel devotelijck aengebeden. Dees Afgoden waren meest altemael van klay / tot steen gebacken / heel swart geschildert / en even als Duyvels afgemaelt / hadden het meerendeel vier armen ende handen / met veel kleyne Beeldekens gevult / die sy als der Menschen zielen duydende / op een heel verbaerelijcke wijse na de mont staecken / en aldus levendigh schenen in te swelgen en te verslinden: hadden oock blancke Beelden onder de voeten leggen / die sy verachtelijck vertraden / voor dese Duyvelse klay-gedrochten quamen nu dese verblinde Heydenen hare goederen / van Catoen / Zijde / Bloemen en Rose-kransen / met superstitieuse gebaerden / gebeden / gesangh / en wonderlijcke actien op te offeren.

Hoe dat de Jentyven haer doden verbranden.

Hare verfoeyelijcke Beeldendienst.

Wy keerden / dit en meer andere nieuwigheden hebbende aengemerckt / weer naer de Roey-barck / en voeren de Ganges hoger op; doch landen noch op verscheyden plaetsen / en besagen veel lustige Dorpen / schoone Landtsdouwen / oock eenige fraye Bengaelse Gebouwen / tot dat eer lang op Ougly quamen / daer wy in de voortreffelijcke Nederlantse Logie / by de goede bekenden / vrlendelijck ontfangen / ende van onse lange reys verwellekomt wierden.

De Schrijvers komst op Ougly.

Wy bleven hier eenige dagen / soo veel den tijt en onse gelegentheyt kon lijden / om dit neeringrijck Ougly, en des selfs om her gelegene Vlecken en Landeryen te besien / als oock om (soo veel ons doenelijck was) den handel en wandel / en de conditie der Bengaelders, soo Moren, Benjanen, Jentyven, als anderen

Sijn wedervaren aldaer.

Januarius. 1664. anderen t'obſerveren ende naukeurighlijck na te vorſſchen: hadden dagelijcks by en met onſe Lants-genooten / die op Ougly woonden en beſchepden waren / een groot vermaeck; huurden een Wooning / na de Bengaelſe coſtuymen / voor eenige dagen / daer wy met onſe goederen / even gelijck als metter waon / in-trocken: yder huurden een Moorſe Dwerry of Dienaer / die ons dienden / en alles opſchonnmelde wat begeerden ofte benoodight waren. Ick trof mijn ſelfde Dwerry aen / die my des jaers te vooren op Pipely hadde gedient. Wy beſpraechen ooch / en beraccordeerden met onſen Hoſpes, of die ons het Huys verhuurden / het welck een ſwarte Muſtijs of half-ſlagh was / die ſich beroemde een goet Roomſch Chriſten / en van een Portugeeſche Vader / doch ſwarte Moeder / afkomſtigh te zijn: deſe beſat op Ougly, immers naer wy beſpeurden / eenige Huyſen naer de Bengaelſe wijſe gebouwt / en verſchepte ſwarte Slaven en Slavinnen / die hem dienden / en de hoſt te voren wonnen. Deſe Muſtijs beſpraecken wy / dewijl hy nu onſen Huur- en Buurman was gewoorden / dat hy ons des morgens / 's middaegs en des avonts / de ſpijſe behoorelijck ende wel toe-berepdt / opdiſſen ende voorts dies aengaende verſorgen ſou; gelijck hy waerelijck door ſijn ſwarte Slaven en Slavinnen / ſoo wel dede / dat wy geen reden hadden om ober hem te klagen dat hy baetſuchtigh was. En op deſe wijs genoten wy groot vermaeck op Ougly; gaende dagelijcks waer 't ons luſten / het gene beſien dat wy aenmerckens-waerdigh heurden; of beſochten de voornaemſte Kooplupden en Handelaers onder de Moren en Benjanen, die ons beleeft en vriendelijck in haer Wooningen ontfingen / en naer de wijſe van India, met de geurige Betele en Arrack onthaelden. Somtijts luſten het ons de verdwaelde afgodery en ſuperſtitieuſe grillen der Bengaelſe Heydenen aen te mercken; niet om ons in haer actien / die beklagelijck waren / te verluſtigen: maer om daer van / dus doende / met meerder verſeeckerthept te kunnen ſchrijven / en den Almogende voor ſijn onverdiende genade en groote goedertierenthept / ons onwaerdige betoont; niet alleen met een meerder luſt en yver te loven ende te danchen: maer ooch omme de Goddelijcke Majeſtept te vieriger voor de beleerung van het verblinde ende rampſaligh Heydendom te bidden en te ſmeechen / dat doch ſoo veel duyſent mael duyſent zielen / ja ſulcke machtige Koninckrijcken en Werelden vol volcks / niet alle ten prove des Satans mochten zijn; maer dat ooch Godts Koninckrijcke mocht tochomen den genen die noch in duyſterniſſe geſeten zijnde / het lieffelijck Hemel licht des Heyligen Evangeliums Jeſu Chriſti, die ſuyvere Sonne der Gerechtigheyt / niet en kennen: en gave de liebe Godt dat doch onſe Nederlanders / die immers ſoo goede Chriſtenen willen zijn / in Bengalen, Arakan, Pegu, Syam, Tonckin, Japan, op Choromandel en andere plaetſen van India gelandt zijnde / de ware geſchapenthept van een Chriſten in haren handel en wandel ontrent de Heydenen quamen te betonen / omme dus in den tijdt van hare vreemdelingſchap ontrent den vreemden / ſelfs den Ongeloovigen te doen geloven / dat de ware Chriſtenen maer alleen de geſuyverde Liefhebbers Godes / in en door de genade onſes Heeren Jeſu Chriſti zijn / datſe de onbeleerde Heydenen in de verr gelegene Landen en Koninckrijcken / met een zedigh / oprecht en Chriſtelijck leven mochten komen voor te gaen; en uyt hare wercken quamen te betoonen de ſuyvere blijcken van het ware ſaligmakende Geloof /

loof / datſe met hoererye / dronckenſchap / bloetſchen / ſweeren / en buyle ongebondentheden / de Heydenen tot geen ergernis / maer door hun Godtſaligen wandel / tot Godts eer en heerlijckheyt / de Indianen tot ſtichting / en ſich ſelfs tot vorderinge van haer eenwige ſaligheyt mochten verſtrecken. Wat ſou dat een gewenſte ſaecke zijn ? hoe ſou dien goeden naem der Chriſtenen op der Moren en Heydenen tonge ſweven en leven ? hoe ſou de genade Godts uyt den hogen Hemel neder-dalen ; die ſuyvere Sonne der gerechtigheyt in het Ooſten op-gaen / en lieffelijck ſchijnen / en het Licht des Heyligen Euangeliums in de bergelegenſte Koninckrijcken ontſtoncken ? Hoe ſouw dan oock onſe Navigatie en Comercie alom heen worden gezegent en voortgeſet / die dan gewiſſelijck tot Godts eer en heerlijckheydt / bekeeringh der Heydenen / en tot glory / zegen en welſtandt van ons liefve Vaderlandt ſonde komen te gedijen ? Maer helaes / 't is ſoo verre van daer / dat ſelfs de grootſte ongebondentheden en godtloosheden in veele Orientaelſche Landen / ooch by de genaemde Chriſtenen worden gepleeght ! Januarii. 1664.

De verfoeijelijcke ſonden van Hoererije gaet jammerlijck in Ooſt-Indien in ſwangh : in 't Koninckrijck Arakan, Bengalen, en andere plaetſen / daer de publijcke Hoeren in overvloet worden gehouden / is deſe ſonde onder de Mooren en Heydenen ſoo gemeen / eerlijck / onbeſtraffelijck en tolvry / datſe geen ſonde ſchijnt te zijn ; en hier in komen haer veele van onſe Nederlanders (de Vroomen en Eerlijcken uytgeſondert) door d'occaſie gaende gemaeckt / ooch insgelijcks ſoo groffelijck te vergrijpen / datſe de Mooren en Heydenen in hare ongebondene buyligheden ſomwijl verre komen te overtreffen / beſoeckende doorgaens ſulcke ſoete Venus-Diertjens / die ſwarter als hoolen / heel gruyſigh beſmeert / afſchuwelijck ſtincken / en hare Liefhoofers meer pocken en lempten / als iet vermakelijcks komen te vereeren. Veel Nederlanders / als in Bengalen, of andere Landen van Indien komen aen te landen / ſoecken den tijdt van haer verblijf een Heydenſche Vryſlaep / die ſy kleedingh / gelt / of wat moops belooven / en ſulcke zijn dan door dien tijdt getrouwt : gebeurt het dat den Hollander onderwijl by een ander om een ſnoepreysjen gaet / ſoo weet hem ſijn ſwarte Concubijn wel ter gelegener tijdt / en met een abelheyt door een Pinang, of iet anders / te vergeven / ſoodanigh dat hem niet eer als op Reys ſijn ſpeelegaen ſuurlijck op begint te broecken. In 't Koninckrijck Arakan vonden wy niet alleen het Hollandts Opperhooft / maer ooch alle de andere Nederlanders / tot de minſte Matroos inhuys / yder met een Inlandtſche Concubijne voorſien.

Ongebondentheden van veele Nederlanders in Ooſt-Indien, dient Mooren en Heydenen tot geen kleyne ergerniſſe.

Onſe ongebondene Bootsgeſellen / de goede / vroome en Godtſalige niet te na geſproocken / verloopen haer ooch het meerendeel jammerlijck in de ſonde van Dronckenſchap en ongebondene uytgelatenheyt / derhoegen / dat ſelfs de Mooren en Heydenen daer van een gruwel hebben / ſiende hoe dat de ſommige eben als beeſten / ja duyfder als buyle Swijnen / dronchen en vol / beſlicht / beſpoogen / en wonderlijck geſtelt / publijckelijck op ſtraten en wegen leggen te roncheln / of haer aldus den Heydenen komen te vertoonen / ja diens lijvagien / bedrijven / bloetſchen / ſweeren / en veel diergelijcke verfoeijelijcke actien meer / Mooren, Chineeſen, en andere Heydenen van der Chriſtenen naem / Religie / leven / en Godtsdienſt doen aſſchrijcken /

Januarii, 1664. lien / soo dat den genen die men in ons Vaderlandt woeste Mooren, Barbaren, en wilde Menschen noemt / van het ommenschelijck / wildt / woest en Barbaris leven der soodanige onder de onsen met reden haer t'eenemael afheerigh en afschuwelijck komen te betoonen: en hoe dit tot Godes eer / beheeringh der Heydenen / en tot ware danckbaerheyt voor behouden Reys verstrecht / kan yder dencken: en staet te wenschen dat alom heen van de Hooge Overigheyt / soo veel het doenlijck is / daer tegens met yver mach worden gevigeleert / op dat de name Godts niet soo jammerlijck door ons ontheylight / maer geëert / gepresen / en groot gemaeckt mach worden / Amen.

Achtste Hooftstuck.

Korte beschrijving van *Bengalen*; desselfs Grenspalen, Vruchtbaerheyt, Steden en Handelplaetsen. De gelegentheyt van *Ougly*, *Pipely*, *Bellesoor*, en groote Riviere *Ganges*; desselfs Heyligheyt na het gevoelen der *Indianen*. 't Gebiedt en Tijtels van den Grooten *Mogol*. Beschrijving van desselfs Hof- en Hooftstadt *Agra*. 't Koninclijck Slot. De Schatten, Rijckdommen, Hofhouding, Heerlijckheyt, Ontsachelijckheyt, en Souvereyne macht des Grooten *Mogols*, de vyering van sijn Geboortendagh, krijght groote Geschencken, enz. *Bengaelse* Regeering, Hofhouding, en Staet der *Moorse* Gouverneurs.

WY komen nu tot een korte Beschrijvinge van Bengalen, en wat Inwoonders / Dieren / en Planten het selve draeght / daer van wy alleenlijck maer het voornaemste sullen verhandelen / soo / gelijck door geloofwaerdige Schrijften / Getuygen / als eygen onderbinding / ons meenen bekent te zijn.

Beschrijvinge van Bengalen, en desselfs Grenspalen.

Bengalen, of Bengala, is een groot en machtigh Landt / en was wel eer een Koninclijck op sijn selfs / en staet tegenwoordigh onder den Mogol, of Opper-Koning van Groot Indien, is gelegen op 21 en meerder graden benoorden de Linie Æquinoctiael; grenst ten Oosten aen de Koninclijcken van Arakan en Ava; Noordwaerts aen de Provintien Mevat, Patna, en Narvat, die gesamentlijck onder Groot Indien behooren; stoot in het Westen tegens 't Gebercht van Ratipore, die met hare grouwsame Wildernissen / in 't ruym besteck / Bengalen en Guseratte van malhanderen scheyden; palende wijders Westelijck aen de Landen van Indostan, Oryxa, Golconda, &c. wordt ten Zuyden van de Bengaelse Zee bespoelt / en door de wijtberoemde Riviere Ganges van 't Noorden na 't Zuyden in 't midden doorsneden: is oock de Cyndpael des Grooten Alexanders geweest / die tot aen de Ganges sijn glorieuse Victorien uytgebreyt hebbende / weerom keerden na Macedonien.

Cyndpael van Alexander Magnus in sijn groote Victorien.

Vruchtbaerheydt van Bengalen.

Dit Bengalen is eene der schoonste Landen van India; overvloeijende / vruchtbaer / en seer playsant / gezegent met alderhande lichamelijcke zegeningen / soo veele den Mensch tot dit tijdelijck leven dient: voedende niet alleen

alleen ſich ſelfs / maer ook andere Landen van India: is een vet / laegh / en welluſtigh Landt / met wepnigh Geberght / als opwaerts daer het aen ſijne Gebuuren paelt; na 't Zuyden langs heen de Zeekuſt leyt geen kleyn gedeelten noch woeſt en onbewoont / door traeghept en vatſighept der Bengaelders, als ook upt vreeſe voor d'Arakanſe Roovers / en 't wilde Gediert / als Tijgers / Lupaerts / Rinocerots / Slangen / Crocodillen / en andere Menſch-verſlindende Gedrochten / die haer aldaer in de Wilderniſſen, langhs Beecken / Rivieren / Moeraſſen / en Kuylen onthouden. Januarij, 1664.

Deele Koopſteden en deftige Handelplaetſen worden in 't luſtigh Bengala gebonden: de voornaemſte ſchijnt eertijdts de Hooftſtadt Bengalen geweeſt te zijn / en daer benevens ook Catigam, Satigam, en meer andere. In onſe tijdt wierden Caſſimabaſar, Ougly, Pipely, en Belleſoor, wel voor de voortreffelijchſte Handelplaetſen aengemercht / die in deſe Geweſten van Engelſen / Nederlanders / Mooren en Heydenen wierden beſocht: leggende eben gelijck meeſt alle de andere Bengaelſe Steden t'eenemael onbemuurt en open / ſoo dat deſelve upt de groote Dorpen / die 'er in menigh-ten worden geſien / niet wel en zijn t'onderſcheyden: ſommige plaetſen pronchen wel met een Bengaelſe Baſtighept / doch van wepnigh belangh; die by ons geſien zijn / voordeelden wy niet bequaem om bpandelijck tegenweer te bien / en maer alleen dienſtigh om een aenloop van ſlechte gewapende Indianen te weder ſtaen; ook ſtonden het neeringhrijck Pipely en Belleſoor onder het Opper-gouverno van Oryxa, 't welck benevens de Rijcken van Guſeratte, Sinde, Delly, Patan, en haere Gebuuren; ook onder 't gebiedt des Mogols, of Opper-Konings van Groot Indien ſubmitteerden. Steden- en Handelplaetſen.

Doch om van d'andere Steden en Dorpen / daer van ook eenige by ons beſocht zijn / niet particulierlijchs te beſchrijven / ſullen wy hortelijck de gelegenthept van Ougly en Pipely vertoonen / daer upt ten deelen ook ſal van d'andere plaetſen konnen geoordeelt worden / dienſ beſchrijving wy aen nauwkeuriger Onderſoechers willen recommandeeren. De gelegenheyt van Ougly.

Wy vonden Ougly redelijck groot en heel vermaechelijck in ſijn lenghte langhs heen de beruchte Rivière Ganges gebouwt / hebbende ruyme / doch ongeplaveyde Straten / en fraije Wandelwegen / ook hier en daer op de Bengaelſe wijs deftige Gebouwen / rijcke Packhuyſen / Wooningen / en Winckels die van alderhande Waren en Koopmanſchappen / doch wel inſonderheyt van ſchoone Lijwaten / Zyden / en andere Orientaelſe Stoffen / bevonden voorſien te zijn / alwaer veel rijcke Mooren hun floriſanten Handel dreven. Behalven deſe wierd Ongly, door een groote menighte Benjaenſe en Jentijſſe Heydenen bewoont / die onder de Moorſe Regeeringh haer alom heen ſeer geruſtelijck quamen te geneeren / pleegende vrijelijck haren verbloeckten Beeldendienſt en grouwelijcke Afgoderije: vijf beſondere Pagoden ſagen wy tot dien eynde op de groote Merkt van Ougly opgerecht / daer van yder / aen een der grootſte Seckte / voor deſe Heydenen toegeëygent was / zijnde yder in order op ſijn quartier gebouwt / en met een byſonderen Afgodt opgeyroncht / na het getal en verſcheydenheyt der Seckten / die van de gemelde Heydenen aldaer dagelijchs haren Handel quamen dryven / komende dus van yder haſte voor ſoodanige Vijf Pagoden op de groote Merckt van Ougly geſien, en waerom aldaer geplaetſt.

Januarii, 1664. Pagode / of Tempel haer voordeel soecken / diens Seckten het meest omhelsden / dies elck hem met sijn Kraem en Koopmanschappen op soodanigh een plaetse wist te voegen / daer hare Geloofs-Genooten in de Merchtgang haer de penningh hosten gunnen. Sommige Vrouwen of Mannen traden als in passant in een van dese Pagode / en vielen voor 't Monsterbeelt ter neder / deden een kort gebedt / en daer op de Merchtgangh waergenomen hebbende / gingen wederom hares weeghs.

Defftige Nederlandtsche Logie op Ougly. Maer niets pronckten op Ougly meer / als de Nederlandtsche Logie / die op een groot aenstenlijck Plein / omtrent een musschetschoot van de groote Vloet Ganges, voor 't werfspoelen / heerlijck stondt volcoopt / hebbende meer de gelijckenis van een kraef Kasteel / als Logie: Muuren en Punten waren heel cierlijck / net en hoogh / van loutere steen gebout / prontchende daer op het grof Kanon / en rondtom heen met een Watergracht. Dees defftige Logie was van binnen wijt groot en ruym / en heerlijck met bequame Huysinge voor den Hollandtschen Directeur / sijn Raden / en voorder Compagnies Dienaers / als ooch met steene Pachhuysen voorsien / daer dagelijcks d'Uyt- en Inlantsche Waren en Koopmanschappen wierden geberght.

Playsantie rondtom Ougly. Buyten om Ougly wierden vermaeckelijcke Landtsdouwen / vruchtbare Acker- en andere Velden / Lusthoven / Speel-wooningen / Tancken / Wasch-plaetsen / en voorder heen hier en daer langhs de playsantste Wandel-wegen / Instige Dorpen gesien / daer van de sommige by ons wierden besocht / soo dat dit Ougly buyten en binnen seer vermaeckelijck en Volckrijck was. De Engelse waren hier tegenwoordigh besigh met een nieuwe Logie te bouwen / alsoo de oude / van wegens de stercke stroom der Ganges, met Huysinge / Muuren / en alles wat 'er aen vast was / dagelijcks meer en meer werf spoelden.

De Engelse Logie door de Ganges weghgespoelt.

De gelegentheyt van Pipely. Pipely, 's jaers te vooren / soo menighmael by ons besocht / bewandelt / en doorgesien / lept ooch uytnemende vermaeckelijck in een vruchtbare blache Landsdouwe aen een der snelle Bengaelse Vloeden gebouwt: de Hollandtsche Schepen ancheren wegens ondiepte / wel twee mijl buyten de wal / daer gelijck als in openbare Zee / niet veyligh by tijden van swaere tempeesten zijn / insonderheydt als die van 't Zuyden komen te blasen; doch in de maenden November, December, Januarii en Februarii geben de ordinare Noordooste winden / en het getemperde sapsoen aldaer de bequaemste Reede voor groote Schepen: die kliepnder zijn / setten het doorgaens na de Ganges, of achter Ilie de Gale.

Ooch varen vlot-gaende Jachten en lichte Schepen de Rivier van Pipely met hoogh water upt en in; doch konnen somwijl beswaerlijck over de Banchen of ondiepten / die buyten voor de gemelde Vloet gelegen zijn / geraecken. Wy hadden het somwijl quaet genoegh met de Schuyt of Boot / insonderheydt als de Zee wat hol aendringende / meerder barning maechten; en wy van buyten aenkomende / vry beswaerlijck de voornaemste diepten of hillen wisten te vinden / zijnde somwijl in pijnlijck geweest van 't onderste boven gesmeten te worden; echter ben ick by nacht verscheydemael dese plaetse met onse Boot of Schuyt gepasseert. Vier a vijf mijl de gemelde Rivier op leydt dit Pipely, dat ooch onbemuurt / doch tamelijck groot en

Volck-

Dolchrijck vonden: De voornaemſte Gebouwen / Huyſen / Pagoden of Tempels waren meeſt alle met luſtige Erven / Galderijen / Tuynen / Bleechvelden / of Bogaerts voorſien. De Mooren hadden / gelijck als oock op Ougly, beter Huyſen en Wooningen als de Benjaenſe en Jentijffe Heydenen / die haer Huyſen het meerendeel van Koemiſt en Kley te ſamen gemenght / namentlijck de Vloeren / Wanden / en Gebels / om de brandt te verhoeden; en boven met Riet / Bamboeſen en Kokos-bladeren vonden bedecht / en toegeſtelt te zijn. Al deſe Bengaelſe Wooningen ſtonden / inſonderheydt op Pipely, op wijt hooge verhevene Kley-hoopen gebouwt / om de breeſe die d'Inwoonderen voor de hooge Watervloeden hebben / dewelcke ſomwijl in 't half-jarige Regen-ſaiſoen geen kleyn gedeelte van deſe Landtsdouwen doen onderloopen en overſtroomen / waer door dan wel beele Menſchen en Beeſten komen te verdrinchen. Deſe Regen- of Wintermaenden zijn gemeenlijck in Bengalen, April, May, Junius, Julius, Auguſtus, en September, wanneer het meeſt dagelijcks regent / onweert en ſtormt: en komen als dan de opper-wateren uyt de Ganges, ſomwijl ſoo vel en krachtigh nederwaerts te ſtroomen / dat gene Rivieren machtigh zijn om die te verſwelgen / dies de naeſt-leggende Landen en Velden overvloeijen / en menighmaels geheele ſtuchen Landts weeſpoelen: gelijck dan nu ooch op Pipely by de onſe een nieuwe Logie wierd gebouwt / dewijl de oude door de ſterck-afkomende wateren mede weelgeſpoelt was; doch in de andere 6 maenden heeft men ordinaer een ganſch droogh ſaiſoen / en meeſt lieffelijck / aengenaem en helder weder / met een doorwaeijende friſſe Noordooſte windt / die het in December, Januarii en Februarii al wat hout / en 's morgens wijt wat neveligh en miſtigh maeckt; doch de lieve Son die hier in December, als de dagen op het kortſte zijn / ten half ſevenen op / en des avondts ten half ſeſſen onder gaet / doorbreeckende / geven het ſchoone dagen / doch koude nachten / en worden in dit droogh ſaiſoen meeſt alle de Vruchten en Graenen ingeſamelt / en van deſe ſelfs overvloedt na andere Landen verſtiert.

Januarii, 1664.

Deſſelfs Huyſen en Tempels.

Regen-Moſſonis.

De Hollantſche Logie deſgelijcks op Pipely weechgeſpoelt.

Het droogeſaiſoen.

Belleſoor bijf mijlen Weſtwaerts van de Rivière van Pipely gelegen / wordt veel van de Engelſche Schepen beſocht / die aldaer ooch een fraeije Logie hebben: de plaetſe wordt door rijcke Mooren, en veel Benjaenſe en Jentijffe Heydenen bewoont: heeft te landewaerts redelijck hoogh Gebergkt: de Reede wordt eeniger maten door de Punt Palmeris voor harde winden en holle waterbaren van 't Zuyden beſchut: by klaer en helder weder leggen de Engelſche Schepen ter Reede van Belleſoor, en de onſen op Pipelys Reede malkanderen in het geſicht.

Belleſoor.

Doch wederom na de wijtberoemde Ganges, die het Weſter gedeelten van Ooſt-Indien van het Ooſter affſcheyt / en aldus India in twee deelen deelt / namentlijck: in India binnen of beweſten / en in India buyten of beooſten de Ganges. Deſe vermaerde Vloet wort by veel Uitleggers der heylige Schrift de Rivière Piſon gelooft te zijn / dewelck uyt Edens Luſthof komende / 't gantſche Landt Havila, daer men gout vondt / namentlijck India, omliep / gelijck als Geneſis 2. vers 11. geſchreven ſtaet. Immers de Ganges is eene der vermaertſte Rivieren des Werelts / en dat al van oudts geweeſt / en ſoo veel tegenwoordigh bekent is / oorſpronckelijck

Beſchrijving vande groote Riviere Ganges;

desſelfs oorſpronck,

Januarii, 1664. upt het Gebergt der Noordelijckste deelen van Indien. Andere schrijven upt de Bergh Caucasus; eenige wederom dat de Ganges upt het hoogh/ en met sneeuw bedeckt Gebergte Thebet spruyt; van Twist verhaelt/ dat de Ganges, volgens het gevoelen van M. Eduard Terrijns, upt de Provintie Siba koomt/ daer hy als upt een Rots ontspringht/ die d'Inwoonders dryven/ dat de gelijckenis van een Koeijenhooft heeft/ waer door sy de Ganges te hepliger estimeeren/ die dus van 't Noorden voort langhs de Berghrijcke Provintie Mevat en Nahrachut, de uytterste Noorder Gzensen van Gzoot Indien, na 't Zuyden afdalende/ door verscheyden groote Rivieren wordt gestijft: als die van Serfely, Sanbal, Jemini, en meer andere/ die haer afstroomende wateren in de Ganges loosen. De Stroom Jemini, die boven Agra syn begin neemt/ loopt van 't Westen na 't Oosten/ en stort hem in de Ganges, by de Stadt Halebasse, die dus nederwaerts rollende/ valt met syn groote tachen in de Bengaelse Zee/ die in het rondt de Kusten van Choromandel, Oryxa, Bengala, Arakan, Pegu, Siam, en Malacka bespoelt. De Ganges bloept met een dagelijcks Tyt wel 3 a 4 bademen op en neder/ de grondt is meest witachtige sachte kley: het water wordt by den Inwoonderen heyligh geacht: ooch hebben sommige onder de Heydenen de Ganges een Hemelsche Rivier genaemt/ als die upt den Hemel oorspronchelijck was. Veel duysent Heydenen trecken van andere plaetsen in Bedevaert derwaerts heen/ geloovende/ daer in sich selfs gewasschen hebbende/ van al haer sonden en ongerechtigheden gerepnight te zijn: dat het Ganges-water selfs de grootste Sondaers en Sondaresse hare mis daden afwascht/ en dat den Hemel voor die/ die aldus van hare sonden gesupvert zijn/ open staet: dies komen dagelijcks groote menighten Vrouwen en Mannen van alomher na de Ganges gevloept/ om sich selfs/ en ooch haer kleederen in de Rivier te doopen/ het lichaem te wasschen/ en 't hooft seer dickmaels/ gedurende hare gebeden/ met dit voortreffelijck heyligh water te begieten/ onderwijl menighmaels luydtheels roepende/ met een gevouten pver en t'saemgebouwen handen/ Ganga wascht my/ Ganga supvert my. De Siechen en Kranchen worden ooch derwaerts heen gevoert/ besprenght/ begooten/ of met een gedeelte van 't lichaam in 't water gelept/ om soo wederom de gesontheyt te bekomen: en die dus sterven/ worden onfeylbaer saligh geacht. Het water wordt upt Godtsdienstigheyt verre verboert/ als ooch voor Siechen en Kranchen seer Medicinael geacht/ in Potten en Kruycken wijdt en zijdts/ gelijck een voortreffelijck Spawater/ heenen gevoert en wel bewaert: selfs de Mooren achten het Ganges-water ooch seer gesont/ en drinchen het gaern; ons belangende/ schepten het/ daer wy met ons Schip ten Ancker lagen/ dagelijcks met geheele tonnen vol upt de Vloet/ en bevonden het om te drinchen aengenaem/ versch en goet te zijn. Doch evenwel dunckt my dat ick in diversche plaetsen van Indien beter water gedroncken heb/ immers klaerder en soeter van smaeck/ gelijck als Anboina, Dingding, en andere konen te geven.

en heyligheyt, volgens het gevoelen der Indianen.

Doch om ons in de Ganges niet te verdrinchen/ weder het Landt gesocht/ en van desselfs aenmerckens-waerdige saecken dit volgende verhandelt.

Eerste-

Eerſtelijck / de Bengaelſe Regeeringh belangende / dienen wy van den Mogol te beginnen / dewijl dien beroemden Monarch over geheel Groot Indien ſijn gebiedt en Koninckelijcke Scepter ſwaeyt. Januarii, 1664.

De Mogollen beroemen haer van den beruchten grooten Tamerlaen, Victorieus Keyſer van Tartarijen / ſchoon hy kreupel was / afkomſtigh te zijn / die met een groot Heyrleger Tarters en anderen Volcken in dit Rijck invallende / alles onder ſijne gehoorſaemheyt quam te brengen. Tegenwoordigh is den Mogol, of Opper-Koning van Groot Indien, of Indoſtan genoemt / een ſouvereyn Vorſt / en niemant ſubject: ſijn Rijck begint van het Weſten aen 't Koninckrijck Perſien, eyndigende naer 't Oosten aen 't Koninckrijck Arakan, ſoo dat ſijn gebied voornamentlijck over de Landen / die tuſſchen de Indus en Gangus leggen / uytſtrecht: ſtootende ſijne Rijcken in 't Noorden tegen 't Gebercht Taurus, die Groot Indien en Tartarijen van malkanderen ſcheyden: en na 't Zuyden tegens de Landen van Decan en Golconda, daer heen oock desſelfs Landtpalen van de Cambayſche en Bengaelſche Zeen worden beſpoelt: en is deſen Mogol een Opper-Vorſt over 37 Provintien / daer van het meerendeel / wel eer machtige Koninckrijcken op haer ſelven zijn geweeſt: Als daer zijn die van Guſeratte, Bengale, Candahar, Cabul, Chitor, Caſſemier, Pang-ab, Balochy, Delly, Candiſch, Patan, en meer andere. In ſijn Tijtels wordt hy de Machtigſte des Aerdtrijcks / groote Monarch / Gebieder des Werelts / Hooghſte Majeſteyt / en ſoo voorts genoemt.

Oorſpronck der Mogollen, of Koningen van Groot Indien.

Grenspalen der Landen en Rijcken van Groot Indien.

Tijtels van den grooten Mogol.

Agra, Hof- en Hooftſtadt van Groot India, pronckt met ſijn tegenwoordigheyt / pracht en heerlijckheyt: het Koninckelijck Slot leydt op 28 graden benoorden de Linie Æquinoctiael, aen de ſchoone vermakelijcke Rivière Jemini, die in de Ganges vloeyt / gebouwt: rondtom heen leggen vruchtbare playſante Landerijen / met altijdt groen Geboomte verciert: de Stadt is ſeer groot / ſchoon / luſtigh / en Volckrijck / en van Mooren, Perſianen, en Heydenen bewoont: diverſche Caſſilas of Caravanen reyſen in 't jaer van Amadabat en andere plaetſen op Agra, beſtaende in Engelſche / Nederlanders / Mooren, Turcken, Perſianen, Arabiers, en andere Natien / om aldaer hun traphijckhe drijvende / voordeel en winſt te doen. Tuſſchen deſe twee ſoo beroemde Steden leggen veel hooge Bergen / nare Valleyen en Wilderniſſen / daer een byſondere Natie ſich onthoudt / die Raſbuten genoemt / onder haer eygen Radias, ofte Koninckens prateneeren te ſtaen / ſich den grooten Mogol niet willende onderwerpen / noch van iemant gedwongen zijn; die van Rana beſat al van oudts een Vaſtigheyt boven op 't hoogh Gebercht gebouwt / diens toegangen dit Koninckrijck vaſt geſlooten hielt: en beſprongen deſe ſtonte Raſbuten ſomwijl de gemelde Caſſilas, dien beroovende daer ſy konnen; haer Geweer zijn lange Spietſen / Boogen / Pijlen / en ſommige weten oock Schiet-gewer te gebruycken.

Beſchrijvinge van de Hof- en Hooftſtadt Agra.

Raſbuten maken de Koninckelijke wegen tuſſchen Agra en Amadabat onveyligh.

Dapliger en oock vermaeckelijcker zijn de Paſſagien tuſſchen Agra en Lahor, ſoo van Hupſen en Moorſe Gebouwen / als groen Geboomt. Dit Lahor is oock een voornaem Stadt / en wel eer het Hof en Setel der groote Mogollen geweeſt / leyt in de vruchtbare wel-gezegende Provintie Pang-ab en

Lahor eertijdts de Hofplaets der Koningen van Groot Indien.

Januarii, 1664.

en omtrent 70 mijlen Noord-Noordwestwaerts van Agra: is veeltijdts des Somers de Residentie-plaets des Konings.

De gelegentheyt van de Stadt en Koninckliijck Slot Agra.

Agra, soo veel het in sijn Vesting leydt / is 3 a 4 mijlen in 't ronde groot / voorsien met een Water-gracht / Valbruggen / en stercke Muuren uyt roode steen / als mede vier Poorten / namentlijck / een ter Noordkant / die de Mooren met eenige vaste Wercken hebben versterckt; de tweede na het Westen / pronckt met een neerlinghrijcke Merckt en 's Koninghs Vyerschaer; de derde na 't Zuyden / sluyt het Paleys van de Vorst met heetens af / op dat niemant dan den Koningh en sijne Kinderen daer te paert in rijden; de vierde na de Rivier / daer hem den Koningh dagelijcks vertoont om de Son te groeten / en het gevecht der Elefanten / Buffels / Leeuwen / Tijgers / en andere Dieren te sien. In dese voortreffelijcke Vesting munten boven alle andere de Koninckliijcke Gebouwen uyt / daer de Majesteyt met sijn Familie sijn Hofhoudinge heeft: twee hooge Toorens / een op 't Vrouwenhuys / en de ander op 't rijck Gebouw der koninckliijcke Schatten / met goude platen bedeckt / vercieren in sonneschijn uytermaten heerlijck Agras deftigh Slot; de Salen en Wanden pronckten met louter gout: sijn Troon is door 't gout / diamanten / paerels en edel gesteenten veel rijcker dan die van de andere Koningen van 't Oosten.

De Koninckliijcke Gebouwen en Timmeragien munten in rijckdom uyt.

De groote schatten en rijckdommen des grooten Mogols.

De Schatten / Rijckdommen / Inkomsten / etc. van den grooten Mogol zijn onschatbaer en ongelooffelijck groot: de eerste bestaen in Diamanten / Paerels en alderhande edel Gesteent / konstige Beelden / en duysent Rariteyten; oock Schotels / Lampetten / Schalen / Vaten / Koppen / en Beeckers van louter gout: als oock het Tuygh der Paerden en Elefanten: en worden noch boven dien groote Schatten van Gout en Silver in sijn Paleys bewaert / en dagelijcks door de onwaerdeerlijcke Schenckagien / Contributien / en Inkomsten van Uyt- en Inlandtsche Koninckrijcken vermenighvuldight.

Sijn Hofhoudingh, Staet en Heerlijckheyt.

Sijn Hofhoudinge gaet in heerlijckheydt en pracht des Koninckx van Persien te boven / en wordt oock in loutere goude Vaten gedient. Adam Olearius getuyght / dat Choran Schach, de Vader des tegenwoordigen Mogols, meer als duysent Vrouwen onder de toeversicht van ses hondert Capados besat: immers het Koninckliijck Vrouw-getimmer krioelt van Koninginnen / Hoeren en Concubijnen / die door besnedene Kamerlingen bewaert en opgepast / des Koninckx Speel-Vriendinnen / Danssermnen / Sangeressen en kortswijlige Bootsmaecksters zijn. Op de Jacht gaende / wordt somwijl een gestoet van eenige hondert heel schoon-vercierde Elefanten / en tien of twaelf duysent Mannen gesien: een goet getal Elefanten / Kameelen / Ossen / en Wagens met Bagagie / Tenten en Voorraedt / volgen sijne Majesteyt met sijn Princen / Adel en Grooten achter na. Den Koningh rijdt op een Elefant die gantsch heerlijck opgetooyt / sijn verwonderens-waerdige moedigheydt / Hoofsche manierlijckheydt / en bequaemheydt toont / om soo grooten Monarch op sijne schouderen te torsen. Oock rijdt de Vorst veeltijdts op een schoon Persiaens Paert / of wordt in een Palinckijn gedragen / en door sijn voornaemste Princen en Edelen geacompangieert: oock wel in een Indiaense Carosse, door witte Ben-

Bengaelse Ossen / heel schoon verciert / getrocken / daer heen het de Majesteyt belieft. Januarii, 1664.

Den grooten Mogol wordt wijders als een Godt geëert / men kent byna geen Wetten / als 't geen hy gebiedt / en sijne geboden gaen onwederspreeckelijck voort: iemandt wordt lichtelijck door sijn gunst verheven / en wederom door sijn toorne plotselijck verstooten en gedoodt; groote verdruckinge / tyrannijen / en onrechtvaerdigheden gaen in / en buyten het Hof in swangh: doodt-schuldige Heeren / of die in sijn oogen het leven hebben verbeurt / worden wel aenstondts op 's Koninckx woordt / en in sijn tegenwoordigheyt nedergesabelt; driemael daeghs laet hy hem ordinaer den Volcke sien: evenwel wort niemant / om iets te versoecken / tot sijn Troon / als door Schenckagien toegelaten / die / wanneer te geringh zijn / lichtelijck wederom heenen worden gestuurt. Hy deelt onder den Princen / Edelen en Grooten des Rijcks / Heerlijckheden / Provintien / Landtschappen en Steden uyt / verheffende en verstootende dien hy wil / en avanceerende de Pluymstrijckers (daer van de Koninckl̈ijcke Hoven toch vol zijn) na sijn welgevallen. Yder Hartogh / Prins / of Gouverneur weet voor hoe veel duysent Paerden hy / soo wanneer het de noot gebiet / vast moet staen / daer voor die wederom alle desselfs onderhoorige Tollen / Schattingen / Boetens / etc. komen te genieten; doch die stervende / komen alle desselfs goederen / schoon oock hoe dat die mochten t'saemgeraept en gewonnen zijn / aen den Koning / uytgesondert het gene de Majesteyt uyt mildadigheydt aen desselfs Vrouwen en Kinderen komt te schencken / die de Soons dan oock doorgaens met eenige Ampten en Bedieningen wederom benisiceert. Dus heeft den Mogol alles in sijn gewelt / en komen de t'samengeschraepte Schatten van alle sijn groote begunstighde Princen en Gouverneurs / weder in sijne handen te vervallen / en kan hy door dit middel seer haest een groote macht by malkanderen rucken / groeijende sijn Vermogen / Rijckdommen en Schatten dus dagelijcks aen / daer in hy gene Werelt-Vorsten van Europa noch Asia behoeft te wijcken: doorgaens spreeckt hy de Persiaense Tael / als Hoofs en deftigh zijnde geacht: omhelst de Religie van de Mahometanen.

Sijn ontsachelijckheyt en souvereyne macht.

Sijne Geboortendagh wordt als iet Goddelijcks in den Lande gevyert / en wordt de Majesteyt als dan met onwaerdeerlijcke Schatten opgepronckt zijnde / in een goude Schale / tegens Gout / Silver / edel Gesteente / Stoffen / Lijwaten / Rijs / Boter en Groenten / gewogen; de Kleedingh en Spijs de Bramines, en de Rijckdommen ten behoeve der Armen uytgedeelt.

Vyering van sijn Geboortendagh.

Den Koningh voort op sijn Troon gestapt zijnde / strooyt onder sijn Vorsten en Edelen een hoop Nooten / Amandelen / en veel andere Vruchten van gout / soo licht / doorluchtigh / en fijn gewrocht / dat / volgens het verhael van Sr. Thomas Rouws, de duysent stucks nauwelijcks dertigh Rijcxdaelders ophalen: brengende voorts sijn Adel en hy den geheelen nacht met suppen door / tot dat sy vol en sadt zijnde / na de rust vertrecken. Oock wordt ordinaer de Jonge Prins op den dagh van sijne verjaringh gewoogen / en het gewicht van Gout / Silver / en soo voorts den Armen uytgereyckt:

Desgelijcks die van den Jonge Prins.

January. 1664. repcht: dien dagh met bzenghden gecelebzeert / en rijche Schenhagien aen hem en aen sijn Moeder / soo die noch leeft / geschoncken.

Rijcke schenckagien worden de Vorst door sijn Heeren en Grooten op Nieuwjaersdagh vereert.

Op Nieuwjaers-dagh wozdt den Koninch / ooch dooz sijn Adel en Grooten met rijche Schenchagien begroet / en als dan pzoncht het Paleys met rijche Tenten van de boornaemste Heeren en Grooten des Rijchs / daer in yder de hostelijchste Schatten en Raritepten / dien hp weet bp te bzengen / vertoont / en aen sijn Majestept schencht / bewelche in een schoone verheerlijchte opgerechte Troon / die van Paerlen / Gout / en edel Gesteente blinckt / de gifte verwacht. De Koninginnen sien (van daer toegemaechte stellagie / sonder gesien te wozden) het werck aen: dan treedt de Vorst upt sijn Koninchlijche Setel / en ontfanght ooch op desen dagh de Geschenchen van het gemeene Volck; doch toont den Koninch ten laetsten ooch de mildadighepdt aen sijn Hovelingen: d'inkomsten en qualitepten van dien hp gunstigh is / hooger verheffende / alles na dat den soodanigen in sijn Majestepts gunste staen.

Inkomsten der voornaemste Landen van Groot Indien.

Eenige van de boornaemste Rijchen en Provintien van den Mogol, namentlijch / Agra, Guseratte, Bengalen, Cassemier, Sinde, Oryxa, Delly, Berampour, Canday, &c. plachten 's jaerlijchs / soo men genpght / gesamentlijch over de hondert en bijftigh millioenen op te bzengen.

Bengale wozdt dooz een Chan, of Hartogh geregeert / die als Gonverneur Generael over al d'andere Gonverneurs van dit Rijch gebiedt. Den Sultan Chahausa, Pzins van Bengalen, en Bzoeder des tegenwoozdigen Mogols, wierd anno 1661. toen wp ons in het Koninchrijch Arakan bevonden / upt dit beroemde Bengalen derwaerts heen verjaeght / daer hp / niet tegenstaende de belofren van lijfbergingh / om sijn groote Rijchdommen en Schatten / dooz de Dienaers van de Arakanse Majestept / trouwloosljch vermoozt / gelijch wp doenmaels omstandighljch hebben verhaelt.

Bengale wort doer een Chan, of Hartogh bestiert.

Hofhouding vanden Gouverneur Generael.

Den Gonverneur Generael houdt een Koninchlijchte Staet / onder hem staen al d'andere Gonverneurs der Landerijen / Steden en Dozpen van Bengalen, hebbende upt den naem des Koninghs / en dooz oozde van den Gonverneur Generael een absolute macht over alle desselfs onderhoorige

De Mooise Gouverneurs in Bengalen haer Staethouding,

subjecten / die hp voozvallende occasien tot Raden geroepen wozden: hebben seer wepnigh te seggen / en speelen gemeenljch amen en ja / voerende van de Grootste tot de Kleynsten een groote Staet / die by de Voornaemste in groot gebolgh van Heeren en Grooten; voozts Elefanten / Paerden / Ruyters / Voetlinechten / Oppassers / Slaven / Trompetters / Schalmeyen / Vlaggen en Wimpels bestaen: wozden ooch veel / van d'eene plaetse na d'ander repsende / in heerljch-opgetoopde Palinckyns gedzagen: Haer Sonneschermen / Sabels / Pinang, Wasch-Daten en Becliens / benevens Tenten en Voorraet tot de Reys / komen achter na. Dese Gonverneurs zijn doorgaens upttermaten hoovaerdigh / pzachtigh en wellustigh / bestierende alles tot hun voordeel / en na eygen welgevallen; het meerendeel betoonende datse groote Verdzuchters van de Jentijsse Natie zijn / die in haer Landtbouw / Weverijen / en andere Werchen / daer sich dagelijchs mede komen te generen / niet anders dan arme en rampsalige Slaven der Mooren

en Regeering.

2. del. fol. 74.

ren zijn / selfs van al het gezaeyde / verballen de grootste voordeelen / inkomsten / etc. voor de Gouverneur / daer van den Zaijer alleenlijck maer een kleyne porcie voor hem behoudt. Alle tollen / schattingen / boetens / etc. zijn ten profijte des Gouverneurs / daer voor hy / na de gelegentheyt van sijn Gouvernement / eenige duysent / of honderde Paerden ten dienste van den Koninck moet paraet en vaerdigh houden / alhoewel dese ordere somwijl heel slecht komt uyt te vallen. Lichtelijck worden oock de Gouverneurs van plaetse verandert / die daerom dan oock doorgaens te vyeriger zijn om den Onderdaen te perssen / diens beursen leegh / en de hare vol te schrapen; gelijck dan oock die van Pipely, daer / in dit Derde Boecks Tweede Hooftstuck / van gesproken is / nu oock al om sijn vinnigh inschrapen van plaetse verandert was: want d'onse vonden aldaer / niet lange na 't voorverhaelde / een ander in sijn Gouvernement gestelt.

Januarius. 1664.

Worden om hun vervloeckt inschrapen licht van plaets verandert of afgeset.

Dus verre kortelijck van den Mogol, en de Begunstighde sijns Rijcks: sullen nu voortgaen / om de Religie / Zeden / Draght / Costuymen / Huyshoudingh / en wat dies meer is / eerst van de Mooren, en dan van de Heyden / die dit Koninckrijck Bengalen bewoonen / kortelijck vertoonen.

Negende Hooftstuck.

Moorse Religie. *Mahomets* opkomst, loosheyt en *Alcoran.* Feesten der *Mooren.* *Mahometaense* Tempels en Godtsdienst in hun Vergaderingen, vasten en gebeden. Conditie van de *Mooren.* Hun Schoolen voor de Jeucht, Houwelijcks-Ceremonien, ongeregeltheden, *Poligamie*, enz. Kleeding der *Mooren*; Draght en verçierselen der *Moorinnen*; Gebouwen en Wooningen der *Mooren*; Hun Huysraet, Huyshouding, Koophandel, Nieuwsgierigheyt, Heusheyt en Beleeftheyt; Haer Gastmalen en dertele ongebondentheden met Danshoeren en Speelders. Haer Staethouding, vermaeckelijcke Reysen Justitie, Wapenhandel, Krijghs-order, enz. Doodts-beweening, uytvaert en Begravenissen der *Mooren.*

NIet alleen den grooten Mogol, Princen en Edelen van Groot Indien: maer oock de Gouverneurs / Commandanten / en Coutewals der Landtschappen / Steden en Dorpen van Bengalen, zijn meest altemael oprechte Mooren van Geloof en Godtsdienst / die den valschen Alcoran, van den Verleyder Mahomet, steeds / voor soo ver hun aenstaet / komen na te volgen: soo dat de Regeeringh / Koophandel / en Scheepvaert der Bengalers, genoeghsaem onder / of door het beleydt der Mooren uytgevoert wordt / van welckers alom heen uytgebreyde Religie wy dit weynighje sullen seggen.

Religie van de Mooren.

Der Mooren ontwijffelbaer Geloof schijnt volkomentlijck op den bedriechelijcken Alcoran, of het Wetboeck Mohomets gefondeert te zijn. Desen Bedrieger schrijft men dat van geringe Ouders tot Mecha, in Arabien, is

Mahomets opkomst en bedriechelijcke actien.

Januarius. 1664.

is geboo.en / dat hy een Krijghsknecht onder den Keyser Hyraclius geweest / en naderhandt van een Koopman een valsch Prophect gewo.den is: hebbende sijn opgangh in den jare 600 na Christi Geboo.te gehad / en soude anno 632 gesto.ven zijn. Mahomet woonden by een rijck Koopman / upt Africa, Abdimoneplis genaemt: hem dienende in de bestelling en bestieringe sijner Kamecelen / en trouwde / doo. de betooning van sijn geswint verstandt / de Weduwe na sijns Heeren doodt; hy was met de vallende-sieckten gequelt / en daer upt sijn Geest-d.yverije voortkomende / swetsten hy van veel Hemelsche Openbaringe: sijn Medgesel is Sergius geweest / een looser Monnick / die zijnde een Arrianer, en upt Constantinopolen gebannen / met Mahomet een nieuwe Secte bestont te smeeden / en raepten aldus den Alcoran by een / die een reelit mengelmoes upt het Joden- en Christendom scheen te zijn: en doo. sijn Hupsvrouwen doodt / die sonder Kinderen quam te overlijden / Erfgenaem van alle desselfs Rijckdommen en Schatten gewo.den zijnde / nam de gelegenthepdt by't hayr / namentlijck / de misnoegingh en murmereeringh der Sarasijnen, die doo. de Officieren des Grieckschen Keysers Hyraclius, niet wel van hun soldije betaelt / hy doo. sijn selvandere actien / woo.den / en gelt / geboeckelijck tot hem hreegh / om op de Landen van't Keyserrijck te stroopen. Dit luchten hem wel / en nam sijn aenjangh dus dagelijcks toe: te meer / dewijl hy hem uptgaf voo. een Prophect / van Godt / en den Engel Gabriel gesonden. Doo. dese middelen lockten hy het Volck wonderlijck aen: ten eersten doo. sijn valsche bed.iechelijcke actien / en Geest-d.yverijen: ten tweeden doo. het toestaen der vleeschelijcke Wellusten omtrent de Poligamie, of het Veel-Wijfschap: en ten derden doo. het aenbaerden van de Wapenen. Hy was ongemeen listigh en stout om sijne godtloose voornemens upt te boeren: dies is hy eyndelijck Leydsman van een groot Heyrleger Dieven en Koo.bers gewo.den / en doo. de Arabiers, daer tegens hy / volgens het verhael des Alcorans, in't eerst victorieus hebbende gestreden / na Medina verjaeght / welcke Stadt de eerste geweest is dien hy won / daer hy nu doo. de Hoofden van sijn aengroeijende Heyrmacht / Abubeker, Ali, Omar en Otman tot de eersten Amiras, ofte Koninck der nieuwe Religie wierd gemaeckt.

Sijn Califen, of Hoofden setten de nieuwe Religie met de wapenen voort.

d'Andere sijn voornaemste Begunstighde wierden Califen, of Hoofden van hunne Godtsdienst genoemt / die dagelijcks toenam: te meer / dewijl nu de Legers om sachelijck zijnde gewo.den / alom heen Landen en Koninckrijcken bemachtighden: settende dus de nieuwe Religie met de wapens voo.t.

Grove dwalingen worden in Mahomets Alcoran gevonden.

Den Alcoran, een Boeck / dat de Mooren, gelijck de Joden haer Wetboeck in achtingh houden / is vol van t'samengeraepte fabelachtige beusselingen en dwalingen: onder anderen leerende / dat Godt lichamelijck zijnde / op een Setel van d'Engelen wo.dt gedragen; dat Christus wel een groot Prophect / doch maer een bloot Menschc was; dat Adam een Hermaprodite soude geweest zijn; dat Engelen en Duyvelen lichamentlijck zijn: dat de eerste sondigen / en de laetsten haer beheeren konnen; dat buyten Godt en Mahomet geen salighept te bekomen is; dat Mahomet den inhoudt des Alcorans upt den Hemel ontfangen heeft; dat den selven on-

weder-

wedersprekelijck/ bondigh/ en sonder valscheyt is/ diens verklaringe alleen Godt toekomt / en voort soodanige Wijsen die den Alcoran volkomentlijck gelooven: dat dit Boeck het Licht der heyliger Schrift is; dat de Verachters van dien in der eeuwigheyt sullen verstooten en gepijnight worden: dat hy / namentlijck / Mahomet, van Godt selfs tot Joden en Christenen gesonden is/ om haer de seeckerste Wegh ter Salighеyt te leeren: hebbende macht ontfangen/ verlof te geven soo veele Vrouwen te trouwen als iemant begeerde / dat hy die Trooster was/ daer van Johan. 14. vers 16. geschreven staet / dat Deut. 18. vers 15. een Propheet als my sal u de Heere uwe Godt verwecken / dien sult ghy hooren / van hem verstaen moet worden / en voort diergelijcke blasphemien en Godtslasteringen meer. Gevoelende voorts verkeerdelijck van de Scheppinge / Adams Val / de Wet/ Euangelium / Rechtvaerdighmakinge/ Geloof / goede Wercken / Dagh des Oordeels / Eeuwigh Leven / Hemel en Helle / etc. willende dat/ die dese Secten omhelsen/ moeten besneden zijn: dat sy geen Wijn / noch Swijnevleesch sullen gebruycken: eenige maenden in't jaer sullen vasten: geen Vrouwen uyt andere Religie trouwen / noch Dochters aen andere Gesinten sullen uytgeven / 't en ware dat die haer alvoorens bekeerden: dat sy haer dagelijcks sullen wasschen en reynigen/ja oock de heymelijcke Leden/ als by haer Vrouwen geweest zijn / of haer gevoegh gedaen hebben: dat sy Bedevaerden na de Begravenis-plaetsen van hare Heyligen sullen doen: het staet yder een vry de Ketters en Ongeloovigen van kant te helpen. Januarius. 1664.

Den Alcoran maeckt oock gewach van de Maeght Maria, van Johannes den Dooper, en den Heere Jesus Christus, den selfden hoogh verheffende: brengende wijders wonderlijcke verdichtselen van het laetste Oordeel / Opstanding / en Salighеyt voort: gelijck als oock van Mahomets reyse na den Hemel: van de gesichten / verschijninge en openbaringe aen hem geschiet / en duysent andere grillen meer: beloovende de Navolgers van den Alcoran een vermakelijck en wellustigh Paradijs / vol dertele weelden en vrolijckheyt/ met een genot van suyverlijcke schoone Vrouwen.

De Moren ofte Mahometanen laten haer Muselmannen, dat is ware gelovigen, noemen: gelovende dat'er een Godt is / die hemel en aerde geschapen heeft; doch loochenen dat'er drie Personen in de Godtheyt zijn; bekennen dat Christus een groot Propheet geweest is / maer niet Godes Soon; dat hy wel van een Maegt geboren is: dan stellen oock Moyses ende Mahomet benevens / ja den laetsten genoeghsaem bovens hem. Geloven oock een Opstandinge der Dooden en laetste oordeel; doch met veele fabelachtige beuselingen van hemel en helle benevelt; dat de Godtloosen verstooten / en de Godtsaligen sullen aengenomen werden; dat in het Paradijs seer delikaet opgeschaft sal worden; dat het selve sal van paerlen / edel gesteente / gout en silver zijn; dat sy aldaer de schoonste Vrouwen tot hun vermaeck en vleeschelijcke wellusten genieten sullen. Dese hemelsche puyck-juweelen sullen geen maendelijcke sieckte noch voortteelingen onderwarigh zijn; alderhande vrolijcke vermaeckelijckheden ende wellustigheden sullen aldaer de navolgers Mahomets genieten / ende voor eeuwigh de besittinge aller goederen ontfangen. Het Geloof der Moren.

Doch niet eenderley is de Religie Mahomets: haer Seckten ende ge-

Januarius. 1664.

De Religie Mahomets door sijn navolgers verdeelt.

Wat Heyligen by de Turcken, Persianen, en Indische Moren, meest worden geeert.

voelens, in de stucken der salighept / worden bevonden vierderley te zijn; want Abubeker, Ali, Omar, en Otman, schreven en dreven yder hare bysondere gevoelens en uytleggingen op den Alcoran. Abubeker, Velt-Overste van Mahomet, was victorieus op de Persianen, die den selven met sijn aenhangh noch hedendaegs vervloecken / dan houden Ali voor hunnen grootsten Heyligh ende Prophect / diens wetten / op den Alcoran, sy heel plechtelijck komen nae te volgen; recht contrarie de Turcken, die Homar, en daer benevens Otman en Abubeker, hare gevoelens op den Alcoran, meest in waerden houden: en worden dese drie / als de voornaemste Heyligen / onder de Turcken geëert; hebbende meermaels / die en de Persianen, swaere Oorlogen / om dese Geloofs-verschillen / tegens malhanderen gevoert. Ali was Mahomets bysondere Vriendt / en / volgens Testament / ooch sijn Navolger ende Successeur, doch wiert door Abubeker, Homar en Otman, uyt nijdigheyt heel verachtelijck met de voet geschopt: doch / in Persie aengenomen / en daer gestorven zijnde / is niet verre van Bagdad, of Babylonien, begraven: welcke plaets de Persianen grootelijcks eerende / noch tot op desen huydigen dagh in waerde houden.

De Moren houden Hassan en Hossein, Alis twee Soonen / voor hunne grootste Heyligen / dien sy / naest Mahometh stellende / plechtelijck eeren / en 's jaerlijcks met veel wonderlijcke grillen feestelijck vieren.

Diversche Feesten van de Moren; Als die van het Nieuwe-jaer.

Diversche Feesten worden by de Moren en Mahometanen geviert / als daer is 't Feest van 't Nieuwe-jaer / dat met den eersten dagh der nieuwe maen / in de maent Maert begint / duurende ordinaer 9 dagen / meest bestaende in gasterijen en banchieteren.

Van des Konings Geboorte.

Het Feest van de Geboorte des Konings / het welck voornamentlijck in het Hof / en by de Grooten / met groote pompe geschiet.

Van Abrahams Offerhande.

Het Feest van Abrahams Offerhande / in de maendt Junius, daer in de Mahometanen van Ismaël spreecken / slachten alsdan veel Beesten / die sy nae de geoeffende Godtsdienst met malhander incorporeren; zijn vrolijck met smullen / speelen / singen en quinkeleren. De Persianen offeren op dit Feest een Kemel / met rosen en bloemen bestreecken / bedrijvende veele wonderlijcke actien.

Het Feest der twee Gevroeders / diens Vrouwen en Soonen van Ali, die naer Choromandel uyt devotie zijnde gereyst / aldaer van de ongeloovige Jentyven ende Benjanen, omringelt / bestreden en doodgeslagen zijn; diens sterf-uur op den tienden dagh der nieuwe maen / in de maent Julius, noch ten huydigen dage by de Bengaelse Moren plechtelijck wort geviert en beweent. Wonderlijcke grillen / en sotte actien / worden alsdan ter gedachtenis deser twee Heylige Martelaers aengerecht. Twee doot-baren / met bogen / pijlen sabels / tulbanden / en veel cieraden behangen / worden langs straet gedragen; veel devote Moren komen te voet gevolgt; klaegliederen worden gesongen; eenige springen en dansen rontom de lijck-baren; andere schermen lustigh met bloote deegens / en sommige maken een groot rumoer / snijden / herden / ende quetsende sich selfs met pistolen en messen / in 't aengesicht / in de armen / en soo voorts / dat hun het bloet langs de kaecken en kleederen neder-bloept: sommige zijn in dese furie / misschien door het misbruycken des Opiums, even als dul en uytsinnigh; doch worden voor

Het Feest van Alis twee Sonen, Hassan en Hossein.

De belachelijke grillen, die by de Moren op desen Vierdag worden aengestelt.

fol35

empel
109. etc

1 Carwansera 2 Persise Kameel slachting 3 Reusen en Duyvels beeldon 4. Amida 5 Dasmangi 6 Tyran 7. Toranga 8. Pussa 9. Kobuqus tempel. 10. Ryckdoms tempel
11. Vissers pagode en goden tooren 12. Chineese en Iapanse goden dienst Voorverhandeling tot t' Tweede deel Pag. 109. etc

voor groote yveraers by de Moren geacht. Dees ommegangh geschiedt door de voornaemste straten en wijcken van de Stadt. Des avonts worden eenige mannen van stroo papier/ en soodanige lichte stoffe gemaeckt/ als moordenaers van dees twee Heilige Martelaren/ Hassan en Hossein, op de groote Maidan, of Marckt/ ten toon gestelt/ en publijckelijck/ in het aensien van een groote meenighte/ doorschooten ende verbrandt; het welck met een groot gejuych des volcks geschiet; muutende desen dagh onder de Moren dervoegen de wraecklust uyt/ dat Jentyven, Benjanen, en andere Heydenen/ soo wanneer buyten haer toegesloten huysen het hooft uytsteecken/ of op de straet verschijnen/ groot perijckel lopen/ van datelijck/ tot een wederwraeck/ door de Moren gemassacreert te werden. Januarii. 1664.

Het Feest van Alis doot wort oock in de maent Ramadan, dat is die van haer Vasten/ by de Persianen staetigh gevierd. Het Feest van Alis doot.

Oock vieren de Mahometanen het Paesch-feest in September, en het Feest van het Gebroederschap op den 25. November, als malkanderen alles quaets vergeven. Het Paesch-Feest, en van het Gebroederschap.

De Moren haer Tempels/ ofte Moskeen, zijn doorgaens laegh by der aerden/ doch op een hooghte/ om boven andere huysingen uyt te steecken/ van kalck en steen/ en slechte materialen gebouwt/ het meerendeel boven plat/ en beneden vierkant; der selver muur is gemeenelijck maer twee vademen hoog: sommige deser Tempels proncken vry cierelijck met Vertrecken/ Salen/ en Kamers rontom/ met steene Sarcken/ en seer suyvere witte muuren. De aensienelijckste van hare Moskeen hebben de sommige een of meer hoogh uytstekende torens; doch heb ick die niet (mijns wetens) in Bengalen, maer wel op Tarnaten, Makasser, Japare, en Bantam, gesien: in dese Torens komen gemeenelijck in de Vasten de devotighste Moren, met lantaerens/ (want het is'er seer doncker in) hare gebeden doen. Om sommige Tempels loopt een klare Vyver; anders hebben de Moren een groote Waterback aen de ingangh des selfs/ daer in sy haer aengesicht/ handen en voeten wasschen/ eer binnen treden. Geen Beelden/ Afgoden/ noch Schilderijen worden in hare Tempels gesien. De Mooren hebben in yder Stadt of plaetse/ benevens eenige kleyne Moske, oock een Hooftkerck/ daer in Grooten en Kleynen gemeenlijck op den Sabbathdagh en Feestdagen na de middaeghs verschijnen; in plaetse van Klocken/ roept een Huurlingh/ boven op 't plat des Tempels staende/ het Volck te saem: de Roeper keert sich met het aengesicht na de Sonne: de Predickstoel wordt ter Oostzijde met 3 a 4 kleyne opgaende trapjens gesien/ daer de Mollas, dat zijn de Leeraren/ de gebeden en de voorlesingen uyt den Alcoran voor de Vergaderingh doen/ uytleggende daer benevens de Leeringen/ Wonderwercken/ en de Heyligheydt Mahomets, Ali, en andere Heyligen: verheffende haer Religie wonder hoogh/ en die van Abubeker, Otman, en Homar uytermaten laegh/ ja dien tot niet verachtende. Tempels der Moren, hoedanigh. Haer Godtsdienst en vergaderingen op den Sabbathdagh en Feestdagen.

Weynigh inkomsten hebben haer Kercken/ die uyt de huer der kleyne Wooninghjens onder de Tempel behoorende/ of uyt mildadigheydt door geschencken/ of testamentaire gifte van de Godtvruchtighste dienen voort te komen. Haer Mollas, of Priesters trecken geen loon: maer wel de vereerin- Inkomsten der Moorsche Kercken. Het leven van hare Mollas of Priesters.

Januarii, 1664.

eeringen die haer / doch uyt vrywilligheyt / van de Mildadighste worden geschoncken. Dese geestelijcke Bedienaers van den Tempel woonen gemeenlijck met hare Vrouwen en Familie in een Wooningh of Huysje dat aen de Kercke / daer benevens staende / behoort: haer wijders met School te houden / en de Jeucht te leeren lesen en schrijven geneerende. Sommige deser Mollas studeeren oock naerstigh in hare Theologie en Philosophie: eenige voeren een heel gestrengh leven / niet trouwende / en geen wijn noch stercken dranck gebruyckende: sommige woonen alleen / en op afgesonderde plaetsen / mediteerende en biddende byna nacht en dagh / en zijn by veele devote Mooren in groote estime.

Den yver der Mooren in hun vasten,

De Mahometanen houden haer Sabbathdagh / die sy vry devotigh vyeren / des Vrydaegs: sy vasten 's jaerlijcks in de maent Ramadan, of Februarius, beginnende met de Nieuwe Maen / en durende vry gestrengh dertigh dagen langh / niet eetende voor de Sonne is onder gegaen; dan sommige smullen / en banckquetteeren dan wel den gantschen nacht over: doch desen en zijn de devotighste niet / want die het ter herten gaet sullen in dese maent wijn / noch stercken dranck gebruycken / oock hare Vrouwen mijden. Sy gelooven dat niemant buyten haer Wet kan saligh worden; houden de Christenen / Joden en Heydenen voor Ongeloovige / en Ketters: sullende gene spijse / van d'onse gekoockt / bereydt / of toegestelt / handelen / nuttigen / of aenraken / 't en ware drooge Bisschuyt / Confituren / of iet diergelijcks; dwingen niet lichtelijck iemant in sijn Geloof: sy zijn verplicht vijf reysen in 't etmael hare Gebeden te doen / namentlijck / met Sons opgang / des middaeghs / namiddaeghs / met Sons ondergang / en des avondts laet: vallende in dees oeffeningh op haer aengesicht neder / en met de handen t'samengevoeght; Wy van iets noodighs haer willende spreecken / vonden hen selfs des morgens vroeg / in hare Voorhuysen en Wooningen / al op een Tapijt / of iet anders uytgestreckt op de Aerde nederleggen / om hare gebeden aen Godt en Mahomet uyt te boesemen / daer in wy / tot beschaming der Christenen / haer soo yverigh en besigh vonden / dat sy / niet tegenstaende onse komst / in hare gebeden volherdende / ons / noch niemant te sprake stonden / voor dat sy hare gebeden geëyndight hadden; dan opstaende / bejegende ons seer heus en vriendelijck.

en gebeden.

Zeden der Mooren.

Voort zijn de Bengaelse Mooren seer deftigh en manierlijck in hare woorden en uyterlijcke actien / beleeft / heel vriendelijck / en vol cortosijen / belachende de ydelheyt / lossigheyt / en ongebondenheyt van de Nederlanders: zijnde geset in hare manieren / handel en wandel / deftigh en onveranderlijck in haer gewaed: verfoeijende de bloedtschande / dronckenschap / kijvinge / vechterijen / ect. alhoewel dat de Poligamie, en Hoererije by hun gewoon zijn; want de Mooren zijn 't meerendeel seer luxurieus dertel / en onluys van aert / drinckende voor het Volck wijn / noch stercken dranck / en weten haer seer in 't byzijn van andere te abstineeren: evenwel zijnder veele (gelijck als ick selfs hebbe gesien) die den Arack, en andere stercke Wateren gaerne om een hoeck / en in 't heymelijck gebruycken.

Schoolen voor de Jeucht.

De Jeucht wordt by die het vermogen hebben / heel vlijtigh ter School bestelt / leert leesen en schrijven / en van jongs op de voornaemste lessen des Alcorans ingeboessemt / en in soodanige wetenschappen / als by de Ouders

de

p836

de beste woorden geleert / geoeffent: als daer zijn die van de Philosophie / Oratien / Medecijne / Poësie / Astronomia / Physica / en soo voort. De Moskea zijn ooch doorgaens haer Schoolen / en de Mollas, of Priesters haer Schoolmeesters: de Kinderen sitten rontomme langs heen de wand; die quaet doen / worden de voeten met een touwtjen gebonden / en van twee Schoolieren om hoogh gehouden / terwijl den Meester den Leerling met een riet gestrengh / of met sachte slagen onder tegens de voeten kletst: die geen middelen hebben bezengen de Kinderen tot de dienstbaerheyt / namentlijck / tot Dwerris, Dienaren of Knechts / of tot Ambachten en Wapenhandelingh op. Januarii, 1664.

De Kinderen worden heel vroegh / en al veel met haer ses of acht jaren ten Houwelijch upt beloofe; doch komen niet eer voor dat het de Ouders goet dincht / en sy bequaemheyt hebben de Trouw te voltrecken: de Dochter hare behoorlijcke maentstonden bekomende / wordt wepnigh dagen daer na met een groote statie na de Ganges, of naeste Rivier gebracht: en soo / wanneer de Ouders dan vermogen zijn / met welruyckende Kruyden en Bloemen bestroopt / doende met een betooninghe van sonderlinghe vernoegen een yder een hondt / dat dese Dochter bequaem is geworden om by te slapen. In 't Houwelijch-stuyten hapzklooven de Ouders / of naeste Vrienden meermalen niet wepnigh over het accoorderen van de Houwelijchsgifte / tot men de saeck ten laetsten eens geworden is. Den Trouw-tijdt komende / wordt de Bruydegom / indien hy rijck is / eenige avonden na malkanderen / doch insonderheydt op den laetsten / wanneer hy trouwen sal / op een Paert / 't welck heerlijck is behangen en opgepronckt / geset; een of meer Sonneschermen van zijde / papier / of andere lichte stoffen / worden heel statigh boven des Bruydegoms hooft gedragen: achter hem komen sijn Speellinechts / en sijn voornaemste Vrienden gevolgt. Rontom de Statie siet men een groot gewoel van honstige Tydtverdrijvers en vrolijcke Basen / speelende op hoopere Beckens / Schalmeyen / Trommels / Trompetten en Fluyten: sommige slingeren ooch Vuurwercken van buspoeder / en andere martialen / geestigh toegestelt / in de lucht. Deese deftige Statie wordt door een groote menighte Rijckiers gevolgt: passeerende aldus door de voornaemste straten en wijcken van de Stadt / tot weder aen 't Huys des Bruyts genadert; af en binnen getreden zijnde / wordt den Bruydegom onder het vrolijck Musijck-gespeel ontfangen / op een Capijt geschicht / daer ooch de Bruyt met haer Ouders en Vrienden verschijnt. Terstont komt een Moorse Priester ter baen / leest 't geene ter saeche dient upt een Boeck / terwijl een Moors Overste / daer tot dien eynde gekomen / ooch tot Getuyge verstercht; want den Bruydegom sweert / dat / by aldien hy sijn Vrouwe ooyt of ooyt van hem komt te stooten / gehouden sal wesen de Bruytschat haer wederom upt te keeren: en daer op ontfangen de Nieuw-Getrouwde aenstondts den zegen des Priesters; De Maeltijdt / die voor of na dese plechtelijckheyt geschiet / wordt met een Banchet van Betele en Areeck, en andere Snoeperijen / benebens de opgeschafte Delikatessen / vereiert / sonder / of timmers met wepnigh sterckten dranck / die maer alleen sommige van de Bruyloftsgasten stupps gewijs en behendighlijck weten te gebruycken. Eerlijcker en veel gemeensamer zijn by haer de

Trouw-Houwelijcks-Ceremonien by de Moo-ren gebruyckelijck.

Januarii, 1664. de kleyne Bollekens die uyt veelerhande Aromatijcke Zaden / met Opium t'saemgekneedt / bestaen / waer door sy vrolijck / lichthoofdigh / duyseligh / en slaep-droncken worden. Over het Mael worden weynigh discoursen gehoort. De Bruydt met haer Speel-Vriendinnen en Vrouwen / die haer de naeste zijn / houdt de Maeltijdt in een bysondere Kamer apart / soo dat alles heel stil / en op een zedige wijse gemeenlijck komt te geschien; doch wordt ondertusschen op koopere Beckens / en aengenaem Speeltuygh gespeelt: de sommige houden soodanige Bruyloften eenige dagen na malkanderen / na dat deselve schijnen bemiddelt / en geconditioneert te zijn.

Want de manieren der Feesten en Houwelijcken zijn / selfs onder de Mooren, seer divers: wy hebben alhier de gemeensaemste wijse geplaetst / oock in het Tweede Boecks een-en-twintighste Hooftstuck een staelten / dies aengaende van 't gene by ons gesien is / den Leser vertoont.

Belachelijcke costuymen der Morinnen, als de Bruyt de maeghdom benomen is.

Voorts / soo wanneer de Bruyt (als haer de Maeghdom door den Bruydegom wordt benomen) helder opschreeuwt / dat sal haer voor geen kleyne eere gereeckent worden / en komt ordinaer des morgens de Bruyts Moeder / of naest bestaende Moeije / het beddekleedt / slaeplakens / of de matras der Nieuw-Getrouwde besien; soo die met de gewoonelijcke teeckenen des Maeghdoms / dat echter missen kan / geteyckent zijn / soo toont het oude Besje geen kleyne vreughden: des Bruydegoms Moeder komt 'er oock by / en oordeelende dat 'er een Maeght ten Houwelijck is besteedt / betoont men sich grootelijcks over de Nieuw-Getrouwde verheught / en vergenoeght te zijn / het welck van stonden aen alom heen wordt verbreydt / en bekent gemaeckt: En wederom ter contrarie / soo geen smetten / of teeckenen worden gemerckt / bespot men de Bruydegom / en de Bruyt is droevigh / dewijl geen vreught / maer bitterheyt / schimp en hoon in dit Houwelijck te verwachten heeft.

Ongeregeltheden in de Houwelijcken der Mooren.

Den Echten Staet wordt lichtelijck by de Mooren gebroken / ofte geschent: den Man vermach by de eerste noch vier andere Vrouwen / of meer / soo wanneer hy die machtigh is te onderhouden / te trouwen / en dan leydt hem aen 't eerst-gemaeckte contract seer weynigh gelegen / dewijl hy met dese Swacke Vaetjens / eerlijck t'onderhouden / gevoechelijck kan bestaen. De Vrouwen brengen weynigh anders dan hare Kleederen en Juweelen in 't Houwelijck; doch die van Staet en aensien zijn oock haer eygen Dienstboden / Jonckvrouwen / Slavinnen / etc. Jemant sijn Vrouw verstootende / moet soo veel gelt en goederen / als op den Trouwdagh beloofden / aen de Verstootene komen uyt te keeren / en daer mede gaet hy wederom voor een eerlijck Man. Oock mach den afaerdigen Moor om Hoererije sijn Vrouwe dooden en van malkander sabelen: daer en tegen de arme Vrouw den Man by een Hoer betrappende / moet met gedult de smaet verkroppen; echter vermach die / soo wanneer dat sy met slaen en stooten qualijck gehandelt wordt / en van den Man geen onderhoudt kan bekomen / over hem by den Rechter klagen / en oock versoecken van dien Nabal ontslagen te zijn; dat haer / niet tegenstaende met recht en reden / toegestaen zijnde / echter tot geen kleyne desreputatie komt te verstrecken: dus scheydende / neemt sy de Dochters met sich / en laet de Soons den Man behouden.

Dus

Dus zijn de Vrouwen der Mooren het meerendeel niet anders dan als arme Sletten en Slavinnen geacht; doch niet altemael / want de sommige treffen wolijcker Mannen en beter dagen aen. Veel koſten de rijcke Mooren haer Vrouwen van onderhoudt / ſoo in Huysraet / Huyshouding / Oppaſſers / en verderen omſlagh / als oock in Kleedingh en Juweelen; want deſe liebe Lammeren ſtreelen en bleijen Oomkool al menighmael om wat moops / ſoeckende yder de occaſie om hem ten dienſt te ſtaen / en by die gelegenthepdt oock op haer eygen voordeel loerende / batten de hant / wanneer die ſich ſchoon op doet / by 't hayr. Den Moor komt nu by den een / en dan by den ander / al na het hem luſt / yder onthaelt hem op 't vriendelijckſt met aengename Confituren / Frupten / en Bolletjens / die van welruyckende Zaden en Specerijen / of oock wel van Gout / Amber / Paerley / Muſkus / en Amphoen / toegeſtelt zijn; lupſen en plupſen / ſtrijcken en careſſeeren hem de leden; verhoelen hem met een Waeijer / en jagen alſoo de vliegen van ſijn blanck aengeſicht af; hem aldus minnelijck handelende tot dat hy ſlaept / of met haer te bedde gaet; of de Vriendinnen vermaecken den Moor geſamentlijck met haer ſnaren / of ander ſpel / ſingen en danſſen om haren Heer dus te behagen / en de muyſe-neſten uyt het hooft te drijven.

Januarij, 1664.

Kareſſen die de getrouwde Morinnen den Man aendoen.

Dus ſchenden de Mooren, gelijck meeſt alle de Ooſterſche Volckeren / den Echten Staet / trouwende ſoo veele Vrouwen als 't haer belieft / en dickmaels meer dan ſy beheeren en geneeren konnen. Sommige rijcke Moorſe Hooplupden / als oock wel andere die de middelen niet manckeeren / hebben wel hare Vrouwen en Concubijnen op verſcheydene plaetſen verdeelt / en die dan repſende / komen overal t'huys / en worden heel vriendelijck getareſſeert; de Vrouwen worden heel ſtrickt bewaert / en door Capades, daer ſomwijl de Wolf by 't Schaep geraecht / als oock door Slavinnen / Slaven / etc. opgepaſt: komende wepnigh op ſtraet / en blijven meeſt in huys / en als in haer binnenkameren opgeſlooten / ja ſoo / dat ſommige hare Bloedt-Vrienden en naeſte Magen nauwelijcks durven onder de oogen komen; oock mogen de Mooren ander Mans Vrouwen niet bekruppen / op pene van de doodt.

Verfoeijelijcke Poligamie der Mooren.

Hare jalourſheyt.

Strickte bewaringe hunner Vrouwen en Concubijnen.

De Kleeding der Mooren is deftigh en ſtatigh: de Mans-perſoonen dragen lange Rocken / die by de onſe gemeenlijck Moorſche Cabaijen worden genoemt / van de fijnſte Catoene Lijwaten / Zijde / Silvere / Goude / of andere koſtelijcke Stoffe gemaeckt / nederhangende tot / of over de knieen / ſluytende om het opperlijf: deſe Cabay wordt voor op de borſt / en lager heen / na de eene zijde met linten toegeſtrickt; onder deſe Rock dragen ſy een fijn onderkleedt van Zijde / Bloemwerck / of ſacht Catoene Lijwaet gemaeckt / om het naeckte lijf / dat haer tot op de heupen nederwaerts komende / de lenden en ſlupt: de Broecken zijn gemeenlijck langer dan de Perſoonen ſelfs / veele van roode-geſtreepte Stoffen / zijnde boven tamelijck wijt / doch loopen onder heel ſmal / en vol fronſſen na de beenen / daerſe tot op de enckelen nederwaerts hangen; gebende deſe menighbuldige bouwen / of plooijen / die wronghs-gewijs op malkanderen leggen / een groote warmte aen de beenen / die / dewijl ſy noopt krouſſen dragen / geen ander dekſel hebben; haer Seripous, of Schoenen zijn groot en rupm / en door-

Kleedingh der Mooren.

Januarii, 1664. gaens van root vergult Leer gemaeckt: sy gaen winter en somer bloots-boets in haer schoenen/ die sy de hielen neertreden/ gebruyckende die gelijck de arme Luyden by ons/ de sloffen sonder binden/ om die haerdigh aen te doen als uytgaen willen/ en af te leggen/ als in haer binnenhameren treden/ om haere matten en spreden/ die hoftelijck/ net/ en sinnelijck zijn gemaeckt/ niet te besoedelen. Sy dragen op 't hael-geschooren hooft een Thoock of Tulleband/ andere seggen Toulbant/ na de wijse der Turcken/ van sijn wit Katoene Lijwaet/ met cierlijck root van Gout/ van Zijde/ en andere Stoffe doormenght/ geweeven: dese Tulbanden/ die een tegelijck/ om op sijn hooft te slupten/ weer los en wederom vast te maecken/ en somtijdts wel 30 a 40 ellen langh bevonden worden/ nemen de Mooren, als iemant groeten/ of hare gebeden uytstorten/ nimmermeer af/ dewijl in sulcks/ d'ontblootingh van het hooft/ 't afnemen der Hoeden/ Toulbanden/ etc. by hun bespottelijck is; ooch dragen de Mooren van weptse Stoffen een Gordels om den middel/ die sy Commerbant noemen/ meest uyt roode Zijde met goude strepen/ en wit doormenght/ geweben: aen dese Gordels/ ofte Commerbanden hangen ter rechter zijde weptse guasten nederwaerts tot op de heup; rondom de eerste Gordel pronckt noch een tweede van wit Katoen/ doch kleynder en t'saemgerolt om het lijf/ en een loutere Syimder of Pooch/ geblamt/ of recht/ ter slincker zijde/ steechende tusschen de Cabay en de Commerbants in; de Hechten van dese Syimders zijn veeltijdts hoftelijck/ en met Gout/ Agaet/ Cristal/ en Basnsteen ingelepdt/ als ooch de Schede. De Moor neemt ooch in het uytgaen/ volgens de gewoonte gemeenlijck tot een opperkleedt/ of deckscl voor regen en wint een loutere Zijde Kluyer op de schouder/ of om den hals in de plaetse van een Mantel/ en staen de grootste Mooren van 't Hof haer Kleederen bynastijf van doorgewrocht gout. De Mollas, of Priesters gaen statigh/ en van het hooft tot de voeten in 't wit: en selfs de Dwerris, Oppassers/ en Ambachts-luyden van top tot teen op voorverhaelde wijse zedigh en deftigh gekleet/ welcke dracht by de Mooren als onveranderlijck is/ en wordt gehouden.

Dracht der Morinnen in Bengalen. De Vrouwen en Dochters van de Mooren slingeren doorgaens een fijne spierwitte katoene Doeck met 3 a 4 slagen om den middel en 't onderlijf/ die van sulcken breette zijn/ datse tot op de voeten nederwaerts hangen: sommige dragen daer onder ooch Broeckjens van luchtigh stof; binnens Huys loopense veel met de boesem en 't bovenlijf naeckt/ bloots hoofts/ en bloots voets: dan uytgaende/ of buyten de deure komende/ weten sy opperkleet en sluyers derwoegen over de naeckte schouders aen te slingeren/ dat men echter een goet gedeelte van haer bloote boesem en armen siet. De laetste pronckjen doorgaens/ indien sy rijck en van aensien zijn/ met loutere gonde Boogen/ of Hoepen/ ooch wel die van silver/ yvoor/ glas/ of heel geestigh van vergult Koper gemaeckt zijn: de sommige hebben aldus de armen tot heel boven den elleboogh toe beset/ en dienen dit hoovaerdigh Geslacht meer tot belastingh/ als tot verciering; gelijck als ooch de sommige hare beenen met diergelijcke Ringen/ omtrent/ en boven de enckelen zijn belast. Sy dragen ooch gonde Ringen/ en daer aen kleyne Pareltjens door het onderste van de Neus: de deurgeboorde onderste Oorlellen zijn ooch

Haer versieringen.

met

met goude Ringen / of andere Oor-bercierſelen opgepronckt ; ſommige Vrouwen hebben een of meer groote Ringen / die wel een halve ſpanne wijt zijn / in yder Oor / dewelcke nederwaerts tot op de boeſem hangen ; den Hals pronckt met een koſtelijck Bataſelet / of iet anders : en de Dingeren met verſcheydene goude Ringen ; verſtaet dit van die rijck zijn / want de Gemeene komen wat ſlechter opgeciert voor den dagh. Het lang en gitſwart haer hanght haer wanneerſe niet ſorgdigh / maer net en ſindelijck zijn / wat geeſtigh / met een ſlinger of twee op den rugge gebonden. Januarius. 1664.

De Vrouwen van aenſien uytgaende / of met hare Palinkijns elders reyſende / worden heel ſelden van iemant bycomts in het aengeſicht geſien / dechende 't ſelve met een zijde ſluijer / en ſchijnt deſe maniere van doen veel eer uyt een dertele verwaenthept en hoogh geboelen omtrent haer ſelfs / of door de gewoonelijcke jalouſije van hare JMannen / als uyt een zedige eerbaerhept en ſchaemten voort te komen / achtende het een al te gemeenen ſaeck het aengeſicht publijckelijck / en voor al de Werelt te ontdecken : en nochtans zijn veele van deſe bruyne Dieren de eerlijckſte nergens na / die door de verdeelde liefde / of ongetrouwigheydt des JMans verſmaet / oock wel van hare Capades, of andere / daer het geſchien kan / haer vrientelijck laten handelen. De Moorſe Vrouwen decken in 't uytgaen haer aengeſicht.

De Huyſen en Wooningen van de Mooren zijn ruym en groot / met aenſienelijcke Vertrecken / Salen en Kamers voorſien : veele pronckten boven met platte Daecken / om aldaer de avondtlucht te ſchepppen ; oock hebben de Rijcke achter haer Wooningen / of aen wel-gelegene plaetſen / ſchoone Luſthoven en Tuynen / daer Boomen / Kruyden / Bloemen en Planten ordentelijck ſtaen geſet / en daer Galderijen / Luſthuyſen en Prijelen een groote aengenaemheyt toonen : in ſommige worden oock Tancken en Bijbers / en daer in vermaeckelijcke Waſchplaetſen / met trappen opgaende / beſpeurt / daer in de Mooren en Moorinnen van 't Huys ſich dagelijcks waſſchen en reynigen ; oock bouwen d'Aenſienelijckſte in deſen Hof wel een fraeije Tombe / of Graf die heerlijck en ſeer net van ſteen gebouwt zijnde / als een Pyramide pronckt / daer / die niet gierigh en zijn / groot gelt in ſpillen ; de JMuuren der Huyſen en Wooningen beſtaen het meerendeel uyt gedrooghde Kley en Aerde t'ſamengemenght / met Koedreck voor 't ongedierte / en Kalck bedeckt ; en voort met een menghſel van Tras / Melck / Suycker en Gom / derwoegen bekleedt / beſtreecken / en gladt gemaeckt / dat alles op een aerdige wijſe glimpt / en by net en reynelijck is ; doch de Huyſen van het gemeene Volck zijn ſlechts van Kley met Stroo doormenght / laegh by der aerden / en boven met Riet bedeckt / eenvoudigh en ſlecht gemaeckt / en Vloeren en Wanden met Koedreck beſmeert : de Huyſen hebben geen Bovenkamers / Schoorſteenen / Bedſteden / noch Kelders ; de Gebels geen glaſen ; de Deuren geen Slooten ; de Veuſters Grendels / en echter gaet alles wel. In de Salen en Kamers der Rijcken pronchen ſchoone Perſiaenſe Tapijten / oock fijne Matten / heel cierlijck / net en konſtigh gemaeckt ; de ſommige pronchen oock wel met goude en ſilvere Vaten ; haer Beddingh en Slaepgoedt is licht : doorgaens hebbenſe ſchoone JMatraſſen / ſlapen op Kadels, doch Man en Vrouw niet by malkander / maer yder apart : de Vrouwen hebben gemeenelijck een Ver- De Huyſen en Wooningen van de Mooren. Haer Huysraet. Huyshouding.

Januarii, 1664.

treck / bysonder daer sy met malkanderen eten en drincken / slapen / en het Huyswerck doen. Dit Vrouwenhuys kost de Mooren al dickmaels veel van onderhoud / insonderheyt als het van de Grooten zijn: want 3 a 4 Wijven / yder met hare medegebrachte Slavinnen / Dienstmaeghden / etc. maecken een groot beslach. Den Moor verschaft gelt / daer mede sy haer voor soo veel dagen / of weecken dienen te geneeren; de vordere Huysraedt heeft weynigh om 't lijf / bestaende meest in Potten / Pannen / Schotels / Pieringen / Kopjens / en soo voort.

De Mooren sitten weynigh op Stoelen en Bancken / maer meest op fijne Matten / of Persiaense Alcatyven, op d'aerde neder / met de beenen kruycelinghs onder het lijf: alleenlijck hebben sommige van de rijckste Kooplieden op Pipely en op Ougly slechte Armstoelen ten dienst der Nederlanders in hare Winckels; dese Kooplieden besitten veel groote Schatten en Rijckdommen / hebbende groote Packhuysen vol alderhande schoone Bengaelse Stoffen en fijne Lijwaten / en verkoopen met weynigh woorden voor veel duysenden tseffens / in welcken Handel wy de Mooren bevonden seer assurant / trouw en oprecht te zijn: wy haer besoeckende / wierden heus en vriendelijck bejegent. Twee Moorse Kooplieden waren van Batavia met ons overgekomen / den eenen was Hassan, en den anderen Mahomet genoemt / beyde konnen sy wat krom Nederduyts / en hadden wy onderwegen met malkander veel aengename discoursen gehad: dese ontfingen ons nu meest alle dagen op Ougly seer gulhertigh en vriendelijck in haer Wooningh / of Logiment / setten ons van hare Delikatessen en Confituren voor / en begeerden meermaels van my 't aenmerckens-waerdighste van ons Vaderlandt te weten / daer ick haer somwijl na mijn vermogen in socht te voldoen: vertellende haer wat Steden / Toorens / Kercken en machtige Gebouwen dat in ons Vaderlandt wierden gevonden; wat Konsten en Wetenschappen daer wierden geoeffent; wat Neeringen / Winckels en Koopmanschappen daer wierden gedaen; wat Scheepsvlooten alom ter Zeevaert wierden gestiert; de groote en Volckrijckheyt van 't machtigh Amsterdam; de dracht der Nederlandtsche Vrouwen; het langen en korten der dagen en nachten / en van de houde Winters / Vorst / Hagel en Sneeuw: en hoe men als dan op toegevroosen wateren met Paerden en Sleden wijt en zijds kon reysen; niet scheen dese Mooren wonderlijcker te wesen dan dit laetste / getuygende wel een Reyse van ses-en-dertigh hondert mijlen te willen doen / om niet alleen het voorverhaelde / maer wel voornamentlijck het rijden van Paerden / Sleden / en Volck op 't Ys te sien. Als ick haer wist te seggen / hoe dat het my grootelijcks moeyden dat sulcke brave Mooren geen Christenen waren; antwoorden sy my byna desgelijcks / hoe dat het haer jammerden / dat ick niet mede een Muselman, dat is ware Geloovige / in de Religie Mahomets was / dewijl die alleen de rechte en waerachtige Leer ter Eeuwiger Saligheydt was. Wy gingen nu met haer somwijl eenige rijcke Mooren in hare Wooningen besoecken / die ons beleeft en vriendelijck ontfingen: wierden meermaels door den Heere des Huys tot in de Pronckfael / of Binnekamer geleydt / en genoodight om neder te sitten op weytse Matten / of Tapijten / met de beenen kruycelingh onder het lijf: yder wachten hem wel het onderste van de

Moorse Kooplieden haer rijckdom, stercken Handel, en Heusheyt.

Twee Mooren hun vriendtschap met den Schrijver, en hare nieusgierigheyt.

Beleeftheyt en vriendelijckheyt der Mooren.

de voeten te vertoonen / ſoo hy niet voor een Boer en Plompaert wilde ge- reechent zijn. De Betel en Pinang quam voor den dagh / en diende men yder een Confortijſſen daer van voor / doch dit alles met een groote zedigheyt en manierlijckheyt: hare diſcourſen gingen heel ſtil / geſchickt en ordenteljck toe / gebruyckende in haer woorden en geſten een wonderlijcke lieftaligheyt en deftigheyt; want ſy roepen / woelen / noch maecken in het ſpreechen tegens malkanderen geen geraes: luyſteren ſy den een den ander iets in 't oor / ſoo houdenſe ſoo langh de ſluijer / of rechter handt voor de mondt / op dat de adem van d'een den anderen niet en mocht komen te verbeelen: uytgaende / ſullen die wederom heus en vriendelijck uytgeley doen die haer beſocht. Januarii. 1664. Haer zedigheyt en manierlijckheyt.

De Mooren malkander groetende / 't welcke ſy ſalamma noemen / raken met de handt / terwijl met het hooft wat voorwaerts buygen / aen 't voorſte van haren Tullebant / ſeggende ſalamma: welck woordt ſy des morgens / 's middaeghs / des avonts / en by alle gelegenthey gebruycken. Haer groetingen.

De Rijcken hare Banchetten en Maeltijden zijn prachtigh en groot / verquiſtende 's jaerlijcks groote ſommen in overdaedt / Kleederen / Danſerijen en ydele ontuchtigheden: den Heer en Gaſten ſitten ter aerden op fraeije Tapijten neder; den Schafmeeſter ſtelt een yder ſijn portie voor / die in goede wel-toebereyde Spijs / Confituren en Frupten beſtaet: want ſy houden het na den aerdt der Nederlanders met een goede Keuchen; in plaetſe van Broodt gebruycken ſy Rijs in water geſooden / gelijck die door gantſch Indien in ſoo veel Landen en Koninckrijcken woordt gebruyckt; ſchoone Tarw groeyt in Bengalen, dan 't Broot woordt evenwel minſt geſocht / als dat de Mooren wel by gelegenthey ſeer ſijne witte Biſſchuyt gebruycken; de Hoenders en veel ſoorten van vleyn gebeent worden by haer op verſcheyde manieren tot delihaet voedſel bereydt en opgediſcht; ſy eten voor al geen Speck / als 't ſelve onreyn achtende / volgens Mahomets gebodt; weten van Tafellakens noch Serbetten; taſten geen Spijs met duym en vingeren aen / achten het ſchandelijck en beſpottens-waerdigh dat iemant de vingers aflicht; de Vrouwen houden haer Gaſtmael in een ander Vertreth byſonder / hebbende geen gemeenſchap aen de vreucht der Mannen / veel minder toegangh tot de Banquetſael om in die Colliegie te verſchijnen; veel ongebondentheden geſchieden in deſe Gaſterijen; wanneer het den Mooren behaegt dat Speelders en Danshoeren op 't Vreughdenmael verſchijnen / die men vrijelijck ſonder ſchanden aldaer ontbieden mach: want tot voorhominge van Overſpel / worden in Bengalen, als oock in meer andere Landen van Indien, openbare Hoeren en hare vrije Wooningen in afgedeelde Straten en Wijcken volkomentlijck toegeſtaen; deſe worden vrijelijck ontboden by Mooren, Benjanen, en andere Natien / wie / en waer het ſelve ſoude mogen zijn / om vrientgelt te verdienen / en de Begeerige voort te helpen / en worden oock van een tegelijck dien het luſt onbeſchroomdelijck in hare Wooningen beſocht. Deſe Bengaelſe Hoeren dragen meeſt altemael vleyne goude Ringen door de neus en ooren / oock om de vingers en onderarmen; zijn het meerendeel jongh / en niet leelijck op haer manier / en konnen luſtigh danſſen: daerom oock de Mooren en Benjanen in haer Banquetten en Gaſterijen niet vrolijck meenen geweeſt te zijn / Moorſche Gaſtmalen en Banckerten. Haer tafelordere, Spijs, en maniere van eten. Afſondering van de Vrouwen. De Speelders en Danshoeren komen ter baen. Privilegien, vryheyt en grootachtinge der Bengaelſe Hoeren en Danſerinnen.

Januarii, 1664.

zijn / wanneer geen Hoeren om singen en dansſen op hare Maeltijden hebben gedomineert. Deſe Hoeren zijn in veel plaetſen / doch voornamentlijck op Pipely, in een groot eſtime / hebben aldaer een quartier daer ſy byſonder woonen / daer de Huyſen langs enge ſtraetjens (tot haer buyle neeringe dienſtigh en beguaem) in verſcheydene Kamertjens afgedeelt zijn; weecklijcks zijn de Hoeren verplicht haer contributie-gelden aen den Schout / die Coutewal wordt genaemt / op te brengen; doch daer voor die Privilegie bekomen / dat niemant in dit heerelijck gildt en mach / of moeten eerſt daer toe gequalificeert en begunſtight zijn: invoegen dat wie beunhaeſt / wel expreſſelijck / ſoo wanneer ſulchs uytlecht / met een geldtboete / of anderſins wordt geſtraft. De Kinderen dus in Hoerdom geteelt / groot geworden zijnde / worden in de ſelfde neeringh onderweſen en opgequeeckt; de Knechtjens leeren hoddige actien / ſingen en ſpringen / en worden Hoerewaerden: de Meysjens alderhande vermaeckelijckheyt / quincheleeren en dansſen / en moeten haer voorts met Hoerdom komen te generen.

Verfoeijelijckheden onder de Mooren op hunne Gaſtmalen.

Deſe vrolijcke Baſen en konſtige Danſerinnen / daer onder de geeſtighſte en beballighſte wel de meeſte neeringh hebben / op 't Gaſtmael komende / ſpeelen en danſſen louter in 't rondt / en ſpringen (mijns oordeels) hoewel ick geen Danſſer en ben / ſeer plompe habriolen; die in de vreughd een van deſe Dansjoeren behaeghd / ſtaet wel eens van de Maeltijdt op / en treedt met haer in een ander Vertreck: naderhandt ſet de Vriendt ſich wederom aen / en de Danſſerin danſt als vooren ſonder ſchaemte: want alles paſt hier / na de meeningh der Mooren, een eerelijck Man. Terwijl de Hoeren danſſen / bonſen vrolijcke Baſen / of konſtige Tijdtverdrijvers op koopere Bechens / en maken een wonderlijck accoort.

De rijcke Mooren houden een groote ſtaet.

De rijcke Mooren voeren een groote Staet van Oppaſſers / Lacheijen / Lijfmeechten en Slaven / Capaces, etc. laten haer wonder wel dienen / niet alleen in / maer ooch buytens Huys; want voer ſijn Staet heel breet ſoeckt uyt te meeten: een iegelijck deſer Dienaers weet ſijn werck en plicht: De Beſnedene paſſen op de Vrouwen die wonder hoyt gehouden worden / en byna geen Mans-perſoon te ſpraeche durven ſtaen / gelijck als ick ſelfs tot verſcheydenmael heb bevonden / als wy in haer Wooningen zijnde gekomen / na de Man / of hy niet t'huys was / vroegen / dewijl hem te ſpreecken hadden / vliegende deſe Moorinnen, ſonder ons iets te antwoorden / na haer Binnenkameren / latende ons dus ſonder eenigh beſcheyt in 't Voorhuys wachten / of weder heenen gaen. Ooch honden / of huiren ſy Loopers: deſen hebben de ſommige op de Borſt 2 Bellen hangen / op welckers wonderlijck gerammel ſy weten te loopen en repſen; die wat geſwint zijn / wel 14 a 15 mijl weeghs in het eemael voort. Ooch hebben de Mooren van aenſien Houthappers / Waterhaelders / Palinkijn-dragers / en veel andere tot haer dienſt; de Machtighſte honden ooch Indiaenſe Karoſſen / en worden van Oſſen voortgetrocken / dan veel gemeenſamer worden de Paerden en Palinkijns gebruyckt: deſe Draegh-Teelts / die ſeer gemackelijck zijn / zijn 't meerendeel ſoo gemaeckt / dat daer in een kleyne Bedding met ſijn toebehooren kan worden geplaetſt / overdeckt / en boven met een behanghſel / dat opgebonden / of nedergelaten kan worden / alſoo het den Heer gelieft: een groote lange Bamboes, of ſterche Rietſtock / noch vochtigh zijnde /

Haer vermakelijck reyſen in Palinkijns.

na

na de gheboeghlijckheydt des Palinkijns geboogen / ſtreckt ſich in lenghte Januarii,
over de Dzaegh-Zetel uyt / aſſachende achter en vooz / derwoegen dat dit 1664.
kleyne gebouw ſonder ſtooten / of hoyten kan werden getoyſt. In de Palinkijn kan de Moor ſitten en leggen / eten en dzincken / ſlapen en waecken / al na het hem op de Keyſe gheluſt; met hem Keyſen oock wel veel andere van ſijn Compagions / oock wel ſijn Vzouwe / Hoeren / of dien hy lieſſt heeft; doch wozden de Vzouwen derwoegen beſozght / dat die van andere weynigh konnen werden geſien; 6 a 8 Palinkijn-dzagers / meer of minder / na dat de Keyſe veer leydt / of 't Heerſchap mildt is / derwangen malkander / en weten met hare naechte voeten op harde kleywegen / of die by regentijden heel gladt en glibberigh zijn / oock dooz ſtruycken en dooznen / boſch en wildernis / koers te vozderen / en de Palinkijns op haer ſchouderen voozt te tozſen; dzagende achter en vooz twee Perſoonen / die achter malkanderen gaen: rondtom heen loopen Speelders / Lijfſchutten / Kochs / Dienaers en Slaven / met Trommels en Flupten / Wapens en Vanen / Spijs en Voozraedt / Tenten / en wat op de Keys kan dienen: en repſen aldus de Mooren, daer het haer luſt / gemacheliſch / en met een groot vermaech.

Deſe Palinkijn-dzagers zijn vooz een kleyne prijs te bekomen / want haer daghloon / gelijck als ooch dat van de Dwerris, Arbeyders / en Ambachtslieden weynigh bedzaeght: die 4 a 5 ſtuyvers daeghs windt moet al een oberblieger zijn; veel zijnder die op de winſt van twee ſtuyvers daegs haer dienen te geneeren: doch kan hier geen vette Keuchen op ſtaen. De gemeene Man voedt ſich met Kitſery, Catian, en Rijs in water geſooden; ſy hoocken en ſmoocken niet binnens Huys / maer op de Erven / die ſy ter zijden / of achter aen hare Wooningen hebben. De Ambachtslieden / als Snijders / Schoenmakers / Webers / en meeſt alle andere / zijn ſeer weynig geacht / en van ſlechte conditie / wozden heel ſelden tot een hooger beroep gebenificeert; de Kinderen leeren gemeenelijck 't ſelfde Handtwerck van haer Ouders / die haer doozgaens ſeer bupghſaem en gedwee tot anders dienſt aenſtellen. Het ſober leven der gemeene Luyden.

De Mooren zijn 't meerendeel kloeck en hoogh opgeſchooten van ſtatuer / ſommige cozpulent en lijvigh / heel weynigh die wanſchapen / kreupel / of bultigh wozden bevonden / zijnde meeſt altemael ſwart van huyt en weeſen: haar Hoofthayz ooch ſwart en niet krullende wozdt; die wat puntigh zijn / om de 14 dagen altemael afgeſchzapt / ſoo dat alhier kael-geſchoorene Koppen / en groote Baerden en Knevels de Luyden van aenſien paſſen. Statuur der Mooren.

De Mis dadige wozden gemeenelijck dooz de Gouverneurs gedoemt / en Juſtitie in
voeren de Coutewals, of Schouten de executie uyt / dooz wien ooch dooz- Bengalen.
gaens alle kleyne civile ſaecken wozden afgedaen. Die van vermogen zijn wozden meeſt in de beurs / maer ſelden aen 't lijf geſtraft; de arme kleyne Dieven wozden met een Siambock, of ſweep de vliegen van rugh en ſchouders geweert; Huysbzaech / ſwaerder Dieſſtal / Koovers / Aſſetters en diergelijcke / wozden (ſoo wanneer gelt manqueert) met ſwaerder ſtraffen / als met afhappingh van handen en voeten / onthooſden / nederſabelingh / en ſoo voozt geſtraft.

Bengalen had in onſe tijdt weynigh / of geen Vpanden / als die van het

Januarii, 1664.

Koninckrijck Arakan, en Landewaerts in de bovengemelde wederspannige Radias, die in 't Geberghte woonende / stoute Soldaten en Roovers zijn / die / schoon sy worden verdreven / in het Geberght en diechte Wildernis van de eene plaetse tot de andere weten te retireeren; op d'afgelegene wegen worden ooch altemet wel Stroopers / Dieven en Affetters gevonden / die haer in kleyne Benden t'samen rotten / en moetselijck voor de Reysigers zijn.

Wederspannige Radias in het Geberght, maken de wegen onveyligh.

Wapenen der Bengaelse Mooren.

De Wapenen der Bengaelse Mooren zijn meest Pijlen en Boogen / Tontroers / etc. de Ruyters zijn met een Boogh en Pijlhoocker met Pijlen / een Schilt om den hals / en kleyn Piechje gewapent / weten redelijck wel daer mede om te gaen: op de zijde haught een loutere Sabel of Poock; de sommige pronchen ooch wel met een Malle-Rock om 't lijf. De Voet-Soldaten zijn met Boogh / Pijlen / en lange Spietsen gewapent: sy weten van geen Batalje / noch achtertocht; den Vyandt genaherende / vallen / sonder in afgedeelde geleederen te blijven / heel onordentelijck toe / waer door somwijls groote wanschickelijckheyt ontstaet; somtijdts worden ooch Elefanten ten Strijde gevoert / hebbende kleyne vierkante Kasteeltjens / of Hupsjens op den rugh gebonden / daer in 3 a 4 gewapende Mannen met Pijlen en Spietsen / ooch wel met kleyne Kamerstuckjens den Vyant poogen te leer te gaen; dese Beesten worden voor het Leger heenen geschickt als tot een Borstweer / en om wanordere in des Vyandts Heyr te brengen; doch de Elefanten zijn door Vuurwercken / die de Mooren en Heydenen van India seer wel weten toe te stellen / lichtelijck te verschricken / waer door het meermaels komt te gebeuren / dat dese groote Wanschepsels sich schielijck omkeerende / sonder datse konnen werden gestilt / aen 't hollen en woeden geraken / en al vliegende / bonsende / en barende onder hun eygen Volck / geen kleyne schade / ja groote nederlagen komen toe te brengen / waer door deselve soo niet meer als wel in voorige tijden wierden gebruyckt; dienstiger zijn sy om het Geschut te trecken / het welck de Mooren ooch / doch soo wel niet als de onse weten te gebruycken. Sy maken ooch Bosskruyt / doch soo goet niet als dat van ons Vaderlandt; voeren Trompetten / Schalmaijen en hoopere Trommels ten Strijdt. Den grooten Nabab, of opperste Veldheer beslaet met het Leger / in optocht zijnde / gemeenlijck een seer groot stuck Landts; de Quartieren zijn met opgereghte Tenten / gelijck als in straten en wijcken redelijck wel in ordere afgedeelt / daer in alderhande Bengaelse Monthosten te koop gevoert worden. De Koninck / of Veltheers Tent vertoont sich aensienelijck midden in 't Leger / op een groot pleyn van de andere afgesondert; heet selden valt 'er een generael treffen voor / dies weynigh Veltslagen / maer wel afloopinge en vernielinge van elckanders Landen / Steden en Dorpen komen te geschien.

Haer Krijgsordere.

Elefanten, hoe tegens den Vyandt worden gebruyckt.

De Legers der Mooren, hoedanigh.

Doodts-bewening.

Sterft iemant onder de Mooren, soo hoort men aenstonts by de Vrouwen / Naburen / Magen en Kinderen groot gehuyl / 't welck tot op den derden dagh continueerende / houdt men een Maeltijdt ter gedachtenis van den Overledenen; de vordere Vrienden en goede Behenden verschijnen ter Uytvaert; het Lijck wordt gewasschen / en in een wit Kleedt genaeyt / met welruyckende Kruyden en Specerijen bestrooyt / ten Hups uyt gebracht / en op een doodtbaer / die seer na een Kadel lijckt / gelevdt.

Uytvaert.

Onder-

Onderwijl hoort men onder de Vrouws-perſoonen / die in 't Sterfhuys bij malkanderen zijn vergadert / een jammerlijck gehuyl ; doch vanght men nu de Lijckſtatie aen: 2 a 3 Prieſters die gedurigh binnens-monds prevelen en bidden / gaen rondtom het Lijck: 8 of 10 Mooren, geheel in het wit / dragen het Lijck op de Doodtbaer / daer het benaepde Lichaem dus bloot op lept / heel ſtatigh en ſtemmigh na de Begravenis-plaets: de naeſte Vrienden en goede Bekenden komen oock alle met witte Kleederen aen / en bij paren achter het Lijck gevolght ; de Lijckſtatie gaet ordentelijck / ſtil en zedighlijck voort: doch al ſingende (ſoo de ſomnige ſchrijven) en heb ick noopt geſien ; den Dooden wordt in een kleyn bemetſelt Graf / op de rechter zijde / met de voeten na 't Zuyden / en 't aengeſicht na het Weſten gevoeght / en met planckien en aerde gedeckt ; ſtracks waſcht de Vergaderingh in een Waſchplaets / daer tot dien eynde geſchickt / de handen / en doen de Prieſters met de geheele menighte / die in 't ronde ſtaen / met bedeckte hoofden / t'ſaemgevouwene handen / en de aengeſichten na den Hemel / een kort gebedt voor de Ziele van de Overledene ; dat gedaen zijnde / ſchickt yder hem weder daer het behoort / en convoijeeren der Overledene Vrienden ordentelijck wederom t'huys / gelijck wy ſelfs nauwkeurighlijck hebben geſien / daer op yder hem ſonder Bacchus te dienen / gelijck de Chriſtenen ſoo verfoeijelijck doen / weer na ſijn Wooninge begeeft. Januarii; 1664. en Begravenis by de Mooren.

Tiende Hooftſtuck.

Conditie der *Benjaenſe* Heydenen; Haer opvoedingh, Kleedingh en Dracht, vroegh Uytbeſtedingh der Kinderen, Houwelijcks-Ceremonien en maniere van leven. Aert en conditie der *Jentyven*; Kloeckheyt der Vrouwen, en luyheyt der Mannen. *Jentijffe* Wooningen, en hoe die door hun geheylight worden. *Bramines* hun grootachtinge by 't Volck. Haer Dracht, en Kleeding der Vrouwen. Veelheyt der Sectens onder de Indiſche Heydenen. Beſchrijvinge van haer vier Hooft-Secten: *Cenrawach*, *Biſnou*, *Zamaraeth* en *Goegi*. *Pithagoras* en *Pithagoriſten* dooden, noch eten niets dat leven ontfangen heeft. *Brachmannen* Vrouwen verbranden haer levendigh by hun dooden Man. *Goegis* en *Aſſepuyſters* hare gewaende heyligheyt, affchuwelijckheyt, ſtrengh leven, rampſalige ſtant, enz.

DE conditie van de Mooren is vreemt ; doch die van de Benjaenſe en Jentijffe Heydenen ſal niet min verwonderens-waerdigh zijn. Wy ſullen van haer / dewijl ſy niet alleen 't Rijck Bengalen, maer oock veel andere Landen van India bewoonen / ſoo kort als ons doenlijck weſen ſal / in dit Hooftſtuck ſpreken.

Onder haer zijn de Benjanen wel de geleertſte / die in geſchicktheydt / ſchranderheydt / ommegangh / kleedingh / etc. verre (mijns oordeels) de andere Heydenen overtreffen / alhoewel dat / wijs willende zijn / te minder Conditie der Benjaenſe Heydenen in Bengalen.

Januarii, 1664.

exkuys in hare vervloeckte Godtsdienst en Afgoderije komen te verdienen. Niemant onder de Heydenen komen met de geschickte conditie van de Moren nader dan de Benjanen over een: sy zijn het meerendeel seer devotig/ eerbaer/ zedigh/ manierlijck/ vroom/ goethertigh en beleeft/ vriendelijck en sachtmoedigh omtrent de Vreemdelingen. Onder haer worden schrandere Makelaers / Wisselaers/ Juweliers/ Schryvers en Arithmeticus gevonden; als oock veel groote Kooplieden in Granen/ katoene Lijwaten/ Zijde/ en alderhande Bengaelse Stoffen / Uyt- en Inlandtsche Waren / en Koopmanschappen: sommige hebben heerlijcke Winckels van schoone Stoffen / fijne Lijwaten / Gommen / Eetwaren en Medicijnen; doch niet van iets dat leven ontfangen heeft: Als daer is vleesch of visch. Sy gaen in de Reeckenkonst Christenen/ Mooren, en Heydenen te boven; sommige drijven oock stercken Handel op Zee; men vindt 'er die ongemeen rijck en machtigh zijn; dese staen oock als de Mooren uytnemende op haer respect; voerende somwijl oock wel een groote Staet van Paerden/ Palinkijns, Knechten en Dienstmaeghden / waer van haer wonder wel konnen laten dienen / insonderheyt als in Bengalen van de eene plaetse na de andere reysen: evenwel moeten sy de Mooren, alleenlijck hare Godtsdienst uytgesondert / in alles onderdanigh zijn / dien sy rijckelijck eere/ tol / en schattingen komen toe te brengen / op dat niet door de wreckheyt der Moorse Gouverneurs / door valsche beschuldigingen/ of opgepronckte pretexten een goet gedeelte van hare goederen in der selver klaeuwen komen te vervallen.

Hun opvoedingh der Kinderen.

De Kinderen der Benjanen worden van jonghs op in de Reecken- en Schrijfkonst onderwesen / en in de Negotie voortgeset: want weynigh Ambachtslieden worden onder hun Lieden gevonden. Niemant verandert lichtelijck sijn beroep of neeringe; sy leven het meerendeel stil en zedig/ eenvoudigh en slecht/ sich weynigh met de wereltse pracht / eer-ampten / en grootsheyts des levens bekommerende. De rijcke Benjanen gaen in Bengalen schier even gelijck als de Mooren gekleedt; doch meest van 't hooft tot de voeten in 't wit / met Cabayen van fijne katoene Lijwaten; om het hooft oock een Doeck / Tulbants gewijs: doch wat kleynder als die van de Mooren; de Broecken wat kort 'er / en oock de Schoenen de Hielen neer getreden. De Vrouwen en Dochters der aensienelijckste Benjanen, dragen enckelde Lijfkens van dun doorschijnent katoene Lijwaet / heel aengenaem / los/ en luchtigh over de naeckte Boesem en Opper-armen; sommige van haer zijn vry schoon / bevalligh / en wel besneden van aengesicht/ fray van leden / en treden geswint langhs straet: en alhoewel dat wat swart zijn/ en schijnt haer sulcks niet te misstaen. Dit Lijfken de Boesem maer los bedeckende / gaense voorts tot op de Navel t'eenemael bloot en moedernaeckt / en winden een fijne katoene Doeck van wit Lijwaet om 't onderlijf / die soo breet is / datse tot op de enckelen hanght; oock gaen de Vrouwen en Dochters vrijelijck met haer aengesicht ongedeckt langhs straet; d'Aensienelijckste worden oock wel in Palinkijns gedragen; haer lang en glimmend swart hayr hanght met een slinger of twee in de neck in een gestrickt; die het vermogen hebben / dragen oock goude Ringen door neus en ooren / als oock om de vingeren / armen/ beenen / teenen/ etc. van gout / silver/ lack/ yvoor/ glas/ tin/ of andere stoffen / alles na datse weelderigh en van

Kleeding der Benjanen,

en die van hare Vrouwen en Dochters.

Sy gaen vrijelijck uyt, en met het aengesicht bloot langs straet.

Haer versierselen.

van vermogen zijn. Sommige hebben deftige Huysen en groote Woonin- Januarii,
gen / ooch Lusthoven / en clerlijcke Waſchplaetſen / ofte Water-tanchen. 1664.
Haer Kinderen worden heel vroegh en al van de vier / vijf / ſes / ſeven / of De Kinderen der Benjanen worden ſeer vroegh ten Houwelijck uytbeſteedt.
als 't op 't hooghſt loopt / met haer acht / negen / of tien jaer ten Houwelijch uytbeſteedt / ten minſten verlooft / en komen eerlangh by malkander te
kruppen / ſelfs eer dat 'er bequaemheyt tot het werck des Houwelijchs is.
Dus worden hier veele getrouwde Vrouwen van tien of twaelf jaren geſien; die met dien ouderdom noch onbeſteedt zijn / verkrijgen wel lichtelijck een quade naem omtrent haer maeghdom en eer; ooch datſe uyt geen eerelijck Huys afkomſtigh mochten weſen. De Houwelijchs Ceremonien Houwelijcks-Ceremonien.
worden na de verſcheydentheyt der Landen en Steden onder de Benjanen verſcheydentlijck volbracht; de Dochter wordt op eenige plaetſen voor een ſom gelts / of wat anders na de gelegentheyt voorvalt / den Jongman toegeſept; den Trouwtijdt komende / doet men ooch eenige dagen alvoorens met diverſche vreughde-teeckenen van gefangh / geſpeel / en loddige danſſerijen met Vrienden en Magen / een ommegang door de voornaemſte ſtraten en wijcken van de Stadt. Op den Trouwdagh komen wederzijds Vrienden / en ſetten haer rondom een luſtigh buur ter aerden op Matten / of Taphjten neder. Men lept den Bruydegom en de Bruyt tot driemael om 't voorgemelde buur / onder het prevelen ſommiger woorden / welcke van de Bramine, of den Prieſter tot een verbondt des Houwelijchs worden uytgeboeſemt. Op ſommige plaetſen verwiſſelen Bruyt en Bruydegom twee Kooltos-Nooten tegens elckander / terwijl den Prieſter den Trouw voorleeſt; de Bruyloften worden eenige dagen mildelijch / en ooch wel ſpaerſaem / alles na dat de Ouders der Nieuw-Getrouden van vermogen zijn / by de Benjanen gehouden. Bruyloften.

De Bruyt / ſchoon datſe rijch is / brenght wepnigh anders / als hare Bruyts verciersels, Schatten, en Huysraet.
Juweelen / neus- oor- en arm-vercierſelen / kleedingh / cadel, beddingh / potten en pannen ten Houwelijch mee; krijght den Benjaen by de eerſte Vrouw geen Kinderen / ſoo vermach hy een tweede / ja ſomwijl ooch noch wel een derde daer by te trouwen; doch d'eerſte behoudt de oudſte plaetſe ben en 't hooghſte voorrecht; ooch is den Man al wat opſpraech onderhevigh als dit geſchiedt. In haer Huyshoudinge zijn ſy de ſindelijckſte en geſchickſten onder alle de Heydenſche Natien van Indien; ſy hebben geen Stoelen / Banchen / noch Tafels: maer Matten / heel geeſtigh gemaeckt / die op de aerde nedergeſpreyt / haer dienen tot veelderhande waerneminge; ſitten gelijck de Mooren op de aerde neder / en met de beenen krupſelingh onder het lijf; haer Spijſe beſtaet in Rijs / Boter / Melck / en alderhande Moeskruyden en Vruchten: want de Benjanen dooden / noch eten niets dat leven ontfangen heeft / ſullende ſelfs geen Lupſen / Spinnen / Mieren / Muggen / noch ander Ongediert dooden; ſy laten haer daerom ooch in den Oorlogh niet gebruycken. De Rijcken hebben haer Kamers en Vertrecken met fraije Tapijten of Matten behangen; ſy laten de Schoenen (gelijck de Mooren) ooch aen den Ingangh ſtaen / en treden bloots-voets ten Huyſen / of Kamer in. De Kinderen worden tot behoudinge van de geſontheyt met Sandel, Saffraen / Borborry, en andere dingen / met Oly gemengt / beſtreecken / en ſomwijl van 't hooft tot de voeten niet wepnigh al- Trouwſchendingh der Benjanen. Hare gewoonelijcke ſpijſe. Dooden noch eten niets dat eenig leven ontfangen heeft.

Januarii, 1664.

dus besmeert. De Soons zijn de Erfgenamen / als de Vader sterft / van alle desselfs nagelatene Goederen; doch onderhouden de Moeder tot dat die sterft / en de Susters / tot dat aen de Man geraeckt zijn.

Maniere van Erffenisse onder de Benjanen.

Jentyven hare conditie.

De Jentyven, die niet alleen het Koninckrijck Golconda, daer uyt sy oorsponckelijck schijnen te zijn / bewoonen; maer oock ontelbaer tot in Bengalen, Suratten, Groot Indien, Choromandel, en andere Landen uytgebreydt / zijn van een geringer conditie dan de Benjanen, en voor 't meerendeel een slaefachtigh en dienstbaer Volck / slecht en eenvoudigh / soo wel in de Grondtstucken hares Geloofs / als wereltlijcke Bedieningen. Dit zy geseyt van die / die by duysende Bengalen, Groot Indien, Guseratte, en veel andere Orientaelsche Landen / Steden en Vlecken bewoonen; en niet van de gene die in Oppermacht de Choromandelse Rijcken na 't Zuyden komen te besitten; doch laten haer soo wel d'een als d'andere door hun Bramines jammerlijck verleyden / aen wiens bescheydenheyt zy / gelijck als oock de Benjanen, de sorge voor de saligheyt harer Zielen absoluyt toevertrouwen; de voornaemste redenen van haer rampsalige Godtsdienst gevende / dat die oock dus van hare Voorouders is afgedaelt / gelijck wy in het vervolg wat breeder daer van spreken sullen.

Onder hen worden de meeste Ambachtslieden Landtbouwers, &c. gevonden.

Dese Jentyven komen haer in Bengalen meest met den Landtbouw / Weeverijen / en andere wercken te geneeren; de Voortreffelijckste leven van den arbeyt haerder handen: doen oock wel Koopmanschap; groot getal konstige Wevers en Weverinnen worden onder hun gevonden / die aen verscheyden Oorden geheele Stedekens / en veel Dorpen komen te bewoonen. De heerlijckste en fijnste katoene Lijwaten / Zijde en andere Stoffen / Deeckens / Behanghsels / Spreijen / etc. die uyt Indien komen / worden alhier gemaeckt. Vermakelijck is 't de Jentijsse Vrouwen en Dochters / die door het steecken der Son / vry swart / en meest naeckt zijn / met dese Weverijen dus besich te sien: insonderheyt als in het bleecken met het sneeu-wit Lijwaet / of diergelijcke beroepingen onder een vrolijck gesangh / de handen en voeten reppen; dickmaels gingen wy haren yver en besigheyt aenschouwen / en scheen onse komst / als onse nieuwsgierigheyt bespeurden / haer aengenaem te zijn. Veele van hare Mannen scheenen my vadsigh / luy en traegh te zijn / want dese mosten haer Vrouwen al meermaels aen 't swaerste werck / selfs omtrent den Landtbou / insameling van den Oeghst / Weven / Opmaken van Stoffen / Lijwaten / etc. 't welcke veele van haer met een groote naerstigheyt quamen uyt te voeren; versorgende dus niet alleen 't geen de Mannen dienden: maer namen oock de Huyshoudingh en Kinderen waer / daer onderwijl de vadsige Jentyven in ledigheyt leefden. Meermaels heb ick / niet alleen in Bengalen, maer oock op de Kust Choromandel, de Jentijsse Vrouwen / met haer onnoosele Suygelingen om den hals en aen de borst dus met den Landt- en Ackerbouw besich gesien; de sommige wisten het overvloedige water uyt al te vochtige Landerijen / door kuylen en groeven / en instrumenten van hout / tot dien eynde gemaeckt / en dat sy met de voeten beweeghden / na de laeghten af te tappen. Andere houden haer dagelijcks besich met de Rijs van sijn doppen te suyveren / dat na de verscheydenheyt der Landen / oock op verscheydene wijse geschiet; meest wordt deselve over het vuur / of in de Sonne gedrooght /

Yver en besicheyt der Jentijsse Vrouwen en Dochters.

Luyheyt en vadsigheyt der Mannen.

De Vrouwen nemen den Acker- en Landtbouw waer.

dzooght / en dan met een louteren arbeyt in een groote Mortier van hout / of van ſteen geſtampt / en ſoo voorts geſuyvert / dat / als geſeyt is / meeſt een werckije voor de Vrouwen is. Ooch worden veel andere ſoorten van Ambachten / Hantwercken en Beroepingen / als ooch Palinkijn-dzagers / Loopers / Houthappers / Waterhaelders / etc. onder de Jentyven gevonden / evenwel zijn ſy voor 't grootſte gedeelte gantſch arm en ſeer beroopt: dewijl ſy door de geltgierige en inſchrapende Moorſe Gouverneurs uytgeput worden / die ſy voor 't meerendeel haer ſlaefachtige Onderwerpelingen en Dienaers zijn / dewijl hun beſweet gewin ſoo wel ten voordeel der Moorſe Regenten / als voor ſich ſelfs komt te gedijen. Januarii, 1664. Wreckheyt der Moorſe Gouverneurs.

Haer Huyſen en Wooningen zijn doorgaens op een ſlechte wijſe gebouwt: de Muuren / Wanden en Gebels uyt Leem / zijn plomp en eenboudigh; de Deuren en Venſters hebben ſlooten noch grendels: het Dach is met wilde Palmbladeren toegedeckt; de Vloeren zijn 3 a 4 voet hoogh boven de aerde verheven / en proncken / als ooch de Muuren en Wanden van Kamers en Vertrechen / niet weynigh van d'edele Koeijedzeck / daer alles op 't heerlijckſt mede beſtreecken is / 't welck hun Wooningen (ſoo ſy geloouen) uytermaten heyligh maeckt. Sy hebben tot Huysraedt alleenelijck maer het gene tot ſlapen / koocken / en eeten nootſaeckelijck dient; ſy leven heel ſober / en eten ooch op de aerde neder; tot voedſel Rijs / Vzuchten en Frupten gebzupckende; haer dzanck is Water / of ooch wel Melck / Arack, etc. Tot Tafellakens en Serveetten gebzupckenſe Indiaenſe Vijgebladeren; ſy ſullen niet dzincken uyt iets daer aen wy de monden hebben geſet: want achten ons onreyn / bzekende lieber het vat / al was het Chinees Porceleyn, op dat hem toch niemandt daer aen mochte komen te verontreynigen. Dit Volck is van een wonderlijcken aert; doch en zijn ſy alle niet eens geſint / gelijck in 't verbolgh bzeeder getoont ſal worden; wy ſullen om kozt te gaen van de Benjaenſe en Jentijffe Godsdienſt / dewijl die als aen malkanderen hangt / dit volgende vertoonen. Huyſen en Wooningen der Jentyven. Koeijedreck hoogh en ſeer heyligh by de Jentyven geacht. Haer wijſe van eten en drincken. Haer gewaende heyligheyt. Godsdienſt der Benjanen en Jentyven.

En alhier dienen wy van de Bramines, 't welck de Geeſtelijcke Bedienaers van haer Leer / Afgoden en Tempels zijn / te beginnen: Deſe Mannen zijn in een wonderlijck aenſien by het Volck; de deftighſte onder de Heydenen; hare woorden en raedtgevingen worden van hun Geloofsgenooten met yver geſocht / met open ooren en monden ontfangen / en danckelijck aengenomen. De Bramines der Benjanen zijn de geſchickſte / en ooch wel in haer grobe dwalingen voor de verſtandighſte geacht; ſy dzagen 3 a 4 Koozdekens over de ſchouder op 't naeckte lijf / doen die noopt af hoe dat het ooch met haer mochte gaen: want deſe Koozdekens hare Prieſterlijcke waerdighepdt komen te vertoonen; meeſt gaen ſy met het bovenlijf naeckt / en een doeck om het onderlijf gewonden die haer de ſchamelhepdt decht. Doch in Bengalen dzagen ooch deſe Heydenſe Prieſters doorgaens in 't uytgaen een enckelde Rock / of Cabay, van katoene Lijwaet gemaeckt / hangende ſlecht en eenboudigh over het lijf / een doeck met 4 a 5 ſlingers rondtom gewonden / bereiert het hooft / en bedeckt het hayr / dat langh / afſieneljck / en ongeſchooren met een tupt op 't achterhooft / als by ons de Vzouwen / te ſaemgeblochten en opgewonden is. Haer lange nederwaertshangende Oozellen pzonchen met goude / of andere Ringen; haer Vzou- Bramines hare conditie, en grootachtinge by het Volck. Haer dracht. Kleedinge van haer Vrouwen.

wen

Januarii. 1664.

wen zijn̄ veeltijdts dertel en seer hovaerdigh / bestrijckende sich met wit Sandelhout / Rijs / en geurige Specerijen / pronckten ooch wel met goude Ringen door neus en ooren / met Halsbanden en Hoepsens om armen en beenen; gaende voorts met een luchtigh Lijwaet / als andere Orientaelse Vrouwen gekleet. Dese Bramines zijn seer schrander in 't leesen en schrijven / geswint in 't Reechenen / en beguaem de Gemeente veel grillen van hare verfoeijelijcke Godtsdienst wijs te maken; sy zijn d'Opsienders en Besorgers van haer Duydelse Tempelen en Afgoden; by de Heydensche Koningen zijnse wonderlijck hoogh in aensien / die bynа niets / dan op de goetbindinge deser Bramines komen aen te hangen / dewijl men hun in de geleerthept / zeden / oeffening / en den Tempeldienst boven andere estimeert.

Oeffeningen der Bramines.

33 Sectens worden onder hen-lieden opgetelt.

Doch in vier Hooft-secten verdeelt.

De sommige hebben omtrent de Geloofs-verschillen van de Indische Heydenen drie-en-tachentigh Secten opgetelt; doch dewijl die voornamentlijck maer in dese vier Hooft-Secten bestaen / soo sullen wy deselve hiertelijck hier benevens voegen.

De Secte Cenrawach, hare vervloeckte Religie.

De eerste Secte wordt Cenrawach genoemt: dese gelooven niet dat 'er een Godt / noch Hemel / of Hel is; maer dat alles uyt sich selfs bestaet; dat de Lucht als een behanghsel het Aerdtrijck deckt / dewijl sy loochenen dat de Werelt rondt is. Haer Bramines leeren dat de Weldoenders door een goede Foruyn beloont / en de quade door een helloose vergeldinge sullen t'huys besocht worden; dat de Ziel na de doodt van het eene Lithaem / 't zy Mensch / of Beest / in het andere baert / alles na dat sy het in haer leven hebben gemaeckt; sommige bidden (gelijck my bericht is) des daeghs aen / wat haer des morgens eerst ontmoet; haer Bramines loopen bloots hoofts / en bloots voets / met een wit / of swart stockjen / daer aen sy wel te kennen zijn / in de handt; gebruycken Besempjens / daer sy de plaets die sy betreden sullen / eerst mede vegen / op datse niet onversiens iets levendighs mochte komen te verpletteren: want sy dooden / noch eten niets dat eenigh leven ontfangen heeft; dragen haer seer voorsichtigh in eten en drincken / uyt vreese dat wormpjens / vliegen / mieren / etc. mochte komen in te swelgen / en alsoo te dooden. Sommige sullen ooch daerom geen hout water drincken / noch in het donckter hun avontmael houden / maer alles by daegh / en met groote omsichtighepdt doen; sy hebben ooch Beelden in hare Pagoden / die sy ter eeren van heylige Mannen / die wel eer onder haer leefden / opgerecht hebben: zijnde van hout / van kley / van steen / of lichter materialen toegestelt; branden des nachts ooch Lampen in hare Pagoden / ter eeren van dese heylige Beelden; vasten in / of omtrent de maent Augustus; eyder wordt tot het Priester-ampt toegelaten / en selfs de Vrouws-persoonen daer toe geadmitteert.

De andere Heydenen houden dese Secten duyl en schandelijck / ja verdoemen deselve / vermanende yder voor sulcks hem wel te wachten / ooch in diens Wooningen niet te vernachten / noch met haer te eten / noch te drincken / dewijl sy Ixorette, dat is de Godtdelijckheydt verloochenende / gantsch onreyn zijn.

De Secte Bisnou, Hare Afgoden en grove dwalingen.

De tweede Secte Bisnou genoemt / onder dewelcke haer de Benjanen meest laten binden / gelooven dat 'er een Opperste Godthept is die alles geschapen heeft / en regeert: dese noemen sy Bramma, Ram, of Ramo; sommige

mige houden Wistnou voor den oppersten Godt / versierende duysenderhande verdwaelde beuselingen van dese Goden / dewijl sy alleenlijck maer een schemerlicht van de hooghste Majesteyt Godts genieten ; sy gelooven oock dat Godt tot sijn behulp noch eenige van de heylighste onder het Menschdom tot hem genomen heeft. Desen / als oock hun Oppergoden / bouwen sy Tempels en Pagoden / en rechten aldaer tot haerder eeren veel Duyvelse Monsterkoppen op ; d'onstreflijckheyt der Zielen wordt by hun vast gestelt ; doch dat die seeckerlijck (volgens het gevoelen van Pithagoras) van het eene Schepsel in het andere komen te verhuysen.

Januarii, 1664.

Dese zijn Navolgers van den Verleyder Pithagora.

Wonderlijck is de Secte van desen verleydenen Philosooph van Samos, door veel Landen en Koninckrijcken des Werelts uytgebreyt ; oock schijnt het dat de Joodsche Phariseen niet vreemt van dit gevoelen geweest zijn / als blijckt uyt Matth. 14. vers 2. Marc. 8. vers. 27, 28. Plato en Pithagoras hebben dit seldsaem gevoelen / van de verhuysingh der Zielen de Egyptenaers ontleent / die het niet alleen onder de Griecken en Latijnen hebben voortgeset / maer is oock dese Leere over Duytslandt en Vranckrijck verspreydt geworden : dan nergens schootse dieper wortelen als in Oost-Indien / daer sy noch onder de Heydenen stant en woonplaets houdt / ja selfs oock by de Japanders, Chineesen, Siammers, en andere Volcken van de Ooster-Deelen des Werelts : alhoewel dat men gelooft Pithagoras wel in Egypten / maer nooyt in Indien is geweest. Dese Pithagoristen gelooven dan / dat de Zielen der Menschen / en oock die van de Beesten onstreffelijck zijn / en door de doodt in alderhande Lichamen en Schepselen overgaen / ja selfs tot in de goede en quade Beesten / alles na dat sy het in hun leven hebben gemaeckt ; dat oock de Zielen der boose Menschen in Duyvelen konnen verandert worden. De Heydensche Bramines houden de Leere van Pithagoras in grooter waerden : te meer / dewijl die bevestighde / dat hy al in verscheyde lichamen der Menschen in voorige tijden hadde gewoont / en eyndelijck nu Pithagoras was geworden.

Oudtheyt en uytbreyding van het wonderlijck gevoelen van Pithagoras, wegens de verhuysing der Zielen van het eene Lichaem in het andere.

Soo vast grijpt dit gevoelen in dese Benjanen van Bisnous Secte / als oock in de andere Heydenen / stant : dat / soo wanneer sy iemant sien / die wat gelijckenis heeft met iemant die voormaels daer te Lande geweest / of gestorven is / soo beelden sy sich vastelijck in / dat diens Ziel in dit Lichaem is overgegaen. Op de Kust van Malabar geloofde men dat den grooten Samorijn voormaels / doch in een ander Lichaem / een armen Wasscher was geweest. Dit is oock de oorsaeck dat den Vreemdelingh by haer wel gehandelt wordt / als niet wetende of niet wel lichtelijck een Ziel van hare Voorvaderen in deselve schuylen mocht. En aldus moeten de Zielen tot verscheydenmael door de doodt van 't eene Schepsel in 't andere overgaen / tot datse genoeghsaem van hare sondige wercken zijnde gesuyvert / in den Hemel / of t'elckens uytgespat hebbende / in de plaetse der Verdoemelingen sullen belanden. Haren Afgod Wistnou seggen sy dat wel tienmael is gebooren / diens Zielen in Elefanten / Kameelen / Buffels / Tijgers / Bocken / Esels / Varckens / Kaymans / Slangen / Kabens / Kraeijen / etc. overgaen / worden uytermaten rampsaligh geacht ; doch die in eenige van de laetste belanden / duchten sy den stant der Duyvelen en de Verdoemenis t'aldernaest te zijn. Die in de Koeijen overschepen / worden de heylighste

Hoe vast dit gevoelen oock in de Bengaelse Heydenen stant grijpt.

Januarii, 1664.

en geluckſalighſte op der aerden geëſtimeert / die eer langh na ſoo veel omſwervens tot in de eeuwige ruſt geraecken ſullen; want ſy gelooven dat'er een Paradijs in den Hemel is / daer die gene geraecken ſullen / die in verſcheyde Schepſelen heylighlijck hebben geleeft.

Waerom ſy niets dooden, noch eten dat leven ontfangen heeft.

Dus dooden / noch eten oock die van Biſnous Secten niets dat leven ontfangen heeft / om de Zielen der Overledene / en miſſchien van hare Voorouderen niet te verſtooren / noch te verjagen / dat by hun een grouwel is / achtende ſelfs het groote ſonde / eenigh Wanſchepſel / of Ongediert te dooden; want de Heydenen ſetten ſelfs de Luyſen / daer de ſommige vol van zijn / op een lapjen / en verplaetſen die daer't hun belieft; het is haer een ſwaer kruys / dat de onſe iets in haer tegenwoordigheydt dooden. De Nederlanders / om Vogels te ſchieten uytgaende / worden meermaels van haer gebeden / datſe toch de Zielen der onnooſele Schepſelen willen verſchoonen / en geen onſchuldigh bloedt vergieten. De Vrienden van die een goddeloos leven hebben geleyt / ſpijſigen oock wel eenige dagen / na diens overlijden / met grooten yver de Bontekraeijen / die in deſe Landen by duyſenden zijn / op dat / ſoo wanneer de Ziel in ſulck een verdoemelyck Schepſel mochte gevaren zijn / ſich mede met dit Gevogelte mocht verſadigen.

Verkeerde Godtsdienſt der Heydenen, die van Biſnous Secte zijn.

Die van deſe Secte hebben oock hare geſtelde tijden en Vaſteldagen; vereeren haren grootſten Afgodt en mindere Goden veeltijdts met beuſelachtige Lofgeſangen / en koddige Danſſerijen; voor deſelve worden op Trommels / Fluyten en koopere Beckens geſpeelt / dien vercierende met welruyckende Kruyden en Bloemen; de zedighſte en ſindelijckſte waſſchen doorgaens haer van het hooft tot de voeten eerſe gaen eten; ſy branden niet gaerne hout / of ſoecken verſeeckert te weſen / dat niet levendighs daer in ſchuylt; meeſt wordt haer Spijſe by de gedrooghde en ſeer heylige Koemiſt geſooden / die alvoorens met de handen tot platte koecken hervormt / en in de Sonne gedrooght / de Deftighſte beter als Haſerſouwſe Turf / ja tot een geheylighde brant verſtreckt. Onder deſe Secte worden ſelfs de ſchranderſte Benjanen de rijckſte Koopluyden / Makelaers / Wiſſelaers / en Factoors gevonden / die niet lichtelijck conſenteeren / gelijck in de andere Secte geſchiet / dat hare Vrouwen ſich met den dooden Man ſouden laten verbranden; echter vermach de Vrouw na de Mans doodt / al was ſy maer 12 jaren oudt / en nooyt beſlapen / nooyt weder trouwen: maer moet Weduwlijck haren tijdt verſlijten. Onder hen worden oock de Brachmannen, die van den Benjaenſen aenhangh zijn / gevonden / die ſich beroemen uyt Koninckliijck Bloedt afkomſtigh / en daerom de Edelſte te zijn; der ſelver Prieſters zijn ſchrander / geleert / van aenſien / en ſeer geacht / voor't meerendeel vlijtigh om de Jeucht in de Benjaenſe Religie t'onderwijſen / en voort te ſetten; als oock in't plegen der Godtsdienſt; in ſware voorvallen gevenſe raedt / en weten haer ſoo in woorden als wercken ſeer modeſtelijck aen te ſtellen.

Diens Weduwen mogen nooyt weder hertrouwen.

Brachmannen hare conditie.

De derde Secte Zamaraeth.

De Heydenen van de derde Secte Zamaraeth, dooden / noch eten oock insgelijcks niet dat leven ontfangen heeft / uytgeſondert geringe Ambachtsluyden / Boeren / Landtbouwers / Soldaten / etc. die het ſomtijdts ſoo nauw niet ſchijnen te micken; veelderhande Ambachten / Handtwercken / ſoo van Wevers / Timmerluy / Metſelaers / Smits / als andere / die den

Landt-

Landtbouw oeffenen / worden onder hen lieden gevonden. Sy gelooven oock / dat 'er een Godt is die alles geschapen heeft / en noch dagelijcks onderhoudt. Sy stellen Vistnum, en naest hem Ixora, en Bramma, voor de opperste; hebbende daer benevens oock eenige mindere Goden / daer van de beuselachtige fabulen / dwalingen en verdichtselen / niet alleen bespottelijck / maer oneyndigh zijn. De onsterffelijckheyt der Zielen wordt by hen oock vastgestelt; doch dat oock die van het eene Lichaem en Schepsel in 't andere door de doodt verhuyst / alles schier even gelijck die van Bishous Secten; doch onder dese springen de Vrouwen by hare doode Mans levendigh in het vuur / en laten haer voort tot assche verbranden / gelijck als in het voorledene jaer / wanneer ons op Pipely bevonden / tot tweemael toe gebeurden: doch quamen wy selver sulcks niet te sien / alsoo te laet gewaerschout wierden / dat ons hertelijck moeyden.

Januarii, 1664.

Haer Afgoden.

De Vrouwen van dese Secten springen levendig in het vuur, en laten haer by haer dooden Man verbranden.

Dese verfoeijelijcke gewoonte / van de arme Vrouwen dus wreedt en onmenschelijck te handelen / was wel eer meer als nu in 't gebruyck / en seght men dat sulcks een Heydens Koningh heeft ingestelt / vermits de Vrouwen soo lichtelijck door vergif en loose practijcken haer Mans na de andere Werelt sonden; tegenwoordigh houdt men dit eygenmoorden ontrent de Vrouwen / ter liefde van hare Mannen / voor een gansch edelmoedige daedt. Doch in Bengalen, en daer de Mooren meester zijn / verbiedt men / uyt hooger ordere van den Mogol, dit verschrickelijck branden van de Vrouws-persoonen; echter / door omkoopingen en schenckagien aen de Gouverneurs / wordt het noch wel nu en dan / doch met ooghluycking toegelaten / na dat de Moorse Plaetsvooght de Vrouw quansuys ondersocht heeft / of het haer vrije wil is; doch op verscheyde manieren geschiedt dit verbranden van de levendige Vrouwen. Sterft een Bramine onder dese Secte / soo komen de Vrienden en Gunstgenooten / en graven een groote kuyl in d'aerde / die met brandthout / of dat heel aengenaem ruyckt / versorgende; sommige die het vermogen hebben / doen hier oock noch wel Tarw / Rijs / en andere dingen by / ende begieten het hout met Kookos-Olie / om het vuur te krachtiger te doen branden: men leydt 'er dan den dooden Bramine boven op; en daer op komt de Vrouw / die haer liefden en eerbaerheyt aen de Man / Vrienden en Magen betoonen wil / by de brantkuyl / neemt afscheyt van die haer accompangieeren; gaet op de houtmijt sitten / neemt het hooft des dooden Mans in haer schoot / kust het / en streelt het: en is sy kloeck en schrander / gebruyckt hartbreeckende woorden; giet Olie op haer Lichaem / en over sijn hooft; steeckt selfs de brandt in 't hout; stracks vlieght de vlam Hemelwaerts / door het ingieten van Olie en brandende stoffe / daer in de andere Heydense Bramines haer soo vlijtigh dragen / dat alles eer lang in assche verandert is.

Op wat wijs dit verbranden der Vrouwen komt te geschien.

In Bengale geschiet het doorgaens op dese wijs: Als de Man komt te overlijden / soo overleydt desselfs Weduwe / die somwijlen noch jong en jeughdigh is / wat haer best is / of in verachtelijckheyt te leven / dewijl sy toch nimmermeer wederom trouwen mach; of op de aldereerlijckste en voortreffelijckste wijse de Man in 't ander leven te gaen geselschap houden: want sy gelooven / dus met den dooden Man verbrandende / dat met hem wel sevenmael langer in 't ander leven in alle weelden / vreughden en heer-

Januarii, 1664. lijckheyt verheerlijckt sullen zijn. De naeste Vrienden / en selfs de Bramines raden haer 't laetste heel krachtigh aen / dewijl door sulcks het gantsche Geslacht een groote eere staet te geschien / en sy haer Man verheerlijckt / door de Goden ten Hemel getilt / by yder geroemt / en heyligh gekeurt sal worden. Isse flauwhertigh / men moedight haer aen / dat sy door een korte doodt haer Man in 't ander leven stracks weder vinden / en daer met hem een ontelbaer getal van vrolijcke dagen genieten sal; anders heeft sy d'afsnijdinge van 't hayr / de schimp des Volcks / den smaet der Vrienden en Magen / en andere quaden / onvermijdelijck te verwachten; echter gebeurt dit niet altijdt / want somwijl selfs de Vrienden en Nabestaende van dese wreedtheyt afkeerigh zijn: ja / vindt men Ouders / die voor af / eer sy haer Dochter ten Houwelijck uyt besteden / bedingen / dat / na de Mans doodt / sy niet en sal gehouden wesen / om haer dus levendigh te verbranden / oock houden 't de Mooren nu doorgaens tegen; doch toegestemt / en verlof verkregen hebbende / wordt den dagh en uure beraemt / en alles tot dien eynde gereedt en vaerdigh gemaeckt; stracks krijght de Vrouw groote renomee; devotige Zielen besoecken en vereeren haer als een heylige Matrone; yder versoeckt haer gunst en voorbiddinge by de Goden; oock spreken de Heydense Bramines haer een moedt in 't lijf; onderwijl wordt de Brandtkuyl ter gelegener plaetse bereyt / en oock wel door een kleyn afdackje / dat op vier stijlen rust / en boven met Palmloof is bedeckt / besorght. Alles bereyt / en d'uure gekomen zijnde / wort het Lijck / onder een groot gehuyl en misbaer sommiger Wijven / ten Huysen uyt na de Brandtkuyl getorst; de aengemoedighde Weduwe komt met haer Ouders / of naeste Vrienden en Karen verselt / en heel cierlijck opgetooyt / gevolght. De Sangers / Tamboers / en Speelders treden met hare Gumgummen, of Keteltrommen / Schalmeijen / Hoorens / Fluyten / etc. even als na een deftigh Banket voor uyt / en eenige oude Wijven klappen heel besich in hare handen / singen en baeren al schreijende / roemen de vroomheyt des Overledenen / en de kloeckmoedigheyt / liefde / eer en heyligheyt van de Vrouw / ja stellen haer wonderlijck aen; sommige Vrouwen nemen oock wel op aenradingh een toebereydtsel van Betel, Opium, en soodanige dingen in / die haer het hooft doen suysebollen / en droncken maken. Veeltijdts stellen haer de soodanige ongemeen vrolijck aen / nemende seer kloeckmoedigh / en dickmaels al lacchende / even als of sy na een gewenschte Bruyloft gingen / een vriendelijck afscheyt van haer Vader en Moeder / soo die noch leven / en van de andere Vrienden / Gespeelen / en naeste Bloedtverwanten / dien kussende / en oock een iegelijck iets van hare Juweelen tot een gedachtenis vereerende. De Bramines die daer tegenwoordigh zijn oock niet vergetende; een van desen doet een gebedt / en voorts de Vrouw sich selfs door 't wasschen gereynight / en met Olie begooten hebbende / springht met een frisse moedt in de aengesteeckene Brandtkuyl / om levendigh te verbranden; stracks volght een vreesselijck storten van Oly en brandende stoffen; veel Yveraers / doch veel snooder als Beulen / staen rondtom de Brandtkuyl met stocken om op te stoocken / en te beletten / dat de Vrouw door schrick / pijn / en vervaerlijckheyt des vuurs niet wederom uyt en worstelt. De sommige worden eer door het gieten van Olie versticht /

ſticht / of door het inwerpen van het brandthout / dan door de vlamme des vuurs om 't leven gebracht: en onderwijl maken de Wtenden en Speelders soodanigh een hels geſchreeuw en verbaerlijck geraes / dat niemant het hermen van de rampſalige Lijdſter hooren kan; doch eer langh is de ſelve met haer Gemael door kracht des vuurs verſlonden / verteert / en tot aſſche verbrandt / die naderhandt in de naeſte Rivier geſtroopt wordt. Onderwijl keeren de Wtenden en Magen wederom t'huys waerts / die het tot geen kleyne eere verſtrecht / dat haer de Wrouw ſoo blymoedigh en wel gereſolveert ten vuure begaf; ſy laet ſomwijl een / of meer kleyne Kinderkens achter / die door de naeſte Wtenden voorts opgevoed worden.

January. 1664.

De vierde Secte Gioghi, Joeghi, om de lichtigheyt Goegis genaemt / is wel de wonderlijckſte van allen / alhoewel dat ſy mede geloven dat 'er een Godt en Onderhouder van alles is: deſe noemen ſy met verſchreyde namen; ooch ſomtijdts Bruin, die ſy beſchrijven ſijn glans en heerlijckheydt soo groot te zijn / dat gene Schepſelen machtigh zijn hem te aenſchouwen / dat hy almachtigh is / en de Son / Maen / en Sterren haer kracht en ſchijnſel geeft; die in dit geloof heylighlijck ſterft / komt ſtracks tot Bruin, en vaert in heylige Schepſelen over; ten minſten geloovenſe dat hare Zielen door 't overlijden in goede Beeſten ſullen belanden. Onder hen worden veel Toovenaers en Waerſeggers gevonden / als ooch veel Klupſenaers / Bedel-Momicken / Aſſepuyſters / Landtloopers / en diergelijcke waerdige Perſoonagien. Deſe Geeſtelijcken zijn door gantſch heyligh onder het Volck geacht / ſullende door het meerendeel gene Spijſe nuttigen / als die by de gedroogde en ſeer heylige Koemis is geſooden en toegemaeckt; volgens hare Wet mogen ſy gene Tempels / Huyſen / noch Woningen in eygendom beſitten; de Heyligſte trouwen niet / mijden het Volck / ja ſalen de Wrouwen niet aen; ſy verachten alle de goederen en vermaeckelijckheden van de Werelt; ooch alle Beroepingen / Handtwercken / Weetenſchappen en Konſten; wercken niet / maer loopen na de Boſſchagien / en geneeren haer als Klupſenaers met groene krupden en wildt gewas; ooch in verballene Huyſen / en oude / duyſe / ſtinckende Gebouwen en gaten. Andere noch heyliger van leven / loopen langhs ſtraten en wegen meeſt naeckt / als dat haer ſchamelheydt decken; laten het hooft ongeſchooren / ſonder de lange Baert of het hayr oopt te waſſchen / te repnigen / of wat upt te kemmen / dat alles in 't wilde over neus / oogen en mondt komt heen te groeijen. Deſe eten en drincken / ſlapen en waken gemeenlijck op de vuylnishoopen / of aen de alderverachſte plaetſen / daer ſich in dreck en ſtinckende vuyligheyt nacht en dagh genererende; ſtrooijen veel aſch / en andere vuyligheyt op hun hoofden / en wrijven door hayr en baert / ſoo dat niet anders dan verbarelijcke Duyvelen upt der Hellen komen te gelijcken. Dit zijn doorgaens Mannen van hare Godtsdienſt / lebende van den bedelſack; doch niet dat ſy om iets vragen / maer de geloovighſte Zielen ſteecken haer toe / en worden al deſe verſchrickelijcke Aſſepuyſters by den Volcke hoogh geëert / beleeft bejegent / en van yder upt liefden / mededoogenthepdt / en Godtsdienſtigheydt geſpijſight; ſelfs die van de Benjanen Secte laudeeren deſe heylige Mannen gantſch hoogh / en houden haer om haer heyligheyt en geſtrengheyt des lebens in grooter waerden. Sommige

De vierde Secte Goegi.

Desſelfs geloof.

Wat voor heylige Perſoonagien onder henlieden worden gevonden.

Aſſepuyſters die van de heyligſte ſoorte zijn, hoedanigh.

Januarii, 1664.

deser Geestelijcke laten gedurigh de handen en armen iet gewichtighs dragen; andere tot een meerder penitentie en boetvaerdigheyt gekomen zijnde/ en om in heyligheyt uyt te munten/ gaen/ sitten/ of leggen gedurigh met handen en armen recht na om hoogh/ die dus begroeijende niet weder nedergelaten konnen worden; men steeckt haer eerbiedighlijck 't voedsel in den mondt/ daer in devote Zielen hun yver en goethertigheyt betoonen.

Hare gestrengheyt, en rampsaligh leven.

Andere wederom schuwen het Volck/ en stellen haer seer afkeerighlijck van het geselschap der Menschen aen; sittende hier en daer aen de wegen; sullen niet lichtelijck tegens iemant spreecken/ of die haer iets vraeght/ antwoorden/ want sy haer te heyligh achten. Dese leven oock uytermaten gestrengh/ en lijden onuytsprekelijck veel/ by nacht en daegh/ van storm en regenvlagen/ hitte/ koude/ honger/ dorst/ kommer/ pijn/ sieckten en kranckheyt/ en dit altemael seer geduldigh/ en sonder morren/ of tegenseggen. Sy hebben geen Wooningen dan de Vulnishoopen/ hoecken der straten/ portalen der Tempels/ Hoolen en Kluysen/ als oock hier en daer aen de wegen eenige Heydense verdecken/ die rondtom open/ op vier/ of meer stijlen gevest/ de geordonneerde schuylplaetsen voor dese Pelgrims zijn. Sy swerven en leven aldus/ gelijck rampsalige Verstootelingen in de Werelt/ van d'Aelmoesen die men haer geeft. Sy hebben geen Wijven/ Huysen/ noch Landt/ dewijl aen yder tot ware voorbeelden van hare gestrengheyt en kuysheyt willen zijn; besmeeren haer swart en smodderigh lichaem met asch en vuyligheyt/ en oock haer langh en ongehavent hayr en aengesicht met smeeringen/ die van Sandel/ Saffraen/ Koedreck/ en andere toegestelt zijn/ en daer dan asch over heen gestrooyt zijnde/ steeckt dit wonderlijck af. Wy sagen soodanige Bullebacken dagelijcks/ als ons op Pipely, Ougly, of op andere plaetsen in Bengalen onthielden/ en bevonden het warelijck Menschen te zijn/ die Menschen konden verschricken; de sommige hadden een Wandelstock in de handt/ en sagen/ alhoewel swart/ heel grauw en vael/ van wegens de asch en vuyligheyt daer sich mede bestreecken hadden; de ongehavende baert en knevels deckte mondt en kaken/ het hayr stondt wegens de vuyligheyt steyl over endt; de sommige dochten ons jongh en sterck te zijn/ reysende van de eene plaetse na de andere: want al schoon sy niet bedelen/ hebben nochtans den vrijen toegangh in de Huysen van hare Geloofsgenooten/ daer sy wel durven eysschen het geen haer lust; ick spreeck van die wat stouter als de andere zijn; oock ontfangen devote Heydenen dese heylige Mannen gaerne. Die behoeftigh en arm zijn/ geven oock wel haer Soontjens aen dese besoetelde Bedelpapen over/ om van jongs op/ de ongemacken uytstaende/ oock met 'er tijdt de bequaemheyt deser heylige Staet te krijgen.

Dese geestelijcke Persoonagien en Voorgangers in de gestrengheyt/ onthouding en heylighste oeffeningen der Goegi, zijn meest altemael ongeleert/ dom en onwetent/ als komende meest uyt het slechte Graeuw ofte Schuym der Gemeente voort: want yder die wil mach dese heylige Staet aenvangen; sy rotten oock wel te saem/ en trecken met een geheele Bende van de eene plaetse na de andere; somwijl onder een Overste/ alsoo sindelijck als de rest/ die sy op haer wijs heel plechtelijck en Godtsdienstigh eeren: want sijn woorden klincken als een Godtspraeck in yders ooren; niemant en

wort

wort uyt een andere Secte in dit bekoorelijck Gebroederschap tot een Lid- Januarii,
maet aengenomen / of moet een geruymen tijdt sijn lichaem met de seer 1664.
hoogh-geachte Koeijemis voeden; doch die sy met eenige andere Spijse komen te vermengen: want de Koeijen in heyligheyt by haer wonder hoog zijn gestelt / en desselfs dreck soo uytnement / dat het de Sondaers reynight / gelijck men in dese Boetvaerdige ondervindt: want die genoegh gesuyvert zijnde / siet men haer eyndelijck in de heylighste Secte van dese Goegis met veele Apekueren en grillen aengenomen.

Die hem in Spijs / Dranck / Hoererije / of wat dies meer is / heeft besondight / moet oock / tot betooninge van boetvaerdigheyt en abstinentie / eenige dagen Koeijemis in sijn Spijse gebruycken / tot datse van hare betoonde uytspoorigheden genoegh gesuyvert zijn: want de Koeijen / na hun gevoelen / niet alleen heylige Schepselen / maer oock de stutten en steunselen van de Werelt zijn; en aldus worden de rampsalighste / armste / en geringhste onder de Goegis, die het ellendighste uytvaeghsel in dese Werelt schijnen te zijn / niet alleen onder de Indische Heydenen soo uytnement en hoogh gerenomeert / maer oock in heyligheyt de gelucksalighste geacht; dewijl sy soo veel teeckenen van gestrengheyt des levens / doodinge van het vleesch / en Werelt-verachtinge komen te betoonen. Gave de lieve Godt dat haer rampsalige en verkeerden yver / tucht en ootmoedigheyt / anders / en op de Christelijcke Religie steunende / tot een waerachtige boetvaerdigheydt des levens quame te gedijen / soo souden sy warelijck Godt daer mede verheerlijcken / en sich selfs Schatten vergaderen die in der eeuwigheyt onverganckelijck waren; doch wil / noch eyscht de goedertierentheydt Godts van onse handen niet / dat wy sulcke Beulen over ons selven souden zijn: maer dese Heydenen door een schijnheyligh / hoovaerdigh en bedriegelijck herte / en een laetdunckenden geest gedreven zijnde / hebben d'inbeeldingh / dat niemant in heyligheyt haer gelijckt / daer sy nochtans soo uyttermaten ellendigh en rampsaligh / beyde na Ziel en Lichaem zijn. Hoe behooren wy Christenen Godt den Heer dagelijcks te loven en te dancken / dat hy ons door sijn onuytspreeckelijcke barmhertigheydt soo genadighlijck uyt het verblinde Heydendom heeft getrocken tot sijn wonderbaer Licht / en tot de suyvere kennisse Jesu Christi / en sijnes heyligen Woordts. Godt geve dat wy die weldaedt aller weldaden nooyt / ja nimmermeer komen te vergeten; maer die warelijck / en soo danckbaerlijck beleven / dat wy den Name des Alderhooghsten verheerlijckende / hem oock bidden en smeecken mogen om de bekeeringh deser rampsalige Heydenen / tot het gesuyverde Christendom / hem ter eeren / ons Vaderlandt tot heyl en zegen / en tot behoudenis deser Ellendigen / Amen.

Elfde

Elfde Hooftſtuck.

Heydenſche Tempelen en Afgoden. Korte beſchrijvinge des Afgodts *Ixora, Quenavadi, Siri Hanuman, Superbennia*, en de Goddinne *Petragali*, *Ixoraes* Paradijs, enz. De gelegentheyt des Afgodts *Viſtnum*, *Bramina*, en meer andere *Bengaelſe* Heydenen; Hare vervloeckte Afgoderije, beuſelachtige Leeringe, Godtsdienſt, Gebeden, Waſſingen, Salving, Wercken der Barmhartigheyt aen het Gevogelte. Feeſten en vreemde Proceſſie, Danſſinge en ſeltſame Ceremonien der *Bramines*; Waengeloof; Order in 't Trouwen; Heydenſe groeteniſſen; *Bengaelſe* coſtuymen voor de Reyſigers, als oock in andere ſaecken. *Bengaelſe* Konſten; Oeffeningen, en Tijdtverdrijvers; Wonderlijcke actien ſommiger Bootſemaeckers. Dooden der Heydenen worden verbrant, enz.

Januarii, 1664.

Tempels der Heydenen in Bengalen.

WY hebben nu noch een weynigh van de voorsedere Godtsdienſt der Bengaelſe Heydenen / en de voornaemſte coſtuymen des Landts te ſpreechen: Wy vonden alſints in Bengalen oorſaeck en ſtoffe tot onſe verwonderingh / niet alleen in 't aenſchouwen der Heydenſe Goegis en Aſſepuyſters, gelijck die van de onſe met reden ſoo worden genoemt; maer oock als wy der Heydenen Tempels / Pagoden / Beelden / en Monſterkoppen gingen beſien; in / of omtrent de Tempels onthielden haer doorgaens eenige Heydenſche Goegis, die daer met prevelen / bidden / en vreemde actien haren tijdt doorbrachten / en meeſt naecht des nachts de houde / en daeghs de voorsedere ongemachen van hare geſtrenghept uptſtonden / om ſoo aen yder de werchen van haer devotie / penitentie / en Godtvruchtigheyt te doen ſien / en Deelgenooten van het geofferde te zijn. Wy bevonden al deſe Heydenſe Pagoden / of Tempels / immers de gene die wy geſien hebben het meerendeel donckere en verbaerlijcke Gebouwen van lijm / van ſteen; en die uyt een lichter ſtoffe beſtonden / van hout te zijn / die maer alleen het aengenaem daghlicht door den inganck kregen; de ſommige waren vry tamelijck groot / met een / of meer Galderijen van binnen voorſien / die op ſtijlen / of lichte pijlaren ſtonden geveſt; andere wederom die wy ſeer kleyn / vierhant / en als Kapellen bevonden voltoopt te zijn; de ſommige waren met kleyne Toorentjens / Paramidaels gewijs / voorſien / of ſtaechen wat boven de andere Huyſingen uyt; ooch ſcheen de eene Pagode veel heyliger dan de andere / alles na dat de waerdigheyt van den Afgodt meriteerde / en ſoo wel de minſten als de meeſten pronckten omtrent de vloeren / muuren en wanden met edele Koeijeſtrunt / daer het alles / doch op een konſtige wijſe mede beſtreechen was: want niet alleen deſe Heydenſe Pagoden / maer ooch onreyne plaetſen met Koedreck gereynight en geſuyvert worden; in 't meerendeel wierden nacht en dagh Lampen ter eeren des Afgodts gebrandt / dewijl ſy hun Tempels en Beelden

in

in grooter waerden houden / willende gene beſpottinge ontrent de ſelve gedoogen / maer lijden wel dat men haer Tempels / Beelden en Godts-dienſt komt beſien. Januarii, 1664.

D'Afgoden / ſeggen de Bramines, dat in haer leven op deſe Werelt voortreffelijcke Heyligen zijn geweeſt / die door hare verdienſten en goede wercken op den Aerdbodem namaels in 't ander leven tot Heyligen zijn gewoorden / ſeggende dat die hare Voorſpraken en Advocaten by haren Opper-Godt Ram, of Viſtnum zijn. Deſen / als oock de andere / malen ſy ſeer verſchrickelijck / en als Duyvels af; want ſelfs de ſchoonſte Pagoden van deſe Heydenen vroncken met de alder-verbaerlijckſte Monſter-hoppen / die wy bevonden van loutere Klay / tot Steen gebacken / heel zwart geſchildert / vergult / en als Duyvels afgemaelt te zijn: hadden het meerendeel vier Armen ende Handen / die met veel andere kleyne Beeldekens gebult / ſy als der Menſchen Zielen op een verbolgen wyſe levendigh ſcheenen in te ſullen zwelgen / en te verſlinden. Sommige hadden oock blanche Beelden onder haer Voeten leggen / die ſy verachtelijck quamen te vertreden. Andere wederom waren op een andere wyſe voltooyt; d'eerſten ſcheenen Viſtnum, en deſen Ixora, ofte Bramina te verbeelden: want deſe zijn de voornaemſte Opper-Goden van d'Indiſche Heydenen zijn / waer van de Bramines in hun Vedam, of Wetboeck / Boecken vol ſotte dwalingen / fabulen / beuſelingen / en beſpotteliſche aperijen en grillen beſchreven hebben / die ſy / ſchoon hoe belaechelijck / heel modeſt en met een gefrontſte tronye weten te verhalen. Haer Afgoden en Beelden.

Sy malen Ixora, ofte Mahadeuw ſeer groot en wonderlijck af; doch na de verſcheydenthey der Landen / woordt den ſelven oock verſcheydentlijck afgebeeldt; en doorgaens uyttermaten groot / het Hooft en Aengeſicht als een Menſch; drie oogen / te weten het derde midden voor 't Voorhooft / dewijl men hem een Alſiender waent te zijn; ſeſtien Handen en Armen grijpen ter wederzijds alles wat men bedencken kan; ſijn Hals woordt met Kooſen en Bloemen-kranſſen verciert; gemaeckte Slangen krielen in ſijnen Schoot; ſijn Kock is een Tygers-vel / en een Elephants huyt ſijn Mantel: ſittende / is hy verbaerlijck groot / hoe groot moet hy dan in 't opſtaen weſen? Viſtnum en Bramina, de twee andere Opper-Goden der Heydenen / moeſten / volgens het verhael van Ixoraes Diſcipulen / om ſijn wonderlijcke grootheyt onder hem buygen; want ſijn begin en eynde willende weten / vonden om hoogh in de Lucht geen eynde van ſijn Hooft / noch diep in de Aerde het uytterſte van ſijn Voeten binden. Deſen Ixora woordt doorgaens wit / of met een louter vergultſel opgepronckt / vertoont: ſy ſchryven en dryven dat hy / gelijck als oock alle de andere Heydenſe Goden ende Goddinnen / lichamentlijck is / dat hy ſijn Huysvrouw / de Goddinne Parameſcery genaemt / uytnemende bemint; dat hy ſich ſelver meermaels met haer lichamentlijck heeft vermengt; dat uyt ſijn Goddelijck Zaet vier Kinderen / namentlijck drie nieuwe Goden / met een Goddinne afgedaelt zijn / daer van de vercierde fabulen / en beſpotteliſche beuſelingen onendigh woorden bevonden. Den Afgodt Quenavadi, eerſte Soon van Ixora, die het gouverno over de beroemde Suycker-Zee heeft aengenomen / heeft het Hooft / de Tanden en Snabel als een Elephant / met vier handen / al hoe wel dat hy voorder met een Menſchelijck Lichaem pronckt. Den Afgodt Siri Hanuman, de tweede / is

Hoe dat ſy haren grooten Godt Ixora afmalen.

Sijn Alſienelijckheydt.

en wonderlijcke grootte.

Hare verbeeldinge en ſotte fabelachtige beuſelingen van den Afgodt Quenavady.

Januarii, 1664. is dien wonderlijcken Aep / die niet alleen door gantsch Indiën, en voornamentlijck op Ceylon, maer selfs oock tot in de machtige Landen van China en Japan, soo Goddelijck wordt gevierd / geëert en aengebeden; veel Tempels ende Pagoden worden tot sijner eeren gestichtt / en groote daden van hem getuygt. De derde Soon Superbennia, malen de Heydenen met ses Aengesichten / en twaelf Handen af. Eyndelijck is oock de Goddinne Patragali de Dochter van Ixora geweest; wie twijffelt aen hare volmaeckte schoonheyt / want sy wordt met acht Aengesichten / en sestien Handen afgebeeldt: de Juweelen aen hare Ooren sijn twee groote Elephants Tanden. Men plaetst haer in 't Koninckrijck Kranganor, daer sy in de Pagoden / tot haerder eere gestichtt / van vele Godtsdienstige Heydenen / die in Bedevaert trecken / ootmoedighlijck wordt besocht en aengebeden.

Van Siri Hanuman, dien wonderlijcken Aep.

Van Superbennia, en de Goddinne Patragaly.

Ixoraes Paradijs. De Heydenen verciercn Ixoraes Paradijs op een hoogen Bergh / die met welrieckende Rosen en Bloemen / lustigh Geboomte / soet singend Gevogelte / ende beneden met de alderstyverste Vyvers en Water-tanchen rijckelijck is voorsien. De Gelucksalige woonen langhs dese Bergh in d'allergrootste wellustigheden en vreughden / Godt loovende / sonder oopt pijne / droefheyt / of tegenspoet te wederbaren.

Den Afgodt Vistnum; Vistnum, oock eene der Heydensche Opper-Goden / malen sy zwart / doch verschevdentlijck af; want hy een listigh en machtigh Godt is / die veel wonderlijcke kuren en aperijen bedreven / en om sulcks uyt te voeren / hem dickmaels in veelderleye lichaemen verandert heeft. Om in de Aerde het eynde van Ixoraes voeten op te soecken / nam hy de gestaltenis van een wildt Derckien aen / om alles het onderste boven te wroeten / en tot sijn voornemen te geraken; daerom hy van de sommige met een Derckens mupl / en schrickelijcke Slach-tanden wordt afgemaelt; of oock wel in de gedaente van half Leeuw / en half Mensch; in de gelijckenis van een Schildt-padde / en in meer andere aperijen. De sommige stellen hem in den Tempel als een Heydensche Bramine, want hy oock op der Aerden in die gestaltenisse gebooren zijnde / ongemeen arm ende behoeftigh quam / ende / gelijck de Heydenen seggen / veel wonder-wercken heeft bedroont: sy malen hem oock wel met een Hooft / vier Handen / en als een schoone Jongeling af. Hy woont oock in de beroemde Supelier-zee / daer hy door twee schoone Vrouwen gestreelt / al slapende de Werelt bestiert.

ende wat aperijen van hem worden verciert.

Den Afgodt Bramma: Bramma, desgelijcks een der Heydense Opper-Goden / en by hen den Schepper en Onderhouder des Werelts geacht / wordt oock van klap en andere stoffen door menschen handen gemeed / herboren / en doorgaens met vier Hoofden / en Menschen Aengesichten afgebeeldt. De Heydenen seggen dat Bramma den Mensch sijn tijdt op Aerden gestelt heeft / dien hy noopt over-leven en sal; dat voor- en tegen-spoet / rijckdom en armoedt / zegen en vloecken / en soo voort alles voorspronckelijck komt van Bramma neder gebloeyt: doch heeft dien grooten Klap-Godt oock eenige mindere Goden onder hem / dien hy de voorsiere saecken omtrent sijn bestieringe over het Menschdom schijnt te recommanderen.

des selfs Afbeelding,

en gewaende macht.

Meer andere Goden van d'Indische Heydenen. Veel andere wijdt-beroemde Goden worden onder het Indisch Heydendom getelt; namentlijck / Ram, of Ramo, die selfs onder de selvaenderste Benjanen soo plechtelijck ende Godts-dienstigh wordt geëert / dewijl hy sijn ontroof-

de

1 Gouverneur van syn Soon d'oogen uyt gestooken 2 syn Soon 3 Persische Koning 4 Trappen des Throons 5 Cancelier 6 Bloetrechters 7 Voet straffen 8 Valsche Backer 9 Persisch Hof. Pag: 385.

de en wegh-gevoerde Gemalinne Sitha door veel wonder-daden weder verkreegh; daer van de Geleertste met een modest gelaet / en zedige stijl / de sotste verdichtselen en belaechelijckheden / die den Mensch oopt hoorden / weten by te brengen / en te verhalen; en daer van andere Schrijvers omstandelijck hebben geschreven: gelijck als oock van haren Afgodt Kisna, van Indersiet, Rawan, Camdaga, de Witte Koe van Overvloet, de Goddinne Droepeti, en Dersiende: want sy hebben Goden van Mannelijcke / ende Goddinnen van de Vrouwelijcke Sex. Desgelijcks versieren de Indische Heydenen / even gelijck wel eer de Oude Hebreen den Baal Phegor aen-hingen / den dupten Afgodt Quivelinga, den Zaedt-Godt / of die van de voort-teelinge van het Menschdom / die sy door een Mannelijcke ende Vrouwelijcke schaem- of teel-lidt / en dat selfs op de alder-oneerlijckste wijse komen af te beelden. Sy hebben oock Dupbelen / die sy met verscheydene namen weten te vereeren / geloovende dat de selve wel eer boose Menschen op dese Werelt zijn geweest / die van Godt tot Verstotelingen om langs den Aerdtbodem in dupsent rampsaligheden / honger / kommer / &c. om te zwerven / souden verweesen zijn. Januarii. 1664.

Nu door soodanige Klap-gedrochten / gelijck verhaelt is / quamen de Bramines, en verblinde Heydenen hare Goederen van Bengaelse Tijde / Catoen / Rijs / Bloemen / en Kooren-kranssen / met wonderlijcke grillen en superstitie op te offeren. Wy sagen dees arme Menschen in dese rampsalige besigheyt dickmaels met verwondering en bedroefthey aen; de sommige brochten Tarwe / Olie / Melck en andere dingen door den Afgodt / omme daer door (naer 't schijen) soodanige zegeningen te erlangen / als aen 't Wangedrocht hadden op-geoffert. Noopt hebben wy teeckenen van bloet-storting in haer Offerhande gesien: want dewijl sy niets dooden dat leven ontfangen heeft / is oock d'op-offeringe van bloedt de Pithagoristen tot een gruwel. Het geofferde komt ten voordeel voor de Bramines, die het gebruycken; of oock wel aen de arme Goegis om niet; of aen devote Besoechers van den Afgodt / voor 't geen de soodanige believen te geven / komen wegh te schenchen / die het als een gehepligde Spijse / vol aendacht / ter eeren van den verbloeckten Afgodt komen te nuttigen; of is 't pet anders / in waerden houden: onderwijl weten de Brammes dupsent sotternijen / en hoddige beuselingen uyt haren Vedam, of Wet-boeck den Volcke wijs te maken / soo van wegens de heyligheyt des Afgodts / als andere stucken van haer Geloof; brengende groobe dwalinge van de Werelt / Hemel / en Helle voort: oock onder andere / hoe dat in de eerste Eeuwe het Geloof als by de Mensch uytgebannen / de Dupsent-hoofdige Slange die den Aerdbodem onderschraeghde / onder dien sondigen last bezweeck / sich selfs ontrock / en de Menschen / met alles wat leefden / liet nederstorten in 't grondeloos diep des Zees; dies smoorden alle de levendige Zielen. Hoe voorder Vistnum, hebbende 't Hooft van een Verken aengenomen / de Werelt wederom met sijn verschrickelijcke Slagh-tanden quam uyt het diep te rucken / die t'zedert door toedoen van hem en Bramma, gelijck sy seggen / is bevolckt geworden; soo dat het schijnt dat by haer wel eer pets van de Sunt-vloet is gehoort geweest. Sy leeren oock dat den Aerdbodem op een machtig Offen-hooft rust / en dat / soo wanneer den Os sijn Hooft beginnt

De Bengaelse Heydenen hare vervloeckte Afgodery.

De beuselachtige Leere vande Bramines.

Januarii, 1664.

te schudden/ dat dan Aerdbevingen komen te ontstaen: dat nude Werelt al veel hondert duysent jaren gestaen heeft/ en uyt een Ey is voortgekomen. Sy vercieren een Melck-Zee/ een Suycker-Zee/ en duysent andere sotte dingen. De sommige reppen oock van een Helle/ waer uyt de Zielen/ naer een goet poosjen gepijnight te zijn/ weer in de Werelt sullen komen/ om andermael het een of 't ander Lichaem in te nemen. Oock noemense noch een Helle/ of duystere Doorn-put/ vol Kraeyen met ysere becken/ boose Honden/ fel-steeckende Muggen/ en diergelijcke/ die de verdoemde Zielen oneyndelijck sullen tormenteeren: doch beschrijven sy de Zielen der Menschen en Beesten eenderley/ en die van de eersten niet edelder dan die van de tweede te zijn; ende veel andere dwalingen en uytspoorigheden meer/ die de Bramines, met betooninge van hun groote geleertheyt/ ende verheertheyt aen den Volcke weten diets te maken.

Haer gevoelen van Hemel en Helle.

Godtsdienst der Bramines, en Afgodische Heydenen.

De Bramines trecken de schoenen van hare voeten/ als sy in den Tempel treden/ dien latende buyten de deuren staen. Sy bidden oock hare Monstreuse Goden heel yverigh en ootmoedigh aen: sy/ en het Volck slaen in hare gebeden gemeenelijck beyde de handen te samen/ latende t'elckens die van boven het hooft tot op de knyen nederwaerts dalen/ en dan die voort wederom naer om hoogh verheffende: Den sommige kussen oock wel in dese besigheyt de handen. Sy schamen hen in den Gebeden/ noch in hun Gods-dienst niet/ gelijck wel in sommige Christenen komt te geschieden; maer yder stort sijne Gebeden in 't openbaer/ ja somtijdts luydtheels uyt: Dus bidden sy haer Afgoden/ de Son/ de Maen/ de Ganges, en andere dingen/ na datse van een geoeffende Kaste zijn/ seer devotigh en yverigh aen. Sy doen haer Gebeden veeltijdts al staende; sommige vallen oock wel voor den Afgodt met hun hoofden en aengesichten ter aerden; andere buygen sich selfs eens neder/ soo dat hun voor-hooft even de aerde raeckt/ en dus dan de rechter-hant over het aengesicht strijckende/ staen voort wederom op/ betoonende dus geen kleyne teeckenen van ootmoedigheyt voor hun vervloeckte Goden/ en Duyvelse Monsterkoppen/ daer in sy verre soodanige Christenen komen te beschamen/ die naeuwelijcks haren goeden Godt/ van wien sy soo veele goedertierentheden naer Ziel en naer Lichaem ontfangen hebben/ eens danckbaer zijn. Ongemeen veel doen dese arme Menschen om hare Goden te behagen/ en om haer saligheyt te verkrijgen: sy wasschen haer dagelijcks/ en wel voornamentlijck met Sons opgang/ om van al haer sonden gesuyvert/ en afgewasschen te zijn. De Ganges, (gelijck wy te voren hebben gezeyt) wordt voor de Heylighste Wasch-plaetse gekeurt/ en meest besocht: andere kiesen soodanigen Beeck of Wasch-plaetse/ die haer het naeste leyt; ja selfs de Vrouwen en Dochters betoonen in dese actie oock haren yver en besigheyt; yder een treckt hem ter Water-kant naeckt uyt/ selfs in 't houtste weder/ wasschende het geheele lichaem/ keerende het aengesicht na de Sonne/ en bidden veeltijts met luyder stemmen/ heel vreemde gesten/ en wonderlijcke Ceremonien/ draeyen/ nijgen en buygen haer staegh/ dompelende de hoofden onder water; en aldus bidt en wascht yder hem sonder schaemte: sommige evenwel treden tot den middel in 't water/ of houden een kleetjen om 't lijf/ daer mede sy/ terwijl sich met de andere handt onder

Hare Gebeden,

en Wasschingen.

het

het bidden besprengen / de schamelheyt decken. Veel rijcke Benjanen, die de vryigheyt lieven / hebben oock wel haer bysondere Tancken / ofte Wasch-plaetsen ontrent hun Wooning; de sommige laten haer oock van het Ganges Water besorgen / omme daer mede sich binnens Huys te wasschen en te reynigen. De Heydenen die in de Ganges hun poos te roer gestaen hebben / loopen dan / soo wel Vrouwen als Mannen / met de natte Lijwaet-kleederen aen het lijf geslingert / naer d'Afgodische Bramines, Papen / en Goegies, al na dat de verscheydentheden van yders Kaste zijn / die met een kraempje van alderhande kliecheryen / en vuyle smeeringen / doch die voornamentlijck uyt de seer Heylige Assche van uytgebrande Koedreck bestaet / sich selfs ter Water-kant by de Wasch-plaetsen hebben neder gestelt: de Gereynighde komen al bevende / ende wel degelijck klapper-tandende / soo het kout weder is / by den Priester / dewelck haer met sijn Heylige Salvinge een geelverwige recht-nederdalende streep met sijn vinger voor 't voor-hooft teyckent; dies yder heel zedigh ende vernoeght vertreckt: want dese Papen schreeuwen / geeuwen / gapen en bidden geduurigh ontrent de verhaelde actie / voor de welvaert der gener / die haer aldus gereynight hebben.

Januarii, 1664.

Hoe dat van hun Papen worden gesalft.

Veel andere acties / die de Heydenen nevens het offeren / bidden / en wasschen voor goede Wercken houden / worden by haer gepleeght: die devotigh ende wat milt zijn / setten oock wel op afgelegene plaetsen / of daer het kan dienstigh zijn / backen met Water / Koorn en Granen / op dat het Gevogelte / tot Kraeyen en Ravens incluys / gespijsight mochten worden; 't welcke by haer groote Wercken van Barmhertigheyt / en van Liefde zijn; gelijck als oock is de andere Dieren te spijsigen / of die in doodts-noot zijnde / het leven te behouden / het welck by haer voor een werck van groote Belooninge wordt gehouden. Sy hebben oock hare gestelde Vasten-dagen / die sy met grooter gestrengheyt houden / als oock verscheydene Feesten / die haer van de Heydense Bramines voorgestelt zijn. Sy hebben een Feest ter gedachtenis van Sithaes Verlossinge / ende van Vistnums Geboorte / wanneer sy in de Maent Augustus hun Huys met Groente besteecken; oock noch een Feest ter gedachtenis van Kisna, andere seggen Vistnum, voor sijn verlossingh dien hy aen duysent Maeghden betoonden / en dien hy alle tot Vrouwen aennam; als oock een Feest ter eeren van de Sonne / gelijck sy die dan oock in het opgaen soo Feestelijck eeren en aenbidden / als haer in de Ganges, of andere Vloeden wasschen. Haer Nieuwe-jaer is in April / met de Nieuwe Maen: sy bidden / indien devotigh zijn / des morgens / middaghs / en des avondts / en geven op hare Feest-dagen veel Spijs aen 't Gevogelte / om aldus aen de Zielen der Overledene hare goedertierentheyt te betoonen: sy hebben ontrent haer Dorpen tot dien eynde groote Bomen / tot dewelcke sy een wit Vaentje boven uyt steecken / op dat het Gevogelte daer in des nachts komt rusten; sy leyden niet dat men die schiet / of van daer verjaeght / dewijl hun Secte het tegendeel gebied.

Hun Barmhertige Wercken aen het Gevogelte.

Hun Feesten.

Sy voeren oock op gestelde Feestdagen de voornaemste van haer Afgoden en Duyvelskoppen in een Processie om / welcke actien met een verschrickelijck gedruys en duysent uytspoorigheden komt te geschien: Sy hebben daer

Haer Afgoden worden in Processien omgedragen.

Januarii, 1664.

daer toe een seer groote Wagen / heel seldsaem gemaeckt / dien ick op Pipely selfs hebbe gesien / was wel omtrent de 24 of 28 voeten hoogh / vierkant / en met opgaende swaere stijlen en dicke spoken / alle van groote onbeschafte balcken / die de sommige wel een voet dick bevonden wierden / met verscheyde Verdecken en sittinge voor de Heydense Priesters; en op de bovenste meende men dat den Afgod wierde geplaetst; de Raderen waren bey hlepn ten aensien van 't groote Gebouw / doch heel dick en swaer / en vier in 't getal. Voorts was desen Wagen heel plomp en onbeschaeft / ooch soo grost dat niet anders dan door wijde straten hoost voortgetrocken worden; die of vier Olyphanten hadden (mijns oordeels) daer aen genoegh te trecken.

Een groote vierkante Wagen, en hoe die in hare Processien wort gebruyckt.

Dit schoone Gebouw dan was de Triumph-wagen / waer mede de Heydenen 's jaerlijchs haren Monster-Godt door de voornaemste straten en wijchen quamen Zeeghaftigh te vertoonen; groot getal Vrouwen en Mannen trecken hem voort / daer toe veel sterche touwen en hoorden gebruyckende. 't Werck geschiet met een groot geschreeuw / de devotighste Zielen / die in yver willen uptmunten / soecken om strijdt de handen aen de hoorden en zeelen te slaen. Den Afgodt pronckt heerlijck boven op 't hooghste Verdeck met Bloemen en Roosekransen; een groote menighte Sangers / Speelders en Dansers loopen rondtom de Wagen. Veel Yveraers / dol en als rasent door den Amphioen / snijden en herven onderwijl sich selfs / ter liefden van haren Klepgodt / met messen en priemen / dat haer het bloedt verbaerlijch by het lijf nederloopt; die haer moetwillens onder de Raderen laten verpletteren / worden voor heylige Martelaers gehouden.

Dansingen van de Bramines.

De Bramines dansen ooch wel in den Tempel in haer onderkleederen voor den Afgodt; hare verdeelde Secte komt in veel stuchen seer over een / en worden ooch onder hen wel soo fijne Broeders gevonden / die / volgens haer voorgeven in reynighept lebende / sich noopt met eenige Vrouws-persoonen komen te vermengen.

Seltsame Ceremonien der Heydense Priesters.

Dit volgende moet 'er noch by / als by ons ooch aengemerckt zijnde: De Bramines der Benjanen vergaderen alle dzie Manen by malkanderen / makende in een der voornaemste straten of wijchen voor een opgerechte Tent / en het Heydens Altaer veel seltsame gesten / kuuren en grillen / om aldus wel licht haer groote geleertheyt te laten blijchen; bedecken het Altaer met een wit kleedt; vercleren den Afgodt met Bloemen en Kransen / en komen aldus in haer oudt gewaed den Klepgodt genadert / maechende soo gesamentlijck rondtom het Beeldt een loutere kringh en lustigen rondendans / terwijl veel Speelders op Trommels / hoopere Bechens / en Flupten de Vergaderingh met haer gesangh / geraes / en Katten-Musijck de vermaeklijckheydt aenbrengen. Ondertusschen komt 'er een met een brandende Toorts voor upt getreden / waer op al de andere volgen / en dus een weynigh ter zijden geweecken zijnde / soo treden strachs twee van dese Bramines upt den hoop / nijgen en buygen voor den Afgodt met wonderlijcke Ceremonien / trecken dan hare oude kleederen upt / doen haer Toock, of Tullebant af / en worden aenstonts van 't hooft tot de voeten met nieuwe kleederen aengedaen en voorsien / en krijgen ooch daer benevens een Bloemekrans om den hals; blijven aldus dan een tijdt langh staen / tot dat haer Ge-

a. del. fol. 110.

Gebroederschap onder een seldsaem gespeel / en rondtom den Opgètoopden een lustige rondendans hebben gemaeckt / springen als Apen / en malen soo wonderlijck een geschreeuw / als of sy den Draeck van Sint Joris hadden verslonden. Dat gedaen zijnde / stuppen / nijgen en buygen wederom als voorheenen / waer op dan een generale omhelsingh onder 't geheele Gebroederschap volght; strackx treden de Bramines, die met hare nieuwe kleederen aengedaen zijn / ter zijden af / en komen voort wederom andere voor den Afgodt staen / en worden de selfde kuuren en Aperijen volvoert / en desen oock mede van nieuw habijt voorsien; dit gaet dus rondt / tot dat al de Bramines nieuwe kleederen aengedaen zijn / springen dan altemael noch eens met vreughde rondt / en schepden dus vrolijck en wel vernoeght. Een van onse Nieusgierige vroegh haer na de oorsaeck van dese Vreughden-Ceremonien / daer op een deser Bramines antwoorden / dat de Priesters der Benjanen voor tegenwoordigh wederom waren op nieuws geheplight / en datse malkanderen alles quaets vergeven hadden / waer door het Gebroederschap haer dus vrolijck in den geest betoonden. Januarii, 1664.

Veel andere seldsaemheden worden onder de Heydenen van Bengalen gemerckt / ja selfs die van de voorsichtighste soorte meenen te zijn / sullen nauwkeurighlijck in het uytgaen op de ontmoetingen letten. Sien sy iets van't gene / 't welcke sy voor quade teeckenen mochten achten / soo keeren sy wel van stonden aen wederom t'huys; welcke ongeluckige teeckenen van een quaet succes / ontrent haer intentie / zijn een ongeladene Karre / Buffel / Esel / of Paert / als oock een Hondt sonder eten in den mondt / en Barbiers / Smits / Timmerlupden / etc. voorts Begravenissen / of de uytdraginghe van doode Lijcken na de verbrandtplaets / en diergelijcke belatchelijckheden meer. De teeckenen van een goet succes / zijn Elefanten / Kameelen / Koeijen / Buffels / Paerden / of Ossen / die geladen zijn / een Hondt met eten in den mondt / en dupsent andere grillen meer / die sy in haer ontmoetinge voor geluckigh houden. Belachelijck Wangeloof der Bengaelse Heydenen.

Vder trouwt onder de Heydenen in Bengalen aen die van sijn eygene Kaste zijn / ja vermogen oock meer als eene Vrouw te trouwen; doch vergenoegen haer 't meerendeel der Jentyven met een Gemalin: dan soo die onvruchtbaer is / trouwt de Man noch wel een tweede. Het Overspel wordt in de Vrouwen gestraft; doch Hoerdom is by haer gemeen / daer toe publijcke Hoeren / Bagawara genoemt / die haer lichamen voor een kleen gemeen te maecken / meest overal konnen gevonden worden. Sterft de Man / soo mach de Vrouw noopt weder een ander Man trouwen / al schoon sy noch jonck en jeughdigh is; daer en tegen de Man sijn Vrouw verliesende / trouwt weer aen dien hy wil / wanneer sy maer van sijn Kaste / en ongeporturt is. Ordére in haer trouwen.

De Heydenen iemant groetende die van aensien is / slaen de rechter hant boven op 't hooft / voor de mondt / en soo voorts nederwaerts gaende / buygense 't hooft en het lichaem een weynigh voorwaerts / gevruchtende het gewoonlijck woort / salamma. Heydense groetinge.

In Bengalen, gelijck als oock in veel andere Landen van Indien, zijn geen Herbergen daer men de repsende Man logeert; dan aen veel plaetsen worden opene Tenten / Verdeelen en steene Gebouwen gevonden / die wel Bengaelse costuymen voor de Reysigers.

eer

Januarii, 1664.

eer door de Godtvruchtighste zijn gesticht / en dewelcke sy een gedachtenis hebben nagelaten / daer in den reysende Man / alhoewel dit vry sobere Schuyl-vertrecken zijn / indien 't hem belieft een nachtjen / of meer logeeren kan: want dewijl niemant op dese Gebouwen / gemeenlijck Sarais genaemt / gelijck als wel dienden / toeversicht neemt / dient yder een decksel en voedsel met hem te brengen / ende niet vies te zijn / alsoo wy die meest heel vuyl / onreyn / ja stinckende bevonden; daerom die eenigh vermogen hebben / in 't Reysen meest altemael Palinkijns gebruycken / om dat aldus (decksel en beddinge met haer voerende) dese vermufte Vertrecken niet en behoeven op te soecken. Men vindt oock alhier te Lande seer weynigh broodt / en noch minder eenige toebereyde Spijse te koop / dies het in dese Gewesten ellendigh voor de arme Reysigers is. De aenkomende Vreemdelingen worden genootsaeckt een Huys of Wooninge / al was 't maer voor eenige dagen / op te soecken / en voor hun verblijf te huuren; doch dien hy wel en gevoechelijck voor een Ducaet / of minder bekomen kan; huuren / of koopen dan oock een Slavin / of Koockster / die haer bewascht / de Spijse bereyt / ja selfs in alles ten dienste staet / en die den Vreemdeling dan oock wel soo langh tot sijn vermaeck en lust gebruyckt; vertreckende / soo verkoopt / of voldoet hy haer / en dus scheyden sy wederom / sonder eenige blijcken van schanden of schaemte / vredigh van malkander.

Als oock in her gebruyck der Spijse, en Dranck.

Der Heydenen Spijs en Voedsel is doorgaens slecht en eenvoudigh / meest Rijs in water gesooden; voorts Boter / Kaes / Melck / en alderhande Fruyten / Groente / etc. De Rijcke gebruycken veel Confituren en ingeleyde Vruchten in hare Maeltijden. Men drinckt 'er uyt Gorgeletten, een soort van Waterkannen seer gebruyckelijck in Oost-Indien / die in den hals met een tuyt en kleyn roostertjen zijn voorsien / en daer het water / selfs in 't alderheetste weder / seer koel in wordt bevonden; doch niemant dient dese Gorgeletten, of Waterkannen aen de mondt te setten / indien hy niet / behalvens de betalinge van het Drinckvat noch wel degelijck uytgemaeckt wil zijn; oock drinckt de eene Secte niet gaerne met den ander / en daerom is wel eer dese manier van drincken opgekomen / dat men sonder de mont / of lippen aen 't Gorgelet te setten / de dranck van omhoogh door een tuytjen weet in de wijt-opgesperde keel te gieten / dus drinckende sonder de mont te sluyten / of eens de lippen te bewegen; oock worden niet alleen de Mooren, maer selfs de Heydenen doorgaens groote Liefhebbers van den Toeback bevonden / die sy / voornamentlijck de Rijcke / seer geestigh door een seer lange houte geschilderde roode Pijp uyt het water weten op te trecken; het keteltje / daer in dit Kruyt is aengesteken / steeckt ordinaer in een houte Kokosnoot / of iet anders / die ruym half vol water is / steunende op de vloer / van waer door een lange Pijp al borrelend de kracht des Toebacks wort ingesoogen; het welck de Mooren en rijcke Benjanen, onder manhaftige redenkaveling / geestigh weten te doen.

Gorgeletten, of Indiaense Waterkannen.

Bengaelse wijse in 't drincken des Toebacks.

Voorts worden oock veelderhande Konsten en Wetenschappen onder de Mooren en Heydenen in Bengalen gevonden / doch weynige die in de Rechten geoeffent zijn; Doctoors en Wondtheelders heeft men aldaer in grooten overvloedt; doch wordt een Hollandts Chirurgijn / wanneer hy wat schrander is / boven al dese geleerde Mannen geëstimeert / gelijck als in mijn

Bengaelse Konsten en Wetenschappen.

mijn tijdt onſen beſonderen Vrient en Medebroeder Sr. Johannes Thadema, die op Ougly was geplaetſt / wel onderhondt / dewijl hy by de voornaemſte Mooren en Heydenen om ſijn Konſt in grootachtinge was / en met een gewenſchte proſperiteyt en zegen van daer is weder gekeert. Januarij 1664.

De Bengaelſe Medicijnmeeſters zijn in de konſt der Anatomia, of de Ontledinge van het menſchelijck lichaem niet geoeffent; maer ſteunt desſelfs ongefondeerde wetenſchap op de loutere onderbindingh / die in hun geſchrevene Boecken van tijdt tot tijdt geanoteert / vermeerdert / en ſoo te met klaerder aen den dagh gekomen zijn / ſchoeijende dus een iegelijck / ſoo wel Vrouwen als Mannen / Jongen en Oude / Swacke en Stercke / alle geſamentlijck op een leeſt / en voorderen 't werck op bevende fondamenten / inwendigh met Vranchen van groene Kruyden / en uyterlijck door Ramaſſen, dat zijn loutere vrijvingen en beweginge der leden / daer de Mooren ſeer veel af houden / en dien ich om goede redenen nut en dienſtigh keur. Sy hebben ook ſmeerингen die van Sandel / Saffraen; en ſoo het een Heyden is / upt loutere aſſche van gebrande Koedreck en andere dingen beſtaen. De Jentyven geven ook ſomtijdts wel de Koeijen de Padye, dat is de Rijs die noch in ſijn dop ſit / t'eten / en daer na de Koeijedreck wel doorſoekende / pickenſe 'er alle de heele korzlen upt / die zijnde gedrooght / den Kranchen niet alleen voor ſeer Medicinael / en tot een hertſterkingh / maer ook als tot een hoſtelijck Heylighdom verſtrecken. Medicijnmeeſters in Bengalen.

De Bengaelſe Chirurgijns hebben gantſch geen / of immers ſeer kleyne wetenſchap / om daer het behoort / de Manuale Operatie / of de Handtkonſt omtrent den Ellendigen / daer in voornamentlijck deſe Konſt beſtaet / behoorlijck upt te voeren. Als 't Leger van den grooten Mogol te velde tegens den Vyandt trecht / verſoecken doorgaens de Mooren een of meer Chirurgijns van de Ooſt-Indiſche Compagnie / dewelck haer toegeſtuurt zijnde / met het Heyr optrecken / daer hun ſelfs de grootſte Mooren volkomentlijck op vertrouwen. Hun Chirurgijns.

Baertſcheerders worden (gelijck als ook op de Kuſt Choromandel, en in 't Koninckrijck Arakan) met ſeer groote menighte in de Landen van Bengalen gevonden; ſy hebben geen Winckels / maer loopen langs ſtraten en wegen / en preſenteeren alom; en niet alleen de Mooren en Heydenen / maer ook aen Nederlanders / Engelſen / Portugeeſen / en andere / blijtigh hun dienſt; ja ſpreecken de Luyden op ſtraten en wegen aen / en vragen haer of niet gelieben geſchooren te zijn? antwoordt iemant ja / die gaet ſlecht daer 't valt / op een ſteen / of wat anders / en onder den blauwen Hemel nederſitten; en wordt niet allen de Baert / maer ook de Nagels aen handen en voeten gekort / en de ooren geſupbert zijnde / is 't geldt verdient; den Barbier met 20 à 30 Kouris, of kleyne Hoorentjens zijnde betaelt / gaet voort ſijns weeghs. Baertſcheerders.

Haer gereetſchap is arm en ſlecht; ſy hebben ook een kleyn Spiegeltje / met een Wetſteentje / en een kleyn Kopjen in plaetſe van een Scheerbecken by haer / dragen 't Gereetſchap in haren gordel / of riem; meeſt gaen ſy de Luyden in haere Wooningen bedienen / gelijck ſy ons ook heel blijtigh in onſe Verblijfplaets wiſten by te komen.

Voorts worden veel andere ſoorten van Handtwercks-Luyden in Bengalen

Januarii, 1664.

len gevonden / namentlijck / duysende Webers / Spinders / Spoelders / Doeck-Schilders / Bleechers / etc. mede veel Smits in Gout / Silver / Yser / Metael / en meer andere Mineralen; ooch fraeije Konstenaers in Kristal / Yvoor / Lack / etc. Snijders / Timmerluyden en Metselaers met groote hoopen. De Vrouws-persoonen weten niet alleen geestigh en naerdigh met den Landtbouw / insamelingh van den Oeghst / en Weverijen om te gaen; maer ooch uytnemende konstigh te Naeijen en te Borduuren / en selfs van de alderfijnste Lijwaten Hemden / Cabayen, Tijfjens / en duysent andere moije dingen soo geestigh toe te stellen / dat sy daer in verre de Nederlantsche Vrouwen en jonge Dochters te boven gaen; doch is het loon van haren konstigen arbeyt uytermaten sober; die 2 stuyvers daeghs windt dient ganw te zijn; selfs de Ambachtsluyden winnen maer 2 / 3 / 4 / en ten hooghsten 5 stuyvers daeghs; doch daer en tegen is alles tot kleeding / deckſel / en voedsel behoorende / wederom goet koop te bekomen.

Wevers, Doeckschilders, Blekers, Smits, Snijders, Timmerluyden, en Metselaers.

Oeffeningen en konsten der Vrouwen en Dochters.

Toovenaers, Waersseggers, en Speelders in Bengalen.

Veel Toovenaers / Teechenbedieders / Waersseggers / en konstige Tijdtverdrijvers en Bootsemaeckers worden ooch in de Landen van Bengalen gesien; die Teergeldt soechende te verdienen / alom heen / daer sich de gelegenthept presenteert / haer konst en dienst aenbieden. Wy lieten op seecheren dagh om ons te verlustigen / van de laetste soort / te weten schiere Dansers / Dansserinnen / en konstige Tijdtverdrijvers / op haer versoeck / tot in ons Logiment verschijnen / daer sy verwonderens-waerdige dingen wisten in 't werck te stellen: Onder andere huuren nam een schieren Snaeck met seldsame gesten / heel geswindelijck een loutere stock / of Bamboes, die wel omtrent de 20 voet langh was / hebbende onder de dickte van anderhalve span / en boven heel spits toeloopende: Dese lange Bamboes nemende / setten hem met sijn dichste eynde op 't gordeles dat hy om sijn middel had omgewonden / en liet deselve daer in rusten / als wanneer een Bengaelse Dochter / die omtrent 22 jaren oudt was / met een kleyn loopjen den Bamboes-drager van achteren op de schouderen sprongh / en palmden als een geschickte Mastklimmer tot om hoogh by de stock op / daer sy tot op der selver top geraeckt zijnde / op de selverpe spitse punt der Bamboes ginck sitten met de beenen kruysselingh onder het lijf / haer armen / handen / en opperleden staegh bewegende / om sich selven soo te gevoeghelijcker te balanceeren / dat niet van boven neder en tuymelde; dit was vreemt: maer noch wonderlijcker was het om aen te sien / toen den Bamboes-drager de lange stock / sonder sijn handen eens meer daer aen te slaen / geheelijck los op sijn buyck en het gordeles steunen liet / als doen met wackere schreeden wel lustigh voortloopende over het Erf / het welck aen ons Woninge met een groote ruymte omhepnight was / sonder de stock / of het Vrouw-mensch die daer boven op sat te saten vallen; dus loopende / stack hy de buyck / om de Bamboes te gevoeghelijcker op het gordeles t'ondersteunen / voor uyt / en setten de handen in de zijde / siende geduurighlijck opwaerts na de beweeginge van het geen hy droegh / ende sijn lichaem in 't gaen soo ginck en weder bupgende; dat wy seer klaerlijck sagen / hoe dese kunst niet door toovery / soo de sommige waenden / maer door een behendigh en naerdigh balanceeren quam te geschien / gelijck als ooch dese Dochter sich selfs derwoegen omhoogh met de handen en 't opperlijf wist te beweegen / dat door

Seltsame actien van sommige Tijtverdrijvers in Bengalen gesien.

dit

p838

dit middel ſich ſelfs in evenwicht hield; eyndelijck op een knaphandige wijſe afgekomen zijnde / en na eenige kuuren weder na boven klimmende / ging ſy toen met haer buyck recht op de ſpitſe punt van de Bamboes leggen / ſlaende de armen en beenen wel luſtigh uyt en van malhanderen / eben byna gelijck men in Hollandt de vliegende Cupidoos plach uyt te ſchilderen / houdende haer dus nergens vaſt; waer mede hem onſen Tijdverdrijver toen andermael wederom luſtigh oen 't loopen ſtelden / ſonder ſijn handen aen de Bamboes, die los op het gezeles van ſijn buyck ſtondt / ſoo langh hy dus ging en weder over het Erf liep / eens te ſlaen / en liet dit Vrouw-menſch eyndelijck onbeſchadight weder afkomen. Januarii, 1664.

Deſe Dochter / met noch een ander Bengaels Swartinnetje / dat / alhoewel tamelijck ſwart / vry ſchoon van aengeſicht / en maer 15 jaren oudt was / wiſten haer beyden in ongelooffelijcke poſtuuren te ſtellen / en dan met de beenen om hoogh / en de hoofden om laegh / met een geeſtige treedt / op de ellebogen te gaen; ſy ſtelden oock voor hun verwonderens-waerdige ſwackheyt der leden haer achterhoofden met de neck tegens het ruggebeen aen / en aldus voorder achterwaerts over tegens de aerde; invoegen dat ſy met haer achterhoofden tegens de hielen aen quamen / en lieten voor aldus 3 Meſſen / en 2 bloote Sabels met de punten tegens het aengeſicht ſetten / dervoegen dat alle desſelfs heften vaſt tegens een weynigh uytgegravene aerde ſtonden / ſoo dat ſy de hoofden in dit ſoo wonderlijck poſtuur dus pal geſet hebbende / haer na het ſcheen niet konden verroeren / of Sabels en Meſſen ſouden haer jammerlijck hebben konnen beſchadigen.

't Was ooch verſchrickelijck om te ſien / hoe deſe Bengaelſe Vrouws-perſoonen met hare lichamen en hoofden dus pal ſtaende / nochtans wel meer als 25 heeren beſtonden rondtom te loopen / latende hare hoofden / geduurende deſe actie / tegens het ſcherp als onbeweeghelijck ſtaen; de Meſſen en Sabels eyndelijck weeghgenomen zijnde / reeſen wederom onbeſchadight over eynde.

En alhoewel deſe gemelde actie ſommige onder ons ſcheen een Duyvelſe kunſt / en een gantſch onbegrijpelijck werck te zijn; ſoo docht my nochtans dat die natuurlijcker wijſe dus konde geſchien: want deſe geſwinde Vrouspersoonen / die ongemeen vaerdigh / radt / en buyghſaem van leden waren / in 't rondtom loopen / t'elcken op de handen ſteunende / met de voeten het draeijende lichaem / over heer wiſten om te heeren; ſoo dat het hooft op dus danigh een wijſe / niet alleen ſtil en onbeweeghelijck / maer ooch ſelfs onbeſchadight op ſijne geſtelde plaetſe konde blijven ſtaen.

Naderhandt ſtelden ſy op de voorige Snaeck ſijn hooft een ſtock / en gingen den eenen voor / en den anderen na / boven op deſelve ſitten / met de beenen onder het lichaem / ſonder dat den ſtock toen langer van den Drager aengeraeckt / ofte vaſtgehouden wierd / waer mede deſe Boortſemaeckher weder met loopen / neygen en buygen / ſeldſame grimmaſſen betoonden / ſonder de los-ſtaende ſtock / of het Vrouw-menſch ooyt van ſijn hooft te laten vallen.

De Jonghſte gingh haer toen in een kleedtje / met de neck andermael achter over / het hooft dicht tuſſchen de beenen / en voorts met de armen / onderleden en beenen ſoo dicht in malhanderen leggen / dat de anderen haer

Januarius. 1664.

in dit kleedtjen seer aerdigh in de figuur van een kleyn driekantigh packjen bewoonden / en kaetsten haer aldus toegevouwen / en sonder te beseeren / malkanderen toe; toen presenteerde men ons dit levendigh packjen / en vraeghden of wy het gelief den te koopen / sy selfs wilde Maeckelaer zijn / en vroegh ons uyt het kleedtjen wat dat sy soude mogen gelden / het welck ons in der daedt het soetste van allen scheen te wesen; komende dus al lacchende wederom met een geestige sprongh te voorschijn / doende eerbiedighlijck aen ons de revirentie.

De kleeding en verçierselen van des selfs Vrouwspersoonen.

Meer seldsame actien / doch te langh om hier altemael te verhalen / toonden dit eerwaerdigh Gebroederschap; de Vrouwen-soort waren met Ringen van Gout door neus en ooren / en die van Kooper / Yvoor / etc. om hun onder-armen / vingers en beenen verciert; sy hadden dunne katoene Broekjens aen / om te gevoechelijcker haer konstige oeffeningen te voltrecken. Sy mogen nooyt / soo men ons wist te getuygen / van iemant beslapen worden / om dat als dan / mits Kinderen teelende / tot de voorgemelde actien onbequaem bevonden worden. Wy betaelden haer rijckelijck / en gavense Wijn te drincken / waer over sy seer verheught / en met een betooning van wonderlijcke complementen en cortosijen wederom hares weeghs vertrocken. Dese Tijdtverdrijvers reysen de Landen overal deur / en laten haer meest in vrolijcke plaetsen vinden.

Danssers en Dansserinnen in Bengalen.

Veel Danssers en Dansserinnen worden oock in Bengalen gevonden; de Danssers springen in 't hondert met loutere cabriolen; de Dansserinnen beginnen hun dansserijen eerst met een seer kleyne beweegingh / die handt over handt aengroeijende / tot in een groot gedruys verandert; en dit alles al bockende met de eene handt voor het voorhooft / en de andere in de zy / of tegens de heup; springende loutere Boere-sprongen / en draeijen sich somwijl in dese actie seer geswindelijck om; buckende in het danssen dickmaels ter aerden neder / en rijsen in aller yl weder op / om (na 't schijnt) aldus haer geest en vaerdigheyt te vertoonen.

Ceremonien in het verbranden van hare Dooden.

Onder de Heydenen in Bengalen worden de Dooden doorgaens tot asschen verbrandt; dan kleyne Kinderkens worden op sommige plaetsen begraven. Onder de Rijcken iemant gestorven zijnde / soo spijst men 't Gevogelt / omtrent diens Huysen of Wooningen / eenige dagen of weecken met soete Melck / Rijs / Tarw / en andere leckernijen: want ongetwijffelt de Ziel des Overledenen (volgens hun gevoelen) noch daer omtrent sijn voedsel en schuylplaets soeckt. De Vermogenste worden met kostelijck en welruyckent hout verbrandt; doch geschiet alles gemeenlijck met seer weynigh pracht en statie / meest des morgens vroegh / en binnen de 24 uuren. Den Dooden wordt in een wit kleet gerolt; doch die van de arme Luyden de schamelheydt maer gedeckt; sommige wrijven de handen en voeten van 't Lijck met Olie; steecken oock wel een kool vuurs in de mondt / en andere deelen. Ick hebbe gesien / dat sy den Dooden met weynigh gevolgh tot aen de Rivierkant / namentlijck / aen de Ganges, brengende / over een groef / en onder de houtmijt leyden / en soo verbranden. Sommige geven het Laecken / daer d'Overledenen in gerolt was / een arm mensch. Doorgaens wordt de assche der gebrande Lijcken in de Rivier gestrooyt; het overschot schrapen en rapen de Goegis of Assepuysters wel schoontjens op / daer sich / wan-

wanneer die op hare wijſe gemenght en toebereyt is/ het Aengeſicht/ Boſt en andere Leden mede beſtrijcken. Januarii, 1664.

Twaelfde Hooftſtuck.

Negotie der *Bengaelders*. Ouders verkoopen haer Kinderen tot Slaven. Onverwacht voorval des Schrijvers. Vruchtbaerheyt van *Bengalen*. Korte Beſchrijvinge van het Catoen-Gewas, Bengaelſe Zijde, Indigo, Salpeter, Tamarinde en Rijs. *Bengaelſe* Dieren, Zee-Schiltpadden, ſubtijle Vogel-vangſt der *Bengaelders*. Loosheyt der Ravenen en Kraeyen, Inckhoorentjens, Sprinckhanen, Mieren, enz. Korte Beſchrijvinge van den Rhinoceros, Tygers en Crocodillen.

Koop-handel en Koopmanſchappen, die uyt en in Bengalen worden getrocken.

GRooten Handel woſdt in Bengalen gedreven/ ſoo van d'Inwoonders/ als andere Natien: want dit Rijck niet alleen van Engelſchen, Nederlanders, en Portugeeſen; maer oock van Arabiers, Perſianen, Guſeratters, Mogollers, Choromandellers, en andere Orientaelſe Volckeren beſocht en aengedaen woſdt. D'Ooſt-Indiſche Maetſchappy verhandelt alhier Japans Silver/ Koper/ Verlackte Comtoiren en Koffers/ Tin van Malacca, oock Chineeſch ende Japans Porceleyn: voorts Vermeiloen/ Spiouter/ Quickſilver/ Loot/ Scharlaechen/ Spiegels/ en andere Nederlandtſe Waren; desgelijcks Peper/ Kruytnagelen/ Muſchaten/ Foeli/ Caneel/ Areeck/ en Elefants tanden; oock Elefanten van 't Eylandt Ceylon, die in Bengalen het ſtuck wel tot 7 a 8 hondert guldens komen te ſtaen: Paradijs-vogels/ en Ternataenſe Papagayen of Loeris/ willen oock in Bengalen wel aen de man/ daer de Mooren wel 30 of 40 Rijckxdaelders/ indien ſy wat ſchoon gevedert zijn/ ſomwijl voor komen te geven.

Daer tegens levert Bengalen Candy- en andere Suyker/ die met geheele Scheeps-ladinge door de Onſe/ als oock door de Mooren van daer naer Perſien, als oock na andere Landen woſden gevoert. Salpeter met veel honderden Laſten in 't jaer/ waer van men in de Kruyt-molens bupten Batavia, als oock in 't Vaderlandt goede Boſpoeder maelt. Abondantie van Bengaelſe Zijde/ veelderhande ſorteeringe van Catoene Lijwaten/ en alderhande ſchoone Sprey en/ Behanghſelen/ Stoffen/ etc. die niet alleen tot in China, Japan, Cambodia, Tonquin, en andere Landen van India, maer oock in overvloet naer het Vaderlandt woſden geſonden. Wijders verſchaft Bengalen oock Indigo/ Borax/ Hingh/ Amphioen/ Lack/ en ſeer veelderhande Medicinale Saden/ Gommen en Woſtels; mitsgaders Geſteentens: als Diamanten/ Granaden/ Spynellen/ Esmaraulden/ Agaet/ Hyacinthen/ Kadt-oogen en andere; oock abondantie van Eetwaren: als Tarwe/ Rijs/ Catjang/ ſeer kleyne Boontjens/ en Kitſery/ dat kleyne welſmakende gele Zadekens zijn; oock Bengaelſe Boter/ doch die by ſiecht is/ en in Leere Potten/ of Blaſen van groote Buffels Huyden/ naer andere Landen woſdt verſonden. Was/ Honigh/ en heerlijcke Confituren woſden oock in Bengalen goet koop den Kooper gegeyt.

Januarii, 1664.

Ouders verkoopen haré Kinderen tot Slaven.

Oock worden veele Bengaelders tot Slaven gemaeckt/ en upt den Lande gevoert/ eensdeels door de Arakanse Rovers/ en ock ten anderen/ door dien veel Ouders/ voornamentlijck onder de Jentiesse Heydenen worden gevonden/ die haer Kinderen/ of aen de Goegies geven/ of aen de Mooren, Benjanen, Chriſtenen/ en daer het valt/ voor Slaven komen te verkoopen; op dat ſy aldus ontlaſt/ te lichter met die ſy noch by haer willen behouden/ aen de koſt geraken mochten.

Onverwacht voorval, en avontuer des Schrijvers.

Een armen Heyden quam by my/ en preſenteerden ſijn Soon/ die meeſt naeckt/ noch jonck/ en maer 12 jaer oudt was/ te willen verkoopen: Ick was verwondert/ en vroegh hem na de waerom? en kreegh tot antwoort/ om dat hy ſoo arm was/ dat hy den ſelven niet kon voeden; en ock om dat hy wel wiſt/ dat den Jongen dan beter dagen als by hem ſoude genieten. Myn Moorſe Dwerry, of Dienaer/ vraeghden hem daer op naer de prijs/ en verſoghte my dat ick hem ſoude koopen: ick hood hem/ omme den Dwerry te vergenoegen/ ende my van den Heyden te ontlaſten/ 28 Kopien/ of 14 Rijchsdaelders/ niet denckende Koopman te zijn/ gelijck als ick was: den Vader heel vrolijck en wel te vreden/ nam het gelt/ en met een het affſcheyd van ſijn Soon/ dien hy ſonder de minſte betooninge van ontſteltenis/ of ontroering aen mijne beſchepdenthept beval/ en ging ſijnes weeghs.

Ick was in 't eerſt al een wepnigh over dit voorval ontſtelt; doch als ick de volkomene reſolutie en opſettelijckheyt van deſen Bengaelder wel overdacht; en ock hoe dat hy wel lichtelijck anders ſijn Soon aen een Moor, of Heydenſe Goegi ſouw hebben overgelevert/ ſoo kon ick myn ſelfs gevoeghelijck daer in voldoen: te meer/ dewijl ick vaſtelijck voornam/ deſen jongen Bengaelder met my na Batavia voerende/ upt het arm rampſalighy Heydendom tot de Chriſtelijcke Religie/ onder Godts hulp en zegen te doen avanceeren/ gelijck geſchiede. Ick noemden hem Antony, kleedde hem op de Nederlandtſe wijs: hy leerden in 't kort goet Nederduyts/ en ſpoedigh het Vader ons/ en het Geloof; en getuyghden ſeer wel vergenoeght te zijn/ dat hy tot dus verre gekomen was/ en alhoewel dienſtbaer upt ſijn Vaderlandt was gevoert. Ick ſetten hem/ toen ick naer het Vaderlandt ſtont te vertrecken/ aen een fraey Hollandts Burger binnen Batavia over/ die een Knoopmakers Winckel opghebbende/ my aen de handt met vaſte verſeechering beloofde/ dat hy Antony ſijn Handtwerck verhoopte te leeren/ en in de Gereformeerde Chriſtelijcke Religie wat geoeffent zijnde/ ſouw tot een Chriſten laten doopen/ en voort derwoegen hem vorderen/ dat hy gevoeghelijck tot een Vryman (gelijck als veele van ſijn Landts-luyden waren geworden) en eygen Huysſhouder binnen Batavia ſoude konnen gerahen.

Vruchtbaerheyt van Bengalen.

Bengalen is uyttermaten gezegent en vruchtbaer/ van 't gene den Menſch tot kleedingh/ dechſel en voedſel dient. De Landerijen geven overvloet van Tarwe/ Rijs/ Catjang/ Kitſery/ Gerſt en andere Granen. Veel Boter/ Olie/ Kaes en Melck van Buffels/ Koepen en Geyten. De Landts-douwen zijn altijdt groen/ en geven ock veele andere ſchoone Boom- en Aerd-gewaſſen; ock alderhande Vee in overvloet/ als Oſſen/ Koeyen/ Schapen/ Geyten/ Bocken/ Buffels/ Hoenders/

Een-

ABYSSINISE GE-
RICHTS HANDEL

Eenden / Ganzen / Duyven en andere Pluym-gedier. Men koopt in Bengalen het Last van d'alderschoonste Tarwe om 50 Kopien / of 25 Rijxdaelders; ende voort alles goet koop / en naer advenant. Wy sullen van eenige der voornaemste Planten / Dieren / On-dieren / en Menschverslindende Schepselen / die in Bengalen gevonden worden / hoortelijck noch dit volgende vertoonen. Januarii. 1664.

De Plante van het Catoen komt in Bengalen, Choromandel, en andere Landen van Indiën, rijckelijck voort: doch wordt die verscheydentlijck van gedaente bevonden. Het Catoen-kruyt schiet gemeenlijck met een houtachtige steel / die met een weerde rosachtige schoysse bedeckt is / wel 2 voet hoogh bovens der aerde upt / verdeelende sich in veel andere tackjens; het loof is by na dat van den Wijngaert gelijck / doch wat kleynder; de bloessem vertoont hem upt den geelen / en in het midden een weynigh root / daer upt de ronde Vruchten voort-komende / doorgaens de grootte van een kleynen Appel komen op te halen: gaet stars-gewijs open / door de welcke / rijp geworden zijnde / het vreemt Gewas / namentlijck de Wol te voorschijn komt: die versamelt / bereyd en gesuyvert zijnde / den Mensch tot kleeding en decksel dient. Korte Beschrijvinge van verscheyde Planten. Hoedanigheyt van het Catoen-gewas.

De bladeren van de Catoen-boom zijn byna die van het voorgemelde gelijck; doch worden veeltijdts wat gladder en sachter bespeurt: echter wordt dit Catoen soo fijn niet / als dat van het kruyt bevonden. Catoen-boom.

De Bengaelse Zijde komt / alhoewel in soo grooten abondantie / nochtans meest altemael van de kleyne Sy-wormpjens voort / die desgelijcks met een groote naeuw-keurigheyt en sorghvuldigheyt / even gelijck als in andere Landen / soo my bericht is / dienen waergenomen en op-gepast te zijn. Bengaelse Zijde.

In Bengalen groepen ooch Bomen / daer van de sommige de Vruchten en Bladeren / andere wederomme de Bolster / bequame Stoffe tot Kledinge komen te verschaffen.

Den Indigo / die wel eenighsints in Bengalen, doch meest in het Koninckrijck Suratte groeyt / wordt gemeenlijck in de Maent Junp gesaept. Het loof schijnt eeniger maten na dat van de geele Peen / doch is fijnder / met kleyne houte tackjens: die vruchtbaer is / komt somtijts wel een mans lenghte hoogh op te schieten; de bladertjens eerst fijn groen / vertonen naderhandt een fijn violet blaeuw; de bloepsem is die van de Distelen / en het Zaet het Semini Fenegreci gelijck. Den Indigo wordt ordinaer in de Maent November / of uptterlijck in December gesneden; de Bladerkens van de Steeltjens afgeschepden / en in de Sonne zijnde gedrooght / worden in daer toe gemaeckte steene kuypen / of dicht-gemetselde Water-tanckten / met vrack / doch schoon water / te weeck gezet / dickmaels omgeroert / en heel blijtigh gekenst en waergenomen / tot dat de kracht van den Indigo upt de Bladerkens in het water genoeghsaem is uptgetrocken; als dan in een andere kuyp / daer dicht by staende / afgetapt zijnde / en noch een nacht hebbende laten sincken / scheppen het dichste / en alles wat krachtigh is / kleynsen het door bequame doecken; 't welck dan voort op suyvere plaetsen in de Sonne zijnde gedrooght / bevonden wordt den oprechten Indigo te zijn. Indigo.

Doch

Januarii, 1664. Doch wortse meermaels dervoegen door den Indiaen vervalscht met aerde/ by na den Indigo gelijck; of met Olie/ op datse te lichter op 't water mocht komen te drijven/ dat sulcks niet wel/ dan by de naeuwkeurige Ondersoeckers gemerckt kan worden.

De Indigo van de eerste snee/ in het eerste/ en die van de tweede snee/ in het tweede jaer/ wordt voor de besten; en daer en tegen die van het derde jaer voor de slechtste/ ende van weynigh kracht geoordeelt: en daerom is dese laetst genoemde (alsoo by d'Uytlanders niet wordt gesocht) meest by den Inwoonderen/ soo in het verwen van Catoene Lijwaten/ als anders/ gebruyckelijck.

Soeckt yemandt het Zaet/ om wederom door het zaeyen nieuwen Indigo aen te queecken/ soo laet men in 't tweede jaer d'opgeschotene Struycken op 't Veldt genoeghsaem droogen/ om dan door d'afsnijding het Zaet te vergaderen: doch de Landen vereysschen naer 't derde Gewas een geheel jaer stilten/ eer weder met Indigo dienen besaeyt te zijn.

Salpeter. De Salpeter valt voornamentlijck in de Noorder-Deelen van Groot India en Bengalen; sy komt gemeenelijck uyt zwarte/ vale/ en oock wel uyt wit-achtige Klaey en Aerde voort: uyt de laetste wordt de substantieuste en beste Salpeter op dese wijse gemaeckt.

D'Inwoonders graven een groote Put/ als een Sout-pan/ die met Salpeterachtige Klaey en Aerde/ en schoon water zijnde gevult/ roeren en kneden het alles wel yverigh onder een/ tot dat de Klaey/ Aerde/ en Vocht gesamentlijck als een Pap is onder malkander gemengelt/ en 't water de kracht des Salpeters na sich getrocken heeft; dan het grofste gesoncken zijnde/ verplaetsen het dunste in een andere groote Kuyl/ doch wat kleynder als d'eerste; weder gesoncken zijnde/ nemen dit krachtigh Salpeterigh Water/ koocken het in een Ysere Panne/ terwijl het van d'overgeblevene vuyligheyt schuymen en suyveren/ tot dat alles eyndelijck de substantie van Salpeter verkregen heeft.

Tamarinde. De Tamarinde/ die in veel Landen van India groeyt/ wast oock heel abondant en weelderigh in Bengalen. De Bomen sijn doorgaens heel schoon en groot/ en lustigh van Stal/ vol hooge uytgebreyde Tacken en Bladeren: sy groejen seer lichtelijck voort/ en hebben geen naeuwe toeversicht van noden. Wy hebben de Tamarijn-boomen/ als by ons de Linde-boomen meest in het wilt/ en veeltijdts op de voornaemste Kruyswegen/ Marckt-plaetsen/ Straten en Pleynen/ als tot des selfs vercieringe dienstigh/ gesien: onder de selve was het aengenaem en vermakelijck voor het steecken der Son te schuylen. De Bloemen zijn die van de Persicken of Amandelen seer gelijck; dan worden eyndelijck witter: uyt dese Bloeysem groejen de Vruchten laugh werpigh/ en een weynigh kromachtigh uyt; de Schillen gelijcken by na de Vaderlantse groote Boonen/ vertoonende sich van buyten eerst groen/ doch naderhandt graeuw. Dese Peulen of Bolsters zijn omtrent een vinger lang: de Son ondergaende/ krimpen de Vruchten onder de Bladeren wegh/ en komen des morgens met des selfs opgang sich wederom te vertoonen. In elcke Peul zijn 3 a 4 kleyne Bonen/ bruynachtigh van coleur/ die buyten om heen met een lijmachtigh Mergh/ het welck de Tamarinde eygentlijck is/ bevon-

bonden worden / bedecht te zijn. Als wy door 't wandelen zijnde verhit / of uyt nieuwsgierigheyt die van de Bomen afplucken / bevonden wy den Tamarinde wrangachtigh / en uyttermaten ſuer van ſmaeck te zijn. De Indianen, en ooch de Portugeſen, weten haer Spijſe door den Tamarijn op een ſeer aengename wijſe te bereyden. Sy wordt op verſcheydene wijſe ingelept / geſouten / of tot geſuyckerde Confituren toebereydt zijnde / alomme de Werelt door verſonden; doch de geſuyckerde zijn de alderbequaemſte. Sy nemen de Tamarijn uyt ſijn Huyſkens / lmedenſe door ſijn lijmachtige ſubſtantie tot geheele groote aen malkander-hangende klompen en packen / dan met Suyckel / of andere Materialen / in Potten om te bewaren / of te verkopen / voort verſtuurt: dies voort 'er al wy wat onſindelijck mede geleeft / en is doorgaens goet koop; en om des ſelfs wel-ſmaeckende rinſtigheyt / en aengenaem ſuer / als ooch om ſijn verkoelende en bloet-ſuyverende kracht / gebruyckelijck onder veel Natien des Werelts. Januarii, 1664.

De Rijs groeyt in grooten overvloet in de Landen van Arakan, Syam, Pegu, Bengalen, Suratte, en Choromandel; daer van vele Volckeren der Zuyder Deelen van India ſoo wel niet zijnde voorſien / om ſulcks / ſich ſelfs genoorſaeckt binden de boven-gemelde Noorder Deelen op te ſoecken / en deſe wederom die van het Zuyden / om haere Edele Specerijen te begunſtigen: en aldus heeft het dien Alwijſen en Almogenden Scheppер door ſijn geſtadig-durende goetgunſtigheyt belieft / yder Lant met ſyndere Segeningen / Inkomſten / Gaben en Goederen te verrijcken. In Bengalen en Arakan ſchiet de Rijs ongemeen dicht en weelderigh op; rijp zijnde geworden / ſtaet ſeer luſtigh en ſchoon / en ruymt 2 voet boven der aerden om hoogh geſchooten: de ſijne Stammentjens zijn de Biesloock by na gelijck; en d'Apren ons Vaderlandts Graen. Sy wordt in het drooge Saepſoen geſneden / en op verſcheyde manieren gedorſt: de Witſte behaelt de meeſte prijs / want wordt voor de beſte gekeurt. Men lient in Ooſt-Indien geene Molens om Graen tot Meel te malen; dies wordt op der Chriſtenen wijſe weynigh / en in verſcheydene Landen / als Arakan, en meer andere / gantſch geen Brood gebacken; maer wel op veel plaetſen van Indien de gekookte Rijs tot Bollen gekneed / en ſoo geroost zijnde / Avela genoemt / en voor Spijſe verkocht. Ooch weten ſy geen Olie / ſoo den naeukeurigen Onderſoecker Plinius ſchrijft / maer wel een ſtercke Brandewijn / of Arack uyt de Rijs door gantſch Indien toe te ſtellen. Rijs.

De Bengaelſe Oſſen / die wy ſeer goet van ſmaeck / heel vet / en na den aert van deſe Gewesten met een Bultachtigh gewas op den rugge bonden bezet / kosten de kloecſte uyt vele gevocht / om 4 Ropien, of twee Rijcksdaelders hopen. In Suratte worden dit ſlagh van Oſſen van jonghs op geoefſent / om / even als by ons de Paerden / voor de Karren te lopen: dus ingeſpannen / weten de ſommige wel tot 9 of 10 mijl toe des daeghs te voorderen: doch in Bengalen worden de Oſſen meer tot den Acker en Landt-bouw / dan voor de Karren gebruyckt. Bengaelſe Dieren. Oſſen met Bulten op den rugh.

De Koeyen / als Heylige Schepſelen onder de Heydenen geacht / worden nochtans by de Mooren verhoeht / geſlacht / en even als ander Vee / voor goede ſpijſe verklaert: doch by de Heydenen en behoeftmen geen Koeyen / om die te ſlachten / en te eeten / te koop te ſoecken; want die voor ſulcks een Koeyen.

Januarii, 1664. gruwel en afsieer hebben / daeromme sy de Christenen en de Mooren voor een sondigh Volck / en groote Moordenaers houden.

Buffels. De Buffels sijn in Bengalen ooch overvloedigh / die grof en seer sterck / met lóntere groote Hoornen op den hop gewapent zijn. Sy geven goede Boter en Melck; en 't Vleesch / alhoe wel wat harder en zwaerder als dat van de Ossen / is goet van smaeck. Dese Buffels worden in Bengalen soo boos en woedende niet als in het Koninckrijck Arakan bespeurt; en worden meest tot den Landt-bouw gebruyckt.

Paerden. De Paerden worden in Bengalen weynigh anders / dan by de Vermogenste gesien; en meer tot uytvoeringe van hun Staet / als tot voordeel gehouden: De Persiaense worden voor de beste geëstimeert.

Verckens. De Verckens in Bengalen waren heel zwart van haer / doch niet te min Vleysigh / en seer delicaet van smaeck; waer van men de twee / die 't stuck wel hondert pont woegen / om de waerdy van een Rijcksdaelder bekomen kon. De selve zijn seer afschuwelijck by de Moren, want die houden het Speck voor uytermaten onrein / het welcke sy om geen dingh ter Werelt soude willen aenraecken / of eten.

Schapen. De Bengaelse Schapen zijn niet geen Wol / maer een haprige Huydt bekleedt / en voorgaens heel slijmerigh / smotterigh / mager en slecht / roothaprigh en hoogh van beenen; dies worden die voor een sober en ongesont voedsel geacht. De Persiaense Schapen met hare groote staerten / heb ick in 't Rijck Bengalen niet gesien.

Cabryten. Daer en tegen zijn de jonge Cabryten en Geyten in dese Landen uytterematen schoon / en brengen seer delicaet voetsel aen; die de Mooren ooch met Rasijnen / Amandelen / Boter / Rijs / Speceryen / etc. seer wel tot een welsmaekende Spijse weten te bereyden.

Visch. De Rivieren en Zee-contreyen geven een groote abondantie van alderhande welsmaeckende Visch / die de Moren seer wel tot een delicaet voetsel weten toe te maken / en op te dissen.

Zee-Schiltpadden. Ooch worden in Zee / ontrent Bengalen, en wel insonderheyt na de Bocht van Bellesoor, en ontrent de Punt Palmeris, seer groote Zee-Schiltpadden gevonden; gelijck wy die selfs daer met ons hleyn Vaertuygh hebben gevangen: want sy lieten haer in 't stil weder boven op het water dryven / schijnende sich te blaecken in het schijnen der Son; de sommige saten dus op malkanderen / om (soo 't schijen) hun voor-teelingh te verblijdigen. Wy bevonden haer soo uytnemende loom en traegh te zijn / dat sy haer met de handen lieten grijpen: die wy dus bingen / waren seer groot / en eene der selver 2½ voet breet; een Man op diens rugge sittende / wist den Schilt-padt met hem voort te watselen: wijders ontwydt en toebereyt zijnde / bevonden wy die seer delicaet / en het Vleesch liet Kalfs-vleesch seer gelijck te zijn. Diese bangt / leert haer haerdigh om / als wanneer dat sy genoeghsaem gevangen zijn. De Wijffens leggen des nachts haer Eyeren op de Strant / daer sy meermaels tot 2 a 300 stucks t'ebens komen te lossen / die sy ontrent een voet diep in 't Sant begraven hebbende / wederom weten toe te schroffelen / keerende daer op dan weder in Zee. Dese Eyeren zijn seer goet om te eeten / hebben geen harde schalen / en maer een overtreckisel gelijck papier; zijn wat kleynder als Hoender Eyeren / en ooch met Doren en Wit voorsien. Van de Schilden

der

der Zee-Schiltpadden worden schoone Decksels tot Kasjens / Koffers / en duysent andere mooye dingen gemaeckt / die cierelijck wesende / seer vermakelijck een doorschijnende glans vertoonen. Januarii, 1664.

Het Pluym-Gediert / of Gevogelte is in Bengalen in grooten overvloet / en worden aldaer byna van alderhande soorten gevonden. Onder de Moren sijn goede Boogh-schutters / die het Gevogelte in de vlucht seer wel weten te treffen. Oock hebben sy een seer geestige vond om de wilde Eynd-vogels / en andere die gewoon zijn op 't Water te zwemmen / met een wonderlijcke subtijlheyt te vangen; het welck aldus toegaet: Sy nemen een Vogel van de selve soort / gelijck sy verhopen te vernestelen / dooden / ontweijen / en vullen deselve wederom op / dien latende dus op 't Water drijven / daer een goeden hoop half verrotte Vruchten benevens werpen; dies van stonden aen een trop Vogels om aes daer op neder schieten / en den loosen Vogelaer onderwijl met een groote Pot / die vol gaten is / daer hy door sien kan / het hooft bedeckt hebbende / peurt te water / en weet / dewijl hem de Vogels niet konnen bemercken / seer gevoeghelijck die van onderen by de Poten te vatten / den hals om te draeyen / en meenighmael op dusdanigh een wijs een goet getal vaerdigh in sijn knapsack te dompelen / en aen Moren en Christenen te verkoopen. Gevogelt. Subtijle Vogel vangst in Bengalen.

Kraeyen en diergelijcke Roof-vogels / dewijl die selfs van de Bengaelse Heydenen uyt meedogentheyt als Verdoemelingen soo sorghvuldighlijck worden gespijsight / onthouden haer oock by duysenden in Bengalen; sy sijn ongemeen stout en loos / en komen niet alleen op de Huysen en Woningen de Bengaelders besoecken / maer selfs door Ramen en Veynsters als Vriendt in Huys gevlogen; ja halen wel seer gezwint de Spijse van Tafel / en uyt de Schotelen wegh: sy slapen des nachts in 't Geboomte / en passen by daegh op den roof: komende op de Huysen / maken met snappen en kakelen groot geraes; en dewijl d'Indianen de Spijse meest op haer Erven toebereyden / soo hebben de Kraeyen somtijts het Wilt-braet al wegh / eer dat het den Kock der Moren, of Christenen weet: dus worden sy niet alleen etende / maer oock weghdragende Gasten bevonden / en dat soo diefachtigh / dat hem den schrandersten selfs over hun gaeuwigheyt moet verwonderen. Sy zijn oock niet wel te schieten / vermits haer loosheyt; en yemant getroffen zijnde / wordt wonderlijck van al sijn koddige mackers beklaeght. Sy sitten de Buffels op den rugh / dien sy het hayr uytgetrocken hebbende / groote stucken vleesch komen uyt te picken / en op te eeten; soo dat dese arme Beesten haer vruchteloos met den staert verweerende / tot een levendigh aes der Kraeyen en Ravens zijn; gelijck wy niet alleen in Bengalen, maer oock in 't Koninckrijck Arakan tot verscheydemael selfs hebben gesien. Groote menighte Ravens en Kraeyen. Hare stourigheyt, en belacchelijcke dievery.

Een seeckere slagh van Inckhoorentjens worden oock in Bengalen, en andere plaetsen van Indien gevonden / die de sommige wat gesprickelt en graeuw / doch meest roothayrigh zijn; sy hebben oock cierlijcke staerten / als die men in Hollandt siet / en mede gezwint en vaerdigh / wetende spoedigh van 't eene Geboomte op 't andere te komen: doen groote schaden aen Planten en Vruchten; dan zijn om haer raddigheyt heel vermakelijck / als men die gevangen heeft. Inckhoorentjens.

Januarii, 1664.

Seer groote Ratten vindt men ooch in Bengalen, en andere Landen van Indien: sy doorgraven de Aerde / ja selfs de Huysen derboegen van onderen / dat die wel somtijdts komen neder te storten; brengende den Inwoonderen desgelijchs in Planten en Vruchten groote schade aen. De sommige zijn soo groot / dat tegens de Ratten een hansjen durven wagen.

Groote Ratten.

Sprinckhanen.

Somtijdts worden dese Landen van Indien ooch wel van geheele Heyrlegers Sprinckhanen besoght / bestormt / en heftigh bestreden; ja soo / dat alles wordt opgegeten wat op den Velden staet; brengende groote schaden en duerten in alderhande Lebens-middelen.

Mieren, hun groote menigte,

De Mieren zijn niet alleen door gantsch Indien, maer ooch voornamentlijck in den Lande van Bengalen in grooten overvloet. Ick hebbe gesien dat Wanden / Muren en Gebels der Wooningen / die van Klaey gemaecht waren / het meerendeel door de Mieren waren opgegeten: sy vernielen aldus veel Huysen en Wooningen / die dan voort neder komen te storten. Sy zijn te veelvuldiger door de veelheyt der Pithagoristen, die Bengalen bewoonen / ende niets dooden dat leven ontfangen heeft. De Schepen zijn ooch niet vry van dit schadelijck Ongedierte: wy stelden gemenelijck in de Cajuyt de Taeffel met sijn vier stijlen om laegh in blepne Water-bacchen / die wy vol water deden / op datse niet langhs de selve souden komen op te klimmen / en ons de Maeltijdt steuren; want dan verdrinchen sy in het water: dus doen ooch de Moren en Chrystenen met haer Kisten / Koffers / Treforen en Taeffels te Lande / by aldien niet haer Boecken / Kleederen / Spijs / etc. door veel duysent Mieren willen bestormt en aengetast zijn / daer van sy haer anders heel vaerdigh meester weten te maechen: sy konnen gezwint een heel Broodt uythollen / en tot voorsieninge hare Winter en Kooren-Schuren verbuilen / en vaerdigh in hun Miere-nest slepen het geen hun gadingh is. De sommige zijn ooch seer groot; want op sommige plaetsen worden Mieren gevonden / die wel een vinger langh zijn / fel bijten / en groote schaden aen Bomen / Kruyden en Planten doen.

en grootte.

Korte Beschrijvinge van den Rhinoceros.

Niet alleen in de Koninckrijcken Patant, Queda, Perach, en op Groot Java, maer ooch in veel andere Landen van Indien, en wel voornamentlijck in Bengalen, wordt het Dier Rhinoceros / soo in het Griecks / en by ons den Rhinoster / of Neus-hoorn genoemt / gevonden; doch hebick de selve niet in Bengalen, maer doodt / en na 't leven opgebult / aen de Caep de Bone Esperance gesien. Dit Dier / by de Portugesen Abada genoemt / is niet wel lebendigh te bekomen van wegens des selfs sterckte / en groot gewelt. Het schijnt sijn naem te krijgen van Een-hoorn / dien het Beest op sijn Neus draeght: De sommige hebben gemeent dat dit den rechten Een-hoorn was / die by soo vele naeuheurige Ondersoechers vruchteloos is gesocht geweest; doch meen ick d'oprechte Hoornen des Een-hoorens veel grooter / langer / en van een geheel andere forme als die van den Neus-hoorn elders te hebben gesien: onder dies wil ick seer gaerne mijn gevoelen onder dat aen den beschepdenen Leser stellen.

Den Rhinoceros is in grootte en sterckte by na den Elefant gelijck; doch hy valt hoger van Beenen / waer door hy soo lijvigh niet en schijnt te wesen. Hy heeft bynae een Verckens mupl / maer wat spitser; sijn Hoorn groeyt

groeyt boven op de Neus-gaten uyt / die onder vry dick / en scherp na boven opgaende wordt bevonden: vertoont sich doorgaens bruynachtigh groen / maer niet geheel zwart / gelijck sommige / doch verkeerdelijck / hebben geschreven. Die graeuw is / of na de witte kant helt / wordt duurst verkocht: want selfs wordt desen Hoorn in Indien seer geacht. Men siet oock noch een Hoorentje / maer wat kleynder / op de Neushoorns schoft / recht boven de voorste beenen; sijn Huyt vertoont sich oneffen / geschrompelt / en als met Schilden gewapent / is doncker aschverwigh van koleur / gantsch kael / en soo hart dat niet wel met een Sabel is door te klooven; desselfs Hoorn / Huyt / Tanden / het Vleesch / Bloedt / Klauwen / ja selfs den Dreck / beschrijven de sommige heerlijcke Tegengiften in veelderhande Fenijnen te wesen. Men seydt dat dese Dieren geweldige Vyanden van de Elefanten zijn; dat sy den Neushoorn wel scherp tegens de steenen weten te slijpen / om den Elefant daer mede van onder den buyck / daer hy weeckst is / op te tornen / schietende hem aldus met een ren vaerdigh tusschen de beenen in; doch den Rhinoceros dit misluckende / slaet hem den Elefant met den Snuyt ter neder / vertreedt en verscheurt hem met de tanden. De Bengaelders en vreesen soo seer den Rhinoceros niet als wel den Tijger / om dat den laetsten veel boosaerdiger als den eersten wordt bevonden: want hy sal niet lichtelijck iemandt aenranden / soo hy niet selfs eerst aengerant wort; dan stelt hem dit Dier seer wreet en vervaerlijck aen / knort als de Varckens / en bonst boomen en wat hem schijnt te bejegenen / met een groot gewelt ter aerden; oock segt men / en 't is waerschijnelijck / dat sy haer veel in de wilde Bosschagien langhs de Rivieren van Pipely en de Ganges onthouden: want de lage woest-leggende Landerijen aldaer de rechte winckelen en schuylplaetsen voor soodanige wilde Beesten schijnen te wesen.

Januarii, 1664.

Gelijck als in verscheydene andere Landen van India veele wreede Tijgers en Lupaerden worden gevonden; soo onthouden haer die oock menighvuldigh in de wilde Bosschagien / en voornamentlijck in de noch-onbebouwde Beneden-Landen van Bengalen, daer wy / selfs aen de Ingesetenen / konden bemercken / met wat schrick en vreese der selver lage / doch anghstvallige Wildernissen van haer bewandelt en aengedaen wierden. My gedenckt noch hoe dat wy eens in den avondtstondt / by Maenlicht weder / door een van dese wilde Bosschagien / welcke plaets om de veelheyt der Tijgers het Tijgeren-bosch wierd genoemt / een Heydens Dorp opsochten / en daer gekomen / en 't noodighst uytgerecht zijnde / in 't afscheyt nemen van de Indianen wel yverigh wierden gewaerschouwt op onse hoede te willen zijn / dewijl niemant van haer by avondt / of in der nacht door dese Wildernis / wegens de veelheydt der Tijgers / die sich daer onthielden / dorst passeeren / en waer van selfs haer Dorp als dan niet veyligh en was. Wy namen in danck de goede vermaningh en waerschouwingh van dese Heydenen aen / en gingen andermael achter malkander / dewijl geen toepadt vonden / door de Wildernis heen; waren maer 5 a 6 Persoonen sterck / en maeckten / om dese Monsters af te schricken / een groot geraes; doch onse Quartier-meester heel qualijck ter gangh de achterste zijnde / en dickmaels / ongetwijffelt door vrees / omsiende / verneemt dicht achter hem een seer grooten Hondt / welck Beest al hijgende en al swetende kort op de

Tijgers en Lupaerden.

Januarii, 1664. hielen ons quam achter na gevolght. Verwonderens-waerdigh was het om sien/hoe dat de schrick de Versaeghde sijn voeten met vleugels begaeft: want onsen verschrichten Quartier-meester/ schreeuwende luyt keels op/ een Tijger/een Tijger/ vloogh met een wachtere sprongh voorby ons heen/ en was van stonden aen de aldervoorste van ons Gesel schap/ het welck ons/ als wy bemerchten wat voor een Tijger dit was/ en hoe het Beest rondtom ons hengelden/ en staegh by ons bleef/ tot dat wy de Vosschagie wederom doorgeraeckt waren/ overvloedige stoffe tot vermaeck en lacchen aenbracht. De Tijgers zijn op het vleesch en bloedt der Dieren en JMenschen uytnemende verslingert; hy overvalt den JMensch/ eben gelijck de Kat de JMuys/ met een wachtere sprongh/ slaet de voorste klaeuwen in sijn schouderen/ en verscheurt hem met sijn tanden verwoedelijck/ en in een oogenblick; die van den Tijger verbolght wordt is genoeghsaem om hals/ en doorgaens eerder bespronghen/ als door sijn komst verschricht.

Sy zijn in Bengalen soo groot als een Kalf/ haer hoofden en andere leden zijn in gestaltenis en waerdigheyt onse Vaderlandtsche Katten byna gelijck/ doch alles op een verschrickelijcher wijs: Haer klaeuwen zijn die van de Leeuwen gelijck; de rugge/ gladde/ glimmende huyt/ die swart/ wit/ of ooch wel root van hayr is/ pronckt met veel plechen/ en wordt by veel Oosterse Volcken/ om sijn schoonheyt/ hoogh in waerde gehouden. Des daeghs zijn de Wildernissen van Bengalen veel veyliger te bewandelen dan des nachts: want dan komense stoutelijck uyt haer spelonchen en kuylen te voorschijn/ ja bespringen wel de Indianen in de naest-gelegen Hutten en Dorpen/ daer sy menighmael weten een prooije van daen te halen. Sy vallen selfs de Ruyters aen/ ja verschroonen de sterckte Buffels niet/ dewelcke sy aenvallende/ lebendigh met de tanden van een verscheuren/ gelijck wy in ons verblijf in Bengalen weten gebeurt te zijn. De Bengaelders, ooch andere Volckeren van Indien, peuren wel op de Tijger jacht/ met een groote menighte Volcks/ soo van Beswaerders/ Tamboers/ Speelluyden/ als Rijckers/ rechtende wonderlijcke kunsten en grillen aen/ tot dat sy een/ of meer Tijgers aldaer ter plaetse met haer beswaeringen hebben gelocht/ deselve bangen en met haer nemen; ooch houdt men het daer voor dat den Rhinoceros en den Tijger malhanderen gunstigh zijn/ dewijl sy beyden op een en deselve plaetsen/ namentlijck/ in de Bengaelse Vosschagien/ soo men door de onderbindinge weet/ heel vredigh leven. Sommige Indianen geven hier dese reden van/ dat/ vermits den Tijger seer gulsich het vleesch der JMenschen en Dieren insocht/ en hem dit meermaels qualijck bekomende/ hy tot sijn genees-middel den vreck van den Rhinoceros soecht/ dewijl dit Dier wel insonderheyt door groene Kruyden sijn voedsel krijght/ daerom desselfs afgangh niet alleen by den Tijger/ maer selfs ooch by de Indianen gesont geoordeelt wordt.

Crocodillen, of Caymans. De verbaerlijcke JMensch-vermielende Crocodillen/ by de Indianen Kaymans, en van de Portugeesen Legarto genoemt/ zijn seer gemeen in veele Gewesten van Indien; maer voornamentlijck worden die in de Ganges, en andere groote Rivieren van Bengalen gesien; men telt hen onder de Dieren die soo wel te water als te lande leven; sy zijn groot/ sterck/ stout/ en ongemeen listigh/ teelen in veelheyt wonderlijck aen; versamelende/ legdt het

het Mannetjen het Wijfjen op den rugge / dat somtijdts wel 40 / 50 / ja 60 Eijeren tseffens leydt / die (soo men beschrijft) in 50 a 60 dagen souden uytgebroeyt zijn. Men vindt geen Dieren die van een kleynder beginsel tot sulcken grootheydt komen aen te groeijen. Selfs heb ick menighmael langhs de Boort en Oever van de groote Riviere de Ganges, en oock aen de Vloet Pipely Crocodillen gesien / die 18 / 20 / 25 / ja somtijdts meerder voeten in lengten honden ophalen / en die soo dick als een Oxhooft wierden bevonden / schoon dat de Eijeren maer soo groot als Gansen Eijeren zijn. Des Caymans gedaente gelijckt den Hagedis; sijn verbaerlijck Hooft is heel breet / en wat spits toegaende gelijck een Varckens Muyl; den Beck spert hy ongemeen veer / ja tot aen de ooren open / daer in hy vaste rijgen van stercke en dicht in malkander-sluytende tanden heeft. De nauwkeurige Ondersoeckers beschrijven hem sonder Tong te zijn; sijn swarte Oogen zijn groot en ront / hy roert maer alleen het bovenste kaeckebeen / het kleynste / of onderste is onbeweeghlijck; de Wervelbeenderen van sijn rugge kan hy / hem willende in sijn loop keeren of wenden / niet tot sijn wil omdraeijen / maer loopt recht uyt / of dient allengs van coers te veranderen / waer door hem wel meermaels sijn prooy ontsnapt: want die vervolgt wordt / komt sich door dickmaels wenden / en schielijck omkeeren / noch somwijl te salveeren; sijne vier stercke Pooten zijn met verscheurende klaeuwen gewapent; de spits-toeloopende Staert is omtrent in lenghten het lichaem gelijck / en de Huyt hart / bultigh / oneffen / en schubbigh / soo dat die somwijl een musschetschoot wederstaen kan; die hem wil schieten treft hem het seeckerst onder den buyck daer hy weeckst is; sijn verw is doorgaens doncker graeuw / soo dat hy in de modder leggende niet veel afsteeckt / waer door men dickmaels / eer men het weet / den selven soo na by is / dat geswinde voeten / en vaerdige sprongen worden vereyscht.

Want sy leggen / sadt zijnde / of op haren voordeel loerende / dagelijcks langhs de Rivierkant / insonderheyt als 't laegh water is / in de Sonne te blaeckeren / doen sich op / als of 't heele Booten / of omgekeerde Schuyten waren; sy bleven dickmaels wel stoutelijck dus in de modder uytgestreckt leggen / als wy met ons Vaertuygh haer quamen voorby geroeyt. Veeltijdts leggen sy met den beck wijt open / op dat een kleyn Vogeltjen / by ons het Koninckjen genoemt / om aes en voedsel / hem de tanden en het tantvleesch van de wormptjens suyvert. Sy leven van visch en vleesch / en zijn uytermaten op Menschen-vleesch verslingert / daer sy met listigheyt op loeren: want hy leydt of hy slaept / tot dat hy sijn prooije dicht by hem krijgende / vaerdigh bespringht. Sy zijn geswindt in 't loopen / en snel in het swemmen / doch loom in 't omdraeijen; peuren by nacht wel een goet stuck landewaerts in / om voedsel / en op haer voordeel uyt; vermeesterende wel wilde Swijnen / Kalven / Schapen en groote Honden. Ons Volck in de Bocht van Cayelle, op 't Eylandt Boero, een seer groote Jacht-hondt des Kapiteyns missende / vonden hem 's morgens door een Cayman verslonden / en noch maer een weynigh van 't overschot op de strant. Die besprongen / of achterhaelt worden / hooren hem niet / als dat hy wel somwijlen een kraeckent geluyt met sijn tanden maeckt. Men wacht hem wel in de Ganges, of andere Bengaelse Rivieren te swemmen: want sy rucken de

Januarii, 1664.

Swem-

Januarii, 1664. Swemmers / of die sy bekomen konnen / geswindelijck weeh / die sy met een slinger of twee verslinden / inswelgen / en aldus levendigh in hun vernielende balgh met wepnigh beeten en slochen begraven. Sy peuren veeltijdts met hun roof na de grondt ; bespringen ooch wel in Bengalen de klepne Vaertuygen / en ruchen den armen Visser daer uyt / waerom ooch wepnigh klepne Schuytjens / of Canoas in de Ganges, en andere Vloeden van Bengalen worden gesien / alhoewel groote Schepen by den Inwoonderen worden gebouwt / die 2 / 3 / 4 / en ooch wel 500 lasten konnen voeren / gelijck als ich selfs / op Pipely zijnde / op stapel hebbe gesien / dewelcke onder het Moorsch bestier de Nabigatie na de Landen van Choromandel, het Roode Meer / Persien en Suratten quamen voort te setten / daer heen de Mooren in hare Negotie pooghden de vlijt der Nederlanders na te volgen.

Moorse Schepen en Scheepvaert.

De Crocodillen zijn in veel Landen van India ; de onse hebben haer wel met pfere beetens / of sterche touwen en groote hoechen / daer aen een goet hachjen vleesch vast gemaeckt was / gevangen ; in iemants gewelt geraeckt zijnde / seght men dat sy vervaerlijck huplen en krijten. De Chineesen houden het Caymans vleesch / insonderheydt als die noch jongh zijn / voor een aengename Delicatesse / en weten het op haer wijse wel toe te maken / en in sijn smaeck en wirkepe by het Kapoene-vleesch te gelijcken.

Dus verre belangende de gelegentheydt van Bengalen, en 't gene in de conditie van desselfs Inwoonders / Planten / Dieren / Ondieren / etc. hebben aenmerckens-waerdigh geheurt : waer in wy / gelijck in 't voorige / soo veel ons doenelijck is geweest / de waerheydt hebben gesocht te beblijtigen.

Dertiende Hooftstuck.

Maen-Eclips in *Bengalen*. Heydense actien. Drie Nederlandtse *Japans*-Vaerders met alle de Menschen gesneuvelt. Des Schrijvers vertreck uyt de *Ganges*, en sevende aenkomst op *Batavia* ; soeckt na 't Vaderlandt te vertrecken. Stercke Zeevaert der Nederlanders in *Indien*. Verschijninge van een Staert-Star boven *Batavia*. Bereydtselen der Retour-Vloot na *'t Patria*. Korte beschrijvinge van Groot *Java* ; des selfs Vruchtbaerheyt, Koninckrijcken en Steden. De gelegentheyt van de *Javaense* Hof- en Hooftstadt *Mataram*. *Bantams* beschrijvingh.

NU wederom tot de Reys ; Ons Schip in de Ganges, en ter gedistineerder plaetse aengelandt zijnde / bevonden wy ons (gelijck te vooren geseght is) van onse verhoopte Persiaense Reyse verstreecken / en eerlangh / om wederom na Batavia te gaen / volladen. Ich / onderwijl dagelijchs meest op Ougly zijnde / hreegh de weet / dat onsen lichthoofdigen Schipper / hebbende wat te veel van sijn hartsterckingh ingenomen / van boven neder in 't Ruym geballen was / soo dat men riep dat den armen

armen Hals sijn been gebroken had / dies ick dienden aen Boort te komen / om hem uyt sijn ongelegentheyt te redden. Wy kregen op den 11 Februarii, des avondts ten 7 uuren met helder weer / een groote verduystering aen de Maen / die door een Eclips wel omtrent anderhalf uur geheel verdonckert was / en scheen het als doen / van wegens de duysterheydt / geen Volle Maen / maer Nieuwe Maen te zijn; doch eyndelijck quam dit helder licht van langer handt weer te voorschijn / soo dat wy sijn volle ronte aen den Hemel omtrent 10 uuren weder als vooren konden sien.

Februarii, 1664.

Maen-Eclips in Bengalen.

Onse Vaderlandtse Almanachen maeckten gewach / dat dese verduysteringh aen de Maen / omtrent den middagh stondt te geschien / en daerom in Hollandt onsichtbaer soude wesen; oock dat hem desen Eclips in de Ooster Deelen van Asia, namentlijck / in de Landen van China, Japan, Groot India, Arakan, Pegu, Siam, Sumatra, Java, Moluckes, &c. soude vertoonen / dat oock waerachtigh was / overmits dese Quartieren der ronde Wereltkloot soo veel Oostelijcker als Hollandt leggende / dagh en nacht / of den opgangh van Son en Maen / soo veel eerder als in Hollandt komen te ontmoeten.

Doch onder de wonderen die den grooten Godt in dese Eclips vertoonden / bespeurde men oock de rampsalige en niet minder superstitieuse grillen die de Bengaelse Heydenen / en wel insonderheydt de Jentyven quamen in 't werck te stellen / peurende met Vrouwen en Mannen te water in de Riviere de Ganges, niet tegenstaende de menighte der Crocodillen die sich aldaer onthouden; en sich selven wel gereynight hebbende / begonden aen de gemelde Rivierkant hare gebeden wel luydtkeels door malkanderen soo te oeffenen / dat het scheen als of sy altemael waren om hals geweest / het welcke soo langh duurden / tot dat sy de Maen weer sagen te voorschijn komen; verdubbelden doen haer wonderlijck geschreeuw / en kloppende in haer handen / begonden met een soo vreemden accoort te singen en te springen / dat het byna de Musijck en Dans der holbollige Dronckaerts scheen gelijck te zijn.

Seldsame actien der Bengaelse Heydenen.

Op den 13 Februarii quam het Jacht 't Kalf de Ganges op by ons ten Ancker / komende over Malacka, uyt Japan; doch met tijdinge die ons waerlijck altemael verschrickten / namentlijck / dat die schoone Fluyt-Schepen / de Peperbael en Vollenhoven / die / gelijck wy in ons voorige hebben gemelt / in 't voorleden jaer van Batavia naer het Noorden waren vertrocken / op de Heen-Reys / dicht by Japan, door een hevige storm op Zee vergaen / en met alle de Menschen in het grondeloose diep versoncken waren.

Droevige tijdinge.

Drie Japans-vaerders, namentlijck, de Schepen de Peperbael, Vollenhoven en 's Gravelande met alle de Menschen gesneuvelt.

Dat wijders van de resteerende Japans-vaerders / als Amstellandt / 's Gravelande / Hoogelande / het Kalf / Klaverkercken / en Veenenburgh uytnemende beschadight / en 't laetst-genoemde t'eenemael masteloos in Japan waren aengekomen / daer desgelijcks sulcken vehementen storm geweest was / dat de Japanders van weynige diergelijcke tempeesten wisten te vertellen.

Welcke Schepen gelost / en weder geladen uyt Japan vertreckende / waren op de herwaerts-komst weer insgelijcks van sulcken hevigen storm aengerant / dat door het selve een der rijckste Schepen / namelijck / 's Gravelande /

Februarii, 1664. belande / met alle de lebendige Zielen was verslonden / en in het verschrickelijck diep versmoort: welcke smach van dese soo kostelijcke Schepen / en wel voornamentlijck het verlies van soo veel Menschen / (want niemant geborgh was) yder ontstelden / ook waerlijck ons / dewijl op die Schepen veele der voornaemste Officieren / ons oude Bekenden en goede Vrienden in dese vergelegene Deelen des Werelts waren geweest / met welcken dat wy langh gevaren / en als Broeders hadden geleeft. Een Chirurgijn / mijn goede Vriendt / van Aernems broedige Schipbreuck noch wonderlijck af / en wederom op Batavia aengekomen zijnde / was ongemeen vrolijck en wel gemoed / wanneer ick hem op Bataviaes Reede in 't Fluyt-schip Vollenhoven besocht / dewijl hy al gereet nu haerdigh stondt / om miede van daer na Japan te vertrecken; doch was nu gelijck de andere die met dese Schepen soo vrolijck van Batavia waren vertrocken / in 't grondeloos diep versmoort. Maer nergens dronghen de schrick / droefheyt en alteratie dieper in de gemoederen des Volcks / als binnen de Stadt Batavia, voornamentlijck in veel jonge Nederlandtsche Vrouwen / die sich hier door met hare teere Suygelingen en Vaderlooze Weesen tot bedruchte Weduwen vonden gemaeckt.

Maert, 1664. Vertreck des Schrijvers uyt de Ganges na Pipely,

Onse ladinge van Salpeter bekomen hebbende / seylden eyndelijck wederom de wijtberoemde Rivière de Ganges af / passeerden de Vastigheyt van Groot Tanna, en de Bosschagie van Alexandry, daer omtrent wy van wegens de dicke mist eenige uuren / terwijl de Ebbe ging / moesten vertoeven / Anckierde telckens met de Vloet / en seylden / als die begon op te houden / met de Noordooste windt en het Eb-Tyt verder af na beneden; passeerende de Vloet Calcula, en Anckierde by de Rivière van Jillisaer, daer ons Volck noch in de Bosschagie een partije brandthout kapten / en vrochten een Slangh aen Boort / die sy gevangen hadden / van tien voet langh. Wy voorder afsackende / quamen / Ilia de Gale, en 't Landt van Sagor voorby geraeckt zijnde / wederom buyten de Ganges, en eyndelijck op de Reede van Pipely, by 't Schip de Rijsende Son te arriveeren.

en van daer na Batavia.

Hier quam den Heer Directeur Mattheus van den Broeck, van Ougly met het Jacht Pipely, twee Boeyers / en twee Sloepen / ook by ons / hebbende het Directeurschap van Bengalen den Heer Rogier van Heyningen over getransporteert / om nu van hier met het Schip de Rijsende Son na Batavia te vertrecken: wy namen van dese Boeyers de ladinge van Salpeter en Tijde noch over / en haelden ons Volck van Landt noch water en levens-middelen / tot wy seylvaerdigh zijnde geraeckt / met onse twee Schepen de Rijsende Son en het onse / onder de Vlagge van meergemelden Heer van den Broeck, van Pipelys Reede na Batavia quamen te vertrecken. Wy setten met een gewenschte Noordooste lijcke windt de coers na het Zuyden / soo dat wy met tamelijcke voorspoet den 23 Maert de Linie Æquinoctiael passeerden / en kregen / sonder iet sonderlinghs te bejegenen /

April, 1664. op den 20 April het Boomrijcke Eylandt Engano in het gesicht / en des anderen daeghs de Westkust van het beroemt en machtigh Eylandt Sumatra, daer wy 12 a 13 mijlen ghisten van af te weesen; doch hier het luchtje Zuydoost bekomende / waren genoodsaeckt / onder het Blauw Gebergte van Sumatra komende / met seer-kleyn avans over en weder te laveeren / en op den

den 13 en 14 dito het Paeschfeest binnen Scheepsboort / en in Zee te houden; dus quamen wy eerst op den 21 dito de Straet van Sunda te genaecken / en aldaer vry voorspoedigh door geraeckt zijnde / op den 26 April, behouden (Godt lof) met beyde Schepen / op Bataviaes Reede te arriveeren. April, 1664. Des Schrijvers sevende aenkomst op Batavia.

Verstonden hier weynigh nieuws / dewijl in langh geen Schepen uyt het Vaderlandt waren aengekomen / na de welcke dat men ongemeen scheen te verlangen: want het Jacht Bleyswijck wierd na de Straet van Sunda gestuurt / om aldaer op de Vaderlandtse Schepen te kruyssen / en quam dit Jacht eer lang wederom op Bataviaes Reede / met het groote Fluyt-Schip 't Wapen van Hoorn / komende uyt het Vaderlandt geseylt / was twaelf maenden op Reys geweest / en wisten de Luyden van veele tegenspoeden / die haer bejegent waren / te spreken.

Wy losten een goet gedeelte van onse Lading op Bataviaes Reede; vertrocken doen naer het Eylandeken Onrust, daer wy de rest van onse Bengaelse Salpeter losten; dat gedaen zijnde / vertrocken van 't kleyn Eylanken Onrust naer het Eylandeken Rotterdam, daer wy genoeghsaem Ballast hebbende ingenomen / wederom op Bataviaes Reede quamen aen te landen. May, 1664.

Onderwijl quamen de Jachten d'Erasmus / Nieuwenhoven en Geldria van Ceylon; 't Raethuys van de Kust Choromandel; het Fluyt-Schip Leerdam van Guseratte; de Cabbeljauw van Persien; de Schepen Nieuw Enckhuysen / Brouwershaven / Musschaetboom / Naerden / Rijsende Son / de Vogelesangh / en de Princes Royael van Japare; de Schepen West-Vrieslandt / en de Louise van Anboina, Durkerdam van Makasser, en het Jacht Meliskercken van Jambay, ter Reede van het beroemde Batavia te arriveeren. Oock quamen eer langh de schoone Schepen Outshoorn / de Parel / de Wassende Maen / het Hof van Zeelandt / en de groote Fluyt Kattenburgh uyt Patria behouden aen te landen / die Speck / Vleesch / Kaes / Boter / Dranck / en andere Vaderlantsche levens-middelen (daer Batavia vry wat van ontbloot was) brengende / ongemeen welkoom waren. Daer entegen vertrocken weder van Batavia de Schepen Sparendam / Alphen / Hasenburgh / en Buijenskercke na Japan, die wel haest van de Fluyten Elburgh en Veenenburgh wierden gevolght; en Sierickzee naer Siam; de Oorloghsvloot gedistineert naer 't Noorden wierd ten laetsten oock klaer gemaeckt / onder het welcke dat ons Schip / daer op ick nu eenige maenden gevaren had / mede getelt wierd; doch eyndelijck nu vastelijck voorgenomen hebbende weder mijn lieve Vaderlandt te soecken / soo had ick geen lust om dese barre Voyagie na de Kust van China te doen; dies begon ick vast om te sien / om op een ander Schip naer 't Patria gedistineert te komen / en sulcks soeckende / geraeckten ick op het deftigh Schip Outshoorn / dat vol en soet eerst uyt het Vaderlandt was aengekomen / en meende men dat dit Schip eer langh / beneffens andere / om naer 't Vaderlandt te gaen / sou aengeleydt worden. Ondertusschen vertrock / na 't houden van de gewoonlijcke Bededagh / de gedachte Oorloghsvloot naer 't Noorden / onder de Vlagge van de Heer Commandeur Borth, bestaende in dese navolgende 12 Schepen: Durkerdam als Admirael / Vlaer-

Aenkomst, en het vertreck der Schepen, op, en van Bataviaes Reede. Junius, 1664.

Den Schrijver soeckt na het Vaderlandt te vertrecken. Julius, 1664.

Gaet op het Schip Outshoorn over. De Oorlogsvloot vertreckt naer 't Noorden.

Julius, 1664.

Vlaerdingen Vice-Admirael; en voorts de Meerman/ het Kasteel Rammekens/ Nieuwendam / Nieuwenhoven/ de Joncker / Kaneelboom/ Bleyswijck/ Overveen / Wilgenbergh / en 't Fluytje Terboude/ zijnde altemael lichte vlotgaende Kielen/ en volgens dien bequaem gekeurt/ om omtrent Tayowan en Formosa, en op de Kust van China de Rivieren/ Bochten en Baeijen aen te doen/ te besoecken/ en onse Vyanden/ de Chineesen, hun Zeevaert stoorende/ met de Tartars de nieuwe Comercie/ Vrient- en Bontgenootschap te bevorderen/ en voort te setten.

Optreck der Batavise Borgerije door de Stadt.

Den Heer Generael getrouwt. August. 1664.

Op den 30 Julius sagh men de Burgerije der Stadt Batavia, volgens 't jaerlijcks gebruyck/ seer heerlijck in de Wapenen/ treckende in het Kasteel en door de Stadt Batavia seer treffelijck op: kort daer aen gaf hem den ouden Heer Generael Johan Maetsuycker wederom in den Houwelijcken Staet/ trouwende een fraeije Nederlandtse Basin/ die noch jenghdigh en jongh/ een Predicants Dochter/ en Weduwe van den Heer Symon Kors, gewesene Gouverneur van Tarnaten was; de Houwelijcks Ceremonien wierden niet prachtigh/ maer statigh uytgevoert: alleenlijck wierden in de voornacht in het Kasteel Batavia voor het Hof/ tot vreughde-vertooning eenige fraeije Vuurwercken aengesteecken; kort daer aen quam den Heer Rijcklof van Goens op Bataviaes Reede/ om een der schoonste Schepen voor hem uyt te kiesen/ alsoo hy sich nu begon te bereyden/ om eer langh van Batavia naer Ceylon te vertrecken. Dus rondtom varende/ quam hy oock ons aen Boort/ en het Schip besichtight hebbende/ keurden het tot sijn voorneem dienstigh om daer mede na 't Eylandt Ceylon en Malabar te vertrecken/ dewijl dit Schip Outshoorn noch nieuw/ met schoone Galderijen/ Vertrecken en Kamers/ als oock cierlijck en voortreffelijck was gebouwt/ daerom ick dan nu wederom uytsien moest om op een ander Schip/ naer het Vaderlandt aengeleydt zijnde/ te geraecken; dies was de Musschaetboom mijn versoeck/ op welck Schip dat ick te vooren 10 maenden langh had gevaren/ zijnde nu alreedts voor ontwijffelbaer aengeleydt om naer 't Vaderlandt te vertrecken; doch op dit Schip en kost ick niet geraken/ 't welck my eenighsins moeyden: maer het was tot mijn groot geluck/ alsoo de Musschaetboom met al het Volck op de Reyse na 't Vaderlandt gesoncken is. Men ordonneerden my dan op 't Schip de Rijsende Son/ dat wel een braef/ kloeck en weerbaer Schip/ doch niet te min swack van timmeragie was; daer op ick dan nu wederom met mijn goederen overscheepten/ om aldaer de Opper-Chirurgijns plaets waer te nemen. Onderwijl quamen noch veele schoone rijck-geladene Schepen van diversche Quartieren van Asia op Bataviaes Reede aen te landen: de Fenix/ Domburgh/ de Oijevaer; Pegu en 't Raedthuys brachten van Choromandel hun Ladingen aen; de Mars/ de Hen/ de Schelvis/ als oock Hilversum van 't Eylandt Ceylon de hare; Klaverkercken/ Diemermeer/ Muyden en Ter Veer belanden van Persien; Amstellandt en de Spreeuw van Suratte; van Siam Sierickzee; van Bengalen het Kalf; van Tonquin de Zee-Ridder; van Bantam Landtsmeer; van Jambay en Palimban de Leeuwin; van Malacka 't Jacht Hoorn; van Solor en Timor de Nachtegael/ Ulpendam en Purmerlandt; van Binda Malacka en Breuckel; uyt Anboyna de Postilion/ de Sageboom en d'Ulyssis; van Makasser Armuyden;

September, 1664.

Den Schrijver gaet van Outshoorn over op het Schip de Rijsende Son.

Stercke Zeevaert der Nederlanders in Indien.

den; en op Japare deden diverse Schepen korte Tochten over en weder: ook quamen soo nu en dan de Schepen de Jonge Prins/ voor de Kamer van Hoorn; Walcheren/ voor die van Zeelandt; 't Slot Honingen/ voor die van Rotterdam; en Brederode/ mitsgaders de May-boom/ voor Amsterdam/ uyt het Vaderlandt op Bataviaes Ree te arriveeren; en gingen veele der boven-genoemde Schepen/ als ook andere wederom van Batavia na verscheyde Gewesten van India op reys. Na de Kust van Choromandel vertrocken Buyckfloot/ de Schelvis/ en de Vliegh; na Bengalen, de Koge/ Kattenburgh/ Goeree/ Landtsmeer/ de Vinck en Ulpendam; na Persien, Naerden/ Vlissingen/ Wassende Maen en Leerdam; na Arakan, Hasselt/ en ter Veer; na Syam, de Princes Royael; na Cambodia, de Zee-hont; na Japan, de Vogele-sangh/ en Ameron; na Sumatraes West-kust/ Hoogh-Kaspel/ en Elsenburgh/ die eer langh onder de Vlagge van den Heer Commandeur Cauw, van 't Hof van Zeelandt/ Meliskerchen/ Waeckende Boey/ en de Cabbeljauw wierden gevolght; na Tonquin gingen de Fluyten Bunschooten/ en Zee Ridder wederom t'zeyl; na Makasser en Banda, Hoogh-Kaspel/ de Nachtegael en d'Ulysses; na Amboina, Tertolen en de Leeuwin; en na Endrigiry, Jambay, ende Palimban, deden verscheyde Schepen ook korte Tochten om Peper/ ten eynde die noch met de Retour-Vloot mede naer 't Patria te stuuren. Septemb. 1664.

Dus gingh den Handel en Navigatie alom heen door gantsch Indien by de Nederlanders noch lustigh voort: ook vertrock den beroemden Heere van Goens met dese 5 Schepen/ Outshoorn/ de Mars/ de Erasmus/ Domburgh en Brouwershaven/ na 't schoone Eylandt Ceylon, ende het wellustigh ende gezegende Malabar, om daer heen ook d'aenwas der Nederlandtse Colonien/ en de Commercie te bevlijtigen.

Wy ondertusschen zeylden in het begin van October naer 't kleyn Eylandeken Onrust/ daer men ons Schip Kiel-haelden/ en Vermasten; quamen toen wederom voor Batavia op de Rede/ daer wy nu dagelijcks de Lading en rijcke Retouren na 't Vaderlandt begonden in te nemen/ die tot Ballast in Japans Koper/ en wijders in Siampan-hout/ Salpeter/ Zijde en andere Stoffen/ alderhande Catoene Lijwaten/ Indigo/ Noten/ Nagelen/ Foely/ Caneel/ en Peper/ en vele andere kostelijckheden bestonden. Komende dus tot in het laetste van October/ als wanneer een Schip dicht by ons op Bataviaes Rede leggende/ van nieuwe Masten wiert besorght: welcken arbeyd door commando van Scheeps-Opperhoofden (schoon geen haest by het selve was) juyst op een Sondagh most geschieden/ daer men niet eer van op en hield/ voor dat twee der selver Bootsgesellen/ den eenen voor/ en d'andere naer (want naeuwlijcks was een half uur tusschen beyde verloopen) van om hoogh uyt de Mars/ tot om laegh op den Overloop mors doodt gevallen waren. Het Schip de Musschaet-boom sijn Ladingh hebbende ingenomen/ quam kort daer aen door het afschieten van 't grof Canon/ door ongeluck in de brandt te geraken; dan wiert noch heel voorspoedigh ende geluckigh weder gelescht. Dit ongeluck scheen al een quaet voor-teecken/ by die wat zwaerhoofdigh waren/ te zijn: doch met meerder reden mocht men voor een aennaderent quaet bekommert wesen/ als men op den elfden en den twaelfden Novem- October, 1664. Ongeluckigen arbeyt op den Sabbathdagh. Brandt in het Schip de Musschaet-boom; noch tijdigh gelescht.

November, 1664. ber, des morgens vroegh / ontrent 3 à 4 uuren voor den dagh / een Comeet- of Staert-star klaer en perfectelijck aen den Hemel begon te sien; die als dan uyt den Oster-Horizond opgaende / sijn strael eerst duyster en doof / doch naderhandt langs hoe klaerder quam te vertoonen / vervroegende yder etmael eenige minuten / ende reckt over Batavia nae het Westen gaende / spreyden hem met een lange uytgestrecckte Roede naer 't Oost-Noord-Oosten uyt.

Een Staert-Star boven Batavia gesien.

December, 1664. Eyndelijck tot in de laetste maent van 't jaer gekomen zijnde / soo quam met een Hollandtse Jonck in Batavia tijdingh / dat onse Nederlanders op de Kust van China, in het beroemde Oxu, met den Tartar een vast Verbond van Handel / Vriendschap en Assistentie hadden getroffen; en dat Nieuwenhoven met Chineesche Waren en Koopmanschappen alreets op komende wegh was / gelijck die dan oock eerlangh op Bataviaes Rede aengelandt zijnde / dese gewenste tijdinge voor de waerheyt confirmeerden.

Tydinge van China.

De Retour-Vloot bereyd sich, omme naer 't Vaderlandt te vertrecken.

De Retour-Vloot nae 't Patria gedestineert / geraechten nu eyndelijck niet alleen vol-laden / maer oock Zeyl-baerdigh; en wy gereet om met geen hleyn verlangen de wederom reys naer 't lieve Vaderlandt aen te vangen. Dies genaechten nu tot ons groot genoegen den dagh van ons vertreck: doch quam nu de Flupt het Hart voorspoedelijck uyt het Vaderlandt by ons op de Rede Batavia te arriveren / met tijdingh dat nieuwe onluysten tusschen den Koningh van Groot-Brittanien, en den Vereenighden Staet van ons Vaderlandt waren opgeresen / dan die men verhoopten eer langh in der minne te sullen by-gelegd zijn. Dit klonck ons waerelijck niet wel in de ooren; doch verhoopten het beste: en hield men binnen Batavia, als oock op de Rede / volgens de ordinare prijsselijcke gewoonte / een algemeene Vast- ende Bede-dagh / op dat dese Rijcke Retour-Vloot / en soo veel honderd Zielen / onder de genadige protectie des Alderhooghsten behouden in Salvo mochten komen.

Tijding uyt Hollandt van nieuwe onluysten der Engelsen tegen de Nederlanders.

Vast- en Bededagh binnen Batavia.

Wy sullen voor ons vertreck uyt dese Gezegende Landen van Asia, tot tot een toemaet noch een kleyne Beschrijvinge van Groot Java doen / en aen den Leser des selfs gelegentheyt / conditie der Inwoonders / en hoedanigheyt der Dieren / Ondieren / en Planten hoortelijck vertoonen; dewijl op dit groot en machtigh Eylandt Java, Batavia, als der Nederlanders Hof- en Hooft Stadt procurt.

Korte Beschrijvinge van het Eylandt Java Major.

Onder de menighvuldige Oost-Indische Eylanden / waer van Sumatra, Selebes, Borneo, Gilolo, Mindanao, de voornaemste wegens hun grootheyt / en de Molluckes, Anboina, en Banda, de rijckste van Specerijen zijn / is oock het Eylandt Groot Java niet minder beroemt en voortreffelijck geacht / als niet alleen zynde gezegent met alles wat tot dit tijdelijck leven dient / maer oock in grootheyt / welgelegentheyt / en goede getempertheyt des Luchts / voor weynigh Eylanden / die onder den Zona Torrida, of de Gesenghde Lucht streeck gelegen zijn / wijckende. Groot is dit Eylandt / want het strecht sich van de Straet Sunda, tot aen de engte van Balambuam, en een weynigh Zuydelijcker als Oost en West / naer 't Oosten afdalende / in lenghte ontrent hondert en dertigh mijlen uyt: de breette is op de eene plaetse veel meerder als op de andere / dies van 't selve niet wel perfectelijck kan geschreven worden; echter gelooft men geheel

het

het Eylandt omtrent 300 mijlen ombarens groot te zijn. Voorts wordt Groot Java aen sijn Weſtelijck eynde door de Straet / of Enghte van Sunda, van 't groot en machtigh Eylandt Sumatra afgeſcheyden / komende daer het Eylandt Dwers in de Wegh leydt / des anders Stranden of Oevers tot op 4 a 5 mijlen na elckander te genaecken. De Noort-kuſt / die met veel ſchoone Bochten / Baeyen / Zee-havens / Koop-ſteden / en mindere Eylandekens is verſien / heeft tot Over-Gebuer het groot en Camphier-rijck Eylandt Borneo, dat Java daer langhs heen / ſelfs met kleyne Schepen en Vaertuygen bevarelijck maeckt. Ooſtwaert wordt Groot Java door de Straet / of Enghte van Balambuam, van 't luſtigh en Vruchtbaer Eylandt Baly, of Java Minor genaemt / geſcheyden / en van het Zuyden door den Grooten Oceaen beſpoelt. Decemb. 1664.

Dit Eylandt Groot Java toont hem van verre ſeer luſtigh en ſchoon / veel Hemel-hooge Bergen ſteecken ver boven de Wolcken uyt / die alom heen met verwonderens waerdige Boſſchen en Wildernijſſen bezet / een altijdt groene vermaeckelijcke Somer-tijdt verbeelden. Zuydwaerts leyd de Javaenſe Kuſt / voor een groot gedeelte noch t'eenemael woeſt / en onbewoont / alwaer de Stranden met hoogh Geberghte / wilde Boſſchagien / Steenroſſen / Kivieren en groote Moeraſſen voorſien / minſt worden beſocht: dan te Landewaert in / als ooch van 't Weſten naer 't Ooſten / langhs de geheele Noorder of Binne-kuſt wordt Groot Java uytnemende Volckrijck bevonden / alwaer de Landerijen / en ſelfs veel hoogh Geberghte met ſeer ſchoone Rijs-velden / Ackers / Boomgaerden / etc. ſijn verciert / en de vermaeckelijckſte Valleyen / Beemden / Boghten en Baeyen ter Zeekant worden gevonden. Des ſelfs gelegentheyt, en Vruchtbaerheyt.

De Landerijen zijn uytnemende vruchtbaer van allerley Boom- en Aerd-Gewaſſen / veel Medecijnen / Speceryen en Gommen komen aldaer in overvloet voort; gelijck als ooch abondantie van Kokos-noten / Orangien / Limoenen / Citroenen / Pompoenen / Comcommers / Water-Limoenen / Mangas / Mangas Canges / Durioens / Jacas / Bananas / Gulde Appelen / Pompelmoes / en meer andere ſchoone Fruyten / daer van Groot Java meeſt alle de andere Landen van Indien overtreft. De Rijs wil ooch redelijck wel daer groeyen; dan door valſighept en luyhept veeler Inwoonders / als ooch door de Volckrijckheyt des Lants wordt die noch wel somwijl by ſchaers op verſcheydene plaetſen van Groot Java gevonden. Echter levert de Stadt Japare in vruchtbare jaren geheele Scheeps-Ladingen uyt: de Peper / Ajuyn / Loock / Gengber en duyſent andere dingen worden ooch hier gewonnen; doch boven al komt 'er het tam en wildt Vee in grooten overvloet voort: de Oſſen / Koeyen / Schapen / Geyten en Bocken / ooch Paerden / en onder 't Pluym Gediert / Hoenders / Eynden / Ganſen / Velt-hoenders / Paeuwen / Duyven / Patrijſen en Papagayen / teelen aldaer abondantelijck aen. Binnen de Stadt Japare houden wy 20 en ſomtijdts 24 Hoenders / ſeer delicaet / jong en vet / om een Stuck van Achten koopen; daer van de ſommige zwart van vel / doch echter ongemeen blanck van Vleeſch / en lieffelijck van ſmaeck bevonden. De Wildernijſſen zijn ooch / als in veel andere Landen van Indien, met veel booſe Menſch-verſlindende Tygers en Slangen / als

Decemb. 1664. als ook met Rhinoceros / Harten / Hinden / Buffels / wilde Zwijnen / Meerhatten / Weselsjens / Chamelioenen / Civet-katten / en andere Gedierte versien: en worden veele Rivieren door verbaselijche Crokodillen onbequaem voor de Swemmers en Wandelaers bevonden.

Koninckrijcken, Veel Koninckrijcken wierden wel eer in Groot Java opgetelt / overmits by na yder Zee- en Koop-Stadt / ja tot minder Plaetsen inclups / hun eygen Koningen ende Vorsten hadden: maer eenige nu en dan t'ondergebracht / en andere of door dwangh / of door schuldige plicht en onvermogen / onder den Mataran zijnde gebracht / heeft t'zedert desen Javaensen Opper-Vorst / als Keyser des selfs Rijcks-staf en Koninckrijck vermogen over des Eylandts grootste gedeelte naer 't Oosten uytgebreyd. Het slepnder gedeelte naer 't Westen / bezit den Koningh van Bantam, als Souvereyn Opper-Vorst: dies dese twee Koningen de machtighste Vorsten van Groot Java zijn / en moeten voornamentlijck onder de eerste / meest alle de andere mindere Koninckjens vuygen.

en Opper-Vorsten.

Steden en Handel-plaetsen op Groot Java. De voornaemste Steden op 't Eylandt Groot Java, zijn de Hooft-Stadt Mataran, daer den Keyser / en Bantam, daer des selfs Koningh sijn Hof houd. Voorts munt de Stadt Japara in Zee-vaert en Commercie boven alle de andere Steden en Handel-plaetsen uyt / die / gelijck als ook de boven-gemelde / aldus hoortelijck na verbolgens sullen werden gespecificeert en opgetelt.

Wy beginnen van 't Oosten / om langhs de Binne-kust van Groot Java naer 't Westen te verbolgen / daer wy met een korte Beschrijvinge der Stadt Bantam dit Hooft-stuck sullen eyndigen.

Balambuam. Balambuam, een Javaense Zee-Stadt / leydt in een groote Voght / aen 't Oost-eynde van 't Eylandt Java, langhs de Straet of Enghte van Balambuam, tegen over het Eylandt Baly. De Stadt is van outs beroemt geweest / wegens des selfs goede gelegenthept / Handel en Zee-vaert der Oosterse Volckeren / en ook door de stoutmoedighept der Balambuers. Dese plaets / en d'omher-gelegene Landerijen leveren Touw-werck / Matten / Stoffe tot Zeylen / Olie ende veel Kokus-noten uyt. d'Inwoonderen hadden wel eer hun eygen Koningh; doch hebben t'zedert den Mataran van Groot Java voor hun Opper-Vorst gekiest.

Panarucan. Panarucan, tien mijlen Noord-Westelijcker / ook aen de Zee gelegen / heeft ook wel eer een eygen Koningh / Bemuerde Fortificatien / en stercke Vaert / insonderhept door het besoeck der Portugesen, gehadt; welcke t'zedert door de komst der Onse in India, mercklijck is afgenomen. Achter dese Stadt word een hooge Sulpher-bergh gesien / die geduurigh brandt en smoockt / en somtijdts veel Vuur / Asch / Zwavel en Steenen over de Landerijen van Panarucan uytwerpt.

Passarvan en Daya. Passarvan, 5 à 6 mijlen van Panarucan en Daya. Noch Westelijcker zijn twee Stedekens tegens over het lustigh en Boomrijck Eylandt Madura gelegen. Volght

Joartan. Joartan, ontrent 10 mijlen Westwaerts van Passarvan, is ook op de Binne-kust tegens over het Eylandt Madura, op Groot Java gelegen. De Stadt heeft een goede Have / schoone Rivier / en stille Rede: word by de Javaense Water-Helden bequaem ter Schip-vaert geheurt / en noch dagelijcks by veel Indische Natien om gewin besocht.

Sura-

Surabaya, Brandaon, en Sydayo, drie Stedekens Westwaerts na vervolgens van Joartan, ontrent de Zee gelegen. De laetste wierd wel eer voor een stercke Stadt / en fraeye Handelplaets by de Javanen gekeurt: dan t'zedert den aenwas der Zee-vaert en Commercie van der Nederlanders op Japara, is die van Sydayo merckelijck gemindert. Decemb. 1664. Surabaya, Brandaon, en Sydayo.

Volght Tubaon, is oock wel eer / gelijck des selfs Geburen / een kleyn en bysonder Koninckrijck geweest; doch is naderhandt insgelijcks den Grooten Mataran subject geworden. d'Inwoonderen zijn / gelijck al veele van hare Gebuuren / voor stoute Water-Helden vermaert / en weten alom heen door de Zee met kleyne Vaertuygen / om kleyn gewin / te kruyssen. Tubaon.

Cajaon, Westelijcker 5 mijl van Tubaon, heeft niet veel Zee-vaert: desgelijcks Mandalicaon, dat meest van arme Visschers wordt bewoont. Cajaon. Mandalicaon.

Volght de Stadt Japare, daer stercke Zee-vaert / niet alleen van Javanen, Macasseren, en andere Natien van 't Oosten / maer oock van Nederlanders wordt bespeurt / die veel Scheeps-ladingen Balcken / als oock ander Houdt / Rijs / Vee / Vruchten / en veelderhande Levens-middelen van daer na Batavia, als oock mede na de Quartieren van Amboina, Tarnaten en Banda, komen af te halen / en te vervoeren: want Japare rijckelijck alderhande gezegende Provisie voor sijn Na-buuren verschaft. Des selfs gelegentheyt hebben wy in het eerste Boecks vyfde Hooft-stuck kortelijck verhandelt. Japare.

Pati en Dauma, niet verre van Japare gelegen / zijn van weynigh belang: Desselfs Landt-vruchten / Visch en andere Waren / worden meest in de boven-gemelde Neringh-rijcke Koop-stadt Japare verhandelt / en te koop gebracht. Paty, en Dauma.

Samarang, ontrent 7 mijlen van Japare, is een Volck-rijcke / doch onbemuerde Zee-stadt. d'Inwoonderen / gelijck als meest alle de naest aen-gelegene Steden en Vlecken / geneeren sich met den Landt-bouw / met Visschen / met Balcken / Timmer- en ander Houdt in de Javaense Wildernissen te hacken / en het selve uyt de Bosschagien na de Zee-kant / en vorder heen tot Japare te brengen; en voorts met andere Neringen / oeffeningen en besigheden van kleyn gewin. Dese Stadt is al over eenige jaren de plaetse geweest daer de Uytheemse Gesanten / na den Mataran willende / quamen aen te Landen / om voorts te Landewaerts in na de Keyserlijcke Hooft-plaets / insgelijcks Mataran genoemt / te reysen / treckende meest al Zuydelijck aen / door de vermakelijckste Landerijen / Rijsvelden / Bosschagien / Weyden / Valeyen en Vlacktens / die een penne beschrijven kan / langhs de seer hooge Bergen Ongaran, Marbabou, en Belirang, welckers toppen met dichte Bosschagien zijnde bezet / tot aen den Hemel schijnen te reycken. De Gesanten / voornamentlijck d'Onse / worden in 't door-passeeren der schoone Volckrijcke Dorpen Ongaran, Chiandi, Salatiga, Silimby, en andere / van des selfs Inwoonderen met een slaesse gedienstigheyt en eerbiedigheyt ontfangen / en bejegent / verschaffende Kost en Huysinge / Fruyten / en wat dies meer is / sonder daer vorens / op lijf-straf / van de Gesanten iets te mogen ontfangen. Voorts worden tusschen Japare, of Samarang, en de Javaense Hooft-stadt Mataran / een ontallijck getal van groote en kleyne / doch 't meerendeel seer Volck-rijcke Dorpen aengemerckt; als oock veel soete Rivieren gesien / Samarang.

Decemb. 1664.

sien / daer van die van Damack als met een groot gedruys sijn vallende Golven uyt het Geberghte neder-stortende / wel eene van de voornaemste schijnt te wesen.

De Koninckl. Hof- en Hooft-Stadt Mataran.

Mataran, Koninckelijcke Hof- en Hooft-stadt van den Javaensen Opperhooft / of Keyser / ooch Mataran genoemt / leydt rontom met hoogh / doch vermakelijck groen / en vruchtbaer Geberghte gelijck als omringht en besloten / in een gezegende groote vlacke Landts-douwe / daer / volgens het verhael der gener die dese plaetse bewandelt hebben / Natura volmaeckelijck een Proef-stuck van Plaisantie ende Wellustigheyt voor den Mensch schijnt gefigureert te hebben. Des selfs gelegentheyt maeckt de Hof-plaets Mataran vast en sterck: het Geberghte Ongaran, ende Marbabouw, ombangen de Bergen na de West-zijde van Mataran; die van het Noorden door de Hemel-hooge Bosch-rijcke toppen van het Geberghte Bilerang insgelijcks wort omtuynt: ondoorkomelijck zijn veel Wildernissen van dit Geberghte / wiens hooghte alle de andere Bergen van Groot Java (seght men) te boven gaet: de selve wordt / voornamentlijck by de Schepen die in het Oosten Zaeysoen Groot Java ter Zuyd-hant in het gesicht loopen / seer verre / ja by klaer weder wel 30 mijlen in Zee gesien: dies de Mataran rontom heen dus met Hemelhooge Toppen / Heuvels / Spitsen en menighvuldige woeste Bosschagien zijnde bezet / des selfs wellustige lage Landts-douwen sterck / en als onaenkomelijck maken. Vier Poorten / of enge door-passagien tusschen het hoogh Geberghte / sluyten of openen voor die van Samarang komen / de Pas die na de Hooft-Stadt Mataran gaet: de eerste enghte / Silimby genoemt / en door veelvuldige omwegen van wegens 't Geberghte / ontrent 18 à 20 mijlen van Samarang, tusschen wederzijdts hooge Toppen / in een enge Valey gelegen / wordt steelt bewaeckt / en met Krijghsvolck beset / die alle maenden verwisselt worden. Binnewaert leyd het Volck-rijck Dorp / ooch Silimby genoemt: niemant komt door de gemelde Pas buyten of binnen de Mataran, sonder believen des Hooftmans van dese Wachte / die van alles notitie hout; dat ooch in de tweede Enghte / die Tadie wordt genaemt / geschiet. De Poorten zijn / alhoewel maer van Houdt / heel plomp en zwaer / die met Paal-werck ter wederzijdts tegen 't Geberght als Muuren versteckt zijn: niemant soeckt in- of uyt-gangh buyten om henen dese gemelde Poorten / door Bosch / Kuyghten en Wildernis / of stelt sich in 't uytterste gevaer / van soo hy gevat wordt / als een doodt-schuldige sonder genade gemassacreert te worden.

Dus wordt de Javaense Hooft-Stadt Mataran, niet alleen door de twee voor-gemelde Poorten Silimby en Tadie, maer ooch door een derde en vierde Poort / namentlijck Oupack, en Caliadier, versteckt ende bewaert. Een tal-rijcke menighte schoone vermakelijcke Dorpen ombangen in 't ronde / gelijck als machtige Buyten-Steden / de Keyserlijcke Hof-plaets; sommige hebben 't getal der selver op 3000 begroot / die niet alleen in de vlachte / maer ooch tot om hoogh in 't Geberght / sich hier en daer hebben uytgebreydt / die met schoone Waranden / Boomgaerden / Rijs-velden en Landerijen / vermaeckelijck zijn verciert / daer de Javanen, met een ontelbare menighte Burgers en Subjecten van den Mataran zijn.

De Hooftstadt selfs / beginnende van de Poorte Caliadier, tot aen het Ka-

ABYSSINER BERGH
1
2
3
4
5
6
7
8

Koninckljck Hof / wordt in sijn lengte op 2 mijl / en in sijn breedte op weynigh minder geschat; ter Westzijde wordt Mataran door een hooge stercke Muur / van groote vierkante uytgehouwene steenen / die sonder metselwerck slechs op malkanderen zijn gevoeght / beslooten; Zuydwaerts eyndight de Stadt aen het groot en machtigh Koninckljck Hof; ten Noorden heeft men de Poorte Caliadier; en Oostwaerts / als oock wijders rontom / wordt Mataran ver en na by / door 't voorgemelde Gebercht omvangen en beslooten. Decemb. 1664.

De Straten zijn 't meerendeel slordigh / en onordentelijck op de Javaense wijse gesticht: alleenlijck loopt een aensienelijcke Hofstraet van 't Zuyden na 't Noorden / niet recht / maer eenighsins vlamsgewijs en bochtigh door het voornaemste van dese machtige Stadt / die alom heen soo dicht bewoont is / dat onse Nederlanders daer komende / over 't gedrang der Menschen / en de ontelbare veelheyt des Volcks / sich selfs ten hooghsten komen te verwonderen.

Aen 't eynde van dese Hofstraet / die omtrent 2 mijl langh is / vertoont hem over een groot aensienelijck Pleyn / het Koninckljck Hof / dat in het oogh der Javanen heerlijck en uytmuntent schijnt: maer ten aensien van onse Nederlandtsche Gebouwen niet deftighs vertoont / als dat de vermakelijckheydt van dese plaets deselve doet uytmunten met cierlijck groen / vruchtbare Valleijen / Lusthoven / en schoone Plantagien / die / voornamentlijck achter het Koninckljck Paleys / noch daer benevens met seer groote afgepaggerde Jacht-Bosschagien zijn verciert / aldaer de Rhinoceros / Harten / wilde Stieren / Paerden / Koeijen / en andere Dieren overvloedighlijck worden gevonden en aengeteelt / waer heen de Javaense Majesteyt met sijn Grooten hem menighmaels ter Jacht begeeft. en 't Koninckljck Hof.

Nu wederom na de Zeekant / daer de Javaense Binnekust Westwaerts heen / tot aen Batavia, noch met Taggel, Charabaon, Dermaya, Monucaon, en Cravaon, is bevolckt; alle tegenwoordigh meest van weynigh belangh / als daer de Inwoonderen sich voornamentlijck met de Vischvanghst komen te geneeren / die sy op Batavia soecken te verkoopen. Taggal, Charabaon, Dermaya, Monucaon, en Cravaon.

Volght Batavia, eertijdts Jacatra by de Javanen genoemt / waer van wy / dewijl het de Nederlandtse Hooftstadt in Indien is / bysonderlijck aen sijn plaets met weynigh woorden het aenmerckens-waerdighste sullen vertoonen. Batavia eertijdts Jacatra genoemt.

Bantam, 10 a 12 mijl Westwaerts van Batavia, tegen over Sumatra, op 't Groot Java gelegen / is de voornaemste Zee- en Koopstadt die op dit Eylandt by den Inwoonderen wordt beheerscht: deselve leydt in een groote Bay, op laegh landt / aen de voet van een hoogh Geberght. Drie Rivieren van daer afsackende / besproeijen de Stadt / waer van de voornaemste tot een voordeelige Haven aen alderley Vaertuygh dient. De tweede loopt buyten omheen de ander zijde van de Stadt; en een derde die noch een fraeije Watergracht is maeckende. Voorts heeft Bantam langhs de Zeekant een hooge / dicke / stercke steene Muur / en aldaer op sommige plaetsen ongemeen swaer Geschut; doch desselfs toebehooren meest onbruyckbaer en slecht / vermits de Javanen daer mede niet wel weten om te gaen. Als wy in Julius 1661. Bantam bewandelde / bevonden wy meest alle de Bantam, hare gelegentheyt.

Decemb. 1664. Stucken grof Kanon van Metael te zijn / als ooch de Stadts Poorten sonder Slooten of Yserwerck heel swach en van sobere sterckte; doch die gedurigh met nauwe Toesienders en Wachten beset en omeingelt wierden. De Stadt was seer slordigh en onordentelijck gebouwt; de Straten ongeplavet / diens Huysen 't meerendeel soo wanschickelijck als in 't hondert honden nedergestelt / dat weynigh straten na straten gelercken; alleenlijck drie / dewelcke de boornaemste scheenen / en wy rupm en luchtigh waren / respondeeren alle op 't Koninckliick Hof / het welck met alderley Indiens hoogh Geboomte vereiert in het beste van de Stadt was staende / en vol Playsantie scheen te zijn.

In eene der bovengemelde wijde Straten wordt dichte by 't Vorsten Hof Bantams hooge Toorn / daer in een Magasijn / of Wapenhuys de Javaense Wapenen tot een Optoght worden bewaert / gesien; hier sagen wy een Trommel wel 8 voet hoogh / en wijt na advenant / daer op gebonst zijnde / dwangh sijn gelupt tot eenige mijlen door het Gebercht; hier benevens wierd de groote Musquita, of Moorse Tempel gesien / met schier even soodanige boven-malkander-staende Daecken / Toorns-wijs gebouwt / als wy in het Eerste Boecks Vijfde Hooftstuck van den Tempel der Stadt Japare hebben gesept. Voorts pronckte dit deel des Stadts met noch eenige andere groote Gebouwen / die van de aensienelijckste Javaense Heeren en Edelen van het Koninckrijck Bantam scheenen bewoont te zijn.

De Stadt wordt in verscheyde Quartieren verdeelt en bewaecht / als ooch de boornaemste Rivieren; de Haven en Wijcken met Boomen / of dicke Bamboesen afgeslooten; ooch wordt de Pacebam, of het Koninckliick Hof met stercke Wachten gedurigh beschermt en opgepast / om te verhoeden dat niet een iegelijck derwaerts komc de voet te setten.

Wijders heeft Bantam een rupme Bay, daer in groote en kleyne Schepen / selfs by tijden van sware tempeesten / veyligh op de Ancliers rusten / soo dat dese van oudts-beroemde Zee- en Koopstadt niet alleen dies aengaende / maer ooch van wegen desselfs gewenschte standt en goede gelegenthevdt / ongemeen wel ter Schipvaert dient / en was daerom wel eer een der neeringhrijckste Steden van gantsch Indien, wegens de sterche Vaert der Portugeesen, Arabiers, Turcken, Mooren, Chineesen, en andere Natien / welche Bantam deden floreeren; dan sedert de ophomst / aenwas / en florisantie van Batavia is de Bantamse Navigatie en Comercie niet weynigh gedeclineert en afgenomen.

Ebenwel wordt de Stadt noch van alderley Indische Natien besocht; de Engelsche hebben aldaer een aensienelijcke Logie / gelijck als ooch de onse; doch trecken de Bantammers van de Vrytten / overmits die daer stercker als de Nederlanders handelen / 't grootste gewin / en worden noch dagelijcks Neeringh- en Dolchrijcke Merchten op verscheyden plaetsen binnen de Stadt gehouden / daer van alderhande Waren en Koopmanschappen in overvloet worden gevonden: De eerste Merckt geschiet ordinaer des morgens vroegh ter Oostzijde in Bantam; daer het niet alleen van Javanen en Chineesen, maer ooch van andere Orientaelse Volcheren krpoelt: want alhier worden doorgaens Arabiers, Persianen, Guseratters, Mooren, Indostanders, Bengaelders, Peguanen, Sumatranen, Maleijers, Siammers, Moluckers,

kers, Makassers, en andere swarte Natien gesien / die reysende om gewin in Bantam haer voordeel soecken. De eerste Merckt die 2 of 3 uuren duurt / wordt op het groot Pleyn voor 't Koninckliijck Hof / dicht by de Musquita, van een tweede gevolght / aldaer de Boeren van alderhande Fruyten / Granen / Gewassen / en Levens-middelen overvloedigh komen te hoop te brengen. De derde Merckt geschiedt des namiddaeghs in het Chinees Quartier / ter Westkant / daer heen oock de Christenen / namentlijck Portugeesen, Nederlanders / en Engelsen hare Comtoiren van over langh / volgens het believen des Konincks van Bantams, zijn geplaetst geweest. Dit Quartier wordt eenighsins van de Stadt gesepareert / en achterwaerts door een afsnijdingh van Palisaden / en een moerassige Ruyghte besloten / soo dat de Javanen den Vreemdeling niet betrouwen: misschien om dat sy selfs de ongetrouwste Natie des Aerdtbodems worden bevonden. Voorts heeft Bantam groote Voorsteden / oock Oostwaerts langhs de Zeekant / daer een ontelbaer getal van arme kleyne Huysen / Hutten / en Wooninckjens worden gesien / die van Uyt- en Inlanders bewoont / veel Zeevarent Volck en Visschers uytleveren. Mede worden alhier op verscheyde Scheeps-Timmerwerven alderhande Javaense Schepen / Joncken, Tinangen, Fusten en Praeuwen in overvloedt gemaeckt / op dat gedurigh alom heen de Javaense Navigatie voortgeset mach worden.

Decemb. 1664.

Veertiende Hooftstuck.

Javaense Oppervorsten. Des *Sousouhounans* voorigh verschrickelijck woeden en moorden, en tegenwoordige vreedtsame Regeeringh; Des selfs verschijninge in den Grooten Raedt. Order in saecken van Justitie, en sijn ontsacchelijckheyt. De gelegentheyt der *Javaense Pangorans*, *Tommagons*, *Oranckaijen*, *Jabandars*, Krijghs-Overste, Fiscaels, en Koninckliijcke Spions. Tournoyspeelen in 't Hof des *Sousouhounans*. Koddige Wachten in desselfs Binne-Paleys; Haer order en discipline. Vrouwen des Konincks, Koninckliijcke Dans-Maeghden, dienen de Vorst tot sijn Lijf-schutten, en tot vermaeck. Gasterijen des *Sousouhounans*. Koninckliijcke Dans-maeghden haer vrolijcke actien. Heerschappije des Konincks van *Bantam*.

Dus kortelijck de gelegentheydt van Groot Java hebbende vertoont / komen wy nu oock tot de conditie der Inwoonders / waer van wy maer alleen het aenmerckens-waerdighste sullen te voorschijn brengen.

De twee grootste Javaense Opper-Vorsten zijn / gelijck wy te vooren hebben geseyt / den Mataran, en den Koninck van Bantam: De eerste besit naer 't Oosten het grootste / en de andere Westwaerts 't kleynste gedeelte van Groot Java; doch worden oock onder het Koninckrijck Bantam eenige plaet-

Oppervorsten van Groot Java.

Decemb. 1664. plaetsen op 't Groot Sumatra, gelijck Sillebar, Dampin, Liampon, en andere die ter Zuydkant gelegen zijn/ getelt.

Doch om alleenlijck met een woordt de Javaense Regeeringh aen te roeren / sullen wy dies aengaende niet van beyde dese Vorsten in het bysonder / maer slechts die van den Mataran kortelijck vertoonen; daer uyt dan die van het Koninckrijck Bantam, welckers Vorst oock over sijn Ondersaten een souvereyne Regeeringe voert/ vorder sal afgemeeten konnen worden.

Den Mataran, of Oppervorst van Java.

Sijn naem, en schrickelijck woeden, ombrengende alle den genen die weleer sijne Vyanden waren geweest.

Den grooten Mataran, of Opper-Vorst/ dewelck in onse tijdt het Ooster en grootste gedeelte van Java beheerschte / wierd Sousouhounan Ingelaga genaemt / zijnde een Sone van Sultan Mahomet, die voor hem als grootmachtighste Koninck het Eylandt Java hadde bestiert. Dese jonge Vorst/ na 't uytstaen van diverse avonturen / onlusten en swarigheden op 't overlijden en voorigh bevel sijns Vaders / tot de Kroon geraeckt zijnde / stelden het in de beginselen van sijn Regeering alles wonderlijck na sijn handt: uytroeijende alle den genen die hem te vooren / of openbaer partijdigh / of op een heymelijcke wijse vyandigh waren geweest. Den ouden Tommagon Wiera Gouna, Koninckliijcke Stedehouder over de groote Hooftstadt Mataran, wierd om sijn vyandelijckheydt den Vorst in voorige tijden betoont / doch op een doortrapte en arghlistige wijs na de Quartieren van Balambuam gesonden / om daer quansuys de bedrevene hostiliteyten der Indianen van 't Eylandt Baly te keer te gaen; dan wierd/ om dat hy juyst na de letter de Koninckliijcke ordere niet volvoerende / door des Sousouhounans grootste Minion Quey Nebey Wiera Patra, eer hy wederom t'huys quam / schielijck en verraderlijck doorsteecken; daer op oock onder den selven schijn en beschuldigingh / al sijn Geslacht / soo verre bereeckent konde worden / binnen den Mataran wierde vermoort; gelijck als oock die met desen bovengemelden Wiera Gouna, wel eer des Koninckx Partijen waren geweest / nu insgelijcks met hare Vrouwen en Kinderen om den hals gebracht wierden.

De Koninckliijcke Stedehouder, des Hooftstadts Mataran, doet hy verradelijck vermoorden, als oock sijn gantsche Geslacht.

Den Mataran tracht sijn Broeder Radia Agong onder sijne gehoorsaemheyt te brengen.

Desselfs moortsuchtige vonden en schrickelijck voorneem.

Dies hem den Koninck van sijn Princelijck recht berooft;

Doch hield sich den Koninck als onwetende / dat sijn Broeder Radia Agongh mede van sijner Partijen aenhangh was geweest / dies veynsende/ toonden hem groote blijcken van eer en vriendtschap; doch dese nu van sijn liefste Vrienden en Gunstgenooten ontbloot / en geen vertrouwen op het schoone gelaet sijns Broeders stellende / practiseert nieuwe vonden / en spant eyndelijck met eenige Mahometaense Papen aen / dien bewegende / sommige sijner overgeblevene Gunstgenooten te besoecken / om met den selven (soo men seght) sijn boos opset te bestuyten / namentlijck / in het Koninckliijck Tournoyspel den Mataran te vermoorden; doch eer langh komt sulcks dien Vorst ter ooren / die voort sijn Oom / een ouden Pangoran tot hem schickt / en vordert van Radia Agongh de namen der gener die aen dit schelmstuck schuldigh zijn / doch die weygert en ontkent alles stantvastelijck; daer op den Koninck hem van sijn Princelijck recht berooft / gunt hem niet meerder dan 300 Mannen tot sijn dienst / met ordere dat hy hem met sijn gevolgh onder de discipline van den ouden Tommagon Mataran voor een tijdt sal hebben te voegen / om daer / dewijl die wel eer hun beyder Leermeester was geweest / te leeren verstandt en wijsheydt te betrachten / beve-

bevelende tegen ſijn Koninckliſche ordere niet van daer te komen / en wierden voort eenige der voornaemſte van de gene die des Koninchs Broeder als Staethouders hadden gedient / met hare Vrouwen en Kinderen omgebracht / en alleenlijck etteliche Jongelingen / welckers Vaders eenige Papen hadden beklapt / verſchoont. Decemb. 1664. en daer op worden de Stadthouders van Radia Agongh met hare Vrouwen en Kinderen omgebracht.

Oumoogelijck was dien ſmaet voor des Koninchs Broeder te verſwelgen / dies hy wanhoopende diſperatelijck voornemt met de Wapenen in de hupſt te ſterven ; tot dien eynde kieſt hy uyt ſijn overgeblevene 300 Mannen omtrent 50 van de ſtoutſte Waeghhalſen / doch die met een de wraeckgierighſte waren / uyt / dien hy tot ſijn voorgaerdige intentie aengemoedight hebbende / tot ſijn voornemen krijght ; ſpartende dus geſamentlijck met de Wapens in de hupſt / en alle te Paert / na 't Koninckliſch Paleys / juyſt op dien tijdt / wanneer de Vorſt na gewoonte met ſijn Edelen en voornaemſte Grooten in den Raedt der Juſtitie was geſeten / komende ſijn hyandtlijcken Broeder met ſijn Gebolgh geweldighlijck door de Wachten heen te breechen / alles doodtſlaende wie dat hem tegenſtandt dorſte bien ; ſtracks raechten het alom in rep en roer. Den Koninck geeft laſt aen alle ſijn Edelen en gewapende Hovelingen deſe Geweldenaers doodt te ſlaen / alleenlijck dat men ſijn Broeder ſoude verſchoonen ; ſoo haerdigh belaſt / ſoo haerdigh beſchiet : want aenſtondts ſtoven d'Aenvallers door 't groot getal en de furie der gewapende Hovelingen ter doodt toe gewondt van hare Paerden / en wierden voort afgemaeckt. Den onſtuymigen Broeder ſich ſelfs ſiende verſchoont / en ſoeckende mede gedoodt te worden / bloogh in het dichtſte van 't mooytgeweer / ſtootende veele der Koninckliſche Hovelingen ter neder / dwingende byna yder een ruym te ſtaen ; doch eyndelijck roept den Koning luydtkeels aen ſijn Broeder / dat hem / ſoo wanneer hy van nu af aen wilde ſtille zijn / en ſich nederſetten / het leven op Koninckliſche trouwe / ſoude geſchoncken zijn / maer alles om niet ; den Mooyder gaet voort / en ſoeckt al mooydende tot den Koning in te dringen / het welcke des te lichter konde geſchien / dewijl ſich niemant tegens den Mooydenaer / ſonder laſt des Koninchs dorſte verweeren. Ooch vermach niemant / volgens de Javaenſe hoſtuyme / ſijn meerder aengrijpen / om dien lebendigh te bangen / op pene van de doot / anders was hy gevanckelijck wel te bekomen geweeſt. Dit dan ſoo zijnde / ſtiet hy vaſt neder dien hy konde ; ooch onder anderen een ſtock-ouden Raetsman en Boeſem-Vrient des Koninghs / daer op de Vorſt vol rouw vertrechende / verklaert ſich onſchuldigh aen ſijns Broeders doodt / en geeft ten laetſten / wanneer den Mooydenaer noch al voortvoer / ordere / dat hem een iegelijck mochte verweeren ; daer op aenſtondts den raſenden Radia Agongh ter nedergeſtooten is geworden. Laſt des Koninchs aen de gewapende Hovelingen de Beſpringers neder te vellen ; doch Radia Agongh te verſchoonen. Desſelfs verſchrickelijck woeden. Sijn doodt.

Den Koningh betreurden eenige dagen ſijns Broeders doodt / dien latende heerlijck begraven / en liet ooch tot teechen des rouws ſijn hayr afſchrapen ; nemende onder des baſtelijck voor / ſich ſelven over de actien der Mahometaenſche Papen te wreechen. Tot dien eynde verkieſt hy vier van ſijn grootſte Minions, die door hem tot de voornaemſte bedieninge des Rijchs zijnde gebenificeert / alreeds een machtigh Volck onder ſich hadden. Deſe vier groote Heeren / namentlijck / Pangeran Aria, Tommagon Nata Rouw des Koninchs. Wreeckt ſich over de Mahometaenſe Papen door een verſchrickelijck mooyden.

Decemb. 1664. Nata Airi Nawa, Tommagon Soura Nata, en Quey Nebey Wiera Patra, nemen het werck op sich / beloovende den Koningh in desen aenslagh soo wel geheym als getrouw te zijn / en vangen aen (volgens de verkregene Koninckliijcke last) de Volckrijcke Provintie Mataran alom heen in het Zuyden / Noorden / Oosten en Westen / (want yder in een van dese vier Deelen was gestelt) soo wel op een listige en doortrapte wijse door te snuffelen dat eerlang alle de Mahometaense Papen / en wat dien naem droegh / met haer Vrouwen en Kinderen pertinentelijck opgeteeckent / en de Majesteyt aengebracht waren / onderwijl soo wel in verseeckeringh zijnde genomen / datse altemael / soo wel Onschuldige als die schuldigh waren / sonder selfs de onnoosele Vrouwen en kleyne Kinderen te verschoonen / door 't Koninckliijck bevel / op 't aflossen van een Kanonschoot in een oogenblick tijdts / in de Provintie Mataran wierden vermoort; 't getal der ontzielde meende men tusschen de 5 en 6000 te zijn.

5 à 6000 Menschen op 't aflossen van een Kanonschoot binnen de Mataran vermoort.

Noch eenige Heeren met hare Vrouwen en Kinderen omgebracht.

Voorts wierden noch eenige van de grootste Heeren des Rijcks des anderen daeghs / in 't midden van de Vergaderingh sittende / uytgepickt / gevat / en aenstonts / op 't Koninghlijcke bevel / met hun Vrouwen en Kinderen wreedelijck vermoort; daer op de onlusten tusschen den Koningh en sijn Oom / den ouden Pangoran Porbaya, over dit schrickelijck moorden / opgeresen / door het wijs en voorsichtigh beleyt van des Koninghs Moeder wederom zijnde gestilt / is alles sedert dien tijdt tot een stille vreedsame Regeeringe uytgevallen / dewijl hem den Sousouhounan van doen af aen als een vriendelijck en trouwhertigh Koningh dervoegen heeft aengestelt / dat hy hem door de betooninge van sijn goedertierentheydt over sijn Onderdanen by yder een heeft bemint gemaeckt; dies de Javanen, sedert die wreede beginselen waren geëyndight / den Mataran sijn Regering volmondigh gepresen hebben.

De Vorst vetandert sijn wreedtheyt in goedertierentheyt en een vreedtsame Regeering.

Sijn verschijninge in de Raedtsvergadering van sijn Edelen.

Den Sousouhounan komt ordinaerlijck driemael ter weeck uyt sijn Paleys tot in de Vergaderingh van sijn grootste Raedtsheeren en Edelen te verschijnen / om met den selven na sijn believen te pachiaren / of Raedt te houden / als oock om Justitie en Recht te doen / en Saturdaeghs / of des Maendaeghs om te Tournoijen; doch by extraordinare gelegentheden komt sijn Majesteyt dagelijcks / en soo dickmael het hem belieft / in de Vergaderingh van de Grooten / die genoeghsaem als onderdanige Slaven na sijn pijpen moeten danssen; moetende dagelijcks / uytgesondert des Vrydaeghs / dat haer Sabbath is / alle gesamentlijck op het groot Pleyn voor 't Koninckliijck Hof des morgens van 9 tot 12 uuren compareeren / om aldaer / soo de Majesteyt buyten mochte komen / of dat sy binnen geroepen wierden / present te zijn; niemant blijft achter / of stelt sich in 't grootste gevaer des levens; doch door sieckten / of andere ongelegentheden verhindert zijnde / dient van stonden aen sulcks aen de Vergaderingh bekent gemaeckt te worden.

Order in saecken der Justitie.

Niemant eygent sich selfs het Halsrecht aen / om / indien onder sijn district Misdadigers worden bevonden / op eygen authoriteyt te dooden; alleenlijck vermogen de Heeren en Grooten hare Subjecten / of Delinquanten te vangen / en vast gekneveld / den Mataran toe te stuuren / om daer op de gewoon-

woonlijcke Rechtdagen voor den grooten Raedt des Koninchs/ voor de Fiſcalen / die met een de Beulen en Uytvoerders van 't Koninchlijck Recht zijn/ beſchuldight en aengeklaeght te worden. Decemb. 1664.

In deſe Javaenſe Vergaderingen worden veeltijdts op alderhande Gommen, Trommels / hoopere Bechers / en ander Javaens Speeltuygh / een groot geraes gemaeckt; dan met de komſt van ſijn Majeſteyt in den Raet / wordt alles van ſtonden aen ſtil geſtouden / en voeght de Vorſt ſich op een aenſienelijcke plaets ter neder / zijnde met een machtige Lijfwacht rontom omringht; de ſwaerſte Miſdadige op de Juſtitie-dagh te voorſchijn komende / zijn op een ſeer verſchrickelijcke wijſe geklupſtert en geboeyt / hebbende om den hals een block dat wederzijdts met een uytſteeckſel langs de armen nederdalende/ alles door 't binden verſeechert; de ſommige zijn oock de beenen wel met een ſwaer block derboegen beſorght / dat ſy het gaen pas treedtjens van een voet lenghte konnen doen; oock wordt het block van den hals / en dat van de beenen wel ſomwijl door een kettingh ſoodanigh aen een geſchaeckelt / dat de Miſdadigers op geen voet na recht over eynde konnen ſtaen / en worden aldus gantſch krom / ellendigh / en geboeyt / als Honden / op de verachtelijckſte wijſe / omtrent 40 a 50 treden van den Koninch/ de Vergadering voorgeworpen.

Op de aenklachte van den Fiſcael / geſchiet op 't bevel des Koninchs / door twee der grootſte Heeren van den Raedt / omtrent den Delinquant, en by onpartijdige Getuygen/ daer tot dien eynde gecompareert/ een ſcherp en ſtrengh onderſoeck. Men dreyght den Delinquant, en voornamentlijck de Getuygen met een uytroeyingh van haer en haer geheele Geſlacht / indien ſy voor den Koninchlijcken Raedt beſtaen te liegen. Dus alles wel pertinentelijck ondertaſt/en yder uytgedraeght zijnde/wort by den Koninch en ſijn Grooten het gene ter ſaecke dient/ nauwkeurighlijck overwogen; en den Miſdadiger / volgens klare blijcken / doodtſchuldigh wordende bevonden / ter doodt verweſen / gekruſt / of op een andere wijſe gerecht; en oock wel ſomwijl desſelfs geheele Geſlacht met Vrouwen en Kinderen uytgeroept. Voorts worden Huysbraken / Overſpel tuſſchen twee Getrouden / Dieverijen / en Quaetſprceckers van den Koninch met 'er doodt geſtraft; en de Hoererije der Ongetrouwde meer beſpottelijck als ſtrafbaer gekeurt.

Den Mataram komt met een groote gravitept in den Raedt te verſchijnen / die haer Vergader- en Sitplaets op 't Koninchlijck Voorhof heeft, de minder Heeren van qualitept vergaderen op het Buyte-pleyn / daer bertoebende tot dat op het believen des Koninchs binnen geroepen worden / of om van haer bedieninge rapport te doen / of oock wel om nieuwe orbere en bevelens van ſijn Majeſteyt te ontfangen. Onderwijl ſitten ſelfs de grootſte Mannen des Rijcks wanneer den Koninch aldaer preſent is, met de beenen kruptelingh onder het lijf / ootmoedigh als arme Slaven ter aerde nedergebucht met het opperlijf / ſonder een woordt / voor datſe worden gevraeght / te durven ſpreecken / of haer aengeſicht en de oogen na de Majeſteyt op te ſlaen / die dan alles / doch genoeghſaem na ſijn believen / met ſijn Grooten verhandelt / ſonder dat iemant den Koninch / ſchoon oock hoe dat ſijn woorden haer mochten miſſhagen / in 't minſt durft tegenſpreecken/ Ontſacchelijckheyt des Souſouhouwans.

Decemb. 1664. of eenige blijcken van misnoeginghe aenbrengen; alleenlijck de Pangorans en Tommagons, die soo veel als Onder-Koningen en Stedehouders der Javaense Provintien zijn / hebben wel de meeste vryheyt en familiariteyt by den Soesouhounan, doch die sy nochtans in alle voorvallende gelegentheden / volhomentlijck trachten te believen.

Pangorans en Tommagons haer bewint omtrent de Javaense Regeeringh.

Dese Pangorans en Tommagons moeten besorgen dat in haer ondersoorige plaetse niets komt te geschien / of het moet de Majesteyt aengebracht worden. Den Tommagon Mataram heeft het swaerste bewint des Rijcks / en wenighe rust / dewijl hy als Koninchlijck Stedehouder de groote en seer machtige Dolcksrijcke Provintie Mataran gebiedt / en daer ooch wijders de geheele Regeering meest op aen komt; moetende daer benevens den Koninck dagelijcks van alles pertinentelijck reeckeninghe doen; doch tot sijn behulp vermach hy de schranderste Mannen des Rijcks te kiesen: want over 12 Provintien wort de Regeeringe van den Soesouhounan uytgeoeffent / waer van 7 ter Zeehant en 5 Binnelandtse worden gerelt. Voorts hebben de Steden / Vlecken en Dorpen ooch noch hare bysondere Gouverneurs;

Oranckaijen. die van de laetste worden meest Oranckay, of Heer genoemt; hebbende het gebiedt ooch wel over een groot stuck Landts / diens Boeren en Ingesetenen onder desselfs gehoorsaemheydt moeten staen; en die het commando voeren / wederom yder als sijn Pangoran, daer onder het staet / nauwheurige openinghe van het geen haer mochte bejegent zijn; die dan insgelijcks wederom aen den Tommagon Mataram, of aen den Koninck selfs / dies aengaende het noodige / dienen bekent te maken.

Sabanders. Voorts worden ooch noch op yder plaetse een of meer Sabanders, of Tolmeesters door den Koninck gestelt / die nauwheurighlijck aen twee groote Heeren van 't Hof / daer toe geauthoriseert / hun reeckeninghe hebben te doen. Veel andere minder Bedieninghen / soo Politijche als Militaire / worden voorts onder de Javaense Regeering gerelt: Over de Wapenen / soo van Geschut / Musschetten / Piecken / Roegels / Buspoeder / etc. als ooch over het Krijghsvolck / worden gemeenlijck de vigilanste en gauste Mannen gestelt; doch weet ooch yder Tommagon, ofte Pangoran, en veel mindere Heeren en Gouverneurs na parade / hoe veel Krijghsvolck yder in tijdt van noodt op staende voet dient te verschaffen / die / in bequame tijden / in de Wapenen zijnde geoeffent / tot 's Koninchs dienst moeten paraet staen / als het de Majesteyt maer belieft; soo dat in wenighe uuren een machtigh Heyrleger van eenige hondert duysent gewapende Mannen te Velde soude konnen worden gebracht / die ten Optocht tegens den Vyant met Musschetten / Piecken / Crissen / Assagaijen, en Spatten gewapent zijn; en worden ooch onder de Opper-Gelepders van de Legermacht noch Mantrijs, of Hoofden over duysent / en Loeras over hondert / en minder getal gewapende Mannen gestelt; soo dat / indien dit Volck de Europische Krijghskunst wist / sy souden / van wegens hun macht / hoogaerdigen aert / en onverschrocktheyt tot harde Partijen aen hunne Vyanden konnen verstrecken; maer dit niet zijnde / is 't menighmael bevonden / dat in haer Optocht een te grooten menighte / meer schadelijck dan voordeelich voor hun is geweest.

Menighte des Volcks.

Krijghs-Overste.

Behalven de Nebeys, en andere hooge Beampten / worden ooch (als gesept

ſept is) noch een talrijcke menighte mindere Officiers getelt; en mede een groot getal Fiſcaels / of Onder-Schouten / die alom heen het geheele Lant doorloopen / om op yders bedrijf wel acht te ſlaen / en de Miſdadigers die ſy bekomen konnen / gevanckelijck binnen den Mataran te brengen / daer ſy onder hier aparte Hoofden / of Opper-Schouten ſtaen / die / ten Hove reſideerende / geſtelt zijn / om bondigh rapoort / benevens de aenbeerding en beſchuldiging van den Gevangenen te ontfangen. Decemb. 1664. Fiſcaels.

Den Koninck heeft daer benevens alom heen ſijn Spions / die / wat 'er van importantie mocht paſſeeren / nauwlieurighlijck gade ſlaen / opteecknen / en dan ſulcks de Majeſteyt / of den Tommagon Mataram komen aen te brengen; dies yder op ſijn Regeeringh / of Bedieninghwel heeft te letten / of is eer langh ſijn Ampt / ſijn Goederen / en het Leven quijt. Koninckſijcke Spions.

Somwijlen des Saturdaeghs / doch meeſt des Maendaeghs / komen om te Tournoijen doorgaens wel 5 a 600 / en ſomtijdts meerder of minder van de grootſte Heeren des Rijcks te Paert op 't groot en vermaechelijck Pleyn voor 't Hof / weſende altemael na de Javaenſe wijſe / gelijck als ooch hun Paerden / op 't cierelijckſt opgeprocket: Den Adel hebbende tot hun Kleedingh een fijn gebloemt van Zijde / of ſpierwit katoene Lijwaedt-kleedt om de middel en 't onderlijf geſlingert / bloots hooft / en het bovenlijf naeckt; het Hooft pronckt met een kleyn fijn wit Mutsjen / of met een katoene Doeck / of die van Zijde gemaeckt is / die t'ſaemgerolt zijnde / met eenige keeren Tulbants gewijs om het hooft gewonden is. Deſe aenſienelijckſte Edelen / en voornaame Perſonagien / hebben rondtom ten eynde van 't Pleyn een perck / of open huysken / daer door hun Dienaers / yder ſijn Paerden worden bewaert; en ooch van andere hare Dienaers op alderley Speeltuygh / als hoopere Bechens / Trommels / Gomgommen, &c. wert geſpeelt; gelijck als ooch rondtom heen de Speellupden van den Koninck op diergelijck Speeltuygh haer luſtigh laten hooren / inſonderheyt als de bruyne Majeſteyt ooch niet anders dan op de bobengemelde wijſe gehabituert / en mede met het bovenlijf naeckt / upt ſijn Paleys te voorſchijn komt gereden / weſende met een Lijfwacht van eenige hondert gewapende Mannen / doch alle te voet / verſelt. Stracks heeft den Adel de oogen na den Koninck geſlagen / om te ſien of ſijn Hooft met een Javaenſe Muts / of Tullebant is bedeckt; verciert hem het laetſte / ſoo is yders Hooft van ſtonden aen mede op deſelve wijs / en anders met een Javaenſe Muts voorſien. Het Pleyn / dat rondtom heen heelts-gewijs afgeſlooten is / wordt ooch / als de Mataran dus te voorſchijn komt / terſtondt geſlooten / ſoo dat niemandt dan voor dien tijdt wordt uptgelaten; en buyten omheenen houden onderwijl 10 / 12 / en ſomtijdts meerder duyſent gewapende Mannen / ten dienſt des Koninchs de wacht / op dat de Javaenſe Majeſteyt niet verradelijckx mochte komen te bejegenen; die dan aldus te Paerde op het Tournoy-Pleyn zijnde gekomen / met een byſondere deftigheyt het Perck eens in ſijn ronte overrijdt / worden dan ſtonden aen door de geheele menighte Heeren en Edellupden eerbiedighlijck gevolgt; heeft dan ſijn Majeſteyt luſt om ſelfs in dit Tournoyſpel een ren te doen / ſoo pleht hy iemant der grootſte Heeren upt / hebbende yder een Lantie met een pop of knop aen het eynde in de buyſt; den Koninck voor upt rennende / ſetten ſijn Voet-Soldaten / Koninckſijck Tournoyſpel, binnen de Mataran en andere plaetſen, op groot Java gebruyckelijck.

Decemb. 1664. of Lijf-schutten / met alle macht hem wederzijdts achter na: den uytgedaeghden volght op't spoor / en soeckt den Sousouhounan onderhalende / binnen de lengte van sijn Lancie te krijgen / om soo te betoonen dat hy sijn Majesteyt sonde konnen treffen; die onderwijl met sijn Lancie de steecken van sijn Verbolger tracht te pareeren / en dien te stooten. Dus ten eynde van het Pleyn geraeckt zijnde / heeren sy beyde geswindelijck om / en wordt den Verbolger nu verbolght: dit duert dus over en weder / en dickmaels met verversingh van andere Paerden / tot dat een van die beyde een merckelijck voordeel op sijn Tegen-partije verkregen heeft; doch weert hem doorgaens by dese gelegentheyt de minder tegen sijn meerder niet opgeblasen / maer wy verstandelijck aen te stellen / en tegens den Koningh Toornende / dien veel meer met een betooninge van een geestige waerdigheyt / respect en verschooningh / als door een plomp gewelt sijn verkregene avantagie aen te wijsen.

Dit Toornen des Koninghs / en ooch der Edelen / duert gemeenelijck van des namiddaghs ten vieren / tot in of tegens den avont-stont als de Sonne ondergaet / rennende dese Javaense Grooten na malkanderen met een wackere waerdigheyt / steeckende en stootende met een stompe Lancie / soeckt yder sijn tegen-party uyt de Zael te lichten / die dan / overmits dit door hun gaeuwigheyt selden gebeurt / van d'andere Heeren / doch evenwel niet publijckelijck van sijn mindere / boertsgewijse wordt uytgelachen; en vliegen in dit Toornen dickmaels Tulbanden en Mutsen daer henen / daer in den Koningh hem sonderlingh vermaeckt; en worden dusdanige Toornen dus weerelijcks niet alleen binnen den Mataran, maer ooch (gelijck my voor de waerheyt bericht is) in de Steden Bantam, Japare, Tubaon, en andere / tot vermaeck en oeffening aengestelt.

Seer aerdigh sitten de Javanen te Paert / op hoyte Sadeltjens en Stijgh-beugels: sy weten het Beest / door middel van een hoyt toom / met een yaechjen / en daer aen een touw om de middel gegort / geboeghelijck met hun Lichaem te bestieren / en selfs in 't heetste van 't rennen en Toornen te regeeren / terwijl sy met beyde de handen haer houte Speere (die dun en licht is) behendigh en waerdigh weten te gebruycken / om haer Partijen te keer te gaen.

Des Sousouhounans Binnen-Paleys wordt door gewapende Vrouwen bewaert.

Des Sousouhounans groot en wijdtluftigh Palleys / wordt binnewaerts niet alleen selfs by daegh / maer ooch alle nachten door sijn gewapende Vrouwen bewaert: niet eenen Mans-persoon / dan den Koningh / magh daer binnen vernachten. Het getal van dit soete Geslacht wordt by de Javanen op tien duysent begroot / die yder in hare bedieningh over gestelde Goubernantes / die het commando over de meenighte voeren / haer plicht / en wat hun opgelept is / te betrachten hebben / verstreckende alle gesamentlijck tot beschermingh van den Koningh / en om sijne Majesteyt met sijn getrouwde Vrouwen en Concubynen te dienen.

Vrouwelijcke Regeering en Discipline omtrent de selve.

Dagelijcks komen een goet getal van dese Vrouwen / doch by beurt-houwende troppen t'seffens uyt het Koninchlijck Hof te voorschijn / om te besorgen 't gene daer binnen van noden is / en ter Kueken dient; andere houden onderwijl met een aensienelijck Gros de Wacht / op-passende dat geen Mans-persoon de Wal beklimpt / en geen Vrouwen sonder ordere haer na buyten komen te begeven; ooch worden de Poorten / Ingangen / Wandelrijen / en

en Koninckl̄ijcke Vertrecken door oude bedaeghde Vrouwen bewaert / en opgepast: de jonghste staen des Koninghs Vrouwen en Concubynen ten dienst; oock worden een goet getal tot de Huys-houdingh en Keucken-dienst verordineert / die daer benevens noch somwijl met Weven / Naeyen / Spinnen / Borduren / etc. besigh zijn / vermogende yder op hare gestelde beurten uyt te gaen / doch onder 't geleyde van een Meesteresse / die 't opsicht over haer houdt. Decemb. 1664.

Den Koning heeft ordinair vier getrouwde Vrouwen / die uyt de Doorluchtighste en Edelste Geslachten afkomstigh en uytgepickt zijn; ende benevens dese een groot getal / men seght 400 van d'alderschoonste Maeghden / alomme naeuwkeurigh opgesocht / die sijn Majesteyt particulierlijck ende gestaegh ten dienste staen. Dese zijn / en worden noch dagelijcks meer en meer door de schranderste onder de hare geoeffent / in 't handelen van de Wapenen / van allerley Speel-tuygh / in dansseryen / in singen en quinckeleeren / en diergelijcke bevallige actien / soeckende yder den Koning op 't hooghste te believen / om aengenaem in sijn oogen te zijn. Dagelijcks wordt de Vorst alom heen daer 't hem belieft / door een aensienelijck Gros van dese koddige Lijfwachten gedient / verzelt / bewaert / omcingelt en geleydt / houdende dese geestige Hoofse Amasonen geduurigh haer Wapen-tuygh / namentlijck scherpe Lancien / en licht Schiet-geweer tot beschermingh van sijn Majesteyt ten toon; de andere die hem benevens dese versellen / dragen alderhande Behoeften / als Pinangh / Siriboo / Betele / den Taback / en een kleyn Matjen / heel cierelijck opgemaeckt / om op te sitten / Muylen en andere dingen; oock hout hem eene van dese Maeghden een wijtse Sonne-scherm boven het Hooft; een ander keert hem / wanneer hy zit of nederleght / met een Waeyer de Vliegen van het Aengesicht af / en soo voorts in alle dese bedieningen weet een yder sijn plicht en oeffeningh te betrachten: den Koningh neder sittende / wordt / doch op een eerbiedige wijse / rontom van dese geestige Dienaressen beslooten / en met een betooninge van veel Hoofse Javaense actien gevleydt / gecaresseert / ende gedient / dewijl hy op der selver toeversicht sijn Persoon volkomentlijck vertrouwt.

Vrouwen des Koninghs.

Koninckl̄ijke Maeghden dienen de Vorst tot sijn Lijf-schutten, en tot vermaeck.

En schoon den Koninck / benevens sijne getrouwde Vrouwen / een goet getal Concubynen besit / soo gebeurt het noch evenwel somtijdts / dat hy uyt dese Lijf-schutten de soodanige / die door hun geestige actien / schoonheyt ende bevalligheyt hem het harte getrocken hebben / tot sijn By-wijven komt aen te nemen / en te verheffen: doch acht men die veel geluckiger / die sijn Majesteyt aen een van de Heeren des Landts komt wegh te schencken; daerom oock hem den Adel des te vlijtiger dient / en soeckt te believen: daer en tegen vermogen sijne By-wijven nooyt wederom na sijn doodt te trouwen.

Concubynen des Konings.

Sijn Majesteyt recht somwijl na het Tornoyen / of als 't hem belieft / voor alle sijn hooge Beampten een Koninckl̄ijck Gastmael aen / wesende tot dien eynde in 't Voor-hof / op een groote Ruymte / veel luchtige lichte Somer-huyskens / boven gedeckt / van achteren met een Gordijn / en voor open / ordentelijck geplaetst / en altemael in de figure van een halve Maen / recht voor de Koninckl̄ijcke Vertreck- en Eet-plaets neder geslagen /

Des Konings groote Gastmalen met sijn voornaemste Edelen ende Grooten.

Decemb. 1664.

gen / die veel grooter / aensienelijcker en hooger als d'anderen uytmunt; dies de Majesteyt aldaer neder gezeten zijnde / alle sijn Gasten kan oversien / en oock van yder worden begluert / schoon dat onder yder Verdeck of Tent wel 20 a 25 Heeren konnen sitten / die dus in ordere na den eysch van hare Bedieningen zijn geplaetst; doch de Pangorans, en de naeste Bloedt-Verwanten van den Koninck eeten by sijne Majesteyt / daer dan gebraden Schapen / Cabriten / Ossen / Hoenderen / Gansen / etc. als oock van alderhande Pottagien / Rijs / in plaetse van Broodt / Fruyt / Confituren / en andere Leckernijen op de Javaense wijse / alomme dan soo gantsch overvloedighlijck wordt opgedischt / dat honderden Knechts / Lackeyen / Lijf-schutten / en diergelijcken / van 't overschot dat aen hun vereert / en by haer wordt opgenomen / daer mede gespysight worden.

De Koninck-lijcke Dans-Maeghden.

Onder / en wel voornamentlijck na de Maeltijdt worden veel vrolijcke Discoursen en Kluchten / om stoffe tot lachen uyt te vinden / en om sijn Majesteyt te verheugen / van d'een en d'andere bygebracht: voorts komen oock wel op 's Konincks ordere eenige van sijn jonge Dans-Maeghden / cierelijck opgetooyt / ten toon / hangende 't hayr in krullen en Bloemen op een aerdige wijse opgestrickt; de naeckte Boesem is met een Zijde Kleetje / van alderhande aengename coleuren / twee handen breedt bedeckt / welckers eynde onder den arm in 't Kleedt / dat haer van de middel tot op de enckelen deckt / ingestoocken: dit Kleedt met 3 a 4 keeren om 't onder-lijf geslingert / pronckt op een zwarte / blaeuw of andere gront / met schoone zilvere ende goude Starrekens / ofte met een aengenaem Lofwerck van veelderhande Bloemen / die soo wel konstigh als cierelijck daer op geschildert zijn. Voorts is het Opper-lijf / uytgesondert de Borsten / t'eenemael naeckt: de opper- en onder-armen pronchen met loutere goude Bogen / en zijn soo voorts / doch verscheydentlijck / altemael op een geestige wijse verciert en opgetooyt. Dese Koninglijcke Dans-Maeghden / die / alhoewel bruyn van wesen / nochtans de leelijckste niet en zijn / dus aengenaem zijnde Gehabitueert / en voor den Koningh en vrolijcken Adel te voorschijn komende / doen haer in yders oogen bevallighlijck op / te meer / om dat in der nacht de menighte der Fackels en Toortsen / haer schoonheyt / kledingh / Hoofse manieren en aerdigheden noch roemwaerdiger schijnen te maken / insonderheyt als op het aengenaem soet geluyt van seeckere kleyne Gommen / Fluyten / en Snaren-spel sy haer vermaeckelijcke actien / en Galjaerde Dansseryen komen in 't werck te stellen / danssende door malkanderen met behendige sprongen / en gezwinde beweginge / die bequaem zijn om haer aenminnelijck ende behorelijck in de oogen en herten van alle den jeughdigen Adel te maecken: den Koningh hier door vervrolijckt zijnde / klapt in sijn handen / en prijst in haer tegenwoordigheyt yders geestigheyt / belovende Goude Ringen / en andere fraeye Vercierselen aen den soodanigen / die de behaeghelijckste actien weten te vertoonen; oock moeten al meermael op 't Koninckljck versoeck / de grootste Heeren oock hare Dans-Maeghden van Huys ontbieden / om voor den Koningh tegen de sijne om prijs te danssen / waer mede wel menighmaels den geheelen nacht verloopt.

Komen cierelijck opgepronckt voor den Koning en gantschen Adel danssen.

Andere vrolijcke actien der Javanen.

Behalvens dese worden oock noch veel meer andere vermaeckelijckheden /

1 Iapanse Bedelaers 2. Horihonse 3. Molaetse 4 Drecketer 5. Solfslachter ... der 6. Bading der braminen en Faquiers 7. Vuyrmartelaer 8. Monicanse..
Monsen offer 9. Vitziaputsli en andere Goden 10. 10. Tu... ...ovis voorverhandeling tot t' Tweede deel Pag: 67. etc

Bedel en Slacht Papen Afgoden der Mexi...

den / als Scherm-kunst / holbollige actien van koddige Tijdt-verdrijvers / en Potsemakers / ofte Javaense Vertooningen / Comedien / en sotternyen voor den Koningh / en sijn vroolijcken Adel aengestelt / ende menighmaels geheele nachten in soodanige oeffeningen / en vrolijckheden geconsumeert; en schept oock wijders den Sousouhonan sijn vermaeck by daegh / wanneer 't hem gelieft in de Jacht / of in andere vrolijcke besigheden / en vorder in 't soet onthael van sijne Vrouwen en Concubynen. Decemb. 1664.

Den Koning van Bantam heerscht (als geseyt is) over't Westwaerts leggende kleynste gedeelte van Groot Java; doch met een minder uytsteeckentheyt van Staet en Glorie / alhoewel dat hy oock over sijn Ondersaten een Souvereyne Macht en Authoriteyt gebruyckt. Hy kan oock in weynigh dagen een kloeke Water en Lant-macht te samen rucken; doch nooyt is de selve / schoon oock hoe dat de Bantammers woelde / tegen de Stadt Batavia bestant geweest: tegen de Onse opgetrocken zijnde / hebben doorgaens met schaden en schanden moeten te rugge keren / en daerom dien optocht t'zedert weynigh gesocht / te meer gebotmuylt wesende / om dat de Nederlanders by tijden van Oorlogh / slechts met 2 a 3 Welbeseylde Gewapende Schepen Bantams Koop-Stadt / Baey en Zee vaert dervoegen komen te sluyten / en te stuyten / dat die Natie nu al meermael sich self genoodruckt heeft gevonden / om liever een veylige en voordeelige Vrede / dan een schadelijcken Oorlogh te omhelsen. Heerschappye des Konings van Bantam.

Vijftiende Hooft-stuck.

Af-komst, Gestaltenis, Aerdt, en Wreedtheyt der *Javanen*. Amock-Speelders, hare verschrickelijcke actien, en wraecksucht. Ondeughden, Krijghs-ordere, Wacht, en Wapentuygh der *Javanen*. Hun Kledingh, Religie, wijse van Trouwen, Opvoedingh, Eedtsweeringe, Wooningen en Gebouwen. Staethoudinge der Grooten. Hun Cortosien, Bancketten, en Vreughden-oeffeningen. Slaven, Slavinnen, Handtwercks-luyden, Kooplieden, en Koopmanschappen op Groot *Java*. *Javaense* Marckten, Schip-Vaert, Schepen, enz.

DUs van de Javaense Regeeringh en Opper-Macht genoegh gesprooken hebbende / komen nu tot de vordere Zeden / Aert / en conditie der Javanen, die sich beroemen van de Chinesen afkomstigh te zijn; van welcke Natie dat een goet aental door den Tartar uyt eygen Lant geboent / en even gelijck rampsalige Ballingen ende Verstotelingen haer op dit lustigh en vruchtbaer Eylandt Groot Java quamen neder te slaen / die naderhandt tot een machtigh Volck uytgedijdt zijnde / hebben sich na den naem des Eylandts Java, Javanen genoemt. Afkomst der Javanen.

Sy zijn door den banck middelmatigh in lengte / sterck en grof van Gebeenten en Spieren / geset van Leden / breedt van Aengesicht / met verhevene Kaecken / platte Neusen / groote Oogh-leden / en kleyne Oogen; Haer Statuere.

haer

Decemb. 1664.

haer verwe is meest zwart / of immers ten minsten upt den balen. Sy willen gaerne voor de geschichtste en zedighste onder de Orientaelsche Volcken zijn geacht / ende nochtans bevint men haer doorgaens in den aert en natuur hovaerdigh en stout / trouweloos / niet voort houdende / maer bedrieghelijck / listigh / trots / moordadigh en wreet / onverschoenelijck / indien sy haer verongelijcht vinden / en uyttermaten bloet-dorstigh: want in den Strijdt des Oorloghs d'overhandt krijgende / sparen niemant; in allen desen met den aert der Inwoonderen van Sumatra seer wel accoordeerende. Twee quaet-aerdige handt-gemeen zijnde gworden / schepen niet gaern / voor eene van beyde ontzielt is: de langhst-lebende werende dat hy moet sterben / roept Amock, Amock, en vlieght dan als dol en bezeten / dewijl sy door 't gulsigh instocken des Amphioens de woedende Leeuwen en Tygers homen gelijck te zijn / langhs Straten of Wegen / en tegen allen den genen dien hy han treffen / met sijn moort-gewee in / sich niet ontsiende Vrouwen en Dochters / Kinderen en de tederste Tuygelingen / ja daer het hun doenelijck is / ooch dappere Mannen te ponjardeeren / en goddeloos te vermoorden; soo lange tot dat de woedende Amockspeelder (want dus worden soodanige Moordenaers doorgaens genoemt) door beethept der Tegen-strevers gevangen / dat minst / of ooch dat meest gebeurt / mede geponjaerdeert zijn. Dien Moordenaer en Amock-schreeuwer / die dan op dese wijse met sich selven te verweeren / de meeste moorden bedreven heeft / eer hy gevangen / gebrist / of neder-gezabelt is gworden / verkrijght noch wel meermael die glorie by de Javanen, dat men seechiere blijcken van sijn hloeckmoedighept / onverschaeghthept en volstandighept heeft gesien / dewijl hy sich in sijn ongeval tegens alle die hem bespronghen / als een dapper en edelmoedigh Javaen quam aen te stellen.

Hun wraeckzucht.

De sommige homen wel om een kleyne beuselingh / affront / bespotting of eenigh ongelijck / dat sy meenen van yemant haer aengedaen te zijn / tot dese rampsalige wrede en onmenschelijcke actie te verhalen / een goede hlomp Amphioen inslockende / om als dolhoppigh te grachtiger hare verbloeckte raserpen upt te voeren / sich selfs dan doorgaens eerst wreekende op den genen / waer door sich verongelijckt achten te zijn / en moeten het als dan ooch andere / die onnoosel / en haer te na zijn / menighmaels ontgelden.

Amockspeelders worden gemenelijck binnen Batavia swaer gestraft.

En niet alleen in de Javaense Steden / maer selfs ooch binnen de Stadt Batavia, gaet somwijl onder de Indische Natie die aldaer woonen / doch wel voornamentlijck by den Javaensen Landt-aert / dit woeden in zwang: waeromme de Nederlandtse Regeeringh aldaer genoodsaeckt is gworden / soodanige Amock-speelders / wanneer die gebanchelijck homen beklomen / met een verschrickelijcke doodt te straffen; gelijck in mijn tijdt al meermaels de sulcke door de Justitie hare horsten / als naeckt op de rugge neder-leggende / waren op 't kruys gebonden / met gloeyende tangen uytgenepen / ende van onderen op gerabraeckt zijn gworden. Weynigh woorden / verslagenthept en alteratie bespeurt men doorgaens in 't uytterste haerder rampsaligheden / als dus ter doodt gaen / en door Beuls handen worden omgebracht / latende naeuwelijcks een traen / noch spreechen een eenigh woort / gelijck als ich selfs tot diverschе malen in soodanige zware Justitie hebbe geobserveert en aengemerckt.

Wij-

Wijders zijn hare gebreckelijckheden en ondeughden soo uytermaten vele/ dat de selve hare weynige deughden t'eenemael komen te verdonkeren. Sy weten hun boos voornemen in een quaetaerdigen aenslagh/ met de grootste geveynstheyt/ loosheyt en behendigheyt/ die men soude bedencken konnen/ te bedecken/ tot dat de tijdt en gelegentheyt hare schelmeryen hebben aen den dagh gebracht. Mede bevint men haer seer ambitieus/ staet-suchtigh/ luxurieus/ gierigh/ inschrapende/ en daerom oock veele van haer diefachtigh te zijn. In den Oorlogh lopen de stoutste gaerne op party/ om/ daer hun de kans toelacht/ te plonderen en te stroopen; in de knel geraeckt/ en van den Vyandt omcingelt zijnde/ vechten vol desperatie/ vliegende even als dulle honden/ en schuymbeckende van boosheyt/ met hare krissen tegen de blancke zabels/ piecken/ musschetten/ etc. van haer Bespringers in/ om alles van kant te helpen wat sy bereycken konnen. Sy staen haer Krijghs-Overste manneliijck ende getrouwelijck by; sy zijn gezwint en vaerdigh in 't schermen; doch in de handelinge van 't Geschut meest onervaren. In tijden van Oorlogh prestmen het Volck/ en moet een yder sonder verschooningh tegens de Vyandt in het Geweer; de Krijgers krijgen dan Kleedingh/ Wapenen/ en tot onderhout Rijs en gedrooghde Vis.

Decemb. 1664.

Ondeughden der Javanen.

Hoe dat haer gedragen in een Veltslagh.

De voornaemste Steden der Javanen, soo wel die Bantams Koningh/ als den Mataram toebehooren/ zijn in verscheyden Quartieren en Wijcken afgedeelt/ waer van yder onder het opsicht van een aensienelijck Oranckay, of Edelman staet/ die van alle voorgevallene saken aen den Koningh/ of die door hem daer toe gestelt zijn/ naeuwkeurighlijck hebben rapport te doen. By tijden van onraet/ brant/ of andere ongelegentheden/ bonst men met een zware Beuck-hamer op Trommels/ die 7 of 8 voet hoogh/ en 4 of 5 wijdt zijn/ omme dus al om-heen den Nabuer de ongelegentheyt van een plaets bekent te maken/ dewijl het krachtigh geluyt van sulcke Trommels eenige mijlen ver door het Geberghte bromt/ waer door in weynigh uuren/ volgens ordere van den Koningh/ in tijdt van noot/ een machtigh Heyr-Leger by een/ of te Velde gebracht kan worden: voorts houtmen oock doorgaens binnen Bantam, en andere Steden van Java, scherpe wacht op alle Passagien/ Marckten/ hoecken van Straten/ Afsnijdingen/ Poorten/ Wallen en Muuren/ dies niemant by nacht haer Straten gebruyckt/ of raeckt in 't gevaer van door het moort-geweer der Javanen gemassakreert te worden.

Verdeelingh en order in tijden van onraet in de Javaense Steden.

Scherpe wacht des nachts.

Hare Wapenen zijn Krissen of Ponjaerden/ Spiessen/ Canon/ Musschetten/ Sabels/ Schilden en Assagayen; oock Spatten/ die sy de spitse punten een weynigh branden/ en dan met een boos Vergift bestrijcken/ daer mede yemant quetsende/ breeken de punten af/ en blijven met haer Fenijn in de kleyne wondekens steecken/ die zware toevallen/ en dickmaels de doodt seer schielijck en haestigh komen te causeeren. De Inwoonders van het Koninckrijck Makasser, gelegen op 't groot en Volckrijck Eylandt Selebes, weten oock ongemeen vaerdigh met dese Fenijnige Spatten omme te gaen/ waer door veel dappere Mannen van d'Onsen in den Oorlogh tegen die wrevelsuchtige Natie/ nu en dan in verscheyden voorvallen gesneuvelt zijn. Als wy Anno 1660 een Victorieuse Tocht en torn op dit Koninckrijck deden/

Wapentuygh der Javanen.

Decemb. 1664. vreesden vele van onse oude Soldaten / alvoorens den Aenslagh / meer voor dese doodelijcke fenijnige Spatten / dan voor al 't ander gewelt en Wapentuygh der Makasseren: doch heeft doenmaels de uytkomst geleert / dat die soo doodelijck / immers voor dat-mael / niet en zijn geweest / gelijck men waenden; want door Godes genadigen zegen / en vaerdige hulp-middel der Chirurgijns / soodanige Gequetsten voorspoedighlijck wierden herstelt.

Hun Kleedingh en Dracht.

De Kleedinge der Javanen is onkostelijck / ende niet weyts / hebbende 't meerendeel maer een doeck van Catoene Lijwaet / of indien sy Mannen van Aensien / en groot vermogen zijn / van Zijde / Bloem-werck / of andere Stoffe / met 3 a 4 keeren om 't onder-lijf geslingert / het welck haer maer alleen van de middel tot op of een weynigh over de knyen nederwaerts deckt / waer van de uytterste slip aen 't onder-eynde gemenelijck een weynigh lager nederwaerts hanght. Sy gaen voorts met hun bove-lijf altemael / soo wel Edele / als On-edele / t'eenemael naeckt / als dat een Doeck met een slinger of twee de sommige rontom het hooft / als een kleyne Tullebant hebben gewonden / daer toe de Rijckste wel van het fijnste Bengaels Doeck / met Goudt doorwrocht / weten te gebruycken; evenwel blijft het bovenste deel des hoofts ongedeckt / alsoo dese Doecken maer krans-wijs rontom het voor- en achter-hooft gaen. Veel Mannen van Staet / oock die voor d'aensienelijckste / geschicktste en zedighste gaerne willen gehouden zijn / als oock die tot een hooghte van jaren zijn gekomen / dragen doorgaens een kleyn platachtigh wit Mutsjen op 't hooft / dat van het fijnste Catoene Lijwaet te samen genaeyt / slechts als een Calotje het opper-hooft deckt. De gemeene Man loopt meest t'eenemael naeckt / als dat maer een Doeck die met een keer om de middel en tusschen de beenen door-loopt / hun schamelheyt deckt / bloots hoofts / en bloots voets; selfs de Rijckste en Aensienlijckste loopen het meerendeel sonder Koussen / Muylen / of Schoenen; besmeeren meest altemael grooten en kleynen haer kort / dick / zwart en afgeschooren Hayr met Klapper-Olie; trecken de Baert van datse begint te groejen / geduurigh / gelijck als de Amboinesen, met kleyne Treck-tangetjens uyt / het welck de leelijcke Tronie der Javaense Bejaerde Mannen / die dan wel oude verschrompelde Wijven gelijcken / en t'eenemael afschuwelijck maeckt / en door het behulp van hun zwartheyt merckelijck ontciert.

Kleedinge der Javaense Vrouwen.

De Vrouwen der Rijcken zijn qualijck in Dracht en Kleedingh van andere die gering zijn / t'onderscheyden: de alder-uytmuntenste dragen wel een Zijde ofte Gebloemt / doch meest gelijck als d'andere / een Catoene Lijwaet-kleetje om 't onder-lijf gewonden; doch niet om den heup / als andere Indiaense Vrouwen / maer over de borsten / onder de armen door; het welck dus niet te bevalligh nederwaerts hangende / pas de knyen bedeckt; gaende voorts met het opperste van den rugge met de schouders en armen t'eenemael naeckt / bloots hoofts / en bloots voets; weten van weynigh Vercierselen en Optooyselen / hangende haer seer langh zwart hayr om hoogh / met een knoop ontrent het achter-hooft opgebonden / soo dat het met een slinger of bocht in de neck en op de rugge nederwaerts hanght; besmeerende dagelijcks haer bruyn / breet / plat en onvriendelijck aengesicht / hals / borst / schouders / armen / beenen / etc. met een geelverwige smeeringe van Borborry, een soort van Indische Saffraen / van Sandel-hout / Specerijen / en andere

dere t'saem gestelt / en met Klapper- of ander Olie tot een smeeringh gemenght; dies dese Javaense Liefjens dus / en menighmael vry al wat kladdigh en vuyl te voorschijn komende / weynigh lieffelijckheyt vertoonen; evenwel wasschen sy haer gaerne / loopende soo wel Vrouwen en jonge Dochters / als Mans-persoonen dagelijcks voor een yders oogen in de publijke Rivieren / sonder eenige schaemte; doch behouden veeltijdts een Linne kleetje om 't lijf. De Vrouwen en Dochters konnen meest al te mael zwemmen / gelijck als ick menighmael selfs met verwonderingh hebbe gesien / welcke oeffeningh dat sy van kindts been af hebben geleert; doch het zwemmen van dese / als oock van veel andere Indiaense Natie / geschiet niet op die maniere gelijck als by de Onse / want sy slaen de handen en armen niet van haer uyt / maer roeren die soo by na als de zwemmende Honden; het welck heel zeldzaem staet / en weten nochtans een verwonderens-waerdige vaerdigheydt in het water te gebruycken.

Decemb. 1664.

Haer Swemkunst.

Voort stryckenende besmeeren de Vrouwen en Dochters dagelijcks hun hayr des hoofts met Olie dat het glimt / het welcke voor een groote schoonheyt ende sindelijckheyt by hun gereeckent wordt. De Mans-persoonen dragen meest altemael / tot kleyne Jongens incluys / een Javaense Kris of Ponjaert op zy; de selve zijn gevlamt / of recht / achter aen drie vingers breet / en spits toegaende / met schoone Vergulde / Goude / Silvere / Yvore of andere Hechten; oock die seer konstigh met Gesteenten / met Barn-steen / met Cristal of andere fraeye Vercierselen ingeleydt zijn. Sy vertrouwen haer uyttermaten op dese Krissen / sonder de welcke dat men haer weynigh sal sien te voorschijn komen / vertrouwende niemant / om dat sy selfs niet te vertrouwen en zijn; want ponjaerdeeren yemant lichtelijck om een kleyne beuselingh / voornamentlijck Vreemdelingen en Christenen / die haer op de Javaensen Bodem in haer Gebiedt / niet en behoeven in 't minste te beledigen / soo niet op staende voet of verradelijck willen ter neder gestooten zijn.

Javaense Krissen, of Ponjaerden.

De Javanen zijn door den yver en vlijt der Moren, tot de Mahometaensche Religie ende Godts-dienst gebracht; doch waren eerst Heydenen / gelijck men seght dat noch aen sommige Oorden / en Landewaerts hier en daer de sulcke worden gevonden / die na de Indische wijse de Leere van den Ouden Pithagoras hoogh in waerden houden. Men verhaelt dat de Leere Mahomets, Anno 1560. eerst by de Javaense Natie is aengenomen / die t'zedert dervoegen is doorgedrongen / datse nu niet alleen op Groot Java, maer door gantsch Oosten / ja tot in de Eylanden van de Moluckes en Anboina, verre die van de Heydenen overtreft. De Javanen laten haer dan oock mede besnijden; eeten geen Speck noch Verckens-vleesch; houden haer Sabbath-dagh op den Vrydagh / die sy op hare wijse plechtelijck vieren; gelijck als oock eenige van de voornaemste Wetten des Alkorans: houden haer Tempels oock in grooter waerden / gelijck wy in hare voornaemste Steden Japare en Bantam, selfs hebben ondervonden.

Religie en Godts-dienst der Javanen.

Sy stellen haer Saligheyt op de Mahometaense Godts-dienst t'eenemael vast / en als ontwijffelbaer; vervloeckende allen den genen die buyten den selven leven. Haer Priesters zijn veel Uytlandische / komen uyt de Lande van Mocha, en andere Arabische Plaetsen. Oock trouwen de Javanen soo vele Vrouwen als het haer belieft; verkiesen oock By-wijven uyt de goe-

Wijse van trouwen.

Decemb. 1664. goelijckſſe van hare Slavinnen / die ſy openlijck mogen beſlapen. De Ceremonien van het Huwelijck worden op de Moorſe wijſe gecelebreert.

Dracht der Kinderen. De Kinderen / ſoo wel Meysjens als Knechtjens / loopen het merendeel tot aen haer 8 of 10 jaer t'eenemael naeckt; dan ſommige hebben een luchtigh Kleetje van Lijwaet om 't lijf geſlingert; die ſy de doorgeboorde ooren met kleyne Ringen / en diergelijcke Oorierſelen weten op te proncken. Met haer 13 a 14 jaren worden deſelve ten Huwelijck uyt beſteet.

Eedt-ſweeringen der Javanen. Haer Eedt-ſweeringen worden met hun Kriſſen / de eynde in 't water te doopen / en 't nat op haer tonge te laten druppen / beveſtight; wenſchende niet ongeſtraft te mogen blijven / indien het beloofde in alle ſijn deelen niet volkomentlijck komen te preſteeren: dan ſijn echter (gelijck wy te vooren hebben geſeyt) in haer Eedt-ſweeringen wepnigh te vertrouwen.'

Hun Huyſen en Wooningen. De Huyſen en Wooningen der Javanen ſtaen / ſelfs in hare Neringhrijckſte Steden / meeſt onordentelijck / en als in 't wilde gebouwt / die wel groot / ruym / langh / maer niet hoogh / beneden met Muuren van Steen / of van Leem / en boven het Dach meeſt altemael met Bamboeſen en Palm bladeren toegedeckt zijn: der ſelver Kamers ende Vertrechen zijn meeſt doncker / plomp en onſindelijck toegeſtelt; doch de Rijcke weten die met Bengaelſe Matten / Spreyen ende Behanghſelen te verciteren; oock ſtaen hare Wooningen veel een wepnigh hooger als de gemeene Aerde / op eenige hooghte gebouwt / en daer 't weſen kan / onder de lommer der aengename ſchaduw-gevende Coros-boomen. De arme Luyjens beſitten maer kleyne ſobere Wooninchjens van Riet en Stroo / die ten deelen bedeckt / ten deelen open / ſonder Deuren en Venſters / luchtigh genoegh / en maer 8 of 10 voet hoogh bevonden worden; doch de Raetsheeren en aenſienelijckſte Javanen, hebben groote Gebouwen / met fraeye Vertrechen en Kamers / en achter aen met playſante Galderyen / en aengename Luſt-hoven / Geboomte en Wandel-rijen vooren; de Achterwooningen ende Galderijen ſteunen veeltijdts op ronde Pijlaren / zijnde meeſt open om koelte en adem-tocht te ſcheppen. Sy weten van geen Solders / Boven-kamers / Naert-ſteden / Glaſen noch Slooten aen de Deuren; hare Beneden-kamers ende Vertrechen worden door Wanden en Affſnijdingen / die van Gabbagabbas en Riet / als Paneel-werck gemaeckt / van malkanderen afgedeelt / daer van de Venſteren en Luchtgaten met Ramen of Traly-werck van ſijn Riet / of met Schupf-deckſels die open en toegedaen konnen worden / verſorght zijn. De Koop-lupden bouwen ooch (doch op hare wijſe) brant-vrye Pack-huyſen van Steen. De Rijcke hebben ooch wel een kleyne Kapelle tot een Gebede-plaets aen of achter haer Wooningh / met een Water-back / daer ſy haer dagelijcks in gewoon zijn te waſſchen. Die aen de Rivier-kant woonen / hebben ooch wel verdeckte Waſch-plaetſen / met kleyne Trappen neder-waerts gaende tot in de loopende Water-ſtroom / die in ſoo heete Landen uyttermaten accommodabel worden bevonden.

Gebouwen der Grooten.

Brandt-vrye Pack-huyſen.

Water-plaetſen.

Die van vermogen zijn / hebben ooch al doorgaens een afgeſonderde Wooninge voor hun Slaven en dienſtbaer Volck / die haer ooch tot Lijfſchutten / en andere dienſten konnen te verſtrecken. De Magiſtraets-perſoo-

ſoonen / als ooch die onder hun gaerne Mannen van aenſien wilden weſen / houden het met een groote Staet / en gaen met een groot Gevolg van Slaven en Dienaers langhs ſtraet / die haer Wapentuygh / namelijck Spiet-ſen / Sabels / Schilden / Kriſſen / etc. als ooch een Sonneſchutſel / Pienang-Beelen / welruyckende Specerijen / en aengename Confituren / etc. komen achter na te dragen. Voor deſe aenſienelijcke Potentaten dient yder / in het ontmoeten / ruym te ſtaen / en eerbiedelijck aen een kant te wijcken; ja die wat geringh is / hupelt ootmoedighlijck neder / tot dat den Javaenſen Heer met al ſijn Gevolg voorby gewandelt is. Decemb. 1664. Staethoudingh, en grootsheyt der Javanen.

Dus treden het meerendeel van deſen trotſen Landtaert hooghmoedigh langs ſtraet, ewenwel zijn / doch inſonderheyt de Grooten / onder malkanderen ſeer courtoys / tractabel / en beleeft / maer in allen deelen dickmaels uytnemende bedriegelijck en gevepnſt; die in beleefde courtoſijen willen uytmunten / raeckten geſwindelijck met de handt de ſlincker voet (dien op-tillende) aen / ſtrijcken de handt dan over hun aengeſicht en over het hooft. Javaenſe courtoſijen en groetingen.

Sy beminnen de groote Gaſterijen / daer in de Mannen malkanderen gaern hun rijckdom / vermogen / eergierigheyt / dertelheyt / en wellu ſtigheyt komen te vertoonen / terwijl de Vrouwen en Concubijnen / of met de toebereydinge dan de Spijs en Delicateſſen; of moeten afgeſlooft noch als Danshoeren / opgetoopt en belacchelijck toegeſtelt / hare galliaerde actien voor de Mannen / dienen ten toon te ſtellen; daer yder om haren Heer te behagen / en van het Geſelſchap gepreſen te zijn / de mooyſte ſprongen / danſerijen / geſangen / en ſpeelkunſt tracht te vertoonen: nochtans yder een ſich wel wachtende / dat niet oneerlijchs / tot beſpottinge van haren Heer / te voorſchijn mocht komen: want de Javanen uytermaten jalours op hare Vrouwen en Concubijnen bevonden worden. Sy tracteeren den anderen ooch met Betele en Pynang, na de gemeene wijſe van Indien, daer ſy groote Liefhebbers van zijn / en die ſy / ſoo wel de Vrouwen als Mannen / byna den geheelen dagh gebruycken. Hare Gaſtmalen worden met dit Banchet voorgaens begonnen en beſlooten. Sy drincken ooch mede Toeback / en beeltijdts een Dranck van Rijs / en dier gelijcke ſubſtantie toegeſtelt zijnde. De vreught wordt door vrolijcke diſcourſen / aengename vertellingen / geeſtige actie van de Vrouws-perſoonen / ſoo die op 't eynde der Maeltijdt in het geſelſchap der Mannen worden geadmitteert / en door Javaens Speeltuygh verwachert en vermenighvuldight. De laetſte ſoorte beſtaet in Speelders die op koopere Beckens / in ordere groot en kleyn zijnde geboeght / wel dapper bonſende / onder des weten een wonderlijck accoort te maken. Hare Gaſtmalen. en vreughden oeffeningen.

Voorts eten de Javanen, eben als andere Indiſche Natien / ooch op de aerde neder; ſelden gebruyckenſe Lepels of Meſſen / maer taſten alles met de Handen onbeſchroomdelijck aen; ſy zijn ooch ſeer handigh / met hare voeten / en geſwint met hare andere Ledematen: gelijck men onder anderen in hun wonderlijck Kaetsſpel ſiet / hoe behendigh en ongemeen baerdigh dat ſy den bal met het onderſte van hare voeten / als ooch met de knijen / elleboogen / etc. ſonder handen daer aen te raken / malkanderen weten toe te kaetſen. Staende ſijn water te maken / wordt niet alleen by de Javanen, maer door gantſch Indien, en voornamentlijck by de Mooren, Javaenſe wijſe van eten, en behendigh Kaetsſpel.

Decemb. 1664. Benjanen en Jentyven schandelijck / en verfoeijelijck geacht / dat meest alle de Indianen, als by ons de Vrouwen / nederhuychende doen.

Oeffeningen der Slaven en Slavinnen.

De rijckste leven al meest op 't swoert van hare Slaven en Slavinnen / ja selfs de machtighste Edellupden / Kooplupden / en Ingesetene boeren / benevens andere besigheden / oock wel den Landtbouw door hun Slaven en Dienaers upt / 't en zy dat de Boeren en Acherluyden de Landerijen van dese Eygenaers huuren / of dat de Slaven / of die daer toe gestelt zijn / de Vruchten / en Aerdtgewassen / of de profijten van dien den Landtheer homen toe te brengen; de Slaven en Slavinnen doen 't gene by hun geleert is; de Mans-persoonen passen op haren Heer; of zijn Visschers / Landtbouwers / Ambachtslupden; of loopen met alderhande Snupsterijen en Koopmanschappen om; of weten haer Kraempjens ter gelegener tijdt en plaetse voor te stellen / om die sy toebehooren / 't gesette dagloon / of de profijten van hare Kramerijen op te brengen.

Gelijck als ooch doen de Slavinnen / die niet alleen binnens Huys ten dienst van hare Heeren en Vrouwen / maer ooch met Spinnen / Naijen / Borduuren; of buytens Huys met op de hoecken der Straten / of op de Merckten in het verkoopen van alderhande Groenten / Kruyden / Feupten / Eet-waren en Snoeperijen / den selven naerstelijck hare versamelde profijten dienen op te brengen.

Hantwerckslupden.

Onder de Javanen worden ooch alderhande soorten van Handtwerckslupden gevonden; ooch Smeden in 't Kooper / Yser / Metael / en in het Gout; mitsgaders fraeije Werckbasen in Indiaens Wapentuygh: als

Schut-gietery der Javanen.

Poocken of Krissen / Spiessen en Assagaijen; sy gieten ooch grof Geschut / doch vallen de Stucken doorgaens al by wat grof en plomp / en sommige ongemeen groot en swaer: maer worden voornamentlijck onder de Javanen groote Kooplupden / Reeders / Negotianten / en Wincheliers gevonden; de sommige dryven stercken Handel op Zee / en senden niet alleen hare Schepen tot de voornaemste Handelplaetsen van Groot- en Klepn Java, maer ooch na veel omher-gelegene Landen en Koninckrijcken: als naer Sumatra, Siam, Malacka, Borneo, Celebes, Botton, de Moluckes, Anboyna, Banda, Solor, Tymor, Byma, en andere plaetsen; doch dese laetste hebben permissie van de Nederlanders / en waren ooch sterck / wanneer 't geen Oorlogh is op Batavia, daer sy met Christenen / Mooren, Chineesen, en andere Natien haren Handel dryven / en dagelijcks binnen de Stadt / en langhs de Haven op de Rivier / en op de Reede met lossen en laden / besigh worden bevonden.

Kooplupden en Reeders hare oeffeningen en schrandere actien.

De Javaense Kooplupden zijn doorgaens uytermaten listigh / ontrouw / en seer bedrieghelijck in de leverantie van hare Waren en Koopmanschappen / insonderheyt tegens de Christenen; sy verbaisen de Peper met steentjens en bruynachtigh zant; zijn schrander in de verrichtinge hares Handels / naerstigh om den anderen een toecomende kans van winst en voordeel af te sien.

Haer Schrijftuygh.

Hare contracten beschrijven sy met Characters op Chinees Papier / dat seer dun / wat grauw / doch olyachtigh en doorschijnende is; of op Bladeren van de Palmboom / die sy daer toe beguaem gemaeckt hebbende / met een yser / of ooch wel stale Grissie naerdigh en handigh weten te gebruycken / die sy dan t'samenrollende / als een klepn parchement / of

Manieren van schrijven.

Memo-

Memorie-boecksken / in 't oor / in haer gordeles / of oock wel elders komen te bergen; sy weten met hare Characters pertinentelijck / en oock kortelijck hare sin en meeninge te verstaen / en uyt te drucken. Gelijck als oock doen de Chinesen, die met weynigh uytdrucksels / bladen vol Nederduyts schrift vertoonen / en al menighmael de onse belacchen / dat die met schrijven en wrijven soo veel arbeyts moeten doen / om yder woordt door soo veel onderscheydentlijcke letteren en syllaben te verbeelden. Men spreeckt op Groot Java by Grooten en Kleynen de Maleytse Tael / die soet-vloeijende van de tongh rolt / en licht om leeren is; doch wordt dese Tael niet alleen op Groot Java, Sumatra, en in de kleyne Koninckrijcken van Malacka, Maleyen, &c. maer oock door meest alle de Oostersche Quartieren / die tusschen Java Mayor, en Nova Genea gelegen zijn / gesproken.

Decemb. 1664.

en tael.

De Javaense Negotie bestaet meest in 't uyt- en invoeren van Rijs / Peper / Kokosnooten / Klapper-Olie / Sout / en andere Waren. Groot Java geeft mede veel Suycker / doch insonderheyt swarte / menighte Gengber / Borborry, Peper / Arack / en van alderhande levens-middelen voor den mensch den overvloedt; oock handelen de Javanen tamelijck sterck in alderhande Choromandelse, Bengaelse en Suratse Stoffen / katoene Lijwaten / Spreijen en Matten; als oock in Fotas, of Kleeden die de Vrouwen om 't onderlijf dragen. Sy trecken oock daer benevens Lack / Benion, Schilpats-Schilden / Spiegelharst of Arpuys / Tin / Loot / Porceleyn / Thee / Sandelhout / Nooten / Nagelen / Foely / Kaneel; oock Olyphants-Tanden / en veel Vaderlantsche Waren. In de Javaense Koopsteden / voornamelijck binnen Bantam en Japare, vint men byna van alles te koop wat dat men aen soodanige Oorden soude konnen bedencken; en het is lustigh om sien / hoe dat niet alleen de Javanen, maer oock de Vrouws-persoonen / ja selfs kleyne Jongens en Meysjens in opgestelde Kramen / alle redelijck wel in ordere staende / haer Waren en Koopmanschappen den Wandelaer weten aen te prijsen / daer yder het sijne / met blijcken van schranderheydt / besich is aen de Man te helpen. Op sommige plaetsen worden alderhande schoone gemaeckte Krissen / Spiessen / Messen / Assagaijen, en ander Wapentuygh verkocht. Een ander Oort toont een rijckdom van Stoffen / Lijwaten / en wat tot kleedingh en decksel dient. Een ander de schoonste Porceleynen van China en Japan; een ander alderhande Juweelen en Vercierselen die de Oostersche Werelt verschaft; in andere worden veel soorten van Specerijen / van Medicinale Kruyden / Gommen / Zaden / Wortels en Bloemen / en wat dies meer is / den Kooper aengeveylt; in andere siet men een groote overvloedt van Levens-middelen te koop / aldaer Rijs / Catiang, Kitsery, Boontjens / en andere Granen in overvloedt worden gevonden; de Vleesch-hallen proncken met Ossen- Schapen- Buffels- en Harten-Vleesch; de Vogel-merckten met abondantie van groot en kleyn Pluymgediert: als Gansen / Enden / Hoenderen / Duyven / en andere; op de Visch-merckten is de Visch / als Cacop, Steen-braessem met roode schubben en vinnen / Peci Pampis, Snoeck / Krabben / oock Oesters en Kreeften; als mede gedrooghde en gesoute Visch in overvloedt te bekomen. Op sommige plaetsen vindt men oock Suycker / Honigh / Was / en aengename Confituren te koop / daer mede / als oock in meest alle de andere

Javaense Koopmanschappen en Uyt- en Ingaende Waren.

Merckten in de Javaense Steden,

Koop-

Decemb. 1664.

Koopmanschappen / de Chineesen, die binnen Bantam, Japare, en ooch in Batavia woonen / wonder wel weten om te gaen: soo datse (mijns oordeels) in subtijle bedriegerijen / loosheydt / en verbalschinge van hare Waren / de snoode Javanen noch al verre schijnen te overtreffen; sy weten haer Kramen en Winckels met alderhanden Waren en Koopmanschappen gevult / op een geestige wijse ten toon te stellen / en met schoon voordoen / den Kooper tot sich te lochen.

Subtijlheyt der Chineelen.

Zeevaert der Javanen.

De Javanen dan (als gesept is) redelijck wel op de Koopmanschap ende Navigatie afgerecht zijnde / reeden en varen wy sterck ter Zee; doch Batavia lepdt haer wy al wat te na / soo dat / sedert desselfs oplomst / florisanten Handel en rijcke Schipvaert / Bantam, Tubaon, Balambuam, en andere neeringhrijcke Steden van Java merckelijck in Rijckdom en Schipvaert afgenomen zijn: echter bevindt men Groot Java noch in veel soorten van groot en kleyn Vaertuygh boven de andere Landen van 't Oosten uyt te munten. Sy bouwen Fusten / een soort van Galeyen / die sy voornamentlijck houden om in den Oorlogh te gebruycken; dese worden vol Volck gepropt / om die in aller yl over te boeren / om Schepen te enteren / of ooch wel om een plaetse van de waterhant te bespringen; rustende somwijl van dese Fusten wel 2 a 300 stucks toe. Op sommige plaetsen worden ooch wel Galjooten / byna de Galeyen der Christenen gelijck / gebouwt / en pronckten veeltijdts omtrent het achterschip / ten dienste voor 't Opperhooft / met een overdeckte Galderije; de Slaven roeyen het Vaertuygh voort / terwijl de Soldaten in ordere staen gerangeert.

De gelegentheyt van hare Schepen.

Javaense Fusten.

Joncken.

Sy bouwen ooch groote Schepen / gemeenlijck Joncken genoemt / die by de Javanen meer ter Koopvaert / als ten Oorlogh worden gebruycht; de sommige zijn soo groot / dat 2 a 300 lasten konnen voeren / die met een Voegh-spriet / Fock-Mast / groote Mast / en Basaen voorsien zijn; doch voeren geen Stengen / Mars- noch Opperseylen / gelijck de onsen / maer groote vierkante Benedenseylen van stroo of bast der Kokosboomen gemaeckt. Het bovenste Verdeck van dese Joncken komt ongemeen hoogh / daer onder het Volck lijf-bergingh vindt; de Kuymen zijn in veel Krollen / Hocken en Kamerkens afgedeelt; het Achterschip hanght als een Boere Kachhuys / heel ver uytsteechende / wonderlijck over het water; men vindt 'er ooch een Kajuyt voor den Kapiteyn / ofte Zee-Hooftman / die het bewindt der saechen toebetrouwt is. Met dese Joncken / of andere soorte van Schepen de Chineesen, en ooch Javanen voor eenige weken / of maenden op Reys vertrechende / soo neemt yder sijn Vrouwen en Kinderen ordinaer met sich / die aldus ooch van jonghs op tot de ongemachen der Zeevaert gewennen.

Tynangen, Schep-Prauwen en Vliegers.

Noch hebben de Javanen veel Tynangs, Schep-Prauwen en Vliegers / die van alderhande grooten en maecksel zijn; doch meest altemael voor en achter scherp / en spits toegaende / en onder heel gladt / waer door deselve uytermaten snedigh / bequaem / en snel voortgaende / soo in het roeyen als door het Seyltuygh worden bevonden. De sommige hebben seer curieuse voor- en achter-Stevens / en fraeije Verdechen en Tenten / en worden in veelderhande gelegentheden / en wel insonderheyt tot vermaeck der Javaense Heeren en Vrouwen gebruycht; de Tynangen der Visschers / en die van soodanig-

danigen soorte zijn / worden / van wegen haer snedige voortgangh / gemeenlijck van de onse Vliegers genaemt: want sy waerlijck door haer geswinde voortgangh die sy maecken / schijnen te vliegen; seylende tot op 4 streecken by de windt voort; het Seyl hanght gemeenlijck aen een / of meerder masten / na dat de groote van 't Vaertuygh vereyscht; niet vierkant / maer Basaens gewijs; het Roer bestaet uyt een Bamboes, aen welckers onder-eynde een houte bladt in 't water / door het beleydt des Stuurmans / het Vaertuygh bestuurt; dit Roer hanght ter zijden langhs de achtersteven / met een of meer stricken / van Riet gemaeckt / opgeschort; doch kleynder Vaertuygh wordt door een Pangaijer bestuurt / terwijl sijn andere Mackers voor en in 't midden op 't Seyltuygh passen. De kleyne Tynangen, Canoas, Prauwen en Vliegertjens zijn uyt een Boom geholt / scherp achter en voor toegaende / rondt van onder / en voor het omvallen ter wederzijds / of aen een van beyde zijden met een dicke Bamboes, op 't water rustende / besorgt; voerende altemael groote Seylen van stroo; en niemant maeckt swarigheydt / schoon hy in 't water valt / dewijl het meest altemael goede Swemmers zijn / die dies te stouter op Zee haer lijf en leven avonturen. Decemb. 1664.

Wy souden veel meerder / de conditie der Javanen belangende / konnen vertoonen / maer dit sal in onse Reys-Beschrijving genoegh zijn / om daer uyt den aert van dit Volck / uyt andere Indische Natien / eenighsins te onderscheyden.

Sestiende Hooftstuck.

Javaens Gedierte en Hanengevecht. *Casuaris* een wonderlijcke Vogel. De hoedanigheyt der *Camelions*, *Egdissen*, Kackerlacken, Duysentbeenen, Scorpioenen, Spinnen, Muggen, en ander Ongediert in Oost-Indien. *Javaense* Planten en Fruyten, Ronde- Witte- en Lange Peper, Pompelmoes, Druyven, Gulde Appelen, *Jaca*, *Duriones*, *Ananas*, *Bananas*, *Mangas* en *Mangas Tangas*. Tegenwoordige standt en gelegentheyt der Stadt *Batavia*.

DE Dieren die op Groot Java gevonden worden / zijn Ossen / Koeijen / Schapen / Geyten / Bocken / Paerden / tamme en wilde Buffels en Swijnen / alderhande Gevogelte; onder het wildt en ongediert munten voornamentlijck Tijgers / Reynocerots / Slangen / en Crocodillen uyt; doch / dewijl wy te vooren van dese Schepselen en Wangedrochten gesproken hebben / soo dient noch maer dit volgende geseyt: Dieren, Ondieren en wild Gedierte op Groot Java.

Dat onder het viervoetigh Gedierte / voornamentlijck oock de wilde Swijnen op Groot Java worden gevonden / die in de Wildernissen iemant aenvallende / lichtelijck met hun groote vervaerlijcke Slaghtanden konnen verscheuren; doch deselve door ons Nederlandts Schietgeweer gevangen / en binnen de Stadt Batavia zijnde gebracht / verstrecken tot een delicaet Wildtbraet en goede Spijse voor Grooten en Kleynen. Wilde Swijnen.

Onder 't Gevogelte zijn de Hanen by de Inwoonderen van Groot Java hoogh in achtingh: want de Javanen seer groote Liefhebbers van de op- Hanengevecht der Javanen.

Decemb. 1664. voedinge deser Beesten zijn / niet om hen tot een delicaet voedsel en goede Spijse te berepden / maer om (in daer toe gestelde plaetsen) hun tijdverdrijf / vermaeck en profijt in het Hanen-gevecht te soechen / daer / gelijck als ick meermaels hebbe gesien / de beelhepdt des Volcks (ick meen van Javanen) een groot krioel / gedrangh / en aenmerckens-waerdige bestighept komende te causeeren; groote wedspullen geschieden / op hoop / dat in dit gevecht der Hanen desen of genen de oberhandt behomen sal.

Casuarus een wonderlijcke Vogel. Ook komt my alhier van den Casuarus in den sin / het welck een Dier of Vogel is met een hoogen krommen rugh / van grootte een wepnigh kloecker als de Kalkoense Hanen; men schrijft dat sy in de Eylandeliens van het Foely- en Musschaet-rijck Banda worden gevangen; de Veders zijn bry al wat swart / maer hy heeft geen Vlengelen / Tongh noch Staert; de uytsteeckende Borst is seer hart / en als met een schilde besorght; ook hangen hem eenige harde Quabben over den hop; de Voeten of Klauwen / als ook de Vederen / zijn byna die van den Vogelstruys gelijck; hy is ook hoogh en sterck van Beenen; sijn gangh is heel seldsaem en belacchelijck; schoppende achter uyt / en loopt half springende voort; hy sloekt niet alleen wat hem voorkomt / maer ook Loot / Yser en Tin / ja gloeyende Kroolen in sijn verschrompelde balg; doch loost weer alles door den afgang. Als ick anno 1658. en in 't begin van 't jaer 1659. in het Kasteel Batavia woonden / hadden wy dagelijcks dit holbolligh Gedierte voor onse Wooningh / daer sy ons met haer koddige tredt en vreemde actien dickmaels de mupsenesten uyt het hooft verjoegen / en ons den tijdt met vermaeck en hoytswijl dede passeeren.

Den Camelion. Men vindt ook op 't Eylandt Java den Camelion, een Dier van grooten als een klepn Weselken / maer ten is nergens na soo moop van gestaltenis niet; men wil seggen (doch of het waer is en weet ick niet) datse niet by eenigh voedsel / maer alleen van de windt en lucht leben. Hun haprige Hupt is doorgaens wat swartachtigh vael; doch door sijn gladdighepdt / eben als wat doorschijnende / van waer het schijnt te komen / dat men malkanderen wijs maeckt / dat den Camelion in alderhande koleuren sich selfs vertoont / na dat men het Dier op roode / witte / groene / blauwe / of andere Stoffe komt te setten; de waerheyt van sulcks heb ick selfs naulvieurighlijck onderzocht / doch niet soodanigh bevonden / gelijck men van ondts geschreben heeft: want wy hebben dit Dier gesien / gehandelt en gestreelt / dewijl het seer mack was; en ook op dingen van diverse koleuren geset / maer konden gene veranderingen in de vertoninge van sijn haprige Hupt bespeuren. Het sal dan licht wesen (gelijck sommige meenen) dat hem dit Dier maer alleen op sommige tijden van 't jaer / na dat het nu heeter / dan konder van aert is / van verwe soude komen te veranderen; doch wat hier van is / staet ook aen andere / dien het lust / naulvieuriger te onderzoechen.

Egdissen. Ook zijn op Groot Java, gelijck in veel andere Landen van Indien, groote menighten Egdissen, die by muuren en wanden oploopende / dagelijcks in veel Hupsen worden gesien / ja selfs binnen de Stadt Batavia, daer sy de Nederlanders tot in haer Wooningen / Spijs- en Leger-plaetsen als openbare Vrienden / dewijl sy niemant beledigen / en wel op den klaren mid-

middagh komen te beſoecken: ebenwel ſien haer de ſindelijcke Nederlandtſche Vrouwtjens (miſſchien om datſe wat te vreeſtigh zijn) niet gaern/ en boenen wel eens met een ſchrobber dees Heereloosen ten Huyſen upt. Toen ick in het Caſteel Batavia woonden/ pronckten onſe Muuren en Hoojen dagelijcks met dit ſeldſaem Gedierte/ die/ ſchoon wy met haer tegenwoordigheydt wepnigh waren verſien/ nochtans upt de ſpleten en ſcheuren der muuren veelvuldigh te voorſchijn quamen; wy bevonden haer ongemeen hout te zijn/ wanneer ſy ons den ſlaep verſteurende/ over het aengeſicht quamen geloopen. Decemb 1664.

Van veel ander Ongedierte wordt den Menſch in Ooſt-Indien beſtreden: op de Schepen/ inſonderheyt als die wat aen de oude kant beginnen te komen/ krioelen by duyſende Kackerlacken/ dus by de onſe/ en van de Portugeeſen Barattes genoemt/ een vliegend Ongedierte/ byna de Vooren gelijck/ doch wat grooter/ roodtachtigh/ en met dunne Vleugeltjens/ daer ſy een wepnigh mede weten te vliegen; het is een ſchadelijck Ongedierte/ bijtende Boecken/ Papieren en Kleederen ſtucken; ſy weten in Kiſten/ Kantooren/ Spijs-kaſſen/ en wat maer een wepnigh ondicht is/ te komen; ſy zijn ooch ſoo uptermaten op Honigh/ Olye/ Boter/ Suycker/ en andere ſoet- en vettigheden verſot/ dat haer met honderden daer in komen te verſuppen; ſy bijten ooch wel des nachts (wanneerſe byna gelijck de Bijen met groote ſwermen upt hare holen een uptval doen) den Slapert het vel van de hielen en toonen eer dat hy het voelt/ en loopen hem met geheele benden over het lijf; de handen ſtinckien ſeer leelijck/ wanneer men haer grijpt/ en tot een gewoonlijcke ſtraffe/ die ſy meeſt onderwarigh zijn/ den kop afreckt; doch al ſchoon dus veel duyſenden om den hals gebracht worden/ ſoo minderen ſy nochtans ſeer wepnigh: want leggen Eijertjens even als kleyne boontjens/ daer in een duyſe verrotte vochtigheyt ſchuylt/ en teelen aldus in overvloet aen. Kackerlacken een ſchadelijck Ongedierte.

Fenijniger zijn de Duyſentbeenen/ by de Portugeeſen gemeenlijck Centipe, en ooch wel Millepie genaemt. Wy hebben deſelve meermaels (doch meer in oude als nieuwe Schepen) gevangen/ die 6 of 7 duym breette langh/ en een kleyne pinck dick bevonden wierden; haer ſteecken zijn uptermaten fenijnigh/ verwechende ſware toevallen en pijn/ ſoo niet de gewoonelijcke/ en meeſt altijdt-beſtige middelen tijdelijck worden gebruyckt. Sy onthouden haer veel op vochtige plaetſen; en dewijl de Matroſen wel voor een gewoonte hebben/ van door een houte pijp upt een vat waters/ by gebreck van een Drinckvat een friſſen dronck te doen/ ſoo is het meermael ons voorgevallen/ dat een Duyſentbeen in de houte pijp gekroopen/ en van daer door het ſuygen den onvoorſichtigen Drinckert in de mondt geraeckt zijnde/ den ſelven door de fenijnige ſteecken des Duyſentworms/ en hevige pijn/ in groote verlegenthevdt en pijnelen by my gekomen zijn/ doch die noch altijdt/ door Godes zegen en baerdige hulp-middelen zijn gerecht geworden/ hebbende voortaen afkeer en ſchrick/ om op de voorrige wijſe hun dorſt te leſſchen. Fenijnige Duyſentbeenen.

De fenijnige Scorpioenen zijn ooch in Indien ſeer gemeen en ſchadelijck; Kiſten en Kaſſen/ ja ſelfs de Boecken worden van haer beſocht/ gelijck als ick menighmael die upt deſelve achter omtrent hare banden hebbe gehaelt. Scorpioenen.

Decemb. 1664. gehaelt. Haer steechen zijn kleyn en byna onsichtbaer / doch uytermaten fenijnigh / dan goede remedien redderen haest dit quaet.

Groote Spinnekoppen. Ooch heeft men in Indien, doch boznamentlijck in de oude Schepen / seer groote Spinnekoppen / die ongetwijffelt ooch heel fenijnigh moeten zijn: echter weet ick niet dat mijn oopt iemant / daer van beschadight zijnde / bejegent is / alhoewel dat ick 'er meermaels hebbe gesien / die als gemeene Krabben / de groote van een Ducaton in sijn ronte honden halen.

Musschieten, Indische Muggen. Van de Musschieten, dat een soozte van kleyne / doch fenijnige Muggen zijn / wozdt men in Indien mede seer gequelt / maer niemant meer als de Europianen, die eerst uyt het Vaderlandt aengekomen zijn: want dese weten sy tot een welkomst soo te begroeten / dat men genoeghsaem sien kan datse geteeckent / en noch Nieuwelingen in Indien zijn. Haer steechsjens zijn seer fenijnigh / die in het aengesicht leelijcke pustelen / en in de beenen duyple quaetaerdige sweeren (soo men daer niet booz toe en siet) komen te causeeren. Sy onthouden haer niet alleen met veel hondert duysenden aen moerassige plaetsen / maer wozden ooch in de Schepen / Huysen / en elders met een ontallijcke menighte gevonden; sy wozden niet beter als booz een groot buur en rooch verdzeven.

Vuur-Vlieghjens. Voozts heeft men in Indien kleyne Vuur-Vlieghjens / hebbende op den rugh een swart Blaeshen / en daer in een bochtighept / 't welck des nachts booz 't flicheren als een kleyn lichjen schijnt.

Suygers. De weynigh-stroomende of stilstaende wateren zijn in Indien met veel Suygers / fenijnigh / of medicinael / na dat der selver gronden zijn / en de Moerassen en Poelen / ooch als in andere Landen met Padden / Kickvozsen / en ander Ongedierte in overvloet versien.

Padden, Kickvorsen.

Javaense Planten. Doch langh genoegh van dit schadelijck Tuygh / en lieber (doch maer in 't hozt) dit weynige noch van de Indische Planten ende Javaense Frupten gespzoken. Veel schoone medicinale Gommen en Dzoogen komen / doch uyt verscheyde Landen van Indien, boozt: Gelijck als daer zijn de Rhabarber, de Raponticum, de Wozrtel China, welruyckende Calmus, den Turbit, Mechoacan, de Mirrabalans, het Siampan, Ebben- Slangen- Sandelen Aloeshout / de Musetus / Cyvet / de Amber / en alderhande Gesteenten: de Borax, Amphioen, Campher, Spica Nardus, de Gommen Tacamahaca, de Benioin, Mastick / Mirrhe / Aloe / en meer andere / als ooch de alderedelste Speeerijen van de geheele Werelt: gelijck daer zijn de Caneel / de Musschaten / Foely / Nagelen / en Peper. Van de bovengenoemde dingen acht ick onnodigh hier te spzeechen; de Speeerijen zijn / hoedanigheyts halven haer gewas vertoont / de Peper alleenlijck uytgesondert / die soo veelvuldigh in 't Landt Malacka, op Gzoot Sumatra, en ooch op het Eylandt Gzoot Java groeyt / dat / doch insonderheyt van de eerst-genoemde plaetsen 's jaerlijcks veel Scheeps-ladingen daer van wozden bevonden ongeseheept te zijn; desselfs Gewas han aen den Leser dus hoztelijck wozden vertoont.

Beschrijving van de Ronde, De Ronde Peper wozdt meest gepoot / of gezaept op een bzuchtbare bochtige gront / welck Gewas by seliere boomkens / palen en steunsels / byna gelijck de Wijngaert-ranchen / of Turcksche Boonen / sich daer rontom heen opwaerts slingert / ende niet hooger komende / schier gelijck als de

Hop

Hop weer neder waerts daelt / ſich langhs de gront verſpreyt / en ſoo lang ſoechende tot weder pets om op te klimmen / gevonden heeft. Wordt de Peper in een vruchtbare gront geſaept / ſoo levert die binnen 't jaer rijpen Oeghſt; doch anderſints wat langhſamer: de Bladeren die van de Kilim gelijck / zijn ſpits toe-loopende: de Vruchten hangen al trops-gewijs aen Riſten / die grooter / langer en volder dan die van de Aelbeſien zijn; doch ſitten de Peper-hoorens ſonder byſondere Steeltjens alle aen de eene Steel vaſt / die niet alleen onder langhs de aerde / maer ooch tot boven in den top / heel weelderigh aen ſulcke Riſten komen te groejen. Deſe Peper-hoorens eerſt groen / worden / rijp zijnde / zwart / dan afgeplucht / en in de heete Sonne-ſchijn derwoegen gedrooght / dat deſe zwarte ſchil bol rimpelen komt / en ſoo de kracht en bequaemheyt kryght / om over al heen gevoert te worden. Decemb. 1664.

De Ronde Witte Peper is ſcherper / duurder en aengenamer / en wordt ooch beter dan Swarte Peper gheteurt; bekomende dit navolgend onderſcheyt / dat de rijpe ſwarte Peper-hoorens afgeplucht zijnde / ſtracks de bruyne Baſt afgeſchilt / en desſelfs witte kernelen in de Sonne / of ooch wel anders worden gedrooght; die aldus by de voornaemſte Moren van Indien, in plaetſe van Sout en andere Peper / in veel Pottagien worden gebruyckt. Witte,

Noch komen Bengalen, Malabar, en ooch eenige andere Landen van Aſia, veel lange Peper te geven: deſe wordt meer in de Medicijne / dan Spijſe gebruyckt. Deſſelfs Gewas komt met de Ronde ſeer over een / als dat haer Stammekens ende Krullen meer neder waerts zwieren. Deſe langhwerpige Vrucht wordt (noch groen zijnde / en eer volle rijpigheyt heeft verkregen) geplucht / doch komt in het droogen veeltijdts afch-verwigh te veranderen; wanneer ooch meerder / als in het begin / ſijn heete kracht en ſmaech wordt op de tonge gevoelt. en lange Peper.

Treffelijck is Groot Java geſegent met alderhande Ooſt-Indiſche Frupten. Veel hondert duyſent Cocos-boomen verſchaffen een grooten overvloet van veelderhande Behoeftigheden voor des Menſchen Leven: doch hebben wy van deſen / en andere Indiſche Frupten daer het ons goet docht / genoegh geſproocken; reſteert nu maer dat wy noch dit volgende van de andere / die meeſt op 't Eylandt Groot Java groejen / den Leſer herteliick komen te vertoonen. Javaenſe Fruyten.

De Vrucht / by de Nederlanders Pompelmoes / en by de Portugeſen Jamboa genoemt / groeyt overvloedigh en weelderigh buyten Batavia, aen een Boom van gedaente / maer 't meerendeel wat grooter als de Limoenboom / en zijn de Vruchten ooch grooter / namentlijck doorgaens als een acht of tien-jarigh Kindts hooft; de groene dicke ſchil krijght / wanneer de Vrucht rijp wordt / een geele coleur; het Mergh (waer aen twee Perſoonen / die niet gulſigh en zijn / genoegh te klupven hebben) is lieffelijck / ſoetachtigh ſuur van ſmaech / heel ſappigh / ſomtijdts wit / doch 't meerendeel root koleurigh / en die van de Appelen van Granaten niet ongelijck; doch wiens ſmaech in aengenaemheyt de Pompelmoeſen verre te boven gaen: deſelve op een lange Repſe mede genomen / en ſonder kneuſen of ſtooten ophangende / konnen meermaels wel 4 a 5 maenden langh dunPompelmoes.

Decemb. 1664. ren; gelijck wy selfs op onse Reyse naer 't Vaderlandt / dewijl die in Zee een delicate Ververssingh zijn / tot ons genoegen bevonden hebben.

Druyven. Ooch worden omher / en ooch binnen Batavia, dziemael in 't jaer rijpe Dzuyven / die goet en heel smalielijck zijn / geplucht.

Gulde Appelen. Van groote Gulde Appelen / die verre de Appelen China / dewelcke in Europa groejen / te boven gaen / heeft Batavia de fleur van alle de Indische Gewesten / zijnde goet hoop / vol zap / dunschilligh / en daer benevens soo aengenaem van smaeck / en uytnemende gesont / dat daer in gene Gewassen des Werelts behoeven te wijchen; ooch bequaem om op lange Reysen t'Zeewaerts mede geboert te worden.

Jaca, ofte Soorsack. De Dzucht die by de Indianen Jaca, en by den Nederlanders Soorsach worden genoemt / groept in verscheyde Landen / maer wel voornamentlijck op Groot Java, tot een gantsch wonderbare grootte aen hooge Boomen / die met haer Gewaey / Tacken / doch kleyne / maer dicht-groejende Bladeren / lustige schaduwe komen te geven. De Dzucht hanght aen den Stam des Booms / om (na het schijnt) meer seeckerheyt wegens zijn gewicht te binden / alsoo des selfs grootte meermaels den Nederlandtsen Meloen overtreft; doch is de schil veel harder / dicker / ende vol steeckelige pennen; dies worden sy wel met een Bijl of ander Geweer geopent: van binnen sitten ontelbare hupsheins vol soet / heel geel / doch slijmerigh mergh / en harde pitten / die gebraden / byna gelijck Castanien smaken.

Duriones. De Dzucht Duriones, om de lichtigheyt by de Nederlanders Dzyoens / ooch wel Stinckerts genaemt / om datse by die de selve nayt gesmacht heeft / even schier als den gebraden Ajuyn / of stinckende Knoflooch riecht; doch diese maer hebben gepzoeft / en konnen sich self het merendeel over de aengenaemheyt van smaeck niet genoeghsaem verwonderen. Dese Duriones rijp gewozden zijnde / behalen doozgaens de groote van een acht-jarigh Kindts hooft; de schil is heel dick / en vol scherpe steeckel-pennen / daerom worden se meest met de voet geopent / en splijten als dan (rijp zijnde) seer lichtelijck van malhander; welckers laden of hollingheden (die maer 4 a vijf in 't geral zijn / met wit lieffelijck soet en delicaet Mergh / en doozgaens met drie groote Pitten / als Castanien / leggen gebult: dit Mergh bevint men soo smalelijck te zijn / dat den Mensch tot sijn volle vergenoeginge daer van niet en schijnt genoeghsaem te konnen versadigen; en worden de Duriones ooch voor gesonde Dzuchten / insonderheyt voor die wat hout en vochtigh van temperament zijn (soo men seght) gebzupckt.

Ananas. Den welsmaeckende Ananas groept aen een groene Struych / ontrent twee voeten hoogh boven de aerde: de meeste vont / en een wepnigh langhwerpige wat spits toeloopende Dzucht / rijp zijnde gewozden / is aengenaem geel / en een wepnigh nae 't rooden hellende van coleur / schuyachtigh ende wat steeckelachtigh van schil / en schoon van reuck; geschilt / aen schyven gesneden / en om sijn wzanghept een wepnigh in Wijn of water gelept / wozdt uptter maten aengenaem / en een wepnigh ruygachtigh van smaeck bevonden; doch wie te gulsigh is / han seer lichtelijck door des selfs scherpe samentrechende kracht sijn welbarenthept in een gebarelijcke Roode loop / of in een Colijck verandert sien.

Bananas, of Indiaense Vijgen. De Dzucht die van oudts Bananas, of Indiaense Vijgen / en nu by de

de Nederlanders meest Piesangh woȝdt genoemt / verscheelen onderlingh met malkanderen in grootten / maer groejen het merendeel met een lomer Bos / aen een tamelijcke dicke boosachtige Stam / die veel eer een Struyck dan Boom gelijckt / ende van wegen desselfs sappige ende murwe substantie / tot spijs en boetsel aen d'Elefanten heel dienstigh zijn: de Bladeren zijn uyttermaten fijn / sacht / effen en groot; want de sommige twee voet breette / en 5 à 6 voet lenghte halen. Men seght / en woȝdt oock by velen gelooft / dat dese Bladeren de eerste Kleederen onser Booȝ-Ouderen Adam en Eva sonde geweest zijn. Oock Boom brenght maer een eenigen Tack te booȝschijn / alsoo lichtelijck teelen; aen welcken Tronck of Tack soinwijlen wel hondert en meerder Vijgen ofte Bananas woȝden getelt / dewelcke eerst groen zijnde / haest geel van schijl / langhwerpigh ront / en aen den Eeter een murw / soet / en aengenaem boedsel komen te geben. Decemb. 1664.

De Vruchten by de Nederlanders en Indianen Mangas genaemt / groejen aen Boomen die van de Jaca niet ongelijck. Dese Mangas behalen al ruym een Persicks grootte / maer zijn langhwerpigh / eerst heel groen; doch rijper zijnde geworden / wat geelder van coleur; de dunne schil afgedaen zijnde / vindt men een sappige substantie / die heel aengenaem suur / doch een weynigh blasachtigh in 't suijden woȝdt bevonden; en heeft inwendigh een steen / bynа die van de Persick gelijck: de gemelde Vrucht woȝdt by de Oosterse Volckeren veel geconfijt; oock gesouten in plaetse van Aetcha op Taeffel gezet; en oock anderssints toegemaeckt zijnde / booȝ treffelijck bevonden / om heete booȝtsen te verdrijven. Mangas.

Noch plucht men buyten Batavia, doch wat schaers / en selden in abondantie / de booȝtreffelijcke Mangas Tangas, die veel ronder en kleynder als de Mangas / inwendigh vol witte kozlen woȝden bespeurt; welckers heerlijcke smaeck soodanigh is / dat 'er hem niemant / wanneer hy gesont is / genoeghsaem aen schijnt te konnen verzadigen. Mangas Tangas.

Veel andere soozten van aengename Fruyten / Gewassen en Planten woȝden in dese Gewesten van Indien gevonden / als daer zijn Pompoenen / Water-Limoenen / Granaet-Appelen / Calabassen / Papayos / Carambolas / Batattes; als oock Meloenen / Comcommers / Kool / Radijs / Salaet / Warmoes / Turcksche Boontjens en andere / die de Nederlanders aldaer geplant / gezaept en booȝt geteelt hebben. Pompoenen, Water-Limoenen, Granaet Appelen, Calabassen, en veel meer andere.

Wy dan nu tot de Reyse naer 't Vaderlandt (als te booren gesept is) afgebaerdight zijnde / hadden ons ooch van alle soodanige Fruyten en booȝraet booȝsien / als yder tot bewaringe van sijn gesonthept dienstigh keurende / konde bergen: namen nu ons af schept van de Vrienden en goede Bekenden / die ons ten laetste-mael sochten vriendelijck te onthalen; hebbende met malkanderen niet alleen binnen / maer ooch buyten het schoon Batavia nochmaels ons vermaech genoten; en alhier souden wy noch by dese gelegenthept (volgens 't gene wy selfs hebben gesien en aengemerckt) een breede Beschrijvinge van Batavia konnen doen; als ooch hoedanigh het leven der Nederlanders in dese Gewesten is; benevens den loosen handel der Chinesen, die soo buyten als binnen Batavia woonen; mitsgaders wat siecktes en accidenten in dese Landen meest domineeren; maer soecklende

Decemb. 1664.

kende kort te gaen / dewijl wy naer 't Vaderlandt verlangen / soo sullen wy poogen af te breecken / en maer alleen tot een toemaet noch dit weynige van Batavia seggen.

Korte Beschrijvinge van de tegenwoordige stant der Stadt Batavia.

Batavia, eertijdts Jacatra genoemt / is tegenwoordigh der Nederlanders Hooft-Stadt in Oost-Indien, en gelegen op de playsante Binne-kust van het Groot en lustigh Eylandt Java, op de Zuyder Polus-hooghte van 5 graden / 50 minuten; heeft ten Westen het vermaerde Koninckrijck en de Stadt van Bantam; Oost-waerts de schoone Gewesten van den Mataran; wordt ter Noordt-kant van de Zee en eenige kleyne Eylandekens / die een veylige Rede maken / en achterwaerts naer 't Zuyden met schoone Landerijen / Hoven / Bosschen en Beemden; als oock verder heen met een Hemel-hoogh Geberghte ombangen ende verciert. De Stadt en het Slot worden van malkanderen door een voortreffelijck Pleyn / en ruyme Rivier gescheyden: het deftigh Casteel Batavia, leydt op den lustigen Oever der Zee / en langhs de Boort der schoone Riviere van Jacatra (die met sijn helder en aengenaem nat door 't midden van het Neringhrijck Batavia vloeyt) gestreckt; maeckende dese Riviere ter Zee-kant een gewenschte Haven voor alderhande slagh van groot en kleyn Vaertuygh / ja tot kloecke Chineesche, en andere Schepen en Jonchen incluys: dies dese Rivier ter Zeevaert dagelijcks van Sjampans / Boots / Praeuwen / Sloepen / Jachten ende vreemt Vaertuygh kryoelt / die na Bataviaes Rede (welcken meesten tijdt vol Schepen leydt) haer ladingh / neringh of welvaert soecken. Doch wederom naer het voortreffelijcke Slot / het welcke in vier stercke Punten / namentlijck den Diamant / de Robijn / de Saphier / de Perel / en van stercke Muuren / diepe Grachten / fraeye Poorten en Valbruggen bestaet / en bequame vastigheyt krijght / zijnde van alles ten Oorlogh dienstigh / heel wel voorsien. In dit Casteel Batavia siet men het Hof des Gouverneur Generaels / en vele uytmuntende schoone Gebouwen / daer de Heeren Raden van India, en andere die de voornaemste Qualiteyt bedienen / hare Woon-plaets houden. Voorts de Stadt belangende / die is tamelijck groot / en heel Volckrijck / dewijl de selve niet alleen van de Nederlanders / maer oock van Moren, Chinesen, Javanen, Maleyers, ende veel andere Indische Natien wordt bewoont; doch hebben de Onsen aldaer de Regeeringh / de Macht / en Godts-dienst / volgens de Religie / Costuymen en Wetten / als in ons Vaderlandt geplant / en tot op den dagh van heden onderhouden. Vorder siet men binnen de Neringhrijcke Stadt Batavia, veele schoone lustige Steene Gebouwen / deftige Straten / bewoonde Grachten / vermaeckelijcke Burghwallen / Steene Bruggen ende Basaers / of Marchten / die by seeckere tijden van den dagh seer Volck- en Neringh rijck zijn; een brave Kruys-kerck pronckt in het beste van de Stadt; en oock noch een ander / daer in de aengename soet-vloejende Maleytse Tael / de gesuyverde Christelijcke Leere gepredickt wordt: oock predickt men Sondaeghs binnen Bataviaes Slot voor den Heer Gouverneur Generael / Raden van India, en die vorder aldaer bescheyden zijn. De Stadt pronckt oock met een aensienlijck Raet-huys; een Hospitael of Gasthuys voor Siecken en Krancken; als oock een Spinhuys voor de Batavische quade Wijven / met een Weeshuys /

huys / ende veel andere byſonderheden meer. De Stadt heeft oock ſterckte Poorten / Bolwercken / Punten en Muuren / omringht met een wijde Water-gracht. Daer buyten om-heen te Landewaerts heel vermakelijcke Wandel-wegen / langhs luſtige Landerijen / Boomgaerden / Hoven / en fraeye Luſt-huyſen / met plaiſante Wooningen worden beſpeurt / daer heenen den nieuwsgierigen Wandelaer hem kan verluſtigen / en ſoo wel bepligh als met vermaech den Landt-bouw ſien. Diverſche Fortificatien / Vaſtigheden en Redupten werden ooch rontom-heen voor den aenloop der Javanen, buyten Batavia, met Hollandts Garniſoen bezet: ooch pronckten ter Landt-zijde niet verre buyten de Nieuwe Poort / diverſche ſoorten van Water-Moolens / namentlijck de ſulcke daer in Papier / Suyckier / Bospoeder / en veelderhande Graenen in worden gemalen / als ooch Saegh- en andere Moolens; dewelcke altemael / doch niet door de Wint / maer door de lepdingh en loop des waters der Riviere van Jacatra, ſeer konſtelijck door de Nederlanders zijn gepractiſeert; inboegen de Neringhrijcke Stadt Batavia tegenwoordigh in ſtant en luyſter alle de Steden van India verre te boven gaet. Decemb. 1664.

Zeventiende Hooft-ſtuck.

Des Schrijvers laetſte Vertreck van *Batavia* na het Vaderlandt. Komſt met de Retour-Vloot in en door de Straet *Zunda* in volle Zee. Worden ontrent *Mauritius* ende *Madagasker* door een verſchrickelijcke langduurige Storm aengetaſt, die de geheele Retour-Vloot verſtrooyt. Het Achter-Schip des Schrijvers wordt door een geweldige Zee-golf ingeſlagen. De doodts-benaeuwtheden en ſware Zee-nooden in deſe ongelegentheyt uytgeſtaen. Schielijcke verloſſingh. Vergaderingh der Retour-Vloot. Komſt aen de Caep de *Bon Eſperance*. Het Schip de Muſſchaet-boom met alle de Menſchen geſneuvelt.

Des Schrijvers aenvang der avontuurlijcke Reyſe na 't Vaderlandt.

WY komen nu tot onſe avontuurlijcke Reyſe naer 't Vaderlandt / die van wegens de menighvuldige perijckelen / en ongemeene beſeginingen daer in uytgeſtaen / wel een breeder en pertinenter Beſchrijvingh als deſe verdient; doch om in alles ſoo kort / als doenelijck is / te gaen / ſoo ſullen wy daer van alleen het voornaemſte met een eenvoudige ſtijl verhandelen.

Namen der Schepen, die na 't Patria gedeſtineert zijn.

Wy van de Vrienden en goede Bekenden die op Batavia woonden / of noch in Indien ſochten te continueren / den laetſten af-ſchept hebbende genomen / vertrocken met vreugden en groot verlangen van Land naer Boort / en vonden nu 11 kloecke Schepen gereet en vaerdigh / omme een Reyſen van 3600 mijlen (ten kortſten gereeckent) naer 't Patria aen te vangen. De namen der Schepen waren deſe navolgende; het Schip Walcheren / als Admirael voor de Kamer van Zeelandt afgevaerdight / waer op den Edelen Heer Commandeur Pieter de Bitter, als Opper-Admirael der gemelde Retour-Vloot commandeerde; en waren oock de Flupt-Schepen den Overaer en Diemer-Meer met haer Inladinge voor de Kamer van Zeelandt afgeſchickt;

Decemb. 1664. en voor die van Amsterdam, het Schip de Fenix / daer op den Koopman Jacob Burckhorst, als Vice-Admirael der Retour-Vloot de Vlagge van de Voor-stengh voerde; voorts waren oock noch de Schepen de Musschaetboom / Ruysende Son / het Wapen van Hoorn / Vredero ende Amstellandt met haer Retouren voor de Kamer van Amsterdam afgeschicht; en voor de Kamers Rotterdam en Delft behoorden het Schip 't Slot Honingen / daer op den wel-erbarene Schipper en Zeeman Harman de Ruyter, als Schout by Nacht der Retour-Vloot was gestelt; en voor de Kamers Hoorn en Enckhuysen bevontmen het Schip de Jonge Prins gedestineert en afgevaerdight. Alle dese gemelde Schepen waren seer kostelijck geladen / ende met schoone Retouren soo wel voorsien / dat men de Rijckdom deser Vloot wyt meer dan op tsestigh Tonnen Golts bestont te estimeeren: zijnde voorts van Geschut / Kruyt / Loot / ende wat in een Vyandtlijcken Aenval tot onse defentie diende / redelijck wel besorght / omme den genen die hier in sijn roofgierige handen wilde slaen / behoorelijck af te keeren: ooch waren de Schepen van Victualie ende Levens middelen wel voorsien; ende voorts met kloeche Zee-Helden en strijdtbaer Volck beset / die (volgens de getoonde blijcken) niet lichtelijck bezweecken / maer gemoedight waren om onder Godts hulp en zegen de schoone Retour-Vloot behouden in 't Patria te brengen.

Rijckdom der Retour-Vloot.

Des Schrijvers sevende ofte laetste Vertreck van Batavia na sijn Vaderlandt.

Volgens de ordinare wijse daeghs te voren wat van de Rede luyten de andere Schepen afgesacht zijnde / begonden nu op den 24 December, of op Kers-avont de langh-gewenschte Reyse naer 't Vaderlandt aen te vangen; vertrocken met onse 11 Schepen / en noch drie andere / om ons voor 't Nieuw van de Straet van Sunda te convoyeren / en daer het dienden / behulpigh te wesen: ooch bevond sich op eene van dese drie Schepen den Heer Fiscael van India, om voor een behoorelijck Monsteren t'ondersoecken / of ooch eenige Versteecchelingen op onse Vloot haer quamen te verschuylen / die haer gestelde jaren niet volkomen in India hebbende uytgedient / haer sonder behoorelijck consent te Scheep begeven mochten hebben.

Passeeren Bantam.

Wy geraeckten naermiddaeghs het schoone Batavia uyt ons gesicht / en moesten op Kersdagh by 't Moordenaers Eylant / wegens stilten ten Ancker komen; dan geraeckten eer langh met de Vloot weder t'zeyl / en sagen in het voorby passeeren drie Engelse Schepen ter Rede voor 't wijdtberoemt Bantam ten Ancker leggen / die (gelijck wy verstonden) ooch metten eersten van hier na Engelandt meenden te vertrecken.

De Retour-Vloot komt in St. Nicolaes Baey ten Ancker.

Voort-zeylende / quamen op den 28 December met de geheele Vloot in Sinte Nicolaes Baey te arriveeren / daer onse Matroosen uyt een der Ribieren van Java de ledige Water-baten noch vol soet Water haelden; en geschiede nu ooch de Monsteringh door de geheele Retour-Vloot / waer op onse Convoyeerders wederom naer Batavia vertrocken / wanneer ons een wzelijck adieu / en behouden Voyagie naer het Vaderlandt toegewenst hadden.

Vertreckt van daer.

Passeeren Dwers in de Wegh.

Januarius 1665.

En wy voort t'zeyl geraeckt zijnde / passeerden op den laetsten dagh van het Jaer het laegh / doch Boom-rijck Eylandt Dwers in de Wegh, en siregen op den eersten dagh van het Nieuwe Jaer 1665. veel hebige stoom-winden en Trabaden van 't Westen / met sulcken vliegende stroom van voren / dat wy het naeuwelijcks met de Vloot / insonderheyt in de naest-komende nacht / voor d'Anchers konden houden.

Soth-

Sochten des anderen daeghs weer tegens d'onstuymige Weste winden en regen-buyen voorwaerts aen te laveeren / doch met soodanigh avans / dat wy tegens den avont onder het hoogh Geberghte van Anyer met de geheele Ploot weder ten Ancker moesten komen; dan quamen op den naest-komende dagh / wanneer Noordtwest-waerts over staken / soo verre / dat wy met 3 a 4 Schepen onser Vloot tot dicht onder het Eylandt Cracatouw ten Ancker quamen / terwijl den Heer Admirael met de andere Schepen in 't wederom over-steecken des nachts van ons geraeckten: wy bleven noch op den 4 Januarius onder het voorgenoemt Eylandt / vermits de contrarie wint / ten Ancker leggen; aldaer ons Volck terwijl de leege Water-vaten wederom met soet Water vulden. Wy vonden op dit Eylandt geen Menschen / maer wel een seer nare en anghst-vallige Wildernis / daer mede het gantsche Eylandt van beneden de Strant tot aen de hooghste Coppen van het Geberghte was bezet. Het we'er begon nu van langer handt wat te beteren / en de wint bedaerden / dies de donchere wolcken zijnde verdweenen / des daeghs de lieve Son / en 's nachts de Starren tot onser vreughde nu wederomme te voorschijn quamen; doch nu vertoonden hem de voor-verhaelde Comeet / of droevige Staert star alle avonden aen den Hemel perfectelijck boven ons hooft / soo dat wy den selven met sijn lange uytgestreckte Roede (wel klaer en helder sigh vertoonende) konden sien; hebbende nu sijn Staert Noordt-Oostswaerts uytgebreydt / schijnende warelijck ons te voorseggen / dat de Noorder Deelen des Werelts met rechtvaerdige straffen en plagen van Godt den Heer soude worden besocht; en dat oock wy vele rampen en zwarigheden hadden uyt te staen / eer dat in Salvo soude komen te geraken; gelijck de uytkomst t'zedert van alles genoeghsaem ons heeft geleert.

Januarii, 1665.

Anckeren onder het hooge Landt van Anyer.

Komst aen het Eylandt Cracatouw.

De gelegentheyt van dit Eylandt.

De Staert-star vertoont sich alle nachten seer klaer aen den Hemel.

Doch wy nu van Cratacouw op den 5 Januarii weder t'zeyl geraeckt zijnde / staecken met een Noordt-Weste wint West-Zuyd-West-waerts over / waer mede wy tegen den avondt het Prinssen Eylandt bezeylden / daer wy / en oock alle de andere Schepen der Retour-Vloot wederom by malkander in d'Enghte tusschen het effen genoemde Eylandt / en de Javaense Kust ten Ancker geraeckten: hier haeldemen Water / en andere Scheeps-behoeften van Lant; en den Heer Admirael den Raet vergadert hebbende / soo besloot men in den Name des Alderhooghsten des anderen daeghs de ruyme Zee te kiesen / het welck geschieden; vertrocken op den 8 Januarii van 't Prinssen Eylandt / laveerende met de Vloot langhs het hooge Landt van Java door d'Enghte / met een voor-barige stroom / en quamen in volle Zee / daer stilte bekomende / het lieten drijven; toen na 4 dagen eerst koelten / en een goeden wint uyt den Zuydt-Oosten hebbende gekregen / setten de Coers gelijcker-handt Zuydt-West-waerts / met een gewenschte voort-gangh / gissende op den 24 Januarii de Cocos-Eylanden te passeeren / als wanneer wy des nachts de Staert-star niet meer konden sien / al schoon het Starre-licht weder was / vermits de Comeet soo veel verbroeghden / dat nu sijn ondergangh met den avondt-stont quam te geschien. Voort-zeylende / volghden onse Coers / tot dat ons op de Zuyder Polus hooghte van 15 graden / en soo veel minuten bevonden te zijn; staecken toen West-Zuyd-West-waerts heen / met een loutere koelte uyt den Zuydt-Oosten / kregen de Son nu recht boven ons hooft / soo dat wy

Komst met de Retour-Vloot aen 't Prinssen Eylandt;

ende van daer in de ruyme Zee.

Komen recht onder de Son.

Februarii, 1665. des middaeghs sonder schadulwe zijnde / geen hooghten konden bekomen / voor op den 4 Februarii / wanneer ons op 19 graden / en 50 minuten bezuyden de Linie bevonden te zijn / en op den achtsten / 24 graden Zuyder Polus hooghte bequamen ; hadden nu een seer snedige voortgangh / en gisten ons meermaels 40 mijlen in 't Etmael gevordert te zijn / hebbende nu de wint Oost met stijve hoelten / heel doncker weer / en sulcken hollen Zee van achteren / dat wy voor een gevaerlijcke stormi (die gewoneliick hier omtrent / en om dit Getijde van 't jaer domineert) met reeht begonden te vreesen ; waren nu noch met onse geheele Vloot / namentlijck elf Schepen / gesamentlijck by malkander / yder hem (soo veel doenelijck was) vast waerdigh makende / om alles tegens een haestige storm / Oghaen / of wat ons mochte behooren zijn / wel te versorgen en te verseecklieren : onderwijl nam op den 11 en 12 Februarii de hevige wint noch al langhs hoe meer toe / met een uyttermaten holgaende Zee / die al menighmael Schip en Volck bedeckten ; maer dit was noch weynigh by 't geen haest volghden : want Vrydaeghs op den 13 Februarii , begon de wint / uyt den Oost-Zuydt-Oosten blasende / veel geweldiger als ooyt te vooren te ontsteecken / met een seer dijsige Lucht / en donckere Wolcken / die haer nu met d'onstuymige Water-baren t'eenemael scheenen te vereenigen / soo dat wy geen hooghte aen 't Sonne-licht bekomen konden ; dan gisten ons op de Zuyder Polus hooghten van 26 graden / en 20 minuten te wesen / ende naervolgens de gesuttineerde lenghte tusschen de Eylanden Mauritius ende Madagasker te zijn / daer menighmael zware langhdurige stormen / schielijcke Oghanen / en gevaerlijcke Tempeesten om dit Getijde van het jaer de Schepen komen te bespringen / en waerdigh te vernielen ; dies wy voor sulcks beducht / van stonden aen niet alleen de kleyne Zeylen / maer oock alle de andere (uytgesondert de Fock) innamen / ende behoorelijck in den bandt verseeckerde : onsen vraben Schipper / een dapper Zee-Heldt / liet oock het Roer van buyten het Schip langs d'Achter-steven met sterche Talien wel besorgen / op dat wy niet in de selve ongelegentheden en mochten komen / waer door het schoone Retour-Schip Aernhem / nu drie jaren geleden / quam na de gront te gaen / en gantsch jammerlijck met veel Menschen te sinckien ; daerom stelden wy oock bequame stutten in de Conslapels Kamer tegens de groote Boon- Rijs- en andere Victualie-hocken / op datse niet door een geweldigh slingeren mede gaende mochten geraken / en oock ons in de uytterste benaeuwtheden brengen / als in het meer-gemelde Retour-Schip Aernhem was geschiet : ons Grof Geschut / Hoegels / Kisten / Vaten / en alle zwaerten wierden wel vast besorght ; en hadden wy / als oock d'andere Schepen / nu gene Zeylen anders by dan de Fock / die voor de wint stellende / van alle kanten behoorelijck wierd gezwicht / verseeckert / en soo wel met sterche Talien buyten om-heen besorght / dat verhoopten die in onse noot niet te sullen bezwijcken / daer aen (naest Godt) voor ditmael nu ons behoudenis hingh : somma / onse voorsichtige Scheeps-Opper-Hoofden waren (soo veel doenelijck was) op haer hoede / om (onder de genadige protectie des Alderhooghsten) een Oghaen of dergelijck Onweer uyt te staen ; voorder ons in sijn Vaderlijck beschut begevende.

Holle Zee.

Zijn voor een geweldige Storm beducht ;

dies alles besorgen.

De Schepen de Gekroonde Leeuw , Prins Willem , en Hollandia , benevens het Retour-Schip Aernhem, voor 3 jaren oock hier omtrent gesocuvelt.

De

De onſtuymige waterbaren begonden haer ondertuſſchen als tot den Hemel toe te verheffen / en benamen de donckere Wolcken ons geſicht derboegen / dat nu nauwlijcks langer elckanders Schepen honden ſien ; bebonden ons evenwel tegens den avondt noch altemael by malkanderen / houdende / ſoo veel wy honden / gelijckelijck onſe cours voor windt en Zee naer 't Weſten / ſtaeckten / als donckter was geworden / achter op de Campanje / lichten in de Lantarens op / om (was 't noch mogelijck) by den anderen te blijven ; des nachts nam de ſtorm noch meer en meer toe / die toen eer langh tot ſulcken woede quam op te ſteygeren / dat waerlijck yder een reeckening begon te maken om alhier in dit grondeloos diep ſijn leven op een gantſch jammerlijcke wijs te eyndigen. Februar. 1665.

Krijgen een ſeer verſchrickelijcke ſtorm ;

Wy honden in den naeſtkomende morgenſtondt den 14 Februarii , behalven 't ons noch maer 7 Schepen ſien / dan quamen eer langh toen voort geheelijck van malkanderen te verſtrooijen / alſoo de Lucht en Zee dierboegen als quamen in een te ſlupten en te vereenigen / dat op de middagh geen Schepen meer honden bekennen / ſoo dat wy nu met het onſe alleen in deſe raſende poel der woedende wateren / wiens verſchrickelijckheden niet honnen beſchreven worden / ſcheenen te zijn / en als t'eenemael hoopeloos met de doodt te worſtelen ; de raſende windt met bruyne wolcken / mottige nebel en miſt verſelt / nam noch al meer en meer toe / en nooyt ſcheenen de bulderende watergolven ſoo verbaerlijck ende Hemelhoogh op te ſteygeren als tegenwoordigh / doch hielden wy het met onſe geſwichte Fock noch recht voor de windt en verſchrickelijcke waterbaren heen / om niet ſchielijck overſtroomt en vernielt te worden ; ſochten namiddaeghs de groote Rha / en ooch de Stengen doorſchietende om laegh te ſtrijcken / om aldus minder windtvangh aen de ſtorm te geven / dan honden van wegens het breecken ſommiger touwen / als ooch door 't hevigh arbeyden / en op- en nederbliegen des Schips / gantſch niet verrichten / dies 't werck bleef ſteecken ; de donckere nacht / met een ongemeene dicke duyſternis / overmits de Nieuwe Maen / beſet / quam dan nu wederom aen ; doch verhoopte men in den avondtſtont beter weder te bekomen / dan ſuyſt bevonden wy 't anders / alſoo het in deſe gantſch donckere nacht / die ſchrickelijck duyſter was / ſoo breeſſelijck woey / dat boven op 't Schip met luyde te ſchreeuwen elckanderen niet en honden verſtaen. Het Schip wierd door de Hemelhooge waterbaren des grondeloſen Oceaens gedurigh als tot dit onmetelijck vacht des afgronts nedergebonſt / en dan ſtaegh wederom na om hoogh als tot in de wolcken Hemelwaerts opgeboert / en ſlingerde ſoo verſchrickelijck / dat niemant hon gaen of ſtaen / ſoo dat wy deſen angſtvalligen nacht in doodts benauwtheyt overbrachten.

Schrickelijcke winden en waterbaren.

De Lucht en Zee te ſaem vereenight zijnde, baert groote duyſternis.

Sware Zeenooden.

Den droevigen dageraet Sondaeghs den 15 van Februarii gekomen zijnde / honden als noch geen Schepen ſien / veel min de Zee en donckere Wolcken van malkanderen onderſcheyden / van wegens de dicke nebel en mottige lucht ; doch ſcheen nu dees bulderende ſtorm / die tot noch toe upt den Ooſt-Zuydooſten continueerden / een weynigh af te nemen / dies de geſmolten hoop een weynigh begon te leven ; maer eylaes 't was maer voor een korte ſtondt : want 's morgens omtrent ten acht uuren begon de windt weder / en dat noch verſchrickelijcker als ooyt te bulderen / dies de Zee

Februar. 1665.

noch langhs hoe meerder ontstelt / staegh aen met pfselijcke stoytinghs het geheele Schip bedeckten en overstroomden / soo dat wy niet anders dan een subijten ondergangh voor ons / en alle de Menschen te gemoedt en voor oogen sagen ; ja de verschrickelijcke waterbaren / die niemant van ons oopt soo verschrickelijck hadde gesien / quamen nu sulcke sware slagen en bonsen tegen het achterschip te geven / dat alles aen stucken en brocken van malhanderen scheen te breken.

Het Schip des Schrijvers wordt door een geweldige Zeegolf de geheele achter-Spiegel ingeslagen,

Dit continueerden aldus tot op de middagh / dat wy in sulcken noodt met ons geswichte Forh voor winde en Zee de voortgangh moesten houden ; maer nu geloofden wy vastelijck dat het met ons altemael was gedaen / door dien ons achterschip / van geheel om hoogh tot beneden / met een afgrijselijcke slagh van een geweldige Zeegolf t'eenemael ingeslagen / en van malhanderen wierd gebonst ; de groote Beelden / Galderijen / mitsgaders al 't Kinchelwerck waren gerninneert ; de Kajuyts-glasen en Vensters aen flarden ; 't Gebreet / de Banchen / Tafel / Kisten / en 't sterck Beschot aen stucken geslagen ; het Achterschip tot om laegh in de Konstapels Kamer t'eenemael open gebonst / waer door de woedende Zee nu soo verschrickelijck quam ingeblogen / dat met een verschrickelijck gedruys strachs beyde de Overloopen onder water stonden / en alles schier drijvigh geraeckten / wat noch maer een wepnigh tijdts te vooren scheen wel verseeckert te zijn / soo dat wy nu waerlijck scheenen te stucken / en baerdigh met Schip en Volck te gronde te gaen ; nu was des lebens hoop t'eenemael uyt / en de verslagenthepdt soo groot / dat nauwelijcks uytgesproken kan worden ; ja sommige maechten een groot mis baer / schreenwende luydtheels dat wy soncken / en met alle man na het grondeloos diep ter neder daelden ; ooch was de verslagenthepdt en schrick te grooter / om dat in het jaer van 1662. wel vier van de alderhoochste Retourschepen / op de Reyse na het Vaderlandt / ooch hier omtrent door een stozm verongelucht waren / daer alle de Menschen / uytgesondert wepnige van het Schip Arnhem / quamen te sneuvelen ; somma 't was nu gantsch deerlijck met ons gestelt / en wierden noch met ons deselaet en ontramponeert Schip als vooren van de geweldige Zee geslingert en gesmeten. Wy dan nu dus in de uyterste noodt en doodts benauwthepdt zijnde gekomen / suchten tot Godt / en stelden van stonden aen alles wat honde gedaen zijn te werck / om noch / waer 't doenlijck / Schip en Volck te behouden ; 't noodighste wierd dan in sulcken grooten noodt ooch het eerste by der handt genomen : dies peurde men strachs aen 't pompen en water uytmannen / om het inbliegende water wederom buyten ons Schip te krijgen ; ooch waren onse handige Timmerluyden met een louteren yver terstont in de weer / sagende oude Stengen / Rhaes / en andere dicke stocken door / sloegen veel planchen voor de ingebonste Spiegel van 't Achterschip ; stoppende menighte groote bossen en kloenewerck in de opgescheurde gaten en openingen / en setten overal tegens de ontramponeerde Spiegel soo vaste stutten als doenlijck was ; invoegen ons Achterschip / dus open en qualijck gestelt / nu wederom haestigh en slordigh met stucken en brocken te samen gelapt / en op een sobere wijs / soo veel doenelijck was / na tijdts gelegenthepdt verseeckerde / dies wy door hulp der stutten / tegens dit papiere werck gestelt / noch wederom

en geraken in doodts benauwtheyt.

eenige

eenige moedt / hoewel gantſch kleyn / op onſe behoudeniſſe begonden te beſpeuren. Wy ſochten ooch met een vierkant Seyl van buyten het Achterſchip derwoegen te beſchutten / dat het gewelt der ſtortende waterbaren des Zees op dit geſpannen Seyl eenighſins mochte komen af te ſtuyten / om door ſulchs voor het verder inſlaen der Zee een deelen bevrijt te zijn; dan ſulchs en wilde niet gelucken / alſoo het gemelde Seyl van ſtonden aen t'eenemael zijnde gerumeert / en door de felle windt quam in de lucht te vliegen; kregen evenwel op den achtermiddagh onſe groote Stengh met geen kleyne moeyten om laegh en begon tegens den avondt de lucht een weynigh te breken / en deſe verſchrickelijcke ſtorm / na 't ſcheen / een weynigh af te nemen / waer door de nedergedaelde moedt nu weder een weynigh begon te leven; maer eylaes deſe vreught was haeſt gedaen / alſoo het nevelich doncker ſwerck ſtrachs wederom dicht in malhander ſloot / en woep de felle windt aenſtondts weder ſoo verſchrickelijck / dat een yders hapren te bergen ſtonden / ſagen aldus den aenkomende nacht met anghſt en vreeſe te gemoet / hebbende kleyne gedachten om den naeſtkomenden morgen te beleven / alſoo de Zee met ſijn woedende waterbaren noch langhs hoe meerder op- en nederwaerts quam te ſtygeren / ſoo dat nu telckens met den ondergangh van Schip en Volck wierden gedreyght: want konden nu ſoo verbaerlijcke ſlagen van de Zee / gelijck als te vooren / niet meer uytſtaen / ofte wy ſouden ſeeckerlijck geſoncken hebben; wierden nochtans met ons Schip ſeer jammerlijck hoogh en laeg geſlingert en gefoolt / ſchrickende nu voor de ſlagen der Zee / die met ſware ſtortinghs van achteren komende / machtigh waren ons telckens te vernielen; invoegen dat ſtaegh den laetſten oogenblick onſes levens hadden te verwachten; gaven ons dan wederom met verſlagene zielen en beklemde herten aen Godes genade over / biddende den Alderhooghſten niet om ons leven dat ten eynde ſcheen / maer om een genadige en ſalige verloſſingh voor onſe benauwde zielen. Niemant kon ſlapen of ruſten by deſe gelegenthept / dies vroechten wy / eben als met de doodt op de lippen / dien gantſchen nacht met geen kleyn gewelt van winden en waterbaren in duyſent pryckelen over.

Februar. 1665.

Onuytſprekelijcke watersnooden en prijckelen uytgeſtaen.

's Morgens vroegh den 16 Februarii continueerden de ſtorm als vooren / konden van wegens de miſt / motregen / en donckere lucht geen 4 Schoeps-lenghte verre ſien / veel minder / boven op 't Schip luydt roepende / de een den ander verſtaen / van wegens het verbaerlijck gedruys der Zee / en het bulderen van de vreeſſelijcke winden / waer door het alles wat aen 't Schip was / beefden als enckel Riet / en quam de windt tegens de middagh met ſulcken fel gedruys / als of men geſtadigh niet anders dan ſware donderſlagen hoorden / ja ſcheen nu noch hevliger dan te vooren te ontſtaen / ſoo dat wy nu t'eenemael de moedt verlooren gaven; vreeſende door het verſchrickelijck ſtorten en bonſen der Zee nu ſeeckerlijck te ſullen moeten ſincken / alſoo van wegens de gedurige ſlagen der woedende waterbaren het Achterſchip andermael meer en meer van malhander begon te wijchen / doorſten het daerom niet langer beſtaen / om het Schip voor windt en Zee te houden / vreeſende dat noch genootſaeckt ſoude zijn / om met ons Schip in ſulcken hollen Zee / en ſtorm onder de windt en voorder by te ſtellen / om ſoo voorts op Godts genade ſonder Seyl te dryven / en nu het Voorſchip aen

den

Februar. 1665. den woedende Oceaen te bien / dat niet alleen de uyterste / maer oock met een de aldergevaerlijckste middel was / om (naest Godt) by dese gelegentheyt ons aller leven te behouden ; dan hadden / dit doende / de meeste prijckelen te verwachten / als met ons reddeloos Schip dwers Zees geraken souden / wanneer seer lichtelijck door de Hemelhooge Zeegolven overstolpt en vol geslagen konde worden / en met ons swaer / verswackt / en heel diepgeladen Retourschip / de Rijsende Son / en alle het Volck gesoncken hebben ; niet te min / door de noodt geperst / en tot in de uyterste verlegentheyt gekomen zijnde / soo bereyden wy onser / om dit aldergevaerlijckst middel by der handt te nemen ; hackten tot dien eynde de groote Tent / die boven op 't half Verdeck in Bengalen gemaeckt was / in aller haest onder de voet / en wierpen hem tot minder windtvangh over Boort ; maeckten oock langs de bovenste Overloop / midden in Scheepsboort / wederzijds groote vierkante Spygaten / op dat wy / dwers Zees geraeckt zijnde / een invliegende Zeegolf des te vaerdiger weder mochten komen te loosen. Somma dese langhdurige storm was soo uyttermaten heftigh en verschrickelijck / dat sulcks niet mogelijck is met de penne uyt te drucken / hoe dat de woedende Zee hem aen ons vertoonden / die noch al menighmael Schip en Volck bedeckten / slingerende gedurigh met Scheepsboorden onder water ; het pompen met 4 Pompen / en 't water uytmannen mochte niet een oogenblick nagelaten worden / schoon dat hem het Schip tot ons verwonderingh als noch niet veel lecker dan van te vooren betoonden / daer het nochtans voor een der swackste Schepen onser Retourvloot wierd geëstimeert. De rasende windt die noch soo heftigh was als te vooren / begon op den achtermiddagh twee streken meer Zuydelijck te schievielen / en 't neveligh swerck tegens den avondt een weynigh te scheuren / maer sloot haest wederom in malkander. Onse geswichte Fock / aen welckers behoudt / oock (naest Godt) de behoudenis van ons leven hingh / bleef oock noch tot een yders verwonderingh kant / en lensten als nu dervoegen voor windt en Zee / dat staegh aen de stortende waterbaren een weynigh meer van ter zijden / als recht van achteren / namentlijck / Backstaegh quamen op 't Achterschip te breken / om soo desselfs ontramponeerde en meest verscheurde Spiegel / (waer 't doenlijck) eeniger-maten te verschoonen ; vorderden aldus met een meer als gewenschte voortgang Westwaerts heen / en vonden ons door het continueeren des storms niet weynigh voor een Orkaen beducht / soo dat de benauwtheyt uytermaten groot was ; de gebeden tot den almogenden en genadigen Godt wierden van yder een vry met een meerder ernst / en veel vyeriger / wegens de groote benauwtheyt / uytgeboesemt / en na den Hemel gesonden / als wel op andere tijden geschieden ; en alhier kon men bespeuren / hoe dat veel ongebondene Bootsgesellen tammer en stilder als Lammeren waren geworden / en hoe dat oock die tot den Heere der winden en wateren konden suchten / soo dat wy het spreeckwoort / die niet kan bidden / moet varen / waerachtigh bevonden. Nu quam de donckere nacht al weder op handen / als wanneer de storm somwijl een weynigh scheen af te nemen ; doch duurden niet langh / of ons troffen weer soo felle ruckwinden en buijen / dat ons Schip omtrent middernacht handt over handt begon te beswijcken / soo leck wordende / dat genootsaeckt waren / benevens de vier

noch

noch twee andere Pompen te stellen: want kregen door veel nieuwe leckagien soo veel waters in / dat niet beter en wisten of wy soncken / overmits al 't pompen en balien vruchteloos scheen te zijn / en sagh men nu dat de kloeckste Mannen de tranen langhs de kaken afbiggelde; brengende aldus wederom desen nacht in groote verslagentheydt en doodts benauwtheydt over. Februar. 1665.

Den 17 dito, 's morgens vroegh / continueerde het woedende onweer noch alsoo fel dan ooyt voorheenen / de winden vielen als donderslagen rondtom ons neder / met sulcken hollen Zee / dat als met ons Schip in de laeghten afdaelden / wy rondtom heen tegens machtige Bergen scheenen op te sien: echter hielden wy het in desen langhdurigen noodt / door de gantsch wonderlijcke bewaringe des Alderhooghsten / met ons swack en reddeloos Schip / dus verre noch gaende / tot op de middagh / als wanneer de storm (den goeden Godt zy eeuwigh daer voor gedanckt) heel schielijck af begon te nemen / en liep de windt van stonden aen Zuydelijck / en soo vorder heen naer het Westen / daer hy bleef staen; stillende soo gantsch wonderlijck en haestigh de ontstelde Zee / dat men des avonts die met een kleyn Vaertuygh souden hebben konnen gebruycken; wenden het toen voor de windt heen / seylende 's nachts / wanneer de Sterren tot onser vreughden weder te voorschijn quamen / na het Zuyden.

Worden heel schielijck verlost, na dat 4 etmael in doots benauwtheyr zijn geweest.

Kregen des anderen-daeghs / den 18 Februarii, mooy weder en lieve Sonneschijn / welckers heuchelijcke stralen wy sedert den 8 dito niet hadden gesien / dies scheenen wy nu gelijck als van den dooden wederom opgestaen te zijn. Op ons Schip wierden oude zeevarende Luyden gevonden / getuygende nooyt diergelijcken storm op Zee te hebben beleeft / noch hadden haer leven nooyt holder Zee gesien; dies wy gesamentlijck desen dagh Godt den Heere danckten en loofden voor sijn Vaderlijcke beschut / soo genadigh / als wonderbaer / ons in het midden van soo veel nooden en verlegentheden betoont: bevonden nu 't koeltje noch Westelijck / en de hollende zee schier t'eenemael bedaert te zijn / seylden noch Zuydwaerts over / en wierden kort daer aen / omtrent 2½ mijl achter ons / twee Seylen gewaer / deden voort haer / en sy aen ons het behoorelijck zeyn / dat Schepen van de Retourvloot waren; doch wachten haer niet / om dat wy soo reddeloos zijnde / een veyliger schuylplaets dan het ruym sop van nooden hadden. Voortseylende / en het koeltjen Zuydelijck krijgende / seylden Westwaerts heen / kregen des middaghs hooghte en Zuyder-breette van 29 graden en 34 minuten; verlooren eer langh de twee Schepen / die achter ons quamen / uyt ons gesicht; kregen weder een lustige koelten uyt den Zuydoosten met lieffelijck weder en heldere Sonneschijn / en met suedige voortgangh op den 22 dito, Zuyder Polus hooghten 31 graden en 24 minuten / coers West-Zuydwest / en West ten Zuyden; sagen des anderen-daeghs vier kloecke Schepen voor uyt / die ons / wanneer malkanderen het behoorlijck zeyn gedaen hadden / gesamentlijck quamen in te wachten; by haer komende / bevonden het tot ons aller vreughden den Heer Admirael / namentlijck / Walcheren / benevens de Schepen 't Slot Honingen / Bredero / en de Oijevaer te zijn; voeren haer stracks aen Boort / en verstonden dat oock het Schip de Jonge Prins sedert de storm was by haer geweest; en

Sien twee Schepen van de Retourvloot.

Komst by den Heer Admirael, die de Retourvloot weder by malkander soeckt te vergaderen.

Februar. 1665. alhier wist nu een yder niet genoegh upt te spreken / wat anghsten / nooden / en swarigheden uptgestaen hadden; nu vreesde men noch wel meest voor 't Schip de Musschaetboom / dat die / vermits desselfs veelvuldige swackheyt en lecktagien / met al het Volck mochte gesneuvelt en gesoncken zijn. Ons aengaende waren ook al by 't meerendeel onser Mackers als voorgeschreven / dewijl men vastelijck scheen te gelooven / dat wy met ons Schip / door leck- en swackheydt / in sulcken storm noodsakelijck moesten gesoncken zijn; invoegen dat onder de Vrienden en goede Bekenden geen kleyne blijdschap over ons behoudenis bespeurden. Wy dan nu seylden met dese vier Schepen Westelijck heen / hebbende goede windt met een holgaende Zee / tot Sondaeghs 's morgens / wesende den 1 Maert, en onder de Predicatie / dat sich de Lucht vol donckere Wolcken van alderhande koleuren begon te vertoonen / ons dreygende met een schielijck tempeest; namen derhalven aenstondts alle de Seylen in; krijgende tegens den middagh een verbaerlijck Tempeest / met een hefftige stort-regen / blixem en sware donderslagen vermenght; en dat ons heel seldsaem scheen / was dit / dat een soo geweldige Hagelbuy dees onstuymigheyt besloot / dat yder een wijcken moest / alsoo desselfs steenen soo groot als Hasenooten bevonden wierden / het welck ons naest eenige jaren niet was gebeurt. Wy hadden in aller haest Stengen en Rhaes om laegh gestreken eer dat dit onweer quam; doch quam nu alles wederom spoedigh tot bedaren / en kregen andermael een goeden windt en heldere sonneschijn / dies wy met een goede voortgang onse coers West ten Zuyden quamen te vervolgen.

Meert, 1665.

Geweldigh tempeest met swate donderslagen en groote hagelsteenen.

Holgaende Zee.

Continueerden aldus tot op den 4 Maert, kregen toen stijve koelte upt den Zuydwesten / met sulcken hollen zee / dat / schoon wy met ons vijf Schepen / dicht by malkanderen waren / evenwel telkens in het nedersacken na de laeghte / masten noch stengen van malkanderen kosten sien / slingerende soo vreeselijck / dat het Schip den Oijevaer bepde sijn groote Stengen van boven neder quamen te storten / waer na wy genoodtsaeckt waren te vertoeven / tot dat weer andere toegestelt en opgeset hadde; kregen echter des middaeghs hooghten / en bevonden ons op de Zuyder breette van 34 graden en soo veel minuten te zijn / en meende / volgens de gegiste lenghte niet verre van de Caep de Bon Esperance geavanceert te wesen. Sagen namiddaeghs / behalven ons vijf / noch andere drie Schepen in 't West-Zuydwesten; sochten voort tot malkander te komen / het welck des anderen-daeghs geschieden / en bevonden het ons Mackers / den Vice-Admirael 't Schip de Phenix / mitsgaders Amstellandt / en Diemermeer te zijn; dies vonden wy ons nu wederom met ons achten by malkanderen: maer nam nu de vreese voor 't Schip de Musschaetboom noch al meer en meer toe / dewijl die van niemant sedert de storm was gesien. Wy stevende met een Zuydweste windt / West-Noordwestwaerts heen / met hoop eer langh de hooge Bergen van de Afrikaense Kust in 't gesicht te krijgen. 't Schip Vredero wierd tot dien eynde / wegens sijn welbeseyltheyt / een stuckjen voor upt gesonden / om Landt / of meerder Schepen te ontdecken.

Geraken met 8 Schepen van de Retourvloot weder by malkander.

Sagen op den 6 Maert weder een Seyl / daer Vredero 's namiddaeghs met aenquam / en bevonden het / by ons komende / de Jonge Prins te zijn; wier-

wierden des anderen daeghs tot onſer vreughden het Vaſte Landt van Africa gewaer/ en vonden ons op een Sandtbanck/ diep 75 vadem/ verhallen; ſeylende met een goede windt langhs de gemelde Kuſt/ ſagen ſeer hooge Bergen in het Noorden/ hadden de windt/ met een friſſe koelte en lieffelijck ſonneſchijn weder upt den Zuydooſten/ met een ſnedige voortgangh; hadden omtrent den middagh/ namentlijck/ den 8 dito, de diepte van 45 vademen; kregen den 9 dito een Weſte windt/ waer mede/ naer 't Noorden ſteechende/ 't Landt wat nader quamen/ en verlieten tegens den avondt onder het hoogh en ſteyl Gebergh van Cabo Faco; des nachts de windt weer Oſtelijck loopende/ voordere met een gewenſchte voortgangh langhs de Zuydelijckſt-leggende Kuſt van Africa; geraeckten den 10 dito namiddaeghs dicht onder de Leeuwenbergh/ en ſoo voorts (doch met een variable koelte) de Tafelbay te beſeylen/ daer geweldige ruck- en valwinden van over 't Gebergh aentreffende/ wy 2 mijl buyten de Reede Ancherde; komende des anderen-daeghs/ den 11 Maert, beſonden met 9 Schepen/ en lieffelijck weder/ aen de Caep de Bon Eſperance in de Bay/ voor het Nederlandts Slot de goede Hoop (Godt lof) te arriveeren.

Maert, 1665.

Krijgende Vaſte Kuſt van Africa in 't geſicht.

Behouden aenkomſt aen de Caep de Bon Eſperance.

Wy hadden verhoopt de twee vermiſte Schepen onſer Ketourvloot/ namentlijck/ de Muſſaetboom/ en 't Wapen van Hoorn alhier te ſullen vinden/ maer die waren noch niet vernomen; vonden oock hier geen Schepen upt ons Vaderlandt/ en daerom te minder nieuws/ upt een Geweſt waer na wy ſoo verlanghden. Doch quam oock des anderen-daeghs/ den 12 Maert, onſe Macher/ het Fluytſchip 't Wapen van Hoorn/ mede (Godt lof) behouden by ons ten Ancher/ hebbende oock in de upterſte noodt van te ſinchen geweeſt/ alhoewel dat het een der ſterckſte en bequaemſte Schepen om zee te bouwen/ geoordeelt wierd: want deſe groote Fluyt vol water was geſlagen/ hebbende groote gebaren upt geſtaen/ doch was eyndelijck alles noch ten beſten afgeloopen. Sy hadden oock ſedert de ſtorm het Schip de Muſſchaetboom niet geſien/ het welcke ſeeckerlijck/ met omtrent hondert en vijftigh Menſchen/ meeſt altemael jonge/ friſſe wacthere Harels/ ſal geſoncken zijn/ nademael ſedert de ſtorm noyt weder en is vernomen.

Het Schip de Muſſchaetboom met alle de Menſchen geſoncken.

Achtiende Hooftſtuck.

Tegenwoordige ſtandt der Nederlandtſche Colonie aen de *Caep de Bon Eſperance.* Avontuur des Schrijvers. De Wilden van deſe Geweſten hun miſerabele ſtandt en leven. Den Schrijver beklimt de ſeer hooge Tafelbergh; desſelfs gelegentheyt en wonderlijcke hooghte. Prijckelen in dees oeffening uytgeſtaen. Droevige tijding uyt het Vaderlandt. Bereydtſelen om derwaerts heen te vertrecken.

ALhoewel dat in deſe Landen van 't Zuyder Africa/ om dit gety van het jaer/ de lieve Somertijdt veel ſchoone warme dagen/ en lieffelijck ſonneſchijn weder verſchaften/ ſoo moeſten wy nochtrans ſomwijl ſware tempeeſten upſtaen: gelijck onder anderen vier dagen na ons

Maert, 1665.

Schielijcke stormwinden binnen de Tafelbay.

komst gebeurden / wanneer de seer hooge Tafelbergh met dijsige Wolcken zijnde bedeckt / doch dat al dickmaels gebeurt / hier in de Tafelbay soo sellen storm opstack / dat wy met alle de Schepen / tot minder windtvangh genootsaeckt wierden / Stengen en Rhaes om laegh te strijcken / soo dat wy / dus doende / geen schade quamen te lijden; hadden in de 5 a 6 daer aen volgende dagen / als de Wolcken van de Tafelbergh afgedreven waren / lieffelijck / klaer en helder weder / met warme sonneschijn / en gingen ons nu / van onse gevaerlijcke Reyse vermoeyt / meest alle dagen te Landewaerts in verlustigen / vonden het tegenwoordigh alom heen seer verandert / en uytermaten vermakelijck te zijn; ooch de Nederlandtse Fortressen / de goede Hoop / in beter standt / als in het jaer 1658. doe ons hier de eerstemael vonden / wesende merckelijck vergroot / versterckt / en met bequame Huysinge voor den Commandeur / en Compagnies Dienaers / benevens een Kerck daer men Godts Woordt in predickt / altemael na de Europische wijs van kalck en steen / en die hier oock gebrandt en toegestelt wort / gebouwt zijnde; gemelde Vestingh / daer aen men nu noch dagelijcks met de versterckingh yverigh besigh was / met een goet Garnisoen en Oorloghs-voorraedt wel besorght; achter aen dit Kasteel bevonden wy oock des Compagnies Tuyn dervoegen vergroot en uytgebreyt / dat nu al een goet getal morgen Landts besloegh / daer van alderhande Kruyden en Vruchten / tot ververschinge voor de Schepen: als Water-Lymoenen / Radijs / Kool / Wortelen / Rapen / Sala / en andere wierden gepluckt; bevonden oock rondtom het Nederlandts Kasteel het getal van Huysen en Wooningen / altemael op de Vaderlandtse wijse gebouwt / soodanigh toegenomen / dat dese plaets / door den zegen des Alderhooghsten / tot een Volckrijcke Stadt eer langh staet aen te groeijen; nemende dese Colonie van Hollandtse Familien wonderlijck toe; yder teelt Vee / Landtvruchten en Granen in overvloedt aen / soo dat men daer goede Boter en Melck gewint. De Nederlandtse Boeren bebouwen alom mee het Landt / en teelen gewenschte Landerijen van Ackers en Weylandt aen / dewijl de lucht aen de Caep de Bon Esperance uytermaten gesont / en de grondt tot winninge van veel Europische Granen / Vruchten en Planten / seer bequaem geoordeelt en bevonden wordt: want alhoewel de hooge Bergen tot in de wolcken steecken / en seer klippigh en steyl zijn / soo verschaffen nochtans de Valeijen veel schoone groote Grasrijcke Vlachtens / Beemden en Weyden / die met aengenaem Groen / welruyckende Kruyden en Bloemen / als oock hier en daer met seer groote Bosschagien en geheele Wildernissen beset bevonden worden; veel Harten / wilde Bocken / Steendassen en Rheen / bespringen het wilde Gebercht; en seer vermaeckelijck is 't die van de eene steyle klippige hooghte op de andere te sien springen / gelijck wy selfs met verwondering hebben aengemerckt. Oock geven de Rivieren aen de Caep de Bon Esperance soet en lieffelijck Water / voornamentlijck in de Tafelbay / wordende soo genaemt van wegens de Tafelbergh / die seer hoogh / steyl opgaende / en boven plat / de gelijckenis van een Tafel vertoont. De Bay op / ruym 24 graden bezuyden de Middellijn leggende / heeft een schoone Anckergrondt / daer de Schepen in veylige ruymte voor veele winden leggen beschut; dan worden meermalen door schielijcke stormen

Tegenwoordige standt der Nederlantse Colonie aen de Caep de Bon Esperance.

Nederlantse Boeren bebouwen het Landt.

over

over het Geberght besprongen / die geen hol water makende / meer gedruys als perijckelen komen by te brengen. Maert, 1665.

Besagen dan met verwonderingh der Nederlanders aengroeijende Landerijen / Tuynen / Boomgaerden ende gesegende Plantagien / daer nu de Vruchten als in het Vaderlandt abondantelijck wierden gepluckt; oock wierden hier allerley slagh van Boomen / als die van Appelen / Peren / Castanien / Mispelen / Karssen; als oock Wijngaerden / en veele Oost-Indische Planten met voordeel aengeteelt / dewelcke soo uyt Vaderlandtse / als oock Batavische Planten / Worrelen / Zaden / etc. haer beginsel in dese Gewesten van Afrika hadden genomen. Vruchtbaerheyt van de Caep de Bon Esperance.

Wy sagen hier oock het leven der Nederlandtsche Boeren / die alom heen (selfs een goet stuck Landewaerts in) sich hadden geplaetst en neder-gestelt / wetende lustigh met haer Vee / bestaende in Ossen / Koeyen / Schapen en Verckens / omme te gaen / met deselve 's morgens in een grasige Weyde / of daer het dan voorviel / en tegens den avont weder op Stal te brengen; het welck aldus van wegens de veelheyt van 't wilde Gedierte / genootsaeckt zijn te doen; behelpende haer dese Luyden gantsch armelijck / immers het meerendeel der gener die verre te Landewaerts woonen: want my gedenckt noch / hoe dat wy met ons drie Wandelaers eens te Landewaerts in op seeckeren dagh geraeckt zijnde / dat ons heel schielijck den Avont-stont overviel / terwijl wy ons by het uytterste Boeren Huys / en heel achter de Tafel-Bergh bevonden te zijn / soo dat wy niet dorste bestaen van wegens het wilde Gedierte / om soo verre wegh die wy gewandelt quamen / by doncker nacht wederomme te keeren; dies wy besloten den armen Boer (doch voor goede betalinge) om Huysvestingh aen te spreecken; setten de coers dan naer 't eensaem Boeren Huys; daer komende / wierden van de zwangere half naeckt-loopende Boerin (van Keulen geboortigh / alsoo de Man uyt was) vriendelijck ontfangen / in 't Huysjen sonder Glasen genoot / en binnen tot in de beste Kamer gebracht / die in dese koude nachten luchtigh ende koel genoegh was / alsoo daer aen Glasen noch Vensters wierden gevonden; en daer wy des avondts naer de Luyden haer beste vermogen / als den Man t'huys gekomen was / een vry sober Avondtmael hielden: toen maecktemen (op ons versoeck) ons Bedt of Leger-stee in de Koeye-stal / daer ons vlijtige Waerdin op de Vloer wat Stroo / en oock noch om het alles op sijn beste te maken / daer over een Zeyldoecks Laeckentje ter neder sloegh; oock was de Stal vol Ossen en Koeyen / daerom de kouw (die nu redelijck domineerde) by dit vier-voetigh Geselschap oock te verdraeghelijcker; evenwel konden wy in de voornacht weynigh slapen / van wegens een weelderigh Kalf dat in de Stal (die redelijck langh was) door 't vreemde Geselschap aen 't hollen gerakende / lustige cabriolen in 't doncker maeckten / dat gints ende weder t'elckens met een volle ren op ons af hoorde komen; dies hadden wy genoegh te doen met luydt-keels op te lachen / ende met alle man de voeten uyt te steecken / om het Kalf dus in sijn loop te keeren / op dat van desselfs holbollige Kalver-sprongen niet over-rend en wierden; doch den vlijtigen Stal-knecht / die in desen alarm wel lustigh in de weer was / riep vast / Holt goeden moet, Monsieurs, ick schol der loosen Hocklingh noch wel keeren,

Het leven der Nederlandtse Boeren.

Des Schrijvers wedervaren, en seldsaem avontuur te Landewaerts in.

Maert, 1665.

keeren, en weerden hem ondertusschen met een groote couragie als een braef Soldaet in dese Kalver-krijgh / ons mede verseeckerende dat het Kalf by nacht kon sien / en dat ons met sijn hollende Kalver-sprongh genoegh souw weten te mijden / gelijck als wy oock bevonden; doch was alle den yver des Stal-knechts te vergeefs: dies lieten wy dit Kalf dus hollen tot dat het moede was; en vonden wy 's morgens vroegh onse Leger-stede rontomme langhs 't voeten-eyndt met Kalver-dreck besaeyt / dat ons des nachts van dit hollend Kalf tot een wellekomst scheen vereert te zijn: opstaende / betaelden den armen Hospes / en gaven ons op den wegh om wederomme te wandelen: quamen aen Boort / daer menighmael ons avontuur van het hollend Kalf in de Koeye-stal malkanderen quamen te vernieuwen.

Hottentotten, of Wilden aen de Caep de Bon Esperance; hun miserabele stant en leven.

Doch wonderlijcker was het dien wilden Landt-aert des Volcks der Cabo de Bon Esperance te sien / die van wegens haer onmenschelijckheyt byna niets hebben dat na den Mensch gelijckt: sy zijn warelijck de elendighste Menschen dien ick op Aerde hebbe gesien: sy worden van wegens haer wildtheyt en klockende spraeck (die al hackelende ver uyt de keel schijnt voort te komen / gewoonelijck Hottentotten genoemt: sy zijn wat geel / doch heel smeerigh en vuyl van Huydt / doorgaens mager / schrael en ongedaen; oock kleyn van statuur / insonderheyt de Vrouws-persoonen; hun Hayr is zwart / ende byna dat van de Kaffers gelijck / wesende dicht in een gekrouckelt / doch soo wel door de vuyligheyt als uytter natuur. Sy zijn ongemeen snel in 't loopen / en seer diefachtigh / steelende ende roovende wat sy maer kunnen bekomen; de Onse haer sullende achter-halen / dienen te Paert en goede Ruyters te zijn. Sy brengen staegh alderhande Vee / voornamentlijck Ossen / Koeyen en Schapen / de welcke sy van hare Na-buuren uyt de Sardaigne-Bay / en uyt de Zuydelijckste Gewesten van Monomotapa weten te halen / aen d'Onsen in de Tafel-Bay te koop / die voor een weynigh Koper / Tin / Kralen / Taback en andere Snuysteryen verhandelen; soo dat wy dese Bay voor een seer goede Verversch-plaets genootsaeckt waren te erkennen: want hadden dagelijcks op de Schepen de volheyt van alderhande goede Verversingh en delicaet voetsel van Runt- Schapen- en ander Vleesch; ook abondantie van Moeskruyden / Visch / Fruyten / en wat by dese gelegentheyt konde wenschen. De Wilden quamen nu oock op de komst van onse Retour-Vloot met Vrouwen en Kinderen uyt de omleggende Quartieren na de Tafel-Bay en Water-plaetse gesackt / en koosen haer schuyl- en verblijf-plaets onder den blaeuwen Hemel / rontom het Nederlandts Kasteel / met hoop van wat Taback en andere leuren te vergaderen. Sy liepen als noch met een Schapen- Robben- of ander Beeste-vel om het Lijf / het welck haer vuyl en smeerigh om den hals hangende / naeuwelijcks d'opper-leden konde bedecken: de sommige hadden tot verciering een zwarte gedrooghde Maegh / en 't Gedarmte der geslachte Beesten om den hals; die oock eenige Vrouws-persoonen voor Braseletten / Gulden Kleynodien en Arm-Ringen om d'opper-armen dienden / soo dat sy (dus opgeproncht zijnde) geweldigh stoncken: eenige hadden oock kleyne Bengaelse Hoorentjens / die men Couris noemt / in het Hayr / of oock wel een kleyn Koper Plaetjen

om

om den Hals / en Arm-banden van dun Koper / Tin / Yser / of andere stoffe om de armen ; en desulcke pronckten uytsteeckende / hebbende altemael voor een gewoonten / dat sy haer vuyle Huydt met het smeer der geslachte Beesten / of met de Traen der doode Walvisschen / die elders mochten aen Strant gedreven zijn / komen te bestrijcken : sy waren oock noch met de schillen der Water-Limoenen / en andere Vruchten / met doode stinckende Visch die aen Strant quam drijven / en met de vuyle Pens en andere Ingewanden van onse geslachte Beesten / heel wel te vreden / soeckende dagelijcks alles van de vuylnis-hoopen wel schoontjens op ; Maegh en Darmen van de Ossen / Koeyen en Schapen die by de onse wierden geslacht / de vuyligheyt slechts ten ruyghsten uytgeschrabt hebbende / slingerdent om den hals / en quamen het aldus vuyl en raeuw (uytgesondert eenige die het tegens het vuur een weynigh brieden) tot voedsel met de tanden van malkanderen te verscheuren. Maert, 1665.

Sy weten van geen toebereydinge der Spijse / van Landt-bouw noch Visschen / van Huysen noch Vaertuygh ; eeten geen Graen / als die by d'Onsen tot dus verre gebracht zijn ; want als men die sulcks / of eenige andere goede gekoockte Spijse geeft / soo slocken sy die doorgaens soo gulsigh als Wraten in / levende meest by 't voor-verhaelde / en eenige soorten van Wortelen die in het wilde groejen / en die sy raeuw komen te nuttigen / loopende altemael (gelijck geseyt is) soo wel Vrouwen als Mannen / meest t'eenemael naeckt / alleenlijck 't stinckent Beeste-vel over de schouders hangende / daer sy haer des nachts / des Winters / en als 't kout windigh weder is / ten deelen met weten te bedecken ; want leggende / of op de hurcken neder-sittende / krimpen en kruypen dicht by malkander. De Vrouwen hangen veeltijdts haer kleyne Kinderen op den rugge / en die dus willende laten suygen / soo werpen sy het onnosel Wicht een van hare borsten over de schouders toe / dewijl die van sulcken lenghte zijn / dat sommige tot op de navel nederwaerts hangen.

Ick heb weynigh of gene teeckenen van Godts-dienst onder hen-lieden konnen bespeuren / als dat wel somtijdts een geheele Vergaderingh van Mannen / Vrouwen en Kinderen / yder met een vuyl stinckent Beeste-vel gekleet / in een groote kuyl / spelonck of anghst-vallige plaets gesamentlijck by malkanderen komen te compareeren ; alwaer desen woesten Landt-aert met singen / springen en danssen / als oock met een continueel handt-geklap veel zeldsame grillen aenrecht. Onder des slaen de sommige de oogen ten Hemel-waert / en schrijven dan met een roode steen malkander streepen en kruyssen voor het voor-hooft ; waer op dit schoone Gebroederschap dan weder elck sijns weeghs vertrecht. Sy kruypen des nachts met geheele troepen van Mannen / Vrouwen en Kinderen by malkanderen in het groen / ter plaetse daer nare spelonckten / valleyen of kuylen worden bespeurt / soeckende dus de warmste schuyl-plaets onder den blaeuwen Hemel / sonder beschutsel of eenigh decksel als het Geberghte / Steenrotsen en 't wilde Groen ; want ick hebbe geen Huysen of hutten by haer gesien : de sommige breyden nochtans wel eenige Beeste-vellen op stocken een weynigh uyt / om aldus voor de koude / hagel / sneeuw / regen en winter-buyen een weynigh bevrijt te zijn, kruypende dus in der nacht / om de warm-

Maert, 1665. warmte dichte by een / sonder het wilde Gedierte te vreesen. In dese gestalte heb ick deselve tot verscheydemael gesien / leggende als de Dieren des Velts / meest naecht in het wilde Groen ter neder / daer onder nochtans de sijne (geloof ick) by de reuck en tast in het doncker weet te vinden; geneerende haer aldus gelijck de Beesten / sonder eenige Rupsen / Kiederen / Voor-raet / Beddingh / noch andere Lebens behoefte: voor 't wilde Gedierte maken sy altemet ooch wel groote Vuuren des nachts. Dele van dese wilde Vrouws-persoonen hebben een Tidt of twee van de Pinck / somtijdts meerder Leden van hare Vingeren afgesneden / en wiert my gesept (doch wat 'er van is / en weet ick niet) dat sulcks wanneer sy trouwen / sou komen te geschieden / zijnde soo dickmaels met een ander Man getrouwt geweest / als Leden van hare Vingeren quamen te missen: de sommige siet men ooch de eene Borst geheel verdrooght; de waerom is aen my onbekent. Sy zijn / soo wel Vrouwen als Mannen / wonderlijck op oudt Yser / Koper / Tin / Kralen en Glase Ringen / doch wel voornamentlijck op den Taback versot / om 't welcke selfs de Vrouwen aen onguure Bootsgesellen / die haer tot sulcks bestaen te bergen / hare heymelijcke Leden (die sy noch somwijl een wepnigh weten te bedecken) gewilligh lijck laten sien: warelijck dese Matroosen betoonen door sulcks datse noch veel onachtiger en beestachtiger zijn / dan dese wilde Hottentotten, die gemeenelijck d'Onse als die aen Landt treden / met een holbollige cabriool begroeten; schoopende selfs de Vrouws-persoonen in de betooninge dan soodanige complimenten / om een klepn stuckslien Taback; en weten haer dese Wilden aen onse Bootsgesellen / als die haer eenigh leet doen / op haer maniere seer wel te wreecken / en dervoegen hare Beledigers met steenen te begroeten / dat die genootsaeckt worden om rupm te staen / en niet tegen-staende veel tegen-weer / de vlucht te kiesen; waer deur sommige van ons Volck (terwijl hier lagen) zwarelijck wierden gequetst / en eene bestierf het: de Wilden sulcks hoorende / vluchten met Vrouwen en Kinderen Landt-waerts heen; dan quamen na sommige dagen met heele troppen t'effens wederom / sonder pets quaets te vreesen.

Men seght dat Lande-waerts in een sodiger aert van Menschen woonen / vermits daer heen na het Noorden het Koninckrijck Monomotapo leydt. Beklaeghelijck is 't / dat onder het Menschdom sulcke Menschen (gelijck wy nu hebben getoont) gebonden worden / die / schoon mede van onsen eersten Vader Adam afkomstigh / nochtans soo wepnigh Menschelijckheyts vertoonen / datse warelijck meer het onvernuftige Vee / dan redelijcke Menschen komen gelijck te zijn / lebende op den Aerdbodem een soo rampsaligh en elendigh leben / hebbende gantsch geen kennisse Godts / noch die ter saligheyt leydt. Elendigh Volck / hoe beklaeghelijck is uwe erbarmelijcke stant! en ô Christenen / hoe gelucksaligh de onse! indien wy rechtschapen Christenen zijn / Godt sy in eeuwigheyt daer voor gedanckt / verheerlijckt ende groot gemaeckt / dat hy ons uyt dien poel der rampsalige duysternis geroepen heeft tot sijn wonderbaer Licht; die ons soo lief gehadt heeft / dat hy ons sijn Eenigh-gebooren Sone gegeven heeft / op dat wy / in hem geloovende / niet en verderve / maer het eeuwige leben hebben. O onuytspreeckelijcke genade! waer voor Godt Vader / Soon /

en

en Heyligen Geeſt in de waerachtige Dieeenigheyt ſijnes Perſoons / van ons moet werden gedanckt / gepreſen en groot gemaeckt tot in der eeuwigheyt. Amen. Maert, 1665.

Het wilde Gedierte wierdt oock noch dagelijcks hier te Lande beſpeurt / en ſomwijl gevangen / binnen de Nederlantſe Vaſtigheyt gebracht; ſoo dat men hier aen de Caep verſcheydene ſoorte van wilt Gedierte / als Leeuwen / Leeuwinnen / Tijgers / Rhinocerots / Slangen en Wolven / doch die doodt / en na 't leven opgeſet waren / konde ſien; dewelcke nu en dan zijnde gevangen / de Nederlanders tot een goede waerſchouwingh dienden / om niet te verre Lande-waerts in te dwalen / op dat niet ten proop voor 't wilde Gedierte en mochte komen te vervallen. Het wilde Gedierte aen de Caep de Bon Eſperance.

Ons Volck getuygden dat ſy des nachts hier weder een Staert-ſtar hadden geſien / die koyt daer aen quam te verdwijnen; dienende ſulcke teeckenen tot voor-booden van ſoo veel rampen en zwarigheden / als ons op deſe reyſe naer 't Vaderlandt noch quamen te beſpringen. Weder een Staert-ſtar geſien.

Wy kregen op den 2 en 23 Maert t'elckens weder een vliegende ſtorm van over het Gebergte; doch lagen hier wel beſorgt / dies quam ons hier voor geen ongeval aen de Schepen te wederbaren. Stormen in de Tafel-Bay.

Middelerwijl dat wy ons dan hier ververſchten / ende na de twee laetſte Schepen / die ons noch van Batavia ſtonden te volgen / vaſt vertoefden / wierden dagelijcks alle de Schepen van 't noodighſte beſorgt / en die reddeloos waren / ten ſpoedighſten gerepareert. Wy ſagen op den eerſten April, des morgens met den dageraet rontom ons Schip een grooten Walvis / die ſich in het glinſteren van de Water-golven door den opgangh der Sonne ſcheen te vermaken / waer deur hy hem (aldus vlaeckerende) perfectelijck ons vertoonden. April, 1665. Een Walvis vertoont ſich perfectelijck rontom het Schip des Schrijvers.

Twee hooge Bergen worden in de Tafel-Bay geſien / namentlijck de Leeuwen Bergh / en Tafel-Bergh / die wel meeſt van wegens haer ſatſoen dus worden genoemt. De Leeuwen-Bergh was by ons in 't jaer van 1658 beſocht; en van de Tafel-Bergh wiſt men ons wonderlijcke dingen te vertellen; doch was die geweldigh hoogh / dies hon ick bezwaerlijck Compangnons verbrijgen / om tot voldoeningh van de nieuwsgierigheyt derrewaerts heen een tochje te doen; eyndelijck tot mijn voornemen den Stuurman en den Timmerman verbregen hebbende / verlieten wy op den voorgemelten 1 April des morgens vroegh / na dat wy dien vrolijcken Walvis tot ons genoegen hadden geſien / met onſe drie Wandelaers het Schip / en voeren na Lande / om (waer het doenelijck) de ſeer hooge Tafel-Bergh te beklimmen: daer henen gewandelt zijnde / bevonden ons 's morgens ontrent ſeven uuren tot aen den Voet van deſe Bergh geavanceert te zijn; ſtelden ons doers toen opwaerts naer de hoogte / klimmende over een ſmalle rugh des Bergh / die opwaerts loopende / ontrent halver hoogte tegens de rechte opgaende ſteylte des Tafel-Berghs quam te eyndigen: wy hadden ter weder-zijden langhs deſe rugh een afloopende laeghte / en oock ter rechter-handt een ſtercke afloopende Water-ſtroom / die langhs deſe Valey met Klippen / Speloncken en dichte Boſſchagien alom bezet / te begnamer ſchuyl-plaets voor het wilde Gedierte / als Leeuwen / Tijgers / Luypaerden en Wolven honden verſchaffen; doch moſten wy door de ontoeganckelijckheyt van onſe wegh Des Schrijvers tocht om de hooge Tafel Bergh te beklimmen. Avonturen in deſe oeffeningh uytgeſtaen.

April, 1665. van wegens de menighte der Klippen somtijdts tot in dees lage Valeye nederdalen / en daer een weynigh door gevordert zijnde / weer opwaerts klimmen / dat ons in der waerheyt al vry wat moejelijck viel ; passeerden aldus menighte Steenrotsen en Klippen / daer wy somtijts tusschen door / of over heen mosten klimmen ; doch waren noch naeuwelijcks ontrent ter halver hooghte van de Tafel-Bergh gevordert / of onse Stuurman gaf t'eenemae de moedt om hooger te geraken / verlooren ; daer wy hem dan oock verlieten / wanneer hem van onse mede genomen Victualie een gedeelte by geset hadden / met beloften van ons hier twee uuren te sullen wachten / en dan noch ons niet verdemende / mocht hy vryelijck wederom neder-waerts keeren ; noemende malkander een Logiment / daer wy des avonts in 't Vleck als dan verhoopten by een te komen : dies lieten wy onsen Stuurman ter halver-wegen den Bergh / die sijn rust-plaets onder een schaduw-gevende Boom verkoos.

Wy klommen toen met ons beyden vorder heen opwaerts aen / komende tot een passagie die wy naeuwelijcks 4 voet breet bevonden te zijn / ter slincker handt met een overhangende steylte beset en bemuert / die van wegens sijn recht-opgaende hooghten tot aen den Hemel scheen te reycken ; en ter rechter zijde daelde dit vervarelijck Wandel-padt gantsch steyl naer een verschrickelijck hol des afgrondts nederwaerts ; en vonden oock daer by dit smalle Wandel-pat soo steyl naer boven opgaende / dat ons geduurigh in 't opwaerts-klimmen aen het gras / of andere ruyghte met de handen moesten verseeckeren / of wy souden wel lichtelijck na dese vervarelijcke diepte neder-gestort / en hals en beenen gebroocken hebben ; vonden het alom heen met geweldige recht-opgaende Klippen en Rotsen beset ; doch klommen en klauterden echter aldus met handen en voeten opwaerts aen / en quamen te met nu tusschen de twee groote klippige over-hangende steyle hooghten / in de voort opwaerts-loopende kloof van dese verwonderens-waerdige Tafel-Bergh / die alhier van om hoogh na beneden een kleyne scheur vertoont / welckers engh-toeloopende passagie / die den opgangh maeckte / met welrieckende Kruyden en Bloemen / als oock met lustigh Gras vermakelijck was beset / en vonden alhier een uytnemende heldere weder-klanck van den Echo te zijn ; konnende noch den Stuurman die wy ter halver wege den Bergh hadden gelaten / door de drie en vier-dubbelde weder-klanck die den Echo maeckten / in het toe-roepen hooren / schoon dat wy malkanderen door de wonderlijcke hooghte niet meer en konden sien. Wy hadden wat Batavische Anijs-Arack met ons mede genomen / als oock Bisschuyt en Vaderlandtse Kaes / dewelck ons wel te passe quamen ; want namen somtijdts voor den geweldigen dorst (alsoo geen versch Water en vonden) een weynigh van desen Arack / en nuttighden wat Bisschuyts daer by / het welcke merckelijck tot ons versterckingh dienden ; klommen vorder tusschen wederzijdts steyle ende over-hangende Rotsen door / en somtijdts over groote Steen-klippen henen ; vonden alhier Steenrotsen van grootte als heele Gebouwen / dervoegen in de steylte afhangende / datse nergens scheenen aen vast te zijn ; dies het ons wonder gaf dat dese hangende Rotsen wegens haer groote zwaerte niet nederwaerts quamen te storten ; oock hoorden wy eens een verschrickelijck geraes en wonderlijck gedreun niet verre van ons in dit steyle Geberghte / vermoe-

moedende dat een geweldige Steenrots aen 't rollen en gaende geraeckt / van om hoogh neder waerts quam te bonſen; doch klommen wy deſe naeuw toeloopende kloof des Tafel-Berghs al verder op / dewelcke boven ſoo dicht tot malkanderen liep / dat wy der ſelver ſpatie daer maer ſes of ſeven voeten wijdt bevonden / gaende wederzijdts ſteylte als overhangende Muuren swaerts: geſtadigh dus voorderende / geraechten eyndelijck tot boven op de platte Tafel-bergh / daer aen het helder Sonne-licht bevonden / dat het al ruym een uure naer-middagh was / hebbende van des morgens ten 7 uuren met opwaerts te klimmen beſigh geweeſt. April, 1665. Den Schrijver komt boven op de Tafel-Bergh.

Het eerſte dat wy boven op deſe Bergh aenvingen / was na verſch Water te ſoecken / om onſen dorſt (die geweldigh groot was) te leſſchen; het welche ooch in weynigh tijdts vonden in de holte van ſommige blaeke Steen-klippen / daer deſe Bergh als mede bebloert was / welck Water door den veelvuldigen Dauw der dicke Wolcken (die ſoo menighmael de geheele opperhelft des Berghs bedecken) in de gemelde holle Steen-klippen ſcheen vergadert te zijn / het welche wy heel ſoet en uytnemende aengenaem van ſmaeck bevonden; te meer / door onſe bynaer onlijdelijcken dorſt / dien ick wel seggen magh / dat in alle mijn Reyſen noyt grooter en is geweeſt; dies ſmaerkten ons deſe Hemel-vocht nu beter / als oydmaer d'allerlieffelijckſte dranck des Werelts plagh te doen: de ſeer verhitte Ingewanden voorſichtighlijck met deſe klare Vocht verkoelt / verfriſcht en verzoetlijckt hebbende / begaven ons weder nae 't voorſte van deſe Bergh / om van deſſelfs wonderlijcke hooghte gelijck als uyt de Lucht het omher-gelegene Aerdtrijck te aenſchouwen; maer onmooghlijck is het om te beſchrijven / in wat een kleynen begrip dat alle de naeſt-aengelegene Landerpen en Bergen ſich aen ons vertoonden: de groote Tafel-Bay / en alle de daer aenpalende machtige Bergen naer het Noorden / en Lande-waerts in / ſcheenen van kleyn beſtaeck en importantie te zijn: de Nederlandtſe Schepen binnen de Tafel-Bay ten Anckier leggende / konden wy pas bekennen / gelijckende maer kleyne ſtipkens; ooch insgelijcks het Nederlandts Kaſteel de Goede Hoop / met alle deſſelfs omher-gelegene Hupſen / Hooven / en groene Landerijen / ſaghmen altemael door de ver-af en neder-dalende laeghte als in het verſchiet / konnende weynigh dingen onderſcheydentlijck bekennen; ja ſelfs de hooge Leeuwen-Bergh en andere Bergen / quamen haer (uytgeſondert haer meeſt op-ſteecklende Toppen) nu niet anders aen ons dan maer gelijck eenparige Vlacktens te vertoonen: voorts konden wy de ſeer hooge Afrikaenſe Bergen nae het Noorden / na giſſingh wel 40 mijlen verre ſien. De Tafel-Bergh was deſen dagh met geen Wolcken overdeckt / maer t'eenemael klaer / want hadden een aengenamen dagh / met klaer en helder Sonneſchijn weder aen-getroffen / anders ſteeckt deſe Bergh (gelijck wy te voren hebben geſeyt) van ter halver wege deſſelfs hooghte tot in / en beeltijts met fijn bovenſte vlacktte een goet ſtuck door de Wolcken heuen; dan waeyt het gemeenelijck in de Tafel-Bay een vliegende ſtorm / ſoo dat men aldaer geen Daer-tuygh kan gebruycken; daerom de Tafel-Bergh ooch alsdan genoeghſaem ontoegancklijck wordt bevonden. Vint verſch Water. Wonderlijcke hooghte des Tafel-Berghs.

Wy hielden op deſe hooge Tafel ons ſober / doch vermaeklijck Middaghmael van Kaes / Biſſchuyt / Anijs-Arack / ende voorts een dronckje van Des Schrijvers avontuurlijck

April, 1665. middagh-mael boven op de Tafel-Bergh gehouden.

van den Klaren: onse Tafel en Tafel-laken waren het lustigh Gras / twee Steenen de Stoelen / en de handen onse Drinck-beeker; somma / hadden hier meer vermaech als gemack / en danckten den Almogenden Schepper voor 't goede alhier genooten / en voor sijn menighvuldige Wonder-wercken dien hy ons toonden; peurende na de Maeltijdt weder aen 't wandelen / op dat ons door de stilte geen stijfigheyt in de Leden over en quame / het welck ons in het weder af-klimmen seer hinderlijck sonde hebben geweest: wy namen nu onse coers naer 't ander gedeelte des Tafel-Berghs / van daer wy tot ons genoegen de Naburige Zee-contreyen van Cabo Faco, met desselfs hooge / doch van hier laegh-schijnende Bergen / quamen te aenschouwen: doch nergens was het verschrickelijcker neder-waerts na de laeghte te sien / als na de kant van de Tafel-Bay / alwaer dese Tafel-Bergh met een over-hangende steylte / gelijck als een Muur / quam van om hoogh tot om laegh in de vlackte recht neder-waerts te dalen / daer wy nu op de kant staende / als tot de verbarelijckste afgront neder waerts konden sien: voorts vonden wy dese Bergh boven op de vlackte met een schoone Landts-douwe verciert / welckers lustigh en aengenaem Velt met langh Gras / en eenige kleyne Boompjens beset / vermakelijck was om aen te schouwen; het Gras en lagh ooch alhier niet gelijck beneden van wegens de harde winden ter aerden neder-geslagen / maer stont met schoone wel-rieckende Bloemen en Kruyden recht op-waerts / en redelijck langh te groejen / waer door wy genootsaeckt waren om te gelooven dat de winden hier noopt soo fel / gelijck als beneden en quamen te waepen: vernamen hier geen Gedierten / anders dan het Gevogelte in de Lucht; doch hebben ooch hier den dreck van Rheen / Steen-Bocken en diergelijcke vier-voetige Dieren gesien; maer geen groot Meyr / of stil-staende Water / veel minder de Visch die hem daer in sonde komen te onthouden / gelijck de sommige met een stoute assurantie durven seggen: het Water dat op de Tafel-Bergh gevonden wordt / zijn maer alleenelijck plassen / die in de holte der vlack-leggende Klippen / waer mede de Bergh op sommige plaetsen als schijnt bevloert te zijn / gevonden wordt / het welcke door den dauw der omdrijvende Wolcken / ende niet door den regen (soo wy geloofden) aldaer vergadert wiert; en daer in geen Visch / noch eenigh leven sich onthield.

Cabo Faco.

Verschrickelijcke steylte.

Vermakelijke Landtsdouwen boven op de vlackte des Tafel-Berghs.

Wederkeeringe na beneden.

Doch eyndelijck aen het dalen der Son bespeurende dat het al ontrent 3 uuren na middagh was / en daerom ooch ten hooghsten tijdt om wederom neder waerts te keeren / teyckenden ons namen op de Klippen / die ter zijden de hoof die wy opgenomen waren / gevonden wierden; keerden toen wederom na de laeghten / door de selfde wegh die wy te vooren in het opklimmen genomen hadden; doch daer ons nu door de gladdigheyt van het langh Gras genootsaeckt vonden al sittende neder-waerts af te glijden / moetende ons gedurigh van wegens de geweldige steylte met de handen verseecheren; ende verbarelijck was het in dit afklimmen staegh na de verschrickelijcke laeghte neder te sien: evenwel quamen wy behouden ter plaetse daer wy des morgens ons derde Wagher den Stuerman hadden gelaten / vindende sijn Neusdoeck aen een Boom gebonden / tot een teecken dat hy was na beneden geleert: klommen toen verder af na de vlack-

vlackte / doch niet ſoo ſpoedigh als wy wel giſſinge hadden gemaeckt: want April,
quamen dooꝛ het te bꝛoegh afdalen tot in een gantſch nare Dalley en angſt- 1665.
vallige Wildernis te verdallen / daer een afrollende Waterbeeck / met veel doncktere hoolen / ſpeloncken / en klippen omringht / beſpeurden ; hier von-
den wy ons nu rontom van 't ſteyle Gebergte ombangen ; en na beter wan- Komen in
delpadt ſoeckende / eer lang ons in de dichte Wildernis / barnende Netels / groote onge-
Speloncken / Steenklippen / en kuylen derboegen beſet / dat niet en wiſten legentheyt.
waer heenen te ſullen belanden : want wy vonden den wegh / die afgeſacht waren / gelijck als ooch elders heen / te ſteyl / om wederom op te klimmen ;
ooch quam de nacht op handen / en was het alreedts ſoo doncker / dat ner- Worden van
gens handen beguaemheyt tot ons opgang ſien ; weynigh luſt hadden wy den avont-
nochtans om deſen nacht in dit verbaerlijck Hol den tijdt te paſſeeren / of ſtont over-
haeſt tot een pꝛooije booꝛ 't wilde Gedierte te zijn / die wy geloofden dat al- vangen.
hier als in haer recht Element / de beguaemſte wooninge vonden. Wy dan hier al bꝛy wat benart / en van den rechten wegh afgedwaelt zijnde / dꝛonc-
ken om onſe geweldigen dooꝛſt te leſſchen / een hoelen dꝛoncks van het aenge-
naem water uyt deſe afrollende Waterſtroom / en dooꝛſten als doen hier niet
langer vertoeven / alſoo wy niet gaern des nachts de Leeuwen / Tijgers / en
Slangen geſelſchap hielden ; klommen daerom met een te krachtiger yver /
als Katten / by handen en voeten de ſteylte wederom op / waer dooꝛ ons
daer na / van wegens de barnende Netelen / bꝛy wat beſchadight vonden ;
dies met veele moeyten weder om hoogh geraeckt zijnde / klommen de ne-
derdalende rugh des Berghs toen verder af / tot dat om laegh op de rechte Geraecken
vlackte geraeckte ; ſetten ons gangh toen booꝛt in het doncker / en by de gis wederom op
op de Zeekant aen ; dan raeckten al wederom in een behaylde gelegentheyt den rechten
tot de enckelen in een Moeras / en tot de hals in de Kuyghte / daer wy in wegh ;
het dooꝛbꝛeecken een Neſt met groote Vogels verſteurden / die met mal- doch ander-
kanderen in het opvliegen ſulck een ſnel geraes maeckten / dat mijn goeden mael in een
Cammeraet / den Timmerman / de booꝛſte zijnde / een verbaerlijcke ſchꝛeen bekayde ge-
gaf / meenende van een Tijger / of Leeuw beſpꝛongen te zijn ; dan deſe legentheyt.
ſchꝛick vergingh wel haeſt / als wy bemerckten dat het niet anders dan
groote Vogels waren ; geraeckten eyndelijck aldus wederom tot by de Ne-
derlandtſche Beſtingh / en met bꝛeughden in 't Hollandts Vleck / daer wy Komſt in
ons derde Macker / den Stuurman / vonden / die dooꝛ den grooten dooꝛſt het Vleck.
was wederom gekeert. Wy verhaelden aen hem / en aen de andere / ons
avontuurlijcke Reys ; bleven des nachts aen Lant / en voeren des moꝛgens
ſonder houſen of ſchoenen / dewijl die meeſt waren geruineert / en met ge-
ſcheurde kleederen weder na Booꝛt ; hebbende op deſe Cocht geen wildt
Gedierte / als eenige Slangen / vernomen.

Wy hielden hier aen de Caep, op den 5 en 6 April, de gedachteniſſe van
't heyligh Paeſchfeeſt / en op den 10 dito quam het treffelijck Schip Zuyd- Paeſchfeeſt.
Polsbꝛoeck ter Reede by ons te arribeeren / komende uyt het Vaderlandt / Het Schip
dat in November in Compagnie van het Schip Amersfoort was van Zuyd Pols-
daen vertrocken / dan geſamentlijck achter Engelandt / Schotlandt en broeck komt
Yslandt omgeſtevent / en booꝛt Zuydwaert aengewendt zijnde / was uyt 't Patria.
Amersfoort dooꝛ een ſtoꝛm / en meeſt gedurige nacht / van dit Schip Zuyd-

April, 1665. Polsbroeck afgedwaelt / hebbende sedert malhander noopt weder gesien / verstonden van ons Landtslupden het volgende nieuws:

Droevige tijdingen uyt het Vaderlandt.

Dat een geweldige Pest in het Vaderlandt domineerden; dat de Engelsen / tegens de onse in onlust / ons Volck alreedts Nieuw Nederlandt / Gunee, en andere Plaetsen hadden afgenomen; dat men in Hollandt en Engelandt tegens malhander sterck ten Oorlogh equipeerden / soo dat een rampsalige Vredebreuch stondt te vreesen / doch dat men in 't Vaderlandt noch alles met de Naburen verhoopten by te leggen; dat ooch de Retourvloot 't voorledene jaer seer laet / en als onmachtigh door de veelheydt der Sieckten en Dooden / in 't Vaderlandt was aengekomen; en noch andere quade tijdingen meer / die ons waerlijck niet seer heuchelijck in de ooren klonchen / vreesende / soo wanneer 't Oorlogh met ons en die van Engelandt was / dat wy als dan noch veele rampen en wederwaerdigheden hadden uyt te staen / eer dat in het langh-gewenschte Vaderlandt mochte komen aen te landen / gelijck als naderhandt ooch genoeghsaem ondervonden; dies vonden wy ons dan nu ooch genootsaeckt / volgens de ordre van haer Ed. op Batavia, om de twee nakomende Retour-Schepen / die ons noch van Batavia stonden te volgen / mede in te wachten / op dat wy dan soo gesamentlijck met onse rijcke Retourvloot mochten van hier naer 't Patria vertrecken.

Aenkomst der 2 laetste Retourschepen van Batavia.

Het eerste van dese twee Schepen / genaemt de Liege / quam van Batavia, op den 14 April, beliouden by ons te arriveeren / wesende op den 1 Februarii in compagni van 't Schip Nieuwenhoven van daer vertrocken / doch waren onderweegh van malhanderen afgedwaelt; dan hadden hier dichte by 't Landt twee Schepen gesien / maer die niet opkomende / stondt te gelooven dat het Engelse sullen geweest zijn: dies wachten wy nu noch na 't andere Schip / dat ooch twee dagen daer aen / tot doers vreughde / beliouden by ons ten Ancker quam; voorts brochten hem alle de Boots der Schepen 't soet Water / Verversching / Brandthoudt / en wat noch dienden / gesmint aen Boort; de Stengen en Rhaes wierden opgeset / en het asschept van de Vrienden aen Landt genomen / alsoo ons nu t'eenemael baerdigh vonden / om ons verre Voyagie na het liebe Vaderlandt te vervolgen.

Bereytselen om na 't Vaderlandt te vertrecken.

Negentiende Hooftstuck.

Vertreck der Retourvloot na 't Vaderlandt. Passeeren de Eylanden *Sint Helena* en *Ascention*, als oock de *Linie Æquinoctiael*, en Krooft-Zee. Sien en vervolgen diverse Schepen om tijding uyt Hollandt te bekomen, doch te vergeefs. 4 Schepen door storm van de Retourvloot verstrooyt; Onderhalen een Frans Schip, doch bekomen droevige tijdingh van den bitteren Oorlogh tusschen de Engelschen en de Nederlanders. Maecken haer vaerdigh om te slaen. Dicke mist, hevige storm, continueel dagh. Missen weder een Schip. Sien de Eylanden van *Fero*. Noch een Schip van de Retourvloot afgedwaelt.

Wor-

Worden genootſaeckt door miſt en tegenwinden verder heen om de Noord te ſteken. Komſt op de hooghte van Yslandt, en by een France Groenlandts-vaerder. Nader tijding, heftige ſtorm, ſware Zee-nooden. Setten 't na Hollandt, doch worden geſtuyt. Komſt onder Noorwegen. Droevige tijding. Aenlanding in *Backaſont*. Wedervaren, vertreck van daer. Tien Ooſt-Indiſche Retour-Schepen geraecken te Bergen in Noorweegen, daer van d'Inwoonders vriendelijck worden ontfangen. April, 1665.

SEs weecken in de ſchoone geſonde Tafelbay ververſt / en met de Retourvloot ſtil gelegen hebbende / lichten ons Volck met vreughden de Anckers upt de grondt / ſoo dat wy met onſe rijcke Vloot / beſtaende nu (want de Muſſchaetboom bleef abſent) in 12 Schepen / op den 22 April onder ſeyl geraeckten / en t'zeewaerts ſteeckende / ſoo ontmoeten wy nu het Schip Amersfoort / komende (eben als boven geſept is) upt het Vaderlandt geſeylt; doch wy mijden haer eenighſins / ſchoon by het Robben-Eylandt / dicht by malkander / een uur of twee in ſtilte dreven / dewijl wy verſtonden (maer of het waer was en weet ick niet) dat de Peſt niet weynig in dit Schip domineerden / leggende omtrent 60 Menſchen in hoopen ter neder / en had men op deſen dagh de acht-en-dertighſte Man op het Robben-Eylandt begraven / ſoo dat het hoogh tijdt was dat de Luyden het Landt / en deſe geſonde Tafelbay beſeylden. Wy baden Godt Almachtigh om een gelucktiger Vopagie na ons Vaderlandt / op dat wy aldaer behouden met ons hoſtelijcke Retourvloot mochten komen / ſtellende ons coers / toen in volle zee geraeckt waren / Noordweſtwaerts heen / en konden noch op den 23 dito de hooge Tafelbergh wel 20 à 22 mijlen verre ſien / hebbende met een gewenſchte Zuydooſte windt / en geſtadigh weder / een ſchoone voortgangh / ſoo dat wy eer langh de geheele Kuſt van Africa upt het geſicht geraeckte / en viel voort de voortgangh ſoo voorſpoedigh / dat wy op den 8 May, volgens hooghte van 16 graden giſſingh maeckten / het Eylandt Sint Helena te paſſeeren / dat wy nu met de Retourvloot voordachtelijck quamen mis te loopen / om de Engelſe Oorlogh-ſchepen / die wel licht aldaer op ons komſt mochten paſſen / voorſichtelijck te mijden; dan quamen / aldus voortſeylende op de hooghte van 8 graden en weynigh minuten / het Eylandt Aſcention te ſien / het welcke wy op den 16 May paſſeerende / t'eenemael onbewoont / en oock onvruchtbaer vonden; met deſelve Zuydooſte windt / mooy weder / en een gelijcke Zee / dus voorder heen komende / paſſeerden wy op den 23 May de Linie Æquinoctiael, weſende nu al ruym ſes hondert mijlen van de Caep de Bon Eſperance herwaerts aengeſeylt / hebbende noch op alle de Schepen geſont en wacker Volck; wy ſagen des anderen-daeghs / den eerſten Pinxterdagh / een vreemt Seyl in het Noordweſten voor ons heenen / 't welcke wy met een luſtigen over en groot verlangen ſochten te onderhalen / om eenigh nieuws upt 't Vaderlandt te verſtaen; maer konden ſulchs / vermits de Luyden voor ons vluchten / niet volbrengen / vermoedende het een Engels of Portugeeſch Schеepje te zijn / dat

Vertreck van de Caep de Bon Eſperance na het Vaderlandt.

Ontmoeten het Schip Amersfoort.

May, 1665.

Paſſeeren de Eylanden Sint Helena,

en Aſcention.

Als oock de Linie Æquinoctiael.

Sien een vreemt Seyl.

May, 1665. dat van Angola begeerigh was de Reyse na de Barbados, Brasil, of andere Landen van West-Indien voort te setten.

Junius, 1665. Passeeren de Krooft-Zee. Wy dan stevende noch al na het Noordwesten / kregen op den 1 Junius de ordinaris Passaet-windt upt den Noordoosten / daer mede wy ons coers beqnamelijck honde verbolgen / tot op den 8 dito, wanneer ons op 16 graden en 45 minuten benoorden de Linie bevonden te zijn / begonden als doen meer Noordelijck aen te stevenen / seplende eenige dagen als door een groen Velt / dewijl nu de Krooft-Zee passeerden / die aldaer vol van seecker Gewas met lange steelen / lilepne bladerkens en knopjens wordt bevonden / al schoon ons vaerwater altijer / gelijck elders / t'eenemael grondeloos was; hadden op den 26 dito de hoogte van 34 graden en 36 minuten; gissende nu omtrent elf hondert mijlen van de Caep de Bon Esperance te zijn; kregen nu variabele winden / doch wel meest upt de Westelijcher handt; de coers Noorden / gissende op den laetsten Junius, en in 't begin van Julius de Vlaemse Eylanden te passeeren: doch quamen deselve niet te sien / ons bevindende tot op de Noorder Polus hoogte van 41 graden en 44 minuten geavanceert.

Julius, 1665. Sien vier Schepen. Wy sagen den 2 Julius 's morgens vroegh drie Seylen heel ver in 't Westen / en noch een ander Schip achter upt in het Zuydwesten / komende 't laetste recht op ons afgesepit / dies wy verlangende na wat nieuws / doch wel voornamentlijck om den standt van ons Vaderlandt te weten / hem aenstondts quamen in te wachten / latende ons Prince Vlaggen van achteren van de Campanje waeijen; maer ons moepte was andermael te vergeefs / vermits dit Scheepje tot niet heel verre van ons genadert zijnde / de Steven weder als vooren / blijvende boven wints / na het Oost-Noordoosten wenden / schijnende dus onwilligh / ofte beschroomt / om by ons te komen / en 't selve dus te loefwaert blijvende / konden wy hem niet onderhalen; sy lieten een witte Vlagh met een Krups daer in waeijen / sagen het daerom voor een Frangsman aen / die van het Westen komende / scheen na Vranckrijck te willen; wy setten de coers nu na het Noordoosten met goet avans.

Wachten een van deselve in, doch te vergeefs.

Sien wedet een Seyl, doch konnen geen tijding wegens den toestant des Vaderlandts bekomen. Wy sagen met liefselijck weder / des morgens vroegh / op den 6 Julii, al weder een Seyl in 't Noorden / dan houden hen als de voorgaende / door stilten en beerhept / niet beseplen; dit moepden ons uptermaten seer / om dat wy soo ernstelijck verlangden om eens den toestandt onses Vaderlandts te weten / en of het met ons / en met die van Engelandt Vrede of Oorlogh was / waer aen / om sulcks te weten / ons grootelijck was gelegen / verhoopende dagelijcks wat goets / en voornamentlijck de continuatie van de Vrede met ons en die van Engelandt te verstaen. Dus voorderende / kregen op den 9 Julii upt den Noordoosten een vreesselijcke storm / waer door wy des nachts met alle de Schepen t'eenemael van malhanderen quamen te verstrooijen / dan wierden / als 't dagh geworden was / het Schip van onsen Admirael / en hoort daer aen noch drie andere / wijdt en zyds heen gedwaelt zijnde / gewaer; wy wenden het daerom stracks voor de wint heen / en by malhanderen zijnde gekomen / stevende met malhanderen na het Oost-Zuydoosten: doch de storm noch continuerende / namen al 't Seyltuygh in / uptgesondert het Schoover-seyl / waer mede wy het op Godts

Heftige storm, die 4 Schepen van de Rerourvlooc verstrooyt.

genade

genade lieten bijden; kregen veel ſware ſmacken waters in / en moeſten geweldige ſlagen van de volgaende Oceaen uptſtaen: want de waterbaren haer als machtige Bergen quamen te vertoonen / daer van wy wonderlijck wierden gefoolt / geſlingert / en op- en nederwaerts geſmeten: echter bevonden wy ons tegens den nacht met 8 Schepen wederom by malkander geraeckt te zijn / en quam nu de felle windt langhs hoe meerder af te nemen. Julius, 1665.

Des morgens hadden wy noch al een ſtijve Noordelijcke windt en volgaende Zee / doch die van langer handt quam te bedaren; miſſende nu noch vier Schepen van onſer Vloot / namentlijck / de Jonge Prins / Amſtellandt / Vroge / en Diemermeer / die wy vermoeden dat in dit hardt weer Weſtwaerts overgeſteven waren; bedroefden ons altemael niet weynigh / dat nu alhier dus van malkanderen waren verſtroopt geworden / doch leefden noch eenighſins op hoop / van eer langh haer weder te ſullen vinden. Terwijl nu ons kleyn getal vergaderde / en wederom als verſtroopde Schapen elckander genaecken / ſoo vonden wy ons des middaeghs op 47 graden en weynigh minuten te zijn / en kregen te mets weer ſeylbaer weder / ſeylende nu met kleyn Seyl voort / op hoop ons Mackers / dus inwachtende / noch te reſcontreeren; ſagen op den 11 dito, des morgens vroegh 3 Schepen / die van het West-Noordwesten tot ons naderden / dat wy verhoopten ons Mackers te ſullen zijn; maer bevonden het eer langh anders / dewijl ſy met alle man / als wy haer ſochten te naderen / eder bynae een byſondere coers aenſtellende / voor ons vluchten; dan het Slot Honingen / een van haer dryen vervolgt en onderhaelt hebbende / was dit Scheepje genootſaeckt met volle Seylen tot in de Vloot te komen / der ſelver Schipper by den Heer Admirael geraeckt zijnde / verſtont men van hem / die een Frangman was / het volgende nieuws: Sien 3 Schepen. Daer van het eene komen te onderhalen.

Dat ſy alle drie France Schepen waren / die in het voorjaer upt Vranckrijck na Terra Nova waren geſeylt / van daer ſy nu met de vanghſt van Vackieljauw de wederom-Reys na Vranckrijck ſochten; dat ſy ons des morgens ſiende / vreeſden dat wy Engelſche Schepen waren / en daerom ons hadden getracht te ontvlieden; dat het / wanneer hy upt Vranckrijck vertrock / al openbaer Oorlogh tuſſchen ons en die van Engelandt was; dat de laetſte-genoemde geen Schepen der Nederlanders ontſiende / alles wat honde bekomen / weck namen; dat de Engelſen de onſe / al voor des Oorloghs Declaratie / Nieuw Nederlandt / Gunea, en andere Plaetſen hadden ontweldight; ja datſe geen kleyn getal Frans-Vaerders met Wijnen geladen / en veel andere Nederlandtſe Schepen van de onſe hadden genomen; dat men in Engelandt ongemeen hart met de Nederlandtſche Gevangenen leefden; dat ooch ſijn eygen Soon / aldaer gevangen ſadt / of nu wel licht al van honger / ſtanck / kommer / en vuyligheyt mochte geſtorven zijn; dat ooch de Engelſen / ſoo hy geloofden / alle bedenckelijcke devoiren ſoude gebruycken / om onſe rijcke Retourvloot in haer macht te krijgen; dat den Hollandtſen Heer Admirael / Michiel de Ruyter, met een Eſquadre Oorloghs-Schepen / al in het voorleden jaer na Gunea geſeylt was / en nu met hoop van een goet ſuccès weer in ſijn Vaderlandt met verlangen wierd te gemoedt geſien; dat men op ſijn ver- Verſtaende de droevige tijding van den bitteren Oorlogh der Engelſchen tegens de Nederlanders.

Julius, 1665. treck uyt Vranckrijck / in Hollandt en Engelandt sterck ten Oorlogh equipeerden / en dat hy Schipper niet en twijffelde / of wederzijds machtige Oorloghs-Vlooten souden op heden al aen malkanderen zijn geweest / aen welckers uytslagh hy meenden heel veel gelegen te sullen zijn ; dat sy France de Engelsen oock heel weynigh vertrouden / om dat 'er al veele van sijn Bekende na Engelandt waren gesleept.

Dit was dan het nieuws / 't welck ons den Francen Schipper wist te seggen / voegende daer by een trouwhertigh vermaen / dat wy toch wel voorsichtigh / en op ons hoede mochten zijn / om de Engelsen hare gewapende macht en Oorloghs-Schepen te ontwijchen. Dese tijdinge / die wy nu na soo veel verlangens / wegens den toestandt van ons lieve Vaderlandt verstonden / ontroerden ons waerlijck uytermaten seer / siende sulcken rang van menighvuldige swarigheden en pijchelen te gemoedt / eer dat wy noch tot in ons lieve Vaderlandt souden konnen geraken. Onsen Heer Admiracl liet den Fransman toen vertrecken / hem bedanckende voor sijn rapoort en goeden raedt / schepdende met toewenschingh van behouden Reyse van malkanderen ; hebbende den Fransman ooch onse vier vermiste Schepen niet vernomen / daerom wy niet weynigh bekommert waren ; kregen des middaeghs de windt heel Zuydelijck met een seer donckere lucht / dies wy nu de Stevens na het Noordooosten wenden / met goede voortgang.

Ontstelenis in de Retourvloot.

Storm, hol water, en groote koude.

Den naestkomende morgen liep de windt al weder Noordoost / daer stuttende / blies soo vreesselijck op / dat ons Marssepten moesten ingenomen worden ; vermenght met een donckere lucht / mist / regen / en ongewoone koude ; lepden het nu met ons 8 Schepen Noordwestwaerts heen ; hadden gewelldige holle Zee / dan tegen de middagh begon het Tempeest wat af te nemen / de lucht ophlarende / kregen een warme Sonneschijn / soo dat eer langh de bulderende windt en zee bedaerden.

Het hoeltjen na wensch toen uyt den Zuydwesten behomende / seylden wy Noordoost heen / vonden ons op den 15 Julius 51 graden benoorden de Linie Æquinoctiael te zijn / dies het nu tijdt wierd om uyt onse oogen te sien / maechten ons daerom / in dit mooy weder / met alle onse Schepen gereedt om te slaen / op dat / soo wanneer ons de Engelsen mochte komen aen te tasten / konde betoonen / wat getrouwheydt dat wy ons Vaderlandt schuldigh waren / hebbende (onder Godts hulp en zegen) noch moedts genoegh / om een dappere furie der Vpanden / als brave Soldaten / af te keeren ; immers dat haer / soo wanneer sy ons quamen te oderweldigen / den Buyt wy duurder sou komen te staen / dan mogelijck gissingh maechten.

Bereytselen om een vyandelijcke furie af te keeren.

Dicke mist.

Kregen op den 16 Julii weder een donckere lucht / en sulcken mist / dat wy het Schip Nieuwenhoogben / een weynigh voor uytgeseylt zijnde / om de andere Schepen op te soecken / niet meer en konden sien. Den Admiracl losten verscheyde Stucken uyt grof Kanon / doch hoorden geen antwoordt : want tegens den avondt de lucht ophlarende / wierden wy echter het selve niet gewaer ; seylende daerom des nachts met kleyn Zeyl voort. 's Morgens onse afgedwaelde Macker weder in 't Ooosten siende ; en by een geraeckt zijnde / kregen een sticke hoelte uyt den Westen / waer mede wy met een snedige voortgangh na het Noordooosten avanceerden / tot dat wy op den 19 dito, op de Noorder Polus hooghte van 58 graden en 18 minuten /

ten / weder een felle ſtorm moeſten uptſtaen / lenſende met de Fock recht voor de windt heen / doch was dit met ons ſoo beele wp 't gaende honden houden; weſende 's nachts in groot gebaer / en ooch noch op den 20 Julii, dat deſe hevige ſtorm noch handt over handt ſcheen toe te nemen / met ſulcken hollen Zee / dat alle de Schepen wonderlijck wierden geſlagen / en hoogh en laegh geſlingert; wp kregen ooch ſtaegh aen geweldige ſmacken Zeewater in 't Schip: doch hielden het echter noch met een wel-beſorghde Fock recht voor de windt heen / en vorderde met een loutere voortgangh na 't Noordooſten. Het was nu geweldigh kout / niet tegenſtaende het Sonneſchijn weder / ſoo dat ons nu op de hooghten van 62 graden benoorden de Middellijn vonden; hadden hier tegenwoordigh om dit getp van 't jaer noch meeſt continueel dagh: want als het des middernachts al op het donckerſt was / ſoo konden wp noch genoeghſaem ſien te leſen; de Son ginghdes nachts omtrent ten half twaelven onder / dalende maer een wepnigh beneden den Horiſont / en quam een uurtje daer na weder op / meeſt Noorden ten Weſten onder / en Noorden ten Ooſten weder opgaende; dies hadden wp ſeer wepnigh nacht / het welck wp deſe gelegenthept noch al ſeer heuchelijch voor ons was / om in dus beele gevaerlijckheden van Storm men / Sanden of Stranden / als ooch voor 't overvallen des Vpandts te beter bevrijdt / en op ons hoede te zijn; ooch hadden wp nu van dagh tot dagh het Landt / en / ſoo wp doch verbeerdelijck giſſingh maeckten / ooch onſe Vaderlandtſe Oorloghs-Schepen / of Kruypers te verwachten / die wp verhoopten tuſſchen de Eylanden van Hitlandt en Fero te ſullen vinden; komende nu dus / volgens de gewoone ordere / van de Heeren Meeſteren / achter Engelandt / Schotlandt en Perlandt om geſeylt / om in geen handen van roof-gierige Vpanden te vallen; en moeſten hier ſchier geduerigh de ongemacken der ſware Tempeeſten uptſtaen / even als noch op dit mael bleeck: doch na de middaeghs quam dit verſchrickelijck Onweer langs hoe meer af te nemen. Dan wederom nieuwe ſwarigheydt: het Fluptſchip de Oijevaer / door het geweldigh ſlaen der Zee / ſijn Roer verlooren hebbende / was ſoo verre achter upt geraeckt / dat hem niet meer en konden ſien / dies wp hem tot 's morgens / doch te vergeefs / inwachten; ſoo dat wp het toen weder met ons ſmeltent getal van ſeven Schepen lieten voortſtaen / denckende dat ons de bovengenoemde Flupt des nachts in het dijſigh weder mochte voorby geſeylt zijn / dies hoopte men dat hem ſouden onderhalen; ſetten de coers nu met een morachtige donckere lucht / en Weſte windt / recht Ooſt ten Noorden aen / met hoop aldus de barre Eylanden van Fero in het geſicht te loopen / en daer de Hollandtſe Kruypers te ſullen vinden / om ons dan voort in het Vaderlandt te gelepden / gelijck als ordinaer alle jaren quam te geſchien; maer dit geluck / gelijck als naderhandt bleeck / en mocht ons niet gebeuren. Wp dan voortſeylende na het Ooſten / kregen veel donckter / neveligh / miſtigh weder / ſoo dat wp het quaet genoegh hadden om by malkanderen te blijven / ſloegen daerom op Trommelen / en loſten ooch nu en dan een groff Kanon / op dat den anderen hoorende / niet en quamen van een te dwalen; kregen dus met ons kleyn getal van ſeven Schepen / op den 24 Julii, de Bergen der Eylanden van Fero in het geſicht / dewelcke meer en meer genadert zijnde / vonden wp ons by een tame-

Julius, 1665.

Worden weder van een gewel-dige ſtorm beſprongen.

Continueel dagh.

De ſtorm neemt af. Het Schip den Oijevaer dwaelt ooch van de Vloot.

Krijgen de Eylanden van Fero in het geſicht.

Julius, 1665.

tamelijck groot Eylandt verballen / doch waren een wepnigh te Noozdelijck / om bezuyden en tusschen het selve / en de Eylanden van Hitlandt dooz te loopen / om alsoo (volgens oozdere van de E. Compagny) daer henen de Vaderlandtse Krupssers op te soecken ; dan sulchs en wilde niet geluchen : want derrewaerts heen de Stevens wendende / kregen strachs contrarie wint / en sulchen mist / dat geen Schoeps-lenghte konde verre sien ; dies moesten onse Trommel-slagers aen 't werck / en lieten haer lustigh hooren. Dus laverende / setten wy het den 25 dito tegens den middagh / wanneer de mist ophlaerde / weder om d'Oost ; dan stilte bekomende / moesten het laten dzijven.

Geweldige mist.

Wy kregen op den 26 dito / met een seer dicke mist / weder een Ooste wint / soo dat wy niets konden abanceeren / dan staetten Zuydt-waerts heen / en gisten ons op de Noozder bzeette van 60 graden / en 54 minuten te zijn : namiddaghs stilten / en tegens den abont eerst helder we'er bekomende / misten wy andermael het Schip Nieuwenhoven uyt ons gesicht / wesende nu maer 6 Schepen sterck / hadden gelijck getal verlooren / en konden nu oock geen Landt meer sien.

Het Schip Nieuwenhoven dwaelt oock van de Retour-Vloot af.

Des anderen-daeghs den 27 July, konden wy dooz de seer dicke mist geen Schepen sien ; dan 's middaghs hoorende schieten / wenden het derrewaerts heen / hadden noch in de wint / die uyt den Oosten continueerden / soo dat wy nu na het Westen dzeven ; vonden ons tegens den abont als de mist ophlaerden / by den Heer Admirael / doch nu maer in alles 4 Schepen sterck te zijn ; dan wierden noch kozt daer aen soo verre wy konden sien / de andere twee / het Wapen van Hoozn / en Bzederode gewaer / zeylende aenstonts derrewaerts heen ; maer 't hoeltjen een wepnisth Zuydelijck geschiedt / weer Oostelijck loopende / wierden andermael van soo dichten mist omringelt / dat dooz het af-lossen van het Gzof Canon / en het slaen op Trommels / moesten soechen by een te blijven. Dit duurden tot des anderen-daeghs den 28 dito / als wanneer 's middaghs de mist ophlarende / wy wijdt en zijdts ons van malhanderen vonden verstroopt ; kregen nu hooghte 61 graden / en 34 minuten / stevenden na den Admirael / ende met hem gesamentlijck na de ipwaertste Schepen / soo dat met ons sessen weder by een geraechten ; doch hadden nu noch al contrarie wint en stroom / soo dat wy in al dit suchelen tot soo verre niet konden abanceeren / dat tusschen de Eylanden van Fero en Hitlandt quamen te dozderen / om aldaer onse Krupssers op te soechen.

Verstrooyen voort een en andermael door de geweldige mist ; doch komen weder met huo ses Schepen by een.

In dese toestant zijnde / quamen noch daer-benevens veel Siechten op onse Schepen / hebbende sommige (doch wel boozuamentlijck den Schout by Nacht van de Retour-Vloot het Slot Honingen) al eenige Persoonen dooz siechten / het water / en met schenr-buyck verlooren / welche qualen nu hart onder het Volck begonden toe te nemen : onse Victualie was meest op / soo dat wy niet wepnigh naer 't Vaderlandt verlangden. Den Heer Admirael dan by dese gelegenthept den Raedt vergadert hebbende / soo besloot men / alsoo de Oostelijcke wint continueerde / vozder heen om de Noozdt te zeylen / op hoop aldaer een andere wint te bekomen / waer mede wy na het Oosten soude konnen dozderen / ommc dan soo de Kust van Noorwegen in het gesicht te loopen / en vozder heen onse wegh na het Vaderlant te verbol-

Koomen tusschen Hitlandt en Fero niet door geraken, dies resolveeren verder heen om de Noort te zeylen.

gen :

gen: want wy nu (vermits de continuatie deser Oostelijcke winden) geen kans en sagen om tusschen de Eylanden van Fero en Hitlandt door te loopen: en alhier was het nu dat ons den Almogende door sijn Vaderlijcke goedertierenthept wonderlijck bewaerden: want (gelijck als wy naderhandt quamen te verstaen) soo lagen tusschen Hitlandt en Fero tegenwoordigh ontrent 25 Engelsche Oorloghs-Schepen op ons te krupssen / om ons met haer ten Buyt naer Engelandt heen te slepen; het welck de goede Godt door dese continueele Ooste wint / en t'elckens dupstere mist / soo merckelijck verhoedde / souden anders (tusschen dees Eylanden voort-gesplt zijnde) seerckerlijck in des Vyandts handen geballen hebben.

Julius, 1665.

De Retour-Vloot door dese contrarie winden wonderlijck bewaert.

Wy dan op dese resolutie / zeylden na het Noorden / kregen nu helder en aengenaem weder / ende naer middaeghs het voorigh Eylandt van Fero weder in het gesicht / dat wy den naest-komende nacht / wanneer het noch meest continueel dagh was / ten Noorden quamen te passeeren; komende tot dicht by desselfs schorre Landtsdouwen / welckers Bergen matelijck hoogh / seer kliprijck scheenen te zijn. De wint Oost-Zuydt-Oost schielijckende / stekende wy Noordt-Oost-waerts heen / hebbende nu wel heldere Sonne-schijn / maer seer kout weder; geraeckten 's middaghs / wesende nu den 29 dito / de Eylanden van Fero uyt het gesicht / hooghten 62 graden / en 38 minuten / en des avondts een snedige koelte uyt den Zuydt-Oosten / sagen alsdoen een kloetli Schip te lywaerts / wesende maer ontrent 2 mijl van ons; en noch een ander seer verre te loefwaerts op: wy schooten een schoot of twee / en lieten een Pinsse-Vlagh waepen: maer sy gingen haer gangh / en wy de onse / dies wy malhanderen eer langh uyt het gesicht verlooren.

Komen benoorden het Eylant Fero.

Sien 2 Schepen; daer van afgeraken.

Wy zeylden voort met deselve wint Noordt-Oost-waerts heen / en quamen tot ontrent 65 graden in 't Noorden / daer wederom een seer dicke mist en stilte bekomende / wy het lieten drijven.

Wy vonden het hier noch al meest continueel dagh / en gisten ons nu niet heel verre van 't houde Yslandt te wesen. De wint toen omloopende / keerden naer 't Westen / als wanneer voort de coers verandert hebbende / Oost-Zuyd-Oost aen stekende / omme Noorwegen in het gesicht te loopen / en soo voort de coers na 't Vaderlandt heen te wenden: want ons verlangen was warelijck uyttermaten groot / om eens uyt dese houde Noort-Zee / alsoo ons de houde (vermits uyt de warme Landen quamen) niet wepnigh kinelde / ter bequamer schuyl-plaets in 't Patrie te landen. Sagen dus op den eersten Augustus uyt den Noordt-Oosten een vreemt Schip tot ons naderen / 't welcke tegens den avondt by ons gekomen zijnde / bevonden wy het een Franse Groenlandts-Vaerder te wesen / hebbende derwaerts heen op de Walvis-vanghst een goede Reyse gehadt / en wel gevangen / keerende tegenwoordigh weder na Huys. Den Schipper wist ons niet anders dan 't volgende bekent te maken: Dat hy Schipper van dit Schuytje voor twee dagen was by een Nederlandts Galjoot geweest / die (gelijck als meer andere) hier omher over en weder krupsten / om de Schepen (uyt verre Gewesten komende) den nieuwen Oorlogh tusschen de Nederlanders en Engelschen bekent te maken; voegende noch voor nieuws daer by / dat onsen Hollandtschen Adm. de Heer Michiel de Ruyter, hebbende Gunea de

Komen tot op de hoogte van Yslant.

Augustus, 1665.

Komen by een Franse Groenlantsvaerder.

Nader Tydingen van hem verstaen.

Auguſt. 1665. Engelſche weder afgenomen / nu met ſijn Vloot / verſchepde Pijſen / en rijcke Bupt achter Engelandt omgekomen / ende victorieus nae 't Vaderlandt was geſeylt: dat hy Schipper ooch hadde verſtaen / dat in Hollandt meeſt alle de Neringen quamen te ceſſeeren / en op te houden / overmits alle de Schepen ter Koopvaert aldaer wierden aen de Wal gehouden; dat ooch geen Nederlandtſche Schepen in Groenlandt waren geweeſt; dat ooch de Hollandiſche Haring-banghſt / en andere Viſſcherpen ſtil ſtonden / 't welck altemael was om de Engelſche te ontgaen; en dit was dan nu al het gene wy van den Fransman hoorden; die van ons afſcheydende / coers ſtelden om achter Engelandt om te loopen.

Den 2 Auguſtus hadden wy deſigh we'er / en het hoecxken Noordelijck / ſtevenden Zupdt-Ooſt ten Ooſten heen / giſſende 's middaghs noch op de Noorder Polus hooghte van 63 graden / en 14 minuten te zijn: des nachts liep de wint weder Ooſt-Zupdt-Ooſt / en voorder naer 't Zupden / daer ſtilten op quam te volgen.

Worden weder van een geweldige ſtorm beſprongen.

Den 3 dito een dijſige lucht met ſtilten / giſten ons 's middaghs op 62 graden / en 52 minuten / kregen des nachts een hoeltjen / maer variabel; doch op den 4 dito een loutere ſtoocher upt den Noordt-Ooſten / de welcke langhs hoe meer op-ſteechende / ons dwongh de Mars-ſeylen in te nemen: de Zee begon hem verbarelijck te verheffen / ſoo dat ons des anderen-daeghs ſoo hevigen ſtorm overviel / dat weder in d'uptterſte noot geraeckten om van de geweldige Water-baren des Zees met Schepen en Volck vernielt te worden / inſonderheyt in het onſe / daermen gedurigh met pompen en balien beſigh was / om het Schip / dat ſeer leeck en zwack bevonden wiert / boven water te behouden; hebbende nu op deſe Kepſe nae 't Vaderlandt ſoo veele ſtormen en tempeeſten uptgeſtaen / dat onder dien zwaren laſt noch eyndelijck ſcheen te ſullen bezwijcken: evenwel hadden wy in ſoo hevigen ſtorm noch nu en dan Sonneſchyn-weder: des middaghs hooghte bekomende / ons op 61 graden / en 24 minuten bevonden / ons doenmaels giſſende niet ver van de Noorweeghſe Kuſt af te zijn. Hier ſcheenen wy nu ten eynde van raedt / en wiſten niet wat ons beter was te doen / de coers met ſulcken snellen voortgangh nae 't Vaderlandt te verbolgen / of alhier by de wint te ſteechen / om (als de wint wat ſtilden) Noorwegen in te loopen: want wy in alle dit ſuchelen gene Krupſſers / Galjoots / noch ander Vaderlandts Vaertuygh hadden vernomen / dies wiſten wy Hollandts toeſtant niet / veel minder de bepligheyt of het gevaer van den wegh die wy noch hadden te zeylen. Den Heer Admirael Bitter nochtans de ſaeck wel overwegende / reſolveerden met deſe vliegende ſtorm de coers nae 't Vaderlandt te verbolgen / geen Landt als het onſe te ſoecken / ende na geene Scheeps-Vlooten of Krupſſers om te ſien / met hoop (dus doende) onſe Vpanden mis loopende / voorby te paſſeeren / en binnen wepnigh dagen in 't langh-gewenſt Patria te zijn.

Het Schip des Schrijvers geraeckt in grooten noot.

Gevatelijke reſolutie wordt te werck geſtelt;

Dus wierdt de coers tot pders vreughde voor wint en Zee / recht toe naer het Vaderlandt voort-geſet / met ſulcken hollen Zee / houde / en ſtoocher van 't Noorden / dat Schepen en Volck het quaet genoegh hadden om dus te beſtaen; dan naeuwelijcks waren twee uren na dit gereſolveerde verloopen / of wy wierden met groote vreughde een kleyn Hollandts Galjoot ge-

gewaer / het welck op de Retour-Vloot krupſſende / van ſtonden aen tot ons quam ; ſtracks waren wy met een byſonderen yver en groot verlangen ingenomen / omme den ſtant onſes Vaderlandts te verſtaen / verhoopende voorſt te ſullen mogen zeylen ; doch hon het Galjoot van wegens d'onſtuymige winden / en hoogh opſtuybende Water-baren geen Schepen tot ſoo dichte by genaken / dat malkanderen konde verſtaen ; want wierden met alle man ſeer verbarelijck hoogh en laegh geſlingert ende geſmeten : echter bemerckten wy hoe dat de Luyden van dit Galjoot vaſt wupfden en winckten met grooten yver / dat voorder heen na het Vaderlandt niet en moeſten zeylen / maer dateliick by de wint ſteecken / ſchreeuwende ſoo veel ſy konden / Steeck by , ſteeck by , het welck wy aenſtonts deden / en lieten het aldus drijven / biedende nu de Voor-ſtevens aen de ſlagen der Zee : het woey noch even hart / en de Water-baren blogen t'elckens over ons heuen ; ons Schip (dat ongemeen leck en zwack was) ſcheen door het geweldigh bonſen / en over-ſtroomen der holle Wateren ſeecker lijck te ſullen bezwijcken / alſoo Naden en Voegen meer en meer uyt malkander weecken / voornamentlijck onder de Voegh in 't Voor-Schip / daer nu het water t'elckens door het arbeyden en ſtampen des Schips ſoo vreeſſelijck in bloogh / dat ons tegens den abont in geen kleyne benaeuwtheyt vonden / vreſende warelijck dat wy ſoncken / ende met alle Man tot in het grondeloos diep ter neder-daelde : in ſulcken noot dan weder zijnde gekomen / lieten wy vaerdigh van 't Achter-Schip een Sjouw afwaeyen / om aen de andere Schepen en het Galjoot onſe verlegentheyt en uytterſten noot bekent te maken ; maer eylaes ! dit geſchiede t'eenemael te vergeefs / want niemant ons helpen kon / vermits yder met ſijn ſelfs genoegh te doen vond : evenwel ſtelden wy alle devoiren te werck / om noch (waer 't doenelijck) ons koſtelijck Schip / en yders leven te behouden / ſtoppende veel Scheeps-werck in d'opgeſchenrde openingen en gaten / en voorts al doende wat dat by deſe gelegentheyt bedacht hon worden. Dus hielden wy het ter naeuwer noot gaende / tot dat de ſtorm heel ſchielijck af begon te nemen ; kregen des nachts ten 11 uuren (wanneer het noch dagh was) het hooge Landt Noorwegen in ons geſicht / waer heen wy zeylende / haeſt goet weder / en ſtilder Zee aen-troffen ; het welck ons uyttermaten dienſtigh was / om dat nu langer niet met ſoo zwaer geladen Schip / van wegens deſſelfs zwackheyt / ſoo felle ſtormen konden uytſtaen.

Auguſt. 1665. doch wonderbaer geſtut.

Komſt by een Hollants Galjoot.

Het Schip des Schrijvers in 't uyterſte gevaer van met alle de Menſchen te ſincken.

Krijgen Noorwegen in het geſicht.

Donden ons 's morgens vroegh noch ontrent 3 mijlen van 't Klip-rijck Noorwegen af te zijn : wierden nu noch een ander Hollandts Galjoot gewaer / die met ſijn Macker tot den Heer Admirael gekomen zijnde / verſtont men van haer dit volgende Nieuws :

Worden noch een Hollandts Galjoot gewaer.

Dat een bitteren Oorlogh tuſſchen den Koningh van Groot Brittanjen, en de Geunieerde Provintien was ontſtaen ; dat de Engelſche , en ooch de Nederlanders hare machtige Oorloghs-Vlooten nu kortelingh t'Zee gebracht hebbende / vreeſſelijck tegens malkanderen hadden geſlagen ; dat in dit Gevecht den Heer Obdam , weſende Opper-Admirael van Hollandt ende West-Vrieſlandt / met het ſchoone Schip de Eendracht / voerende 84 Metale Stucken / en 500 Man / in een oogenblick tijdts door brant in het Kruyt was opgeſprongen / en maer alleen 5 Man gebergh t ; dat de Hee-

Bekomen de tijdingh van de droevige ſtant des Vaderlandts.

Auguſt. 1665. Heeren Luytenant Admiraels Kortenaer ende Stellinghwerf, met veele manhafte Capiteyns / en een groot getal Soldaten ende Matroosen wederzijdts waren geſneuvelt / en inſonderheyt van de Onſe veel ſchoone Schepen verbrandt / geſonchen ende geruineert bevonden wierden; dat de Nederlanders geweecken / en tot in de Hollandtſe Havenen ſeer beſchadight aenkomende / waren geretireert: ſomma / dat onſe ſchoone Oorloghs-Vloot geſlagen / en door des Vyandts Victorie was uyt Zee / en binnen gejaeght; dat over ſulcks by de Ingeſetenen in ons Vaderlandt ongemeene alteratie / maer in Engelandt een te grooter vreughde beſpeurt wiert; dat men over dees overwinningh op d'Onſe aldaer Victorie hadde gebrandt; dat de Engelſche nu alom glorieerende / de Zee ſeer onbepaligh maeckten / nemende van de Onſe al wat ſy bekomen konde / gewelditghlijck wegh; dat men ſeer onbarmhertigh in Engelandt met Onſe Gevangenen leefden / die den meeſtendeel gantſch jammerlijck van armoede / honde / ſtanck ende vuyligheyt vergingen; dat de Engelſche, terwijlmen de Oorloghs-Vloot in 't Vaderlandt repareerden / door tegenwoordigh meeſt overal de Meeſter ſpeelden / hebbende haare Oorloghs-Vloot in drie De Retour-Vloot tot verſcheyde mael wonderlijck bewaert. byſondere Eſquaders afgedeelt / om onſe Schepen uyt Indien t'Huys komende / in haer gewelt te krijgen / hebbende (om in deſen haer Aenſlagh niet te miſſen) dertigh kloecke Oorloghs-Schepen om de Noort geſtuurt / die tuſſchen de Eylanden van Hitlandt ende Fero op ons krupſten; en ſoo wanneer wy deſe mochten voorby geſnapt zijn / (gelijck nu met ons / Godt lof / ſoo wonderlijck was geſchiet) dat wederom 24 andere Oorloghs-Schepen des Vyandts niet verre van ons ontrent de voornaemſte Havenen van Noorwegen voor rijcken Bupt verwachten / die wy nu gewiſſelijck in de mont geloopen ſouden hebben / ſoo niet op giſteren waren door het Hollandts Galjoot geſtipt geweeſt; doch indien wy noch dit Eſquadre waren misgeloopen / dat wy ſeecherlijck dan het gros van des Vyants Oorloghs-Vloot / het welcke tuſſchen het Doggers Sant / en de Hollandtſe Havens ſich hadde verſpreyt / niet hadde konnen miſſen / alwaer de Engelſche nu alle dagen bequame gelegentheyt vonden / om alles (wat naer ons Vaderlandt uyt verre Geweſten quam aengeſeylt) te overrompelen / ende waerdigh wegh te nemen. Dit dan alles hoorende / ſoo dancken wy Godt met herten en zielen / dat tuſſchen Hitlandt en Fero, als ooch hier / of in het voort-zeylen niet in het bitter / weert en onbarmhertigh gewelt des Vyandts waren gevallen. Wy kregen dan nu door deſe Galjoots-lup Brieven / als ooch ordere van de Heeren Meeſteren der Ed. Maetſchappy / om ons met onſe koſtelijcke Schepen aenſtonts naer 't Noorweeghs-Bergen te be- Drie der vermiſte Retour-Schepen alreets in Bergen in Noorwegen aengelandt. geven / daer (ſoo wy nu quamen te verſtaen) al drie van onſe vermiſte Schepen / namentlijck de Roge / de Jonge Prins / en de Flupt Diemer-Meer aengelandt waren; om welcker behoudenis tot dus verre niet weynigh ons verhenghden.

De Retour-Vloot retireert Noorwegen in. Wy dan ſochten ons ooch derrewaerts heen te retireeren / omme niet langer in dit gevaer de Zee te krupſſen / ſtellende ſtracks de coers na het ſchoore Noorwegen, met een lieffelijck helder weder / en noordelijcke wint; vonden ons / nader-komende / tot niet verre van 't Liet, of de Weſter-Havens van het Binne-water der Stadt Bergen verballen / ſochten benoor-

den

den het lange Eylandt / een Plaetsjen genaemt Jeltefoert, in te loopen; dan ſulcks en wilde (vermits een weynigh te Zuydelijck waren) niet gelucken / en dienden hier voor beraet; dies ſtelden wy ſtracks (niet ſonder gevaer den Vyandt in de mont te loopen) de coers naer 't Kruysfoert, leggende aen het Zuydt-eynde van dit lange Eylandt / dies moeſten wy noch ontrent 5 mijlen nae 't Zuyden zeylen / en onderweegh vraeh den Schout by Nacht ſijn Focke-Kha / waer door die genootſaeckt was ſich ſelfs noch - buyten Gaets in aller haeſt weder te repareeren. Auguſt. 1665.

Het ſchijnt dat het Engelſch Eſquader / dat hier ontrent voor de Havens van 't Noortſche Bergen kruyſten / met de geweldige ſtorm die wy op giſteren hadden uytgeſtaen / een goet ſtuck weeghs van daer naer het Zuyden was heen gedreven / ſoo dat wy klarelijck konden bemercken / hoe dat Godt Almachtigh onſe Vyanden had wegh geſtormt / op dat wy dus klackeloos niet in haer handen / maer wechligh en onbeſchadight / in ſpijt van die op ons loerden / in de Havenen van het Noorts Bergen quamen te geraken: immers wy zeylden met groote vreughden het Kruysfoert in / en tuſſen verſcheyde kleyne Klip-rijcke Eylandekens door / tot dat ontrent een half mijl binnens Landts in Backeſont, een Inham of Plaetsjen tuſſchen de Klippen gelegen / vermits contrarie wint / genootſaeckt waren ten Ancker te komen; welckers Kuyſte ſoo nauw en engh / van wegens de menighte kleyne Eylandekens / Klippen en Rotſen bevonden / dat met onſe kloecke Schepen nauwelijcks plaets behomen konden / om benevens malhanderen wat te leggen / leggende ſoo dicht by een / dat van het eene Schip tot in het andere konden over-klimmen / omme de Vrienden en goede Beliefden te beſoecken. Komt in een Plaetsjen genaemt Backeſont, of Bock op Ree ten Ancker.

Dit was nu de eerſte-mael dat wy t'zedert de Caep de Bon Eſperance Ancherde / hebbende tuſſchen dien uytterſten Hoeck van Afrika in 't Zuyden / tot dus verre in 't Noorder Europa verre over de twee duyſent mijlen geſeylt / en anders geen Landt op deſe Plas onderwegen / als het Eylandt Aſcention en Fero geſien; danckende Godt dat ſulcken grondeloos Bach / ja ſelfs van Batavia, tot dus verre behouden waren over-geraeckt. Vonden alhier in dit nauwe Backeſont, behalven onſe drie Machers die alreets binnen Bergen aengelant waren / ooch noch de Flupt Amſtellant / deſen dagh / weynigh uuren voor ons upt Zee gearriveert; en daer benevens ooch noch een ander Scheerjen / dat van Bergen dus ver afgeſackt zijnde / ſocht des anderen-daeghs in Zee te gaen. Der ſelver Schipper (een ſchelmſen Lorrendraeyer) quam ons aen Boort beſoecken / ende quanſups verwelcomen van de lange Reys: maer die en was dien fijnen Geſel ſijn Bootſchap niet; want deſen Verſpieder des anderen-daeghs in Zee geraeckt zijnde / ſoecht ſpoedigh het alhier van de Wal kruyſſend Engelſch Eſquader op / en maeckt haer onſe komſt in het Backeſont (gelijck wy naderhant hoorden) bekent; haer ongetwijffelt niet verzwijgende de ſchoone gelegenthept die de Engelſche ſouden vinden / om onſer in Backeſont, daer wy geen tegenweer konden betoonen / vaerdigh te overrompelen en te vermeeſteren; alſoo deſen geheymsden Vrient met ſijn gemaeckte bootſchap / wiſt te ſeggen / dat ſijn Schuytje tot Ooſtende t'huys behoorde / en ſy voye Handelaers weſende / nu met haer Ladingh meenden na Hamburgh te vertrecken; Daer ſy oock het Retour-Schip Amſtellandt vinden. Lorrendraeyer gerencontreert.

August. 1665. ken; dat hy soo wel by de Engelsche, als by de Nederlanders quam / en oock wel somtijdts op sijn voordeel loerde; dat hy een weynigh voor onse komst by dit Hollandts Retour-Schip Amstellandt ten Ancker komende / het gemelde Schip met kleyne moeyten hadt konnen vermeesteren / daer hy (sich selfs beroemende) groote verslagentheyt in hadde bespeurt / alsoo die Luyden niet anders meenden / als dat hy een Engelsman ware geweest / en veel diergelijke belacchelijcke redenen meer / die desen Oorlogs-man quam uyt te blasen / dewelcke onverdraeghelijck zijnde / gaf ick hem ten antwoort; Dat hy de Luyden / uyt Oost-Indien komende / van te weynigh beleydt / couragie ende moedt oordeelden / daer die nochtans (doch alles onder den genadigen zegen des Alderhooghsten) geen kleyn gerucht en vreesden / hebbende al menighmalen / ende misschien vry meerder als hy wel docht / den Vyandt onder de oogen gesien / en seer dickmael sonder verbaestheyt / daer hy haer nu van beschuldighde / aen den dans geweest; soo dat hy Schipper sich selven niet en behoefden in te beelden / dat de Oost-Indisch-Vaerders van het Schip Amstellandt met de Hoeden in de handt / en Sleutels in de vuyst / haer Schip en Goederen aen hem souden over-gelevert hebben. Door dit antwoort / dat van anderen stracks bekrachtight wiert / soo gaf dien Snorcker koop / gevende de schoonste woorden dien hy ooyt hadde geleert; 't welck noodigh was / want hy souw anders wel licht al een quaden avont hebben aen-getroffen. Des nachts stack desen Verspieder met sijn Scheepjen in Zee / sich by ons Volck van Zeelandt hebbende geroemt geboortigh te zijn.

Wy hadden noch naeuwelijcks hier 4 uuren stil gelegen / als den Schout by Nacht het Slot Honingen mede by ons quam. Wy vonden ons nu genootsaeckt om alhier in dit Backesont noch soo langh te blijven leggen / tot dat wy een andere wint bekomende / souden na Bergen konnen zeylen; kregen ondertusschen op yder Schip een Loots / om ons daer heen te geleyden / aen Boort; en onderwijl hier de Schepen aen Klippen en Rotsen vertuyt en en vast gemaeckt hebbende / bleven des nachts / en oock noch het volgent etmael hier ten Ancker leggen.

Tijdingh van onse komst in Noorwegen na Hollandt afgevaerdigt.

Middelerwijl wierd door den Heer Admirael van onse Retour-Vloot een van de twee Galjoots / die beyde by ons waren gebleven / naer 't Vaderlandt afgeveerdight / om aldaer de gewenste tijdingh van onse behoudenis tot dus verre te brengen / op dat sich de Maetschappy / en alle die sulcks aengenaem mochte zijn / haer over onse behouden aenkomst tot in het lieve Christenrijck quamen te verheugen. Ondertusschen brochten ons nu de arme half naeckt-loopende Noortse Boeren ende Boerinnen / die hier omher op de kleyne Eylandekens / Klippen en Rotsen mochten woonachtigh zijn / van hare Verversing / Vee / en Eet-waren aen Boort te koop bestaende wel meest in Melck / Eyeren / Visch / oock Schapen / Hoenders en ander Vee; maer vonden hier goeden raat duur / en de beurs te ledigh om dese Marcktgangh waer te nemen: doch eyndelijck eenige oude Oost-Indische Kleding en Plunje uytgeschut / of t'saem gesocht hebbende / quamen daer voor het gene sy brochten / te verruylen; welcken handel sulcken voortgang nam / dat wy by na van alles konden bekomen: en vermakelijck was 't de Noormannen dus als Oost-Indisch-Vaerders met onse oude gestreepte Zijde Klederen te sien pronken.

Het arm leven der Noortse Boeren in dit Gewest.

ſien. Wy gingen de ſommige tot in hare Wooningen upt nieuwsgierigheyt beſoecken / daer ſy ſelfs op hooge ſteyle Steen-klippen in ſobere Gebouwen haer met de Biſſcherp / of andere oeffeningen / heel armelijck quamen te generen. Auguſt. 1665.

Wy alhier anderhalf etmael hebbende ſtil gelegen / liregen op den 8 Auguſtus des morgens vroegh ſoo goeden wint / dat ſtracks met alle de Schepen de Anckers lichten / en upt dit naeuwe Backefont na Bergen quamen te vertrecken / zeylende met onſe ſeven Schepen achter malkanderen tuſſchen veel groene vermakelijcke Landerpen / en luſtigh Geberghte door ; want ons Vaer-water op ſommige plaetſen niet wijder dan 't Haerlems buyte-Spaerne bevonden te zyn ; paſſeerende hier en daer wel-gelegen Dorpen / fraeye Luſthoven / Hof-ſteden / en graſige Landtsdouwen / ſoo dat wy nu wederom de playſantie van de Chriſtene Wereld begonden te ſien. Dus ontrent 7 uuren door het Liedt van Bergen, of de Binnelandtſe Water-ſtroom voort-geſeylt zijnde / quamen wy tegens den middagh voor de beroemde Koop-Stadt Bergen aen te landen / daer wijders met alle de Schepen ſoo ver in-hozten / tot dat deſelve midden in de Stadt en Haven aen de Gebouwen en Palen quamen te verſeecheren. Vertreck uyt Backefont. en behouden aenkomſt met 10 Schepen van de Retour Vloot binnen de Koop-Stadt Bergen.

Wy waren nu door des Heeren genade / en Vaderlijcke goedertierenheyt tot dus verre gantſch wonderlijck bewaert / en met tien Schepen onſer Retour-Vloot tot binnen de ſtille Haven der Noortſe Koop-Stadt Bergen aengelandt ; verhoopten oock onſe andere twee Mackers den Opbaer en Nieuwenhoven in korten tijdt (ſoo het Godt beliefden) alhier / of in het langhgewenſchte Vaderlandt te ſien : en vonden oock hier in Bergen wel ontrent 50 Nederlandtſe Schepen ; doch die meeſt alle ter Koop-vaert varende / hier upt verſcheyde Quartieren met haer Retouren / of Ladingen waren aengelandt ; verlangende eben als wy / na goet Convoy / om voort de Reyſe na Hollandt te voltrecken. Vinden aldaer ontrent 50 Koop-Vaerders, die alle naer 't Vaderlandt ſoecken te vertrecken.

Wy quamen dan nu aldus met geen kleyne vreughde upt de ver-gelegene Werelt weder in 't lieve Chriſtenrijck / en upt een onſtuymige wilde Zee tot in een gewenſchte Haven / in 't midden van een Volck- en Neringrijcke Stadt behouden gearriveert / daer wy met een onuytſpreecheliicke vroljckheyt vernamen / met wat een gulhertigheyt / verwonderingh / vreughde / en byſondere bergenoegingh / dat wy van de Burgers ende Burgereſſen / Rijck en Armen / Grooten en Kleynen alhier ontfangen / ende van onſe lange / verre ende gevaerlijcke Reyſe verwelckoomt wierden : yder Menſch ſcheen ons / en onſe kloecke Schepen met een ongemeene verwonderingh en opgetoogentheyt des Geeſtes te beſchouwen ; bindende ons binnen Scheeps-boort geduurigh van Mannen / Vrouwen en Kinderen omringelt / en hadden genoegh te doen om deſe Luyden op haer nieuwsgierige vragen een zedigh antwoort en goet beſcheyt te geven ; want yder een ſocht wat nieuws / van wegens de Vreemdigheden en Wonderen / by ons in verre Landen geſien / te hooren. Wy wierden van vele aenſienelijcke Burgers ende Burgereſſen ſoo gulhertigh / als vriendelijck uytgenoodight / dat wy oock haer met den eerſten gelieften aen Lant te komen beſoecken / noemende ons haer Namen / als oock de Straten en Wijcken der Stadt daer ſy woonachtigh waren ; waer voor wy haer hartelijck quamen te bedancken / met beloften van niet nalatigh te Vreughde en blijdtſchap der Ingeſetenen over de komſt van deſe Retour-Vloot in het Noorts Bergen. Haer gulhertige vriendelijckheyt en nieuwsgierigheyt.

Auguſt. 1665. ſullen zijn; ſoeckende hare beleefde vriendelijckheyt en eerelijcke nieuwsgierigheyt / daer het weſen lton / met een gelijcke vriendelijckheyt en eerbiedige toegenegenthept te vergelden.

Heuchelijcke wellekoomſt.

Ooch wierd den Heer Admirael onſer Retour-Vloot Pieter de Bitter, vriendelijck by den Commandant van Bergen, Caſpel van Siſignon, en den Deenſen Heer Generael Alefelt, en andere Heeren en Grooten ontfangen / en vrolijck verwellekoomt: onſe Trommels en Trompetten wierden / wanneer wy ten Ancker quamen / onder 't los vranden van 't Canon / wel luſtigh gehoort; waer op de Heeren Denen, en de Overigheyt der Stadt / ons door het afblaſen van al haer Grof Canon verwellekoomde / vrandende van het Kaſteel en het Water-fort rontom los; en hoordemen voort dien gantſchen dagh niet anders dan menighte eer-ſchooten / die men elkanderen ſoo van Landt / als uyt de Retour-Vloot quam te vereeren: en onderwyl wierd den Heer Admirael in het Slot van den Deenſen Adel treffelijck getracteert; ſomma / de gantſche Stadt en alles was vol vreughden over 't geluckligh arrivement van onſe 10 ſoo koſtelijcke Schepen; ende wy danckten onſen Godt met herten en ſielen / dat hy ons van het ander eynde des Werelt-Kloots tot dus verre behouden in het lieve Chriſtendom / en alhier tot in het midden van de Koop-Stadt Bergen hadde gevraeght; hem biddende onſer voorts te willen beſchermen / op dat / niet tegen-ſtaende alle de liſten / lagen / de macht / en het gewelt van onſe Vyanden / noch evenwel door ſijn Heyligh / Almachtigh en Vaderlijck beſluyt / eenmael naer ſoo veel omſwerveng tot in ons lieve Vaderlandts behouden moghten komen.

Twintighſte Hooft-ſtuck.

Komſt der *Engelſche*, met een goet getal Oorloghs-Schepen in *Backeſont*, om daer de Retour-Vloot te beſpringen; 't welck haer zijnde gemiſt, komen in *Bergen*, ſluyten de Haven, en maken haer vaerdigh om de Retour-Vloot aen te taſten. Deſſelfs reddeloosheyt, allarm, ſchrick, en ontſteltenis binnen de Koop-Stadt *Bergen*. De Retour Vloot ſtelt ſich ſpoedigh ten tegen-weer ſchrap. Treffelijcke aenſpraeck des Admiraels aen ſijn Volck. Stoutheyt en vermetele actien van de *Engelſche* Bootsgeſellen en Soldaten. Laetdunckende grootsheyt van hun Vice-Admirael. Looſe Complimenten. Laetſte bereydſelen. Aenvangh der Batalje. De verſchrickelijckheyt deſſelfs. De *Denen* ſteecken de Vree-Vlagh op. Dappere wederſtant der Retour-Vloot; dies de *Engelſche* verflaeuwen. De *Denen* ſteecken de Bloedt-Vlagh op, en aſſiſteeren de Nederlanders. De *Engelſche* krijgen de Nederlaegh; geraken in confuſie; kappen hare Anckers, en nemen de vlucht. Verlies, en reddeloosheyt der Retour-Vloot. Remarcabele ſaeck. Verlies der *Engelſchen*; en der Nederlanders vreughde wegens hare verloſſinge.

Wy

WY dan nu dus met vreughden in 't Noordsche Bergen aengelant zijnde vonden ons upt een woeste Zee / daer soo veel swaere stormen en tempeesten hadden uptgestaen / als tot in de schoot van een veylige Haven gebracht; leggende met onse rijcli-geladen Schepen / alhier in 't midden van de Stadt / ons inbeeldende nu genoeghsaem bewaert te zijn: want wie sou hebben durven denchen / dat de Engelse / om ons in haer geweldt te krijgen / de Vrede soo trouwloos met den Koninck van Deenemarcken / aen wien de Koopstadt Bergen toebehoorde / sonde gebrolen hebben; immers wy maechte nu gissingh dat met ons Retour-Vloot en Koopvaerdy-Schepen alhier in Bergen sonde verblijven / tot dat de Nederlandtse Oorloghs-Vloot weer hlaer / en in Zee geraeckt zijnde / ons quame af te halen / en na 't Patria te convoyeeren; dies maechten wy nu geen swarighept meer / verhoopende voortaen / voor als ons moeijelijck suchelen en omswerven / een veel stilder en geruster leven te bekomen. Augusti. 1665.

Maer wy vonden ons haest in ons hoop en reecheningh bedrogen: want wy en hadden geen etmael noch in de Stadt Bergen stil geweest / of het Galjoot / op eergisteren door den Heer Admirael upt Backesont na ons Vaderlandt gesonden / quam wederom by ons in Bergen t'eenemael masteloos aen / hebbende / buyten het Krupsfoert in Zee geraeckt zijnde / een goet getal Engelse Oorloghs-Schepen ontmoet / dies aenstonts wederom heerende / was het tot binnen de Havens en Gaten van Noorwegen met een geweldigen yver des Vyandts nagejaeght / alwaer het ter nauwernoodt ontkomende / door het hart seylen sijn Mast verloor / soo dat nu door hulp der Noordse Schuyten was herwaerts aengebracht. Het Hollants Galjoot door de Engelse wederom binnen gejaeght.

Doch alsoo men upt Bergen door verscheyde Stroomen en gaten kan t'Zeewaerts steecken / soo wierd aenstonts het ander Galjoot met de selfde Brieven / door den Heer Admirael / om onse komst in Hollandt bekent te maken / derwaerts heen gesonden. Een ander Galjoot na 't Vaderlandt afgevaerdigt.

Het was nu des Sondaeghs tegens de middagh / namentlijck / op den 9 Augustus, dat wepnigh tijdts / na de komst van het binnen-gejaeghde Galjoot / tot ons in Bergen seltsamlijck de tijding quam / dat in het Backesont, daer wy op gisteren morgen waren van daen geseylt / omtrent 5 uuren na ons vertreck / wel 14 kloeckе Engelsche Oorloghs-Schepen / om ons te overrompelen / en met haer ten buyt na Engelandt heen te sleepen / waren aengekomen; doch dat de Engelse / hebbende nu dus langh op ons te vergeefs gekruyst / en onser aldaer / recht tegens haer meening / al weder niet vindende / soo verbaerlijck tierden en raesden van onverduldighepdt / dat selfs de stoute Noormannen door sulcks waren verschrickt geworden. Wy dit verstaende / sagen al wederom hoe gantsch vaderlijck / wonderlijck / en oogenschijnelijck dat ons dien goeden Godt / upt de onbarmhertige handen van onse Vyanden hadde geredt / en herwaerts aengelepdt / en dat nu andermael dit gevaer noch ter nauwer noodt waren ontsnapt / vertrouwende daerom te vaster op Godt den Heere / dat hy ons / soo wanneer wy noch al oopt of oopt mochten van haer besprongen worden / oock seeckerlijck sonde komen te beschermen / ja onse kleyne macht / en billijcke tegenstandt soodanigh zegenen / dat sy / niet tegenstaende haer trots en hooghmoedt / nochtans met schanden souden moeten wijcken. Komst der Engelsen met een goet getal Oorloghs-schepen in Backesont, om de Retourvloot te bespringen.

De Retourvloot wederom wonderlijck bewaert.

Auguſt. 1665. En daerom maechten wy om dees tijdingh hleyne ſwarighept; te meer / alſoo wy binnen deſe Stadt en Haven / den Koninck van Deenemarcken toebehoorende / aengelandt zijnde / ons vaſtelijck inbeelden / nu ſoo langh als wy hier lagen / genoeghſaem bevrijdt te zijn / niet konnende gelooven / dat de Engelſe / die noch in goede Vrede en Vrientſchap met Deenemarcken ſtonden / ſulcke woedende Ontruſters der Stadt Bergen ſouden gewoorden zijn / en daerom waren wy noch des anderen-daeghs niet eens bekommert / als hoorden hoe dat den Vyandt met het grootſte gedeelte van het Eſquadre / dat omtrent Bergen hadde gekruyſt / reedts upt 'er Zee / tot in Backeſont, was ten Ancker gekomen; doch verſtonden namiddaeghs / dat de Engelſe van daer aen den Heer Commandant van Bergen een Miſſive geſonden hadde / welckers letteren met een hooghmoedige ſtijl / op het hoogſte / van deſen inhoudt wierden bevonden.

Hooghmoedigh ſchrijvens der Engelſen aen den Commandant van Bergen.

„ Dat ſy Engelſe grootelijchs haer verwondert / en niet min beledight „ vonden / dat den Heer Commandant van Bergen der Nederlanders „ Oost-Indiſche Retourvloot tot in ſijn Haven ging verſchuylen / poogende „ genoeghſaem ſulcke Schepen / die / volgens de rechtvaerdige pretentien / „ ſijn Majeſteyt van Groot Brittangien toebehoorden / upt desſelfs macht „ en eygendom te trecken / dat ſy Engelſen daerom in Backeſont gekomen „ waren / om de redenen van dit misdrijf te weten.

Stracks wierd op ſulcks / den Heer Admirael van onſe Retourvloot / by den Heer Commandant verſocht / en voort aen hem / en den Raedt / de Engelſe Brief gecommuniceert / en daer op van ſtonden aen met een eenpartigh beſluyt den Engelſen Commandeur Tydeman, op ſijn hooghdravende letteren / dit beſchept weer toegeſonden.

Die haer wederom antwoort toeſchickt.

„ Dat ſy Engelſen niet behoefde verwondert te zijn / noch ooch haer niet „ in 't minſte honde beledight vinden / dat men de Schepen der Gealieerde / „ die met 't Koninckrijch Deenemarcken in een goede Vrient- en Naburſchap leefden / binnen de Koopſtadt Bergen quamen te loveren / alſoo de „ Deenſe Majeſteyt ſich nutrael in deſen Oorlogh hielt / en dat de Haven der „ Koopſtadt Bergen voor de Vrienden / en ſoo wel voor de Engelſen als voor „ Nederlanders open ſtondt; dat / ſoo wanneer de Engelſe om ververſchinge „ mochte benoodight zijn / dat die ooch even als de Nederlanders binnen „ Bergen ſulcks behomen honden; doch met aendiening / dat hem Com„ mandant van ſijn Koninck wel expreſſelijch was verboden / geen Oorlogh„ Schepen meer / ſoo van Engelſe als Nederlanders / dan 6 in 't getal bin„ nen de Haven der Stadt Bergen in te laten komen / op dat desſelfs Inge„ ſetenen geen moleſt, of alteratie quame te geſchien.

De Engelſen ſchrijven andermael aen den Commandant.

Hier op ſchreven de Engelſe wederom / dat / overmits ſy langh in Zee geſworven hadden / ooch even als de Oost-Indiſchvaerders / een goede Ververſch-plaets ſochten / en dat ſy derhalven mede opwaerts quamen geſeylt / om haer van het noodighſte binnen Bergen te voorſien.

Komen met een goet getal Oorloghs-Schepen opwaerts geſeylt.

Daer op kregen wy des Dingsdaeghs / op den 11 Auguſtus, binnen Bergen tijdingh / dat den Vyandt met een goet getal hloetlie Oorloghs-Schepen / Kitſen en Vranders quam herwaerts aengeſeylt / en verſtonden omtrent den middagh dat ſy alreedts tot op twee mijlen na ons genaderet waren; aldaer ten Ancker zijnde gekomen / ſoo quam een groot Mee-

ſter

ster van de Engelsen / die men seyde den Vice-Admirael van dit Esquadre / en den Commandeur Tydeman selfs te zijn / met een welgemande Sloep / des Koninckx Vlagh van achter / en al sijn Volck in 't roodt gekleedt / heel vaerdigh / en quansuis met grooten haest / tot aen de landelijckste Fortresse van Bergen aengeroept ; te Landt gestapt zijnde / versocht den Heer Commandant te spreecken : daer datelijck by gebracht zijnde / begeerde dat men aenstondts de Oost-Indische Retour-Schepen tot buyten de Haven der Stadt Bergen soude laten komen ; soo niet / dat sy dan souden genootsaeckt zijn / die selfs tot binnen de Stadt te komen soecken / volgens last van de Engelse Majesteyt / namentlijck : geen Havenen / daer de Retourvloot School / te verschoonen / maer die te bemachtigen / en na Engelandt heen te voeren ; daer op den Berghsen Commandant ten antwoort gaf / dat hy geen commando over de Nederlandtse Schepen voerde / en geen last / veel minder eenige ordere hadde / om ons ter Haven uyt te stooten ; maer dat hy sich selfs genootsaeckt vondt / om allen den genen die als Vrienden en goede Bontgenooten alhier aenlanden / in sijne protectie in te sluyten / en Stadt en Haven tegens alle Geweldenaers te beschermen ; brengende het soo verre / dat dien stouten Brit / doch veynsende / consent versocht / om met sijn Schepen / alsoo maer noodige ververschingh sochten / hier voor de Stadt te mogen aenkomen ; dat haer / soo wanneer datse vredigh quamen / toegestaen wierd. Waer op dien Heer beleefdelijck / onder het geklanck van 't grof Kanon der Deenen / als oock onder 't geraes van onse / en de Engelse Trompetten / weder van hier / en na sijn Boort vertrock.

August. 1665.

Komst van den Engelsen Commandeur in Bergen.

Sijn gespreck met den Deense Commandant, en eyscht de Retourvloot buyten.

Die hem sulcks weygert.

Sijne verrichtingh aldaer.

Doch konden wy noch in het minste niet gelooven dat de Engelsen met sulck een opset / moedt / en macht van Oorlogh-Schepen hier by ons ten Ancker soude komen ; dies waren wy noch om sulcks met weynigh bekommeringh ingenomen / denckende dat het Engelse bravados waren ; doch bevonden namiddaeghs het contrarie / wanneer wy 14 capitale Oorloghs-Schepen / 4 Jachten of Kitsen / met 3 Branders des Vyants / voor de Stadt / en dichte by ons sagen ten Ancker komen / schietende onder het glorieus geraes van hare Trommelen en Trompetten lustigh rontom los / meer geloof ick / om ons met hare salutatien te verschricken / als uyt genegentheyt om aen de Deenen de blijcken van hare beleeftheyt te doen sien / van wien sy wederom eenige eer- en welkoomst-schooten ontfingen ; sy lieten altemael van de Companje Roode Koninckx Vlaggen afwaeijen / en de opperste voerde een gelijcke Vlagge van sijn Voorstengh / waer uyt wy konde bespeuren / gelijck als oock naderhandt verstonden / dat ons den Vice-Admirael / en het Esquadre van de Roode Vlagh des Vyandts Oorloghs-Vloot hier quam besoecken / wesende haren Admirael met 3 a 4 Oorloghs-Schepen / alsoo de windt omliep / noch buyten Gaets en in Zee gebleven : nu desen kloeckmoedigen Vice-Admirael hem met soo goet getal van Oorloghs-Schepen machtigh keurende / om ons lichtelijck (gelijck hy meenden) te overweldigen / socht nu voor hem / en sijn hooghmoedigh Volck een grooten naem / en rijcke buyt / mitsgaders een roemwaerdige Victorie te bekomen ; en daerom noch nauwelijcks hier gekomen zijnde / korten sy Engelsen stracks met al haer Schepen inwaerts aen / tot voor de

Komst der Engelsen met haer Oorloghs-Schepen in 't Noordtse Bergen.

Korten met hare Schepen tot binnen de Stadts Haven.

Tol-

Auguſt. 1665. Tolboet / daer ſy ons tot binnen de Boom der Stadt genadert zijnde / ſtonden aen de Haven desſelfs t'eenemael gnamen te ſluyten ; haer voegende met alle de Schepen halvemaens gewijs ordentelijck / ſoo dit noch ordentelijck heeten mocht / achter malhanderen / dicht in een geſlooten / en met de Backboords zijde vol grof Geſchut na ons toe / eben als of ons altemael in een kleyn oogenblick tijdts levendigh wilde verſlinden ; leggende met al haer Oorloghs-Schepen / door uytgebrachte Anckers en Touwen / ſoo wel op een ſpringh en vaſt vertuyt / dat eben gelijck als een ſtercke Fortificatie / met ſoo veel honderden van grof Kanon / de Haven / of kleyne Inbocht der Stadt Bergen ſoo dicht ſlooten / dat geen Vaertuygh / dan met haer will / hen binnen de Stadt / of buyten komen.

Voegen haer in ſlaghordere,

en beſluyten de Nederlandtſe Retourvloot.

De monture van hare Schepen.

Hoo veel wy ſagen / voerden haer Schepen yder omtrent 50 a 60 Stucken / de ſommige meer / doch weynige minder ; maer gnamen de Engelſe de zijden / of voorden van hare Schepen / met dewelcke ſy na ons toe gelegen waren / onder en boven ſoo vol grof Geſchut te proppen / dat ons ſcheenen in een oogenblick tijdts te ſullen bemachtigen. Sy lieten onderwijl haer Koninchs Roode Vlaggen altemael waeyen / en haer Trompetten en Trommelen luſtigh hooren ; poogende dus / door loutere Rodomontados / ons verbaeſt te maken / op dat wy door de verſlagenheyt en vreeſe gantſch hoopeloos / niet weten en ſouden / hoe dat wy ſulcken glorieuſen Vyandt tegenſtant hadden te bien.

Engelſche Rodomontados.

De Nederlanders bereyden haer om te ſlaen, ende Engelſen tegenſtant te bien.

Nochtans begaf hem onſen Heer Admirael terſtondt na Landt / om met den Heer Commandant / den Heer Generael Alefelt, en voorder Hoofden der Stadt Bergen 't noodighſte te beramen ; verſoeckende / ſoo wanneer de Engelſe op ons mochte komen los te vranden / vaerdige hulp en aſſiſtentie van de Kaſteelen / en beneffens dien conſent / om des Vyandts gewelt en furie / met een behoorelijcke wederſtant / ſoo veel doenelijck ſoude zijn / te keeren / op dat ſoo rijcken Vloot / en menighte van andere Koopvaerdy-Schepen toch niet tot een prooije in der Engelſen handen en quamen te vervallen / het welcke onſe Admirael belooſt en toegeſtaen zijnde / beraemde men voort / in aller haeſt / het noodighſte / om het gewelt des Vyandts af te keeren.

Daer op den Heer Admirael ſtraghs weder aen Boort gekomen zijnde / gaf order / en worden aenſtonts de noodighſte middelen by der handt genomen / om noch onder den genadigen zegen en hulp des Alderhooghſten onſe hooghmoedige Vyanden wederſtandt te bien. Dies hoyten wy ſtraghs met eenige der bequaemſte Schepen onſer Retourvloot desgelijchs op een ſpringh / en aen malhanderen achter een vaſt geſchakelt / halvemaens gewijs / en met de Stuurboords-zijde na den Vyandt toegekeert / ons voegende door het behulp van Ancker / Touwen / en Parellijnen / in een gelijcke fatzoene als de Engelſe ; doch met een veel kleynder macht / alſoo wy ter nauwer noodt maer 7 of 8 bequame Schepen uyt maken konden / om tegens den Vyandt te ſlaen ; en deſe waren noch / wegens de diepe lading / ſwackheyt / leckheyt / te weynigh Geſchut / en al te veel beſlommering op de Overloopen / ſoo dateliick niet wel ſlaghvaerdigh en ſufficant te maecken / om deſe Beſpringers af te keeren ; ooch hadden wy ſoo weynigh ſpacie voor onſe Schepen / die inwaerts in het nauwſte van Stadts Haven

lagen /

August 1665.

lagen / dat nauwlijck plaets bekomen konden / om onser aldus in ordere te verboegen; doch lieten wy / niet tegenstaende soo veele ongelegentheden / noch evenwel stracks / met de komst der Engelsen / altemael onse Prince Vlaggen waeijen / en desgelijcks lustigh op Trommelen en Trompetten rasen / om aldus in de Engelsen de moedt / van ons soo lichtelijck te overweldigen / een weynigh te benemen.

De Engelsen hadden gevoechelijck, roen eerst quamen, de Retourvloot konnen bemachtigen.

Echter (mijns oordeels) waren de stoute Britten hier noch niet stout genoegh: want inkomende / hadden sy aenstondts / en met weynigh moeyten / en geen gevaer ter werelt / onse Retourvloot / als oock veel andere Koopvaerdy-Schepen konnen bemachtigen / hadden sy maer met haer Kitsen / Boots / Saloepen / en ander kleyn Vaertuygh / alle gepropt met Volck / en stoute gewapende Mannen / ter Haven in op ons aengevallen / sy konden geswint met een haestige furie onse Schepen geëntert / en die / de Kabeltouwen afkappende / vaerdigh tot haer / en buyten hebben gesleept: want niemant toen noch bequaem was / om sulcke stoute Bespringers te repousseeren.

Ongelegentheyt en reddeloosheyt der Schepen.

Want niemant was op de komst des Vyandts alhier verdacht; dies lagen wy t'eenemael in onordere om te slaen / en ging selfs noch dit werck / van het vertuijen en vaerdigh maken der Schepen / in het begin seer langsaem voort: want ons meeste Volck was noch aen Landt / en droomden van geen swarigheydt / overmits hun de wijn en het bier de herssenen vrolijck maeckten; doch liet den Heer Commandant van Bergen / op het versoeck en aendringen van ons Heer Admirael Bitter, stracks altemael de Stadts-klocken luyden / en veel Trommelslagers door de Stadt wel yverigh den allarm slaen; oock afroepen op alle de hoecken der straten / dat een yder hem stracks na Scheeps-boort soude verboegen / op de verbeurte van lijf en goed / en alle verdiende maendt-gelden. Oock moesten alle de Burgers der Stadt Bergen datelijck in het geweer / en met hare volle monture te voorschijn komen / om in dit voorval haer wijtberoemde Koopstadt te beschermen.

Alarm binnen de Koopstadt Bergen.

Schrick en ontsteltenis der Ingesetenen.

Het is onmoochelijck om te beschrijven de verbaestheyt / schrick / en ontsteltenis / die men op sulcks aenstondts onder de goede Ingesetenen der Stadt Bergen quam te bespeuren / siende sulcken stouten opsettelijckheyt en voorneem van de Engelse / en daer tegens de kleyne geringe middelen die wy nu met onse sobere macht daer tegens bestonden in 't werck te stellen / om het vyandelijck geweldt (soo veel doenelijck) met een behoorelijck tegenweer af te weeren; oock overwegende den soberen toestandt van het Deense Kasteel / en het swacke Water-Fort der onbemuurde Koopstadt Bergen / waer binnen nu alreedts soo veel kloecke Oorloghs-Schepen der Engelsen / in de voor-verhaelde forme / sagen aengelandt / en slaghvaerdigh / om alles / wat tegenstandt dorste bien / door 't donderen van het Kanon / en vuur en vlam te ruineeren; en hoorende sulck een ongewoon geluyt der Klocken / en alom soo vreesselijck den allarm slaen / en wisten sy nauwelijcks waer in desen noodt 't seeckerst heen te vluchten. Oock waren de Burgers en Burgerinnen der Stadt Bergen des te meer ontstelt / om dat hier nooyt Vyandt hadden gesien / en daerom dese verschrickelijckheyt des toestels tot de Wapen-handelingh ongewoon; dies wierden aenstonts

August. 1665.

de neeringh-rijcke Winckelen toegeslooten / en eenige van de kloeckmoedighste Burgers begonden nu na de Wapens om te sien / terwijl de verbaesde Vrouwen / Dochters en Dienstmaeghden vast besigh waren met hare Juweelen / Gelt / Goederen / en liefste Schatten wech te packen: somma / de Kisten en Koffers wierden gevult / de Kassen geledight / en de Voorhuysen / Kamers en Winckels van haer beste Waerdijen ontbloot / die nu een yder in de veylighste verseeckering en schuyl-plaetsen pooghden te brengen / daer op de vlucht der Ingesetenen tegens den avondt met sulcken yver begon te volgen / als of heel Bergen hadden willen ten besten geven; haer soeckende Landewaerts buyten de Stadt / in anghstvallige plaetsen in het Gebercht / achter Heuvelen / Klippen / en Steenrotsen / met Vrouwen en Kinderen te verschuylen / voor het geweldt der Engelsche; maeckende (gelijck geen wonder en was) insonderheyt de Vrouwen / met hare teere Suygelingen in den arm / soodanigen droefheyt / dat hare klachten die sy quamen uyt te boesemen / en het bitter geschrey / mitsgaders het jammerlijck gewringh der handen / gesamentlijck machtigh waren / steenen gemoederen te verbrieselen: want sy warelijck yder een tot mededogentheyt aenporden.

Reddeloosheyt van 't Schip des Schrijvers.

Doch wederom na de Schepen: hadden (gelijck verhaelt is) noch weynigh Volck aen Boort; maer waren wy met ons Schip / de Rijsende Son / wel insonderheydt / en het voornaemste in de klem: want wy hadden al ons Geschut / en andere swaerten na het Achterschip gebracht / om aen de Voorsteven onder de Boegh / de opgescheurde leckagien wederom des te gevoechelijcker dicht te maecken; invoegen dat alles nu overhoop / en t'eenemael onklaer vonden om te slaen; oock was noch ons meeste Volck aen Landt / en daerom vonden wy ons / die noch aen Boort gebleven waren / volgens plicht om ons Vyandt / eer en eedts halven / tegenstandt te bieden / genootsaeckt alles wederom vaerdigh aen een kant te schicken; ruckende dus in aller haest het swaerste Geschut / en daer onder oock twee halve Kartouwen / nevens de andere altemael aen Stuurboorts-zijde te boort / alsoo wy daer mede na den Vyandt lagen; kregen / dus doende / aldaer langs heen / in weynigh uuren wel 24 Stucken te boort / 't welck al het grof Kanon was / dat wy van Batavia tot ons defentie hadden medegevoert; wierpen insgelijcks oock alle beslommeringen van ledige Kisten / Vaten en Kuypen in 't water / om aldus meerder ruymten op onse Overloopen te bekomen. De andere Schepen (onse Mackers) deden oock desgelijcks / halende mede soo veel grof Geschut te boort / als op de zijde na den Vyandt bequamentlijck konden voegen; stellende vorder op alles soodanige order / als na tijdts gelegentheyt tot een aenvangh der Batalje soude komen noodigh te zijn. Oock quamen ons Volck met heele troppen tseffens aen boort / en voeghden met een kloeckmoedigen yver soodanigh de handen aen 't werck / dat wy noch tegens den avontstondt ten vollen vaerdigh geraeckten om te slaen / met hoop / al schoon het met ons vry slecht geschapen stondt / noch evenwel (door Godts hulp) den zegen te bevechten.

Hun vaerdige bereytselen om tegens de Engelsen te slaen.

Toen voer onsen braven Admirael der Retourvloot / alle de Schepen die nu vaerdigh lagen om te slaen / aen boort / om daer op een yder / tot noodigh

digh tegenweer aen te moedigen / en soo vervolgens nu ooch aen 't onse gekomen / en 't Volck by een geroepen zijnde / quam seer beweegelijck en minsaem in substantie dees of diergelijcke woorden uyt te boesemen: Augusti. 1665.

Wel Vrienden, hier komen nu de Engelse, en willen onse Schepen door een Onchristelijck gewelt, ons uyt de handen rucken, om onser, en dese rijcke Retourvloot ten buyt na Engelandt heen te voeren, daer wy door menighte van rampen duysende dooden sullen moeten sterven; wy hebben nu (Godt zy lof) dese kostelijcke Vloot soo lange bewaert, en tot soo dichte by ons Vaderlandt gebracht; wel sullen wy die nu de Engelsen in handen geven? gewisselijck neen. Laet ons, mijne waerde Vrienden, liever toonen, dat wy dappere Mannen van couragie zijn, die meerder aen den dans, en voor den Vyant hebben geweest; dien grooten Godt heeft onser gesamentlijck tot dus verre soo wonderlijck en gantsch Vaderlijck bewaert, en die sal ooch hier gewisselijck onse Hulper zijn; wy hebben, dat gantsch troostelijck is, een gantsch rechtvaerdige saeck, en soecken niet anders dan het onse te beschermen; daer en tegen, onse Vyanden soecken niet alleen tegens alle recht en reden het onse te benemen, en daer en boven het Christen bloedt te storten: maer komen oock noch, om sulcks opstinatelijck uyt te voeren, de vrije Havens dus t'ontrusten, en hare Gealieerden en Bondtgenooten uyt eygen Steden en Wooningen te verjagen; onsen Godt en sal dien hooghmoedt niet gedoogen, maer seeckerlijck straffen; daerom houdt goeden moedt mijne Vrienden, en staet voor uw Vryheyt en Vaderlandt; siet ick ben bereydt u altemael voor te gaen, gelijck als een Vader voor sijne Kinderen, en gesint met u te leven of te sterven; doch wie sterft, sal eerlijck voor sijn Vaderlandt sterven, en Godt sal gewisselijck hem genadigh zijn; laet ons dan met een wackere moedt als Leeuwen onse Vyanden wederstaen, soo wanneer sy ons komen aen te tasten. Wy hebben de windt alreedts tot onse wensch, die van Landt tot Vrienden, en Godt den Heer tot onsen Vader en Beschermer, dies wy hoopen dat de Engelsen sullen met schanden moeten wijcken, en daerom couragie mijne Vrienden, hebben wy van des Vyandts Oorloghs-Schepen niet anders dan kruydt en loodt, en gantsch geen buyt te verwachten. Wel ick beloof uw niet te min op mijn woordt, en een iegelijck voor sijn hooft, drie maenden gagie tot sijn buytgeldt, soo wanneer wy den Vyandt slaende, konnen doen van hier vertrecken. Nu wat seghje mijn goede Vrienden, hebje moedt den Vyandt dappere tegenstandt te bieden, of niet? Daer op dien broomen Patriot en hoockmoedigen Admirael stilswijgende / stracks van alle de menighte / met een meer vrolijck als broedigh gelupdt / en een eenparigh geroep van stemmen ten antwoort kreegh / van ja mijn Heer. Wy sullen vroomelijck vechten tot dat wy den Vyandt hebben overwonnen; of willen liever sterven, dan soo rijcken Schat, en oock ons, aen de Engelsen over te geven. Daer op onsen Heer Admirael na achteren gaende / in de Cajupt aen de Overighept der Schepen last gaf mannelijck tegenstandt te bien: en wanneer het mochte komen te gebeuren / dat ons Godt genadighlijck wou behoeden / dat wy tot Schips behoudenis langer geen hans en sagen / dat men dan op de veyligste wijs soodanigen Schip verboegen soude poogen te ruineeren / dat de Engelse tot

Treffelijcke reden des Admiraels en de Schepen aen het Volck gedaen.

Des Volcks beloften aen hem gedaen.

Auguſt. 1665.

vermeerderingh van haer ydele glorie daer van geen rijcke buyt en quame t'huys te brengen.

De Vaſtigheden van Bergen worden met Nederlanders verſterckt.

Den Heer Admirael dan aen alle de Schepen dus rondt gevaren hebbende / ordonneerden voort al het overigh Volck der Nederlandtſe Koopvaerders / die geen dienſt aen haer Schеepsboort hadden doen / ten deelen op onſe Oost-Indiſchvaerders / en de reſt met eenige van desſelfs Schippers op 't Deenſe Kaſteel. En quamen oock nu een goet getal der kloeckmoedighſte gewapende Burgers uyt de Stadt / om geſamentlijck met de onſe van het Kaſteel / en het Waterpas / de Engelſe / ſoo wanneer die maer begonden / dappere wederſtandt te bien. Wy vreesden nu meeſt voor des Vyandts Vranders; doch als noch was de windt na ons wenſch / en wooy ter Haven uyt: invoegen dat onſe Vyanden in ly / en wy ter loefwaert lagen; zijnde nu van onſe kant ſlaghvaerdigh en gereedt / om haer / ſoo wanneer ſy ons quamen aen te taſten / kloeckmoedigh tegen te ſtaen.

Vorder bereytſelen der Engelſen om te ſlaen.

Maer de Engelſen waren noch luſtigh doende met al haer Schepen / ſoo wel ter ſlagh-ordere te verbaerdigen en te voegen / dat haer in deſen aenſlagh doch voor al niets en ſoude komen te miſlucken / ſchickende hare Schepen altemael in ſoo pertinenten ordere / dat ons meenden ſeer lichtelijck na het ſcheen te ſullen overweldigen; leggende ſoo dicht by ons / dat wy het gene ſy deden gemackelijck konden ſien; als oock haer vrolijck geroep en gejuyghſomwijlen hooren konde / en ſouden met een kleyn roer malkanderen wel beſchooten hebben. Sy maeckten nu na het ſcheen geen andere giſſing / dan / ſoo vra ſy maer op ons begonden los te vranden / ons in haer handen gevanckelijck ten buyt / of t'eenemael door het buur en hun hoogels vernielt te ſien; ja de vermetele hooghmoedt / die veele van het gemeene Volck der Engelſen deſen namiddagh en avontſtont hier betoonden / is onmogelijck te beſchrijven; ſy riepen op ons uyt hare Schepen met een boosaerdigh geſchreeuw en gejou / ſpuwende menighte van ſcheldt-woorden en grove laſteringen op ons uyt / als of wy het alderſnoodſte ſchuym des Werelts waren geweeſt; dan ſulcks en was noch niet genoegh: want een goet getal Engelſe Bootsgeſellen en Soldaten quamen aen Landt / en binnen de verbaeſde Koopſtadt Bergen / daer ſy langhs ſtraet / van de eene Herbergh in de ander liepen / om pder, en wel voornamentlijck de onſe / die noch aen Landt mochten zijn / door hare beſpottenswaerdige ſnoerderijen te doen verſchricken / komende in ſubſtantie deeg of diergelijcke vermetele woorden uyt te vraken: Nu luſtigh Waerd ſla tap, het mach 'er op ſtaen, morgen vroegh zijn wy al meeſter van de Ooſt-Indiſchvaerders, daer ſullen wy rijcke buyt en zijde plunjen vinden. En ſoo wanneer ſommige haer daer in tegenſpraken / haer beriſpende in haer voorbarighept en vermetelheyt; ſoo riepen de ſommige van haer: Wel hoor, wat willen die bloode Fielen toch beginnen, die Honden, Schelmen, en Boterbacks, ſy komen half doodt nu van de Reys, zijn t'eenemael afgemat en ſieck, of droncken, en noch willen het overſchot van deſe kloecke Helden haer tegen ons verweeren, hoe ſullen wy haer op morgen ſien loopen, als wy met ons grof Kanon daer onder beginnen te blaſen. Ja 't is my van geloofwaerdige Mannen verhaelt / hoe dat eenige onder haer noch al veel hooger tael beſtonden te voeren /

Vermetele actien van veele Engelſe Bootsgeſellen en Soldaten.

ren / roepende: Al hingen haer Schepen met ketenen aen den Hemel vast, soo sullen wy die nochtans met ons ten Buyt na Engelandt voeren: hebben wy de gantsche Oorloghs-Vloot der Hollanders niet geslagen ende verjaeght? ey waerom souden wy dan sulcke swacke Schepen niet konnen overweldigen? En al willen die van het Kasteel noch desen machteloosen hoop in haren noot behulpigh zijn, wat swarigheyt voor ons, wy konnen 't alles met weynigh Schepen dwingen, en zijn ten overvloet bemant, om haer te krachtiger te bespringen, te enteren, en te vaerdiger wegh te slepen. Maer den hooghmoet komt gemenelijck voor den val; dewijl sy noch al veel meer van diergelijcke groove lasteringen op ons quamen uyt te spouwen: doch wy lieten haer in sulcken doen begaen / ende vertrouwden warelijck daerom noch des te krachtiger op de genadige hulpe ende goedertierentheyt Godts; en dat de hooghmoedigheyt onser Vyanden wel lichtelijck tot haer eygen schade en schanden mochte komen uyt te vallen. Dies hielt men het Volck van onse kant stil; en baden Godt den Heer vierighlijck / dat hy / die ons nu tot dus verre soo wonderlijck hadde bewaert / oock tegenwoordigh in desen hoogh-dringenden noot / tegens het gewelt der Engelsche Natie gunstigh wilde beschermen / ons versterken en bystaen / op dat wy met dese kostelijcke Schepen doch niet ten prooy / en in't moortgeweer des Vyandts en mochte komen te vervallen. Nu begon de nacht met sijn duystere Vlercken het Aerdtrijck des avonts ontrent te half tienen te bedecken / doch bleven wy / om van onse Vyanden niet al slapende vermoort te worden / altemael wacker / uytgesondert sommige / die wat te veel aen Landt gedroncken hebbende / lieten rusten: vonden ons nu ten vollen gereet om slaen / en hielden goede wacht / om niet op het schielijckst besprongen ende vernielt te worden; doch bleven des nachts noch ongemollesteert.

Augusti. 1665.

De Nederlanders nemen haer toevlucht tot Godt den Heer.

Zijn den gantschen nacht op hun hoede, om niet al slapende vermoort te worden.

Den naest-komende morgen-stont begon (op woensdagh den 12 Augustus) naeuwelijcks door te lichten en te bloosen / als wy de Engelsche wederom lustigh in de weer vernamen / met al haer Schepen noch andermael soo wel te besorgen / dat toch aen haren aenslagh niet en quame te ontbreecken; waer op wel haest haren kloeckmoedigen Vice-Admirael met een wel-gemande Sloep / en daer op des Koninghs roode Vlagge van achter / onder 't geluyt van Engelsche eer-schooten uyt Grof Kanon / en veel Trommelen en Trompetten van Boort af-stack / en te Lande by den Heer Commandant / en andere Overste van 't Noorts Bergen zijnde gekomen / eyschten hy uyt de naem van sijn Koninckliijcke Majesteyt van Groot Brittanjen, alle de Oost-Indisch Vaerders op / beloovende (immer soo de Denen naderhandt wisten te getuygen) aen den Heer Commandant / dat / soo wanneer hy hem van sijn kant maer stille wilde houden / de volle helft van al het veroverde; voegende daer by / dat hy gevoeghelijck ons kon meester worden / ende nochtans sijn voorneem was de Stadt in het minste niet te sullen beschadigen. Doch den Heer Commandant / en Deense Heeren gaven tot antwoort / dat sy geensins met ons soo qualijck konden / noch mochten handelen / nademael wy als ware Vrienden en Bondt-Genooten op goet vertrouwen daer niet alleen aengelandt / maer oock ontfangen waren / en daerom sich selfs genootsaeckt vonden om onser in alles daer

De Engelsche eysschen by den Berghsen Commandant de Retour-Vloot op.

Antwoort des Deensen Commandants.

Auguſt. 1665. het de noot / beloften / en redelijckheyt vereyſchten / te beſchermen: dat ſy Denen upt den naem van haren Heer en Koning ooch deſe Stadt / wiens Haven voor alle vrede-liebende Vandt-Genooten open ſtont / in geenderleye manieren van yemant begeerden gevioleert te hebben: en ſoo wanneer yemant van beyden / het zy dan Nederlanders of Engelſchen, eerſt begonden op den anderen yet vyandelijcks aen te vangen / dat ſy Denen die als hun Vyandt / vyandelijck ſoude pogen te heer te gaen; en daer-en-tegen den eerſt-aengetaſten alle vrientſchap / hulp / en aſſiſtentie bieden. Daer op den Engelſchen Heer ſouw geantwoort hebben / dat hy nochtans de Retour-Vloot met hem naer Engelandt dacht te ſleepen; dat hy hier niemant machtigh hende om ſulchs te weder-ſtaen; dat hy met de helft van ſijn by-hebbende Oorloghs-Schepen hier alles hon dwingen / dies niemant ontſagh. Dan evenwel door ſommige tuſſchen-redenen der Denen, begon hy (doch veynſende) ſachter tael te voeren / ſeggende / dat hy wel honde / maer nochtans geſint was ſijn aenſlagh upt te ſtellen / tot dat wy met onſe Schepen in Zee gekomen ſoude zijn; verſoechende nu maer Verderſſingh om t'zeyl te gaen; beloovende (aen ſijn Boort gekomen zijnde) ſtracks het noodighſte aen die van Landt te ſullen laten weten.

Beſpottelijke laetdunckentheyt van den Engelſchen Vice-Admirael.

Den Engelſchen Vice-Admirael dan aldus veynſende / vertroch van Landt; en gaven hem de Deenſe Heeren van het Kaſteel noch eenige eer-ſchooten in 't ſchepen: doch ſtack dien glorieuſen Oorloghs-man nu niet directelijck na ſijn Boort / maer quam met ſijn wel-gemande Sloep na onſe Schepen geroept / betoonende om ons ter degen en van naby te beſien / ſijn fieren aerdt / en aerdige tepchienen van laetdunckentheyt; komende nu ſeer dichte by ons / en langhs de Schepen henen geroept / die vaerdigh leggende om te ſlaen / ſoo nauwkeurigh een voor een in het voor-by paſſeeren van hem en ſijn Geſelſchap / wierden beſchouwt / als of ſy die alrede in eygendom bezeten hadden; ſoo dat wy nu malhanderen dus naby eens honden onder de oogen ſien: wy gaven hem in het voor-by paſſeeren drie eer-ſchooten upt Groſ Canon; en lieten ſtracks daer op onſe Trompetters luſtigh de Wilhelmus van Naſſouwen blaſen / om haer in deſe betooninghy van hare vermetele glorie onſe beleeftheyt ende courage te doen ſien; dan ſy quamen ons op dit compliment weer ſtracks met eens ſoo veel eer-ſchooten upt Groſ Canon van haer Schepen te bedancken / en lieten insgelijcks luſtigh op Trommelen en Trompetten raſen.

Laetſte bereydtſelen der Engelſche om de Retour Vloot aen te taſten.

En ſtracks daer aen haer Vice-Admirael onder het gelupt van een goet getal eer-ſchooten wederom aen ſijn Boort geraeckt zijnde / ſaghmen aenſtonts de voordere bereytſelen by de Engelſe om te ſlaen / zijnde geweldigh beſig en in de weer / om de Koninchlijcke rode Vlaggen altemael by te maken / haer Boven-netten en Schans-kleederen wierden heel vaerdigh op al haer Schepen geſpannen; maſtende nu met malhanderen een groot geraes / en ſeer vreeſſelijck den allarm op Trommelen en Trompetten: en onderwijl voer den Engelſchen Vice-Admirael in aller haeſt al ſijn Oorloghs-Schepen eens heen ende weder aen Boort / aldaer ongetwijffelt ſijn Volck een moedt inſpreechende / om ons te moorden ende van hant te helpen / haer gewiſſelijck nu de Vyandt beloovende / eer datſe de Veer gevangen hadden.

Nu ſagen wy dat het ons ſouw gelden; dies deden wy (deſen toeſtel ſiende)

A. Het slaen der Hollandsche Ratter vloot wegen d' engelsche Oorlogs vloot
B. d' Haven van Bergen.
C. Het Tolhuys.
D. Het Casteel waer uyt dig van d' Stadt Haer dapper weerden
E. de Battery aen d' Over Zyde van d' Haven

de) een hoꝛt Gebedt / en gaven ons aen de genade en goedertierenthept Godes over / en ſtelden ons daer op ſtrachs altemael gereet en baerdigh / yder ſich boegende op ſijn geoꝛdineerde plaets / om daer ſoodanigen zegen of noodt-lot te verwachten / als Godt den Heer hem ſoude believen toe te voegen: ſtaende nu bol courage / welgemoedt / en in goede oꝛdere / om de Engelſche (als begonden) als dappere Mannen te lieer te gaen. De Son des moꝛgens vroegh eerſt helder ſchijnende / begon ſich nu achter donckere Wolcken te verſchuylen / waer op een geſtadige mot-regen volgde; doch de wint bleef noch als vooren naer ons wenſch / en woep ter Haven upt / ſoo dat wp de loef / en den Vyandt de lp behoudende / ſulcks onſe eenige hoop van abantagie / en een goede upthomſt ſcheen te geben. Auguſt. 1665.

's Moꝛgens dan ontrent ten ſeſſen begon dit verſchꝛickelijck Geveght / op volgende manier: Den Vyandt een Canon-ſchoot tot een ſeyn / of teecken om aen te ballen / van los Krupt hebbende gedaen / ſoo quam daer op aenſtonts een volle chargie van alle haer Gꝛof Canon / aen Bachboꝛts zijde gelegen / te volgen / loſſende nu van alle haer Oꝛloghs-Schepen al het Gꝛof Geſchut / 't welck op de zijde naer ons was toe-gelegen / en dat met ſulck een pſelijck gedꝛuys / als of Hemel en Aerde verginghen: want over de 400 Stuckien Gꝛof Canon wierden in deſe chargie (ſoo wp geloofden) te gelijck op ons los gebꝛandt / die alle met ſchꝛoot / of pſere kneppelen / bouts / en groote hoegels waren geladen / die nu ontelbaer doꝛ onſe Schepen vloogen / en rontom ons heuen ſnoꝛden; dies byna alles kraechten en ſcheurden wat aen de Schepen was / ja ſelfs het water ſcheen te hoochen en te boꝛrelen / doꝛ de groote menighte van hoegels die rontom ons neder vielen; ebenwel koſten deſe verſchꝛickelijcke chargie / tot een yders verwonderingh / weynigh Menſchen van d'onſe het leven; en wierden op ons Schip daer doꝛ niet meer dan twee Perſoonen ter neder gevelt / waer van de eene ſijn Lichaem doꝛ een loutere pſere kneppel het opper-lijf van het onder-deel ontrent de middel vonden geſcheurt / en meeſt van malkanderen afgeſchepden; en den anderen het Hooft aen ſtarden geſchooten. Deſe furie vp ons uptgeſtaen zijnde / gaven de moet doꝛ ſulcks groenſing verlooren / gelijck de Engelſche giffingh hadden gemaeckt; want deſe hagel-bup van bouts en hoegelen was noch naeuwelijcks op ons neder-geſtoꝛt / of gaven ooch ſtrachs daer op vuur / en bꝛanden met al ons Gꝛof Canon / ja ſelfs upt eenige heele en halve Cartouwen van onſe baerdigh-leggende Schepen heel oꝛdentelijck / en te gelijck op d'Oꝛloghs-Schepen der Engelſchen los / ſoo dat doꝛ het ſchꝛickelijck gedꝛuys Lucht / Hemel en Aerde ſcheen te kraken: en hadden wp naeuwelijcks dus met alle man los gebonſt / of ſtrachs was al het Canon weer geladen / en ooch des Vyandts insgelijchs; inboegen dat hier nu malkander ſoo vinnigh quamen aen te taſten / als ooyt een Geveght te Water hon geſchien: de pſere kneppels en hoegelen onſer Vyanden vlogen en ſnoꝛden in groote menighte rontom ons heuen / en pſelijck doꝛ en ober onſe Schepen / doch en bezweerden wp daerom niet / loſſende ſtaegh al ons zwanger Geſchut ſoo baerdigh en ras als 't was geladen / gevende t'elckens haer de gantſche Laegh / en menighte van hoegels / het welck den Vyandt ooch desgelijchs doende / ſaghmen hier het bloedighſte Geveght dat ooyt met Schepen honde geſchieden. Aenvangh van het Geveght. De ſchrickelijckheyt van deſe Batalje.

Doch

Auguſt. 1665.

Doch was yder van ons met geen kleyne verwonderingh ingenomen/ als wy ſagen dat de Denen van het Kaſteel/ in plaetſe van onſer in deſen hooghdringende noot (volgens hare beloſte) by te ſtaen/ nu in tegendeel de witte Vlagh opſtalen/ en haer ſtil houdende/ ons dus te ſamen lieten beſchten/ ſonder een ſchoot op de Engelſche te ſchieten; en meenden wy nu genoeghſaem door die van Bergen aen den Vyandt verhocht te zijn: maer naderhandt quam ſich den Heer Commandant over ſulchs dusdanigh te excuſeeren/ dat men de witte Vrede-vlagh opgeſtoocken hadt/ om de Engelſche tot ophoudingh van ſchieten aen te manen: doch evenwel ons belangende/ meenden wy nu byna ſeecherlijck dat verraden waren; dan gaven noch daerom geen hoop/ flanckeerende ſonder ophouden ſoo vinnigh en hevigh op malkanderen/ dat ons gedurigh in blam en rooch bevonden: hadden als noch de wint naer wenſch/ invoegen dat onſe meeſte rooch in des Vyandts Oorloghs-Schepen quam geblogen/ 't welck haer wy al wat het geſicht benam/ ſoo dat nu haer meeſte hoegels over ons heenen blogen/ die in de Stadt geen kleyn getal Huyſen beſchadighde/ en van de ſtoutſte Waegh-halſen die niet gebluecht en waren/ al eenige doodt en neder velden: wy daerentegen honden ſien/ en planten ſtaegh aen ons Oorſ Canon ſoo wel op onſe Beſprингers/ dat wy t'elckens/ en dat menighmael met geheele Lagen t'effens in hare Schepen/ die van wegens de veelheyt des Volcks erpoelden/ quamen te flanckeeren; want wy hadden Stucken die 48/ 36/ 30/ en 24 ponden yſer ſchooten/ waer mede wy ſtaegh de Engelſe in het hartjen van hare Schepen quamen te begroeten; en deſe Kaetsballen vielen al wy wat onſacht neder: doch bleven ſy ons oock met haer zware Stucken/ en groote hoegelen geenſints ſchuldigh; ſomma/ dit was geen ſlaen/ gelijck ordinaer in Zee geſchiet/ maer wel een afgrijſſelijch moorden van ſoo veel Menſchen/ alles ſcheen door het gedurigh los-branden in lichte blam te ſtaen/ en de ſchoone Hoop-Stadt Bergen van het Geberght een ſchrickelijck ſchouw-toneel van de Hel te zijn: doch begonden wy nu te merchen dat de Engelſchen eenighſints/ en hoor daer aen meer en meer begonden te verſlaeuwen; dies onſe moedt ſoodanigh aenwies/ dat wel wenſchten voorder ſonder hulp van die van Landt in dit Gevecht te hebben gecontinueert: doch als wy nu al ontrent een groot uur dus tegens de Engelſche hadden geſlagen/ ſoo wiert door het geſtadigh aendringen der Nederlanders/ die van de Hoopvaerdy-Schepen te Lande waren geſchicht/ den Heer Commandant met ſijn Kaet bewogen om ons te aſſiſteeren: ſtrachs wiert dan op ſijn bevel de witte Vlagh in/ en de roode Bloedt-vlagh wederom daerentegen opgeſtoocken; en desgelijchs van het Deenſe Kaſteel/ de Sterckſte Noordenes, op de Engelſche los-gebrant/ het welck haer (ſoo men geloofden) al wy wat dede altereren: evenwel ginghdit ſchieten van Landt ſoo gezwint en hevigh niet/ als wel by deſe gelegentheyt wierde vereyſcht/ want het ontbrack hen aldaer aen vele nootſaeliјckheden die by het Geſchut/ en om tegens een Vyandt te ſtaen/ behoorde; en daerom ſchootmen noch wy wat vaerdiger uyt onſe Schepen/ aldaer wy nu meer en meer door concagie voorz-gedreven/ noch eben yverigh wierden bevonden/ om onſe Beſprингers van hier te doen verhuyſen/ krijgende nergens na ſoo veel ſchooten wederom: ſomma de Engel-

Vervolgh van de Batalje.

Helddadige tegenſtant der Ooſt-Indiſch-Vaerders.

De Engelſe beginnen te verſlaeuwen.

De Denen ſteecken de Bloedt-vlagh op, en aſſiſteren de Nederlanders.

gelsche die noch in desen morgen-stont soo veel teecheuen van haer glorie en hooghmoedigheyt hadden getoont / geraeckten alhier niet weynigh in de hitem / en wierden nu vele van haer door onse hoegels gequetst of doodt-geschooten ; en over ons bleeck de bewaringe Godes wonderlijck / dies loofden wy onsen genadigen Godt / schooten noch hevigh op de Engelschen, krijgende eyndelijck weynigh schooten wederom / dewijl sy t'eenemael in confusie quamen te geraken. August. 1665.

Wy hadden nu ruym drie uuren dus hevigh tegens elkander geslagen / wanneer de Engelsche afgemat / met Dooden en Gequetsten over-laden / haer haestigh en seer confuselijck op de vlucht begaven / om des te haerdiger (naer het scheen) de menighte van onse groote hoegelen te ontwijcken ; geschiedende haer vertreck uyt de Bay met sulcken yver / dat sy hun Cabel-touwen af-kappende / al haer Ancliers daer door sy vertuyt en vast gelegen hadden / verlieten : een Engelsche Boot / twee Sloepen / en drie Gevangens quamen in onse handen te verballen. En alhier kon men nu klarelijck sien / met wat schrick dat dese stoute Engelsche waren beladen ; sommige van haer Schepen krenghden in 't rettreren / om niet te sincken / geheel op sy / dewijl die onder en boven water niet weynigh door onse hoegels beschadight schoenen te zijn ; andere quamen door 't haestigh vluchten soodanigh tegens een / en met hun Kija-zeylen / Touw-werck en Wandt in malkanderen te verwarren / dat daer door noch meerder ontramponeert / en door ons flanckeeren seer beschadight wierden ; doch de want / die haer in dese furieuse Batalje niet en hadde gedient / was haer nu voordeeligh en gunstigh om te vluchten / en verder heen af te factien / tot dat sy ontrent een halve myl beneden de Stadt in het Liedt van Bergen in een desolate gestaltenis ten Anchor quamen. De Engelsche krijgen de Nederlaegh. Geraken in confusie. Kappen haer Anckers ; en nemen de vlucht.

Wy onse stoute Bespringers in 't vluchten noch lustigh de soop gegeven hebbende / hielden ons toen / wanneer hun niet meerder en konden bereycken / voorder stil / want waren te kostelijcke Schepen om dese Vluchtelingen na te jagen. Wy hadden op onse Schepen / waer mede wy tegens den Vyandt geslagen hadden / niet meer als ontrent dertigh Dooden / en t'seventigh Gequetsten / behalven die op de stil-leggende Koopvaerdy-Schepen / en voorts te Lande binnen de Stadt gesneuvelt waren / die mede / ten aensien het groot gewelt der Engelsche, weynigh waren / daer het nochtans in het begin altemael met een verbarelijck verderf / en droevige ruine wierde gedreyght. Wy waren op onse Schepen niet sterck van Volck geweest / soo dat veel hoegels en knieppels door deselve quamen gevlogen / sonder een Menseh te beschadigen. De liebe Godt bewaerde ons wonderlijck ; ick / en myn onder-Chirurgijn hadden ons / om de Gequetsten te verbinden / in de Constapels Kamer geplaetst / daer ons / als elders / des Vyandts hoegels dickmaels om de ooren snorden : eens hreegh ick een splinter / of groot stuck houts / door een yserе knieppel die over my henen vloogh / ende wy hoyt daer aen vonden / afgevroocken zijnde / tegen het hooft / doch vont my (Godt lof) gantsch niet beschadight. Als d'Oorloghs-Schepen slaeghs zijn / worden de Chirurgijns / om de Gequetsten te verbinden / beneden in het Ruym geplaetst ; maer dit en hon hier geensints geschieden / om dat wy tot bovene toe met kostelijcke Waeren uyt India waren geladen : onse Verlies en reddeloosheyt der Nederlanders.

Gequetsten / waer van de eerste de geheele Blijsachtige Partye des Bils en Dye meest wegh geschooten / ende geen kleyn gedeelte van sijn rechter Arm in de loop geraeckt was / hadden wy noch in dese bloedige furie met een groote onseecherhept verbonden. Wy bonden al onse weerbare Schepen / daer mede wy tegens den Dyandt hadden geslagen / aen Masten / Stengen / Touwwercken Wandt / mitsgaders onder en boven water / uytnemende beschadight / ontreddert / en door-nagelt. Den braven Schipper Ruth Maximiliaen, alhier uyt de Straet, en van Lissebon aengelandt zijnde / als een dapper Oorloghsman beneffens de onse tegen den Dyandt geslagen hebbende / was ook sijn Schip derwoegen ontramponeert / dat / soo wanneer in Zee geweest hadde / lichtelijck soude gesoncken hebben; doch hielpen de onse hem haerdigh weer te recht. En opmerckelijck scheen het te zijn / dat / soo langh als dese Batalje hadde gedaurt / een seer donckere lucht en mot-regen wierde bespeurt / en naeuwelijcks was het Gevechte ge-eyndight / wanneer de lucht opklarende / weder een heldere Sonne-schijn / gelijck des morgens voegh te voorschijn quam / waer door het scheen als of den Hemel selfs afheerigh was geweest om dit Onchristelijck Gevechte / tusschen Christenen / onde Bondt-Genooten / en eens-gesinde in de gesuyverde Godts-dienst / aen te schouwen. Onse Dooden / waer onder ook was den Koopman Pieter van Santvliet, wierden behoorelijck begraben / en al de Gequetsten by malhanderen in de Stadt gebracht / daer wy deselve na vermogen tracteerden; en wierden ook die geneesselijck waren / door Godts hulp en zegen wederom haest in een beter stant gebracht.

Remarcabele saeck.

Dooden, Gequetsten en schaden der Engelschen.

Uyt de Gevangens die wy van den Dyandt bekomen hadden / als ook uyt andere / selfs uyt schrijvens der Engelsche, quam ons ter ooren / dat onse Bespringers een van hare voornaemste Oberste / dien ick geloof dat de jonge Graef van Sandwich geweest sal zijn / met 4 a 5 van hun balsamiste Capiteynen / mitsgaders ontrent 500 Mannen / soo van Officieren / Soldaten / als Bootsgesellen in dit Gevechte verlooren haden: hare Gequetsten wierden ook tot op eenige honderden begroot / die nu in haer gelweldige pijn en elenden (geloof ick) nacht en dagh deese bloedigen aenslagh komen te vervloecken. Haer Schepen waren ook altemael seer door-nagelt ende getepstert: men dienden ons aen dat alreets 3 a 4 daer van gesoncken waren; doch dit is naderhandt anders bevonden / alsoo door het krengen / en bysondere middelen hare schooten beneden / of onder water noch door hen wierden gerepareert: doch bonden haer ebenwel soo begroet / dat voor eerst niet wel verder heen konden afdrijven / en soo verhult van Dooden ende Gequetsten / dat sy genootsaeckt waren een goet getal der doode Lijcken over Boort te weepen / daer van eenige tegens de Wal gespoelt zijnde / door de Noormannen wierden geplondert: maer als de nacht aenquam / soo bevluchten sy de reste met hun Schuyten en Boots te Landt / alwaer sy die in groote hupten / en hier en daer achter Klippen en Steenrotsen op malhanderen stapelden / gelijck als die eenige dagen daer na / toen de Engelschen verder af-weechen / aldaer in een groote menighte gevonden wierden.

Vreughde der Nederlanders wegens hunne verlossing.

Sulcks dan was nu alhier de Bupt / die dese verwaende Bespringers op ons in het Noortse Bergen kregen / wesende geen kleyne Victorie voor de Nederlanders / waer voor alle vroome Patriotten als deel-genooten / genoot-

nootsaeckt waren den goeden Godt te looven ende te dancken / dat soo rijcken Schat niet in de handen van onse Vyanden en was geraeckt: en over groot/ ja by na onuytspreeckelijck was nu onse vreughde / loovende onsen genadigen Godt met volle monde / en opgetogene sielen over dees onverwachte victorie / die wy soo wonderbaer / als geluckigh / door sijne Vaderlijcke hulp en bystant op dese glorieuse Oorloghs-macht der Engelsche bevochten hadden: hem vorder biddende om die genaden / dat wy soo grooten weldaet nooyt in ons leven mochte komen te vergeten / als oock om de vorder beschermingh over ons / en onse kostelijcke Schepen / op dat wy na soo veel suckelinghs eenmael tot binnen de gewenschte Havens van ons lief en langh-gewenscht Vaderlandt behouden mochten komen. August. 1665.

Eenentwintighste Hooft-stuck.

De *Engelsche* schrijven en dreygen andermael weer te komen, om met een veel stercker Macht de Retour-Vloot te bespringen, te bemachtigen, of alles te ruïneeren. Missive des Commandeur *Bitters* na het Vaderlandt. *Deense* Vastigheden worden versterckt. Schrick der Inwoonders. Danckdagh der *Denen*, ën der Nederlanders. Nader schrijvens en dreygementen der *Engelsche*. Kloeckmoedigh antwoort. De Retour-Vloot bereyd sich andermael om tegens de *Engelsche* te slien Stadts Haven tegens des Vyandts Branders besorght. Groote verbaestheyt binnen de Stadt; en het vluchten der Inwoonders te Landewaerts in. Aenlandingh der twee laetste Retour-Schepen in *Drontem*. Vertreck der *Engelsche* uyt *Noorwegen*. Nieuwe beroerte, doch die weder verdwijnt. Den Commandeur tracteert de *Deense* Overigheyt. Bereytselen om na 't Vaderlandt te vertrecken.

TOt dus verre dan met ons noch alles wel afgeloopen zijnde / soo quam des anderen daeghs naer 't slaen des morgens vroegh van de Engelschen schrijvens aen den Heer Deensen Commandant van Bergen, van dien inhoudt: Dat sy Engelsche met geen kleyne verwondering waren ingenomen / over 't Vyandelijck bedrijf der Denen, daer sy nochtans van voorneem waren geweest de Stadt / noch haer Inwoonderen niet te sullen beschadigen / hebbende maer alleen de Retour-Vloot haerder Vyanden aengetast / om die (soo het doenelijck ware geweest) te overweldigen; klagende daer benevens over hun groot verlies / en ongemeene schade welck haer niet alleen door de onse / maer oock door het vyandelijck bedrijf der Denen toe-gebracht was: doch dat sy Engelsche niet en twijffelde eerlangh op die van het Noortse Bergen recompence te bekomen / als met een vry sterker Macht / in spijt der Denen, de Nederlandtse Schepen verhoopten te overweldigen / of te ruineren. Schrijvens der Engelsche aen den Deensen Commandant. Dreygen andermael weder te komen, en alles te ruïneren.

Hier op wiert stracks soodanigh antwoort / als op hun schrijvens pasten / weer afgesonden / met toeseggingh / dat men haer / soo wanneer sy weder Antwoort der Denen.

Auguſt. 1665. quamen / al by wat hebiger hoopten te heer te gaen / en te begroeten: waer op de Engelſche haer ſoo dichte niet by ons betrouwende / aenſtonts ontrent anderhalf mijl verder na beneden af-zeylden / daer ſy ten Anckier komende / haer ontramponeerde Oorloghs Schepen verder repareerden.

Miſſive des Commandeurs Bitters na 't Vaderlandt afgeſonden.

Doch onſen Heer Admiraal om deſe groote Victorie aen ons Vaderlandt bekent te maken / ſtuurden een welbezeylt Galjoot met Brieven derrewaerts heen / ſchrijvende aen de Heeren Bewinthebbers der Ooſt-Indiſche Maetſchappy de navolgende Miſſive.

E *Dele*, &c.

Tot der Engelſche kenniſſe gekomen zijnde, dat wy met deſe 10 Ooſt-Indiſche Schepen, daer die Natie ſchrickelijck op vlamde, alhier gekomen waren, ſoo zijn ſy met haer Vloot, beſtaende in 14 capitale Schepen, ſommige met 60 ende wat minder Stucken gemonteert, mitsgaders 3 Branders, en 4 Kitſen, t'ſamen 21 Seylen, op eergiſteren tegens den avont tuſſchen des Koninghs van Denemarkens Kaſteelen, tot bevrijdingh deſer Haven dienende, gekomen, deſelve ſtoutelijck geſlooten, en ons giſteren morgen ſoo vyandelijck aengetaſt, dat wy gedwongen zijn geweeſt ons niet alleen in poſtuur van defentie te ſtellen, maer oock ſoodanige wederſtant te doen, dat 'er na verloop van ontrent drie en een half uuren vinnigh ſtrijdens, zijn gedwongen geworden haer Anckers te kappen, en ſchandelijck de vlucht te nemen. Men ſeyt voor de waerheyt, dat 'er in het af-drijven 3 van haer Schepen zijn geſoncken, waer van d'eene de Vlagge-Voerder en Commandant in was. Het blijckt aen haer confuſelijck vluchten datſe ſeer gegroet zijn, alſoo hier aen de Wal ongeveer de 30 ſtucks van haer Dooden zijn komen aendrijven, die door de Inwoonders zijn geplondert; en 6 van hare Schepen ontrent 3 mijl van hier zijn ten Ancker gekomen, om haer te repareeren, alſoo onbequaem waren nevens d'andere mede Zee te kieſen. Wy hebben in deſe Batalje over de Vloot 25 Dooden, en 70 Gequetſten gekregen, en den Koopman *Pieter van Santvliet*, hem dapper betoonende, verlooren. Onſe Schepen, Maſten, Stengen en Touw-werck zijn uyttermaten beſchadight, ſoo dat al vry eenige dagen ſullen van nooden hebben, om 't ſelve weer te beteren, en te vernieuwen. Godt den Heere ſy gelooft en gedanckt voor deſe genadigen zegen en Victorie. Seker Liſſabons-Vaerder, gevoert werdende by Schipper *Ruth Maximiliaen*, heeft ſich nevens de onſe wacker gequeten; gelijck oock den Heer Generael *Aleſelt*, en den Gouverneur *Caſpel van Siſignon*, die het violeeren deſer Haven in aller minnelijckheyt hadde getracht te verhoeden, en de Engelſche hare vermetelheyt te doen wijcken, hebben hunne verleende protectie met Canon uyt hunne Kaſteelen ſoo redelijck onderhouden, ſoo dat alles, Godt ſy gelooft, loffelijck afgeloopen is. Ons Volck, die haer oock vromelijck hebben gedragen, als oock eenige Matroſen uyt de Koopvaerdy-Schepen, die aen Landt op de Bateryen, als oock in onſe Schepen hebben getreden, zijn drie maenden gagie ten buyt belooft, het welck uyt alle Schepen die hier leggen, ſal voldaen worden: U E. ſullen dit ten beſten believen te nemen, om dat wy haer met goede couragie en moedt in deſen tegen den Vyandt, die ons meenden op te ſlocken, ſoude brengen, en deſe koſtelijcke Schat voor

U E.

U E. na ons plicht ſouden bewaren, gelijck (Godt danck) tot noch toe is geſchiet; wat wijders in dit gevecht is voorgevallen, ſal U E. den Brenger deſes naeckt elijck konnen bekent maken, alſoo hy 't ſelve van buyten heeft aengeſien; op de tijdinge die wy uyt verſcheyde Perſoonen bequamen, die Sondaeghs voorleden by de geheele macht, en by 't afſteecken van dit Eſquadre waren geweeſt, omtrent 20 mijlen Weſt van Schuytenes, heeft ons doen duchten, dat wel van deſelve nochmaels hier ſouden konnen beſprongen worden, welck ons op alle manieren van defenſie doet practiſeeren, en aen den Commandant ſeer ernſtigh heeft doen aenhouden, dat de ontramponeerde Boom daer noch mocht werden vervaerdight, om geſlooten te konnen worden, om daer door bevrijt van Branders te zijn; wijders ſijne vervalle Wercken en Batterije in beter poſtuur te brengen; oock eenige nieuwe Wercken op bequame plaetſen te ſtellen, waer toe wy eenige ſtucken Kanon voor deſe tijdt aenboden daer op te brengen; waer op hy ons verſeeckerde van ſijn goede intentie, dat alles wilde in 't werck ſtellen, wat tot maintinue van ſijn Majeſteyts Reede mocht van noode zijn; en wy zijn nu al beſich om 20 Stucken uyt onſe Schepen, die om te diffendeeren om de nauwheyt deſer Haven wel mogen miſſen, en 10 uyt de Koopvaerdy-Vaerders te lichten, en aen Landt te brengen; wy ſullen oock trachten een Brander te maecken, by aldien daer toe een van de Schippers te brengen ſal zijn, om ſijn Schip te laten gebruycken. Alles dus wel vervaerdight zijnde, hoopen met de hulpe Godts, dat wy beſtant ſullen zijn om de Engelſe van deſe koſtelijcke prooije te ontſetten; waer toe den Almogenden ſijnen milden zegen gelieve te verleenen. Wy ſullen altijdt haer Ed. verſeeckeren, dat wy 't ſelve aen onſe devoyren niet ſullen laten gebreken. Hier mede Ed. Erentveſte, &c. Auguſt. 1665.

In 't Schip Walcheren, leggende binnen Bergen. adii 13 Auguſt. 1665.

Onderſtondt

PIETER de BITTER.
JACOB BURGHORST.

Oock ſchreef den Heer Admirael in een byſondere Miſſive om Amonitie van Oorlogh / Boskruyt / Scherp / en Scheeps-behoefte / alſoo men nu vaſt begon te gelooven dat de Engelſen met een veel ſtercker macht ons andermael ſouden poogen by te komen om ons te vermeeſteren. Onderwijl nam de begonne vriendtſchap tuſſchen de Overigheyt van Bergen / en den Heer Admirael dagelijchs toe / beloovende nu malkander al 't gene tot onderlinge bystandt / en tot beſchermingh van de Stadt en Schepen dienden: reſolveerende het Kaſteel / en andere ſeer vervallene Vaſtigheden van deſe oude Koopſtadt Bergen ſoo te verſtercken / dat den Vyandt niet lichtelijck / dien beſpringende / quame te overweldigen; en oock onſe doorgaende en ontramponeerde Schepen wederom andermael ſlaghvaerdigh en gereedt te maecken; ſeer vaerdigh ſloegh men / om ſulchs uyt te voeren / handen aen 't werck; omtrent 30 Stucken wierden uyt Schepen die ſulchs gevoeghelijck konde miſſen / aen Landt gebracht / en op de Sterchte Noorden / De Deenſe Vaſtigheden worden verſterckt.

Auguſt. 1665. denes / en andere Batterijen en Vaſtigheden geplant. Alle de Noordſe Boeren van de omher-gelegen Landerijen wierden heel vaerdigh op ontboden / en moeſten met ſchoppen en ſpaden blijtigh aen 't werck / om het Waterpas en andere reddeloſe Wercken in een beter ſtant te brengen / daer niet alleen de Ingeſetene der Koopſtadt Bergen / maer ooch ſelfs een goet getal Vrouws-perſoonen en jonge Dochters de handen aen leenden / om met een oprechten yver de mandekens aerdt / ſteen / kalch / en andere materialen aen te brengen. Op onſe Schepen ging ooch den arbeyt luſtigh voort / om alles ten ſpoedigſten wederom klaer te maken / daer werck aen vonden / alſoo uytnemende reddeloos en beſchadight waren.

Schrick en vreeſe der Inwoonders van de Koopſtadt Bergen.

Veele van de gevluchte Ingeſetenen der Stadt Bergen quamen nu ooch des anderen-daeghs na 't ſlaen weer binnen de Stadt / en tot in haer Wooningen / daer ſy het hier en daer al vry ſober vonden geſtelt en entrainpoteert: want veel Daecken / Wanden en Gebels waren door des Vyandts kloegels en yſere kneppels doorboort / en ſeer beſchadight; alle de neeringhrijcke Winckels / Kelders en Pachhuyſen ſtonden geſlooten / en de voornaemſte Huyſen en beſte Wooningen waren meeſt ledigh; in veele Straten wierden nauwelijchs eenige menſchen geſien; de Handtwerchen ſtonden ſtil / en alle de florijſanten Welvaert / de Vrede / Vreughde / en 't genoegen der Ingeſetenen vondt men door deſe verſchrickelijchſte Batalje t'eenemael geſteurt / en alles wat nu beſtondt weder te komen / derhalven met ſchrick en alteratie ingenomen / dat de rampſalige klachten der goede Burgers en Burgerinnen der Stadt ſelfs ſtale gemoederen tot mededogenthept aenporden / vermits de Luyden alhier geen Oorlogh ooyt gewoon en waren: de vreughde over onſe Victorie in haer te klepnder zijnde / dan wegens de groote vreeſe / die hem een yder nu vaſt inprenten / namentlijch: dat eer langh de ſtoute Engelſe met een veel ſterckter macht hier wederom ſoude komen / om Stadt en Schepen te overweldigen / of alles door vuur en ſwaert te ruineeren.

Des Vyants Anckers gevist.

Ons belangende / viſten nu 24 Anckers van den Vyant / die ſy in het haeſtigh weeg-bluchten altemael in de loop gelaten hadden; ooch kregen wy tijdingh upt ons Vaderlandt / dat onſe Oorloghs-Vloot nu wederom vaerdigh was geraeckt om upt te loopen / in voornemen zijnde / om de Koopvaerdy-Vloot upt Bergen af te halen / en door Godts hulp en zegen na het Vaderlandt te convoyeeren.

Tijding uyt Hollandt.

Op den 14 Auguſtus Vrydaeghs / hielt men door ordre van den Heer Commandant binnen de Stadt een algemeene Danck- en Bededagh / en wierd ooch een Ijver-Predicatie / door het verſoech / en volgens het gebruyck der Lutherſche / over het droevigh ſterven van den Koopman Pieter van Santvliet, in eene der Lutherſche Kerchen gedaen. Nu bragten de Noordſe Boeren op deſen dagh ooch tijdingh / dat by de Engelſen eenige / die van wan-devoiren beſchuldight wierden / geſtraft en opgehangen waren; en op den naeſt-komenden dagh quam tijdingh dat den valjanten Heer Admirael Michiel de Ruyter binnen den Ems / en voorder in het Vaderlandt met alle ſijn Schepen behouden gearriveert / en aengelandt was; en hielden wy Sondaghs / den 16 Auguſtus, ooch een Danck- en Bededagh op de Retour- en Koopvaerdy-Vloot / en quam na de middagh weer

Danck en Bededagh der Inwoonders in Bergen.

Danck- en Bededagh der Nederlanders op de Retour-vloot.

weer schrijvens der Engelsen aen den Heer Deensen Commandant / diens letteren dat van desen inhoudt wierden bevonden: August. 1665.

Dat sy Engelsen aen den Heer Commandant versochten, al schoon een kloecker macht van Oorlogh-Schepen nu by haer bekomen hadden, datse nochtans maer alleen met 3 a 4 Schepen op de Reede voor Bergen mochten ten Ancker komen, om hare Anckers en afgekapte Kabeltouwen weer op te visschen, als mede om ververscking, en 't gene benoodight waren, voor hun Gequetsten te bekomen. Schrijvens en het vertreck der Engelsen;

Doch aenstondts wierd dit versoeck de Engelse afgeslagen / om dat sy de Stadt door hun vreesselijck schieten soo vyandelijck hadden aengetast. Nu quamen onse Vyanden door dese weygeringh byna vuur en vlam te spouwen / schrijvende op den naest-komenden dagh / den 17 Augustus, weder soo vyandelijck als te vooren; willende nu met een groote macht van Oorloghs-Schepen hier weder komen / om in spijt van alle de Deenen en Noormannen de Duytse Retour- en Koopvaerdy-Vloot t'overweldigen / of de Stadt in brandt te schieten / en voorts door het vuur te ruineeren; daer op sy andermael ten antwoort kregen: dat sy mochten komen / al was het met hun geheele Oorloghs-Vloot / dat wy ten tweedemael haer verhoopten kloeckmoedelijck te ontfangen / en soo te begroeten / dat men verhoopten sy ten derdemael niet weder en soude komen / om dus vyandelijck hare geallieerde Vrienden en Bontgenooten hun vrije Havens te bestormen. Sulcken antwoort aen de Engelsen / die / volgens hare manhaften inborst / niet veel en willen getergh t / of uytgedaeght zijn / dan afgesonden hebbende / maeckten wy ons te spoediger vaerdigh / om wederom tegens haer (indien sy quamen) te slaen. Kortende stracks den Admirael met sijn Retour-Schip Walcheren / en oock wy met de Schepen de Jonge Prins, Phenix, Rijsende Son / Bredero / Amstellandt / en de andere die vermogens waren om slaen / in het ruymste van Stadts Haven / in forme van een halvemaen / gelijck als in de eerste Batalje / dan alleen dat wy nu lagen om met de Stuurboorts-zijde te slaen; verhoopende / soo de Engelse weder quamen / haer andermael braef te keer te gaen / met intentie niet te wachten / tot dat sy eerst begonden / of in slagh-ordere / als voorheenen / soude geanckert zijn; hebbende noch met alle man goede couragie / om noch eens andermael (onder Godes zegen) onse Bespringers soodanige tegenstandt te bien / datse ten tweedemael met schanden souden moeten wijcken. Wort geweygert. Schrijven andermael, en dreygen met een kloecke Oorloghs-macht te komen, om Stadt en Schepen te overweldigen, of door het vuur te ruineeren. Kloeckmoedigh antwoort. De kloeckste Schepen van de Retour-vloot maken haer wederom vaerdigh om tegens de Engelsen te slaen.

Onderwijl was men oock te Lande lustigh besigh om de Kasteelen aen de inkomst van de Haven leggende / als oock de seer vervallene Sterckte Nordenes in beter standt te brengen en te voltooijen / ten eynden om onse Vyanden in haer aenkomen aenstonts met kruyt en scherp de welkomst aen te bien / om soo den selven (waer het doenlijck) in confusie te brengen / eer datse andermael by ons in ordere mochte geanckert zijn. De Sluytboom aen de mont der Haven wierd oock vernieuwt / alsoo wy des Vyants Branders vreesden / die met dese windt / nu meest Noordelijck waeijende / lichtelijck ons / en gantsch Bergen konden door het vuur vernielen; daerom sochten wy niet alleen met dese Boom / maer oock met loutere ysere Keetens dit gevaer te stuyten / en onse ruine met dese en meer andere middelen voor te komen; brachten nu oock dan al onse vaerdigh-leggende Retour- De Haven tegen des Vyandts Branders besorght.

Sche-

Auguſt. 1665. Schepen de Liſten en alle andere beſlommeringen aen Landt / op dat te beter ruymte bequamen / om onſe bloedtmoedige Vyanden dappere tegenſtant te bieden.

Verbaeſtheyt binnen de Stadt. Maer heel anders was 't binnen de Hoopſtadt Bergen geſtelt / daer het nu wederom alles in rep en roer geraeckten: want de goede Ingeſetenen waren met een algemeene verbaeſthept / ſchrick en alteratie ingenomen / nemende nu het meerendeel met haer Vrouwen en Kinderen de vlucht; gelijckerhandt retireerende na het hoogh Gebercht / daer ſy in afgelegene plaetſen / al wat ſy honden met ſich ſleepen / ſochten te bergen; roepende met een groote verſlagenthepdt / dat ſy nu wel verſeeckert waren van het aenmaderen der geheele Engelſche Oorloghs-Vloot / die wy niet machtigh waren te wederſtaen / ſoo dat de Vyanden / als ons vermeeſtert hadden / oock alles in deſe Stadt ten gronde toe ſouden poogen te ruineeren: dies meenden ſy was het nu tijdt om vluchten / om niet in de handen van een ſoo woedende Vyandt te verballen / en moordt / plonderingh / vranden / en dierghelijcke verbaerlijcke actien aen te ſchouwen; ja veele van deſe verbaeſde en eenvoudige Ingeſetenen van het Noordſe Bergen / die maer alleen op de upterlijcke oorſaecken doelde / klaeghden noch boven dien / en riepen dat wy de eenighſte oorſaecken van alle deeſ ongeballen en rampen waren / dewijl wy met onſe komſt alhier / oock de Engelſen (onſe Vyanden) herwaerts hadden gelockt; dat ſy de Hoopſtadt Bergen al hun leven in ruſt en vreede beſeten hadden / en dat men hier noopt van ſulcken onluſt / Krijgh / noch Oorlogh wiſt. Somma / deſe bedroefde Menſchen / die te vooren om onſe komſt ſoo vrolijck waren geweeſt / wenſchten nu onſe Retour-Vloot wel tot aen het ander uprerſte van des Werelts-ront te zijn / of daer heenen daer wy van daen gekomen waren. En om dit alles dienden wy nu voor al wel op onſe hoede te zijn / en dervoegen met belepdt en couragie aengedaen / dat wy de komſt en aenballen der Engelſen dapperlijck wederſtonden / bemerckende ſeer klaer / dat wy by gevolgh van quaet ſucces nu wepnigh heal of onderſtandt by deſe verbaeſde Noormannen en Deenen ſouden gebonden hebben: want wanneer de Engelſe op ons de oberhandt quamen te krijgen / ſouden wy ons genootſaeckt hebben gevonden / om Landewaerts heen te vluchten / daer wy geen goet onthael / maer wel het contrarie by de morrende Ingeſetenen ſouden bekomen hebben; dies ſtelden wy ons te vaerdiger in poſtuur / weſende nacht en dagh op onſe hoede / als of wy telcken oogenblick onſe Vyanden hadden te verwachten / op dat wy dus doende / niet ſchielijck overrompelt mochten worden; doch bleven wy tot dus verre noch ongemolleſteert / alſoo geen Engelſe vernamen.

Maer onderwijl ſchreef den Heer Admirael Bitter andermael na ons Vaderlandt / dat de Engelſe ons dus dagelijcks vrepghden / met een veel ſterckter macht op 't lijf te ballen / om ons te overweldigen / of het alles door buur en blam te ruineeren / ſoo dat hy om ſpoedige hulp en aſſiſtentie quam te verſoecken; doch quam noch dien ſelven dagh upt ons Vaderlandt tijdingh / dat onſe Oorloghs-Vloot aldaer noch binnen de Havens door contrarie windt ten Ancker lagh / ſoo dat wy noch in eenige dagen geen ontſet te verwachten hadden. Ondertuſſchen continueerden noch langhs ſoo meer het vroevighy vluchten der goede Burgers en Burgerinnen der Hoop-

Het vluchten der Inwoonders van Bergen landewaerts in.

ſtadt

stadt Bergen / die nu veel Schuyten / Karren / en Wagens / met hare goederen hebbende gevult / sich dagelijcks met een verbaesden yver te Landewaerts retireerden; evenwel gingh de versterckingh van de verswackte Vastigheyt Nordenes en andere Werchen / lustigh voort / en hielden wy onser t'eenemael vaerdigh in de verwachtingh onser dreygende Vyanden / dewelcke twee mijl nederwaerts noch ten Ancker bleven leggen / niet durvende / gelijck als nu langhs hoe meer begon te blijcken / ons andermael bespringen. August. 1665.

Voorts kregen wy op den 20 Augustus tijdingh / dat onse andere twee vermiste Retour-Schepen / den Oijevaer en Nieuwenhoven / binnen Drontem, verre benoorden ons / doch insgelijcks in 't schorre Noorwegen behouden waren aengelandt / daer over wy ons niet weynigh quamen te verheugen: want waren beducht geweest / dat dese Schepen mochten verongeluckt / ofte genomen zijn; van stonden aen wierd daer op dan een welbeseylt Galjoot / met noodige behoefte door den Heer Admirael derwaerts heen gestuurt; en nu quamen oock hier een goet getal France Vluchtelingen in Bergen aen te landen / de welck haer Scheepjen / geladen met France Wijnen / door de Engelse was ontnomen; daer en tegen quam hier een Scheepjen uyt Schotlandt aen / de Luyden van 't geen alhier door / en met de Engelse was gepasseert / niet wetende / quamen als Vrienden binnen de Haven / denckende hare Koopmanschappen alhier te veylen / en goede winst te doen; doch juyst viel hun voorneem anders uyt / dewijl sy ten eersten door den Heer Deensen Commandant / met hun Scheepje / Lading / en Volck gearresteert / en tot nader ordere vast gehouden wierden. Sy brachten hier tijdingh dat een geweldige Pest in Engelandt domineerden / die selfs binnen de Koninckliijcke Hof- en Hooftstadt Londen / in yder weeck / wel 5 a 6 duysent Menschen om 't leven bracht; en oock dat Vranckrijck eer langh den Oorlogh tegens Engelandt soude komen te verklaren.

Tijding van het aenlanden der twee laetste Retour-schepen in Drontem.

France Vluchtelingen komen in Bergen.

Een Scheepjen uyt Schotlant komende, wort gearresteert.

Schrickelijcke Pest in Engelandt.

Tot dus verre hadden wy nu met een goede couragie onse Bespringers verwacht / tot dat op den 22 Augustus het vertreck der Engelse uyt Noorwegen verstonden / hebbende onser dus langh te vergeefs gedreyght; men riep dat haer Oorloghs-Schepen na Engelandt waren geseylt / uyt oorsaeck dat Ververschingh / Victualie / en meer andere dingen van nooden hadden. Onderwijl was men oock nu te Lande klaer geraeckt / om de Engelse / of die weder quamen / de noodige tegenstant te bien / en hielden ons echter / oock met de Schepen / voortaen in postuur / en waren op onse hoede; gevende dit / soo gantsch haestigh en onverwacht vertreck der Engelsen een seer groote blijdtschap in de Stadt / en onder de Ingesetenen die te Landewaerts woonden / of waren gevlucht; doch dese vreughden en duurden niet langh: want namiddaeghs ontstont en hoorde men wederom nieuwe swarigheydt / wanneer een vliegent / en al te voorbarigh gerucht quam / dat een geweldige macht van Schepen sich niet ver in Zee en voor de Gaten van 't Noords Bergen quam te vertoonen / en herwaerts scheen te sullen naderen: daer op het vluchten van Mannen / Vrouwen / en Kinderen weer begon aen te gaen / latende sommige nauwelijcks eenigh Huysraet in hun Wooningen binnen de Stadt / daer selfs eenige / even gelijck

Vertreck der Engelse Oorloghs-schepen uyt Noorwegen.

Nieuwe beroerte.

August. 1665.

als ick selfs hebbe gesien / haer sware vast-gemetselde ysere Kachels nu langer niet meer en vertrouden / gunnende dus de goede Engelsen / voor al hun moeijelijck omswerven / tegen hun wederkomst niets ter Werelt; vluchtende dus met Schuyten en Wagens al haer Goederen buyten de Stadt / daer sy haer in het Geberchte quamen te verschuylen; doch op den naestkomenden dagh verstondt men / dat de gemelde macht van Schepen niet meer en wierden gesien / en elders heen geweechen waren. Wy hadden nu dagelijcks een frissche Ooste windt / die steunsel aen ons hoop gaf / dat nu de Nederlandtsche Oorloghs-Vloot wel haest uyt hun Havens te voorschijn soude komen / om ons eenmael van hier na 't Patria te convoyeeren.

doch die weder verdwijnt.

Bekomen goede tijding uyt Hollant.

Nu gingen wy somwijl eens ons te Lande verlustigen / om / na 't uytstaen van soo veel moeijelijckheden / onrusten / en gevaren / ons eenmael weder een weynigh te verheugen / en te verlustigen in de ruymte / die wy nu door den genadigen zegen des Alderhooghsten hadden verkrgen / en die noch toenam / als op den 24 dito, met een Hollandts Advijs-Boot tijdingh kregen / dat op den 17 deser onse Oorloghs-Vloot uytgeloopen / en verder in Zee geraeckt zijnde / na de Schotse Kust was overgesteecken / om de Oorloghs-Vloot der Engelse op te soecken / en die niet rescontrerende / vorder herwaerts aen te komen / om ons na 't Vaderlandt te geleyden; welcke lang-gewenschte tijding ons / en alle d'Ingesetenen van het Noords Bergen uytermaten vervrolijckten; soo vaerdigh als doenlijck was begonden wy ons dan nu gereedt te maecken / om met de komst van de Oorloghs-Vloot Noorwegen te verlaten / ten eynden / op dat eenmael / na soo veel jaren omswervens / by de onse in 't lieve Vaderlandt mochten aenkomen. Doch waren de meeste Burgers der Stadt Bergen noch al swaerhoofdigh / ja de sommige voeren tot dus ver uyt / en wisten te seggen / dat de Nederlanders noch andermael de Zeeslagh souden verliesen / en de Engelsen onser dus hebbende overwonnen / souden hier wederkomen om alles uyt te plonderen / en te verbranden; en daerom bleven de meeste Winckels en Packhuysen noch geslooten / en stonden oock noch de voornaemste Neeringen stil / van wegens de al te groote vrees en vast-ingeboesemde verslagentheydt der Ingesetenen / die de sommige onse komst wel duysentmael door mistroostigheydt vervloeckten / soo dat wy geen kleyne swarigheydt te gemoet en sagen / by aldien wy met onse kostelijcke Schepen noch langh hier in Bergen quamen te blijven: daerom onse Heer Admirael voor swaerder onheylen beducht / sich selfs genootsaeckt vondt / om aen haer Ed. de Geleyders van 's Landts Oorloghs-Vloot / de Helden Ruyter en Tromp, te schrijven / dat by aldien het konde zijn / hier spoedigh dienden te komen / om ons te verlossen uyt een Haven / daer wy dagelijcks van soo veel gevaren wierden gedreyght.

De verslagentheyt veeler Ingesetenen continueerde.

Vonden echter den 25 Augustus de Sterckte Nordenes mede voltooyt / en soo wel met grof Kanon besorght / dat men het selve suffisant oordeelde / om des Vyandts aenvallen te wederstaen. Wy kregen oock nu op desen dagh twee Nederlandtse Hoeckers by ons / die / met Hollandts Bier geladen / ons welkoom waren / en daerom te vaerdiger wierden ontlast. Wy sagen des anderen-daeghs een Scheepjen / vol Volcks gepropt / van hier na Bremen de Reys aenvangen. Verstonden op den 27 Augustus dat 's Lants

Nader tijding van 's Landts Oorloghs-Vloot.

Oor-

Oorloghs-bloot nu van de Schotſe Kuſt quam herwaerts aengeſeylt / en dat de Engelſe met 80 Oorloghs-Schepen in Schotlandt ingeloopen waren; dienvolgens onſen Heer Admirael verblijdt / den Commandant en Deenſe Overigheyt der Stadt binnen ſijn Scheepsboot op een boortreffelijck Gaſtmael heerlijck quam t'onthalen / allwaer men onder 't gelupt van menighte eerſchooten uyt groſ Kanon / mitsgaders Trommelen en Trompetten / nu met malhanderen luſtigh en vrolijck was: want warelijck den Heer Commandant / en andere Heeren van Bergen / hadden nu hare getrouwigheyt ons betoont; doch kon onſen Vice-Admirael Jacob Borghorſt geen Deelgenoot deſer vreughde zijn / vermits hy nu al eenige dagen te Landt in een Burgers Huys doodt kranck gelegen had / en vondt men hem als noch met een bekommerlijcke beroerthepyt en andere quellingen bevangen; op ſijn verſoeck wierd ick by den Heer Admirael ontboden / die de gelegenthepyt van ſijn ſiechte begeerende te weten / my verſocht / dat ick hem wilde gaen viſenteeren / ende behulpigh tot ſijn geſonthepyt zijn; waer heen ick my dan begevende / nu al eenige dagen en nachten by hem te Lande was geweeſt / doende nu en dan den Heer Admirael rapoort van ſijne ſwackheyt en quade geſteltenis. Ondertuſſchen quam het Galjoot uyt Hollandt wederom by ons / hebbende in het Vaderlandt de tijdingh van onſe komſt in Noorwegen gebracht / waer over men by een yder groote vreughde en blijtſchap hadde beſpeurt / die wel rijckelijck quam te verdubbelen / als oock het ander Galjoor in Hollandt met tijdingh van onſe Victorie aengelandt was / waer door de moedt en courage by de Ingeſetenen van ons Vaderlandt weder ontſonckende / begon te leven / en grootelijcks te verwachten; ons belangende / maeckten ons nu met alle de Schepen voort gereet / om aenſtondts op de komſt van de Oorloghs-Vloot / van hier te vertrecken / en tot haer in Zee te ſteecken / op hoop eenmael van ſoo veel ſuckelingh en gebaren ons verloſt te ſien / en eer langh met vreughden in 't Vaderlandt aen te landen / om Godt Almachtigh voor ſijn onverdiende genaden / en wonderlijcke bewaringh / ons nu ſoo menighmael betoont / te loven ende te dancken.

Auguſt. 1665.

Den Admirael der Retourvloot tracteert de Deenſe Overigheyt van Bergen aen Scheepsboott.

Bereytſelen van de Retour- en Koopvaerdy-Vloot, om na 't Vaderlant te vertrecken.

Twee-en-twintighſte Hooftſtuck.

Komſt der Hollandtſche Oorloghs-Vloot op de Noordtſche Kuſt voor Bergen. Ontſteltenis in de Stadt, verandert in vreughden. Des Schrijvers wedervaren. Een Vrouw heeft twee getrouwde Mannen. Vertreck der Retour- en Koopvaerdy-Vloot uyt Bergen. Komſt in Zee, en by de geheele Oorloghs-Vloot der Nederlanders. Groote menighte van Schepen; geweldige ſtorm, die alle de macht verſtrooyt. Het Schip des Schrijvers geraeckt in grooten noodt; ſetten 't met kleyn getal Schepen na 't Vaderlandt; vervallen door het abuys der Vlaggen dicht by des Vyandts geheele Oorloghs-Vloot. Twee Retour-Schepen genomen; Worden met een geweldigen yver door de Engelſche na-

Augusti. 1665.

gejaeght, vervolght, en 't Schip des Schrijvers door onbeseyltheyt tot na by onderhaelt; doch komt een donckere nacht, waer door geluckigh des Vyandts Oorloghs-Vloot ontvluchten.

Komst der Hollandtse Oorlogh-Vloot voor Bergen.

WY nu dus na het Vaderlandt verlangende / verstonden eyndelijck dat een groote Vloot van kloecke Oorlogh-Schepen hier voor de Wal en t'Zeewaerts in wierde gesien / niet wetende of dit de Zeemacht der Engelsche / of die van de Nederlanders was; doch Sondaeghs 's morgens vroegh / op den 30 Augustus, quamen / wanneer het noch doncker was / 3 Oorlogh-Schepen deser Vloot / tot dicht voor de Stadt / op de Reede van 't Noordtsche Bergen aengeseylt / daer sy ten Anckier komende / met eenige schooten upt grof Kanon / den Heer Deensche Commandant begroeten en saluteerden; latende noch benevens dien haer Trommelen en Trompetten lustigh hooren / maer dese beleefthept in der nacht / en als alles noch in stilte was / geschiedende / quam geen kleyne beroerte binnen Bergen te causeeren: want ick doenmaels by den Vice-Admirael te Lande wesende / sach met verwonderingh toe / hoe dat de al te licht-verbaesde Berghse ingesetene Vrouwen en Mannen gantsch ongekleedt / en sommige noch in het hemde upt hare Wooningen quamen op straet geloopen / schreeuwende eenige lupdt-kleels upt / dat nu de geheese Oorloghs-Vloot der Engelsen voor de Stadts Haven alreedts ten Anckier lagh / om alles t'onder te brengen soo dat nu dien vroegen dagh van haer bederf en ondergangh seecherlijck aenstaende was / dat de Vyanden gewisselijck Bergen souden uytplonderen en verbranden / de Burgers doodtslaen / en de Vrouwen en Maeghden onteeren / en voorder / al wat haer gadingh was / ten uyt na Engelandt voeren; en daer op quamen aenstonts de Voorbarighste te practiseeren waer 't veyligh met hare Vrouwen en Kinderen heen te sullen vluchten / om dit verbaerlijck noodtlot te ontgaen. Somma de verbaesthepdt was in dit schielijck rumoer soo groot / dat wy ooch in 't Huys van onsen Hospes / daer met den Vice-Admirael logeerden / het alles in onrust vonden; doch quam desen allarm wel haest tot vreughden upt te vallen / wanneer den Hofmeester van den Heer Admirael Bitter aen Landt / en binnen de Stadt de tijdingh bracht / dat nu geen Oorloghs-Vloot der Engelsen / maer die van de Nederlanders op dese Kust was aengekomen / waer van alreedts 3 Oorlogh-Schepen hier voor de Stadt geanckert lagen / hebbende order / om de Retour- en Koopvaerdy-Vloot upt Bergen af te halen / om na het Vaderlandt geconvoyeert te worden / welcke tijding aenstonts geen kleyne veranderingh binnen de Stadt causeerde: invoegen dat haest de verslagenthept in vreughden by den Inwoonderen van 't Noords Bergen vonden verandert.

3 Oorlogh-schepen komen by nacht voor de Stadt.

Verslagentheyt in Bergen,

die in vreugden verandert.

Bereytselen om te vertrecken.

Den vroljchen dageraet begon nauwelijchs door te lichten / als alles tot voorderingh van ons vertreck wierd aengevangen: want men nu reecheningh maechten om den naest-komenden morgen vroegh te vertrechen. Stracks sloegen twee Nederlandtse Tamboers door alle de Stráten en Wijcken van de Stadt / en riepen / upt oordere van den Heer Admirael / dat hem een yder op lijfstraf aen sijn Boort moest voegen om t'Zepl te gaen; doch onsen Vice-Admi-

Admirael Burghorst, daer te vooren van is geseyt / begon nu van sijn indispositie handt over handt te beteren; doch was om sijne zwackheyt als noch gesint eenige weecken alhier te verblijven / om dan (gesont geworden zijnde) met de eerste gelegentheyt naer het Vaderlandt ons te volgen; daerom hy nu seer instantelijck (sonder mijn weten) aen den Heer Admirael versocht / dat ick hem in 't Noortse Bergen mochte geselschap houden / tot dat hy volkomentlijck was genesen: doch wiert ick wel haest van dit versoeck gewaerschouwt / en meer verlangende naer mijn Vaderlandt / dan om in 't koude Noorwegen te blijven / begaf my des anderen-daeghs des morgens vroegh / wanneer de Schepen al besigh waren om uyt te korten / van Landt naer het Boort des Admiraels onser Retour-Vloot Pieter de Bitter, die my terstont op mijn versoeck consent en volle ordere gaf / om my van Landt terstont aen het Boort van het Schip de Rijsende Son te voegen: dies liet ick den Vice-Admirael / en begaf my wederom Scheep: maer dien goeden Heer dit vernemende / resolveerden oock stracks de Reys te avonturen; dan liet wederom aen den Heer Admirael versoecken / dat ick van het Schip de Rijsende Son op het sijne / genaemt de Fenix / mocht over-gaen / op dat ick hem des te bequamer op Reys naer het Vaderlandt konde behulpigh zijn: maer dit my door onse Schipper bekent gemaeckt zijnde / socht ick alsoo weynigh als het eerste / ende was daerom andermael in de voor-baet / latende door den gemelden Schipper aen den Heer Admirael vriendelijck versoecken / dat ick op het Schip de Rijsende Son soo lange mocht blijven / tot dat onse Reyse voleyndight was / en wy in het Patria quamen te arriveeren / dat my weder toegestaen wiert: en seecker dit diende my (alhoewel onbewust) in het toekomende tot mijn groot geluck / alsoo den gemelden Heer Vice-Admirael met Schip en Volck op Zee van de Engelsche wiert genomen / gelijck als naderhandt noch geseght sal worden; doch was hy in Engelandt soo geluckigh / dat hy wel haest van daer in vryheyt / en tot in Hollandt quam te geraken / terwijlen meest al het ander Volck / door voorige tornen af-gesloofst / van kommer / stanck / koude / pest / en vuyligheyt droevigh sneuvelden. Wy dan nu klaer geraeckt zijnde / namen een danckbaer en vriendelijck af-scheyt van alle de goede Bekenden / die nu met alle man seer verblijdt om ons vertreck / haer uyttermaten vrolijck aen-stelden / dewijl nu weder in stilheyt en vrede verhoopten te leven. Evenwel wierden noch hier en daer al eenige die zwaerhoofdigh waren / gevonden / seggende tegens de onse: Weest niet te vrolijck, want uw Vloot sal noch andermael op Zee besprongen, en aengetast worden, en uw verstrooyde Schepen wederom hier en elders komen aen te landen: doch dese voor-seggingh van de Noortsche Broodt-eetende Profeten wiert t'eenemael in de wint geslagen; dan hebben t'zedert ondervonden / dat dese woorden vol na-bedencken zijn geweest.

August. 1665.

Des Schrijvers avontuur in het Noortsch Bergen.

Voorsegging, die naderhandt waerachtigh is bevonden.

Een van onse Matroosen varende op ons Schip / nam nu oock de laetste afscheyt van sijn Huysvrouw / die / als hy na Indien trock / tot Amsterdam, maer nu binnen Bergen woonden / daer hy haer / alsoo sy hem waende langh doodt te zijn / met een ander Man vondt getrouwt. Dese drie Gelieven malkanderen zijnde bekent geworden / betoonde gesamentlijck haren vreedsamen aert / en verdroegen sich onderlingh / dat den Oost-Indisch-Vaerder af-staen / en den anderen het schoon Juweel behouden souw:

Een Vrouw heeft twee getrouwde Mannen.

August. 1665.

souw: en daer mede was alles wel/ vertreckende den Zeeman van sijn getrouwde Vrouw en haer Man met vreughden.

Vertreck der Retour- en Koopvaerdy-Vloot uyt de Noortse Koop-Stadt Bergen.

Wy vertrocken dan nu met een ongemeene vreughde uyt de Noortse Koop-Stadt Bergen, met hoop eer langh in 't Patria de voet aen Landt te setten: tot bon Voyagie wierden alle de Stucken van het Kasteel gelost/ bedanckende de Heeren Denen met een gelijcke vooys uyt onse Schepen: en onder dese eer/ vrientschap/ en vreughde-teeckenen wierden Trommelen en Trompetten lustigh gehoort/ en hetmen al onse Vlaggen en Wimpelen waeyen; somma/ gelyck met vreughden hier waren aengekomen/ soo was oock nu ons vertreck/ denckende soo verre gekomen te zijn/ dat voor geen Vyanden meer te vresen hadden/ alsoo de geheele Hollandtse Oorloghs-Vloot nu voor de Noortsche Havenen lagh op ons te wachten/ om ons (onder Godes hulp en zegen) voorspoedighlijck t'huyswaert te geleyden: echter moesten sommige Schepen onser Retour-Vloot noch vertoeven/ tot dat veel droncke Soldaten en Bootsgesellen uyt de Tavernen van den Satan/ ick meen de stinckende Smockel- en andere Kroegen van Landt aen Boort gekomen waren: doch ons belangende/ zeylden evenwel voort/ en verhoopten het Kruysfoert, 't welck wy ingekomen waren/ weder uyt te loopen/ dan de wint schielijck omkeerende/ konden het selve niet verrichten/ daerom genootsaeckt waren wederom/ en soo voort binnens Landts door/ wel 10 a 12 mijlen Noordtwaerts heen te zeylen/ tot dat wy met de meeste Schepen in Jeltefoert ten Ancker quamen/ welcke Plaets dicht aen de Zee-kant was gelegen. Hier quamen dan oock des anderen-daeghs de resteerende Schepen van de Retour- en Koopvaerdy-Vloot by ons ten Ancker/ uytgesondert onsen Schout by Nacht/ het Slot Honingen/ het welck by manquement van Volck/ en door reddeloosheyt genootsaeckt was in Bergen noch een gantsch etmael te vertoeven. Wy dan lagen ontrent met 65 soo groote als kleyne Schepen in Jeltefoert ten Ancker/ maer konden nu wegens het quade we'er/ mist/ en contrarie wint noch desen dagh niets uytrechten/ alhoewel van den Heer Luytenant Admirael Michiel de Ruyter ordere quam/ dat wy geen Havens souden ontsien/ om spoedigh in Zee by d'Oorloghs-Vloot te komen/ die met over en weder te kruyssen/ ons vertoefden: dies wy op den 4 September beter weer/ en een goeden wint bekomende/ met alle de Schepen t'zeyl geraeckten/ en meenden nu Jeltefoert uyt te loopen/ doch andermael de wint omkeerende/ konden niets verrichten; dies wy genootsaeckt waren met alle man weder binnens Landts door naer 't Kruysfoert te verzeylen: daer gekomen zijnde/ geraeckten buyten Gaets/ en vorder heen t'Zeewaerts in; doch onse Oorloghs-Vloot hier niet vernemende/ wiert aenstonts een wel-bezeylt Galjoot door onsen Admirael Bitter na 't Noorden gesonden/ om daer heen deselve op te soecken. Kregen nu lieffelijck/ en Sonne-schijn weder/ soo dat nu verhoopten voorspoedigh tot in ons Vaderlandt te sullen aenkomen; kruyssende middelerwijl dus af en aen voor de Havens die wy uyt geloopen waren/ tot op den 6 September, des sondaeghs/ wanneer wy des morgens vroegh de Nederlantse Vloot met geen kleyne vreught en blijdtschap quamen te sien: by malkanderen zijnde gekomen/ bromden het Grof Canon wederzijdts de eer/ welkoomst

Komen in Jeltefoert ten Ancker.

September, 1665.

Verseylen na Kruysfoert.

Komst in Zee, en by de geheele Oorloghs-Vloot der Nederlanders.

koomſt en vreughden-teeckenen upt / terwijl men de Trompetters de vro- Septemb.
lijche toon van Wilhelmus van Naſſouwen hoorde blaſen. Verſtonden hier 1665.
dat nu 6 van onſe Oorloghs-Schepen na Drontem waren gezeylt / om ons van daer ooch de andere twee Ooſt-Indiſch-Vaerders af te halen / en by de Oorloghs-Vloot te brengen / werdende nu mede alle uuren hier te gemoet geſien: ooch was nu het Slot Honingen tot in Backeſont aengekomen / verhoopende noch in deſen nacht by de Vloot te zijn; en daer op meenden wy met een hertelijck verlangen de reys na het lief en langh-gewenſelyt Vaderlandt voort te ſetten / en te voltrechen.

Wy maeckten nu gantſch geen zwarigheyt meer / by aldien wy den Vyant noch op Zee eenmael quamen te reſcontreeren / verhoopende haer ſoo wel te heer te gaen / dat onder de hulp en zegen des Alderhooghſten / de oberhandt quamen te behouden / daer toe by de Helden Ruyter en Tromp nu alle de noodighſte middelen wierden beraemt; en ſoo wanneer eenige Schepen door ſtorm of andere ongelegentheden van 's Landts Vloot quamen te verſtroopen / dat de eerſte Rendevous een weynigh beſuyden het Doggers Sant / de tweede voor Texêl, en eyndelijck de derde ontrent Goeree ſou zijn. Onderwijl dreven wy nu dus twee geheele etmalen by / en met malkanderen in de ruyme Noort-Zee / om de reſteerende Schepen in te wachten / hebbende lieffelijck ſtil / en Sonne-ſchijn weder / met een gelijche Zee / dies was het uytnemende vermakelijck rontom heen te ſien; en men ſagh noyt ſchoonder noch rijcker Vloot als deſe op de Wateren dryven / want men telden ontrent 190 Zeylen / daer onder ruym 80 ſchoone Oorloghs-Schepen waren / en de andere / veel ſoo rijck geladen / dat der ſelver Schat onſchatbaer wiert geacht: de ruyme Zee / ſoo verre wy konden ſien / krioelden rontom van wegens de menighte der Schepen; ooch quamen al d'anderen die wy noch waren verwachtende / mede op den 8 September by ons / als wanneer wy met geen kleyne vreughden over ſoo grooten getal / en macht van Schepen / aengedaen zijnde / ſeer weynigh de aenſlagen des Vyandts vreesden / denckende nu ſoo verre gekomen te zijn / dat geen onheylen ter Zee ons in het aenſtaende meer ſoude komen te wederbaren.

Groote menighte van Schepen.

Maer heel anders beliefden het Godt den Heer / die niet door de macht van een kloecke Oorloghs-Vloot / en het Menſchelijck vermogen / maer door een veel machtiger / wijſer / hooger / en wonderlijcker beſtier / ons (doch niet alle) beliefden uyt verre Landen door de verſchrickelijckſte ſtormen / liſten / lagen / en het gewelt des Vyandts heen geboort / behouden in 't Patria te brengen: wy hadden Godts onverdiende goedertierentheyt / ende gantſch Vaderlijcke beſchutting nu ſoo menighmael ende wonderlijck over ons beſpeurt / wanneer in de aldergrootſte gevaren en doodts-nooden om ſijne gunſt en hulp ten Hemel waert ſmeeckten; maer nu wy daerentegen meer op de menſchelijche / dan Goddelijche hulp quamen te ſteunen / ſoo beliefden het dien Alwijſen Godt / en Heere des Hemels en der Aerden / ons door een krachtige betooninge van ſijn rechtvaerdigen toorn / te leeren wijſer worden / en voortaen ons vertrouwen meer op de macht der Goddelijcke Majeſteyt / dan op die van den nietigen Menſch te ſtellen.

De nietigheyt van het menſchelijck vermogen, daer den zegen des Alderhooghſten ontbreeckt.

Alle

Septemb. 1665.

De Vloot begint na het Vaderlandt af te sacken.

Alle de menighte van Schepen dan nu by een geraeckt zijnde / begonden wy noch op den 8 dito tegens den avondt met een langhs hoe meer toenemende Weste wint / en betoogen Lucht / naer het Zuyden af te sacken. Den Heer Luytenant Admirael de Ruyter doenmaels sijn Prinsse Vlagh op-steeckende / tot een seyn dat yder hem soude volgen: wy dit siende / maeckten meer zeyl-tuygh by / verhoopende by hem te blijven / op dat met onse rijcke Schepen niet quamen te verstrooyen.

Krijght een hevige storm, met een seer donckere nacht.

Doch onderwijl dat wy dus van de Noortse Kust met kleyn zeyl t'Zeewaert schockten / quam een seer donckere nacht / met nevel en mist vermenght / ons schielijck te overvallen / als wanneer wy noch met de geheele Vloot geen vaste coers hadden gestelt. De wint Noordtwestelijck geschievielt / ontstack nu handt over handt / dies wierden op meest alle de Schepen de Lichten in de Lantarens op-gesteecken / soo dat wy rontom heen het veelvuldigh geflicker van dese gemelde Lichten konden sien / met alle man in die geweldige duysterheyt pogende by malkander te blijven; en ons belangende / quamen den grootsten hoop der Lichten te volgen / die wy noch tot naer middernachts in groote menighte rontom ons sagen: maer kregen alsdoen soo vreesselijcken storm uyt den Noordt-westen / met een geweldige mist / en mot-regen onder een gemenght / dat aenstonts alle de menighte van Schepen van malkanderen quamen te verstrooyen / alsoo wy langhs hoe minder van de gemelde Lichten rontom ons konden bekennen; oock vonden wy onser nu van wegens de bulderende wint / hoogh op-stuyvende Water-baren / en felle slagen der Zee / genootsaeckt na geen andere Schepen om te sien / maer stracks by de wint te steecken / vermits ons Achter-Schip in het begin der t'huys-reys ingeslagen / nu langer de slagen der Zee niet uytstaen kon / of wy souden lichtelijck haest gesoncken hebben; dies minderden wy in desen grooten noot van zeylen / staken by de wint / en lieten het dus in desen nacht (die vervarelijck doncker was) op Godts genade drijven; ondertusschen niet weynigh na den dagh verlangende / op hoop van beter weder / en goet getal Schepen noch rontom ons heen te sullen vinden: maer eylaes! 't was of den Hemel selfs / en de verschrickelijckheyt der Elementen ons / als haer grootste Vyanden / wilden vernielen en t'onder-brengen: want 's morgens woey het noch al soo fel / dan ooyt voor henen; en konden wy nu maer in alles ontrent de 10 of 12 Schepen sien / die mede het by de wint gesteecken hebbende / het lieten drijven / uytgesondert eenige die recht voor wint / en holle Zee / de coers naer 't Vaderlandt quamen voort te setten: hadden noch doncker mottigh weder / en kregen veel zware smacken water in 't Schip; oock was de houde (immer voor ons / die uyt de warme Landen quamen / ende met weynigh Wolle Klederen waren voorsien) uytnemende groot / soo dat wy alhier geen kleyne armoede / perijckelen / en elenden hadden uyt te staen: suckelden dus noch twee geheele etmalen achter een / tot dat op den 11 September de storm eerst af begon te nemen; toen rontom siende / sagen ende vergaderde met 16 Schepen by malkanderen / onder dewelcke dat (behalven het onse) noch 2 Oost-Indisch-Vaerders vonden / namentlijck de Jonge Prins / en de Koge / 5 a 6 Oorloghs-Schepen / en voorts Galjoots en kleyne Koop-Vaerders waren de andere: wy bedroeft / en met dit

Waer door soo grooten menighte van Schepen t'eenemael van malkanderen komen te verstrooijen.

Het Schip des Schrijvers geraeckt in grooten noodt.

Komt na het cesseeren des storms met een kleyn getal Schepen by malkanderen te vergaderen.

dit kleyne getal by een geraeckt zijnde / voeren de Hoofden van d'onſe een der Oorloghs-Schepen aen Boort / daer eenen Capiteyn van Nes boor Schout by Nacht op commandeerden / dewelck de Capiteyns en Hoofden van d'andere Oorlogh- Retour- en Koopvaerdy-Schepen tot ſich aen Boort geroepen hebbende / ſoo beſlootmen geſamentlijck de coers naer het Vaderlandt te verbolgen / met hoop bezuyden het Doggers Sant / en licht wel eer meer Schepen / ja misſchien wel het gros van de gantſche Oorloghs-Vloot te ſullen vinden. Op deſe reſolutie wiert de coers van ſtonden aen met een Noordt-weſte wint recht toe na het Vaderlandt geſtelt; vonden ons 's middaghs op de Noorder Polus hooghte van 60 graden / en 50 minuten te zijn / en wierden naer-middaghs / behalven de onſe / noch 7 andere Schepen gewaer / die van achter ons komende naer-gevolght / wy tot in de voor-nacht (doch te vergeefs) inwachten / alſoo gedachte Schepen / die wy meende mede van onſe Vloot te zijn / niet tot ons doorſten afkomen; wy zeylden nochtans dien nacht met kleyn zeyl voort / maer quamen haer 's morgens niet meer te ſien / vermoedende nu dat deſe 7 Schepen (gelijck eer langh verſtonden) ons waren in 't duyſter voor-by gezeylt; dies wy daer op weder met een gewenſchte voort-gangh voorderende / het Doggers Sant paſſeerde / maer wierden noch hier geen Hollandtſe Oorloghs-Vloot / noch Schepen ſiende. De Opper-Hoofden van onſe kleyne Macht dan wederom te ſamen komende / vonden goet de coers naer Hollandt te laten voor-ſtaen / met hoop in het kort met deſe gewenſchte wint en voortgang / voor / en ooch binnen Texels Bay te zijn. Ons voort-zeylende / vonden ons eer langh ſoo verre geavanceert / dat noch maer ontrent de 25 mijlen van ons Vaderlant meenden af te te weſen; nu vaſtelijck de voorige tijdingh geloovende / dat de Engelſche Oorloghs-Vloot in Soltsbay was binnen geloopen om haer te refriſcheeren / en van het noodighſte te voorſien: dies hadden wy (dit waerachtigh zijnde) niet te vreſen / ons inbeeldende / dat / ſoo wanneer wy eenige / of een goet getal Schepen quamen te ſien / dat deſelve die van de Nederlandtſe Oorloghs-Vloot gewiſſelijck ſoude weſen; en daerom zeylden wy nu gantſch vrolijck en wel-gemoet voort om de Eylanden Vlielandt, ter Schelling, of Texel in het geſicht te loopen / hadden de koelte noch Noordt-Noord-Weſt; doch kregen op den 12 dito des ſaturdaghs tegens den avont ſtilte / en daer op in den naeſt-komende morgen-ſtont / met een heldere lucht en Sonne-ſchijn / en Zuydelijche wint / ſoo dat wy genootſaeckt wierden te laveeren; inmer wy ſtevende Zuydt-Weſt-waerts over / verhoopende haeſt een andere wint / en beter voort-gangh te bekomen / ſtellende wepnigh zwarigheyt om deſe coers / niet denckende onſe Vyanden nahy te zijn / dewijl men riep / en elkanderen vaſt inprentte / dat die in Engelandt in-geloopen waren / om daer hun Oorloghs-Vloot van alle noodtwendigheden te voorſien; dies maeckten wy daerom te minder zwarigheyt / dewijl nu van uur tot uur verhoopten het gros van onſe Vloot te ſullen vinden / waer na wy nu met een groot verlangen begonden upt te ſien / vermits / alſoo wy meenden tot op wepnigh mijlen naer by de Hollandtſe Havenen geavanceert te zijn / ſoo dat (wanneer maer de wint ſchievielden) in wepnigh uuren ons Vaderlandt honden bezeylen.

Septemb. 1665.

Setten geſamentlijck de coers na het Vaderlandt.

Sien eenige Schepen, die ſy te vergeefs inwachten.

Paſſeeren het Doggers Sant.

Gelooven de Engelſche Vloot noch in Soltsbay te zijn.

Komen dichte by het Vaderlandt.

Bekomen contrarie wint.

Septemb. 1665.

Maer helaes! ons droevigh en avontuurlijck suckelen was noch niet gedaen: het was nu (als boven geseyt is) op Sondag den 13 September, wanneer wy des middaghs by dese toenemende Zuyden wint / noch daerenboven een donckere lucht / mot-regen / en buyigh weder aen-troffen; doch de wint niet recht Zuyden / maer Zuyd-Zuyd-Oost / waer mede wy vorder heen naer het Zuydt-Westen quamen te vervolgen / makende noch het getal van 16 Schepen uyt. Een van de Capiteyns der Oorloghs-Schepen ons 's middaghs in de Cajuyt vergastende / droomden oock op onse voorstel in 't minste van gene zwarigheyt / seggende seecker te weten / dat de Engelsche waren in Soltsbay in-geloopen / en datse van daer / dewijl alles van nooden hadden / noch niet konden in Zee gesteecken zijn. Dus bleven wy onder dese / ende meer diergelijcke discoursen / langer als ordinaris aen Tafel sitten / drinckende onder des met malkander een Roemer Wijns: doch midden in dese vermakelijckheyt komt yemant tot in de Cajuyt getreden / en seyt: Schipper, recht voor uyt worden een groote menighte van Schepen gesien; stracks vloogh / op dit woort / yder van Tafel / en uyt de Cajuyt / om te weten wat Schepen het mochten zijn / die den gedachten Capiteyn ons met vollen monde verseeckerde 's Landts Oorloghs-Vloot te sullen wesen; doch stack hy naer Boort / en wy uyt-siende / waren genootsaeckt / wanneer de lucht een weynigh opklaerde / dese geweldige Zee-macht voor onse Oorloghs-Vloot te erkennen / alsoo wy nu met de Verrekijckers een groote menighte Prinsse Vlaggen konden sien waeyen: van stondenaen waren wy met een ongemeene vrolijckheyt en verlangen aengedaen / soeckende hen te naderen / seylende by de wint soo veel wy konden / met alles wat by geset konde werde / derrewaerts heen; en wiert een welbezeylt Galjoot / 't welck by ons hadden / voor uyt gesonden / om van het gene wy sagen / meer seeckerheyt te vernemen: doch onderwijl quamen aenstonts weer soo veel dicke duystere nevel-wolcken uyt den Zuyder Orisont opgedrongen / dat nu die menighte van Schepen niet meer en konde bekennen; dan echter voort-seylende / sochten derrewaerts heen te vorderen / hoorende nu oock / hoewel eerst getwijffelt hadden / perfectelijck canoneeren / dies wisten wy naeuwelijcks wat hier van te sullen gelooven / sustinerende sommige of niet wel de Oorloghs-Vloot der Engelsche, en die van de Onse tegens malkanderen in Batahe mochte zijn; andere wederom die geloofden anders / en wisten oock haer gevoelen met redenen schijn te geven: immers dit schieten naderden handt over handt / tot dat eer langh / na het storten van een geweldige regen-vlaegh / de lucht in het Zuyden weder een weynigh op begon te klaren / als wanneer wy na gissingh ver over de 100 kloecke Schepen konden tellen / die voor uyt rontom heen de geheele Zee besloegen / ende nu recht voor wint / en alle met volle Zeylen op ons quamen aen-geset / waer van sommige Schepen ontrent de rechter Vleugel noch al geduurigh canoneerden / tot dat een weynigh daer na een Schip Mast / Stengen en Zeyl-tuygh van boven neder stortende / quijt / en (na het scheen) over boort geraeckten / en stracks was daer op al het schieten gedaen; het welck wy siende / wierde gestijft in de quade suspitie / die alreeds by ons ingedruckt was / ende begonden nu warelijck voor het aennaderent quaet te vresen / tot dat in der daedt wel haest bevonden ons by de geheele Oorloghs-Vloot des Vyandts te zijn / die

Steecken Zuyd-Westwaerts over.

Lopen des Vyandts geheele Oorloghs-Vloot in de mont.

die alles / wat door het abuys der Vlaggen tot by haer genadert quam / haerdigh ende met wepnigh moeyten oberweldighden: twee Schеepjens noch tot dus verre des Vyandts gewelt ontkomen zijnde / quamen nu soo veel sy konden / vast herrewaerts aen / en door-by ons gezeylt / om noch (waer het doenelijck / de macht der aenkomende Engelſche te ontvluchten / die nu met haer ontſachelijck Vloot ons handt over handt genadert quamen / komende alle geſamentlijck voor de wint met volle Zeylen / en ſnedige voortgangh / heel ordentelijck in de forme van een halve Maen op ons aen-geſet: haer voorſte Schepen / en die de beſt-bezeylde ſchenen te zijn / ſetten alles by / en deden hun uptterſte beſt om yder op 't ſpoedighſte ons te onder-halen / te onder-ſcheppen / en in verſeeckeringh te krijgen.

September. 1665.

Die haer vervolght, en krachtigh najaeght.

Hier vonden wy ons in grooten noot / wy ſagen malkanderen met bedruchtoogen / beſturven haken / en doodts-benaeuwde zielen aen; niet machtigh waren de alder-liefſelijckſte ommen nu voorden van courage voort te brengen / ſiende niet anders dan onſe ruine / en die ſoo naby / en voor oogen; ontvluchten en konden wy het niet / ſoo 't ſchеen / en veel minder door een desperaet vechten onſe behoudenis bekomen / en dienden nochtans (daer onder radeloos was) een kort beraet / en het ſeeckerſte / midden in onſe onſeeckerheyt / aenſtonts by der handt genomen; ſoo dat wy nu eben als onſe Mackers genootſaeckt waren ooch ſtracks de vlucht te nemen / het welck hoogh tijdt was / dewijl wy noch maer ontrent een kleyne mijl van den Vyandt af waren: en alhier was het nu dat een yder voor ſich ſelven yverde om een goet heen-komen; want wy / die met ons Retour-Schip de Rijſende Son door ſtormen en Zee-nooden / als ooch door het ſlaen in Bergen, ongemeen ſwack / vuyl / leck / en ontrampioneert bevonden wierden / waren ooch nu de alder-traegſte in 't zeylen / dies bleven wy als t'eenemael in de loop / en wierden in deſen noot van alle de Schepen verlaten / want niemant ons helpen kon. Wy dan ooch dus voor wint na 't Noorden van daer wy gekomen waren / de vlucht aenvangende / ſagen daer heen onſe Mackers / die wy onmoogelijck by konden houden / het Haſepadt kieſen / die nu al verre voor uyt begonden te abanteeren / en het kleyn getal Oorloghs-Schepen niet machtigh om ons te beſchermen / waren genootſaeckt haer by de andere vluchtende Schepen te voegen / om die (ſoo veel het hun doenelijck was) te convoyeeren; dus ſchenen wy hier nu alleen in de loop te ſullen blijven / want van achteren quamen ons de Engelſchen ſeer hart genadert; doch quam nu den avondt-ſtont op handen / als wanneer noch een kleyn / doch welbezeylt Schеepje / hebbende tot by des Vyandts Oorloghs-Vloot geweeſt / ons al vluchtende quam voorby geſeylt / roepende der ſelver Schipper ons geheel ontſtelt / en haeſtigh in het voor-by paſſeeren deſe of diergelijcke woorden toe.

Verſlagenheyt, en ſobere toeſtant in het Schip des Schrijvers.

Hey Vrienden houw, ruck alje Zeylen by, en vaerdigh in den top, en ſoeckt den Vyandt te ontvluchten, want het is de geheele Engelſche Oorloghs-Vloot: ſy jagen ons na gelijck ghy ſiet, en ſullen gewiſſelijck ons in een uur of twee onderhalen; dus verre ben ick den dans ontſprongen, maer helaes! mijn andere Mackers zijn meeſt alremael genomen, alſoo wy met een kleyn getal verſtrooyde Schepen op deſen namiddagh in des Vyandts Oorloghs-Vloot, door het abuys der Vlaggen, zijn vervallen. Den Vice-Admirael, en Schout by Nacht der Ooſt-Indiſch-Vaerders, namentlijck de ſchoone

Droevigh beſcheyt uyt een der vluchtende Schepen.

Twee Retour-Schepen, het Slot Honingen en de Fenix, van de Engelſche genomen.

Septemb. 1665. Schepen de Fenix, en het Slot Honingen zijn, naer furieus vechten, van d'Engelsche voor mijn oogen wegh genomen, en met een groot gewelt vermeestert, gelijck als oock de andere Schepen; en daer op volgen sy ons nu met haer gantsche Macht, en halen ons handt over handt, gelijck ghy siet, soo dapper in, als of wy niet en seylden; daerom Vrienden wat raet, wy moeten, als 't doncker is, stracks van coers veranderen, of wy sullen voor midder-nacht al omcingelt, en llchtelijck wel eer, in des Vyandts handen zijn.

Het Schip des Schrijvers van d'andere zijnde verlaten, geraeckt dicht by de Oorloghs-Vloot des Vyandts.

Op dit geroep / 't welck yder van ons door het herte scheen te snijden / en selfs de stoutste dede verschricken / beslootmen stracks soo haestigh als 't doncker sonde wesen / de coers in plaets van Noorden / Noordt-Westelijck heen te setten; doch onderwijl was nu alreets dit boven-gemelde Scheepje door wel-beseplthept soo verre voorby ons / ende voor uyt geraeckt / dat wy der selver Schipper niet meer en konden verstaen / noch beroepen / en al onse andere Mackers / ooch selfs de twee Oost-Indisch-Vaerders de Hoge en Jonge Prins ons nu verlatende / bevonden wy al een goet stuck weeghs voor uyt geretireert te zijn / en hadden gene Schepen meer by / of achter ons / dan de groote Zee-Macht des Vyandts / die soo geweldigh ons quam te onder-halen / dat nu de moedt / om haer te ontvluchten / geheel verlooren / om dat ons Schip (als boven geseyt is) van onder door veel scheuren en lecken dus rupgh en vuyl / gantsch zwach / en t'eenemael onbezeylt / heel traegh in het voortgaen was; dies maeckten wy nu met een bekleme gemoedt / en geen kleyne verslagenthept ons gereet om slaen / om ons als dappere Mannen soo langh tegens de Engelsche te verdiffendeeren / als doenelijck sonde wesen; ons Volck malhanderen aen de handt belovende / loutere tegenstant te bieden / op dat de Engelsche dese Vuyt wy duurder / dan sy wel gissingh maeckte / quamen te staen / getuygende liever tot de laetste Man toe te willen vechten / als in de gevanchenis en vuylste gaten van Engelandt, soo miserabel / gelijck men hoorden / te vergaen: maer helaes! wat konden wy tegens het gewelt van sulcken menighte aenvangen? hier kon geen edel-moedige tegen-stant helpen / dies wy nu waerelijck anders niet te gemoet en konden sien / als noch in desen aenstaenden nacht omcingelt / bestormt / beschooten / geënteert / verovert / geplondert / uytgeschud / ende soo voort door het vyandtlijck gewelt geschopt / geslagen / en vast geboeyt / in stinckende Kuymen gestooten / en voorder in duysent elenden naer Engelandt heen gevoert te sullen werden / daer gewisselijck haest (gelijck als d'andere Nederlandtse Gevangens / een reechs van soo veel gevreesde rampen / naer het uytstaen van duysent gevaerlijckheden hadden te verwachten / soo dat door honger / dorst / kommer / koude / ongedierte / pestilentie / stanck en vuyligheyt / dees ellendige Hut des levens dus erbarmelijck sonde komen te verlaten. Dit alles dan sagen wy nu / naer soo veel omzwerbens / suchelingh / pijnckelen / onrusten / en vruchteloos verlangen / als waerelijck te gemoet. In dese benaeuwtheyt na den Hemel op-siende / niet om verlossingh / die nu onmooghelijck scheen / maer om in desen noot en onfeilbaerheyt / Godts hepl en troost op onse bedroefde zielen te erlangen / ten eynde / op dat in onse aenstaende gevanchenis en elenden ons rampsalligh leven af leggende / voor het aertsche Vaderlant een geruster en beter woontingh in 't Hemelrijck verkrygen mochten.

Wp

Wy dan aldus benart / de vlucht noch dooꝛ ons langhſaem en hoopeloos ſeylen ſoeckende / om den Vyandt noch ſoo langh te ontvluchten als doenlijck was / bevonden ons eer langh van den avondt / en hoꝛt daer aen van een geweldige duyſterheyt ombangen / als wanneer wepnigh tijdts te booren de geheele Engelſe Oꝛloghs-Vloot noch maer omtrent een kleyne half mijl van ons hadden geſien / en die wy nu t'allen oogenblicken tot by ons meenden genadert te ſullen zijn / ſoo dat nu de ſlagh / 't gewelt des Vyants / en onſe gedancktenis waren verwachtende ; dan ſochten noch evenwel de moeyten noch middelen niet te ſparen / die wy tot onſe vlucht dienſtigh en noodigh heurden te zijn / veranderde daerom ons coers ſoo haerdigh als 't doncker was gewoꝛden / in plaetſe van Nooꝛden / Nooꝛdooſt heen ſeylende / ten eynden / of hier dooꝛ onſe Vyanden noch mochte komen te abuſeeren en te ontgaen / die de coers Nooꝛden hielden. Wy hadden noch windigh / mottigh / en buijigh weder / met een onſtuymige lucht van 't Zuyden / en vonden het nu ſoo doncker / wegens de Nieuwe Maen / en betoogen lucht / dat wy niets dan het vuuren der Zee en konden bekennen / 't welck ons wederom nieuwe moedt aenbꝛacht / om onder Godts hulp en zegen noch eens den Vyandt te ontkomen ; alle de Lichten op ons Schyp wierden of uptgedaen / of ſoo bedompelt en beſlooten / dat de Engelſe die van haer Schepen niet en konden bekennen. Het pompen / als oock al het ander geraes / 't welck oꝛdinaer binnen de Schepen geſchiet / wierd ſoo veel het doenlijck was geſtuft / alſoo nu ſeer dicht booꝛ de rechter Vleugel van des Vyandts Oꝛloghs-Vloot beſtonden ober te ſteecken / en prijſelick liepen haer ooſtelijckſte Schepen op 't lijf te ſeylen / of van deſelve obergeſeylt te woꝛden ; dit was dan niet alleen de aldergevaerlijckſte / maer ooch de eenighſte middel / de welck tot onſe behoudenis dienen kon. En dus van coers verandert hebbende / ruckten wy (niet tegenſtaende het onſtuymigh weer) alle de Zeylen by / die Stengen en Maſten konden boeren en verꝛagen ; ſtellende hoꝛt daer aen met een ſtijve dooꝛdringende Zuyden windt de coers na het Ooſt-Nooꝛdooſten / met ſulcken booꝛtgangh / dat alles dꝛeunden / bꝛeeſende Stengen en Maſten ober Booꝛt te ſullen ſeylen ; doch het moeſt 'er booꝛ ditmael nu op ſtaen / of waren anders altemael in des Vyandts handen ; ſagen met alle man luſtigh upt / of geen Schepen des Vyandts rondtom / of by ons genadert waren ; meenende ſomwijl hare Lichten en Vuuren te ſien / dan vonden het anders niet dan het flickerigh ſchuymen der Zee te zyn. Dus in het grootſte gevaer tot diep in de booꝛnacht booꝛſeylende / quamen geen onract te bernemen / daerom omtrent de middernacht de coers recht Ooſtelijck quamen heen te ſetten / met loutere booꝛtgangh / om niet verder van 't Vaderlandt af te ſacken ; beginnende wederom moedt te ſcheppen / om de Oꝛloghs-Vloot der Engelſe te ontkomen ; gelucklgh in dit ongelucklige booꝛbal zijnde / dat wy by deſe gelegentheyt van ſulcken uptermaten pich-doncheren nacht (die anders ſchricklijck is) bedeckt en omcingelt wierden ; en bleech hier nu wederom Godes beſchermingh ſeer handtaſtelijck ober ons : want en hadden wy geen ſoo donchere nacht / waer in dat men niet een handt booꝛ de oogen konden bekennen / met harde buijen en windt bekomen / onmoocheliick was het geweeſt / dat wy booꝛ ditmael de macht des Vyandts hadden konnen ont-

Septemb. 1665.

Worden van een ſeer donckere nacht omvangen;

dies van coers veranderende, komen des Vyants Oorloghs-vloot te ontvluchten.

Septemb. 1665. ontgaen; en soo wanneer voor of na het gebeght / het welck wy hoorden / haer Oorloghs-Vloote hadden gesien / wy souden oock even als de andere Schepen die nu genomen waren / door het abuys der Vlaggen voorgeseylt / en mede in de bedriechelijcke valstricken des Vyants geloopen hebben.

Doch nu aldus vooruseylende / geloofden 's morgens met den opgangh des dageraets omtrent 13 à 14 mijlen na 't Oosten geadanceert te zijn / toen rondtom siende / bernamen geen Schepen altoos van Vriendt noch Vyandt / dies wy uytnemende vrolijck en seer verheught / dien grooten en almogenden Godt met herten en zielen voor dees ontfangene weldaedt loofden en danckten / van dat hy ons wederom soo gantsch Vaderlijck en wonderlijck / ja even als by de handt genomen / en uyt des Vyants gewelt en stricken hadde verlost en uytgetrocken: hem voorder biddende / dat hy ons / die nu alleen en van yder verlaten / in dit gevaerlijck Oorst omswurven / volgens sijne Vaderlijcke goedertierenthept / voorder wilde gunstigh zijn / en soo beschermen / dat / na soo veel voorbige suchelingen / noch eens behouden in 't lieve Vaderlandt by onse gunstige Vrienden en Landtsgenooten mochten komen / om daer behent te maecken / hoe wonderlijck ons de goede Godt / in soo veelderhande nooden en swarigheden had bygestaen / en t'elckens uyt deselve uytgetrocken; de andere Schepen (onse Wachters) die ons op gisteren in den noodt hadden verlaten / ons nu des morgens niet meer siende / meenden vastelijck dat wy des nachts met Schip en Volck van de Engelsen genomen waren / het welck door 't Scheepje / dat ons de laetste voorby geseylt was / bevestight wierd / als hebbende ons dus onbeseylt / soo dichte by de Engelse Oorlogh-Vloot gelaten. Dese tijding quam eer langh in 't Vaderlandt / daer sulcks in de Couranten geset / en van yder voor de waerheydt wierd aengenomen; doch naderhandt wy te voorschijn komende / bevondt men anders / en het tegendeel waer te zijn / gelijck in het volgende van onse avontuurlijcke t'Hupsrepse gesept sal worden.

Drie-en-twintighste Hooftstuck.

't Schip des Schrijvers suckelt alleen op Zee in groot gevaer. Komst by een Hollandts Galjoot. Laveeren, en staen veel kommer en swarigheden uyt; Resolveeren na den *Orisont* te retireeren. Avontuur met een Engelse Kaper. Worden langs *Jutlandt* door 5 Engelse Schepen gevolgt, die inwachtende, maecken haer vaerdigh om slaen; doch komen door de verslagentheydt des Volcks in groote ongelegentheydt. Wonderbare verlossing. Passeeren *Jutlants-eynde*. Komst in de Oost-zee, en by 5 Nederlandtse Oorloghs-Schepen, daer mede behouden in den *Orisont* voor *'t Slot Kreonenburgh*, en 't Stedeken *Elsingneur* aenlanden.

't Schip des Schrijvers den Vyandt ontkomen

WY ons dan nu / na soo veel suchelingh / dus alleen bevindende / en het gewelt van onse machtige Vyanden / soo wonderlijck / als verhaelt is / weder ontspronghen zijnde / waren nu een afgedwaelt Schaep

Schaep gelijck/ 't welck door de Wolven zijnde besprongen/ verjaeght/ verstrooyt/ en van al sijn andere Mackers afgeraeckt/ niet weet waer heen het/ in desen noodt/ sich selfs sal wenden of keeren; wy vonden ons nu wel op 't hooghst verblijdt/ dat wederom dus de macht der Engelse waren ontkomen: maer aen de andere kant smolt weder ons herte van droefheyt wech/ wanneer de sobere toestandt over ons/ en aparent menighte van Schepen quamen te overdencken/ daer wy noch onlanghs sulcken heerlijcken Vloot/ en Koninckliijcke macht van Schepen/ by malkanderen zijnde/ uytgemaeckt hadden/ die nu door storm/ tot kleyne gedeelte verstrooyt/ de Engelsen/ die daer op loerden/ en tot dien eynde uyt Soltsbay waren in Zee gesteecken/ vast dagelijcks quamen in handen gevallen/ ontroerende ons niet weynigh het beklaeghelijck en rampsaligh ongeval van onse goede Bekenden en Compangions/ die wy als voor onse oogen op gisteren tegens den avont/ met hun Schepen de Phenix/ en het Slot Honingen/ van de Vyanden soo vyandelijck hadden sien bemachtigen/ overwegende de miserabele toestant/ en het droevigh noodtlot daer in sy tegenwoordigh mochten zijn/ en tot het welcke dat sy/ na soo veele geleden prijckelen/ onrusten/ en wederwaerdigheden/ nu noch eyndelijck waren komen te vervallen; overdenckende daer benevens de onsekerheyt van den toestant daer in wy tegenwoordigh ons bevonden: want wisten nu vorder niet waer het seeckerst heen te sullen vluchten/ soeckende wel de coers na Hollandt voort te setten/ maer daer heen waren ons windt en stroomen tegen; leefden nochtans op hoop/ en resolveerden vooreerst voorsichtelijck hier omtrent met korte gangen over en weder te laveeren/ tot dat een andere windt bekomende/ konden na Hollandt seylen/ daer wy nu tot soo dichte by gekomen waren; latende onse Matroosen gedurigh van Stengen en Masten rondtom uytsien/ en wierden eer langh een Boeijer/ een Hollandts Galjoot/ met noch een ander Seyl in ly gewaer; doch maer alleen van het Galjoot gesocht/ het welck by ons komende/ wy deselve Schellinger Lootsluy bevonden te zijn/ die op gisteren mede voor de Engelse waren gevlucht/ en desgelijcks van 't Noorden afgesackt quamen. Dese Maets over onse behoudenis tot dus verre niet weynigh verblijt/ resolveerden met ons op gelijcke wijse te laveeren/ 't welck desen dagh/ en oock den naestkomenden nacht/ met prijckel en groot gevaer geschieden. Wy meenden nu na gissing in de Bocht van Hamburg/ en niet verre van 't kleyn Eylandeken/ 't Heylige Lant genaemt/ te zijn/ daer meest gedurigh Smacken/ Schepen/ en ander slach van groot en kleyn Vaertuygh quamen te sien/ die van/ of oock na den Elf haer coers en voortgangh quamen te setten; dies vreesden wy dat de Bremers/ of hare Naburen/ die meer de Engelse dan ons toegedaen scheenen te zijn/ ons lichtelijck haest/ by aldien wy noch langer hier over en weder kruysten/ aen de Engelsen mochten komen te verklicken/ welcke parten de Bremers aen de onse nu meermaels hadden gespeelt. Wy begonden oock aen de Kapers der Engelsen te gedencken/ die even als de andere kloecke Schepen des Vyandts dagelijcks hier omtrent op hun voordeel en avontagie loerde; geloovende oock niet verre van des Vyandts Oorloghs-Vloot te zijn. Ons Schip door het heftigh slaen en furieus Kanonneeren in het Noords Bergen/ en van wegens de veelvoudige stormen en Zee-nooden

Septemb. 1665.

zijnde, suckelt alleen op Zee in groot gevaer.

Krijgen een Hollandts Galjoot by haer.

Laveeren over en weder in groot gevaer.

gantsch

Septemb. 1665. gantsch afgemat zijnde / was nu soo lech / dat ons ooch dooz sulchs ten hooghsten genootsaecht vonden / om stilder en veyliger Haven / dan dese onveylige Noozd-zee / op te soechen ; en waren ooch daer en boven niet wepnigh vooz een Tempeest van 't Westen / of upt den Noozdwesten veducht / als wanneer wp / hier gantsch onbezeven / op lager wal / ondiepten / en riffen / niet anders dan een rampsalige Schipbzeuch / en onsen ondergang hadden te gemoet te sien ; ooch was nu al onse Victualle en Monthost op / behalvens noch maer een wepnigh Rijs / daer ons met over de hondert Eeters mede moesten gelijen / tot dat ons Godt den Heer goeden windt / raedt / of beter upthomst soude believen te geven. Wp meenden / wanneer upt Noozwegen in Zee gekomen waren / by onse Oozloghs-Vloot een Victualie-Schip / ten dienste vooz onse Retour-Vloot / te sullen vinden / maer sulchs ons zijnde gemist / soo moesten wp nu dus ongemeen arm en soverlijch ons gelijen ; hadden ooch wepnigh Soet-water meer om onsen dozst te lesschen : want meest alle de Waterbaten / in het Noozds Bergen / vooz het aengaen van de Batalje / waren gesloopt / of over Boozt gesmeten / om rupmten op den Overloop te bekomen ; somma / vonden ons hier upter-maten verlegen / bekommert / benart / klepmoedigh / hongerigh / en van soo veel gebaren omringht / dat t'eenemael radeloos niet en wisten waer heen te sullen belanden / om onser te salveeren : kregen op de 15 September weder als vooren een donchere lucht met onstupmige winden en mottigh weer ; hebbende ons flauwhertigh en moedeloos Volck / gedurigh met pompen en water upt te mannen / genoegh te doen / om het lecke Schip boven water te behouden / laveerende tegens contrarie windt en stroomen noch als vooren ; en waren ons Volck staegh hout en nat ; wierden van wegens den honger / dozst / en gestadigen arbeyt t'eenemael machteloos / tot dat (van soo veel swarigheden getroffen / en vooz meerder onheylen beducht) het volgende bestonden te overwegen.

Staen veel nooden en swarigheden uyt.

Beraetslagen waer heen de coers te wenden, om de een of de andere Haven te beseylen.

Dat / dewijl ons in sulchen soveren toestandt vonden / en dooz de continuatie van de Zupde winden / wp geen kans noch middel sagen / om Holandt / of desselfs naest-aengelegene Havens te beseylen / of het daerom niet ten hooghsten geraden was een ander Gewest en veylige Haven tot beschermplaets op te soechen ? den raedt was ja ; doch wist men niet waer heen het seecherst diende geseylt : Hamburgh en Gluchstadt lagen ons het aldernaest / maer dozsten ons hostelijch Schip / van wegens de groote baert des Vpandts / omtrent of op den Elf / niet aventuren ; ooch waren ons / en selfs de Schellinger Lootsluy daer heen de Ondiepten en Sanden t'eenemael onbekent ; na 't Noozdweeghs Bergen daer wp daen gekomen waren / was de passagie wat te ver / ooch vreesde men daer soo welhoom niet te sullen wesen / als wel voozheen ; andere Noozdsche Havenen die wp de onse eenighsints mochten bekent zijn : als Flecheren / Langesont / Frederickstadt / of Christiania / dochten ons niet bequaem genoegh tot schuylplaetsen vooz ons te wesen ; ooch wisten wp langhs de Jutsche Kust geen Havens tot onse beschermingh dienstigh ; na den Orisont vreesden wp vooz te veel Kapers van den Vpandt / die omtrent Jutlandts epnde / of in de Oost-zee / op een hostelijche prooije mochten komen te loeren. Dus wisten wp niet waer heenen : dan epndelijch (dooz den noodt geparst) besloot men noch-

nochtans gesamentlijck den Orisont te soecken / op hoop aldaer / onder de beschuttinge der Deenen voor Koppenhaven / of Kroonenburgh / een veyligh verblijf / en noodige onderstandt van levens-middelen te sullen vinden / hebbende moedt / wanneer ons een Kaper of twee des Vyandts rescontreerden / die dervoegen af te wijsen / dat ons den wegh gewillighlijck souden laten volgen. Septemb. 1665.

Van stonden aen wierd de coers op dese resolutie verandert / en wederom voor de windt / van ons Vaderlandt af / na 't Noorden gestelt; de Lootsluy oock beloovende met hun Galjoot by ons te sullen blijven. Wy seylden buyten 't gevaerlijck Rif van Rifhorn om / en toen wat Oostelijcker om Jutlandt in het gesicht te loopen; hadden des anderen-daeghs / op den 16 September, noch al een Zuyden windt / waer mede met goede voortgangh nu verder na 't Oost-Noordoosten seylden; sagen ons na de middagh van achteren / door een Schip met alle de Seylen by / wel yverigh nagevolght / poogende soo veel doenelijck was / ons te onderhalen / gelijck door sijn wel- en ons qualijck beseyltheyt merckelijck quam te geschien; doch wy dit siende / streecken van stonden aen onse Seylen altemael te gelijck / en wachten onse Vervolger in / latende onderwijl als een braef Oorloghs-Schip de Prince Vlagh van achter / en de Wimpel van de Stengh afwaeijen; ruckende waerdigh al het Geschut te Boort / en lieten / wanneer malkander nader quamen / Trompet en Trommelen lustigh hooren / even als of wy het kloeckste Oorlogh Schip der Nederlanders waren geweest. Dit ons Vervolgers siende / bedachten haer / en streecken oock insgelijcks haer Seylen / niet dorvende (na 't scheen) ons nader komen; wy sagen dit Schip voor een Engelse Kaper aen / krioelende wegens de veelheyt des Volcks; zijnde vol Geschut / en na het ons docht / soo wel besorght / dat quaet genoegh / ons besoeckende / hadden konnen doen; de Schellinger Lootsluy met hun Galjoot wat dichte by 't selve / om desselfs gelegentheyt te begleuren / genadert zijnde / wierd dervoegen uyt grof Kanon met scherp begroet / dat stracks genootsaeckt was af / en na ons toe te houden. Onderwijl wy slaghvaerdigh zijnde geraeckt / ruckten heel vaerdigh alle de Seylen by / en setten het met een lustigen yver recht op de gemelde Kaper aen / om dese Snuffelaers eens wat nader onder de oogen te sien / en met ons Kanon dervoegen te groeten / dat wy verhoopten sy ons andermael niet en soude komen te vervolgen. Maer de Engelsen dit siende / ruckten oock datelijck alle de Seylen by / en setten 't op de loop; doch losten wy een van onse 24 ponders op den Vyandt / op dat ons wachten souden: maer sy seylden evenwel voort / en hielden geen standt / dies wy haer verlatende / weder de coers gelijck als vooren na Jutlandt quamen te vervolgen / dat wy des morgens in het gesicht bekomen hebbende / nu tot dichte by desselfs Stranden bevonden genadert te zijn. Nu dese Oorloghs-Helden van de Kaper siende / dat wy haer verlieten / en weder na Jutlandt seylden / wenden het andermael / en quamen ons wederom nagevolght / soeckende nu tusschen de Jutschen Oever en ons Schip door te seylen / om voor ons heen na Jutlandts-eynde / gelijck wy sustineerden / meer Engelse Kapers op te soecken / om ons dan soo gelijckelijck aen te tasten; doch wy dit siende / setten het mede na Jutlandts Kust / en sneden haer oock aen die kant de pas af /

Stellen de coers en voortgangh derwaerts heen.

Worden langs Jutlant door een Engelse Kaper vervolgt.

Wachten hem in.

Setten het selfs na hem toe.

De Kaper wijckt,

dies weder de coers na de Oost-zee vervolgen.

Worden andermael van de Kaper gevolgt.

Septemb. 1665.

datse voor by ons niet en konden komen / of wy souden haer braef beschooten hebben / soo dat sy haer vonden genootsaeckt om andermael achter ons om te loopen; kregen onderwijl tegens den avondt de windt van achteren uyt de Westelijcker handt / waer mede Noordoost aenstevende / om de Schager Hoeck te beseylen; en wierden nu noch al van de Kaper / die recht achter ons bleef / gevolght / om (na 't scheen) meer Engelsen by sich te krijgen / en ons dan aen Boort te klampen; dit merckende / sochten op onse hoede te zijn / en planten oock tot dien eynde twee sware stucken grof Kanon in de Konstapels Kamer / recht achter uyt / om / soo wanneer ons des nachts de Vyanden van dese kant quamen te bespringen / haer des te beter in tijdts te keer te gaen. Houdende dus gedurigh aen goede wacht / en seylden langs de lage Jutsche Kust met een goede voortgang voort.

Worden van 5 Engelse Schepen gevolgt.

Des morgens met den dageraedt / op den 17 dito, hadden wy beter weder / heldere lucht / en lieve sonneschijn; toen rondtom siende / wierden in weynigh tijdts 5 kloecke Schepen achter uyt gewaer / die altemael voor de windt / en met volle Seylen / op ons quamen aengeset / met sulcken voortgangh / dat sy ons hardt inhaelden; daerom eer langh van onse kant raedt gepleeght / en alles overwogen hebbende / besloot men dese 5 Schepen in te wachten / om te sien of het Vriendt of Vyandt soude wesen / alsoo wy toch die niet en konden ontseylen; voor 't naeste geloovende / dat de Engelse Kaper / die ons op gisteren avondt quam nagevolght / eene van dese 5 Schepen was / dewelcke Mackers hebbende opgesocht / gesamentlijck nu aenquamen / om onser aen Boort te klampen; dit sustineerden wy / en om / soo wanneer het Vyandt was / hun / door ons vluchten / geen meerder couragie aen te brengen; besloot men dan nu met kleyn Seyl voort te seylen na Jutlands-eynde; schockende onderwijl soo dicht na desselfs Zeesteant / dat met een Roer deselve wel beschieten konden; dit doende / op dat van de eene kant maer besprongen soude konnen worden / alsoo met de ander zijde na Landt toe lagen. Ondertusschen ons soo spoedigh als 't doenlijck was slaghvaerdigh maeckende / latende weder als daeghs te vooren de Prince Vlagh van achter / en een Wimpel van de groote Stengh afwachen / om de Engelsen te doen gelooven / dat wy een der Nederlandtsche Oorlogh-Schepen waren / die niet anders dan Kruyt en Loot voor onse Bespringers scheenen met ons te voeren; tot dien eynde ruckten wy al ons grof Geschut / te weten 24 Stucken aen Backboort-zijde / te Boort / met welcke zijde dat wy van de wal t'Zeewaerts waren gelegen / dewijl toch nu van de andere kant niet wel besprongen konden worden; dus scheenen wy van de zijde / daer al ons grof Geschut te Boort geruckt hadden / een capitael Oorlogh-Schip / en met 48 Stucken gemonteert te zijn; en wederom ter andere zijde / daer ons de Engelsen niet en konden begluren / een weereloose Koopvaerder te wesen. Somma / geraeckten op dese wijse vaerdigh om tegens de Engelsen te slaen / met intentie / soo wy mochten aengetast worden / kloeckmoedige wederstandt te bieden: en als wy niet langer en konden / liever het kostelijcke Schip aen de vlam / dan aen de Engelse over te geven / hoopende dan noch met een Schuyt en Boot des Vyandts gewelt aen Jutlandts Stranden te outvluchten.

Loopen dicht onder de Jutsche Kust, en wachten met kleyn Seyl de Engelsen in.

Maken haer wederom vaerdigh om tegens den Vyandt te slaen.

Jutsche Visschers komen aen Boort;

Onderwijl quamen nu sommige Jutsche Visschers met de vanghst van Schel-

Schelbisch ons aen Boort geroept / hebbende dese 5 Schepen alreedts be- Septemb.
socht / en sochten quansups het overschot van hun banghst nu ook aen ons 1665.
te verkoopen; maer in der daedt geloofden wy dat het was om onse gele- haer weder-
genthept en toestandt te verspieden. Wy hadden nu gantsch geen lust / in varen.
't midden van dese onlust / om van haer banghst / die anders ons wegens hongersnoodt wellhom soude geweest zijn / iets te koopen. Sy berichten ons dat de 5 aenkomende Schepen altemael Engelsen waren / waer onder dat twee ten Oorlogh / en de andere 3 ter Koopvaert toegerust scheenen te zijn; de Vlaghvoerder / of Admirael / die de voorste was / voerden / als ook zijn Compangion / yder omtrent de 50 Stucken / en Volck na advenant. Strackx vroegen ons toen de Juitsche Visschers wat Landt wy sochten / en waer laetst waren van daen geseylt: hregen tot antwoordt / dat wy / een der Hollandtse Oorlogh-Schepen zijnde / van Texel quamen / om uyt de Sondt de Koopvaerdy / en andere Schepen der onse af te halen / en na het Vaderlandt te convoyeeren; dese slits van het Volck gaven de Jutten geloof / alhoewel dat de sommige eenighsints scheenen te twijffelen / vragende hoe het in 't Schip dus na de Peper roock; doch hoorende dat wy de Oost-Indischvaerders t'huyswaerts hadden geconvoyeert / die ons iets van haer ruytkende Speterijen hadden overgedaen / geloofden sulchs dees domme Jutten; die van het Boort afsteechende / eerst na Landt / en strackx daer aen / quansups met de Schelbisch-banghst / wel yberigh wederom na de Engelse Schepen roeyden / daer sy ongetwijffelt het seggen des Volcks voor de waerheyt quamen te bevestigen.

Merkieffelijck weder / slecht water / en 't luchjen uyt den Westen / des Vyandts Schepen ons nu tot dichte by genadert zijnde / deden wy een yverigh gebedt ten Hemelwaert / om noch andermael Godts Vaderlijcke beschuttinge / hulp / en een genadige verlossingh / of uytkomst in desen noodt voor ons te verkrijgen / op dat toch voor al met ons hostelijck Schip / na soo veel omswerbens / niet in het Vyandtlijcke gewelt en mochte komen te verballen; hem voorder biddende dat hy ons met een goet beleyt / courage / en met een mannelijcke dapperheydt beliefde te begunstigen: en daer en tegen onse Vyanden soo vertsagen / dat haer gewelt ons niet en quame te bemachtigen. Ondertusschen was den Engelsen Admirael tot dichte by ons genadert / komende nu met volle Seylen voor windt recht op ons aengeseylt / terwijl sijn andere Schepen hem in ordere volghde; de twee voorste Schepen hadden haer grof Geschut rontom te Boort / en waren / na dat wy Verslagent-
honden bemerckten / soo wel ten Oorlogh toegerust / dat veele der onse / des heyt binnen
Vyandts macht by onse sobere toestandt overwegende / ons Schip niet suf- Scheeps-
fisant / ja veel te swach oordeelden / om dese kloecke Oorloghs-Schepen des boort.
Vyandts wederstandt te bien / waer door al veele van 't kloeckste Volck den moedt begonden verlooren te geben; het welck tot soo ver quam / dat sommige der voorbarighste / de Boot los maeckende / genegen waren om die ten spoedighsten over Boort en in Zee te setten; willende / men sou noch in tijdts / terwijl het konde geschien / met Schuyt en Boot na Jutlandts Stranden vluchten / om het verbaerlijck moortgeweer van onse Vyanden te ontgaen / of de gevanckenis in Engelandt / daer toch altemael gewisselijck / door onlijdelijcke mpserien en ellenden soude moeten het leven

Septemb. 1665. eyndigen; en vluchtende / vondt men goet / het hoftelijck en rijck-geladen Schip / daer nu soo verre mede gekomen waren / geswindelijck door het Boskruyt in de lucht te laten springen / op dat de Engelsen geen genot van sulcken rijckdom met haer na Engelandt soude komen heen te voeren. Op dese voorslagh en heymoose resolutie quamen de sommige van de voorden tot de daedt; dies stonden nu selfs Scheeps-Opperhoofden als t'eenemael verslagen en bedeest/niet wetende wat in desen noot dienst gedaen/om 't Volck te stillen / als ooch om het Schip / en by gevolgh yders leven te behouden; maer wepnigh wierd nu na haer commando en raedt gelupstert / en daer en tegen de spoedige preparatien / om Schuyt en Boot met taeckels in Zee te setten / gemaeckt / op dat te bequamer de vlucht / als de Engelsen ons aenvielen / te Landewaerts konde nemen / hebbende alreedts gelt / en wat van hun kleyne Patlagien konde geberght zijn / by haer gestolen / op hope des te vepliger en te beter / door gantsch Jutlandt / Holstepn / en andere Landen over wegh te sullen komen: dan de Jutten souden haer ongetwijffelt des te eerder / om soo goeden Buyt / ter nedergesabelt hebben / dus vonden wy dan hier onse toestandt uytermaten slecht te zijn. Veele toonden haer wepgerigh te verdiffendeeren / daer de Vyanden ons tot soo dichte by genadert waren / waer door ooch de andere hang en moedt verlooren / om de Engelsen wederstandt te bien / verwachtende in dees uytterste ongelegenthepdt op yder oogenblick niet anders dan een geheele Laegh van grof Kanon uyt yder Oorlogh-Schip des Vyandts te ontfangen / en dat nu een langh door hun Koegels/ Kilingen/ en mooytgeweer/ gedwongen/ ter nedergevelt / of in haer handen en macht vooyts t'eenemael sonde komen te verballen; en wanneer het nu al ten besten uytviel / gebonden en vastgeknevelt na Engelandt heen gevoert te worden / om in de gevanchenis / door elenden en swarigheden afgeslooft / dit droevigh en rampsaligh leven op een rampsalige wijs te eyndigen.

Wonderbare verlossing. Doch als nu wederom geen verlossingen scheen voor handen / en dat het water der benauthepdt ons tot boven 't hert tot aen de lippen quam gedrongen / despereerende t'eenemael / om de ongevallen die tot ons naderde / aen een goede uythomst; soo beliefden het nochtans den Almogenden wederom sijne gantsch-grondeloose genade en Vaderlijcke goedertierenthepdt t'ons-waerts te betoonen / gevende uythomst en verlossinge / selfs op 't onvoorsienst / en dat soo wonderlijck / dat wy over sulcke onverdienden weldaedt nauwlijcks ons genoegh verwonderen konden: want in sulcken noodt / door de onordere en verlegenthepdt des Volcks / gekomen zijnde / en dat ons de Engelse nu tot dicht op onse zijde genadert waren / verwachtende nu op yder oogenblick niet anders dan dat met een groote furie van haer beschooten / bestormt / geënteert / en voort bemachtight soude worden; soo quam het juyst t'eenemael anders uyt te vallen: want de Engelsen / gelijck wy hort daer aen seecherlijck verstonden/ quamen ons door geen Oost-Indisch-vaerder / met soo veel hostelijckhepts geladen / maer door een der Hollantse Oorlogh-Schepen aen te sien / die gemeenlijck anders niet dan Kruyt en Loot voor hunne Vespringers ten besten hebben / daerom sy lieber op rijcke Buyt / dan op sulchs verslingert / resolveerden / ons dus voorby passeerende / coers en vooytgang na de Schager Hoeck / en de Oost-zee te vervolgen:

gen: te meer / dewijl een Engelsch Heer op eene van dese Schepen commanderende / dienstighst keurde / ons / die van dese kant (als geseyt is) een kloeck Oorloghs-Schip geleecken / ongemolesteert te laten: dus was dan nu de seer kleyne couragie van de Engelsche hier de oorsaeck / dat sy ons quamen te verlaten / ende voorby te zeylen / vervolgende hun coers na het Oosten / sonder een schoot op ons te schieten / of ons te moeyen. Dus bleven wy buyten verwachtingh / en tegen yders meningh vol verwonderingh van de gemelde 5 Schepen der Engelsche vry en ongemollesteert. Septemb. 1665.

Nu desen Engelschen Heer / die de Vlagh als Admirael voerden / oock in het Geveght tot Bergen zijnde geweest / en daer den dans ontsprongen / en t'zedert in Engelandt aengelandt wesende / was nu van wegens de Koninckliijcke Majesteyt van Groot Brittanjen na Denemarcken afgevaerdight / om aldaer noch quansuys over geledene hoon en schade in het Noorts Bergen, door de Denen de Engelsche aengedaen / te klagen: nu dese goede voor-by passeerende Vyanden naderhandt hoorende / dat sy dus dichte by een Oost-Indisch-Vaerder waren geweest / een Schip soo rijck geladen / als machteloos omme tegen-stant te bieden / meenden (gelijck men seyt) van spijt te barsten / verfoeyende hare lafhartigheyt en bloodigheyt: en seecker / nooyt en hadden onse Vyanden bequamer en beter kans / om sulcken rijcken Buyt in hare handen te bekomen / als dese mael / van wegens d'ontsteltenis / schrick / on-ordere / en ongelegentheyt / daer ons op heden in vonden vervallen: want gewisselijck / soo wanneer de Engelsche maer op ons hadden aengevallen / van stonden aen souden haer het grootste getal der onse met Schuyt en Boot na Jutlandts Strant begeven / en voort het kostelijck Schip verlaten hebben / oordeelende het een onmooghelijcke saeck / en dien-volgens oock niet raetsaem in sulcken zwackheyt / als wy waren / 5 Engelsche Schepen te weder-staen / en riepen de sommige: Liever aen Landt gevlucht, als doodt gevochten, en liever de Vryheyt, als de Boeyen; niet denckende / hoe dat ons dien goeden Godt soo menighmael hadde bewaert / ja die ons (tegens alle aparentie) in het Noorts Bergen met soo grooten Victorie hadde gekroont: somma / het was Godt / die ons nu wederom voor dat onheyl / 't welck ons dreygden / wonderlijck bewaerden / en oock ons Volck behoedde / dat sy dus schandelijck niet en quamen de vlucht te nemen; dies vonden wy wederom nieuwe oorsaeck / om hem met vrolijcke harten / en blyde zielen te looven en te dancken / dat hy ons dus genadighlijck hadde verlost / soo dat wy niet in des Vyandts handen gevallen waren. Dus wederom coers vervorderende / geraeckten des avonts aen Jutlandts eynde / daer van de Visschers / die hier een Dorp / oock Schagen genoemt / bewoonden / nu voor al het Volck een lustige Soode Schelvis kochten; vertellende ons de Jutsche Visschers / hoe dat 6 Oorloghs-Schepen der Nederlanders hier waren voorby / en verder heen na de Sont gezeylt; het welck dese 5 Engelsche Schepen oock verstaende / waren van coers verandert / en in plaetse van na Coppenhagen, na het Sweetse Gottenburgh gesteevent; dies wy nu van haer verlaten zijnde / onse coers des te vrymoediger na den Orisont quamen te vervolgen / hebbende op den 18 September weder lieve Sonne-schijn / slecht Passeeren Jutlandts eynde.

Septemb. 1665.

water / en het hoeltje na wensch / passeerende met vermaech d'Eylandtsche Lesouw en Anholt, kregen toen stilten / waer door op den 19 dito des Saturdaeghs tegens den avont eerst het hooge Landt van Kol bespelden; sonden als doen het Galjoot / 't welck by ons hadden / voor upt / om te vernemen of ooch in de Sont eenigh onraet van Engelsche Schepen / of Kapers mochte zijn / want wy de Jutten, die wy naer sulchs hadden gevraeght / niet al te veel toe-betrouden. Wy vonden ons onderwijl des nachts door stilte genootsaeckt tusschen het Landt van Kol, en het Deensche Zeelandt ten Ancker te komen / na gissingh noch maer omtrent 3 mijl van den Orisont af wesende / daer vertoevende / met verlangen naer het volgend daghlicht wachten.

Komen onder het hooge Landt van Kol ten Ancker.

Des Sondaeghs 's morgens / op den 20 September, geraechten wy met de komst des lieffelijcken dageraets weder t'zepl / labeerende met een contrarie wint / doch voor-barige stroom / langhs het vermakelijck Zeelandt Oost-waerts heen / en kregen eer langh het beroemde Kasteel van Kronenburgh in het gesicht / van waer terstont 5 kloecke Oorloghs-Schepen sich quamen te openbaren / dewelcke altemael met volle Zeylen voor wint in ordere op ons quamen aengeset: strachs werden dese Schepen / die wy maer alleen van vooren konden bekennen / by 't meerendeel van de onse voor Engelsche aen-gesien; ooch was het Galjoot / 't welck uytgestuurt hadden / niet weder gekeert / dat waerlijck yders vrees verdubbelde; konden geen Vlaggen of nader ken-teeckens van dese aenkomende Schepen sien: somma / alles was weder in roer; 't Geschut te Boort gerucht zijnde / taste men naer de Wapens / en stelden hem yder nu vraef tot tegenweer schrap; wy lieten ooch strachs Trompet en Trommelen hooren / even of aenstonts een Batalje te verwachten hadden; doch haest quam desen allarm ten besten voor ons upt te vallen; want malhanderen zijnde genadert / bevonden haer onse goede Vrienden en Landts-Genooten / en altemael Nederlandtse Oorloghs-Schepen te zijn / die onder de Vlagge van den Heer Schout by Nacht Stachouwer, door den Heer Luytenant Admirael de Ruyter, voor eenige dagen na den Orysont was geschickt / om van daer de Koopvaerdy- en andere Schepen naer 't Vaderlandt te convoyeeren: met ongemeene vrolijckheyt en vreughde by dese 5 Schepen dan aengekomen zijnde / wierden van stonden aen van Kaes en Broodt / en Hollands Bier versorght / alsoo wy nu t'eenemael ten eynde van Victualie waren; dus was Leyden nu weder ontset. Wy zeylden met haer langhs het groen en vermakelijck Zeelandt na de Sont, en nu het heerlijck Deens Kasteel van Kroonenburgh naderende / schooten / omme de Sweden en Denen te begroeten / eens lustigh rontom los / en wierden ooch wederom strachs upt Kroonenburgh door de Denen, en van den Schoonsen Oever upt Elsenburgh door de Sweden, met het los-branden van het Grof Canon verwelckoomt / ende voort alom by 's Landts Inwoonderen vriendelijck ontfangen: komende nu aldus by de Nederlandtse Koopvaerdy- en Oorloghs-Schepen in den Orisont voor het Slot Kroonenburgh, en het Stedeken Elsingneur ten Ancker / danckende onsen Almogende Godt van gantscher herten / dat wy wederom door sijn genade en Vaderlijck beschut des Vyandts handen ende gewelt ontspronghen waren.

Sien 5 Oorloghs-Schepen op haer af-komen.

Bereydselen om te slaen.

Doch nader komende, bevinden het Hollandtse Schepen te zijn.

Arriveren behouden in den Orisont voor het Slot Kronenburgh.

Vier-

Septemb. 1665.

Vier-en-twintighſte Hooftſtuck.

Des Schrijvers over-tocht na 't Landt van *Schoonen*; en avontuurlijck wedervaren in 't Stedeken, en op 't Slot *Elſenburgh*. Deſſelfs gelegentheyt. Beſiet oock het deftigh Slot *Kronenburgh*, en het Stedeken *Elſingneur*. Tijdingh uyt Hollandt. Vertreck uyt *Denemarcken*, en den *Oriſont*, derrewaerts heen. Komſt voor *ter Schellingh*. Het vorder wedervaren van de Retour-Vloot. Allarm voor het laetſt. Een Hollandts Scheepje genomen, en weder her-nomen. Komſt voor het *Vlie*, en in *Texel*. Des Schrijvers vertreck van daer, en vrolijcke t'huys-komſt.

DUs met vreughden in Denemarcken aengelandt zijnde / wierden van ſtonden aen Vrienden te Lande nae 't Patria afgevaerdight / om aen onſe Heeren Meeſteren / Hoofden der Ed. Compagnye / ons avontuurlijck weder-varen ende behoudenis tot dus verre bekent te maken; met een oock order en laſt verſoeckende wat ons voorder in deſe gelegenthept nu ſtont te doen: doch quam naer de middagh ſijn Excelentie den Heer van Amerongen, Ambaſſadeur van wegens den Staet der Vereenighde Nederlanden aen 't Hof des Koninghs van Denemarcken, met een aenſienelijck Geſelſchap van Deenſe Heeren / Joffreren / ende voort dienſt-vaer Volck / onſer aen Scheeps voort te beſoecken / en vriendelijck te verwellekomen / die geraden vont dat wy alhier voor Kroonenburgh en Elſingneur ſoo lange ten Ancker ſoude blijven leggen / tot dat van Hollandt nader ſchrijvens ſoude gekomen zijn. Dus kregen wy tijdt en gelegenthept / om deſe Noortſche Geweſten te beſien; en hadden op den 23 September lieffelijck weder / en heldere Sonne-ſchijn / dies peurden wy na de over-Kuſt van Schoonen, om daer de vermakelijckſte Landtsdouwen / en het Sweets Stedeken Elſenburgh te gaen beſien: daer aengelandt zijnde / ſoo wierden wy eerlangh door een Sweetſch Hof-meeſter verſocht / of eens terſtont by den Sweetſen Heer Gouverneur van Elſenburgh gelieſden te komen / alſoo die begeerigh was om ons van eenige ſeltſaemheden / Ooſt-Indien rakende / te hooren ſpreecken; waer over mijn Machers ſich ſelfs quamen te excuſeeren / en ſulchs genoeghſaem wepgerde: dies wy / de wijl ick geſint was den Gouverneur ſijn verſoeck toe te ſtaen / van malkanderen ſcheyden / en vertreck ick met den Hof-meeſter na het oude Sweetſe Kaſteel van Elſenburgh; aldaer binnen gekomen / en op een der voortreffelijckſte Zalen zijnde gebracht / vond ick den Sweetſen Heer Gouverneur / met 5 a 6 andere Heeren / alle nae het ſcheen van Sweetſen Adel / aen een wel opgediſchte Tafel ſitten / altemael beſigh zijnde om Schotels en Glaſen leegh te maken: alhier wiert ick / met een betooninghe van groote gemeenthept / vriendelijck ontfangen / verwellekoomt / en een en andermael door den Heer Gouverneur ſelfs verſocht om aen te willen ſitten; en ſulchs doende / den gantſchen achter-middagh met Lecherijen / en alderhande Bieren en Wijnen louter getracteert: doch merckten ick dat my de Heeren Swe-

Sijn Excellentie den Heer van Amerongen komt aen Boort.

Des Schrijvers tocht na 't Landt van Schoonen.

Sijn wedervaren in 't Stedeken, en op het Slot Elſenburgh.

Septemb. 1665. Sweden door de overdadigheyt van al haer grootte Santeen / en Gesontheyts-teugen socht licht van hooft / en los van tongh te maken; dan dit geluckten haer niet / dewijl ick den Heer Gouverneur / dien ick hoorden dat men sijn Excellentie noemde / vriendelijck versocht dat men my geliefden te excuseeren / dewijl het gebruyck van soo veel Dranck t'eenemael tegens mijn gewoonte / natuur / en gesontheyt strijdigh was / en dat ick alleen hier was gekomen / om te hooren wat dat sijn Excellentie sijn believen was / en waer in dat ick hem soude konnen gedienstigh zijn: stracks wiert ick op sulcks van Glasen en Beeckers leegh te maken / ge-excuseert / ende versocht haer Edele met een soet discoers / de zeldsaemheden van Indien rakende / te willen begunstigen / dat ick hun gaerne toestont: terstont quamen daer op uyt bestooven herssens / vrolijcke zielen / en kromme tongen vele belachelijcke vragen voor den dagh van wegens de Wonderen by ons in verre Gewesten gesien; daer op dat ick sijn Excellentie / en de andere Sweetse Heeren al saken van kleyn belangh te kennen gaf / verhalende aen haer sommige kluchtige vreemdigheden van Oost-Indien, meest de belachelijckste costuymen der Indianen rakende / waer na den Sweetsen Heer Gouverneur en sijn Geselschap soo stip luysterden / dat somwijl vergaten haer tanden en monden te sluyten: eyndelijck quam sijn Excellentie / als met een groote verwonderingh uyt te boesemen: Dat hy met hart en siel wel wenschte oock eens soodanige seldsame dingen, en soo veel wonderen ende nieuwigheden te weder-varen, in het besichtigen van soo verre gelegen Landen en Koninckrijcken, als by ons waren bewandelt en aengemerckt, doch dat hy niet gaern soo grooten plas waters van eenige duysent mijlen wouw over-steecken, om met een wanckelbaer Schip de Antipodes, of Tegen-voetige Delen des Werelts te besoecken: al het Geselschap scheen oock van die conditie te zijn / en hadden wel in / en met dit Kasteel / de goede Keucken / en vette Tafel op 't lustigh en vaste Landt van Schoonen, de gantsche Werelt met alle desselfs Eylanden en Koninckrijcken willen besien.

Den Heer Gouverneur en sijn Tafel-Gasten waren meest altemael kloecke lijvige Mannen / dick ende vet / gesonde Broeders / die fijntjens en op hun gemack de groote Roemers en Beeckeren wisten uyt te vegen; dies beliefden 't sijn Excellentie my te vragen / of oock ons ander Volck dus mager uyt Oost-Indien quam / en of men aldaer soo sooberen Keucken hield? daer op ick hem / al lachende / neen antwoorde; en dat oock onder ons Volck lijviger Mannen wierden gevonden; maer dat ick in Indien, selfs in dagen des overvloets / nooyt vetter en ware geweest / ende nochtans in alle mijn reysen nooyt kranckheyt / of eenige merckelijcke siechten / en meer de vol op / als hongers-noot hadde beproeft / gewoon zijnde met den Capiteyn / en ander Cajuyts Tafel-Gasten dagelijcks yder een glas Wijns / of meer na gelegentheyt (selfs op Zee) over het Middagh- en Avondt-mael te consumeren; dies mijn gewoone magerheyt niet uyt gebreck van Spijse / maer door de natuur voort-quam: welck antwoort de Heeren Sweden oock scheen te vergenoegen. Des avondts ten 7 uuren danckten wy Godt den Heer / en stonden van Tafel op; doen alles van Tafel opgenomen zijnde / wiert voort den Disch met alderhande

Lec-

Lecherneyen weder opgebult / en wy van den Heer Gouverneurs Tacheyen en Tafel-Dienders wederom andermael genoot om aen tafel te sitten / hebbende met betooninge van danckbaerheyt mijn vertreck een en andermael te vergeefs gesocht / soo was ich nu mede genootsaecht om wederom aen te sitten ; hier ging het leegh malen van schotels / kannen / beechers en glasen eben als vooren weer lustigh aen / tot dat men eerst spraeck na middernacht van scheyden ; toen mijn afscheyt van den Heer Gouverneur (als de andere Heeren al waren vertrocken) gekregen hebbende / wierd ich door den Hofmeester van het Kasteel tot in het Stedeken Elsenburgh met een Kalles gebracht / daer ich in een fraey Logiment mijn nachtrust hield / en 't lustigh Landt van Schoonen besien ; en 's middaghs by den Heer Gouverneur ontboden zijnde / moest ich noch eens sijn Gast en Geselschap zijn / komende my seer gunstigh en vriendelijck te onthalen / wenschende my / wanneer ich danckbaerlijck van hem mijn afscheyt nam / een voorspoedige t'Huysreys na mijn Vaderlandt. Desen Heer voerden (gelijck my van de Sweden bericht wierd) het commando / niet alleen over het Slot en 't Stedeken Elsenburgh / maer oock over al het omher-gelegen Landt van Schoonen ; hebbende sijn voornaemste residentie op 't Kasteel van Elsenburgh / het welcke ter Landt-zijde van de Stadt gelegen / tamelijck sterck / met Poorten / Muuren / Wallen / Valbruggen / en een Watergracht was afgesloten : waer binnen de Gebouwen en Kamers / ja de voornaemste Salen niets te vindelijck / maer gantsch oudt / en het meerendeel sonder Huysraet vonden : want daer wierden in dit onvermaeckelijck Slot / om schoon te houden / niet anders dan Soldaten / Lacheyen / en Knechts / in plaets van 't vindelijck Vrouw-geslacht gesien. Men sagh ooch in dit Kasteel een hooge stompe steene Tooren / heel oudt / doch echter dick en sterck / aldaer men boven op eenige Stucken grof Kanon sagh geplaetst / om van desselfs hooghte de Schepen op Elsenburghs Reede / in tijdt van noodt / te konnen beschieten. Voorder was het Stedeken Elsenburgh met volbollige slordige Straten / slechte Gebouwen / en onsindelijck Volck bewoont en voorsien ; de Burgers moesten de arme Soldaten / die wel braef op haer manier den Dief en Bedelaer wisten te spelen (boven hun vermogen / volgens de hoftuyme des Landts) in haare Wooningen / Huysvesting geven.

De gelegenheyt van het Slot en Stedeken Elsenburgh.

Dit Landt der Sweden op dese wijse besichtight hebbende / en weder van daer aen Boort geraeckt zijnde / voeren nu meest alle dagen op Zeelandt aen / om desgelijcks dese Quartieren van 't Koninckrijck Deenemarcken te besoecken : besagen alsdan de vermaerde Sterckte Kroonenburgh / en 't Stedeken Elsingneur / 't welck wy met aensienelijcke Straten / en fraeije Gebouwen gebouwt / als ooch met een vriendelijck Volck vonden bewoont. Wy meenden ooch na de Koninckrijcke Hooftstadt Kopenhaven een heer te doen ; doch meer na het Vaderlandt verlangende / kregen wy eer lang van daer dit volgende nieuws :

Het deftigh Slot Kroonenburgh, en 't Stedeken Elsingueur.

Dat de Pest in Engelandt schrickelijck domineerden ; dat der selver Natie waerlijck de twee Oost-Indische Ketour-Schepen / de Fenix en het Slot Honingen / als ooch verscheyden Oorlogh- en veel Koopvaerdy-Schepen in haer gewelt bekomen hadden ; dat ooch noch twee van onse Ketour-

Tijdingen uyt Hollandt.

Septemb. 1665. Schepen / die mede voor de Engelsen waren geblucht / in het Soenwater / gelijck als ock noch een ander / heel leck en reddeloos / in Flieckeren aengelandt was; dat die andere van onse Mackers / namentlijck / Walcheren / de Oijevaer en Bredenrode behouden in 't Vaderlandt waren aengecomen; en dat de Helden Ruyter en Tromp, benevens d'andere wederom hare verstroopde macht by een vergadert hebbende / reedts met een getal van omtrent 70 Oorloghs-Schepen voor Texel en Vlielandts-diepte waren aengenadert / 't welck ons wederom moedt gaf / om de Kepse na 't Vaderlant te avonturen: sulcks dan vaerdigh beslooten en vast gestelt zijnde / berepden wy ons / en wachten na goeden windt.

Nu was onderwijl den Engelsen Envoije / die by ons / gelijck wy te vooren verhaelden / omtrent de Jutsche Kust was geweest / in Koppenhaven aengekomen / hebbende sijne Schepen in 't Sweedse Gottenburgh gelaten / niet geraden vindende / verder heen die te avonturen / klagende nu aen sijn Koninckliycke Majestept van Deenemarcken / oder de schade die de Engelsen door de betoonde vyandtschap der Deenen in het Noords Bergen aengedaen was; begeerende upt de naem van sijn Koninckliycke Majestept van Groot Brittangien behoorlycke satisfactie. Doch men wist hem aldaer soo lebendigh de onbehoorlycke actie van sijn Landtsgenooten in het Noords Bergen aengerecht / voor te stellen / dat desen Heer genootsaecht was / met kleyne vernoeginghy en respect van hier na Gottenburgh te vertrecken.

Vertreck uyt den Orisont na het Vaderlandt. Octob. 1665. En wy te Lande van alle goede Beliënden ons afscheyt hebbende genomen / vertrocken den 2 October met 30 Schepen upt den Orisont na ons Vaderlandt / namentlijck / 6 Oorloghs-Schepen / en wy met 23 Koopvaerders / en diergelijck slagh van kleyne Schepen / hadden een goeden windt / soo dat wy verhoopten (na soo veel omswervens) eenmael behouden in het langh-gewenschte Vaderlandt te sullen aenkomen. Dus dan gelijckerhandt voorderende / passeerden het Hooge Landt van Kol / en ock de Eylandekens Anholt en Lesouw; quamen den 3 October by 't Schager Dorp / gelegen op Jutlants-ende daer wy van de Jutsche Visschers lustigh Schelvisch hoolden. Hier voorby geraeckt zijnde / stevende voort na Texel / seylende langs de Jutsche Kust / daer wy een hooge Tooren / en het Gewest / de Holms genaemt / passeerden. Kregen den 5 October, met donckher / buijigh en regenachtigh weder / een Westelijcke windt / waer mede na het Zuyd-Zuydwesten stevende / met soo goeden voortgangh / dat eer langh verhoopten in een behouden Haven te sullen aengelandt zijn; en weder een heldere lucht met lieffelijck Sonneschijn weer bekomende / soo wierden wy met een onuytspreeckelijcke vreughde / op den sevenden dagh van October, ons langh-gewenschte Vaderlandt gewaer / en vonden ons

Komst voor ter Schelling. recht voor het Eylandt van ter Schelling verhallen / welcker Lootsen met hare Galjoots / gelijck als ock die van Vlielandt / ons aenstondts quamen de aenbiedingh doen / om binnen te Lootsen; getuygende mede dat de drie

Vorder wedervaren van de Retour-Vloot. Oost-Indischvaerders / namentlijck / Walcheren / de Oijevaer en Bredenrode behouden in 't Patria waren gearriveert; dat het Retour-Schip het Wapen van Hoorn / na de Elf en Gluchstadt geretireert zijnde / aldaer gelost / en 't Volck / als ock de Lading behouden in 't Vaderlandt waren gebracht;

bzacht; dat onſe andere Mackers / de Roge / de Jonge Prins / en Nieuwenhoven tot in het Soenwater / Diemermeer in Flieckeren / en de Flupt Amſtellandt weder na't Noozdſe Bergen waren geretireert / van waer al deſe rijck-geladene Schepen naderhandt / doch meeſt yder in het bpſonder / eben gelijck verſtroopde Schapen / te Huys gekomen zijn / behalvens Amſtellandt / dewelck in 't herwaerts-komen / bupten het lage Vlieland vaſtgeraeckt zijnde / verongeluckt is. De Schepen de Phenix / en 't Slot Honingen / waren booz onſe oogen van de Engelſen wechgenomen / waer van dat ſelfs dien bzaven Zeeman en Schout bp Nacht van onſe Retour-Vloot / Harmen de Ruyter, Swager van onſen Schipper / en meeſt al het Volck der beyde Schepen / in Engelandt dzoevigh / arm / en ſeer elendigh geſneuvelt en wech geſtozven zijn. Het rijcke Retour-Schip de Muſchaetboom omtrent Madagaſcker verongelucht zijnde / gelijck wp ontwijffelbaer gelooven / is nopt een eenigh Menſch daer van te boozſchijn gekomen. Somma / dit jaer van 1665. was aen veele Zeevarende Perſoonen ſoo ongeluckigh / als ſchadelijck aen de Ed. Compagni / en bol avontuur booz ons / die van het ander eynde des Werelts quamen / om upt de Heydenſe Landen / in 't lieve Chziſtenrijck / een ſtilder / geruſter / en Godtbzuchtiger leven te wederbaren / daer het in tegendeel alles in Oozlogh / onruſt / en bpandtſchap vonden / ſoo dat booz ſoo veele gevaren en avonturen heen gewozſtelt zijnde / nu genootſaeckt waren om te bekennen / dat wp in alle deſe wederwaerdigheden wel dupſentmael hadden gewenſcht / om weder upt het ontroerde en onruſtige Chziſtenrijck tot midden in 't Landt der Ooſt-Indiſche Mooren en Heydenen / die bp de onſe doch verkeerdelijck dickmaels Wilden wozden genoemt / te mogen zijn: want nergens hadden wp meerder ongeruſtigheden ervaren / als wanneer wp tot in der Chziſtenen Werelt wederom waren aengekomen. October, 1665.

Schipbreuck van het Retour-Schip Amſtellandt.

Ons Oozloghs-Vloot was nu van hier na Goe-Kee geſeylt / om aldaer / doch buptens Landts / op de Engelſen te paſſen / dewelck men tegenwoozdigh niet en wiſt waer heen dat vertrocken waren / ſoo dat wp nu beylige paſſagie bonden / om eens in ſalvo te geraecken; doch hon het evenwel deſen avondt niet geſchien / alhoewel ons tot dichte bp 't Vlie genadert ſagen / dies wp genootſaeckt waren noch deſen dagh Zee te houden / ſeylende met een Noozd-ooſtelijcke wint en doncker weer vaſt af en aen; maer quam ons des nachts een Hollandts Galjoot op zp geſeylt / en riep men daer upt met een verbaerlijck geſchreeuw aen ons diſdanige woozden toe: Hey Vrienden / hou / pas op / en ſiet wel ſnedigh upt / want daer zijn Vpants Schepen onder ons / en hebben daer ſtracks al een van onſe Koopvaerders overrompelt en vaerdigh wechgenomen; dus taſten wp ſtracks weer na de Wapens / en hielden met alle man goede wacht; lieten / ſoo lang het dus dupſter was / geen Schepen tot ons naderen / of wp ſouden 'er dateliſch ingebzandt hebben / doch quam ons in 't minſte niets te wederbaren; 's mozgens dan als 't dagh gewozden was / verſtonden wp dat een van des Vpandts Kapers / heel van Jutlandt af / ons hebbende nagevolght / nu ſijn ſlagh alhier hadde waergenomen / en des nachts een kleyn Koopvaerdy-Scheepje / dat met wepnigh Volck was toegeruſt / op het onverwachtſt beſpzongen / en met gewelt verovert had / zijnde boozts met het

Laetſte beroerten en allarm in 't Schip des Schrijvers.

Een Hollants Scheepje genomen, en weder hernomen.

October, 1665. selve hares weeghs geseylt; doch naderhandt is my seeckerlijck bericht / dat dese Gevangens op Zee haer slagh waernemende / hare Bespringers de Engelsen altemael nedergesabelt hebbende / hun Scheepje eer langh in Texel / en voor Amsterdam behouden quamen aen te brengen / daer sy van de Eygenaers voor sulcken trouwen Heldenstuck heel vriendelijck wierden ontfangen.

Komst voor 't Vlie, Wy nu des morgens vroegh op den 8 October voor 't Vlie gekomen zijnde / setten het met een Noord-oostelijcke windt na 't Texel / dewijl het de Lootsen niet raetsaem keurden / met ons kostelijcke Schip al laveerende / 't Vlie in te loopen; dus na de middagh tot voor den Helder zijnde gevordert / kregen aldaer de Stroom te baet / dies wy langs de Hollandtse Duynen / met een loutere koelte uyt den Noord-oosten / heel dicht langhs den Helder inwaert aen laveerden / in het gesicht van groot getal Kijckers / die van de Duynen ons begluerden; binnen Gaets geraeckt zijnde / wierden van den avondtstondt overvallen / dies wy ten Ancker komende / na het volgend daghlicht wachten / als wanneer vorder heen tot op de Reede van Texel quamen geseylt / aldaer wy vol vreughde behouden / en wel gemoedt (Godt lof) voor het Schildt ons Anckers lieten vallen.

en behouden in Texel.

Komende nu aldus met gesont en wacker Volck op 't onverwachtst tot binnen de palen van ons lief en langh-gewenscht Vaderlandt geseylt: soo waren alhier in Texel gene Sjouwers by der handt / die onser / gelijck als ordinaer quam te geschien / aen Boort verlossen / alwaer wy dan noch twee etmael na deselve moesten vertoeven / welcke tijdt ons in der waerheyt seer langh en moeijelijck viel; doch Sondaeghs / den 11 October, quamen van Amsterdam de gemelde Sjouwers aen Boort / en benevens dien oock met een fraey Compagnies Jacht den Bewint-Heer Steyn, dewelck ons uyt de naem van de gantsche Maetschappy / voor ons getrouwe diensten vriendelijck bedanckende / voorts met seer minnelijcke woorden ontsloegen: daer op van stonden aen 't meerendeel van ons Volck in de Lichter / die de Sjouwers aen Boort gebracht hadden / overgestapt / na Amsterdam quamen af te steecken; doch den Opper- en Onder-Stuurman / ick / en andere / tot ons gemack een Kaegh besproken hebbende / vertrocken oock aenstonts daer mede van 't Boort na Amsterdam; en des avonts Medenblick siende / kregen stilte en in de windt. Wy hadden den Kaeghman / dat een onbeschaef den Noord-Hollandtsen Boer was / al daeghs te vooren besproken en gehuurt / voor twintigh guldens / ons / die maer seven of acht Persoonen sterck waren / tot Amsterdam te brengen / en hem wel duydelijck belast / dat hy hem voor ons van spijs en dranck besorgen sou / het welck hem mede rijckelijck soude komen te betalen; maer vonden nu door des Kaeghmans kleyne sorghvuldigheyt spijs noch dranck / veel minder een weynigh waters in de Kaegh / om ons dorst te lesschen / soo dat noch eens voor het laetste van de Reys genootsaeckt waren om by te leggen; dan kregen eer langh de Stroom te baet / soo dat wy des middernachts de Stadt Enckhuysen quamen te passeeren; en sagen des morgens / op den 12 October, rondtom heen uyt na Landt / om ons van eenige spijs en dranck te besorgen; doch te vergeefs: want vonden ons van soo dicken mist omvangen / dat niet als de Kaegh en het water konden sien. Dus suckelden wy

Des Schrijvers vertreck van daer.

tot

tot op den laetſten dagh van onſe gantſch-avonturelijcke Reys; maer tegens de middagh het weer opklarende / vonden ons voor Edam te zijn. Hier upt de Kaegh en te Lande getreden zijnde / hochten wy vaerdigh ſpijs en dranck / om wederom voort na Amſterdam te ſeylen; doch ick en noch twee andere voor ſtilte vreeſende / en nu Edam hebbende geſien / en waren niet weder in de Kaegh te krijgen / ſoechende wiſſer te gaen; dies reſolveerden wy lieber binnens Lands door / om deſen avondt noch t'Huys te zijn / de Reys te voorderen / dan met de Kaegh op avontuur van weer en windt van de wal te ſteecken; dus ſtracks verkleedt / den Kaeghman voldaen / en van de Vrienden ons afſcheyt genomen hebbende / quamen andermael binnen de Stadt / daer 't middaghmael wy beter als in de Kaegh / of aen Boort bevonden. Eyndelijck Edam verlatende / voeren met de Trecksſchuyt van dyen voorby Monneliendam en door Purchſloot / tot dat in het wijtberoemde Amſterdam / en voort noch dien ſelven avondt tot Haerlem (mijn Geboorteſtadt) geraeckte / daer ick van alle de Vrienden met groote vreughden ontfangen / en van mijn lange Reyſe verwelkoomt wierd; hebbende ſeven jaren en een half op de Reys en upt mijn Vaderlandt geweeſt. Den Almogenden Godt / met hert en ziele danckende / voor alle de menighvuldige weldaden / heerlijcke wonderwercken / en ſoo veele genadige verloſſingen / upt de grootſte nooden / in verre Landen / als oock op de Reyſe na 't Vaderlandt aen ons betoont. Waer voor die Hemelſche Majeſteyt / Godt Vader / Soon / en H. Geeſt / zy lof / prijs / eer / en danckbaerheyt geſeyt / van nu aen / tot in alle eeuwigheyt gepreſen / Amen.

October; 1665.

Sijn vrolijcke t'Huyskomſt.

Eynde van 't Derde Boeck der Ooſt-Indiſche Reys-Beſchrijving.

BLADTWYSER

Der gedenckwaerdighſte Saecken.

Alſoo dit Werck twee uytloopende Folien heeft, ſoo beteeckent a *het voorſte, en* b *de tweede Folio, welck begint met het Derde Boeck.*

A. *Folio.*

ABrohollis ſekere gevaerlijcke Klippen en Drooghten, *a* 4
Achin een Stadt en Koninckrijck op Sumatra, desſelfs gelegentheyt, *b* 48. 49
Adams Brug, een ſteenachtigen Santplaet, en waerom ſoo genaemt, *a* 287
Adams Bergh, op 't Eylandt Ceylon, hoedanigh, Afgoderijen der Cingaleſen op desſelfs hooghte, *a* 315
Aden wel eer een beroemde Koopſtadt, ſijne gelegentheyt, *a* 229
Adriaen vander Meyden, Gouverneur van Colombo, accompagieert den Heere *van Goens* tot op de Oorloghs-Vloot die na Malabar vertreckt, *a* 185. Wordt door de Burgerije der Stadt Punto Gale ingehaelt, *a* 301. Komt op Batavia, *b* 17
Adriaen Rootkaes, Commandeur der Stadt Punto Gale, treckt met den Heer *van Goens* te Velt, *a* 185
Aernhems Schipbreuck, ſeer rampſaligh, *a* 321. 322. 323. 324
Aertbeving, op 't Eylandt Boëro, *a* 64. op 't Eylandt Formoſa, *a* 165
Africaenſe Schapen, *a* 6
Afgoden der Choromandelſe Indianen, *a* 180. 181. der Bengaelders, *b* 63
Agra, Hof- en Hooftſtadt van Groot Indiën, wordt bedriegelijck overweldight, *a* 137. Desſelfs beſchrijving, *a* 71. De gelegentheyt van het Koninckljk Slot, *b* 72
Alphonſus de IV. Koninck van Portugael, ontdeckt Genea, *a* 248
Alburquerque, *a* 253. windt Goa, doch wordt door de Mooren belegert; ſijne kloeckmoedigheydt en dappere tegenweer, 254. wijckt in de Schepen; krijgt toevoer; wint andermael Goa; wraeck en furie der geterghde Portugeeſen, *a* 255
Alexander Magnus, de eyndtpael ſijner Victorien, *b* 66
Amockſpeelders, hare boosaerdigheyt en wreedtheyt, ontfangen op Batavia ſware ſtraffen, *a* 27. Gaen onverſchrickt ter doodt, *b* 152
Ambergrijs, *a* 283
Amadabadt, Hooftſtadt des Rijcks Guſeratte, ſijne beſchrijving, *a* 239. Hooftplaets van den Moorſchen Gouverneur Generael; ſijn Staet en Hofhouding, *a* 243
Amboyna een Nagelrijck Eylandt, *a* 41 Desſelfs beſchrijving en gelegentheyt, *a* 77
Amboyneeſen trecken met de Nederlanders te Velde, *a* 54. Hare verbaeſtheyt in de Batalje tegens Makaſſer, *a* 96
Americus Veſputius noemt America na ſijn naem, *a* 253
Ananas, een Vrucht in Ooſt-Indien, ſijne beſchrijving, *b* 166
Anblauw, een Eylandt, 't gevaer van het Schip des Schrijvers, omtrent desſelfs klippigen Oever uytgeſtaen, *a* 39. Een Koninckſken van het ſelve komt aen het Boort des Schrijvers, ſijn avontuurlijck wedervaren, *a* 40
D. Antonius Hambroeck, Predikant op Formoſa, wordt met ſijn Huysvrouw en drie Kinderen by de Chineeſen gevangen;

gen; ſijn elendige toeſtant; wordt onthalſt, *a* 167
Anchediva, een Eylandt by Goa, *a* 259
Andamaons Eylanden, *a* 104. *b* 57. Hoedanige Inwoonders, Menſch-eters, hun woeſten aert, *b* 58
Apen, hun veelheyt op 't Eylandt Ceylon, en hoe dat van den Inwoonderen worden gevangen, *a* 319
Aracki een Indiaens Stedeken op de Ooſtkuſt van Ceram, *a* 55. wordt geruineert en verbrandt, *a* 58
Arakan, een Koninckrijck tuſſchen Pegu en Bengalen, *a* 103. Arakans Bandel, of d'Anckerplaets der Nederlandtſe Schepen, desſelfs beſchrijving, *a* 107. Koude in 't Koninckrijck Arakan, *a* 149. Arakan de Hooftſtadt des Koninckrijcks, hoedanigh, *a* 149. enz. Koninckrijck Paleys, *a* 151. Korte beſchrijving des Koninckrijcks, desſelfs Grenspalen en Volckrijckheyt, *a* 152. Vruchtbaerheyt, *a* 153
Arakanſe Lantsdouwen, hare uytnemende vermakelijckheyt en vruchtbaerheyt, *a* 119. 121
Arakanders, brengen de Nederlanders ververſching aen Boort, trecken in Pelgrimagie na de Heydenſche Pagode van Orienten, *a* 106. Hare nieusgierigheyt in het beſien der Nederlanders, *a* 120. Hare Afgoderije ende verfoeijelijcke Godtsdienſt, *a* 121. 150. 155. Hare coſtumen, *a* 146. verachtelijckheydt des Maeghdoms, Houwelijcks-Ceremonien, Polygamia, Hulders over de Dooden, enz. *a* 146. Verbranden hun Dooden; ſober onthael aen hun Siecken en Krancken, *a* 157
Arakanſe Jeliaſſen, worden tot een geheele Oorloghs-Vloot vergadert, en tegen den Vyandt na de Ganges geſonden, *a* 146. Komen met een groot getal geroofde Bengaelders en rijcke Buyt tot in de Riviere van Pipely, *b* 9. Beſchrijving der Jeliaſſen, onbarmhartigheyt van de Arakanſe Roovers, hun bedrijf, *b* 10. Dreygen Pipely te vernielen, desſelfs belacchelijcke Fortificatie, *b* 12. Het accoort wort getroffen, *b* 13. Hun handeling met de Bengaelders en vertreck na de Ganges en Arakan, *b* 14. Haer bedrijf op de Ganges, *b* 59. 60
Arbor Triſte, droevige Boom, hare beſchrijving, *a* 281
Aſſapuyſters, ſoeckt Goegis.
Arabia ſijne verdeelinge en gelegentheyt, *a* 230
Arabiers haer vreemde conditie, *a ibid.*
Areëca, desſelfs beſchrijving en gebruyck, *a* 176
Arſapoere, *b* 58
Aureng Ceba, of *Orang Chef*, derde Sone des grooten Mogols, ſijne ſchrandere conditie, *a* 126. verkrijght van ſijn Vader het Koninckrijck Decan, 127. Beſpringt den Koning van Golconda, berooft ſijn Paleys, belegert Golconda, dwingt eenige plaetſen in 't Koninckrijck Viſiapouz, 129. Ruckt in ſijn Vaders kranckheyt een machtigh Leger te ſamen, 130. Krijght ſijn Broeder *Morad Backſe*, als oock de Machten van *Emir Jembla* op ſijn handt; ruckt na Agra, 131. Slaet het Leger van ſijn Vader en oudtſten Broeder een en andermael, 133. 134. Sijn liſtige veynſerijen, 135. Krijght *Solimans Chekauws* Leger op ſijn zijde, en veel Vrienden aen 't Hof, 136. Vermeeſtert het Koninckliick Agra, 137. Maeckt ſijn Broeder *Morad Backſe* dröncken, beſchuldight hem, en werpt hem in de gevanckenis, 138. Verjaeght ſijn oudtſte Broeder tot op de grenſen, en ſlaet ſijn Broeder *Sultan Chakauſa*, 139. Sendt *Emir Jembla* hem kort op de hielen; ſlaet andermael ſijn oudtſte Broeder, dien hy, gevanckelijck bekomende, laet den hals affnijden, 141. Laet ſijn jongſte Broeder onthoofden; verdrijft ſijn andere Broe-

Broeder uyt Bengalen, 142. Wordt Groot Mogol, of Opper-Koning van Groot Indien, *a* 147

B.

Baertſcheerders in Indien, *b* 113
Bantam een Stadt en Koninckrijck op Groot Java, ſijne gelegentheydt, Handel-Merckten, enz. *b* 139
Bancka een Eylandt, desſelfs gelegentheyt, *b* 35. 36
Balambuam, een Zeeſtadt op Groot Java, *b* 136
Bananas, een Vrucht in Ooſt-Indien, ſijne beſchrijving, *b* 166
Banda, Nootemuſſchaet- en Foely-gevende Eylanden, in d'Ooſterſche Deelen van Indien, *a* 61
Barthlomeus Diaſius, ontdeckt de Caep de de Bon Eſperance, *a* 249
Batavia, Hooftſtadt der Nederlanders in Ooſt-Indien, wort door de Javanen van Bantam gealarmeert, *a* 27. desſelfs gelegentheydt, *a* 35. Stercke Zeevaert, *b* 1. 131. 132. 133
Bataviſche Burgerije treckt heerlijck op, *a* 100. *b* 134. desſelfs korte beſchrijving en tegenwoordige ſtandt, *b* 168
Batſyan een Bergh- en Boſchrijck Eylandt in de Moluckes, *b* 41
Batſyan China, ſiet Gilolo.
Batatarra, een kleyn Eylandeken, *a* 79
Batacarima, een kleyn Eylandeken in de Ooſter Deelen van Aſia, *a* 82
Batakalo, een groote Bay des Eylandts Ceylons, *a* 178
Batacala, *a* 259. ſijne gelegentheyt, *a* 306
Barſalor, *a* 260
Bavianen, Satirs, hare beſchrijving, hun ſtoutheyt op 't Eylandt Ceylon, *a* 319
Bazain, in het Rijck Decan, *a* 245.
Begum, *Zaheb*, oudſte Dochters des Mogols, hare conditie, *a* 127
Begum Rauchenare, jongſte Dochter des Mogols, hare conditie, *a ibid.*
Bellezoor, *b* 5
Bengalen, ſijne beſchrijvinge, Grenspalen, enz. *b* 66. Steden en Handelplaetſen, *b* 67. Huyſen en Wooningen in Bengalen, *b* 69. Regen- en Wintertijden, *b ibid.* Staet onder den Grooten Mogol, wordt door een Chan of Hartogh gegouverneert, desſelfs Hofhouhouding, Macht, Staet, enz. *b* 74
Bengaelders, worden van de Arakanders gerooft, en tot Slaven verkocht, desſelfs conditie, *a* 160
Bengaelſe Heydenen, die van de Arakanſe Jeliaſſen, of Roof-Galeijen worden beſprongen en gevangen, haer miſerabele ſtant, *b* 9
Bengaelſe Heydenen hare ſuperſtitieuſe waſſchingen en gebeden in de Riviere de Ganges, *b* 63. Haer Afgodiſche Tempels, *b* 104. en verſcheydene ſoorten van Afgoden en monſtreuſe Beelden, *b* 105. 106. Hare vervloeckte Afgoderije, 107. 108. Spijſent Gevogelte, en waerom; Feeſten, Proceſſie met haer Afgoden, 109. Ouders verkoopen hare Kinderen tot Slaven, *b* 118. Hare ſeltſame coſtumen in diverſche actien, in een Maen-Eclips, *b* 129
Bengaelſe Wilderniſſen, *b* 59
Bengaelder door een Tijger verſlonden, *b* 62
Bellezoor wordt ſterck door de Engelſche Schepen beſeylt, *b* 58. desſelfs gelegentheyt, *b* 69
Benjanen hare conditie in Bengalen, *b* 91 haer Kleeding, draght en verçierſelen van hare Vrouwen, *b* 92. Vroegh uytbeſteeding der Kinderen, Houwelijcks-Ceremonien, Trouwſchending, eren noch dooden niets dat leven ontfangen heeft, *b* 97. 98
Benijt een welſmakende Viſch, *a* 4
Bercerten in het Koninckrijck Arakan, *a* 145. 146
Bergen in Noorwegen, ontfanght de Nederlandtſe Retour-Vloot, *b* 203. Wort door de Engelſe gealarmeert, *b* 209 De Deenſe Vaſtigheyt aldaer verſterckt, *b* 221

b 221. Schrick en verſlagentheydt der Inwoonders, enz. *b* 222. Stadts Haven wordt voor des Vyandts Branders beſorght, *b* 223. Verbaeſtheyt binnen de Stadt, *b* 224
Betele, desſelfs beſchrijving en gebruyck, *b* 176
Bergen Sinai, en Horeb, waer die gelegen zijn, *a* 226
Biſnouw een Hooftſecte der Ooſt-Indiſche Heydenen, *b* 96. Volgt de Leere van *Pythagoras* na, *b* 97. Dooden noch eten niets dat leven ontfangen heeft, *b* 98
Bimilipatnam, *a* 291
Boëro een Bergh- en Boſchrijck Eylandt met ſteyle Oevers, *a* 39
Boëroneſen, zijn de Nederlanders gedienſtigh in 't maken van de Fortreſſe, *a* 64. Moeten altemael in de Bocht van Cajelle woonen; hare conditie, vreemt geloof, oorſpronckelijckheyt desſelfs, *a* 72. Hun Vryagien, kleeding, kraem, en 't leven der Kinderbedſe Vrouwen met hare Suygelingen, het belacchelijck ſtuck der Mannen, begraveniſſen, enz. *a* 72
Bonoa een Boſchrijck Eylandt by Anboyna, *a* 41
Borreborry, waer toe gebruyckelijck, *a* 25
Bootsgeſel op Ougly geharquebuſeert, *b* 7
Boompjens en Planten van Corael geviſt, *b* 37
Boſſchagie van Sandry, en waerom ſoo genoemt, *b* 60
Botton, een Bergh- en Boſchrijck Eylant, *a* 39
Braghmannen, hare conditie, *b* 98
Bramines op de Kuſt Malabar, hun kleeding, *a* 270. coſtumen, zeden, en achtbaerheyt by de Koningen, Vorſten, en Grooten van Malabar, hun Tempel- en Beeldendienſt, *a* 271
Bramines der Benjanen, ende Jentyven in Bengalen, hare grootachtinge by het Volck, haer kleeding, draght van hare Vrouwen, *b* 95. Hun oeffeningen, Hooftſecten, enz. *b* 96. Haer beuſelachtige Leer, *b* 107. Afgodiſche actien, gebeden, waſſchingen, *b* 108. Dwalingen, ſeltſame Ceremonien, *b* 110
Brandige ſieckte in Scheepsboort, *a* 10
Brandende Bergh op 't Eylandt Tarnaten, ſijne beſchrijving, *a* 47. Op 't Eylandt Mackian, *a* 51. Op 't Eylandt Banda, *a* 61. Op 't Eylandt Lombatte, *a* 80. 82. Op Laritoucke, *a* 82
Brant in 't Koninckrijck Arakan, verſtint eenige duyſent Huyſen, *a* 144
Brant in een Chineeſe Jonck op Batavia, *b* 29. In 't Schip de Muſſchaetboom, *b* 133
Brochia, een Stadt in Guſeratte, ſijne gelegentheyt, *a* 241
Brodera, een Stadt Guſeratte, ſijne gelegentheyt, *a* 242
Butting een Eylandt, *a* 106
Button een Eylandt, *b* 54
Buffels in 't Koninckrijck Arakan, haer quaetaerdigheydt en loosheydt, *a* 158. Verſchaffen in Indien Boter en Melck, *b* 122
Byſantagar, een Stadt in Guſeratte, ſijne gelegentheyt, *a* 242

C.

CAffilas, ofte Carovana die op Mocha reyſen, dryven ſtercken handel, *a* 228
Caravane der Engelſen en Nederlanders, tuſſchen Amadabad en Suratte, worden ſomwijl van de Rasbuten beſprongen, *a* 239
Caep de Reſſados, *b* 51
Caep de Bon Eſperance, ofte de goede Hoop, desſelfs ſtantplaets, gelegentheydt, ende aenwas der Nederlandtſche Colonien, *b* 180. Vruchtbaerheydt des Landts, 't leven der Nederlandtſe Boeren, *b* 181
Caep Gomorijn, *a* 188. 286
Calcoulang een Makaſſers Koninckrijck, ſijne

ſijne beſchrijving, *a* 268
Canariſſe Eylanden, *a* 3
Cambaya, ſijne gelegentheyt, *a* 239. Beſchryving van desſelfs Hooftſtadt, oock Cambaya genoemt, *a* 241
Camelions beſchryving, *b* 162
Canara een Landtſtreeck op de Kuſt van India, *a* 260
Canarijns, hare conditie, zeden, en vervloeckte Afgorijn der gener die noch Heydenen zijn, *a ibid.*
Caneelboomen, hoedanigh, *a* 316. 317
Carnatica, een Heydens Koninckrijck, in Ooſt-Indien, *a* 128. desſelfs gelegentheyt, *a* 291
Carcat, *a* 287
Cananor, desſelfs voorige en tegenwoordige toeſtant, de Portugeeſe Veſting door de Nederlanders verovert, *a* 264. *b* 17
Calichut, Hof- en Hooftplaets des Samarijns van Malabar, desſelfs beſchryving, *a* 263
Cardamon, gewas, hoedanigh in Indien, *a* 282
Caſtilianen, demollieren hare Kaſteelen en Sterckten in de Moluckes, en vertrecken na de Manilhas, *a* 43
Caſtice, in Indien, hoedanigh van afkomſt, *a* 257
Caſuaris een wonderlijcke Vogel in Indiën, *b* 162
Catamarous, een wonderlijck Vaertuygh der Indianen van Choromandel, *a* 178
Caroën-gewas, hoedanigh in Indien, *b* 119
Cayellis-Bay, op Eylandt Boëro, desſelfs vermakelijckheydt, ſtant, en veelheydt der Wilderniſſen, *a* 54. 62. Stercker Vaſtigheyt aldaer gebouwt, *a* 64. Nader beſchryving van deſe Bay, *a* 72
Ceylon een Kaneelrijck Eylandt, *a* 173. desſelfs beſchryving, *a* 302. Tegenwoordige toeſtandt, Zee- en Handelplaetſe, enz. *a* 303. Der Nederlanders eerſte komſt, *a* 309. en aenwas op het Eylandt Ceylon, *a* 311. desſelfs Vruchtbaerheyt, *a* 316
Celebes, een groot en Volckrijck Eylant, *a* 39. Stantplaets, *a* 74. hoedanigh, *a* 82
Cenrawach, een Hooftſecte der Indiſche Heydenen, de verſchrickelijckheyt desſelfs, *b* 96
Ceram, een groot Eylandt vol hooge Bergen en Wilderniſſen, *a* 54
Ceram Louw, een kleyn Eylant, *a* 59. 60
Chaul in 't Koninckrijck Decan, *a* 245
Chirurgijns in Bengalen, *b* 113
Chittipour, een Guſerats Stedeken, *a* 242
Chineeſen, binnen Batavia woonachtigh, haer Koophandel aen Scheepsboort, *a* 20. Haer Nieuwejaers-Actien van hun Comedianten en Bootſemaeckers, *a* 21. Hun Godtsdienſt, *a* 22. Afgodery en Offerhande aen den Satan, *a* 23. Zijn groote Speelders en Dobbelaers, Kleeding, *a* 24. Nemen de Slavinnen tot Wijven, trouwen veel Vrouwen, *a* 25. Hun Wooningen, Huysraedt, maniere van eten en drincken, Begravinge van hare Dooden, *a* 26. Speelen Comedien en Vreughde-ſpeelen in de Victorie van de Nederlanders op Batavia, *a* 100
China door den Tartar ingenomen, *a* 164
Chineeſen, uyt China, vallen met een geweldige macht van Schepen en Volck op Eylandt Formoſa, *a* 166. Vermeeſteren alles, en rechten grouwelijcke wreedtheden en verwoeſtingen aen, *a* 167. 168. enz. Haer Wapenen ende Krijghs-coſtumen, *a* 170
Choran Schach, Groot Mogol, of Opper-Koning van Indiën, deelt aen ſijne vier Sonen machtige Landen en Rijcken uyt, *a* 127. Bereyckt 70 jaren, wordt kranck, *a* 129. Wordt genootſaeckt twee Legers tegens ſijne ſtaetſuchtige Sonen in 't Velt te brengen, *a* 132. Het eene verkrijght Victorie tegens Sultan *Chaſouſa*; doch 't ander de nederlaegh tegens *Orang Chef*, 133. in diens handen hy komt te vervallen, 137. Wordt in het Slot *Agra* ſtrickt bewaert, ſijn doodt, *a* 147

Choro-

Choromandel een vermaerde Lantſtreeck op 't Vaſte Lant van Ooſt-Indien, *a* 178. Op ſommige plaetſen jammerlijck door den Viſiapourder verwoeſt, *a* 291. Vee, Vruchten, ſchoone Lijwaten, Stoffen, enz. die op de Kuſt Choromandel gevonden worden, *a* 293

Choromandelſe Vrouwen haer kleeding, *a* 182. Sommige dragen goude Ringen door neus en ooren, *a* 183. Indianen van Choromandel haer dracht, verçierſelen en Afgodiſche Godtsdienſt, *a* 292. Choromandels Vaerruygh, hoedanigh, *a* 178. 181. Choromandelſche Vruchtbaerheyt, *a* 183. Handel, enz. *a* 294

Cingaleeſen, Indianen van 't groot en machtigh Eylandt Ceylon, haer dracht, conditie, vreemde coſtumen, enz. *a* 312. Houwelijcken, Bruyloften, Huyshoudingen, Geſlachten; Boeren hun grootachtinge, *a* 313. Handtwercksluyden en Konſtenaers, *a* 314. Pagoden, Afgoden, en Afgoderije der Cingaleeſen, *a* 314. 315. Huyſen, Munt, enz. *a* 316

Colombo, een Stadt der Nederlanders op 't Eylandt Ceylon, *a* 183. desſelfs gelegentheydt, en tegenwoordige ſtandt, *a* 184. 303

Cochin, een treffelijcke Stadt op de Kuſt van Malabar, *a* 199. Stantplaets, wort te Water en te Lande beſet, *a* 211. 't Malabars Cochin een Koninckrijck, desſelfs Koning door de Portugeeſen verſtooten, neemt ſijn toevlucht tot de Nederlanders, *a* 111. De Stadt Cochin wordt beſtormt; doch ſlaen de Portugeeſen de Nederlanders kloeckmoedigh af, wordt ſpoedigh belegert, *a* 220 Kloeckmoedige tegenſtandt der Portugeeſen, *a* 221. Krijgen ſecours uyt Goa, hun Vreughden-teeckenen, *a* 222. De Stadt wordt verlaten, *a* 223. Nader beſchrijving van 't Pootugees en Malabars Cochin, *a* 226. Cochin door de Nederlanders gewonnen, *b* 16. 17

Corman een Boſchrijck Eylandt, *b* 37

Coulang een oude Veſting, of Stadt der Portugeeſen op de Kuſt van Malabar, desſelfs gelegentheydt, *a* 188. Is noch eens in de macht der Nederlanders geweeſt, hoe weder verlooren, *a* 189. Wordt andermael door de Nederlanders, doch hoe verbetert, gewonnen, desſelfs ſobere ſtandt, *a* 194. Beſchrijving van 't Malabars Coulang, *a* 268. Twee ſwarte Koningen komen in Coulang, hare verrichting; vrede met de oude Vorſtin van Coulang gemaeckt, *a* 300.

Courshouding, verkeerdelijck aengeſtelt, cauſeert veel rampen, *b* 32. 33

Coxenga, eerſt een gering Perſoon, wort Overſte van een geweldige Oorloghs-Vloot der Chineeſen, *a* 164. Valt op Formoſa te Landt, *a* 165. en recht een gantſch grouwelijcke verwoeſting aen, *a* 166. 167

Cranganor, een oude Veſting of Stadt, en Koninckrijck op de Kuſt van India, *a* 199 De gelegentheyt van het Portugeeſe en Malabars Cranganor, 200. 't Portugeeſe Cranganor door de Nederlanders belegert, *a* 202. Gebreck van leeftocht in 't Leger, *a* 203. 204. Crangenor heftigh beſchooten, *a* 205. beſtormt, gewonnen, *a* 206. Nader beſchrijving van het Nederlandts en Malabars Cranganor, *a* 265

Cracatouw, een hoogh Beuh en Boſchrijck Eylandt in de Straet Sunda, *a* 19. De gelegentheyt desſelfs, *b* 171

Crain Papoa, een ſwarten Prins der Makaſſerſe Mooren, biedt ſijn Geſantſchap aen, *a* 95

Criſtoffel Columbus, een Genuees, ontdeckt de Kuſten van Florida, *a* 248. Weſt-Indien, en veel andere Amerikaenſche Geweſten, *a* 249

Crocodillen, onthouden haer veel in de Rivieren van Indien, *a* 64. Worden van de Wilden op 't Eylandt Boëro aengebe-

gebeden, en waerom, *a* 72. Worden van de Indiaenen Kaymans genoemt, hun veelheyt, grootheyt, en loosheyt in Bengalen, en andere Landen van India, *b* 126. 127. en 128
Croonenburgh een heerlijck Deens Kasteel in de Orisont, *b* 249

D.

DAbul op de Kust van India, *a* 245
Daman een vervallene Koopstadt op de Kust van India, *ibid.*
Dansserijen der Bengaelders, *b* 116
Deens Kasteel op Trancabare, *a* 181
Deenen haer handel in Indien, *a* 288
Deensen Commandant in Noorweeghs Bergen, sijne getrouwigheydt aen de Retour-Vloot betoont, *b* 213. enz. Assisteert de Nederlanders in de Batalje tegens de Engelsen, *b* 216
Decan van oudts een Koninckrijck op de Kust van India, desselfs gelegentheydt, Steden en Handelplaetsen, *a* 245
Dertien Nederlanders blijven op 't onbebewoonde Jutlandt staen, haer avontuurlijck wedervaren, enz. *a* 29
Diange, een Stadt op de Grensen van het Koninckrijck Arakan, *a* 145
Dingding, een onbewoont Bergh- en Boschrijck Eylandt, desselfs gelegentheyt, *b* 53
Disma, een kleyn Eylandeken, tot de Handelplaets der Nederlanders, in Japan, *b* 27
Diu, een Stadt en Eylandeken onder Cambaja, sijne gelegentheyt, *a* 241
Dondery een Stedeken op Ceylon, desselfs gelegentheyt, *a* 174
Donderslagen seer verschrickelijk in Oost-Indien, *a* 18. 64. *b* 15. 35
Dorades een welsmakende Visch, *a* 4
Doriones, een Vrucht in Indien, sijne beschrijving, *b* 166
Dutroa, een seecker Slaepkruyt in Oost-Indien, *a* 258. desselfs beschrijving, *a* 282
Duysentbeenen seer senynigh in Indien, *b* 163
Dwers in Wegh, een Boschrijck Eylandt in de engte van Sunda, *a* 19. Waerom soo genoemt, *a* 104
Dwerris, Moorse Dienaers, staen de Nederlanders ten dienst, zijn seer gerijffelijck in Bengalen, *b* 74

E.

EGdisse, seer menighvuldigh op Batavia en andere plaetsen van Indien, *b* 162
Egypten, *a* 226
Eylanden van Zeyr, Inwoonders hun woesten aert, *b* 57
Eylanden langs Sumatris Westkust leggende, maken der selver Zeekust veyligh, *b* 50
Elefanten, in 't Koninckrijck Arakan, en waer toe gebruyckt, *a* 109. 116. 117. Haer Stallingen groot getal, en hoe dat gevangen, en tam gemaeckt worden, *a* 120. 151. Ceylonse Elefanten worden van de andere Elefanten geëert, *a* 177. Hoedanigh aldaer, *a* 317. Hare conditie, enz 318. Hoe dat in den Oorlogh worden gebruyckt, *b* 90. 120
Elsenburgh, een Sweeds Stedeken in den Orisont op de Kust van Schoonen; des Schrijvers avontuur op desselfs Kasteel, enz. *b* 247. De gelegentheyt van het Slot en Stedeken Elsenburg, *b* 249
Elsingneur, in den Orisont, hoedanigh, *ibid.*
Emir Jembla, een Persiaen, en Veldt-Overste van het Heyr des Konings van Galconda, doet groote progressen in 't Rijck Carnatica, raeckt in ongunst by sijn Koning, spant met *Orang Chef* aen, om Galconda den Koning uyt de handen te wringen, *a* 128. doch misluckt dien aenslagh; verkrijght een Heyrleger van den ouden Mogol, en voert den Oorlogh in het Koninckrijck Visiapour, *a* 129. Valt *Orang Chef* toe, *a* 131. Dien hy getrouwelijck assisteert, *a* 139. Ver-

Vervolgt Sultan *Chasausa* tot in Bengalen, en verjaeght hem na het Koninckrijck Arakan, *a* 142. Alarmeert dit Koninckrijck, *a* 145. Treckt weder af, bekomt van *Orang Chef* rijcke geschencken, belooningen, en het Prinsdom van Bengalen, *a* 147
Ende een groot Boschrijck Eylandt, beoosten kleyn Java gelegen, *a* 82
Engels Onruste, een Eylandeken soo genaemt, *b* 18
Engelse Logie op Ougly spoelt door de Ganges wech, *b* 68
Engelse de victorie over de Nederlandtse Oorloghs-Vloot verkregen hebbende, verdeelen haer Oorloghs-macht in drie Esquadres, om de Retour-Vloot te bemachtigen, *b* 200. Dan sulcks haer zijnde gemist, komen met een goet getal Oorlogh-Schepen in Backasont, *b* 205. en in 't Noordse Bergen, *b* 207. Besluyten Stadts-Haven, en de Retour-Vloot, voegen haer in slaghordere, *b* 208. Vermetele actien van veel Engelse Bootsgesellen, *b* 212. Laetdunckentheyt van hun Vice-Admirael, *b* 214. Tasten seer verschrickelijck de Retour-Vloot aen, *b* 215. Doch de nederlaegh krijgende, vluchten confuselijck, dreygen andermael de Retour-Vloot te bespringen, *b* 223. Hun vertreck uyt Noorwegen, *b* 225. Engelse Vloot verovert verscheyde Nederlandtse Schepen, *b* 234
Ethiopien, *a* 226

F.

FEnix, Vice-Admirael der Nederlandtsche Retour-Vloot, wordt van de Engelsen genomen, *b* 234
Fero een Eylandt benoorden Hitlandt, *b* 197
Formosa een wijt-beroemt Eylandt, *a* 161. desselfs beschrijving, *a* 162. Komt wonderlijck op, en floreert door den Nederlandtschen Handel, *a* 164. Wort door een geweldige macht der Chineesen *a* 165. wonderlijcke voorteekenen, *ibid.*
Formosa vervalt in handen van de Chineesen, *a* 166
Formosanen, hare conditie en seer vreemden aert, *a* 162. Seltsame costumen, *a* 163. Veele van dese Heydenen worden Christenen, *a* 164. Vallen weder op de zijde der Heydense Chineesen. *a* 166
Frederick Coyet, geeft, na dappere tegenweer, het Slot Zeelandia aen de Chineesen over, *a* 170
Franciscus de Vigero, Portugeesch Overste op Makasser, verweert sich met den sijnen tegen de Nederlanders, *a* 91
Franciscus Xaverius brengt den Japanders tot het Christelijck Geloof, *b* 26

G.

GAljettis Bay, op Eylandt Ceylon, des selfs gelegentheyt, conditie der Inwoonders, *a* 174
Gamron, een beroemde Koopstadt der Persianen, desselfs gelegentheydt, groote hitte, *a* 238
Ganges een wijtberomde Riviere die de Vaste Landen van Oost-Indien in twee Deelen verdeelt, *b* 59. Wordt heyligh by de Indianen geacht, *b* 63. desselfs oorspronckelijckheyt, *b* 69. De Godsdienstige Wasschingen der Indianen in de Ganges, *b* 70
St. Georgie, soeckt Madrispatnam.
Gequetsten, in Indien, hun tractament, *a* 202. 207. 208. 221
Geraert van Voorburg, Opperhooft der Nederlandtse Comptoiren in 't Koninckrijck Arakan, *a* 107
Gevoelige Boom, desselfs wonderbare Vrucht, *a* 281
Gilolo, een groot Eylant tegens over Tarnaten gelegen, *a* 51
Goelegoele, geruineert; beschrijvinge van de Nederlandtse Fortresse, *a* 60
Goegis, of Joegy, een Hooftsecte der Indische Heydenen, hoedanigh, *b* 101

Haer geloof en rampſaligh leven, *b* 102. 103
Goa, desſelfs Stantplaets, en goede gelegentheyt, *a* 253. Wordt door *Alphonſus Alburquerque* een en andermael gewonnen, *a* 254. 255. desſelfs aenwas en tegenwoordige ſtant, *a* 256. 257
Goga, een Guſerats Stedeken, *a* 242
Goram, een Bergh en Boſchrijck Eylandt, niet verre van Nova Genee gelegen, *a* 54. Wordt door de Nederlanders en Indianen beſprongen, de Negerijen verbrandt, de Wilden verjaeght, hun Fortreſſen van Keyſelſteenen geſlecht, *a* 59. Gorams beſchrijvinge, Goramers hare conditie, *a* 60
Golconda, een Koninckrijck in Indien, *a* 128
Groot Indien, desſelfs Grenspalen en Rijcken, *b* 71
Groot Heyrleger Viſſchen, rondtom het Schip des Schrijvers, in Zee, daer van het Volck eenige dagen worden geſpijſicht, *a* 70
Gulde Appelen, *b* 166
Guzeratte, eerſt een voortreffelijck Koninckrijck, *a* 238. desſelfs Grenspalen en groote, *a* 239. Staet tegenwoordigh onder den Grooten Mogol, *a* 242. Gezegende Vruchtbaerheyt, *a* 244
Guſeratters, hare conditie, zeden, enz. *a* 243. Huyshoudingh, Handtteeringh, Koophandeling, enz. 244

H.

HAijen, hoedanigh, *a* 4
Hattuwee, een Stedeken op de Kuſt van Ceram, *a* 54. Orangkaijen, desſelfs komen aen't Boort des Schrijvers, hunne verrichting, arme ſtant en leven, *a* 55
Hagelſteenen van ongemeene groote, *b* 178
Hanengevecht der Javanen, *b* 161
St. Helena, eerſt Eylandt, *b* 191
Heydenſe Vrouwen, bejegenen den Schrijver qualijck, en waerom, *a* 182
Heindrick van Rhede, neemt de ſwarte Koninginne van Cochin gevangen, *a* 217
Heindrick de IV. Prins van Portugael, toont groote begeerte om nieuwe Landen te ontdecken, *a* 247. 248
Hiſpahan, Hooftſtadt des Koninckrijcks Perſien, de gelegentheyt des ſelfs, *a* 232. Volckrijckheydt, Koophandel, Paleys des Konings, enz. *a* 233
Hiſtorie van het begin, de voortgang, en 't eynde van de Beroerte en bloedigen Oorlogh in het Rijck des Grooten Mogols, *a* 126
Hoererije, in Ooſt-Indien ſeer gemeen, *b* 65
Hoeren hun groote vryheyt in Bengalen, *b* 87
Hollandtſe Stuurluyden, en Conſtapels, varen op Moorſe Schepen, *a* 227
Hollandtſe Oorloghs-Vloot, komt op de Noorweeghſe Kuſt voor Bergen om de Retour- en Koopvaerdy-Vloot na 't Vaderlandt te geleyden, *b* 228. Wordt door een geweldige ſtorm verſtrooyt, *b* 232. Een Hollandts Scheepje van de Engelſen genomen, en weder hernomen, *b* 251
Hooſen der Wolcken, hare geweldige krachten en werckingen, *a* 41. 68. Een Hollandts Scheepjen wordt door ſoodanigh een Hoos met Lading en Volck het onderſte boven geſmeten, *a* 69
Hongersnooden in 't Leger voor Cranganor, *a* 204. Binnen Scheepsboort, *b* 55
Hottentotten, wilde Menſchen, aen de Caep de Bon Eſperance, hun miſerabele ſtant en leven, *a* 8. *b* 182. 183. 184

I.

Jacobus Hutſert komt met een wonderlijcke Oorloghs-Vloot der Indianen, op de Kuſt van Ceram, voor 't Stedeken Aracky, *a* 58. Vertreckt weder na Amboyna, *a* 60. Vertreckt met een Hollantſe Oorloghs-Vloot van Batavia na Ceylon, *b* 2

Jacob Cauw vertreckt met een Oorloghs-Vloot van Batavia, om het belegert Tajowan te ontſetten, *a* 162. Verdrijft van Tajowan door een ſtorm, *a* 168 Steeckt na de Kuſt van China, verdrijft door een ſtorm, komt in Siam, en weder op Batavia, *a* 169

Jaffanapatnam, desſelfs ſtantplaets, gelegentheyt, wordt door de Nederlanders bemachtight, *a* 304. 305.

Jackhalſen, hoedanigh, eten gaerne Menſchen-vleeſch, *a* 283

Jambay een Stadt op Sumatra, *b* 36

Jagernate, een Heydenſe Pagode, ſeer heyligh by de Indiſche Heydenen van Orixa geacht, *b* 5

Japare een Zee- en Koopſtadt op Groot Java, desſelfs gelegentheyt, Merckten, Volckrijckheyt, enz. *a* 37. De Inwoonders houden hun Tempel in grooter waerden, *a* 38. Staet onder den *Matatam* van Groot Java, *a* 39. Wordt geſlooten, en ſtelt ſich vyandelijck tegen de Nederlanders, *a* 99. Stercke Zeevaert der Nederlanders op Japare, *b* 137

Japansvaerders, komen in Bengalen, *b* 14. Brengen droevige tijding. *b* 129

Japans beſchrijving, *b* 20. Des Keyſers abſolute macht, deughden en ondeughden der Japanders, *b* 21. Haer kleeding, pracht der Jufferen, Japanſe Huyſen en Wooningen, *b* 22. Houwelijcks-Ceremonien, Trouwſchending, Huyshouding, wijſe van eten, *b* 23. Huysraet, hun wreedtheyt, Kindermoorden, haer Wapenen, *b* 24. Hare Krijghsordere, optreck der Burgerije, hun Rouwgewaed, courtoſijen, wreede Juſtitie, ſnijden ſich ſelfs den buyck op, *b* 25. Hare vervloeckte Afgoderije, Duyvels-Tempels, Afgoden, en Heydenſe Prieſters, het begin, op- en ondergang der Roomſche Chriſtenen in Japan; Japanders haer verſchrickelijck woeden en moorden, *b* 26. Nederlantſe Handel aldaer op Nangaſacki; ſtrickte ordere der Japanders, in de komſt, handel, en het vertreck der Nederlandtſche Schepen, *b* 27. 28

Java Mayor, een machtigh Eylandt, desſelfs beſchrijving, *b* 134. gelegentheyt, vruchtbaerheydt, *b* 135. Koninckrijcken, Oppervorſten, Steden, en Handelplaetſen, *b* 136

Javanen, haer afkomſt, ſtatuur, *b* 151. Hebben een groot gevoelen van ſich ſelfs, zijn trouwloos, wreet, en wraeckgierigh, *b* 152. Stout in den Oorlogh, houden in hare Steden ſcherpe wacht, hun Wapentuygh, *b* 153. Kleeding, *b* 154. Religie, wijſe van Trouwen, *b* 155. Gebouwen en Wooningen, *b* 156. Staethouding, grootsheyt der Edelen, hare Gaſtmalen, wijſe van eten, behendigh Kaetsſpel, enz. *b* 157. Koopluyden en Reeders, maniere van Schrijven, *b* 158. Javaenſe Koopmanſchappen en Merckten, *b* 159. Schepen en Scheepvaert der Javanen, *b* 160

Jentyven, Afgodiſche Heydenen in Ooſt-Indien, hare vervloeckte Beeldendienſt, *b* 63. Conditien, oeffeningen, luyheyt der Mannen, en kloeckheyt der Vrouwen en Dochters, *b* 94. Hun Huyſen en Wooningen, achten de Koedreck als iet heylighs, hun Godsdienſt, *b* 95. Volgen de Secten van *Pythagoras* na, *b* 96. 97. 98

Jeliaſſen, of Arakanſe Roey-Galeijen, komen aen 't Boort des Schrijvers met Vlaggen en Wimpels, enz. *a* 107. komen op de Riviere van Pipely, hun bedrijf, *b* 9.

Ignatio Sermento, Portugeeſch Overſte binnen Cochin, wordt van de Hollanders belegert, toont ſich manhaftigh, en verweert ſich moedigh, *a* 222

Ilie de Gale, een laegh, doch Boſchrijck Eylandt, in de mont der groote Riviere de Ganges gelegen, *b* 6. 59

Ilie d'Aguades, of Water-Eylanden, voor Malacka, *b* 38

India,

India, desselfs voortreffelijckheydt en groote verdeeling, Grenspalen, *a* 225
Indus, een vermaerde Riviere, *a* 238
Indianen, van d'Oosterssche Eylanden, trecken met de Nederlanders te Veldt, *a* 54. 79. Verbranden Aracky, de sommige hare wreedtheydt, *a* 58. Hare actien op Goram en elders, *a* 59. 60 Indianen van Choromandel haer Afgodische Godtsdienst, *a* 181. Haer seltsame wijse van drincken, *a* 182. Indiaense Dochters, trouwen oock wel aen de Nederlanders, der selver kleeding en draght, *a* 180
Indigo, hoe die in Oost-Indien groeyt, *b* 119
Inckhoorentjens, *b* 123
Johan van Dam, en *Johan Truitmans*, Opperhoofden der Nederlanders Oorlogs-Vloot, hunne victorieuse verrichtinge voor Makasser, *a* 84. enz.
Johan vander Laen, vertreckt met een Oorloghs-Vloot van Batavia na het Noorden, *a* 99. *b* 2
Don Joan de Groote, Koninck van Portugael, ontdeckt het Koninckrijck Congo, *a* 248. Sijn yver om Oost-Indien te ontdecken, *a* 249
Joan Maetsuycker, Gouverneur Generael van Nederlants Indien, sterft sijn Huysvrouw, hare Begraveniss op Batavia, *b* 18. Trout een jonge Weduwe, *b* 132
Joris van Spilbergen, sijne verschijninge en verrichtinge voor den Koninck van Candy op Ceylon, *a* 309. 310
Joegis, soeckt Goegis.
Joartan, een Zeestadt op Groot Java, *b* 136
Johor, *b* 43
Joden op de Kust van Malabar, hun zedige conditie, wooninge, enz. *a* 271
Isbrant Godskens, vertreckt met 3 Schepen van Batavia na Ceylon, *b* 2
Justitie in Bengalen, *b* 89. van de Arakanders, *a* 145

K.

KArkalla, een Plaetsjen op de Kust Choromandel, *a* 180
Kackerlacken, een schadelijck Ongediert in Oost-Indien, *b* 163
Keilpatnam, *a* 188
Keisers van Ceylon, of Koningen van Candy, hun heerschappy en succesSie, *a* 308. Tijtel des Keysers, *a* 311. Sijn Hofhouding, *a* 312. Wort heerlijck door de Nederlanders beschoncken, *b* 19
Kemels in Indien, hoedanigh, *a* 283
Kielan, een Eylandt tusschen Amboyna en Tarnaten, *a* 41
Kloeckmoedige daedt van een Makassersse Vrouw, *a* 91
Kokosboomen en Vruchten in Indien, desselfs beschrijving, *a* 279. en de veelvoudige nutrigheyt, *a* 280
Kolderon, *a* 288
Koninck van Tarnaten, sijn vermakelijck Paleys, Vrouwen-getimmer, *a* 47. Religie, Staethouders, Treyn, Conditie, Kleedingh, *a* 48. Heeft veele Vrouwen, *a* 49
Koningen der Eylanden in de Oosterssche Eylanden van Oost-Indien, hare conditie, dracht, costumen, enz. trecken met de Nederlanders te Veldt, *a* 57. 58
Koninck van Arakan mach niet gesien worden van de Nederlanders die voor hem verschijnen, *a* 117. Ontfanght geschencken, en beschenckt de Nederlanders, doch op een gierige wijs; sijne gestaltenis, kleeding, ouderdom, *a* 118. Mach niet gesien worden van sijn Onderdanen, dan met sijn believen, *a* 122. doch vertoont hem alle jaren publijckelijck aen het Volck, *ibid.* Alle de Onderdanen, tusschen de 18 en 60 jaren, moeten op dien verschijndagh binnen de Koninclijcke Hooftstadt Arakan, op verbeurte van 10 stuyvers, haer laten vinden; de Vorst sijn prachtige verschijninge voor het Volck, *a* 123. 124. 125.

Han-

Handelt trouwlooſlijck met *Sultan Chaſaufa*, *a* 143. Laet alle de paſſen des Koninckrijcks beſetten, om hem te vangen, *a* 146. dien hy bekomen hebbende, van het leven berooft, *a* 147. Beroemt hem den Koninck van den Witten Elefant te zijn, *a* 153. Sijne coſtumen, Bywijven, hoe dat die worden verkooren, haer oeffening, *a* 154
Koninck van Cochin biedt den Hollanders ſijn hulp en vriendtſchap aen, ontfangt en verwelkomt haer in ſijn Landt, ſijn conditie, wapenen, kleeding, *a* 212. Verçierſelen, geſtaltenis, ouderdom, enz. Sijn vreughden over der Nederlanders komſt, *a* 213. Wordt als Koninck gehult, en in ſijn Rijck herſtelt, *a* 221
Koninck van Perſien, desſelfs heerlijckheyt en weeldrigh Hof, *a* 234
Koninck van Bantams macht en heerſchappije, *b* 151
Koninginne van Koulang wordt een en andermael met haer Leger door de Nederlanders geſlagen, *a* 192. 195
Koninginne van Cochin wordt door de Hollanders gevangen, *a* 217. Hare geſtaltenis, *a* 218
Koeijen in Indien ſeer hoogh en heyligh by de Heydens geacht, *b* 121
Kortenhoef, een Hollandts Fluyt-ſcheepje verongeluckt voor Tajowan, *a* 168
Koukercken, een Hollandts Schip, verbrandt in de reſcontre tegens de Chineeſen voor Tajowan, *a ibid.*
Korrorkorren, en Galalis, wonderlijcke Oorloghs-Schepen der Indianen van het Ooſten, *a* 54. Beſchrijving desſelfs, 57. Voeren Geſchut en veel Volcks, *a ibid.*
Kraijen, hun veelheyt en ſtoutheyt in het Koninckrijck Arakan, *a* 157
Krooſt-Zee, hoedanigh, *b* 192
Kuſt van India, desſelfs grooten, waerom ſoo genaemt, eertijdts bloeijende ſtant der Portugeeſen aldaer, *a* 245. Door wien eerſt ontdeckt, *a* 247

L.

LAhor, ſijne gelegentheyt, *b* 71
Lauripatnam, *a* 288
Laritoucke, door de Portugeeſen verlaten, *a* 80
Leeuwenbergh, aen de Caep de Bon Eſperance, by den Schrijver beklommen, ſijn hoedanigheyt, *a* 8
Leguanen, *a* 59
Ligor, *b* 43
Linie Æquinoctiael gepaſſeert, *a* 4. 42. 104. 160. 173. 320. *b* 13. 15. 33. 34. 36. 191
Lingen, een Eylandt met hooge Bergen, *b* 36
Lombatte, een vermakelijck Eylandt met een hooge brandende Bergh, *a* 79. Beſchrijving desſelfs, *a* 80
Lubock, een Eylandt by Groot Java, *a* 39
Lucipare, een kleyn Eylandeken vol geboomt, *b* 35

M.

MAdura, een Eylandt by Groot Java, *a* 39
Maen, vertoont hem bloedtroodt in het Koninckrijck Arakan, *a* 110
Maen-Eclips in Bengalen, *b* 129
Mackiam, eene der 5 Molukſe Eylanden, *a* 42
Malabar, een beroemde Lantſtreeck op de Kuſt van India, desſelfs voortreffelijckheyt, playſantie, Koninckrijcken, *a* 261
Malabariſche Heydenen, hare vervloeckte Godtsdienſt, *a* 269. Haer Afgoden en Tempels, *a* 270. Vreemde manieren in het ſtuck van Erffeniſſen, *a* 272. 't Gemeen gebruyck der Vrouwen by de Malabaren, *a* 273. Sobere ſtandt der Ambachtsluyden, Boeren, Viſſchers, enz. *a ibid.*
Malabaren, hun kleeding, dracht, en verçierſelen der Vrouwen en Dochters, *a ibid.* Haer ſindelijckheydt, Houwelijcks-goedt, wijſe van Trouwen, Gebou-

bouwen en Wooningen der Malabaren, Huysraet, Huyshouding, enz. *a* 274. Coſtumen der Kinderbedſe Vrouwen, Schepen en Vaertuygh, coſtumen der Ambachtsluyden, Juſtitie, *a* 275
Malabaren, verbranden hare Dooden, *a* 276. Vruchtbaerheydt van Malabar, *a* 283
Maldiviſche Eylanden, *ibid.*
Mahomets Opkomſt, en bedriechelijcke actien, *b* 75. Set ſijn nieuwe Leer met de Wapens voort, *b* 76. Sijn Alcoran vol dwalingen, *b* 76. 77
Mahometanen, hun Religie, verdeelinge van de Leere *Makomets*, door ſijn Navolgers *Abubekar*, *Ali*, *Omar*, en *Otman*, *b* 77. *Mahomets* Graf, tot Mocha, wort 's jaerlijcks door veel duyſende Mahometanen beſocht, *a* 227. Haer Godtsdienſt tot Mocha, *a* 228. Hoedanigheyt van het Graf, *a* 229
Malacca, omtrent 150 mijlen van Batavia gelegen, *b* 39. desſelfs eerſte beginſelen, groeyt tot een weelderigh Koninckrijck aen, de Stadt wordt door de Portugeeſen gewonnen en langh beſeten, *b* 40. Wordt door de Nederlanders bemachtight; tegenwoordige ſtant, *b* 41. Stercken Zeevaert, enz. *b* 42
Maleijers, Inwoonderen des Landts Malacka, hare conditie, dracht, enz. Lantsdouwen buyten Malacka, hoedanigh, *b* 43. De kleyne Koninckrijcken, Steden, enz. van 't Landt Malacka, *ibid.*
Makaſſer, een machtigh Koninckrijck op 't Eylandt Celebes, desſelfs trouwloosheyt tegen de Nederlanders, *a* 75. De Hooftſtadt des Koninckrijcks, oock Makaſſer genoemt, hare gelegentheyt, *a* 85
Makaſſaren, haer goddelooſe actien tegen de Nederlanders in de Quartieren van Amboyna gepleeght, *a* 75. Hun macht en hooghmoedt, *a* 79. 80. Makaſſerſe Edelen komen in de Nederlantſe Vloot, hun wedervaren, *a* 86. Verſoecken ſtilſtant der Wapenen, *a* 93. 94. Geſanten van Makaſſer komen met hare wonderbare Schepen op Batavia, worden heerlijck ontfangen, verkrijgen de Vrede, *a* 100
Makaſſers, haer Religie, kleeding, conditie, enz. *a* 98
Mamadabad, een Stedeken in Guſeratte, *a* 242
Manipes, een Eylandt by Amboyna, *a* 39
Mannabocky, een Bergh- en Boſchrijck Eylandt, *a* 54
Manades, een Nederlandtſe Fortreſſe, op 't Noord-eynde van Celebes, *a* 50
Mangas, en Vrucht in Ooſt-Indien, ſijne beſchryving, *b* 167
Mangas Tangas, een heerlijcke Vrucht in Ooſt-Indien, *ibid.*
Madrispatnam, of St. Georgie, op de Kuſt Choromandel, ſijne gelegentheyt, *a* 289
Malagor, *a* 260
Manare, een Eylandt, desſelfs gelegentheyt, *a* 304
Maſulipatnam, een Stadt op de Kuſt Choromandel, desſelfs gelegentheyt, *a* 290
Mataran, Hof- en Hooftſtadt des Opper-Konings van Groot Java, ſijne beſchrijving en gelegentheyt, *b* 138. 139
Mataran, Keyſer, of Opper-Koning van Groot Java, ſijn Koninckljck Hof, *b* 139. ſijn naem, ſchrickelijck woeden en moorden, tegen ſijn Onderdanen, in het begin van ſijne Regeering, *b* 142. 143. Sijne verſchijninge in den Raedt, *b* 144. Ontſacchelijckheyt, *b* 145. Regeering, *b* 146. Koninckljck Tournoy-ſpel binnen den Mataran, *b* 147. Sijn Binne-paleys wort door gewapende Vrouwen bewaert, hun order en diſcipline, *b* 148. Vrouwen des Konings en Koninckljcke Dans-Maeghden, *b* 149. Danſſen op de groote Gaſtmalen des Konincks, *b* 150
Martinus Alphonſus Zoſa, windt en demolliceert Daman, *a* 245
Matera, een Stedeken op Ceylon, desſelfs

selfs beschrijving ende gelegentheydt, *a* 177
Medina Talnabi, desselfs gelegentheydt, *a* 228
Melinde, *a* 250
Mensch-eters, in d'Oosterse Eylanden, hun wreedt bedrijf, *a* 57
Medecijnmeesters in Bengalen, hoedanigh, *b* 113
Mieren, hun groote menighte in Indien, *b* 124
Mocha, sijne gelegentheyt, *a* 226. Stercke Zeevaert op Mocha, *a* 127
Mogollen, of Opper-Koningen van Groot Indien, beroemen haer van den grooten *Tamerlan* afkomstigh te zijn, *b* 71
Mogol, sijn Tijtels, *ibid.* Rijckdommen, Hofhouding, Staet, en Heerlijckheyt, *b* 72. Sijn ontsacchelijckheyt en souvereyne macht, vyering van sijn geboortedagh, enz. *b* 73. Wordt op Nieuwejaers-dagh seer heerlijck van sijn Vorsten en Grooten beschoncken, *b* 74
Moluckse Eylanden, *a* 42
Mombasa, verkeerdelijck Mosambique gedruckt, op 't vaste Landt van Africa, *a* 250
Mooren in Indien, haer Religie, *b* 75. en Geloof, *b* 77. Vyeren diversche Feesten, *b* 78. Hun Tempels, en Godtsdienstige Vergaderingen op den Sabbathdagh, en Feestdagen, *b* 79. Haren yver in 't vasten en bidden, hun zeden en Schoolen voor de Jeucht, *b* 80. Mooren hare beleeftheydt, en Dans-Hoeren, hun actien, *b* 87. Ongebondentheden, Staethouding, en vermakelijck reysen der Mooren, *b* 88. 't Sober leven der gemeene Luyden, der Mooren statuure, *b* 89. Hun Wapenen, Krijghs-ordere, Doodts-beweening, Uytvaert, *b* 90
Moorsche Koopluyden in 't Koninckrijck Arakan, hare Comercie, conditie, *a* 157. wooningen, kleeding, en vreemdelingschap aldaer, *a* 158. Moorse Koopluyden, hun rijckdom en stercken handel, Moorse zeden, enz. *b* 86. Moorse Gouverneurs, hun Hofhouding, Regeering, voeren een groote Staet, *b* 74. Worden om haer vervloeckt inschrapen licht van plaets verandert, *b* 75
Mooren hun Houwelijcks-Ceremonien, *a* 324. *b* 81. Belacchelijcke costumen der Morinnen, Trouwschendingh der Mooren, *b* 82. Hun dracht, *b* 84. Dracht en verçierselen der Morinnen, *ibid.* Huysen, Huysract, Huyshouding, enz. *b* 85
twee Mooren in Amboyna gehangen, *a* 76
Morad Backche, jongste Sone des Grooten Mogols van Indien, sijne conditie, verkrijght van sijn Vader het Koninckrijck Guseratte, *a* 127. Ruckt in sijn Vaders kranckheyt een machtigh Leger te saem, *a* 130. Meent door desselfs behulp Opper-Koning van Indien te worden, *a* 131. 135. Doch door de listigheyt van sijn Broeder beschoncken zijnde geworden, *a* 137. Wordt slapende overrompelt, gebonden, beschuldight, geschopt, en gevanckelijck in de Vestinge Slunger gebracht, *a* 138. en als een Moordenaer onthalst, *a* 142
Monsambique, *a* 250
Motir, eene der 5 Moluckse Eylanden, *a* 42
Mousons, soeckt Somer- en Winter-sayssoenen.
Mustyce, hoedanigh van afkomst, *a* 257
Musschite, Indische Muggen, seer fenijnigh, *b* 164
Musschaet- en Foely-boomen, hare beschryving, *a* 78

N.

NAgelboomen, hare gestaltenis, *a* 43
Nairos, haer costumen en vreemden aert, *a* 190. 191. Hun Leger geslagen, *a* 192. 195. Komen de Nederlanders voor Cranganor te hulp, hare Krijghs-actien, *a* 205. Onkuysheyt der Nairos, *a* 272

Naicken, haer Koninckklijcke Regeering, *a* 291
Nangasacki, een Japanse Koopstadt, sijne beschrijving, *b* 27
Nassalouw, een Nagelrijck Eylandt, in d'Oosterse Deelen van India, *a* 61
Nederlanders, haer Krijghs-toerusting in de Quartieren van Amboyna, *a* 76. Vertrecken met een Oorloghs-Vloot na Makasser, *a* 78. Hun Zee-Batalje en Overwinningh tegen de Portugeesen voor Makasser, *a* 83.. Slaen met haer Schepen tegens de Kasteelen en Vastigheden van de Koninckklijcke Stadt Makasser, *a* 88. Alarmeeren het Koninckklijcke Slot Samboupo, landen, en veroveren 't Slot Panakoke, *a* 89. Keeren haer Bestormers mannelijck af, *a* 90. en krijgen een heerlijcke Victorie, *a* 91. enz. En het geheele Koninckrijck Makasser onder hare subjectie, *a* 101. Nederlanders, in 't Koninckrijck Arakan, trecken met geschencken ten Hoof, *a* 116. Verschijnen voor den Koninck en grooten Raedt, *a* 117. Vertrecken met een Oorloghs-Vloot van Colombo na Malabar, *a* 185. Slaen een en andermael de vyantlijcke Legers voor Coulang, *a* 192. 195. Veroveren Coulang, *a* 194. Belegeren, *a* 202. en veroveren Cranganor stormender-handt, *a* 206. Werpen voor Cochin de Sterckte Nieuw Orangien op, *a* 211. Landen ter zuydzijde van Cochin, *a* 212. Slaen het vyandelijck Leger der Nairos, *a* 216. Veroveren het Paleys des Koningins, *a* 217. Bestormen de Stadt Cochin, *a* 219. Winnen Cochin, *b* 16. 17. en Cananor, *b* 17
Negapatnam, een Stadt der Nederlanders op de Kust Choromandel, *a* 179. desselfs beschrijving, enz. *a* 180
Negombe, een Nederlandtse Vesting, op 't Eylandt Ceylon, *a* 186. 303
Nicobaren, Eylanden in de Bengaelse Zee, *a* 104. *b* 3. desselfs beschrijving, Inwoonders haer woesten aert, en wreedtheyt aen 't Volck van het verongeluckte Schip Weesp betoont, *b* 4
Nonnius Acunius verovert en slecht Bazain. *a* 245
Noortwijcks Drooghten, en waerom soo genaemt, *a* 159
Nieuw Orangien, door de Nederlanders op 't Eylandt Vaypijne gefortificeert, *a* 251

O.

OEbis Eylanden, vol Wildernissen, tusschen Amboyna, en Tarnaten, *a* 41
Oesters die aen de Boomen groeijen, *b* 54
Olifant, een gevaerlijcken storm, alsoo genaemt in de Bengaelse Zee, hoedanigh, *a* 105
Omi een Nagel- en Boschrijck Eylandt by Amboyna, *a* 61
Onimo een Nagelrijck Eylandt by Amboyna, *ibid.*
Onrust een kleyn Eylandeken buyten Batavia, daer de Schepen gekielhaelt worden, *a* 103
Ontdeckingh van Africa na het Zuyden, *a* 248
Onor op de Kust van India, sijne gelegentheyt, *a* 259
Oorloghs-Vloot der Nederlanders, door een geweldige storm voor Coulang, in 't uyterste gevaer, wort wonderlijck bewaert, *a* 197. 198
Oost-India, door wien eerst ontdeckt, *a* 250
Orkaen, desselfs verschrickelijckheyt, *a* 9
Orangien, het Hooft-Kasteel der Neder-in de Molucckes, *a* 46
Orienton, een Pagode, seer heyligh by de Arakanders geacht, *a* 106
Ormus, sijne beschrijving, desselfs bloeijende Staet en ondergang, *a* 237. 238
Ossen in Bengalen met bulten op de rugge, *a* 121
Orixa, *b* 5. 58

Oure,

Oure, en niet Ouze, gelijck verkeerdelijck is gedruckt, een Dranck in 't Koninckrijck Arakan, die uyt de Boomen getijfert wordt, *a* 151
Overloopers op Makaſſer gehangen, *a* 97 Hun vilenije in Cranganor tegen de Nederlanders, *a* 206. Een van deſelve zijnde gevat, wordt opgehangen, *a* 210
Ougly, Hollandts Hooft-Kantoor in Bengalen, desſelfs beſchrijving; 5 Pagoden op de groote Merckt van Ougly, en waerom, *b* 67. Deftige Nederlandtſe Logie, *b* 68

P.

PAlimban, een Stadt op Sumatra, door de Nederlanders afgeloopen, *a* 99. *b* 36
Palimbanders beſpringen verradelijk twee Nederlandtſe Schepen, vermoorden het Volck, *a* 18, 99
Pagoden op Ougly, *b* 67
Palmitas, een Gewas der Coquesboomen, hoedanigh, *a* 280
Piliacatte, *a* 289
Pahan, *b* 43
Panarucan, een Stadt op Groot Java, *b* 136
Paſſarvan, een Stedeken op Groot Java, *ibid.*
Parruas, hare conditie, *a* 287
Parel-vangſt, hoe die geſchiet, *a* 167
Peper-gewas in Ooſt-Indien, *b* 164
Percatty, of Porca, ſijne gelegentheydt, *a* 267
Pera, van oudts een Koninckrijck der Maleijers, ſijne gelegentheyt, *b* 51
Peſtilentiale Sieckten in Scheepsboort onder het Volck, *a* 11
Do. *Petrus Mus*, Predikant op Formoſa, door de Chineeſen onthalſt, *a* 167
Perſien, desſelfs Grenspalen, *a* 231. Voortreffelijckheyt, Landtſchappen, en Neeringrijcke Steden, *a* 232. Vruchtbaerheyt, *a* 236
Perſianen, hare Stature, Kleeding, Geloof, Zeden, *a* 235. Geeſtelijcken, Philoſophen, Starkundige, en andere Konſtenaers onder de Perſianen, hare conditie en maniere van leven, *a* 236
Perſiaenſe Wijn, hoedanigh, *a* 237
Pettan, een Stadt in Guſeratte, *a* 242
Petrus Alvarus Capralis, dwingt die van Calichut, maeckt Vrede met verſcheydene Malabariſſe Koningen, *a* 253
Do. *Philippus Baldeus* ſijn yver omtrent de Gequetſten, *a* 220
Piere du Pon, een dapper Hopman, wordt tot Overſte in Nieuw Orangien geordonneert, *a* 224
Pieter Was beſtormt kloeckmoedigh de Stadt Cochin, doch ſneuvelt, *a* 220
Pinang, desſelfs beſchrijving, *a* 176
Pieck van Canarien, 't hooghſte Gebercht des Werelts, *a* 3
Pipely, desſelfs hoedanigheyt van Reede voor groote Schepen, *a* 5. 7. 8. Wordt door de komſt van 10 Arakanſe Jeliaſſen gealarmeert, *b* 10. 11. De gelegentheydt van Pipely, *b* 12. Kleedingh', treyn, en actien van den Moorſen Gouverneur, ſijn accoort met de Roovers, enz. *b* 13. Nader beſchrijving van Pipely, *b* 68
Pithagoras Secte wordt by de Indiſche Heydenen hoogh in waerde gehouden, *b* 97
Pieter de Bitter, Admirael der Nederlandtſche Retour-Vloot, ſijn deftige aenſpraeck aen ſijn Volck in 't Noordſche Bergen, *b* 211. Sijne Miſſive na 't Vaderlandt, *b* 220. Tracteert de Deenſe Overigheyt in Bergen, *b* 227
Poelo Beſie, of Yſer-Eylandt, vol Wilderniſſen, gelegen in de Straet Sunda, *a* 104
Poelo Nayas, een Eylandt buyten Sumatraes Weſtkuſt, ſijne beſchrijvingh', *b* 34
Poelo Pieſang, een Eylandt niet verre van Malacka, *b* 38
Poelo Paſſelaer, *b* 51
Poelo Sambilan, of negen Eylanden, *ibid.*

Poelo Pinang en Perach, twee Eylandekens, *b* 54
Poelo Lade, een Eylandeken, *ibid.*
Pompelmoes, een welsmakende Vrucht in India, sijne beschrijving, *b* 165
Porto Nova, *a* 288
Portugeesen krijgen de nederlaegh in de Batalje tegen de Nederlanders voor Makasser, *a* 83.84. Trecken in 't Koninckrijck Arakan soldije van den Koning, bewoonen aldaer een lustige Landtstreeck, enz. *a* 149. 150. Portugeesen verlaten de Vestinge Coulang op Malabar, *a* 143. De ordinare conditie, zeden, en maniere van leven der Portugeesen in India, *a* 257. 258
Potshoofden, *a* 4
Punte Pedro, op Ceylon, *a* 183
Punte Gale, een Stadt der Nederlanders op 't Eylandt Ceylon, *ibid.* desselfs gewapende Burgery, haelt den Heere *van Goens* eerbiedighlijck in, *a* 301. Voorige, en tegenwoordige stant van Punto Gale, *a* 306. 307

Q.

QUeda van oudts een Koninckrijck der Maleijers, sijne gelegentheyt, aert der Inwoonders, *b* 52

R.

RAmmanakoyel, een Eylandeken, *a* 287
Rasbuten, in 't Indostans Geberght, bespringen de Engelse en Nederlandtse Caravane, *a* 239. Ontrusten de Koninklijcke wegen des Grooten Mogols, *b* 71
Ravens en Kraijen in Indien, hun groote menighte, stoutheyt, enz. *b* 123
Ratten van wonderlijcke groote, *b* 124
Rescontre des Schrijvers met een Roffiaen, *a* 179
Retour-Vloot, daer den Schrijver mede na 't Vaderlandt vertreckt, gaet van Batavia t'seyl, *b* 170. Verstrooyt door een seer verschrickelijcke en langhdurige storm, *b* 172. Vergadert, *b* 177. Komt aen de Caep de Bon Esperance, uytgesondert het Schip de Musschaetboom, dat men gelooft met alle de Menschen gesoncken te zijn, *b* 179. Vertreckt van de Caep de Bon Esperance na het Vaderlandt, *b* 191. Vier Schepen dwalen door storm van de Retour-Vloot af, *b* 192. Wordt in 't Noorden van hevige stormen en tempeesten besprongen, *b* 194. 195. Continueel dagh, komt by d'Eylanden van Fero, *b* 196. Komt by een France Groenlandtsvaerder, *b* 197 Krijght weder een hevige storm, steeckt na 't Vaderlandt, *b* 198. Wordt gestut, *b* 199. Loopt Noorwegen in, *b* 200. Komt met tien Retour-Schepen in het Noorweeghs Bergen, *b* 203. Worden van een goet getal Engelse Oorlogh-Schepen gevolgt, om de Retour-Vloot te bemachtigen, *b* 207. Die sich ten tegenweer bereydt, *b* 208. 209. 210. De Retour-Vloot wordt door de Engelse seer verschrickelijck aengetast, en verweert sich kloeckmoedighlijck, *b* 215 Wort van de Deenen geassisteert, *b* 216. Krijght de Victorie, *b* 217. Wordt op nieuws gealarmeert, *b* 223. Vertreckt uyt Bergen, komt by de Nederlandtse Oorloghs-Vloot, *b* 230. Alles verstrooyt door een storm, *b* 232. 't Vordere wedervaren van de Retour-Vloot, *b* 250
Rijs, hoe die in Oost-Indien groeyt, *a* 118. *b* 121. desselfs overvloet in 't Koninckrijck Arakan, *a* 148. Hoe dat die in Indien wordt gebruyckt, *a* 153
Rijcklof van Goens, vertreckt als Opper-Admirael met de Nederlandtse Oorloghs-Vloot van Colombo, *a* 185. Slaet de Portugeesen en Malabaren, *a* 192. Verovert Coulang, *a* 194. Slaet andermael het vyandelijck Leger, *a* 195. Belegert, en wint Cranganor, *a* 206. Bestormt, en belegert Cochin, *a* 220, doch te swack, treckt met sijn Volck in stilheydt

heydt af, *a* 223. Verovert de Stadt Cochin, *b* 16. 17
Roode Meer, *a* 226
Ruſtdagen, hoe veelderley op de Kuſt van Malabar, *a* 279
Rhinoceros, *b* 124

S.

SAtrispatnam, een Stedeken op de Kuſt Choromandel, *a* 181
Sabbathſchending, valt ſeer ongelukkigh uyt, *b* 133
Salpeter, hoe die in Indien valt, en toegeſtelt wordt, *b* 120
Salaijer, een Eylandt by Celebes in Ooſt-Indien, *a* 39
Sallowacky, een Bergh- en Boſchrijck Eylandt, niet verre van Nova Genea gelegen, *a* 54
Samarang, op Groot Java, *b* 137
Schenckagie uyt Suratte, wordt heerlijck op Batavia ontfangen, *b* 29
Schiedamſe Eylanden, in d'Ooſterſe Deelen van India, *a* 82
Schipbreuck van 't Schip de Trouw, dicht by Amboyna, *a* 41. Van 't Scheepje kleyn Batavia, *a* 69. Van 't Jacht Choromandel, ſeer avontuurlijck en miſerabel, *a* 110. Van het Schip Weeſp, *b* 4 Van het Fregat Avenhorn, *b* 6. Van de Schepen de Walvis en Dolphijn, *b* 18. Van de drie Schepen, de Peperbael, Vollenhoven, en 's Gravenlande, met alle de Menſchen geſneuvelt, *b* 129. 't Retourſchip de Muſſchaetboom, *b* 179 't Retourſchip Amſtellandt, *b* 251.
't Schip des Schrijvers wordt op de Reyſe na 't Vaderlandt 't Achterſchip ingeſlagen, en komt in grooten noodt, *b* 174. Loopt met eenige Schepen de vyandelijcke Engelſche Oorloghs-Vloot in de mondt, *b* 234. Wordt yverigh nagejaeght, en tot na by onderhaelt, *b* 235. 236. doch ontkomt het wonderlijck, *b* 237. Suckelt alleen in groot gevaer op Zee, *b* 239. Retireert na de Zond, *b* 240. Avontuur met een Engelſe Kaper, *b* 241. en met vijf andere Engelſe Schepen, *b* 242. Verſlagentheyt binnen Scheepsboort, *b*. 243. Komt in grooten noot, doch wordt wonderbaer verloſt, *b* 244. Komt in den Oriſont, *b* 246. en behouden in 't Vaderlandt, *b* 252
't Schip den Hector ſpringt in de Batalje tegens de Chineeſen met alle de Menſchen in de lucht, *a* 166
Sciraz, een Stadt in Perſien, *b* 236
Schorpioenen, in Indien, *b* 163
See-Schiltpadden in Indien, hun wonderbare groote, *b* 122
Serbiete, een Eylandt in d'Ooſterſe Deelen van India, *a* 79. beſchrijvinge van dit Eylandt, Inwoonders hare conditie, *a* 81
Sebalt de Weert van de Cingaleeſen vermoort, *a* 310
Siam een Koninckrijck in Ooſt-Indien, desſelfs korte beſchrijving, *b* 43
Siammers, hare conditie, Koophandel, *b* 45. vreemde coſtumen, *b* 46
Sillebar op de Weſtkuſt van Sumatra, ſijne gelegentheyt, *a* 12. Indianen van Sillebar, hun Kleedinge, Wapentuygh, *a* 13. liſt, bedriegerije, trouwloosheydt, enz. *a* 14. Vermoorden twee Nederlanders, hun wreedtheydt, *a* 16. 17. Stantplaets van Sillebar, *b* 48
Symon Kors, Gouverneur van Tarnaten, *a* 42. Vertreckt uyt Tarnaten na Amboyna, *a* 51. en wederom van Amboyna na Tarnaten, *a* 53
't Slot Honingen, Schout by Nacht der Retour-Vloot van de Engelſen genomen, *b* 234
Slangen worden in 't Schip des Schrijvers gevonden, *a* 42. Slangen van wonderbare groote, *a* 97. Worden van d'Indianen van Ceylon als Goden geëert, *a* 165. Ratelſlangen, *b* 53. Slangen in India, hare verſcheydene ſoorten en eygenſchappen, *a* 285. 286
Soorſack, een Vrucht in India, *b* 186

Soelos,

Soelos, vruchtbare Eylanden, *a* 65. 67
Soeloreesen, haer Schepen, Handel, en Zeevaert, *a* 67
Soliman Chekouw, slaet *Sultan Chasausa*, *a* 132. De Grootste van 't Leger vallen hem af, *a* 135. Hy vlucht na het Gebercht, *a* 136
Somer- en Winter-maenden op de Kusten van Indien, *a* 196. Wonderbare verscheydentheden der saysoenen in veele Gewesten van Oost-India, *a* 294. 295. 296. 297. 298
Soute Eylanden, *a* 3
Sousouhounan, Opper-Koninck van Groot Java, *b* 139
Spinnekoppen van ongemeene groote, *b* 164
Sprinckhanen in India, *b* 124
Staertstar boven Batavia, *b* 134. Vertoont sich aen de Retour-Vloot op de Reyse na 't Vaderlandt, *b* 171
Straet Sunda gepasseert, *a* 19. 104. 161. 173. 321. *b* 3. 15. 30. 35. 170
Straet Patientie, desselfs wonderbare Gewesten, *a* 51
Straet, of Engte van Bancka, hoedanigh, *b* 36
Straet van Drioens, groot getal der Eylanden aldaer, *ibid.* Arme stant, kleeding, en wooningen der Indianen van dese Gewesten, *b* 37
Sumatra een groot en machtigh Eylandt, desselfs beschrijving, *b* 46. Volckrijckheyt, Vruchtbaerheyt, Koninckrijcken, en Handel-plaetsen, *b* 47. 48. Eylanden voor des selver Westkust leggende, *b* 50
Sultan Chasausa, tweede Sone des Grooten Mogols, sijne conditie, *a* 126. Verkrijght van sijn Vader het Koninckrijck Bengalen, ruckt in diens kranckheydt een machtigh Leger te saem, *a* 129. Treckt na Agra, *a* 130. Wort door sijns Broeders Soon, *Soliman Chekouw* geslagen, *a* 132. Treckt andermael tegen de macht sijns Broeders *Orang Chefs* naer Groot Indien, *a* 138. Wort ten tweedemael geslagen, vlucht na Bengalen, *a* 139. Wort door *Emir Jembla*, Veldtheer sijns Broeders, vervolgt, *a* 140. Wijckt, en vlucht met sijn Vrouwen, Kinderen, Schatten, enz. na 't Koninckrijck Arakan, *a* 142. Dien Koninck neemt hem in sijn beschermingh aen, *a* 143. Doch die trouwloos bevindende, soeckt na Pegu te vluchten, 80 Mannen van sijn gevolg worden geslagen, *a* 144. en sommige binnen de Hooftstadt Arakan levendigh verbrant, *a* 145. *Sultan Chahausa* geraeckt in stilte heymentlijck wech, *ibid.* Doch eer lang in handen van d'Arakanders, sijn doodt, *a* 147
Sultan Dara, oudtsten Sone des Grooten Mogels van India, sijne conditie, *a* 126. Verkrijght van sijn Vader Cabul en Multan, en regeert, benevens den ouden Mogol, het Rijck, *a* 128. Ruckt in sijn Vaders kranckheydt een machtigh Leger te saem, *a* 129. en tegen sijne 3 Broeders in 't Veldt, *a* 131. Sijn Leger wordt geslagen, *ibid.* Krijght andermael de nederlaegh, *a* 134. Vlucht, 135 Verliest andermael de Veldtslagh tegen sijn Broeder, wordt gevangen, sijn deerlijck eynde, *a* 141
Sumatranen, hare conditie, wreedtheydt, kleeding, hun Huysen, Huyshouding, Handteering, enz. *b* 49
Successie en Erfenisse, seer vreemt by de Malabaren, *a* 272
Sury, Toack, of Wijn de Palm, hoedanigh in Indien, *a* 280
Surabaya, een Stedeken op Groot Java, *b* 137
Swaert-Visch, van een bysondere groote gevangen, *a* 71

T.

TAfelbay, aen de Caep de Bon Espe-rance, *a* 6
Tafelbergh, wordt door den Schrijver beklommen, *b* 185. 186. desselfs wonder-

derlijcke hooghte, *b* 187. Verſchrickelijcke ſteylte, fraeije Landtsdouwen boven op de Bergh, *b* 188
Tamahoo, een Geweſt op 't Eylant Boëro, met hooge Bergen, *a* 39. desſelfs beſchrijving, *a* 65. 66
Talpois, Arakanſe Papen, dragen geele Kleederen, hare coſtumen, en vervloeckte Afgoderije, *a* 155
Tanakeke, kleyne Eylandekens, by Celebes, *a* 82
Tancken en Vijvers in 't Koninckrijck Arakan, hoedanigh, *a* 119
Tanaſſery, *b* 43
Tamarinde, Boomen en Vruchten in Indiën, hoedanigh, *b* 120
Tajowan, ſoeckt Formoſa.
Tarnaten, eene der 5 Moluckſe Eylanden, *a* 42. Wel eer een machtigh Koninckrijck, *a* 45. De groote van 't Eylandt, heeft een hooge brandende Bergh, hoedanigh, enz. *a* 47
Tarnatanen, haer Huyſen en Wooningen, *a* 48. Kleeding, Coſtumen, Handteering, Huyshouding, Vryagie, Trouwen veele Vrouwen, enz. *a* 49
Tarnataenſe Vrouwen en Dochters, hun dracht, maniere van leven, enz. *a* 50
Tarnataens Gevogelte, Paradijs-Vogels, Papagaijen, enz. *a* 47
Tempels der Mooren en Javanen mogen mogen van geene Chriſtenen worden bewandelt, *a* 37. 38. Tempel binnen Japare, hoedanigh, *a* 39. Tempel der Mooren op Tarnaten, *a* 48. Tempels der Arakanders, hoedanigh, *a* 121. 150. Tempels der Heydenen op de Kuſt Choromandel, *a* 180. 181
Tenijn, een ſeeckere Viſch, *a* 4
Terlucko, de eerſte Fortreſſe der Nederlanders in Ooſt-Indien, op 't Eylandt Tarnaten, *a* 46
Tegapatnam, een Stedeken op de Kuſt Choromandel, *a* 181. 288
Thomas Petel, ſijn kloeckmoedigheyt, wort van de Chineeſen verſlagen, *a* 166
St. Thomas-Chriſtenen, haer Kerck buyten Cochin, *a* 220. worden op de Kuſt van Malabar veel gevonden, haer gevoelen van den Apoſtel *Thomas*, en Godtsdienſt, *a* 276. St. Thomas-beenen, *a* 277
St. Thome, op de Kuſt Choromandel, desſelfs gelegentheyt, *a* 288
Ticos, een Peperrijck Eylandt, *b* 43
Tijdor eene der vijf Moluckſe Eylanden, *a* 42
Tijgers, hun groote ſtoutheydt in 't Koninckrijck Arakan, *a* 119. Hun veelheyt, groote, ſterckte, wreedtheyt, enz. *b* 125
Tijdtverdrijvers in Bengalen, haer vreemde actien, *b* 114. 115
Tin-Mynen in Indien, *b* 52
Tierepopliere, een ſterck Kaſteel der Jentyven, op de Kuſt Choromandel, *a* 181
Toppershoetjen, en Klip vol geboomte, in de Straet Sunda, *a* 19
Toebackdrincken, hoedanigh by de Bengaelſe Mooren en Benjanen, *b* 112
Travaden, ſchielijcke ſtormen en tempeeſten, ſeer gemeen in Ooſt-Indien, *a* 39. 41. 62. *b* 3. enz.
Trancabare, een Deenſe plaets en Fortreſſe op de Kuſt Choromandel, *a* 180. Hare gelegentheyt, *a* 287
Trinquenemale, op Ceylon, *a* 178. 183. desſelfs gelegentheyt, *a* 305
Trinilivaes, *a* 288
Trommel van een byſondere groote, en waer toe gebruyckt, *a* 171
Tutocorijn, desſelfs gelegentheyt, *a* 186. en Parel-Viſſcherije, *a* 187
Tubaon, op Groot Java. *b* 137

V.

VAypine, een ſchoon vruchtbaer Eylandt, tegen over Cochin gelegen, *a* 210. d'Inwoonders ontfangen het Hollandts Leger vriendelijck in hun Landt, *ibid.* De gelegentheydt van het Eylandt Vaypine, *a* 266

Don Vasco de Gama, Portugeesch Edelman, ontdeckt, en komt in Oost-Indien, *a* 250. Verschijnt voor den Samorijn van Calichut, *a* 251. Komt in Portugael, sijn doodt, *a* 253
Victoria, het Nederlandtse Kasteel in Amboyna, *a* 41
Visiapour, een Koninckrijck in Indien, sijne Grenspalen, gelegentheydt, Steden, enz. *a* 246
Visiagapatnam, op Choromandel, *a* 290
Vliegende Visschen, hoedanigh, *a* 4. *b* 58
Vleermuysen van wonderbare groote in Indien, *a* 59. 284
Vogel-vangst, op een behendige wijse, by de Bengaelders, *b* 123
Vrede-vuurtje, een wonderlijck licht, by doncker nacht gesien, *a* 40
Vrouwen der Mooren en Indianen wasschen haer gaern, *a* 38. Swemmen seer gemeensaem en publijckelijck in de Rivieren Tancken, *a* 37. 62. *b* 155
Vrouwen in Indien, die sich by haren dooden Man levendigh laten verbranden, worden seer hoogh geacht, en gerenomeert, *a* 293. Op wat wijse dese wreedtheyt geschiet, *b* 99. 100
Vrouwen gebruycken het Weefgetouw in Oost-Indien, *a* 294
een Vrouw heeft twee getrouwde Mannen, *b* 229
Urck, een Hollants Scheepje, vervalt voor Tajowan in de handen der Chineesen, *a* 168
Urbano Fialho Feriera, Portugeesch Gouverneur binnen Cranganor, *a* 206. desselfs kloeckmoedige tegenstant, krijght veel wonden, *a* 207. Geeft hem in onse handen, wort wel gehandelt, doch sterft van sijne quetsuuren, *a* 210
Vuer-Vlieghjens, in Indien, *b* 164

W.

WAgen van seltsaem fatsoen in Bengalen, en waer toe gebruyckelijck, *b* 110
Walvisch, vertoont hem perfectelijck in de Tafelbay, aen de Caep de Bon Esperance, *b* 185
Water-Limoenen, *a* 6
Wevers in Indien, hun sobere Wooningen op de Kust van Choromandel, en op wat wijse dat sy dit Ambacht oeffenen, *a* 293
Wilde Menschen aen de Caep de Bon Esperance, *a* 8. *b* 182. 183. 184
Wilde Swijnen, hun woeden en wreedtheyt, *a* 61
Do. *Winshemius*, Predicant op Formosa, door de Chineesen onthalst, *a* 167
Wingurla, sijne gelegentheyt, *a* 246
Wonderboom, hare beschrijvinge, *a* 281
Wonderlijcke Ceremonien op Batavia in het trouwen van een rijcke Moor gesien, enz. *a* 324

Z.

ZAgouw-Boomen, hoedanigh, *a* 56
Zagouw, een seecker Broot der Indianen van d'Ooster-Deelen van India, hoedanigh, *ibid.*
Zagouweer, een Dranck die uyt de Zagou-Boomen getijfert wordt, desselfs beschrijving, krachten, werckingen, en gebruyck, *a* 56, 57
Zamorijn, Opper-koning van Malabar, komt verscheydemael by den Veldtheer in de Nederlandtse Oorloghs-Vloot, *a* 200. Sendt sijn swarte naeckloopende Nairos tot assistentie van de Nederlanders in 't Leger voor Cranganor, *a* 205. Komt met sijn onderhebbende Koningen in het veroverde Cranganor, en in 't Hospitael by de sware Nederlandtsche Gequetsten, sijne betooninge van meêdogentheyt, verwondering, enz. *a* 209. Des Samorijns macht over de andere Malabarisse Vorsten, *a* 261. Sijn Paleys binnen Calichut, *a* 264. De conditie, ouderdom, gestaltenis, kleedingh des Samorijns, *a* 265

Zama-

Zamaraeth, een Hooftſecte der Indiſche Heydenen, *b* 98
Zee, vertoont ſich groen, *a* 3
Zee-Monſters, *ibid.*
Zee-Duyvels, hare vervaerlijckheydt en geſwintheyt, *ibid.*
Zee-Varckens, hoedanigh van ſmaeck, *a* 4
Zee-nooden by den Schrijver uytgeſtaen, *a* 5. 9. 39. 105. 197. 198. 199. *b* 33. 34. 172. 173. 174. 175. 176. 198. 199. 232
Zeelandia, Nederlandts Kaſteel op Formoſa, vervalt na dappere tegenſtant in handen der Chineeſen, *a* 170
Zibbezee, een Boſchrijck Eylandt in de Straet Sunda, *a* 19
Zicken, Rijcks-Raden des Koninckrijcks Arakan, komen met een groote Statie en Gevolg van Hovelingen aen 't Boort des Schrijvers, *a* 107. Hare belacchelijcke grootsheyt, conditie, kleeding en dracht, *a* 108. Hare verrichtinge, begeerlijckheyt en ſtatieuſe wederkeering na het Hof, *a* 109. Houden de handen voor de oogen, wanneer den Koninck in hare Vergadering verſchijnt, *a* 117. Haer kleeding en dracht, *a* 154
Ziriboo, *a* 176
Zinde, of Diul, een Koninckrijck in Indiën, *a* 238
Zijde, *b* 119
Zolor, een vermaeckelijck Eylandt in de Ooſterſche Deelen van India, desſelfs Koninginne komt in de Nederlandtſe Vloot, *a* 80. Hare verrichtinge, Inwoonders hare conditie, *a* 81
Zocotora, een Eylandt by 't Roode Meer, *a* 229
Zoutpannen in Bengalen, *b* 59
Zuratte, een vermaerde Koopſtadt in Indiën, ſijne gelegentheyt, *a* 239. Stercken Handel en Zeevaert, *a* 240

Druckfouten, aldus te verbeteren, in 't Eerſte en Tweede Boeck.

Fol.	*Regel.*	
18.	22.	ſtaet *Noch*, *leeſt Noach.*
24.	41.	vervallen, *leeſt* vervalſchen.
25.	5.	konnen vermengt te werden, *leeſt* komen te vermengen.
25.	5.	geworden, *leeſt* worden.
28.	13.	een, *leeſt* de.
ibid.	41.	legs, *leeſt* Lege.
29.	4.	daer wy, *leeſt* daer men.
ibid.	35.	noch weynigh, *leeſt* noch een weynigh.
33.	3.	eenige, *leeſt* eenige middelen.
38.	44.	voor ons wreet, *leeſt* voor ganſch wreet.
40.	42.	verſtoort ghy my, *leeſt* verſtoort.
41.	32.	op, *leeſt* na.
53.	24.	Goele goele, *leeſt* Goelegoele.
54.	24.	Mo uſſe, *leeſt* Moluckſe.
56.	11.	Ceranes, *leeſt* Cerams.
65.	24.	Tartaren, *leeſt* Tarnatanen.
ibid.	in de onderſte reg.	verwrichten, *leeſt* verfriſten.
73.	1.	heen, *leeſt* hem.
ibid.	9.	quamen te ſlaen, *leeſt* quamen doodt te ſlaen.
76.	34.	heenen uytgeſonden, *leeſt* heenen voor uytgeſonden.
80.	15.	door, *leeſt* tuſſchen door.
82.	45.	komen, *leeſt* quamen.
85.	3.	Hollandt, *leeſt* Hollandts.
ibid.	27.	beſlooten, *leeſt* beſloot men.
101.	1.	woorden, *leeſt* moorden.
107.	14.	tot, *leeſt* in.
ibid.	29 en 30.	leeſt de woorden *hier door* maer eens.
112.	29.	Bootje of Saloepje, *leeſt* Bootje en Saloepje.
114.	30.	op 'er, *leeſt* opper.
122.	39.	tuſſchen achtien en ſeſtien, *leeſt* tuſſchen achtien en tſeſtigh.
125.	1.	welcke, *leeſt* wierd.
129.	ſtaet verſcheydemael Galconda, *leeſt* Golconda.	
132.	33.	paſſeerende, *leeſt* paſſende.
136.	47.	oorſaken, *leeſt* oorſaeck.
137.	13.	Vaders, *leeſt* Vader.
145.	40.	in, *leeſt* op.
150.	2.	groote Rivier, *leeſt* der groote Rivier,
153.		ſtaet ſomtijts onſe, *leeſt* oure.
155.	37.	en dragen geverfde lijwaet kleederen, *leeſt* en dragen geele-geverfde lijwaet kleedcren.
159.	21.	moet ſtaen pertinenter.
161.	31.	volck volck, *leeſt* vol volck.

Fol.	*Regel.*	
162.	13.	minden, *leeſt* Muyden.
167.	34.	geſchut volck, *leeſt* geſchut en volck.
171.	29.	als modige Britten, *leeſt* als de moedige Britten.
181.	37.	Mon, *leeſt* mondt.
184.	15.	om de Kuſt, *leeſt* om op de Kuſt.
191.	1.	groot, *leeſt* groote.
199.	30.	vertrecken, *leeſt* vertreckende.
200.	12.	vyanden de Stadt Cochin, *leeſt* vyanden binnen de Stadt Cochin.
ibid.	18.	Keyſer van Malabaren, *leeſt* Keyſer van de Malabaren.
204.	19.	den jongen Heer Piedt, *leeſt* den jongen Heer Pidt.
209.	8.	ſwarte gequeſte, *leeſt* ſware gequeſten.
218.	17.	Caſoarijn, *leeſt* Laſcarijns.
ibid.	25.	kleyn Nairos, *leeſt* kleyn getal Nairos.
225.	3.	het vierendeel der Eylanden, *leeſt* het meerendeel der Eylanden.
230.	8.	Aden, Mocha, *leeſt* Aden of Mocha.
241.	29.	Zuſeratſe, *leeſt* Guſeratſe.
248.	1.	prachtiget, *leeſt* krachtiger.
ibid.	40.	Guinees, *leeſt* Genuees.
250.	39.	Moſambique, *leeſt* Monbaſa.
253.	22.	Portugeeſen, *leeſt* de Portugeeſen.
254.	21.	hare, *leeſt* haer.
255.	4.	der Schepen, *leeſt* door 't ſincken der Schepen.
263.		yder Koninckrijcke, *leeſt* yder een Koninckrijcke.
265.	19.	Koninckliick, *leeſt* Koninckliicks.
266.	41.	opgepleyveyt, *leeſt* ongepleyveyt.
268.	33.	des Konings, *leeſt* des Koningins.
274.	6.	alsemet, *leeſt* alsemael.
277.	23.	Hyna, *leeſt* China.
	44.	door het, *leeſt* door de.
281.	18.26.	wortelboom, *leeſt* wonderboom.
283.	22.	murſen, *leeſt* murſen.
286.	5.	eenige ſchuylplaetſen, *leeſt* enge ſchuylplaetſen.
303.	45.	1641. *leeſt* 1644.
311.	16.	Kanny, *leeſt* Kandy.

In 't Derde Boeck.

Fol.	*Regel.*	
1.	19.	petijkkels, *leeſt* perijckelen.
2.	47.	Avensdoorn, *leeſt* Avenhorn.
4.	11.	de Schipbreuck en ladingh, *leeſt* de Schipbrenck en ladingh.
ibid.	29.	van Nieuwendam, *leeſt* van Munnekendam.
5.	15.	Binnilipatnam, *leeſt* Bimilipatnam.
8.	15.	in een duyſtere nacht, *leeſt* in de duyſtere nacht.
35.	28.	paſſeerende altijdt, *leeſt* paſſeerende aldus.
ibid.	30.	Cancas, *leeſt* Canoaes.
62.	13.	Boeghſcheerders, *leeſt* Boeghſeerders.
64.	24.	Arrack, *leeſt* Areeck.
69.	17.	vel, *leeſt* fel.
75.	17.	korteliick vertoonen, *leeſt* kortelijck te vertoonen.
78.	33.	dienſknechten, *leeſt* Dienſtknechten.
40.	1.	vijftigh duyſent mijlen, *leeſt* vijftigh duytſe mijlen.
97.	10.	verleyden, *leeſt* verleydende.
104.	4.	Bramina, *leeſt* Bramma, gelijck oock,
105.	18.	't ſelfde, *leeſt* en linie 32.
107.	33.	Bramma, *leeſt* Bramines.
116.	2.	Bewoonders, *leeſt* bewonden.
134.	31.	Patant, *leeſt* Patane.
164.	31.	Micrabalans, *leeſt* Mirrabolans.
188.	10.	cabo Faco, *leeſt* cabo Falco.
201.	40.	ſtaet van de wal, *leeſt* voor de wal.
209.	23.	van ons Heer Admirael Bitter, *leeſt* van onſen Heer Admirael Bitter.
218.	31.	komen, *leeſt* quamen.
241.	20.	waerdigh, *leeſt* vaerdigh.
idem.	23.	ons vervolgers, *leeſt* onſe vervolgers.
	29.	begleuren, *leeſt* Begluren.
248.	2.	ſocht, *leeſt* ſochten.
249.	5.	hing, *leeſt* ging.
252.	21.	verloſſen, *leeſt* verloſten.
	26.	ons, *leeſt* onſe.
	27.	ontſloegen, *leeſt* ontſloegh.
	41.	ons, *leeſt* onſe.
253.	11.	Stadt, &c.

EYNDE.

Met Titelprent
Portret a 10 fl. in [illegible]
en 4 fl. in [illegible]
bevat dit werk totaal
49 platen
en is geheel compleet
heeft mij
gekost f 13.85 + 10 60 =
1375
~~17135~~
f 15,125 De waarde van dit werk is minstens f 25.